

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מכאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגדות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים א-ט
שנה כ', שנת תשנ"ז

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מכאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

חותמין בברכה

כצאת השנה מקרימים אנו את פני

כבוד קדושת עמ"ר מרן אדמו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום

בבריות גופא ונהורא מעליא

ובחיוץ ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני השפעות טובות
כשאיפת נפשו הטהורה

ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכ"ר.

ופה מקום אתנו

לאחל ולברך לכל אנ"ש וידידנו החותמים הנכבדים שיחיו

שנה טובה ומאושרת

תכלה שנה וקללותי - תחל שנה וברכותי.

כעתירת וברכת,

המערכת

מפתח הענינים

מדור אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת חיי	ביאור הענין מדוע אליעזר שאל שלא כהונן, ואמר, והי' הנערה אשר אומר אלי' וגו' אותה הוכחת לעברך ליצחק. - כוונת המדרש בפרשת תולדות, אם לזווגך המציא לך, למאכל על אחת כמה וכמה.	איה
פרשת מקץ	כוונת המדרש עה"פ וירא יעקב כי יש שבר במצרים - התועלת שהגיע לבני' מחמת שנות הרעב במצרים.	ב"ה
פרשת משפטים	פי' הפסוק ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם - כוונת המדרש עה"פ ואלה המשפטים הה"ד כה אמר ד' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות - ביאור דברי הנמ' במס' שבת, ששמאי דחפו לנכרי באמת הבנין.	ג"ד
פרשת זכור	ביאור הפסוקים זכור את אשר עשה לך עמלק וגו' והי' בהניח ד"א לך וגו' תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח - פי' הפסוק בפרשת בלק, ראשית גוים עמלק ואחריתו ערי אובר.	ד"ה
חג הפסח	עה"פ ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך - פי' הפסוק בפרשת יתרו והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו.	ה"ז
אחרון של פסח	ביאור נחמד על המדרש, תנאי התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל - פי' בהמסורה ב' פעמים לפנו"ת בוק"ר.	ה"ח
חג השבועות	כוונת המדרש, כשעלה משה למרום לקבל את התורה וכו' צר הקב"ה קלסתר פניו של משה דומה לאברהם וכו' - פי' על המסורה ג' פעמים תיבת ונג"ש.	ו"ז
פרשת בלק	ביאור עה"פ לא הביס און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ד' אלקיו עמו ותרועת מלך בו - כוונת הפסוק והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו.	ז"ה
פרשת שופטים	כוונת המשך הפסוקים בסוף הפרשה, כפר לעמך ישראל אשר פרית וגו' ונכפר להם הרם וגו' כי תעשה הישר בעיני ד' אלקיך - טעם על מש"כ בספר מגילת המאור, גדולה מילה שבזכותה הקב"ה שומע תפלתן של ישראל.	ח"ד
ערב יוהכ"פ	ביאור נחמד ונעים בכוונת הפזמון לעיוה"כ, חנון חון עמך אשר לשמך הוא מאמין וכו' אשר יאמר כי הוא זה, מחר יהי' האות הזה - רמז נכון בפסוק כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' לפני ד' תטהרו.	ט"ח

מדור זכרון לראשונים

גליון ס' יפה תואר על המדרש
חידושים על הל' טריפות
פלפול בריש מס' חולין
חידושים על ענינים שונים
ברין אמתלא בכהן
ברין תפלה בציבור
בענין מילה רוחה שבת
גליון טור חושן משפט
ברין בלוע בכלי אחר יב"ח
כסוגיא דגנב וטבח ביוה"כ
בענין אכנט של כהן הדיוט
חידושים נהמרים בענינים שונים
ברין ברכה על הטבילה
בענין הוספת חומש בפדיון הבן
בענין הנ"ל
ברין ברכת היין שנתערב
דבר נחמד במס' ב"ב דף ר'
גליון ספר טעמי המסורה
ברין אשה הזקוקה לחליצה
גליון שו"ע יו"ד ח"ב
חידושים במס' כתובות וגמין
הגהות על ס' פני יהושע (נשים)
בענין תקופת שמואל ורב ארא
בענין מולד הלבנה
בענין ספק טומאה ברה"ר
בענין יד נכרי באמצע
חמש תשובות בענינים שונים
בענין תוכ"ד בקידושין והקדש
בענין מצה שמורה
בענין פסח בטומאה
בתוס' פסחים דף פ' ע"ב
בענין עשה דתשביחו
בענין שיעור אכילת מרור
בענין אכילת מצה שלכה"נ
תשובה בענינים שונים
דרוש לשבת הגדול
נקור הרחיים לקמחא דפסחא
שתי הערות בהל' פסח
כסוגיא דהבורק צריך שיבטל
דרוש בשבח אמירת תהלים
במס' קידושין דף ע"ב
בענין אין משקין ב' סוסות כאחת
גליון ספר קצות החושן (ח"ב)
חידושים בענינים שונים
גליון שו"ת זרע אמת (ח"ב)

הגאון ר' ארי' יהודה לייב כ"ץ זצ"ל
הגאון ר' יהונתן אייבשיץ אב"ד אה"ו זצ"ל
הגאון ר' צבי הירש העללער אב"ד ברינל זצ"ל
הגאון ר' משה שיק אב"ד חוסט זצ"ל
הגאון ר' נתן נטע שייאר אב"ד פילא זצ"ל
הגאון ר"צ וואלדמאן אב"ד בארשא זצ"ל
הגאון ר' יהושע ברוך אב"ד טשעטשעוויץ זצ"ל
הגאון ר' שמואל יפה אשכנזי בעל יפה תואר זצ"ל
הגאון ר' יוסף שטיינהארט אב"ד פיורדא זצ"ל
הגאון בעל ברוך מעם אב"ד לייפניק זצ"ל
הגאון ר"ל קארלבורג אב"ד קרעפעלד זצ"ל
הגאון ר' אלעזר לאוי ראב"ד המבורג זצ"ל
הגה"ק בעל ייטב לב אב"ד סיגוט זצ"ל
הגאון ר' יוסף שאול נט"ו אב"ד לבוב זצ"ל
הגאון ר' וואלף שיק מברעסלא זצ"ל
הגאון בעל ערוך השלחן אב"ד נאוההרדאק זצ"ל
הגאון ר' חנוך העניך אב"ד בעלזין זצ"ל
הגאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל
הגאון ר' מרדכי בנעט אב"ד נ"ש זצ"ל
הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל
הגאון בעל קדני ראם אב"ד יאס זצ"ל
הגאון בעל נודע ביהודה אב"ד פראג זצ"ל
הגאון ר' מיכאל בכרך ראב"ד פראג זצ"ל
הגאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל
הגאון בעל שמן רוקח אב"ד סאנטוב זצ"ל
הגאון ר' עזרא צורף ראב"ד סערדאהעל זצ"ל
הגאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל
הגאון ר' יצחק הורוויץ אב"ד סטאניסלאב זצ"ל
הגאון בעל עטרת פז אב"ד לאסק זצ"ל
הגאון ר' אליעזר ליפמן אב"ד מאגנאראק זצ"ל
הגאון ר' יהושע העשיל אב"ד לובלין זצ"ל
הגאון ר' יוסף יאסקי שפירא אב"ד לעסלא זצ"ל
הגאון ר' משה לייב כ"ץ ראב"ד ניקלשבורג זצ"ל
הגאון ר' אליעזר זוסמן סופר אב"ד פאקש זצ"ל
הגאון ר' אלי' דוד (אדר"ת) אב"ד מיר זצ"ל
הגאון ר' נתנאל פריעד אב"ד אויוואראש זצ"ל
הגאון ר' שלום קוסנא אב"ד אייונשטאט זצ"ל
הגאון ר' בעריש גרויבארט אב"ד בערדין זצ"ל
הגאון ר' יוסף לייב סופר אב"ד פאקש זצ"ל
הגאון ר' ישראל בומלין אב"ד קאפענהאגן זצ"ל
הגאון ר' יצחק שאברליס דיין בפרי"ב זצ"ל
הגאון ר' מאיר אב"ד קאסמטנין ישן זצ"ל
הגאון ר' צבי הירש העללער אב"ד ברינל זצ"ל
הגאון ר' דניאל פרוסטיץ ראב"ד פרי"ב זצ"ל
הגאון ר' משה חיים סוסקינד דיין בפירנצי זצ"ל

זיכר	הגאון ר' יעקב ליב אב"ד דיהרנפורט זצ"ל	ברכה"ת בחג השבועות בכוקר
זי	הגאון רח"צ מאנהיימער אב"ד אונגוואר זצ"ל	בענין ספק אומדנא
זיח	הגאון ר' שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	הערות על ספר ישועות יעקב
זיי	הגאון ר' יהושע כ"ץ אב"ד ווערפעליס זצ"ל	חידושים בענינים שונים
זיג	הגאון ר' יחזקאל סירקין אב"ד קאפוטס זצ"ל	חידושים עמ"ס נדרים וכתובות
זיס	הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראד זצ"ל	בענין מעילת החרם דעכן
זיכב	הגאון ר' זלקא ליפניער אב"ד גארדזיסק זצ"ל	בעניני שליחות
זיה	הגאון ר' גרשון קובלעניץ מביד"ר רק' מיץ זצ"ל	חידושים על טשו"ע חאו"ח
זי"א	הגאון בעל גורע ביהודה אב"ד פראג זצ"ל	בענין איסור הלנת המת
זיכב	הגאון ר' מאיר שארלוויל ראב"ד מיץ זצ"ל	בדין אנינות, והלנת מתים
זיכו	הגאון בעל ישועות יעקב אב"ד לבוב זצ"ל	בענין קבורת מתים
זי	הגאון ר' אהרן משה טויבש אב"ד יאס זצ"ל	בענין קבלת פני רבו ברגל
זיב	הגאון ר' אלעזר פלעקס ראב"ד פראג זצ"ל	חידושים לוי"ש של ר"ה
זיסו	הגאון ר' צבי הירש ברודא אב"ד קיצע זצ"ל	בדין איסור נעילת הסנדל ביו"כ
זיכא	הגאון ר' אליעזר ליפמאן אב"ד מאנגראדף זצ"ל	דברי התעוררות ליו"כ (והפסד)

מדור אגרות קודש

איכו	מכתב מהגאון ר' ארי' ליב קרא בעל איל המלואים זצ"ל
איכח	מכתב מהגאון ר' בצלאל הכהן לאפיץ מו"ץ בק"ק ווילנא זצ"ל
בילג	מכתב מהגאון ר' מאיר בומסלא ראבד"ק פראג זצ"ל
בילד	מכתב מהגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל
בילד	מכתב מהגאון ר' יצחק אהרן סג"ל איטינגא אבד"ק לבוב זצ"ל
גיכג	מכתב מהגאון ר' אהרן דוד דייטש אבד"ק יארמוט זצ"ל
גיכד	מכתב מהגאון ר' שמואל שמעלקא קליין אבד"ק סעליש זצ"ל
דיכו	שני מכתבים מהגה"צ ר' שמרי' נח שניאורסאהן מבאברויסק זצ"ל
דיכח	מכתב מהגה"צ ר' חיים מנחם מייזקוב זצ"ל
הילג	מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהר"ש זי"ע
הילה	מכתב מהגה"ק ר' ישכר דוב רוקח אבד"ק בעלז זצ"ל
יכח	מכתב מהגאון בעל חתם סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל
יל	מכתב מהגאון ר' אלחנן בונם וואסערמאן מבארנאוויטש הי"ד
זיל	מכתב מהגאון בעל בית שלמה אבד"ק סקאלא זצ"ל
זילא	מכתב מהגאון ר' חיים ברלין אבד"ק מאסקווא זצ"ל
זילב	מכתב מהגאון ר' שלמה הכהן מו"ץ בק"ק ווילנא זצ"ל
זיכט	מכתב מהגאון ר' חיים ניסים אבואלעפאי זצ"ל
זיכו	שלשה מכתבים מהרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

איכט	הג"ר מרדכי אליעזר עה"ג אב"ד ווראנוב ז"ל	בענין חואיל ואישתני אישתני
אלא	הג"ר חיים געלערנמער אב"ד קיטוב ז"ל	דבר נחמד במס' ב"מ דף מ"ו
בילה	הג"ר יונתן שטייף ראב"ד בוראפעסט ז"ל	בדין אשה בפדיון פטר חמור
גיכו	הג"ר אברהם שלמה רוקעמס מאזארקאוו ז"ל	הערות שונות
דיכח	הג"ר יאקב יוסף גראס אב"ד אויבן ז"ל	בסוגיא דירך שנתבשל בה גיה"נ
דילא	הג"ר יוסף זוסמאנאוויץ אב"ד ווילקאמיר הי"ד	הערות שונות
הילו	הגה"צ ר' אברהם מרדכי שלום אב"ד סאטוב זצ"ל	בדין עשיית יי"ש לחג הפסח
וילה	הג"ר מאיר אריק אב"ד טארנא ז"ל	בענין שבועת טוטה

לחג השבועות

רנב	כ"ק מרן ארומו"ר שלים"א	וקדשתו כ"פ במסורה
רננ	הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ד פראג זצ"ל	דרש האי גלילאי וכו'
רנד	הגאון ר' שמעלקא פויבש אב"ד יאס זצ"ל	במס' שבת פ"ח ע"א
רנר	הגאון ר' מאיר אריק אב"ד סארנא זצ"ל	במדרש מגילת רות
		לפ' בהעלותך
רנה	הגאון ר' חיים אפסיר אב"ד דרוויא זצ"ל	בהפטרות. והשטן עומד על ימינו
		לפ' שלח
רנה	הגאון ר' אברהם תאומים אב"ד כוששאש זצ"ל	במדרש, כשכיל ב' צווחות
		לפ' חקת
זינג	כ"ק מרן ארומו"ר שלים"א	זאת חקת התורה
		לפ' בלק
זינג	הגאון ר' שמחה רפאפורט אב"ד לובלין זצ"ל	וירא את ישראל שוכן לשבטיו
		לשבטך עשר בתמוז
זינר	הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל	בהפטרות לתענית ציבור
		לפ' פנחס
זינה	הגאון ר' משה קרעמער אב"ד ווילנא זצ"ל	במדרש, כדן הוא שיטול שכרו
		לפ' דברים
זינה	הגאון ר' אברהם סיקסין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ר' אליקים ההולך לפניכם וגו'
		לפ' ואתחנן
חינב	הגאון ר' יעקב מעמריין זצ"ל	ולשומרי מצותיו לאלף דור
		לפ' עקב
חינג	הגאון בעל שב יעקב אב"ד פפד"מ זצ"ל	וה' עקב תשמעון וגו'
		לפ' ראה
חינג	הנה"צ ר' יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל	עשר תעשר וגו'
		לפ' שופטים
חינר	הגאון ר' בנימין וואלף דייכלש אב"ד שאפי זצ"ל	שופטים ושוטרים תתן לך
חינר	כ"ק מרן ארומו"ר שלים"א	שום תשים עליך מלך
		לפ' תבא
ס"מב	כ"ק מרן ארומו"ר שלים"א	והיית רק למעלה
		לפ' נצבים
ס"מב	הגאון ר' משה קרעמער אב"ד ווילנא זצ"ל	והתברך כלבכו לאמר וגו'
		לראש השנה
ס"מג	הגאון ר' יונה מלוברסוב אב"ד לובמלא זצ"ל	באין מליץ יושר וכו'
		לפ' האזינו
ס"מג	כ"ק מרן ארומו"ר שלים"א	יערוף כמטר לקחי
		ליום כיפורים
ס"מד	הגאון ר' מאיר אלמאשר אב"ד מס"ר זצ"ל	מערב ער ערב תשכנו שבתכם

מדור תמיהות וישובים

א"מג	ר' חיים יעקב יצחק רובין נ"י	הערה בספר באר משה עה"ת
א"מג	הב' יוסף יחפא לינדנער נ"י	הערה בספר תולדות יעקב יוסף
א"מר	הב' מרדכי ווייס נ"י	הערה בספר נועם מגרים עה"ת
הינס	הגאון ר' מאיר דן פלאצקי אב"ד רוואהרס ז"ל	הערה בשו"ת מהר"ם מינץ
הינס	ר' ישראל פריינר נ"י	פליאה בשו"ת מהר"י שטייף

חנה	ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י	הערה בספר דרו"ח רעק"א
חנה	ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י	הערה בשו"ת שואל ומשיב
טימה	ר' משה דוד אהרן יאקאבאוויטש נ"י	תמו' ברש"י במס' ע"ז
סימה	ר' ישעי' ציטראנענבוים נ"י	הערה בדברי הג' מראגיטשאו

מדור תעודות וסמיכות

אמו	הגאון בעל נוב"י אב"ד פראג ובית דינו זצ"ל	כתב חבר
אמו	הגאון בעל אור חדש אב"ד קעלין זצ"ל	כתב חבר
גלח	הגאון ר' צבי הירש ברודא אב"ד קיצע זצ"ל	כתב חבר
גלם	הגאון ר' מנחם א"ש אב"ד אונגוואר זצ"ל	כתב המלצה
גלם	הגאון ר' שלמה גאנצפריד ראב"ד אונגוואר זצ"ל	כתב המלצה
ג"מ	הגאון ר' שמואל אביגדור אב"ד קארלין זצ"ל	מכתב הסכמה
ג"מ	הגאון בעל עונג יו"ט אב"ד ביאלסמאק זצ"ל	מכתב הסכמה
ה"ס	הגאון בעל כתב סופר אב"ד פרעשבורג זצ"ל	כתב חבר
ה"סא	הגאון ר' יואל אונגער אב"ד פאקש זצ"ל	כתב מורנו
ה"סא	הגאון ר' בנימין שאכטער אב"ד פעזינג זצ"ל	כתב מורנו
ז"נז	הגאון ר' יצחק גליק אב"ד פעלעדיהאז זצ"ל	כתב מורנו
ז"נז	הגאון ר' זאב טענינבוים אב"ד ווערפעליש זצ"ל	כתב חבר

מדור זכור ימות עולם

א"מ	קידוש השם בעיר פראג (תקפ"א לפ"ק)
ב"ב	תקנה בדבר כשרות הספרי תורה בעיר לבוב (תקע"ג לפ"ק)
ג"מא	התעסקות בדבר הדפסת ספר „סיני" בעיר ברלין (תקל"ז לפ"ק)
ד"ג	התחרשות ביהמ"ד דפרנס בק"ק לובלין (תר"ג לפ"ק)
ז"נח	בנין בית הכנסת בעיר מיקלאש (תר"ב לפ"ק)
ח"נו	לקט ענינים שונים מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהרב"צ זי"ע הי"ד

צילומי כתבי קודש

א"כז	הגאון ר' ארי' ליב קרא אבד"ק לעסלא בעל איל המלואים זצ"ל
א"מו	הגאון ר' אלעזר קאליר אבד"ק קעלין בעל אור חדש זצ"ל
א"סן	הגאון ר' ארי' יהודה ליב כ"ץ זצ"ל
ג"כח	הגאון ר' שמואל שמועלקי קליין אבד"ק סעליש בעל צדור החיים זצ"ל
ז"יח	הגאון ר' יחזקאל סירקין אבד"ק קאפוטט זצ"ל
ח"כח	הגאון ר' יעקב אורנשטיין אבד"ק לבוב בעל ישועות יעקב זצ"ל
ח"לא	הגאון ר' חיים ניסים אבואלעפיא זצ"ל

ב"ג	הסכמה שלא נרפסה (מהגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראר זצ"ל)
ב"נר, ח"נו, ט"מו	דקדוקי סופרים
א"נ, ג"מה, ז"נו	חרישים גם ישנים

מפתח השמות עפ"י סדר א"ב

כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל הילג
 כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"צ זצ"ל רימו, חינ
 כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א איה, אימב, אימב, ביה, בימו, בימט, גיד, גילו, גלח, ריה,
 רימה, הין, הינה, וין, וינא, וינג, זיה, זינג, חיד, חידר, סיח, סימב, סימג
 הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראד זיט
 הגאון ר' אברהם שמואל בנימין סופר אבד"ק פרעשבורג בעל כתב סופר בילד, היס
 הגאון ר' אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא בעל פתח הבית זינה
 הגאון ר' אברהם תאומים אבד"ק בוטשאטש בעל חסד לאברהם וינה
 הגה"צ ר' אברהם מרדכי שלום טויב אבד"ק פאסוב הילו
 הרב אברהם שטערנבוך גיכו
 הרב אברהם ישעי' בארזל הימח
 ר' אברהם מאיר גלאנצער חיסב
 ר' אברהם מרדכי דויאלאווסקי זיכב
 הרב אברהם משה שאיא היסב
 ר' אהרן יעקב ישראל ישורון כהנא סימו
 הגאון ר' אהרן הלוי הורוויץ אבד"ק שקוד והאזענפוט גימז
 הגאון ר' אהרן משה טויבש אבד"ק יאס בעל קרני ראם גימו, סי
 הגאון ר' אהרן דוד דייטש אבד"ק יארמוט בעל גורן דוד גיכו
 הגאון ר' אלחנן בתם וואסערמאן מבארנאוויטש ויל
 ר' אלי' שפיצער ביס
 הגאון ר' אליהו דוד ראבינאוויץ-תאומים (אדר"ת) אבד"ק מיר היכ
 הגאון ר' אליעזר זוסמאן סופר אבד"ק פאקש הייט
 הגאון ר' אליעזר ליפמאן נייאטין אבד"ק מאגענדארף הייב, סיכא
 ר' אלכסנדר אליעזר קנאספלער הייט
 ר' אלעזר גאלדמאן היסד
 הגאון ר' אלעזר קאליר אבד"ק קעלין בעל אור חדש אימו
 הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראבד"ק פראג סיב
 הגאון ר' אלעזר לאוי ראבד"ק המבורג ביז
 הגאון ר' אלעזר לעוו אבד"ק פאנטוב בעל שמן רוקח דייג
 ר' ארי' ליבוש גרינפעלד סינא
 הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד בעל בית אפרים ביז
 הגאון ר' ארי' יהודה ליב כ"ץ איז
 הגאון ר' ארי' ליב קרא אבד"ק לעסלא בעל איל המלואים איכו, הינו
 הגאון ר' אשר זלקא ליפנער אבד"ק גראדזיסק זיכב
 הרב אשר זעליג גאלדמאן אינג
 הגאון ר' בנימין שאכטער אבד"ק פעזינג היסא
 הגאון ר' בנימין וואלף לעוו אבד"ק ווערבוי בעל שערי תורה דייג
 הגאון ר' בנימין וואלף רייכלש אבד"ק שאפי רימט, חידר
 ר' בנימין קנאבלאך הינה
 הרב בן ציון הכהן סיכט
 הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג נייא, זינד
 הגאון ר' בצלאל הכהן לפאין מוי"צ בקי ווילנא בעל ראשית בכורים איכח
 הגאון ר' ברוך פרענקל-תאומים אבד"ק לייפניק בעל ברוך טעם ביז
 הגאון ר' גרשון קובלעניץ חד מכיד"ר דק"ק מייז בעל קרית חנה חיה

ר' דוב בעריש קורץ אלו
 הגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג א"מא, ב"מו, ג'לו, ה'נח, ר"ננ,
 הגאון ר' דניאל פרוסטיץ ראבד"ק פרעשבורג ו"ו
 ר' הלל צוקער ט"מח
 הגאון ר' וואלף שיף מברעסלא כל
 הגאון ר' זאב וואלף טענינבוים אבד"ק ווערפעליט ו"ו
 הגאון ר' חיים אפסיר אבד"ק דרוויא ו"נה
 ר' חיים יעקב יצחק רובין א"מג
 ר' חיים שלמה שלאמאכין ז"מט
 הגאון ר' חיים דוב גראס אבד"ק פעטרווא ו"לג
 הגאון ר' חיים ברלין אבד"ק מאסקווא ו"לא
 הגאון ר' חיים געלערנטער אבד"ק קוטב א"לא
 הרב חיים בן ציון פאלגער ר"לח
 הרב חיים דוד כלום ח"מט
 הגה"צ ר' חיים מנחם מזינקוב ר"כח
 הגאון ר' חיים ניסים אבואלעפיא אבד"ק ירושלים עיה"ק ח"כט
 הגאון ר' חיים צבי מאנהיימער אבד"ק אונוואר ו"ו
 הגאון ר' חנוך העניך אבד"ק בעלויץ ג"ו
 הגאון ר' יאקב יוסף גראס אבד"ק אוכב ר"כח
 הגאון ר' ידיד טאה ווייל אבד"ק קארלסרוה ר"מט
 הגאון ר' יהודה ליב קאסוויץ ראבד"ק פראג א"מו
 הגאון ר' יהודה ליב קארלבורג אבד"ק קרעפעלד ב"טו
 הגה"צ ר' יהודה ליכרש הילפרין מבערזאן ח"נג
 הרב יהודה ליכטער ח"ס
 הגאון ר' יהושע ב"ץ אבד"ק ווערפעליט ו"י
 הגאון ר' יהושע נימאייטין אבד"ק וועליו ח"לב
 הגאון ר' יהונתן אייבשיץ אבד"ק אה"י א"יב
 הרב יהושע מונרשיין ז"סא
 הגאון ר' יהושע ברוך רייניץ אבד"ק טשעטשעוויץ א"כה
 הגאון ר' יהושע העשיל אשכנזי אבד"ק לובלין ר"נר, ה"יד
 ר' יהושע יוסף שפריי ר"מר
 הגאון ר' יואל אונגר אבד"ק פאקש ה"סא
 הגאון ר' יונה מלוברטוב אבד"ק לובמלא ט"מג
 הרב יוחנן סופר ה"מא
 הגאון ר' יוחנן שטייף ראבד"ק בודאפעסט ב"לה
 הרב יוסף ליבערמאן ו"לח
 הגאון ר' יוסף שטיינהארט אבד"ק פיזרדא בעל זכרון יוסף ב"יא
 הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף א"מא, ב"מח, ג'לו, ר"מו
 הגאון ר' יוסף זוסמאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר ר"לא
 הגאון ר' יוסף לנדא אבד"ק יאס בעל ברכת יוסף ב"מו
 הגאון ר' יוסף ליברלש דיין בק' פראג א"מו
 הגאון ר' יוסף יאסקי שפירא אבד"ק לעפלא ה"טו
 הגאון ר' יוסף ליב סופר אבד"ק פאקש ה"לא
 הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אבד"ק לכוב בעל שואל ומשיב ב"כט
 הכ' יוסף יוזפא לינדנער א"מג, ו"סג
 הכ' יחזקאל שרגא בראננער ג"מו

הגאון ר' יחזקאל סירקין אבד"ק קאפוסט זי"ג
הגאון ר' יחזקאל סג"ל לנדא אבד"ק פראג בעל נודע ביהודה אימו, ריו, ח"א
הגאון ר' יחיאל אברהם בלאנקמאן אבד"ק שעברעשין ט"כ
הגאון ר' יחיאל מיכל עפשטיין אבד"ק נאוההרדק בעל ערוך השולחן כ"א
הגאון ר' יעקב הכהן פאפרש אבד"ק פפר"מ בעל שב יעקב ח"ג
הגאון ר' יעקב אורנשטיין אבד"ק לבוב בעל ישועות יעקב ב"ג, ח"כ
הגאון ר' יעקב יהודה פאלק אבד"ק דיהרנפורט ו"כ
הרב יעקב מנחם לאנגער ר"נ
ר' יעקב אהרן אילאוויטש ז"מ
הגאון ר' יעקב מעמדין ג"ח, ח"ב
הגאון ר' יעקב צבי וואלדמאן אבד"ק בארשא א"כ
ר' יעקב צבי זיעגער ז"ס
הגאון ר' יצחק הלוי הורוויץ אבד"ק סטאניסלאב ד"כ
הרב יצחק מאטצען ה"א
הרב יצחק זעקל הלוי פאללאק ט"ו
הגאון ר' יצחק גליק אבד"ק סענפעטער ר"נ
הגאון ר' יצחק שאכרליס דיין דק' פרעשבורג בעל קרבן אשם ו"ב
הגאון ר' יצחק אהרן סג"ל איטינגא אבד"ק לבוב כ"ד
הגה"ק ר' יקותיאל יהודה טייטלבוים אבד"ק סיגוט בעל יטב לב ב"כ
ר' ירוחם אלי' ראזענפעלד ב"נ
הגה"ק ר' ישכר דוב רוקח אבד"ק בעלז ה"ה
הגאון ר' ישכר בעריש גרויבארט אבד"ק בענדין ה"ל
הגאון ר' יששכר בער אבד"ק מיקלאש ז"ח
ר' ישעי' ציטראנענבוים ט"מה
ר' ישראל פריינד ה"נט
הגאון ר' ישראל בזמלין אבד"ק קאפענהאגן ו"י
הגאון ר' לוי פנמא דיין בק' פראג א"מ
הגאון ר' מאיר אבד"ק קאסטנטיין ישן ו"ג
הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן ט"כ
הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא ו"לא, ו"נ
הגאון ר' מאיר אלמאשר אבד"ק מאטערסדארף ט"מ
הגאון ר' מאיר בזמסלא ראבד"ק פראג כ"ג
הגאון ר' מאיר שארליוויל ראבד"ק מיץ ח"כ
הגאון ר' מאיר דן פלאצקי אבד"ק דוואהרט בעל כלי חמדה ה"נט
הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג ד"ח
הגאון ר' מנחם א"ש אבד"ק אינגוואר ג"ט
הגאון ר' מנחם מענדל אויג ראבד"ק דעלאטין ז"ל
הגאון ר' מנחם מענדל בראכפעלד בעמח"ס יוסף הלל ו"ה
הב' מנחם מענדל שלעזינגער ג"מח
הגאון ר' מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג ג"ט
הגאון ר' מרדכי אליעזר עהרענגרובער אבד"ק ווראנוב בעל נחלת יוסף א"כ
הב' מרדכי ווייס א"מר, ח"סא
הרב מרדכי ברוך בלום ב"מה
הרב משה הלברשטאם ח"מג
הגאון ר' משה סופר אבד"ק פרעשבורג בעל חתם סופר ו"כ
הגאון ר' משה קרעמער אבד"ק ווילנא ז"נה, ט"מג

הגאון ר' משה שיק אבד"ק חומט בעל מדרים שיק איו
הגאון ר' משה נובורנ' שמיא דיון בקי פראג איו
ר' משה דוד ארזן יאקאבאוויטש פ"ס
הגאון ר' משה וואלף אבד"ק גליל מוסק נוב
הגאון ר' משה חיים סוסקין דיון בקי פרינצי רובא
הגאון ר' משה לוב כ"ץ ראב"ד מקלשבורג ח"ו
הרב משה נחום סאבאטשקווסקי וינו
הרב מרת' צבי מניל נ"מ
הרב נחום מאיר נקישאן א"ה רמ"ה
הגאון ר' נחמן מאנטשבורג ראב"ד נלונא נ"מ
הגאון ר' נחמ' כ"ץ אבד"ק פאריש בעל משכית הכנסת איו
הרב נחן נקשטשקער ב"ה
הרב נחן מניל חורוויץ ד"ה
הגאון ר' נתן מאד ראב"ד סאדיש ב"ס
הגאון ר' נתן נפת' שיאר אבד"ק פילא א"ה
הגאון ר' נתנאל רבין מריקד אב"ד אוואראש בעל פני מבין הינה
הגאון ר' קולא צוה ראב"ד סטראזשניץ ד"ה
הגאון ר' מנחם יעקב אבד"ק לאס בעל קטרת פי ח"ו
הגאון ר' צבי הירש אבד"ק כולין נ"מ
הגאון ר' צבי הירש בודא אבד"ק רובע נ"ה רמ"ה
הגאון ר' צבי הירש קולנקד אבד"ק ברעל ובראדא בעל טוב נשיו א"ה ויד
הגאון ר' רפאל יום יאסני ראב"ד אבד"ק בראדשטאט בעל קונ"ט יום טוב נ"מ
הרב רפאל אהרן כ"ץ ד"ס
ר' שאול נאדראן ו"ה
ר' שלום דוד קולנקד נ"ה
הגאון ר' שלום חומא אבד"ק אינקשטאט ח"ו
הגאון ר' שלום מרדכי רבין נאדראן אבד"ק ברעזא בעל מדרשים ד"ה
הגאון ר' שלמה יוסף עמרם ראב"ד פראג א"ה כ"ס א"ה
הגאון ר' שלמה נאנפילד ראב"ד אוניא בעל קצוה שלחן ערוך נ"מ
הגאון ר' שלמה הויסקל אבד"ק סאטמא בעל כ"ת שבת ו"ה
הגאון ר' שלמה רבין מר"ץ בקי וילנא בעל חק שבת ו"ה
הגאון ר' שלמה קלוג ראב"ד פראג א"ה
הגאון ר' שלמה אפרים דנקשט נאדראן בעל ספרו שלמה נוב
הרב שלמה יוסף נאדראן א"ה
הרב שמואל דוד וואנקער א"ה
הרב שמואל איזיק' שנקר ו"ה
הגאון ר' שמואל שנקרא מרדכי אבד"ק יאס א"ה ו"ה ד"ה
הגאון ר' שמואל שנקרא קלוג אבד"ק פרינצי בעל צדק ד"ה נ"מ
הגאון ר' שמואל אבד"ד חוסט אבד"ק ראד"ה נ"מ
הגאון ר' שמואל יוסף אשכנזי בעל יפה תואר נ"מ
ר' שמואל מרדשאן ו"ה
הגאון ר' שמחה רבין פאפירש אבד"ק זימלן ו"ה
הרב שמחה רובין ו"ה
הרב שנקין וילנא נ"מ
הגאון ר' שניר נח שניאסאן מברסלב ד"ה
ר' שנייד' ציראנקענבאם ח"ה

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

כארח"ב = 15 דאלקר לשנה

כקאנאדע = 20 דאלקר לשנה

מבעלניק = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 שונם לשנה

כשאר ארצות = כדואר רגיל 25 דאלקר לשנה

כדואר אייר 35 דאלקר לשנה

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידות א
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

תשרי-חשון תשנ"ז

(קפ"ד)

שנה כ' קונטרס א'

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קורש

ה	פרשת ד"ר	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
---	----------	-----------------------

מדור זכרון לראשונים

ז	גלות ספר יצחק תואר על המדרש	הגאון ר' ארי' יהודה לייב כ"ץ זצ"ל
יב	חידושים על חלי מריסות	הגאון ר' יהונתן אייבשיץ אבד"ק אה"ו זצ"ל
טו	פסול בדיש סם חולין	הגאון ר' צבי הירש העללער אבד"ק ברינגעל זצ"ל
יז	חידושים על קנינים שונים	הגאון ר' משה שיק אבד"ק חוסט זצ"ל
כא	ברין אפילא בכרן	הגאון ר' נתן נטע שייאר אבד"ק פילא זצ"ל
כב	ברין תפלה בביסוד	הגאון ר' יעקב צבי וואלדמאן אבד"ק בארשא זצ"ל
כה	בענין טילה דוחה שבת	הגאון ר' יהושע ברוך רייניסץ אבד"ק משעמשעווין זצ"ל

מדור אגרות קורש

כז	מכתב מרגאון ר' ארי לייב קרא בעל איל המלואים זצ"ל
כח	מכתב מרגאון ר' בצלאל הכהן פרי"ץ בק"ק ווילנא זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כט	בענין הואל ואישתני אישתי	הג"ר מרדכי אליעזר עה"ג אבד"ק ווראנוב ז"ל
לא	דבר נחמד במס' ב"מ דף ס"ז	הג"ר חיים געלערנשטער אבד"ק קיסוב ז"ל

מדור פלפול והלכה

לב	ברין עור שלא נמלה	הרב משה"ר שמואל הלוי וואזנער שליט"א
לד	בענין חידוש מצוה	הרב שלמה זלמן נאדראן נ"י
לו	בענין תפילה בשאר לשונות	ר' דוב בעריש קורץ נ"י

עולת שבת בשבתו

מ	ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים	המערכת
---	------------------------------	--------

מדור תמיהות וישובים

מג	הערות קצרות בענינים שונים
----	---------------------------

מדור זכור ימות עולם

מר	קדוש השם בעקר פראג בשנת תקס"א לפ"ק
----	------------------------------------

מדור תעודות ופסיכות

מו	כתב הבר"ה	הגאון בעל נוב"י אבד"ק פראג ובית דינו זצ"ל
מז	כתב הבר"ה	הגאון בעל אור חדש אבד"ק קעלין זצ"ל

מח	צינים הערות
נ	חידושים נב ימים
נא	מכתבים אל המערכת
סו	צילומי כתבי קודש
ס	בימות ודורות

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי מורי

הנה"ח מו"ה חיים צבי כמו"ה מנחם שלמה ע"ה
קופערמאן

אמי מורתי

מרת בינא בת מו"ה שלמה ע"ה

אחי הילד כמר מנחם מענדל ע"ה

נהרגו עקה"ש בשנת תש"ג לפ"ק

ונקבע היאה"צ

ליום ה' לחודש תשרי

ד' ינקום דמם

ותהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי

משה דוד קופערמאן

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אא"ז הגה"צ מוה"ר נפתלי חיים הורוויץ זצ"ל

בהגה"ק מוה"ר מאיר אבד"ק דויקוב זצ"ל

נפטר כיום הכיפורים שנת תרנ"ה לפ"ק

אא"ז הגה"צ מוה"ר יואל היילפרין מברעזאן זצ"ל

בהגה"צ מוה"ר אברהם זרח ארי' יהודה ליבוש מברעזאן זצ"ל

נפטר כיום הושענא רבה שנת תשי"ד לפ"ק

דו"ז הגה"צ מו"ה מנשה הורוויץ אבד"ק זאלין זצ"ל

בהגה"צ מוה"ר אלי' אבד"ק זאלין זצ"ל

נפטר כיום שמיני עצרת שנת תשל"ג לפ"ק

דודי הגה"צ מוה"ר חנני' יוסף היילפרין אבד"ק ושאבנא זצ"ל

בהגה"צ מוה"ר יואל מברעזאן זצ"ל

נהרג עקה"ש עם משפחתו כיום י"ב תשרי שנת תש"ב לפ"ק

חמותי החשובה מרת מרים פיללער ע"ה בת מו"ה משה אברהם הי"ד

נפטרה כיום שמיני עצרת שנת תשמ"ז לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי

ירוחם אליהו ראזענפעלד ומשפ'

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת חיי

ד' אלקי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני אברהם וגו', והי' הנערה אשר אומר אלי' הטי נא כדך ואשתה וגו' אותה הוכחת לעבדך ליצחק. ואיתא בגמרא (תענית ד' ע"א) דאליעזר עבד אברהם שאל שלא כהוגן, והשיבוהו כהוגן, שאל שלא כהוגן, דכתיב והי' הנערה אשר אומר אלי' הטי נא כדך וגו', יכול אפילו חיגרת אפילו סומא, והשיבוהו כהוגן, שנודמנה לו רבקה. ויש להבין, הלא אמרו חכמז"ל במדרש רבה בפרשתנו, עה"פ עבד משכיל (משלי י"ז), זה אליעזר, ולכאורה איך שכלו של אליעזר ואיפה חכמתו, הרי הלך כאן לבקש זיווג ליצחק שהי' בן יחיד לאדוניו אברהם, ואיך אמר והי' הנערה וגו', ולא עלתה על דעתו החשש שמא יודמן לו חיגרת או סומא.

אמנם יתבאר על נכון, בהקדם מש"כ בספה"ק ישמח משה בפרשת תולדות עה"פ ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפרץ ארם אחות לבן הארמי לו לאשה, ויעתר יצחק לד' לנוכח אשתו כי עקרה היא. וכתב לדקדק, (א) קישור הפסוקים אינו מובן, (ב) מה בא ללמד אומרו אחות לבן הארמי, (ג) מדוע צריך לומר כי עקרה היא, למאי נפק"מ הגיד לנו הכתוב סיבת העדר ההולדה. וכתב לתרץ עפ"י מה שכתוב בספר דרשת ר"י אבן שועיב, דלכך היו אמותינו עקרות, מפני שאחיהן היו רשעים, והרי אמרו חכמז"ל (ב"ב ק"י ע"א) דרוב בנים הולכים אחר אחי האם, אמנם זהו רק כשהלידה היא עפ"י טבע, אבל מאחר שאמותינו היו עקרות, א"כ היתה הלידה עפ"י נס, שוב לא שייך בהם האי כללא דרוב בנים הולכים אחר אחי האם, עכ"ר. ובוה מתורץ מה שיש לכאורה להקשות על יצחק אבינו, הלא אמרו חז"ל (ברכות י' ע"א) גבי חזקי' המלך שלא רצה לישא אשה, משום דחזא ברוח הקודש דנפקי מיני' בנין דלא מעלי, עיי"ש. נמצא לפי זה, דמי שעלול להוליד בנים שאינם הגונים, אין ראוי לו לבקש רחמים להוליד, וא"כ איך התפלל יצחק על רבקה שתלד, הלא היא היתה אחות לבן הארמי, ורוב בנים הולכים אחרי אחי האם, אך לדברי הר"י אבן שועיב ניחא, כי רבקה היתה עקרה בטבעה, א"כ היתה הלידה עפ"י נס, ושוב ליכא למיחש להכי. וחשה"כ, ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה וגו' אחות לבן הארמי לו לאשה, וא"כ קשה איך התפלל יצחק לד' לנוכח אשתו, הלא לבן הי' האח שלה, ורוב בנים הולכים אחר אחי האם, לזה אמר, כי עקרה היא, וא"כ תהי' הלידה בדרך נס, וממילא איזיל החשש הנ"ל, עכ"ד הנחמדים.

ומעתה יובן היטב כוונת אליעזר, דבאמת אליעזר עבד אברהם עבד משכיל הי', ומה ששאל שלא כהוגן, היתה תחבולה מאתו במכוון, כדי שיוגמר זיווג וקשר הלז על פי נס, כי אדוניו אברהם ציוה לו והשביעו אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני כי אם אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק, וכל זה הי' כדי

שימצא שידוך טוב והגון כראוי ליצחק, אמנם מאחר שאלעזר עבד נאמן הי', עלה חשש בלבו, מה הועיל אברהם במה שהזהירו לבלתי לקחת מכנות הכנעני כי אם ממשפחתו, הלא אם האחים יהיו רשעים ורמאים, אז יהי' לריק כל עמלו, שהרי רוב בנים הולכים אחרי אחי האם, לכן השכיל היטב בדבר, ושאל שלא כהוגן, כדי שיוגמר השידוך שלא עפ"י טבעו של עולם, כי אם בדרך נס, ואז ממילא אזל החשש של רוב בנים הולכים אחרי אחי האם, רכלל זה הוא רק אם הזיווג נגמר עפ"י טבע, כאמור.

ועפ"י נכלל לפרש כוונת המדרש להלן בפרשת תולדות, עה"פ ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני, ויאמר כי הקרה ד' אלקיך לפני. ואמרו במדרש דבה, שיעקב אמר לו, אם לזווגך המציא לך, דכתיב הקרה נא לפני היום, למאכלך על אחת כמה וכמה. ולכאורה צריכין להבין, איזה קל וחומר הוא זה, הלא בקשת הזיווג ובקשת מזונות, שניהן שווין במדרגתן, כי בשניהן אמרו חכמנו"ל דקשין כמו קריעת ים סוף (עי' פסחים ק"ח ע"א, וסוטה ב' ע"א), וא"כ מה זה שאמר יעקב למאכלך עאכו"כ.

אמנם להנ"ל ניחא, דהן אמת דסתם בקשת זיווג היא במדרגה אחת עם בקשת מזונות, אמנם זיווגו של יצחק הי' מוכרח להיות עפ"י נס כאמור לעיל, וא"כ הפרש גדול יש ביניהן, כי מזונותיו של אדם מגיע לו עפ"י דין, דמאן דיהיב חיי יהיב מזוני, (וכנודע דברי התו"ט בפרק ז' דברכות, דמהאי טעמא אומרים בברכת המזון נברך לאלקינן, ולא נברך להוי"ה, כי מצד שורת הדין מכלכל הקב"ה לכל בריותיו אשר ברא, לכן מזכירים בברכת הזימון שם אלקים המורה על אלקות ואדנות), אמנם זיווגו של יצחק נזדמן לו בדרך נס מצד גודל חסדו וטובו של הקב"ה, וכמו שאמר אליעזר, הקרה נא לפני היום ועשה „חסד" עם אדוני אברהם, וביארנו למעלה, דמה ששאל אליעזר שלא כהוגן, היתה בכוונה כדי שיוגמר שידוך זה בדרך נס, א"כ שפיר אמרו במדרש, שאמר יעקב אבינו ליצחק אביו, אם לזיווגך המציא לך, שהי' מצד מדת חסדו ית"ש, א"כ למאכלך, שמגיע לך אף מצד מדת הדין, על אחת כמה וכמה.

אזהרה חמורה

הננו אופרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

גליון המדרש רבה וספר יפה תואר

מהגאון מוה"ר ארי' יהודה ליב כ"ץ זצ"ל

יפה תואר על בראשית רבה פרשה כ"ד בסופו בעל עין יעקב בהקדמתו כתב שמצא מאמר כתוב בשם המדרש ובקשו ולא מצאו ככל שתא סררי, וזו נוסחו, בן זומא אומר מצינו פסוק כולל יותר, והוא שמע ישראל ונו' בן ננס אומר מצינו פסוק כולל יותר, והוא ואהבת לרעך כמוך, שמעון בן פזי אומר מצינו פסוק כולל יותר, והוא את הכבש אחד תעשה בבוקר ונו', עמר ר' פלוני על רגליו ואמר הלכה כבן פזי דכתיב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ונו', ופי' בו דרך הלציי. ולא אאמין שהנוסח הלז מחז"ל, שאין לו הכנה לפי הפשט, אלא אחד מן התלמידים המציאו להתגדר בפי' זר או הלציי.

ג. כ. וכן בפרק ט' דנדרים בירושלמי ביפה מראה שלו, מביא המאמר הנ"ל, וכתב בן עליו, ועיין.

בראשית רבה פרשה כ"ח סי' ג'. ויאמר ר' אמחה את הארם, רבי לוי בשם רבי יוחנן אמר אפילו אסטרוכולין של ריחים נמחה, רבי יודא בר סימון בשם ר' יוחנן אמר אפילו עפרו של אדם הראשון נמחה. כר ררשה ר' יודא בציפורי, לא קבילו מיני'.

ג. ב. ולענר"ן מה שלא קבלו דרשת ר' יודא, לפי שסברו כמ"ר שלא ירד מבול לארץ ישראל, ואדם הראשון קבור במערת המכפלה, ודו"ק. ובזכחים דף קי"ג ע"א פלוגתא דר' יוחנן ור"א אי ירד מבול לארץ ישראל או לא, ור' יוחנן סבר שלא ירד מבול לארץ ישראל, ולכן כשדרש ר' יודא דרשה זו שאמר בשם ר' יוחנן, לא קבלו מיני', מאחר שדברי ר' יוחנן סותרים זה את זה, אלא ודאי שדברי ר' יודא בר' סימון ליתא, ודו"ק.

יפה תואר על פרשה ל"א סי' י"ז. ולי אין צורך לכל אלה התירוצים, ראפילו איסורין המפורשים בתורה לא נתחייבו בהם קודם מתן תורה, והרוצה לקיים ה' מקיים וכו'.

ג. ב. נראה דאשמיטתי' מה שכתב מרן הבית יוסף בא"ח סי' תקע"ד ע"ש.

א) נולד בעיר אויבן בשנת ת"י לערך לאביו הגאון בעל שער אפרים זצ"ל. בשנת תמ"ו לפ"ק עלה לארצה"ק ונתיישב בעיה"ק ירושלים. יצא משם כמה פעמים לחו"ל על שליחות שונות, וכן מזכיר הוא בעצמו להלן, כאחד מהעדותיו על הגליון של ספר יפה תואר, שה' שליח ציון בקושטנדינא בשנת תס"ז לפ"ק. נדפס ממנו הרבה חידו"ת בתוך ספר אביו שו"ת שער אפרים, ונקראו בשם "וזאת ליהודה". נפטר בארצה"ק בשנת ת"פ לפ"ק בערך. הערות הללו הועתקו מכת"ק בגליון ספר יפה תואר על המדרש (וויניציאה שס"ז), שה' שייך אליו, וכדף השער כתב: לה' הארץ ומלואה מאת ה' היתה לי אשר חנן אלקים את עבדו הצעיר אריהודא ליב כ"ץ. - ספר יפה תואר הנ"ל מונח עתה בגנני ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורא מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. יצו ר' אתו את הברכה.

בראשית רבה פרשה ל"ג סי' ה'. כל אותן ל' יום שהי' רבי חייה נוזף מרבינו, אוליף לרב בר אחתי' כל כלליא דאורייתא וכו'. וביפה תואר שם, ו לא ידעתי אמאי לא קאמר נמי דהוא בר אחוה כראיתא בסנהדרין (דף ה').

נ. ב. ולדידי לק"מ, חדא בר אחוה הוא חזקה, אבל בר אחתי' ידוע ודאי, ועוד אפשר לומר על דרך מה שכתב הראנ"ח בדרשותיו על מה שאמר בר קפרא יפה דרש בן אחותי (בראשית רבה פרשה כ"א), רצונו לומר מה שיפה דרש, בסיכת שהוא בר אחותי, שרוב בנים אחר אחי האם והכל הוא ממנו. - וזולת כל הנ"ל אני תמה על הרב המחבר הזה, שכתב כראיתא בסנהדרין (דף ה'), איך לא ראה מה שתירץ הש"ס שם, ואבע"א על שם חכמתו קרי ל' בן אחותי ע"ש, וה"נ הכא, מהאי טעמא גופא נקט בעל המדרש בר אחתי' על שם חכמתו שקיבל כל כללא דאורייתא בימים מועפים, ולק"מ ונכון הוא.

בראשית רבה פרשה ל"ד סי' י"ט. שופך דם האדם וגו', ו א"ר לוי הרי שהרג ולא נהרג אימתי הוא נהרג לכשיבוא אדם, שופך דם האדם באדם ישפך.

נ. ב. הרב בתי"ט כפרק שני דאבות משנה ו', על הא דאיתא שם על דאטפות אמפך כו', אישתמיטת' האי, והביא ממרחק לחמו מפרשת ואתחנן דאיתא נמי האי לישנא, ע"ש.

בראשית רבה פרשה ל"ז סי' ז'. ואת רסן בין נינוה ובין כלח וגו', אין אנו יודעים אם רסן היא הגדולה ואם נינוה היא הגדולה וכו'. וכתב ביפה תואר, ו הרא"ם ז"ל תמה, שהי' להם להסתפק גם בכלח הסמוכה למלת גדולה, ולי נראה דאין להסתפק בכלח, שמאחר שנמנית אחר נינוה, קטנה ממנה היא בהכרח.

נ. ב. איהו נמי אישתמיטת' תוס' דיומא דף י', ע"ש.

בראשית רבה פרשה ל"ט סי' י'. רבי עזרי' בשם ר' יודן אמר לפי שכל העופות בשעה שהם יגיעים הן נחין על גבי סלע או ע"ג אילן, אבל היונה הוו בשעה שהיא פורחת ויגיעה, קופצת באחת מאנפי' ופורחת באחת מאנפי'.

נ. ב. עיין בתוס' דשבת דף מ"ט.

בראשית רבה פרשה ס"א סי' ו'. בקש [גביעה בן קוסס] לעלות לירושלם אזלון כותאי ואמרו ל' הזהר שאינן מניחין אותן להיכנס לבית קדש הקדשים שלהם.

נ. ב. עיין כיומא פרק בא לו (דף ס"ט), יש שם גירסא אחרת.

בראשית רבה פרשה ס"ה סי' י"ח. ויקום איש צרודות הי' בן אחותו של רבי יוסי בן יועזר איש צרדה והוה רכיב סוסיא בשבתא אזל קומי שרייתא למצטלבה וכו'. וכתב ביפה תואר, פי' באות אמת, היא קורה שהיו מוליכין אותה לתלות בו את ו דודו יוסי בן יועזר.

נ. ב. לא הבנתי זה, מה עון מצאו בדודו.

שם להלן. נתנמנם יוסי בן יועזר איש צרדה וראה מסתו פורחת באויר, אמר בשעה קלה קדמני זה לגן עדן. וכתב ביפה תואר, פי' כשהי' גוסס הראתה לו מעלת בן אחותו כי אז משיגים הצדיקים השגה גדולה וכו'.

נ. ב. פי' זה אינו מוכרח, כי מה יענה להאי דלעיל בפרשת חיי שרה, רבי עקיבא הי' יושב ודורש והצבור הי' מתנמנם כו', וכי כל הצבור היו גוססים, אלא פירושו כמו שאמרו בש"ס בכמה מקומות, היכי דמי מתנמנם גימ' ולא גימ' כו'.

יפה תואר על פרשה ס"ח סי' ח'. בילקוט מצאתי, ויצא יעקב מבאר שבע, והלא בחברון הי' שנאמר היא חברון אשר גר שם אברהם ויזחק, אלא ממקום המיוחד לשבועות וכו', אבל לא הכנתי מאי משני ממקום המיוחד לשבועות כו', דלעולם הקושיא במקומה, אם הי' בחברון האידך יצא מבאר שבע, דהא חברון לאו באר שבע, דחברון בארץ כנען, ובאר שבע בארץ פלשתים, ומה לי שיקרא באר שבע מפני השבועה או לא, ואי מצי סבר דבאר שבע היינו חברון, מה צריך לתת מעם למה אמר מבאר שבע, כיון דהיינו הא, וצ"ע.

נ. ב. לדודי לק"מ, לא מיבעיא אי תימא שחברון לאו באר שבע, קשה והלא בחברון הי' כו', ואפילו אי תימא דבאר שבע היינו חברון, נמי קשה, למה אמר שיצא מבאר שבע, הל"ל ויצא יעקב מחברון. ולזה אמר, לעולם אימא לך שחברון לאו באר שבע, ואי קשיא לך והלא בחברון כו', אלא ממקום המיוחד לשבועות כו', לכן מכנהו בשם באר שבע. ואבע"א לאידך גיסא, לעולם שבאר שבע היינו חברון, ואי קשיא לך והלא בחברון כו', ויאמר בפירושו ויצא מחברון, ועל זה אמר, אלא ממקום המיוחד כו', ודוק והוא פשוט לענ"ד.

בראשית רבה פרשה ע"ב סי' ו', א"ר יהודה בן פזי אף על היושבת על המשבר יכול להשתנות וכו', איתיבי' והכתיב ואחר ילדה בת, אמר להם עיקר ברייתא זכר היתה, ומתפלתה של רחל שאמר יוסף ד' לי בן אחר, נעשה נקבה. וכתב ביפה תואר, וזו חזרתה על כל בעלי אגדה שבארץ הלזו שיפרשו לי הך תיובתא ותירוצה, ואין אתנו יודע עד מה וכו'.

נ. ב. ולענ"ד בהשקפה ראשונה לפרש הך תיובתא ותירוצה, על דרך מה שארז"ל בשבת בפרק כמה בהמה (נ"ה ע"א) מעולם לא יצאה מדה טובה מפי הקב"ה לטובה וחזר בו לרעה חוץ מזה כו' ע"ש, והריב"ה [=והרב יעקב בעל הפוסקים] בפרשת בראשית כתב בפסוק זכר ונקבה בראם, זכר גימט' ברכ"ה, נקבה לשון קללה ע"ש. והנה כשהקב"ה גוזר על הטיפה מה תהא עלי' אם זכר אם נקבה, ואחר שגזר על הטיפה שתהי' נקבה, על זה אמר ד"ר בן פזי אף ביושבת על המשבר יכול להשתנות שיהי' זכר, והיינו דוקא מרעה שהיא נקבה ולשון קללה, חוזר לטובה שיהי' זכר שגימטריא ברכה, אבל מטובה לרעה, שאם נגזר על הטיפה שיהי' זכר, אינו חוזר לרעה שתהי' נקבה. ועל זה בא איתיבי' והכתיב ואחר ילדה בת, הרי בהדיא שחזר מטובה לרעה, ותירץ בעצם עיקר ברייתא זכר היתה, ומתפלתה של רחל שאמרה יוסף ד' לי בן אחר, נעשה נקבה, פירוש, שזה השינוי

שהי' מזכר לנקבה, שהרואה סוכר שהקב"ה ח"ו חוזר מטובה לרעה, אינו כן, שבכאן ג"כ השינוי הי' מרעה לטובה, מאחר שעיקר ברייתו זכר היתה ומתפלתה של רחל נעשה נקבה, ולגבה רחל היתה טובה, ובפרט לפי תלמוד רידן שאמר, שלא רנה רין בעצמה ואמרה לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות כו', עיין בברכות בפרק הרואה (דף ס' ע"א), ודוק כי נכון הוא ופשוט לדעתו.

ובהיותו בקושטנדינא שליח ציון בשנת תס"ז, הראה לי הרב המובהק אהובי כמהר"ר יאודה רוזאניש נר"ב, והשכתי לו כנ"ל בתוך כדי דבור, והוטב בעיניו, וכן בעיני כל גדולי ישראל שבקושט', וה' יאיר עינינו בתורתו ויראנו נפלאות וינחנו בדרך אמת וישר ויקויים בי גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

בראשית רבה פרשה ע"ד סי' ז. ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי ומה חטאתי כי דלקת **ו** ד"א את סבור שמא מכות או פצעים יהיו שם, אלא דברי פיוסים וכו'.
ג. הנה הרב כיפה תואר מוחק ד"א, כי אין לו הכנה, אבל לענ"ד שאותיות ד"א הוא ר"ת דלקת אחרי, ולא כמו שהבין הוא, שר"ת הוא דבר אחר, ואינו, ודוק כי לענ"ד נכון הוא, ולמען שלא למחוק הגירסא שלפנינו, ומסייע לי במה שמסיים לבסוף, ברם הכא כי דלקת אחרי, נראה מה שאמר למעלה ר"א שהוא ר"ת דלקת אחרי כמ"ש לעיל, שהוא מתחיל עתה לדרוש דלקת אחרי, פי' שלא הזכיר בפיוסו מילין דקמלא כמו דוד ויהונתן, רק כי דלקת אחרי.

בראשית רבה פרשה צ"ד סי' ו. ויאמר אנכי האל ואנכי אעלך גם עלה וגו' ויוסף ישית ידו וגו', ר' חגי בשם ר' יצחק **ו** אמר, על מנת ויוסף ישית ידו על עיניך.
ג. ולענ"ד כוונת המאמר במה שאמר הקב"ה ליעקב ויוסף ישית ידו על עיניך, פירושו שיוסף ישית ידו על התפילין שעל עיניו וישבע, כרין תלמיד חכם שנשבע בנקיטת חפץ לכתחלה בתפילין, וכדאיתא בריש פרק שבועות הרינין (שבועות ל"ח ע"ב) ע"ש, ועל דרך מה שאמרו רז"ל בסוטה דף ל"ו וז"ל, כי א"ל אבי השביעני לאמר, א"ל זיל איתשיל אשבעתך, א"ל ואיתשיל נמי אדיך ואע"ג דלא ניחא לי, א"ל עלה וקבור את אביך כאשר השביעך עכ"ל ע"ש, ורש"י פירש בפסוק ואנכי אעלך גם עלה, הבטיחו שיקבור בארץ ישראל. והוה שאמר ד' חגי בשם ר' יצחק, מה שאמר לו הקב"ה ואנכי אעלך גו' שיקבור בארץ ישראל, אינו הבטחה, אלא תנאי, (וכמ"ש היפה תואר), כי הקב"ה כביכול יודע עתידות שלא יניחנו פרעה להוציאם ממצרים אם לא שישביע ליוסף שיקברוהו במערת המכפלה, ולזה אמר על מנת שיוסף ישית ידו על עיניך, היינו כמ"ש לעיל, שישבע בנקיטת חפץ בתפילין, כי יוסף תלמיד חכם הי', כמו שאמרו רז"ל בפסוק בן זקונים, שכל מה שלמד משם ועבר מסר לו, ודין שבועת תלמיד חכם לכתחלה בתפילין, ומקרא מלא הוא, והיו לטוטפות בין עיניך, ודרשו חז"ל על עיניך מקום שמוחו של תינוק רופס, ועל ידי שבועה זו יקויים ואנכי אעלך גו', שנקבר בארץ ישראל.

(ב) הוא הגאון בעל משנה למלך ופרשת דרכים וצ"ל.

ובזה יובן מה שדקדקו המפרשים, כשאמר יעקב ליוסף שים ירך תחת ירכי גו' השבעה לי, ואח"כ כתיב וישבע לו, ולא אמר ששם ידו תחת ירכו כמו באלעזר, כי יוסף תלמיד חכם הי', ותלמיד חכם לכתחלה בתפילין, וכמ"ש לעיל. ועיין בזהר שלח לך דף קס"ט, מה שכתב בפסוק זה ויוסף ישית גו', והוא פלא.

בראשית רבה פרשה צ"ח סי' י"ג. לא יסור שבט מיהודה, זה מכיר וגו', ומחוקק מבין רגליו, שבא ונתחבט לפני רגליו. וכתב ביפה תואר, מה שאמרו שבא ונתחבט לפני רגליו, לא מצאתיו במקרא, וגם זה שכתוב בספרים וגו', לא ידענא מאי קאמר. ולבי אומר לי דהכי נרסינן, זה מפיכוש דכתיב ויקחהו מבית מכיר וגו', והכוונה, שפי' לא יסור שבט, שאף על פי שיהודה ימלוך, לא יכרית זרע מלכות שאול, אלא שבט הממשלה ההיא לא יסור מעם יהודה אבל יקרבנו אליו, והוא מה שקירב דוד את מפיכוש שהביאו מבית מכיר ונתנו באוכלי שלחנו ונקרא מחוקק לפי שהי' תלמיד חכם גדול, כמו שאמרו בפ"ק דברכות (ד' ע"א) שהי' מבייש פני תלמידיו חכמים בהלכה.

נ. ב. אישתמיטת' מה שכתבו התוס' ביבמות דף ע"ט, ששני מפיכוש היו, אחד בן יהונתן שהי' מאוכלי שלחן דוד המלך ע"ה, ואחד הי' בן שאול, והוא הי' רבו של דוד שהי' מבייש פני ת"ח בהלכה, כדאיתא בפ"ק דברכות.

שם להלן. נימנו ואמרו, הלל משל מי, אמר ר' לוי מגלת יוחסין מצאו בירושלם וכתבי בה, הלל מדוד, ור' חייא רבה מן דשפטי' בן אבישל. נ. ב. ובגמרא דכתובות דף ס"ב איתא יתיבו ועיינו במשפחות רבי אתי משפטי' בן אבישל, ור' חייא משמע' אחי דוד, יע"ש. ותמהני על הרב יפ"ת ו"ל דמיייתי לקמן הירושלמי דכלאים, ולא זכר מגמרא הנ"ל, ודו"ק.

בראשית רבה פרשה צ"ח סי' י"ט. מה ונחש זה מצוי בין הנשים כך שמשון בן מנוח מצוי בין הנשים. וביפה תואר, מצוי בין הנשים, ששטוף בזמה.

נ. ב. לענדר"ן שדורש מה נחש מצוי בין הנשים, היינו כישוף ונחש, כמו שכתוב מכשפה לא תחי' [ופירש"י, ריבר הכתוב בהווה, שהנשים מצויות מכשפות], ומלשון ולא הלך וגו' לקראת נחשים.

נ. ב. עיין בשבת דף ק"י בפרק ח' שרצים.

בראשית רבה פרשה ק' סי' ח'. וישב יוסף מצרימה, רבי יצחק אמר הלך והציץ באותו הבור.

נ. ב. לא ידענא מי הביאו לאותו הבור, שהרי מכירתו הי' בין חברון לשכם, וקבורתו של יעקב הי' בחברון, ומשם חזרו למצרים.

חידושים על ה' טריפות

מהגאון מוה"ר יהונתן אייבשיץ אבד"ק אה"ו וצ"ל^(א)

בשו"ע יו"ד סי' כ"ט סעיף א', שמונה מיני טריפות הן. זה לשון הרמב"ם, והקשה עליו ב"י שהוא נגד הש"ס דחולין דף מ"ג ע"א אמר עולא שמונה מיני טריפות הן נאמרו לו למשה מסיני כו' ולאפוקי לקותא דרכיש בר פפא כו', ואנן פסקינן לקמן דף נ"ה ע"ב הלכתא דרכיש בר פפא, וכמו כן פסק הרמב"ם כוותי', וכן פסקינן בשו"ע סימן מ"ד. ולפ"ז יש להקשות דהוה לי' לרמב"ם למיחשב תשעה מיני טריפות. ועוד הקשה עליו, דמחלק בין עוף לבהמה, דלקתה בכוליא בבהמה טריפה ובעוף כשר, והקשה עליו, מנ"ל לחלק בזה.

ויש ליישב, דרמב"ם סבר דזה הטריות דלקתה בכוליא לא הוי טריפות מצד עצמה כמו שאר מיני טריפות, רק מחמת שסופו לנקוב בני מעיים, ולכך מחלק הרמב"ם דבעוף כשר, דבעוף הכליות מונחים בתוך עצם ואינם נוגעים שיוכל לנקוב בבני מעיים, אבל בבהמה מונחים הכליות על הצלעים לחוץ נגד בני מעיים ולכך טריפה, שסופו לנקוב בני מעיים, אבל אי הוי טריפה מצד עצמה כמו שאר מיני טריפות, אין שייך לחלק בין בהמה לעוף. אך מנ"ל להרמב"ם זאת, דלא הוי טריפה מצד עצמה, ו"ל דמגמרא הנ"ל מוכיח הרמב"ם זאת, דאמר עולא שמונה מיני טריפות כו' ולאפוקי לקותא דרכיש בר פפא, וקשיא לי' להרמב"ם אמאי קאמר הש"ס לאפוקי לקותא דרכיש כו', הא פסקינן לקמן דהלכתא דרכיש בר פפא, והאיך שייך למימר לאפוקי לקותא דרכיש כו', והי' לי' להש"ס למימר דפליג עולא ארכיש, אלא וודאי דבאמת לא פליג עולא ארכיש, ולקתא בכוליא הוי טריפה בין לעולא ובין לרכיש, רק דהוי טריפה מחמת שסופה לנקוב בני מעיים ולא טריפה מצד עצמה, ולכך אמר הש"ס ח' מיני טריפות הן, דקאמר אלו נאמרו לו למשה בסיני ולא תשעה, ולאפוקי לקותא דרכיש, כלומר שלא תאמר דמה דקאמר רכיש בר פפא לקותא בכוליא טריפה, הוי כמו מין טריפה מצד עצמה שנאמר מסיני, לכך תני עולא שמונה מיני טריפות ולא תשעה, כלומר דלקותא בכוליא לא הוי טריפה מצד עצמה, רק מחמת שסופה לנקוב בני מעיים הוי טריפה בין לעולא ובין לרכיש, והוא בכלל נקובה שנמנה בין שמונה טריפות, ולכך לא תני ופליג עולא ארכיש כנ"ל. אך על זה קשה, להרמב"ם למאי נפקא מינה אי אמרינן לעולא דהוי טריפה מצד עצמה או מחמת שסופה לנקוב, בין כך ובין כך הוי טריפה, וצ"ל דנ"מ בעוף כהנ"ל, וא"כ שפיר מוכיח הרמב"ם שיש חילוק בין בהמה לעוף, כי בעוף מונחים הכליות בתוך עצם ואינם נוגעים בבני מעים, ולכך כשר בעוף. ולפ"ז נמי מתורץ קושיית הבי' על הרמב"ם דקחשיב ח' מיני טריפות, דבאמת לקותא בכוליא לא הוי

(א) חידושים הללו הועתקו מכת"י אחד מלממיריו, והגיע אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד גר"ב ושו"ע מו"ה שאל הו"טערער נ"י מאנטווערפן. יברכהו השי"ת בעו"ת ופעולות.

טרפה מצד עצמה, רק מחמת שסופו לנקוב בני מעיים, וזה בכלל מין נקובה, ולכך לא חשיב הרמב"ם רק שמונה מיני טריפות, דלקותא לא הוי מין טריפה מצד עצמה כנ"ל, ודו"ק היטב.

ולפ"ו מתורץ נמי קושית התוס' בחולין דף נ"ד ע"א בד"ה וחזוי' לדרב מתנה כו', וא"ת ואמאי מוקי תלמודא פלוגתייהו בדרב מתנה, לוקמא בדרכיש כו', ותירצו התוס' דקים לי' למסדר הש"ס דפליגי בדרב מתנה, והו' דוחק. אמנם להרמב"ם אתי שפיר כנ"ל, דטריפה דרכיש לא הוי טריפה מצד עצמה רק מחמת שסופו לנקוב בני מעיים כנ"ל. וזה קתני בפירוש במתני', נקבו בני מעיים, ואין שייך כלל לומר דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש בדרכיש, כי זה הוי טריפת נקובת בני מעיים, ודו"ק היטב(ב).

סימן ל' סעיף א', בהמה או חי' שנתרוצץ רוב עצם גולגלתה, בין ברוב גובהה בין ברוב הקיפה טריפה. עיין ט"ז דרוב הקיפה יותר מרוב גובהה, והקשו עליו הפוסקים דהוי לי' להמחבר לומר אפילו ברוב גובהה. ויש ליישב דאין שייך לומר אפילו, דיש סברא דברוב הקיפו לא הוי טריפות כלל, מאחר שחלק אותו ראש מה שלמעלה ונחבסה יכבד על אותו חלק שלא נחבסה, וא"כ יש סברא דהדר בריא ונתרפא, משא"כ אם נחבסה רוב גובה אין שום מכבד עליו לחבר יחד, ויש סברא יותר להטריף רוב גובה מרוב הקיף, לכך כתב המחבר בין ברוב גובה ובין ברוב הקיף טריפה, ולא שייך לומר אפילו, ודו"ק.

שם סעיף ב' כרמ"א, אבל פחות מזה השיעור יש להכשיר אפילו בזמן הזה דלא חיישינן בבהמה לנקיבת קרום של מוח. והקשו עליו האחרונים, הא איתא ברש"י דף נ"ו גבי הכתה חולדה על ראשה, דחיישינן לנקיבת קרום, משמע היכא דנפחת הגלגולת חיישינן לנקיבת קרום, רק גבי עוף הואיל וקרומו רך, אין מועיל הבדיקה, אבל בבהמה מועיל הבדיקה, ואמאי כתב רמ"א דלא חיישינן בבהמה כלל לנקובה היכא דנחסר הגלגולת.

ויש ליישב, דהא פסקינו בנשתברה צלעות דכשר. והקשו האחרונים אמאי לא חיישינן לנקיבת בני מעיים, ומתצים דהואיל וצלעות מחוברים בגוף, וא"כ אף שנשתברה הצלעות, אעפ"כ מונחים הצלעות ואין מנקבים, אבל גבי מחט שנמצא בחלל הגוף, בא המחט מבחוץ בכח על חודה שלה לתוך חלל הגוף, ויכול לנקוב בני מעיים, לכך טריפה. ולפ"ו י"ל דזה כונת רמ"א, דוודאי רש"י מיירי בהכתה חולדה על ראשה, וא"כ בא השינוי מבחוץ בכח חודה הגלגולת, ושפיר כתב רש"י דחיישינן לנקיבת קרום כמו גבי מחט שנמצא בחלל הגוף דטריפה דחיישינן לנקיבת בני מעיים, אבל הרמ"א איירי כפשוטו, דנשתברה הגלגולת באיזה מכה ומכח זה נפל

(ב) עיין בחירושי משה יהונתן להגאון מוה"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל, שנרפס בגליון שו"ע יו"ד בריש הלכות טריפות, שהובא שם תירוץ זה ליישב לשון הרמב"ם וקושית התוס', אבל שם העיקר חסר מן הספר, כאשר יראה המעיין, ולכן תמה עליו שם המגיה, והניח הדברים בצ"ע יעו"ש, אבל כפי שנרפסו הדברים כאן, הכל א"ש לנכון.

הגלגולת חוץ, והוי ממש דומיא דנשברה הצלעות, לכך כתב רמ"א שפיר דלא חיישינן כלל לנקיבת קרום הבהמה, ודו"ק.

סימן ל"א סעיף ב', ונחסר מהמוח כשיעור המים. עיין בט"ז דמדריק לשון ונחסר מהמוח, ורוצה להקל באם לא חסר כלום מהמוח יהי' כשר אפילו יש מים בין קרום למוח, דהוא סבר דטריפה זו אינה רק מפני שנחסר מהמוח, דלשון ונחסר מהמוח קשיא לי'. ויש ליישב דאדרבה המחבר רוצה להורות חומרא עם זה הלשון, דהנה עוד יש לדקדק על המחבר, אמאי תני כשיעור המים, אלא וודאי זה כוונת המחבר, על מה דכתב רמ"א אח"כ, הי' ספק אם הי' מכוסה במוח או לא טריפה, אבל זה בוודאי אם חתך הראש ויצא ממנו מים, ונראה לעינים דנומא יש באמצע המוח כשיעור המים שיצא, בזה וודאי דאין להטריף מספק, אע"ג דלא דאינו מהיכן יצאו מים, דכיון דנחסר באמצע המוח כשיעור המים שיצא, וודאי משם יצא המים, ויש להכשיר.

וי"ל, לזה כוון המחבר, ונחסר מהמוח כשיעור המים, דזה וודאי כשר אפילו לא ראינו מהיכן יצא המים, וזהו כוונת המחבר שכתב כשיעור המים, כלומר דווקא שראינו שנחסר באמצע המוח כשיעור המים אז יש להכשיר, אבל בלא נחסר כשיעור המים באמצע המוח, וגם לא ראינו מהיכן בא המים, אז וודאי יש להטריף, דוודאי המים היו בין קרום למוח, ואם לא נחסר מהמוח כלום, זה פשיטא דהיא טריפה, דאז וודאי המים הי' בין קרום למוח ופשיטא למחבר דטריפה היא, דטעם המחבר דהיא טריפה מחמת שסופו לנקוב הקרום אם המים הם בין קרום למוח, ולא כסברת ט"ז דמטעם נתמסמס היא טריפה. ולזה ג"כ כוונת המחבר שכתב אפילו לקרום, כלומר, דלא מיבעיא בין קרום לעצם שהיא טריפה דסופו לנקוב הקרום, רק גם אם יש מים בין קרום למוח ג"כ טריפה, משום שסופו לנקוב הקרום, ולכך כתב המחבר שלא היו מים מגולים כלל אפי' לקרום, כלומר דאם מים בין קרום לעצם, ולא בין קרום למוח, דאז לא נגעו המים כלל לקרום, ואין שייך לומר שסופו לנקוב הקרום, אז כשר, וע"כ וודאי דטעם המחבר שהיא טריפה מחמת שסופו לנקוב הקרום, ולא כהט"ז, ודו"ק היטב.

שם ברמ"א, הי' ספק אם הי' מכוסה במוח או לא, טריפה. ואע"ג דפסקינן נשחטה הותרה עד שידוע כמה נטרפה, וכן פסק רמ"א בעצמו סימן ל"ט, ו"ל דשאני הכא דהוי ריעותא מחיים. ועיין בש"ך לקמן סי' ג' סק"ג שהביא כן בשם הדרכי משה, וכתב דמהר"ם מלובלין חולק ע"ז, וכתב דטעמא דהכא בנמצא מים במוח דטריפה משום דשכיח, עיי"ש. אבל באמת י"ל דאין צריך גבי מים במוח לסברא דשכיח, דוודאי גבי שאר טריפות י"ל דאמרינן דספק כשר, אף ע"ג דספק הי' מחיים, משום דאמרינן נשחטה הותרה, אבל כאן דהי' לפנינו מים במוח, וזה ג"כ חזקה דהמוח נברא שלימה ולא חסירה, וא"כ יש חזקה כנגדה, ואיך שייך לומר חזקה נשחטה הותרה, ולומר דהמים לא היו בין קרום למוח, רק באמצע המוח, דהרי לפ"ז צ"ל דנחסר מהמוח, והא יש חזקה כנגדה, דהמוח נברא שלימה, לכך

לא אמרין נשחטה הותרה, ולכן טריפה, משא"כ בשאר מקומות היכי דלא הוי חזקת אבר כנגדה, אמרין נשחטה הותרה, אעפ"י דהוי ריעותא מחיים, ודו"ק היטב.

סימן ל"ד סעיף ט' ברמ"א, ואנו אין בקיאיין בבדיקה וכו', אבל אם נעשה מחמת קוץ או מחט, לדידן דלא בקיאיין בבדיקת הושט, טריפה בכל ענין. יש להקשות הא לעיל כתב רמ"א בס' ל"ג סעיף ד' הוושט אין לו בדיקה מבחוץ, משמע הא בפנים יש לו בדיקה, כמו שכתב הש"ך לעיל, וא"כ היאך קאמר רמ"א לדידן דלא בקיאיין בבדיקה יש להטריף בכל ענין. וצ"ל דכאן סברת רמ"א דלא הוי מקום ידוע, כגון שהגדרת יכול לנתק לכאן ולכאן, אם הוי נקב בעור א' של הוושט עצמו, אז סברת הרמ"א דהוי מקום ידוע כנ"ל, ולזאת כוונת הרמ"א דכתב כאן, דלא גרע מאלו ה' צווארו מלוכלך בדם, דהתם נמי גבי צווארו מלוכלך בדם, מעמא משום דהוי אין מקום ידוע, כמו שכתב הש"ך לעיל סימן ל"ג ס"ק י"ד, ע"ש ודו"ק.

בענין רוב מצויין אצל שחיטה מומחין

מהגאון מוה"ר צבי הירש העללער אבד"ק בריגעל וצ"ל

במס' חולין דף ב' ע"א בתוס' ד"ה שמא יקלקלו, בגמ' דייק שמא יקלקלו ולא קתני שמא קלקלו, ש"מ אין מוסרין להם חולין לכתחילה, ופי' הקונטרס אפילו אחרים רואין אותו, וקשה לפירושו, דהא מסיפא שמעינן לה כו', דמשמע דיעבד דווקא, וליכא למימר דריעבד נקט משום טמא במקורשין או אין מומחין, אבל חרש שוטה וקטן שוחטין אפילו לכתחילה כו', דהא רבא דייק לקמן, ולרבא לא קאי וכולן ששחטו אלא אחרש שוטה וקטן כו', עכ"ל.

ונלענ"ד ליישב קושיית התוס' ע"ד פילפול, דרבא לשיטתו שפיר דייק, והיינו למה שכתבנו בחידושינו ליישב קושיית הראשונים, שנתקשו לשיטת הרמב"ם ז"ל דבמומר לא אמרין רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, וא"כ אמאי לא מוקמי במומר שאין ידוע אם הוא מומחה, והוי ניהא לכ"ע גם לשון וכולן, דהיינו בליתא לקמן למיבדקי כמו לרבינא. וכתבנו ליישב לפימ"ש בהנהגות אשר"י בשם רבינו ברוך להוכיח דגם בכל אינם מומחין אסור לכתחילה, אפי' באחרים עומדים על גבם, דאל"כ מאי תירץ דלית' קמן, דאכתי תיקשי אי הכי אפילו לכתחילה נמי. אמנם דעת שאר פוסקים אינו כן, והרב הפר"ח ז"ל החזיק בדעתו מלשון רש"י ז"ל שכתב

(א) כתבנו אודותיו כבר"ש קונטרס קב"ח עמוד י"ג. - פלפול זה הועתק מכת"י מעתיק אחד אשר העתיקו מכת"י ק, והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלאף גי'. זכרה לו אלקי לטובה.

בפי' שמא יקלקלו דמועדים הם לקלקל ולנבל, אלמא דמה"ט הוא, וי"ל דאינו מומחה אינו מועד לקלקל, ולפי"ז לכאורה הדרה קושית רבינו ברוך לדוכתה. ולכן כתבנו שם הרבנים לנכון דבאמת הפוסקים המתירין, בלא"ה צריך ביאור האי דינא. וגם למ"ש רש"י הטעם מפני שמועדין הם לקלקל, מנ"ל דגם כל שאינו מומחה אינו בחזקת מקלקל.

ונראה שיצא להם כן דע"כ סתם אינו מומחה אינו מועד לנבל, מההוא שנתקשו הראשונים ז"ל, איך סמכינן ארוב דמצויין אצל שחיטה מומחין הן, הא י"ל סמוך מיעוטא לחזקה, והריטב"א גם הרשב"א במשמרת הבית כתבו, דכל כה"ג הו"ל מיעוטא דמיעוטא, דגם האינם מומחין יש מהם ששוחטין יפה, ולא סמכינן אחזקה, עכ"ל. אמנם אם היו אינם מומחין ממש כחש"ו דמועדין לקלקל, הי' עכ"פ בנדר מיעוט להצטרף לחזקה, ומזה הוציאו הפוסקים דלדין מיהת אינם כחש"ו, ואין מועדין לקלקל, וממילא דלא שייך האי טעמא דשמא יקלקלו, ולכן שרי, ודו"ק.

ולפי"ז אודא לה דאיית רבינו ברוך מהא דלא פריך לרבינא ממתניתין, אי הכי אפי' לכתחילה נמי, דו"ל דלית לי' באמת דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, א"כ לדידי' י"ל דהמיעוט שאינם מומחים, מעשיהם מקולקלים כחש"ו ממש, (ואולי טעמו באמת משום סמוך מיעוטא לחזקה). ולפי"ז שייך האי טעמא דשמא יקלקלו על אינו מומחה כמו בחש"ו, משא"כ לדין דקיי"ל דלא כרבינא.

ובזה ישבנו ג"כ קושייתם על הרמב"ם ז"ל דאמאי לא מוקי במומר דלא שייך רוב, דאכתי כיון דבעלמא אית לן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, א"כ ע"כ שוב אין מעשיו מקולקלין, ואין דינו כחרש שוטה וקטן, וממילא דע"כ מי שאינו מומחה ממש, נמי שרי לשחוט לכתחילה כשאחרים עומדים על גביו, וא"כ בלא"ה לא מתוקמא, משום קושיא דאי הכי אפי' לכתחילה נמי ודו"ק, ע"כ דברינו שם.

והנה הנאון כרתי ופלתי ז"ל דקדק בלשון התוס' כאן, שכתבו דרוחק לומר דנקט משום אינו מומחה, דאיך אפשר לומר כן, דאינו מומחה יהי' גרוע מחש"ו, ואינו מומחה ייאסר לכתחילה מכ"ש בחש"ו. וכתב רי"ל דאדרבה חש"ו עדיף טפי שאחרים לא יסמכו עליו, משא"כ בסתם אינו מומחה, שיטעו ולא ישגיחו היטב. ומזה רצה לסתור הוכחת הגהות אשר"י והפרי חדש, עיי"ש. ושם כתבנו דאין מזה סתירה, דאף שהתוס' רצו לצדד סברא זו, היינו אי לא הוי קתני ברישא שמא יקלקלו, רק דמסיפא הוי שמעינן איסור לכתחילה, ואז הוי מפרשינן באמת הטעם משום שמא לא ישגיחו האחרים היטב, וכה"ג י"ל דאינן מומחין גריעו טפי, וחרש שוטה וקטן עדיף טפי, משא"כ למאי דקתני ברישא הטעם משום קילקול, וודאי רישא וסיפא חד טעמא הוא, ואין לנו לחדש טעמים שונים, ולכן עיקר הטעם רק משום קילקול, ותלוי כל האיסור לכתחילה רק במי שמועד יותר לקלקלו, ובהו ניהא כל דברינו הנ"ל.

ומעתה נראה דא"ש היטב קושיית התוס', דלמאי דמסיק לקמן דרבא לא מוקי כשמעתי', היינו אליבא דאביי, ולדידי' מתוקמא במומר רישא וכמ"ש תוס' שם,

ולפי"ז שפיר דייק משמא יקלקלו, דאין לומר דמסיפא שמעינן, דזה אינו, דאי מסיפא הוה אמינא דמיירי באמת במומר שאין ידוע אם הוא מומחה, דבריד"י לא שייך רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, ואף דאינו מועד לקלקל כמו חש"ו, מ"מ לפי ס"ד זו הו"י אמרינן באמת כסברת התוס' דאסור לכתחילה, משום שמא יסמכו על שחיטתן, ובהא עדיף אינו מומחה מחש"ו, וכמ"ש הכרתי ופליתי לבאר דברי התוס', אבל לפי האמת דברי הפוסקים נכונים לדינא, ועפ"י מ"ש הכל למעלה. ודו"ק כי הדברים בדורים מאוד לשמוע, אם כי הוא דרך פילפול קצת, ודו"ק.

חידושים על ענינים שונים

מהגאון מוה"ר משה שיק אבר"ק חוסט זצ"ל

במועד קטן דף י"ב סוף ע"ב, איבעיא להו כיוון מלאכתו במועד מאי שיקנסו בנו אחריו אם מת, עיי"ש כל הסוגיא דפשט דלא קנסו בנו אחריו. וכן קמבעיא לי' בבכורות דף ל"ד לענין צורם אוזן בכור ומת אי קנסו בנו, ופשיט ג"כ דלא קנסו בנו. והקשה הבית יוסף באורח חיים סי' תקל"ח על ר' ירוחם שכתב דאם עשה מלאכה בחול המועד דבר שאינו אבר רקונסין בנו אחריו להאביר השכר, משום דס"ל לר' ירוחם דמלאכת חוה"מ בדבר שאינו אבר, אסור מן התורה, ובאיסור דאורייתא כתב דקונסין בנו אחריו כמו רקנסינן בצורם אוזן בכור, כן כתב ה"ר ירוחם. והקשה הב"י, הרי מבואר בש"ס בבכורות דף ל"ד דאיפשט איבעיא דגמ' בצורם אוזן לא קנסו בנו אחריו, ועיי"ש מה שכתב הט"ז באורח חיים סי' תקל"ח סעיף קטן ב' ליישב.

ולי נראה ליישב בעזה"י, דהנה הלחם משנה פ"ו מהל' יום טוב דין ד' כתב [להקשות], דהרמב"ם פסק כל היכא דאמרינן את"ל, הוי כמו איפשטא איבעיא, ובגישין ובמועד קטן אמרינן את"ל צורם אוזן בכור קנסו בנו משום דקעביד איסור דאורייתא, ואע"ג דקאמר את"ל, ואפ"ה פסק הרמב"ם דגם בצורם אוזן לא קנסו. ונראה ליישב, דתוס' בגישין מ"ד הקשו, דשם בגישין אמרינן את"ל בצורם אוזן קנסו בנו, אפ"ה איכא למימר במוכר עבדו לגוי לא קנסו, דצורם אוזן הוי איסור דאורייתא וגרע ממוכר עבדו לגוי, ולכך קמבעי' לי' במוכר עבדו לגוי, ובבכורות דף ל"ד קאמר הש"ס בהיפך, דאפי' אי במוכר עבדו לגוי קנסו, אפ"ה בצורם אוזן איכא למימר לא קנסו, וא"כ על כרחך ס"ל בבכורות הואיל ומפקיע עבדו ממצות, גרע מאיסור דאורייתא, ובגישין קאמר בהיפך, עיי"ש בתוס' דיש סברא לכאן ולכאן, עיי"ש.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'. - חידושים הללו הועתקו מכת"ק והגיעו אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. יתברך ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

ולענ"ד נראה ליישב, דלכאורה קשה לי הרי אמרו בעבודה זרה דף י"ג ע"ב, דאע"ג דמטיל מום בקדשים הוי איסור דאורייתא, דווקא בזמן שבית המקדש קיים דחוי להקרבה, אבל בזמן הזה דאי אפשר להקריב הבכור, אין כאן איסור דאורייתא להטיל מום בבכור עיי"ש, וא"כ קשה, איך קאמר כאן דצורם אוון בכור הוי איסור דאורייתא. מיהו זה יש ליישב דמאי דקאמר את"ל צורם אוון בכור קנסו בנו משום דהוי איסור דאורייתא, היינו בזמן שבית המקדש קיים. אמנם אי קשיא הא קשיא, הא ר' ירמ' דקבעיא זה מר' זירא ה' זמן רב לאחר החורבן בית המקדש, ואיך קמבעיא לי' על זמן בית המקדש, וכי קס"ד דקמבעיא לי' הלכתא על זמן שיבוא משיח, כדפריך הש"ס בעלמא, וכי הלכתא למשיחא קמבעיא, ומאי דהוי הוי.

ונראה דזה לא קשה מדי, אדרבה בזה מיושב קושית התוס' בגיטין הנ"ל, וקושיא חדא מתורצת באידך, דבאמת ר' ירמ' דקמבעי' לי' מר' זירא בבכורות בצורם אוון בכור אי קנסו בנו, מיירי בזמנו שהי' אחר החורבן, ואז לא הי' איסור דאורייתא, ולכן לא מצי למימר דאפי' אי במוכר עברו לא קנסו, מ"מ בצורם איכא למימר דקנסו משום דהוא איסור דאורייתא, דהא בזמנו לא הוי איסור דאורייתא, וא"כ אדרבה מוכר עבדו לגוי גרע, וראוי לקנוס טפי, משום דמפקע לי' ממצות, ולכך הוכרח הש"ס שם לומר את"ל במוכר לגוי קנסו, אפ"ה בצורם איכא למימר דלא קנסו, משום דאז הי' צורם רק איסור דרבנן, וא"כ במוכר עברו לגוי, נהי דהוי ג"כ איסור דרבנן, מ"מ גרע, הואיל ומפקיע לי' לעבד ממצות. וכל זה בבכורות דף ל"ד דקמבעיא לי' בצורם בכור, ומסתמא היינו בזמנו, שהי' בזמן החורבן, אבל בגיטין מ"ד או במועד קטן י"ב הנ"ל, דלא קמבעיא לי' בצורם, אלא דקאמר את"ל בצורם אוון דקנסו, שפיר איכא למימר דכיוון על זמן הבית, דרצה לומר דאפי' הי' לו קבלה בצורם אוון דקנסו בנו, מ"מ לא נוכל למפשט מיני' איסור מוכר עבדו לגוי, דאיכא למימר הקבלה היתה בזמן בית המקדש, דאז הי' איסור דאורייתא, ולכן שפיר צורם אוון גרע ממוכר עבדו לגוי, ואתי שפיר דאין הסוגיות סותרין.

ולפ"ז איכא למימר וליישב קושית הלח"מ הנ"ל, דבאמת איכא למימר דאת"ל הוי כמו איפשט איבעיא, מיהו היינו בזמן שבית המקדש קיים, דהי' אז בצורם אוון איסור דאורייתא, אבל בצורם אוון בזמן הזה, שפיר קפשיט בבכורות ל"ד דלא קנסו בנו. ועפ"ז מיושב דברי ר' ירוחם הנ"ל מקושית הב"י, דשפיר כתב ה"ר ירוחם דאם עשה מלאכה שאינה דבר האבד בחוה"מ, דהוי לדידי' איסור דאורייתא, דקנסו בנו כמו בצורם אוון, דהיינו בזמן שבית המקדש קיים, רס"ל דאת"ל בצורם אוון קנסו בנו אחריו שאמרו בגיטין ובמועד קטן, הוא איבעיא דאיפשט, כמו דס"ל לרמב"ם דכל את"ל הוי כמו איבעיא דאפשט.

בגיטין דף מ"ז ע"א. תוס' בד"ה לוקח ומביא בכורים וכו', הקשו התוס' על פרש"י דפי' דלוקח ומביא, הפי' דצריך ליקח, א"כ מאי פריך הש"ס לקמן על משנה זו, האי מפני תיקון עולם, דאורייתא הוא, מן התורה אם לקח אין קנין לגוי ומחוייב

ישראל להביא ביכורים, אבל התיקון עולם הי' דצריך ליקח, עיי"ש. ולענ"ד נראה ליישב, דלכאורה נראה דישאל שמכר שדה לגוי ועבר על לא תחנם, הוא מחוייב לחזור וליקח את השדה מגוי, ובעמוד והחזר קאי, וכמו דאמרינן לענין כלאים דהתורה אמרה לנו ללבוש כלאים כדכתיב לא תלבש כלאים, ואפי"ה אמרינן במכות דף כ"א ע"ב, לדב אשי אפי' לא שהה אלא כדי לפשוט וללבוש חייב על כל שהי' ושהי' כאילו לבש מחדש, מכל שכן הכא דכתיב לא תחנם בבנין החזק שלא תניחם להיות להם חניי' בקרקע, וא"כ אם מכר להם חייב ליקח מהם, ואם לא קנה והי' אפשר בידו ליקח ולחזור וליקחנו לידו, הוא עובר בכל שעה ושעה, כן נלע"ד נכון. אמנם כל זה למאן דאמר אין קנין לגוי להפקיע מידי קדושת הארץ, א"כ עדיין בקדושתה ובאיסור לא תחנם, אבל אי אמרינן יש קנין לגוי, ומבואר מדברי הרמב"ם פ"א מתרומות דלמ"ד יש קנין לגוי, אפי' אי חזר ישראל ולקחה, לא חזרה לקדושתה והוי רק ככיבוש יחיד, א"כ על כרחק איסור לא תחנם הי' רק על מכירה הראשונה, אבל אם כבר מכר אין כאן איסור בשהי', דהרי כבר נפקע מקדושתה, וא"כ זה כוונת קושיית הש"ס, מדתנן במתני' לוקח ומביא ממנו בכורים, משמע בין אי קונה ולוקח שוב כל הקרקע בחזרה, או רק הפירות במחזר להביא בכורים, וע"ז פריך תיקון עולם אין דאורייתא לא, וקשה הרי אמרו בספ"ק רעבודה זרה רגם הלוקח במחזר הוא בכלל לאו דלא תחנם, וכיון שכבר בררנו למאן דאמר אין קנין, והארץ בקדושתה, הוא מחוייב מה"ת לחזור ולקנותה, וא"ש.

(ובלא"ה על כרחק צריך לומר דהמקשן סבר בכלל לוקח היינו גם הקרקע, דאי הפירוש רלוקח רק הפירות, הא קי"ל בלוקח פירות מן השוק מן התורה פטור אפילו בשדה שלו, ומאי פריך דמן התורה חייב, וכמו שהקשה הפני יהושע שם גם על פי' התוס', ועל כרחק דהמקשן סבר בכלל לוקח גם קניית הקרקע, וא"כ פריך שפיר, וא"ש תירוץ הג"ל).

בחולין דף ו' אמרינן, מאי טעמא גזרו על כותי וכו', ומסיק הש"ס שם דלא זז משם עד שעשאו כגוים גמורים, עיי"ש. וכתב הש"ך ביו"ד סי' קנ"ט סעיף קטן ה' להסתפק, אי עשאו כגוים גמורים, דווקא להחמיר הם כגוי אבל לא להקל הם כגוי, (למשל שלא יתנו להם ריבית), או דלמא דאפי' להקל דינם כגוי, שמותר ליתן להם ריבית כמו שמותר ליתן לגוי. ומביא דאי' מדברי הר"ף בגיטין דף י', דתניא התם דכל גט שיש עליו עד כותי כשר, וכתב הר"ף דהאידנא אין נפקא מיני' מזה, משום דקי"ל דעשאו לכותים כגוים גמורים, ואי סלקא דעתך דלא עשאו כגוים רק להחמיר אבל להקל לא, א"כ קשה הא אי אמרינן דאין הנט גט, בא לפעמים קולא ע"י זה, שאם יקדש אחר אותה, לאחר שקיבלה היא גט שיש עליו עד כותי, אי אמרינן דאפי' להקל הם כגוים, או היא כאשת איש עדיין, ואם בא אחד וקדשה אינה מקדשת, ושפיר כתב הר"ף דאין נ"מ, אבל אי נימא דלהקל לא אמרינן דהם כגוים, א"כ אם בא אחר וקדשה חוששין גם לקדושי שני, וא"כ איצטריך לאשמעינן

דין גט שיש עליו עד כותי, ולמה כתב (הרמב"ם) (הרי"ף) דאין נפקא מיני', אלא וודאי דגם להקל דין כותי כגוי, עיי"ש.

ולענ"ד אין מכאן הכרח, דהנה הרשב"א כתב בחולין ו', על הא דאמרינן התם, דמעיקרא מר' מאיר לא קבלו הגזירה לעשות הכותים כגוים, ומרב אמי ורב אסי קבלו לעשותם כגוי, וצריך טעם למה מעיקרא לא קבלו, ומרב אמי קבלו. וכתב הרשב"א, דבימי ר' מאיר הי' רק המיעוט מקולקל שעבדו ע"ז על הר גריזים, ולכן דווקא ר' מאיר למעושי חייו, אבל אנן לא חיישין למיעוט, אבל בימי רב אמי נתקלקל רובם בע"ז, לכן קבלו לעשותם כגוים, עיי"ש. והנה בגיטין דף י' פריך ממ"נ כמאן אתיא מתני' דמכשיר עד כותי, אי כת"ק דכתיבי מועיל, אפי' שאר שטרות נמי, ואי כרשב"ג ואחזיק בגיטין ולא אחזיק בשטרות, אפי' ב' עדי כותים יהיו כשרים, ולמה תנן דווקא עד אחד, ולר"א אפי' בגט אשה נמי לא. ומשני לעולם ד"א, וכגון דחתים ישראל לבסוף, דאי לאו דכותי חבר הוי, לא הוי מחתם ל' מקמי', עיי"ש. ולפ"ז עיקר סמיכה על עד ישראל, דמסתמא אי לאו חבר הוי, לא הי' מניח לו לחתום מקמי'.

ונראה דזה שייך קודם שגזרו ועשאו כגוים גמורים, אבל לאחר שעשאו לכותים כגוים, דאפי' אי הוי כותי חבר, אינו רשאי להניח לו לחתום, דהא לכל הפחות להחמיר דינו כגוי, וא"כ עד ישראל שהניחו לחתום, על כרחך עשה שלא כדין, וא"כ אין אנו יכולין לסמוך ולהוכיח ממנו כלל, ואיכא למימר דלא הוי חבר, וא"כ מסתמא פריש מרובא שהם עובדי ע"ז ודינו כגוי מה"ת לענין עדות, וא"כ הגט פסול מה"ת והיא אשת איש גמורה, ולכן שפיר אם בא אחד וקידשה, מן התורה אינה מקודשת, ושפיר כתב הרי"ף דהאידינא דעשאו כותיים כגוים, אין נפק"מ ופסול כל גט שיש עליו עד כותי מן התורה, ואפי' אתיא קולא מיני', ולעולם בעלמא אמרינן רק דעשאו לכותים כגוים רק להחמיר, אבל לא לקולא, ואסור ליתן להם ריבית, וא"ש.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדין אמתלא בכהן

מהגאון מוה"ר נתן נטע שייאר אבר"ק פילא זצ"ל^א

בעזה"י.

לכבוד ידיד ד' וידיד נפשי הרב המאה"ג חריף ובקי צדיק בכל דרכיו
מו"ה ברוך נ"י^ב, גם ברוך יהי לעולם.

טרידנא טובא היום וכמו רגע השיגה ידי אמרותיו הנעימים ברב ענין, ואם
רציתי להשיבו בארוכה בכל הענינים השייכים לזה, וכש"כ לפלפל עוד בדבריו
הנעימים לאמר דין הניין לי כו', לא יכילום גליונות רבות, ואם הי' הכרח לזה, הייתי
שולח לרומעכ"ת מגילה עפה שערכתי בלדותי בזה בזאנרעמישלע, ושלחתי
להגאונים לפוזנא וליסא זכר כולם לברכה, והגאבד"ק ליסא^א הסכים עמי להיתרא,
אך הגאבד"ק פוזנא^ב פקפק קצת בדברי, ומ"מ כתב שאוכל לסמוך אהיתרא ידי
כשארצה, ולאשר ידעתי כי איני כראי לזה, על כן ערכתי דברי גם להגאבד"ק
ליסא, ואך אחרי הסכים עמי, התרתי הדבר. וכמה שנים אחר זה, בא לק"ק
זאנרעמישלע הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל אבד"ק ברעסלא, והרציתי לפניו
דבריי בזה, והסכים ג"כ עמי, גם אחרי הראותי לפניו פקפוקי הגאבד"ק פוזנא, הגיר
שיש בכיתו שו"ת בארוכה בהיתרא דמילתא, ושלדעתו, הגאבד"ק פוזנא מרב
ענותו וגודל צדקתו הוא מיראי הוראה יותר מהשיעור הראוי, והבטיחני עוד
למלאות משאלתי לשלוח השו"ת אשר לו, למען תהי' בירי למשמרת עולם, אבל
כבואו לביתו, בעו"ה נטרפה לו השעה, ותשובתו נשארה מעל.

ועתה אם ארצה להעריך נידון דידן לנידון זאנרעמישלע, אין בי לחלק, זולת
דשם הי' המזנה החתן עצמו, הכהן שכיחש תחילה, ואח"כ על ידי פיוסים, הודה
שבא עלי, ובנידון דידן הכהן שכיחש תחילה ומודה עתה, אינו החתן, ובכחשו
תחילה, אמר שידוע שנבעלה להחתן. - ועל זה אמינא מה שנלענ"ד, רהכא איכא
צד שריותא מפי מהתם, דבנידון זאנרעמישלע כשהחתן כיחש תחילה ואמר שלא
בא עלי^א מעולם, הרי שוויא אנפשי^ב חתיכה דאיסורא מצד תרי רובי הפסולים לגבה,
והם הנכרים האוסרים בכיאתן לכהן, רוב נכרים דעיר, ורוב סיעה נכרים, ומ"מ
התרנו משום דכיון דהודה לבסוף ואיכא אמתלא, תו ליכא משום שוויא אנפשי^ב
חתיכה דאיסורא, וכאילו לא אסרה עליו מעולם, כש"כ בנידון דידן, דלא אסרה עליו
מעולם, דגם דיבורו הראשון מביאת החתן, הוא ג"כ ביאה שאינה פוסלה לכהונה,

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ו עמוד י"ב. - מכתב זה מונח באוסף שווארדאן
בירושלים.

(ב) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"א עמוד י"ב.

(ג) הוא הגאון בעל חוות דעת זצ"ל

(ד) הוא הגאון מוה"ר עקיבא אינר זצ"ל.

לא נשאר לפנינו רק הק' שוויא אנפשי' חתיכה דאיסורא מצד מעוברת ומיניקת חבירו, שכבר נתפשטה ההוראה להתיר בכל בתי דינין בישראל לסמוך על האמתלא דיד' במלתא דרבנן כמבואר בשו"ת שב יעקב ויתר השו"ת המלאים מזה, וכבר הלכו בו נמושות.

מעתה בנ"ד, כיון דשניהם מודים, ולא דיימא מעלמא, זולת מהני דכשרים אצלה, אם דעת רמעכ"ת נוטה להתירה, לא אחשוך גם אנכי מהיות נטפל לעושי מצוה, דאיכא מצוה טפי בנשואי הבועל, וטוב תתה אותה לו מתתה אותה לאיש אחר, דאיכא בי' כמה עקולי ופשוטי, וכל זה מבואר בשב יעקב ויתר השו"ת, ואם מהר ימהרנה לו לאשה, טוב יעשה בעמיו לענ"ד.

גם מה שיחד דבריו הנעימים אלי בענין השני, לדעתי דבריו טובים ונכוחים, וד' יפרסם סוכת שלום עליו ועל כל ישראל. כנפש עמיתו, איש בריתו, דבוק באהבתו,

נטע באמוהר"ר ישעי' וצללה"ה

ובנדרון הולד, אם תלד זכר למשרי' בתר אביו להחזיקו בכהן ודאי, ואם נקבה תלד, להתירה להשיאה, גם לענין לפוטרה מחליצה על ידי ולד זה, בזה יש לדון עוד אי מהני חזקת כשרות דאם לולד, ובלא"ה יש חלוקים בענין, נתיישב עוד בדבר לעת מצוא, ואם רצונו דמד, אשלח לו כל קונטרסי בזה, כי אין מועד אתי להעתיקו עתה.

ברין תפלה בציבור

מהגאון מוה"ר יעקב צבי וואלדמאן אבד"ק בארשא זצ"ל א)

ברין מי שבא ומצא ציבור מתפללין ועומדין הציבור בסוף השמונה עשרה, ויכול להתחיל השמונה עשרה ולגמור קודם שיגיע הש"ץ לקרואה, (כגון שיש שם אדם גדול המאריך בתפלתו וממתין הש"ץ עליו כנהוג), ואמנם יכול לצמצם ולהתפלל עם הש"ץ בשוה ממש שיגיע לקרואה ולשומע תפלה ולמודים בשוה ממש, ולסיים עם הש"ץ, איזה מהן עדיף. ולפי המוכן מפרמ"ג או"ח סי' ק"ט באשל אברהם, לא ברור בעיניו אי תפלה עם הש"ץ הוה כתפלה בציבור, וכן אם אינו מתפלל כל התפלה עם הציבור, יעווי"ש, האיך לנהוג.

ושמעתי מחכם א' דבר חכמה, שהמתחיל תפלתו כשהציבור עומדים בסוף השמ"ע, אי מקרי תפלה בציבור, תלוי בשני תירוצי התוס' ברכות דף ז' ע"א, על

(א) כתבנו אודותיו בכד"ש קונטרס ע"ב עמוד י"ב. - דבר זה הועתק מכת"ק המונח באוצר הספרים אוהל יוסף יצחק ראגודת חסידי חב"ד, והגיע אלינו ע"י המנהל הרב שלום דובער לעווין נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

ענין קללת בלעם הרשע שהקב"ה עשה חסד לישראל שלא כעס כל הימים הללו שאלמלי כעס ח"ו לא נשתיירו כו', והקשו התוס' שם, הא כמה זעמו של הקב"ה רגע, ומה ה' יכול לומר ברגע. ותירצו שני תירוצים, א' שהי' יכול לומר תיבת כלם, ותירוץ הב' שאם עכ"פ ה' מתחיל בשעת הזעם ה' פועל ח"ו, יעווי"ש, וא"כ ה"נ לענין תפלה בציבור, לתירוץ הא' צריך להיות כל התפלה בציבור דוקא, ולתירוץ הב' סגי אפי' אם מתחיל בשעה שהציבור מתפללין. ודבר חכמה הוא.

אבל לפענ"ד אינו עיקר, דלענין שיהי' נידון כמתפלל בשעה שהציבור מתפללין, בודאי יש לדמותו להך דהתם בעת הזעם תלוי שאז יכול לפעול ח"ו בקללתו, וכמו כן להיפוך בתפילה, דבעינן שיהי' בעת רצון, ובשעה שהציבור מתפללין הוא עת רצון מפי ויכול לפעול תפלת היחיד ג"כ אז, וא"כ המתחיל בעוד שהציבור עדיין עוסקים בתפילתם, שייך לדמותו ולתלות בשני תירוצי התוס' הנ"ל, משא"כ לענין דין תפלה בציבור, שענינו הוא מפני שכביר לא ימאס, אין זה תלוי בשני תירוצי התוס' הנ"ל, די"ל דאפי' לתירוץ הא' דבעינן שיהי' כל התפלה בשעת העת רצון או להיפך בשעת הזעם, היינו משום דבעת זמן תלוי הדבר, הלכך בעינן שיהי' כולו בשעת הזעם או הרצון, אבל בתפלה בציבור שהיא מקובלת מפני שכן דרך המלכים לכל למנוע מרבים בקשתם, י"ל דאין נפקותא בין גמר כל תפלתו עם הציבור או לא, דאטו המתפללים ממש עם הציבור מי ליכא מאריכין בתפלתם, ואשתכח שאיזה יחיד לא גמר תפלתו עדיין. וכמו כן לאידך גיסא ג"כ י"ל להיפך, דאפי' לתירוץ הב' של התוס' דכל שמתחיל בעת הזעם או הרצון פועל בתפלתו, היינו מפני שכבר התחיל בשעה המקובלת לחפצו, אבל לענין שיהי' מצטרף תפלתו עם תפלת הציבור שיהי' נמנית תפלתו בכלל תפלתם, י"ל דלא נמנית, כיון שלא נתאחד עמהם בתפלתו כלל, מפני שלא התחיל עד לבסוף.

וקצת יש להוכיח דתפלה בציבור בעינן דוקא שיתאחד מעיקרא בתפלתו עם הציבור, ולא מי שבא בסוף ומתחיל בעוד שהציבור לא סיימו תפילתם עדיין, דהא באו"ח סי' נ"ב בענין דילוג פסוקי דמרה, שהסכימו כל הראשונים ואחרונים שידלג כדי שיתפלל בציבור, ומי שבא לבהכ"נ ומצא שהציבור התחילו יוצר אור, לא יתפלל כלל פסוקי דמרה, רק יתחיל ג"כ יוצר אור כדי שיתפלל השמ"ע עם הציבור, ולא אשתמיט שום פוסק להזכיר שבאם יהי' יכול להתחיל השמ"ע בעוד שהציבור לא סיימו השמ"ע, ויהי' יכול לגמור תפלתו קודם שיגיע אח"כ הש"ץ לקדושה, שלא יבטל לגמרי הפסוקי דמרה מכל וכל, רק שיאמר ברוך שאמר ואיזה הללו' המוכחרת שם וישתבח יעו"ש היטב, אלא ע"כ דתפלה בציבור בעינן שיהי' התחלה עם הציבור, אעפ"י שמאריך אח"כ בתפלתו, או אם אינו יכול לצמצם להתחיל בשוה, שיהי' עכ"פ סיום תפלתו בשוה עם הציבור, (ואפשר דרוב תפלתו נמי סגי, דאולי גם בזה אמרינן רובו ככולו, וצ"ע בזה).

אכן נראה לפענ"ד, דהמתחיל בשוה עם הש"ץ ומגיע לקדושה בשוה עמו ואומרה, וכן בשומע תפלה, וכן במודים, אם ידוע שיהי' יכול לצמצם כן, מותר אפילו לכתחילה, דזהו מקרי לגמרי תפלה בציבור, דהא מבואר ברמב"ם דעיקר

תפלת הציבור הוא מה שהש"ץ חוזר התפלה והקהל שומעים, אלא שמי שבקי להתפלל בעצמו, קי"ל כחכמים רס"ל שאין הש"ץ מוציאו, ולכן מחויב ג"כ להתפלל בלחש, ואדרבא באו"ח סי' קכ"ה ובסי' תקצ"ב מבואר דרך החזרת הש"ץ התפלה, היא הנקרא תפלה בציבור לענין קדושה ולענין תקיעות דמעומר, יעו"י"ש, וכבר רמזו האחרונים בסי' קכ"ה לדמותו להאי דסי' תקצ"ב, ומ"מ אין תימא מה שתפסו תפלת הלחש שכאז"א מתפלל, לתפילה בציבור, די"ל דלענין הקדושה או התקיעות עיקרן הוא במה שנעשה ע"י ש"ץ והקהל שומעים ועונים אחריו, משא"כ לענין שתתקבל התפלה מצד מה שהקב"ה אינו ממאס בבקשת הרבים משום דכביר לא ימאס, וקרא דפרה בשלום וגו', כי כרבים הי' עמדי, למה תמאס תפילתן שבלחש בשביל שאינו ע"י ש"ץ, סוף סוף רבים המה, ונתוועדו להתאחד ולקדש שמו כרבים בחזרת הש"ץ אח"כ, וכל שמתפללין ביחד תפלת הלחש שיעור רוב עדה, (דרובו ככולו לענין זה), הוא ג"כ בכלל כביר לא ימאס, אבל עכ"פ אין לומר שתפלת הש"ץ אינו נקרא תפלת הציבור, וממילא זה שמתפלל עם הש"ץ, רכח ענין הש"ץ איכא בכאן, רהא יתר הקהל שומעין ועונים אחריו, וזה המתפלל עמו משלים חיוב תפלתו, דהא מתפלל הוא, ומחבר תפלתו ומאחדה עם הש"ץ שמתפלל בעד כל הקהל, למה לא תהא נקראת תפלתו בציבור.

והא רלא אמרו גבי מי שבא ומצא צבור מתפללין, רבאם יכול לצמצם ולהתפלל עם השליח ציבור בדרך כזה הוא מן המובחר, ואדרבא הרמ"א באו"ח סי' ק"ט כתב דלכתחלה לא יעשה כן להתפלל עם הש"ץ, (מיהו האחרונים דחקו עצמם בדברי הרמ"א הללו, יעו"יין בישועות יעקב שם שהעלה ג"כ להלכה רמותר לכתחילה, אם עושה על דרך שזכרנו שגם המודים יאמר עם הש"ץ, יעו"י"ש דבר נאה ומתקבל), היינו משום שענין כזה לא שייך כל כך לומר אם יצמצם לומר כל תפלתו בצמצום כזה, וכן בהך דסי' ג"כ הנ"ל, שהתירו לדלג פסוקי דזמרה, הוא ג"כ מן הטעם הזה, רמי מבחין כל כך אם יצמצם בדרך הזה, ועל הסתם דברו כהוה ורגיל, דמאריכין וממהרין בתפלה שכיחי ורגילי, אבל הצימצום אינו שכיח כל כך כנודע.

וגם בהאי דנתחכסו האחרונים מצד מה שאינו יכול לענות אמן על ברכת אתה קדוש, וכן בשומע תפלה כשאומר הברכות עם הש"ץ, אני בעד ולא אבין, ראשו עניית האמן עדיפא מהברכה עצמה, הרי העונה אין חשיבותו אלא מפני שהוא כאילו מברך בעצמו, א"כ המברך בוודאי עדיף מעונה אמן, וכ"ש דלא גרע מיני, רק הקהל כיון דאינו מתפללים עם הש"ץ, מעכבים הנך אמנים מאוד, אבל זה שמתפלל עם הש"ץ הרי עדיפא מינה, שאומר הברכה ממש, ודו"ק בכ"ז.

(ב) באמת מחלוקת תנאים הוא במס' ברכות שלהי פרק אלו דברים, ור' יוסי אמר שם, גדול העונה יותר מן המברך, וא"כ צ"ע מדוע כתב כאן המברך, "כווראי" עדיף מעונה אמן. (ועיין בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' נ"ז שכתב דאנן קי"ל גרול המברך, ובשו"ת חיים שאל ח"א סי' ע"ה השיג עליו).

בענין מילה דוחה את השבת

מהגאון מוה"ר יהושע ברוך רייניטץ אבד"ק טשעטשעווין זצ"ל

בעה"י. ע"ש"ק שלח תר"ם לפ"ק טשעטשעווין יע"א.

החיים והשלום וכ"ט לאהובי נכרי הבחור המופלג חריף ושנון
מהו' אשר אנשיל נ"י מיללער.

קבלתי מכתבך ושמחתי בשלומך הטוב, וגם נהנתי מאוד מפלפולך אשר
פלפלת על דברי, רק אתה אהובי נכרי מבקש שאשיב לך תיכף ומיר, הנה בזה
הקשית לשאול, כי אני טרוד מכל צד, רק יען שראיתי שעיינת היטב בדברי, לכן
גם בזה הנני הנני לרצונך, ואביא בקוצר אמרים והקוצרים אומרים יכרך ה'.
יצאת אהובי נכרי לרון על דברי הח"ס חיו"ר סי' שכ"א (ר"ה שמעתי),
שהקשה לרמב"ם דמילה בעכו"ם כשירה, א"כ אמאי מילה דוחה שבת, נימהלי על
ידי עכו"ם. ותירץ דכיון דאין שליחות לעכו"ם, א"כ לא קיים האב המצוה, ע"ש.
ועל זה כתבת דמנ"ל זאת להח"ס דזה רוחה שבת, בשלמא גוף המילה שפיר דוחה
שבת, והוא כדאמרין בגמ' (שבת קל"ב ע"א) משום דמילה נכרתו עלי' י"ג
בריתות, משא"כ על זה שיהי' האב מקיים את המצוה ולא על ידי אחר, הרי על זה
לא נכרתו י"ג בריתות, א"כ מנ"ל לרבינו בעל ח"ס ז"ל דזה רוחה שבת. - אהובי
נכרי יפה כתבת, וכבר הקשו כן על הח"ס.

אמנם נברא אמר מילתא ה"ה רבינו הגדול בעל ח"ס ז"ל, אין לרחות רבריו,
ויש לומר דהנה תוס' במס' יבמות דף י"ד ע"א בר"ה במקומו וכו'. כתבו חז"ל,
במתכוין היו מביאים עצמם וכו' משום חיבוב מצוה, ע"ש בתוס' שלא הי' כורתיין
ע"י עכו"ם כי אם הם עצמם היו כורתיין. והנה עד כאן פליגי רבנן על רבי אליעזר
היינו דוקא במכשירי מילה, אבל במילה עצמה גם רבנן סברו דרשייך גבי מילה
חיבוב מצוה. ומכ"ש לפי מה שכתב הרמב"ם בפרק ב' מהל' מילה דעכו"ם לא ימול
כלל, ע"ש ברמב"ם, [א"כ ע"י עכו"ם היו ביזוי מצוה], וא"כ מכ"ש דרשייך חיבוב
מצוה דימול ישראל, ומכ"ש אבי הבן, ושפיר דוחה שבת, ושפיר כתב הח"ס.
אדרבא תמה אני על השעיה"מ שהביא קושיא הנ"ל בפרק י"ב מהל' עכו"ם בשם
הרב העצום מהר"י אשכנזי ז"ל ע"ש, ואמאי לא תירץ כמ"ש הח"ס.

רק מה שכתב הח"ס דהאב לא קיים המצוה ע"י עכו"ם, משום דאין שליחות
לעכו"ם, זאת לא הבנתי, כי לענ"ד אם האב אינו אומן ושוכר לו רופא עכו"ם למול
את בנו, היכי דליכא רופא ישראל, או בודאי קיים האב המצוה, ולא מצד שליחות

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ח עמוד ט"ו. - מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו
הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר
פעלו וצדקתו עומדת לעד.

כי אם מצד פועל(י), ויר פועל כיר בעל הבית דמיא, ולעומת זה אם האב הוא אומן, כתב האור זרוע הובא בדרכי משה בהל' מילה, דלא מהני שליחות.

הנה זה היא סברת השעה"מ פ"ו בהל' מכירה הלכה ו', א"כ קשה יד פועל האיך מותר לומר לעכו"ם הרלק נר בשבילי. אלא צריך לומר סברת בית מאיר (אהע"ז סי' ה'), דבשבת לא שייך שליחות, כיון שהגוף מונח, א"כ לא קיים נמי המצוה לענין מילה, כי גופו מונח, וכי תימא א"כ האיך יכול לעשות לישראל, ישראל שאני, שאף חבירו מצווה על זה שינוח, כמו שכתב הכתב סופר בשו"ת סי' מ"א חאו"ח, וקושית הח"ס מעיקרא ליתא כמ"ש המ"ד, וכן כוונתי הי' כן, ודברי הח"ס ברורין וקיימין. ובפרט לדברי הסמ"ק, אמירה לעכו"ם איסור דאורייתא הוא. אמנם בשביל חביבת המצוה לא ידחה את השבת, כי חביבת שבת עדיפה. רהנה מאי טעמא דרבנן רמכשירי לא דחי שבת, אם היא חביבה, אלא משום ראפשר, וה"נ אפשר ע"י העכו"ם בהיתר גמור כנ"ל.

כיוצא בו, מה שכתב הח"ס ז"ל באותו דיבור, דאם שורף את החמץ ע"י עכו"ם לא קיים מ"ע רתשבותו, משום דאין שליחות לעכו"ם, ודחה ע"י דברי השל"ה. נ"כ לא הבנתי דברי קדשו בזה, כי מנ"ל רבעינן שליחות למצות שריפת חמץ, כי לדעתי זה דומה למצות מעקה וכיו"ב, דלא בעינן שליחות, רק מוטל על בעל החמץ שיהי' נשרף החמץ ע"י עכו"ם או ע"י ישראל(י), וכן כתב מפורש השעה"מ פ"ג מהל' חמץ, דאם יש לו חמץ בשביעי של פסח שחל להיות בשבת, ישרפנו ע"י עכו"ם כדי לנתק לאו דבל יראה, ע"ש.

ומה שכתבת על התירוץ שלי דהוי מצד ק"ו, ומה שמיני רוחה שבת, כמ"ש השאנ"א, ועכו"ם רוחה שמיני, א"כ מכ"ש שעכו"ם רוחה שבת. ועל זה כתבת שיפה כתבת, כי אדם דין ק"ו מעצמו, רק על ק"ו מקשינן פירכא כל דהו, ואתה בדעתך להשיב על ק"ו שלי. - הנה אהובי נכרי, גם בלא ק"ו דברי מכוונים, ואסביר לך דברי, והוא, אם יש לפנינו אומן ישראל ואומן עכו"ם בשבת למול, ואם ישאלו אותך מי משניהם ימול, העכו"ם או הישראל, מה תאמר, אם תאמר שימול העכו"ם כקושית הח"ס, דכיון ראפשר בלא חילול שבת, דהיינו ע"י עכו"ם, אמאי נניח לחלל שבת ע"י ישראל, הלא אז שוב ישאלו ממך, הלא כתב הרמב"ם דאם ימצא מחר אומן ישראל אז מוטב להמתין על למחר, וא"כ הרי מחר יהי' לפנינו אומן ישראל, דהרי מחר אינו שבת ומותר להישראל למול, מה תשיב על זה, אה"נ נמתין על למחר ויהי' על ידי ישראל, וא"כ אז שוב ישאלו ממך, הלא אם נמתין עד מחר אז נבטל מצות שמיני, והלא כתב השאנ"א דמצות שמיני רוחה שבת, וא"כ איך רשאי להמתין עד למחר ולבטל מצות שמיני בעבור חילול שבת, וא"כ מה תשיב אח"כ, הלא לא נשאר לך דק לומר דאה"נ שימול הישראל היום בשבת ולא נמתין עד למחר, וא"כ מיושב קושית הח"ס ז"ל, וזה הסבר דברי בס"ד.

ואסיים בברכה, אביך זקינו,

הק' יהושע ברוך רייניץ

(ב) עיין בזה בספר מחנה אפרים הל' שלוחין סי' י"א, ובמנ"ח מצוה תקמ"ו.

(ג) כעין זה כתב בשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' שי"ט, יעו"ש.

מכתב מהגאון מוה"ר ארי' לייב קרא זצ"ל אבר"ק קראטשין ולעסלא

ב"ה.

באתי לעורר בפועל את פועלי צדק אשר צדקות פורונם נודע ביהודה וישראל, ולהתפלל תפלה קצרה עבור האי גברא רבה ויקירא ה"ה כבוד התורני והרבני המופלא מהור"ר ארי' לייב חתן המנוח כבוד הרב הגאון מו' משה שפירא ז"ל אשר מנעוריו עוסק במלאכה מלאכתו שבתורה להגדילה ולהאדירה בתלמידים הגונים הוא לומד בפלפול ובסברא, ועתה בצוק עתים הקשים מוכרח הוא למלט את עצמו במלטולא דגברא רבה הקשה, ובפרשות שהשעה דחוקה לו ביותר, שהוא נצרך להוצאות המרוכות כפי הצטרכות בנות ישראל החשובות וההגונות.

בכן יערב נא חין מליצתי, שכל מי שלכו נדכו ורוחו נאמנה לפתוח לו שערי עזר"ה בסיוע שיש בו ממש ולעטרו בהוכים, למען ינמור השירוק הגון שעשה עם בחור חשוב ומופלג, והי' כזה מעשה צדקותיכם שלם, ויהי' נבחר לה' מזבחים הנקברים בכית הבחירה, ויושפע לכם רב טוב ושפע מברכות הנשפעים מצינורא. הכ"ד המדבר לכבוד אכסניא של תורה הבא על החתום.

הק' ארי' לייב קרא אבר"ק קראטשין
חונה פה ק"ק נאחור והגליל

(א כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד י"ד. - מכתב הנוכחי קבלנו מאת ידידנו הרב שמואל דוד הכהן פרידמאן נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

מכתב זה נכתב בידי אבר"ק קראטשין
ביום א' כ"ב אלול תר"ל
בביתו של אבר"ק קראטשין
בנחלת פרידמאן
בירושלים

מכתב מהגאון מוה"ר בצלאל הכהן זצ"ל^(א) מו"ץ בק"ק ווילנא

בעז"ה.

החיים והשלום מן השמים, לכבוד ירד עלין ויראיו, הרב הגדול
המהולל, החריף והבקי, נזר תפארת ישראל והדרו, המפורסם בגאון
תורתו ויראתו הקדושה, כקש"ת מו"ה יצחק נ"י הגאב"ד בעיר המלוכה
פ"ב [פעטערבורג] יצ"ו, ולכל אשר לו הברכה והשלום וכל טוב מן
השמים סלה.

אחדשה"ט, הן אבוא להשיב הלום, לכבוד הרר גאוננו נ"י, על דבר אשר
נדרשתי הלום מאת כבוד חותנו דמד נ"י, הרב המובהק המפורסם בתורה וביראה
מו"ה שמואל נ"י מק"ק ווילקאמיר יצ"ו, בדבר אשר נדרש קצת בקהילתם המפוארה
יצ"ו, למנות להם שו"ב מובהק ומומחה לרבים, אשר יהי' ראוי והגון לשרת
במלאכת השמים הזאת בקהילתם יצ"ו, והנה לרעתינו מצאנו הלום לאחר המיוחד
משו"ב המומחים ומובהקים דפ"ק יצ"ו, ה"ה כבוד הרב החריף והבקי המופלא
ומפולג בתורה וביראת ה' השהורה, השו"ב המובהק ומומחה לרבים בפ"ק יצ"ו,
כבוד הרב מו"ה מנחם מענקין נ"י בהרב המנוח מו"ה יעקב ז"ל (הנפטר בעה"ק
ירושלים תוכ"ב), אשר הי' ג"כ שו"ב מובהק בפ"ק יצ"ו מאז, ואשר זה כחמש
עשרה שנה אשר כבוד הרב המובהק מוהר"מ מענקין הנ"ל נ"י הוא שו"ב מובהק
בפ"ק יצ"ו.

והנה המפורסמות אין צריך ראי', כי נודע ומפורסם באמת בפ"ק יצ"ו, כי
כבוד הרב המובהק מוהר"מ הנ"ל, מלבד גודל הפלגת תורתו ויראתו השהורה מאז,
יותר מכל השו"ב המומחים דפ"ק יצ"ו, כי הוא מעמיק בהלכה ומפולפל ומחדש
חידושי תורה כאחד מהמופלגים הגדולים בתורה אשר בזמנינו יצ"ו, והוא יר"א
וחרד על דבר ה' מאוד. עור זאת נודע באמת בפה קהילתינו יצ"ו, כי הוא מובהק
ומומחה בדבר מלאכת השמים הזאת, בשחיטת בהמות דקות וגסות, וגם בשחיטות
עופות, וגם באומנות בריקת הריאה הרבה יותר ויותר מכל השו"ב המומחים דפ"ק
יצ"ו, מלבד בקיאותו בהלכה למעלה יותר מכולם, וכבר נתחזק ונתפרסם ואיתמחי

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קע"ה עמוד כ"ב. - מכתב הנוכחי קבלנו מאת
ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה
מאת ד'.

(ב) הוא הגאון מוה"ר יצחק בלאזער זצ"ל. נולד בר"ח אדר שנת תקצ"ז לפ"ק בעיר
שניפאשאק לאביו מוה"ר שלמה מווילנא ז"ל. אחר חתונתו נתיישב בעיר קאונא. בשנת
תרכ"ב לפ"ק נתמנה לאבד"ק פעטערבורג, ובשנת תרס"ד לפ"ק עלה לארה"ק ונתיישב
בירושלים עיה"ק. נדפס ממנו ספר פרי יצחק (תשובות), וספר נתיבות אור (מוסר). נפטר
בירושלים עיה"ק ביום י"א לחודש מנחם-אב שנת תרס"ז לפ"ק.

ביותר בעבודת ומלאכת השמים הזאת, גם לפני כבוד רבנן וגאוני קשישאי נוחי נפש ז"ל אשר היו בפ"ק מאז, כמו אצל הגאון הג' המנוח מו"ה יחזקאל הלוי ז"ל והגאון המנוח מו"ה יצחק סירווינט ז"ל גאוני המו"צ שהיו בפ"ק יצ"ו, כאשר נתמנה אז השו"ב המובהק מוהר"מ הנ"ל נ"י בפ"ק יצ"ו, ועל פיהם ז"ל נתמנה אז בפ"ק זה כחמש עשרה שנה.

ובאמת לא ידעתי אם ירצו להניחו וליסע מכאן למקום אחר, אך עכ"פ אם ירצה כבוד הרב המובהק מוהר"מ נ"י הנ"ל ליסע מכאן, הנה לדעתנו אין טוב לאנשי קהילתם המפוארה יצ"ו, לבחור בשו"ב אחר יותר מהשו"ב המובהק מוהר"מ נ"י הנ"ל, והיו א"ה טוב והגון ונכון לפניהם מאוד בעו"ה, ואין הפנאי כעת להאריך, וה' שנותיו בטוב יאריך.

הרוש"ת הקדושה באהבה,

בצלאל בר"י משה נ"י הכהן

מ"צ בק"ק ווילנא

בענין הואיל ואישתני אישתני

מהרב הגאון מוה"ר מרדכי אליעזר עהרענגרובער ז"ל (א)

אבד"ק ווראנוב

בע"ה.

בין המצרים, יורח אור לישרים, ובראשם הרב הגאון מופת הדור והדרים, עומד בפרץ וגודר גדרים, כקש"ת מהו' יוסף צבי שליט"א אב"ד ור"מ בק"ק חוסט יע"א.

אחרשה"ט דמר הרר"ג, ימחול נא על טרחתו שאני מטריח את כ"ת, וידעתי גם ידעתי כי טרדותיו מרובים, בכל זאת אקוה שלא ישיב פני ריקם, בשאלה קטנה שיש לי לשאול, אודות כי הגיע הזמן שקוינו לחנך בית הכנסת החדשה הבנוי' בהוד והדר ותפארת נאה ומשובח, ואין לי קבלה על דבר אופן החינוך איך הוא, ועפ"י הסברא נראה לעשות כמבואר במשנה שבועות (י"ד ע"א) כשהוסיפו על העיר

(א) נולד בעיר פאקש לאביו הרבני מו"ה יוסף הלוי עהרענגרובער ז"ל. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל שבט סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר פנחס הכהן שטיינער אבד"ק איללאק זצ"ל. איזה זמן שימש כדומ"ץ בעיר פאפא ובשנת תרע"א לפ"ק נתמנה לאבד"ק ווראנוב. נרפס ממנו ספר נחלת יוסף (פלפולים על סוגיות הש"ס). נלב"ע ביום י"ג לחודש כסלו שנת תש"ב לפ"ק, ומנ"כ בעיר יארמוט. - מכתב הלוי הגיע אלינו מאת ידידנו הרב מו"ה דוד מייזליש שליט"א רב דקהל ייטב לב דסאטמאר במאנסריאל. ישא ברכה מאת ד'.

(ב) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ה עמוד ט"ו.

והעזרה, אך לא נודע לי אם המנהג כך היא לעשות ההקפות, וגם לא נודע לי אם עושין ההקפות בפנים או חוץ לביהכ"נ להקיף את הביהכ"נ מבחוץ. וידעתי כי בנלאנדע הניע לכ"ת לחנך ביהכ"נ דשם, על כן ימחול כ"ת להודיעני הכל באר היטיב.

והנני בכל חותמי ברכות וברש"ת המצפה לישועה בב"א.

הק' מרדכי אליעזר עהרענגרובער

חור"פ ק"ק ווראנוב יע"א

יום א' לס' מו"מ תרפ"ג לפ"ק.

בענין שאני עוסק כעת, במס' בכורות דף מ"ב ע"א, דפריך שם הש"ס כמאן כרבי מאיר דחייש למיעוטא, ומשני אפילו תימא רבנן הואיל ואישתני אישתני. וכן דעת רוב הפוסקים, כמבואר דקיימ"ל הואיל ואישתני אישתני, וממילא בהמה שהיא טריפה יש לחוש גם לשאר טריפות, מן הטעם הואיל ואשתני אשתני, ושוב מצאתי במנחת חינוך מצוה ר"פ אות ד' שמביא בשם הנאון ר"ז מרנליות ז"ל שמפרש כזה סברת התבואות שור בס' כ"ט במים כמוח חיישין לטריפה עיי"ש, ואפילו לסברת החות דעת בס' נ', מודה בבהמה שהיא כבר טריפה, והוא פשוט. והשתא קשה לי קושיא עצומה, האיך אמרינן (חולין ע"ב ע"ב) דטריפה מטהר שחיטתו מידי נבילה, ובבהמה לכו"ע, כדילפינן מן הבהמה מקצת מטמאה ומקצת אינה מטמאה, ליחוש דילמא במקום נקב קשחית, ונקובת הוושט נכילה ומטמאה, כדאמר רב אשי אתיא משחיטה עצמו (חולין י"א ע"ב), וכאן לא מהני רוב, מאחר דטריפה היא, אמרינן הואיל ואישתני אישתני, וצ"ע לפי ענ"ד. והנה הארכתני בישוב קושיא זו על דרך הפלפול בעה"ת, אך אין רצוני להטריחו, ורצוני לשמוע דעתו הרמה כזה.

ואפילו אם נאמר דסברא זו דאמרינן הואיל ואישתני אישתני, לאו סברא דאורייתא רק חשש דרבנן, היינו דוקא בענין דמיירי התם בטומטום שנקרע ונמצא זכר לחוש שמא הוא סריס, דהא עדיין הרוב שאינם סריסים שייך גם כזה, וה"ה במטיל מום במקום נקבות, אבל כנ"ר בבהמה שהיא טריפה, למה לא ניוחש מן התורה לשמא במקום נקב שחט, הלא על זה ליכא שום רוב, דלא מצינו רק רוב בהמות כשרות, וכיון דטריפה היא, והיא מן המיעוט בהמות שהם טריפה, ליכא תו כאן שום רוב, ולמה לא ניוחש לנקובת הושט, וצ"ע לפי ענ"ד.

בדרישת שלו',

הנ"ל

דבר נחמד במס' בבא מציעא דף מ"ו ע"א

מהרב הגאון מוה"ר חיים געלערנטער אבד"ק קיטוב ז"ל

מצאתי בגמרא (בבא מציעא מ"ו ע"א) דבר חידוש, ולדעתי הוא דבר יקר מאד, דשם פרכינן על רב פפא דאמר מטבע נעשה חליפין, ונקנינהו נהלי' אנב קרקע, דלית לי' קרקע, ואיכפל תנא לאשמעינן גברא ערשילאי וכו', ואח"כ אמרינן דרב פפא הדר בי', דהוה לי' י"ב אלפי דינרי ואקנינהו לר' שמואל בר אחא וכו', כי אתא נפק לאפי' עד תווך. ולכאורה יפלא מאד, למאי נפקא מינה אשמעינן דנפק לאפי' עד תווך.

ועלה במחשבה לפני לפרש זאת, על פי מה דמבואר בגמ' (נדה ל"ג ע"ב) שרב פפא איקלע לתיאך, אמרה לי' האי סבתא איכא הכא צורבא מרבנן ור' שמואל שמי', אזל לגבי' רמא לי' מתני' אהרדי וכו', ותיפוק לי' משום בגדי עם הארץ וכו', א"ל בכותי ערום. - ונראה בעיני ברור, דהא דמבואר בנדה שם דרב פפא איקלע למקום ששמו "תיאך", היינו "תווך" הנזכר בבבא מציעא שם, וגם מה דמבואר בנדה שם שמצא צורבא מרבנן ושמואל שמי', היינו ר' שמואל בר אחא הנזכר בבבא מציעא שם, ולכן לא הי' ניהא לי' לרב פפא למוקי בכותי ערום, משום דלא מסתבר למוקי בגברא ערשילאי, כמבואר בבא מציעא שם, ומזה שמעינן דרב פפא הדר בי' מהא דסבר מתחילה דמטבע נקנה בחליפין, דאם לא כן ע"כ צ"ל דהברייתא מיירי בגברא ערשילאי כמבואר בב"מ שם.

ולפי זה יומתק מאד הא דאמרינן שם דרב פפא הדר בי' כי הא דרב פפא הוה לי' י"ב אלפי דינרי ואקנינהו לר' שמואל בר אחא וכו' כי אתא נפק לאפי' עד "תווך", רמז בזה דבתווך רמי לי' ר' שמואל לרב פפא מתני' אהרדי, ולא רצה רב פפא לתרץ דמיירי בכותי ערום, משום דלא הי' ניהא לי' למוקי בגברא ערשילאי, וא"כ שמעינן דרב פפא הדר בי' ממאי דסבר מעיקרא דמטבע נקנה בחליפין, וזה נכון מאד ואפשר אמת לאמתו.

(ויש לפרש בזה גם הא דמבואר בנדה שם, רמא לי' תורא, דהכוונה בזה היא להא דמבואר בבא מציעא מ"ו, ה"ג מסתברא מרקתני כיצד החליף, "שור" וכו', ויש להאריך בזה, אולם הזמן לא יתננו להאריך כעת יותר).

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ר' עמוד כ"א. - דבר זה הועתק מתוך מכתבו, והגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. כרך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

בדין עור שלא נמלח

שמואל הלוי וואזנער

רב אב"ד ור"מ

זכרון מאיר, בני ברק

ב"ה. יום א' פ' נח תשנ"ג לפ"ק.

כבוד ידידי המכובד הרב הגאון המפורסם בתורה ויראה בן גדולים וצדיקים
כש"ת מוה"ר אהרן טייטלבוים שליט"א אב"ד ק"ק נירבאטור, ברוקלין
יצ"ו.

אחרשה"ט וש"ת באהבה.

יקרתו אלי נמסר לי ע"י הה"ג ד' משה שאול קליין אחדי יו"ט, והשאלה היא,
אודות המנהג במדינתכם שעושין כיסין ממולאים בשר, ומבשלים הבשר תוך
הכיסין, והכיסין נעשין מעור בהמה כשרים חלק, והיות כי אי אפשר למלוח העורות
כי אז יתקלקלו, ואי אפשר עוד לעשות כיסין הנ"ל, על כן הספק לדינא, אם מותרים
הם בלי מליחה.

הנה סדר עשיית הכיסין היא, ששמים את העורות בתערובת חומר הנקרא
ליים-סולפייד, והוא דבר חריף-המסיר את השערות מן העורות, ואח"כ מורדין חלק
העור הסמוך לבשר שהוא השומן, ואח"כ מחלקין את העור לשני חלקים, חלק
הסמוך להשערות משתמשים בהם לנעלים וכיו"ב, וחלק הפנימי הסמוך להבשר,
הוא הנלקח לצורך הכיסין, דהיינו שמכבסין את העור בערך ב' מעל"ע בחומר
עמאניום-סאלפייד עם סאדיום, פוחנין אותו עד שנעשה כמשחה, ואח"כ עושין
מהם הכיסין, ומעבירין אותו בתנור שחומו מאתים מעלות חום, עד שנעשה יבש
כנייד ממש, ובמפעל שלכם ממלאים את הכיסין בבשר, וצולין אותן בתנור עד
שהבשר ראוי לאכילה, והקונה מחמם את הכיס הממולא עם הבשר במים חמים,
שדרך האכילה הוא חם, נמצא שהעור נצלה פעם אחת בלי בשר, ופעם שנית עם
בשר, ונמ נתבשל אח"כ עם בשר.

ועל זה האריך כ"ת במכתבו בצדדי היתר בטוב טעם ודעת בונה וסותר
כדרכה של תורה, ובהיותי פה בלי ספרים, אבוא בקיצור לרמוז ולהכריע. - הנה
כבוד מעלתו מסכם לבסוף ה' סניפים להתיר, א' ריש לומר דאין בו דם, ב' דעור
יש לו דין פירשא, ג' דנתייבש והו"ל כעץ בעלמא, ד' דנתבטל בהבשר, ה' דיוצא
על ידי צלייה.

הנה הא דאין בעור דם, אע"ג דנקט כן בפשיטות בט"ז יו"ד סוף סי' כ"ג, מכל
מקום אין להכחיש האמת, כי פשטות ש"ס ביומא מ"ח וזבחים כ"ה הוא נגד זה,
וכל מה שנאמר בזה באחרונים, לא נפל מרוחק, ודעתי דמש"כ בשו"ת טושו"ד
דלא שכיח שם דם, ועל זה סמך הטו"ז, זה דוחק עצום, וכנראה רבשכבה התחתונה
של העור הסמוך לבשר, ישנם נידים דם, ובפר ים אפילו הרבה דם, דאל"כ לא שייך

כ"כ קבלת דם בכלי שצריכים למעט מקרא, ושיטת הפוסקים סוף סי' כ"ג דבהפסד לא חיישינן לנקובת הושט, ודאי מורה דיש מציאות דם, כמו שכתב גם כ"ת, ואולם ידוע שבין העור הרגיל והושט, עדיין יש כעין עור מפסיק, הנקרא שפיגל-הויט, שגורם לנשיפת דמים עוד לפני הושט. עכ"פ יסוד זה שאין דם בעור, קשה לצרף, דבאמת יש דם בעור עכ"פ בחלק התחתון ממנו, אם רכ אם מעט, ובדרך ודאי, כדעת התבו"ש סי' כ"ג והמנחת יעקב ודעמי', אעפ"י שהפמ"ג בפתחה להל' מליחה הניח הדבר בצ"ע.

איכרא דעת הגאון יד אפרים ביו"ד סי' ע"ז, שכתב דאעפ"י שיש דם בעור, מכל מקום אינו אוסר כלל אפילו מדרבנן, ואם נפל לתבשיל אין צריך כלל ביטול, אין לדחות במחי יד, אע"ג דהגאון בית שלמה ח"א סי' קי"ט דחה אותו ממשמעות השו"ע יו"ד סי' ס"ח ס"י לענין קליפת העור במלינה משום חשש דם, הרי גאון ההוראה המהרש"ם בתשובותיו חלק ד' סי' נ"ה החזיק כדעת הוד אפרים, כאשר רמז גם כבודו. - ואומר בשח, דגם אם אין הצדק עם הוד אפרים במה שכתב דאין בדם העור אפילו איסור דרבנן, ונימא דעכ"פ איסור דרבנן יש בו, אמנם הלא בנידון כבודו הרי העור נצלה ומבושל ג"כ, ונפגם ביותר, א"כ הו"ל תרתי ותלתא דרבנן, וגם בא עכשיו בתערובות, בזה י"ל דכבר אויל חשש העיקרי ממנו.

והנה מעלת כבודו נ"י הוסיף סניף, דגם להסובדים דיש דם בעור, מכל מקום נדון כפירשא בעלמא, עפ"י המבואר ביו"ד סי' פ"ז סעיף ז' לענין המבשל שלא או עור בחלב דפטור בב"ח ובגר"א שם, מש"ס חולין קי"ג דטעם שליא משום דפירשא בעלמא הוא, ובחולין ע"ז ע"ב מבואר דהעור והשליא אינו מטמא טומאת אוכלין, ועור גרוע משליא. וכתב כבודו, דיש לומר דלמה דנחשב עור פירשא בעלמא, הוא הדין לענין דם, דמנא לן לחלק, אלה דברי מעלתו.

ולא ידעתי מה הי' לו לדמות הדברים, דשאני עור עצמו לענין בשר בחלב נחשב כפירשא, משא"כ לענין איסור דם, י"ל בריווח דאם יש בעור גידו דם, שהם מפליטים לתוך התערובות כדם בעלמא, ועיין רש"י חולין קי"ג ע"ב שכתב, דדם ושליא לא בעיא קרא למעט בב"ח דהא לאו גדי נינהו, זהו עיקר הגדר, דאינם בגדר גדי, והוא הדין בעור, והרי דם של כל גוף הגדי אינו נחשב גדי, אבל לענין איסור דם אוסר, והוא הדין בעור כיוצא בו. ובזה נדחה ממילא מה שהאריך כבודו בענין שיטת הש"ך והיד יהודה בסי' פ"ז, ואין פנאי לפרש, והדברים מוכנים.

אמנם מה שמצדד כ"ת להקל מדין נתייבש, המבואר ג"כ בסי' פ"ז סעיף ו' בעור הקיבה שנתייבש, ועפ"י הרמב"ם פ"ח מפומאת אוכלין דנתייבש כחרס טהור, ועפ"י דברי הנוב"ק הירועים בחיו"ד סי' כ"ו, והביא לנכון מש"כ בשו"ת הגרעק"א סי' ר"ז דביבש לגמרי גם הש"ך המחמיר לכתחלה מורה, ובמק"א בשו"ת שבט הלוי ח"א כתבנו ג"כ מענינים אלה, ואינו לפני קעת, ובשו"ת תפארת צבי מקיל עוד יותר מזה, וזה סניף נכון.

וכן מש"כ לצדד במה שמעריבים ג"כ שאר חומרים, ולפי דעתי החומרים האלה פוגמים ג"כ לגמרי, וגם בעצם העשייה, פנים חדשות באו לכאן, וירוע

שכיסים הללו וכיו"ב שוב אין פולטים שום ליחה מגופם, כי זה תועלת עשייתם, ולכאורה יראה דאין צריך כלל לבא לידי יסוד דיני ביטול בששים, שהציע כבודו. עכ"פ הדברים נוטים להקל בשמ"י.

בחפץ לב הייתי משעשע עם כבודו עוד בנושא זה, אבל היותי חוץ לכיתי לימים ספורים, נבצר ממני. והריני דוש"ת בלונ"ה, ויה"ר שאל יצא ח"ו מכשול מתח"י, וחכות אבותיכם יעמוד לכם, הכ"ד מצפה לרחמי ה', שמואל הלוי וואזנער

[הוספה]. ויש עוד קצת לצדד להקל, עפ"י מש"כ בעניי בשבט הלוי ח"א סי' קנ"ב, הגם המחמירים סוף סי' פ"ז, ראיסור שנתייבש, כשנתרכך אח"כ, חוזר לאיסורו, היינו כשנתייבש כשהי' כבר איסור, דחל עליו איסור פעם אחת, אבל לא כשנתייבש בעודו היתר, וכשבא האיסור כבר הי' יבש. וא"כ י"ל קצת, דהכא נעשו פעולת היבוש והפגם, כשהי' עדיין דם האברים שלא פירש, ולכן שוב לא חל עליו איסור אח"כ, כנ"ל דרך צידוד בעלמא.

בענין הידור מצוה

שלמה זלמן גארדאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

במס' ב"ק דף ט' ע"ב, אמר ר' זירא בהידור מצוה עד שליש. ויש מחלוקת בפירוש הגמ', דלרש"י הפשט דאם יש לפניו שני דברים שיכולים לקיים בהם מצוה, ואחד הדור מחבירו, יוסיף שליש הדמים ויקח את ההדור, ולתוס' ורא"ש שם מבואר, דדוקא אם מצא אתרוג ששיערו מצוצמם כאנוז או כביצה, ואחד גדול ממנו, צריך להוסיף שליש בדמים לקנות את הגדול. (ודע דמ"ש התוס' שם וז"ל, שאם מצא אתרוג כאנוז כמו ששיערו חכמים ואחד גדול ממנו שליש יקנהו, עכ"ל. אין הפשט כמו שנראה מדברי התוס', דהאתרוג האחר גדול שליש בשיעורו, אלא הוא שוה שליש יותר בדמים, דהיינו שהוא גדול יותר, ושוה שליש יותר בדמים, וכן כתב רא"ש, וכן מבואר בשו"ע או"ח סי' תרנ"ו סעיף א' לעצה זו, דצריך להוסיף שליש בדמי'. והמהר"ם ש"ך הגי' בתוס' „ואחד גדול ממנו עד שליש יקנהו", וכוונתו למ"ש, דקאי על הדמים ולא על השיעור).

והטעם שנחלקו תוס' ורא"ש על רש"י, מבואר בפלפולא חריפתא שם, (וכן מבואר בבית יוסף או"ח סי' תרנ"ו), דלרש"י אין לדבר סוף, דאם מצא אחד נאה מחבירו מוסיף שליש, ואם מצא אח"כ עוד אחר נאה ממנו שוב צריך להוסיף שליש, וא"כ אין לדבר סוף, אבל לתוס' ורא"ש א"צ להוסיף אלא על אתרוג

מצומצם בשיעורו ולא על שאר אתרוגים. ומבואר במג"א או"ח סי' תרנ"ו דלאו דוקא אתרוג, דה"ה בשאר מצוות כגון שופר וס"ת, דצריך להוסיף על שיעורם המצומצם, (והמשנה ברורה בסי' תרנ"ו מביאו).

והנה במשנה ברורה שם באו"ח סי' תרנ"ו ס"ק א' מכאן הטעם דצריך להוסיף על שיעור המצומצם דוקא, דחיישינן שמא יתמעט השיעור. וצ"ע על דבריו, דבאו"ח סי' תרע"ב במג"א ס"ק ב' כתב בשם הר"מ דאין מצוה בחנוכה להדליק נרות ארוכות, דהא לאחר שדלקו כשיעור חצי שעה מותר להשתמש לאורה, ואין כאן מצוה, ואין שייך הידור מצוה אלא בעת המצוה. והמג"א חולק עליו בנרות שעה, דכשהם ארוכים הם נאים יותר, אבל בנר שמן אין הידור מצוה כשמוסיף על השמן יותר משיעור, והמ"ב בסי' תרע"ב ס"ק ו' מביא דברי המג"א להלכה, דאם נתן שמן יותר משיעור אין שום מצוה. ולכאורה לדברי המ"ב בסי' תרנ"ו דהטעם דצריך להוסיף על השיעור עד שליש, דחיישינן שמא יתמעט השיעור, הלא חשש הזה שייך ג"כ בשמן של נר חנוכה, דאם יתן שיעור מצומצם של חצי שעה, שמא יתמעט השיעור ע"י שיושפך השמן וכדומה, ולמה אין כאן חיוב להוסיף בשמן על שיעורו כמו בשאר מצוות.

ויש ליישב דברי המ"ב, דודאי הטעם דצריך להוסיף על שיעורו עד שליש הוא משום הידור, דכן מבואר בנמ"ד, הידור" מצוה עד שליש, וכשהוא גדול יותר הוא מהודר, אבל המ"ב מסביר הטעם למה צריך להוסיף דוקא בשיעור המצומצם, ועל זה כתב דמשום הידור בלבד לא היינו מחייבים אותו להוסיף עד שליש, אלא משום דיש עוד טעם, דחיישינן שמא יתמעט השיעור, ומחמת שני טעמים הנ"ל תקנו חז"ל להוסיף עד שליש. ממילא באופן שיש הטעם של הידור בלבד, כגון אם מצא אתרוג אחד גדול מהשיעור, ואתרוג אחר שהוא יותר גדול ויפה ממנו, אין כאן חיוב להוסיף עד שליש, ובאופן שיש הטעם של החשש שמא יתמעט משיעורו בלבד, כגון גבי שמן של נר חנוכה, שנתן שמן שיעור מצומצם על חצי שעה, דלא שייך שם הידור כשמוסיף שמן כמבואר במג"א הנ"ל, רק החשש הוא שמא יתמעט מהשיעור, אינו מחויב להוסיף עליו. כן נראה לי ליישב דברי המ"ב.

אבל עדיין צ"ע על המשנה ברורה, דהטעם הפשוט שתקנו חז"ל להוסיף עד שליש דוקא בשיעורו המצומצם ולא על יותר משיעורו, דא"כ אין לדבר סוף כנ"ל בשם הפלפולא חריפתא והבי' בסי' תרנ"ו, וכ"כ הס"ז או"ח סי' תרנ"ו ס"ק א', דחיוב ההוספה עד שליש הוא דוקא על השיעור הכשר ע"פ חכמים ותו לא, דא"כ לעולם ימצא נאה ונאה, עכתו"ר עיי"ש. והמ"ב בעצמו בסי' תרנ"ו ס"ק א' כתב הטעם דהתוס' והרא"ש חולקים על שיטת רש"י הנ"ל, דצריך להוסיף אפילו על אתרוג היותר גדול משיעור, משום דסבירא להו דא"כ אין לדבר סוף, ואח"כ כתב דהטעם של התוס' ורא"ש דתקנו דוקא על שיעור המצומצם, משום דחיישינן שמא יתמעט משיעורו, ולמה השמיט הטעם של א"כ אין לדבר סוף שהוא מביא מקודם, (וכן כתב הס"ז הנ"ל), וכתב טעם אחר, דחיישינן שמא יתמעט בשיעורו, וצ"ע.

(כתבתי דבר זה לע"נ אבי הרה"ח מו"ה אפרים צבי בן אבא ע"ה הכ"מ)

בענין תפילה בשאר לשונות

דוב בעריש קורץ
חבר כולל עמק הלכה
קרית באבוב, בתיים

במשנה במס' סוטה (דף ל"ב.), אלו נאמרים בכל לשון, פרשת סוטה ווידוי מעשר ק"ש ותפלה וכו'. ומבואר שם בגמ' (דף ל"ג:), תפלה רחמי היא כל היכי רבעי מצלי. ופרש"י, תפלה לא צריך קרא, דהא רחמי נינהו, וההוא לישנא דידע לכוון לבו ליצלי, ע"כ. ופריך בגמ', ותפלה בכל לשון, והאמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית, דאמר ר' יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקים לו לפי שאין מלאכי השרת מכירים בלשון ארמי, ומשני, לא קשיא הא ביחיד הא בציבור. ופרש"י, יחיד צריך שיסייעהו מלאכי השרת, ציבור לא צריכין להו, דכתיב הן אל כביר לא ימאס, אינו מואס בתפלתן של רבים.

ובמס' שבת (דף י"ב:), הובא מעשה מר' אלעזר שהי' מתפלל על החולים בלשון ארמי, ומקשה בגמ', היכי עביד הכי והאמר ר"י לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי וכו', ומשני, שאני חולה דשכינה עמו וכו', ופי' רש"י, דשכינה עמו, ואין המתפלל צריך שיזדקק לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפניו מן הפרגוד.

והנה הר"ף במס' ברכות מביא הגמ' דשבת הנ"ל, ופוסק כן להלכה. וכתב רבינו יונה, תימה על המנהג שהנשים מתפללות בשאר לשונות, שכיון שחייבות בתפילה לא הי' להם להתפלל אלא בלשון הקודש. ורבני צרפת רוצים לתת טעם למנהג ואומרים שכשיחיד מתפלל התפילה בעצמה שמתפללים אותה הציבור, כמו תפילת ציבור דיינינו ל', ויכול לאומרה יחיד בלשון אחרת, ומאי דאמר רב יהודה וכו', זהו כששואל צרכיו כגון שמתפלל על החולה וכו', אבל תפילה שהיא ידועה לציבור, אפי' כשמתפלל אותה בביתו כמתפלל בציבור דמי. והרא"ש הביא כל זה, וכתב, ולי נראה דדוקא בלשון זה קאמר רב יהודה דלא ישאל אדם צרכיו, וכן הקשו בתוס', הא דקאמר שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי, והלא אפי' מחשבות לב האדם יודעים ומכירים, אלא לשון זה מגונה בעיניהם להזקק לו, עכ"ל הרא"ש. ובהסבר המחלוקת כתב החכמת שלמה והשפת אמת, דלדעת רבינו יונה מלאכים אינם מכירים כלל לשון ארמי, וכן שאר לשונות, דהא לא חילק בין לשון ארמי לשאר לשונות, ולדעת הרא"ש מכירים כל הלשונות, אלא שלשון ארמי מגונה בעיניהם, ע"כ. ומה דאיתא בגמ' שאין מלאכי השרת "מכירין", דמשמע שאין מכירים בפשוטו, על זה תירץ הפרי חדש שמתוך שמגונה בעיניהם לא נתנו לב להכין. וכתב עוד הפרי"ח, דבזהר לך לך משמע כדברי הרא"ש.

[ואגב, אזכיר קצת בענין מה שמגונה בעיניהם. המהרש"א כתב, שלדברי הרא"ש נראה מה דנקט דווקא לשון ארמי, ולשאר הראשונים צ"ל דנקט ארמי שהוא תרגום לרביתא, אע"ג דהוא לשון חשוב שניתן בסיני, כדאמרינן פ"ק דמגילה, ע"כ. ולכאורה הוא תרתי דסתרי, אם ניתן בסיני למה מגונה בעיניהם, ומה גם רמצינו דחז"ל תקנו תפילת קריש ויקום פרקן ועוד תפילות בלשון ארמי.]

ומצאתי בשם היערות דבש שלשון ארמי הוא לשון טהור, אלא שהחצונים נדבקין בו, והחצונים נאחזים בקדושה הניתן להם כדי שלא יקטרגו על ישראל, כמו שעיר המשתלח דע"ז שקטו הקטרוגים. וזוה מובן מה דאיתא בזה"ק שזהו לשון שהחצונים משתמשים בו, וכיון שהחצונים נדבקו בו, הוא מגונה בעיני המלאכים, אבל במקורו הוא לשון טהור מסיני].

ובשו"ע או"ח הובא בזה ג' דיעות, וז"ל בס' ק"א סעיף ד', יכול להתפלל בכל לשון שירצה, והני מילי בציבור אבל ביחיד לא יתפלל אלא בלשון הקודש, וי"א דה"מ כששואל צרכיו כגון שהתפלל על חולה או על שום צער שיש לו בביתו, אבל תפילה הקבועה לציבור אפי' יחיד יכול לאומרה בכל לשון, וי"א דאף יחיד כששואל צרכיו יכול לשאול בכל לשון שירצה חוץ מלשון ארמי.

ולפ"ז יש לברר כמה נקודות. א], דין אמירת יקום פרקן ביחידות. ב] אם יכול להוסיף צרכיו בתוך שמ"ע שהיא תפילה הקבועה בציבור, בלשון ארמי. ג] יחיד שנכנס לביהכנ"ס ומצא ציבור שמתפללים שמו"ע האם יכול לומר תפילת צרכיו בלע"ז. ד] מהו גדר נתקנה לרבים, האם דווקא שמונה עשרה, או גם פיוטים.

הנה בשו"ע הרב אחר שמביא ג' דיעות הנ"ל, כתב, וכל זה ללמוד זכות על השנים שחייבות בתפילה למה מתפללת בלע"ז ואינן לומדות את התפילה בלה"ק עם פ' המלות, אבל ע"ה שאינו מבין בלה"ק אף ע"פ שיוכל להתפלל בלה"ק מוטב שיתפלל בלשון שמבין „אפי' ביחיד" כדי שיכוון לבו, ממה שיתפלל בלה"ק בלא כונת הלב, שתפלה בלא כונה אינה כלום, ע"כ. והוא מס' י"מ שמביא המג"א.

אמנם בספר יד אפרים כתב על המג"א שבזמנינו אין לפרוש מהציבור, וע"כ יתפלל שמ"ע בלה"ק, וילמוד קצת פ' המלות, ואפי' בלא"ה, אם ירצה יוכל להתפלל אח"כ בלשון שמבין. וכ"כ בכף החיים שחלילה וחלילה לשנות מטבע שטבעו חכמים בתפילה, ויש בהם רמזי סודות מאנשי כנה"ג, אלא אם ירצה יוסיף אח"כ. וכל זה בסדר התפלות והמזמורים והקרבנות, אבל שאר פיוטים ותפילות שתקנו הקדמונים יכול לאומרם בשאר לשונות בציבור, וציבור היינו דווקא שכל הציבור מתפללים, אבל יחיד המתפלל עם הציבור אינו נקרא ציבור. (הנה משמע שמחמיר גם בשאר לשונות ביחיד, ולא דווקא בלשון ארמי).

אכן החתם סופר במס' שבת (דף י"ב) האיר הדברים ברוח אחרת, ולצורך ההבנה נעתיק דבריו, הגם שהוא באריכות, וז"ל, עיי' תמים דעים סי' קפ"ד כ' ר' יהודה בן יקיר ז"ל אין נכון לפרש כמשמעו שאין מכירים כלל, שהרי מכירים הם בשאר לשונות הרחוקים מלה"ק וכו', אלא כך י"ל לכך אמרו שאין מכירים כדי שלא יניחו המתפללים לה"ק, אם יתירוהו להתפלל בו, וגם ירבו עמי הארץ בישראל, ורוצה לומר שאין מלאכי השרת משגיחים בהמתפלל בלשון ארמי להביא תפילתו לפני הקב"ה, ע"ש. ואני אומר וכו' בודאי המלאכים מבינים כל לשון, אך יען שעיקר לשון שהקב"ה אוהב הוא לה"ק שבו ברא עולמו ודיבר עם נביאיו ונתן בו תורתו כמ"ש והאריך הרמב"ן ר"פ כי תשא, א"כ מי שמכיר באותו לשון אין נכון שיבא לפני הקב"ה בלשון אחר, ואין כבודו של מלך בכך אפי' מלך בשר ודם נאמר ומדבר כלשון עמו, ומ"מ המדבר עם המלך עצמו פנים בפנים, הוא שומע דברי כל עם ולשון, אך השולח ע"י מליץ אדווקאט ביטשירפט אין

המליץ מביא לפני המלך אה"כ כתובה בצחות לשונות, כי המלך רשאי ולא המליץ, וכן נמי אין מלאה"ש נזקקים ללשון ארמי, אע"ג שהקב"ה בעצמו כגון בצבור או חולה שהשכינה שורה, שומע בכל לשון ועונה תפלת כל פה, אמנם כל שבעים אומות המתפללים בצחות לשונם הרי השר הממונה על אומה ההיא והוא בעל אותו הלשון, מכנים תפילתם בצחות לשונם לפני הקב"ה אם יקראוהו והוא עונה ית"ש, כי להם ניתן אותו הלשון למורשה, והה"נ אי ה' אנשי כנה"ג מתקנים תפלת ישראל כלשון כל עם שישאל מפוזרים, באופן שהי' לה"ק נשכח מאתנו לגמרי, הי' תפלתנו נשמעת כתפלת כל עם ולשון, אך מפני זה הטעם בעצמו לא תקנו תפלה בכל לשון כדי שלא תשתכח לה"ק וירבו עמי הארץ בישראל, וממילא כיון שלא תקנו תפלה אלא בלה"ק ולא נשכח לה"ק בעזה"י, ממילא מחויב להתפלל לפני הקב"ה בצחות לשונו, ואין מלאכי השרת נזקקים להכניס תפלתן של ישראל בלשון אחר כ"א בלה"ק, ומטעם זה אני אומר שאפי' בצבור שהשכינה שורה ושומע כל לשון, מ"מ אין להעמיד שליח ציבור ושיתפללו כל הצבור בכל לשון, דא"כ כל צבור יעשו כן, ותשתכח לה"ק מישראל, דמשום תפלת יחיד שלא בצבור דלא שכיחא לא יהי' גדר שלא תשתכח לה"ק, אך מ"ש בצבור מותר להתפלל בכל לשון, היינו יחיד העומד עם הצבור, אותו היחיד המתפלל בכל לשון תפלתו נשמעת, שהקב"ה בעצמו מקבלה עם תפלת הציבור, אבל הציבור בעצמם ע"כ יתפללו תפלה הקבועה בלה"ק, וכן משמע מל' תמים דעים שם שכ' וז"ל, אבל בצבור ששם השכינה שורה יכולות הנשים להתפלל בכל לשון כדמשני בסוטה כאן ביחיד כאן בצבור, עכ"ל, משמע נשים שבצבור ולא צבור עצמם. ונ"ל דע"ז מייתי ראי' מש"ס סוטה דמשני כאן ביחיד כאן בצבור, ולא קאמר כאן יחיד כאן צבור, אלא כאן בצבור, פי' יחיד בצבור, וכן משמע ש"ע או"ח סי' ק"א סעיף ד', יכול להתפלל בכל לשון ה"מ בצבור וכו', משמע דהיחיד יכול להתפלל בכל לשון אבל צבור לא, דאל"ה הל"ל יכולים הצבור להתפלל בכל לשון, אלא ע"כ כמ"ש, עכ"ל החת"ס.

הנה הוא חולק על מ"ש בכף החיים שיחיד המתפלל עם הצבור אין נקרא תפילת הצבור, דוודאי נקרא בצבור ותפלתו מקובלת בכל לשון. ובמקור חיים כתב שיחיד המתפלל עם הציבור נחשב כתפילת ציבור.

אך הערוך השלחן דרך אחרת עמו בביאור דברי הש"ע, דלא קאי הגמ' אלא בפיוטים, אבל התפילה הקבועה מי יעז לשנות, וכתב שהמעין שם בגמ' יראה כן. וצ"ע דבמשנה בסוטה מביא יחד ק"ש ותפלה וברהמ"ז, וכשם ששם הכוונה לגוף המצוה, ה"ה בתפילה הכוונה לגוף התפילה. וכתב שם העה"ש דמה שכ' בש"ע וי"א דה"מ כששואל צרכיו כגון שהתפלל על החולה וכו', אבל תפלה הקבועה לצבור וכו', היינו הפיוטים, וכמ"ש בשם הכף החיים, אלא שהערוך השלחן סבר שזהו פשט בשו"ע גופי', ובסי' קפ"ה לגבי ברהמ"ז בכל לשון, כתב דדוקא מי שאינו מבין לה"ק, אבל מי שמבין בלה"ק אין יכול לברך לשון, שאין הכוונה באיזה לשון שירצה, אלא הכוונה אם אין מבין בלה"ק יברך בלשון שמבין. [ומשמע שם דה"ה בתפילה מי שאין מבין, יתפלל בלשון שמבין, דלא כמ"ש ביד אפרים]. ומאריך שם, דבאמת צריכים להבין דיש דברים שהם דווקא בלה"ק, ומביאה הגמ' פסוקים ע"ז, ויש דברים שבכל לשון ומביאה הגמ' פסוקים ע"ז, וא"כ מהו הפשיטות ומה

צריך ראי'. ומפרש שם דוודאי כיון שהתורה ניתנה בלה"ק והוא הלשון המקודש שבו נברא העולם, בוודאי מצוה וחובה שבכל דבר הנוגע לתורה ולמצוה צריך לה"ק דווקא, למי שיודע לה"ק, ואף למי שאינו יודע בלשון הק', לא היינו מתירים אותו לאמר בלשון אחר, ולכן צריך קרא להתיר למי שאינו יודע לה"ק. וממילא דאין דברים אלו לה"ק לעיכובא, ואפי' היודע לה"ק ועבר והתפלל ובידך בלע"ז יצא הן התורה, אלא שעבר עבירה, דזה אין סברא לומר שמי שאינו יודע לה"ק יכול לומר בלע"ז לכתחלה ומי שיודע גם בדיעבד לא יצא. ולפ"ז צריכי קרא להתיר לכתחילה למי שאינו יודע לה"ק, ולאותן שצריך דווקא לה"ק לעיכובא, צריכי קרא דאף בדיעבד לא יצא. ולפ"ז פשיטא ראיסור גמור הוא לדידן להתפלל ולברך בלשון לע"ז, וכבר נתבאר בס' ק"א רלשון לעז צריך שיהא מועתק ממש מלשון הקודש אל לשון לעז מלה במלה בדקדוק, עכ"ד ערה"ש. ובוה הסיוס כבר העיר גם היר אפרים, וע"כ כתב שיתפלל תחלה בלה"ק ואח"כ יאמר בלע"ז.

ובקשיא זו של העה"ש מה הפשיטות ומה צריך קרא, כבר הק' כן התוס' הרא"ש בסוטה, ומתרץ שם שאה"נ אין צריך קרא אלא לצד א', שבוה נחלקו רבי ורבנן אם מותר בכל לשון כהויתן, ומביא פסוקים לכל מר כראית ל' הפשיטות. העולה מכל הנ"ל: א] ברין אמירת יקום פרקן ביחיד, [הכוונה ליקום פרקן הראשון, דהיקום פרקן השני אינו נאמר ביחיד מטעם שאין שייך הלשון יברך יתכן, וכמו שאין אומרים ביחיד המי שבירך], הנה בכל הסידורים החשובים ובסידור הרב וליקוטי מהרי"ח ובמקור חיים כלם כתבו שיכול לומר ביחיד. ולכאורה להנ"ל מובן, כיון שהיא תפילה שנתקנה לרבים הוי כתפילת הציבור עצמה. ואפי' להרא"ש שלשון ארמי מגונה, י"ל עפ"מ"ש החת"ס שכיון שעיקר התפילה נוהגים לאומרה בלה"ק אין חשש שתשתכח מישראל. אך צ"ע ממה שברין מרן דבשמיא בסליחות, הביאו כולם לאסור ביחיד, וצ"ע. והמ"ב כתב וז"ל, ולפ"ז אם מתפלל בביתו אין יכול לומר שום יקום פרקן. וראיתי שהעתיקו כן להלכה למעשה בשמו. וצ"ע שאולי כתב כן רק בדעת הרא"ש, אבל לא נקט כן למעשה, ושמעתי שהעירו בזה פוסקי זמנינו. ב] אם יכול להוסיף צרכיו בלשון ארמי בתוך שמ"ע שהיא תפילה הקבועה לציבור כשמתפלל בביתו. הנה להח"ס אין חשש, שהרי לא תשתכח עי"ז. וצ"ע דאולי אחר שמגונה בעיניהם מסיבה הנ"ל, אין משגיחים בשאר לשון, אפי' כשהתפלל עיקר התפילה בלה"ק, ובפרט לפמ"ש בשם החכמת שלמה והשפת אמת דלדיעה הב' בשו"ע אין מכירים כלל הלשון, וכמ"ש הפרי חדש שלפי שמגונה בעיניהם לא נתנו לב להבין, וצ"ע. אכן היר אפרים כתב שרק אחר התפילה יוסיף בשאר לשון, וכ"כ העה"ש, ואולי הוא מיירי דווקא כשמתרגם התפילה עצמה, ולא כשמוסיף עלי'. ג] יחיד שנכנס לביהכנ"ס ומצא ציבור שמתפללים שמ"ע, אם יכול לומר תפלת צרכיו בלע"ז, נחלקו בזה. הכפ החיים כתב שזה לא נקרא בצבור, והח"ס כתב שזה הפי' בגמ' הא בציבור, היינו יחיד עם הציבור. ויש להביא ראי' ממה דמצינו שיחיד המתפלל שחרית בשעה שהציבור מתפללים מוסף מקרי תפלה בציבור, וא"כ כיון ששכינה שרוי' שם א"צ למליץ, ותפלתו נשמעת בכל לשון כמו שמצינו בגמ' המתפלל על החולה בפניו ששכינה שרוי' שם, שמתר להתפלל אף בלשון ארמי. ד] מהו גרר נתקנה לרבים, אם שמ"ע, או גם פיוטים. הנה הח"ס ס"ל

שהקפידא היא שהצבור לא יתפללו בלע"ז, אבל יחיד בצבור מתפלל, וא"כ קאי הש"ע על גוף התפילה. אכן בכף החיים ובעה"ש שאוסרים להתפלל עיקר התפילה בלע"ז, קאי נתקנה לרבים על הפיוטים. ולשו"ע הרב נראה דס"ל שהכוונה על עיקר התפלה ג"כ, שכתב דעם הארץ יתפלל בלשון שמבין. ואסיים במה שכתב האל"ה רבה, דהמתפלל ברמעות יכול להתפלל בכל לשון שירצה, דשערי רמעות לא ננעלו.

עולת שבת בשבתו

בראשית

בהפטר. מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים הלא ר' זו חטאנו לו וגו'. הנה איתא במס' גיטין (דף נ"ח ע"א) ת"ר מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורים וכו', הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים, ענה אותו תינוק ואמר, הלא ר' זו חטאנו לו ולא אבו ברכיו הלך ולא שמעו בתורתו, אמר מובטחני בו שמורה הוראות בישראל וכו', לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל. וקשה, הרי התינוק לא ענה לו רק סיפא דקרא שאמר לו רבי יהושע, וכי בשביל זה כדאי לומר עליו מובטחני בו שיהי' מורה הוראות בישראל, ותו יל"ד מדוע אמר לו רבי יהושע, וישראל לבוזים, הלא די הו' לשאול אותו מי נתן למשיסה יעקב, ותו לא.

אמנם יתבאר עפ"י מה שהקשו שם התוס', הלא אין פודין שבויין יותר על כדי דמיהן, ותירצו דמופלג בחכמה הו'. וזה יש לכוון בדברי הנמרא, דרבי יהושע אמר להתינוק, שבלתי אפשרי לפדותו בממון, כי פסקו עליו ממון הרבה יותר מכדי דמיו, ואין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם כדי שלא לגרבו טפי (גיטין מ"ה ע"א), וזהו שאמר לו, מי נתן למשיסה אותך, שאי אפשר לפדותך, כדי שלא יהיו ישראל לבוזים, בראות הנכרים שישראל נותנים להם כפדיונם ממון הרבה. ועל זה השיב לו התינוק, סיפא דהאי קרא, ורמז לו בזה תירוץ של התוס' הנ"ל, דמופלג בחכמה שאני, ומש"ה אמר לו, הלא ר' זו חטאנו וגו' ולא שמעו בתורתו, כלו' דדין זה שייך רק אצל מי שלא שמע בתורתו, אז אין פודין אותו יותר על כדי דמיו, ורצה לרמוז לו בזה על עצמו, דמאחר שהוא שומע בקול התורה, מותר לפדותו אף בממון הרבה, ומש"ה אמר רבי יהושע עליו, מובטחני בו שמורה הוראות בישראל, דידע לכוון הלכה פסוקה דמופלג בחכמה שאני. (הנאון מזה"ר נפתלי כ"ץ אבד"ק פפד"מ זצ"ל)

(א) בספר בית יהודה (וולצבאך תמ"ז) להגאון מזה"ר יהודה אבד"ק קאליש זצ"ל, במס' גיטין דף נ"ח ע"א, כתב ששמע דבר זה מפי מורו ורבו הנ"ל.

נח

והנה עלה זית טרף בפי'. ובמדרש, ה' אבא בר כהנא אמר, מהיכן הביאה אותו, משבשושין של ארץ ישראל, דלא תפס ארעא דישראל במבולא. עכ"ל. להבין לדעת מה זה ועל מה זה, שמדייק שהביא מארץ ישראל, נראה ליישב עפ"י מה דאיתא בחולין (ו' ע"א), אין הקב"ה מביא תקלה לבהמתן של צדיקים, מחמורו של ר' פנחס בן יאיר, שהחמיר על עצמו שלא ה' רוצה להאכיל לבהמתו בלי הפרשת תרומות ומעשרות, עיי"ש. אף כאן אנו נאמר, דיש להקשות למה הביאה דוקא העלה ולא הפירות עצמו, אמנם למ"ד דמארץ ישראל הביאה, לא קשה מיד, דדגן ותירוש ויצהר חייבין מן התורה בתרומות ומעשרות, וזהו דוקא הפרי עצמו, אבל עליו ולולבין פטורין, והפרי עצמה אינה חייבת בהפרשת תרומות ומעשרות דק בארץ ישראל ולא בחו"ל. אמור מעתה דהן הן דברי המדרש, והנה עלה זית טרף בפי', וקשה למה לא הפרי עצמו, ומיישב, שהביאה מארץ ישראל, ושם יש חיוב מה"ת להפריש תרומות ומעשרות, ויונה זו היתה מישך שייך לנח, ואין הקב"ה מביא תקלה לבהמתן של צדיקים, לכן היתה מונעת מאכילת הפרי, רק שהביאה עלה לתרופה.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג צ"ל)

לד

ויאמר ד' אלקים במה אדע כי אירשנה וגו', ויאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. וקשיא מה השיב לו הקב"ה. אלא הענין הוא על דרך הגמרא במס' ברכות (ה' ע"א) שלשה דברים נקנים על ידי יסורים ואחד מהם ארץ ישראל. וזה יהי' הענין, במה אדע כי אירשנה, שביקש אברהם לידע שיהי' יורש ארץ ישראל, והשיב לו הקב"ה יפה, כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם וענו ועבדום אותם, כלו' שאי אפשר שתבא לארץ ישראל אם לא על ידי יסורים.

וזה יהי' הענין בהפסוקים בפרשת ויצא, ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וגו', והנה ד' נצב עליו ויאמר וגו' הארץ אשר אתה שוכב עלי' לך אתננה ולזרעך. דאיתא במדרש, שהקב"ה הראה לו בחלום הזה הגלות והיסורים, ואם יקשה לך למה, לזה אמר הפסוק, הארץ אשר אתה שוכב עלי' לך אתננה, ואי אפשר לבוא לארץ ישראל אם לא על ידי יסורים.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף צ"ל)

וירא

וסערו לבכם אחר תעבדו כי על כן עבדתם על עבדכם. ובמדרש, מיום שברא הקב"ה את עולמו הייתם מזומנים לבוא אלי. וי"ל הכוונה עפ"י מה דאיתא

(ב) הועתק מכת"ק.

(ג) הועתק מכת"ק.

במררש שוחר טוב, בשעה שעלה משה למרום לקבל את התורה בקשו מלאכי השרת לפגוע בו, צר הקב"ה קלסתר פניו של משה רומה לאברהם, ואמר להמלאכים כלום אכלו ישראל בשר בחלב כמו אתם שאכלתם אצלו, ע"כ. והנה בריאת העולם היתה בשביל התורה כמו שאמרו רז"ל בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית ושקבלו ישראל את התורה, ואלולי שאכלו מלאכי השרת בשר בחלב אצל אברהם אבינו לא היו בני ישראל יכולים לקבל את התורה, לכן שפיר אמר להם אברהם, מיום שברא הקב"ה את עולמו הייתם מזומנים לבוא אלי. (הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס זצ"ל)

חיי

ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ונז' וינחם יצחק אחרי אמו. וכתב בבעל הטורים, ב' במסורה, רין, ואידך, וינחם כרוב חסדיו (תהלים ק"ו). ומפרש את המסורה, וינחם יצחק, למה, כרוב חסדיו, פי' שהיתה צדיקת וחסידה. ולכאורה פי' זה דחוק קצת, דהרי כתיב כרוב חסדיו, בלשון זכר. אמנם יש לפרש את המסורה עפ"י דרכו, דאיתא בגמרא (סוטה ב' ע"א) אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו. ולפי"ז י"ל כוונת המסורה, וינחם יצחק אחרי אמו, שיצחק זכה לאשה צדיקת וחסידה דוגמת שרה אמו, ואיך זכה לזה, ובא כמשיב, וינחם כרוב חסדיו, כי לפי מדת חסידותו של יצחק, זכה להנחם באשה כשירה וחסידה, דאין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תולדות

והי' כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך. ופירש"י, כשיעברו ישראל על התורה ויהי' לעשו פתחון פה להצטער על הברכות שנמל, אז ופרקת עולו, עכ"ל. הנה מכלל לאו אתה שומע הן, דאם בני ישראל יהיו עוסקים בתורה, אז בעל כרחו יודה עשו על הברכות. וזה יש להעמיס בפסוק בספר תהלים, ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום (תהלים כ"ט), דאיתא בספח"ק דגל מחנה אפרים בפרשת נשא, עה"פ וישם לך שלום, דתיבת שלום בגימטריא עשו, יעו"ש. וזשה"כ, ד' עוז לעמו יתן, שנתן הקב"ה לעמו ישראל את התורה הנקראת עוז שיעסקו בה, כדי שהשי"ת יברך את עמו בשלום, כלו' שיזכו להתברך בהברכות שנמל יעקב מעשו, הנרמז בתיבת שלו"ם.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ד) הועתק מכת"ק שהגיע אלינו מעזבון המנוח הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבד"ק יאס ז"ל. תנצב"ה.

תמיהות וישובים

הערה בספר באר משה עה"ת

בספה"ק באר משה עה"ת מהרה"ק מוה"ר משה אליקים בריעה מקאונזין וי"ע, בפרשת בראשית בר"ה והנחש הי' ערום, הקשה על מה שאמרה חוה, ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלקים לא תאכלו ממנו, דהא למעלה כתיב ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע, נמצא דשניהם היו באמצע הגן, וא"כ מנא ידעה דהציווי הי' על עץ הדעת, דילמא הי' הציווי על עץ החיים. והביא שם בשם האוה"ח הקדוש, דעץ החיים הי' טעם עצו ופריו שוה, ועץ הדעת טוב ורע לא הי' טעם עצו ופריו שוה, עיי"ש איך פירש בזה הפסוקים.

ולכאורה יש להפליא, דבאוה"ח הק' לא כתב כן, כי זה לשונו (בראשית ג', ו'): וכבר הקדמנו מאמרי קדמונינו (בר"ר פט"ו, ז') כי כל עצי הגן לא הי' טעם בעץ, זולת עץ הדעת שהי' טעם עצו וטעם פריו שוה, עכ"ל*).

חיים יעקב יצחק רובין
חבר כולל זכרון חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הערה בספר תולדות יעקב יוסף עה"ת

בספה"ק תולדות יעקב יוסף פרשת ויצא כתב דיש ב' בחינות בשבת קודש, שבת עלאה ושבת תתאה, כנגד זכור ושמור, זכור היא בחי' זכר והיא מדרגה עליונה, ושמור היא בחי' נוקבא והיא מדרגה תחתונה. ואח"כ כתב, כי יש בחינה הנקרא שבעה והיא שבת תתאה, ויש בחי' הנקרא שבע והיא שבת עלאה שנסתיו בדבורא ונקרא זכור. ובזה מפרש הפסוק ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, כי תיבת שבע היא בחי' זכר, ותיבת חרנה היא בחי' נוקבא, ויעקב יצא מבאר שבע וילך חרנה, לחבר בחינת שבת תתאה בשבת עלאה, יעו"ש.

ויש להעיר, דמשמע מדבריו, דשבע היינו שבת עלאה כי הוא לשון זכר, וחרנה היא שבת תתאה כי היא לשון נקבה, ולכאורה קשה דהרי אמרינן בהדיא במס' קידושין (דף ב' ע"ב) דשבעה הוא לשון זכר, ושבעה היא לשון נקבה, וצ"ע.

יוסף יוזפא לינדנער
תלמיד בישיבת קדושת ציון
קרית באבוב, בת"ם

(* עוד יש להעיר על לשון הבאר משה, שכתב דעץ החיים הי' טעם עצו ופריו שוה, ממש"כ בכלי יקר בפרשת בראשית עה"פ ועץ החיים בתוך הגן, דעץ החיים לא הי' לו פרי כלל, רק טעם העץ הי' כטעם פריו, עכ"ל. (ולפי"ד הכלי יקר יתיישב היטב קושית הבאר משה, דמאחר שאמרה ומפרי העץ אשר בתוך הגן וגו', שוב לא מצית למימר דקאי על עץ החיים, שהרי עץ החיים לא הי' לו פירות כלל).

הערה בספר נועם מגדים עה"ת

בספה"ק נועם מגדים בפתיחת הספר, מביא קושית המפרשים על מה שאמרו חז"ל (הובא ברש"י פ' בראשית) למה נאמר ביום ראשון יום אחד, מלמד שהקב"ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני. והקשו על זה ממה שאמרו חז"ל בחגיגה דף י"ד ע"א, דמכל דיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא מלאך שנאמר וברוח פיו כל צבאם, וידוע דבראשית אינו מאמר הוא, וא"כ הרי כבר נבראו מלאכים ביום הראשון, ותירצו דבראשית אינו מאמר ממש, רק מחשבה, שהיא „ראשית" לדיבור, ובמחשבה נבראו שמים וארץ, עתה"ד. ובסוף דבריו שם, פ' בזה הפסוק, פתח דבר"ך יא"ר, דרק אצל בריאת האור ה' דיבור ממש, אבל קודם לזה, דהיינו בריאת שמים וארץ, היתה רק במחשבה.

ויש לתמוה, דהרי המאמר דבריאת האור, ה' ג"כ ביום הראשון, וכמפורש בפסוק ביום הראשון, ויאמר אלקים יהי אור, וא"כ קושית המפרשים הנ"ל עומדת במקומה, דכבר נבראו המלאכים ביום הראשון, וצ"ע.

מרדכי ווייס

תלמיד בישיבת סאטמאר

ברוקלין, ניו יארק

קידוש השם בעיר פראג בשנת תקפ"א לפ"ק

בע"ה.

למען ידע דור אחרון בנים יולדו, אשר נתהווה פה, ולמען יצוו את בניהם ואת ביתם אחריהם לשמור דרך ה', ולעשות הטוב והישר בעיני אלקים ואדם.

יום ד' כ"ד חשון תקפ"א לפ"ק, התוועד הרב הגאון מוהר"ר אלעזר פלעקלם נר"ו ראש ב"ד דקהלתינו וראש וראשון לכל בני הח"ק דגומלי חסדים אצלו יתר הגבאים ומבוררים יצ"ו, והתאסף יחד ראשי עם קהלתינו יע"א, ויעצו יחד על דבר המבואר להבא, והוא: אחרי שאיש אחד מבני עמינו בשמו גבריאל בן זעליג זאטלר מכפר חאטין בגליל משאסלוי במדינת פיהם, אחד מאנשי המלחמה, נתחייב מיתה למלכות יר"ה, ויצא דינו לתלותו ביום ה' כ"ה חשון הנ"ל, והוא בראותו כי כלתה אליו הרעה, קידש שם המיוחד ית', ובא בעתירה לשלוח לו מהח"ק אנשים אשר יתוודו ויתפללו עמו בעת הפרדו, והתנדרו שלשה אנשים, ה"ה הנעלה הר"ר יוסף קוידרס, וכמר שמואל בן יעקב שולהוף, והנער נתן בן ר' משה יורא מליץ, ולנו אצלו בבית הסוהר, ויתפללו עמו כל הלילה עד הבוקר.

(א) הועתק מפנקס הח"ק דק"ק פראג, והגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יוסף מנחם ווייס נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

כמו השחר עלה, שלחו הגבאים ומנהיגים בצירוף הקציני קהל, עשרה אנשים הנקובים בשמותם להבא, ונתנו לכל אחד, שלשה זהובים שכר טרחתם, חוץ מיחידים שבהם שהתנדבו ללכת חנם, ואותן האנשים הלכו עמו ללותו עד מקום המשפט לפני שער החדש, וביד כל אחד ספר דברי אמת²), להראות העמים והשרים כי כל מגמתם רק לזכות את הנידון, והתפללו והתוודו עמו על כל פגיעה תפלה, ועל כל פרק וידוי, עד כי באו אל המקום אשר שם נתקע העץ לתלותו עליו, וכאשר ראה הנידון העץ, הרים קולו ובירך בא"י מקדש את שמך ברבים, והאנשים אשר עמו ענו קול אחד אחריו אמן, ומסרוהו לרב הטבחים (הגרדון), והעלוהו על העץ, וכאשר ניתן החבל על צוואר הנידון, צעק בקול רם, שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד, ויצאה נשמתו באחד. - אשריך מה טוב חלקך, אשריך בעת פרידתך רחצת צואת כל כסלתיך מיום היותך על האדמה עד היום הזה, התרפית ביום צרה וה' עוזך להתוודות ולשוב אליו ית' ולקדש את שמו ברבים מרם הפרדך, וסר עוונך וחטאתך תכופר, ותשב עתה לימין ד' רוממה, ישנת אז ינוח לך, אשריך מה טוב גורלך.

ואלה שמות האנשים אשר הלכו עמו:

הנעלה ר' אהרן פערלס
ר' שמואל ב"כ יעקב שולמהוף } שלשה אלה נדב לבם ללכת בלי מחיר כסף
וכמר יוסף עברל ייטלש

הנעלה ר' אביגדור פרץ ווינטרניץ
ר' יודא ליב טאורס
ר' שבתיל שלאסר
ר' אלעזר זומלס
ר' זלמן קאסוויץ
ר' אפרים קיש
ר' וואלף ברנדס
וכמר אנשל שולמהוף

ועל טוב יזכר שם הגביר והנגיד הר"ר מאנדל לעמלספעלד, אשר השתדל ביגיעה רבה ובויעת אפו לבלתי הנהיג בזיון בהנידון כדרךם סחוב והשלך וקבורת חמור יקבר עירום בלי לבוש, כי אם במתון לקחותו הגרדון מהעץ, ומסרוהו להמכתפים בני עמינו וישימוהו בארון, ועל העגלה הוליכוהו אל מקום קבר אבותינו בוואלשאן³), וילווהו ארבעה אנשי מלחמה, וראש אחד מהם, לשמור בדרך לבל יתעללו בו ובהמלוויים, ההמוניים אשר היו שם, וניתן שם לקבורה בלי בזיון. את כל זה ניתן להרשם, ונכתב בספר בפקודת האלופים גו"ח דח"ק ביום הנ"ל.

(ב) ספר דברי אמת מיוסד על התפלות ותחנונות שאומרים החברה קדישא עם החולים מרם מיתתם, בר מינן.
(ג) כך נקרא הבית הקברות בעיר פראג.

תעודות וסמיכות

ר.

הרימותי בחר מעם, גבר חכם בעוז, תמים דעים, נחמד ונעים, ה"ה הבח' החתן יעקב בהר"ר ישעי' כ"ץ רופא, כי ימצא בק"ן טעמו שבחא דאתי ממילא קושטא קאי, וישר חילו לאורייתא, הולך בדרך תמים וישר, אף גם ידיו רב לו במעלות ומידות שהתורה נדרשת, כי ימצא בקן טעמו לשבח בקישוטי תורה ולבושי דרבנן, ולהיות נוצר תאנה יאכל פרי', ולמען כבוד התורה ולומדי', שלא יתפלצון עמודי', אמינא בצירוף בית דיני, מילתא אלבישיהו יקורא בסמיכת חכמים, וליתן לו אות אמת לאמיתה של תורה, לפאר ותהילה, מאד נעלה, ניתן תוקף פקודתינו על כל חזני ארץ ושלוחי דציבורא, לקרוא אותו משבת שלפני חתונתו, לספר תורה ולכל דבר שבקדושה, בשם החבר ר' יעקב הכהן, לכל ישנו בשינוי לגריעותא, כי אם ישמרו להדרו בדב הדרה, והשומע לדברינו תבוא אליו ברכת טוב.

הכ"ד בצירוף בית דיני האלופים הרבנים ב"ד מו"ש נר"י פה ק"ק פראג יע"א יום ב' כ"ג אדר תקל"ח לפ"ק.

הק' יחזקאל סג"ל לנדא'
יהודא ליב קאסוויץ מפראג
הק' שלמה זלמן בהר"ר גומפל עמרך ז"ל
נאם משה גינצבורג שפירא
הק' יוסף ליברלש
לוי פנטא

רא.

ב"ה.

שרג"א דליבנא לביני מלבין שמעתתא, יהוד"א עולה ברוש תאשור אשור
האי בר אמוראי דנחית לתתאי ומסיק מרגניתא, תני מתני' והלכתא, ונקיטנא לי'
זמנא כולא יומא ושעתא, וסימן יפה ראה במשנתא, בוצין בוצין מקטפי' מידע ידע
למינח קרבא דאורייתא, אורייתא דדלאי אמרי יאי אמר נקי המכיון למלתא, מלתא
אלבשיהו יכירו וידעו כי הוא זרע בירך, ויקראו לו אברך, רך בשנים מאוין
ומקשיב בהלכתא גבורתא, דאתמרן באורתא חריפא דפומבדיתא, ניהו הבח'
הנחמד להשכיל ומופלא בין אנשים אנשי אפרתה כמר שרגא יהודא בהתורני
הראש והקצין מוהר"ר אשר אנשיל פה"ק [=פרנס הקהל] דקהילתינו יצ"ו, אשר
הגיע לפרקו נאה דורש נאה מקיים, קיימא לי' שעתא, וכד יחיב דעתי' למיהדר

א) הוא הנאון בעל גורע ביהודה וצ"ל. - תעודה זו הניעה אלינו ע"י ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יוסף מנחם ווייס נ"י. יצו ד' אתו את הכרכה.

ציונים והערות

(ליקוטי הערות ומראה מקומות שנתקבלו במערכת)
על דברים שנדפסו בקובצי כרם שלמה שנה ט"ז, י"ז, י"ח, י"ט

- (א) קובץ קנ"ב עמוד ל"ד ד"ה היוצא, בישוב דברי דש"י במס' ב"מ דף כ"ז. - כן תירץ בשו"ת בית אפרים על אבן העזר מהדו"ת חלק א' סי' ה' ד"ה ובוה נראה.
- (ב) שם עמוד ל"ה, בענין הקושיא על ספר אבני מילואים, מתוספתא המובא במס' פסחים דף ו'. - קושיא זו נדפסה בקובץ וילקט יוסף שנה ה' סי' קפ"ה בשם הגאון מוה"ר זכרי' שפירא אבד"ק ווראנוב וצ"ל, וכנראה שהתשובה שנדפסה בכר"ש, נשלחה אליו.
- (ג) קובץ קנ"ה עמוד מ' בדברי הפנים מאירות בענין ג' מיעוטים. - עיין בזה בספר יד שאל על יו"ד בהל' מזוזה סי' רפ"ט אות א' בסופו.
- (ד) קובץ קנ"ו עמוד י"ח, נדפס מכתב מהגאון מוה"ר דוד ליב זילבערשטיין אבד"ק וויטצען וצ"ל, אודות מחבר אחד שהדפיס בפרעשבורג ספר קטן ובו קול קורא אל הרבנים, למנוע את עצמם מלהקדיש זמנם בפלפולים, רק יתנו לב להכין בתורה שבכתב הרמזים והטעמים בשינויי החסרות והיתרות וכו', יעו"ש. - הכוונה על ספר יסוד אוהל מועד מהג"ר אברהם ביק. הספר נדפס בשנת תרל"ו לפ"ק בלעמבערג ולא בפרעשבורג, אבל מחברו הי' מתושבי פרעשבורג, ובו נדפס קול קורא הנ"ל.
- (ה) קובץ קנ"ז עמוד ס"ג, בענין החשבון של כ"ח אותיות שיש בתיבות יהא שמי' רבא מברך לעולם ולעלמי עלמאי. - עיין בזה בספר תפארת צבי על הוזה"ק כרך ד' עמוד תכ"ח.
- (ו) קובץ קנ"ח עמוד כ"ה למעלה, צ"ל י"ג ניסן תקצ"א לפ"ק.
- (ז) קובץ קס"א עמוד כ"ט למטה, כתוב שהג"ר שמואל גרינוואלד נתמנה לדיין בעיר סעליש בשנת תרצ"ה. - בשו"ת לחם שלמה חאו"ח מהדו"ת סי' נ"ב, כותב שבשנת תרצ"ה לפ"ק נתקבל לאבד"ק יארע, וכנראה שאח"כ נתמנה לדיין בק"ק סעליש.
- (ח) קובץ קס"ב עמוד י"ב ד"ה כפי, הקשה איך מצינו בנ"ך כמה מלחמות מדין עם ישראל, הלא כולם נהרגו ברכתיב בפרשת מטות. - יש להעיר על זה ממה שכתוב בדעת זקנים מבעלי תוס' בפרשת מטות (ל"א, ו'), שהיו שני עיירות בשם מדין, יעו"ש.
- (ט) שם עמוד נ"ו בהערה מספר 13, צ"ל בשו"ת ח"ס חאהע"ז ח"ב סי' י"ג.
- (י) קובץ קס"ד עמוד ל' הובא בשם הנאבד"ק בענדין וצ"ל דאיסור חצי שיעור הוא רק בחצי שיעור ממש ולא בפחות מחצי שיעור. - כן כתב לחדש גם בשו"ת קב זהב בסוף הספר בד"ה הנה ראיתי, יעו"ש.
- (יא) קובץ קס"ה עמוד ל"ג ד"ה לפי, הובא בשם שו"ת בית שערים, דהא דאמרינן בשבת שנים שעשאוהו פטורים, זהו רק במלאכה שיש לה שיעור, יעו"ש. - כן העלה גם בשו"ת חסד לאברהם ח"א חאו"ח סי' כ"ח ד"ה ואולם, יעו"ש.
- (יב) קובץ קס"ח עמוד כ"ה, כמה שהעיר על המהרש"א בפסחים דף מ"ד שכתב דלר"י ח"ש ע"י תערובות מותר מה"ת, וקשה מפרק ניד הנשה דמבואר להיפך. - בר"ש במס' טבול יום פ"ב מ"ג כתב בתחלה דלר"י אסור ח"ש רק בעיני', ואח"כ מרחיח זה, מהך דפרק ניד הנשה דף צ"ח, יעו"ש.
- (יג) קובץ ק"ע עמוד ל"ח, נדפס בעיה"ק בערלין. - הוא טעות הדפוס, וצ"ל בעיה"ב בערלין, והוא ר"ת בעיר הבירה.
- (יד) שם עמוד ל"ט ד"ה ומפי, נדפס בטעות ויקדש אותם, וצ"ל ויקדש אותו.
- (טו) שם עמוד נ"ב, בשם כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, רמו בפסוק ויבוא אל הר האלקים חורבה. - כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אמר שיש מדרש חכמים על פסוק הנ"ל, שקפצה לו

הארץ, ואף שלא נמצא מדרש זה במדרש רבה או בתנחומא, אבל בספר דרשת ר"י אבן שועיב בפרשת שמות, הביא בשם חכמ"ל שקפצה לו הארץ.
(ז) שם עמוד י"ז ד"ה בשנת, נרפס בטעות, וכיהן שם קרוב לשלשים שנה, וצ"ל קרוב לארבעים שנה.

(יז) שם עמוד י"ז, נרפס מכתב מהגאון בעל נסע שורק וצ"ל, ובו כתוב שהוא הביע חוות דעתו אל אחיו הגאון בעל נהרי אפרסמון וצ"ל, שעליו מוטל לקבל המשרה על שכמו לכהן ברבנות בעיר הבירה פעסם. - בס' שבעת הרועים (בני ברק תשנ"ב) עמוד ע"ו מסופר, דבעת אשר הוצע לפני הגאון בעל נהרי אפרסמון הרבנות בעיר פעסם, התייעץ עם אחיו הגאון בעל נסע שורק כדת מה לעשות, ותשובתו היתה, הלא לחם לאכול יש לך בעירך, ואי"כ טוב פת חריכה ושלוח, מאשר להיות בעיר הבירה, שיש בה אנשים מרובים, וסדרות שונות, ולא תוכל ללמוד על מי מנוחות, ועפ"י דבריו וויתר על הרבנות בעיר פעסם, יעו"ש. הנה סיפור זה נפרד, ממה שכתב הגאון בעל נסע שורק בעצמו במכתבו הנ"ל.

(יח) קובץ קע"א עמוד נ"א, הובא פי' נחמד בשם הגאון ר' יעקב משה אבד"ק אמשטרדם וצ"ל עה"פ הוא הלחם אשר נתן ד' לכם לאכלה, שהועתק מקונטרס תפארת צבי. - בס' פרס יוסף ב' בשלח, העתיק דבר זה מקונטרס תפארת צבי בלשונו, מבלי להזכיר שם אומרו. (ואולי נשמט השם בטעות).

(יט) קובץ קע"ג עמוד י"ז ד"ה הודו, צ"ל עשרים וששה הודו, כנגד כ"ז דורות וכו'.
(כ) קובץ קע"ד עמוד נ"ד, בענין ספר תורה שה' כתוב בו להוה, במקום לה', דהיינו שחסר אות וי"ד מהשם. - עיין בנידון כזה בספר מנחת פתים על יו"ד סי' רע"ו סעיף ב'.

(כא) שם עמוד ס"ט, ברבדי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, כי שונה תהי' גאולה העתידה מנאות מצרים, כי בצאת ישראל ממצרים הי' הכל בחפזון כמאה"כ כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, אמנם בגאולה העתידה כתיב, כי לא בחפזון תצאו. - ראוי לציין על זה דברי המדרש רבה בפרשת בא (י"ט, ו'), בעוה"ז כשאכלו ישראל את הפסח במצרים אכלו אותו בחפזון על שם כי בחפזון יצאת ממצרים, אבל לעת"ל כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו.

(כב) קובץ קע"ה עמוד י"ג, נרפס בשם הגאון בעל קול ארי' וצ"ל, דבר נחמד בישוב קושית התוס' במס' חולין דף י"א. - דבר זה הובא בשמו בספר טל חיים (לנכדו הג"ר חיים צוקער ראבד"ק בערענסאז הי"ד) בס' כ"א ד"ה ומה שנראה.

(כג) שם עמוד כ"ב, נרפסה תשובת הגאון ר' בצלאל הכהן מווילנא אל הגאון בעל עונג יו"ט, בענין כתיבת שם חסא בגם. - עיין כזה בשו"ת עונג יו"ט חלק אהע"ז סי' קנ"ו.

(כד) קובץ קע"ז עמוד י"ב למטה, כתוב שהקונטרס קושם דברי אמת, לא נזכר ברשימות רשמי הספרים. - הנה בס' בית עקד ספרים, נזכר ספר קושם אמרי אמת, אמנם זהו סעות הדפוס, כי בס' אוצר הדפוס העברי ברשימת ספרים שנרפסו באמ"ר, נזכר קונטרס קושם דברי אמת שנרפס באמשטרדם בשנת תע"ד, ומחזיק ב' דפים.

(כה) שם עמוד י"ז ד"ה ובמדרש, כמו שאמר משה ומה תעשה לשמך הגדול. - לכאורה צ"ל כמו שאמר יהושע.

(כו) קובץ קע"ח עמוד מ"ד, בענין שיש כמה פעמים מחלוקת במפרשי הש"ס, אשר שורש המחלוקת תלוי באופן הניקוד של איזה תיבה. - עיין בחידושי הריטב"א למס' בבא מציעא דף ע"ד ד"ה אין פוסקין על הביצים, שיש מפרשים ביצים בציר"י, והיינו ביצים עגולים, ויש מפרשים ביצים בחיר"ק שהוא כמו בוצ' וסוים.

(כז) שם עמוד נ"ה, בענין איסור חליצה על ידי שליח. - יש תשובה נוספת כזה מהגאון מראגנישאוו וצ"ל בשו"ת צנפת פננת שנרפס בדווינסק, בחלק ראשון סי' קכ"ג.

(כח) קובץ ק"פ עמוד כ"ז למטה, צ"ל נהרג עקה"ש בר"ח סיון שנת תש"ד לפ"ק.

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

קלו) הגה"ק מוה"ר צבי אלימלך מדינוב זצ"ל, כותב בספרו בני יששכר במאמרי חורש אדר (מאמר ב' דרוש א'), דלשיטת רש"י, הא דמותר ללמוד קודם התפלה, היינו דוקא כשלומד עם אחרים, דאז היא צדקה גדולה, אשר היא סגולה לקבלת התפלה, יעו"ש.

קלו) הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל כותב בהנהגותיו למס' פסחים דף קי"ד ע"א, וז"ל: נ"ל שאם אין לו פת ויש לו שאר מאכלים, מקרש עליהם, שהסעודה קרוי' לחם בכ"מ, וכל דבר שסועד, לחמו הוא, היכא דלא אפשר בפת, עכ"ל.

קלח) הגאון מוה"ר יוסף פיימער אבד"ק סלוצק זצ"ל, כותב בספרו שו"ת ר' יוסף מסלוצק סי' ח' (ד"ה ואגב) וז"ל: ואגב דקיימינן בהאי ענינא דקידוש במקום סעודה, אמרתי לכתוב כאן מה ששמעתי מפ"ק אדמו"ר הגאון המפורסם החסיד מוהר"ר חיים [מוולאוין] זצוק"ל בעל נפש החיים, בהיותינו יחד, הוציא אותנו בקידוש ליל ראשון של יום טוב, ואחר הקידוש יצא אחד לחוץ וחזר מיד, ואורשו עליו שצריך לחזור ולקרש, כמו שכתב המ"א בסימן רע"ג סק"ה ד"ה, דאם יצא ממקומו בנתיים צריך לקרש שנית. ואמר מורנו שאין צריך, כיון שהניח מקצת חברים שנתחברו יחד כדי לצאת בקידוש זה, וחזר לחביריו, הו"ל כההיא דסימן קע"ח, דבהניח מקצת חברים, אין צריך לחזור ולברך בשינוי מקום, עכ"ל.

קלט) הגאון מוה"ר יהודה גרינוואלד אבד"ק סאטמאר זצ"ל כותב בספרו שו"ת זכרון יהודה חלק א' סי' קע"א וז"ל: רבן של ישראל בעל מחצית השקל ז"ל הי' לו קביעות לעמוד עצמו בפתח חדרו, ולדרוש לפני הנשים שמתקבצים בכל שבת קודש, "הלכה אחת" לבדה וכו', כי הלכה אחת זוכרים היטב וחוזרים עלי' כמה פעמים במשך השבוע, עכ"ל.

קמ) הגאון מוה"ר יעקב שלום סופר מפעסט זצ"ל, כותב בספרו תורת חיים על שו"ע או"ח בסי' תקנ"ד אות ח' בסופו, וז"ל: מפורש ברשב"א סוכה דף כ' דכשאייתא רבו במתא חייב לקבל פניו בכל יום ויום, וכן שמעתי מא"ז ז"ל [הגאון בעל מחנה חיים], שאביו ז"ל הי' הולך בכל יום לראות פני רבו החתם סופר, עכ"ל.

קמא) בספר בני יוסף (לייפציג תרל"ב) בעמוד כ"ו כתב וז"ל: שמעתי מפי אמ"ו הרה"ג החריף המפורסם כמו"ה שלמה קוועטש זצ"ל, אשר סמך ידו עלי בהיותו יושב על כסא התורה בק"ק לייפניק יע"א, שרבנו הרב דמדינה ר' מרדכי בנעט זצ"ל גדול מרבן שמו, אמר לו פעם אחת כזה"ל: רבים אומרים שאנכי, בעל מעשה" עושה נפלאות, שמע נא, לך אגלה סודי סוד ד' ליראיו, הפסוק רצון יראיו יעשה, זה סודי, עשה גם עתה רצון ד' ועבדהו ביראה, ויעשה גם הוא רצונך, ותהי' גם אתה, בעל מעשה" כמוני, כי לא החכמה בנסתרות, כי אם היראה בסתר ובגלוי, היא נותנת כח בתפלה וברכה, עכ"ל.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת הכרם.

ראיתי להעיר כמה הערות בעבדי למייל בכרמים, וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

(א) בכרם שלמה קובץ קל"ז דף מ"ה אות ו', הבאתי מש"כ בספר אילה שלוחה להרה"ק מהר"נ אבר"ק ראפשיץ וצ"ל בפר' תולדות כר"ה ויעתר יצחק, שמפרש כי עקרה היא, שנראית בעיני' כעקרה, אבל לא היתה עקרה, וכתבתי להעיר שם מהא דאיתא במס' יבמות דף ס"ר, לנוכח אשטו, מלמד ששניהם עקורים. - כעת ראיתי שהוזה"ק ח"א קל"ז חולק על הבבלי, וכתב ריצחק לא הי' עקר, רק דבקה היתה עקרה. אמנם גם כזה לא יתיישב דברי ספר אילה שלוחה, שכתב דבקה לא היתה עקרה, והרי הן עפ"י הש"ס והן עפ"י הוזה"ק היתה רבקה עקרה. והנה בספר תורת משה מהחתם סופר בפר' עקב (ד"ה לא יהי' כך עקר) כתב, כשהקב"ה רוצה להטיב עם אומה מהאומות, מזמין עקר לעקרה כרי שלא יתבטל שני משפחות מפור', אמנם באומה הישראל הענין בהיפך, להיות הקב"ה מסיר מהם כל חולי ולמעט בניסא, מזמין עקר לאשה שאינה עקרה והוא נרפא, ואיש שאינו עקר לאשה עקרה והיא נתרפאית, נמצא דברכת ישראל היא היפך מברכת האומות, וזהו כרוך תהי' מכל העמים, ומהו הכרכה לא יהי' כך עקר ועקרה ביחד, שזהו ברכתן של העכו"ם, אבל אתה לא כן, והמעט והסיר ממך כל חולי וסופן להתרפאות, וא"כ טוב שלא יורמנו זה לזה, עכ"ד. ורבנו עולים כהונן לפי הוזה"ק הנ"ל, דרך דבקה היתה עקרה, אבל לפי הגמ' ריבמות דשניהם היו עקורים, קשה קצת. (גם בספר חידושי מהרי"א עה"ת בפר' עקב ד"ה ואהבך, כתב שאברהם ושרה היו שניהם עקורים, וזה נגד דברי הח"ס, וכתב שם, שיצחק ויעקב לא היו עקורים, ודבקה היתה עקרה, וגם זה עולה על נכון לפי הוזה"ק, אבל לא לפי הגמ' יבמות הנ"ל, ובאתי רק להעיר).

(ב) בקובץ ק"ס דף מ"ז אות י"א, הערתי על הישמח משה שכתב עבר ושנה, ושלש"ע נעשה לו כהיתר, ופלא דבגמ' הלשון עבר ושנה. - ויש להוסיף דגם בספר בית אלקים להמב"ש שער התשובה פ"א כתב, ומצאנו לחז"ל שאומרים מי שעבר עבירה פעם ראשונה ושני', ושלשית' הותרה לו, עכ"ל. וגם בספר ערבי נחל פר' בחוקותי ד"ה ומה שנ"ל, כותב דרך על ג' פעמים הראשונים מכל חטא נענש, אבל לא על הלך, נראה ג"כ דאחר ג"פ נעשה לו כהיתר, וצ"ע. גם בספר התניא ח"ב אגרת התשובה פ"ג כתב, צריך לצום ג"פ כנגד החטא אם חטא אפילו אלף פעמים, וצ"ע מקורו. ועי' שו"ת חוט השני סי' מ"ז כתב ב' פעמים, ובשיטה מקובצת ב"ק דף ס"ז ע"ב הביא בשם המאירי על נשתרש בחטא, שעל ידי שתי פעמים אינו יכול לזוז מעבירה עוד, ועי' בית יצחק עה"ת פר' בחוקותי סי' קמ"א או"ק ד'. ובצוואת הגאון בעל חוות דעת שנרפסה בספרו נחלת יעקב עה"ת (אות כ"ה בהג"ה). מביא דברי שו"ת חוט השני הנ"ל, וכותב ובדרושי מוסר הרבית חזון בזה בעז"ה.

(ג) בקובץ קס"ט דף ס' אות ג', הובא בשם שו"ת התעוררת תשובה, דבתרומה גם ר"ל מורה דחצי שיעור אסור מה"ת, והקשה עליו מתוס' במס' ב"מ דף נ"ג ע"א. - עי' בספר ציונים לתורה כלל כ"ב, דגם הוא ס"ל כן, וכתב ד"ל דגם לד"י בתרומה חצי שיעור מותר מה"ת, והקשה שם ג"כ מתוס' הנ"ל, ומובא גם ביבמות דף ע"ג ע"ב.

(ד) שם אות ד', מביא דברי האוה"ח הק' פר' משפטים (כ"ג, ב') עה"פ לא תהי' אחרי דבים לרעות, שכתב ראסור לדיין לחייב עד שיהי' כולם לחייב כרי לזכותו. - עי' כזה בספרו חפץ ה' במס' שבת דף פ"ט ע"ב ר"ה גמ' הלך אצל יצחק, ובספר ככר לאדון מהחיד"א

בליקוטים על מס' שבת שם. ועי' חירושו מהרי"א עה"ת פר' שופטים ר"ה ואת תבער, שמביא הך חידוש בשם ספר בינה לעתים ולא מצאתיו שם, ואולי כיוון לספר יעדות רבש ח"ב דרוש ח' (בדפוס חדש הוא בעמוד קל"ב), ובספר דברי אברהם עה"ת פר' משפטים ר"ה אל תהי', כוון מעצמו לדברי האוה"ח הק' הנ"ל. ויש להעיר, רבספר חלקי אבנים עה"ת בפר' וישב ר"ה למען הציל, כתב דראובן עשה ערמה להגיד איפכא, כדי שיהי' הרין על מכונה, עיי"ש.

(ה) בקובץ קע"ג במדור תמיהות וישובים, הקשה על מש"כ בספר תפארת שלמה פר' אחרי, דהמשנה במס' יומא קודא בגרי כהונה בשם כלים, כמו שאמרו בשחר הי' לובש וכו', עכ"ד. והרי ביומא דף ל"ד ע"ב איתא, בשחר הי' לובש, ולא מוזכר שם כלים, עכ"ד. - וי"ל ראוי כוונת התפא"ש למס' יומא דף כ"ג ע"ב, רמיידי ג"כ מענין לבישת בגדים, ת"ד ופשט ולבש וכו', מה טעמא דרשב"ל אי ס"ד עבודה היא יש לך עבודה שכשירה בשני כלים, וברשי', והכא מדו בד ומכנסי בד הוא דכתיב. (גם י"ל רכוונתו על המשנה ביומא פ"ז מ"ה, ובחגיגה פ"ב מ"ד).

(ו) בקובץ קע"ה דף י"ט. בהערה מהגאון ר' ישעי' ברלין אבד"ק ברעסלוי על הפנים מאירות והתורת חיים. - גם בספר בנין אריאל פר' פנחס הקשה בקושייתם, ועליו לא קשה, עיין שם. אבל על ספר עמק יהושע מד' יהושע פאלק פר' פנחס, ג"כ קשה כמו על הפנ"מ והתו"ח, עיין שם.

(ז) בקובץ קפ"א במדור תמיהות וישובים, נרפס פליאה בדברי הבגרי ישע על המדרכי. - דברים אלו שהובאו בבגרי ישע, מובאים ג"כ בספר עבודת ישראל מהגה"ק המגיד מקאזניץ בליקוטים על ש"ע סי' ג"ה סעיף ג', שמביא בשם הוה"ק דרששה תיבות אלו, ב. ש. כ. מ. ל. ו. כ'דוך ש"ם כ'כור מ'לכותו ל'עולם ו'עד, הם הגדפין, ומפרש שהכוונה שהם נספלין לשם מלפניו, שבהם פורחים להגיד גדולתו של מלכי המלכים. ומה שקשה על הבגרי ישע, קשה גם על העובדות ישראל, יעיין שם. וראה בקובץ כרם שלמה קובץ קפ"ג דף ג"ב בהג"ה מהמערכת. ועתה אוסיף כמה הערות.

(ח) בספר עמק החכמה עה"ת מהגה"ק ר' מרדכי רוב מהארנאסטייפאליע נרפס בסופו דרוש והספד על חותנו הגה"ק מצאנו, ועל זקינו הגה"ק ר' יעקב ישראל משערקאס, ובתוך הדברים כתב שם (בד"ה ובדרך) וז"ל, והנה הרין דתפלה צריכה כוונה, ואם לא כוון באבות חוזר, אך כל זה בתפלה שהיא חובה, אבל בתפלה שהיא רשות א"צ לחזור, וכמו שאמרו "זה הטעם" על מי שלא הזכיר יעלה ויבא בערבית רא"צ לחזור, עכ"ד. - ופלא שהרי מפורש במס' ברכות דף ל' ע"ב דהא ראינו חוזר בלילה על יעלה ויבא, היא משמע דאין מקדשין החורש בלילה ולא משום דתפלת ערבית רשות, ועי' שם בתוד"ה לפי שאין, שכתבו למה לא שייך הטעם שתפלה ערבית רשות, ועי' שם ברא"צ ע"א תוד"ה טעה ולא התפלל, ובמס' יומא דף פ"ז ע"ב תוד"ה והאמר, וא"כ אין ללמוד מדין יעלה ויבא, חידוש רין דבערבית אין צריך לחזור אם לא כוון באבות, וצע"ג. (ועי' רמב"ם פ"י מהל' תפלה הלכה א', ולא נזכר שם שום חילוק אלא לעולם חוזר. ואף דהאידינא אין חוזרין אפילו בשחרית אם לא כוון באבות, כמו שמביא הרמ"א בסי' ק"א בשם הטור, מ"מ על עצם הרין מנ"ל לחלק בין ערבית לשחרית. ובדוחק יש לישב קצת, עפ"י שיטת הכה"ג מובא ברא"ש מס' ברכות פ"ד סי' ב', עיי"ש).

(ט) בספה"ק נועם אלימלך פר' תצוה ר"ה בשלשה עשר וכו', כתב בש"ו רמז לפעול שתהא הסיירה במילואה כמו שהי' או "כימי יהושע" כדאיתא בנב"ם פ"ו דורות כו', ובספר נפש חי' על ש"ע או"ח סי' תכ"ו סעי' ב' ד"ה ואומר, מביא המדרש שמ"ד פס"ו, ט"ו דור מן אברהם עד שלמה, ומקשה על הנועם אלימלך, וכותב ולא ידעתי מקורו. וגם בספר

סגולות ישראל מערכת נ' (ר"ה הג"ה) כותב, אוריע צערי לרבים מה שמצאתי הפלא ופלא בסה"ק נועם אלימלך וכו' ודבריו הקדושים בכאן הם הפלא ופלא כי אין נמצא זאת בנמ' וכו' והוא פלא גדול ומצוה לישב בדבריו הקדושים, עכ"ד. - ויש לישב עפ"י מש"כ בספר אמרי נועם פר' בדברים ד"ה ואת יהושע צויתי, הנה נודע אשר משה הרג הקליפות שהם מצד דבר, וקליפות דנוקבא נתבטלו בימי שלמה וכו', בימי שלמה ה' סיהרא באשלמותא מרת המלכות ונתבטלו אז הקליפות דנוקבא, ונודע מס' כי שלמה היה כלול ממשה ויהושע כי תיבת הש"ע חסר וא"ו כמ"ש בתורה, גימ' שלמה, וגם שלמה הם אותיות למשה, וחזר משה וגם יהושע אח"כ בעיבור בנשמת שלמה לבטל קליפות דנוקבא, וידוע אשר מאברהם עד שלמה ה' ט"ו מלכין ומן שלמה עד צדקיהו ה' י"ז מלכין, ע"י מה שמוכא בס' בשם ר' יואל בע"ש וצ"ל, וז"ש משה ליהושע אשר בעת ההו"א עולה י"ז הרומו על מלך שלמה, אשר ממנו ולהלאה מתחילין ה' י"ז מלכין, אז יבא הוא בצוותא חדא עם נשמת יהושע בסוד העיבור אל שלמה לבטל קליפות דנוקבא, והוה ואת יהושע צויתי, היינו לשון חיבור שיתחבר נשמת משה בנשמת יהושע, ושניהם יחד יבואו בסוד העיבור אל שלמה וכו' ויהושע פני הלבנה. ומיושב הכל.

(י) במס' כתובות דף פ"ד ע"ב תוד"ה ואר"י, הקשו דכאן אר"י התופס לבע"ח לא קנה, ובמס' ב"מ דף י' קאמר דר"נ ור"ח המנבי' מציאה לחבירה לא קנה חבירו, מ"ט דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים, וא"כ ר"י דס"ל התם המנבי' מציאה לחבירו קנה חבירו, ס"ל דתופס לבע"ח קנה חבירו, וכאן ס"ל לא קנה. ותירצו דר"י יחלק בין מציאה, דאיכא למימר מינו דזכי לנפשי', משא"כ בתופס לבע"ח דליכא מינו דזכי לנפשי'. והקשה המהרש"א שם, א"כ ליתרין תוס' בהך סברא מה שהקשו על רש"י בתוד"ה את תופס, דכאן בכתובות משמע אפילו עשאו שליח לא מהני, ובמס' ב"מ כתב רש"י דאם עשאו שליח מועיל, ולא תרצו כלום, והא י"ל דכאן מיירי דליכא מינו ולכך לא מועיל, משא"כ במס' ב"מ מועיל שליח דאיכא מינו. ותירץ המהרש"א דלגבי שליח ליכא לחלק בהכי, עיין שם. וכתב הרש"ש, ונראה מדבריו דרש"י פ"י כן [דאם עשאו שליח מועיל] על המנבי' מציאה לחבירו, ולא היא, דע"ש דפי' על הא דתופס לבע"ח, עכ"ד. - ובאמת לא קשה כלום על המהרש"א, דאף דנימא דרש"י קאי על תופס לבע"ח, נמי יש מציאות מינו דזכי, כגון שהיה חייב גם לשליח והשליח תפס לחבירו ומינו דזכי לנפשי' דחייב גם לשליח זכי לחבירו, כמו דאיתא בחו"מ סי' ק"ה סעיף ב', וכן מיירי במס' ב"מ, אבל בכתובות מיירי באופן דלא הוה זכי לנפשי', וע"ז מתרץ המהרש"א דגבי שליח ליכא לחלק בהכי, וא"כ כנים בדברי המהרש"א, ולא קשה עליו קושיית הרש"ש, ודו"ק.

(יא) במס' ברכות דף נ"ט ע"א, בשעה שהקב"ה ביקש להביא מכול לעולם נטל שני כוכבים מכימה והביא מכול לעולם, וכשביקש לסתמה נטל שני כוכבים מעיש וסתמה, וליהדר לה וכו', אין קסיגור נעשה סניגור, וליברי לה תרי ככבי אחרינא, אין כל חדש תחת השמש, א"ר נחמן עתיד הקב"ה להחזירין לה שנאמר ועיש על בני' תנחם. וכתב במהרש"א ד"ה עתיד, דבעוה"ז כתיב אין כל חדש וגו', אבל לעתיד כתיב השמים החדשים וארץ החדשה וק"ל, עכ"ל. - וצ"ע דבמס' שבת דף ל' ע"ב איתא בדברי תורה מה היא, כי הא דיתבי ר"ג וקדריש עתידה אשה שתלד בכל יום וכו', לגלג עליו אותו תלמיד אמר אין כל חדש תחת השמש, א"ל בא ואראך דוגמתך בעוה"ז וכו' עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום וכו', ואי כדברי המהרש"א, למה לא השיב לו שזה הקרא קאי רק בעוה"ז, אבל לעתיד יהי' חדשות כמו שנא' השמים החדשים וארץ החדשה.

(יב) בכיאות הנר"א על ש"ע או"ח סי' שמ"ה סעיף א' כתב, אבל בעמוד אף תחתיו רשות היחיד כי ליכא בקעיית נדיים, והיינו שעיקרו רחב ג' כמ"ש התוס' ק"א, עכ"ל. - וצ"ע מנ"ל זאת, דשם ברף ק"א ליתא, ואדרבה ברף צ"מ ע"ב תוד"ה וזק דף, משמע דגם בעמוד, מתחתיו לא הוה רשות היחיד, ודו"ק הימיכ.

(ינ) בספר נפש החיים להנאון ר' חיים מוואלאוין שער ד' פ"ב, כתב דענין עסק התורה לשמה אין פירושו דביקות כמו שסוברים עתה רוב העולם, שהרי אמחזיל [מדרש שוח"ט קפי' א'] שבקש דוד המלך ע"ה מלפניו ית', שהעוסק בתהלים יחשב אצלו כאלו עוסק בנגעים ואהלות, הרי שהעסק בהל' ש"ס בעיון ויניעה, הוא ענין יותר נעלה ואהוב לפניו ית' מאמירת תהלים, ואם נאמר דלשמה פי' דביקות דוקא וכו', הלא אין דביקות יותר נפלאה מאמירת תהלים וכו', וגם מי וידע אם הסכים הקב"ה על ידו בזה, כי לא מצינו בדבריהם ז"ל מה תשובה השיבו הוא יתברך על שאלתו, עכ"ל. - והנה הראי' שמביא על דבריו ממס' ב"ב דף י"ז ע"א, כבר רחא אותה הרה"ק ר' משה סאווראנער (תלמיד הרה"ק ר' ברוך ממעזבוו והרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב) בספרו לקוטי שושנים בהוספות אות ח' (ובלקוטי שושנים השלם ברך ק"י), והביא דאי' להיפך, וגם בספר אילנא דחיי פר' האוינו בהגהת מטעמי יצחק הביאו. אבל ראה זה מצאתי בדבריו חז"ל רמשמע שהסכים הקב"ה לבקשת דוד המלך, והוא במדרש שוח"ט מזמור ע"ה, וז"ל, משכיל לאסף האוינו עמי תודתי, לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא כשכיל התורה וכו', שלא יאמר אדם שאין המזמורות תורה, אלא תורה הם, ע"כ.

גם אחד מהראיות שהביא שם, מזה שבקש דוד שיהי' כתורה, הרי שתורה גדולה יותר, אינה דאי', אלא לכך בקש דוד כן, משום שדוד עניו הי', כמו שאמר על עצמו ואנכי תולעת ולא איש, ע"כ התפלל שיהי' מקובל כמו תורה, אבל באמת הוא תורה ממש, ונתקבלה תפלתו. ובספר אנדא רכלה פר' שמות ד"ה ואלה שמות (תנינא) כתב, והבטחתי הש"י לדוד שיהי' ספרו תהלים חשוב כעוסק בנגעים ואהלות. ואף שאינו מביא מקור להבטחתי, אבל בדבריו דברי אלקים חיים, ואולי כוונתו להך מדרש שוח"ט שהבאתי. ואף שמצינו בתוס' יבמות דף ע"ט ע"א ד"ה ארמוני, שכתבו על דהע"ה, וי"ל דשמא בקש ולא נענה, התם שאני, דראינו כפירוש דהרנו מפני שהארוך קולטו, דק התוס' מקשים למה לא התפלל שלא יקלטנו, ועל זה תירצו דאולי התפלל ולא נענה, משום דצריך תירץ למה לא התפלל, ע"כ על כרחך צריכין לומר שהתפלל שם ולא נענה, משא"כ בלי הכרח אין צריך לומר כן, והראי' נדחית, ואדרבה יש מדרש מפורש דמזמורי תהלים תורה הם, כנלפענ"ד.

ובענין זה י"ל פדפרת נאה במס' כ"מ דף נ"ט ע"א, דרש רבא מה דכתיב ובצלעי ישמחו ונאספו קרעו ולא דמו (תהלים ל"ה), אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע גלוי וידוע שאם היו מקרעין בשרי לא הי' דמי שותת לאדץ, (עי' פרש"י שם), ולא עוד אלא אפילו, בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות" אומרים לי דוד הבא על א"א וכו'. ובתורה ולא עוד, הקשו למה מזכיר שהם אומרים לו זאת בשעה שהם עוסקין בנגעים ואהלות. ועי' שם תירוצם, ומביאים עוד גירסא אחרת. ולפי הנ"ל נראה, דבספר יוסף תהלות על תהלים מהנאון החיד"א (קפי' ק"ט, ע"ח), על הפסוק יבושו זדים כי שקר עותונני אני אשיח בפקודיך, מביא פי' בשם הגאון ר"ר העשיל מקראקא עפ"י המשנה בחגיגה דף ס', איזה מעוות שלא יוכל לתקן, זה הבא על הערות וכו', דברי רשב"מ, דשב"י אומר אין קורין מעוות וכו' אלא לת"ח הפורש מן התורה. והנה איוב דוד הי' קורין אותו, "מעוות" ח"ו כשכיל דברי רשב"מ, ולכך אמר דהע"ה יבושו זדים כי שקר עותונני, דאפילו לפי דעתם הכוזב שאני חסאתי בא"א, מ"מ אין אני נקרא מעוות, דמעוות הוא דוקא הפורש מה"ת כרשב"י, ואילו אני, אשיח בפקודיך, עכ"ר. (הובא גם בספרו מדבר קדמות מערכת מ' אות כ"ח). ולפי הנ"ל י"ל דהם סענו גם על מעוות דרשב"י, שדוד הוא מעוות, שאומר תהלים בשעה שצריך ללמוד נגעים ואהלות, א"כ הוא ת"ח הפורש מן התורה, ומה שדחה"ה התפלל שיהי' בנגעים ואהלות לא נתקבל, ע"י אמר דוד תשובה על כ' הרברים, ואמר ככוונה, "בשעה שהם עוסקים בנגעים ואהלות", ומראין שאין תהלים שלי כלימוד שלהם, וגם העבירה השני של א"א, על זה יבושו זדים כי שקר

עותוני, שמה שהם אומרים שאני מעוות, שקר בימינם על ב' הדברים, א' על ענין א"א, התירוצי הוא דכל היוצא למלחמת בית דוד נט כריתות כותב לאשתו, ב' ועל תהלים שלי שאומרים שאינו חשוב כנגעים ואהלות, ולכך בשעה שהם עוסקים בנגעים ואהלות, מרמזים שלא נתקבלה תפילתי, ואינה כלימוד שלהם בנגעים ואהלות, על זה אמר, שקר עותוני, דבאמת תפילתי נתקבלה ותהלים חשוב כנגעים ואהלות, ואין צריכין לגירסא אחרת בנמ'. ולזה מסיים הדע"ה, כי אני אשיח בפקודיך, בשעת אמירת תהלים, כי חשוב הוא כנגעים ואהלות. וה' יעזרנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולהתפלל וגם לאמירת תהלים, ושיתקבלו תפלתנו לרחמים ולרצון, אמן.

נחום מאיר גערמאן

ד"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

כבוד המערכת החשובה כרם שלמה, שלומכון יסגא.

בעוברי במשעול הכרמים נתעוררתי להעדות דלהלן:

א' בקובץ ק"ע עמוד ס"א אות ג', על ספיקו של הרגול מרכבה אם איש בעד אשה מחוייב מטעם ערבות. עיין בספר דרך פקודיך מצוה ל' חלק הדיבור אות ד', מה שכותב על הספק של הרגול מרכבה הנ"ל. (אך ראייתו מהש"ס שהביא שם שייך רק על אשתו, ולא על סתם נשים).

ב' בקובץ קע"א עמוד ס"ב אות ח', העיד ירדני הרב ר' נחום מאיר גערמאן שיח' על ספה"ק אוהב ישראל לפרשת פרה עיי"ש, וי"ל שאין כוונתו שאותיות מנצפ"ך הן מה' מוצאות הפה, רק שהן כנגדן, שהן חמשה נגד חמשה, ומה שבחרו דייקא בהן שהן גימט' פ"ר שהן דיגין, ודין וגבורה הוא צמצום, וה' מוצאות הפה מצמצמת ג"כ הקול שהוא צמצום המחשבה, ועי' נתבטא התיבות, ואותיות מנצפ"ך הן אותיות סופיות של התיבות והתיבות מצומצמות על ידן. ועי"ל דשמה חסר "ה", ולכן כותב הספה"ק אוהב ישראל שהם חמשה שהוא גימט' של אות "ה", ונעשה מפר"ה, ויש כבר כל החמשה מוצאות הפה.

ג' שם באות ט', העיר הנ"ל על ספר מגדל עוז להיעב"ץ שהביא בחלק עליית חשבון הנפש פ"ג אות י"ט, המאמר אין העדוד ממית אלא החטא ממית, וכתב שם, כה אמר אחד מחסידיו הקדמונים ז"ל. והוא פלא שהרי נמדה מפורשת היא בכמ' ברכות דף ל"ג ע"א, עכ"ל המעיר. - לכאורה י"ל שכונתו על הנמדה ברכות ל"ג הנ"ל, דק שתיאר את דחב"ד בתואר חסיד שנעשה לו נס, עיי"ש ברש"י ד"ה ומת העדוד מש"כ בשם בה"ג. (ובמדה שאדם מודד מודדין לו, וכמו שחסיד עובר לפני משורת הדין ולמעלה ויותר מהמטבע, מדה כנגד מדה משנים לו מערכת המטבע, עיין מהדש"א ועיין יעקב (בעין יעקב) שם, בזכות שכל העולם ניוון כשביל חנינא בני, ובזכות הרבים שהצילם מסכנה, בסח שיעשה לו נס, וסיכן את עצמו כדי להציל הציבור ע"ש, ובדאי שלזה חסיד יקרא).

ועיין שם ברבדרי היעב"ץ הנ"ל שכותב וזה לשונו, ואמר אחד מחסידיו הקדמונים "ראו" שאין עדוד ממית אלא חטא ממית, עכ"ל, והוא ממש לשון הש"ס הנ"ל, והביאו לביהמ"א אמר להם "ראו" בני וכו', ואם הי' סתם מימדה של חסיד קרמון לא הי' לו לכתוב תיבת "ראו", דק אין העדוד ממית וכו', ומזה נראה בעליל שכונתו על ש"ס הנ"ל וכנ"ל.

והרבר רגיל הרבה בספרי הקדמונים שמביאים מאמרים בלי שם רק בתוארים, אפילו מתנאים ואמוראים כידוע, (כגון אמר החכם, הפרוש, החסיד, השלם), ועיין באברבנאל פ' מצורע דף ע"ח בסופו הביא מאמר הנ"ל (של רחב"ד) בשם אמר השלם, וכן הוא כמה פעמים בספר הנ"ל. (ולפעמים מביא שם התנא בפעם הראשון, ושוב כשמוכירו ומפרש או מפלפל בדבריו, מכנהו בתואר השלם).

ד) בקובץ קע"א אות ו', הביא הרב ר' נחום מאיר גערמאן שיחי' פלוגתא אי שייך כל הלומר וכו' כאילו עשה וכו' בכל ענין או רק בקרבנות, ע"ש. - ברצוני לציין דבספר תורת משה (להח"ס) בהתחלת פ' בחקותי, נדפס דרוש ליום ל"ב בעומר (להחברא קדישא), בענין גמילת חסדים לעתיד לבא, איך יקיימו או, הא לא יחסר שם כלום לאף אחר, ותירץ וז"ל, דאז יקיימו הגמילות חסדים ע"י הלימוד דכל העוסק בפרשה ההוא כאילו עשה ע"ש, הרי מוכח דבכל ענין ובכל פרשה אמרינן כן.

ה) בקובץ קע"ב עמוד כ"ב, בהערות קצרות מהגאון מוהר"ר ישעי' ברלין אבר"ק ברעסלוי וצ"ל, כתב להקשות וז"ל, היכא רפליגי תנאי או אמוראי אי חייב כרת או מיתה בידי שמים, מאי נפקא מינה, הלא קמי שמיא גליא, עכ"ל.

ו"ל, [א] שהוא על דרך דרוש וקבל שכר המורגל הרבה בחז"ל בעניני משכן וכדומה, ובכן סודר ומורה. ב] דנפקא מינה לרבא במס' כתובות דף ל' ע"ב בשיטת ר' נחוניא בן הקנה, דרך כרת פוסר מתשלומין, משא"כ מיתה ביד"ש ג]. ואפילו לאביי שם דלא מחלק לרבננה"ק הנ"ל בין מיתה ביד"ש לכרת, מ"מ יש נפק"מ בחייב מיתה שונגין שפסור מתשלומין לתנא דבי חזקי' שם בדף ל"ה. ובוזא יודה אביי דיש חילוק בין כרת ששם פוסר בשונג למיתה ביד"ש ששם אינו פוסר בשונג, עיין תוס' פסחים דף כ"ט ד"ה מאן יש אומרים וכו'. (ועיין במהרש"א ופנ"י, דלפסור שונג מממון, גם לרש"י כתוס').

ו) בקובץ הנ"ל עמוד ס"ד אות ג', הובא בשם ספר תורת משה להח"ס, בענין שביתת שבת שהיא בשב ואל תעשה עיי"ש. - יש לציין לספה"ק אגרא דכלה פ' ויקהל עה"פ ויקהל וגו' אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אותם וכו', ולספרו דרך פקודיך על המצוות בהקדמה ב' בעניני מל"ת, ע"ש.

ז) שם כתב הכותב וז"ל, ולכאורה צ"ע, שהרי המן ירד בכוקר, ולדברי החתם סופר צריך לקדש השבת בכניסתו, וא"כ גם במדבר לא הי' להם היכר ע"י המן, שהרי אף בימות החול לא ירד עד הבוקר, עכ"ק. ויש ליישב שהרי בעצמו העתיק לשון החת"ס ב' פעמים, בפ' כי תבא כד"ה אשר, ובפ' ואתחנן ד"ה שמור (השני), בהוספת סעם, כיון דשבת הוה שב ואל תעשה, ואינו ניכר" ששוכת לשם ד' וכו', ע"כ צריך לקדשו בכניסתו, עכ"ל. המורם מהם כיוצא בהם, דבשביב שאינו ניכר צריך להודיע ולגלות מיד בכניסתו שעל דעת זה שוכת לשם ד', משא"כ במן שהי' היכר שלא ירד בשבת ולא יצאו, כלשון החת"ס, אינו מוכרח להיות תמיד בכניסתו, רק כל אימת שיהא במשך השבת סני, דהיכר עדיף ומוכיח גם על העבר ולמפרע, דמה ששבת, לשם ד' שבת, ופשוט.

ועוד י"ל שהי' היכר בכניסתו כיון שלא ירד בשבת, דברכו וקדשו במן שלא ירד בשבת, דק ביום הששי ירד לחם יומיים, ואכלו בשישי והותירו לשלש סעודות שבת, משא"כ בכל יום הי' אסור להותיר, ובוזא יש היכר תיכף בכניסתו שכבר עבר היום, ואעפ"כ הותירו וחילקו או את המן לשלש סעודות (עיין בדעת זקנים לבעלי התוס' ועוד, בפ' בשלח בפרשת המן). ואעפ"י שהחת"ס לא כתב מפורש החילוק הזה, יש לדחוק זה בכונתו, ע"י שלא ירד המן. - ועיין בשו"ת חת"ס אבה"ע ח"ב סי' ק"ב ד"ה לזה וכו' שכתב כן על הרב"י, ומחמת חובת הקדוש אעתיק לשונו הק', ואם אולי הרב"י לא כיוון לזה, מ"מ האלוקים אנה לידו להמתיק כן בלשון קולמסו, כדי שיהא אותו צדיק ניצל מאותו השניאה, כי כן אורחות נותן התורה ית"ש עם כל עוסקי תורתו לשמה, להכחיד תחת לשון קולמסו הצלה, ואם

יתורצו בדוחק, עכ"פ לא תצא תקלה מתחת ידם, וכן כתב בתומים סי' כ"ה, עכ"ל.

(ח) בקובץ קע"ג עמוד ס"ג, במדור תמיהות וישוכים, הקשה הרב רפאל אהרן בן שיחי' מקרית באבוב באר"ק ת"ו, על הספר פני דוד (להחיד"א וצ"ל) בפרשת בא, שהקשה (בשם מהר"י דסרני) שיש סתירה בין מס' פסחים כ"א למס' גיטין כ"ה, עכ"ק. והקשה הנ"ל עליו, רשם מוקמין למסקנא דאמניניהו מעיקרא, ע"כ תמיהתו. ובקובץ ק"פ עמוד נ"ה אות ג', העיר עליו הרב ר' נחום מאיר גערמאן שיחי' והעמים כונה אחרת בהבנת התמי' של הפני דוד הנ"ל ע"ש. אבל לכאורה מהלשון של החיד"א משמע יותר בהבנת הרב ר"א בן, שלפי הבנת הרב ר' נ"מ גערמאן, הו"ל לכתוב, "מיהו" תימה דהתנן בניסין, שהוא לפי"ד המשך מהתימה שקודם לזה, שאפילו אם התימה הראשון יתורץ וכו', "מיהו" תימה מבניסין ששם לא שייך כנ"ל, משא"כ, "ועוד" תימה, משמע שיש עוד תימה ממקום אחר, ודו"ק. ולכן לפענ"ד י"ל ריש שם ס"ס, וצ"ל ועוד תימה דהתנן, "בנדרים" ל"ו, במקום בניסין, ששם מוקי ר' יורא דלא אמניניהו ע"ש, ולק"מ. (ועיין גיטין כ"ה ע"א בתוס' ד"ה אי אמרת וכו'). ולכאורה בלא"ה צ"ל שיש שם טעות, מה שמביא דהתנן בניסין, שאין זו משנה בניסין רק מובא שם באיתבי' (בענין ברידה), דק משנה היא בפסחים פ"ט ע"א, (וזה קשה גם לפי הבנת הר"ר נ"מ גערמאן שיחי' הנ"ל), ולמה הביא ממרחק לחמו, אלא ודאי שיש שם ס"ס, וצ"ל פסחים, וכמו כן יש להגיה נדרים כנ"ל, שלא יקשה התמי' הראשונה, (דפסחים ג"כ מוקי לה כבניסין, דאמניניהו). – ועוד י"ל בלי שום הגה"ה, דהר"י מטרדני פירש דאמניניהו, דהוה כאילו אמניניהו, ובאמת לא אמניניהו, כמו שמפרשים התוס' בפסחים פ"ט ד"ה אלא אי אמרת, ע"ש.

(ט) בקובץ ק"פ עמוד נ"ה, העיר דבחו"ל משמע שהשם יתמלא לעתיד להו', ובספרים הקדושים (בשם האר"ל) כתבו, שביום ההוא יהי"ה הו', ואיך יתקיימו שני ענינים הללו, "ומשמע שיהי' ב' תקופות" וכו', ע"ש.

הנה פעם אחת בר"ח שבט אמר כ"ק אדמו"ר הגה"ק שליט"א רמו נפלא על הצידוק של חודש שבט היוצא מהפסוק (ויקרא כ"ג, ל"ז), המ' ימירנו ויהיה הזא ותמורתו יהי' קודש, עפ"י מה שדרשו חז"ל עה"פ כי יד על כס ייה, דאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה שמו של עמלק (מכילתא מובא ברש"י שמות י"ז, ט'). והנה האותיות החסדים כעת מהשם, הם ו"ה, ומהכסא חסד אות "א" עיין ברש"י הנ"ל. ומובא במהרש"א שעל זה רמזו או"ה למושב לו, כידוע. ובשם גורי האר"ז"ל הובא הרמז, הו"א קיים ושמו" קיים וכסא"ו נכון, פי' כשאותיות החסדים הו"א יתקיימו ויחזרו, או יהי' שמו של הו"י קיים, וכסא"ו נכון, שכעת הוא כ"ס חסד, ואז יהי' מלכותו ואמונתו לעד קיימת, עכד"ק. וידוע מהאר"ז"ל שלעת"ל ביום ההוא יהי' הו", דהיינו במקום ו', י'. ועפ"י רמז כ"ק אדמו"ר שליט"א בפסוק הנ"ל, המ"ד, היינו עמלק (שעולה בגימט' מ"ד), ימירנו מן העולם, ואז ויהי' הוא, שיחזרו אותיות הו"א, ויושלם מה שחסר מן השם ומן הכסא, ושם י"ה יתמלא לשם הו"י ב"ה, ושוב ותמורתו יהי"ה קודש, דאז"כ כשכבר יתמלא השם, תמורתו יהי"ה קודש, עכתרה"ק.

ובאמת מצינו בהרבה ספרי' שאת הו"א יתעלה למדרגת יו"ד, והלשון הנ"ל מורה לכאורה שישאר צורת אות וא", דק שיתעלה ליו"ד. (ועיין בספח"ק קול יעקב עה"ת (לבעל מלא הדויעים) בפ' עקב עה"פ ויהי' עקב, בר"ה גם יר', ובספח"ק דוע קודש בפ' וידא עה"פ וירא אליו ר' [השלישי], ובספח"ק תפארת שלמה פ' פקודי עה"פ דבוע יהי"ה כפול).

(י) בקובץ הנ"ל בעמוד הנ"ל באות ז', כתב ליישב הערתי על ספר שפת אמת (להרה"צ מבערזאן, עיי"ש. אבל עדיין תמה אני, אם הגאון הצדיק הנ"ל אמר כן בנוסח של תפלת מנחה בשב"ק, שכותב חז"ל, וזה שאנ"ו אומרים במנחה שבת וכו'. שהרי ה' נכר להנהיג מראשני' וי"ע (חתן חתנו), וגם ה' ארוק להנהיג בעל דברי חיים מצאנז וי"ע, ובכלל בגלילותינו לא שמענו אומרים כן.

(יא) בקובץ הנ"ל בדף מ"ח נתפלא פליאה על ספר הפליאה, ידידי ר' אהרן הלוי אלבוים נ"י, מהפסוק בירמ' ח' י"ט, ה'ה' אין בציון, עיי"ש. ולכאורה לק"מ, ששם האות "ה" אינה אות שימוש, רק "ה" התמי', כמו האם אין ה' בציון, ועיי"ש במפרשים, וכמו שנמצא הרבה בתנ"ך כזה, המן העץ (בראשית ג' י"א), המן הסלע (במדבר כ' י').

(יב) בקובץ הנ"ל עמוד נ"ג אות ט', העיר שלכאורה יש סתירה בין הספה"ק פורת יוסף מובא בספר בעש"ט עה"ת פ' נח (דף קנ"ו אות קט"ז), לבין הספה"ק אנרא דפרקרא אות ס"ב, ע"ש. - ואולי י"ל חילוק פשוט בין לא כוון (ובפרט במחשבה חיצונית), לכוון רק שרוצה לקרוא ולהתפלל ביתר כוונה, דכהתפלל במחשבה חיצונית, אם יתפלל פעם ב' מורה באצבע שהראשונה לא ה' ק"ש ותפלה ולא ה' שם שום מציאות השם, ח"ל הפורת יוסף שם בדף נ' ע"ב (ברפוס יטן), הלא ידוע ומפורסם שאין לך שום דבר שלא יהא בו מציאות השם, אפילו מחשבה חיצונית, שם יש ג"כ ניצוצות קדושות כנודע, וא"כ אם אמר כמה תיבות של תפלה בלא כונה רק במחשבה חיצונית, א"כ באת' המחשבה להוציא ממנה ניצוצות כנודע, ואם יחזור ויאמר פעם ב', אז הוא יורה שבפעם א' לא ה' שם שום מציאות השם, והוא מקצר במציאות השם ית' וכו', עכ"ל. והו' שייך רק בהתפלל בראשונה במחשבה חיצונית, ובפעם שני' מתפלל במחשבה פנימית, אז אינה מינה מחזיק בה, וסותר על מנת לבנות במקומה חייב משום סתירה, ובוה מיירי הפורת יוסף הנ"ל, משא"כ האנרא דפרקרא מיירי בצדיקים שמכוונים כוונה פנימית בתפלתם, רק שרוצים יותר לבנות קומה בדיבור, (וכחילוקו שם שאם כבר נבנית התיבה בכל שיעור קומה אסור לומר פעם ב' ע"ש, נראה בעליל החילוק הזה, ודו"ק), והיינו שעדיין עסוק בה ולא יכול ליפרד ממנה, כי עדיין לא גמר כל אותו בנין, ומשפצה ומהרדה ועדיין עסוק באותו ענין ואינו סותר כלל, ובונה בשמים מעליותיו, ומין במינו חוזר וניעור ואפילו באלף לא בטל, ודו"ק.

(יג) בספר אמרי שפר להגאון מוהר"ר שלמה קלוגר ז"ל בפ' וישלח אות ח', (עה"פ ויצד לו, בד"ה ובוה יובן וכו') כתב, ובוה א"ש מה שהקשו במפרשים למה כתב המחנה האחת בלשון נקבה, והכהו לשון זכר, דהכוונה שהמחנה תכה את עשו, עכ"ל. - ולכאורה עדיין קשה, דאפילו אם נאמר דהכהו קאי על המחנה שהיא לשון נקבה, א"כ המכה צ"ל בלשון נקיבה, והמוכה (עשו) בלשון זכר, א"כ הו"ל לכתוב ותכהו, חציו הראשון שקאי על המכה בל' נקיבה, וחציו השני שקאי על המוכה כמו שהוא בל' זכר, משא"כ והכה"ו (כמו שכתוב), הוא כולו לשון זכר בין המכה ובין המוכה, וצע"ג.

(יד) בספר הנ"ל שם באות י"ב, עה"פ וילן שם וכו', כתב שיעקב עיישר את המנחה ששלח לעשו, כי עשו ה' מצוה על המעשר כמוהו, לכן לא רצה ליתן לו בלא מעשר, כ"רי שלא יעבור אלפני עור לא תתן מכשול", ע"כ. - וקשה דלכאורה לא שייך כאן לפני עור, דאין הבהמות סבל ואסורים באכילה לפני שמעשרן, רק במעשר דגן וגו' שייך לומר כן. ואפילו להכשיל חבירו לאכול דבר איסור שאסור רק מצד מצוות עשה כמצות בלתי שמורים בפסח, יש דיון וחקור באחרונים אי שייך בזה לפני עור, הגם שאסור, ומכ"ש בבהמות בלתי מעשרות, שאין על זה לכאורה שום איסור אפילו מצד מצות עשה, רק שיש מצוה על קדקפתא דגברא לעשרם כמו מצות צדקה, (עיי' שדי חמד מערכת וא"ו אות כ"ו באורך בשם ספר לימוד ה'), ועיי' שקלים פ"ג מ"א וברע"ב שם.

שוב הראני מש"כ במלאכת שלמה על המשניות שם במס' שקלים (בד"ה בפ' ר"ע ז"ל) שכתוב, "שאין לאכול בהמה עד שיעשר" כמו בקביעות גורנות שקובעין "מדברי חכמים", עכ"ל ע"ש. אמנם אף לפי"ד יקשה, א] שזה רק בא' באלול כדמשמע שם מדבריו עיי"ש היטב, ב] זהו רק מדברי חכמים, ג] אין האיסור מצד עצמו, רק כדי שלא יפקע ממנו מצות המעשר ע"ש, וא"כ לא שייך כל הנ"ל ביעקב, וצע"ג.

(טו) בספר הנ"ל שם אות ט"ז, עה"פ ויקם וכו', או אולי כונתו על הממון שממונו חביב עליו יותר מגופו, וזה הוי מרה מגונה לפני יעקב שיהי' ממונו חביב עליו יותר מגופו וכו', ע"ש. - ופלא דבש"ס חולין דף צ"א למד מכאן שצדיקים חביבין עליהן ממונם יותר מגופם (מפני שאין פושטין ידיהם בגול, ע"ש), וצע"ג.

(טז) בספה"ק קדושת לוי בקדושה שני' על חנוכה בא"ה, כתב וז"ל, כבר ידוע שכל פתיחות שערים בזאת, כמ"ש פתחו לי שערי צדק וכו', ע"ש. - וקשה איך רואין מפסוק הנ"ל שפתיחת שערים בזאת, הלא לא כתיב שם זאת, ואם אין כונתו דייקא על תיבת זאת רק על לשון נקיבה, אי' איפוא כתיב כאן לשון נקיבה, דפתח"ו בוא"ו כתיב, דהוא לשון רבים לזכרים, (משא"כ פתחי ביו"ד הוי לשון נקיבה יחידה). ואולי כוונתו על הפסוק שכתוב שם להלן, מאת ד' היתה זאת (תהלים קי"ח, כ"ג), אבל זה דוחק גדול, [א] שזה לא קאי על פתיחת שערים רק על הגאולה, עיי"ש במפרשים. ב] שכתוב שם לפני זה (שם קי"ח, כ') וזה השער לד' בלשון זכר, וקאי על השער. ותו מצאנו בפסוק, שא"ו שערים (תהלים כ"ד), ל' זכר, ולא שאינה בל' נקיבה. ומצאנו עוד פסוק בפתיחת שערים בלשון זכר, פתחו שערים ויבא נוי צדיק (ישעי' כ"ו, ב'), וצ"ע. (והראני הרב יחיאל פאפיער שיחי' מש"כ בתיקוני זוהר תיקון י"ח דף ל"ח, ששם מקור הדברים, ושם משמע שהכונה דייקא על תיבת זאת, ע"ש ובביאור באר לחי רואי).

(יז) בספה"ק רודאים בשדה עה"ת פ' וזאת הברכה עה"פ ויהי בישורון מלך וגו', באופן השני, מפרש שקאי על אחדות בהתאסף וגו' וכו', עיי"ש. - ופלא שלא זכר שכן פירש רש"י שם על אתר, וז"ל, ד"א בהתאסף, בהתאספם יחד באגודה אחת ושל' ביניהם הוא מלכם. (יח) בספה"ק זרע קודש בח"ב בליקוטים לסוכות ולהו"ר וז"ל, א"ל קנ"א וגוקם גימט' הר"ס-ע"רב"ה עה"כ, לול"ב וערב"ה, עכ"ל. - ולא יכולתי לכונן החשבון בשום אופן, באופן הכתוב שם, וצע"ג ודו"ק. [ואולי יש שם ט"ס וערכוב וחיסור דברים, ואם הי' כתוב שם כך, הי' לזה מובן, והוא: א"ל קנ"א וגוק"ס גימט' ל"ב (היינו אתרוג הדומה ללב) הר"ס וערב"ה, או ל"ב, לול"ב עה"כ, (שלולב חסר א' מהר"ס, ועם הכולל הגימט' שזה, וא"כ תיבת עה"כ נרפס שלא במקומה) וערב"ה, אך מי יתיר לעצמו להגי' בספרים הקדושים של שרפי מעלה]. ואסיים בברכה להצלחה להגדיל תורה ולהאדירה, ושיהא שם שמים מתאהב על ירכם כל הימים.

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באכוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

מנישים אנו בזה ברכת מול טוב חמה ונאמנה

**לעמרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א**

לרגלי הולדת הבת

אצל חתנו

הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א

ר"מ דמתיבתא עץ חיים דבאכוב

* * *

ולרגלי הולדת הבת

אצל נכדו

הרב מו"ה ארי' יהושע ברוך זעלטענרייך שליט"א

* * *

ולרגלי הולדת הבן

אצל נכדו

הרב מו"ה מנחם מענדל שטערן שליט"א

* * *

ולרגלי הולדת הבת

אצל נכדו

הרב מו"ה שלום יצחק טויבער שליט"א

* * *

ולרגלי הולדת הבת

אצל נכדו

הרב מו"ה שמעון גאלדבערגער שליט"א

מירושלים עיה"ק

ונביע בזה ברכתינו מעומק לבבנו שיוזו לרוות מהם ומכל יוצ"ח
רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

המערכת

בלב מלא גיל ורגשי שמחה וחדוה
נקדם בכרכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני

עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

וחתנא דבי נשיאה
הרב מו"ה יעקב ישראל ישורון מייזליש שליט"א
מרא דאתרא בקרית באבוב, בת"ס

לרגלי אירוסי נכדתו-בתו תחי'

עב"ג הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עדין לגאון ולתפארת
כמר בן ציון אהרן וואקסמאן שליט"א

ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
לתפארת כל בית באבוב, אכ"ר.

המערכת

אלה יעמדו על הכרכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם חיים קעססלער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן ברוך לעבעל נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה אהרן יהודה מינצער נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' אליעזר ליפא בינדיגער נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' אפרים בצלאל היימפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון (כ"ר משה) גאלדמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בצלאל יחיאל הלוי שטיינבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ברוך שמעון הלוי פאזנער נ"י ממאנטריאל להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד ליעזר נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' הענך קורמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים מינצער נ"י מאשדוד להולדת הבן
להנה"ח מו"ה יהושע יחזקאל אייזענבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יחזקאל שרגא מאיר רובין נ"י להולדת הבן
להנה"ח בנש"ק מו"ה יונה כאראן נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' יעקב אריאל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב יהודה גאנצפריד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק מאיר שלעפערין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל מאשקאוויץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה בריקמאן נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה רובין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה (ב"ר חיים ברוך) גאלדבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה יוסף צעהנווירטה נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נחמן חיים מיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נתן בריננער נ"י ממאנסי להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי הירשל ליעבער נ"י מלונרון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי ארי' קלאריסמנפעלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' רפאל ארי' הלוי מאסבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' רפאל גארדאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה אליהו שמואלאוויטש נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה אליעזר גאלדשטיין נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יעקב מינקאף נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם יעקב צייזעל נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן בן ציון בייגעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד שווימער נ"י להולדת הבת
 להרב דוד מנחם קעססלער נ"י מנהל דרישיבת בני ציון דבאבוב בטאראנטא להולדת
 הבת

להרב חיים יהושע הלברשטאם שליט"א רב דקהל ויואל משה דסאטמאר כמאנסי
 נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
 להרב חיים ישעי' שווימער נ"י ראש כולל רמ"א להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים יעקב יצחק רובין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים שלמה סיימאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהודה ליב פערלמאן נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יהושע בארנער נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' יונתן בנימין מיללער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף שלמה גינזבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף יונה גבריאל ווייסבלום נ"י משיקאגא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יחיאל מיכל שווארץ נ"י מדענעווער להולדת הבת
 להרב יצחק זלמן גיפס נ"י ראש כולל תפארת יעקב יוסף להולדת הבת

להאברך היקר ר' יצחק יונה פאפיער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יצחק יהודה ליבוש סג"ל לנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק צבי סופר נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' ישכר בעריש פריעדמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל מאיר הערבסט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ניסן (ב"ר קלמן) לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נפתלי (ב"ר חיים אלישע) טייטלבוים נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי הכהן קעניגסבערג נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי אליעזר גערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' קלמן מאשקאוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ראובן פרעיוער נ"י להולדת הבת
 להרב שאול דוד ארי' קנאבלאך נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת
 הנכרה

להאברך היקר ר' שלמה אדאלף נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה פרוכטהענדלער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 יוכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשובע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם יעקב שמשון מאנדעל נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה
 כמר משה דוד נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אברהם עביר לעזער נ"י מאנטווערפען ולחותנו הנה"ח מו"ה שלמה
 רייכמאן נ"י לאירוסים בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר שלום יהודה נ"י
 להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש אקערמאן נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסים בתו תחי'
 להרב ארי' ליבוש דוד טייטלבוים שליט"א הרב מקאלבאסוב לאירוסים בנו הב' החתן
 הנעלה כמר משה יהואל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב דוד ישראל הכהן ווייס שליט"א רב דקהל בית יהושע קאמינקא ולאביו
 הנה"ח מו"ה אליעזר ליפא שאול הכהן נ"י לאירוסים בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים שפריי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ארי' ליבוש נ"י לאירוסים בתו-
 נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים ברוך גאלדבערג נ"י ממאנטריאל ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה
 נ"י ממאנטריאל לאירוסים בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים יהושע בניקור נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים אלכסנדר וואקסמאן נ"י ולאביו הרבני הנה"ח מו"ה משה צבי
 נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון אהרן נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חנוך העניך גאלדפיינגער נ"י מלונדון לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יחיאל מיכל ראזענבערג נ"י ממאנטריאל ולחותנו הנה"ח מו"ה יוסף שמואל לאנדוי נ"י לאירוס בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר משה טובי גדלי' נ"י

להנה"ח מו"ה יוסף פארסט נ"י מעמנואל לאירוס בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר עזריאל נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להנה"ח מו"ה יעקב הלוי פאזנער נ"י לאירוס בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב יצחק קורין נ"י מקרית באבוב ולאביו הנה"ח מו"ה יוסף נ"י מקרית באבוב לאירוס בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר אלכסדר זושא נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להנה"ח מו"ה יצחק געללער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יהודה אייזון נ"י לאירוס בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון חיים נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישראל אבראמאזויטש נ"י מבאלטימאר לאירוס בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר בנימין נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה מרדכי ברוך גיפס נ"י לאירוס בתו תחי'

להנה"ח מו"ה נפתלי צבי זאפערן נ"י ולאביו הרכני הנה"ח מו"ה יהושע זאב נ"י לאירוס בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה נתן נטע הכהן בארנפריינד נ"י לאירוס בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר גרשון הכהן נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח בנש"ק מו"ה עזריאל וויינבערגער נ"י לאירוס בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר אלטר יצחק אייזיק נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה פנחס רייכמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה נ"י לאירוס בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר בונם מנחם מענדל נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה צבי היימפעלד נ"י לאירוס בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר שמעון נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה צבי דוב קליין נ"י מירושלים עיה"ק לאירוס בתו תחי'

להנה"ח מו"ה צבי יעקב זיגלער נ"י ממאנסי ולחותנו הנה"ח מו"ה אברהם בארבער נ"י מטאראנטא לאירוס בנרנכרו נ"י

להנה"ח מו"ה שמואל אברהם ווימער נ"י מבני ברק לאירוס בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמעון משה וואקסמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה זאב ירמ' נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב שאי נ"י לאירוס בנרנכרו הב' החתן הנעלה

כמר בן ציון חיים נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמר דוד שטיימאן נ"י מטאראנטא תלמיד ישיבתנו רשם לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למול ולכרכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה ארי' שעהנבאך נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יהודה ליבוש לעמקל נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יחזקאל שטויער נ"י לנישואי נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יוסף הורוויץ נ"י ממאנסי לנישואי בתו תחי'
 להרב מרדכי שיף נ"י מבני ברק מנהל כללי של המוסדות בקרית באבוב לנישואי
 בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר אברהם אביש פאסמטען נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון אקסלער נ"י מלונדון לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון שאול שטיעל נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון שלום בלויא נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון שארף נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בנימין זאב הלוי מייזעלס נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' זאב צייזעל נ"י מבני ברק לנישואיו
 להאברך היקר ר' יוסף רייך נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יקותיאל יהודה הלוי האלפערט נ"י לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

כוס תחנומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

האחים היקרים והחשובים
 מו"ה רפאל אליהו נ"י ומו"ה יחיאל נ"י
 למשפחת דעמביצער
 בהלקח מאתם אמם ע"ה

האברך היקר מו"ה שלמה זלמן הורוויץ נ"י
 בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
 ואל יוסיפו לדאבה עוד מעתה ועד עולם, אמן.

המערכת

[illegible]

פאקסימיליא מכתב"ק הגאון מוה"ר ארי' יהודה ליב כ"ץ זצ"ל,
הנדפס לעיל בעמוד ט"ו.

דברים אחדים

מצאנו לנכון להודיע ולהרגיש לפני הקוראים החשובים יחיו
איזה ענינים הנוגעים לקובצנו „כרם שלמה“

(א) היות שאיזה אנשים התירו לעצמם להדפיס בספרים דברים שנרפסו בכרם שלמה, בלי שאילת רשות מהמערכת, למרות שבכל קובץ נרפס באר היטיב „האזהרה חמורה“ לבלי להדפיס שום דבר שנרפס בקובצנו בלי רשות מאת המערכת, לכן הננו מודיעים ומוזהירים בזה, שלא נוכל לישב בחיבוק ידיים ולשתוק על עולה כזאת, ונהי' מוכרחים לנקוט צעדים חמורים לקיים את האזהרה הנ"ל בתקופה. ולהשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב.

(ב) מכתבים המתקבלים בבית המערכת, בלי שם הכותב עם האדרס שלו, לא יודפסו.

(ג) הקוראים שיחיו השולחים לבית המערכת חומר להדפסה, ורואים שעברו כמה חדשים ולא נרפס, אל יתרעמו, כי לכל זמן ועת לכל חפץ.

(ד) נבקש מאד את כל המשתתפים בכתיבת חידו"ת, מאמרים, מכתבים, וכו', לחוס על זמנינו היקר, לכתוב בלשון צח ומפורש, ובכתב נאה וברור, שלא תהא אות אחת נוגעת בחברתה, כדי שלא להכביד עוד יותר על מלאכתינו. ומי שאינו יכול לאמן את ידו לכתוב ככה, יתן לזולתו לכתוב או להעתיק בעבורו.

(ה) כמו כן נבקש את הכותבים שלא להאריך יותר מדאי, כי אין הקובץ מיועד למאמרים ארוכים.

(ו) שום מכתב או צילום כת"י לא יוחזר לשולחם, ומי שרוצה להחזיק בירו העתקה, מתבקש שיעתיקנו אי יצלמנו מרם שישלחנו לבית המערכת.

(ז) כבר כתבנו כמה פעמים שלא נוכל להאריך בתוארים, כראוי לכל אחד ואחד, משעמים המוכנים, בדרך זה הלכנו עד הנה, וכן ברעתינו לעשות להלאה ברצ"ה.

(ח) אנ"ש שהשמחה במעונם מתבקשים להודיע להמערכת בכתב או ע"י טעלעפאן, כדי שלא יצטרכו להרגיש איזה פגיעה בכבודם ח"ו, מחמת שנשמט שמם.

(ט) נא שלא להכביד עולנו בעניני גשמיים, בעכיבת משלוח דמי חתימה. שלחו נא דמי החתימה תומ"י בראשית השנה מרם שאנו שולחים הזכרות פעמים ושלש.

(י) בהזדמנות זו ראוי להביע תודתנו מעומק הלב לאותם הקוראים שיחיו המסייעים לדבר מצוה ע"י שמוסיפים מעצמם על דמי החתימה הקבוע של חמש עשרה דאללער. - אחד המרכה ואחד הממעיט יתברך מן השמים בשפע ברכות והצלחות, אכ"ר.

בברכת התורה,

מערכת כרם שלמה

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

מקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויך 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

MESIVTAH EITZ CHAIM OF BOBOV

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש ב"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לפסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה כ' קונטרס ב' (קפ"ה) כמלו"טבת תשנ"ז

יוצא לאור ע"י תלמידיו
ב"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

תוכן

מדור אמרי קודש

פרשת מקץ כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ה

מדור זכרון לראשונים

גליון סוד חושן משפט הגאון ר' שמואל יפה אשכנזי בעל יפה תואר זצ"ל ט
 בדין בלוע בכלי אחר י"ב חודש הגאון ר' יוסף שטיינהארט אבד"ק פיורדא זצ"ל יא
 כסוגיא דגנב וטבח ביה"כ הגאון בעל ברוך טעם אבד"ק לייפניק זצ"ל יב
 בענין אכנט של כהן הדיוט .. הגאון ר' יהודה ליב קארלבורג אבד"ק קרעפעלד זצ"ל טו
 חידושים נחמדים בענינים שונים הגאון ר' אלעזר לאזי ראבד"ק המבורג זצ"ל יז
 בדין ברכה על הטבילה הגה"ק בעל ייסב לב אבד"ק סיגוט זצ"ל כז
 בענין הוספת חומש בפדיון הבן הגאון ר' יוסף שאול הלוי נ"ז אבד"ק לבוב זצ"ל כט
 בענין הנ"ל הגאון ר' וואלף שיף מברעסלא זצ"ל ל
 בדין ברכת היין בשנתערב הגאון בעל ערוך השלחן אבד"ק נאווערדק זצ"ל לא

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון ר' מאיר בומסלא ראבד"ק פראג זצ"ל לג
 מכתב מהגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל לד
 מכתב מהגאון ר' יצחק אהרן סג"ל איטינגא אבד"ק לבוב זצ"ל לז

מדור זכרון לאחרונים

בדין אשה כפדיון פטר חמור הג"ר יונתן שטייף ראבד"ק בודאפעסט ז"ל לה

מדור פלפול והלכה

בענין פקוח נפש להציל לחיי שעה הרב מוה"ר נתן געשטעטנער שליט"א לו
 בענין עירי עיר הנדחת הרב מדרכי ברוך בלום נ"י לו

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת מו

מדור זכור ימות עולם

תקנה ברבר כשרות הספרי תורה בעיר לבוב בשנת תקע"ג לפ"ק נב
 הסכמה שלא נרפסה מהגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראר זצ"ל ג
 דקדוקי סופרים נר
 מכתבים אל המערכת נה
 ברכות והודאות סא

כל הזכויות שמורות להמערכת

© Copyright 1997

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הנה"ח הנכבד מו"ה חיים יהודה במו"ה שלום לערנער ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום כ"ג לחודש טבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

מוזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הרה"ג החסיד המפורסם משרידי דור הישן

מוה"ר דוד צבי במו"ה אשר ישעי' הכהן ז"ל

נפטר ביום י"ט לחודש טבת שנת תשל"ז לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

ישראל יעקב הכהן קאהן

מוזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

אבי מורי הנה"ח הנכבד

מו"ה שלמה יוסף במו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה

נפטר ביום ט' לחודש סיון שנת תשל"ג לפ"ק

אמי מורתי

מרת פעסיל בת מו"ה יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה

נפטרה ביום א' לחודש טבת שנת תשמ"א לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,

אהרן אלי' קינרייך

מרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת מקץ

וירא יעקב כי יש שבר במצרים. איתא במדרש אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ד' אלקיו וכו', כי יש שבר, זה הרעב, כי יש סבר, זה השובע, כי יש שבר, ויוסף הורד מצרימה, כי יש סבר, ויוסף הוא השליט, כי יש שבר, ועבדום וענו אותם, כי יש סבר, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. הנה המדרש קדריש כאן במשמעות תיבת שבר, הקרי והכתיב גם יחד, שבר בשי"ן ימנית, מלשון שברון וצרה, ושבר בשי"ן שמאלית כמו סבר, והיינו תקוה ותוחלת. וצריך ביאור מדוע הוציאו בעלי המדרש את המקרא מידי פשוטו, ובפרט שגם פירוש המדרש אינו מובן, וכי זאת היא סברו ותקתו של יעקב אבינו, שבנו יוסף הצדיק יהי' השליט על ארץ מצרים.

אמנם יתבאר בהקדם דברי האלשיך הק' בפרשת ויגש עה"פ וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה. ומבאר שם באורך ענין שני השבע ושני הרעב, כי הי' גלוי וידוע לפני הקב"ה, שישראל עתידים להיות בגלות בארץ מצרים, לכן שלח לפניהם את יוסף ונעשה מושל בכל ארץ מצרים, דנודע מוזה"ק (פ' מקץ) דיוסף הצדיק הי' מרכבה לשכינה, ועי"ז הי' מזכך ומטהר את ארץ מצרים לפנות מקום עבור בני ישראל בקדושה ובטהרה ושתהי' שמה השראת השכינה, דלולא הורד יוסף מצרימה סרם גלו ישראל, הרי אנו ובנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים, וכולנו היינו משוקעים בעומק סומאת מצרים, ולא הי' אופן לצאת משם לעולם, כי מצרים היתה ערות הארץ ואוירה הי' מוזהם ומסואב כל כך, עד שאף אחרי הפעולות וההכנות של יוסף הצדיק לפניהם, עכ"ז נפלו בני ישראל רח"ל לדיוטא התחתונה והיו משוקעים במ"ס שערי סומאה, והוצרכו לרחמי שמים מרובים ועצומים לצאת ממנה, ומכל שכן אילו לא הורד יוסף לפניהם להיות מרכבה לשכינה לקדש ולטהר את הארץ, כ"ש שהיו נלכדים בסומאה עד שלא הי' להם תקומה ח"ו.

ובזה מבאר האלשיך הק', הא דנעשה יוסף השליט והמשביר לכל ארץ מצרים, כי בהיות מצרים מקור הסומאה, נמשכה סומאתה גם בהתבואה והפירות, ע"י שהיו יונקים מהוזהמא המרחפת על פני הארץ, העומדת תחת שליטת שר של מצרים, ואילו היו בני ישראל אוכלים מאותם המאכלים, אברה תקותם והיו משוקעים רח"ל בעומקא דתהומא רבא כמו המצריים. לכן סיכב הנורא עלילה ב"ה, שיהי' שובע גדול בכל ארץ מצרים שבע שנים, והשפע ההוא לא יבא על ידי שר של מצרים, כי אם על ידי השכינה הק' באמצעות יוסף אשר נתמנה לצבור בר לגנום באוצרותיו ועל פיו ישק כל מצרים, כרי שיתמשך על כל התבואה, קדושה וטהרה מווקק שבעתיים. נמצא שהלחם אשר אכלו יעקב ובניו כשהגיעו למצרים בשנות הרעב, הוא הלחם אשר נתן ד' להם לאכלה באמצעות יוסף, ולא באמצעות שרו של מצרים.

ומטעם זה העביר יוסף את המצריים ממקומות מושבותיהם וטילטלם בכל ארץ מצרים, לכל תהי' משכן הטומאה דירת קבע, ולא תכה שורש בארץ, וכל זה היתה פעולת יוסף הצדיק להחליש כוחות הטומאה של ארץ מצרים. וזש"ה, וישלחני אלקים לפניכם, כל' ששלח אותי אלקים לפה קודם ביאתכם, לשום לכם שארית בארץ, פי' כרי שיהי' קיום ושארית לקרושת ישראל אף בארץ מצרים, ולהחיות לכם לפליטה גדולה, להיות נמלטים מטומאת מצרים, עכ"ד.

ויש להוסיף על דבריו הקדושים, דהתועלת של שנות הרעב, לא היתה רק בשביל השבעים נפש בלבד, שבאו אז מצרימה, שלא יאכלו מלחם המצריים, אלא כוונה עמוקה היתה טמונה בזה, אף עבור יוצאי חלציהם שנגזר עליהם להיות בנלות מצרים במשך מאתים ועשר שנים, כי על ידי שנות הרעב אשר אין חריש וקציר, תתייבש ארץ מצרים עד בלתי תשאד בה לחלוחית טומאה כלל, כרי שאח"כ אחרי תום ימי הרעב, כשיחזרו ויזרעו את הארץ, יקחו זרע מתבואת גנוי יוסף אשר נתקדש בקדושה של מעלה מכח השכינה הק', וממילא תהי' התבואה אשר תגדל ממנה, מנוקה מזהמת ארץ מצרים וראוי' לעלות על שלחן בני ישראל.

דהנה אא"ז מדאפשיץ ז"ע כתב בספה"ק זרע קודש בפרשת בשלח, עה"פ ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי ד' נלחם להם במצרים, דלכאורה יל"ד, כיון דהמצריים אמרו זאת, ה' להם לומר, כי ד' נלחם בנו. ומבאר דהנה עיקר אחיות אומות העולם בישראל, היא על ידי כוחות הסט"א הכלול משבע תועבות, וכל זמן שאין בני ישראל מתקנים מדותיהם לשבור את היצה"ר המפתה אותם למדות רעות, נאחו בהם רח"ל הטבעיות של אומות העולם, ועי"ז יש שליטה לאומות העולם להשתעבד בהם ח"ו. ומאחר שכל אומה יש לה טבע ומדה רעה מאותן שבע התועבות, על כן כשאדם מישראל יש לו ח"ו איזה מדה רעה מן השבע תועבות, אז אותה אומה המשוקעת במדה רעה זו, יש לה אחיזה וגם שליטה עליו, לפי שהוא נאחו בסבך תועבה זו אשר שורשה באותה אומה, אבל כשישראל שוכרים את המדות הרעות מתוכם, שוב אין יכולים אומות העולם לשלוט בהם כלל. אמנם באמת האדם בעצמו אינו יכול להתגבר ולשבור את כוחות היצה"ר אשר בקרבו, לולא הקב"ה עוזרו, וכדברי הגמ' (קידושין ל' ע"ב) יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום ומבקש המיתו שנא' צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר אלקים לא יעזבנו בידו. והנה בצאת ישראל ממצרים, עשו תשובה והסירו את רוע מעלליהם בסיוע השי"ת העוזר להבא לפהר, והכניעו ועקרו מלבם את המדות הרעות של ארץ מצרים, שהיתה סיבת שליטת מצרים עליהם, ועי"ז נכנעו המצריים תחתיהם, והמצריים הבינו את זה, ולכן אמרו, אנוסה מפני ישראל כי ד' נלחם להם במצרים, פי' בטומאת ותועבות מצרים אשר בקרבם, דהשי"ת עוזר את בני ישראל להלחם ולעקור את טומאת מצרים שהי' כבר מושרש בהם, ועי"ז בשלה שליטתנו עליהם, ולכן אנוסה מפני ישראל, עכרה"ק.

והנה יעקב אבינו ע"ה ראה ברוח הקודש את גזירת גלות מצרים, כמו שאמרו חכמז"ל במדרש רבה בפרשתינו (פ' צ"א) על מה שאמר יעקב אבינו, רדו שמה,

רמז בזה על גלות מצרים שהם עתידים לעשות שם ר"י שנה כמנין רד"ו. ונורע כי תכלית גלות מצרים היתה כאמור, לזככם בתוך כור הברזל ולהסיר מהם כל הסיגים והפסולת, כמו שאמר רור המע"ה (תהלים ס"ו) כי בחנתנו אלקים צרפתנו כצרף כסף. וזהו תפקיד כל הגלויות שעברו על ראשינו, צירוף אחר צירוף גולה אחר גולה. ומעתה יתבאר דברי המדרש הנ"ל, וירא יעקב כי יש שבר במצרים, אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלקיו, פי' שיעקב אבינו ע"ה ראה ברוח קדשו כי יש "שבר" במצרים, רהיינו שבגלות מצרים יזכו בני ישראל לשבירת המדות לזכך ולקדש חומריהם מטומאת מצרים, כי זהו תכלית הגלות לצרף את הנפש כצרף כסף, ולזה הביא המדרש הפסוק, אשר שאל יעקב בעזרו שברו על ר' אלקיו, שהשי"ת ישלח עזרו מקודש ויהי' סעד לתמוך ביד כל הנלחמים נגד היצה"ר לשבר את מדותיהם הרעות. וזהו שממשיך המדרש, יש שבר זה הרעב, ויש סבר זה השובע, המדרש בא לפרש בזה האין יזכו לשבר מדותיהם ולהכניע טומאת מצרים, הלא ארץ מצרים היא ערות הארץ מקור הקליפות, ואין יינצלו לבל ישתקעו בעומק טומאתה, לזה אמרו, שראה יעקב כי יש שבר, רהיינו שבירת המדות וכוחות הטומאה, על ידי שבע שני הרעב, כי ע"י הרעב נתייבשה הארץ ולא נשתייד בה לחלוחית של טומאה, ועי"ז יש שבר, שנשתברו ונחלשו כוחות הטומאה שבארץ מצרים, ועוד תועלת היתה בשנות הרעב, שלא יטמאו בני ישראל ע"י מאכלי ארץ מצרים הנמשכת בהם טומאת הארץ, רק יאכלו ממה שהוכן להם מכבר ע"י יוסף הצדיק, וכדברי האלשיך הק'. וז"ש יש סבר זה השובע, דע"י שהשובע בא מהשפעת יוסף הצדיק שהוא ה' מרכבה לשכינה, נודרכה התבואה מזהמת מצרים ולא נטמאו בני ישראל באוכלם את התבואה, וגם ה' היכולת בידם לזרוע במצרים תבואה חדשה שנעשה על טהרת הקודש, מן הזרעים אשר נמצאו בתבואתו שצבר יוסף הצדיק.

והוסף המדרש, יש שבר ויוסף הורר מצרימה וגו', ויש סבר ויוסף הוא השליט, כל' דבפסוק ויוסף הורר מצרימה, כתיב אחריו, והי אחר הרברים ותשא אשת אדוניו וגו', ויוסף הצדיק במסירת נפש שיבר תאוותיו והכניע יצרו, ובוה שיבר כח טומאת מצרים והחליש יצרא דעריות, ונגדרו כל ישראל אחריו, ועל ידי כן יש סבר ותקוה שלא ישתקעו בני ישראל בערות הארץ, כי יוסף הוא השליט על הארץ, על כן ה' בכוחו להעביר את העם לערים מקצה גבול מצרים עד קצהו, ועי"ז פעל לבל תהי' קביעות לצנורות הטומאה המיוחדים ליושבי כל עיר ועיר, וממילא יכלו בני ישראל להתגבר עלי'.

ואח"כ אמרו, יש שבר ועבדום ועינו אותם, פי' ע"י השיעבוד והעוני יצטרפו ויזדככו נפשות בני ישראל כצרף כסף, בשבירת כל המדות רעות והשבע תועבות, ועי"ז יש סבר שאחרי כן יצאו ברכוש גדול, כל' שיש להם תקוה לצאת ממצרים ברכוש גדול של מרות טובות, מנוקים ומצורפים מכל פסולת וזוהמא.

וזאת היא תקותינו, לצאת גם מגלות המד הזה, מזוקקים ומלובנים מכל מיני טומאה ותועבה, כדכתיב ברישא דהך קרא, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי,

ואמרו חכמז"ל, וגם לרבות שאר מלכיות וכו', כי כל כוחם וגבורתם של אומות העולם הוא רק מחמת מדות הרעות שבידינו, וע"י שבירת המדות והכנעת הזוהמא והשבע תועבות מן העולם, נזכה לשכור עול הגוים מעל צוארינו, והקב"ה יוליכנו קוממיות לארצינו במהרה בימינו אמן.

בלב מלא גיל ורגשי שמחה וחרה
נקדם בברכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני

עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולכנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי הלברשטאם שליט"א
ולנכדו-חתנו הרב מו"ה מרדכי דוד אונגער שליט"א
ר"מ במתיבתא עץ חיים רבאבוב

לרגלי אירסי נכד-כנו

הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עריו לגאון ולתפארת
כמר יוסף אונגער שליט"א

ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי ער
לתפארת כל בית באבוב, אכ"ר.

המערכת

מגשים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן
אצל נכדו

הרב מו"ה בן ציון גאלדבערגער שליט"א
מבני ברק

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבינו שיזכו לרווח ממנו ומכל יוצ"ח
רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,
המערכת

גליון טור חושן משפט

מהגאון מוה"ר שמואל יפה אשכנזי זצ"ל
בעל יפה תואר

טור חושן משפט סוף סי' י"ב. כתב הר"ר ישעי' מה שצריכין קנין, דוקא במידי דמצי למהדר ב' כגון אתן לך או במחול לך ותפיש שטרא, אבל במחול לך ולא תפיש שטרא, אינה צריכה קנין.

נ. ב. גם מדברי התוספות בפרק שבועת הפקדון כרף ל"ז בדבור המתחיל ואין מביאין, משמע כדעת ר' ישעי', ובמדרכי פרק קמא דסנהדרין [אות תר"פ] מיייתי דראב"ן פליג אהא.

שם בבית יוסף סוף אות י"ג. אדם שיש לו חפץ ביד חבירו, ואמר לי' אני מוחלו לך, אינו כלום, אלא צריך שיאמר לו אני נותנו לך, ולא שייך לשון מחילה אלא למי שחייב מעות.

נ. ב. מה שהזכיר הרמב"ם פקדון, בלשון הנזכר בראש הרף, נראה חולק על זה. ואני אומר דאפשר שאינו חולק, ומלת מוחל קאי לחוב, ודו"ק.

טור סי' ל"ג. ובראשון בראשון אמרינן אפילו תרי בעל כאשתו, ולכן בנו הוא חשוב ראשון בשני, לפיכך שנים שנשואים, זה האם, וזה בת בנה או בת בתה, מותרין זה לזה, לדעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל.

נ. ב. קשה דכלאו הכי כשר להעיד משום דחורגו לבדו תנן, ולא בן חורגו. וגם מה שאמר, לדעת א"א הרא"ש, קשה, דבזה ליכא פלוגתא דחורגו לבדו תנן, כמו שכתב הוא עצמו לסמוך בלתי מחלוקת.

טור סוף סי' ס"ה. שאפילו אם הי' אומר לו בפני עדים זה השטר חציו שלך, אם לא הי' אומר אתם עדי, יכול לומר שלא להשביע את עצמי עשיתי ואינו אמת. ולא עדיף מה שכתב, מאילו הודה לו בפני עדים.

נ. ב. צ"ע שזה סותר למ"ש הרא"ש בתשובה שהביא בס' פ"א אות כ"ג.

(א) נולד בשנת רפ"ה לפ"ק בערך בעיר ברוסה במדינת טערקיי לאביו הרבני מוה"ר יצחק יפה זצ"ל. רבו המובהק הי' הגאון מהר"י בן לב זצ"ל. שימש הרבה שנים כרב בק"ק קושטא. נרפס ממנו ספר יפה תואר על מדרש רבה עה"ת, ספר יפה ענף יפה קול על המדרש לחמש מגילות, ספר יפה מראה על אגרות הירושלמי, וספר יפה עינים (דרושים). נפטר ביום י"ם לחודש אלול שנת שצ"ה לפ"ק. - הערות הללו הועתקו מכת"ק שרשם בגליון טור חושן משפט (סביניסה שי"ט), והגיעו אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מוה"ר יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. יצו ר' אתו את הברכה.

(ב) כוונתו על דברי הרמב"ם הנזכר שם לעיל בכ"י באותו הרף, והוא בפרק ה' מהלכות מכירה הלכה י"א, שכתב וז"ל: יש דברים הרבה שאינם צריכים קנין, ואין לקנין בהם טעם, כגון המשחרר את עבדו וכו' או המוחל את חבירו חוב או פקדון שיש לו בידו וכו'.

(ג) זה לשון הטור בשם הרא"ש: אם הודה בכתב ידו שחייב מנה לפלוני, או כתב יד אחר והוא חתום עליו וחתומתו ניכרת, אינו יכול לסעון שלא להשביע הודיתי, דכולי האי לא הוה עביר שלא להשביע עצמו, עכ"ל. (ועיין בב"ח סוף סי' ס"ה שעמד נ"כ בזה).

ס' פ"ב בבית יוסף אות ט"ז. כתב הרמב"ם בפירושו המשנה בסוף מסכת שבועות, אם טען הלוח ששטר אמנה הוא, והמלוה אומר אינו אמנה אבל הוא מוקדם, נשבע הלוח היסט ונפטר, ולא אמדינן נהמני' למלוה במגו דאי בעי אמר שטר כשר הוא ולא מוקדם, ולא אמדינן מגו אלא להפטר, אבל כדי לגבות ממון לא מהני מגו.
נ. ב. אמר שמואל יפה. קשה שלפ"ז צ"ל לדעת הרמב"ם ז"ל דשטר מוקדם פסול אפילו למגבי ב' בני חרי, ואלו בפ"ג דמלוה, פסק הוא ז"ל דלא פסול אלא למשעבדי.

ס' ק"י בבית יוסף אות י"א. ותמיהא לי מלתא שכתב [הרא"ש] שאין מקיימין שלא בפני בעל דין, והא בהגזל בתרא אסיק רבא הלכתא מקיימין עדים שלא בפני בעל דין, ומצאתי בתשובות ה"ר יהודה בן הרא"ש שנשאל על זה, והשיב, כשאני רואה פסקיו עם תשובותיו סותרין, הריני הולך אחר הפסקים שהיו אחרונים וכו', ול"נ ליישב וכו'.

נ. ב. אמר שמואל יפה. כל זה לא שוה לי, והנראה לי, שהרא"ש בתשובה תפס שיטת רש"י, שמה שאמרו מקיימין שלא בפני העד, אינו דווקא כשהעדים רוצים ללכת למדינת הים, ובפסקיו תפס שיטת התוספות, דבכל גונא מקיימין. ואין תימה שישטור הרא"ש ז"ל דבריו מפסקיו, כמ"ש מהר"ק בשורש [קס"א ענף ז']. ועם זה אתי שפיר דברי הר"י בן הרא"ש הנזכר. ומהר"ן לב בס"ג ס' ל"ה תירץ בענין אחר, ומ"מ רחה דברי הרא"ש מהלכה.

סור ס' רנ"ה אות ד'. וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה, שאם הודה בכתב ידו שכל הנכסים שהיו לו שהן של פלוני, הוא הודאה, ולא אמרינן ארם עשוי שלא להשביע את בניו, דלא אשכחן אלא בריבור בעלמא וכו', אבל היכא שכתב בכתב ידו או אחר כתב והוא חתם בחתימה ניכרת ומקוימת, כולי האי לא עביד שלא להשביע את בניו.

נ. ב. צ"ע שזה סותר לתשובה שהביא רבינו בסוף ס' ס"ה'.

ס' רנ"ח בבית יוסף אות ג'. ומ"ש כיון שהוא בקנין קונה מיד כשהגיע השטר לידו, נראה דהכי קאמר, כשהגיע השטר לידו שקונה למפרע מזמן כתיבתו. ומכל מקום יש לתמוה, כיון דאיכא קנין, מה צריך שהגיע השטר לידו.

נ. ב. אין זה תימה, שהרי כתב הסור ס' קצ"ג שאין הקנין מועיל אלא א"כ מקנה לו החפץ הנמכר או הנותן מיד, אבל האומר קנה סודר זה ותקנה חפצך לי לאחר ל' יום לא קנה. גם ידעת המחלוקת הגדול שיש בין הפוסקים אי הקנין הוי כמעכשיו אי לא, הלכך בעינן קנין ושטרא.

בדין בלוע בכלי אחר י"ב חודש

מהגאון מוה"ר יוסף שטיינהארט אבד"ק פיורדא זצ"ל^(א)

שיל"ת. יום ב' י"ב שבט תקכ"ד לפ"ק

שלו' למחור' האלוף התורני והרבני יקירי, תני ומתני, זית שופכני ובכישני, דיינא מציני, המופלא, ... כש"ת מוהר"ר בער נר"ו עם כל מרבית ביתו שלו' וי"ר יא"ק.

גי"ה מן חודש טבת העבר לנכון הגיעני, מפאת רבות טרדותי הן ממדינותינו והן ממדינות אחרות, דהיינו מחמת כתבים דק"ק פיורדא ומן הגאון אב"ד נר"ו מאמשטרדם חבילות חבילות אודות הש"ס דפוס וולצבאך, כאשר בלי ספק גם אליו כבר ידוע את כל אשר נעשה, והוצרכתי להשיב להם עם ראיות תורניות, וגם הייתי בנתיים חוץ ממקומי על איזה ימים, הוכרחתי לאחר בתשובתי עד עתה, וכעת אשיבה מפני הכבוד, אמנם בקיצור נמרץ מאוד, מפאת טעמים הנ"ל.

וע"ד שאלתו שאלת חכם עם כל התשובה, אודות כליז חולכת נקוב למעלה, שלא נשתמש בו משך י"ב חודש, שהושמה על קדירה של בשר שנתבשל עם כרוב פרום כבוש, והעלה זיעה, והורה מכ"ת דשרי ע"פ שו"ת חכם צבי ושב יעקב. גם אנכי מסכים שיפה הורה, אף דלכאורה לא משמע לי הכי מהך דאמרינן במס' פסחים דף ל' ע"א וזכחים דף צ"ט ע"ב, ההיא תנורא דפחו ב' טחיא, אסרה רבא למיכל לריפתא לעולם כו', משמע דאפי' בתר תריסר ירחי שתא אוסר למיכל לריפתא דאפי' ב', [ומהא דאמרה התורה וכלי חרס אשר יבושל בו ישבר, אין ראי', די"ל כמ"ש הרא"ם בפרשת צו יע"ש], מ"מ יש לסמוך בזה ע"ד שו"ת הנ"ל, כיון דבלא"ה רבו הפוסקים ולא מיקרי דבר חריף רק חילתית לבד.

וגם כתבו כמה פוסקים דאין החריפות משוי את שאינו בן יומו כבן יומו, ורק שמשוה את הדבר הבלוע כאלו הוא בעין, ואם הוא דבר שפונם בעין אינו אוסר. וידוע דמאכל שנשתהה, אפילו בלוע בקדירה י"ב חודש, מתקלקל עכ"פ אפילו אם יהי' נפלט אח"כ. ומצורף לזה י"ל, כיון שאינו אוסר הכיסוי רק לאחר שתעלה הזיעה מן הקדירה, ואם הזיעה עולה הרי כבר מתבשל קצת מה שבקדירה, ואזי יכול להיות דתו לא הוי הכרוב הכבוש דבר חריף, וכמ"ש האחרונים לגבי ביצים. וגם משמע כנ"ל ממה שכתבו הפוסקים גבי כרוב פרום שקורין קומפשט, דלא נאסר מחמת הכלים אשר נכבש בתוכם אצל הא"נ [=האינו נאמן], דלפענ"ד לא שייך לומר גבי כבוש הנ"ל כמו גבי מרקחת, דיש להם כלים מיוחדים לזה, דהא חזינן

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קנמ' א' עמוד ח'. - העתק ממכתב הלז הגיע אלינו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אורי בלום נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

דאנן נמי כובשים לפעמים, רק בקדירה גדולה שאינו בת יומא. - כללי, דנ"ל ברור דשרי וכמ"ש מכ"ת.

ולזה הסכימו גם ש"ב הקצין התו' המופלא מו"ה בנימין נר"ו, שהי' מיסב עמנו על סעודת של ליל שלפני ברית מילה של בן זכר שנולד למז"ט מן בתי תי' לחתני התורני המופלא מו"ה איצק נר"ו, וחתני נר"ו הנ"ל. וזולת זה החדשות מועטים, רק ברכה חיים ושלום מאדון השלום.
כ"ד אהו',

הק' יוסף משטיינהרט חפ"ק הנ"ל והמדינה

בסוגיא דגנב ושבח ביוה"כ

מהנאון בעל ברך טעם אבר"ק לייפניק וצ"ל

במס' בבא קמא דף ע"א ע"א, גנב ושבח ביוה"כ משלם תשלומי ארבעה וחמשה, אמרי אמאי, נהי דקסלא ליכא מלקות מיהא איכא וקו"ל דאינו לוקה ומשלם, אמרי הא מני רבי מאיר היא, דאמר לוקה ומשלם, אי ר"מ אפילו שבח בשבת וכו', עי"ש.

היוצא מסוגיא זו, דמתניתין אתיא כר' מאיר דאית לי' לוקה ומשלם, ומת משלם לית לי'. והאלפסי כתב דמתניתין איירי בשוכח ע"י אחר, וגבוכו המפורשים לירד לסוף דעתו, דאי בשוכח ע"י אחר, מ"ט פסור בסביחה בשבת. וליישב זה כתב הרא"ש בזה"ל, ואפ"ה שבת פסור דשחיטה שאינה ראוי' היא כר"י הסנדלר. ומתמה היש"ש הא תנא דמתניתין סובר ששחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה, ולכך מחייב בשוחט חולין כעזרה וטריפה. ועוד קשה לי על האלפסי שכתב בפרק כירה (מובא בסוגיא דידן בהרא"ש) בזה"ל, קיימא לן ככל התורה דר' אחא ורבינא הלכה כרברי המיקל, ושמעין מינה דליתא לדר"י הסנדלר והלכך הלכתא כר' יהודא, ומפרש שם הרמב"ן דכוונתו כיון דר"י הסנדלר אינו אוסר אלא מדרבנן, ור' יהודא חולק עליו, הלכה כר' יהודא, דבדרבנן הולכין אחר המיקל. היוצא מזה דהאלפסי סובר דר"י הסנדלר אינו אוסר אלא מדרבנן, א"כ הוי גם אליבי' שחיטה ראוי', ומ"ט יהי' פסור לשיפתו השוחט בשבת. וביותר נפלאו דברי הרמב"ם בפירוש המשניות שכתב בזה"ל על המשנה גנב עפ"י וכו', כשישחט הוא בידו ביוה"כ אינו חייב תשלומי ד' וה' לפי שהוא מחויב כרת וכו', אמנם יתחייב בתשלומי ד' וה' כשיתן לזולתו שישחט לו ביוה"כ, וכמו כן אם שחט לו וזולתו

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונס' ג' עמוד ח'. - פלפול הלז הועתק מכת"י אחד מתלמידיו, (אשר כנראה העתיקו בלשון רבו הנאון בעל ברך טעם וצ"ל), והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרומם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

בשבת או לע"א חייב בתשלומין לפי שעיקר בדינו שאין הפרש בין שישחום הוא בעצמו או שישחום לו זולתו לענין תשלומין, והראי' על זה, מה שאמרה התורה, או מכרו, ולמדו מפי הקבלה, או לרכות את השליח, עכ"ל.

ונראה לתרץ, דהרמב"ם פ"ג מהל' גניבה דין ו' כתב, עשה שליח לשחום לו ושחם לו השליח בשבת הרי הגנב חייב בתשלומין ד' וה' וכו'. וכתב המשנה למלך, מדרקוק דברי רבינו ג"ל דדוקא בעשאו שליח סתם שישחום לו והלך השוחם ושחם בשבת כו', אבל אם עשאו שליח שישחם לו בשבת והלך ושחם בשבת פטור וכו', ופטעמא משום דמה שנתחייב הגנב בשחיטת השליח חידוש הוא וכו', דאין שליח לדבר עבירה, וכיון דחידוש הוא, אין לנו אלא היכא שלא נצטרף איסור אחר כנ"ל, וראיתי להר"י בעל הפורים ז"ל שכתב בסור ח"מ סי' ש"נ, עשה שליח לשחום לו בשבת והשליח שחם בשבת, כתב הרמב"ם שהוא חייב, והנראה שדעתו שדברי רבינו אינם מדוקדקים, ולדידי דברי רבינו מדוקדקים הם בתכלית הדקדוק וכנ"ל, עכ"ל המל"מ. ויש מהמפורשים שרצו לסייע לדברי המל"מ וסברתו מדברי תוס' כאן בסוגיא בר"ה בשלמא, וא"ת הא אמר התם דאפי' למ"ד אדם אוסר, הני מילי עכו"ם אבל ישראל לצעורא קמכוין, ואכתי שחיטה ראויה היא, וי"ל כשנתן רשות לשלוחו לשחום כרצונו ואפי' לע"א וכו', ע"כ. מדלא כתבו התוס' שאמר לו שישחום לע"א, ע"כ כסברת המל"מ, דהיכא שיש עוד איסור אחר כפל השליחות. אבל באמת בלא"ה היו התוס' מוכרחים לומר דמיירי שנתן רשות לשליח לשחום כרצונו, דאין לומר שעשאו בפירוש שליח שישחום לע"א, א"כ הרי הוא בדבריו אלה מסית לחברו לע"א, וחייב הגנב על אמירה זו מיתה, וקים לי' בדרכה מינ' ופטור מד' וה', הבא ג"כ מצד אמירתו לשליח, ואף שהחיוב אח"כ הוא מצד מעשה השליח, מ"מ לא גרע מהזרק חץ מתחילת ד' לסוף ד' וקרע שיראין כו'.

ולכאורה קשה, לפי סברתו של המל"מ הנ"ל בדעת הרמב"ם, מאי מקשה הגמ' בשלמא למ"ד דאורייתא כו' אלא למ"ד מדרבנן אמאי פטרי רבנן כו', הא כלל מונח היכא שהשליח מעוות שליחתו בשום דבר, כפלה השליחות, ובגדרים (ל"ו ע"א) פשט הגמ' דכהנים שלוחי דרחמנא נינהו, ממתני' כהנים שפגלו במקדש, אמאי לימא לתיקוני שדרתיך כו', יעו"ש בחידושי רשב"א. וכמו כן באם השליח מעוות בשליחתו, שבשינוי זו גרם שתאסר הדבר מדרבנן, הוי ג"כ מעוות, דלא גרע מכל שינוי שידוע שדרך בני אדם להקפיד עליו, א"כ יש לומר דלכך פוטרי ר"ש, דסובר כר"י הסנדלר רשחיטת שבת אסורה מדרבנן, והוי שינוי ועיוות וכפל השליחות, דהא המשלחו לא אמר לו שישחום בשבת, דאל"כ בלא"ה כפל השליחות כסברת המל"מ.

ואף שמשכחת היכא שאמר לו הגנב עשה כרצונך, שחום בחוץ או בשבת, מנא לי' להקשות, דלמא מיירי בסתם וכמ"ש ברמב"ם, ור"מ לשיפת' דסובר מעשה שבת מותר, ולא הוי שום הפסד להמשלח. וצ"ל דאי אפשר לומר כן, דע"כ מיירי הבריייתא כשאמר לו שיעשה כרצונו, דאל"כ אמאי מחייב ר"מ בשוחם ע"י אחר לע"א, הא עיוות בשליחתו שנאסרה הבהמה בשחיטתו וכפלה השליחות, אלא

ודאי רמיירי שאמר הגנב שנתן רשות לשליח לשחוט כרצונו, ומקשה הגמ' שפיר על המ"ד דסוכר מעשה שבת אסורה מדרבנן.

אבל במתני' דהשוחט ביו"כ וכו', י"ל דמיירי שעשאוהו בסתם שליח שישחוט לו, ואם הלך השליח ושחט ביו"כ דלא נאסר הבשר וליכא עיוות, נשאר קיים דין שליחות, אבל בשוחט לע"א או בשוחט בשבת שנאסר הבשר, הוי עיוות ובטל השליחות, ולכך פסור הגנב מר' וה'. וליכא להקשות דא"כ אמאי חייב בשוחט חולין בעזרה, ד"ל רמיירי שהשליח לא ידע שהוא חולין, ולא הוי עלי' למידק, כיון שראה הבהמה בעזרה, או חשב שהקרישו כעת משלחו, ובכרבים שכלב אין ביטול לשליחות.

ובענין הנ"ל יש לתרץ דברי בעל פי' המשניות הנ"ל, בהקדם דברי מהרי"ט בפרק האיש מקדש, שמקשה על דברי הרמב"ם שכתב בהל' מעילה, רבכל התורה אין שליח לדבר עבירה כי אם במעילה, ובלבד שלא יתערב בו איסור אחר, ולכאורה תמוה דהא גם בשליחות יד ופביחה יש שליח לדבר עבירה, ומתרץ רבשליחות יד לא צריך לדין שליחות רק מטעם פשיעה, ומה לי על ידו ממש או ע"י אחר כרצונו, וכן בפביחה אף בטבח קטן רלאו בר שליחות הוא, מחייב, דומיא דמכירה דלא קפיד קרא אלא על מה שנהנה ממנו בין מן הכשר בין מן הדמים וכו' יעו"ש.

ואמרתי מסברא רנפשי, ומצאתי כן גם בקצוה"ח סי' רצ"ב, דלפ"ז י"ל דגבי שליח לשחוט בשבת, חייב בד' וה', אף שאמר לו בפירוש לשחוט בשבת, דאף שבטל דין שליחות, מ"מ חייב, דלא קפיד קרא רק על הנאה שמזדמנת לו עפ"י השחיטה שנעשה עפ"י אמירתו. אבל לכאורה אין דברי מהרי"ט מדוקדקים, דהא חיוב ד' וה' על הפביחה הוא גם בשוחט לע"א ושור הנסקל דליכא הנאה של כלום, וצ"ל היכא ששוחט בעצמו או ע"י אחר שיש בו דין שליחות ושייך בו למימר שלוחו של אדם כמותו, מתחייב על הפביחה אף שאינו נהנה, ולא הוי דומיא דמכירה, דבכה"ג אין צריך ללמוד מהיקש דמכירה, רק מאו או מתחת, ומה דילפינן לחייב גם על קטן שאינו בר שליחות, ולא אתי אלא מהיקש למכירה, צריך להיות כמו במכירה, שיהי' לו ע"י הפביחה השתמשות הנאה.

ובזה א"ש מה שאמרו, אמר רבא ופבחו או מכרו, מה מכירה ע"י אחר כו', רבי ר' ישמעאל תנא או לרבות את השליח, שמקשים המפורשים וכי מצינו שאמורא יחלוק על תנא. גם לפלא שהקדים הגמ' דברי אמורא לדברי תנא. ובדברי הנ"ל י"ל שצריכין לב' הלימודים, דמהיקש ילפינן אף היכא דלא שייך שליחות, כגון שאומר לשלוחו שישחוט בשבת שמתערב איסור אחר, ומ"מ מתחייב כיון שנהנה בשחיטה, והוי דומיא דמכירה, וע"ז קאי טעמו של רבא, כי בראשית הכרייתא תנא נגב וטבח בשבת, אבל בשוחט לע"א ושור הנסקל דליכא הנאה, אינו חייב רק מטעם דשלוחו של אדם כמותו, הנלמד מאו, או מתחת. ולפ"ז י"ל דאליכא דר"י הסגרלר דאוסר מעשה שבת ולא משתרשי ע"י השחיטה, דלענין מכירה לנכרי ה' יותר חשוב קודם שחיטה, ואי אפשר לחייב רק במקום ששייך שליחות,

ואם אמר הנגב בפירוש שישחוט בשבת, שבטל דין שליחות, ליכא חיוב ד' וה',
 דאין כאן לא שליחות ולא הנאה, משא"כ כאמר לו בפירוש שישחוט ביוה"כ, ראף
 שאין כאן שליחות, מ"מ מתחייב מצד ההיקש למכירה דהרי נהנה.
 ובוה מרוקדקים כל דברי הרמב"ם בפי' המשניות, דלגבי יוה"כ כתב, כשיתן
 לזולתו שישחוט לו ביוה"כ, ואח"ז כתב וכמו כן אם שחט לו זולתו בשבת או לע"א
 וכו', דלענין יוה"כ מיירי שאמר לו בפירוש שישחוט ביוה"כ, ובשבת שכתב בחד
 בבא עם ע"א, מיירי שלא אמר לו בפירוש. ולפמ"ש לעיל בלא"ה א"א לומר כן
 גבי שחיטה לע"א שאמר לו כן, דא"כ הוי מסית וקם לי' כדרכה מינ'.
 וסמוכין לסברא הנ"ל, ממה דאיתא בב"ק ברף ס"ו, אמר ד' עקיבא מפני מה
 אמרה תורה סבב ומכר משלם ד' וה', מפני שנשתרש בחטא, אלימא לפני יאוש,
 מי איכא נשתרש וכו', כדאמר רבא מפני ששנה בחטא. ואיתא שם באס"ו וז"ל,
 ששנה בחטא, גנבו ואח"כ היצר תקפו שלא לשוב מרשעתו, והוא בא ליהנות מרמי
 גזילתו. הרי שרבא מפרש כדברי ד' עקיבא דהאי נשתרש, הכוונה הנאה וריווח.
 ועיין מס' ב"מ דף ס"ה ברש"י ד"ה דהוי משתרשא לי', בריווח היתה בא אלי,
 ובחולין דף ק"א ע"א ברש"י ד"ה שאני התם רקא משתרשא לי', כלומר משתכר
 הוא בה וכו'. עכ"פ יכולין ליישב בזה האלפסי וקושית התוס' אליבא דרבא, ודו"ק.

בענין אבנט של כהן הדיוט

מהגאון מוה"ר יהודה ליב קארלבורג אבד"ק קרעפעלד זצ"ל^(א)

הרמב"ם פסק ריש פרק ח' מהלכות כלי מקדש, אבנט של כהן הדיוט של
 כלאים, וכתב הכסף משנה דפלוגתת רבי וראב"ש הוא ביומא דף י"ד, והלכה כרבי
 מחברו. והקשה השער המלך, הא ר' דוסא נמי פליג התם בכרייתא בתרייתא אהא
 דרבי, ואמאי פסק הרמב"ם דלא כראב"ש ור' דוסא, דתדווייהו סבירא להו אבנט
 של כהן הדיוט הוא של בוך, הא קי"ל הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו.
 וי"ל דהוכחת הרמב"ם היא, מסוגיא דשבת דף כ"א ע"א תני רמי בר חמא
 פתילות ושמונים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש
 משום שנאמר להעלות נר תמיד, הוא תני לה והוא אמר לה, כרי שתהא שלהבת
 עולה מאלו, ולא שתהא עולה על ידי דבר אחר, (פירש"י, ולא שתהא עולה וכו',
 שתהא צריכה תיקון והטי'), תנן מבלאי מכנסי כהנים ומהמיניהם היו מפקיעין ומחן

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונס' ו' עמוד י"א. - חידו"ת הללו הועתקו מכת"י
 אחד מתלמידיו.

מדליקין (פירש"י, ומהמיניהם, של כלאים הם), שמחת בית השואבה שאני. והקשה הדימ"ט בחדושי שבת, מאי פריך, דלמא האי תנא ס"ל אבנא של כהן הדיוט של כוץ, והו"ל לומר הניחא למ"ד אבנא של כה"ג ביה"כ הוא אבנא של כהן הדיוט. וי"ל דהמקשה הוכיח דתנא דפרק החליל (סוכה נ"א ע"א) ע"כ ס"ל אבנא של כהן הדיוט של כלאים, דהתוס' הקשו שם בד"ה מבלאי, תימא דלא חשיב נמי כתונת שגם היא היתה של שש. והתוי"ט כתב שם, ולי קשה נמי מצנפת.

ויש לתרץ תמיהת התוס' והתוי"ט, דהא דנקט תנא מכנסי כהנים והמיניהם, דבהני אשמעינן שום חידוש, דס"ד דאין עושין פתילות ממכנסי כהנים דמאיס למצוה הואיל ונעשו לכסות בשדר ערוה, וס"ד נמי דאין מדליקין בהמיניהם הואיל ואית בהן צמר, ואין מדליקין בהן בשבת מפני שהאור מסכסך בהן, ומה"ט לשמחת בית השואבה נמי פסילי, קמ"ל דמדליקין בהן, אבל בכתונת ומצנפת ליכא חידוש ולא אצטרך למתני.

והנה התוס' בשבת ד"ה שמחת בית השואבה שאני, הקשו בשם ר"י, מאי פריך ממתני' דמכנסי כהנים, הלא ה' בהם פשתן, וטוב לפתילה, דהוי ככרך דבר שמדליקין וכו', ובשבת הוא דאסור שמא ידליק בעיני', אבל במקדש לא שייכא דך גזירה, ונראה לר"י כיון דאין פשתן אלא רביע בטל בשאר מינים. וכתב שם הפני יהושע דעל המקשה לא הוי מצי להקשות, דהא ס"ד דמתניתין דהחליל איירי אפי' במנורה, ואיכא למימר אע"ג דכרך דבר שמדליקין על גבי דבר שאין מדליקין, שרי בשבת מדינא, מ"מ במקדש אפי' מדינא איכא למיפסלה, דבעינן עולה מאלי' ולא ע"י דבר אחר, אבל למאי דמתרץ הש"ס דמתניתין לא איירי אלא משמחת בית השואבה דוקא, הקשה ר"י שפיר דבאבנא לא שייכא כלל חששא דפתילות, דאפילו בשבת שרי כה"ג מדינא.

והרב מו"ה מאיר שיק ז"ל בספרו דרך אני' תמה מאוד על הגאון פני יהושע שכתב דעל המתרץ הקשה ר"י שפיר, הא לדברי המתרץ אין כאן שום קושיא, דאפילו בעיניהו שרי להדליק בשמחת בית השואבה בדברים שאין מדליקין בהן בשבת, וע"כ קושיית ר"י דוקא על המקשה, והדרא קושיא לדוכתי', אמאי לא הקשה תיכף על המקשה.

אמנם למה שאמרנו לעיל אפשר לומר, דודאי הא דנקט תנא דהחליל מכנסים ואבנא, ושביק מצנפת וכתונת, היינו דבהני אין בהו חידוש, והקשה ר"י שפיר על המתרץ אמאי נקט המיניהן, הא אפילו בשבת שרי מדינא וליכא חידוש באבנא, ואמאי נקט אבנא ספי מצנפת וכתונת.

ולפי הנ"ל דהש"ס פריך בפשיטות ממתניתין דהחליל, דע"כ האי תנא ס"ל אבנא של כהן הדיוט של כלאים מראצטרך למחשבי', פסק הרמב"ם שפיר אבנא של כהן הדיוט של כלאים, דסתם לן תנא כוותי' בהחליל. וקי"ל הלכתא כסתם משנה.

חידושים נחמדים בענינים שונים

מהגאון מוה"ר אלעזר לאזי ראב"ק המבורג זצ"ל^א

איתא בסנהדרין דף צ"א ע"א, פעם א' באו בני מצרים לדון עם ישראל בפני אלכסנדר מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום, תנו לנו כסף וזהב שנשלטם ממנו וכו', אמר להן אף אני לא אביא לכם ראוי' אלא מן התורה שנאמר ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששעברתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה וכו', וזכו ישראל, ע"ש. והקשיתי למרמי מהא דאיתא בספרי בסדר ראה אנכי על הפסוק העניק תעניק וגו' וזכרת כי עבד וגו', דקאמר הענקתי ושנית ליך בביות מצרים ובביות הים, אף אתה הענק ושנה לו, דהאיך מקריין הנך תרי ביות הענקה כפולה, הלא ביות מצרים הי' השכר הפשוט חלף עבודתם. ויישבתי לי ע"פ מה דאיתא בש"ס דברכות דף ט' ע"א על הפסוק דבר נא באזני העם וישאלו וגו', אמרי דבי ר' ינאי אין נא אלא לשון בקשה, א"ל הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק, ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. ומדקדים המפרשים מהו זה דקאמר שלא יאמר אותו צדיק, תיפוק לי' [דראוי] לקיים הבטחת פיו ית"ש. וראיתי בספר כלי יקר שמתרץ, דכל עיקר הבטחה זו מאתו ית"ש לאברהם הי' ודאי בשביל להפיש דעתו לכל ירע בעיניו למה יהא חוטא נשכר, שעבדיהם יעבדום שנים רבות ואח"כ ישלחם ריקם בלי תשלום שכר סך עצום ורב, ובאמת אין זה מן המידה ממדותיו ית"ש. אך לא בשביל זה מוכרח לבקש בבקשה שישאלו, כי אם די להיות מראה מקום לגבות, אתם תשאלו מהם כל טוב ארץ מצרים, והקב"ה יתן חנכם בעיניהם וישאילו לכם ככל חפצכם ויותר, ואם שוב יתרשלו ולא יצייתו עצה זו, הרי זה כאילו נתקבלו ואין אנו אחראין להם. אך בשביל אותו צדיק שאינו יודע מזאת שנתרשלו ושהי' להם כלל מקום לגבות, הוא ודאי יתרעם, לכן אמור לבני' בבקשה מכם. (ובעק"ס ההוא נ"ע הציע לו הקדמה לחד צד, דמה דכתיב וישאילום בע"כ דישאל, מפני משא הדרך, ונעלם ממני מהו התכלין בסגנון תירוץ הק' קושיא בהצעת הקדמה זו יותר מזולתה).

ונמצא נוחא גמי הא דספרי, כיון דבהך ש"ס דברכות מבואר להדיא שהשיבו הלואי שנצא בעצמנו, ואי לאו דאמר להם משה בבקשה מכם היו מתרשלים, נמצא

(א) נולד בעיר ברלין בחודש תשרי שנת תק"ה בערך, לאביו הרבני מוה"ר יוסף ז"ל. למד בישיבת הנ"ר מעביל שיאר זצ"ל, ובישיבת הנ"ר נרלי' אב"ק שווערעזענץ זצ"ל. שימש הרבה שנים כראב"ד בקהלות אה"ו [-אלמונא, האמבורג, וואנדסבעק]. גרסא ממנו ספר משנת דרכי אליעזר על שו"ע חו"מ. נפד ביום ש"ק ר"ח שבט תקע"ד לפ"ק. - חידושים הללו הועתקו מפנקס כתי"ק המונח בגניו ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הומטערער נ"י מאנטווערפן. יברכהו ד' בעז ותעצומות.

הו"ל כאומר הריני כאילו התקבלתי, ואין אחר מחילה כלום, ומקריין שפיר הנך ביזות הענקה כפולה.

אך כי מעתה קשה להיפך, האי מאי צריך בקשה שישאלו להשתיק את הצדיק מלהתרעם על ההבטחה לקבל שכירות עבדותם, הלא ביזת הים היותר מרובה כמבואר במכילתא, בה תתקיים ההבטחה, בשלמא בלאו הנ"ל לא הוה קשיא, דהיינו אומר דההבטחה תהא על קבול שכר עבודה שמגיע לבני"ע על פי שורת הדין, ותהא בבזות מצרים, וביזת הים תהא ההענקה, כי גם זה זכתה להם התורה, אך עתה כאשר אמרנו כאן, דלא הו"ל להם תביעת כלום ע"פ שורת הדין, דמחלו הכל בהנאות יציאת לחרות, ורק בשביל תרעומות הצדיק על ההבטחה שיתקבלו שכר והוא אינו יודע מהמראה מקום לגבות, אהא ודאי קשיא שתנוח דעתו בודאי מבזות הים. אבל יש לתרץ, דביזת הים לא יחשוב הצדיק לתשלום שכר עבודה, מאחר שזכו בו בתורת הפקר מתרי טעמי, חדא דהויין רודפים להרוג ודינו של רודף גופו הפקר, וכ"ש ממונם דמצרים אליבא דכ"ע. ותו דמאחר שהיו מבזע הכל ביום, וע"פ נם נפלט אל היבש, הרי זה מופקר לישראלים ממילא.

ברכות דף ו' ע"א. א"ר יצחק מנין שהקב"ה מצוי בביהכ"נ שנאמר אלקים נצב בעדת א-ל, פירש"י, בבית מועד שלו. ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם, שנאמר אלקים נצב בעדת א-ל, ופירש"י, עדה המה י'. ומסיק הש"ס דכוונת ר' יצחק דשכינה קרמה ואתיא. ובאה שאלה בספר שו"ת הרשב"א, ריש על מימרא זו דר' יצחק סתירה ממימרא דר' יוחנן (עמוד ב') כיון שבא הקב"ה לביהכ"נ ואינו מוצא שם עשרה מיד כועס, והרי אדרבה שכינה קרמה ואתיא.

ואמרתי ליישב, דהא תחילה צריכין לתת ביאור בדברי ר' יצחק מיני' ובי', כיון דקא פתח וקאמר שהקב"ה מצוי בביהכ"נ, מה קאמר תו מנין לעשרה וכו', אלא ודאי דר' יצחק תרי מילי קאמר, מעיקרא קאמר דביהכ"נ המיוחד לתפילת הצבור תמיד ונעשה בעצמותו מקום מקודש, תדירה בו השכינה, ושוב אמר שאם ע"פ מקרה אין להם ביהכ"נ, ונדברו יחדו עשרה בני אדם להתוועד בבית הדיוט פלוני להתפלל שם בשעה שהצבורים מתפללים בכל זמן תפילה, וכשהשעה מגעת המה כאין אחד אחד ומתחילין ברכת השחר ופסוקי דזמרה, ובינתיים נתמלא מנין עשרה ומתפללין קדיש וברכו ועד נמירא, אזי בכו האי גוונא ג"כ שכינה עמהם, ואף קרמה ואתיא על סמך המדובר שיתפללו כאן דברים שבקדושה. ונמצא דלר' יצחק אין מציאות להיות כועס, דהא תדירה בביהכ"נ. אבל ר' יוחנן דס"ל דביהמ"ד וביהכ"נ קדושתן שקולה, כמוכרע מ"ש התוס' בחולין דף צ"ז, מסתמא שכינתא שריא זימנין הכא וזימנין הכא, כיוצא בזה דבש"ס מגילה דף כ"ט גבי דהוצל ודשף ויתיב, הילכך היינו דקאמר, כיון שבא ד"ל מביהמ"ד לביהכ"נ, כשמגיע שעת תפילה לכבוד קבוץ הרבים, ואינו מוצא אף י', הוא כועס.

אך ההקשיתי לשאל, דתיהוי תיובתא אדר' יצחק ממתני' וברייתא דבש"ס מגילה דף ה', דכל עיר גדולה צריכה להיות בה עשרה במלנין, ופירש"י, להיות

מצויין בביהכ"נ, דא"ר יוחנן וכו', והרי לר' יצחק אין מציאות למילתא דר' יוחנן, ולמה לן עשרה בטלנין. ויישבתי לי כך, דאה"נ דאין צריך למעמא דפירש"י, כי הנה איתא ברייתא בש"ס דמנילה דף כ"ח, בתי כנסיות אין נהגין בהם קלות ראש, ופירשוהו הרמב"ם והסור והש"ע, דאסור לשוח שיחה בטילה. ואיתא בכל ספרי המוסר, ובראשו ספר הזהר, דע"י כן מסתלקת השכינה משם. והרי פירש"י דבטלנין היינו אותן שאין בעלי עסקים וניזונים משל צבור למען יהיו בטלנין מכל עסק. אמור מעתה, יש לנו טעם הגון לעשרה בטלנין שבביהכ"נ, שהרי כל הקלות וחלול (איסור נעשה להיתר) שיחה בטילה, הוא נובע ממה שהמה בעלי עסקים ומספרים זה לזה את הקורות אותו, או שואלים עצה בעסקיהם זה מזה, ומשיבים זה לזה, ונמצא דוחקים רגלי שכינה, כי אין השכינה שורה על עצים ואבני ביהכ"נ, ולכן יהיו תמיד בכל שעת תפילה ותפילה עשרה בני אדם בטלנין בביהכ"נ, למען יתקיים מדור השכינה שם, שתהא שורה עם אותן שאינן משיחין שיחה בטילה, כיון שאין להם מה ישיחו.

ברכות דף ל"ט ע"א, נימא כתנאי דהנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמי' דבר קפרא הביאו לפניו כרוב דודומסקין ופרגיות, נתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך, קפץ וברך על הפרגיות, לגלג עליו חבירו, כעס בר קפרא, אמר לא על המברך אני כועס אלא על המלגלג אני כועס, אם חבירך דומה כמי שלא טעם טעם בשר מעולם, אתה על מה לגלגת עליו, חזר ואמר, לא על המלגלג אני כועס אלא על המברך אני כועס, ואמר אם חכמה אין כאן זקנה אין כאן וכו' עד א"ר זירא. ועיין בחידושי מהרש"א לאגרות שכתב, ויש לדקדק בהאי עובדא דבר קפרא, דמתחלה אמר לא על המברך אני כועס אלא על המלגלג, ואחר כך חזר ואמר בהפך, דמעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר, וי"ל דמעיקרא וודאי דכעס נמי על המברך שלא שאלו, אלא דהכי קאמר, לא על המברך כעסתי כ"כ שלא שאל לי על איזה יברך, כמו על המלגלג שהוא מורה ממש הלכה בפני רבו לומר שלא כדון בירך על הפרגיות, אבל המברך כיון שניתן לו רשות לברך, אין זה כמורה הלכה, ובא זה התלמיד המלגלג והתנצל עצמו שלא לגלג עליו על שלא בירך כדון, אלא לגלג עליו שלא ה' חש על כבוד הרכ לשאול ממנו על איזה מהן יברך, חזר בר קפרא ואמר, לא על המלגלג אני כועס שלגלג עליו על שלא שאל ממני, וכעסי בזה נשאר על המברך, ע"כ.

ויש לי לדקדק הרבה על פירושו וז"ל, א', האיך הלשון לא על המברך כו' אלא המלגלג כו', יסבול מה שפירש הוא ז"ל. ב', אם איתא דהלגלג ה' כדון, האיך יהא מסובל כך בלשון אם חבירך דומה כמי שלא טעם טעם בשר מעולם אתה על מה לגלגת עליו, הלא לשונו זה נראה בעליל להיפך, דחבירו דק שטות בעלמא הוא דעביד אבל לא שלא כדון, ודמשום הכי לגלגו שלא כדון. ג', אם איתא דהמלגלג ה' מתנצל עצמו בפה מלא כמו שכתב הוא ז"ל, למה לו לבר קפרא לומר שניתן אם חכמה כו', הלא זהו לגלוג המלגלג, והורה לו שכדון לגלג, מה לו עוד לכפול

הדברים. ד', דלפי פירושו ו"ל, מנא לי' להש"ם דאיכא כלל פלוגתא ביניהו לדינא, הלא כיון דקושטא הוא דהלגלוג לא הי' כלל על גוף המעשה, אימר נמי דמודה הוא דכדין עשה. נהי דלפי פירושו ו"ל משמע דבר קפרא סובר דהמברך עשה שלא כדין, שהרי קרא לחבירו מורה הלכה בפני רבו, מכל מקום הנימא כתנאי מירמוז אהנך תלמיד, כדמסיים, המברך סבר, המלגלג סבר, וקשה מנלן למיעבד פלוגתא. ולכן אומר את הנלע"ד נכון מאד לתרץ קושיית מהרש"א ו"ל, ועם זה אומר תחילה מה דקשה לי טובא, אם איתא כהמובן מפשטות לישנא דרש"י ו"ל, אהא דאם חבירך דומה וכו', ונעשה בשר חביב אצלו, הלא כיוצא בזה לא יחול בו החביבות אליו, דהאיך אפשר שיאמר אדם על איזה מאכל אשר לא טעם טעמו מעולם, המאכל הזה הוא חביב לי. אבל הסברא מסתברא לן שאותו תלמיד אכל כבר בשר פרגיות, והי' מתוק לו וערב לו כפי מזגו וטבעו, ומסתמא אף פעמים רבות אכלו, מאחד שזהו חביב לו, ומאחר שהפסיק משך זמן מה מלאכלו, ובהיום בא לפניו בהיסח דעת, חזר להיות מחבבו. הילכך אם איתא דכוונת רש"י ו"ל כהמובן לפום ריהטא, דלענין דינא דקדימת חביב לברכה קמירי בלשונו זה, הרי זה מוקשה.

ולכן אומר אני כך, דודאי האמת, האי ראובן המברך, אכל שוב גם מן הכרוב ובלא ברכה, כדין ב' מינים בני ברכה אחת, שמברכין על החביב ופוסר את השנוי, ולוי חבירו ידע בנפשו לאלתר שראובן יאכל שוב גם מהכרוב, (כי כן סתם חברים שמכירים היטב זא"ז בטבעו ומזגו, או אולי ידע באותה שעה מתאות רעבונו, או אולי שיער מעצמו בו שלא ינהוג כשופה כאשר יבואר). אבל בר קפרא הי' סובר שאינו חפץ לאכול כעת כי אם זה הבשר, ונמצא דממילא כדין עשה, דאין בכה"ג לתא דקדימה כלל, כמבואר בהריא בש"ע א"ח ס' רי"א בהנ"ה אחרונה. אך דזה עצמו שמניח את הכרוב על מנת שלא לאכלו כלל, וקופץ אל הבשר, הוא מדת השופים והתינוקות, דהאיך יהא האדם מניח מידי דויין לשבד רעבונו, והולך ואוכל מידי דמימשך לבא למיכל ספי דגריר לבא, והי' סובר בר קפרא דכך הוא גם כוונת לגלוג לוי על ראובן, ולכן כעס בר קפרא על לוי בלבד, ראשו שרי למילעג אינש על חברי' על לא דבר ממשיי, והיינו דקאמר אם חבירך דומה וכו' במעשהו זה, דמש"ה נהג בזה כדרך כולנו, דאה"ג דלא הי' חומר לאכול כלום לפי שעה, אך כי נפשו אִתָּה להתודע סיבי' מה הוא, אך דלהיות דזה אינו אמת, לכן הי' מעשהו זה מנהג שטות, עכ"פ האיך יתכן ללגלג עליו, דדבר של מה בכך הוא.

והנה בתוך כך, הושיט ראובן את ידו גם אל הכרוב ולקח ממנו אל פיו בלא ברכה, ואז הבין בר קפרא לגלוגו של לוי לאמיתו, והיינו דחזר ואמר, מעתה רואה אני דלא על לוי יש לי לכעוס, דהא הדין עמו ללגלג, אלא על ראובן אני כועס, דנהי דהטעות בדין אינו כדאי כל כך לכעוס עליו, לפי שעדיין לא למד דין זה ממני, הלא הי' עכ"פ מחוייב לשאול דין בזה, שהרי עכ"פ ידוע לו שיש קפידא בקדימה אף במיני ברכה אחת, ולדעת המקשה גרע טפי, שנכשל באיסור נהנה בלא ברכה לפי אמיתת הדין, כן נ"ל נכון מאד.

איתא בש"ס בדוכתי טובא, ה' בידו למחות ולא מיחה, או בלשון רבים, ה' בידם למחות ולא מיחו, כמו בסנהדרין בסיום דף ק"ז, ושוב בדף ק"ג, בצדקיהו כתיב ויעש הרע בעיני ה', שהי' לו למחות ולא מיחה, ובש"ס דע"ז דף ר' כיון שהי' בידם למחות ולא מיחו, ובש"ס דשבת דף נ"ה ע"א, אמרה מדת הדין ה' בידם למחות ולא מיחו. ודקדקתי למה לא אשתמיש חד זימנא למינקם, "תוכחה" תחת "מחאה", שהרי מהך אמירה דמדת הדין, א"ל ר' זירא לר' סימון לוכחינהו מר לדבי ריש גלותא. ואף מצד הסברא כך היא, דתוכחה בפה קודמת למעשה המחאה, שהרי אף גם שכיח מאד דלמחות אין ביכולת, ולהוכיח אין היכולת נמנע מכל אדם. ואמרתי דכך הוא הענין בפרש זה, ונקדים לתרץ ברייתא מבואר בש"ס דתמיד בפ"ק (כ"ח ע"א), תניא רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם יאהוב את התוכחות שכל זמן שתוכחה בעולם נחת דרוח בעולם טובה וברכה באה לעולם ורעה מסתלקת מן העולם שנאמר (משלי כ"ד) ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. והנה מלת יאהוב דנקט אינו מדוקדק, בשלמא אלמלי ה' כתוב בהאי קרא דמייתי, ולאזהבי תוכחה ינעם וגו', הוה ניחא, דהכי אורחיהו דמארי אנדתא דנקמי האי לישנא במילתייהו דרמינקם בהאי קרא גופי' דמיירי, לא כן עתה דאמר קרא ולמוכיחים וגו', הול"ל ורבה בתוכחות שכל זמן וכו'. והיותר קשה להבין, אסו איכפל רבי להיות יועץ בדרך מוסר כמה שבא בתורה למצות עשה מפורשת הוכח תוכיח, ודרשינן בי' אפילו מאה פעמים.

על כן אמרתי דהענין כך הוא, דישנן שני מיני תוכחה, אופן א', כשרואין לאחד עובר עבירה פלוני, מוכיחין אותו בדברים, היתכן הלאו כך וכך ואל נא תעשהו, ואופן ב', המוכיח את הרבים שיעשו כך וכך ויתנהגו כך וכך, וימנעו מן כך ומן כך. והנה הך מ"ע שבתורה, מיירי להדיא על שעת עבירה, כדאמר קרא בצדו ולא תשא עליו חסא, אבל להיות מדריך ומנהיג את הרבים לשלא יבאו לידי עבירות, אין בכלל מ"ע שבתורה.

ועפ"ז מתורץ לי מה דהוה ק"ל אמקרא שכתוב (משלי ט') אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך, חדא מהו זה דיהיב לן עצה לקנות אוהב בהוכח לחכם, והרי מחוייבין ועומדין אנו חיוב דאורייתא הוכח תוכיח. ותו, מהו דקאמר גבי לץ פן ישנאך, הלא ממ"נ, אם הוא מאן דלא ציית ואינו נמנע מהעבירה, א"כ מאי אריא דפן ישנאך, תיפוק לי' דאסור מכת מוסב שיהא שונא ואל יהי מזיד (שבת קמ"ח ע"ב), ואי דמיירי באופן שיהא מוכרח להיות נשמע לו ולתוכחתו, א"כ אדרבה מחוייב להוכיחו למנעו מעבירה, ואסור לגור ממנו פן ישנאהו. אך ע"פ האמור ניחא, דהאי קרא מיירי רק באופן הב' דקאמר שפיר שוא"ת עדיף גבי לץ, כי מה לו ולצרה זו לקנות לו שונא, אבל גבי חכם, איצטריך הוכיחהו ותקנה לך אוהב. ומעתה אומר אני, דהך ברייתא דבשם רבי דמייתי ש"ס דתמיד, נמי ניחא, דאה"נ דלא מיירי בתוכחה של התורה, אבל מיירי בתוכחה דמשלי, וקאמר דדרך ישרה היא שיוכיח את הרבים לשם המצוה לשמה, לא לשם קנות אוהבים, כי אם שיאהב את התוכחות של בני אדם בעצמותן שיעשה המצוה להיות ריח ניחוח לה', וממילא תבא נחת רוח גם לעולם התחתון.

ועפ"ז מתורץ לי נמי מה רהוינא רמי אהרדי, דבש"ס דתמיד כפ"ק איתא
אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל המוכיח את חבירו לשם שמים וזכה לחלקו
של המקום ב"ה, ולא עוד אלא שמושכין עליו חוט של חסד שנאמר מוכיח אדם
אחרי חן ימצא, ופירש"י (במשלי כ"ח), מוכיח אדם אעבירות ומפרישו מהם,
אחרי, אחר זמן, חן ימצא בעיניו. ורמינהי אהא דאיתא ביבמות דף ס"ה ע"ב, חובה
הוא שלא לומר דבר שלא נשמע שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך, והרי אם איתא
כדר' יונתן, תיהפך השנאה לאהבה ע"ר ברצות ה' דרכי איש ונו'. אבל נחא
כדאמרן, דוראי בהך דר' יונתן דמיירי באופן תוכחה דמ"ע כדפירש"י שהבאתי
עליו, בהא הוא דהכי הוי, אבל האי קרא דמשלי דמוקמינא לי' באופן ב' הנזכר,
קאמר הש"ס דיבמות שפיר דשוא"ת עדיף.

ומעתה נחא נמי הא דפתחינא ומייטינא דוכתי בש"ס דמינקט לישנא דמחאה,
משום דבעו אורויי דוקא בתוכחה דבשעת עבירה, דהמכוון הוא שתהי' העבירה
נמנעת, אבל אה"נ רבתוכחה דבאופן ב', אין בה העונש והחומר דאיוכר בש"ס.
ובהכי נחא דלא תיקשי מהא דר' יונתן, אהא דאמר אבוי בכתובות דף ק"ה
ע"ב האי צורבא מרבנן דמרחמין לי' בני מתא, לאו משום דמעלי שפי, אלא משום
דלא מוכח להו במילי דשמיא. דמשמע אילו הי' מוכיח להם, לא היו אוהבים, דאיהו
נמי מיירי באופן ב' הנ"ל.

אך כי הא קשיא לי, מאחר דאוקמינא קרא דמשלי וש"ס דיבמות באופן ב'
הנ"ל, האך יתכן האי כללא דכייל אבוי. והנה מהרש"א ו"ל ראיתי בלשונו תוך
דבריו, דרובן ככולם של בני מאתא ומאתא המה לצים דמשלי, ואהא סמך אבוי.
אך אנכי לבכי לא כן נראה, דלא נחא למאריהו דנימא הכי, אבל אמינא דאדרבה
דאבוי מיירי במין תוכחה בשעת עבירה, שהחויב הוא למחות בכל היכולת כמבואר
בש"ס דערכין פלונתא דנ' אמוראי, והנה תוכחה כוז נורמת ע"ד הטבע להרכות
עליו שונאים, אך דע"פ הזכיי' מן השמים יהפוך ד' עליו לפובה, כי כן הוא לשון
דר' יונתן. נמצא דהכי פירושא דאבוי, דמיירי בדאיכא צורבא מרבנן במאתא, ולא
ידעינן שפיר מה טיבו, אם הוא אהוב למעלה כדבעי מיהוי, ואולי נקח לנו למופת
ממה דרחמי לי' בני מאתא, מדהוא אהוב למטה מסתמא גם נחמד למעלה, אהא
הוא דקאמר אבוי דאין מזה ראי', דאימר אינו אהוב למעלה, ואפ"ה המה אוהביו,
מדמניחם לעבור כאשר תאוה נפשם, אבל אילו הי' מוכיחם מעבירות, היו שונאיו,
כעל פי דרך הטבע.

שבת סוף דף קי"ט איתא, אמר רב יהודה אמר רב אל תגעו במשיחי ובנביאי
אל תרעו אלו תלמידי חכמים, ופירש"י שנאמר ונביא לבב חכמה. וראיתי לדקדק
למה זה נקט דוד המלך ע"ה, הכינוי נביאים, שפי לימא ולחכמים אל תרעו, וכי
תימא דרצה לתת להם שם תואר חשיבות, הלא זה קשה יותר, מהא דאיתא בש"ס
דב"ב דף י"ב, אמר אמימר וחכם עדיף מנביא שנאמר ונביא לבב חכמה, מי נתלה
במי הקטן נתלה בגדול.

ויישבתי לי, ע"פ מה דאיתא ברש"י על התורה בסדר וארא וז"ל, כל לשון נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות, עכ"ל. ואמינא השתא דזהו עצמו כוננת רב יהודה אמר רב, מחמת דהי' קשה לו היכי תמצא דבנ"י ידיעו אל נביאיהם, ואף שמנבאים להם פודעניות או אף שיוכיחום על התשובה, הלא המה מוכרחים ע"פ הדבור מפי השכינה. ולכן מפרש רב יהודה אמר רב דקאי אתלמידי חכמים, וקדי להו נביאים דזהו הגורם להריע להם, ומזהיר לבני ישראל אל תרעו. ומדוקדק נמי דקרי להו נביאי ביו"ד, נביאים שלי, שמכריזים על התשובה לשם שמים להרבות כבוד שמים אשר הרנילות להריע להם, אני מזהיר אתכם אל תרעו, דאה"נ דאותן שמוכיחין על כוננות זרות, אינני מזהיר.

ועוד יש לי לתת טעם להסביר לקרותן נביאים, כי הנה בספר שמואל אמר קרא (ט' א'), כי לנביא היום יקרא לפנים הרואה, ועוד שם, היש בזה הרואה, ועוד שם, בית הרואה, ועוד שם, אנכי הרואה, ובדאי תואר זה הוא על שם שרואה עתידות. והנה איתא בש"ס דתמיד דף ל"ב, איזהו חכם הרואה את הנולד, כלומר שמצייד לעיניו העתיד להתהוות ע"י כן. ונמצא כשם שהנביאים המכונים כן היום, היו מכונים מלפנים רואים, כך התלמידי חכמים מכונים רואים ומכונים נביאים.

ועם זה יובן יותר מקרא שכתוב בספר ישע"י (ל'), בנים לא אבו שמוע תורת ה' אשר אמרו לרואים לא תדאו ולחוזים לא תחזו לנו נכוחות רבירו חלקות חזו מהתלות. ויש לדקדק, דאז אמאי יהיב להו כינוי אשר מלפנים, לימא ספי אשר אמרו לנביאים וגו'. ותו מה לשון לא תדאו דקאמר, דהוא דבר שאין ברשותו, דכל מה שמדאין להם רואים המה, אף אם שלא לרצון להם, אבל הו"ל למימר לא תגידו לנו. אבל אמינא דמהכוון הוא על הת"ח המכונים הרואים כנזכר, שרואים ההפסד והרעה העתידה לבוא, על הריחוק והתענוג של העבירה אשר הווה לפי שעה, וכן ההיפוך, שרואים את התענוג העתיד לבוא, על הצער והטורח וההפסד של המצוה אשר לפי שעה, הילכך אהא דקאמר לא אבו שמוע תורת ה', קאמר בצדו רמכח זה אומרים להתלמידי חכמים הרואים את הנולד וכנזכר, לא תדאו, אף אתם מה לכם לדאות עתידות, היו תהיו כמנונו דברו חלקות כמנהגנו, והיינו לעם אחד.

מנחות דף צ"ט ע"ב, אמר ר"ל כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובד בלא שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים, וכד' אבין אמר ר' אילעא דאמר ר' אבין אמר ר' אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה, רבינא אמר השמר ופן שני לאוין נינהו, רב נחמן בר יצחק אמר בשלשה לאוין שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים, יכול אפילו מחמת אונסו, ת"ל ופן יסודו מלבבך, במסירם מלכו הכתוב מדבר. והנה מהרש"א ז"ל מניח בקושיא על רב נחמן בר יצחק, כי היכי דקא חשיב תרי שמירות לתרי לאוי, ליחשב נמי תרי פן לתרי לאוי. ואמרתיו בעזה"י לתרין, דתחילה ראוי לדבר מאי טעמא דר"ל דלא קא חשיב ג' לאוי כדרכ נחמן בר יצחק, וכן על רבינא תחול שאלה זו. ואולם יישבתי לי על רבינא מיהת, דאידיה לגרמי' לא הוה ס"ל למיעבד

לאו תניין משמירה תניינא, דהא מיבעי לה למילתא אחריתי, לאשמוענין דמתחייב
בנפשו, כראיתא קמן משנה ערוכה בפ"ג ראבות. וגם על ר"ל י"ל דמש"ה לא אמר
כרב נחמן בר יצחק, אך ראבתי מ"ם לא אמר כרבינא.

ויישבתי לי כך, כי הנה הרב הגאון בעל מדרש שמואל על מתני' ראבות
הנ"ל קשה לו, מנ"ל להתנא ראבי' על דבר אחר מתחייב בנפשו, אימר דוקא כל
משנתו. ומתרג' הרב הגאון בעל תי"ט דנפקא מן כפילא רמילי, השמר לך ושמור
נפשך, ליתן שמירה על כל דבר ודבר. נמצא אתי שפיר, דמה"ם רר"ל לא ס"ל
כרנב"י כראמרן, גם כרבינא לא מצי אמר, כיון דתרתי השמירות מיבעי לן
למילתא דהתנא, פש לי' רק הלאו דפן. אך דמעתה דרבינא ורנב"י אינהו מיהת
לית להו סברת תירוץ התווי"ט, תיקשי לדידהו מיהת קושיה המדרש שמואל.
אמנם יישבתי לי, דבסדר בשלח על הפסוק והי' אם שמוע וגו' כל המחלה וגו',
איתא במכילתא, ורש"י מייני לי' בסוף סדר עקב בפ' ק"ש, דכפילא דוהי' אם שכוח
תשכח דבריש הסדר, אתי לאשמוענין, דאם התחלת לשכוח סופך שתשכח הכל.
אמור מעתה דא"ש על התנא דקאמר דבר אחד, דהא הך דבר אחד רשכח הוא
בודון ופשיעה, גורם שישכח ממילא כל משנתו, נמצא דכל עיקר התראת הכתוב
שיזדהר בנפשו מלשכוח את התורה, היינו שיזדהר על דבר אחד ממנה, דאם יפשע
בה וישכח דבר אחד, הרי זה ישכח אחת לאחת את כולה מאליי, ונמצא דבשכחת
האחד בא להיות מתחייב בנפשו.

נמצא מעתה דרבינא קא חשיב שפיר שמירה קמאה ללאו מלבד הפן, אבל
תניינא מיבעי לי' למילתא דהתנא, ואהא קאמר תו דנב"י, נהי דשמירה תניינא לא
קא חשבת כראמרן, מכל מקום מאחר דלא סגי בפן קמאה, דיכול וכו', ולכן ת"ל
פן יסורו, א"כ לימא קרא לאלתר השמר וגו' פן יסורו מלבבך הדברים, אלא ודאי
דלפסווי תרי לאוי בא הכתוב, והכל נחא בעז"ה ולא קשה קושיה מהרש"א ז"ל.

כתב הרמב"ם בהל' סנהדרין בפרק י"ד הלכה ח', מי שעמד על נפשו ולא
יכלו בית דין לאוסרו עד שימותוהו במיתה שהוא חייב בה, הורגין אותו עדין בכל
מיתה שיכולים להמיתו בה מאחר שנגמר דינו, ואין רשות לשאר העם להמיתו
תחלה, לפיכך אם נקטעה יד העדים פטור וכו', במה דברים אמורים בשאר מחוייבי
מיתת בית דין חוץ מן הרוצח, אבל הורג נפש שנגמר דינו ורודפין אחריו בכל דבר
וביד כל אדם עד שממיתין אותו. והרב הגאון בעל כסף משנה למד בדרעת הרמב"ם
שלמד בהש"ס (סנהדרין מ"ה ע"ב) פירוש דחוק, ואף בעל לחם משנה נמשך
אחריו. ולא ארע האריך יתכן שהרמב"ם יצא ללמוד חוץ להפשוט מבלי סעם או
ראי', ובפרט להקל בדיני גפשות. ומתחילה אומר, אף את"ל כלימור פשט הדחוק
שבכסף משנה, הא מיהת לאו מרעת עצמו עשה כן הרמב"ם ז"ל, כי אם דכן הוא
תוספתא ערוכה בסנהדרין בפ"ב, דבכל חייבי מיתת ב"ד הדין הוא כמו שבא
בברייתא בש"ס על רוצח, ומסיימה משום שנאמר ובערת כו', ואף דש"ס דירן לא

מייתי לה, הלא התוס' מייתי לה בריש מכות, ומרמו עלה מהש"ס דסנהדרין, (ונרפסה בהעתק מוסעה, ומהרש"א ז"ל הגי' על אמיתה).

אך דלפי דעתי בעניי, עדיפא משנינא מה שלמד הרמב"ם בפשט הש"ס, ותחילה אדין לפני רכותי, חדא, הא לפי פשט שלנו בש"ס איכא הכא רומיא דמרמי התוס' גופיהו בריש מכות (ד"ה כל הזוממין), ומה דמשני התוס' תמי' לי בעניי, דאכתי ליהוי אדשמואל תיובתא מיהת מהך תוספתא. ותו איכא למידק אהש"ס דסנהדרין דף מ"ה, הלא שם לקמן דף נ"ג קאמר הש"ס להדיא דהנך מות יומתו דגבי חייבי סקילה, אתיין לרבוויי בכל מה שנוכל אם אין אפשר כדינו, ומייתי לדוגמא הך ברייתא דדף מ"ה. והנה גבי חייבי חנק נמי כתיבי טובי מות יומת, ובעיר הנדחת נמי רבתה התורה הכה תכה, (מובא בש"ס דב"מ דף ל"א ריש ע"ב), והשתא קשה טובא, דבעי אשכוחי כתוב שני לצרופי' בהדי כתוב דרוצח למיהוי שני כתובים, האיך נייד הש"ס מכולהו הנך, ודליג ומייתי גואל הדרם. וכל זה חידוש נפלא מכל הצדדין, חדא, הלא ודאי עדיף לאשכוחי חידוש דפריש רחמנא חד לשון ריבוי וחד חידוש דין באותו לשון ריבוי וזימנין טובי בדוכתי עניני שניין, משא"כ גואל הדרם אין לו דמיון כולי האי, דהא שניין לישיני דריבויי, ושניין חידושיהו דדינא. ותו, דהאי קרא דמייתי ברייתא דגואל הדרם בפנעו בו, מיירי ברוצח במזיד כמבואר בפירש"י על התורה להדיא, וכן הוא ברמב"ם ריש הלכות רוצח, (ורכור רש"י בכאן הוא פלא עצום), והאיך קרי לי' רוצח וגואל הדרם ב' כתובים הבאים כאחד, אידי ואידי הוא חידוש חומר ברוצח, ואמאי א"כ לא נילף כולהו עבריינים המזידים המומתים, שינהוג בהם חומרא דמכל מקום, כמה מצינו מעברייין הרוצח המומת מכל מקום, וכי בשביל דגלי ב' רחמנא עוד ריבוי אחר דלא בעי דוקא גואל הדרם, לא אפשר למילף מיני' כולהו עבריינים המומתים דליהוי מומתים מכל מקום, ומהו הדמיון כלל נדון דידן לכל ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין שבכל הש"ס, דפריש רחמנא חידוש דין בשני ענינים שונים, והוה סגי לגלויי האי חידושא כחדא דוכתא ונילף מיני' כמה מצינו גם אידך וגם כולהו עניני דבתורה, אלא ודאי מדהויין ב' כתובים, ע"כ לא בעי רחמנא האי חידושא לדינא כי אם בהנך תרתי עניני, ולא בשום ענין אחר שבתורה, משא"כ כאן.

ותדע לך עוד, דבכל הש"ס היכי דאית לן צריכותא, לא מקריין ב' כתובים, ומלמדין שפיר, והרי כאן אי אפשר כלל דלישתוק רחמנא מריבוי דפנעו בו וליסמוך אריבוי דמות יומת, או דליהוי איפכא, דמידי אריא מה ענין זה לזה, מה זה סמיכה מה זה שתיקה, הילכך מן כל הצדדין לא לינקום הש"ס גואל הדרם, אבל לינקום הכה תכה דעיר הנדחת, או מות יומת דשאר מומתין. והאחרון הכביד, האיך יתכן לרזן בנ"ד דין כולל הנהוג בב' או ג' כתובים הבאים כאחד דאין מלמדים שבכל הש"ס, הלא בנ"ד הוא איפכא, דכל י"ח הנסקלין רבתה תורה שיומתו מכל מקום, והנהרגין השנים נמי, ושלשה מהנחנקין נמי, ונשארו ג' נחנקין וב' פרטים שבתורה לשרפה, דלא כתיב בהו ריבוי, (דמלת ומתה דגבי נערה ארוסה, וכן ומתו, וכן ומת דגבי כן סורר ומורה, הנך מילי גופיהו ריבויא נינהו), והאיך יתכן דהנך יחידאין אקיל

עלייתו רחמנא, הלא יתחמץ לבב כל הישר הולך בתוה"ק לשמוע מהאומר כן. (ואל תשיבני מהלשון שבתוס' בחולין דף ס"א, דהויין י"ט עופות המותרין מרלא נזכרו אף א' מהם בין הטמאים כדאי אין עוד א' בעולם הטמא לאכילה, וזה פשוט מאד וא"צ לדבר מזה).

אשר על כן אומר אני, דהרמב"ם למד כאן הפירוש כך, דהמותיב מבדייתא על הא דשמואל הלא הוא כל עיקרו על דרך כמה מצינו דהך קפידא דסיף הוא למצוה ולא לעיכובא, כך סובר תנא דברייתא נם בהך קפידא דיד העדים, דהוא רק למצוה ולא לעכב, ואהא משני לי', שאני התם דאמר קרא מות יומת, ר"ל קפידא זו דסיף חזינן קמן דאינה מעכבת למיהוי נמי דוקא קרא כרתיב, דהא רביי' רחמנא גבי דיעבר דאין אפשר, ואתקף אהא, ונילף מיני', פי' נימא מדחזינן קמן דקפידא דהאי קרא דסיף אינה כרתיב גבי אי אפשר, כי אם למצוה בדאפשר, כך מסתמא נמי הך קפידא דהאי קרא דיד העדים, אינה כרתיב לעכב כי אם למצוה כמה דאפשר, ואהא משני דהו"ל רוצח וגואל הדם כ' כתובים, ר"ל לאו א' יש כאן דחזינן לי' דאינו מעכב כרתיב, דהוא קרא דמות יומת המכה רוצח, המורה דלא בעי סיף לעכב בדאי אפשר, אבל יש לנו עוד כתוב דאינו לעכב בדאי אפשר, והוא קרא דרתיב גואל הדם ימית, ופריש בי' נמי ריבויא דאין זה לעכב כי אם למצוה, מכלל דבשאר דוכתי דרתיבי קפידא בקראי, בעינן להו לעכב.

ומהשתא א"ש כולהו מילי דרמב"ם, בריש פרק י"ג בשכותב ועדיו הם ההורגין את המומת כמיתה שמחוייב בה, ורוצח שלא הרגוהו עדיו חייבין להמיתו ביד כל אדם, שפיר כתב, שהרי גבי רוצח פקיד רחמנא המצוה אגואל הדם, ואפ"ה רבי רחמנא תו דמיתה אין זה לעכב, דרתיב בפנעו בו, כל הפוגעו, ודין זה כבר שנאו למעלה בריש הלכות רוצח, וממילא כ"ש דשפיר כותב כאן כנוצר. ומה"ס כותב שוב בהלכה ז' בהך דנגמר דינו וברח, דברוצח לא בעינן הן הן עדיו, אבל בשאר מחוייבי מיתה כ"ד בעינן דוקא הן הן עדיו.

ומה טוב ומה נעים בא לשונו דהאי ספרא דווקא, בפרק י"ד בהלכה ח' כמה דשנה לפנינו האי דינא דשמואל תוך משנתו דדינא דמומתים מכל מקום דהברייתא, לרמז לנו מקור משנתו כאשר נובע לו מהש"ס, דאדרבה שניא הך חומרא דמומתים מכל מקום, דרחמנא גופי' רביי' להדיא בדאי אפשר כרינן, משא"כ הך קפידא דיד העדים לא רבייא רחמנא דלא תיהוי מעכבא בדאי אפשר עליהם, וכא תיכף בצדו הכמה דברים אמורים וכו', דהוא מצורף לכ' כתובים, מדגלי רחמנא בהדיא גבי קפידא דגואל הדם הכתובה בעבירת רוצח דלא תיהוי כי אם למצוה ודלא מעכבא בדאי אפשר על ידו, מכלל דבכל שארי עבירות שממיתין עליהם, קיימא הקפידא דיד העדים אף לעיכובא, דבדאי אפשר על ידיהם פטורים העבריינים לגמרי. והנה הרב הגאון בעל כסף משנה הניח קשייתו זאת על הרמב"ם בלי פירוקא, והרי לפי גילוי פנים יפות הבא כאן בעז"ה לק"מ, ואדרבה מהא גופא מסייענא טובא דקושטא קאמינא כדעת הרמב"ם, ואף נכון הוא הפירוש הזה בעצמותו ככוונת הש"ס הקדושה, מכל הלין טעמין דרתיבנא לעיל באורך.

ברוך ברכה על הטבילה

מהגה"ק בעל ייטב לב אבר"ק סיגעט זצ"ל

יפה העיד בזה, והנה ברוב המקומות המקוה היא בחפירה ועמיקה, וי"ל דשם לא נפיש וזהמא מהבל האמבטאות, אבל במקומות שהמקוה היא אינה עמוקה ועומדת במרחץ של האמבטאות, לא פתר לזה, וזלת כיון דאי אפשר בדרך אחרת. ומה שכתוב במור וקציעה (בס' פ"ד) לנהוג לברך קודם שתכנסה ולא תפסיק בדיוכור, ואף אם לא תחשוב תכיפה, מ"מ אינה נחשבת להפסקה, וכך אני נוהג עם ברכת ציצית, כשאני לובש שם בגדיי אחר הטבילה, עכ"ל. לא הבינותי, דהרי צריכה לחפוף, והחפיפה זמן צריך, ואם תברך קודם שתכנס לבית הטבילה, הוי הפסק גדול, שהוא בודאי יותר מכרי הילוך כ"ב אמה, עיין או"ח סימן ח' וסימן

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונס' ז' עמוד ר"ס. - ההעתיקה מהשאלה והתשובה, הניע אלינו מאת האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה משה דויטש נ"י. ישא ברכה מאת ד'. (ב) תשובה הזאת, היא מענה על שאלה בענין ברכת הטבילה, שנשאל מאתו מאת הרה"ג מוה"ר חיים משה הערשקאוויטש ז"ל מעיר פוטפולעשא (במחוז מארמאראש), ח"ל השאלה: מה שנהגו הנשים שמברכות ברכות הטבילה בבית הטבילה דידן, ואין אני יודע על מה סמכו בזה, דהא מדברי הר"ר מנחם שהביא המג"א סימן מ"ה ס"ק ב', ומדברי הס"ז סימן פ"ד ס"ק ב', משמע דאין לברך כי אם במקוואות שכל תשמישן אינן כי אם בצונן, אבל במקוואות שלנו שרוחצין גם בחמין, אין לברך שם. ואף שהפרמ"ג סימן מ"ה אות ב', ומחצית השקל סימן פ"ה אות ב', נסתפקו במקוואות ששופכין לתוכן יורה מים חמין, דאפשר דלא נפיש הבלא וזהמא כל כך כמו במרחץ, היינו היבא דאין שופכין חמין כי אם למקוה שטובלין בה, וגם אין אותם מים חמין הרבה, כדי שיוכלו לסבול בה, דאפשר דהתם לא נפיש הבלא וזהמא כל כך, אבל במקוואות שלנו ששופכין מים חמין הרבה, ורוחצין בהם בנתר ובכורית, ושופכין מזו לזו ומזו לזו, וגם למי המקוה שטובלין בה, שופכין חמין ונפיש הבלא וזהמא, בודאי יש לו דין מרחץ גמור. וגם הגאון החתם סופר כותב סברא זאת בחלק או"ח תשובה ח"י.

ועוד דבפירוש כתב הגאון מוה"ר יעב"ץ בספרו מור וקציעה ח"ל בס' פ"ד, וכ"ש בבית הטבילה דידן שרוחצין נ"כ בחמין, פשיטא דאסור לברך בשם וכו'. ובפרט במקוואות של הכפרים שאין להם לכל כפר וכפר כי אם מקוה אחת, ומידו יום ביזום נתחממות ממי המקוה, וגם עושין אמבטאות לרחיצת נשים קודם הטבילה, בודאי יש לו דין מרחץ גמור, ואסור לברך שם אף ברכת הטבילה כיון שנפיש הבלא וזהמא. וגם החתם סופר בתשובה הנ"ל הסכים לדברי מוה"ר יעב"ץ. והוא הרבה להביא רא' לזה מהא דרעת ר"ת דאין לסבול כלל בחמין, כדמשמע פשטא פשטי' דש"ס דברכות כ"ג ע"ב ותענית י"ג ע"א, דקאמר הגמרא, טבילה בחמין מי איכא. אך אנן סמכינן אהנהות מדרבי, דמייתי רא' להיתר מהא דרורי חסרת (גרה ס"ח), עיי"ש. והקשה החתם סופר דהא מ"מ קשה מנמרא הנ"ל, על כן כתב החת"ס, דנראה לו משום דכל חייבי טבילות צריכים לברך, ע"כ פריך הגמ' בפשיטות טבילה בחמין מי איכא, דאינו יכול לברך שם.

ואף שלא זכיתי להבין הראי' שלו בזה, שכתב דנראה דנמ' פריך טבילה בחמין מי איכא, משום זה דאינו יכול לברך שם, רהא קאמר התם הגמ' בברכות דף כ"ב, א"ל רב חונא

קס"ו, ובפרט שאי אפשר שבאותו זמן לא תהי' מדברת, והוי הפסקה. ואם אחר החפיפה שמתחממת ברחיצה, איך תלך לחוץ למקום קר לברך, וסירחא גדולה ללבוש קצת בגדים ולפושטן, ומהר"י יעב"ץ שאני, שאחר שלבש קצת מבגדיו, הלך לחוץ לברך על הציצית ולבושו. וכיון דאי אפשר בענין אחר, וגם אין המקוה חמה ממש, רק בדרך להפשיר צינתן, סמכו על זה לומר דשם לא נפיש הבלא, ועל דרך שכתב הפ"ז (בסי' פ"ד סק"ב) לענין שלו דהו"ל כריעבד כיון דאי אפשר, הכי נמי לנידון דידן.

לרבנן רבותי מפני מה אתם מזוללין בטבילה זו, אי משום צינה, הא אפשר במרחצאות. משמע מדבריו, דאם אי אפשר במרחצאות, אין צריך לטבול בצונן. ועל זה א"ל רב חסרא טבילה בחמין מי איכא, לפי פירוש החת"ס, היינו דהא אינו יכול לברך שם, ואינו מוכן לי, וכי משום זה דאינו יכול לברך שם, יפסוד מטבילה כל עיקר, ויטבול בצונן, והתם יכול לברך דלא נפיש הבלא וזהמא, זה אינו, דהא גם רב הונא מודה דאם אין לו חמין דאין לטבול בצונן, ואי נימא משום זה דאינו יכול לברך בפנים, יפסוד מטבילה, א"כ לפי"ז יפסוד בעל קרי מהנחת תפילין ומלהתעטף בציצית, וגם יפסוד מכל מצות שצריך לברך עליהם, וזה לא שמענו ולא ראינו, כי בודאי עושה המצות בלא ברכה.

ומה שהקשה על הנהגת מרדכי, יש לתרץ באופן אחר, אף שלא זכיתי להבין דבריו בזה, מ"מ בודאי דינו דין אמת. ע"כ קשה לי על המנהג הזה שנהגו שמברכות שם בשם, ואם אין עושין כמו שכתב מהרי"ע"ץ דיברכו כחץ כשנכנסה לטבול, לכל הפחות תברך בלא שם ומלכות. ומאחר שמכל הפוסקים לא נראה כן, ע"כ יורינו דרך השם האין לבוא בזה אל האמת, עד כאן לשון השואל. - והנה"ק בעל ייטב לב זצ"ל רשם את התשובה הנ"ל, בשולי היריעה של מכתב השאלה.

ובעיקר דין זה, עיין בשו"ת מנחת יחיאל חלק ב' סי' קנ"ה אות ז' שכתב בזה"ל: מנהג העולם, וכן ראיתי בכמה קהלות שהיו שם רבנים גאונים וצדיקים, שמברכות הנשים ברכות הטבילה בשעה שעומדות במקוה, עכ"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן כמדינה זו והן כמדינה אחרת.

בענין הוספת חומש בפדיון הבן

מהגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל^(א)

בספר שערי תשובה סי' מ"ז כתב רב האי גאון בסדר פדיון הבן וז"ל, לאחר ל' יום חייב לפרותו מן הכהן בחמש סלעים, ואמרו רז"ל שאם עברו עליו ל' יום ולא פדאו, חייב להוסיף חומש עד שיגיע לעשרים דינרים ערביים של כסף יפה. ושאל על זה רב אחר, שאין שום מקום בש"ס שמחייב חומש לשוהה בנו ל' יום בלא פדיון, ועוד דלא מצינו בנמרא (ב"מ ג"ה ע"ב) רק חמשה חומשין. ואמת הרבר, שגם בהלכות גדולות בהל' בכורות, כתב חשבון כזה על פי הוספת חומש, אבל גם זה תמוה, עכ"ד.

הנה מה שעירב הרב השואל דברי בעל הלכות גדולות, ודברי רב האי גאון, הוא מפני שנעלם ממנו מקור הדברים על כן היו לאחדים בידו, אולם כאמת לא קרב זה אל זה, הבה"ג מיירי אף בבן שיפדה בזמנו, ובכל זאת חייב להוסיף חומש, והוא מדמה פדיון הזה לפדיון קדשים. ורבינו הרמב"ן הלכות בכורות פ"ח (ברפוס פרעשבורג הוא דף צ"ט) הביא דברי הבה"ג, וכתב עליהם כי במח"כ סעות המה, דליכא תוספת חומש בפדיון הבן, וחמשה חומשין תנן במשנה. והביא בשם רב האי גאון שכתב ג"כ דדברי הבה"ג סעות הם, ועיין סו"ז (יו"ד סימן קל"ג ס"ק ו') שהקשה כעין זה לענין חמש פרושות. ומ"ש בנקה"כ שם, במח"כ"ת לא ראה רברי התוס' בגיפין (י"ב ע"ב) ד"ה פחות מש"פ, ועיין שו"ת מהרי"ק (שורש קל"ג ענף ג') שהביא לו השואל לשון זה, והוא לא ידע כלל מקור הרבר, והקשה ג"כ קושיית הרמב"ן.

אמנם רב האי גאון בתשובה (סימן מ"ז) הביא שאם עברו עליו למ"ד יום ולא פדאו חייב להוסיף חומש, וזה ענין אחר, כמ"ש הרב כנה"ג ביו"ד (סימן ש"ה בהגהות הסור אות ט"ו בשם א"ח) דאם עבר יותר מלמ"ד יום ולא פדאו חייב להוסיף חומש, והמהרי"ט אלנאוי העיד שכן מצא בחידושי קדושין לאחר מהקדושים, וגם בא"ח עצמו ראה זאת, והוא מתורת קנס, וכן מצאתי בכל בו (סימן צ"ד) ע"ש. ודו"ז הגאון סבא קדישא מו"ה יעב"ץ ז"ל בחלק השלישי הנקרא ברכות הורי, הביא בשם מהרי"ק שאם עבר יותר משלשים יום ולא פדאו דמוסיף חומש.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונס' ה' עמוד ט'. - וראוי לציין כי כבר נשאל הגאון מוה"ר יוסף שאול זצ"ל על ענין זה, כמו שנזכר בספרו שו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתא חלק שלישי סוף סי' צ"ח, ובספרו יוסף דעת על שו"ע יו"ד סי' ש"ה סעיף י"א. ועיין עוד בזה בספר שנות חיים להגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל בתשובה שד"מ ד"ה ובגדון. ובקובץ יגדיל תורה שיצא לאור פה ברוקלין (שכ"ס תשל"ח), נדפסה תשובה מהגאון מוה"ר ארי' ליב מהאמיל זצ"ל, ובתוך הדברים שם, כתב להעיד על זה, מדברי רש"י מפורשת במס' בכורות דף י"ב ע"ב, שכתב בדי"ה ומוסיפין, ואם המתין מפדיון בנו כמה שנים, עדיין יכול לפרותו, ואינו נותן יותר, עכ"ל.

אבל אינו כן, רמהרי"ק כתב גם בזמנו, וזה תמוה, אבל זה יוכל להיות שהוא משום קנס, ולא קשה מידי מחמשה חומשין, ועיין היפכ. ועיין גם מהרי"ט אלנאזי שם כמה שעמר שם דבה"ג פסק חומש מלנו והוא שותות מלבר, ואנן קי"ל כמ"ד חומש מלבר כצ"ל ע"ש, ועיין שאילתות (פ' נשא סימן קי"ט ובהגה"ה שם).

בענין הנ"ל

מהגאון מוה"ר וואלף שיף מברעסלא זצ"ל

ב"ה. יום א' ג' תמוז תרס"ז לפ"ק ברעסלויא.

שלו' וישע רב לכבוד גיסי הרב המאה"ג חריף ובקי
נגיד ושוע כקש"ת מהר"ש בירנבוים.

שמחתי מאד ברבריו היקרים לי, כי פלפל בחכמה להצדיק את רברי הכל בו [בס' צ"ד, שכתב, ראם עבר לי' יום ולא פרה את בנו, מוסף חומש], ומ"מ נראה שאינם עולים כהוגן, כי הוא רחוק מאד מהתנא כחד תחת לשונו רבר אשר נהג בפני הבית ושלא בפני הבית בארץ ישראל, ולא ירא שישמעו אינשי לומר ררק אילו הי' צריכים להוסיף חומש ולא יותר, כאשר באמת טעו כל גדולי ישראל מלבר בה"ג וכל בו, והו רחוק לאמרו.

עשיתי כאשר צוה עלי, והראיתי מכתבו להרב מוה"ר גדלי' פיקשין, והראני גם הרמב"ן ה' בכורות הנרפס מחדש בפרעסבורג הביא בה"ג והשיג עליו, וע' אלנאזי שם באריכות שהביא גם תשו' מהרי"ק.

ולולא דמסתפינא הייתי אומר רבר חרש, אחר שנחקור מה שצותה התורה להבעלים שנאלו השרה או הבית שיוסיפו חומש, ולא כן בפטר חמור, בשלשים של עבר, ואונס ומפתה, או באומד ערכי עלי. אלא דהענין כך הוא, היכי רצותה התורה ליתן סך מסויים עבור חפץ זה, הן אם שוה יותר או פחות, אמרינן אין לך בו אלא מה שציוותה התורה ולא תוסף, רק בהקדיש את ביתו רצריך שומא בב"ד, הנה בדבר הנישום, תלוי ברעת ארם להקפין או להגריל, אמרינן מי חכם ויכן זאת שהבית שוה זאת במצומצם ולא מעט יותר, לכן באיש אחר הפורה, אמרינן לא ניתנה תורה למלאכי השרת ויתן לפי שומת הב"ד, אבל אם הבעלים פודים, לדידי'

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' ט' עמוד ט"ז. - מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. ברכות התורה יחולו על ראשו.

(ב) הוא הגאון מוה"ר חיים שמואל הלוי בירנבוים זצ"ל מדובנא. נולד בשנת תקע"א לפ"ק בעיר פילץ לאביו הרבני מו"ה דוד הלוי בירנבוים. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל. נרפס ממנו ספר רחש לבב על סוגיות הש"ס, והגהות מעשה חושב על ספר שער המלך. נפטר ער"ח ניסן תרמ"ז לפ"ק, ומג"כ בעיר דובנא.

בודאי שזה יותר, לפי שאדם רוצה בקב שלו, לכן ציוותה תורה להוסיף חומש, וזה יצא י"ח אף אם באמת שזה יותר. וכמו כן נאמר במסבך, אם לא נרע בבירור חמש סלעים כמה הוי, שיוסיף חומש לצאת י"ח, דמה לי אם לא נרע שויות החפץ או אם לא נרע שומת המסבך.

וכן דברי הבה"נ עולים כהונן, אחרי אשר כתב שצריך שיפדה בה' סלעים, וה' סלעים כמה הויין, אשר נראה מזה כי גם האמוראים לא ידעו מסבך של תורה, כתב, שמפני כן צריך להוסיף חומש לצאת י"ח, אבל בזמן המשנה ידעו בצמצום ה' סלעים כמה הויין, לכן שפיר אמרו במתני' דק חמשה חומשים הן הצרכים שומא, אבל בפדיון הבן אין צריך להוסיף חומש. וראי' דלא מצינו בששה סדרי משנה חשבון ה' סלעים או ל' של עבד וכדומה כמה הויין כמו שמצינו אצל אמוראים, לפי שהי' ידוע להם. אבל דברי הכל בו, שחילק בין זמנו לשלא בזמנו, הם תמוהים. - הצעתי הדבר לפני הרב מוה"ר גדלי' סיקסין, מהר"ז בר"פ, והוסב בעיניהם. אבקש להודיעני אם גם בעיניו יישר.

ומה שתמה מע"כ על הכל בו שכתב דבת כהן שנולדה בכור לנכרי פסור מפדיון בכור, והוא נגד הש"ס בכורות מ"ז. ודאי ט"ס הוא, כי כמו כן נפל בכל בו שלי טעות, שכתב לו' המעוברת מן הגוי בנה חייב שהרי נפסלה מן הכהונה בבטילת הגוי, וגם זה נגד הש"ס הנ"ל, ונראה שהמדפיסים השמיטו שורה שלימה, וכצ"ל, בת כהן שנולדה בכור מן הנכרי בנה חייב שהרי נפסלה מן הכהונה בבטילת הנכרי, ולו' המעוברת מן הנכרי בנה פסור, והן הן דברי הש"ס הנ"ל. עיינתי בס' ברכי יוסף ולא מצאתי שהעיר מזה כלום. (הסיום חסר).

בדין ברכת היין שנתערב בו דבר אחר

מהנאון מוה"ר יחיאל מיכל עפשטיין אבד"ק נאווהרדק זצ"ל

בעל ערוך השולחן

כ"ה. יום א' ז' מרחשון תרס"ה לפ"ק נאווהרדק.

כבוד ידידי הרב שי'.

מכתבו מן יום ה' הגיעני ואנא מרידנא טובא, וגם חלש אני, ע"כ קשה עלי להאריך. ע"ד היין שנתנו בו פירות האילן שקורין ווינקשל שיעמוד כך זמן מה בחבית עד שיתחזק מאד, ונעשה משקה ווישניק, מה דין ברכתו. ורצה להביא ראי' מרין וגין שנתן עליהן תאנים, ואח"כ דחה זה, דוגין אינו דומה ליין, והאמת כן הוא. אבל לענ"ר הדין פשוט, דאם נשתנה טעם היין ברכתו שהכל, ואם עדיין טעם יין עליו, אלא שנתחזק, ברכתו הנפנ. וזהו הדין המבואר ביו"ר סי' קכ"ג סעיף ר',

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ד עמוד י"ד. - תשובה זו הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יהודה ארי' ליב-פרידמאן נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

יין שמערב בו דבש ופלפלין, אם נשתנה טעמו מחמתם אינו נאסר במגע עכו"ם, עכ"ל. וכתב הש"ך שם דה"ה שאר דברים שנשתנה טעמו מחמתו, ע"ש. וממילא רכל שאינו במגע עכו"ם אין ברכתו הגפן, ותידוק מינה רכל שלא נשתנה טעמו אסור במגע עכו"ם, וממילא דברכתו הגפן. ומקורו מגמ' ע"ז דף ל', ע"ש.

ואע"ג דיין מבושל אין בו משום מגע עכו"ם כמבואר שם, ומ"מ יש פלוגתא דרבנותא אם מברכין עליו בפה"ג אם לאו, כמבואר בתוס' ב"ב דף צ"ז ר"ה אלימא ע"ש, וזה מפני שמבושל פשיטא שיש בו טעם יין, וזה שאינו אסור במגע עכו"ם משום דאין מנסכין מבושל לעכו"ם, אבל בנתערב ביין מידי אחרינא, פשיטא דבטעם תלוי כמ"ש, וק"ו לדעת הרמב"ם בפכ"ט מהל' שבת הל' י"ד, דיין שנפל בו אף משהו דבש אין מקדשין עליו, והסכים לו הראב"ד, דפשיטא דבכה"ג בנדרן זה דאין מקדשין עליו, אין מברכין עליו בפה"ג. אך על הרמב"ם רבו החולקים כמ"ש המ"מ שם, וביותר בב"י סי' ער"ב, ע"ש. אמנם אפילו לדעת החולקים, וזה כשלא נשתנה טעמו של היין.

ולא רמי למ"ש הרא"ש בב"ב שם והר"ן בערכי פסחים, דמקדשין על יין מבושל אע"פ שנשתנה טעמו משום דלמעליותא אישתני ע"ש, וזה בעצם היין עצמו ולא נתערב בו דבר אחר, אבל כל שנשתנה מחמת דבר אחר, פשיטא שאפילו נשתנה למעליותא אין ברכתו הגפן. והן אמת דהב"י שם כתב בשם רבינו ירוחם דאפילו נשתנה ע"י דבש ופלפלין מקדשין עליו ע"ש. נלע"ד דריעה יחידאי הוא, ובש"ע שם מסתם לה סתומי, וגם הט"ז והמג"א לא דיברו בזה מאומה. מיהו מיותר דעה שם ראי' ברורה, וכן הלכה למעשה לענ"ד.

ומה שהאריך בדוב ומיעוט, אינו ענין לזה, דהוה בתעריבת יין בשארי משקאות, ולא בדברים שנותנים להיין לחזקו.

וע"ד הדין המבואר ביו"ד סי' ס"א בגר שנתגייר והיתה לו פרה ונשחטה עד שלא נתגייר פטור, משנתגייר חייב, ספק פטור שהמוציא מחבירו עליו הראי'. איך הדין כשתפסה הכהן, אם הוי כמו גבי לויים שנתבאר שם דתפס אין מוציאין מידו, או דדמי לספק בכור בסי' שט"ו דתקפו כהן מוציאין מידו לדעת החולקים על הרמב"ם. וכתב כתר"ה שזה תלוי בשני התירוצים של הב"ח והש"ך, שמחלקים בין הק' דלויים להק' דסי' שט"ו, ולהש"ך הוי כמו כלויים. - שפיר קאמר, ואפריון נמטי', ובוודאי כן הוא. אך מה שהאריך לדעת הרמב"ם, לא ידעתי, שהרי הרמב"ם גם בספק בכור פסק שאין מוציאין מידו. והן אמת שלפי דברי הש"ס בחולין דף קל"ד דפריך אהך דגר מלקט, ומתרג' דפרה בחזקת פטור קיימא, ופירש"י מפני שבחזקת עכו"ם עומדת ע"ש, הוי אפשר לחלק בין גר ללוי כמוכח, מ"מ לא נראה, וכמ"ש כתר"ה.

והנני מוטרד מאד וקשה עלי להאריך, ואומר שלו, וידידו הרוש"ת באהבה, יחיאל מיכל הלוי עפשטיין החופ"ק

מכתב מהגאון מוה"ר מאיר בומסלא זצ"ל^א ראבד"ק פראג

ב"ה. פראג עש"ק יו"ד מרחשון תקכ"ט לפ"ק.

חיים וברכה למשמרת שלו' אשיב לאהובי ידיד נפשי הרבני מופלג
הראש והקצין כמהר"ר ניסן נ"י^ב).

אפילו ריש נרגרתא משמיא אוקמי, ומכ"ש להתמנות פרנס על הציבור,
שכבר [נכתב] בספרו של אדם הראשון כל דור ושופטיו ומנהיגיו, ומי שמנהיג את
הציבור לשם שמים, שכרו הרבה מאור, ובפרשות שיש לו חבירים בני תורה
שינהגו בו כבוד כראוי, ותהיו נוחים זה לזה, ומתוך כך חפץ ה' בידם יצליחו, וכל
איש על מקומו יבוא לשלום, ולא יעלה על הדעת למרוד מיד נגד גזירת עיריך.
אולי אם יהי' מכ"ת שנה אחת, ויראה כנסיון שהוא מבטל בנרם זה מהתורה
והעבודה ח"ו, ושההפסד גדול מהשכר, וגם הפרישה תהי' לשמה, אזי כל הלכבות
דורש ה', ורחמנא ליבא בעי.
... ושלו' ממני אהבו השוחר טובתו,

מאיר בומסלא

מבני המופלג מוהר"ר ליב נר"ו דרישת שלו'. - כה"ג שלו' להתורני מופלג
הקצין כמהר"ר אברהם פרימס נר"ו, ולידידנו התורני מופלג והקצין פ"ו כהר"ר
אברהם בודין יצ"ו. ולמזל ולברכה יהי' להם, לחיים ולשלו' לאריכת ימים ושנים,
אקוה שיהיו כולם אהובים ומרוצים לציבור בס"ד, ולא יבוא על ידם שום תקלה
וקטטה ח"ו, ואין פרץ וצוחה ברחובותיהם, ואני על משמרתו, וברית שלום ואהבה
לא תמוט.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונס' ב' עמוד ט'. - מכתב זה כתב כחמשה
שבועות לפני פטירתו, ביום י"ז לחורש כסלו שנת תקכ"ט לפ"ק, ועיין בכר"ש שנה א' קונס'
ד' עמוד ו' למטה.

מכתב הנוכחי הגיע אלינו מאוצרו הסוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד
והמפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.
(ב) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"ט עמוד ל"ב.

פני' רחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלוחם
במקדם האפשרי בלי שום שהיית.

מכתב מהגאון בעל כתב סופר זצ"ל^א

שיל"ת. פ"ב ה' פרשת חקת תרכ"ה לפ"ק.

שלומים אלה, לכבוד הה"ג המאה"ג מעוז ומגדול כו' כש"ת מו"ה יעקב שלמה נ"י אבר"ק פרעמשלאן יע"א^ב, ולאלופים התורנים קרו"ט מנהלים ומנהיגים דק"ק הנ"ל.

כמה שבועות חלפו למו אשר קבלתי מכבוד הרב נ"י מכתב שאלה להלכה ולמעשה בעת [אשר] טרידנא טובא תחלת זמן ששאלו אני לתלמידים ביותר, ואח"כ הגיע זמן חתונת [בני?] יחי' כאשר הגיע מכתב הרב נ"י שנית אלי כתוב, ובשבוע זו בא מכתב השלישי מאת כבוד אקרו"ט מנהיגי הקהלה יחיו, וצר לי כי לא [אוכל] למלאות מבוקש כבודם הרמה, כי בימים הבאים לקראתינו צריך אני להרחיק נדוד מקהלתי לעסוק במרחצאות על פי ציווי דופאים מומחים מוחזקים בוועין, ודחקו עלי השעה, ואי אפשר לי להפנות לשום ענין, ובקושי אני לומד שיעורי דיומא עם התלמידים בישיבה גדולה לאלקים המבקשים תפקידם יום יום. ויהי כבוד הרב עם יקרי קרתא מחול אלה פעמים, ולא מהקלות בכבוד הרב ח"ו נעשתה זאת, כי אם מטעם האמור, ותו לא.

הכ"ר טרוד מאוד כותב בחפזון רב, חותם בברכה, אוה"נ,

הק' אברהם שמואל בנימין בהגמרהרמ"ם זצ"ל

מכתב מהגאון מוה"ר יצחק אהרן איטינגא זצ"ל^ב אבר"ק לבוב

ב"ה. יום ד' י"ג מנחם תרכ"ג לפ"ק לבוב.

עתרת שלום וכל טוב, לכבוד אוהבי יקיר לבבי, הרב החרף הבקי המפורסם לתהלה, מאוד נעלה, החכם השלם, יקר הערך, מו"ה אברהם בנימין קלוגר נ"י^א.

זכור הייתי כשהייתי מורכב על כתפו של אבא מארי הגאון הכ"מ^ה, התפאר לפני כי עשו דבריו פרי אצל מרן אביו הגאון המובהק נ"י^ב, והעביר על מרותיו, והבטיח לו אשר בעת אשר יתקבל רב ומורה בק' סאסוב, יתן תוקף פקודתו על

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונס' י' עמוד כ"ב.

(ב) כתבנו אודותיו בכר"ש קונפטרס נ"ג עמוד י"ז.

(ג) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונס' א' עמוד ט"ו. - מכתב זה קבלנו מאת ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה מנחם סג"ל לנדא נ"י מלונדון. יתברך ממעון הברכות.

הרב אשר יבא שמה, לתת לאלמנת הרב החסיד המפורסם מו"ה שמעלקא זצ"ל מסאסוב¹⁾, מנה אחת אפים, למען תוכל ליתן סרף לביתה. והנה כעת נתקבל לרב ואבד"ק סאסוב, הרב המאוה"ג מו"ה ברוך מאיר פריש נ"י, וישתבח בעירו כי אביו הרב הגאון נ"י נתן מהורו עליו. יהי נא חסדו להיות להאלמנה הנעצבת לפה לפני אביו הרב הגאון ג"י, ואם אמנם כי לא איש דברים אנכי בזה, ומה לי ולה, אכן נפשי מאד נכספה להביא לידי גמר את אשר נצטער בו אותו צדיק הוא אאמו"ר הרב הגאון הכ"מ. אקוה כי דברי יעשו פרי, וכבוד יקרתו יעשה בזה ככל אשר תמצא ידו.

דברי ידידו הרוש"ת באהבה עזה, נכון לפקודתו ביום צוותו,
יצחק אהרן סג"ל איטינגא

על הברכה יעמוד כבוד אביו מרן הרב הגאון המובהק נ"י.

ברין אישה בפדיון פטר חמור

מהרב הגאון מוה"ר יונתן שטייף ראבד"ק בודאפעסט ז"ל²⁾

נסתפקתי זה איזה ימים, ולא עלתה בידי הלכה ברורה, אי אישה מצווה במצות פדיון פטר חמור ועריפתו. ומה שהביאני לידי ספק זה, מימרא דרבא במס' בכורות ד' ע"א, אשכחן אדם, בהמה טמאה מנלן [דכהנים ולוים פטורים מפדיותה], אמר קרא אך פרה תפרה כו' כל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה כו'. וא"כ ניפטר אדם נמי נשי מפדיון פטר חמור, כיון דפטורות מבכור אדם. הן אמת דבבכורות י"ג ע"א אסיק רבא גופי' דרק ר' אליעזר מקיש בכור בהמה טמאה לאדם, ורבנן לא מקשי, ויהי' דברי רבא כאן שלא אליבא דהלכתא. אמנם נ"ל כעזה"י פירוש חדש בסוגיא דשם, דבמתני' איתא שם ברף י"ב ע"ב, המפריש פדיון פטר חמור ומת, דבי אליעזר אומר חייבין באחריותו כחמש סלעים של בן, וחכמים אומרים אין חייבין באחריותו כפדיון מעשר שני, ופי' ר' יוסף טעמא דרבי אליעזר, מהיקשא דקרא אך פרה תפרה כו', והקשה אביו כו', והגירסא שם אח"כ, „אלא" אמר רבא אמר קרא אך פרה תפרה, לפדייה הקשיתיו ולא לדבר אחר.

(ד) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ו עמוד י"ד.

(ה) הוא הגאון מוה"ר מרדכי זאב סג"ל איטינגא מלכוב זצ"ל.

(ו) הוא הגאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראד זצ"ל.

(ז) הוא הגה"צ מוה"ר יקותיאל שמעלקא מסאסוב זצ"ל, בנו של הגה"ק מוה"ר משה

ליב מסאסוב זי"ע.

(ח) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד י"ט. - דבר זה הניע אלינו מאת

ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.

וג"ל דהכי פירושו, דרבא חדית לן דאי אפשר לפרש דברי רבי אליעזר במתני' במה דאמר כחמש סלעים של פדיון הבן, כפירושו של ר' יוסף, דר"ל מהיקשא דקרא דאך פדה כו', דהא קרא אתא רק לפדייה, ור"ל כפירושו של רבא בעצמו לעיל ד' ע"א, דכהנים יהיו פטורים מפדיון פטר חמור, ולא לדבר אחר, וא"כ ס"ל לרבא דרבי אליעזר במתני' הכי קאמר, מצד סברא או במה מצינו מדמינן פדיון בכור בהמה טמאה לענין אחריות לככור אדם, כמו לרבנן דמדמי למעשר שני בלי היקש קרא.

ואם כנים דברי בפי' זה, יתורץ דברי הרע"ב בפי' המשנה וגם הר"מ בפי' המשניות, ולא קשה עליו קושית התו"ס החמורה מאוד, בפרק א' משנה ו', דלדבריי, דברי רבא נאמרים גם לרבנן, ופירושו כדברי עצמו לעיל דף ד' ע"א, ותיבת "אלא" אמר רבא, מדויק שפיר. וא"כ אתיא דברי רבא דהיקש בכור פטר חמור לאדם לענין פדיון, כהלכתא, וגם הר"מ בפרק י"ב מהלק בכורים הל' י"ד כתב, דכהנים ולויים פטורים מפדיון בכור בהמה טמאה, מהיקשא דקרא. ומדבריו שם לכאורה נראה כמפורש, דגם נשים פטורים מפדיון פטר חמור, דכללל כילל, והפטור מככור אדם פטור מפטר חמור.

וזה וודאי דאין לפשוט ספק זה ממתני' דקידושין נ"ו ע"ב, דהמקדש בפטר חמור אינה מקודשת, דמלבד דאתאן בספיקא דמל"מ פ"ה מהל' אישות הלכה י"א, הוא סעות מדברי רש"י בבכורות י"א ע"א, ישראל שנפלו לו מבית אבי אמו כהן כו' דאז חייבין בפדיון דברשות ישראל נולדו, דכיון שמחוייב כבר בפדיון לאפקעה קדושתו בכרי.

שוב מצאתי במקנה קידושין כ"ט ע"א (ד"ה והנה ראיתי) שישב על מדוכה זו, וסוף דבריו תמוהים מדברי רש"י אלו. וגם אישתמיסתי גמרא בבכורות ט' ע"ב, דמקדשי בהך דביני ביני, ועל הראשונים אנו מצטערים בזה, התוס' ר"ד בקידושין נ"ו ע"ב. שוב מצאתי בספר אמרי בינה (הגרפס בירושלים) סמוך לסופו בשם ירושלמי, דנשים חייבות בפדיון פטר חמור, וגם בחינוך מצוה כ"ב מצאתי כן, אמנם לא זכיתי להבין טעמא.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כדכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין פקוח נפש להציל לחיי שעה

נתן געשטעמנער

אבר"ק קרית אנו"י

ר"מ מתיבתא פנים מאירות

בני ברק

(תשובה לחכם אחד)

יקרת מכתבו הגיעני, ועל דבר דבדק לן בחולה שאמדותו הרופאים שלא יוכל לחיות אלא זמן מועט ר"ל, אבל אם יעשו לו ניתוח או יתכן שיחי' יותר, אבל ג"כ רק לזמן מוגבל, אלא דאפשר שעל ידי הניתוח ימות מהר יותר מאילו לא היו עושין ניתוח. וכת"ה שליט"א הביא מש"כ הפתחי תשובה יו"ד (סי' של"ט סק"א) בשם שו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' ע"ב), בחולה שהרופאים אומרים שבדאי ימות אחר יום או יומים, אלא שיש רפואה אחת שאפשר שיתרפא על ידה, וגם אפשר להיות שאם לא יצליח ימות מיד, והשיב דכיון דאפשר דעל ידי רפואה זו יתרפא לגמרי, ודאי דלא חיישינן לחיי שעה, ומותר לעשות לו את הרפואה מספק, עכ"ד השבות יעקב. ברם התם מיירי שעל ידי הרפואה אפשר שיתרפא לגמרי, ועל כן מותר לעשות לו את הרפואה מספק, ואף שיתכן שעיי"ז ימות מיד, כיון דנרויח עיי' הרפואה דאפשר שיתרפא לגמרי, אבל בנדרון דידן שהרופאים אומרים שאף אם יעשו לו את הניתוח ג"כ לא יתרפא לגמרי, אלא שיאריכו יותר את ימיו בחיי שעה, אפשר דבכהאי גוונא אסור לנתחו, דמשום האפשרות שיוזכר לחיי שעה ארוכה, אסור להכנס בספק דשמא יפסיד את חיי שעה הקצרה, עכתו"ד.

א) הנה כסברת כת"ה שליט"א מצאתי להג"ר שלמה קלוגר ז"ל בספרו עבודת עבודה למס' עבודה זרה (כז:), בהא דאמרו שם ספק חי ספק מת אין מתרפאין מהן (חולי שאם לא ירפאו רופא ספק יחי' ספק ימות אין מתרפאין מהן דעכו"ם ודאי קמיל לי' ומוטב שיניח אולי יחי', רש"י), ודאי מת מתרפאין מהן (היכא דידעינן שאם לא ירפאו ימות ואין כאן ישראל לרפאותו מתרפאין מהן, דעכו"ם מאי עבד לי', הא בלאו הכי מיית, ושמא ירפאו העכו"ם, רש"י). ופריך ודאי מת האיכא חי שעה (שהעכו"ם ממחר להמיתו, ושמא יום או יומים יחי', רש"י), ומשני לחיי שעה לא חיישינן. מיתבי לא ישא ויתן אדם עם המינין ואין מתרפאין מהן אפילו לחיי שעה וכו'. והקשה בס' עבודת עבודה דמאי קושיא, דילמא מאי דאמרו ודאי מת מתרפאין ממנו ולא חיישינן לחיי שעה, היינו אם הנכרי בא לרפאותו חיי עולם, וכפירש"י שמא ירפאו הנכרי, ולכך לא משנחנין על איבוד חיי שעה, דאפשר שהנכרי ירפאו חיי עולם, אבל הבריייתא דאין מתרפאין ממנו חיי שעה מיירי שהרופא עצמו אמר שלא ירפאו רק חיי שעה ולא חיי עולם, ובוה כיון דהרפואה נמי לא יחי' רק חיי שעה, בזה חיישינן להיפוך לחיי שעה שהנכרי ימיתנו מיד ולכן אין מתרפאין ממנו, והניח בצריך עיון עיי"ש. הרי דס"ל להנאון ז"ל ריש מקום לחלק בין שאפשר שיתרפא חיי עולם, דאז לא חיישינן לחיי שעה, ובין היכי דודאי לא יחי' חיי עולם רק חיי שעה, ובוה חיישינן לחיי שעה קצרה.

(ב) וכן יש לדייק לכאורה מלשון תוס' רבינו אלחנן למס' עבודה זרה (כו:):
 בר"ה לחיי שעה לא חיישינן, וז"ל, תימה לי דאמר ביומא (פה.) המחליין שבת
 משום חיי שעה, ור' מפרש דלק"מ, דודאי חיי שעה חשובה לחלל שבת בעבור חיי
 שעה, אבל אם ידוע שלא יחי' כי אם חיי שעה אם לא יתרפא מהן, טוב להכניסו
 בספק של אותו חיי שעה, משום דשמא יתרפא, "לגמרי" ברפואה זו, ובין הכא ובין
 ביומא התירו חכמים כדי לחוס על חיי שעה, עכ"ד. הרי רדייק בלישני' דהא
 דהתירו להכניסו בספק דשמא יאבד אותה חיי שעה, הוא רק משום דשמא יתרפא
 לגמרי ע"י העכו"ם, אבל אם גם העכו"ם לא ירפאנו אלא בחיי שעה, אסור לעשות
 רפואה ע"י עכו"ם ולהכניסו בספק שמא יהרגנו העכו"ם מיד.

(ג) אולם לקושטא דמילתא נראה לענ"ד, דאררבה מדלא תירץ הגמרא לחלק
 בין שהעכו"ם יכול להצילו ולרפאותו לגמרי או שירפאו רק לחיי שעה - ובתירוצו
 של ס' עבודת עבודה - הנה מזה עצמו מוכח דהש"ס לית לי' לחילוק זה, אלא רכל
 שיש ספק שמא יוכל העכו"ם להאריך ימיו יותר ממה שיחי' בלי רפואת העכו"ם,
 הרי זה מותר. וכן משמע ממה שכתבו התוס' ע"ז (כו:): ד"ה לחיי שעה לא חיישינן,
 וז"ל, והא דאמרין ביומא (פה.) מפקחין עליו את הגל בשבת לחוש לחיי שעה,
 אלמא חיישינן, דאיכא למימר דהכא והתם עבדינן לטובתו, דהתם אם לא תחוש
 ימות, והכא אם תחוש ולא יתרפא מן העכו"ם ודאי ימות, וכאן וכאן שבקינן הודאי
 למיעבד הספק, עכ"ד. ומבואר דתמיד עבדינן מה שהוא לטובתו. ומעתה כשם
 שהוא לטובתו להכניסו לספק שמא יהרגנו העכו"ם מיד, הואיל דאפשר שהעכו"ם
 ירפאהו רפואה נמורה, כיון דאפשר שירויח שיתרפא לגמרי, כמו כן הוא לטובתו
 אם יכניסוהו לספק שמא יהרגנו העכו"ם מיד, הואיל דאפשר שיאריך את ימיו ויחי'
 יותר מאילו אם לא הי' מרפאין אותו ע"י העכו"ם, רכל שעה שהוא חי הוא ריוח
 גדול, וטובתו הוא. וכמו שכתב המאירי יומא (פה.) שמפקחין עליו את הגל בשבת
 אף משום חיי שעה, "ואף על פי שנתברר שאי אפשר לו לחיות אפילו שעה אחת,
 שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה", הרי שהריוח של חיי שעה (אשר בשבילה
 רשאין לחלל אליו את השבת), הוא כמה שיכול להתודות באותה שעה קטנה. וכעין
 דאמרו (אבות פ"ד מ"ז) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל
 חיי עולם הבא עיי"ש, הרי דעיקר מעלת חיי עולם הזה היא כמה שהוא יכול לעסוק
 בתשובה ומעשים טובים. וא"כ אם הוא חולה שאמרדוהו הרופאים שימות בעוד
 שבוע אחד, ועל ידי שיעשו לו רפואה אפשר שיחי' שני שבועות, ודאי שהריוח
 הרבה כמה שיחי' עוד שבוע, שבאותו זמן הוא יכול לעסוק בתשובה ומעשים
 טובים יותר ממה שהי' יכול במשך שבוע אחד. וכמו שהתירו לרפאותו ע"י עכו"ם
 או לנתחו מספק שמא יארכיכו ימיו לרפאותו לגמרי, כמו כן רשאין לרפאותו ע"י
 עכו"ם או לנתחו מספק שמא יצליחו לרפאותו שיחי' יותר כמה ימים, כי כל מה
 שהוא חי יום יותר, נקרא חיי עולם לעומת חיי שעה קצרה.

(ד) ועיין רמב"ן בס' תורת האדם (ענין הסכנה עמוד ל"ח) שכתב, "לחיי שעה
 לא חיישינן, פ' לספיקא דחיי שעה מקמי אפשר דחיי טובא לא חיישינן". ולא כתב
 מקמי שיתרפא לגמרי, אלא מקמי דחיי טובא. וטובא היינו הרבה, וכהא דברכות
 (נב:) ב"ש אומרים שברא מאור האש, וב"ה אומרים בורא מאורי האש, דב"ש

סברי חרא נהורא איכא בנורא, וב"ה סברי, "טובא" נהורי איכא בנורא, תניא נמי הכי אמרו להם ב"ה לב"ש, "הרבה" מאורות יש באור (פירש"י, הרבה מאורות שלחבת אדומה לבנה וירקרקת). ומבואר דשלשה אורות, אדומה לבנה וירקרקת, נקראת טובא לעומת אור אחד. וכיון דהרמב"ם כתב דלספיקא דחיי שעה מקמי אפשר דחיי טובא לא חיישינן, א"כ דן מיני, דהיכי שעל ידי הרפואה אפשר שיחי' פי שלשה ממה שיחי' בלא שיעשו לו רפואה, מותר לו לעשות את הרפואה מספק, דשלשה כנגד אחד נקרא טובא.

(ה) וראיתי בשו"ת בנין ציון (ח"א סי' קי"א), שהביא ראי' דמותר לעשות רפואה לחולה כדי שתצילו ממות ואף דאפשר שעיי"ז ימות מהר יותר, מהא דאמרו בבבא קמא (פה). ורפוא ירפא מכאן שניתן רשות לרפוא לרפאות, ופירשו הסור יו"ד (סי' של"ו) שלא יאמר מה לי לצער הזה שמה אטעה ונמצאתי הורג נפשות בשוגג, הרי דלא צריך הרפוא לחוש לזה, וכי חמור איסור ספק רציחה מספק חילול שבת, שהרי התירו לחלל שבת לחולה שיש בו סכנה אע"ג דאפשר שאעפ"כ ימות, מכל מקום התירו לכל ספיקות לחלל שבת החמור דאיסור סקילה, מכל שכן שיש להתיר ספק איסור רציחה דבסייף משום ספק פיקוח נפש עיי"ש. וכיון דלמד להתיר ספק רציחה מספק איסור חילול שבת, א"כ דון מיני, דכמו שמותר לחלל שבת אף משום ספק חיי שעה, דהא מותר לפקח עליו את הגל בשבת משום חיי שעה, ואע"ג דאפשר שלא יועיל פקוח הגל, ונמצא שעבר על איסור שבת בחנם, ואעפ"כ מספק מותר לחלל את השבת הואיל דשמא יצילנו עכ"פ לחיי שעה, כמו כן מותר לו ליכנס בספק איסור רציחה דשמא יצילנו לחיי שעה. ועיין רמב"ם (פ"ב משבת ה"ח) "מי שנפלה עליו מפולת וכו' מצאנוהו חי אע"פ שנתרוצץ ואי אפשר שיכריא מפקחין עליו ומוציאין אותו לחיי אותה שעה", ונראה הכונה שמפקחין עליו אף כדי להצילו רק לחיי אותה שעה שעוסקין בהוצאתו מן המפולת. ואע"ג דאפשר שימות בשעת ההוצאה מתחת המפולת, ונמצא שחילל שבת על מנו, אעפ"כ מותר לחלל שבת אף על ספק הצלה לשעה קלה. ומעתה כמו כן מותר ליכנס לספק איסור רציחה כדי להצילו מספק לשעה קלה.

(ו) אלא הגוף ראיית הכנין ציון ו"ל צריך עיון, שכתב דמה אם התירו לחלל שבת בודאי משום ספק הצלת נפש, מכל שכן שיש להתיר ספק רציחה משום ספק הצלת נפש, והרי איכא למיפרך, דדוקא איסור חילול שבת שנרחה מפני פיקוח נפש דהא קרא כתיב וחי בהם, ופירש"י ביומא (פה:) ד"ה דשמואל, "אשר יעשה האדם המצות שיחי' בהם ודאי ולא שיבוא בעשייתה לידי ספק מיתה", והיינו דכל המצוות גרחות מחמת חיותו של אדם, ואף ספק חיותו של אדם דוחה את המצוות ושבת בתוכן, ולכן כמו בדוראי הצלת נפשות מותר לחלל שבת, כמו כן בספק הצלת נפשות ג"כ דוחין את השבת, דספק הצלת נפשות לא גרע מוראי הצלת נפשות. וכל זה לענין דחייית איסור שבת, אבל מגלן לדחות ספק איסור רציחה מחמת ספק הצלת נפשות, והלא פשיטא דאיסור רציחה ודאי אינו נרחה מחמת הצלת נפשות ודאי, וכמבואר ביומא (פב:) באמרו לו קטול פלניא ואי לא קטלינא לך, דיתן עצמו לקטול ולא יקטול חברי', דמאי חזית דרמא דידך סומק טפי דילמא רמי דההוא גברא סומק טפי, ופירש"י, "מאי דעתך למשרי מילתא משום וחי בהם ולא שימות

בהם, מעמו של דבר לפי שחביבה נפשן של ישראל לפני המקום יותר מן המצוות, אמר הקב"ה תבטל המצוה ויחי' זה, אבל עכשיו שיש כאן ישראל נהרנ והמצוה בטילה, למה ייטב בעיני המקום לעבוד על מצוותו, למה יהי' דמך חביב עליו יותר מדם חבירך ישראל', עיי"ש. וא"כ כמו דודאי הצלת נפשות אינו דוחה איסור דודאי רציחה, ואינו רשאי לעבור על איסור רציחה מספק כדי להציל מספק נפש אחת מישראל. וא"כ מנלן דמותר ליתן לו רפואה אשר על ידה אפשר שימות דהוי ספק רציחה, כדי להצילו מספק דשמא יחי', ונימא דכמו דודאי רציחה אינו נדחית מחמת ודאי הצלת נפשות, כמו כן ספק רציחה אינה נדחית מחמת ספק הצלת נפשות. (ויש לעיין אם ספק איסור רציחה נדחית מחמת ודאי הצלת נפשות ואכמ"ל). ואע"ג דאיסור שבת שבסקילה חמור מרציחה שהוא בסיף, וכמו שכתב הבנין ציון, מ"מ לענין דחיי' מחמת הצלת נפשות, איסור רציחה חמור מפי, דנבי שפיכות דמים אמרינן הסברא דמאי חזית וכו'.

(ז) האמנם יש לומר דדוקא בתרי גברא אמרינן מאי חזית דדמי דידך סומק טפי, ואינו רשאי להרוג את חבירו כדי להציל את עצמו ממיתה, אבל בנדון הבנין ציון דמיירי לענין חד גברא, שאנו דנין על חולה זה אם מותר לעשות לו מעשה רפואה שע"ז ימות מיד מספק כדי להחיותו מספק, דבכהאי גוונא יש לומר דלא שייך לומר הסברא דמאי חזית דדמך סומק טפי מדמי דחברך, אע"ג שהוא נכנס בספק רציחה דהאי גברא, אבל הוא נכנס גם בספק הצלה דההוא גברא. ברם אף שיש לומר כן מסברא, מכל מקום עכ"פ ליכא ראי' משבת, ואפשר דכיון דאיכא לפנינו ספק רציחה וספק הצלת נפש גימא שב ואל תעשה עדיף. אלא דמ"מ איכא עכ"פ ראי' מסוגיא דע"ז (כו): דספק איסור רציחה דחיי שעה נדחית היכי דיש ספק שיתרפא, וכמו שכתבו השבות יעקב והבנין ציון הג"ל.

ובשו"ת להורות נתן (ח"ט קונט' וחי בהם פ"ב סי' ח') כתבנו עוד ראי', מרש"י (מקץ מ"ג, ח') דיהודה מען ליעקב, בנימין ספק יתפס ספק לא יתפס, ואנו כולנו מתים ברעב אם לא נלך, מוטב שתניח את הספק ותתפרש את הודאי, ע"ש. הרי דאע"ג דאם ילך בנימין אפשר שיתפס או ימות בדרך מיד, ואילו משום הרעב לא ימות מיד, לא חיישינן לחיי שעה, ומוטב שיכנס בספק מיתה מיד וינצל ממיתה ודאי.

(ח) ובהיותנו בזה גראה להעיר בהא דעבודה זרה (כו): דאמרו ודאי מת מתרפאין מהן, ופריך ודאי מת האיכא חיי שעה, ומשני לחיי שעה לא חיישינן. ופירש"י ד"ה חיי שעה, שהעכו"ם ממחר להמית ושמא יום או יומים יחי'. ויש לדקדק אמאי נקט רש"י דוקא יום או יומים, והוי לי' למימר בקיצור, ושמא יחי' יותר". ויתכן לומר, דהא גבי מכה את עבדו כתיב (משפטים כ"א, כ') "וכי יכה איש את עבדו וגו' ומת תחת ידו נקום יגקם, אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם". הרי שאם אינו יכול לחיות יום או יומים, הוי לי' כאילו הרגו בידים וחייב מיתה, אבל אם עמד יום או יומים וחי פטור ממיתה. וביארו בכלי יקר שם, שאם עמד יום או יומים תליגן שמת מחמת איזו דבר אחר שנתחדש בו עיי"ש. ומעתה י"ל דהא דפריך הש"ס האיכא חיי שעה, כלומר ויהא אוסר למסור לעכו"ם דשמא ימיתנו העכו"ם, היינו רק אם אפשר שיחי' יום או יומים דנמצא דלא חשוב גברא קטילה,

וכמו גבי מכה עברו לא חשיב גברא קטילא כשיכול לחיות יום או יומים ומהאי טעמא פטור מכהו ממיתה, אבל אם אינו יכול לחיות יום או יומים דהוי כגברא קטילא, לא שייך להקשות והאיכא חיי שעה, דכיון שאינו יכול לחיות יום או יומים, ודאי דלא חיישינן חיי שעה, ובזה גם המקשה מודה דלא חיישינן לחיי שעה. ואע"ג דמבואר בסנהדרין (עח.) וברמב"ם (פ"ב מרוצח ה"ז) דבהורג את הגוסס חייב, וא"כ גם כשאינו יכול לחיות יום או יומים (רלא גרע מגוסס) נימא דאסור להורגו מספק וניחוש לחיי שעה. אולם הרי פסק הרמב"ם שם דגוסס בידי אדם אינו נהרג בב"ד עיי"ש, וא"כ יתכן לאוקמי דהא דאמרו בעבודה זרה דבודאי מת מתרפאין מהן, היינו בגוסס בידי אדם דהוי כגברא קטילא. ועל כן פירש רש"י דמיידי שיכול לחיות יום או יומיים, ובזה אף בגוסס בידי אדם פשיט להמקשן דאסור למוסרו לעכו"ם לרפאותו, דאע"ג דאין ב"ד ממיתין אותו, מ"מ איסורא איכא לקרב מיתתו כיון דיכול לחיות יום או יומים, אבל באינו יכול לחיות יום או יומים, פשיטא גם להמקשן דלא חיישינן לחיי שעה, ומותר למוסרו לעכו"ם לרפאותו מספק.

(ט) ולרינא נראה לענ"ד, דהיכי דהניתוח יכול להועיל שיחי' זמן יותר מאילו לא הי' נעשה הניתוח, כי אז מותר לנתחו, וכרמשמע מלשון הרמב"ן ז"ל בס' תורת האדם הנ"ל „לספיקא דחיי שעה מקמי אפשר דחיי טובא לא חיישינן", ולא כתב דבעינן אפשר שיתרפא לגמרי. וכן משמע בתוס' ע"ז (כו:) שכתבו דהא דלא חיישינן לחיי שעה משום דעבדינן לטובתו עיי"ש, וכלשון הזה כתבו בתוס' ישנים יומא (פה.) ד"ה לא נצרכה, וכן בתוס' הרא"ש יומא (פה.). והנה גם אם לא יתרפא לגמרי אלא שיחי' יותר ע"י הניתוח, נמצא דעבדינן בזה לטובתו, דהא ודאי שיש לו טובה אם יחי' קצת זמן יותר, אף אם לא יתרפא לגמרי. וברמב"ם (פ"ב מרוצח ה"ט) כתב, אסור ליקח רפואה מן הגוי אלא אם כן נתיאשו ממנו שיחי' עכ"ד, ולא חילק לומר דרוקא אם היא רפואה שיתרפא לגמרי. וכן מסוגיא דע"ז (כו:) אין שום הכרח דמיידי שיוכל להתרפא לגמרי ע"י העכו"ם. ומה שכתבו בתוס' רבינו אלחנן שיתרפא לגמרי, אין הכרח דרוקא קטני, אלא לעומת חיי שעה קרי לי' שיתרפא לגמרי. ובדואי דלשון הרמב"ן שכתבו לרינא בס' תורת האדם דאפשר דחיי טובא, מברעת דלא בעינן שיתרפא לגמרי אלא דחיי טובא יותר מחיי שעה. ובאמת מצינו בלשון חז"ל רכל חיי עולם הזה נקרא חיי שעה, וכהא דשבת (י.) מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה עיי"ש, וכן בכמה דוכתי, ונמצא דגם אם יתרפא לגמרי ע"י העכו"ם גם אז הוי רפואה רק לחיי שעה, וא"כ מה שאמרו דלחיי שעה לא חיישינן, היינו חיי שעה קצרה, דלא חיישינן לחיי שעה קצרה היכי דאפשר שיחי' ע"י רפואת העכו"ם חיי שעה ארוכה. וא"כ י"ל דסגי אם יחי' ע"י רפואת העכו"ם חיי שעה יותר ארוכה מאילו לא הי' עושה את הרפואה, ואף שלא יתרפא לגמרי מחוליו ע"י העכו"ם.

(י) וראיתי בהגהות חכמת שלמה לשו"ע יו"ד (סי' קנ"ה) שכתב, דלא נתפרש שיעור חיי שעה דלא חיישינן לי', דאין לומר שאם סופו למות תוך שנה או שנתיים חשוב חיי שעה, דא"כ איך משכחת חיי עולם, כי סוף כל אדם למות, ומה לי שנה או מאה שנה, סוף סוף לעולם לא יחי', וא"כ ייחשב הכל חיי שעה. ודוחק לומר שדוקא אם מאותו חולי ימות נחשב חיי שעה, אבל אם ימות מחולי אחר לא חשוב

חיי שעה, דמה לי מחולי זה או חולי אחר. ונראה כיון דסריפה אינה חי' י"ב חודש, ומוכח מזה דכל שאינו יכול לחיות י"ב חודש לא נחשב חייו חיים, לכן אם עומד למות תוך י"ב חודש מחולי זה, אז נחשב מת בודאי וחיייו רק חיי שעה, אבל אם עומד למות מחולי זה אחר י"ב חודש לא נחשב חי שעה עיי"ש, והובא בדרכי תשובה (יו"ד סי' קנ"ה סק"ו). ובשו"ת אחיעזר (ח"ב סי' ט"ו אות ו') שציון עליו כת"ה שלימ"א כתב, דהסברא פשוטה דאין חילוק בין חיי שעה של זמן מועט של יום או יומים או איזה חדשים, עיי"ש. ולדברי הגרש"ק עד שנה הוי בגדר חיי שעה דלא חיישינן לי'. אך יש להעיר על מש"כ החכמת שלמה דשיעור חיי שעה הוי עד י"ב חודש דסריפה אינה חי' י"ב חודש, דהא כתבו התוס' וזכחים (קמ"ז) ד"ה דילמא בשם ר"ת שרגיל לחלק בין טריפות דארם לטריפות דבהמה משום דארם אית לי' מזלא עיי"ש, וכן כתבו בכמה דוכתי וכמו שצויין בגליון שם. וא"כ באדם אף אם הוא טריפה שאינו חי' י"ב חודש, מ"מ הוי חיותו בגדר חיות הואיל ואית לי' מזלא. גם יש לעיין לר"ת מהא דסנהדרין (עח.) דההורג את הטרפה פטור, ופירש"י דגברא קטילא חשיב לי' עיי"ש. והרי אדם אית לי' מזלא, וא"כ גם אדם טריפה יכול לחיות. אך י"ל דמ"מ אי אפשר להרוג את הרוצח שהרג אדם טריפה, דנהי דאית לי' מזלא, הנה זה מהני רק לענין שאין הכרח שימות ואף שהוא טריפה, אבל מ"מ מירי ספיקא לא נפקא דשמא ימות, ועל כן ההורגו אי אפשר לחייבו מיתה דשמא הוי גברא קטילא. ועיין תוס' סנהדרין (עח.) ד"ה ההורג, דאף למ"ד טריפה חי' פטור בהורג את הטרפה. אבל לענינינו קשה, דכיון דהוי ספק דשמא אית לי' מזלא ויכול לחיות זמן רב, אמאי לא חיישינן לחיי שעה דילי', כיון דאית לי' מזלא, ושמא יוכל לחיות, וא"כ איך רשאי להתרפאות ע"י עכו"ם, ניוחש שמא יהרגנו, וצ"ע בכל זה. ועכ"פ לנרנן שאלתינו נראה, דאף אם לדברי הרופאים לא יתרפא לגמרי ע"י ניתוח, מ"מ מותר לעשות לו רפואה זו, כל שיש להסתפק שתועיל הרפואה לענין שיחי' יותד מאילו לא נעשה הרפואה. והשי"ת יצילנו מן השגיאות ויראינו בתורתנו נפלאות.

(יא) ומה שהעיר כת"ה שלימ"א, מהא דבבא מציעא (סב.) בשנים שהלכו בדרך וביר אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם מתים (בצמא שאין מספיק לשניהם, רש"י), ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב, דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם כמיתתו של חבירו, עד שבא רבי עקיבא ולימד וחי אחיך עמך חייך קודמים לחיי חברך. וקשה למאי דמוכח בעבודה זרה (כו:)) דלחיי שעה לא חיישינן היכי שיש לפנינו חיי עולם, וכמו שכתב בשו"ת שכות יעקב (ח"ג סי' ע"ה) הנ"ל, א"כ אמאי סובר בן פטורא שישתו שניהם וימותו, ונימא שישתה אחד מהם ויחי' חיי עולם, ואע"ג דעל יד זה הוא מפסיד חיי שעה של חבירו, ומה בכך, הרי חיי שעה נדחה מפני חיי עולם. וגם לדבי עקיבא קשיא, דהא גם לרע"ק אי לאו דחייך קודמין הרי הוא מודה לכן פטורא דשניהם ישתו וימותו, ונימא שחי' אחד מהם שהוא חיי עולם ידחה לחיי שעה של חבירו. ונמצא דסוגיא זו דב"מ סותרת לסוגיא דעבודה זרה (כו:), עכת"ד. ובאמת נראה לומר, דדוקא בסוגיא דעבודה זרה דמירי דהן חיי שעה והן חיי עולם הוי בחד גברא, בזה אמרינן דלחיי עולם לא חיישינן הואיל דעל ידי זה ירויח אותו גברא גופא את חיי עולם, וכמו שכתבו התוס' שם, דהוה טובתו שיכנס בספק איבוד חיי שעה כדי להרויח עי"ז

ספק שיוכה בחיי עולם, ושבקנין הוראי למיעבד הספק. אבל בהך דבבא מציעא דמיירי בתרי גברא, לא שייך לומר שנאבר חיי שעה של גברא זה כדי שחבירו ירויה חיי עולם, דמה טובה איכא לזה שאיכר חיי שעה כמה שחבירו ירויה חיי עולם, ובכה"ג חיישינן גם לחיי שעה, דמי נדחה מפני מי. ושוב ראיתי במהרש"א ב"מ שם שכתב, דגם לרבי עקיבא אם ה' הקיתון של מים של שניהם, הרי הוא מודה לכן פטורא דשניהם ימותו ואל יראה כמיתת חבירו, ואפשר דהיינו מעמא כדאמרינן דמאי חוית דדמא דידך סומק מפי מדמא דחברך, עכ"ד. והיינו כדכרינו, דהיכי דהוי תרי גברא לא אמרינן דלא חיישינן לחיי שעה, דמאי חוית דדמא דידך סומק מפי להרויה חיי עולם מדמא דחברך שיפסיד חיי שעה.

(יב) וראיתי בחידושי חת"ס למס' בבא מציעא (סב.) שתמה, דמה עלה על דעת בן פטורא, וכן רבי עקיבא למה צריך קרא לזה משום דחייך קודמין, הא כל עצמו אין אנו יודעים ברציחה דיהרג ואל יעבור אלא משום מאי חוית דדמא דידך סומק מפי, ומהאי מעמא כתבו התוס' סנהדרין (עד:) שאם רוצים להשליכו על תנוק למעכו אין צריך למסור נפשו על זה דליכא מאי חוית, וא"כ בנדון דבן פטורא הלא מסבירא ידענן שאין צריך ליתן הקיתון שבידו לחבירו דחיי קודמים, עיי"ש. והנה קושיא זו קשיא רק על נדון הגמרא שהיו הקיתון של אחד מהן, דבזה יש לומר דבלא קרא דחייך קודמין ידענן שאין צריך ליתן לחבירו, כיון דלא שייך בזה הסברא דמאי חוית, אבל המהרש"א שכתב דה' הקיתון של שניהם גם רבי עקיבא מודה דשניהם ימותו משום דמאי חוית, דכיון דהקיתון הוי של שניהם, וא"כ אם אחד מהם יטול את כל המים לעצמו ויגזול משל חבירו, דנמצא דעביר מעשה שהפסיד את חבירו שלא יוכל להציל נפשו בחיי שעה, בזה שפיר שייך לומר דמאי חוית וכהמהרש"א, דאין זה דומה למי שרוצים להשליכו על תנוק, דהתם לא עביר שום מעשה ואינו נוטל מחבירו כלום.

(יג) וכעין קושית החת"ס ז"ל, הקשה גם בס' מנחת חנוך (מצוה רצ"ו דף ק"ט ע"ב), על התוס' בסנהדרין (עד:) שכתבו דהיכי שאינו עושה מעשה לא אמרינן מאי חוית ואינו צריך למסור נפשו על זה, והרי בן פטורא סובר דאף שאינו עושה מעשה בחבירו כלל ושניהם ימותו מכל מקום אסור להחיות את עצמו, ומכל שכן אם יציל את חבירו במיתתו ודאי שצריך למסור נפשו, וגם רבי עקיבא דסובר דחייך קודמין, יליף כן מקרא ולא מסבירא, ומ"מ דינם של התוס' אמת דאין צריך להציל חבירו בדמו, דהא רע"ק סבירא ל' חייך קודמין, ובודאי הלכה כרבי עקיבא מחבירו עיי"ש. וגם בס' חידושי רבינו חיים הלוי על הרמב"ם (פ"ה מיסודי התורה ה"א) כתב להקשות על התוס' הנ"ל מהא דשנים שהיו מהלכין בדרך, אלא דכתב להקשות גם מרע"ק, דהרי התם הוי כשב ואל תעשה, ועוד דלא הוי התם דין רציחה כלל רק משום דין הצלה, ומכל מקום צריכין לקרא דוחי אחיך עמך דחייך קודמין, אבל ברציחה דליכא קרא בכל ענין יהרג ואל יעבור אף בשוא"ת אם אך יש בו דין רציחה עיי"ש. וזה דלא כמנחת חנוך שכתב דרברי התוס' אתיין שפיר אליבא דרע"ק, דלדברי הג"ר חיים ז"ל לא קאמר רע"ק דחייך קודמין אלא היכי דליכא דין רציחה אלא חוסר הצלה, אבל היכי דאיכא דין רציחה אלא שאין בו מעשה (אם משכחת כהאי גוונא), דלא שייך בזה דחייך קודמין, ודאי דיהרג ואל יעבור.

(יד) וביישוב קושיית החת"ס והמנ"ח ז"ל נראה לענ"ד לומר, דמה שכתבו התוס' סנהדרין (עד:) דהיכא דלא עבד מעשה כגון שמשליכין אותו על תנוק ומתמעך מסתברא שאין חיוב למסור נפשו רמצי אמר אדרבה מאי חזית דדמא דחבראי סומק ספי וכו', היינו משום דהתם מיירי שאם לא יסכים שישליכוהו על התנוק יתגרנוהו בודאי ומיד, ובה אמרינן מאי חזית דדמא דחבראי סומק ספי, אבל בהך דשנים שהיו מהלכין בדרך רס"ל לכן פטורא דמוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חבירו, התם מיירי שכאשר בעל המים יתן לשותות גם לחבירו, לא ימות בעל המים מיד, אלא שלפי חשבונו ימות בהמשך הדרך כיון שעד מקום ישוב ארכה הדרך, והמים שבירו אינו מספיק לשניהם, ונמצא שכשעה שנותן לחבירו מן המים אין מיתתו לפנינו, אלא שהוא דואג על העתיד, ובה סבירא לי' לכן פטורא דכיון דאין מיתתו מצוי' לפנינו עכשיו, הרי הוא חייב בהצלת חבירו ואל יראה במיתת חבירו, דאם לא יתן מים לחבירו, ימות חבירו מיד, ואם יתן מים לחבירו לא ימות בעל המים מיד, וככהאי גוונא חל עליו חובת הצלה. ושוב ראיתי בס' עיון יעקב שכתב אהא דאמרו אם שותין שניהם מתים, דמ"מ קצת תקוה יש בשתיית שניהם לחיי שעה, לכך קאמר מוטב שישתו שניהם, עכ"ד. וכונתו דהיכי שאין לו אלא טיפה אחת של מים שאין בו כדי חלוקה, ואם ישתו ממנו שניהם, אז שניהם ימותו מיד, בזה אמרינן דמוטב שישתה בעל המים אותה טיפה ויחי, ורק היכי דשניהם יחיו חיי שעה אמרינן שישתו שניהם. ומעתה לא תקשי על התוס' שכתבו דאינו חייב למסור נפשו כשרוצים להשליכו על תנוק, דהתם אם לא יסכים שישליכוהו יתגרנוהו מיד, וככהאי גוונא אינו חייב למסור נפשו כיון דהוי בשב ואל תעשה, אבל בהך דשנים שהלכו בדרך, הרי אף אם יתן מים לחבירו לא ימות בעל המים מיד, אלא שע"ז יסתכן בעתיד, בכהאי גוונא ס"ל לכן פטורא דכיון דבאותה שעה אין עליו סכנת מיתה הרי הוא חייב בהצלת חבירו, ודע"ק סוכר דנם בכה"ג אמרינן חייך קודמין, ומיושבין שפיר דברי התוס' ז"ל.

ועיין בס"מ (פ"א מרוצח ה"ד) שהביא מהגהות מיימוני דבירושלמי (סוף"ח דתרומות) מסיק דחייב להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל חבירו, וכתב הכס"מ דהפעם מפני שהלה ודאי הוא ספק עיי"ש. וה"נ בנרון דבן פטורא, כיון דאין מיתתו של בעל המים לפנינו, אלא שיסתכן בעתיד, הו"ל כמיתתו ספק, דלמא ידמן לו מים במשך הילוכו, וכיון דהוא ספק וחבירו ודאי, חייב להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חבירו מודאי מיתה. - וכעת מצאתי בס' העמק שאלה על השאלות (פ' דאה סי' קמ"ז אות ד') דטעמא דבן פטורא דאם ישתו שניהם יחיו שניהם יום או יומים ואולי עד כה ידמן להם מים, וחייב להכניס עצמו בספק מיתה כדי להציל חבירו מודאי מיתה וכהגמ"י הנ"ל, ורכי עקיבא חולק דנם בכה"ג חייך קודמין, עיי"ש. ברוך שכוונתי לדעת הגדול בעוה"י. ועיין ס' אור שמח (פ"ז מרוצח).

חותם בכרכת התורה,

נתן געשטעטנער

בענין עיר הנדחת

מרדכי ברוך כלום

מנהל רוחני

דישיבת כרם שלמה רבאכוב

ברוקלין, ניו יארק

המנחת חינוך במצות שריפת עיר הנדחת (מצוה תס"ד) הקשה לשיטת הרמב"ם (פ"ד מהל' ע"ז הלכה ו') דגם הנשים והספ של העובדי ע"ז נהרגים בסיף אע"פ שהנשים לא עברו והספ אינם בני עונשין, מהא דמבואר בריש מס' מכות דעירי בן גרושה ובן חלוצה שהומו אין אומרים שיעשו ב"ג וב"ח, משום דכתיב ועשיתם לו, ודרשינן לו ולא לזרעו, ומקשינן ונפסול לו ולא לזרעו, ומתרץ בעינן כאשר זמם לעשות וליכא. וע"ש בתוס' (ד"ה בעינן) דה"ה דדרשינן לו ולא לאשתו. והקשו שם בתוס' (ד"ה מעירין), איך אפשר לעשות בן גרושה ע"פ עדות, הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, דהרי העדים לא יעשו בן גרושה. ותירצו כיון שלוקין שפיר נתקיים דין הזמה, ודוקא בלאו, אבל בזממו להרוג את הנפש לא הוי יכול להזימם מחמת המלקות. ועוד תירצו דגבי עדות ב"ג לא בעינן כלל שיכול להזימם, דמהיכי נפקא לן דבעינן יכול להזימה, מכאשר זמם, וע"ז לא קאי קרא כאשר זמם, ולא משכחת לה בשום צד, ע"ש.

והנה בעיר הנדחת אם ייומו העדים בודאי לא נהרגו הנשים והספ שלהם, דועשיתם לו כתיב, ולא לאשתו ולזרעו, וא"כ ממילא לא יהרגו הזוממים ג"כ, דבעינן כאשר זמם וליכא, א"כ הוה ל' עדות שאאי"ל, וכאן לא שייך לומר רלוקין, דהרי זממו להרוג נפשות. ולתירוץ שני של תוס' רבב"ג לא בעינן כאשר זמם ולא משכחת לה בשום צד, בעיר הנדחת דמשכחת לה הזמה, באין לאנשי העיר נשים וספ, א"כ צריך עדות שאאי"ל, דהרי עלי' קאי כאשר זמם, א"כ ביש להם נשים ספ האין משכחת דיהרגו העיר והנשים וספ, הא הו"ל עדות שאאי"ל, דאם יוזמו לא נהרגו הנשים וספ של העדים, רכתיב לו ולא לזרעו ולאשתו, וגם הם עצמם לא יהרגו דבעינן כאשר זמם וליכא, וא"כ דין זה דיהרגו נשים וספ של העובדים האין משכחת, אדרבה ביש להם נשים וספ גם האנשים לא יהרגו כלל, וע"ש שכתב שהיא קושיא עצומה ונפלאה בס"ד.

ואפשר לומר דבפסוק ח' ס' ל"ח סק"ב חידש, רשנים שהעידו באחר שנתנסך יינו והומו חייבין לשלם דמי היין מתורת הזמה, אע"ג דבקרא כתיב כאשר זמם לעשות לאחיו, והני אין מחייבין אותו לעשות כלום אלא על ממנו הן מעירין. וראייתו מן פ"ק דסנהדרין פלוני דבע שורו של פלוני והומו נהרגין ומשלמין רמי שור לבעלים, אלמא אף דמסהרי על השור ולא על בעל השור, אפ"ה משלמין רמי השור. והקשה במ"ש הרמב"ם בפ"ק מהל' עדות, העירו על שורו שהרג את הנפש והומו הרי הן לוקין ואין משלמין את הכופר, ומשמע דאין העדים צריכים לשלם

על מה שרצו להפסיד שורו, דאם היו משלמין בעד השור לא היו לוקין, דבפירוש ריבנתה תורה ע"ז לתשלומין ולא למלקות. ובקונטרס משובב נתיבות הביא המו"ל תירוץ בשם ר' חיים אחי הג' המחבר ו"ל, לפי מה דאמרינן בכריתות דף כ"ד ע"א, שור הנסקל שנגמר דינו והוזמו עדיו, כל הקודם וכה בו, דמשנמנר דינו אפקרי' בעליו, אבל העידו על בעלים שרבע לשורו, כיון דידע בשקרייהו מייחל להזימם ולא אייאש מן השור. והנה הרמב"ם ס"ל דגם בממון בעינן כאשר זמם ולא כאשר עשה, כמ"ש הכ"מ בפ"ק מהל' עדות הל' ב'. ולפ"ז שפיר כתב הרמב"ם דאם העידו בשורו שהרג את הנפש דאין משלמין דמי השור אלא לוקין, דכיון דנגמר דינו אפקרי' בעלים, וכבר הפסיד ממונו, והוי כאשר עשה, ואע"ג שיכול לחזור ולזכות בו, מהפקידא אתי לידיו, כמו אחר הזוכה בו, ולכך לא שייך ב' דין הזמה, ובפ"ק דסנהדרין דקאמר משלמין דמי השור, איירי כשהבעלים יודעים בשקרם, דאז אינו מייאש, והוי כאשר זמם, את"ר.

והנה שם במס' כריתות אמר ר"ל, עיר הנדחת שהוזמו עדי' כל המחזיק בה זכה כיון דרבים נינהו כל חד אמר ברעתי' אנא לא חסאי אחרינא חסא ומפקיר נכסי'. וא"כ לשיטת הרמב"ם הנ"ל דגם בממון בעינן כאשר זמם, א"כ עדות עיר הנדחת כיון שנגמר הדין של העיר, הוי כאשר עשה, ואי אפשר בשום אופן לקיים כאשר זמם על עדותן, א"כ הוי כמו עדות של ב"ג וב"ח דלא בעינן שיכול להזימם, וא"כ לא קשה קשיית המנ"ח רשייך כאשר זמם כשאין לאנשי העיר נשים ופף, שהרי עדות השלל והנפשות הוי עדות אחת, וחלק השלל הוי לעולם כאשר עשה, שכבר הפסידו ממונו, א"כ לא בעינן כלל בעיר הנדחת, עדות שיכול להזימם, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

וישלח

ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי אלקים פנים אל פנים ותנצל נפשי, ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל. ויל"ד למה משנה הכתוב שם המקום ההוא, רבתחלה כתיב פניאל, ואח"כ פנואל. ויש לבאר דאיתא במדרש אבכיר הובא בילקום, דהמלאך הנאבק עם יעקב אבינו ה' מלאך מיכאל, ואמר לו הקב"ה למיכאל, אתה עשית לכהן שלי בעל מום, וענה מיכאל, רבש"ע הרי אני כהן שלם. ולכאורה מנא ל' להמדרש שהמלאך ה' מיכאל. אמנם י"ל דאיתא במס' גיטין דף ג"ח ע"א, מעשה באשה אחת וצפנת בת פניאל שמה, צפנת שהכל צופין ביופיה, בת פניאל בתו של כהן גדול ששימש לפני ולפנים. הרי דרשם פניאל הוא כינוי לכהן גדול. ולפ"ז אתי שפיר, דשם המקום ההוא באמת ה' פנואל, אך יעקב קרא שם המקום פניאל, על שם המלאך מיכאל, שהוא כהן גדול העומד ומשמש בביהמ"ק של מעלה לפני ולפנים (כדאיתא בשלהי מס' מנחות). וזמה שקרא יעקב שם המקום פניאל, דייק המדרש שאותו המלאך ה' מיכאל.

ובזה יובן מה שהביא רבינו בחיי בשם המדרש, עה"פ ויברך אותו שם, שברכו ברכת כהנים. ולהג"ל מובן היטב, דמאחר שהמלאך שברכו ה' מיכאל, שהוא כהן גדול למעלה, שפיר אמר המדרש שבירך את יעקב בברכת כהנים. (הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג זצ"ל)

וישב

ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו. ובתרגום אונקלוס, ועאל לביתי למברק בכתבי חשבניה. וצ"ב מנלי' להתרגום לפרש כן. וי"ל דידוע מה שאמרו דו"ל (הובא בדש"י) על פסוק זה, שה' יום איר שלהם שהלכו כולם לבית ע"ז, וא"כ קשה איך בא אז יוסף לעשות מלאכתו, הלא אמרו חז"ל (בריש מס' ע"ז) דאף שלשה ימים לפני איריהן אסור לשאת ולתת עמהם מטעם ראולי ומורי לעבודה זרה ביום אירם, וכיון רכתיב לעיל, וכל אשר הוא עושה ר' מצליח בידו וגו', ויברך ד' את בית המצרי בגלל יוסף, דהברכה ה' שורה בבית פוטיפר ע"י מעשה ידיו של יוסף, א"כ יש חששא דפוטיפר ילך ויודה לעבודה זרה, על הברכה ששרתה במלאכתו של יוסף. על כן מחמת קושיא זו, מפרש התרגום דעאל לביתי' למברק בכתבי חשבניה, וא"כ אין כאן חשש כלל, דהרי אמרו חכמז"ל (תענית ח' ע"ב) אין הברכה מצוי' בדבר המנוי, וכיון שיוסף עשה אז חשבונות, שוב הוי דבר המנוי, וממילא לא ה' שורה אז הברכה, ותו לא אזיל פוטיפר ומודה לע"ז. (הגאון מוה"ר יוסף לנרא אבד"ק יאס זצ"ל)

מקץ

הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו. והביא הבעל הטורים תיבת והצעיר ב' במסורה, דין, ואירך, והצעיר לגוי עצום (ישעי' ס'). וי"ל הכוונה, ראיתא בנמרא (שבת קי"ט ע"ב) א"ר יצחק לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהשוו קטן וגדול. וכן ישעי' הנביא קילל את ישראל ואמר, ירהבו הנער בזקן (ישעי' ג'). והנה שורש עון זה, הוא מדת הגאווה והעזות, אשר שתיהן מעכבין את הגאולה, כאוז"ל במס' סנהדרין, אין בן דוד בא עד שיכלו עזי פנים שבדור, ואין בן דוד בא עד שיכלו נסי הרוח מישראל. והנה, הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו, פ' כשיכלו העזי פנים ונסי הרוח ולא ישוו עוד קטן וגדול, רק הזקנים יהיו חשובים ונכבדים כפי רום מעלתם, והצעירים כפי מדרגתם, אז יקיים הפסוק, הקטן יהי' לאלף והצעיר לגוי עצום אני ד' בעתה אחישנה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(א) עפ"י כתי"ק.

(ב) הובא בשמו בספר דגל מחנה ראובן מאת חתנו הג"ר ראובן לנרא ז"ל, (ברך ח')

אות י"ט).

ויגש

בילקוט פרשת ויגש, מפני מה מת יוסף עשר שנים קודם אחיו, מפני ששתק כשהאחים קראו לאביהם עשרה פעמים עבדך אבינו. ומקשין שם, והלא לא מצינו כי אם חמשה פעמים בפסוק עבדך אבינו. ולי קשיא עוד קושיא גדולה, דכאן במדרש משמע שמת יוסף עשר שנים קודם אחיו בשביל ששמע עשרה פעמים עבדך אבינו, ואילו במס' ברכות פרק הירואה (נ"ה ע"א) אמרו, מפני מה מת יוסף עשרה שנים קודם אחיו, מפני שנהג עצמו ברכנות, וקשיא אהרדי.

ונ"ל שיהי' הענין כן, כי מצינו דכתיב כי המליץ בינותם, ואם כן יוסף לא דיבר עמהם בעצמו ובכבודו כי אם על ידי המליץ, ואם כן הוא, אם הי' יוסף בעצמו מדבר עמהם, לא הי' שומע מאחיו כי אם חמשה פעמים עבדך אבינו, ועל ידי שדיבר עמהם על ידי המליץ, דיברו הם ה' פעמים למליץ עבדך אבינו, וה' פעמים שמע מהמליץ, הרי עשרה פעמים.

וזה עצמו כוונת הגמרא, מפני מה מת יוסף י' שנים קודם אחיו, שנהג עצמו ברכנות, שהמכוון הוא כך, לא כהבנת העולם שנהג עצמו ברכנות לאחר מיתת יעקב במצרים, כמו שפירש רש"י בפ' ויחי עה"פ ויראו כי מת אביהם וגו' עיי"ש, אלא שקאי על הא דנהג עצמו ברכנות קודם לכן במצרים, ולא דיבר עמהם בעצמו כי אם על ידי מליץ, ואז שמע ה' פעמים יותר עבדך אבינו כאמור, על כן מת י' שנים קודם, ואם כן הוא, מכוון הגמרא והמדרש שוין.

(הנאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא וצ"ל)

ויחי

הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם. ויל"ד מדוע שינה מרישא דקרא לסיפא דקרא, דבתחלה כתיב יעקב, ואח"כ כתיב ישראל. אמנם י"ל, עפ"י מה שאמר זקני הגה"ק מוה"ר מענלי לינסקער זי"ע לפרש הפסוק בפרשת נח, וינברו המים ותרם התיבה מעל הארץ, דהפסוק בא לרמוז, שאם האדם לומד תורה, אז כשבא אח"כ להתפלל, מקבלים את התפילה ועולה למעלה, מפני שתפילה שאחר הלימוד היא בוודאי בקדושה ובדחילו ורחימא, ופרכת לעילא. וזשה"כ, וינברו המים, היינו פה המתגבר במים דהיינו בתורה, כמו שכתוב הוי כל צמא לכו למים (ישעי' נ"ה), ותרם התיבה מעל הארץ, הוא זוכה שהתיבות של התפילה עולה למעלה מן הארץ, עברה"ק.

וזה יש להעמים בפסוק הנ"ל, הקבצו ושמעו בני יעקב, היינו שתעסקו בתורה, אשר עי"ז תהיו נקראים בני יעקב, על שם שיעקב הי' עמוד התורה כידוע, ועי"ז ושמעו אל ישראל אביכם, תיבת אביכם, יתכן לפרשו, בקשתכם, עדה"כ ולא אביתם לעלות, ותיבת ישראל היא כינוי להקב"ה הנקרא ישראל סבא (כרמצינו

(ג) הועתק מכת"ק, ועיין בזה בשו"ת זכרון יוסף להנאון מוה"ר יוסף שמינהארט וצ"ל אבר"ק פיורא (דף צ"ם ע"ג).

בוזה"ק פ' מקץ עה"פ ויבא ישראל מצרים, דא קב"ה), וזהו, ושמעו אל ישראל, שישמע אצל הקב"ה ישראל סבא, אביכם, תפלותיכם ובקשותיכם.
(כ"ק מרן אדמו"ר שלי"א)

שמות

וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר, ופירש"י בשם המדרש, דאג לו על שראה רשעים דלפורין בישראל, אמר מעתה שמא אינן ראויין להינאל. וי"ל הפעם למה אינן ראויין להינאל בשביל העון של דלפורין, דהנה חז"ל אמרו בפ"ק רמס' ערכין (ט"ו ע"ב) כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. וכבר אמרו חז"ל (שבת ל"ג ע"א) בעון גילוי עריות ועבודה זרה גלות בא לעולם. ומעתה זהו כוונת משה רבינו ע"ה, כשראה דלפורין בישראל, אמר מעתה שמא אינן ראויין להינאל.

ונראה לפירש עפ"י זה הכוונה מה שנאמר אח"כ במעמד הסנה, מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, ופירש"י שם, מה זנו בני ישראל שיעשה להם נס ואוציאם ממצרים, ועל זה השיב הקב"ה, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, ופירש"י שם, ששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה, עכ"ל. ונראה הכוונה בזה, שמשנה רבינו שאל, מה זכות יש להם, אחרי שיש בהם דלפורין, וזה גורם גלות כמו שהובא לעיל, ועל זה השיב הקב"ה, שעתידיים לקבל התורה, וכבר אמרו חז"ל במס' ערכין שם, מה תקנתן של מספרי לשון הרע, יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים, וק"ל.
(הגאון מוה"ר נתן מאז ראבד"ק פפר"מ זצ"ל)

וארא

כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי, וברש"י, מלמד שמכת בדר שקולה כנגד כל המכות. הכוונה, דקיי"ל כחכמים דסקילה חמורה מכל מיתות, וברד היינו סקילה, כרתיב כי כל האדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף הביתה וירד עליהם הברד ומתו, והיינו סקילה, כראיתא במדרש, הם רצו לסקלם באבנים, לפיכך הביא עליהם הברד. (ואף דחי' דורסתו היינו סקילה, ובמכת ערוב נשלח עליהם חיות, מ"מ סקילה גופא לא הוי).
(הגאון מוה"ר שלמה זלמן עמריך ראבד"ק פראג זצ"ל)

(ד) הועתק מכת"י ק.

(ה) הועתק מכת"י ק.

הסכמה שלא נדפסה

מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל^א)

ב"ה.

ברצות ה' דרכי איש אשר חפץ ביקרו, וישת עליו מהודו והדרו, עד שיאותו לאורו, כל אשר ממנו לאישים, ימהרו יחלצו חושים, לשקוד על שערי, מתקו להם רנבי נחל אמריו, מחבבים את דבריו, יום יום ידרושון ודעת דרכיו יחפצון, שפתותיהם ידעון רצון, רוצים בקיומו ודורשים על כל קוצה, לבל יפול דבר מדבריו ארצה, בצילו יתלוננו, ולכבוד שמו יקר יתנו, הן אלה קצות דרכי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל אשר כתב משנה התורה על ספר, נותן אמרי שפר, מוצא חן בעיני כל רואיו, לו רבים יחכמו לדעת מוצאיו ומבואיו.

ואם אמנם הרב הגדול הראב"ד ז"ל פעמים רבות הקשה לשאול ומדקדק בו כחוט השערה, רבים קמים עליו משיבי מלחמה שערה, והמה מגן בעדו ויעשו לו עוז כנגדו, למען הראות יקר תפארת גדולתו, כי משה אמת ותורתו, ויחנו סביב לו ועל גבוליו, קרבו ויאתיון להיות נושאי כליו.

ויהי המקריב הראשון אשר סמך ידו ונרצה לו לחבר עליו רבינו וידאל די מולשא ה' לראש פינה, מראה מקום הוא לו וגם נושא תרים מגן וצינה, להגן עליו מפני המשיגים, ופיהו פתח בחכמה להיות מגיד משנה, ורבינו שם טוב בעל מגדול עוז, ימינו תעוז, להחזיק במעוז ומגדול, דברי רבינו הגדול, ורבינו בעל הכית יוסף הוא השליט הוא המשביד, בא במשפט על כל נעלם וברעת מילין יכביד, ויפוזו זרועי ידיו במקום אשר העלים המגיד כי לא פורש, ולא שורש דבר נמצא, ויתן לכסף מוצא, כי גלה את סודו וכסף משנה הביא בידו, ואחריהם קדם בלחם משנה רבינו אברהם די בוטין, בא לו דרך כניסתו לחדר וקישון, והביט אחרי משה על

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קנ"ט ד' עמוד י"א. - בשנת תק"פ לפ"ק נדפס ספר הנפלא "סדר משנה" מהגאון מוה"ר וואלף באסקאוויץ זצ"ל, על הרמב"ם חלק ראשון (ספר המדע), ע"י בנו הרב הגדול מוה"ר יוסף באסקאוויץ זצ"ל, ובו נדפסו הסכמות מאת הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל, הגאון בעל חתם סופר זצ"ל, הגאון בעל שמן רוקח זצ"ל, הגאון מוה"ר מרדכי בנעם זצ"ל, הגאון מוה"ר שמואל לגרא זצ"ל, הגאון מוה"ר אלעזר פלעקלש זצ"ל, הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל, והגאון בעל שערי תורה זצ"ל. כשהתכונן הרב מוה"ר יוסף הג"ל להדפיס חלק שני מספר סדר משנה הג"ל, פנה אל אחד מגדולי הרור ההוא, גאון עולם קדוש ישראל [בגדא שהכוונה על הגאון בעל חתם סופר זצ"ל], שישחרר פני הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל, שיתן לו מכתב הסכמה. הגאון מוה"ר זצ"ל מרגליות זצ"ל נענה לבקשתו, וערך מכתב נפלא כיד ד' הטובה עליו, כאשר עיניכם תחזינה מישרים. - מאחר שלא זכה להדפיס חלק שני, לא נדפסה הסכמה זו עד עתה.

הסכמה זו הועתקה מכת"ק המונח בגני ידינו הרב שמואל דוד הכהן פרידמאן נ"י. יתברך ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

עסקי סתירה, וחתר חתירה, אחר נקודת האמת ולמצוא הלכה ברורה, וערך עליו ערך לחם משנה, שנה ופירש יותר, כל חלקי הסותר, אחד מהם לא נותר, וירא כי טוב פתר.

ורבינו יהודה רזאניש התייר הגדול בא דרך האתרים, ויכרה עליו חבורים, מחית נפשי' לספיקא, והדר פשטה בטעמא ונימוקא, חד חד נחית לעומקא, ומייתי ראי' ושקל בפלם מאזני השכל, מתוק האור לעינים ונחמד להשכיל, כתובים היו ונמלך, החכם הכולל מוה"ר יעקב כולי והוסיף כל אשר לו למשנה למלך, באמת ובמישור הלק, הי' כותבם ומניהם ורורשם, רב כחו ועוצם ידו עשה חיל וישם אותם לחוק על ספר במקומם ושורשם. ואשר נלוה עמם תלמידו של אדם גדול רבינו מאיר מרומנברק, הגה מפיו יצא קיבץ וריבץ ועשה פעלים, מאשר הי' דולה ומשקה מתורת רבו ושאר צדיקי עולם, והפליא לעשות בהגהותיו, להודיע חוקי אלקים ותורותיו.

כל אלה חוברו אל עמק שוה הוא עמק המלך נצבים היום כולם, סביב היד החזקה אשר עשה משה יהיו לזכר עולם, ברוך שבחר בהם ובמשנתם, אשרי יולדתם והורתם.

ובקרוב בימינו העיר ממזרח צדיק עולם עטרת חכמים, רבינו יצחק נויש בילמונטי נאון עולם הולך תמים, לדרכו הוא מהלך, ויבא עד שערי המלך, בחכמה פותח שערים, והעמיק הרחיב במסילת ישרים, משמחי לב ומאירות עינים, אמרות סהורות מזוקק שבעתים.

ואם אמנם הכל יודעין כי תורתו של משה היא נקי' וטהורה, כשמש בנבורתו מאירה, זאת חזיתי ואספרה, כי עוד לנו שאר, זה ימים כביר באונינו שמענו יקר תפארת הרב הגאון המפולג החרף ובקי המפורסם מוה"ר וואלף באסקוויץ ז"ל, מעורו הי' שוקד על דברי הרמב"ם, ושם עינו ולבו להיות תיכף תכיפה אחת חיבור ולהשתטח בכל זוויות ופינה, להתבונן בה בינה, וחפץ הי' בידו הצליח ויהי ידיו אמונה, וכתב לו על ספר משנה תורה חיבור נפלא ושהה כרי לגמור את כולו, ועלה דרך גבולו, וכל דבר הקשה מחזירו בפלפולו.

וטרם עלה לשמים שיאו וכבודו, ופנה זיוו והודו, היתה מצות האב על הבן יקיר לו המופלג בתורה החכם השלם מוה"ר יוסף נ"י, כי יוסיף אומץ לרוות פני תבל תנובת חכמתו, וכולם ישבעו ויתענגו מזיו תורתו, ולא אחר לעשות הרבר, כי חפץ לקיים מילי דאבות, ויעש לו שם סדר משנה, והוציא לאור תעלומה חלק ראשון מחדושים ובאורים על ספר המדע, והחלק יעיד על הכל, כי הוא מוכלל, בכל מילי דמיטב, והא קא חזו לי' רבנן דקיימי גוואי, והפלינו מאד בשבח המנוע לכתבים, כי כל דרכיו בשקל הקודש, וכל פינות שהוא פונה דרך ימין, נקט ואתי חריפותא דנהרא לעלמין, משלח מעינים בנחלי תבונתו, מעיין הזב נהרי נחלי דבש ממקור חכמתו, ואנא מה אעני בתרייהו, כי אם לחזק בשפולי גלימיהו, ובפרט לעשות רצון נאון עולם קדוש ישראל, אשר נעתר לבקשת החכם מהר"י הנ"ל בן הגאון המחבר ז"ל, לשחר פני לתת ידי עמהם.

ואם כי אנכי ידעתי כי אפרים הוא הצעיר, ואיככה כאיש מלחמות קני אעיר, נפשי בתוך לבאים, האם בערונת הבושם יתנו ריח הרודאים, אפס ראיתי עצמי מחויב בדבר, שלא לסרב נגד כבוד הרב, ואנא קמינא, קלא רמינא, הנשכח בדין נברא דמרי' סייעי', ומשולחן נבזה קוצי לסדר סדר משנה תורה, ולערוך מערכה לברר ולקשט דברי רבינו הרמב"ם ז"ל מרישא ועד נמירא, בואו ונחזיק טובה לכן חכם זריו, וממלא רצון אביו הנאון ז"ל, זוכה ומזכה אחיו עמו, קרבו שאו את אחיכם, חתום יחתמו ראשיכם, ואחריהם כל אדם ימשוך בקסת לתומו, ליכות לו בחתומו, מלאו ידיכם, להניח ברכה אל תוך כתיכם, וצדקת הצדיק עליהם תהי', כי יהיו שפתותיו דובבות כענבים בכומר נכמדו, המה יביעו ידברו, ולשונו תהלך בארץ.

ואף ידי תכון עם רבותינו גדולי הדור אשר באשכנו, לכל יעלה הפורץ לערוך מערכה שני', מבלי נטילת רשות ממרא דעובדא, החכם המופלג מהר"י הנ"ל בן הנאון המחבר ז"ל, כי תקולל חלקתו בארץ, והשומע ישכון בשח וינצל מכליון וחרץ, עוד כל ימי ארץ. פי המדבר, לכבוד נשמת הנאון המחבר, ולמען יגדיל תורה ויאדיר, חותם לסדר.

(מקום החתימה)

תקנה בעיר לבוב בשנת תקע"ג לפ"ק בדבר כשרות הספרי תורה

שרידי ישראל אשר חסד אל ויראתו חופף עליהם כל היום, מנמת פניהם לשמור מצותיו וחוקותיו, נוצרי בריתו ועדותיו, רוח שהרה על פניהם חלף, והציעו דבריהם בעתירה, מול שלחן שהור של כבוד הרב הנאון דפה, ומנהלי העדה דפה, היות שנמצאו הרבה ספרים ספרי תורה שבהיכל חרשים וגם ישנים, אשר לא נסקלו מטיפות, אף כי נתוספו כמה וכמה ספרים אשר נדבו לכות אנשי שהורי לב מעמינו בני ישראל, לזכות את הרבים בבתי כנסיות ובתי מדרשות, וגם בגנזכי שכיות חמדת ישראל אשר על נדבותם יקומו לקיים מצות ועתה כתבו לכם וכו', וההכרח יביאם לסמוך בזה על סופרי סת"ם, ולברך על התורה ועל העבודה, ובה תסמר שערות בשרם, פן שגגה יצאה מלפני הכותב, ומלבד אשר לא נעשה המצוה כתיקונה, ועל זה אמרו חז"ל אסור להשהות ספר תורה שאינו מונה, והם נכשלו בעון ברכה לבטלה.

דבריהם אלו, אשר הם בנויים על אדני הצדק והיראה, קולם ירעם נפלאות, יהגו אף ידברו קנאת ה' צבאות, העירו את לבבינו, והרהיבו את רעיונינו, למצוא עילה אשר ישראל נושע בו תשועת עולמים.

ובזה הקרה ה' לפנינו דרך הטוב, בו ירוץ צדיק ונשגב ביראת ה', דרך סלולה מעגל ישר אשר לא יהי' לעול מדהבה על הציבור, ועם כל זה יתקן בו המעוות הלו, ובתבונה יתכונן, לקבוע פה בעל מניה קבוע, ועליו תהי' עבודת התורה, להגיה בכל מקום מקדש נורא בית הכנסת, הן תוך העיר והן בחוץ לעיר, בכל א' וא' ששה ספרי תורות בכל שנה ושנה, ובשני בתי מדרשים א' חוץ לעיר וא' תוך העיר, בכל אחד ואחד, ארבעה ספרי תורות, כן יהי' התנהגותו בכל שנה ושנה בכל ישונה. אותן הספרי תורה ימסרו לו מאת הגבאים רבתי כנסיות ובתי מדרשות הנ"ל, ועבור זה ינתן לו בתמידות בכל חודש וחודש, ויהי' לו לחק קבוע ולא יעבור, מאת הבתי כנסיות הגדולים, מכל א' סך שלשה רייניש וואלאטע, ומבתי מדרשים דפה, מכל א' וא' סך שני רייניש וואלאטע, ומהח"ק גומלי חסדים דפה, ב' רייניש וחצי, ומהח"ק נושאי מטה דפה, א' רייניש וחצי, סך הכל שבעה עשר רייניש וואלאטע מדי חודש בחודש.

וכל זה קבלנו עלינו להיות לנו לחק קבוע לבל ישונה, ליתן לו בכל חודש שכירתו משלם כאשר הוקצב לו, למען יהי' לו למשען לחם, ליתן סרף לביתו, ולהסיר מעליו עול סדרתו, למען ישים לבו בעין פקחא, על עוון ספרי תורתנו הקדושה לסקול מאבני הטעות, ולהסיר המכשלה הזאת מתחת ידינו, להוציא מידו דבר מתוקן, לברך ברכה על המוגמר. ובזכות זה, יצילנו ה' אלקינו מכל שניאות, ויסיר מעלינו עול גליות ותלאות, ויביא עלינו נוראות, ויראנו נסים ונפלאות, ויהי' לנו לטובה אות.

הכ"ד הרבנים המופלגים רוזנים נגידים מפורסמים ראשים מנהיגים מנהלי העדה דפה, בצירוף כבוד אדמ"ו הרב הגאון מופת הדור אב"ד דפה והקרייז יצ"ו, למען המצוה כי רבה, להגדיל תורה ולהאדיר. היום יום ג' שהוכפל בו כי טוב ב' דר"ח תמוז שנת תקע"ג לפ"ק פה ק"ק לכוז יצ"ו.

יעקב אורנשטיין

נאום הק' יחיאל מיכל בערינשטיין

הק' נפתלי הירץ כהן רפאפורט

הק' אברהם בר"י רוזינטאהל

הק' אברהם .. בר"י

הק' משה יעקלש

הק' יצחק כהנא רפאפורט

הק' זאב וואלף פינקלשטיין

(א) הוא הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל. - עלה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה צבי שפיץ נ"י. ינשאהו השי"ת על גפי מרומי הצלחות.

דקדוקי סופרים

בספר אמרי יואב מהגאון מוה"ר יואב זצ"ל אבר"ק סאנטאב (דרוש א'), ובספר בינת יששכר מהגאון מוה"ר ישכר בער קאהן זצ"ל אבר"ק סענזשארץ (בפרשת בראשית), שניהם נתכוונו לדבר אחר, לפרש הפסוק, הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב, שהיצה"ר נחש הקדמוני לוכד את האדם ע"י הראש, שמשריש בלב האדם גדלות וגאווה להיות ראש, ואתה תשופנו עקב, שהאדם יוכל לכבוש את הנחש על ידי עקב ענוה, יעו"ש.

ולכאורה נתהפך להם כוונת הכתוב, דהפסוק הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב, אמר הקב"ה אל הנחש ולא אל האדם, נמצא דרישא דקרא (הוא ישופך ראש) קאי על האדם, וסיפא דקרא (ואתה תשופנו עקב) קאי על הנחש.

בספר פתח עינים (להגאון מוה"ר חיד"א זצ"ל) במס' סנהדרין דף ס"ט ע"ב ד"ה וכו', הביא שפירש"י בפרשת מקץ עה"פ ויעש האיש כאשר אמר יוסף, זה מנשה. ובספר ילקוט הגרשוני על אנדות הש"ס במס' סנהדרין שם כתב: חפשתי ברש"י בכל פרשת מקץ, ולא מצאתי שיפרש רש"י על תיבת האיש, זה מנשה, ופלא, עכ"ל. - כנראה שבטעות נדפס זה בשם פירש"י, שהרי הגאון חיד"א זצ"ל בספרו פתח עינים שם, ציין לספרו פני דוד פ' מקץ, והמעייין בספרו פני דוד עה"פ ויעש האיש וגו', יראה שלא הביא דבר זה בשם פירש"י, רק כתב, אמרו רז"ל זה מנשה. ועיין שם להלן שכתב: איברא דכעת לא מצאתי מדרש זה, דהא דכתיב ויעש האיש, הוא מנשה, עכ"ל. - ובאמת המקור לזה הוא, מש"כ בתרגום יונתן בן עוזיאל על פסוק שלפני זה, ויאמר לאשר על ביתו וגו', ואמר למנשה דממנא אפיטרופוס על ביתי, ותיכף אחר זה כתיב, ויעש האיש כאשר אמר יוסף, הרי דהאיש זה מנשה.

בשו"ת משיב כהלכה חיו"ד סי' ב' ד"ה ודבר בעתו, כתב: מצאתי דאתי לירי אור יקרות וקפאון אשר לא שזפתו עין, אשר נדפס באותן ימים כרך א' מאלפסין מחובר לשהור חי' רמב"ן מבכורות וחלה, עם זר זהב סביב מהגאון ר' סעדי' ס"ט וכו', וכבר האריך שם הגאון ר' סעדי' ז"ל מה שיש לפלפל וכו', עכ"ל. הנה לא נמצא פי' מר' סעדי' ס"ט על חי' הרמב"ן מבכורות וחלה, ובטח כוונתו על פי' הרי"ט אלגזי מהגאון מוה"ר יוס טוב אלגזי מירושלים זצ"ל. (וכנראה שהמעתיק או המדפיס לא הי' יכול לקרות הכת"י, ונדרמה בעיניו שנכתב ר' סעדי').

מכתבים אל המערכת

בעזרה"ת. יום ה' פ' ויחי תשנ"ז לפ"ק.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בכר"ש קונטרס קע"א עמוד ס"ב אות ז', תמה הרה"נ ר' נחום מאיר נערמאן שליט"א שבחידושי אגרות שבסוף שו"ת מהר"י ווייל כתב, דבנוסח על הנסים יש פ"ה אותיות כמנין המ"ן, ופ"ה אותיות יש מן ואת פרשנרתא עד ויותא, כמנין המ"ן. וקשה הלא המ"ן בנימ' צ"ה, ותו צ"ע שלפי נוסחתינו אינו עולה המנין, ריש יותר מפ"ה אותיות.

ונ"ל דברואי כוונתו למה שכתוב בספר הרוקח סי' רל"ה, נ"ד פעמים נזכר המן במגילה, וכן נ"ד אותיות בבני המן, ואם תמנה עשרה פעמים תיבת "ואת" הם ל' אותיות, וביחד הם פ"ד אותיות, וקריאת הפסוקים נחשב במקום תיבה אחת, הרי ביחד מספר פ"ה. וכן פ"ר אותיות מפרשנרתא עד ויותא, והמן שנתלה עמחם חשוב כאחד, הרי כמספר פ"ה תיבות בעל הנסים רפודים, עיי"ש. וכן הוא בסודות התפילה בסידור הרוקח.

והנה בסידור הנ"ל מביא שצ"ל "כשם שעשית להם נס ונבדורות כימים ההם בזמן הזה כן עשה עמנו ה' אלוקינו פלא ונסים בעת הזאת", ושאינ לומר נזורה לשמך הגדול מלה. והוא נוסח קדומה מובא במס' סופרים פרק כ' ה"ח, ובסדר ר' עמרם, וסידור ר' סעדי' נאון (רק לחנוכה), ובמחזור ויטרי סי' רל"ה ורמ"ב, ועוד. ועיין במס' מגילה (דף ד.) תורה פסק, יש שאין אומרים כשם, לפי שאמרו חכמים לא ישאל אדם צרכיו בנ' ראשונות ובנ' אחרונות, ושמות הוא, שזה רק למתפלל בלשון יחיד אבל בשביל הציבור שרי, אבל נראה שאין לאומרו מפני שהוא לשון להבא, והוראה הוא על העבר, מובא בסור או"ח סי' תרפ"ב, ובשלפי הניכודים שבהנהגות המדרכי בפ"ב רשבת בשם ספר אורחות חיים (הל' חנוכה כ"ב). וקצת קשה דבכ"י שם בס' תרפ"ב ר"ה יש, כתב "וכן נוסחת הרמב"ם", ומציניס לסדר התפילה להרמב"ם, אבל שם כתוב בשמונה עשרה "על הנסים ונ' עד ואחר כן באו בניך", וכתוב בהנהגות מיימוניות וז"ל, וכן רבותינו מצרפת אומרים, שאין לומר כשם שעשית וכו', משמע מדבריו שהרמב"ם לא נדמו.

והנה האורחות חיים מביא השיטה שאין לאומרו, בשם ספר העתים, והוא בס' קמ"נ, ואשכחן לרבינו האי גאון ז"ל דקאמר דלא דגילי דבנן בשיבה למימר הני מילי כשם שעשית, ובר"ה ויז"ב זכרנו לחיים ומי כמוך ונהיגי דוב ישראל למימרינן, מימנעי' בשיבה לארכורי והארכנו כהל' ברכות, ונאמנים עלינו דברי רבינו מנחם המאירי שכתב בספר סדר הקבלה על המחבר ספר העתים רבי יהודה בר ברזילי אברצלוגי שחיבר חבור כולל בדרך פסק ברוב ענייני התלמוד ארוכה מארץ מרתה ורחבה מני ים. וזה ברור, שמה שכתוב "וכן נוסחת הרמב"ם", המובא באורחות חיים, אינו מספר העתים, שר"י אברצלוגי חי בשנות ד"א תת"ל (כמ"ש בסדר הרורות), והוא כמאה שנה לפני הרמב"ם. ועיין בפרדס הגדול לרשיי הל' ראש השנה סי' קע"ו בשם ר' עמרם ורב כהן צדק, אנו דגילין בשיבה לאומרו, ובשם ר' האי גאון, לא מצינו זכר בתלמוד ומשנה לזכרנו ומי כמוך, ומנהג הוא ויש נמנעין לאומרו" ועיי"ש מה שהי' מנהג במתיבתא, ובספר הפרדס דף דכ"ב כתב, שצרכי דבים שואל אפילו בנ' ראשונות ונ' אחרונות.

והנה איתא בספד"ק בני יששכר מאמרי חודש כסלו-טבת מאמר ד (א), ב (ז) וז"ל: כתב הרב הגדול המקובל עיר וקדיש בעל הרוקח (אשר דבריו דברי קבלה וקבל מאליהו ז"ל), יש בנוסח ההוראה קכ"ה תיבות כמנין כהני"ם ולא נודע לי נוסחתו. גם המור שבאו"ח סי' קי"ג מביא מאחיו ר' ויאל בשם רורשי רשומות (הם חסידי אשכנז) חשבון ומנין כל ברכה בשמונה עשרה, אבל כהל' חנוכה אינו מביא מנין התיבות. וממשיך בבני יששכר, ואני אפרש כפי הנוסחא שבידינו מנהג בני אשכנז שהוא חשבון ק"ח תיבות. וכן מובא המספר ק"ח, בסידורו של הגאון ר' יעקב עמרין זצ"ל.

(ב) בכר"ש קונטרס קע"א במדור חדשים גם ישנים (אות קל"ב), הובא בשם הרה"ק ר' יחזקאל מקאומיר זצ"ל, כשאדם מנגן צדיכים לעזור לו ומקיימים בזה מצות פריקה ומענה. - הנני להביא פסוקים לרבריו מספר אמרי פנחס השלם מהרה"ק ר' פנחס מקארעץ זצ"ל (שער ג') סדר היום ועניני תפילה אות ד"ה: גם אמר שלפעמים כשאדם מנגן ואי אפשר לו להרים קול, וכשבא איש לעזור ומרים את קולו, גם הוא יכול להרים את קולו, הוא ג"כ מסור אתרבות רוחא ברוחא, עכ"ל.

(ג) בכר"ש קונטרס קע"ה עמוד נ"ג, הובא בשם כ"ק מרן רבינו שלום"א, שזכה משה רבינו להשיג חמשים שערי בינה. ובקובץ ק"פ עמוד נ"ו, ובקובץ קפ"א עמוד נ"ו, ושם בעמוד נ"ו, ובקובץ קפ"ג עמוד נ"ד, נדפסו מכתבים אל המערכת למצוא מקור לזה. וכשיצאתי לחפש בספרים, ראיתי כי עוד לא ננעלו הנ' שערי בינה, ויש להוסיף מש"כ הרוקח בפירושו עה"ת בפ' פנחס עה"פ ויקרב משה את משפמן, אני בקי בן שערי בינה, עשה הקב"ה שלא ידע משפמן נשים ונשתכחו ת"ש הלכות כימי אבולו (בהג"ה: ו') במנצפ"ך נים' (שבע מאות). ויותר מבואר הדברים בפירוש רבינו אפרים עה"ת, בחלק מכתובה אשכנזית (שהוא מהרוקח או מבית מדרשו), עה"פ ויקרב משה את משפמן, א"ל הקב"ה מה אתה מתנאה לומר הדבר הגדול יבואו אל משה, כלומר אני יודע נ' שערי בינה, חייך שאפילו נשים יתקמו ממך ולא יהיו לך אלא מ"ם, וכן התורה נדרשת וכמ"ם מונים תחפושנה (משלי ב', ד'). ובספר פירושם ופסקים לרבינו אבינודור (שיצא עתה מבית הדפוס) נמצאו דברים דומים בפסק רצ"א, משפמן נו"ן הפוכה, לפי שהי' עין של משה על הקב"ה למה העלים ממנו דין גחלות, אמר שמא אותו דין מנו"ן שער בינה הוא, א"ל הקב"ה למשה הפוך פניך לאחוריק למ"ם שערים, ולא מן נו"ן שערי בינה הוא, אך לפי שההרת ואמרת הרכר אשר יקשה, נתעלמה ממך מה שהנשים היו יודעות.

ועיין פרש"י (משלי ח', י"ז) עה"פ אני אהבתי אהב ומשחרי ימצאנני, נו"ן יתירה, חמשים שערי בינה אמצאנו. ובאותיות דרבי עקיבא דף שמ"ח ד"ה ד"א אלף, חמשת אלפים שערי חכמה נפתחו לו למשה בסני כנגד חמשה חומשי תורה, ושמונה אלפים שערי רעת כנגד ח' נביאים, ואחד עשר אלף שערי בינה כנגד י"א כתובים עכ"ל. אבל אינו מוכרח שהשיגם רק שנפתחו לו. ואולי על זה רמז בספר החכמה מהרוקח, הנדפס בחלק הראשון של פירוש הרוקח עה"ת כשער המספר, שכתב וז"ל: ח' פעמים בינה מרומז במעשה בראשית, כגון ויבדל בין האור וכו' נגד ח' אלפים שבינת התורה בבית עולמם, ב' אלפים קודם [שנברא] העולם ו' אלפים קיימא עולמא. - ועור מצאתי שם בספר החכמה וז"ל: כתיב (משלי י') בן חכם ישמח אב, לומר לך מי שיודע להבין כנ"ב שערים נקרא ב"ן חכם, וישמח אב זה הקב"ה וכו', ולא מסר לאדם מן שערי הבינה אלא ג' כמנין האר"ם, וחש"ה (תהלים ח') ותחסרהו מעם מאלקים. ועיין שם גם בשער הפוך.

והנה בספ"ק ישמח משה בפ' ואתחנן ד"ה רב לך (ה), מביא הקדמת הרמב"ן שכתב והשער האחד לא נברא, ואל תסתכל באמרים נבראו בעולם, כי על הרוב נאמר, ואפשר שהי' זה בדיעת הכורא שלא נמסר לנברא, (וכן פי' הר"ן בנדרים ל"ח. יריעת השי"ת על אמיתתו). והנה מרכיבי הישמח משה משמע שאינו לומר בדברי הרמב"ן כפשוטו הדברים שהשער הנו"ן לא נברא. וגם בפירוש טוב ירושלים על הרמב"ן מפרש לשון הרמב"ן, אבל שער החמשים לא נמסר, לאף נברא. ועיין בפ' רבינו חננאל במס' ראש השנה (כ"א: ג') שערי בינה נבראו בעולם למלאכי האלקים. ובספר אורות הגר"א (פ"א י"ב) הביא שהגר"א כתב בפירושו לספר יצירה, שער הנו"ן לא נגלה לשום ברי', רק שאדם הראשון הוכן להשיגה, ובחמא ויגרש.

ובספ"ה"ק אוהב ישראל פ' בהעלותך ברה"ה להבין ענין שתי נוני"ן, כתב, הגם שלא הי' השנה למרע"ה בשער הנו"ן, עכ"ז הי' היכולת בידם ע"י קדושתם הרמה להמשכת התגלות הארת שער הנו"ן.

והנה הישמח משה מביא שם בפרשת ואתחנן, מש"כ המגלה עמוקות, שקודם מיתתו של משה רבינו נתגלה לו שער הנו"ן. ונכון להביא על זה מש"כ הרוקח בשורש קדושת הייחוד בהלכות חסידות (הנדרס בתחילת ספר הרוקח), שמביא רבדרי הספרי בפסיקא ק"ג והמדרש רבה בסוף פרשת נשא, כי לא יראני האדם וחי, כשהוא חי אינו רואה אבל רואה בשעת מיתה, ר"ע אומר, האדם כמשמעו, וחי, אלו מלאכי השרת שאין רואין. (ובמדרש תהלים סי' ק"ג, תרע לך שכן הוא מפורש על ידי יחזקאל, כשראה דמותו נשמטה נפשו ממנו. ועיין בספרא ויקרא (נ"ד א"ב), אבל רואין במיתתו). וממשיך רבינו הרוקח, כי בשעת מיתה פוקח עיניו ונותן רשות לעין לראות הוד שכינתו האריך מלא את כל העולם כולו. ומפורש הרבדים במס' שמחות פרק חיבוש הקבר (פ"א ה"ה), ואינו מת עד שרואה הב"ה.

וראיתי בספר ערוגת הכושם (הקדמון) סי' כ"ה, ובשעת מותו של משה ראה ויתר באספקלריא המאירה, עד שהיתה אותה שבחייו, אספקלריא שאינה מאירה כנגדה. וידידי המופלג ר' בנימין קנאלאך נר"ו הראני בספה"ק אנרא דכלה פרשת וילך ד"ה ויאמר משה, ידוע דכל הצדיקים מעלתם היותר גדולה היא בשעת פטירתם, ומשיגים ביום ההוא מה שאין יכולים להשיג כל ימי חייהם, ונקרא בסוד איש האלקים, וכל ימיו חי מצפה להשגה זו, והקב"ה השיבו כי לא יראני האדם וחי, וכן שמעתי ממגיד אמת, שהרב הקדוש הבש"ט זלה"ה אמר בשעת פטירתו, כעת ידוע אני למה נבראתי וכוונת בריאתי, והמשכילים יבינו, עכ"ל. וכעין זה כתוב בספר בית דבי (פרק כ"ב בהג"ה) שאיזה ימים קודם פטירתו, שאל הגה"ק בעל התניא זצ"ל לנכדו הגה"ק בעל צמח צדק זצ"ל, האתה רואה את הקודה וכו', תאמין לי שאיני רואה עתה כי אם את האין סוף האלקי המחוי' בו. ועוד הראני ידידי הג"ל, דברי התוספתא במס' תניגה פ"ב ה"ב, מעשה בר' יהושע וכן זומא, א"ל צופה הייתי במעשה מרכבה, א"ל ר' יהושע לתלמידיו כבר בן זומא מבחזין, לא היו ימים מועטים עד שמת בן זומא. משמע שמת אחר כמה ימים. אבל בספרי ובמדרש סוף פ' נשא שהובא לעיל, משמע שרואים בשעת מיתתם. ובספר רוקח הג"ל מבואר, שאם יהרר קצת, מיד" מת.

ועיין במדרש תנחומא (במדבר י"ד י"ז) לעתיד לבא כשאחזור שכינתי לציון אני נגלה בכבודי על כל ישראל, והן רואין אותו וחיים לעולם ומדאים את כבורי זה לזה באצבע, ואומרים כי זה אלקים אלקינו. ובסידור הרוקח בפסוקי דמרה בדר"ה כבוד מלכותך, כתב דשערי בינה נמסרו לאדם הראשון חוץ מאחת מהן, וזו היא שער שיוע מחשבות אדם ומחשבות העתידים לעלות על לב, ומקצת ימסרנה למשיח, ובאותה שער חופש כל חרדי בסוף ומכין בה תפלות של כל באי עולם וכו'. ובספה"ק דוע קודש פ' בהעלותך ד"ה וז"ש, כתב שנו"ן כפופה רומז לבחינתה עתה, שעריין אינה בהתפשטות כמו שלעתיד, שאז יתפשטו הן' שערי בינה ומלאה הארץ דעה, וכתוב בספרים שתיבת ארון' אותיות אור' נון', שיתגלה לנו לעתיד שער הנו"ן, עכ"ל.

(בכר"ש קונטרס ספ"א עמוד ו' באמרי קודש של כ"ק מרן ארמור' שליט"א לפ' בהעלותך, הובא בתוך הרבדים בשם ספה"ק אוהב ישראל, דמשה רבינו הוא נר האמצעי של המנורה, כי בחי' משה רבינו הוא מדת האמת, ואמת הוא מרכז האמצעי לכל העולמות. ויש להעיר על זה, דהן אמת שמצינו בנמרא, משה אמ"ת ותורתו אמת, אבל נודע דיעקב אבינו הוא מדת האמת עשה"כ תתן אמת ליעקב. אמנם המעיין בספה"ק אוהב ישראל שם, יראה שכתב דמשה רבינו הוא מדת ואמת (בוא"ו), תיקון השביעי מי"ג תיקוני דיקנא קרישא, והיינו כשמונים על דרך זה, א) ה', ב) א"ל, ג) רחום, ד) חנון, ה) ארך אפים, ו) רוב חסד, ז) ואמת. - נמצא דתיבת ואמ"ת הוא באמצע של הי"ג מדות של רחמים, ששה מצד זה, וששה מצד זה, לכן משה רבינו שמדתו מדת ואמת, הוא כנגד נר האמצעי של המנורה. והנני חותם בכרכת הדיוט שתצליחו בהרכבת התורה,

ירוחם אלי ראזענפעלד

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

החיים והשלו' אל מע"כ עורכי ונוסעי הכרם.

אקוה שתתנו מקום לאיזה הערות וציונים.

(א) בכרם שלמה קובץ קע"א עמוד ס"ב כתב הרה"נ ר' נחום מאיר נערמאן שליט"א שיש מחלוקת בהא דאמרינן כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה, אי קאי רק על לימוד פרשת הקרבנות, או אף בלימוד שאר מצות התורה, דהשל"ה הק' כתב במס' פסחים בתחילת מצה עשירה (ר"ה ראשונה מצינו), שהוא רק בקרבנות, אבל בספר ישמח משה עה"ת בפ' שמות (ר"ה ונ"ל כי), מביא מספר סמא דחייא [דרוש ח'] דבכל מצות שייך ענין זה, ע"כ.

והנני להעיר, שעל גוף הענין שכתב שם הסמא דחייא שע"י לימוד התורה יכולין לקיים כל התרי"ג מצות, גם השל"ה מודה בזה, וכמו שהאריך לבאר, כי איך יזכה האדם לנועם העליון ולקיים כל התרי"ג מצות, אמנם בעסק תורה לשמה, היינו שלומד על מנת לעשות ומצפה מתי תבא לידו ויקיימנה הרי זה מחשבה טובה והקב"ה מצרפה למעשה, וגם אם כל מצוה שמזדמנת לידו עושה, א"כ אלו הרברים שאינו עושה הוא בשביל שהוא אונס בדבר, או שהמצוה אינה נוהגת בו או שאר מניעה, הרי הוא בכלל חייב לעשות מצוה ונאנס ולא עושה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה. והוא כונת מאמרם כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, היינו שזוכה לקיים מצות הרבה ויוכל לקיים כל התרי"ג מצות, עכת"ד במאמר ששי ל"ס ע"ב.

ולפי"ז צ"ע לכאורה, הא"ך יתקיים מאמר זה מהשל"ה, עם מה שכתב דכל העוסק בתורת עולה, לא שייך רק בקרבנות. אכן עי' בלשון השל"ה ק' במס' פסחים הנזכר וז"ל, ראשונה מצינו מעלת הסיפור בענין קרבנות, וכן מצינו ביציאת מצרים, בקרבנות אמרו רבותינו וז"ל כל העוסק בפרשת הקרבנות כאלו הקריב קרבנות וכו', וכן מצינו בחקות הפסח, תנן מזכירין יציאת מצרים, ובהגדה, כל המדבא לספר הרי זה משובח, רבן גמליאל אומר כל מי שלא אמר ג' דברים הללו, ולא אמר כל מי שלא עשה, אלא אמירה וסיפור, הרי מעלת הסיפור והאמירה בקרבנות ובחקות הפסח, ולא תהיה כן בשאר מצות לספר פרשיות תרומות ומעשרות שמיטות ויובלות וכו' וכאלו הרבה, ונימא דסיפורן במקום קיומן, ע"כ. נראה מזה דמה שאמרו חכמ"ל כל העוסק בתורת עולה וכו' הוא חידוש מיוחד לגבי קרבנות, ראפילו בסיפור כעלמא בלא כונה שרוצה עכשיו לקיים מצוה זו, ג"כ נחשב כאלו הקריב, משא"כ בשאר מצות דוקא אם לומר.

אמנם הישמח משה ועוד מפרשים טובים הסעם דכל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה, הוא משום מחשבה טובה, דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, וחשב לעשות מצוה ונאנס מעלה עליו הכתוב כאלו עשה, והוא דוקא כשבשעת הלימוד עומד ומצפה מתי יבא לידו ואקיימו. ולפי"ז הכלל שכל העוסק בתורת עולה וכו' שייך בכל המצות. ועיין בספר כתיבה לחיים פר' ויקרא אות ב' שציין לדברי הייטב לב פרשת קדושים שביאר כן, ויש להוסיף כי כבר האריך בזה הייטב לב בפ' ויחי דף קל"ז ע"א. – ומה שהביא הרב הגו' דברי הישמח משה בשם הסמא דחייא, יש להעיר כי כבר כתב כן היש"מ כמה פעמים מדנפשי' בסדר בראשית, והוא דף ח' ע"א, ס"ז ע"א, ג' ע"א.

(ב) בספה"ק ישמח משה ריש פר' ויצא הביא דכימי השמים על הארץ הם מנין שנות האבות, דהיינו ת"ק שנה, ושני שנים הראשונים של אברהם אבינו אינם מן המנין, דבן ג' שנים הכיר את בוראו, ע"כ. ולכאורה צ"ע מהא דמבואר במדרש ב"ר (פרשה ס"ה, ד) ר"ל אמר עקב אשר שמע אברהם בקולי, בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו, מנין עקב שמע אברהם בקול בוראו, ע"כ. הרי דאחזר שעברו ג' שנים שלימות, או הכיר את בוראו, וא"כ ג' שנים אינם מן המנין. [עי' באות הסמוך ישוב אחד לחשבון שנות האבות לפי דברי המג"ע].

(ג) בספה"ק ישמח משה פר' וישב דף צ"א ע"א כתב, והנה שנות האבות היו ת"ק שנים כימי השמים וגו', כראיתא בירושלמי רפ"ק דברכות, והנה יצחק הי' חי ג' שנים שאינם בחשבון כמבואר במגלה עמוקות הנך תלת שנים, דמבואר בתרגום יונתן ואוכלוהו מלאכי מרומא לבי מדרשא דשם רבה והווי תמן תלת שנים, ובאמת במג"ע פר' חיי שרה מבאר רק ב' שנים אינם בחשבון. אבל לפי התי"צ ל' ג' שנים, ע"כ. ועי' במגלה עמוקות פ' חיי כ"א ע"ב שכתב דאותן שני שנים שהי' יצחק בגן עדן לא קחשיב, כי באמת הם אינם מן זה העולם, רק מן עוה"ב, ולמה ימנה אותם תחת השמש, והוא הי' למעלה מהשמש, ע"כ. ולפי"ז צ"ע האידך הרכיב רבינו היש"מ דברי המג"ע עם התי"י.

(ד) בספה"ק ישמח משה (יין הרקח) על מס' סנהדרין צ"ז ע"א כתב, אין בן דוד בא עד שיכלה פרוסה מן הכים. כבר שמעתי פי' אחד בשם חכם אחד שנילה לו אלי' ז"ל בחלום, כי פרוסה היינו פרסיות, מן הכים היינו כים הלב, שליכא דאינש בכים' תלי', והבין, ע"כ. עי' ייטב לב פ' ויחי דף קל"ג ע"ב שהביא פירוש זה בתוספת נופך מפני רבינו ששמע ממורו הרה"ק מלובלין שאמר צדיק אחד מפי אליהו ז"ל, היינו שלא תפלה על הפרס מה שצריך לו לבדו, כי אם על הכלל כולו יצא לבקש עבור גלות השכינה, ע"כ. וכן הובא בספה"ק דברי יחזקאל להושענא רבא. - אכן עי' בספה"ק אך פרי תבואה פרשת מקץ מ"ח ע"ב, ופרשת ויחי נ"ר ע"א, שהביא פירוש זה מפני רבינו בסגנון אחר, וז"ל, וכמו ששמעתי מפי הרב הצדיק מאוהל זל"ה בשם אלי' זכור לטוב, דהיינו עד שיכלה הפרסיות, ויהי' כל אחד מיצר ודואג על חבירו כמו על עצמו, דהיינו שיהי' אהבה ואחוה בישראל זה לזה, ועי"ז יזכו לנאולה ב"ב אמן, ע"כ.

(ה) בתשו' מהרש"ם ח"ג סי' קנ"א כתב, וזה כמה שנים בהיותי כימי חודסי אירע לפני עובדא בשנים שנשתתפו במצות ועבירות ועשו קנין ושטר שותפות, וכתבתי להנאון מהרש"ק ז"ל מכראר, והשיב לי כי עובדא כזו אירע כימי ר"י בן הרא"ש שנשתתף הוא עם חברו כן, ומת חברו קודם, והר"י בן הרא"ש נילה פני המת במסתו לפני ביהכ"נ בתוך קהל ועדה שזיכור בהשרותות, ופתח המת פניו כמשחק עליו, כי אין ממש בקנין זה, ושהובא מעשה זו כמעבר יבוק וכו', ע"ש. - עי' בספר שם הנדולים מערכת רבי אליעזר בר נתן שהביא מכת"ק של רבינו מהר"ח ז"ל מה שהעתיק מאגרת רבינו יהודא בן הרא"ש, שאירע מעשה כזו אצל זקינו הר' יחיאל ז"ל עם חברו הר' שלמה הכהן ז"ל, יעו"ש. וכעיקר הענין יש להעיד, כי בספר אגרת הפיזול חלק הדרש אות ש' הביא בשם הבעל שם טוב מעשה כזו, שבעה"ב אחד עשה שותפות עם חכם אחר וכו', וכשנפטר החכם בכה עליו בעה"ב ואמר זכור מה שהסכמנו, והעידו שראו למת ששחק והרכין בראשו להודות על הענין. הרי לך היפך כוונה כשחוק של הנפטר.

(ו) בספה"ק זאת זכרון עמוד ח' באר"ה ויהי בנסוע, כתב בזה"ל, כמו ששמעתי אומרים ממעט את השם ר"ל הרכיקות כבורא ב"ה. עי' בספר החיים [רפ"ס הוצאת החיים] ח"ה פ"ח באר"ה ומשה, לפי שהדרך ממעט את השם, ור"ל שם ממש, כלומר שירוי שכינתו, כי אי אפשר לו לאדם לעסוק בדברים העליונים אם הוא איש נודד ממקומו, ע"כ. וכן כתב עוד שם ב"ב רפ"ו, שהדרך ממעט את השם, ר"ל השם ממש, שאין השכינה שורה על אדם המטופל. ועי' שם בהערה א' שהביא בן מרש"י על המדרש, כפי הבנת הנועם מנדים ז"ל. (ז) בספה"ק מגיד תהלות פר' לך ד"ה כי שרה שמה, כתב בזה"ל, מרבינו הגדול [הרכי מלובלין] בשם גדול שמעתי, כי להיותו נקרא אב המון גוים, ממילא נעשתה שדה מלשון שרדה כמו שרתי במדינות. - יש לציין שכן כתב לפדש ביתר ביאור באגרת הפיזול חלק הפשט אות ל' ר"ה לא תקרא, יעו"ש בהערה ס"ז.

(ח) בספה"ק אך פרי תבואה פ' וישלח עמוד מ' כתב, והנה ראיתי ג"כ בספר א' רלבן נקרא משה רבינו ולא רבינו משה, מפני שהוא החזיק עצמו רק למשה ולא בבחי' רב, ולכן זכה שנקרא רבינו. - עי' בספר החיים ח"א פ"א שכתב כן ביתר ביאור.

(ט) בספר החיים ח"ד רפ"ד באה"ד כתב, ומצפוני לבכם אע"ג שהוא רע, מכל מקום אינו גלוי לפני המקשר, ע"כ. ע' בהערה א' שם [ברפוס הוצאת החיים], שהביא להעיר בשם רבנות אפרים כוה"ל, מכואר דעת רבינו, שהמלאכים אינם יודעים מחשבות בני אדם, ולא כדברי התוס' מס' שבת וכו', וכן דעת הרבה מפרשים שאין מלאכי השרת יודעים מחשבות, ע"כ. לכאורה יש סתירה לזה מממש"כ המחבר ספר החיים כספרו באר מים חיים ריש פ' וישלח, וז"ל על פירש"י מלאכים ממש, וראיית רש"י שהרי נאמר וישבו המלאכים, ועדיין לא נאמר שהלכו להם, הא אינם אלא מלאכים שהיו יודעים את לב עשו מרם בואם אליו, ע"כ.

החותם בתורה רבה ובכרכת הצלחה מרובה,

אלי שפיטצער
ברוקלין, ניו יארק

בעזרי' ת.

לכבוד אנשי המערכת, אשר בדרך ישראל דורכת, יצ"ו עבינו"ץ בב"א.

אחדש"ה"ס.

(א) בקובץ כרם שלמה קונטרס קע"ט עמוד ל' הובא קשיא בשם הגאון ר' אברהם ברודא זצ"ל, מנא לן דקרא ועצם לא תשכרו בו רכתיב גבי קרבן פסח, לאזהרה אתי, דילמא אתי להורות דאין צריך לשכור את העצם, דס"ד ריצטרך לשכור את העצם כרי לברוק אם לא ניקב קרום של מוח, לזה אתי קרא דאין צריך, כרילפינ' מיני' בסוגיא דרוב, עכ"ק. ולכאורה אפשר לומר, דמהא דאמרה תורה, ועצם לא תשכרו, "כו", הרי הרגשה התורה דאזהרה זו היא דוקא "כו", דהיינו בקרבן פסח, ולא בשחיטת שאר קרבנות או בשך תאווה, מזה משמע רלא בא הפסוק ללמדנו שאין צריך לברוק הקרום של מוח, דאם היתה כוונת הפסוק על זה, לא הו"ל להרגיש תיבת בו, שהרי אין דין זה מיוחד דוקא לקרבן פסח, אלא שייך גבי כל בהמה שחושפה, אלא ע"כ מוכח דבא הכתוב להזהיר על איסור שכינת עצם בפסח, והנמרא במס' חולין בסוגיא דרוב, מוכיחה ממה דאי אפשר לשכור העצם, ע"כ דאוליגין בתר רוב, שהרי אי אפשר לברוק קרום של מוח, כנלע"ד.

(ב) בספר כל בו סי' ח' כתב וז"ל: ויש לתמוה האיד תקנו לומר ברכו [את ד' המבורך], דברכו משמע שמוציא עצמו מן הכלל, וחזינן דאמר שמואל לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל וכו', והרב ר' נתן ז"ל כתב תשובה לזה, שאמר שאני הכא רכין דאמר המבורך לא מפיק נפש' מן הכלל וכו', עכ"ל. - הגה מלשוננו משמע, דתמוה זו ה' קשה לו, והרב ר' נתן מיישבה. ובאמת לכאורה זהו ירושלמי מפורשת במס' ברכות פ"ז ה"ג, שמואל אמר איני מוציא את עצמי מן הכלל, התיבון הרי ברכת התורה הרי הוא אומר ברכו, א"ר אבין מכיוון דיימר המבורך אף הוא אינו מוציא עצמו מן הכלל, עכ"ל הירושלמי. הרי לנו שהשאלה והתשובה מובאת כבר בירושלמי, ומה מחדש הכל בו, וצ"ע.

היוצא בהערכה והכרעה מלפני שער הכרם,

הצבי שמעון גריידי
מלפנים תלמיד כישיבת בני ציון דבאבוב
וכעת כישיבת בית בנימין
פה סטעמפארד יצ"ו

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברגשי כבוד ובלב מלא שמחה וחרוה
נשגב כזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

מול הדרת קודש
עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי נישואי נכדו
הרב מו"ה יחזקאל יהושע טויבער שליט"א

ויה"ר שהזווג יעלה יפה בבנין עדי עד
ומשמחה זו יושפע שפע רב של ברכות והצלחות
עם שמחה ונחת לכולנו, אכ"ר.

המערכת

אלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאבדך היקר ר' אברהם אליהו אליעזר הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד להולדת הבן

להאבדך היקר ר' אברהם טארן נ"י להולדת הבן
להאבדך היקר ר' אברהם בן ציון האניג נ"י להולדת הבן

להאבדך היקר ר' אליהו רעטעק נ"י להולדת הבן
להרב אליהו חיים שטערנבוך נ"י מגיד שיעור בישיבת אבני נזר בירושלים עיה"ק
להולדת הבן

להאבדך היקר ר' אלכסנדר זושא גאלדבערג נ"י להולדת הבן
להאבדך היקר ר' בן ציון נתן עליאם נ"י להולדת הבן
להאבדך היקר ר' בן ציון בראכפעלד נ"י להולדת הבן
להאבדך היקר ר' חיים דוב ציטראנענבוים נ"י ממאנסי להולדת הבן
להנה"ח מו"ה חיים יהושע בניקיר נ"י להולדת הנכד

להאבדך היקר ר' חיים יהושע מיללער נ"י להולדת הבן
להאבדך היקר ר' חיים עזריאל רייפער נ"י להולדת הבן
להאבדך היקר ר' חיים גרשון זינגער נ"י להולדת הבן
להאבדך היקר ר' חיים יחזקאל באכנער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יהושע חיים הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבן

להאברך היקר ר' יוחנן ריינער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף נפתלי הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק שטראם נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישראל איסר קנאבלאך נ"י להולדת התאומים
להאברך היקר ר' ליבוש דייטש נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' מאיר נתן האפשטיין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי ארי' סג"ל לנדא נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
להנה"ח מו"ה משה פיללער נ"י להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה ניסן גינזבערג נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' נתן דוד ליפשיץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' פנחס ראזענבלום נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי ארי' הכהן שטערן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלום הלוי לנדא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה חיים הכהן קליין נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ש מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערבת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם משה שאיז נ"י מגיד שיעור בישיבת בית בנימין להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם דוב הלוי בארנשטיין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אליהו עוזר מיללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' אשר ישעי' רובין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון לעזער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון אליהו טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבת

להאברך היקר ר' בן ציון אברהם יעקב הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד להולדת הבת

להאברך היקר ר' בן ציון אברהם וואקסמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ברוך רייז נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' זאב הכהן כ"ץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהודה גענגער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהודה דוד שטראהלי נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע וואלדמאן נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' יחיאל ברוך געללער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' יעקב בערגשטיין נ"י ממאנראו להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק ארי' שנאסף נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק מרדכי דוד מארגענשטערן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר שטאהל נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יצחק משה ברינענער נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' לוי יצחק מילער נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מנשה גבריאל לאם נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה באכנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה סטעמפיל נ"י מירושלים עיה"ק נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה ראזענבלום נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה משה דוד געטץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה יוסף קורץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נחמן וויינגארטען נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלום נפתלי שווימער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה ליכטענשטאדטער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה יוסף איינהארן נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעון אליעזר קליין נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מול טוב

להנה"ח מו"ה אברהם ראזענבוים נ"י ממאנשעסטער לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה
 כמר ישראל יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
 להנה"ח מו"ה אברהם בן ציון וואלצער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חנינא נ"י ולחותנו
 הנה"ח מו"ה צבי שלום מילער נ"י לאירוסים בנו-נכרם הב' החתן הנעלה כמר
 נחמן יהודה ליב נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אהרן יונה היילפרין נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה שלמה ראובן לויפער
 נ"י לאירוסים בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אשר הלוי מייזעלס נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב הלוי נ"י לאירוסים
 בנו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון הלוי נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה בן ציון שפריי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ארי' ליבוש נ"י לאירוסים בנו
 הב' החתן הנעלה כמר אלכסנדר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים יצחק אייזיק סג"ל לגדא נ"י ממאנטריאל ולחותנו הנה"ח מו"ה
 שלמה גאלדבערג נ"י ממאנטריאל לאירוסים בנו-נכרם הב' החתן הנעלה כמר
 אברהם אביש נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים הלוי פאזנער נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה חיים אלעזר שטערנהעלל נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה
כמר יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים דוב הכהן בארנפריינד נ"י לאירוסו בתו תחי'
להרב חיים דוד בלום שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב ולאביו הרבני
הנה"ח מו"ה משה יוסף נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה ברוך נתן
הלברשטאם נ"י לאירוסו בתו-נכדתם תחי'

להנה"ח מו"ה חיים יקותיאל רייכבערג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי מנחם נ"י
לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים שמואל ציזנער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר שמעון
משה נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יחזקאל פייג נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יחזקאל הכהן ראזענגארטען נ"י ממאנסי ולאביו הנה"ח מו"ה יצחק
הכהן נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה יעקב ראטענבערג נ"י ממאנסי לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק שטענעלל נ"י לאירוסו בתו תחי'

להרב מנחם מענדל שטרומ נ"י מבני ברק ולאביו הנה"ח מו"ה משה דוד נ"י
מלונדון לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר מאיר צבי אלימלך נ"י
תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להנה"ח מו"ה משה בריינער נ"י מלונדון לאירוסו בתו תחי'
להרב משה אהרן בן ציון סג"ל לנדא נ"י מנהל רוחני דהתלמוד תורה דחסידי
באבוב בבני ברק לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה פתחי' פישמאן נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה דוד שטראם נ"י
מלונדון לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב פסח הלוי מילער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יצחק הכהן ראזענגארטען נ"י
לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר אשר זעליג הלוי נ"י תלמיד
ישיבתנו

להנה"ח מו"ה צבי אלימלך וויינגארטען נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ויחאל נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה מנחם מענדל הלוי לנדא נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר
יחזקאל אליהו נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה צבי ארי' הירש נ"י מלונדון ולאביו הנה"ח מו"ה אברהם אביש זאב
נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה קלונימוס קלמן ראזענבערג נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שאול סג"ל לנדא נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אפרים הלוי נ"י לאירוסו
בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל אברהם ווימער נ"י מבני ברק לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמחה פינחס שטראהלי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה שלמה גאלדבערג נ"י ממאנמריאל לאירוסו בתו-נכדתם תחי'
להב' החתן הנעלה כמר יצחק דוד סיימאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם בן ציון וואלצער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אלי' דוד זיידמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אלימלך דוב הכהן גראדזינסקי נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ארי' ליכוש גרינבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה בנימין זאב פורסט נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
להרב ברוך שמשון הלברשטאם שליט"א רב דקהל נחלת ברוך רודניק לנישואי
בתו תחי'

להנה"ח מו"ה גבריאל אייזען נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה דוד רובין נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה דוד בועז לעזער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה זאב ירמי' וואקסמאן נ"י לנישואי נכדיו שיחיו
להנה"ח מו"ה חיים מאנדלבוים נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב יהודה ליכוש חיים לעזער נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי
בתו תחי'

להרב יעקב יצחק מאשקאוויטץ נ"י מגיד שיעור בישיבת קדושת ציון בקרית
באבוב לנישואי בתו תחי'
להרב יעקב ישראל הלברשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק טויבער נ"י לנישואי בתו תחי'
~~להנה"ח מו"ה מרדכי גראסס נ"י לנישואי בתו תחי'~~
להרב מרדכי ברוך כלום נ"י מנהל דישיבת כרם שלמה דבאבוב לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה יהושע צוויבעל נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה עזריאל הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלום איסר כירנבוים נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמואל הלוי קארפ נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אברהם איינהארן נ"י לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' אהרן יקותיאל הלוי יונגרייז נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' אהרן יהודה גארדאן נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' אלחנן זאב צייזעל נ"י מבני ברק לנישואיו
 להאברך היקר בנש"ק ר' אלישע נפתלי רובין נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' ארי' יהודה ליבוש לעזער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' אשר זעליג קרומאן נ"י מקרית באבוב לנישואיו
 להאברך היקר ר' בנימין אבראמאוויטש נ"י מבלטימאר לנישואיו
 להאברך היקר בנש"ק ר' ברוך פינחס לייפער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' דוב בערל פויגל נ"י מבני ברק לנישואיו
 להאברך היקר ר' חיים יונה הכהן ווייס נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יהודה צבי קנאבלאך נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יהושע אלבוים נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יוסף הלל עקשטיין נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יוסף יונה צבי הלוי הורוויץ נ"י מלונדון לנישואיו
 להאברך היקר ר' יוסף משה גרינשטיין נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יוסף משה גרוסגרט נ"י מלונדון לנישואיו
 להאברך היקר ר' יעקב יואל הלוי וויינפעלד נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יצחק פרוכטהענדלער נ"י מירושלים עיה"ק לנישואיו
 להאברך היקר ר' יששכר דוד לעזער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' משה אהרן ריגלער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' משה דוד לעמפל נ"י לנישואיו
 להאברך היקר בנש"ק ר' צבי הירש טייטלבוים נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' שלמה בארבער נ"י מבני ברק לנישואיו
 להאברך היקר ר' שמואל גרינבערג נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' שמואל מנחם הלוי בירנבוים נ"י מלונדון לנישואיו
 להאברך היקר ר' שמואל פינחס זאפערן נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' שמעון מאנדעל נ"י לנישואיו

יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מול והרחבה.

המערכת

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידירנו

האחים היקרים מו"ה נפתלי צבי נ"י ומו"ה יצחק בן ציון נ"י
למשפחת זאפערן
בהלקח מאתם אביהם
הרה"ג החסיד הישיש המפורסם
מו"ה יהושע זאב זאפערן ע"ה
יד ימינו של יבדל"ח כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א
קרוב ליובל שנים

הנה"ח מו"ה יעקב הלוי קליין נ"י
ובניו האחים היקרים
מו"ה אברהם משה הלוי נ"י ומו"ה פנחס מנחם הלוי נ"י
בהלקח מאתם אשתו-אמם ע"ה

האחים היקרים מו"ה קלונימוס קלמן נ"י ומו"ה משה זאב וואלף נ"י
למשפחת ראזענבערג
בהלקח מאתם אביהם הנה"ח מו"ה שלמה ראזענבערג ע"ה

האחים היקרים מו"ה חיים בן ציון נ"י ומו"ה משה נ"י
למשפחת רינגלער
בהלקח מאתם אביהם הרה"ח הישיש מו"ה שלמה ברוך רינגלער ע"ה
מגיד שיעור בקהל שערי ציון דבאבוב

האברך היקר מו"ה אברהם שמואל גראס נ"י מטאראנטא
בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה פריץ גראס ע"ה מטאראנטא

האחים היקרים מו"ה ברוך נ"י ומו"ה יוחנן נ"י
למשפחת קינרייך ממאנטריאל
בהלקח מאתם אביהם הנה"ח מו"ה משה קינרייך ע"ה מטאראנטא

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שוד ושבר בנבולנו, אמן.

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעליע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
MESIVTAH EITZ CHAIM OF BOBOV
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ו"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמר הי"ו.

שבת תשנ"ז

(קפ"ו)

שנה כ' קונטרס ג'

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת משפטים כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

דבר נחמד במס' כ"ב דף ר' הגאון ר' חנוך העניך אבר"ק בעלז' זצ"ל ו
גליין ספר טעמי המסורה הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל ח
כדון אשה הזקוקה לחליצה הגאון ר' מרדכי בנעט אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל ט
גליין שו"ע יו"ד ח"ב הגאון ר' בצלאל רגשבורג מפראג זצ"ל יא
חידושים במס' כתובות ובמס' גיטין הגאון בעל קרני ראם אבר"ק יאס זצ"ל טז

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון ר' אהרן דוד דייטש אבר"ק יארמוט זצ"ל כג
מכתב מהגאון ר' שמואל שמעלקא קליין אבר"ק סעליש זצ"ל כד

מדור זכרון לאחרונים

הערות שונות הג"ר שלמה אברהם רזעכטע מאזארקאו ז"ל כו

מדור פלפול והלכה

כדון שמיטת כספים הרב מוה"ר אברהם שטערנבוך שליט"א כז
כדון נ"ט בר נ"ט ר' שלום דוד געללער נ"י ל

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת לו

מדור תעודות וסמיכות

כתב „הכר" הגאון ר' צבי ברודא אבר"ק קיצע זצ"ל לח
מכתב „המלצה" הגאון ר' מנחם א"ש אבר"ק אונגוואר זצ"ל לט
מכתב „המלצה" הגאון ר' שלמה גאנצפריד ראבר"ק אונגוואר זצ"ל לט
מכתב „הסכמה" הגאון ר' שמואל אביגדור תוספאה אבר"ק קארלין זצ"ל מ
מכתב „הסכמה" הגאון ר' רפאל יו"ט ליפמן היילפרין אבר"ק ביאלאסטאק זצ"ל מ

מדור זכור ימות עולם

התעסקות בדבר הרפסת ספר „פיני" בעיר ברלין בשנת תקל"ו לפ"ק מא

חדשים גם ישנים מה
צילומי כתבי קודש כה
מכתבים אל המערכת מז
ברכות והודאות מח

כל הזכויות שמורות להמערכת

© Copyright 1997

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

חותני

הרב הגאון ר' בנימין יוסף ב"ר אפרים וועבער ז"ל
נפטר ביום י"ד לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק

חותנתי

האשה החשובה מרת שיינדיל בת ר' יששכר וועבער ע"ה
נפטרה ביום כ' לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק

יהא זכרם ברוך

ותהיינה נשמותיהן צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי חתנם,

אברהם אהרן לעזער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת משפטים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. ודקדקו המפרשים דתיבת לפניהם נראה כמיותר. ונקדים לבאר מש"כ במדרש רבה עה"פ ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם הה"ד כה אמר ר' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות (ישעי' נ"ו). וי"ל הכוונה במדרש הלז, בהקדם דברי כ"ק זקני הגה"ק מבאבוב זי"ע בספה"ק עטרת שלמה על הפסוק הנ"ל, כי באמת כל מה רעביר רחמנא לשב עביר, ומאתו לא תצא הרעות, ואף הרבר אשר נדמה בעיני האדם לפי שעה, כי לרעתו הוא, אבל בסוף מתגלה לו שהדבר הי' לטובתו. וזהו כוונת הפסוק, שמרו משפט, מלשון ואביו שמר את הרבר, פי' המתינו עד שתעבור מדת הרין והמשפט, ועשו צדקה, שתיכף תעשו מזה צדקה וחסד, ותאמינו שהכל הוא לטובה, כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות, כלו', במהרה יתגלה הצדקה והחסד אשר כעת הוא סמון ונעלם מעיניכם, ועוד מעט ותראו שהכל הי' לטובה, עכדה"ק. וענין זה הי' רגיל תמיד על לשונו של כ"ק אדמו"ר הגה"ק זי"ע הי"ד, לחזק בזה את לבבות הנשכרים והנרכאים, כמבואר בספה"ק קדושת ציון בפרשת יתרו ובפרשת מצורע, ועוד כמה מקומות, יעו"ש.

והנה דבר זה ראוי להתבונן בו הרבה בגלותנו המד, כאשר אנו נרדפים מכל צד, ונתונים להרג ולאבד למכה ולחרפה, בתוקף אורך הגלות, וכל יום קללתו מרובה מחברתה, עלולים אנו ליפול ח"ו במכמורת העצבות ויאוש, כי כשל כח הסבל, אמנם בהעלות על לבנו, כי כל זה הוא לטובתנו, הכנה לגאולתנו ופרות נפשנו, דבר זה נותן לנו הכח והקוץ לישא ולסבול היסורים והעינויים, עד ירא וישקף ר' ממרום, ויאמר לצרותינו די, ויגאלנו בגאולת עולם.

ולך נא דאה מה שכתב זקני הגה"ק מצאנו זי"ע בספה"ק דברי חיים (לחנוכה) חלה"ק, שמעתי מאדמו"ר ז"ל [הוא זקני הגה"ק מראפשיץ זי"ע] שלעתיד יתגלה את כל הקורות אותנו בגלות הזה, ונראה שהי' הכל טובות וחסדים, ורק שנעלמו מאתנו, ולא נוכל כעת רק לומר על בשורות רעות דיין האמת, עכלה"ק. ובאמת כבר רמז על זה רוד המלך, באומרו (תהלים ע"ג) ואחשבה לרעת זאת עמל היא בעיני עד אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחרייתם, כי רק באחרית הימים, נראה בעליל התכלית של כל המאורעות והיסורים שהי' עמל בעינינו מחמת קוצר רוחנו ומיעוט השגתינו, כי אז נזכה להבין ולהשכיל רב טוב הצפון בהצרות והתלאות שעברו על ראשינו, ויתגלה לנו כי לא הי' סגי בלאו הכי, וכך הוא דרכו של עולם, ברישא חשוכא והדר נהורא.

ובזה יש להבין דברי הגמרא במס' שבת (רף ל"א ע"א) דנכרי אחד בא לפני שמאי ואמר לי' גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת, רחפו באמת הבנין. וכבר תמחו המפרשים מה זה שביקש ללמוד כל התורה

כולה על רגל אחת, ותו צריכים להבין, מדוע דחפו שמאי דייקא באמת הבנין. אמנם יתבאר עפ"י רמיון, לאיש אחד שרצה לבנות לו פלסין, והשכיר פועלים אשר יבנו לו את הבית, והנה כל זמן שהפועלים עוסקים במלאכת הבנין, אם בעל הבית יעבור דרך הבנין, או יכנס בתוכו, הרי עליל הוא להיות נזק, כי הפועלים בעת שבונים, משליכים עצים ואבנים לחוץ, וזורקים כלי המלאכה ממקום למקום וכיוצ"ב, וסכנה היא לעבור דרך שם, אבל המבין יבין שהכל הוא לתכלית הנרצה, כדי להשלים את הבנין המפואר כליל בהדרו. וכן הוא בגלותנו המר, שהקב"ה עם הפמליא של מעלה, עסוקים עתה בבנין הבית השלישי, וכול בית תפארתנו, וכמו שכתב אא"ז הגה"ק מראפשיץ זי"ע בספה"ק זרע קודש (פ' תצא) על מה שאומרים בתפלת שמונה עשרה, ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם, שהקב"ה בונה תמיד את ירושלים ובית המקדש, ובמה בונה אותם, בימינו, על ידי הימים שלנו, היינו המצות ומעשים טובים שעושים בני ישראל בכל יום ויום ועוסקים בתוה"ק, עי"ז בונה את ירושלים ובית המקדש, הכל לפי מעשיו, יש בונה ביום אחד שורה שלימה, ויש מניח למשל לבניה אחת, עד שיהי' גבנה בשלימות במהרה בימינו, עכרה"ק. ועפ"ז יש לומר, שהצרות והיסורים שמגיעים לבני ישראל בעת גלותם, הוא כדמיון העצים והאבנים הנזרקים בעת שבונים הבנין, והם לתועלת להחיש ישועתנו ופדות נפשינו בנאולה האמיתית.

ומעתה י"ל כוננת אותו הגר, שרצה ללמוד כל התורה כולה, ולפעול עי"ז בנין ירושלים ובית המקדש למעלה בשמים, כשהוא עומד על רגל אחת, כל' בלי לעבור תחלה כל היסורים והתלאות ועקתין בישין, רק הכל יהי' על רגל אחת, דהיינו נאולה בלי גלות, לזה דחפו שמאי באמת הבנין, להראות לו, שכמו בעת שבונים איזה בנין, נופלים אבנים ולבנים על העוברים ושבים דרך שם, וזהו חלק מעבודת הפועלים כדי לנמור את הבנין, כמו כן אנו מקבלים חצים ואבני בליסטרות, בעת שבונים בשמי מרומים את הבית השלישי, ואף ששמיר ונעלם מאתנו התועלת שמגיע לנו מזה, מאמינים אנו, כי לעתיד יתגלה לנו, כי לא סגי בלאו הכי, וכמאה"כ אבינה לאחריתם.

וזה"כ, ואלה המשפטים אשר תשים לפניה"ם, מלשון קודם, וכמו שכתוב בתרגום אונקלוס, ואלין דינאי די תסדר קדמיהו"ן, דהיינו שקודם הנאולה תהי' מדת הדין שולטת בעולם, והצרות תתגברו מיום ליום. והנה כי כן, יש לחוש כי יפלו לכות בני אדם מזה, שידמה בעיניהם כי אין קץ לימי הרעה, לזה מביא המררש את הפסוק בירמי', שמרו משפט וגו', וכפירושו של כ"ק אאזמו"ר זי"ע, שצריכין להתחזק ולהמתין עד יעבור זעם, ולהאמין אף בעת שמדת הדין והמשפט שולטת בעולם, כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות במהרה בימינו אמן.

דבר נחמד במס' בבא בתרא דף ד' ע"א

מהגאון מוה"ר חנוך העניך אבד"ק בעלזין זצ"ל

בגמ' בבא בתרא פרק ראשון (דף ג' ע"ב) אמר הורדוס מאן דריש מקרב אחיך תשים עליך מלך רבנן, קם קפלינהו לכולהו רבנן ושייר לבבא בן בוסא למיסוב עצה מיני' וכו', עד דאמר לי' הוא כבה נרו של עולם ולך ויעסוק באורו של עולם ויבנה בית המקדש דכתיב ונהרו אליו כל הגוים, אמר לי' מיסתפינא ממלכותא, אמר לי' שדור שליחא ליזיל שתא באורחא ולעכב שתא וליהדר שתא אדהכי והכי סתרי' לי' ובני' לי', עביד הכי, כי אתא שלחו לי' אם לא סתרת אל תסתור ואם סתרת אל תבנה ואם סתרת ובני' עבדא בישא, כתר דעבדין מתמלכין, אם זיינך עלך ספרך כאן לא רכא ולא בר רכא הורדוס עבדא קלניא מתעביד וכו'. והנה מקשה בגמרא (שם לעיל מיני'), ובכא בן בוסא היכי אסבי' עצה להורדוס למסתרי' לבית המקדש, והאמר רב חסדא לא ליסתר איניש כי כנישתא עד דבני' כי כנישתא אחריתא, איבעית אימא שאני מלכותא דלא הדרי בי' דאמר שמואל אי אמרה מלכותי' עקרנא פורא עקרי' ולא הדרי בי', איבעית אימא דתיוהא חזא בי', פי' שהי' עומד ליפול, עד כאן.

וקשה לי על בבא בן בוסא האידן נתן עצה כזו לבנות בית המקדש בלי ידיעת המלכות רומי אשר אז היו כפופין תחת ממשלת מלכות רומי, ודלמא יהי' גזר עליהם לסתור הבנין, ואין סומכין על הנס, ודבריו של בבא בן בוסא לכאורה תמוהין מאד, והיא ממש משענת קנה רצוצ', באומרו שהשליח יעכב עצמו שלש שנים, אדהכי והכי סתרת לי' ובני' לי', ודלמא יגזור עליהם לסתור הבנין החדש, ולא יהי' להם בית המקדש כלל.

ונראה לי לע"ד לתרץ הקושיא הנ"ל, בהקדים דברי הרי"ף בפרק השואל (ב"מ דף ק"א ע"א), אתמר היוודד לתוך חורבתו של חברו ובנאה שלא ברשות, אמר עצי ואבני אני נוסל, ר"נ אמר שומעין לו, ורב ששת אמר אין שומעין לו, מאי הוה עלה, אמר ר' יעקב אמר ר' יוחנן בבית שומעין לו בשדה אין שומעין לו, שדה מאי טעמא, משום ישוב ארץ ישראל, איכא דאמרי משום כחשי דארעא, ואי אמר בעל הקרקע טול עציך ואבניך דלא בעינא בנין, הא מילתא ליתא בגמרא ושדרו ממתיבתא דכי היכי דאמר לי' בעל בנין עצי ואבני אני נוסל שומעין לו, הכי נמי אי אמר לי' בעל הקרקע טול עציך ואבניך שומעין לו, עכ"ל הרי"ף.

ובזה מתורץ קושיא הנ"ל, דודאי אף גם שהיו אנשי ירושלים כפופים תחת ממשלת מלכות רומי, אעפ"י כן לא היו באותו הפעם שמדות או גזירות מה שהוא נגד דין דת, וא"כ הי' הבנין של הורדוס בלי רשות מלכות רומי כנ"ל, כמי שיוודד

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"ו עמוד ז'. - דבר נחמד הלז הועתק מכת"ק המונח בגני ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה צבי שפיץ נ"י. טוב עין הוא יבורך.

לתוך חורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשות, ואזי בעל הבית יוכל לומר עצי ואבני אני נוסל, משא"כ בעל הקרקע לא יוכל לומר לבעל הבנין טול עציך ואבניך, כי זה ליתא בגמרא רילן, רק במתיכתא שדרו בנ"ל, משא"כ דין פשוט בגמרא, לא מצינו זה, ועל זה סמך בבא בן בוטא באומרו להורדוס שיראה שיעכב השליח שלש שנים כרי שיהי' כבר סתירה לבנין, ואזי יהי' דין פשוט בגמרא הנ"ל, הוירד לתוך חורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשות ואז בעל הבנין יוכל לומר עצי ואבני אני נוסל, משא"כ בעל הקרקע לא יוכל לומר לבעל הבנין טול עציך ואבניך, רק ליטול מס מקרקע של בנין, וא"כ אין לחוש שיגזור מלכות רומי לסתור הבנין, כך הי' כוונת בבא בן בוטא.

ועפ"י זה מתורץ מדרש ילקוט בישע"י, יעקב הלך לנחם את ירושלים, ואמרה ליעקב האיד אקבל ממך תנחומין שאמרת אין זה כי אם בית אלקים, ולכאורה תמזה מאור, מאי איכפת התנחומין כמה שאמר אין זה כי אם בית אלקים. ולדרכינו הנ"ל מתורץ שפיר, אף גם שאין דין הנ"ל פשוט, אעפ"י כן שדרו ממתיכתא שיוכל בעל הקרקע לומר לבעל הבנין טול עציך ואבניך דלא בעינא בנין, משא"כ בשדה אין שומעין לו משום ישוב ארץ ישראל, ואי נמי משום כחשי דארעא, ובאמת הי' בית המקדש דוגמת שדה, ששדה היא חיים לבעלים ומוציא פירות, כך בית המקדש משם יוצא אורה ושפע טובה לעולם בנוע, ולכך היו חלונות בבית המקדש שקופים ואטומים, להורות שאור יוצא מבית המקדש לעולם, וא"כ אם בית המקדש נקרא שדה, אז לא יוכל בעל הקרקע זו מלכות רומי שהיו מושלים על ארץ ישראל, לומר קח עציך ואבניך של בית המקדש ולסתור בית המקדש, כי בשדה אין שומעין לו, משא"כ בשעה שאמר יעקב אין זה כי אם ב"ת אלקים, וקרא לבית המקדש בית, ובבית שומעין לבעל הקרקע לומר טול עציך ואבניך דלא בעינא בנין, ואז יש לחוש שמלכות רומי יגזור לסתור הבנין של בית המקדש, ולא יועיל עצה של בבא בן בוטא הנ"ל, ולכך לא רצה לקבל תנחומין מיעקב, וק"ל.

פנ"י דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במקדם האפשרי בלי שום שהות.

גליון ספר טעמי המסורה

מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל^(א)

בספר טעמי המסורה, פירשתי ויחי. עלית משכבי אביך, ג' במסורה, עלית משכבי אביך, עלית למרום, מטרף בני עלית. כוונת המסורה, ראובן שחטא ובלכל יצועי אביו, זהו עלית משכבי אביך, ואפילו הכי התפלל משה רבינו עליך, וזהו עלית למרום, כמו שנאמר יחי ראובן ואל ימות, יחי בעולם הזה ואל ימות לעולם הבא, ואל תתמה על החפץ, לפי שמטרף בני עלית, וסילקת ממנו שלא הסכמת במכירת יוסף, זכית לכך.

ג. ב. וכן איתא במדרש, ויאמר יעקב אני לא מרחקך ולא מקרבך עד שיבא משה, דכתיב משה ומשה עלה אל אלקים כו', ולאיוה כוונה שיהי, י"ל ג"כ כוונת המסורה, כנ"ל.

שם בפרשת יתרו. וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום, ב' במסורה, הדין, ואיך, התבוננת על מקומו ואיננו.

ג. ב. ולי נראה, דידוע דמשביעין את התינוק, ואפילו כל העולם אומרים צדיק אתה, תהא בעיניך רשע, ויראנו כרי לשוב תמיר, ויפחד מן יצה"ר תמיד. וז"ש וכל העם על מקומו יבא בשלום, ר"ל בעולם הבא, אבל באופן שיתבונן על מקומו, ר"ל שיהא דואג תמיד ולחשוב בדעתו שאיננו, ותמיר הוא בעיניו כרשע ואיבוד עולמו ח"ו, ומוכרח תמיר לתקן את מעשיו, אז על מקומו יבא בשלום, וק"ל.

שם בפרשת משפטים. כצאת ג' במסורה. לא תצא כצאת העבדים, והי' כצאת משה אל האהל, ואוהביו כצאת השמש בנבורתו. כוונת המסורה, רמז שיהא האדם מן הנעלבים ולא מן העלובים, וזהו לא תצא, ר"ל לריב, ע"ד אל תצא לריב מהר, כצאת העבדים, ר"ל ע"ד מי שקורא אותו עבר יורד עמו עד לחייו, אעפ"י שהרין, כן, מ"מ עצה טובה להיות מן הנעלבים, וזהו לא תצא כצאת העבדים, אלא יהי' עניו כמשה, זהו והי' כצאת משה אל האהל והביטו אחרי משה, ודרשו חז"ל שחשדוהו באשת איש, אעפ"י שהרין כן, שתק, כן ראוי לכל אדם שיהי' שומע חרפתו ושותק, ואי יהי' כצאת השמש בנבורתו, שגם השמש שתקה בשמעה את קטרוג הלבנה שאמרה רבש"ע אי אפשר לשני מלכים לשמש בכתר אחד, לכן לבנה שקטרגה נתמעטה, והשמש ששתקה גברה אורה על הלבנה, כן יזכה גם מי ששותק, שיגבר ג"כ אורו על אור חבירו.

ג. ב. [וזהו] שאמרו רז"ל גיטין דף ל"ו ע"ב, שומע חרפתו ואינו משיבו עליו הכתוב אומר, ואוהביו כצאת השמש בנבורתו, ע"ש ונכון הוא^(ב).

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קנ"ט ז' עמוד ט'. - הערות הללו הועתקו מכת"ק שרשם בגליון ספר טעמי המסורה (אמשטרדם ת"א), המונח באוצרו הטוב של ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.
(ב) כן כתב גם האלשיך הק' בספרו על קהלת עה"פ ויותר לראי השמש. וכבר קרמם בספר דעת זקנים מבעלי תוס' בפרשת בראשית עה"פ את שני המאורות הגדולים.

בדין אשה הזקוקה לחליצה

מהגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל^(א)

בע"ה. יום ה' כ"ו מרחשון תקע"ה לפ"ק פק"ק נ"ש.

ישא ברכה ושלום למשמרת עולם, ה"ה הרב המופלא ומופלג כבוד
מו"ה יוסף נר"ו אבד"ק בארטניץ^(ב) יע"א וכו"ל ש"י א"ק.

על דבר האשה שמת בעלה וידוע שיש לו אח אחד, ובבואה למדינה זו
הכירה באחד ואמרה עליו שהוא אחי בעלה, וכן אמר גם הוא, וגם השליח ההולך
עמה לבקש את אחי הבעל, מעיד כך. והנה תחלה ראוי לחקור האשה גם להאיש,
זה שלא בפני זה, על המשפחה שלה על שמות אביהם ואמם ושאר קרובים או איזה
מעשה או מקרה ממקרה שהקרה להם באיזה זמן, שמתוך חקירה זו יבואר אם
יכונו דבריהם או לא, (ע"י כיוצא בזה בתשובת שב יעקב סי' מ').

אולם בדברי השליח המעיד, חשש כת"ד מאחר ששכור הוא מהאשה לילך
עמה עד ימצא האח, ואז יקבל שכרו, ולא בזולת זה, א"כ שכרו תלוי בעדותו. ולי
נראה דכיון דהאשה אומרת שזה שפגשה בו, הוא אחי הבעל, אלא שאנו אין
מאמינים אותה בלי עדים, הרי כבר עשה השליח כל שליחותו, וחייבת האשה לתת
לו שכרו משלם, וראוי לכתוב כן פסק דין וליתן ליד השליח, דמאחר שהאשה פגשה
באיש אחד ואמרה עליו שהוא אחי הבעל, כבר עשה השליח שליחותו, שחייבת
האשה לתת לו שכרו, גם האשה עצמה תחתום את הפסק ההוא, למען יהא לב
השליח בטוח, ומאחר שיהא הפסק בידו, יחקר שנית מן השליח מה הוא יודע
בדבר האיש הלזה, ואם הוא יודע בבירור שזה אחי הבעל, וכיצד הוא יודע או
מכירו, ואם יחזיק בדבריו הראשונים, ויעיד שזה אחי הבעל, הרי הוא נאמן, דאז
שוב אינו נוגע בעדות כלל, ולא בעינין בכה"ג תחילתו וסופו בכשרות, כמ"ש בח"מ
סי' ל"ז סעיף י"ח.

ואמנם במה שחשש כת"ל למ"ש הב"י (באהע"ז סי' קנ"ז) דכריב"ש סי' קפ"ב
משמע ל"י מדברי הרי"ף דבפ' החולץ שכתב דלא אאסורא קמסהדי כו' דוקא כבא
קודם מעשה, אבל במעיד בשעת מעשה לא מהני, הנה בב"י שם מייתי עילה דנאמן
לעולם, וכן בש"ע סתם בדבריו דנאמן, וכן בס"י קס"ט כתב בפשיטות דקרוב נאמן
ולא חלק בדבריו, גם הריב"ש עצמו לא כתב כן אלא לגבי קרוב או פסול, אבל בעד
אחד המעיד, ליכא מאן דפליג דנאמן בכל גווני, דלא מקרי כלל דבר שבקדוה
בכה"ג כאשר אבאר בסמוך.

ובגוף דברי הריב"ש דמשמע ל"י דברי הרי"ף לחומרא, הנה בתשו' תשב"ץ
לא ס"ל הכי, וגם כן משמע בחי' רמב"ן בנדה דף מ"ח ע"א גבי כל הנברקים,

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קנ"ט י' עמוד נ"ז. - תשובה זו הועתקה מפנקסו
של השואל. (כת"י ירושלים, מספר 4744).

(ב) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"ח עמוד י"ז.

שכתב הרמב"ן, ולי ה' נראה דלת"ק בין להקל בין להחמיר נשים נאמנות כו', ודמיה הא מילתא להאי דאמרינן בהחולץ ואישתמודעינהו כו', וקי"ל אפי' בקרוב ואשה משום דמילתא דעבידא לגלויי הוא, והוסיף רבינו הגדול כו' משום דלאו אמילתא דאסורי קא מסהיר, אלא מילתא הוא דמגלי לן דהדין הוא גבר פלן כו', והא נמי להאי דמי ועדיפא מינה, שהרי מפורש דהרמב"ן אינו מפרש דברי הרי"ף לחומרא, אלא דמ"ש דלא אמילתא דאסורה קא מסהיר, רק דעדות זה שזה הוא אחיו של בעל, אינו עדות המעיד דבר חדש, אלא מברר לו הספק שהי' לנו, והו"ל כהך דאיתא בקדושין דף ס"ג ע"ב באומר קדשתי את בתי כו', ובא אחד ואמר אני הוא, דלרב אמרינן שם דהלכתא כוותי', דאפי' לכנוס נאמן, ואף דמודה באומרת היא נתקדשתי כו' דאינו נאמן לכנוס משום דמחפה עליו, הכא לא שייך האי טעמא, דבאם יבוא אחד ויברר שהוא האח, במה תוכל לחפות, ואף דנימא שאינו נאמן לכנוס גם בכה"ג, מ"מ כיון דנאמן ליתן גס משום דאין אדם חוטא ולא לו, מכ"ש כאן דנאמן לחלוץ, דהשתא התם די"ל דעתו ה' לכונסה ומשום כך בא ואמר שקדשה, אפ"ה כיון דלבסוף אסרינן לכונסה, נאמן בדבריו, כ"ש כאן שידוע שאין אנו מייבמין כלל, א"כ כל דבריו ה' רק לחלוץ, ונאמן משום דאין אדם חוטא ולא לו, ולא מקרי כלל דבר שבטעוה, כמ"ש הר"ן שם, משום רידוע שאחד בלבד קדשה, והוא רק המגלה והמברר לנו שהוא הוא אותו שנאמר עליו שקדש, וכן בנדרין רידן, ידוע שלא ה' לו רק אח אחד, ועכשיו בא האח ואמר שהוא הוא, הו"ל רק גילוי מילתא. והן הן דברי הרי"ף שם שם בפ' החולץ דלא איסורא קא מסהיר, ר"ל אינו עדות בדבר חדש, אלא רק גילוי ובירור במה שידוע לנו כבר.

ולענ"ד גם הריב"ש לא החמיר אלא אם כן אין האח והאשה טוענין ברי שהוא האח, אלא אחרים מעידים על כך, בכה"ג הוא דס"ל לריב"ש דאין ראוי להאמין קרוב המעיד בשעת המעשה, א"נ בשעת הספק שיש לו אחים אחרים, אבל בידוע שאין לו רק אח אחד, והוא והאשה אומרים בבירור שהוא הוא, הו"ל ממש כהך דקידושין הנ"ל. גם בלא"ה מדברי הרי"ף משמע דלא מיירי רק בבא אחד ומעיד מפי קרוב, בכה"ג כתב משום רלאו כו', אבל כמעיד שידוע בעצמו, בכה"ג גם להרי"ף נאמן אפי' בשעת מעשה, עי' ברי"ף ובגליון מהר"ם שם, ע"ש ודו"ק.

והא דכתב הר"ן שם בשם הירושלמי דאין למידין משם לדבר אחר, היינו בממונא דלא שייך האי טעמא דאין אדם חוטא ולא לו, אבל נ"ד הוא ממש הך דקידושין ונאמן לחלוץ. ואין לומר דכיון דלענין יבום אינו נאמן, דהא אינו נאמן לכנוס, ממילא גם לענין חליצה אי אפשר להאמינו, משום שכל שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה, זה אינו, דהיכא דהא שאינו עולה לייבום, הוא מחמת ספק שיכול להתברר, לא אמרינן הך כללא, ושפיר עולה לחליצה, כמ"ש התוס' ביבמות דף ל"ה ע"ב ד"ה תנלי מילתא למפרע כו', א"כ לכאורה במכירין זה את זה בכרי, א"צ שני עדות, ועכ"פ סגי בעדות קרוב ואשה, ומכ"ש באומר ברי בנ"ד.

אלא מיהא כיון דיש הכחשה בדבריהם, שבכתב שביד האשה הוזכר שהבעל לוי, והאחר אינו לוי, צריכים לדרוש ולחקור מהם זה שלא בפני זה על שמות דכל

המשפחה אביהם ואבי אביהם ודוריהם ושאר מאנרעות שאירע למשפחתן, ואם יכונו הדברים, וגם העד ישר בעדותו, אחר שנמסר בידו הפסק הנ"ל שיקבל שכרו משלם, אזי שפיר דמי שתחלוץ האשה מהאיש הלו, ואע"ג שהוא סומא בב' עיניו, סומכין על הראב"ד כמ"ש בסעיף מ"ח, ותו לא מירי כעת.
נאום,

הק' מרדכי בנעם

גליון שו"ע יורה דעה חלק שני

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל

הל' יין נסך

סי' קל"ד סעיף י"ג בהג"ה, ונותנים בו יין או דם ללכנו.
נ. ב. עיין פרי חדש סי' ק"ה ס"ק כ"ח.

סי' קל"ז ש"ך סק"ב, אסור מיר.
נ. ב. ס"ק הזה מקומו אחר סק"ג, ושייך על לשון הרמ"א בהג"ה, ואם הוא כלי שמכניסו לקיום אסור מיר, ושם צ"ל ס"ק הזה.

הל' עבודת כוכבים

סי' קמ"א ש"ך ס"ק י"ז בא"ד, ולפענ"ד לא משמע מידי לא מהתוס' ולא מהסוד.
נ. ב. עי' שו"ת כנסת יחזקאל [סי' י"ג] דף י"ט עמוד שני, מה שכתב בזה.

שם סעיף ה', טבעת שיש עלי' חותם שהוא צורת אדם וכו' אסור.
נ. ב. הא דלא זכר הרמ"א נמי דמותו בשל פרקים כדעת הרא"ש, עיין ספר משנת חכמים חלק יבין שמועה דף ס"ב ע"א בר"ה והנה לבאר.

סי' קמ"ב פ"ז ס"ק ד' בא"ד, משא"כ בנייתא דאזובל כזבל דעבודת כוכבים, דהזבל משיבין הקרקע.
נ. ב. עי' שער המלך פרק ב' מהל' חמץ ומצה הלכה י"ג ד"ה ומצאתי.

שם ש"ך ס"ק ל"ג, כגוי אלילים, פי' באלילים עצמן שנאבדו אסור להסתכל בהן.
נ. ב. עי' במג"א סי' ש"ז ס"ק כ"ג.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונס' ט' עמוד ח' - הערות הללו הועתקו מכת"י אחד מתלמידיו שהעתיקם מכת"ק בגליון השו"ע שלו.

ס' קמ"ה סעיף ג', ה' בנוי וסידרו וכיידו לשם אלילים עד שנתחדש, נופל מה שחידש וכו' ושאר הבית מותר.

ג. ב. עי' אורים ותומים ס' צ"ה סק"ד, ודו"ק.

ס' קנ"ג פ"ז סק"א בא"ד, דרובע ונרבע אסור להדיום כשיגמר דינו.
ג. ב. עיין שו"ת בית יעקב ס' ק"ח, ובאר יעקב חלק י"ד ס' כ"ט דף מ"ג ע"א, ובשו"ת חכם צבי ס' פ"ד, ובשו"ת צמח צדק ס' מ"ו, ובשו"ת יד אליהו ס' ל"ה.

ס' קנ"ד סעיף ב', ישראלית לא תניק לבן עכו"ם וכו' ולא תילד לעכו"ם אלא א"כ היא ידועה למיילדת וכו'.

ג. ב. הפעם מפני שמיילדת בן לע"ז, כראיתא בע"ז דף כ"ו ע"א, והפ"ז סק"ד העתיקו. - ומהאי טעמא נלע"ד דאסור לזווג זיוונים ביניהם, והי' לי פלפול רב בזה עם אבא מארי הרבני, ושוב מצאתי בכנסת הגדולה סוף ס' זה בהגהת הסור סוף אות ג' שכתב וז"ל, לזווג זיוונים בכותים יש להסתפק אי שרי או לא, ומצאתי למהר"ם חלוואה בשו"ת כ"י דאסור, והביא רא' מהירושלמי, ובסוף דבריו כתב, וישראל נהגו בו היתר והנח להם לישראל מוסב שיהיו שוגגין וכו', עכ"ל. ואחרי שהעלים הכנסת הגדולה מקום הראי' מהירושלמי, חפשתי ומצאתי בפ"ק דע"ז הלכה ס' וז"ל, לא יעשה ישראל שושבין לנכרי משום לא תתחתן כם, ופי' הפני משה, דכל איקרובי דעתא גזרו משום לא תתחתן, ופריך הש"ס שם, השתא לילך לבית המשתה שלו אסור, להעשות לו שושבין לא כל שכן, ומשני דקמ"ל לעבור בלא תעשה, ור"ל לא תעשה מדרבנן, וכמו שכתב בפני משה שם. ואין להתעקש ולומר דדוקא שושבין ממש אסור הירושלמי, ולא שדכנות, דויל בתר טעמא, דהא בשדכנות נמי איכא איקרובי דעתא, ולכן נלענ"ד ברור דאסור, וכמו שכתב הכנסת הגדולה).

ס' קנ"ה ש"ך ס"ק י"ד בא"ד, אבל שלא כדרך אכילתן כתב המרדכי וכו' דמותר.
ג. ב. עיין בשו"ת שאנת ארי' סוף ס' ע"ד שהשיגו אשר הזכיר דעת יחידאי, דתוס' ורשב"א ור"ן פליגי עלי', וגם הרמב"ם זכר דפליגי.

הל' רבית

ס' ק"ס ש"ך ס"ק כ"ב בא"ד, ומההיא דסי' קס"ט אין רא' כמ"ש הרב וכו'.
ג. ב. עיין שער המלך פרק ה' מהל' מלוה ולוה הלכה י"ד.

(ב) עיין בשו"ת מהר"י אסאד חיו"ד ס' ר"ל אות ב' שנשאל על זה, וכתב דלשך נכרי ונכרית שדי בלי פקפוק, אבל הביא בשם שו"ת חות יאיר (ס' קפ"ח) שכתב, קבלתי מפי גדולים וחכמים כי המתעסק באלה לא יצא נקי בניו שמקדיח תבשילו, וגרמו כמה שכתוב, לא תתחתן כם - כי יסיר וגו', עכ"ל.

שם ש"ך ס"ק כ"ח בא"ד, כתב המדרכי בשם ראב"ה ור"ב, דהמקבל נאמן במינו דלהר"ם או החזרתיו לך, וכן עיקר.

נ. ב. עיין אורים ותומים בס' פ"ב אות צ"א, יעוש"ה.

סי' קס"ו ש"ך ס"ק ח' בא"ד, שהעיקר כהסוכרים דבכל דבר דינא דמלכותא דינא. נ. ב. עיין בשו"ת יוסף אומץ, אשר להגאון ברכי יוסף סי' ד'.

סי' קס"ה ש"ך ס"ק ה' בא"ד, ואינה יוצאה כד"ינים ממעם רכית וכו'. נ. ב. עיין אורים ותומים סי' ע"ב ס"ק ב'.

הל' נדה

סי' קפ"ג ש"ך ס"ק ד' בסופו, בימי זיבה כיצר, כגון שראתה בר"ח וחזרה וראתה בס"ו בו וכו' דהיינו ב"א יום שבין נדה לנדה.

נ. ב. כוונתו דלהרמב"ם אין צריך בפעם שני לדאית ראש חודש, ודו"ק.

סי' קפ"ד סעיף ב', בשעת וסתה צריך לפרוש ממנה עונה אחת וכו' ומותר ביד בלילה שלאחריו.

נ. ב. וכתב המנחת יעקב, ולפי"ז אתי שפיר הא דאין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה, ועי"ל דמיירי ביוצא לדרך, ועד"ר, ולפי"ז ניהא עכ"ל בסק"ז. ואני אומר דאף לדעת אביאסף והא"ז שזכר הש"ך סק"ז, נמי אתי שפיר הא דאין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה, דנהי דלא"ז צריך לפרוש כ"ד שעות, ולהאביאסף י"ב שעות קודם ווסתה, עכ"ז הא קליסת הזרע נמשכת שלשה ימים, וא"כ אף דהבעילה מקמי הכי טובא הוית, קליסת הריון סמוך לווסתה לעולם היא, והוא ברור. שוב ראיתי קרוב לזה בשו"ת אבן השוהם.

שם ש"ך ס"ק ב', ובתוך ל' מיקרי שלא בשעת וסתה.

נ. ב. עי' תפארת ישראל סי' זה ס"ק א', ובסדרי מהרה סק"א רוצה ליישב, ודבריו מופרכים מדברי הש"ך ס"ק ל' יעוש"ה ודו"ק, ומכ"ש דלא שייכי לדברי הסד"ם בש"ך ס"ק ל"ד יעוש"ה. ולפענ"ד ה' נראה דהש"ך הכא ובס"ק ל', מיירי באשה שאין לה וסת קבוע אחרי העונה בינונית שרואה פעמים מל"ה לל"ה, אבל קודם ל' לא ראתה מעולם, ולכך מיקרי תוך ל' שלא בשעת וסתה, ובה גם רבי מאיר ור"ח בן אנשיננוס לא פליגי, וזה ברור.

שם ש"ך ס"ק ז', כתב הג"מ בשם אביאסף וכו'.

נ. ב. עיין שו"ת גאונים בתראי שאלה ל"ד.

שם באותו דיבור, ואה"נ דכתקופת תמוז וסבת יש לחשוב שעות זמניות.

נ. ב. יש לחשוב שעות שוות כצ"ל, וכן כתב בעל סדרי מהרה.

שם בסוף הדיבור. גם הב"ח כתב שמשמע שהירא דבר ה' נוהג כהא"ז.
 נ. ב. עיין במנחת יעקב ס"ק ה' וכתפארת ישראל ס"ק ד' לרחות דברי הש"ך
 בזה, ולהסכים עם הפ"ז ס"ק ב', שדברי האור זרוע ואביאסף נדחין מהלכה, ועיין
 פסחים דף ק"ב ע"ב ברש"י ורשב"ם ד"ה עונה, ומפירש"י סמך קצת לשיטת
 האו"ז, ודו"ק.

שם ש"ך ס"ק ט"ז בא"ר, א"כ בהנץ החמה אסורה כאן כל הלילה וכו'.
 נ. ב. דבריו תמוהים והוא עצמו מסיק לעיל בס"ק ז' רזהו דוקא באין לה וסת
 קבוע באיזה שעה, כגון פעמים בתחילת היום, וכאן הא יש לה שעה קבוע, ואמאי
 תיאסר כ"ד שעות, וכבר השיגו בעל תפארת למושה, ועיין סדרי טהרה ס"ח
 ליישב.

שם ש"ך ס"ק כ', כתב הפרישה, משמע דוקא סמוך.
 נ. ב. משמעותי' מלשון המור שכתב א"צ לפרוש סמוך לווסתה, וכן לאחר
 הווסת מותרת אע"פ שלא ברקה, עכ"ל המור.

שם סעיף ח' בהג"ה, ויש אומרים דוקא אם עבר הוסת וכו', אבל לכתחילה צריכה
 בריקה.

נ. ב. עיין ט"ז ס"ק י"א וש"ך ס"ק כ"א ותפארת ישראל ס"ק ט', וסדרי טהרה
 ס"ק י"א. ולפענ"ד נראה ברור ליישב המור, לפי מה שכתב הפרישה הביאו הש"ך
 ס"ק כ', דמשמע להדיא מלשון המור בהא דמעוברת ומניקה דכזמן וסת עצמו
 צריך לפרוש ולברוק, וא"כ ה"ה מ"ש המור דלכתחילה צריכה בריקה, היינו בזמן
 ווסת עצמו, וא"כ שוין הם דין מעוברת ומניקה, ודין היתה במחבא, והוא ברור
 ונכון, ומקום הניחו לי האחרונים בזה.

שם ש"ך ס"ק כ"ג, והב"ח פסק דיש להחמיר כמסקנת המרדכי וכו'.
 נ. ב. עיין תפארת ישראל ס"ק י"א החליט דאין להחמיר בזה.

שם ש"ך ס"ק כ"ט, דהנמוקי יוסף מפרש כן הש"ס דסוף פרק הבא על יבמתו, ואין
 פירושו מחזור.

נ. ב. דאמרינן שם היוצא לדרך צריך לפקוד אשתו ואפילו סמוך לווסתה,
 וכתב הנמוקי יוסף דאין פירושו סמוך לווסת נדתה, רק סמוך לווסת טבילתה, וכתב
 התפארת ישראל ס"ק ב', ולפ"ז נראה דאם מודמן דנמשך זמן טבילתה כל כך עד
 סמוך לווסת נדתה, אע"פ שבעלה רוצה לצאת לדרך אין צריך להמתין בטבילתה,
 דממ"נ, אם נפרש כפירוש הנמוקי יוסף, אין כאן היתר ליוצא לדרך לשמש עמה
 סמוך לווסת נדתה, ואם יתפרש כפירוש רוב הפוסקים, אין כאן חיוב וענין כלל
 להמתין על טבילתה, ואם יוצא לדרך והיא נדה, לשיטה זו לא שייך לומר האשה
 משתוקקת וכו', ולא התירו חכמים כלל להמתין ולבעול סמוך לווסתה ופשוט,
 עכ"ל. מכאור מדברי הגאון ז"ל, דכשנודמן ליל טבילתה סמוך לווסתה, דאסורה

לשמש, וכן כתב עוד להדיא בס' קפ"ו סוף ס"ק יו"ד, ומשיג על המנחת יעקב שמצדד להיתר בס' קפ"ו.

גם בשו"ת כנסת יחזקאל סי' ל"ג הורה להיתר בזה ועשה הלכה למעשה, אבל בשו"ת אבן השוהם סי' י"ד אסר, וכן הורה מ"ו הגאון בעל שו"ת נו"ב וצל"ח, וכן הוכחתי מדברי האחרונים לקמן סי' קפ"ז ס"ק ט"ז יעו"ש"ה. ומ"ו המאה"ג מו"ה ליב פישלס הגיד לי משמ' דאביו הגאון ז"ל, שהקיל בזה, ומיהו אף המתירים, היינו דוקא סמוך לווסתה, אבל בעונת הווסת עצמה, לכו"ע אסור, כמו שכתב המנחת יעקב, וצ"ע לדינא. (שוב ראיתי בספר תפארת למשה דמיקל גם כן, יעו"ש"ה דמשמע דאפילו בעונת הווסת מתיר, ודו"ק).

סי' קפ"ה סעיף ג', אמרה לבעלה שמאה אני ואח"כ אמרה שהורה אני, אינה נאמנת. נ. ב. ולאו דוקא לבעלה, אלא שדיבר בהווה, שאין צניעות לגלות לאחרים, ודלא כהמ"ז בס"ק ב', כן כתב המנחת יעקב בסק"ב.

שם סעיף ד' בהג"ה, וימלא פחד ורתת על העבירה שבאה לידו וכו', ובליל התענית אסור ביין ובשר וכו'.

נ. ב. עיין בשו"ע או"ח סוף סי' של"ד בהג"ה ובמ"ז שם סק"כ כתב דאיסור בשר ויין, היינו בלילה שאחר התענית, והטעם עיין במנחת יעקב סק"י ובתפארת ישראל סק"ד, וכנראה שהמנחת יעקב ותפארת ישראל לא עיינו שם, ועיין בפרי מגדים שם על דברי המ"ז, ובמג"א סי' תק"פ סק"ט, ובאלי' רבא סי' קל"ד ס"ק א'.

סי' קפ"ז ש"ך ס"ק כ', ג"פ, עם הראשון.

נ. ב. והמנחת יעקב כתב נמי עם הראשון, ועיין שם רמסיק לבסוף כוונת השו"ע לבר מראשון, ועיין תפארת ישראל וסדרי מהרה סק"ב, ובס' קפ"ו שם סק"ד.

שם ש"ך ס"ק ז', צ"ע אי מחמדינן וכו' היכא שהחזקה בג' אנשים כן.

נ. ב. והמנחת יעקב כתב דמשמע מספר בעל הנפש להראב"ד דאין לחלק, ועי' סדרי מהרה סק"ד.

שם ש"ך ס"ק י"ד, ובספרי כתבתי דבהכי יש ליישב מה שהניחו התוס' בתימא.

נ. ב. עיין אור חרש פרשת תזריע, ודו"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקיבוצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חידושים במס' כתובות ובמס' גיטין

מהגאון מוה"ר אהרן משה טויבש אבר"ק יאס זצ"ל

בעל קרני ראם

במס' כתובות (דף מ"ו ע"ב) האב זכאי בביתו בקידושי וכו' במציאתה ובמעשה ידי'. ובנמ', זכאי במציאתה, משום איבה. ופירש"י, דאי אמרת מציאתה שלה איכא איבה ותו לא ויין לה. והקשה על זה הר"ן, דבפרק שנים אוחזין (כ"מ י"ב ע"ב) מוכח דאע"ג דמציאת בנו לא הויא דאב אלא בסמוך על שולחנו, מציאת בתו הויא דאבה אפילו אינה סמוכה על שולחנו, דפרכינן התם גבי מציאת בנו ושפחתו העברי', האי שפחה היכי רמי, אי דאייתי שתי שערות מאי בעיא גבי', ואי דלא אייתי שערות, אי דאיתי' לאב, דאבה הוה, והא התם אינה סמוכה על שולחן אבי', אלא על שולחן רבה, ואפ"ה אמר דאי איתי' לאב, דאבה הוי.

הנה קושית הר"ן עצומה מאוד, אמנם י"ל דהנה רש"י פירש בבבא מציעא שם במתניתין, מציאת בנו ובתו הקטנים, דסעמא דקטנה ואף נערה כל שבח נעורי' לאבי', עיי"ש. וזה תמי', דהוא כהפדת נדרים כתיב, וממונא מאיסורא לא ילפינן, וכבר הרגישו בזה התוס' שם, ועיי"ש בשיטה מקובצת.

ונראה לענ"ד דשיטת רש"י דוראי אם נאמר דמן התורה מציאת בתו לאבי', אז אע"ג דמציאת חרש שומה וקטן אין בהם גזל אלא מדרכי שלום, כמבואר בגיטין ג"ס, מ"מ אע"ג דקטן לית לי' זכי' לנפשי', אם נאמר דמן התורה מציאת בתו קטנה לאבי', ע"כ זכי' בי' האב מן התורה והוי יד הקטנה כיד אבי', וכמו שע"י החצר קונה מן התורה, אף ע"י הגבהת הקטנה זוכה אבי' על ידי' מן התורה, ודוקא אם הקטן לעצמו, שייך לומר דאין זכי' לקטן, אבל אם נאמר דהאב זוכה במציאתה, א"כ ע"י הגבהתה זוכה מן התורה, וא"כ י"ל דאע"ג דאמרינן דממונא מאיסורא לא ילפינן, מ"מ במציאה כיון דכל שבח נעורי' לאבי', יש לומר דהאב זוכה בה, ואין לומר דממונא מאיסורא לא ילפינן, דזה דוקא היכא דאיתי' לאפוקי ממונא מביתו לתת לאבי', אמרינן האי סברא דממונא מאיסורא לא ילפינן, אבל במציאה, דאם נימא דלא זכה האב, הבת ודאי לא זכה בה משום דהיא קטנה, מש"ה כיון דאין כאן הפקעת ממונא מהבת, ממילא אמרינן כל שבח נעורי' לאבי', וזכה האב במציאתה מן התורה.

ואמנם כל זה כשהיא קטנה, אבל כשהיא נערה תו לא זכי' האב במציאתה, משום דאף אם לא זכי' האב, מ"מ זכתה בעצמה במציאתה, ותו אמרינן ממונא מאיסורא לא ילפינן, ומש"ה צריך סעמא הא דזוכה האב משום איבה, וזה נראה נכון בטעם. וא"כ כיון דבקטנה האב זוכה מה"ת במציאתה, מש"ה שפיר אקשינן

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ב עמוד י"ט. - חידושים הללו הגיעו אלינו מעובדן הרכ הגאון מוה"ר יואל אשכנזי ז"ל אבר"ק יאס. תנצב"ה.

שם, אי דלא אתי' שערות, דאב הוי, דקטנה הוי מציאתה לאב אפילו באינה ניוזנת משום שבח נעורי' לאב. ומהאי טעמא דקדק הש"ס שם, אי דאתי' שערות מה בעי נבה, ואי דלא אתי' שתי שערות דאב הוי, משמע דבאתי' שתי שערות לא קאמר דאב הוי, והיינו ע"כ כשיטת רש"י דבנערה לא הוי לאבי' אלא בניוזנת, אבל קטנה הוי דאבי' משום שבח נעורים וכמ"ש, ודברי רש"י נכונים וברורים בס"ד.

במס' כתובות (דף ק"ט ע"ב) ההוא דעשאה סימן לאחד, ערער ושכיב ואוקים אפוסרופא, אתא אפוסרופוס לקמי' דאביי, א"ל עשאה סימן לאחד איכר את זכותו, אמר אי הוה אבוהון דיתמי קיים, הוה טעין ואמר תלם אחד עשיתי לך, א"ל שפיר קאמרת, דאמר ר' יוחנן אם טען ואמר תלם אחד עשיתי לך נאמן, זיל הב לי' מידת תלם אחד, הוה עלה ריבאבא דדיקלי, אמר לי' אי הוה אבוהון דיתמי קיים הוה טעין ואמר, חזרתי ולקחתי ממנו, א"ל שפיר קאמרת דא"ר יוחנן אם טען ואמר חזרתי ולקחתי ממנו נאמן. ופירש"י דהפה שאסר הוא הפה שהתיר. וכתב הר"ן שם דאינו מחזור, דלא אמרינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר אלא תוך כדי דיבור, אבל אחר כדי דיבור לא. על כן כתב הר"ן שם, דהכא בשהוציאה המערער מידו בחייו עסקינן, ואחר שמת בא זה להוציאה מיד היתומים בהודאתו של אביהם שעשאה לו סימן, ומש"ה אמר אביי דשפיר קאמר דיכול לומר חזרתי ולקחתי ממנו, ומשום דמיירי שהחזיקו בו היתומים לתשלום ג' שנים, ודר בו אבוהון חד יומא כדינא דחזקה, ולפיכך כתב הר"ף ז"ל דהיכא דלית' בידו' אינו נאמן, יעו"ש.

ולענ"ד אם מיירי כשהחזיקו בו שלשה שנים לא הי' צריך לאשמועינן ר' יוחנן דאם טען חזרתי ולקחתי נאמן, דפשיטא דחזקת שלשה שנים מהני בכל דבר כמו שפיר, וע"כ נראה דכוונת הר"ף אפילו בלי ג' שנים, וטעמא משום דגם כמה שעמד הר"ן והתוס' על פירש רש"י, דפי' דמאחר שיש עדים שהיתה שלו ונגזל ממנו ואין לו זכות אלא משום שעשאה סימן והרי חזר ואמר לקחתי, דהא לא אמרינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר אלא תוך כדי דיבור, מצאתי בשיטה מקובצת בשם תלמידי ר"י, ויש מתרצים דכיון שאין בידו לא שטר ולא עירי חזקה אע"פ שאנחנו דנין אותה כשעשאה סימן לאחר כמו חזקה, מ"מ אין זו ראי' ברורה כל כך שהוא יסמוך עליו ולא יזהר בשטרו, דכו"ע לא בקיאי בדינא שידעו שאם עשאה סימן לאחר איכר את זכותו, אלא מסתמא יש לנו לומר דשטר הי' בידו ואח"כ חזר וקנה השדה ממנו וקרעו את השטר ולפיכך נאמן בדיבורו, עיי"ש. וא"כ יש לומר דגם דעת הר"ף דלא הוי ראי' ברורה, ומ"מ לא רצה לאוקמי בשבעל השטר מוחזק, משום דכיון דבגוף הפעם דבעינן חזקת שלשה שנים, איתא במס' בבא בתרא, דטעם דחזקה לאו משום אזהורי דידו' בלחוד, אלא כיון דהאי שתק, רגלים לדבר, אלא דתוך ג' אמרינן אחוי שטרך, ולאחר ג', כיון דלא מזדהר בי' ספי, אמרינן לא לחנם שתק, עיי"ש. וכיון דעיקר החזקה היא משום דשתיק רגלים לדבר, אלא דתוך ג' אתרע משום דאמרינן אחוי שטרך, א"כ כיון שעשאה סימן לאחר,

כיון דיש לומר דסמך עליו, אע"ג דלא הוי ראי' ברורה, מ"מ עכ"פ לא אתרע בזה דאין השפך בידו, ותו אמרינן דמדרשתק רגלים לדבר, מש"ה כבעל השפך מוחזק אינו יכול להוציא מידו, אבל כשהיתומים מוחזקים, אע"ג דלא הוי ג' שנים, מ"מ מדרשתק רגלים לדבר, אלא דלא מהני משום מעמא דאחוי שפך, רבוה כיון דגם לבעל השפך אין ראי' ברורה, תו לא סמכינן אהריעותא ע"י שאין השפך בידו, ומהני ממילא אפילו בלי ג' שנים, והוה עיקר דינא דאשמועינן ר' יוחנן, זה נלענ"ד ברור ונכון.

ובזה אמינא פרפרת נאה כמה דהשיב מתחלה תלם אחר עשיתי לו, ואח"כ השיב חזרתי ולקחתיו ממנו, ולא השיב מיד הא דלקחתיו, וכמו שהקשה בשיטה מקובצת עיי"ש. ונראה דהא דעשאה סימן לאחר, יש לומר דהוודה לו דעידי גזילה עידי שקד הם, או דאחולי אחיל לי, וכעין דאמרינן לעיל דף מ"ד בשני שפירות היוצאין בזה אחר זה, דבסל שני את הראשון, דרפרם אמר אודויי אודי לי, ור"א אמר אחולי אחיל לשיעבודי עיי"ש. והנה אם נאמר דאודויי אודי לי, א"כ נפסלים עידי גזילה על פיו, וכמו דאמרינן שם ג"מ לאורועי סהדי, ועיי"ש בתוס', וא"כ כיון דאין עידי גזילה נאמנים, תו לא אתרע כלל במה דאין לאותו שעשאה סימן שפך בידו, כיון דמעיקרא עידי גזילה שקרים נינהו. אבל אם אמרינן דאחולי אחיל, אז הי' לו להחזיק שפך, דכאן ע"כ אחולי אחיל, היינו שמכר לו, דבדבר שהוא שלו אי אפשר להקנותו לחבירו כי אם ע"י שפך, וא"כ הי' לו להחזיק שפך. והנה לעיל נחלקו הפוסקים אי הלכה כרפרם או כר"א, ועיי"ש בדברי הר"ן, ודעת הרמב"ם דהלכה כרפרם עיי"ש. ואמנם כל זה אם אמרינן רבוה שחתם הוי כאילו מודה לו על כל השדה, שייך לומר דאודויי אודי לי, אבל אם אמרינן תלם אחד עשה לו, א"כ הוא מודה בעיקר הגזילה, וע"כ אמרינן דאחולי אחיל לי.

ומעתה מבואר כמין חומר, דפרם שפען תלם אחד עשיתי לו, א"כ הוי אמרינן אודויי אודי לי, ממילא לא מהימן לומר חזרתי ולקחתיו, בין לפירש"י ובין לשיטת הרי"ף, כיון דאין ריעותא ממה שהשפך אין בידו, אין נאמן תו לומר שלקחה, אבל כיון דפען תלם א' עשיתי לו, וא"כ תו לא אמרינן רק דאחולי אחיל, והיינו שהקנה לו ע"י שפך, ואיכא ריעותא כמה שאין השפך בידו, ומש"ה נאמן לומר חזרתי ולקחתיו, והבן היטב כי נכון הוא בס"ד.

במס' גיפין דף מ' ע"א. אלא אמר רבי אשי התם היינו מעמא משום דלאו כרות גיפא הוא. ופירש"י, דלאו כרות גיפא הוא משום דשחרור עבדים ילפינן לה לה מאשה ובעי כריתות, וכיון דאיכא למימר דשיירי, דהא נחת לשיורי והוא לא נזכר בתוך המתנה, לאו כריתות נמור הוא, עכ"ד. והתוס' (בד"ה הלכה) הקשו עליו, דא"כ באין לו אלא אותו העיר דלא שייך לומר מדנחית לשיורי שייר נמי עבר מודה ר"מ דיצא לחירות, ולא משמע כן בתוספתא, עיי"ש.

ולדעתי דקדק רש"י בלשונו דשחרור ילפינן לה לה מאשה, ולא סגי לי' בהא דלאו כרות גיטא הוא מדנחית לשוירא, והיינו משום דקשה לי', דא"כ באין לו אלא אותו שדה או עיר לא שייך נחית לשוירי וכקושית התוס', וע"כ דקדק דגמרינן לה לה מאשה, וא"כ כיון דגם שחרור דינו כגם אשה, וכגם אשה בעינן מוכח מתוכו, וכל שאין מוכח מתוכו לא מהני, וא"כ ה"ה הכא כגם שחרור בעינן מוכח מתוכו, וכיון דביש לו עוד נכסים לא מהני משום דנחית לשוירי' ואפשר דשיירי', ותו אפי' באין לו אלא אותו העיר ג"כ לא מהני, משום דעכ"פ לא הוי מוכח מתוכו, ולא מהני כגם שחרור, ושני הפעמים צריכין אהדרי, וזה ברור ככוונת רש"י ולק"מ קושית התוס'.

כתב הר"ן בפרק שני דמס' גיטין (ד"ה הכל כשרים), ותמהני האיך אשה כותבת את גיטא, והא מחסרת הקנאת האשה ונתניה וכו', ומתוך הדוחק יש לי לומר, דהקנאה כיון שאינו מעשה בגופו של גמ דומיא דקציצה, לא מקרי מחוסר, ע"כ. ובספר אור הישר הביא בשם הגאון מהר"י ז"ל מהאמברג שתמה בזה, דהא אמרינן בחולין (דף פ"ד) גבי כיסוי הדם, וליפרקי' וליכסיי', ומשני דכתיב ושפך וכסה, מי שאינו מחוסר אלא שפיכה וכיסוי, יצא זהו שמחוסר שפיכה פדיו' וכיסוי, הרי ראע"ג דפדיו' לא מחוסר בגופו כמו הקנאה, מ"מ מקרי מחוסר, והניח בצ"ע. ולדעתי שאני התם, משום דכיון דהתם הוי שחיטה שאינה ראוי', ורק ע"י הפדיון אז הוי למפרע שחיטה ראוי', כמו שכתב רש"י שם, וא"כ בשלמא הכא כיון דהכתיבה הוי במעיקרא כמו לבסוף, ורק מחוסר הקנאה, מש"ה לא מקרי מחוסר, משא"כ התם כיון דכל זמן שלא נפרקה או השחיטה לא הוי כלום, ורק ע"י הפורדקן מחשב השחיטה למפרע שחיטה וראי, כיון דהוי חסרון כגוף השחיטה מקרי מחוסר ממש, ומש"ה דקדק הש"ס שם, שמחוסר שפיכה פדיו' וכיסוי, דהיינו דגם השחיטה מחוסר, שכל זמן שלא נפרקה לא הוי שחיטה, וכיון דהוי מחוסר כל מעשה השחיטה לקרותה שחיטה, מחשב מחוסר מעשה, ולא דמי להכא דאין הכתיבה מחוסר, כנ"ל ברור בטעמו.

במס' גיטין (מ"א ע"ב) איתמד העושה שדהו אפותיקי לאחרים ושטפה נהר, א"ר יוחנן אינו גובה משאר נכסים, ואבוב דשמואל אמר גובה משאר נכסים. וכתב הרשב"א, ומיהו באפותיקי כל זמן שלא שטפה נהר אין לו אלא מאותו שדה, עכ"ל. משמע דאפילו באפותיקי סתמא אינו יכול לתבוע חובו משאר נכסים כל זמן שלא שטפה נהר. ומשמע דאפילו היא זבודית אינו יכול לכופו לגבות חובו בבינונית במקום אחר, דאם הי' בינונית, מה רבותא דאינו יכול לגבות חובו ממקום אחר, הא הלוח יוכל למלכו מכל בינונית שרוצה. ומיהו זקניי הב"ח בסי' קי"ז כתב דאם השרה שעשאו אפותיקי זיבודית, אין הלוח יכול לכופו לגבות חובו מזו דוקא, אלא המלוח

יכול לגבות מבינונית, דליפות כחו עשאה אפותיקי, ורחק לפרש דברי הרשב"א דקאי שאין הלוח יכול לסלקו, עיי"ש. ולשון הרשב"א לא משמע כן, דכתב דאינו גובה, דמשמע דהלוח יכול לכופ להמלוה שיגבה רק משרה שעשה לו אפותיקי. ומה שכתב זקני דליפות כחו עשאה אפותיקי, אינו מוכרח, דכיון שעשאה אפותיקי, תו מהני לי' ג"כ שלא יוכל לכופו לשלם ממקום אחר, דשניהם נתרצו שלא יהי' להם שיעבוד רק על אותו שדה כל זמן שלא שטפה נהר. - מיהו מסוגיא דכתובות דף ק"י דאקשינן על ד"ש דסובר בשנים שהוציאו שטר חוב זה על זה, אפוכי משרתא למה לי, ממתניתין דחכמים אומרים זה גובה זה גובה, משמע כדברי זקני שאינו יכול לכופו לגבות משרה שעשאו אפותיקי, דאל"כ אמאי לא מוקי לי' בהיכא דאחר מהם עשה לחבירו שדה אפותיקי, דאז אינו גובה רק מאותו שדה ואע"ג שהוא זיבורית, והשני גובה בבינונית כדינו, ומש"ה לא הוי אפוכי משרתא. ושוב מצאתי להתומים שהביא ראי' זה לשיטת זקני. ואמנם כבר כתבתי שלשון הרשב"א לא משמע כן.

לכן נראה לי ליישב, למה שכתב בשיטה מקובצת בבבא קמא דף כ', דגרולי המחברים כתבו שמן התורה בעל חוב בעידית וחכמים הורידוהו לבינונית, וכו"ש בריש פרק הניזקין, ושאר גרולי המחברים פסקו כעולא דבעל חוב מן התורה בזיבורית וחכמים תקנו בבינונית וכדעולא עיי"ש. ונראה לענ"ד דזה תלוי בפולגתא אם בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין, דלמ"ד בשלו הן שמין, ואם השרה אצלו עדיית אינו גובה, היינו משום דסובר דמן התורה גובה רק מזיבורית, ומש"ה ניהו דתקנו חכמים שיגבה מבינונית, כל זמן שאצלו היא עדיית אינו גובה ממנו, ולמ"ד בשל עולם הן שמין, סובר דמן התורה גובה מעדיית, רק דחכמים תקנו כרי שלא יקפזו וילנו, לגבות רק מבינונית, ומש"ה כל שהוא בשל עולם רק בינונית, לא שייך חששא דיקפזו וילנו, ומש"ה לא מהני מה שהי' אצלו עדיית, ובהכי פליגי, וזה ישר בסברא.

ומעתה נאמר דסברת הרשב"א דבאפותיקי אינו יכול לכופו לשלם לו בבינונית כל שלא שטפה נהר, היינו ג"כ אם מן התורה דינו בזיבורית, רק דחכמים תקנו משום נעילת דלת לגבות בבינונית, ומש"ה כל שעשאה אפותיקי ונתרצה להעמיד עיקר שעבודו על אותו שדה, לא שייך חששא דנעילת דלת, ומש"ה אינו יכול לכופו לסלקו בבינונית אחר, וגובה רק משרה דאפותיקי, אע"ג שהי' זיבורית, אבל אם מן התורה הי' גובה מעדיית, רק משום תקנת חכמים גובה בבינונית, א"כ לא מהני מה שעשאה אפותיקי להפקיע עיקר שעבודו מן התורה, ויכול לכופו לבינונית, אע"ג שעשאה אפותיקי, ומש"ה לדין דקיי"ל בשלו הן שמין, והיינו כמ"ש דסובר כעולא דמן התורה בזיבורית, ומש"ה ממילא כשעשאה אפותיקי גובה רק מאותו שדה ואינו יכול לכופו להגבותו מבינונית אחר וכמ"ש. וסוגית הש"ס בכתובות כיון דמוקי פלוגתא דר"נ ור"ש אם בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין, ור"ש דסובר דאפוכי משרתא למה לי, סובר בשל עולם הן שמין עיי"ש, וא"כ לר"ש גופא דסובר בשל עולם הן שמין, ממילא סובר דמה"ת בעידית, ולדין

אפי' בשעשאה אפותיקי יכול לכופו להנכותו מכינונית, ומש"ה אקשי לדין שפיר ממתניתין דזה נוכה וזה גובה, ואי אפשר לאוקמי בהיכא שעשאה אפותיקי, דגם זה לא מהני לר"ש וכמ"ש, וזה נכון מאוד בס"ד.

במס' גימין (ס"ד ע"ב) נערה המאורסה היא ואבי' מקבלין את גיסה. ובתוס' שם בר"ה נערה, הביאו בשם רש"י שהוא הרין קסנה, והריב"ם הביא ראי' לזה, דבפ"ב דקידושין פריך לרב נחמן דאמר אין נערה עושה שליח לקבל גיסה מיד בעלה, מהא רתנן קסנה שאמרה התקבל לי גיסי אינו גם עד שיגיע גם לידה, הא נערה הרי זה גם, ומשני כשאין לה אב, אבל מעיקרא ס"ד דאיירי כשיש לה אב, ואפ"ה קתני עד שיגיע גם לידה, ש"מ דאף אם יש לה אב, אם הגיע גם לידה מנורשת. והרשב"א בחידושו כתב בשם הראב"ד לרחות ראיות התוס', דלמה דמוקמינן ביש לה אב, מיירי כשנתן לה אבי' רשות לקבל את גיסה, דהו"ל כמו שמוחל לה אותו זכות שיש לו עלי' באותו שעה, והרי היא ברשות עצמה בשעת קבלת גיסה, עכ"ד. והשיגו הרשב"א, דאם בנותן רשות, מה רייק הא נערה הרי זה גם, כיון דנתן לה אבי' רשות, הנערה תוכל לעשות שליח, עיי"ש.

ונראה כוונת הראב"ד, דאע"ג דנותן לה רשות ומחל לה זכותו, מ"מ ודאי דיכול לחזור בו האב כל זמן שלא קיבלה את גיסה, דבכל סילוק רשות, יכול לחזור, משום דאתי דיבור ומבטל דיבור, וכמ"ש מהרי"ם בתשו' ח"א סי' מ"ה עיי"ש. וא"כ כיון דיכול לחזור בו, תו לא שייך שליחות, משום דכל שליחות בעינן שיהי' כמו כח משלח, ולא חשוב כח השליח כי אם ע"י תורת כח המשלח, אבל כל שתלה השליחות ע"י חזרת האב שלא עשאו שליח, לא הוי בו כח המשלח, דהא מכח המשלח לא מהני חזרת אב, דנערה היא ואבי' מקבלין את גיסה, והשליח יוכל לבטל ע"י חזרת האב אע"ג שלא יהי' חזרת כח המשלח, וא"כ אין זה שליח כמותו, וממילא לא מהני כלל ענין שליחות בזה, וזה נראה לי ברעתו, והוה סברא נכונה דאוי' למאורן של חכמים ז"ל.

במס' גימין (ס"ה ע"א) אמר רבא ג' מדות בקפן וכו' זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים. והקשה הר"ן (וכן הקשו התוס'), וא"ת דבפרק מי שמת (ב"ב קנ"ז ע"א) אמרינן דזכין לקפן ואין זכין לגדול, כלומר דאיכא תנא דס"ל דקפן משום דאיהו לא מצי זכי, זכין לו, אבל גדול כיון דאיהו מצי זכי, אין זכין לו, מ"מ משמע מהתם דקפן לא מצי זכי, והכא אמרינן דזוכה לעצמו, תירצו בזה דמהכא משמע דכי אמרינן זוכה לעצמו דוקא במשלטין ודוקא בשהגיע לידו, אבל בהקנאה אחרת כגון אגב וחליפין לא, לפי שהקפן אינו יודע בדרכי הקנאה כלל, ע"כ. ובקסנה כתב

הרמב"ם והטור בח"מ סי' רל"ה, ריש לה קנין אגב וחליפין, והיינו כמו שכתב בסמ"ע ובש"ך שם, דכיון דקנאה ויש לה חצירה מש"ה מהני קנין סידור. ונראה לפענ"ד ראי' מהא דחרשת ושוטה יש להם טענת בתולים להפסידה כתובתה כמבואר בכתובות (ל"ו ע"א), והרי חרשת ושוטה לא תיקנו לה כתובה, וע"כ מיירי בכתב לה וכמ"ש הרמב"ן שם, ועיין באורך במשנה למלך פ"א מהל' אישות, וא"כ מוכח דמהני שטר לשוטה, וה"ה דמהני קנין וכמ"ש הר"ן, דכיון דלא מהני קנין לא מצי להתחייב בשטר לקטן, וכיון דחזוין דמהני להתחייב בשטר לקטנה, ע"כ מהני קנין סודר לקטנה, וזה ראי' ברורה.

ובנוף קושית התוס' והר"ן, מהא דזכין לקטן ולא לגדול, אע"ג דקטן מצי זכי, לפענ"ד יש ליישב, דהא דמהני דעת אחרת מקנה לקטן, עמד הש"ך בח"מ סי' רמ"ג דאין סברא לחלק בכך, דכיון דאינו זוכה במציאה מאי טעמא יקנה במתנה. ואמנם דעת התוס' משום דברעת אחרת מקנה דאיכא כוונת הנותן לא בעינן כוונת המקבל לשם קנין, וכמ"ש הראב"ד והרשב"א במס' גיטין דף כ"ב, ומש"ה כיון שלא בעינן כוונת המקבל מהני אפי' בקטן, וכן כתב הקצוה"ח שם בס' רמ"ג בטעמו. וא"כ ניהו דלגדול אינו זוכה, היינו משום דכיון דהוא יכול לזכות בו בכוונת קנין, מש"ה אחרים אין זוכין לו, אבל בקטן דנם אם זוכה בעצמו, אינו קונה בכוונת קנין, אלא ברעת המזכה מהני לי, א"כ אין חילוק בין אם יזכה מעצמו או שאחרים יזכו לו, דבין כך ובין כך לא מקנין הזוכה מהני, תו מהני לי' זכי' על ידי אחרים, וזה נכון בס"ד.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

הנה"ח מו"ה שמואל פערלמאן נ"י מקוממיות

בהלקח מאתו אביו

הנה"ח מו"ה יהושע העשיל פערלמאן ע"ה מקוממיות

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים,

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

מכתב מהגאון מוה"ר אהרן דוד דייטש זצ"ל^א אבד"ק יארמוז

ב"ה. י"ד ניסן יום וי"ו ערב פסח תרל"ג לפ"ק יארמוז.

רב חיים ושלום וברכה להרב המאור הגדול המפורסם החו"ב בחד"ת
מהו' מרדכי הלוי נ"י אבד"ק שומלויא והגליל יע"א.

אחדש"ת. ראיתי את דבריו במה שבדק לן, אודות גט אשה בעיר
הערמאנשטאדט, ראיתי את דבריו, אולם לא אוכל להכניס את עצמי בדבר הזה
מכמה טעמים.

א' שמוע בין אחיכם כתיב, ואין דנין דינו של אדם אלא בפניו, ואפשר שהי'
הגט של מצוה, מצינו בכיו"ב כמה פעמים, והדברים מוכיחים קצת, כי לולא כן לא
היתה האשה מקבלת הגט בעל כרחה, כי הדבר מפורסם עד שנודע לכל, שאין
האשה צריכה לקבל הגט אלא מרצונה.

והב' מי יודע אם העדים הם כשרים מפסול מה"ת ומדרבנן, אם הם אינם
חשודין בסתם יינם או בשאר איסור דרבנן, להעיד על איש מפורסם בתורה מצד
חיבורו, וברדפו אותו דשע קאהנע.

והג' לו יהי' בדבריו, והכל הוא אמת, אעפ"כ תלמיד חכם שחטא ביום, וכי
תבוא אל עיר להלחם וקראת אלי' לשלום כתיב, על כן איפוא זאת עשו, קחו
הרבנים הגאונים הסמוכים אליכם, הרב הגאון מסוליש יע"א, והרב הגאון מחוסט
יע"א, הלא הם קרובים אליכם, ואת אשר ישפוטו הם, תקיימו, והם יקראו אותו
בפניהם, אבל להרעיש עולמות ולעשות חילול השם, חלילה וחלילה, לא זה הדרך,

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"א עמוד כ"א - מכתב זה הגיע אלינו מאת
ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. ישא ברכה מאת ר'.
מכתב זה והבא אחריו, סובב והולך אודות גט שניתן בעיר הערמאנשטאדט בשנת
תרל"ג לפ"ק, ונסדר על ידי הגאון מוה"ר זאב הלוי ראזענבלוה אבד"ק סעמארטין. והנה
הגאון מוה"ר מרדכי הלוי הורוויץ אבד"ק שאמלוי זצ"ל, מצא כמה פסולים באותו הגט,
והציע את הדברים לפני גדולי הדור ההוא, עיין בשו"ת דברי חיים ח"א בסופו (בתשובות
הנוספות סי' כ"ג), ובשו"ת מהר"ם שיק חאהע"ז סי' קל"א וקל"ב, ובספר רב טוב עה"ת
(במהדורת שנת תשל"ג) בסופו בעמוד נ"א, ובקובצנו כרם שלמה קונטרס קל"ב עמוד י"ב,
תשובה בנר"ו מהגאון מוה"ר חיים צבי מאנהיימער אבד"ק אונגוואר זצ"ל.

הגאון מסעמארטין הנ"ל הדפיס בשנת תרל"ג לפ"ק קונטרס "מלחמת חובה" נגד
המערעדים, והדפיס בתוכו מכתבים להצדיקו, מהגאון מוה"ר יוסף שאול נאמנהזאהן אבד"ק
לבוז זצ"ל, ומהגאון מוה"ר יצחק אהרן לאנדסבערג אבד"ק גראסווארדיין זצ"ל.

(ב) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"א עמוד י'.

(ג) תשובתו נדפסה להלן.

(ד) תשובתו נדפסה בשו"ת מהר"ם שיק חאהע"ז סי' קל"א וקל"ב.

הלא עיני מנגדינו פריצי עמינו סבבנו, והם יחללו שם שמים בצייטונגען, על כן אם ירצה כזה עצתי, יהי' ד' עמו, והכל יבוא על מקומו בשלום.
ולחיות שהזמן קצר, קבלתי מכתבו אתמול אחר הליכת הפאסט, והלוואי שיתאכל האי תורא לשלמא. יברך ד' את עמו בשלום, ולא תהי' קטגורי' בין תלמידי חכמים.
החותם באהבה רבה,

הק' אהרן דוד בהרב מוהרא"א ז"ל דייטש

מכתב מהגאון מוה"ר שמואל שמעלקי קליין זצ"ל אבר"ק סעלישא

ב"ה. היום יום א' פ' במדבר תרל"ג לפ"ק סליש יע"א.

לכבוד ידידי הרב המאה"ג חריף ובקי ע"ה כש"ת מוהר"ר מרדכי נ"י
אברק"ק שימלאוי והגליל יע"א זי"א.

הנני ד"ש הסוב, ה' ישפות שלומי, ואל יתמה הדרת כבודו על איחור תשובתי, כי גם עתה לא באתי להשיב רק מפני הכבוד, יען ראיתי ריבוי גאונים מחמירים, ודי והותר למעכת"ה לצאת ידי שמים, ולמה אסריח בחנם, ואפילו אם הי' מצוה, אינני צריך לבקש מרחוק בהערמלשטאט, יש לי מצות במקומי, הלוואי שהי' הפנאי מסכים לעשות, ועיין בשו"ת הגאון מהר"י בה' תשובת שלו, מה שכתב מענין שו"ת, ומלבר זאת, כל מי שיש לו חזק למעום, יסעום המרירות ודברים מבווערים אשר נעשה בנפשו, ולפי מה שקבלתי עוד אגרת מאיזו מהסמוכים, שהטעה אותה ואמר לה ... שאם לא תקבל גט כעת, ישליך לה גט בעל כרחה, והיא סברה ויראה שיהי' כן, ורשאי לעשות כן, והוי גט מוטעה, ואף לפי מה שכתוב בגביות עדות של מעב"ת, הוי גט בע"כ על ידי שליח, ואף שישנם מהאחרונים מסתפקים אולי רבינו גרשום לא החרים אלא באופן שהוא בע"כ לגמרי, אבל אם כפו אותה עד שתאמר רוצה אני, לא גרע מתלוי וזכין, דג"כ עובר על לאו דלא תחמוד, מ"מ מהני, יעין בספר הגאון מו"ה ישכר בער ממיקלאש ז"ל (בספרו), מ"מ מי יחוש לזה, וגם שאר קלקולים אשר לא נתנו לכתוב בנפשו, ואם בקלקול הזאת יש לדחוק קצת כיון דכתוב שם ישראל שהוא העיקר וכתוב שם

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד ט"ו. - מכתב זה הגיע אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוושטערער נ"י מאנטווערפן. ברכות התורה יחולו על ראשו.

(ב) עיין בספרו שמן כתיב למנחה דף כ"ו טור ג' ד"ה ומעתה.

הבעיימען, אף שהם רק מיעוט, אף דלגבי הוואלכן הוי שוים, מ"מ מאן יימר לכנות אותו בשם שוים, נימא שלא כתוב רק שם המיעוט, והביימען קוראים כן ולא הוי רק חסר, ושם ישראל אשר הוא עיקרי בנישין, כתוב כשורה, ויעויין בספר עטרת צבי להגאון מגלוגא) שהמליץ בעד הגאון מק"ל [=מקריסניפאליע] בכיוצא בזה.

ואולם זאת צריכים אנו לדחוק במקום עיגון גדול ואי אפשר בענין אחר, אבל בנידון רידן בנקל יוכל המסדר להשתדל גם, אי אפשר לסמוך על סברות כאלה, ובפרט שלעמוד עוד במדר, על כן יען הקיש על דלתותי ג"כ, יאמר משמי ג"כ למסדר, שיחוש לנפשו ולא יבקש קולות באיסור חמוד כזה, וישתדל עוד גם אחר, וטוב לו ולנשמתו ויציל נפשו מאיסור ערוה החמורה.

ובזה אחתום בכדכה,

שמואל שמעלקי הק'

(ג) מהגאון מגלוגא לא נדפס ספר בשם עטרת צבי, וכנראה שהכוונה על ספרו שו"ת תפארת צבי על אבן העזר, עיי"ש בסי' צ"ד.

ואם הוי רק חסר, ושל יספא וזה חסר עיקר פקטל רבים כמנהג
ועיין בספר עטרת צבי להגאון מגלוגא, שהמליץ בעד הגאון מק"ל
בכיוצא בזה, ואולם זאת צריכים אנו לדחוק במקום עיגון גדול ואי אפשר בענין אחר, אבל בנידון רידן בנקל יוכל המסדר להשתדל גם, אי אפשר לסמוך על סברות כאלה, ובפרט שלעמוד עוד במדר, על כן יען הקיש על דלתותי ג"כ, יאמר משמי ג"כ למסדר, שיחוש לנפשו ולא יבקש קולות באיסור חמוד כזה, וישתדל עוד גם אחר, וטוב לו ולנשמתו ויציל נפשו מאיסור ערוה החמורה.

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר שמואל שמעלקי קליין אבד"ק סעליש זצ"ל

הערות שונות

מהרב הגאון מוה"ר שלמה אברהם רזעכטע מאזארקאו ז"ל^(א)

במס' חולין (דף י"ב ע"ב) א"ר חייא בר אבא, בעי רבי יוחנן קמן יש לו מחשבה או אין לו מחשבה וכו', אמר לי' מחשבה גרירתא לא קא מיבעיא לי', כי קא מיבעיא לי' מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, (פי' אם אין אנו יורעין אם עשה מעשה זו לשם מחשבה זו), יעו"ש.

וצ"ע אמאי לא הביא הש"ס ראי' ממתני' רמס' מעשרות פ"ר משנה ב', תינות שטמנו תאנים לשבת ושכחו לעשרן לא יאכלו למוצאי שבת עד שיעשרו, ובירושלמי במס' מעשרות פ"ר ה"ב מפורש להדיא, דמעמא רמתני' רמחשבתו של קמן ניכרת מתוך מעשיו, וכן כתב בכרסנורא שם, ריש להם מחשבה הניכרת מתוך מעשיהם, וצ"ע.

בשו"ת הרי"ם חיו"ד סי' י"ט (ד"ה אך נראה עיקר), כתב רכמו דלענין חצי שיעור אסור מן התורה, וינו שכל האכילה בכלל אכילת האיסור כשיגמר אכילת כזית, כמו כן לענין קיום המצות עשה ראכילת מצה, ג"כ כל אכילת הכזית בכלל המצוה, יעו"ש. - ונלפע"ד להביא ראי' לדבריו, מדברי התוס' ישנים ביומא דף ל"ט, שכתב להדיא כן. ונפלאתי על הרב משנה למלך שחקר כזה, ואשתמיטתי במחכ"ת דבריו תוספות ישנים האלו.

במס' פסחים דף מ"ג ע"ב, כל איסורין וכו' אין היתר מצטרף לאיסור. ופירש"י ז"ל, אם אכל חצי זית חלב וחצי זית בשר בבת אחת אינו משלים את האיסור לחייבו וכו'. והקשה בספר חירושי הרי"ם בחירושי למס' פסחים, לפי מה דמשמע מדברי הפוסקים, דהיתר שנתערב ברוב איסור, לא אמרינן נהפך ההיתר להיות איסור, למה הוצרך רש"י לומר שהי' חצי זית היתר וחצי זית איסור, הלא אף ברוב איסור צריך למעמא דהיתר מצטרף לאיסור, דאל"ה לא לקי.

ונלפע"ד לתרץ דרש"י לשיטתי', דסבירא לי' בזבחים (דף ע"ח). ר"ה א"א שלא ירבה, ולא כסברת הפוסקים הנ"ל, רק שס"ל דגם היתר בסל ברוב איסור, וכמו שכתב הפרי מגדים בשמו בפתיחה להל' תערוכות פרק ה' ד"ה והנה בהיות הדברים עמוקים יע"ש, א"כ אתי שפיר, דצריך דרש"י לומר חצי זית כו', אבל ברוב איסור אין צריך למעמא דהיתר מצטרף לאיסור, דבלא"ה מיעוט ההיתר בסל ברוב איסור ונהפך ההיתר לאיסור ולוקה.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ה עמוד כ"א.

ברין שמיטת כספים

אברהם שמערינבויך

ד"ר דשיכת בני ציון דבאבוב

לונדון יע"א

כתב היראים מצוה רע"ח וז"ל בא"ר, וחוב שעבר שביעית אינו רשאי לזה לעכבו לעצמו אלא עפ"י מלוה, וכל זמן שלא השמיטו מלוה חייב לפרוע, אלא לזה יזמין מלוה לדין שישמט חובו כאשר צווה, ובי"ד יחייבו למלוה לומר משמט אני כאשר צווה חכמים סוף שביעית ומייתי לה בפ' השולח, המחזיר חוב בשביעית צריך שיאמר לו משמט אני, ואם אמר לו אעפ"כ, יקבל ממנו שנא' וזה דבר השמיטה, עכ"ל. והוצא מדבריו, דלא ס"ל כדיוטת הראשונים דהחוב ממילא נפקע בסוף שמיטה ואין שום חיוב עוד מלוה להמלוה, והא רצריך לומר משמט אני זה רק כשהלוה רוצה לשלם, אלא הוא ס"ל דהחוב נשאר קיים גם עכשיו, ואינו נפקע אלא על ידי אמירת משמט אני של המלוה, ובי"ד יכולים לכופו מדין כפיית מצוה כמו שאר מצוות, מכיון שזהו מצותו להשמיט את החוב.

והנה האחרונים הקשו כמה קושיות על שיטת היראים, ונפרשם אחת לאחת. (א) בהסוגיא דפרק השולח (גיטין דף ל"ז ע"א) א"ר יהודה אמר שמואל יתומים אין צריכין פרוזבול, ומסיק שם טעמא, דרבן גמליאל ובית דין אביהם של יתומים הם. ולפי"ד היראים דהחוב בכלל אינו נפקע והוא רק מצוה על המלוה להשמיט, למה בעי למעמא דר"ג ובי"ד וכו', הלא מיירי בקטנים, וקטנים לאו בני מעבר מצוה נינהו. (ב) שם בגמ' (עמוד ב') א"ר יהודה א"ר נחמן נאמר אדם לומר פרוזבול הי' בידי ונאבד ממני, מ"ט כיון דתקינן רבנן פרוזבול לא שביק התיירא ואכל איסורא, עכ"ל הגמ'. והשתא לפי"ד היראים דהחוב אינו נפקע אפילו בלי פרוזבול, וכל תיקונו הוא דק שמותר לו לתובעו ואינו מחוייב להשמיט, א"כ זהו בכלל מצוות ואיסורין, ובודאי שהוא מהימן, שהרי אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש, ולמה בעינן למעמא דלא שביק התיירא ואכל איסורא. (ג) ולדידי קשה עוד, מהא דאמרין שם בהסוגיא (ל"ז ע"א) דהחכמים תקנו מצות שביעית דרבנן לזכר שביעית, ומקשה הגמ' וכי מי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטי שביעית ומדרבנן משמטי. והשתא בשלמא אי נימא דחכמים תקנו הפקעת החוב בעצם, הגם דמה"ת יש חוב, שייך שפיר להקשות וכי מי איכא מידי וכו', אבל לפי"ד היראים, הרי גם אחר תיקון חכמים של שמיטה בזמנא, החוב אינו נפקע, שהרי בודאי כעין דאורייתא תקנו, אלא תקנו שיש מצוה על המלוה להשמיט החוב וגם איסור של לא יגוש, א"כ מאי מקשה הגמ', והלא כל התורה כולה עומדת על זה, שהחכמים מתקנין מצוות ואיסורין למיכר מלתא וכדי שלא תשתכח תורת משה, והלא מצות לולב ז' ימים היא רק מדרבנן זכר למקדש וכו', ולא יספיק הגליון למנות כולם. ואשר נלענ"ר בזה, דהנה במס' מכות (דף ג' ע"ב) איתא בגמ', א"ל שמואל לר' מתנה לא תיתוב אכרעיק עד דמפרשת לה להא שמעתא, מנא הא מילתא

ראמור רבנן המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות משלשים יום וכו', א"ל רכתיב קרבה שנת השבע שנת השמיטה, ממשמע שנא' קרבה שנת השבע אינו יורע שהיא שנת שמיטה, אלא מה ת"ל שנת השמיטה, לומר לך יש שמיטה אחרת שהיא כזו ואיזהו זה המלוה את חבירו סתם שאינו רשאי לתובעו פחות מל' יום, ראמר מד שלשים יום בשנה חשוב כשנה, עכ"ל הגמ'. והנה כבר נסתפק ברין זה דלא יתבע, אם התורה נתנה לזה דין כאילו הלוהו לזמן מסויים ונחשב כמו שהלוהו במפורש לל' יום, ואז אין חיוב פרעון כלל תוך הל' יום, או נימא דבאמת יש חיוב פרעון מיד, אלא שהתורה אמרה דאין המלוה יכול לתבוע, ורשות ביד הלוה להחזיקו ל' יום, אמנם אם יתפוס מקודם, תועיל התפסה, וכמש"כ בחירושי דעק"א חו"מ ריש סי' ע"ג, עיי"ש, ואינו צריך להחזיר. ויש שרוצים לתלות בזה המחלוקת בין הפוסקים (עי' שו"ע חו"מ סי' ע"ח) אי יכול לומר פרעתי בתוך הזמן, האם זה נכלל במה דאמדינן דהלוהו לזמן מסויים אינו נאמן לומר פרעתי רחוקה דאין אדם פורע תוך זמנו, ותוך השלשים כבתוך זמנו נחשב או לא, אבל אינו מוכרח. (ועי' בחי' הרי"ז הלוי הל' מלוה ולוה, ולפענ"ד גם אי נימא שהוא גזירה"כ אפשר לחקור בכוונת התורה).

והנה במלוה לחבירו על עשר שנים, מסיק הש"ס במכות (שם) דאינו משמט דלא קרינן ב' לא יגוש, אמנם בסתם הלוואה לל' יום, אינו מכוואר בגמ' מה דינו, היינו דהלוהו סתם וסוף השמיטה תחול בתוך הל' יום, ופשוט רתלוי בהחקירה הנ"ל, דעיין בהר"מ הל' שמיטה ויובל (פ"ט הלכה ט') שכתב דהמלוה לחבירו על מנת שלא יתבענו לעולם שהוא משמט, ומקורו בירושלמי פי"ט דשביעית, ובכסף משנה שם כתב וז"ל, וטעם הדבר שאע"פ שאינו יכול לנגשו כיון שהחוב מוטל עליו והוא חייב לפרוע כל שעה לצאת ידי שמים, גם אם יתפוס המלוה משל הלוה יכול ליקח אותו בחובו, קרינן ב' לא יגוש, ולא רמי לקובע זמן שאין עליו שום חיוב בתוך הזמן, עכ"ל. ולפי"ז אפ"ל, דאי נימא כהצד הראשון שהתורה עשאו כהלוואה לזמן, א"כ דינו כהמלוה לעשר שנים ואינו משמט, אבל אי נימא שהוא רק מניעה בתיבעה אבל חיוב הפרעון ישנו, אז רומה למלוה על מנת שלא יתבענו לעולם ושביעית תשמט.

והנה בירושלמי הנ"ל הובא בשם רב, דהמלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו זה שביעית משמטת, ומסיק שם דאפשר ללמוד הלכה זאת מהדין דהמלוה חבירו סתם ששמיטה משמט, ואעפ"י שאינו יכול לתובעו תוך ל' יום, ה"נ ככה"ג משמט, עי' שם ברידב"ז עפ"י גירסת הגר"א. ולפי"ז נפשט להדיא ספק הנ"ל מדברי הירושלמי, דהלוואה סתם, דומה לעל מנת שלא יתבענו, והיינו דיש חוב וחייב פרעון, אלא דאין בו דין תביעה, א"כ קרינן ב' שפיר לא יגוש, וכביאר הכסף משנה הנ"ל.

והנה מתוך דברי הסוגיא במכות הנ"ל, דילפינן הלוואה סתם ל' יום, מקרא שנת השבע שנת השמיטה והתורה אסמכינו להדדי, מוכרחין לומר דשני ההלכות האלו שוין הן בדינן, שהרי מחד קרא ילפינן להו, ואי נימא כדברי הידושלמי דסתם

הלואה יש חיוב פרעון אפי' קודם ל', א"כ ה"ה דצריך לומר כן בשמיטה ממש, שהרי מיני' ילפינן, וא"כ הרי יוצא להדיא כדברי היראים דבשמיטה ממש אין החוב נפקע ויש עליו חיוב פרעון עד שישמיט המלוה, ועל כן ה"ה נמי בסתם הלואה, שגם בתוך שלשים יש כבר חיוב, אלא דאין המלוה יכול לתבוע, אמנם גם זה אנו למדין, דבשמיטה ממש לא לבד דאסור לו להמלוה לתבוע מדין איסור, אלא דאין לו בכלל אפילו זכות ממון לתבוע, שהרי בהלואה סתם דרומה לשמיטה, אין זה סתם איסור על המלוה, אלא דאינו יכול ואין לו זכות, כמבואר בשו"ע ופוסקים סי' ע"ג שכתבו שאינו יכול לתבוע והלואה אינו צריך לעמוד בדין אפילו כשהמלוה יתבענו, וא"כ בודאי כן הוא הדין בשמיטה ממש, אשר מיני' ילפינן דין זה.

והשתא מיושבין היטב הקשיות שהקשינו על היראים, דאיה"נ דיתומים קטנים לאו בני מעבד מצוה ניהו ואין עליהם חיוב לומר משמט אני, אבל מ"מ גם הם אין להם זכות לתבוע מדין שמיטה, וע"כ הם נמי צריכין לפרוזבול, וכן בודאי אדם נאמן על עצמו בנוגע למצוות ואיסורין, אבל הכא במה שאומר שהי' לו פרוזבול, הרי רוצה שיהי' לו זכות תביעה, וע"ז כבר אינו נאמן, אם לא מטעמא דגמ' לא שביק היתירא ואכל איסורא, וכן נמי כשהחכמים התקינו דין שביעית מדרבנן, הגם שעדיין קיים החוב על הלואה לפי"ד היראים, אבל הפקיעו נמי זכות תביעה של המלוה, וזה נגד התורה, כי מן התורה אין שמיטה ויש לו זכות תביעה, וע"כ בעינן שפיר למעמא דהפקר ביד הפקר.

ולדידן דלא ס"ל כהיראים, אלא החוב נפקע בשמיטה, ומ"מ הסמיכן קרא אהרדי, היינו טעמא, דס"ל דהבבלי חולק בזה על הירושלמי, וס"ל דבהלואה סתם אין חוב פרעון, ורומה למלוה לעשר שנים, ומדברי השקלא וסריא דריש הסוגיא דמכות דס"ד לחלק בין מלוה לבשטר למלוה על פה, מוכח קצת דבהס"ד לכה"פ ס"ל דהוא כמלוה מפורשת על שלשים יום, וממילא שמיטה לא תשמט. וכבר הוכיח מו"ר הגאון ר' שמואל זצ"ל, דמדברי הר"ן שבת (קמ"ח ע"ב) נמי מוכח דס"ל דסתם הלואה אינו משמט, וזה כסוגיא דדין במכות. אמנם הב"ח כתב להדיא (בסי' ס"ז) דהלואה סתם משמט, וכדברי הירושלמי.

אמנם מדברי הירושלמי גופא דילף נמי דין דהלואה סתם הוא ל' יום מקרא דקדבה שנת השבע שנת השמיטה, לא קשה דהיאך יליף מקרא זה, והלא הירושלמי ס"ל דהלואה ל' יום משמטת, ומן הסתם לא ס"ל כשיטת היראים, וא"כ אין שתי השמיטות דומות זה לזה, דכשתדקק בדברי הירושלמי, תמצא דהילפותא שם שונה לגמדי מהילפותא דהבבלי, דבמס' מכות הנ"ל יליף מהא דהזכירה התורה שנת השמיטה, שלכא' נראה כמיותר, אלא בא להשמיענו דיש עוד שמיטה כזו, וע"כ שפיר צ"ל דשני הדינים האלו צריכין להיות שוה בדיניהם וכמש"כ, אבל בירושלמי יליף מהא דהזכירה התורה לבן אדם שלא יהי' לו בלכבו דבר בליעל ולא ירצה להלוות לחבירו בתוך שנת השמיטה, וזה ביאור דשנת השבע, ועכשיו התורה מוסיפה, ואי תימא דבזה יש לו הבדירה לכל הפחות לתובעו קודם צאת השנה, ולהכי אסור, אבל להלוות לו בתוך השלשים לסוף השמיטה, אשר אז בכלל

אינו יכול שוב לתובעו, וא"כ אז בודאי אין בלבו דבר בליעל, וע"ז התורה מזהירה, דגם בזה השמר לך, ואזהרה נוספת זו נכלל בדברי הכתוב שנת השמיטה. נמצא דכל הלכה הזאת דסתם הלואה ל' יום, יוצאת דרך אנב מאזהרת הקרא, ואין אנו מוכרחין לומר דדיניהם שוים, ושפיר ס"ל להירושלמי דהשמיטה משמטת בסתם הלואה ויש חיוב פרעון וכנ"ל, ואעפ"כ אפשר לומר דס"ל דבשמיטה עצם החוב נפקע לגמרי, מכיון דלא ילפינן אחד מהשני.

ואולי אפשר ליישב בזה דברי הב"ח הנ"ל דס"ל דסתם הלואה משמט בשביעית, וגם ס"ל בפשטות דלא כהיראים אלא דהחוב בשמיטה נפקע לגמרי, והיינו טעמא, דאולי ס"ל דגם הבבלי במס' מכות איכון להוכחת הירושלמי, דהילפותא היא מאזהרת התורה של השמר לך וכנ"ל. - אמנם עצם דברי הב"ח צ"ע, דבס' ע"ג כתב ח"ל, ואינו יכול לתובעו מקודם דהו"ל כאילו קבע לו זמן בפירוש לפרוע אחר שלשים, ולכאורה סותר דבריו למש"כ בס' ע"ז, דשמיטה משמטת כהלואה סתם, וצ"ע. ואם ננקוט כדברי הרא"ש דגם בהתחלת שמיטה יש כבר איסור לא יגוש, ורק החוב אינו נפקע, א"ש מאד דברי הגמ' גם לשיטת הב"ח, אבל לא משמע דס"ל להב"ח כשיטת הרא"ש.

בדין נ"ט בר נ"ט

שלום דוד געללער

חבר כולל מצויינים להוראה
ברוקלין, ניו יארק

במס' חולין (ק"א:) איתמר דגים שעלו בקערה, דב אמר אסור לאכלן בכותח ושמואל אמר מותר לאכלן בכותח, דב אמר אסור נותן טעם הוא, ושמואל אמר מותר נ"ט בר נ"ט הוא וכו'. אמר חזקי' משום אב"י הלכתא דגים שעלו בקערה מותר לאכלן בכותח, ע"כ. ובתור"ה הלכתא, דנו בדין דגים או ביצים שנתבשלו בקדירה של חלב, לדעת הריב"ן בשם רש"י דוקא עלו שדי אבל נתבשלו אסור דכחד טעמא חשיב, והתוס' הוכיחו כי גם נתבשלו מותר. ובשו"ע יו"ד סי' צ"ה סעיף א' פסק המחבר, דגים שנתבשלו או נצלו בקדירה של בשר וכו' מותר לאכלם בכותח משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא, ובסעיף ב' כתב, ביצה שנתבשלה במים בקדירה חולבת מותר לתת אותה בתוך התרנגולת אפי' לכתחלה, אבל אם נתבשלה בקדירה עם בשר ואפי' בקליפה אסור לאכלה בכותח. והרמ"א הביא דעת המחמירים לאסור נ"ט בר נ"ט בצלייה ובישול, והעלה שהמנהג לאסור לכתחלה ובדיעבד מותר בכל ענין, והש"ך בס"ק ר' נקם כדעת הרש"ל לאסור בנצלו אפי' בריעבד.

והחור"ר בס"ק א' הביא דינו של השערי דורא, דדוקא כשמעם ראשון בכלי וטעם הב' באוכל הוי נ"ט בר נ"ט, אבל באוכלין אפי' אלף טעמים חשובים כחד,

וסברא זו הביא גם הפמ"ג במ"ז סק"א, וכתב, "יראה ברור רוקא טעם א' בכלי וב' באוכל הוקלש, הא טעם א' באוכל ואח"כ בכלי ומשם לבשר או לחלב אסור רכל באוכל הוא הוי כממש", וכן כתב הפמ"ג בסי' צ"ו שפתי דעת סוף סק"ב, "וכבר כתבנו כל באוכלין אפי' אלף לא מהני וזה פשוט", ע"כ. ועל הקדמה זו הניח החו"ד כל חדש וכתב, ועוד נראה לי דבעת בישול אי אפשר לדון נ"ם בר נ"ם, כגון אם נפל חלב על הקרירה שמבשלין בה דגים כנגד הרוטב, ואח"כ בישלו הדגים עם בשר, אפי' בדיעבד אסור אם לא הי' ס' בבשר נגד החלב שנפל בראשונה על הקרירה, ולא אמרינן כיון שנפל על הקרירה ודרך רופנה נכנס להרגים הוי נ"ם בר נ"ם, דהיינו לקרירה ומחקרירה להרגים, דכיון רנפל בשעת הבישול ובישול מפעפע בכל הכלי לחומרא והבלוע מקושר הוא עם התבשיל וחשבינן כאלו נפל לתבשיל והוי טעם א', עכת"ד. וחידוש זה כפל גם בסי' צ"ז סק"ד לענין שומן הזב מפשטיד"א שאוסר את הפת הנאפה עמו בתנור. ולכאורה קשה מה בכך שהפשטיד"א זב במקומו, הלא בכל אופן בליעת טעם בשר ההולך דרך קרקע התנור ומגיע להטעים את הפת, בלא"ה הוא נ"ם בר נ"ם, דהיינו מהבשר לחרס התנור ומהתנור לתוך הפת, וכן מביא גם הפמ"ג שם במ"ז סק"ב שהקשה הכו"פ. והחו"ד מתרץ קושיא זו על פי כלל זה, דבעת בישול לא שייך נ"ם בר נ"ם, ומדמה דין זה לדין אפשר לסוחסו אסור, דהיינו בחתיכה שנפל עלי' איסור קורם בישול, הטעם נסרך בחתיכה זו ביותר ואסורה אף כשבישלה אח"כ בס', משא"כ כשנפל עלי' איסור בעודה ברוטב, מתפשט ומתחלק טעם איסור זה בכל הקדרה בשוה. וכמו כן שייך חילוק זה לגבי נ"ם בר נ"ם דרוקא כשהבלוע נסתר מכבד בקרירה, אז כשמפלים לאח"כ אינו יוצא כל הטעם, וממילא הוי נ"ם בר נ"ם, משא"כ בשעת בישול דנתחלק בשוה, ע"כ. ונמצינו למדין, כי דינו של החו"ד הוא רק כהוספה על דינו של השערי דורא, וטעם א' יש לב' הדינים כי במקום שהטעם מתפשט עתה בשוה, נשאר כחוקו ואי אפשר לדון נ"ם בר נ"ם כי אינו נקלש בדרך הילוכו.

וכן כתב גם הגרעק"א בתשובה (בס' דו"ח, כתבים) בדין פירות שנתייבשו בתנור שלא הוכשר לחג הפסח ויש חשש חמץ בעין, וכתב הגרעק"א דאין כאן קולא מצד נ"ם בר נ"ם, היינו שהבליעה של הבעין הולכת לתוך דופן התנור ומשם להשק של פירות ורק לאח"כ להפירות, דנ"ם בר נ"ם הוי רק היכא דתחלה נפסק הכח הא' כמו דגים שעלו בקערה של בשר דבתחלה נפסק המבליע ונבלע בקרירה, אבל היכא דבשעה שבשלו דגים נטף שומן על דופן הקרירה מבחוץ, י"ל אף דהולך דרך קרירה לא מקרי נ"ם בר נ"ם, דכח הא' דהיינו הבשר מתפשט בכח אחד להקרירה ולדגים שבתוכו, ויש לי ראיות לזה, עכת"ד.

והנה האחרונים הרבו להקשות על שיטה זו של החו"ד ורעק"א, בתשו' בית אפרים סי' ל"ו הקשה, [א] מתוס' ע"ז (ע"ו. ד"ה ב"ו) וכן הוא בתוס' חולין (ק"ח: בד"ה שנפל), דבערב פסח קודם ר' שעות מותר להגעיל כלי של חמץ אע"פ שאין במים ס' דאיכא נ' נ"ם של היתר, החמץ נ"ם בכלי והכלי נ"ם במים והמים חוזרין ונבלעין בכלי ועדיין הוא היתר שהוא קודם הפסח, וכן הדין לגבי בישול חלב

בקדירה של בשר לאחר מעל"ע, אף אם חימם מים בינתיים, כי על היתר אפשר לזון נ"ט בר נ"ט. ומשמע דאף שמעם ב' ונ' נעשו שניהם ביחד בעת הבישול, עכ"ז הוי נ"ט בר נ"ט. ב' משימת הפוסקים הרש"ל והש"ך בסק"ד, המחלקים בין צלי לבישול, והטעם מבואר בספר התרומה, דבבישול מותר נ"ט בר נ"ט כיון דהבליעה הולכת דרך מי הבישול, ובצלי אסור דהוי רק ב' נ"ט. ועכ"פ מוכח דבבישול נחשב מהקדירה למים ומשם להמאכל לב' נ"ט נפרדים אף דהוי בשעת בישול. וכן הקשה בתשו' ערוגת הבושם (חיו"ד סי' צ"א אות ג'). ג] מדינו של האיסור והיתר (שער ל"ב דין י"ד), בנפל כלי הנבלע מאיסור שנותן טעם לפגם כתבשיל, כיון שהתבשיל מותר מדין נטל"פ, שוב אפשר לזון שהקדירה היא נ"ט בר נ"ט ומותרת אפי' אין ס' בתבשיל נגד הכלי. ע"כ. וממילא חזינן שדנין נ"ט בר נ"ט גם בעת הבישול. ד] משי' ספר התרומה בענין אפיית עוגה בצד פשטיד"א שתוכו ממולא בבשר, שכתב דלא שייך לזון נ"ט בר נ"ט מצד שבליעת הבשר הולכת דרך עיסת הפשטיד"א, כיון דהוי מאוכל לאוכל וכשיטת השערי הורא שהבאנו לעיל, ומשמע דדרך כלי כה"ג הו"ל שפיר נ"ט בר נ"ט, אע"ג דב' הטעמים הם בשעת בישול, ע"כ. ה] הגאון בעל ברוך טעם בהגהות אמרי ברוך, וכן הגאון מוהרש"ק בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדורא תליתאה סי' קס"ט) הקשו על החו"ד, משימת הרמב"ן שהביא הר"ן ברין הדרת כלים של בשר ביורה חולבת שמותר, כי מקודם נבלע טעם בשר בתוך המים, והמים הם כמו הדגים שמותר לאכלן ככותח. וכן נקט הרא"ש אף לדעת הריב"ן האוסר בנתבשלו, עכ"ז הודחו מותר משום דהוי נ"ט בר נ"ט מב' כלים, וכן פסק המחבר בסעיף נ'. ועכ"פ משמע דאף בעת בישול שייך נ"ט בר נ"ט. אמנם באמת דברי החו"ד מבוארים היטב, כי עיקר סברת נ"ט בר נ"ט שדנין על טעם היוצא מכלי הוא מפאת חולשתו וידידתו מטה מטה בהיותו נבלע ונפלם מתוך כלי, עד כי בהיתר אינו ראוי לחול עליו שם איסור כשנפגש עם טעם אחר, וממילא אם יהי' טעם ב' בהיתר כשיצא מדופן הכלי אז מותר לאכול התבשיל כמין ההיפך, כי לאחר שכבר נבלע ועמד בתוך דופני הכלי, אי אפשר שיפלט באותו חוזק שנבלע, ומעתה יחלש ויפג טעמו בכל מצב של פליטה ובליעה. וכיון שנ"ט בר נ"ט הוא דרגות של חולשת טעמים מעצם חוזקם זו למטה מזו, מובן שפיר שעל גוש ובעין המתבשל, ורק עתה הבישול פועל עליו לשנותו ולהפכו לבליעה, שלא שייך לזון דין נ"ט בר נ"ט, כי עלינו להחזיק שפעולת הבישול פועל על הבעין שיתחלק ויתפשט בערך ויחס שוה לדופן הקדירה ולכל מה שבתוכה. וממילא בדרך הלוכו זה אשר עובר להתבלע ולהתפשט בכל מקום, אינו נחלש ונקלש כלל מחוזק טעמו. ושפיר יסד החו"ד סברתו בהקדם מה שהעלה בס' צ"ב ס"ק י"ג (ד"ה ועתה נבאר דברי ה"ז), לדמות קדירה שנבלעה מטעם לחתיכה שנבלעה מאיסור שנקטינן אפשר לסוחטו אסור כיון שהטעם נסרך בחתיכה זו ביותר ואסורה אף כשאח"כ יבשלה עם ס' כנגדה, ובאופן זה נקטינן שאין הגעלה מועיל לכלי חרס כי לעולם תפלוט הקדירה מעט מעט מאחר שהבליעה נסתרך ונרבק בה, משא"כ אם נפל טיפה על כלי חרס בעת הבישול וכנגד הרופב, נקטינן

שם בס"ז ס"ק י"ט ובש"ך ס"ק י"ח שחלק הבליעה הנפלטת מסיפה זו מתחלקת ומתפשטת בשוה ומועיל ס' נגדה. וכן שייך חילוק זה לגבי נ"ט בר נ"ט בין בליעה שנסתרך מכבר בקדירה דהוי נ"ט בר נ"ט, לבעין המתבשל כעת שמתפשט בשוה, עכת"ד.

וגדולה מזו מצינו בס"י צ"ו בפמ"ג שפתי דעת סוף ס"ק ב', שאם בעת שנפלט הטעם מכלי לא נחלש ולא ירד כלל מדרגתו, והיינו דין דבר חריף, כגון צנן שחתך בסכין של בשר, שוב אף אם יבשל צנן זה עם מאכלים אחרים, אכתי יש בזה דין מאוכל לאוכל שמקבלים טעם ראשון, ואי אפשר לדון נ"ט בר נ"ט, וז"ל הפמ"ג שם, „וראוי שתדע דבחורפא אלף טעמים לא מהני, ר"ל על דרך משל צנן בסכין בשר ונתנו במים ומשם לאוכל אחר ואח"כ לחלב, אוסר וכו', וכבר כתבנו כל באוכלין אפי' אלף לא מהני וזה פשוט" עכת"ד. וע"פ האמור מבוארים דבריו, כי כל קלישת הטעם חל בעת שיוצא מהכלי בדרכו להתבלע לתוך אוכל או דומם, וכאשר נחלש אז כן ירד לעתיד מטה מטה בדרך הילוכו הלאה ממים לאוכל ומשם לאוכל אחד וכו' עד שיבטל בכדי שלא יהא ראוי לחול עליו שם איסור עוד. ומעתה אם בעת צאתו מהכלי לא נחלש וטעמו לא פג כלל, דהיינו בחתך דבר חריף שבכח חריפותו הוציא את טעם הסכין בחוץ, שוב כאשר ימשיכו הבליעות לצאת מהבצל ולהלאה לאוכלין אחרים, נדונם כהולכין ומתפשטין בשוה מאוכל לאוכל וישאר בהם טעם ראשון לעולם עד שיבלעו לתוך איזה קדירה, והכל משום דבעת צאתם מהסכין לא נחלשו. ועיין בס' דבר חריף (פרק י') שמוכיח שכן הוא ביאור דברי הפמ"ג, ונסה מפירושו המשמרת שלום שרצה להעמיס שדבריו תלויים במחלקותם של המג"א והאבן העזר אי יש בכח של בצל חריף גם להפליט בליעותיו בחוץ לתוך אוכל אחר או כלי, ורצה לומר שהפמ"ג הלך בשיטת המג"א שבכח החריף להבליע בחוץ וכדמוכח שכן הוא שיטתו ממש"כ בס"י צ"ד שפתי דעת סוף ס"ק כ"ב (ד"ה ודע). אך לכאורה אי אפשר לומר כן, כי לפי פ"י זה היינו מוכרחין לומר שכוונת הפמ"ג באופן שלוקח הבצל או הצנן שחתכו בסכין של בשר ומבשלו בתבשיל חריף דוקא דהיינו שרובו חריף וכמש"כ הרמ"א בס"י צ"ה סעי' ב', דאם אין התבשיל רובו חריף גם המג"א מודה שאין שום כח להפליט בחוץ אף אם יש צנן או בצל בתוך תבשיל זה, ואדרבה חריפות הצנן והבצל מתבטל. ובדברי הפמ"ג אין שום רמז שמירי באופן זה דוקא.

אמנם בס"י צ"ד סעיף ו' בחי' רעק"א (ד"ה ובשלם בקדירה חולבת) משמע שחולק על הפמ"ג בפרט זה, כי רעק"א העלה שם שבצלים הבלועים מבשר, דהיינו שמקודם נתבשלו עם בשר בעין ואח"כ בשלם בקדירה חולבת ואין ס' במי הבישול נגד בליעות הבשר שבצלים, אסור משום „דמבצלים למים לא מיקרי נ"ט בר נ"ט כיון דלא הי' בלוע בכלי לא נקלש", ע"כ. ומשמע שאם הי' טעם הבשר בלוע בסכין טרם בליעתו לתוך הבצל הי' שייך לדון נ"ט בר נ"ט אף שהבצלים קבלו טעם חוץ ע"י דוחקא דסכינא ודבר חריף. גם בס' דבר חריף (שם) הביא שהגרעק"א בתשו' חידושות (גרפס בעיה"ק ירושלים תשל"ח) חולק על הפמ"ג בענין זה, וכתב כי

הבליעות שנפלטות מהצנן לתוך מי הבישול הוי טעם ב' בהיתר, באופן שאין רובו של התבשיל דבר חריף, כי הבליעה בתוך הצנן לא עדיפא מהסכין שממנו בא, וגם מהסכין לתוך הצנן לא הי' יוצא בחזק וטעם ראשון, לולא סברת דוחקא ודבר חריף.

מעתה נשוב לדייק בכל המקומות והציורים שמשם הקשו הבית אפרים והברוך טעם על יסודו של החו"ד, ונראה כי ככולם הנידון על בישול בקדירה הנבלעה מחמץ או מבשר, וממילא על זה שפיר נקטו הראשונים שאפשר להתיר מדין נ"ט בר נ"ט, כי הבליעה בקדירה מסתרכת ביותר ואינה יוצאת ומתפשטת בשוה, רק פולטת בכבידות ולאט לאט. גם בכוונת ספר התרומה, אשר מדויק לשונו הקשה הבית אפרים, י"ל שלא בא לומר דרך, "מאוכל לאוכל" ל"ש נ"ט בר נ"ט ולאפוקי, "דרך כלי" קאתי, אלא דכל בליעה הנפלטת מאוכל בעין רומה לציור "מאוכל לאוכל" שמתפשט בשוה ואינו נחלש כלל, והיא הנותנת לכל מאכל או בעין שמתחלק ומתפשט בין דרך אוכל ובין דרך כלי בעת שפעולת הבישול עובר ופועל עליו, ולא בא לאפוקי אלא בליעה שנבלעה בקדירה מכבר, כי רק אז שייך נ"ט בר נ"ט.

ומעצם דברי החו"ד מוכרח לחלק כן, כי בסי' צ"ה הביא הוכחה לדבריו משי' האו"ה (כלל ל"א דין ג') שהביא הט"ז בסי' צ"ב ס"ק כ"ד דאם נפל טפת חלב על קדירה המתבשל עם מים ואח"כ חזרו ובישלו בה בשר בתוך מעל"ע, מותר הבשר ממ"נ, כי אם החלב לא עבר בפעם הא' גם עתה לא תעבור, ואם כבר עברה לפנים בפעם הא', מ"מ אין בקדירה אלא לפי שיעור המדומע, וברור שיש ס' בבשר נגר מועט החלב שחזר, ע"כ. הוכיח החו"ד דאם בעת בישול הי' אפשר לזון נ"ט בר נ"ט, למה הוצרך האו"ה להתיר משום שיש ס' בפעם הב', ולמה לא התיר מדין נ"ט בר נ"ט אף אם ודאי אין ס' בעת בישול הבשר, וע"כ רכשנפלה הספה בעת בישול המים נתפשטה בשוה ולא הי' אפשר לזון נ"ט בר נ"ט, ע"כ. והנה דבר פשוט הוא, שהחו"ד לא הי' מביא רא' לסברתו משיטת או"ה שאין לזון נ"ט בר נ"ט בעת בישול מים, במקום שמצינו בתוס' חולין (ק"ח:) ותוס' ע"ז (ע"ו.) הנ"ל שכתבו דשפיר שייך דין נ"ט בר נ"ט בעת בישול מים, ומשו"ה התירו להגעיל בפחות מס' בערב פסח קודם שעה ד', והלכה פסוקה היא בשו"ע או"ח הל' פסח סי' תנ"ב סעיף א', האם נימא לדעת החו"ד חולק האו"ה על דברי התוס' אלו, אלא החילוק מבואר, שהיתר הגעלה הוא על כלי שנבלעה מחמץ, והאו"ה מיירי במפת חלב בעין שנפלה על הקדירה, ומוזה שפיר הוכיח החו"ד שבעת הבישול לא שייך לזון נ"ט בר נ"ט.

והנה הט"ז בסי' צ"ה ס"ק ג' הביא שיטת האו"ה (כלל ל"ט דין כ"ו) שאין סכנה באכילת דג שבלע טעם בשר ע"י פליטת כלי, והט"ז הוכיח דינו מגמ' (ק"א:) דהרבה אכלו דגים שעלו בקערה, ע"כ. ובגליון מהרש"א הוסיף, כי אף במליחה וצלי' אין סכנה, וכו' כתב הט"ז בסי' ע' ס"ק ג' לענין מליחה. וביאור הפשוט בכלל זה הוא, דשאני סכנתא מאיסורא, כי אף שיש טעם חזק הבא ע"י בליעת ופליטת

מעמים, עכ"ז ידעו חז"ל ברוחב בינתם ורוח קדשם שאין כאן מקום לחשוש לסכנה, וכל ענין סכנה אמורה רק על בעין או על טעם הנפלט דרך בישול שלא ע"י הפסק כלי. אמנם החו"ד בס"ק ג' הקשה על הפ"ז, כי אפשר שהאור"ה לשיטתו שמשווה בישול לעלו ומתיר ג"ס בר ג"ס בבישול, וכיון דבבישול לא חשיב ג"ס בר ג"ס לטעם כלל, משו"ה לדידי' לא שייך גם סכנה, אבל לדידן דנתבשלו אסור וחשיב טעם לענין איסור, אפשר דה"ה לענין סכנה חשיב טעם, עכת"ד.

אכן לסברת החו"ד אכתי אפשר להוכיח מדין אחר שכתב האור"ה דכב"י הפ"ז בפירוש דבריו שכל אופן אין בפליטת טעם מכלים משום סכנה אף במקום שלא שייך לדון משום ג"ס בר ג"ס. והוא, כי בשו"ע יו"ד סי' קפ"ז הביא הש"ך בס"ק א' מחלוקת אם מותר לצלות דגים עם בשר בתנור א', לדעת האור"ה לכתחלה אסור משום דיחא ובריעבד מותר, לדעת רש"ל מותר אף לכתחלה דריחא לאו מילתא לענין סכנה, ולדעת הבאר שבע אסור אף בריעבד משום דחמירא סכנתא. והנה בחי' רעק"א על הש"ך שם כ' ח"ל, „ומבואר באור"ה (כלל ל"ט דין כ"ה) דברחוקים זה מזה אפי' אם יוצא מהשמנונית לתוך התנור אין בכך כלום דבליעת התנור וכלי אין בו סכנה" עכ"ל (האור"ה), ומה למד הפמ"ג לעיל (סי' ק"ח שפתי דעת ס"ק י"ח, אות ח') דאם בשלו דגים בכלי ונפל שומן על דופן הכלי מבחוץ דאינו אסור רק בליעת כלי, ועיין בס"ז לעיל (סי' צ"ה סק"ג) עכ"ל רעק"א. גם הפמ"ג בסי' צ"ז בשפתי דעת ס"ק ג' הביא מסי' קפ"ז להתיר בריעבד בבשר ודגים שנצלו יחד בתנור א'. והנה בשלמא הפמ"ג, אפשר להוכיח שלא ס"ל לכללם של רעק"א והחו"ד דבעת בישול ל"ש ג"ס בר ג"ס, ממה שכתב (במ"ז סק"ב) בדין ביצה בקליפתה שנתבשלה עם בשר שאסור לאכלה בכותח, שהרשב"א ה"י מוכרח לומר דקליפת הביצה מנוקבת ופולטת וכולעת, דאל"כ היתה מותרת מדין ג"ס בר ג"ס. וכן בסי' צ"ז (במ"ז סק"ב) נראה שהסכים לקושיית הפלתי שהבאנו לעיל, למה בכלל אסרו הפת הנאפה בתנור א' עם הבשר אפי' בשומן זב, הלא לעולם יהי' ג"ס בר ג"ס. ועכ"פ לפי סברתו שפיר ה"י שייך לדון שמעם התירו של האור"ה לצלות בשר ודג בתנור א', הוא מדין ג"ס בר ג"ס. אבל לשו' רעק"א והחו"ד, רבלא"ה ל"ש ג"ס בר ג"ס בעת הבישול, ולכן למד החו"ד (בס"ק ב') שהרשב"א בדין ביצה בא לאפוקי שלא נמעה לומר דאין הביצה בולע כלל דרך הקליפה כיון דהתירו ביצה אמורה, וע"כ כתב דהקליפה מנוקבת. וכן ביאר בסי' צ"ז אצל שומן זב בתנור הדומה לבשר ודג הנצלים בתנור א' של"ש לדון היתר מדין ג"ס בר ג"ס, ואעפ"כ רואין שהאור"ה מיקל, וע"כ הטעם כמו שכתב הפ"ז ברעתו, דאין בכליעה שום סכנה, אף שיש בה טעם נדול וחזק. (אמנם עיין בור וזה שמציין שדכ"י האור"ה (בכלל ל"ט) בדין כ"ז שם, מותרים למש"כ בדין כ"ה, כי בדין כ"ז כתב לאסור דגים עם בשר שנצלו בתנור א', ואולי נקט החו"ד בזה לעיקר).

ובתשו' חלקת יעקב (יו"ד סי' כ') כתב שמסופק לדעת החו"ד דבשעת בישול ל"ש ג"ס בר ג"ס, א"כ אפשר אם נתבשלו דגים בקדירה ונפל תחת הקדירה רוטב של בשר דהוי כבעין דאפשר הדגים אסורין, עכת"ד. והנה לכאורה אין שום חילוק

בין ציור זה להציור המכואר בפירוש באו"ה (דין כ"ה) שהבאנו לעיל כבשר דגים בעין הנצלים יחד בתנור א', ולסברת החו"ד בשניהם ל"ש נ"ם בר נ"ם. ועל ספיקו של החלקת יעקב, כתב הנרעק"א בסי' קמ"ז שהפמ"ג בסי' ק"ח למדו מדברי או"ה אלו.

אמנם בדרכי תשובה בסי' קמ"ז ס"ק כ"ז מביא כמה אחרונים שלמדו שכל הפעם שאין בפליטת כלים משום סכנה, הוא משום דין נ"ם בר נ"ם, א' בתשו' דברי הלל החמיר בנשפך שומן רותח על קדירה של דגים בעת בישולם, ולא שייך בזה נ"ם בר נ"ם. ב' בס' דלתי תשובה כתב דלדין דמחמירין לכתחלה בנצלו או נתבשלו, אסור לכתחלה לבשל דגים בקדרה של בשר. ג' בס' ערוגות הבושם (על שו"ע יו"ד) כתב שיש למנוע מלבשל חומץ חזק ושאר דבר חריף בקדירה של בשר ולתקן בו דגים, כיון שכל הדין שאין סכנה הוא מדין נ"ם בר נ"ם ובדבר חריף שמחליא לשבח לא שייך נ"ם בר נ"ם. ד' בס' מקור ברוך ובס' מגדים חדשים כתבו שיש לזהר מלחתוך בצלים בסכין של בשר על מנת ליתנם לבשל בקדירה של דגים, כיון דהבצלים מקבלים טעם א' של בשר ע"י דוחקא דסכינא ודבר חריף, יש לחוש לסכנתא, עכ"ל. אך בנידון זה אולי יש ליישב מנהג העולם שאין מקפידים על זה, כי לדעת רעק"א בסי' צ"ד ובתשובות חדשות שהבאנו לעיל, אף אם הבצלים נחתכו בסכין של בשר, ממילא יהיו נ"ם בר נ"ם בעת בישול הדגים ומותר ככל אופן. גם אם מבשל דגים חמוצים, שלפי מש"כ בהנהגות אמרי ברוך (בסי' צ"ה סעי' ג') בכח כל משקה חריף להוציא טעם חזק, אכתי יש לצרד לסמוך על דעת אבן העזר שאין בכח דבר חריף שקיבל בליעה, להפלישו באותו חזק, וממילא כשיפליש הבצל את טעם הבשר לתוך החומץ, שוב יהיו נ"ם בר נ"ם.

עולת שבת בשבתו

בא

החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. וכבר תמזה המפרשים על כפל הלשון. וי"ל ע"ד הרמז, דהנה איתא בגמ' (חולין ס' ע"ב) רבי שמעון בן פוי רמי, כתיב ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים, וכתיב את המאור הנדול ואת המאור הקטן, אמרה ירח לפני הקב"ה, רבש"ע וכי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה, לכו ומעטי את עצמך. הרי דהלכנה שאנו רואים עתה, היא קטנה ממה שהיתה בעת בריאתה. אמנם לעתיד לבא, תחזור להיות גדול כבריאתה, כמאה"כ (ישעי' ל') והי' אור הלכנה כאור החמה. והנה נודע דברי השיטה מקובצת במס' בבא מציעא (דף צ"ח) דתיבת "זה" מורה על דבר הנגלה, ותיבת "הוא" מורה על דבר הנסתר.

וזה יש לרמז בפסוק הנ"ל, החדש הזה לכם, כלו' מה שאתם רואים חדש

חסר, דהיינו לבנה בקטנותה, זהו רק באתגליא, כנרמו בתיבת הו"ה, כי עתה בגלות מתגלה לכם חדר חסר, שהרי הלבנה נתמעטה, וממשיך הכתוב, ראשון, פי' צורת הלבנה כמו שהיתה בראשית בריאתה, הו"א לכם, לעת עתה הוא נעלם ונסתר מכם, אמנם לעתיד לבא יתגלה לכם הלבנה במילואה, והי' אור הלבנה כאור החמה בב"א.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בשלח

ויאמר פרעה על בני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר. להבין עפ"י פשוטו נלענ"ד, דקיי"ל במדרשים ובש"ך עה"ת, דישראל זכו בארץ ישראל בתורת מצרנות, כי ארץ נושן הוא המיצר לארץ ישראל, ומשו"ה היו בגושן תחלה. והנה עיין בסוד חו"מ סי' קצ"ה, אם בין השדות מפסיק קרקע שאינו ראוי לזריעה, כמו שרשים וסלעים וארץ מדבר, אין בו תורת מצרנות כלל וכלל. וא"כ י"ל דכך היתה כוונת פרעה, שישאל נבוכים הם בארץ, שהמה סברו שיקנו ארץ ישראל בתורת מצרנות, ועתה נפלו במבוכה, כי סגר עליהם המדבר, וא"כ מקום שאינו ראוי לזריעה מפסיק, ובסלה דין מצרנות.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג וצ"ל)

יתרו

ומשה עלה אל האלקים וגו', ולהלן כתיב וירד ה' על הר סיני וגו'. והנה דבותינו ו"ל (במכילתא) תירצו, מלמד שהקב"ה הרכין השמים על ראש ההר כאדם המציע את הכר על ראש המטה. ולי נראה שהענין כפשוטו, דאיתא בגמרא במס' סוטה (ה' ע"א) כתב את דכא, חד אמר אתי דכא (אני מגביהו עד ששוכן אצלי), וחד אמר אני את דכא, (שהקב"ה יורד למטה למי שיש בו ענוה). וזה שהראה לנו התורה, אליבא דמאן דאמר אתי דכא, היינו דכתיב ומשה עלה אל האלקים, כי נודע שהאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני הארמה, ועל כן עלה אל אלקים, ואליבא דמאן דאמר אני את דכא, שהקב"ה יורד למטה לדכא ועניו, היינו דכתיב וירד ה' על הר סיני, שירד למטה.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף וצ"ל)

משפטים

הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמורך בדרך, ובמדרש, א"ל הקב"ה למשה, מי ששימר את האבות הוא ישמור את הבנים. י"ל כוונה בזה, עפ"י מה דמבואר בספר מעשי ד', שהקב"ה בישר להם לישראל בפסוק זה, שישלח להם נביא או מורה צדק, כי כל מנהיג או מורה הוראה, יהי' מי שיהי', נקרא בשם מלאך, עדה"כ

(א) הועתק מכת"ק.

(ב) הועתק מכת"ק.

כי שפתי כהן ישמרו דעת תורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צבאות הוא (מלאכי ב'), וזשה"כ, הנה אנכי שולח מלאך, ד"ל בכל דור ודור אשלח לכם מורה דרך, שיורה לכם את הדרך אשר תלכו בה, יעו"ש.

והנה הקב"ה הצופה ומביט עד סוף כל הדורות, ראה וידע שהדורות יהיו מתמעטים והולכים באיכותם, וממילא יש חשש שלא ישמע העם אל המורה דרך בדברו אליהם, כי יאמדו בלבבם, כי רק המנהיגים הקודמים, מחמת גודל קדושתם, היו ראויים להוכיח את העם, אבל הבנים אשר אינם באותה המדרגה של אביהם, אינם ראויים לעמוד בראש העם להוכיחם ולהדריכם, לזה אמר הקב"ה למשה, מי ששימר את האבות הוא ישמור את הבנים, כלו', כמו שהייתי עם האבות המנהיגי ישראל הקודמים לשמרם בדרך, שלא יאונה אליהם כל רע, כך אהי' עם הבנים של המנהיגים, כשיגיע זמנם להיות דועי ישראל, לשמרם מבואם ועד צאתם, וחפץ ד' ביום יצליח.

(כ"ק מרן ארומור'ר שליט"א)

תעודות ומיכות*

רב.

אנכי הרואה את משפט הנער ומעשהו של ה"ה הבח' החתן כמר קלמן ליב בהישויש הר"ר משה המבורג מתושבי קהלתינו, אשר נהג את עצמו כשורה, בתוך קהל ועדה, בעקבי אבותיו יאחו דרך ומסילה, והי' צדק אזור מתניו ובתומת ישרים יקנה נחלה, והי' לבו תמים ביראה ובתורת ה' הנחמד מפז וכל אבני סגולה, וכעת אשר זכה בנעימים, לדבק בסובים, ממשפחת עם רם ומעונת אריות, תל תלפיות, מהראוי לאמור לדבק טוב חזק, קרב לגבי דהינא ואידהן, ועזר משרי"ו תהי' לו לעמרהו בהוד והדר ולבוש וארגמן, ובקרית ספר יקרא בשם טוב משמן, החבר רבי קלנמוס יהודא בן החבר רבי משה, ודרכיו יהיו נאמנים עשויים לעד באמת בשפה ברורה, והשומע לדברי אלה יתברך מהאל עושה אורה, ויוכה לחזות נוח ציון בהדרה, וה' במהרה ישמיע קול שפודא רבא דיפוק ית עמא מגו גלותא, מבית עבדא לחרותא.

הכ"ד המדבר ביקרא ראודייטא, כבוד הרב המאור הגדול המופלא אכ"ד ור"מ דקהלתינו נר"ו, הבעה"ח יום ב' הושענה רבה תקל"ט לפ"ק פה ק"ק קיצע. נאום צבי ברודא החו' פ"ק קיצע יע"א

(* תעודות הללו הניעו אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. ברכות שמים יחולו על ראשו.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונפרס פ"ו עמוד נ"ט.

רג.

בעז"ה.

ה"ה הבחור המופלא ומופלג חריץ ושנון כש"ת כ"ה יוסף שמואל בלאך נ"י
הי' מתגורר זה איזה שבועות ביישוב סערענרא סמוך לפה קהלתינו יצ"ו, ולפעמים
בא לכאן, ות"ל מצא חן בעיני רואיו, וגם אנכי הי' לי שעשועים עמו, ומצאתי את
לבבו כלי מוכשר ושכלו זך וישר להקשות ולפרק כאחד מהרבנים החריפים
והשנונים, וגם יש אתו כתבים מגדולי ישראל אשר העידו עליו, ועתה כי נפשו
חשקה להיות נודד למקום הישיבות ולשמש גדולי זמנינו, לזאת עתידתי תערב
לפניו למען לקרבו בכל מקום בואו, והזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה, כי
מוכסחני בהבטחה הנ"ל, שאם יתמיד בלימודו יהי' גדול בישראל.
וע"ז באתי עה"ח אוגוואר א' קרח תרכ"ח לפ"ק.

מנחם בלאאמור"ר מאיר א"ש ז"ל
חופ"ק הנ"ל והגלילות

הבחור המופלג החריף הנ"ל, גם לפני הי' לו פתחון פה, ומצאתיו מלא וגדוש
בתורת ה'.

שלמה גאנצפריד

רד.

אחרי כי דבר ד' יקר בימים האלה ובני עלי' מועטים, לכן כאבני נזר
מתנוססים עתה גדולי ישראל קרנם תרום בכבוד לחנות את פני ערים גדולות
ובישראל גדול שמם, חזינן ארי' וחזינן מרבעתי', לא כן האי גברא רבא רחימא
דנפשאי כבוד הרב המאזה"ג המפורסם הגאון החריף ובקי בחדרי תורה כש"ת מ'
יוסף נ"י אבד"ק הארדאק, עיר אשר לא תוכל לתת פרי' ליושב לפני ד', ובתורתו
יהנה כאחד הגדולים אשר בארץ, עתה עלו לבי לראות באור פניו בכואו לקהלתנו
יצ"ו וספרו בידו, מחברת הקדש הלכה ואגדה, מצאתי בו אוצר בלום חריפות
ובקיאות וידיו רב לו לאסוקי שמעטא אליבא דהלכתא בדרך ישרה וסלולה שבררו
לנו גאוני יעקב, והוא מפליא לעשות בחלק האגדות נופת תסופנה שפתיו בדברים
המושכים את הלב ובלולים יעלה לחברם לגבוה מעל גבוה בפלפול דאורייתא,
קראתי עליו יוס"ף שקידש שם שמים בסתר ולן בעומקא של הלכה זכה לעדות
ביהוס"ף, יראו תופשי תורה וישמחו לקראת בואו, יאכלו מפריו פרי קודש הלולים
וישבעו טוב. יהא רעוא דתירום ריש' וכבוד ינחילהו, כחפץ לבב דורשי תורה

(ב) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ב עמוד ט'
(ג) כתבנו אודותיו בכר"ש בקונטרס קל"ו עמוד כ"ז.

ומשחרי', וגם אני אקבל כל"נ ספר אחר כאשר יצא לאור בעזה"י. רברי המדבר לכבוד התורה, באעה"ח יום א' טו"ב סיון תרכ"א לפ"ק פה קארלין.

נאום שמואל אביגדור תוספאה האבד"ק הנ"ל (בעהמ"ח ס' תנא תוספאה ותשו' שאלות שמואל

רה.

אחרי רואי ביד הרב החריק מו"ה יצחק יעקב נ"י חתנו של הרב הנאון מוהר"י מהרדאק, מחברת מחותנו הרב הנאון שיחי', ובמעט הביקור ראיתיו מפלפל כאחד מגדולי ישראל, וצולל בים התלמוד ופוסקים ראשונים ואחרונים בנכורה של תורה, והסכימו גדולי ישראל להדפיסו, לזאת ברצות ד' דרכי הרב הג' המחבר שיחי' להוציאו לאור עולם, הנני אי"ה לקחתו להגדיל תורה ולהאדירה, והמכבד את התורה, קרנו תרום בכבוד ויראה בהרמת קרן התורה. דברי הבעה"ח יום א' ער"ח מנחם כתר"א לפ"ק.

רפאל יו"ט ליפמן היילפרין אברפ"ק בילאסטאקה

(ד) נולד בשנת תרס"ו לפ"ק. כשהגיע לפדקו נשא אשה בתו של הנאון מוה"ר צבי הירש ברודא אבד"ק סלאנס וצ"ל. שימש ברכנות ב"ק הודאדנא, שיסלעוויץ, אנוסמאוו, נישוועז, ואח"כ בק"ק קארלין. גרפס ממנו ספר תנא תוספאה על התוס' שבש"ס, וש"ת שאלות שמואל. גלב"ע ביום נ' דחול המועד פסח שנת תרכ"ו לפ"ק.
(ה) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קע"ג עמוד כ"ז.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

התעסקות בדבר הדפסת ספר „סיני” בעיר ברלין בשנת תקל”ו לפ”ק

ב”ה ברלין.

אדברה נא שלום אל מורי ורבותי נאוני זמן אנשי שם, המאירים לארץ ולדרים כגבורת שמשם, יועצים וחכמי חרשים, נבוני לחשים, וכל יושבי על מדין, יורעי דת ורין, תורנים, ורבנים, ואל אצילי בני ישראל קציני עם, נדיבים ושועים, חורים וסגנים, חכמים ונבונים, הנבירים הרמים, נגידים הפרתמים, כל אחד לפי מעלתו, תרב שלותו, לרב תרבה נחלתו.

יעלו נא רברי אלה לרצון על מזבח חכמתכם. הנה בא לידי מגילת ספר זה „סיני” מרבינו מאיר הגדול הנקרא מהר”ם מרוטנבורג, תשובות רבות ופסקי רינים, על ארבע חלקי דת תורתנו בנוים, חוכרה לה יחדיו ע”י אחיו הרב ר’ אברהם ז”ל, והיא כתובה על קלף גדול (בכתב לועזית) שנת קנ”א לפ”ק קרוב לשלש מאות דפים, ותוכם רצוף העתקת מספרי חכמי קדם אשר לא באו עוריינה בדפוס, ורבו תורתם כמו זר נחשבו, ואם לפעמים הביאו הפוסקים דבריהם, לא הציגו רק התוכן הצריך לעניניהם, מבלי יודע על מה הוטבעו אדניהם, ויסדו ראיותיהם. וארשום הספרים שהעתיק מהם: ספר המקצעות לרבינו חננאל, וספר הדינים מרבינו יהודא החסיד, וספר החפץ, וספר הזכרון, וספר צפנת פענח מהראב”ן, והלכות שבת להרב ר’ שלמה בן רבינו משה מפונטיזא, והלכות שבת לרבינו אבי העזרי ושאיר הלכות מאבי העזרי, את הכל קבצם כעמיר גרנה, אחי יפת הגדול רבינו מאיר הנ”ל, ולפעמים האיר עינינו בדעת אחיו אל מי הסכים, לזאת יקרא סיני בשם עצמי סיני בגוד”ש, היותו מלא חכמה מספרי רכותינו הראשונים, אשר האירו עינינו בתורתנו הקדושה היא בעינים, חולתם ככפיפה שאין לה אזנים. ועם היות שכבר נדפסו תשובות מהר”ם הנ”ל זה פעמים בפראג ובוויניציאה, עוד נתוספו בו תשובות רבות, כאשר תחזינה עיניכם, ברצות ה’ את דרכי. גם

(א) בשנת תקל”ו לפ”ק התכונן הגאון מהר”ר נחמן מאמשטרדם זצ”ל להעלות על מכבש הדפוס ספר „סיני”, חיבור כתב יד ישן נושן, מאת הגאון מהר”ר אברהם ב”ר ברוך זצ”ל אחיו של הגאון מהר”ם מרוטנבורג זצ”ל. בעת ההוא, הדפוס עלה בודד בעיר ברלין, ובו מודיע על דבר מחשבתו להדפיס את הספר, וצירף שם הסכמת הרבנים שקיבל על זה, אמנם מפני סיבה שאינה ידועה לנו, לא יצאה מחשבתו מכח אל הפועל. בספר אור החיים (פער”מ תרנ”א) עמוד י”ט, מוזכר חיבור זה, ושם כתוב שהכת”י נמצא בעיר וויטענבורג, וכוהים נמצא הכת”י באוצר הספרים של הכר”צ של קהל האשכנזים בעיר לונדון. כמה קטעים מחיבור זה נדפסו מזמן לזמן בקובצים שונים, אבל למרבית הפלא, אף שעברו כבר יותר משש מאות שנה מזמן כתיבתו, עדיין לא נדפס חיבור חשוב כזה בשלימותו, עד היום הזה.

ראיתי אחרי רואי, שאותן התשובות שכבר באו ברפוס, אינם בתכלית השלמות, כאשר המה בכתובים בספר הנ"ל, לפעמים נמצאו בהם דברים משוללי הבנה ופירוש, וילאו כל חכמי לב לבוא על תכונת השרש, ואצינה למטה שתי מקומות אשר נלקח איזה שורות מתוך התשובה בלי תחלה וסוף, וע"פ שנים עדים יקום, כי קצור קצרה אורך היריעה האחת, ומהם יוקש על הנשאר. ואם יהי' ה' בעזרתי להוציאו לאורה, שם בהקרמה ארחיב את שיחתי להודיע פרטי עניני הספר, ותראינה עיניכם, והנה לא הונר לכם בזה חצי מרבית תועלת הספר, ואחר אחרון בא העתקת חתנו הרב ר' סעדי' מחמיו מהר"ם הנ"ל, מה ששמע מפיו חרושים נפרדים.

ויהי כאשר בינתי בספר הנ"ל אחזתיו ולא ארפנו, וקניתי בכסף מלא, וסבתי אני ליאש את לבי על כל עמל הזמן, וחפץ ה' בידי יצליח ליכות הרבים, ולהרפסם בעם ברזל ועופרת, ואעמוס עלי עול הכבר יגיעת העתקה מכתב הנ"ל לכתב שלנו, למען ירוץ המחוקק בו, ועיניכם יביטו הסכמת אדמו"ר הגאון האמיתי מופת הדור חסד מנוע החכמה והשלמות, נצר משרשי היחס והמעלות, אב"ד פה והמדינות, הצב"י ישראל על במתי המליצה יסר אמריו והגיונו, רוח ה' דבר בו ומלתו על לשונו, דרך קסתו ויכוננה, עם היות ארחו גדר ולא יעבור ליתן הסכמה, כאשר מפורסם וגלוי, פרץ גדרו לא לבר שנתן יד לחוק מליו, אף יתרה עשה כפי גודל חשקו ומאוויו, והפריש מהונו סך מסוים להוצאות הרפוס, ולשון חכמים תשיב דעת בעיני הגבירים הרמים פה, נדיבי עמים נאספו ונרכה רוחם אותם, לעשות כמעשהו מעשה רב, לתת לכסף מוצא להרפסת הספר כי רבה היא, זכות הגאון מהר"ם יגן עליהם, יכלו בשוב ימיהם, ובנעמים שנותיהם.

לזה אחלי יכוננו דבריו אל כל חכם לב נדיב ושווע, מי בכם בכל עם ה' ויעל, לארבע סבות לכל נפעל, לבוא על החתום לקחת ספר וליתן את מכרו, איש כסף ערכו, להוציא כלי למעשהו תכשיט רעל, וכבוד ה' עליכם יעל, יצו אתם את הברכה ברכת שמים מעל, לפרנס"ה וכלכל"ה (בני' תקל"ו) השנה הזאת יאמרו המושלים איך שבת נגוש שבתה מרהבה וחבל על, ומלאה הארץ רעה יחד יקראוהו אל על, דברי עבדיכם, המשתחוה מול כבודכם, ננוע הזמן, כ"ח.

נחמן מאמשטרדם

דירתו בק"ק גלוגא

והא לכם המקומות אשר יערתי להזכירם הנה לדונמא:

בתשובת מהר"ם רפוס פראג סי' צ"ח (דף כ"א ע"ב), המתחלת חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר, וחלילה לי להתיר מה שאסר מורי הר"ר יחזקי', ולא נזכר לשון השאלה וגם תשובת הר"ר יחזקי'.

(ב) נולד בשנת ת"ק לערך בעיר אמשטרדם לאביו הרבני מו"ה צבי הירש. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר יהונתן אייכשיץ זצ"ל. בשנת תקכ"ד לפ"ק נשא אשה מעיר גלוגא ונתיישב שמה. בשנת תקל"ה לערך, כשגברה העניות בביתו, ונשאר בלי לחם ומשענה, כיתת רגליו לעיר ברלין, ושם יעצוהו אנשי בריתו שידפס מחדש ספר ישן מגדולי

סי' תצ"ב בתשובה הנ"ל, המתחלת וטוב שתטעהו בכל מה שיוכל להטעותו, הוא יסוד מוסד על שאלה היבם הרוחה את יבמתו מלחלוץ ומליכם, והוא בספר כתב יד הנ"ל תשובה ארוכה, ולבסוף מסיים וטוב שתטעהו. הרא"ש מביא סוף יומא בשם מורו מהר"ם דלית הילכתא כרב ולא פטרינן של ערבית בשל נעילה, והביא ראי' מהירושלמי ומגמרא רידן, וכן הובא בסור וב"י משמו. ולא נמצא בדפוס בכל התשובות, ובספר כתב יד הנ"ל יש פלפול עצום בזה עם כל הראיות.

הסכמת הרב הגאון הגדול אב"ד דק"ק הנ"ל והמדיניות יע"א

עם היותי מושך ידי מן הספרים החדשים, אשר יבכרו לחדשים, מכמה מעמים הכמוסים עמדי, ועם ידעתי כי יש בהם מעטים או רבים גדולים חקרי לב קפנם ממתני עבה, עתקו להם מי בורם מים זכים לנפש תאבה, מ"מ אמינא ברוח נבאה, מי יתן וימנעו מלקושם ולמסר השמים תשתה מים הנפש הצמאה, והעת לא עת בזה אשר עמם אתווכח, אחת היא ע"כ אמרתי סוף סוף גורמים לתורה שתשתכח, ואולי יבואו ימים אשר אפרש שיחי, ואשפוך רוחי, בעזה"י אשר בו שמתני מבסחי, לא כן עמדי ספרי רבותינו הראשונים אשר כבר קבלו אבותינו עליהם, לצאת בעבקותיהם, גם דלה דלו לנו מים עמוקים ומתוקים, לכן כאיל תערוג על אפיקים, נפשי תערוג לשנות בצמא דברי צדיקים, ומי יתן ונגלו לנו תעלומת שפונים וסמונים מפיהם חצובים, והמה בכתובים, ולמצוא דברי חפץ לדעת את אשר ברוח אתם, כי נוכל ללמוד מדבריהם על דבריהם, ולא נצטרך לשוטט להבין תוכן אמריהם, וכמה פעמים יבלו לילות גם ימים, ואחרי הגלות נגלות דבריהם בצביונן ובקומתן, עין בעין נראה שלא כווננו שמועתינו ולא מדרנו את מדתן, וכמה ניירות ימלאון ללא תועלת.

לכן הנה עתה באתי, אחרי אשר כה הראני ה"ה התורני המופלג השנון והמושלם כמח' נחמן אשמטרה נר"ו במהרצ"ה ז"ל מיושבי ק"ק גלוגא, מגילת ספר זה סיני לחד מן קאמיא, ה"ה הרב מהר"ם אברהם ז"ל אחיו של הגאון רבן של ישראל מהר"ם מרומנובורג, והוא בכתב ישן נושן קרוב לארבע מאות שנה ועדיין לא יצא לו מוניטון, ועם היות דלית כהליון כתבא דנא למקרי' אם לא ביגיעה רבה, ואני חלוש המזג וסדרותי רבו מארכה, מ"מ לבי אומר לי כי איש אשר כמוהו

הקדמונים, ומהו יהי' לו די פרנסתו. בראשונה חשב להדפיס ספר "סיני", כאשר יראה הקורא כהעתק הדף בודד הנדפס כאן, ואח"כ שינה את דעתו, עפ"י עצת הגאון מהר"ם אהרן הלוי הורוויץ אבד"ק שקוד והאזענפוס, שדר אז בק"ק ברלין, והדפיס מחדש (בשנת תקל"ח) את ספר מים עמוקים מהגאונים ר' אלי' מזרחי, ור' אלי' ז' חיים זצ"ל. בסוף הספר מים עמוקים, נספח קונטרס חידושי' ממנו נקוב בשם "אמר שומר" על סוגיא רשומר שמסר לשומר, וגם נדפסה אליו תשובה בשו"ת תפארת צבי חיו"ד סי' נ'. כמה שנים אח"ז נתמנה לאבד"ק פיזיור, ומשם נתקבל לאבד"ק קלעטשאווי, ואח"כ נבחר לראבד"ק גלוגא. בסוף ימיו נתיישב בעיר ברעסלא, ונפטר שם ביום כ"ח מרחשון שנת תקע"ח לפ"ק.

(ג) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונס' י"א עמוד מ"ג.

בוודאי לא נשא לשוא נפשו, ויען אשר בימים ההם לא הוכו עדיין בסנוורירי הגבהות והתרוממות, לא נתנו לכתב מגילות לעשות להם שמות, ובלי ספק הממשמש בו ימצא בו טעם כמעט לשר אשר ינק מאחיו אורן של ישראל מהר"ם הנ"ל. נוסף על זה בי נמצא בו קובץ גדול אשר קיבץ מתשובות אחיו מהר"ם הנ"ל, ועם היות שכבר נקבעו בדפוס תשובותיו של הגאון הנ"ל זה פעמים, מלבד אשר העתיקו אנשי שם המדרכי ובעל הגהות מיימוני, מ"מ כפי הנדאה, עוד נשאר ברכה בו, ולא אוכל לכוון אי רובא או מעוטא.

ונשאו לבו של המופלא כמהו' נחמן הנ"ל להביא ספר הנ"ל לבית הדפוס אלא שאין ידו משנת, לכן נשאתי את ידי גם אני להיות מעיר לעזור לדבר מצוה הנ"ל, והפרשתי מהוני לפי ערכי סך מסוים, ואחלי יכוננו דברי לפני נדיבי עם, לתת לכסף מוצא לסייע להתורני המופלג הנ"ל בהדפסת הספר הלו איש כסף ערכו, כמתנת ידו אשר ברכו, וכל היר המרבה לסייע למצוה רבה זו, בלי ספק יש שכר לפעולתו, וענתה בו צדקתו, ביום מחר כי יבוא על שכרו, אלקי אברהם יהי' בעזרו, יקים ה' את דברו הטוב לחוקקי ישראל המתנדבים, משכילים ויהירו כוזהר הרקיע ומצדיקי הדברים ככוכבים.

הכ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדי, ומחזיקים בירי, החותם פה ק"ק ברלין יע"א, יום ה' ח' אדר לפרט וצדקה תהי"ה לנ"ו כ"י [=תקל"ו] נשמור לעשות את כל דברי התורה, הפרוד ומצפה לתשועת ה',
הק' צבי הירש החונה פה ק"ק ברלין והמדינות יע"א

דברי הרב הגאון המפורסם אב"ד דק"ק שקוד וכל מדינת קורלאנדי

מי ראה אלו יוצאים ולא יצאו עמהם, ה"ה כבוד ארמ"ו הרב הגאון המפורסם אב"ד דקהילתנו יצ"ו, ובנו הגאון המפורסם אב"ד דק"ק פ"פ דאדר, אשר פתחו בברכה להיות מסייעים למצוה רבה אשר הרבני המופלג המושלם כמהו' נחמן נר"ו חד מטובינא דחכימי דק"ק גלגא התעורר עצמו להביא על מזבח הדפוס חיבורו של הגאון המפורסם מו"ה אברהם אחיו של הגאון מוהר"ם מרומנבורג אשר עדיין לא זכינו לאורו, והי' שמן זה קרוב לארבעה מאות שנים, ע"כ אמרתי חלילה לי מעשות כדבר הזה ולמנוע את עצמי מן המצוה הבאה לידי, ואף אני כמוהם, הנני הנני מוכן לסייע את הרבני המופלג כמהו' נחמן הנ"ל לפי יכולתי, ולאפושני גברא באיתי כיהודה ועוד לקרא, לבקש מאת כל איש אשר ירבו לבו לסייע אותו כמסייע שיש בו ממש, בכדי שיוכל להוציא מכח אל הפועל, ובוודאי זכות הגאון המחבר ו"ל יעמוד לו ולכל המסייעים בידו.

הכ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדי, היום יום ו' עש"ק יו"ד אדר תקל"ו לפ"ק פה ק"ק ברלין יע"א.

הק' אהרן בלא"א כמהו' יוסף אהרן הלוי הורוויץ ולה"ה

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

קמב) הרב הגאון מוה"ר יעקב ליפפא הי"ד אבד"ק זשורוב כותב בספרו תוספות יעקב על ספר עין זוכר (בילגורייא תרצ"ה) בדף ס"ז ו"ל: שמעתי מהרב מו"ה צבי גראסוואקס אבד"ק נאראיוב שהי' בביהמ"ד בעיר וויען, ואירע מעשה בס"ת שהיו היריעות מחולפין, המאוחר מוקדם והמקודם מאוחר, והי' שם הגאון אבד"ק טארנא ר' מאיר אריק ז"ל, וצוה להוציא אחרת, עפ"י מה דאיתא בסוטה מ' ע"ב, שקורא על פה, מטעם שאין גוללין ס"ת בציבור, ואי כשר בנתחלה, הי' להם לעשות בדרך זה, לחבר היריעה של הפרשה ובקשור לחודש למאי שקרא לפניו, ולא יצטרכו לגלול ולא לקרות בעל פה, אלא ודאי דבכה"ג פסול, עכ"ל.

קמג) הרב הגאון מוה"ר נפתלי חיים נאטמאן זצ"ל דומו"ץ דק"ק סטריזוב (תלמיד מובהק של הגה"ק בעל מלא הרועים זצ"ל), כותב בספרו תולדות נ"ח (פשעמישל תרפ"ט) בליקוטים, וז"ל: קבלה שלא לילך ולעקור מסתו לישן מחדר לאחר, לא בליל שבת ולא במוצאי שבת, עכ"ל.

קמד) הרב הגאון מוה"ר פינחס הלוי הורוויץ זצ"ל ראבד"ק קאסוב כותב בספרו בית פינחס על הש"ס במס' ברכות דף ו' ע"ב, וז"ל: שמעתי בשם הרה"ק מהר"ם מראזוואראב זצוק"ל, שפעם אחת באמצע סעודת נישואין התפלל מעריב אצל השלחן בלי שום הכנה, ואמר הפירוש של ואפר כירה מוכן הוא (כיצה רף ח' ע"א), שמי שהוא חושב על עצמו שהוא רק אפר בעלמא, הוא מתלהב כמו כירה בוערת, והוא תמיד מוכן, ואין צריך לשום הכנה, עכ"ל.

קמה) הרב הגאון מוה"ר חיים מררכי יעקב גאטליב זצ"ל אבד"ק מישקאלמיץ כותב בספרו שו"ת יג"ל יעקב חאו"ח סי' ד', וז"ל: מה שמתרעם במכתבו על סגנון מכתבי, שנמצא בו מבטאים קשים, אשר לפי דבריו לא הורגל מעב"ת נ"י במבטאים כאלה. תיכף חפשתי בהעתקת המכתב, ולא ראיתי בו דבר אשר יאמר עליו כי הוא זה, רק מה שכתבתי על ראי' שלו, שאינה ראי' של כלום, ועל איזו מהם כתבתי, ואשתומם או שנפלאתי הפלא ופלא כו' וכיו"ב, מלשונות אשר נמצאו לרוב בדברי הפוסקים הראשונים וגם האחרונים וכו', ויען כי ידעתי וגם ראיתי מכותלי מכתבו אשר ידיו רב לו, ועיניו משוטטים בפוסקים ראשונים וגם אחרונים, ואי"כ איך יעלה על דעתי שמעלתו לא הורגל במבטאים קשים כאלה. - ואולי חרה לו על שלא כתבתי בלשון המורגל בתשובות אחרונים, לכתוב במחילת כבודו וכיו"ב, אמינא לי' גופא דעובדא היכא הוי, פעם אחת הי' לי חליפת מכתבים עם הגאון המנוח [מוה"ר שמעון גרינפעלד] מסעמיהאלי ז"ל בענין אחד, בפלפולים גדולים בענינים הנוגעים למעשה, וכתבתי לו בעת תפיסתי עליו, במ"כ [=במחילת כבודו] כנהוג, ותפסני על זה, והשיב לי שהוא שפת יתר, כי כשהשינו תוס' על רש"י ותמדה עליו, לא ביקשו בשום פעם מחילה ממנו, עכ"ל.

מכתבים אל המערכת

כס"ד. עש"ק וארא ב' שבט ה'תשנ"ו.

מהדרי ציון וירושלם אשא ברכה למע"כ עורכי „כרם שלמה“, ומשובכם אבא העיר"ה.

הנה בספר פנים יפות עה"ת לבעל ההפלאה וי"ע בפרשת וארא כתב חז"ק, „הנה יד ה' הוי' במקנך אשר בשדה דוקא, אבל לא בבתיים וחצרות, דודאי ה' הדבר בכל מקום“. ולי צ"ע עמ"ש דודאי ה' הדבר בכל מקום, הלא ברש"י עה"ת מפורש דלא ה' הדבר בכל מקום, חז"ל רש"י (ט', י) „בארם ובבהמה, וא"ת מאין היו להם הבהמות והלא כבר נאמר וימת כל מקנה מצרים, אלא לא נגזרה אלא על אותן שבשדות בלבד שנאמר במקנך אשר בשדה, והירא את דבר ה' הניס את מקנהו אל הבתים, וכן שנוי' במכילתא אצל ויקח שש מאות רכב בחור“. הן אמת שברמב"ן עה"ת משמע כהפנים יפות, דז"ל הרמב"ן (ט', ג'), במקנך אשר בשדה, התרה אותם בהווה, כי רוב המקנה בשדה, אבל ה' הדבר גם במקנה אשר בבית כמו שנאמר וימת כל מקנה מצרים. אבל ראיתי באבן עזרא (ט"ו, ו') שכתב חז"ל, „ויעש ה' ופידור וימת כל מקנה מצרים דובו, כי הנה כתוב שלא העז את מקנך“, וכן באור החיים (ט', ו') כל מקנה מצרים, פירוש שלא הכניסום בשדה, וכן בפסוק (ג') „אשר בשדה, פי' דווקא, וכולן מתו דרתיב וימת כל מקנה מצרים, פי' שהיו בשדה כרשום ברברי ה'“. שוב ראיתי בחוקוני (ט', ו') „וימת כל מקנה מצרים, כלומר כל המת היה ממקנה מצרים, ואין לומר שכל מקנה מצרים מת וכו' וכתוב במכת ברר הירא את דבר ה' הניס את מקנהו אל הבתים“. ולפי"ז צ"ע הלשון דודאי, ומצוה ליישב. כה דברי מוקירם,

מתת' צבי סג"ל

עיה"ק ירושלים ת"ו

בעה"ת. יום שלישי יום שנכפל בו כי מוב לסדר „וחם השמש ונמס“ תשנ"ו לפ"ק.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

בקובץ כר"ש קונטרס צ"ה עמוד ס"א העיר האברך ר' מנחם מענדיל ציטראנעבנוים גי'ו דברדי הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל שכתב בספרו תפארת יהונתן בפרשת כי תשא על הא דרדשו חז"ל (שבת דף פ"ט ע"א) וירא העם כי בושש משה, אל תקרי בושש אלא באו שש, והקשה הגאון מוהר"ר יהונתן זצ"ל למה המתינו דווקא שש שעות. ות"י דלכאורה ה' להם ראי' שעוד משה רבינו חי, דהרי המן ה' רק בזכותו, ואם באמת ה' מת אז ה' צריך המן להבאיש, ומאחר שלא נבאש, ע"כ דמשה רבינו עוד חי. וסימן הזה ה' להם רק עד שש שעות ביום, אבל לאחר שעה ששית כבר נימס המן, כדכתיב וחס השמש ונמס (שמות ט"ז), ועיקר זריחת השמש היא בשעה ששית, שוב לא ה' להם הוכחה שעוד חי, ולכן יכלו לחשוב שכבר מת, עכתו"ד מוהר"ר יהונתן זצ"ל.

והקשה דלכאורה זה תמוה, בדגמ' ברכות (דף כ"ז ע"א) איתא, מאן תנא להא דתנן וחס השמש ונמס בארבע שעות, אתה אומר בארבע שעות או אינו אלא בשש שעות, כשהוא אומר „כחום היום“ הרי שש שעות, הא מה אני מקיים „וחם השמש“ ונמס, בארבע שעות. הרי מבואר להדיא דקרא דוחם השמש ונמס הוא בארבע שעות ולא בשעה ששית, עכ"ל.

ונראה לתרץ בעז"ה, בדפדפסת המן (שמות ס"ז) פי' רש"י ז"ל (וכן הוא בתרגום יונתן בו עזיאל) עה"פ וחם השמש ונמס, והנשאר בשדות נמוח ונעשה נחלים ושוותין ממנו אילים וצבאים וכו', יעו"ש. היינו בדארבע שעות ביום (כמו שמוכח בנמ' ברכות) נימס המן ונעשה לנחל מים, והי' ראוי לשתית הבהמות והחיות. והנה, בנמ' ברכות שם חזינן רכל הריוק דחם השמש הוא בארבע שעות, פירש"י שם, דכתיב (בראשית י"ח) כחום היום, ושם מיירי בשש שעות שכבר הי' חם מאד שאפי' הצל אינו מצנן, הא מה אני מקיים וחם, השמש", אלא וודאי רמיידי בארבע שעות, דאו דק תחת "השמש" הוא חם, אבל תחת הצל עוד צונן, והפסוק דכחום היום, הוא בשש שעות, שאז בכל מקום הוה חם ואפי' תחת הצל. היוצא לנו מהנמ' שם, דיש שני מיני חמימות השמש, ולכן יש לומר דבשעה ששית שנעשה כל כך חם, אז אפי' הנחלים שנעשו ע"י המן, כבר התחילו להתייבש לנמדי.

ולפי"ו אתי שפיר דברי מוהר"ר יהונתן זצ"ל, שפי' דהשעות של ישראל הי' כי באו שש, דבכל הארבע שעות עדיין הי' המן על הארץ ולא הבאיש ורימה לא היתה בו, ולאחר הד' שעות אף שנמס, מכל מקום עוד הי' בהנחל טעם המן, עד שנכנס טעם המן בהחיות ששתו מהנחל כראיתא ברש"י, ורק לאחר שש שעות שכבר נתייבש הנחל, אז לא הי' להם שום סימן שהוא חי, לכן כשהראה להם השמן את רמות מיסתו (כראיתא שם במס' שבת) האמינו לדבריו.

ומאד מדויק דבריו של הגאון מוהר"ר יהונתן זצ"ל שכתב וז"ל, דכתיב וחם השמש ונמס, "ועיקר זריחת השמש בשעה ששית [שאו הוא הכי חזק ואפי' הנחל מתייבש], וע"י כך הגיעו למעות, דממה שנפל להם המן באותו היום בבוקר אינו ראוי שהוא עדיין חי, דשמו מת אחר נפילת המן, ואם לא הי' נמס אחד חצות, הי' להם סימן שהוא חי עדיין, דאל"כ הי' להרים תולעים ולהבאיש אחד מיתת משה, כיון דהי' דק בזכות משה, אבל עכשיו שהגיע חצות ונמס מחמת זריחת השמש, לא הי' להם סימן שהוא חי, עכ"ל. ר"ל דמיד אחד חצות דהיינו שש שעות כבר נתייבש המן לנמדי, ושוב לא הי' להם סימן שהוא חי, ודו"ק.

יחזקאל שרגא בראננער

תלמיד בישיבת קדושת ציון

קרית באבוב, בת"ס

בס"ד. י"ד שבט תשנ"ז בדוקלין יצ"ו.

כבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

ראיתי לנכון להעיד עמש"כ הרב נחום מאיר געדמאן שליט"א בקונטרס קפ"ד במכתב למערכת אות י"ג, על מש"כ בס' נפש החיים כמה שאז"ל רביקש דוד המלך ע"ה שהעוסק בתהלים יחשב אצלו ית' כאילו עוסק בנגעים ואהלות וכו', מי יורע אם הסכים הקב"ה על ידו, כי לא מצינו בדבריהם ז"ל מה תשובה השיבו הוא ית' על שאלתו, עכ"ל הנפש החיים. ועי' כ' הכותב הנכבד, אבל דאח זה מצאתי בדברי חז"ל דמשמע שהסכים הקב"ה לבקשת דוד המלך, והוא במדרש שוח"ט מזמור ע"ה וז"ל, משכיל לאספ האוינו עמי תודתי וכו' שלא יאמר ארם שאין המזמורות תורה אלא תורה הם וכו', עכ"ל. וממדרש זה למד הכותב הנכבד תשובה לדברי הנפשה"ח, כי נענה דוד על שאלתו.

ולכאורה אין בזה שום השגה על דברי הנפש החיים, דהנה זה פשוט דהעוסק בתהלים באותה יגיעה ועמל, כמו שעוסק בנגעים ואהלות, (אשר זה עיקר מעלת עסק התורה, עי' בשו"ע הרב הל' ת"ת באורך), כמו שעוסק בנגעים ואהלות, הרי שניהם יש להם אותה חשיבות לימוד התורה כי הרי שניהם תורה הם, (ומה שנקטו חז"ל נגעים ואהלות, כי שמה

נצרך יותר יגיעה, וכן מצינו בחז"ל, כלך לך אצל נגעים ואהלות), וע"ז לא הוצרך דוד המלך ע"ה לבקש מאת הקב"ה, רק פשוט הוא בכוונת חז"ל דוד המלך ביקש שאמירת תהלים כמו שאומרים בדרך תפלה ושירות ותשבחות, עבודה זו יחשב לפניו ית' כמעלת יגיעה בתורה כבנגעים ואהלות. אבל מה שנאמר במדרש הנ"ל רמזמורות תורה הם, היינו דלא רק חמשה חומשי תורה, תורה הם, אלא גם תהלים תורה היא, היינו דיש לתהלים דין תורה, והרי המדרש שם איירי מכל דברי הנביאים, חז"ל המדרש שם, (והרה"ג קיצר בלשון המדרש במקום שהו"ל להאריך), שלא יאמר אדם שאין המזמורות תורה אלא תורה הם ואף הנביאים תורה הם וכו', ולא המזמורות בלבד אלא אף החדות והמשלות הן שהן מושלין תורה הם וכו', ע"כ ע"ש. הרי דברי המדרש ברור מללו, שמדבר בעצם החפצא של נביאים ותהלים, דיש להם דין תורה, וכמו שאומר, אף המשלים והחידות שבהן, ולפי הבנת הכותב, מי ביקש שאמירת נביאים יהי' כעוסק בנגעים ואהלות, והאמת יורה דרכו, דאין דברי המדרש ענין לדברי הנפש החיים הנ"ל, ופשוט.

הרו"ש בהוקרה,

מנחם מענדל שלעזינגער
תלמיד בישיבה תורה תמימה
ברוקלין יצ"ו

אלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' בנימין אפרים פישל ליפשיץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון ליכט נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יהודה פייג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יהושע האממערמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף קעללמאן נ"י מדיטרויט להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף דוד ריעגער נ"י להולדת הבן
להרב יעקב יצחק אלחנן הלוי ראטנבערג נ"י מגיד שיעור בישיבת ויואל משה
להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק הערבסט נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר וואלקאוויטש נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' לוי יצחק ראזענפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדל נפתלי טייטלבוים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי גרינצווייג נ"י ממאנסי להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה צבי רייכער נ"י להולדת הבן
להרב פסח הלוי מיללער נ"י להולדת התאומים
להרב שלמה אליעזר קערפעל נ"י מגיד שיעור בישיבת כאכוב בני ציון להולדת
הבן

להאברך היקר ר' שמעון מאשקאוויטץ נ"י ממאנטריאל להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאוי"ט א.
המערבת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' ארי' ליבוש הורוויץ נ"י להולדת התאומות
 להאברך היקר ר' אשר לעמעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד שטערנהעלל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב אהרן אילאוויטש נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק דוב דאווידאוויטש נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה ישראל יוסף זיידמאן נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' מאיר האלצמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' מרדכי הלוי יונגרייז נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נפתלי צבי בראכפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי מרדכי קלאגסברויז נ"י מטאראנסא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעון הכהן מייער נ"י להולדת הבת
 יזכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ם ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"י"ד.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם אבא סג"ל הורוויץ נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון רבאבוב
 בלונדון ולאביו הרב המפורסם וכו' מוה"ר נתן סג"ל הורוויץ שליט"א רב
 רקהל בית ישראל במאנסי ולחותנו הרב שמואל יהודה סטעמפיל שליט"א
 מלונדון נכר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסים בנוצנכרם הב' החתן
 הנעלה כמר מרדכי יוסף יהושע נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון
 להנה"ח מו"ה אברהם יעקב ריענער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יחיאל מיכל נ"י
 לאירוסים בנוצנכרו הב' החתן הנעלה כמר אפרים ישראל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אפרים שווארץ נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר דוד שלמה
 נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה דוב בעריל קליינבערגער נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה זכרי' שעהנדארף נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יהושע הענענבערג נ"י
 לאירוסים בנוצנכרו הב' החתן הנעלה כמר מרדכי יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים דוד באקאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה פינחס נ"י ולחותנו הנה"ח
 מו"ה יעקב הלוי קליין נ"י לאירוסים בנוצנכרם הב' החתן הנעלה כמר אברהם
 משה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים שמואל ציזנער נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יוסף שלמה איצקאוויטש נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ישראל יעקב הכהן קאהן נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה נפתלי וועטשנער
 נ"י לאירוסים בתו-נכרתו תחי'
 להרב משה אהרן בן ציון סג"ל לנדא נ"י מנהל רוחני של התלמוד תורה רחסידי
 באבוב בבני ברק לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה צבי אייזיק הלוי מאססבערג נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר
 שלמה משה הלוי נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב שלום אליעזר ליפשיץ שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסו
בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמשון גאלדשטיין נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר יעקב
ישעי' נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמר לוי יצחק דערבארמדינער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד מאיר הלוי בירנבוים נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב פיהרער נ"י לנישואי בתו תחי'

להרב יקותיאל זלמן הלברשטאם נ"י לנישואי בנו נ"י

להנה"ח מו"ה משה וואסערשטרום נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה דוד געטיץ נ"י לנישואי בתו תחי'

להרב שמואל יהודה סטעמפעל שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ד לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר ר' אברהם (ב"ר יצחק אליעזר) ריינהאלד נ"י לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' אלעזר אונגער נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' בן ציון מאיר זילבערשטיין נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' אלטר יצחק אייזיק וויינבערגער נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' מנחם ברוך אייזענבערג נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' משה דוד מאנדעל נ"י לנישואיו

יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
MESIVTAH EITZ CHAIM OF BOBOV
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש ב"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה כ' קונטרס ד' (קפ"ז) אדר א' וב' תשנ"ז

יוצא לאור ע"י תלמידי
ב"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה ב"ק מרן ארמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז הגאון בעל גורע ביהודה אבר"ק פראג זצ"ל
ח הגאון ר' מיכאל בכרך ראבר"ק פראג זצ"ל
יא הגאון ר' שלמה קלוגר ראבר"ק בראד זצ"ל
יג הגאון בעל שמן דקח אבר"ק סאנסוב זצ"ל
יד הגאון ר' עזרא צורף ראבר"ק סערדאהעל זצ"ל
יז הגאון סהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל
כג הגאון ר' יצחק הורוויץ אבר"ק סטאניסלאב זצ"ל

מדור אגרות קודש

כו ענייני אגרות קודש ר' שמואל נח שניאורסאהן אבר"ק באבוביסק זצ"ל
כח ענייני אגרות קודש ר' חיים ברוך פאנקוב זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כח הגיד יאקב יוסף גראס אבר"ק אוכנ ז"ל
לא הגיד יוסף ויסמאנאוויץ אבר"ק ווילקאמיר הי"ד

מדור פלסול והלכה

לו הרב משה'ר נתן סג"ל הורוויץ שליט"א
לח הרב חיים בן ציון פאלגער נ"י
מד ר' יהושע יוסף שפריי נ"י

קולת שבת בשבתו

מז המערכת

מדור זכר ימות קולם

נ הרב משה'ר דרמס פק"ק לובלין בשנת תרי"ג ל"ק
נה המערכת
סב המערכת

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבינו הרה"ח

מו"ה אליעזר במו"ה דוד מרדכי קארנוואסער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום י"ד לחודש כסלו שנת תש"ד לפ"ק

אמנו החשובה

מרת יאכעט בת מו"ה נתן נטע הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח תמוז שנת תש"ג לפ"ק

חותננו הרה"ח

מו"ה רפאל יוסף במו"ה יהושע צבי לערניצער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום י"ג לחודש אדר שנת תש"ג לפ"ק

חותנתנו החשובה

מרת ברכה בת מו"ה אליהו הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח אב שנת תש"ג לפ"ק

תהיינה נשמותיהן צרורות בצרור החיים
וד' ינקום דמם לעינינו במהרה

הונצח על ידי בניהם וחתניהם,

ישכר דוב מרדכי קארנוואסער
אהרן יעקב קארנוואסער
לאַס-אַנזשעלעס, קאליפארניע

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבינו מורינו
הנה"ח מו"ה ר' ישראל אהרן בן מו"ה יצחק אייזיק ע"ה
קעסלער

נפטר בשם טוב ובשיבה טובה
י"א לחודש אדר א' שנת תשנ"ז לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י אשתו, בניו, וחתניו,

צבי אלימלך גאלדקלאנג

משה קעסלער

שלום קעסלער

משה אהרן רייז

ראובן שמשון שארף

מנחם דוד קעסלער

אברהם גאלדבערג

חיים עזריאל רייפער

פסח קעסלער

שמעון קעסלער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת זכור

זכור את אשר לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים וגו', והי' בהניח ד' אלקיך לך מכל אויביך מסביב בארץ אשר ד' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח. ויל"ד בזה כמה דקדוקים, ראשית, למה צונו השי"ת לעשות זכירה זו לעמלק דייקא, הלא המצריים הי' מצירים ומעיקים לישראל עוד קודם עמלק, ולא נצטוונו זכור את עשה לך מצרים. עוד צריך ביאור, אומרו בדרך בצאתכם ממצרים, מה לנו אם הי' בדרך צאתם ממצרים, או לא. תו יש להבין, למה צוה הקב"ה לדחות את מחיית עמלק, אחר שתהי' להם מנוחה מסביב, כאומרו והי' בהניח וגו', הלא טוב הי' שבתחלה ימחו את זכר עמלק, שעולה כרשעתו יותר מכל אומות העולם, ואחרי כן יכבשו את ארצות ז' עממין. גם יל"ד על כפל הלשון, זכור את אשר עשה לך עמלק וגו' לא תשכח, הלא אם יזכרו את אשר עשה עמלק, בוודאי שלא ישכחו.

אמנם יתבאר הכל על נכון, בהקדם מש"כ בספה"ק בני יששכר (במאמרי חודש אדר מאמר ד' אות ח') על אומרים ז"ל, אם כל המועדים יהיו בטלים, ימי הפורים לא נבטלים. ומהראוי להתבונן מפני מה תגדל מעלת ימי הפורים אשר רייקא המה לא יהיו נבטלים. אמנם יוכן דהנה אמרו חכמו"ל במס' ברכות (י"ב ע"ב) על הפסוק הנה ימים באים נאם ד' ולא יאמרו עוד חי ד' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ד' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הרחתים שם (ירמי' כ"ג), ודרשו בו, לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שיעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפל לו. ולכאורה צ"ב מה קאמר שיציאת מצרים תהי' טפל לו, הלא בפסוק כתיב, לא יאמר עוד, דמשמע שלא יזכר ולא יפקר. וצ"ל שלא תהי' ניכר סיפור יציאת מצרים נגד סיפור הניסים דשעבוד מלכויות, והוא כדמיון דבר המתבטל כששים או ברוב, אשר הוא כלא הי', על כן שפיר שייך הלשון, לא יאמר, היינו שיהי' כאלו לא יאמר. והנה כל המועדים הם זכר ליציאת מצרים, ולזה אמרו שיהיו בטלים לימות המשיח, מחמת שתגדל כל כך הנסים דלעתיד, ער שכל המועדים שהם זכר ליציאת מצרים, יתבטלו כסיפור העתיד, דוגמת שרגא בטיהרא שאינו ניכר, אבל ניסי ימי הפורים שהם ענין מחיית עמלק, ועולה בקנה אחד עם הניסים של ימי גאולה העתידה, כמו שאמרו רז"ל שאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק, לכן ימי הפורים לא נבטלים, עכדה"ק.

והנה שם במס' ברכות, אחר שאמרו שלא תעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שיעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפל לו, אמרו שם, משל למה הדכר דומה, לאדם שהי' מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו והי' מספר והולך מעשה זאב, פגע בו ארי וניצל ממנו והי' מספר והולך מעשה ארי, פגע בו נחש וניצל

ממנו, שכח מעשה שניהם והי' מספר והולך מעשה נחש, אף כך ישראל, צרות אחרונות משכחות את הראשונות. והנה יש לומר מילתא בטעמא למה ניסים של מחיית עמלק דייקא הם יהיו באחרונה, ויהיו משכחות את הראשונות, היינו ניסי יציאת מצרים, דהנה אמרו חכמז"ל (מגילה י"ב ע"ב) במדה שאדם מורד מורדין לו, והנה עמלק הצר הצורך, הוא הי' הראשון שהחליש וצינן וקירר ניסי יציאת מצרים, כראיתא במדרש תנחומא סוף פרשת תצא עה"פ אשר קרך בדרך, אמר רבי חנינא משל למה הדבר דומה, לאמבטי רותחת שאין כל ברי' יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד וקפץ לתוכה אעפ"י שנכוה, הקיר אותה לפני אחרים. הרי דעמלק הי' הראשון שגנם במלחמתו עם ישראל בדרך בצאתם ממצרים, שנשכחו ניסי יציאת מצרים, בבחינת צרות אחרונות משכחות את הראשונות, על כן כפועל אדם ישולם לו, שתגדל כל כך הניסים לעתיד לבא במחיית עמלק, עד שניסי יציאת מצרים יתבטלו מול סיפור העתיד במפלת עמלק, בחינת צרות אחרונות משכחות את הראשונות, ולא יאמרו עוד חי' ד' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם וגו', ומחיית עמלק יהי' עיקר ויציאת מצרים טפל לו.

ומעתה יובן היטב מקרא קודש הנ"ל, זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים דייקא, ועל ידו נחלשה מעשה ניסי יציאת מצרים, ע"ד צרות אחרונות משכחות את הראשונות, לכן כמדתו ישולם לו, ליתן לרשע רע כרשעתו, ומהאי טעמא, והי' בהניח ד' אלקיך לך מכל אויביך מסביב וגו', כלו' דק אחר תום מלחמת ז' עממין, אז דייקא תמחה את זכר עמלק, כדי שתהי' מפלתו לאחרונה, באופן שאין אחריו עוד שום צרה וצוקה, ועל ידי זה ממילא ל"א תשכ"ח ניסי מחיית עמלק, כי צרות אחרונות משכחות את הראשונות כנ"ל.

ועפ"י הדברים האלה יש לפרש הפסוק בפרשת בלק, ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד (במדבר כ"ד), דהנה עמלק הי' ראשית גוים שנשכחו על ידו מעשה ניסים של יציאת מצרים, לכן מדויל ידי' ישתלם לי', מדה כנגד מדה, ואחריתו עדי אובד, שימחה ויכרת שמו באחרונה, ולא יאמרו עוד חי' ד' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי' ד' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל וגו', כי ניסי יציאת מצרים יהיו טפלים לגבי ניסי הגאולה האחרונה כשימחה זרעו של עמלק בב"א.

הגהות על ספר פני יהושע (סדר נשים)

מהגאון בעל נודע ביהודה אבר"ק פראג זצ"ל^א

בספר פני יהושע כתובות י"ב ע"ב ד"ה איתמר. המוצא [מציאה] מצי למימר דלא ממנו נפל אלא מרובא דעלמא, ואף דאין הולכין בממון אחר הרוב, היינו דוקא להוציא מהמוחזק, משא"כ הכא דלא הוחזק.
ג. ב. עיין תוס' ב"ב כ"ג ע"ב שכתבו להדיא דהיכא דלא הוחזק, הולכין בממון אחר הרוב.

שם דף ל' ע"ב ד"ה וא"ת לאבוי. ובהויד במעילה שפיר אשכחן דחיוב מיתה ותשלומין באין כאחד, דמעידנא דקניה נתחייב במעילה.
ג. ב. עיין תוס' פסחים ל"ג ע"ב שכתבו להדיא דאפילו לרבי ליכא מיתה בשאר נהנה מהקדש כי אם באכילה.

קידושין י' ע"א ד"ה ומקבל את גיטתה. נ"ל דלא מספקא להו להתוס' אלא בקטנה שנישאת דוקא, אבל בנערה שנישאת פשיטא להו דאין אבי' מקבל גיטתה.
ג. ב. ולער"נ דקטנה דנקטו התוס' לאו דוקא, והוא הדין לנערה, דאל"כ מה ראי' מייתי התוס' מדברי הירושלמי, הרי שם לענין חיוב קרן וחומש מיירי, ומה חיוב שייך בקטנה. אלא ודאי כונת התוס' דהו"ל לירושלמי לאוקמי בנערה, ודעת התוס' שאין לחלק בין קטנה לנערה בדבר זה, כיון שאין סימני נערות מוציאים מרשות האב עד שתבגר. ואמנם יש מקום לחלק בין קטנה לנערה כדעת המחבר הזה, וכן הוא בשו"ת מהרמ"ף סי' ט"ו, וצ"ל שהעיקר תלוי אם בשעת נשואין היתה קטנה, שוב אבי' מקבל גיטתה אף כשהיא נערה עד שתבגר, משא"כ אם בשעת נשואין היתה נערה, יצאה תיכף מרשות האב לגמרי. שוב נתיישבתי דשפיר הביאו התוס' ראי' מירושלמי שאפי' קטנה אינה מתגרשת ע"י אבי', דאל"ה א"כ משכחת שנתגרשה בקטנותה ע"י אבי' והיא לא ידעה, ובין כך נעשית גדולה ואכלה תרומה.

שם ל"ז ע"ב ד"ה אמר אבוי. ומתוך מה שכתבתי, נתיישב ג"כ מה שהקשה מהרש"א ז"ל מהא דלא מקשה בשמעתין לר"ע ביאה דכתיב בחדש למה לי, דשפיר מצינן למימר דאע"ג דלר"ע נוהג אף בחוץ לארץ, אפ"ה כתיב ב' שפיר ביאה, דלא נתחייבו כלל בחדש עד שבאו לארץ ישראל.
ג. ב. תמהני עליו ובויתר על המהרש"א ז"ל, שנעלם מהם סוגיא דמנחות דף פ"ד ע"א דמבואר דמאן דסובר דחדש בחו"ל דאורייתא, ביאה דכתיב בחדש, לומן ביאה אתי.

א) הערות הללו על ספר פני יהושע, הועתקו מכת"י מעתיק אחד, שהעתיקם מעצם כתי"ק בגליון ספר פני יהושע שלו.

שם ל"ט ע"א ד"ה ואלא. ומה שכתב מהרש"א ז"ל בלשון התוס', דבכלאי זרעים איכא צד ק"ו לשיטת התוס' לעיל דחדש יש היתר לאיסורו משא"כ בזרעים, ונדחק ליישב, ובספר עצמות יוסף כתב כמה פעמים בשמעתין, רשייך בכלאי זרעים ק"ו או בנין אב מחדש, ואחר המחילה מכבוד תורתם, דברי שגגה הם, דמה לחדש שאסור באכילה, משא"כ כלאי זרעים דמותרין באכילה.

נ. ב. ח"ו שהמהרש"א טעה בזה, אלא כונתו במה הצד מחדש והרכבת אילן, וילפינן ק"ו מחדש שיש היתר לאיסורו, מה לחדש שאסור באכילה, הרכבת אילן יוכיח, מה להרכבה שנוהג בבני נח, חדש יוכיח, הצד השווה שאסורין בארץ ובחו"ל, אף אני אביא כלאי זרעים.

בענין תקופת שמואל ורב אדא

מהגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל^(א)

שר התורה, ארי שבחבורה, אספקלריא המאירה, בוצינא דנהורא, הנשר הנדול בעל כנפים ה"ה הרב המאה"ג אדמו"ר הגאון מוהר"ר מאיר רב"ד דקהלתינו נר"ו.

דברי התשב"ץ (בחלק א' סי' ק"ח) לפום ריהטא אינם מובנים לי, שכתב דכרי להקל החשבון והדקדוקים ולסלק הטעיות, שם שמואל שנות החמה שס"ה יום ורביעי, ולא דק, עכ"ל. משמע דגם שמואל מודה דתקופה אמיתית הוא כחשבון רב אדא, דקשה לי מהא דאמר שמואל פ"ק דסנהדרין (דף י"ב סוף ע"ב) אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה התקופה חסרה רובו של חדש, ולא יתכן לומר דקאי אתקופת רב אדא, אף שהוא מודה לו לדעת התשב"ץ, כיון דלא מצינו לו כן בהריא, ואדרבה בפרק ה' דעירובין (דף נ"ו ע"א) אמר שמואל שאין בין תקופה לתקופה רק תשעים וא' יום ו' שעות ומחצה, והוא דלא כרב אדא, דמסתמא מה שאמר בפ"ק דסנהדרין, אתקופה המפורשת לו במקום אחר קאי. וקשה, דלדירי' אם יתקבץ היתרון מכל מחזור, שעה א' ותפ"ה חלקים מן השנים שעברו, כבר הי' חסר רובו של חודש, אחרי ששנות החמה מאריכות יותר משנות הלבנה מעת בריאת העולם דצ"א מחזורים שהוא י"ח ימים בקירוב, וכיון דהוא מודה דתקופה אמיתית היא כרב אדא, א"כ איך סתם דבריו לומר שאם חסרו רובו של חודש

(א) כתבנו אודותיו בכד"ש קונטרס ע' עמוד מ"ז. - מכתב הנוכחי קבלנו מאוסף „כנסת ישראל" של ידידנו הרבני הנגיד החסיד הנכבד מו"ה ישראל שטערן נ"י מלונדון. יצו ד' אתו את הברכה.

(ב) הוא הגאון מוה"ר מאיר פישלס ראבד"ק פראג זצ"ל. כתבנו אודותיו בכד"ש שנה א' קונס' ב' עמוד מ'.

רמעכרין, איך לא חשש לשעות דיטען אחר מחזורים אלו לעבר לפי חשבוננו. וגם במפרש על הרמב"ם פ"ח מהל' קידוש החודש, לא משמע כדבריו. ויתר דברי התשב"ץ מפורשים שם היטב, והמה בכתובים בתוס' פרק קמא דר"ה (דף ח' ע"א) ד"ה לתקופות וכרב ארא.

ולענ"ד נראה ליישב הקושיא שנתקשו בה כל בעלי סוד העיבור בתקופת שמואל, דיתירה שנות החמה על שנות הלכנה בכל מחזור א' תפ"ה, ומשאית הואת יתקבצו משמונה מחזורים, י"א שעות תר"מ חלקים, ומס"ו מחזורים, כ"ג שעות ר' חלקים, ומל"ב מחזורים, יום א' כ"ב שעות ת' חלקים, ומס"ד מחזורים, ג' ימים כ' שעות ות"ת חלקים, מקכ"ח מחזורים, ז' ימים י"ז שעות תק"כ חלקים, רנ"ו מחזורים, ט"ז ימים (ד[ו]) שעות תתר"מ חלקים, וכן עד עולם, שיאריך שנות החמה על שנות הלכנה יותר, וא"כ פעם יארע חג הפסח אחר חרש אביב, והמפרש (בפ"ט מהל' קידוש החודש להרמב"ם) כתב, עד שיבא מורה צדק, וידענו מה יהי הדין בזמן המאוחר, עכ"ל. וכן מרבירי התשב"ץ דלעיל יראה שבא לתרץ קושיא זו, שתקופה אמיתית גם לשמואל היא כרב ארא, ודוחק הוא, וכבר כתבתי בזה. אמנם נראה שיש שני אופני המולד, א' קראו מולד אמיתי, וא' קראו מולד אמצעי, ובעלי המעברים קראו למולד קיבוץ, ואופן קיבוץ אמיתי או אמצעי מבואר ברמב"ם ובמפרשיו ובתשב"ץ, שמרכז החמה והלכנה אינו מרכז גלגל המזלות שהוא מרכז העולם, ומרכז גלגל הירח והחמה קראו בשם מרכז היוצא, לפי שהוא יוצא ממרכז העולם, והנה לפעמים יהי' גלגל חמה בנובה רום מן הארץ ויהי' מרכז למעלה ממרכז הארץ, וגלגל הירח בעומק תחת מן הארץ ומרכז למטה ממרכז הארץ, ויהי' מהלך גלגל הירח בחלק שלמעלה מן הארץ במהירות אחרי שהוא חלק הקטן, והחמה יתאחר בהילוכה בחלק שלמעלה מן הארץ לפי שהוא חלק גדול ממנה. והו' פ' הנמ', פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה.

והנה יש עוד גלגל קטן שהירח קבוע בו, וקראו התוכניים גלגל ההיקף, לפי שהלכנה מקיפה, והגלגל ההוא קבוע בעובי גלגל גדול. והנה בקיבוץ גלגל ההיקף עם החמה, זהו קיבוץ אמצעי, לפי שלפעמים עדיין הלכנה הקבועה בגלגל ההיקף היא לפני, והי' אז קיבוץ אמיתי קודם האמצעי, וכבר עברה מלעבר פני החמה, והגלגל ההיקף עדיין תחת' תעמוד, ולפעמים הלכנה היא מלאחרי, כל' שעדיין לא הגיע קיבוץ גוף הירח עם החמה, רק קיבוץ גלגל ההיקף זהו קיבוץ אמצעי. אמנם אם יתקבצו הירח וגלגל ההיקף שניהם כא' ממש עם החמה, זהו קיבוץ אמיתי, ובמפרשים מבואר יותר, ואנכי לקצר צריך. והחשבון שאנו מחשבים כל חרש כ"ט י"ב תשצ"ג, הוא החשבון של קיבוץ האמצעי כמ"ש הרמב"ם פרק ז' מהל' קידוש החדש, וכבר אפשר להיות שיוקדם הקיבוץ האמיתי מהאמצעי, כי פעם יוקדם ופעם יאוחר, ואין לזה חשבון ידוע. (ומטעם זה כתב הרמב"ם שם דנדרחה אר"ו מקביעות, עיין שם).

ומעתה י"ל דמה שיתירה שנות החמה י' כ"א ר"ד, הוא לפי שנות הלכנה עפ"י קיבוץ אמיתי, אמנם בחשבון שלנו, שלפעמים אנו מאחרין לקדש החדש ביום

המולד ממש עפ"י ד' רחיות, ואם היינו מחשבים בקיבוץ אמיתי לא הי' נדחה, כגון אם הי' מולד ביום ב' י"ח שעות, שהוא מולד זקן, או ב' ט"ו תקפ"ט אחר שנת העיבור, דחינו לה מיום מולדה, ואפשר שעפ"י המולד האמיתי הי' המולד חלק א' פחות, כגון ב' י"ז תתדע"ט, או ב' ט"ו תקפ"ח, היינו יכולין לקבוע ד"ה ביום מולדו, וכן לפעמים הוא להיפך. וא"כ י"ל שאחד כלות המחזור לא נשאר כלום, כי לשמואל שהתפאר בעצמו יכולני לתקוני כל הגולה, ועוד אמר, נהדין לי שבילי דרקיעי כשבילי דנהרדעי, הי' ידוע לו שמה שמקדים הקיבוץ האמיתי מהאמצעי ב"ט שנים, הוא א' תפ"ה יותר ממה שמתאחר, א"כ לחשבון שלנו, יאריך בכל מחזור א' תפ"ה שנות הלכנה יותר מלקיבוץ האמיתי, ואז ישתלמו שניהם.

וקצת הוכחה לזה, שהשנה שאנו עומדים בו היום, הוא שנת תקכ"ט לפ"ק, שהוא שנת י"ט למ"ק רצ"א, והיתה תקופת ניסן בכ"ח אדר שני בתחלת ליל ה', ומולד ניסן הי' ביום ה' כ"ח אדר שני י"ז שעות קי"א חלקים, הרי שאיחר מולד לבנה מתקופה י"ז קי"א, ולתקופת שמואל הי' ראוי שיתאחר התקופה איזה ימים ושעות וחלקים מא' תפ"ה שנתקבצו מהמחזורים שעברו, והנה לא די שלא התאחר, אלא שגם הקדים למולד, ואם תאמר שעדיין אנו עומדים בתוך השנה בתחלת חצי' האחרון, ושמואל לא אמר דנשארו א' תפ"ה רק בתשלום השנה שהוא סוף אלול, זה אינו, דהא אנן לתקופה מניסן מניין כרבי יהושע, ובניסן התחיל מנין התקופה ובניסן אנן גומדין החשבון ומניין המחזור.

ואין לומר מנ"ל דבניסן שבתוך שנת י"ט שעדיין אינה רק י"ח וחצי, דלמא בניסן של שנת כ' הוא סוף המחזור, ריש להשיב, דהא לשמואל דהקדים תקופה ראשונה שקודם יצירת אדם ז' ט' תרמ"ב קודם למולד ניסן, לפי שסובר בתשרי נברא העולם, אמנם לתקופה מניסן מניסן, והוצרך לחשב התקופה של ניסן של קודם היצירה, אע"ג דחשבו נמי מולד תשרי של תהו (שהוא כה' כ"ד), מ"מ לענין מולד לא סמכו על זה רק מכח מולד של שנת היצירה שהי' יום ו' י"ד שעות שהוא עיקר החשבון, ומשם התחיל המניין, אמנם לענין התקופה, ע"כ צריכין לחשב מניסן של קודם תשרי של יצירת אדם הראשון, דלאחר אי אפשר, שא"כ נפסיד חצי השנה, ומה נעשה בשארית אותה חצי שנה שמתשרי עד ניסן, וכיון דעל כרחינו נקדים למנות התקופה ו' חדשים קודם מולד הירח, בהכרח שישלים המחזור של התקופה במחזור ראשון ב"ח שנה וחצי, ושארית חצי שנה האחרון נשאר, ולא הי' השלמת שניהם אז ממש, רק ע"י שלפעמים יקדים קיבוץ האמיתי וע"ד שכתבתנו. וברכות הימים נשתוו שניהם, וכן תמיד בכל י"ט שנים. ועוד שא"כ לא היינו צריכין לעבר שנת י"ט למ"ק רק בשנת כ', אחרי שהמ"ק מגיע עד ניסן של שנת כ', אלא ע"כ שנה זו היא מופת גמור שהוא כמ"ש, שלפי החשבון שאנו מחשבים ליכא יתרון כלל במ"ק, ואדרכא לפעמים יאריך שנות הלכנה איזה שעות משנות החמה, וזהו שכן תקופת שמואל לתקופת רב אדא, דלרב אדא יהי' התקופה בכל תחלת מ"ק בזמן א' כמו שהי' בזמן היצירה, ולשמואל פעם יאריך

שנות החמה איזה שעות או אפי' יום א', ופעם יאריך שנות הלבנה, כפי מה שיקדים קיבוץ האמיתי לקיבוץ האמצעי בשני המחזור יותר ממה שיתאחר, או יתאחר יותר ממה שיקדים, כן נראה בעיני.

והשי"ת יראנו נפלאות מתורתו, ובקרב ימים יקיים הבטחתו, לקבץ שה פזורי נחלתו, לכונן מקום משכן שכינתו.
הכ"ר תלמידו,

הצעיר מ"ב [-מיכאל בכרך]

בענין מולד הלבנה

מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל^א

להחריף מו' משה ארי' ליב אלטר נ"י בק' באמשאן.

הנה מכתבו קבלתי אחר הפורים, ואז אין דרכי להשיב בשום דבר כי הוא יומא דכלה, אך אחר עבור הפסח אני פונה להשיב לכל אחד מה שנתעכב ע"י המועד, ופניתי להשיב לו ג"כ מפני הכבוד ואהבת התורה.

הנה מה שהקשה על הסוברים דמיום המולד חשבינן לקידוש הלבנה, ואח"כ נקראת ישינה, מה יענו להש"ס בפ"ק דסנהדרין דף י"ג ע"ב, דפריך שם הש"ס ולעברי' לאדר, ומה יועיל זה מה שיהי' נעשה מיום ש"ו י"ד, סוף סוף הלבנה תהי' ישינה, והרי לבנה לא תתחדש עבור כך. והביא ש"ס פרק ב' דערכין (דף ט') דקאמר דקדמי סיהרא כו', מוכח דע"י קביעות החודש לא ישתנה הילוך הלבנה, וא"כ הרי התוס' במס' ר"ה דף כ"א ד"ה כי חזית, והרשב"א שם תלאו זה בזה, עכת"ד. והנה קושיא גדולה היא.

והנה מה דמביא רומ"מ דברי הש"ס דערכין דקדמי סיהרא, אין ראי' כל כך, דלעולם הי' אפשר לומר כיון דיש בירושלמי והובא בפוסקים, על פסוק לא-ל גומר עלי, דבת ג' שנים אין בתולי' חוזרין נתעברה השנה בתולי' חוזרין, וא"כ מה באדם נעשה שינוי ע"י בית דין, מכל שכן במערכת השמים. וי"ל דאם כ"ד מעברין את החודש מתחדש הלבנה ג"כ באיחור, ומה שאמרו בערכין דקדמי סיהרא תלתא יומי, היינו דשם קודם שיקדשו כ"ד את ראש השנה, או כל דלא עשו כ"ד מעשה למטה או הלבנה מתחדשת כדרכה, וא"כ שם יקדשו את ראש השנה, כבר יהי' נראה הלבנה ג' יומא, ויהי' נגאי לבית דין כפירש"י שם, משא"כ בזה שיהי' אחר שיעברו את אדר, י"ל שתתחדש הלבנה מחדש. אך ממ"ש בש"ס שם דלמא מיתרא סיהרא, א"כ זה החשש היא אחר קידוש הלבנה, ומוכח דאין הלבנה

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. - תשובה זו הועתקה מאחד מפנקסיו (כת"י ירושלים, מספר 4274).

משתגית ע"י עיבור בית דין. ובאמת דקשה מאי שנא מא"ל גומר עלי, ואפשר דכוונת הש"ס בערכין דאין ראוי לעשות כן משום אטרוחי כלפי שמיא, וממ"נ, אם לא תתחדש הלבנה, הוי חשש דאייתרא, ואם תשתנה הלבנה, הוי אטרוחי כלפי שמיא, ולכן אין ראוי לעשות כן, אבל בסנהדרין דהוי הכרח לעשות כן, שפיר פריך ולעברי' לאדר.

מיהו היותר נראה, דאין פוסקים הללו משועבדים לשיטת התוס' והרשב"א, וי"ל דס"ל דאין זה תלוי בזה, והטעם נראה כך, דלא מבעיא לפי מה שכתבתי בס' החיים הל' ראש חודש בס' תכ"ו, דהפוסקים דס"ל דחשבינן מיום המולד, זה דוקא אם כבר ראה הלבנה מקודם, דאז אין שייך לברך בראי' שני', רק על התוספות הוא מברך, וממילא מיום ט"ו אחד המולד דליכא תוספות, פשיטא דא"ש, די"ל דישנה לא נקרא רק אחר עבור מעל"ע מיום עמדה על מלואה, אך תוך מעל"ע לא נקראת ישינה רק לענין ברכה, דמ"מ כיון דעכ"פ תוספות ליכא, לא שייך לברך עליו, כיון דכבר ראה אותה. ולפי"ז באמת יש להשוות גם דעת התוס' והרשב"א לדעתם, דלפמ"ש בלא ראה אותה מקודם מודים דמברך גם בט"ו, א"כ באמת זה תלוי בזה, רק בראה אותה קודם הוי טעם אחר, דעכ"פ תוספות ליכא, ודו"ק.

וחוץ לדרכינו י"ל ג"כ, דלענין ברכת הלבנה בטר תולדות גוף הלבנה אולינן, ולתולדות הלבנה חשבינן מיום המולד, אך לענין חודש האביב בראיית החמה פני הלבנה, בחידושי תליא מלתא, וכיון דכ"ד שעה מכסי סיהרא, אין החמה רואה את הלבנה עד אחר כ"ד שעה מיום המולד, ולכן לענין החמה לא נחשבת ישינה עדיין. וי"ל בזה מ"ש המשורר, עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו (תהלים ק"ד), דגוף העשי' הוי של הירח לענין המועדים, לזה חשבינן גוף העשי' של הירח, אבל השמש ידע מבואו, אבל גוף העשי' אין השמש יודע, ולכן לענין אביב ותקופות ניסן, דהוי בענין החמה, בזה חשבינן מדיעת השמש מבואו לא מגוף העשי'.

והנה יותר אין להאריך בזה כי אין הנושא סובל, ואני כותב זה כסומא בארובה, כי אין לי ידיעה בהל' קידוש החודש, רק אולי יזכני ה' להשיג דבר אמת כסומא בארובה, ועוד חזון למועד לטייל עמו אי"ה בזמן אחד במה שיהי' הנושא סובל. קעת למען עשות רצונו כתבתי זה, ושלומי ושלום תורתו יגדל, כנפש ידידו. (מקום החתימה)

בענין ספק טומאה ברשות הרבים

מהגאון מוה"ר אלעזר לעוו אבד"ק סאנשוב זצ"ל

בעל שמן רוקח

במס' סוטה דף כ"ח ע"א, מה ת"ל והיא נשמאה, והיא לא נשמאה, אם נשמאה וכו', מגיד לך הכתוב שהספק אסורה. ובתוס' ד"ה מה ת"ל כו', וא"ת וכי איצטריך קרא למיסר ספיקא כו'. והקשה מוהרש"א דשפיר איצטריך, דסד"א להקל הואיל ויש לה חזקת טהרה, עכ"ד. ודבריו נפלאים, דלהדיא כתבו תוס' נדה דף כ' סוף ע"א, ובחולין דף ט' ע"א, דגבי סוטה איתרע החזקת טהרה, הואיל ואיכא רגלים לדבר, עיי"ש זצ"ע.

ובזה ישבתי עוד קושית מוהרש"א שם בתוס' בד"ה אינו דין, שכתבו אבל הא איכא למתמה אמאי לא פרכינן מה לסוטה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה כו', דהא בריש נדה דמייתי התם מקוה שנמדר ונמצא חסר כל הטהרות שנעשו על גביו בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד טמא, רבי שמעון אומר ברה"ר טהור ברה"י תולין, ושניהם לא למדוה אלא מסוטה, ופריך אי מסוטה נימא מה סוטה ברה"י טמא ודאי הכא נמי טמא ודאי כו'. ועיי"ש במוהרש"א מה שהקשה על דברי התוס'.

ועפ"י פשוטן של דברים י"ל דשיטת התוס' כאן כשיטת רמב"ן בריש נדה, דס"ל דגם לר"ש בכל ספק טומאה ברשות היחיד טמא ודאי, ודלא כשיטת ר"ת בנדה. ועפ"י דברי תוס' הנ"ל י"ל דקושית התוס' קאי לרבנן, דהנה בסוגיא דנדה שהביאותי כאן מבואר, דפריך הש"ס על רבנן אמאי ס"ל במקוה ברה"ר טמא, הא נילף מסוטה, ולכאורה אף למאי דלא נחתנינן לסברא דתרתי לריעותא, עכ"פ חזקה ליתא גבי מקוה, וכמו לר"ש, ואיך נילף מסוטה, וכקושית תוס' בריש נדה וחולין הנ"ל, דהקשו אמאי קי"ל כל ספק טומאה ברה"ר טהור אף בלא חזקת טהרה, הא בסוטה איכא חזקת היתר. וצ"ל כתירוצם שם, משום דרגלים לדבר מרע החזקה, וא"כ גם לרבנן נחשב רגלים לדבר, ושפיר הקשו בתוס'.

ובני החריף המופלג מו' וואלף שי"ב) תירץ על דרך זה בטוב טעם, דהנה שם בנדה אמרינן, ושניהם לא למדוהו אלא מסוטה, ודחקו את עצמם בתוס', דהא

(א) נולד בשנת תקי"ח לפ"ק בעיר וואדיסלאוו לאביו הרבני מו"ה ארי' ליב. שימש כרבנות בק"ק פילשץ, טרישמש, פילזען, מיקולאש, וסאנשוב. נדפס ממנו ס' שמן רוקח (תשובות וחידושי הש"ס), ס' שערי דעה (על יו"ד), ס' שב שמעתא (כללים), ס' תורת חסד (כללים), ס' סמא דחיי (דרשות), ס' יבין שמועה (עה"ת), הגהות מעשה רוקח (על שו"ע או"ח), ועוד. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום כ"ז שבט שנת תקצ"ז לפ"ק. - חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק בנו הגאון בעל שערי תורה זצ"ל, שכתב: אעתיק פה מ"ש מר אבא הגאון נ"י בכתביו, ויבואר נ"כ דבר בשמי.

(ב) הוא הגאון בעל שערי תורה אבד"ק ווערבויו זצ"ל. - כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונס' ו' עמוד י"ג.

מעמא דרבנן אינו מסוטה, דהא גם ברה"ר מטמאים, ובע"כ משום תרתי לריעותא. ואמר בני שי' דלא קשה מיד, די"ל באמת, תרתי לריעותא במקוה, ורגלים לדבר בסוטה, המה בנושא אחד, וכאשר באמת דינם שוה שספיקן כודאי, והנה הא דס"ל לרבנן במקוה משום תרתי לריעותא נעשה וראי, הוא משום דילף מסוטה דגם שם משום רגלים לדבר מחזיקין כודאי, ואי מה סוטה ברה"ר טהור, היינו ברה"ר סתירה ליכא ואין כאן רגלים לדבר, אבל תרתי לריעותא דמקוה דשייך גם ברה"ר, אין לחלק בין רה"י לרה"ר, ור"ש דס"ל דמקוה לא נחשב תרתי לריעותא, וא"כ ברה"ר בלבד להקל יש לילף מסוטה, אבל ברה"י להחמיר ליכא למילף מסוטה, דשם איכא רגלים לדבר, ועכ"פ גם לרבנן סוטה נחשב רגלים לדבר, דאל"כ מאי קאמר ושניהם לא למדו אלא מסוטה, דהא כאן מעמא אחרינא, ויפה הקשו בתוס', עכ"ד בני שי' ורביריו נכונים.

בענין יד נכרי באמצע, לענין בכורה

מהגאון מוה"ר עזרא צורף ראבד"ק סערדאהעל זצ"ל

בעה"י. יום ג' ח"י שבט תרל"ו לפ"ק פה ס"ה יע"א.

יפרח כשושנה וישנה שלום בני חמדת נפשי ה"ה הרב המופלג חו"ש
זית רענן מושלם במו"מ מעוטרת בחכמות רמות כש"ת מ"ה אהרן דוד
נ"י הרב דק"ק דורמענאך יע"א.

מכתבך היקר לי מפי הגיעני לנכון ביום ש"ק העבר, ושמחתי כעל כל הון בשלומך לא יחסר ממך עד עולם. ועל דברי שאלתך, לפי רעתי הקלושה נכונים מאוד דברייך לדמות לנכסי צאן ברזל שקבל ישראל מנכרי, כי ודאי עיקר סמיכותו ושיעבודו של נכרי היא על הפרה כל זמן שהוא תחת יד הנכרי, וחפשתי אולי אמצא אחד מגדולי אחרונים שראוי לסמוך עליו להיות סעד לדברך, ומצאתי בס' משאת בנימין סימן ל"ה שנשאל לפניו ביהודי שה' לו חוב מלוה אצל נכרי וכשהגיע זמן פרעון נתן ליהודי פרה מעוברת בעד חובו, וה' מסיח לפי תומו הנכרי וגם שארי נכרים, שכבר הולידה הפרה כמה ולדות, והיהודי הניח הפרה בבית הנכרי שיטפל עמה הנכרי עד שתלד, ולא עשה היהודי משיכה עד שילדה זכר בבית הנכרי, והנה שואל השואל אם יש כאן משום קדושת ספק בכור.

(א) נולד בשנת תקס"ו לפ"ק בעיר סערדאהעל לאביו הרבני מו"ה יוסף צורף. הי' תלמיד של הגאון בעל חתם סופר זצ"ל ושל הגאון בעל ברך טעם זצ"ל. שימש הרבה שנים כראב"ד דק"ק סערדאהעל. נדפס ממנו ספר זכרון טוב (דרושים), וגם נדפס חידושים ממנו בהערות והגהות שנדפסו בספר שו"ת מהר"י אסאד. נלב"ע ביום ב' לחודש מרחשון שנת תר"מ לפ"ק ומנ"כ בעיר סערדאהעל. - תשובה זו קבלנו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. יברכהו השי"ת בכל מיני הצלחות.

והנה הנרון הזה סובב היתרו על חמשה צדדים, ושני הצדדים מהם, האחד שמשפט הנכרים הוא שכל כמה שהפרה היא ביד נכרי יכול לסלקו בזווי ליהודי בעל חובו, והשני שמשפט הנכרים שאם נגנבה או מתה הפרה חיים הנכרי באחריות כולו או מקצתה, וא"כ ה"ל יד נכרי באמצע. ואחרי שהגאון הנ"ל חוזר על כל חמשה צדדי ההיתר בפלפול רב, כתב דודאי מי שנתן פרתו ביד שומר נכרי ומקבל עליו אחריות, זה ודאי אינו פוטר מקדושת בכורה, דבפסחים רף ו' גבי בעירו חמירא דבני חילא, בין למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי, ובין למ"ד לא כממון דמי, צריכא לריבוי מלא ימצא דעובר על כל יראה, הרי בהדיא דדוקא גבי חמץ משום דכתיב לא ימצא, חשיב אחריות כשלו, אבל בעלמא, אחריות לא כלום הוא. מ"מ באחריות דנ"ד אכתי איכא לספוקי, משום דהא ראמרין בפ"ק דפסחים דאחריות דעלמא לאו כלום היא, היינו דוקא כה"ג דבני חילא, דחמץ הי' של בני חילא, ומעולם לא הי' החמץ של ישראל הנפקד, וכה"ג ודאי אחריות לאו כלום הוא, אבל בנ"ד שהבהמה מתחלה היתה של נכרי, ועדיין לא נפקא מרשותי' והוא עומד באחריות עד דנפקא לידו' דישאל, אפשר לומר דאחריות כה"ג חשיב יד נכרי באצמע, עכ"ד. וכתב אח"כ, כלל העולה מדברינו אלה, דבגדון דידן פטור מבכורה, ומסדר והולך כל צדדי ההיתר, עד שלכסוף כתב וז"ל, ועוד כיון שהבהמה היתה מתחלה של נכרי ועדיין לא נפקא מרשותי', ולפי משפט הנכרים יכול הנכרי לסלקי לישראל בזווי, חשיב שעוד יד נכרי באמצע, ואפשר שגם בדני ישראל יכול הנכרי לסלקי בזווי. אמנם דבר זה תלוי במשפטי המלך שבאותן מקומות, דיש מקומות שאפי' בדני נכרים לא מצי לסלקי בזווי בכה"ג, ובאותן מקומות ודאי לא מיקרי יד נכרי בעמצע. ועוד אפשר לומר בנ"ד אף אם לא יכול הנכרי לסלקי בזווי, אפי' חשיב יד נכרי באמצע, מאחר שהנכרי עומד באחריות, ואע"ג דאחריות לאו כלום הוא כמו שהוכחנו למעלה מההוא דאמר רבא לבני מחזא בפ"ק דפסחים, מ"מ אחריות דבנ"ד עדיף טפי, כיון שהבהמה היתה של נכרי ועדיין לא נפקא מרשותי' כאשר כתבנו למעלה. ומסיים, אלא שאין אני סומך על טעם זה האחרון לענין הלכה למעשה, אם לא שיסכימו עמי בעלי הוראה כי היכא דלימטי לי שיבא מכשורי, עכ"ל.

והנה גם לבי מהסס על טעם זה האחרון, דאף שהבהמה מתחלה היתה של נכרי, לא מסתבר לומר כיון שנשא אחריות עליו בזה, יהי' יד נכרי באמצע, כיון שלא נשאר בידו שום זכות, כי אם חוב שאם ימות או נגנב שחייב באחריות, וכיון שהישראל קנאו, לא הוי אלא כשומר אחרינא. אבל בנ"ד אע"ג דאם הי' ישראל נותן לו פרה מעוברת כמשכון על חוב שחייב לו, לא הי' נפטר בזה מבכורה, אבל הכא שהפרה היתה מתחלה של נכרי, ועדיין לא יצאה מרשותו לנמרי שיעכבנו בחובו שחייב לו בדמי הפרה, בודאי י"ל שזה הוא יד נכרי באמצע. והב"ח כתב בח"מ סימן צ"ו הובא בס' קצוה"ח סימן ק"ד ס"ק י"ד, המוכר סחורה בהקפה ואין ללוקח לשלם יש לו קרימה לגבות מהסחורה משארי בעלי חובות. נמצא אפי' משכו ישראל לביתו, כל זמן שחייב לו דמי, הי' לו לנכרי תפיסת יד בהפרה. אמנם לפי

דעתי בדיניהם אין הדין כן, ממעשים בכל יום. אמנם כל זמן שהפרה תחת ידו, בודאי גם בדיניהם אין בעל חוב אחר יכול להוציא מידם, והוי יר נכרי באמצע. ותמי' על הצ"צ ז"ל בסימן ס"ג שכתב בישראל שקנה מגוי פרה ונתן לו על המקח זהוב א' ונשארה הפרה בבית נכרי עד שיתן הישראל מותר המעות, וקודם שנתן המעות המותרות ילרה זכר, וכתב שם דאין כאן אפי' ספק בכור, כיון דהאי גוי לאו גברא אלמא הוא שיכול הישראל לדחותו שלא ליקח הפרה ולהניח לו הזהב האחד שנתן לו, לא מיבעי אם הזהב שנתן לגוי לא נתן בתורת פרעון אלא בתורת ערבון, דאז לא קנה אלא כנגד מעותיו והשאר נשאר לגוי כמו שכתוב בח"מ סימן ק"ץ, פשיטא דפטורה מן הבכורה, דכיון שלא קנה ישראל אלא כנגד מעותיו והשאר נשאר לגוי, ה"ל שיתוף נכרי, ושותפות גוי פוטרת מן הבכורה, אלא אפי' אם נתן הישראל הזהב בתורת פרעון, דאז קנה כל הפרה כדאיתא בח"מ סימן ק"ץ, אפי' אין כאן קדושת בכור, דכיון דישראל מצי לדחוי לגוי ולהניח לו הזהב ושלא ליקח הפרה, הרי נשארה הפרה לגוי, ופטור מן הבכורה. וראי' ברורה לזה מהא דאיתא בפ"ב דחולין דף ל"ט ע"ב, א"ל ר' אחא בר' דרב אויא לר' אשי, לר' אליעזר יהיב לי' זווי לסבכא ישראל מאי, א"ל חזינן אי אינש אלמא הוא רלא מצי למידחי לי' אסור ואי לא א"ל רישך והר, ע"ש בפ' רש"י ותוס'. הרי אע"פ שמן הדין קנה והי' לגוי חלק בבהמה, ומחשבת גוי לע"ז אוסרת לר' אליעזר, אפי' אזלינן לקולא אי לאו אינש אלמא הוא הגוי, ואמדינן דישאל מצי מדחי לי', מכ"ש באיסור בכור, כיון דמצי מדחי לישראל דאזלינן להקל וכו', ע"כ תוכן דבריו. וכל רואה יראה שיש לפקפק הרבה בדבריו, וכבר השינו מהרי"ט אלגזי ז"ל הנדפס אצל האלפסי חרשים, וכמדומה לי שגם מ"ו הגאון ח"ס זצ"ל הביאו באחת ממשניותיו ודחאו כלאחר יד, וקשה עלי להעתיק לך דברי מהרי"ט אלגזי. ותוכן דבריו, דאם הנכרי לאו גברא אלמא הוא, כיון דידע דישאל מצי למידחי, אנן סהדי דנכרי לא סמכא דעתי' ולא חשב לע"ז, והביא ראי' מדברי הרשב"א והר"ן. וגם בלא זה יש לפקפק הרבה על דמיון. ולא ידעתי על מה נכנס בפרצה דחוקה כזה, ולא התיר מטעם שלנו, והוא בעצמו סמך על היתר כזה בתשובה שלאחריו, בסימן ס"ד, אשר לפי דעתי הקלושה יש לדון שם הרבה בנדרן דיד' לסמוך לדינא ולדמותו לנכסי צאן ברזל ולבהמות ארנונא, והרבה יש לי לפקפל בדין זה, אבל חולשת גופי ומאור עיני אינם מסכימים עמדי להאריך במכתב, ואלו שורתיים מועטים כתבתי בפעמים ושלוש פעמים, וה' יאיר עינינו בתורתו ויצילנו מכל מכשול וטעות. כעתירת אביך הוקן, החותם באהבה,

הק' עזרא צורף מס"ה [=מסדרדאהעל] יע"א

ד"ש לזונתך הרבנית הצנועה מרת פריירע תי' עם שני בנותיה תי', ובפרט נכרי הילדה דבורה תי' אשר אתה בשרני מרוב שבחי', תגדלה לחופה ולמעש"ט.

חמש תשובות בענינים שונים

מהגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל^(א)

ב"ה. ה' חיי תרנ"ה ברעזאן.

לכבוד הבחור המופלג בתורה החרף והשנון זית רענן
כמר יעקב ברוינפעלד נ"י.

מכתבו הגיעני עוד בימי אלול, ואז הקיפוני המון מכתבים נחוצים למעשה, ולא מצאתי מרגוע לנפשי אפי' לקרות מכתבו, ואח"כ קדבו המועדים ואין דרכי להשיב, בפרט בפלפול, ואחר המועד נחליתי על כאב הרגל ל"ע והייתי עצור בחדר המטה כשני שבועות ועודני לא שבתי לאיתני, ובכ"ז אחרי כי זה שבתי הבית מעט לקחתי לי מועד לקרות המכתבים, ובתוכם בא גם מכתבו לפני, ויען כי לבי הומה לחוק ידי בחורי חמד אשר לא לבם הולך אחרי ההבל, ויבחרו להם דרך החיים להגות בתוה"ק, לכן הנני להשיב לו בקצרה, רק לכל ידמה כי השלכתי בדבריו אחרי גווי, וזה החלי בס"ד.

מה שהקשה בסנהדרין כ"ה גבי גר בינתוס דפסלי' רבא דפלגין דיבורי', ולשיטת תוס' כתובות י"ח בדרבנן לא אמרי' פלגין דיבורי', וה"נ ברבית דרבנן כמ"ש הפוסקים. - הנה כבר ביאר בשו"ת ברית אברהם חאה"ע סימן כ"א, דכוונת תוס' כיון דמדאורייתא גם אם טוענים בפירוש אנוסים מחמת נפשות היינו, לא הוי מהימני לפסול השטר כיון דהוי חוזרים ומגידים, דמדאורייתא כיון דנחקרו וכו', אך דחכמים הצריכו קיום והאמינו העדים לומר אנוסים היינו מחמת נפשות, וכיון שכל הנאמנות רק מדרבנן, לא האמינו להם רק באמרם בפירוש כן, ולא להוסיף בדבריהם ע"י פלגין דיבורי' ולהאמין להם נגד התורה יע"ש, א"כ אין לזה ענין להא דסנהדרין שנאמן העד מן התורה, אלא דהפסול של מי שמעידים עליו אינו אלא מדרבנן או ברבית דרבנן, מ"מ כיון דהעד מהימן מדאורייתא אמרינן פלגין דיבורי', וז"פ. וזה כמה שנים נשאלתי בזה וכתבתי בגליון הש"ס כן.

ובגוף הדבר דמיירי באבק רבית אינו מוכח כלל, דכבר תירץ המרדכי דמיירי שלא שילם עדיין הרבית, והריב"ש תירץ כיון דנימא פלגין דיבורי' אינו נוגע כלל שלא גיע לו כלום ע"י עדותו, ואדרבה אי מיירי באבק רבית, הלא קי"ל דהלוא כשר כמ"ש הרמ"א ביור"ד סימן ק"ס ובח"מ סימן ל"ד, ובע"כ דמיירי ברבית קציצה. ועיי' ישועות יעקב שהקשה על הש"ס דלמא מיירי באבק רבית. ואני בתשובה כתבתי לישב ע"ד פלפול, דכבר תמהו לשיטת הרמב"ם דבהכחשה והזמה

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונס' ג' עמוד י"ב. - חמש תשובות הללו הועתקו מכת"י מעתיק אחד, המונח באוצרו המוכן של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנשווערפען. ברך ד' חילו ופועל דיו תרצה.

יחד לא הוי הזמה, א"כ ה"נ הוי עדות שאי אתה יכול להזימו, בהא דלזויי אוזיף, ותירצו דמשכח"ל ע"י שליח. ונודע שיטת רש"י, דע"י שליח ליכא איסור ברבית, והפוסקים חלקו דמ"מ איכא איסור בידי שמים, אבל ברבית דרבנן ליכא איסור כדיני שמים כמ"ש הב"י בשו"ת, וא"כ שפיר הוכיח הש"ס, מדפסלי' רבא, ש"מ דהוי רבית קצוצה, דאי באבך רבית, הדק"ל דהוי עדות שאאי"ל, ולמסקנא דאמדינן פלגינן דיבורי' לא הוי החכשה והזמה יחד, אך דלפי ס"ד פריך שפיר. ומה שהקשה בב"ק ס"ו בהא דקרבנו ולא הגזול, אי לפני יאוש פשיטא. והקשה דלמא מידי בגזל עכו"ם דאינו חייב בהשבה, כבר קדמו בשו"ת מהר"י אסאד חאו"ח סימן קצ"ד ע"ש מ"ש בזה. ולפענ"ד י"ל דהא בש"ס ע"ז כ"ב בהא דלא חיישינן בבהמת עכו"ם דלמא הוי נעבד או מוקצה, משום דאי הוי נעבד לא הוי מזבן לה לישראל, א"כ בגזל פסול לקרבן משום נעבד ולמה לי קרא. ויתר דברי פלפולו ראיתי ולפום ריהטא הוטב בעיני ואין בכחי כעת לעיין ולהשיב.

והנני ידירו ידיד לכל הוגי דת האמת,

הק' שלום מרדכי הכהן אברפסק"ק והגליל

ב"ה. אור ליום ו' עש"ק פ' שמות תרנ"ה לפ"ק ברעזאן.

לכבוד הבחור המופלג החריף והשנון מו"ה יעקב ברוינפעלד נ"י.

לתשובת מכתבו כבר הודעתיו כי מאד קשה לפני להשיבו על דבר שאינו נחוץ, כי רבו הדופקים בתשובה למעשה, ובכ"ז אשיבהו בקצרה. מ"ש איך יוצאים כלולב ישן שכבר זכה בו הקטן. כבר עמד על מדוכה זו בשו"ת שו"מ תליתאה ח"ג סי' קל"ז, ותירץ דביום ב' דסני בשאול אינו מקנה לו כלל. ואני הוספתי, דלפמ"ש הר"ן להקשות בהא דר"ז דכיון דהוא נותן על מנת להחזיר, א"כ כיון דלא מצי מקנה שוב אינו קונה, ותירץ כיון דאי אפשר לקיימו תנאו בטל ומעשה קיים, שהרי נותן לו, וכבר כתבו התוס' ישנים בכתובות נ"ו דטעמא משום אומדנא דהוי כמפליג בדברים, א"כ הכא דסני בשאול, מדוע נימא דמתכווין ליתן במתנה ולהיות כמפליג בדברים, אדרבה אומדין דעתו שנתן רק בתורת שאלה. וגם לפמ"ש בקצה"ח סי' רמ"א סק"ד דכנותן לשעתה פסקה, ממילא י"ל דנותן רק לשעת המצוה, וממילא פסקה. אבל ביום א' לא הוי לכם, ונותן במתנה גמורה, לכן אסור ליתן לקטן, והיינו לשיטת הר"ן, ולשיטת הר"א והקצה"ת, התם כנותן בסתם בלי שיוור, ע"ש בקצה"ח ותכין. ומה שהקשה על דברי מהרי"ט דכלא יתוקן האיסור אי עביד מהני, ולשיטת תלמידי הרשב"א שכב"י חו"מ סי' ע"ד, לאו דרבית לא מתוקן בחזרה, ואיך אמרו בתמורה ו. דנ"מ ברבית קציצה דלרבא לא מהני, והא לא יתוקן האיסור. נ"ל

בפשיטות דהא בב"מ ע"ה מבואר דמלוה עובר בלא תשימון (רשימה מילתא, ע"ש ס"ב ע"א ותוס') ובלא תקח, וס"ל לרשב"א דניהו דלאו דלא תקח מיתקן בחזרה, מ"מ עובר בלא תשימון וחשוד בלאו דרבית, לכן אינו נשבע, אבל מ"מ הרי כיון דמתקן לאו דלא תקח לכן אי עבד לא מהני. וגם בלא"ה הרי אנן לא קי"ל כתלמידי הרשב"א, כמ"ש ביו"ד סוף סי' קס"ט, דגם בטענת רבית נשבע, ומשום דמיתקן בחזרה, ותירוצ' מהר"ט הוא אליבא דהלכתא, ותלמידי הרשב"א לא יסברו סברת מהר"ט.

ומה שהקשה לשיטת אסיפת זקנים ומהר"ם מינץ, על דברי מהרש"א דיש חולין, כבר קרמו בס' בית אל ח"א חדר ל' ע"ש מ"ש בזה. וגוף דברי מהר"ם מינץ, המעיין בשטמ"ק שם, ימצא כי רוח אחרת חופף עליו, ולא כסברתו, ע"ש ותבין. ומה שהקשה לשיטת תוס' דרבית ניתק לעשה, א"כ מתקן הלאו ואי עבד לא מהני, ומאי פריך בתמורה הכא בקראי פליגי, אדרבה כיון דאיכא קרא דאיכא עשה, לכן אי עבד לא מהני. לא ידענא מאי קשיא לי, דהש"ס פריך כיון דאיכא קרא בפירוש אהדר לי' כי היכי דניחי, א"כ למה לי סברא, דאפי' אי נימא כסברת אביי, שאני הכא דגלי קרא, וכדמשני לעיל בכמה דברים שאני הכא דאמר קרא כו', בין לאביי בין לרבא, ע"ש כל הסוגיא. - אבל פלפולו יפה והושב בעיני, ויותר אין פנאי לעיין.

והנני ידיד לכל הוגי דת האמת ומבקשי תורה,

הק' שלום מרדכי הכהן אברפ"ק

ב"ה. א' פ' משות מסעי תמוז תרנ"ה ברעזאן.

לכבוד הבחור המופלג החריף כמר יעקב ברוינפעלד נ"י.

זה איזה שבועות הגיעני מכתבו הראשון וגם השני, ויען באו המון מכתבים יום ויום הנוגעים למעשה, לא מצאתי מרגוע לנפשי לקרות מכתבו כלל, וכהיום הזה פנית מעם ועברתי במרוצה על דבריו, ואשיב בקצרה.

מה שהקשה בהא דחמותו ונעשית אשת איש למ"ד התראת ספק לא שמה התראה, הרי הדרא קושיית התוס' (גיטין ל"ג) שמא יבטל ע"י שליח, ואי משום דרוב אין מגרשין, הרי מרובא לרובא לא אזלינן בתר רוב. ותירוצו פשוט, דאי לא אזלינן בתר רובא, הרי לא יתחייב כלום, דבשני האיסורים הוי התראת ספק. אך לפמ"ש בעצמו בשם הרמב"ן דלא הוי התראת ספק דתלוי בידי אחרים, א"כ גבי אשת איש לא הוי התראת ספק, ושוב הדק"ל לא יתחייב משום חמותו שריפה, דהוי ממיתה למיתה. אבל כבר קדמו בקושיא זו בס' מנחת עני על ש"ס. אבל מ"ש אתה לישב עפ"ד הנ"ל קושיית הגאון ר"צ [מהלברשטאט] בהא דבת כהן בשריפה, דהא מ"מ צריך למיזל בתר רוב, כיון דהוי התראת ספק, הוא דבר תמוה, דאף דלבתר

תקנת חז"ל אפקעינהו, אבל איך אמרה תורה בת כהן בשריפה, הרי אז בזמן התורה לא היו צריכין לילך אחר רוב כלל. ועוד איך יפרנס האי מ"ד דס"ל התראת ספק שמה התראה, הך קרא דבת כהן כשריפה.

אמנם בנזף קושית המנחת עני, י"ל עפמ"ש ח"ס אה"ע ח"ב סימן קמ"ז דרובא דליתא קמן עדיף בזה מרובא דאיתא קמן, א"כ בכה"ג גם ממיתה למיתה אזיל בתד רוב. ועיין תשובת רעק"א מהד"ת סי' קכ"ט כמה תירוצים על קושית הפרמ"ג סימן שכ"ח, וי"ל עפ"ד הנ"ל וקצרתי.

ומ"ש לישב קושית התוס' הנ"ל דמשכחת בקידש במעות, למה לו להמציא נפקא מינה כזו, מדוע לא ימצא נפקא מינה בקידש בחייבי לאווין דתפסי קידושין ולא דאדעתא דרבנן מקדש, כמ"ש הגהת מרדכי רפ"ג דקידושין להריא. אבל הדבר תמוה, אטו לא יחייב הבא על אשת איש רק בכה"ג, לכן כל זה לא ניתן להאמר. והנה מה שחידש דלר"ש (מעילה י"ט) בהובא בעזרה לא מהני שאלה, כבר כתבתי כן בחיבורי דעת תורה סימן א' סק"ב, ע"ש פלפול ארוך בזה. אך לפ"ז לא אדע מה הקשה בהא דמכות ט"ז, בהא דאכל קודם זריקה דלוקה דחייב, הא הוי התראת ספק, דהא התם קאי לר"ש, ולשיטתו לא מהני שאלה אף לפני זריקה. ומה דהאריך בסוגיא דשבועות כ"ד ובדברי תוס' כריתות י"ג, עיין מ"ש בחיבורי משפט שלום על חו"מ סימן ר' בזה.

וזה לא כביר הקשיתי לשיטת הסורי אבן (ר"ה כ"ח) שהוכיח דנם לאחר זריקה מהני שאלה, והעלה דלמפרע איכא איסור חולין בעזרה, כמבואר במנחות מ"ח דחולין ממילא הוי, אך בשאלה דעוקר למפרע איכא איסור חולין בעזרה, ע"ש. והנה בתשובת הרמב"ן הובא בכ"י יו"ד רכ"ז מבואר, דהיכי דהגרד והקדש ע"י סיבה, מהני חרטה דהשתא, ואינו עוקר אלא מכאן ולהבא, ולפ"ז קשה בהא דחולין ק"ל סוף ע"א וריש ע"ב, בהא דפריך דהא חולין חייבין בחזה ושוק, ופריך והא בעי תנופה היכי לינופינהו, אי איבראי לפני ד' כתיב, אי אנוואי קאי מעייל חולין לעזרה. והא שפיר אפשר שיקדשנו קודם שיכניס לעזרה כדי שיוכל להכניס ולהניף בעזרה, ואח"כ ישאל בחרטה, דהשתא כיון דההקדש בשביל סיבה, וסני בחרטה דהשתא, שוב לא יהי' איסור חולין בעזרה כיון דחולין ממילא קא הווין, דבכה"ג דמי לדיון כיון דאינו עוקר למפרע, ושפיר נוכל לקיים מצות חזה ושוק לכהן.

ומה שהקשה על דברי הסורי אבן, מאס"ז ב"מ בשם רשב"א ורימב"א, יעיין ברי"ט אלגזי פ"א דבכורות באורך בזה, ויותר אין פנאי לעיין, וגם המועט נדחקתי מבלי להשיב פניו ריקם.

והנני ידיר לכל הוגי דת האמת ומבקשי תורה,

הק' שלום מרדכי הכהן אברפסק

ב"ה. א' עקב תרנ"ה ברעזאן.

לכבוד הבחור המופלג החריף מוה"ר יעקב ברוינפעלד נ"י.

זה ימים שבא מכתבו והקיפוני חכילות מכתבים נחוצים למעשה, ושבע העבר פ' דברים לא הייתי בביתי ונשכח ממני להשיבו, ועתה בא מכתבו לידי ואשיב בקצרה. מה שכתבתי בשם ספר מנחת עני, כן רשום אצלי שבחולין י"ב הקשה כן, וכעת אינו תחת ידי.

מ"ש בהא דבכורות ט"ז בקדם הקרישן למומן חייב בשחוט חוץ, הלא בודאי ישאל, לק"מ, דמיירי כשאין בעל ההקדש לפנינו, וכבר כתב באור חדש לקידושין נ"ז כן, ועיין עוד בישועות יעקב ל"ד מ"ש, ובערבי נחל דרוש לשבת תשובה. ומה שהקשה לר"א איך עכו"ם נודרין נדרים ונדרות, ניוחש שמא דבעה, י"ל דכבר הקשה בשו"ת מהרי"א, לר"א דזה מחשב וזה עובד, איך מקריב נדרים ונדרות, כיון דמסתמא מחשב לע"ז, ותרין דמיירי שעשה תשובה, ע"ש. א"כ שוב אין חחשש שמא דבעה, דא"כ לא הוי נודר לגבוה כיון שעשה תשובה.

ומה שהקשה בשם ח"א לשיטת ר"ת דעכו"ם כבהמה, אמאי אין מקריבין של עכו"ם לר"א משום שמא דבעה, לק"מ, דגם התם הרי האשה נאסרה לבעלה עי"ז, וה"נ נפסל הקרבן. ועוד דנהי דנחשב כבהמה לגבי ישראל, אבל מ"מ ברבע בהמה הרי עכ"פ אינו מין הבהמה, והוי ג"כ בכלל ערוה ומיפסל לגבוה, ועיין בכריתות דף ו' בהא דנפש של אדם וכו', דלגבי בהמה מקרי עכו"ם אדם, ועיין ברש"י, הגם שפירש קצת בענין אחר, מ"מ הסברא בעצמה נכונה.

ומה שהזכיר מדברי השב יעקב ואבני מילואים, כדן כהמת עכו"ם ביו"ט אם מותר לשחוט, זה כמה שנים כתבתי בענין זה פלפול עצום ואין עת בידי להעתיק, אבל נוף הדין מבואר בתשובת הרשב"א ח"א סימן תרפ"ח דלא כהשב יעקב, ודין זה נעלם מכל האחרונים. ועל יתר דבריו אין פנאי לעיין, כי המון מכתבים לפני, וכל אחד דופק להשיב.

והנני ידיר לכל הוגי דת האמת ומבקשי תורה,

הק' שלום מרדכי הכהן אברפ"ק

ב"ה.

לכבוד הבחור כהלכה החריף ובקי כמד יעקב ברוינפעלד נ"י.

זה כמה שבועות הניעני קונטרסים, והלא מאז הודעתיו כי בנדר הנמנע להשיב על דברי פלפול, מרוב המכתבים אשר ישרידוני ובפרט קודם הפסח, וגם עתה חרשים לבקרים יבואו חכילות מכתבים, ומה גם כי כתבו לא ניתן לקרות, ואין

הזמן מספיק ליגע את עצמי בכל תיבה טרם יוכן, אולם יען כי שלח מארך ודפק כמה פעמים במכתבים אכתוב בקצרה.

במה שראיתי בראשית מכתבו שהקשה בהא דביצה כ. דאמרו ב"ה לב"ש מה לנדרים ונדרות שאין קבוע להם זמן תאמר בעולת ראי' וכו', והא לפמ"ש בפסחים דף ג' דמי שאין לו קרקע פטור מראי', ולפמ"ש תוס' פסחים ל"ח בכה"ג לא מחשב קבוע זמן. הנה זה כמה שנים הקשיתי כן, ותירצתי עפ"ד הלח"מ פ"א מחגיגה הלכה ח' דיש קבוע זמן במקצת, ולא קבוע גמור, ויש קבוע גמור, ולכן דחי הש"ס דלגבי נדרים ונדרות שאין קבוע כלל, הוי בעולת ראי' קבוע זמן, כיון דבמקצת הוי קבוע זמן, ועיין בה"ג בתוס' ביצה דף ל"ט ע"א ד"ה הקדש וכו', ועוד בכמה מקומות. אבל בכ"ז הקשיתי, בהא דמקדיש ארס פסח וחגיגתו בשבת משום רקבוע זמנו כראיתא בשבת קמ"ח, וכן בפסחים דף ע' דייק דחגיגת י"ד לאו חובה, דאי חובה, אמאי לא מייתי חגיגה בשבת, ותוס' כתבו שם משום שזמנו קבוע, והרי כיון דמי שאין לו קרקע פטור מחגיגה, כמ"ש הרמב"ם פ"ב מחגיגה דכל הפטור מראי' פטור מחגיגה, א"כ איך זמנו קבוע. ושוב ראיתי שגם רמ"מ העיר באמצע קונטרסו בזה. וגם העירותי מהא דכתבו התוס' ב"ב מ"ד, דמהאי טעמא כותבין בהרשאה וקניתי לו ד' אמות קרקע במצריי, משום שאין לך ארס שאין לו ד' אמות קרקע בארץ ישראל, וקצת פוסקים כתבו דיש לו זכות בביה"ק, ועיין במהר"ם ש"ף ב"מ ר. בשם מהר"ם מרוטנבורג, א"כ איך משכח"ל אדם שאין לו קרקע. ופלפלתי הרבה בזה.

ומה שכתב בסוגיא דכני בתירה, עיין מ"ש בסוף חיבורי רעת תורה על הל' שחיטה, פלפול ודרוש נחמש בסוגיא הנ"ל. וראיתי דרך העברה פלפולו ומצא חן בעיני ויישר חילי' לאורייתא, ואתו הסליחה על אשר אינני כותב ומעתיק לו פלפולים להגדיל תורה ולהאדירה, ובפרט אחרי שדברים של פלפול מעלים חן. ויען כי רוב הטרדות אין לשער, אין להאריך, וכתבתי שורתיים אלו דק שלא אהי' כגוול מארק ולכתוב התנצלותי.

ידיד לכל הוגי דת האמת,

הק' שלום מרדכי הכהן אברפ"ק

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין תוך כדי דיבור בקידושין ובהקדש

מהגאון מוה"ר יצחק הלוי הורוויץ אבד"ק סטאניסלאב זצ"ל^(א)

במס' קידושין דף ח' ע"ב, ת"ר התקדשי לי במנה, נסלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד, אינה מקודשת, עיי"ש. והנה לכאורה יש להקשות, מדוע בנסלתו וזרקתו אינה מקודשת, הרי אנן קיי"ל בכמה מקומות בש"ס, ומהן בנדרים דף פ"ז וב"ב דף קכ"ט, דבכל מקום אמרינן תוך כדי דיבור כדיבור דמי, חוץ ממגדף ומקדש ומגרש, וא"כ כשנסלתו וזרקתו, מדוע לא הוי קידושין, דילמא בשעה שנסלתו היתה מרוצה בקידושין, ואח"כ חזרה וזרקתו, ובקידושין לא אמרינן תוך כדי דיבור כדיבור דמי.

אך נוכל לומר דמיירי שלא הוי' שידוכין מקודם, ועיין בתשובת א"ז מאור הגולה חכם צבי וזה"ה (תשובה קט"ו) דמקשה קושיא זו, דהרי בקידושין לא אמרינן תוך כדי דיבור כדיבור דמי, ומתריץ הגאון הנ"ל בסברא נכונה, דהא דאמרינן בקידושין תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי, היינו דוקא היכא שכבר נגמר הקידושין בודאי, כגון שאמדה הין, או שאמדה לו בוא וקדשני ונתן לה קידושין, ואח"כ רצתה לחזור בין באמירה ובין בזריקה, אינה יכולה לחזור אפי' תוך כדי דיבור, אבל בלא אמרה ולא מידי, אלא הוא אמר ונתן לה קידושין, והיא נוסלת וזרקה לים או בפני, מעולם לא נתרצית בקידושין כלל, כיון שזרקתה, עיי"ש. וא"כ בכה"ג לא אמרינן תוך כדי דיבור כדיבור דמי, כיון שלא היו שידוכין מקודם.

אך קשה מקידושין דף י"ב ע"ב, ההוא גברא דקדיש בציתתא דאסא, אמרו לי' והא לית בה שוה פרוסה, אמר להו תיקדוש בארבע זוזי דאית בה, שקלתא ואישתקא, אמר רבא הוי שתיקתא דלאחר מתן מעות ולא כיום הוא, אמר רבא מנא אמינא לה, דתניא אמר לה כנסי סלע זה בפקדון וחזר ואמר לה התקדשי לי בו, כשעת מתן מעות מקודשת, לאחר מתן מעות רצתה מקודשת לא רצתה אינה מקודשת כו', קשו בה בפוסם נהרא כו', מי דמי התם בתורת קידושין יהבינהו ניהלה, ואי איתא דלא ניתא לה לישדינהו כו'. וא"כ מוכח מכאן דאפילו אי יהבא לה בתורת קידושין והיא קבלתה בתורת קידושין, ואפ"ה קאמר הש"ס אי איתא דלא ניתא לה לישדינהו, וא"כ מוכח מכאן דמהני זריקה, ואמאי, הרי הכא קבלה האשה בתורת קידושין, אך שאמרו שאין שוה פרוסה, ואמר א"כ לתקדשה בארבע זוזי דאית בה, וא"כ דיברה עמה בקידושין, והיא קבלה בתורת קידושין, ואפ"ה מהני זריקתה, והכא לא שייך הטעם הנ"ל, ואמאי לא נימא דתוך כדי דיבור בקידושין לאו כדיבור דמי, ויהיו הקידושין שפיר קידושין.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ב' עמוד י"ד. - דבר זה הועתק מכתב"ק המונח ברשותו של ידידנו הרב שמואל דוד הכהן פרידמאן נ"י. הור והדר פעלו וצדקתו עומרת לעד.

אולם לתרץ על נכון הקושיא נ"ל, עפ"י דברי הריב"ש בס' רס"ו דקאמר דהא דאמרינן תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי, זה דווקא כשמקדש ועבד מעשה, אבל עדים שהעידו פלוני קידש, יכולין לחזור תוך כדי דיבור, עיי"ש. ועיין בב"ש באה"ע בס' מ"ד לענין הנ"ל, דקאמר שם, אע"ג דקיי"ל גבי קידושין דלא מהני תוך כדי דיבור, היינו דוקא כשעושה מעשה כשמקדש אותה, או לא מהני חזרה בתוך כדי דיבור, אבל לא עשה מעשה רק דיבור, שאומדת שנתקדשה, נאמנת לומר פנוי' אני בתוך כדי דיבור, עיי"ש. וא"כ נראה מזה דיש חילוק בין עשה מעשה לדיבור. והסברא בזה, דבעשה מעשה לא מהני חזרה תוך כדי דיבור, משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, אבל כדיבור לבד היכא דלא ה' מעשה, שפיר אמרינן תוך כדי דיבור כדיבור דמי אפי' בקידושין ג"כ, משום דאתי דיבור ומבטל דיבור. ואח"כ מצאתי סברא זו בספר המקנה, דהטעם הוא דבקידושין אמרינן תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי, משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה.

וא"כ לפי' שפיר יהי' מתורץ הא דאמרינן בציפתא דאסא דלא הוי קידושין, והרי בקידושין אמרינן תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי. אך לפי דברינו נחא, משום דעשתה מעשה זריקה, ובכה"ג שפיר אמרינן דתוך כדי דיבור כדיבור דמי, משום דמעשה מוציא מיר מעשה, כמו דאמרינן בקידושין דף נ"ט, ועיין במקנה שם.

ולפי"ז יהי' מתורץ הקושיא שהקשיתי בפסחים דף נ"ט ע"ב, דשם תנינן הפסח ששחטו לשמו ושלא לשמו כו' פסול. ואיבעי' שם בנמרא, אי בעבודה אחת תנן או בשתי עבודות. וא"כ הקשיתי איך נוכל לומר בעבודה אחת תנן, דהרי ע"כ מוכרח לומר דאיבעיא דהש"ס אי בעבודה אחת תנן, הוא דומיא דשתי עבודות, שחישב בעבודה אחת מקודם לשמה ואח"כ בעבודה שני' שלא לשמה, והוא הדין בעבודה אחת ג"כ, חישב בתחילת שחיטה לשם פסח ואח"כ חישב בשחיטה זאת לשם שלמים, וא"כ אמאי יהי' הקרבן פסול, הרי בהקדש אמרינן תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי, וא"כ אם חישב מקודם לשם פסח, לא מהני מחשבתו שחושב לשם שלמים, ואמאי יהי' הקרבן פסול, וכן פוסק הרמב"ם בפ"ב דתמורה, דבהקדש אמרינן ג"כ דתוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי, ועיין בתוס' מנחות דף פ"א ע"ב על הא דתנינן האומר הרי עלי תודה יביא היא ולחמה מן החולין, ועיי"ש בתוס' ד"ה תודה מן החולין, וז"ל, דבי אמר הרי עלי תודה מן החולין נתחייב הכל מן החולין, דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, וכי הדר ואמר לחמה מן המעשר, לא מצי הדר ב', ואפי' תוך כדי דיבור, דלא מבעי' לב"ש כו' לא דמי להכא דבעי למיהדר ולא מצי מיהדר דאמירה לגבוה כמסירתו להריוס כו', וגבי תמורת עולה תמורת שלמים מוכח בתמורה בפרק כיצד מערימין (דף כ"ה) דבנמלך אפי' ר' יוסי מודה דאפי' תוך כדי דיבור, הרי זה תמורת עולה, עיי"ש. א"כ מבואר ג"כ מדברי התוס' הנ"ל דבהקדש אמרינן תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי, ואע"ג דבתמורת עולה תמורת שלמים לא ה' רק דיבור, אפ"ה כיון דאמירה לגבוה כמסירה להריוס דמי, לכן הוי כמעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה, וא"כ קשה כנ"ל, אמאי יהי' הקרבן פסול בלשמו ושלא לשמו, כיון דתוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי.

אבל לפי דברינו הנ"ל אתי שפיר, דהרי הא דאמרין תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי, היינו משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, משא"כ בחישוב בשעת [שחיטה] לשמו ושלא לשמו, א"כ בשלא לשמו עושה נ"כ מעשה השחיטה, ושפיר מעשה מוציא מיד מעשה, וא"ש דפסול ודו"ק.

אך אי קשיא לי הא קשיא, דהנה במתניתין בתמורה דף כ"ה ע"ב תנינן, הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זה תמורת עולה דברי ר"מ, א"ר יוסי אם לכן נתכוון תחילה, הואיל ואי אפשר לקרות ב' שמות כאחת דבריו קיימים, ועיי"ש בפרש"י ח"ל, דבריו קיימים וחצי' תמורת עולה וחצי' תמורת שלמים ותרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמי חצי' עולה ובדמי חצי' שלמים, ומסיק הש"ס שם באמר תמורת עולה קודם ואח"כ תמורת שלמים לר' יוסי, דאי דאמר תמורת עולה ושלמים הוי אמינא דקדושה ואינה קריבה, עיי"ש. וא"כ מבואר דלר' יוסי דאמר דחצי' עולה וחצי' שלמים, מידי ג"כ באמר קודם תמורת עולה ואח"כ תמורת שלמים. וא"כ קשה, הרי ר' יוסי בעצמו סובר בתמורה (דף י') במתניתין, האומר רגלה של זו עולה כולה עולה, עיי"ש. וא"כ אפי' אי נימא דר' יוסי סובר דאם אמר קודם תמורת עולה, יכול בתוך כדי דיבור לחזור ולומר תמורת שלמים, הרי אי אמר תמורת עולה אפי' מחשבתו ה' לחצי' עולה, ממילא הוי כולה עולה, ולא גרע מדגלה של זו עולה דסובר ר' יוסי בעצמו דהוי כולה עולה, וא"כ לא יכול לחול אח"כ השלמים, משום דנעשה כולה עולה, אם אמנם יכול תוך כדי דיבור לחזור, אבל לא יכול לעשות החצי' השני שלמים, משום דנתפשט ממילא ההקדש, והוי כולה עולה, וממה שנתפשט ממילא, לא מהני חזרתו, אפי' אי סובר תוך כדי דיבור כדיבור דמי, ודו"ק היטב.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

שני מכתבים מהגה"צ מוה"ר שמר"י נח שניאורסאהן אבד"ק באברויסק זצ"ל

ב"ה. יום ב' ל"ו לספה"ע, באברויסק.

כבוד ב"ד ידידי הרב החסיד המפורסם כש"ת מו"ה שלום דובער נ"י.

מכתב כתה"ר קבלתי. רעתי בשאלת הרבנות, שכדי לחזק את מצב הרבנות שירד מאד, ואשר בוודאי הוא גורם גדול לירידת הרת, שיהי' רק רב אחד כלפי פנים וכלפי חוץ, ושיעסוק בכל דבר הנוגע לצרכי העיר. מוכן שמהכרח שידע מעט שפת רוסיא. באתי להחלטה זו כשהייתי לפני שנתיים בקאדלסכאד, וראיתי שם הרבה מרבני פולין ווארשע, שיש לכולם צענו, והם גדולים בתורה וביראה. בכלל לא אדע אם אפשר לשנות ולעשות תקנות נגד מה שהוחלט בהועידה, ודבר זה יגרום קטרונים ותלונות מבית ומבחוץ, אך אם ימצא כתה"ר שאפשר לתקן איזה תקנות בדרך הוספה בחתימת יד רוב הרבנים, אז הנני מציע להוסיף תקנה בדבר הבחירות שנגזרה על הרבנים מטעם הועידה, כי הי' בזה שנגה גדולה ומעוות להעמיד את הרבנים תחת הבחירה בכל חמש שנים, דבר שלא הי' מעולם ולא נהגו כן גם באשכנז כפי שראיתי בהדאקלאר של הר"ר קאנטאר, וכן בפולין לא נשמע כלל שיהי' בחירות. ולמי לא ידוע הדבר, שהבחירות נעשות רק בכח הכסף, שכל המתחרים באים עם צרור כסף גדול, ובהם מעוררים את כל הכחות החשודים וכל חומרי בצע, ועושים את העיר כמרקחה. ולמה עשתה הועידה כן לאחיהם הרבנים העניים, שיהיו חייהם תלויים מנגד, ושהיו מוכרחים לצבור ג"כ

(א) נולד בעיר ליובאוויטש בשנת תר"ז לפ"ק לאביו הגה"צ מוה"ר יהודה ליב שניאורסאהן מקאפוסט זצ"ל. בשנת תרכ"ג לפ"ק נשא אשה בת דודו (אחי אביו) הגה"צ מוה"ר ישראל נח שניאורסאהן מניעזין זצ"ל. בשנת תר"ל לפ"ק נתקבל לאבד"ק באברויסק. רבים הסתופפו בצלו ונהנו ממנו עצה ותושי'. נדפס ממנו ספר שמן למאור (דרושים עה"ת ומועדים). נלב"ע ביום ט"ז לחודש סבת שנת תרפ"ג לפ"ק, ומנ"כ בעיר באברויסק. - מכתב הראשון הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערעד נ"י מאנטווערפן, ומכתב השני הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה צבי אליעזר בן בינה נ"י. הוד והודר פעלם וצדקתם עומדת לעד.

(ב) נולד בעיר ליובאוויטש ביום כ' לחודש חשוון שנת תרכ"א לפ"ק לאביו הגה"צ מוה"ר שמואל שניאורסאהן מליבאוויטש זצ"ל. בשנת תרל"ה לפ"ק נשא אשה בת דודו (אחי אביו) הגה"צ מוה"ר יוסף יצחק שניאורסאהן מאוורוטש זצ"ל. בשנת תרמ"ד לפ"ק מילא מקום אביו כמנהיג העדה בעיר ליובאוויטש, וסוף ימיו קבע דירתו בעיר ראסטאוו. רבים הסתופפו בצלו ונהנו ממנו עצה ותושי'. נדפס ממנו ספר המאמרים (הרבה כרכים), ספר אנרות קודש (כמה כרכים), קונטרס ומעין מבית ד', קונטרס התפלה, קונטרס העבודה, קונטרס עץ חיים, ועוד. נלב"ע ביום כ' לחודש ניסן שנת תרפ"פ לפ"ק, ומנ"כ בעיר ראסטאוו.

כסף ליום רע. וגם מאין לקחו להם את הכח לבטל את חוקת הרב, כי הלא בזה שעושים בחירות בכל חמש שנה, מבטלים הם את החוקה שלו.

נפלאתי אז לראות, כי הדבר יצא כמעט בהסכם מכולם, ודנו דיני נפשות בלילה בלא ישוב הרעת, אמרתי זאת להרבנים אז, ולא מצאתי מענה. הרב מפאנעוועז אמר, כי נצרך יהי לעשות אח"כ חרם, שלא ישנו את גבול הרבנים. הרב רח"ע מווילנא אמר, שישתדלו אח"כ לבטל את הבחירות. אחד מהרבנים אמר, שהבחירות של הרבנים לא יהי' כמו הבחירות של הרבנים מטעם. אך כל אלה הם תנחומין של הבל.

בשובי לביתי, ראיתי כמה גדולה התמרמרות על הוועידה בזה שגדמו בכי' לדורות, היינו שכל רבני הדורות יבנו על הוועידה שגרמה רעה רבה להרבנים, ומוטב שלא נבראה משנבראה. והנני אומר כעת, שעכשיו שנבראה יפשפשו במעשם, בהוסיפם איזה תקנה לטובה, היינו שיהי' הבחירות רשות ולא חובה, שיהי' תלוי ברצון הקהלות, שאם ימצאו שליש מהרבנים בכהמ"ד שיערכו בקשה בהאופראווע שיעשו בחירות, או יקבעו בחירות, ובאם לאו אין צריך לבחירות. אם יעשו כדבר הזה, אז יסירו מעליהם את תלונת רוב רבני ישראל. - אמרתי לגלות צערי בזה לכתה"ר, אולי יועיל.

יקבל החייוה"ש מאדה"ש. ב"ד ידידו הרו"ש והצלחתו,

שמר' נח

ב"ה. יום ה' כ"ז שבט באברויסק.

כבוד הנכבד המופלג בתו' החסיד וי"א כו' מו"ה גרשון שי'.

הרב ר"ח מנאו"ס שלח לי מכתב כבודו, שבו נאמר שיש חסרונות בהנהגת הכולל ע"י הממונים, כן ראיתי מכתב מאחד הכע"ב שכותב כן בשם כבודו. רצוני לדעת מהו החסרונות, בפרט בהנהגה הרוחניות והחומריות, ובאיזה אופן לפי דעת כבודו אפשר לתקן הדבר, ואולי כראי לעשות אסיפה גדולה, מהמקבלים ושאינם מקבלים, לבחור ממונים חדשים, אם יצא מזה דבר טוב. ובאשר כבודו מדבר וכותב, כן עליו החובה והמצוה להשיב על מכתבי, ואולי יעלה בידינו בעזרה"י לתקן.

ידידו הרו"ש מלב ונפש,

שמר' נח

מכתב מהגה"צ מוה"ר חיים מנחם מזינקוב זצ"ל^א

ב"ה.

שלוב"ט לידירי הרבני המופלג וו"ח כש"ת מו"ה בירך נ"י.

אנוכי הרואה שכעת בא מים עד נפש, ומוכרח שיהי' שלום בעירם, ונתתי מכתב בחתימת ידי שיבוא השו"ב לעירו, ועתה הדבר תלוי בו, ותוכן מכתב זה, אשר בבוא השו"ב ואם ישאר בשם ויטיב בעיני הרב, יעשה מעל' כתב עמו כמנהג השו"ב בכל ערי ישראל, ואם יעמדו נגדו, או ימנעו מלעשות כתב עמו, אזי תיכף ומיד יבוא לפה, או שיסע למקום אחר ואקוה לה' שאתן לו מקום אחר שיהי' בשלום וריווח והצלחה, יעזור לו ה' ממקום אחר והם ידעו ויבינו אח"כ מה שעשאו ויהי' קרח מכאן ועוד כמה דברים אשר שמתי בפי ידינו הרב נ"י, וכעת שולח אנכי ידינו הר' פרץ ויספר לו הכל, וממעל' בקשתי שיודיע להם כל זאת אשר מהיום אין אנכי מקבל אחריות עירם. ומה שיצמח מזה אין זה על ידי. בטח יקיים מכתבי, וה' יעזור שיהי' דברי נכנסים בלכם.

דברי אהבו דו"ש ומברכו שישב בשלום ובמנוחה,

הק' חיים מנחם באמרו"ד הרב זללה"ה

בסוגיא דירך שנתבשל בה גיד הנשה

מהרב הגאון מוה"ר יאקב יוסף גראס אבר"ק אובן ז"ל^ב

ב"ה. מה שחנני ה' ברוב רחמיו בסוגיא דירך חולין צ"ו ע"ב נייפעסט א' צו תרנ"ו.

מתני'. ירך שנתבשל בה גיד הנשה, אם יש בה בנותן טעם הרי זה אסורה, כיצר משערין אותה כבשר כלפת וכו'. ובגמרא, אמר שמואל לא שנו אלא נתבשל בה, אבל נצלה בה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד, אינו והאמר רב הונא גדי שצלאו בחלבו אסור לאכול אפילו מריש אזנו, שאני חלב דמפעפע. ומקשה הגמרא עוד, ובחלב אסור, הא עובדא הוי בי ר' יוחנן בכנישתא דמעון בגדי שצלאו בחלבו ואמר ד' יוחנן קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו, ומתרץ, ההוא כחוש הוה.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"ט עמוד ל"ד. - מכתב הנוכחי הגיע אלינו מאוצרו הטוב של ידינו הרב שמואל דוד הכהן פרידמאן נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.
(ב) נולד בשנת תר"ל לפ"ק לאביו הג"ר ישראל דוד גראס ז"ל. ה' תלמיד מובהק של הגאון מוהרי"א אבר"ק מארגארעטען זצ"ל, ושל הגאון מוה"ר בנימין זאב מאנדלבוים אבר"ק פאטמאר זצ"ל. שימש ברבנות בק"ק נייפעסט ובק"ק אובן, ושנים רבות ה' חר מבי דינא דבה דק"ק בוראפעסט. נרפס ממנו ספר תבואת יקב עה"ת (ספר בראשית). נפטר ביום כ"א לחודש אדר שני שנת ת"ש לפ"ק, ומנ"כ בעיר בוראפעסט. - חידו"ת הללו הועתקו מכת"י בנו הג"ר אהרן צבי נראס אבר"ק פאמאז הי"ד, שהעתיקם מכת"י אביו ז"ל.

ולכאורה יש לדקדק הא מתניתין אוקימנא כמאן דאמר יש בגידין בנותן טעם, והטעם דאמרינן במשנה ירך שנתבשל בה גיה"נ משום גיד, א"כ מה עלה כרעת המקשן, וכי לא ידע דשאני לן בין חלב לטעם הגיד. ועוד יש לדקדק, דהנה בתוס' (בד"ה אבל) הקשו, וא"ת מאי קמ"ל פשיטא דצלי מותר, דלא מצי למימר הוא הדין צלי, דא"כ למה לי נתבשל, הא משעת מליחה נאסר, דמליח הרי הוא כרותח דצלי. ותירצו דקמ"ל דלא נאמר דנתבשל דמתני' היינו נצלה כראשכחן ויבשלו את הפסח. ולכאורה אליבא דמקשן דסבר דבאמת ה"ה נצלה, א"כ קשה קושית התוס', והדרא קושיא לדוכתין.

והנראה לענ"ד בכללן של הדברים, דהנה כתב השערי דורא בשם או"ז מובא בב"ח סימן צ"ח, דשומן הירך בשר מקרי ולא חלב, אבל שומן חלב של בין הרקין חלב מיקרי. וחוצ' מה דנפקא לן מינה לענין מין במינו כמבואר בפוסקים, נראה לי לומר ע"פ סברא דנפקא לן מינה לענין דין כחוש ושמן באיסור והיתר, דכל דמיקרי בשר דינו ככחוש, ואם נפל שומן הירך על ההיתר לא אמרינן דמפפע, וכמו שכתב ר"ת לתירוץ הראשון דחלב כחוש אינו מפפע, ואם כי לדעת הרבה פוסקים אין לחלק כן, מ"מ אחר העיון נוכל לומר כן בשיטת השערי דורא.

והנה התוס' כתבו תירוץ אחר, דכחוש הוא ובטל בשרשים. והנה להטור והמחבר ועוד קצת פוסקים דסברו וקאי בשיטת ר"ת, חלב כחוש אינו מפפע, אולם הסמ"ק, (ועיין מהרש"ל בים של שלמה בשמעתין), סותר שני התירוצים של התוס', וסבר דחלב כחוש מפפע, ואוסר בליכא ששים הנראה לעינים, ולא שאני ל' בין כחוש לשמן הרבה. ועתה יש לומר, דהמקשן והתדצן פליגי בפלוגתת הפוסקים וסמ"ק, דהמקשן סבר כרעת הסמ"ק, דלא שנא כחוש ולא שנא שמן מפפע, ומקשי שפיר מגדי שצלאו בחלבו. אולם התרצן סובר כרעת הטור ומחבר ושאר הפוסקים וכהתירוץ הראשון של התוס', דכחוש אינו מפפע, לכן מתרץ שאני חלב דמפפע, משא"כ שומן, וכרעת ר"ת דשמנו של גיד אינו מפפע, עיין תוס'.

ומעתה דהמקשן רוצה לאסור מטעם דמפפע וה"ה נצלה, יש לומר דסבר כאמת כתירוץ התוס' דנתבשל דבמשנה היינו נצלה, ואי נמי יש לומר דנתבשל דבמשנה נתבשל ממש, מ"מ לא קשה קושית התוס', ד"ל כרעת הרמב"ן וכמה פוסקים דבשיטתי' קיימא, דחלב אינו מפפע במליחה, ואפילו חלב שמן, ואע"ג דאמרינן מליח הרי הוא כרותח דצלי, הני מילי לאפוקי מרותח דמבושל, אבל להא מילתא לעינן מפפע, גרוע מצלי. וא"כ אין זה פשיטא, דלעולם אי לאו דשמואל יש לומר ה"ה נצלה, ולא קשה קושית התוס', דאע"ג דאין מבשלין בלא מליחה, מ"מ מליח אינו כרותח להא מלתא.

ולפי זה מיושב ג"כ קושית התוס', שהקשו דאף במשנה יש שומן הגיד ונאסר אף בנצלה. ולפי הצעת דברינו אלה, דכל שומן הירך מיקרי כחוש וחלב חלב מיקרי שמן, יש לפרש ולתרץ, דהנה התוס' והרא"ש כתבו, כחוש הוי, ולכך אינו מפפע. עוד י"ל כחוש הוי, ויש בו מעט חלב ובטל בס'.

והנה הטור בס' ק"ה כתב, כמה דברים אמורים באיסור שנפל בהיתר, היינו חתיכת היתר ולא נייער וכיסה אינו אוסר אלא כדי נמילה בידך או גידו, וכיוצא בו דבר כחוש שאין בו כח לפעפע בכל החתיכה, אבל גדי שמן שצלאו בחלבו, אסור לאוכל אפילו מדיש אזנו. וכתב הכ"י דהטור כתב דין דגרי שצלאו בחלבו סתם, ולא פירש אי סובר כדעת הראשון או השני בהתוס'. והקשה הפרישה, הא כיון דכתב הטור, וכיוצא בו דבר כחוש, משמע שסבר כתירוץ הראשון דחלב כחוש אינו מפעפע.

אולם לפי דברינו הנאמרים הנ"ל יבואר שפיר, דהואיל ושאני לן בין שומן לחלב, וירך עם גידו נאסר בוודאי מפני שומן הגיד, דהא קי"ל דאין בנידין בנו"ט, ויען כי שומן הוא דבר כחוש, לכן לא נאסרה הירך כולה. אמנם אנן דמחלקינן בחלב עצמו בין כחוש לשמן, וכמו שהבין הרשב"א בפירוש ר"ת דטבע של כהמה כחושה, שחלבה כחוש ואינו מפעפע, אולם משומן לחלב אינו לנו לרון, א"כ אע"ג דכתב לנו הטור דין דשומן כחוש, מ"מ עוד לא נורע לנו לחלב, א"כ שפיר נמצא שכתב דין דגרי שצלאו בחלבו סתם, ואין אנו יודעין אם בהתירוץ הראשון דחלב כחוש אינו מפעפע, או דבהמה שמינה שחלבו שמן אין ששים כבהמה נגד החלב. והטעם דנחתנין כל כך לחלק בין שומן לחלב, נוכל לומר משום דכל עצמו דשומן הגיד הוא רק מדרבנן, ודלא בהרמב"ן ביבמות מ"ה שרוצה לומר שהוא דאורייתא. וכוז מיושב נמי לענ"ד שפיר מה שמקשה הראב"ד על הא דאמרינן בגמרא (להלן צ"ז ע"ב) אמר רב נחמן גיד בס' ואין גיר מן המנין, ביצה בששים ואין ביצה מן המנין. וגרסינן עוד (בדף צ"ח ע"א) אמר רבי חלבו ביצה בששים והיא אסורה, בששים ואחת והיא מותרת. ופסק הרי"ף דכביצה בעיגן ס"א והוא כר' חלבו, ובגיד פסק כרב נחמן בששים והוא. והקשה הראב"ד (מובא בהרשב"א בתורת הבית הארוך בשמעתין), דלמה פסק בגיד כרב נחמן ובביצה כרבי חלבו. ותירצו שם, יש מפרשים משום חשיבת ביצה הוסיפו עוד אחת, והרמב"ם כתב דהטעם דאמרינן משום שהוא ברי', דהא כביצה שיש בה אפרוח עסקינן, לכן הוסיפו עוד אחת, ודחה הרשב"א דבריהם, עיין שם. והרמב"ן כתב משום דכביצים יש קטנים וגדולים, לכן הוסיפו עוד אחת, והוא מחזור ונכון.

ואחר כל זאת נראה לי בישובן של הרבנים, רכיון דאנן קימ"ל דאין בגידין בנותן טעם, והטעם דאמרינן ירך שנתבשל בה גיד הנשה, הוא רק מפני שומן הגיד, ושומן הגיד איסורו רק מדרבנן, לכן ביצה שאסורה מן התורה, פסק הרי"ף כדעת המחמיר, ובגיד שהוא דרבנן (כמבואר לעיל), כתב ופסק כדעת המיקל להקל כדרבנן.

הערות שונות

מהרב הגאון מוה"ר יוסף זוסמאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר הי"דא)

(א) נסתפקתי לשיטת הראב"ר (פ"י מהל' טומאת אוכלין הי"ז) רעצים ולבונה מחמת חיבת הקודש הם מקבלים טומאה מדאורייתא מדין אוכל, אם אחר שקיבל העץ טומאה, עשה ממנו כלי, אם יוצא מהכלי הך טומאה ע"י טבילה, מי אמרינן כיון דטומאתו הי' ע"י מה שהוא אוכל, א"כ הרי דין טומאתו כאוכל, דלא מהני לי' טבילה, או כיון דסוף סוף הוא כלי, שוב מהני לי' טבילה. שבת וראיתי דלפי מה שתפסו רבני האחרונים דסבין של הקרש דהוי כלי שרת שייך חיבת הקודש, וכן בכל כלי שרת, והרי מבואר בפסחים (ע"ט) וחגיגה (כ"ו) דמהני לי' טבילה, אם כן מוכח דלמה שנשמא מחיבת הקודש מהני טבילה.

(ב) נסתפקתי בהא דאיתא בנוזר (רף מ"ג ע"א) דלריש לקיש רבנן ררבי סברי דכהן חייב בחילול אם נגע בגוסס, והבה"ג כתב כן להלכה, ורבינו הגרול בסמ"ג כתב דאף ר' יוחנן לא פליגי עלה דריש לקיש דלרבנן מחויב הוא ליהורר מטומאת גוסס. ועל פי זה אני שואל, אם מחויב כהן להטמאות לגוסס, שהוא מהשבעה קרובים שלו. ונראה ברור רלשיטת הר"מ דהטומאה לשבעה קרובים הוא מדין אבילות, אם כן גוסס דהרי הוא כחי לכל דבריו, אי אפשר לומר דיתחייב להטמא לו. אלא שעורר אני מסתפק, אי נימא כן, אפשר דעוד הוא מוזהר שלא להטמאות, ובפרט לשיטת הר"מ דהטומאה לקרובים אינה כי אם דחוי'. אך זה צריך לי עיון גדול, לשיטת רבינו אלעזר ממין המבואר בסמ"ג דאף ר' יוחנן מודה על הגוסס מוזהרים לרבנן דרבי, אלא דהוא סובר דאף לרבי מוזהרים על הגוסס, ורק טומאת אוהל אין בהם, אבל הוא מטמא במגע. ולפי"ז היאך יפרנס גמרא ערוכה כיומא (רף כ"ג) תנו רבנן מעשה בב' כהנים שהיו שניהם שוים ורצים ועולים ככבש, קדם אחד מהם לתוך ד' אמות של חבירו, נשל סבין ותקע לו בלבו, עמד ר' צדוק על מעלות האולם כו', בא אביו של תינוק ומצאו כשהוא מפרפר, ואמר להם הרי הוא כפרתכם ועדיין בנו מפרפר ולא נטמא הסבין, ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים כו'. הרי להדיא דכיון דהתינוק מפרפר לא נטמא הסבין, ואי נימא כשיטת הר"א ממין, הרי נטמא הסבין שהרי נגע בתינוק בשעה שהיה גוסס ומנויר, ונהי דבאהל לא מטמא, מ"מ הרי מטמא בנגיעה. אלא ודאי מוכרח מכאן בע"כ דלא כשיטת הר"א ממין. ועיין סנהדרין (רף ע"ח ע"א) וצ"ע, וד' יאיר עיני בתוה"ק אמן.

(ג) נסתפקתי בדין טומאת קרובים, אם נשים כהנות מצווים להטמאות לקרובים כמו שהכהן מצווה. ומקור ספיקתי הוא לשיטת הר"מ שכתב דליכא מצוה

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קט"ז עמוד ל'. - חידושים והערות הללו הועתקו מפנקסו והגיעו אלינו מאת ידידנו הרב חנוך הענק סאוויצקי נ"י. ישא ברכה מאת ר'.

דטומאת קרובים כי אם היכא שהוא מוזהר על טומאתו, אם כן כיון דנשים אינם מוזהרות על הטומאה, אף אם הם כהנות, לכך ליכא עליהו טומאת קרובים. ובוזה ה' מתיישב קושיא אחת חמורה, לשיטת הרמב"ן ושאר ראונינים דנשים אין חייבות בשמחה מדאורייתא, ואבילות יום ראשון הוא מדאורייתא, אם כן למה אינו נוהג אצלן אבילות כרגל. ולפי"ז יש לומר, כיון דהר"מ כתב דדין הטומאה לקרובים הוא מדין אבילות, אם כן כיון דנשים אין מצווים להטמאות לקרובים, אין אבילות שלהם מדאורייתא.

(ד) עיין סוכה דף ב' ע"ב בהנהות רעק"א, שכתב דאשה אפילו מדרכנן לא מחייבה לחנך את הקטן. וכמדומה שאישתמיט ל' סוגיא מפורשת, והוא בחגיגה (דף ו' ע"א) עד הכא מאן אייתי, אמר אביי עד הכא אמו דמחייבא בשמחה אייתית ל' כו', מבואר מזה דחלוק היא מצות חינוך אצלה, דבמה שהיא חייבת, היא מחייבת לחנך, ולא בשאר מצות, והוא דבר חדש. ועיין בר"מ פ"ג מציצית ופ"ז מלולב הי"ט, ויש לפלפל.

(ה) נסתפקתי בהא דקיימא לן דאם יש האימורים ולא אכדו, אסור לאכול את הבשר, אי שיעור הקטרת אימורים הוא הנחה בראשו של מזבח, או דהוה כהא דקומץ דמתיר בהקטרתו שירים באכילה, דפליגי בה אמוראי בהקומץ רבה (דף כ"ו ע"ב) דר"ח אומר משמשלה בהן האור, ור"י אומר משתצית בו את האור ברובו, ועיין ד"מ פכ"ב ממעשה הקרבנות הלכה י"ג, ובנמ' שם כאן לקלוש כאן להתיר, והוא ספק עצום לדינא, וצע"ג. - שכתתי וראיתי שהרגיש בזה בתור"ה קומץ, ולכאורה יש להביא ראי' מהא דמקשה בפשיטות בפסחים (נ"ט ע"ב) והא כל כמה דלא מיקטרי אימורים לא מישתרי בשר, ואמאי לא משני דמיירי בשהעלה האימורים לראשו של מזבח ואח"כ הוריד, ומוכח מזה דאין לחלק בין קומץ לאימורים.

(ו) נסתפקתי בדיון זריקת פיגול, דאמר רב נידל במעילה (דף ג') דאין מביאה לידי פיגול בקרשים ומשום דזריקת פיגול לא אליס למיקבעי' במעילה, מהו הדין אם חישב בזריקה ע"מ לאכול חוץ לזמנו דקיימא לן דמחשבין מעבודה לעבודה, כמה נקבע הפיגול, אם הפיגול נקבע בהעבודה שהוא חושב בה, ונמצא דהזריקה היתה בהכשר, או לא, ואי נימא דבזריקה לא נקבע הפיגול אלא בעבודה שהוא חושב בה, אם כן משכחת לה דזריקת פיגול יביא לידי מעילה, ועיין בתוס' דמעילה שם. ובוזה ה' מתיישב לכאורה קושיא נפלאה בהא דכריתות (דף י"ד), דקא פריך שם על הא דיש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ד' חטאות ואשם אחד, שמא שאכל חלב והוא נותר וזמן המוקדשים דחייב משום מעילה, ופריך וליתני נמי פיגול, ומשני שם בנמ' כמה תירוצים. ולכאורה הרי לא קשה מידי, דהרי מתניתין מיירי בבכור דהוא קרשים קלים, וכמבואר בשבועות (דף כ"ד), והרי זריקת קרשים קלים אם הוה בפיגול אינה מביאה לידי מעילה, אם כן איך אפשר למיתני פיגול, דא"כ תו לא

חייב משום פיגול. ולפי הנ"ל יש לומר רמשכחת לה בכה"ג, ועיין ר"מ בהל' פסולי המוקדשים, רמשמע מלשונו, דפיגול של מחשבין מעבודה לעבודה נקבע כמה שחישב, ולא כמה שעבד. ועיין זכחים (דף מ"ג) והא דרב גידל ברותא היא, ועיין ר"מ הלכות מעילה, ויש להאריך, וכתבתי כאן למזכרת. ויש לפלפל בעצם סברת הת"י דזריקת פיגול לא אלים למיקבעי' בפיגול, ועיין ראש השנה (דף כ"ח), ולא כתבתי כאן כי אם מה שאני מסתפק ושואל.

ז) נסתפקתי בהא דקיימא לן במנחות (נ"ז ע"ב) דעל עירוב שאור ודבש בהקטרה, חייבים אף על משהו, משום דכתיב כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לד', אם במעלה בשר חטאת ובשר אשם, ובשר קדשי קדשים, ובשר קדשים קלים, שהוא חייב, כדילף לה במנחות שם, מהא דכל שממנו לאישים הרי הוא ככל תקטירו, אם גם עליהם חייבים על משהו או לא, ולא מצאתי מי שיעיר בזה, וצ"ע רב.

ח) אני מסתפק ושואל בהא דקיימא לן בפסחים (דף ס') דהפסח שבא בטומאה נאכל גם בטומאה, והתוס' כתבו בפסחים (דף ע"ז) ובמנחות (דף ט"ז) דאכילת הפסח לכו"ע רק דחוי' היא ולא הותרה, אף למאן דאית ל' דטומאה הותרה בציבור, [ומה שיש לפלפל דאם כן למה פריך בסנהדרין (דף י"ב) למ"ד טומאה הותרה בציבור למה עיבר חזקי' את השנה מפני הטומאה. ולפי"ז הרי ה' יכול לעבר את השנה מפני אכילת הפסח, אין כאן מקומו. אבל עכ"פ למאי דקיימא לן דטומאה דחוי' היא בציבור, הרי ודאי דפסח אכילתו היא מטעם דחוי'], ולפי"ז אני מסתפק דאפשר דאין היתר לאכול כי אם כזית כרי שיקיים מצות אכילת הפסח, אבל יותר מכזית אינו יכול לאכול, דאינו רוחה אלא הכזית, אבל יותר מכזית לא, דהרי היותר מכזית אין חיוב אכילתו משום חיוב הפסח, אלא משום אכילת קדשים, וזה אינו רוחה את הטומאה.

ויש לכאורה להביא ראי' מהא דפסחים (פ' ע"א) הרי שהיו ציבור מחצה טמאים ומחצה טהורים מטמאין אחד מהם כשרץ, ופריך ויטמאנו כמת, ומשני אם כן אתה מדרחהו מחגיגתו. ולמה ה' צריך לומר אם כן אתה מדרחהו מחגיגתו, בפשוטו ה' לו לומר אם כן אתה מדרחהו מאכילת פסחו יתר על הכזית, דהרי היותר על הכזית, אם הוא טמא שרץ מותר לו לאכול, דהרי טבל אטומאתו, אבל טמא מת צריך הוזהר שלישי ושביעי. וכן יש להביא גם ראי' ברורה מהא דפסחים (דף ע"ט ע"א) או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים יעשו בטומאה, ובתוס' שם כתבו וז"ל, אע"פ שיכולים ליוהר שלא יגעו, כיון דאשתראי טומאת אימורים אישתראי נמי טומאת בשר, דאמר בפרק מי שהי' טמא (לקמן צ"ו) דכל היכא דאשתראי טומאת בשר אישתראי טומאת אימורים כו'. ולפי"ז הרי מוטב שיביאו בטוהרה כרי שיוכלו לאכול יתר על כזית, ועיין ר"מ פ"ד מביאת המקדש הי"ב, ופ"ז מקרבן פסח ה"א, וצ"ע רב, כי מן הסברה הברורה נראה דאסור לאכול יתר

על כוית. [ועיקר דברי התוס' שכתבו דאכלה בשומאה לכו"ע דחוי' היא, הנה מקורם שהור הוא מגמ' דיומא (דף ו' ע"א) אמר רב נחמן מודינא היכא דאיכא שיריים לאכילה, וזה ברור].

(ט) עיין בר"מ פ"ט ממעשה הקרבנות הלכה כ"ד, דמעשה לחמי תודה הי' בחוץ, והכסף משנה לא הראה את מקור דבריו. ולדעתינו ראי' ברורה לזה, מגמרא ערוכה דפסחים (דף ל"ח ע"ב) תניא אמר ר' אילעאי שאלתי את ר' אליעזר מהו שיצא אדם בחלות תודה וריקקי נוזר, אמר לי לא שמעתי, באתי ושאלתי לפני ר' יהושע, אמר לי הרי אמרו חלות תודה וריקקי נוזר שעשאן לעצמו אין אדם יוצא בהן, למכור בשוק יוצא בהן, כשבאתי והרציתי דברים לפני ר' אליעזר, אמר ברית הן הן הדברים שנאמרו לו למשה בסני איכא דאמרי ברית הן הן הדברים שנאמר למשה בסני, ולא טעמא בעיא, וטעמא מאי אמר רבה כל לשוק אימלוכו מימלך אמר אי מודבן מודבן אי לא מודבן איפוק בהו אנא. ופירש"י, ידי חובת מצה. ומעתה הרי מוכרח מזה דלחמי תודה הי' אפייתן בחוץ, דאם הוה בפנים, הרי ע"כ מוכרח הוא להיעשות בפנים, ונתקדש בכלי שרת לשם זבח, ואיך יוצאים בה ידי מצה, והרי אסור לאכלה דהוה לחם קדשים, וזה ברור. ועיין מנחות (דף כ"ז) ובברכת הזבח וצאן קדשים, וקצתני בזה ודו"ק.

(י) נראה לדעתי דבר ברור, דהא דאמרינן בכל מקום דקרבן צריך מלח, היינו שצריך מלח כשיעור מליחה של בשר היכא דהקרבן הוא בשר, ונהי דמדין מלח של קרבן אין צריך שיעור זה, מ"מ הרי כיון דבלא מלח אסור הקרבן לישראל משום איסור דם, אם כן לא הוי ממשקה ישראל מן המותר לישראל, ונהי דבישראל היכא דצולה את הבשר מותר בלי מליחה, היינו משום דהאש מוציא את הדם, אבל הכא הרי אסור לקרב הבשר אצל המזבח, דהרי האש של מזבח יוציא את הדם, והדם יהי' על המזבח, והדם אינו ממשקה ישראל, והרי מבואר בש"ס חולין (דף צ') דעיקר הטעם דמקריבין החלב והדם לגבי המזבח לרבנן דפליגי ארבי, אף שאינו ממשקה ישראל, משום דמצותו בכך, אם כן הכא דלאו מצותו בכך, שוב אינו ממשקה ישראל מן המותר לישראל, וזה ברור.

ובזה אני אומר דבר ברור בשוב קושית מהר"י ז"ל אלפאנדרי, הביאו המשנה למלך בפ"א מהל' שבת הלכה ה', ובפ"א מהל' תמידין ומוספין הלכה ז', בהא דאמרו במנחות (דף כ"א ע"א) על כל קרבנך תקריב מלח, תקריב מכל מקום, תקריב ואפי' בשבת. והקשה דלמה לי קרא, הרי אין עיבוד באוכלין. אמנם לפימ"ש"כ לא קשה מידי, דאי לא הוה כתיב תקריב אפי' בשבת, אז הי' אסור ממילא למלוח בשבת משום דמוציאו מידי איסור דם והוה מתקן, ועיין שבת (דף ק"ג ע"ב) מה לי מתקן גברא מה לי מתקן מנא, ועיין מרדכי פרק לולב הגזול גבי ענביו מרובה מעליו, דאף תיקון מצוה הוה חיוב דאורייתא, ופסחים (דף ע"ג). והא דאיתא במנחות שם תקריב ואפי' כ"ש, דמשמע מזה דלא צריך מלח כשיעור מליחה, היינו לענין המצוה דעל כל קרבנך תקריב מלח, משום שיכול למלוח

כשיעור מליחה שיוציא את הדם, ואחר כך להריח ולהסיר את מלחו, וליתן עליו מלח כ"ש, ויוציאן במלח כל שהו ידי מצות תקריב מלח, אבל בודאי הוא שצריכים למולחו תחילה כשיעור מליחה כדי שיהי' ממשקה ישראל, וזה ברור. והאי תקריב אתי לרבווי כשיעור מליחה שהוא תיקון והוא מוכרח להיות, ואפ"ה הוא מותר, ואי לאו קרא, הוי אמינא כיון דהקטרת החלבים ואימורים כשרים בלילה, ימתינו עד הלילה ואז יקריבו.

(יא) נסתפקתי בדין ממשקה ישראל המבואר במנחות (דף ה') ובפסחים (דף מ"ח) ובחולין (דף צ') ובזבחים (דף פ"ח), אם גם בבמה בעי ממשקה ישראל, והוא ספק עצום ורב, ולא מצאתי לעת עתה לשום אחד מגדולי האחרונים שיעמדו בזה, [ובדין כהונה כבר פלפלו בזה]. ואחרי העיון נראה לדעתי לפשוט ספק זה, והוא דהנה בקרבנות מצינו עוד פסולים כמו נרבע ונעבד ומוקצה וטריפה, והני תלתא פסולא כוליה מחד קרא דמן הצאן ומן הבקר ממעטינן, וכן טריפה. והנה גם בהני פסולין יש להתספק אם הנה נוהגים בבמה. אך לענין ספק זה מצאתי מפורש יוצא מפי המדרש תנחומא פ' נשא דהם ישנם בבמה. ואעתיק לשון התנחומא בפסקא כ"ח, ביום השביעי נשיא לבני אפרים כו', אמר ר' אבא בר כהנא שבעה דברים עשה גדעון, הקריב פר הנעבד ופר המוקצה ובנה מזבח וזכרת עצים מן האשירה והקריב בלילה קרבן על ידו בלא כ"ג והי' מן הכומרים, וכל מה שעשה על פי הגבורה עשה כו'. הנה נדעון הקריב בבמה, ואפילו הכי אמר שהקריב את הנעבד והמוקצה, הרי דנעבד ומוקצה אסורים לבמה. וכוליה ילפינן מהא דמן הצאן ומן הבקר, הרי דהך קרא דמן הצאן ומן הבקר קאי גם אבמה. ומהך קרא דומן הבקר ממעטינן גם טריפה כמבואר במנחות (ה' ע"ב), ומעתה גם טריפה נוהג בבמה, דהרי מחד קרא ילפינן.

ולפי זה הרי יש לנו דאי' ברורה דהך ממשקה ישראל, אף בבמה בעינן, דאי לא תימא הכי אלא דבבמה לא בעינן ממשקה ישראל, אם כן מאי פריך במנחות (ו' ע"א) למה לי הך קרא דמן הצאן למעוטי טריפה, תיפוק לי' דלא הוי ממשקה ישראל. ולפי זה הרי צריך וצריך הך קרא, דאי לאו הך קרא דממעט טריפה, הרי לא היה טריפה פסול אלא משום ממשקה ישראל, והי' כשר בבמה, והך קרא אתי לפוסלו אף בבמה, אלא ודאי דמוכרח מזה בראי' ברורה דהך דמשקה ישראל נוהג גם בבמה, ושפיר פריך למה לי קרא למעוטי טריפה, תיפוק לי' דלא חשיב ממשקה ישראל, והיא דאי' ברורה כע"י.

(יב) האחרונים כתבו לחקוד אם מצות עשה דאכילת קדשים איכא בכל שהוא או דבעי באכילת קדשים כוית. והאיד ר' את עיני דברור הוא דמצות עשה דאכילת קדשים איכא נמי בכל שהו, וכל האחרונים שפלפלו בזה אישתמיט' להו תורת כהנים ערוך בפרשת צו פרשה ב' מאמר י"א וז"ל, מצות תאכל מה תלמוד לומר, לפי שנאמר יאכלוה, אין לי אלא כולה, מנין אף מקצתה, תלמוד לומר תאכל אפילו כל שהוא, עכ"ל. הרי להדיא דמצות אכילת קדשים היא אף בכל שהוא.

בדין קריאת פרשת הנשיאים בחודש ניסן

נתן סג"ל הורוויץ
רב דקהל בית ישראל
מאנסי יע"א

נשאלתי אודות המנהג שיש בהרבה מקומות בחדש ניסן מוציאין ספר תורה לקרות הנשיאים, ויש הרבה חולקים על זה מחמת טלטול ס"ת בלא חובת קריאה, אם יש עצה דלאחר שסיימו קריאת התורה בשבת או בשני ובחמישי, יקראו הנשיאים אחר הקדיש קודם הגבה, או אחר הגבהת התורה, ולא יצטרכו לטלטל הספר תורה עוד הפעם.

ולע"ד אין נכון לעשות כן מן הטעמים אשר יבוארו להלן. - דהנה יש לחקור במצות קריאת התורה, אם המצוה היא רק הקריאה, והגבה וגלילה אינם מן המצוה, או י"ל דגם הגבה וגלילה הן בכלל מצות קריאה, ואין המצוה נגמרת עד אחר הגלילה, כי יכול להיות שבמצות קריאה נכלל גם כבוד התורה, ומתחיל המצוה בפתיחת הארון, דאז יש כבוד התורה דמבואר באחרונים דצריך לעמוד בפתיחת הארון קודש, ואח"כ קריאת התורה, ונשלמה מצות הקריאה בהגבהת הס"ת וגלילה, שבוה יש ג"כ כבוד התורה, ומבואר בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' דע"ו דלהראות חזונו של ס"ת לדברים בשעת הגבהת הס"ת, יש בזה חיוב דאורייתא. ואם כנים הדברים דנשלם מצות קריאת ס"ת יחד עם כבוד התורה, א"כ מסתבר דאין לעשות מצוה אחרת בנתיים, כגון קריאת הנשיאים.

ויש להביא ראי' לזה, מגמ' יומא נ"ו ע"ב, דרבנן סברי דהיו שני כנין במקדש אחד עבד דם השעיר ואחד עבד דם הפר, ולא ה' נוטל דם השעיר עד שמניח דם הפר, והטעם מבואר שם, דאין להתחיל בדם השעיר עד שגמר מצות דם הפר, וכיון דישנם שני כנים, הוי ההנחה בכלל המצוה, ע"כ צריך לגמור קודם מצות דם הפר ואח"כ להתחיל מצות דם השעיר. וע' ש"ע או"ח סי' קמ"ז ס"ח, ביום שיש ב' ס"ת לא יפתחו השני' ולא יסורו המפה עד שיגללו הראשון, וע"ש כמג"א סק"א שהביא מן הירושלמי דאין להוציא שני הס"ת ביחד אלא מניח הראשון ואח"כ מוציא ס"ת השני, וכתב המג"א דאנחנו אין נוהגין כן, והביא מן הגמ' יומא הנ"ל דאין להתחיל בשני' עד שגמר הראשונה, ונראה מזה דהירושלמי סובר דהמצוה נשתלמה בהנחת ס"ת לארון הקודש, ואפי' למנהגינו, מוכח עכ"פ דהגמר הוא בגלילת הס"ת, כמ"ש המחבר שם.

ויש להביא עוד ראי' דמצות קריאת התורה נשלמה בגלילת הס"ת, מגמ' מגילה ל"ב ע"א, עשרה שקראו בתורה, הגדול שבהם גולל הס"ת, וכ' שם בפי' רבינו חננאל, כלומר המשלים נותנים לו שכר כנגד כולם. הרי מוכח בהדיא דהגלילה היא השלמת מצות קריאת התורה, וע"ש בש"ע סי' קמ"ז ס"ד ונו"כ שם. ולפ"ז לכאורה, אחר גלילה קודם הכנסת ס"ת ה' אפשר לקרות הנשיאים, אכן

לדעת הירושלמי משמע דגמר מצות קרה"ת הוי בהנחת ס"ת לאה"ק, נמצא דאין לקרות הנשיאים, אפי' אחר גלילה, כיון שעריין לא נגמרה מצות קרה"ת שהיא ביחד עם מצות כבוד התורה.

אכן לכאורה כל הסברא הנ"ל אינה רק אם נאמר דהגבה וגלילה הם חלק ממצות קריאת התורה כנה"ל, ואפי' אם נאמר דגלילה היא בכלל מצות קרה"ת, עכ"פ ה' יכולין לקרות פרשת הנשיאים אחר גלילה קודם תפילת מוסף, ואח"כ להניח הס"ת באה"ק ולהתפלל מוסף. וזה לדין שאין אנו נוהגים כהירושלמי הנ"ל שסובר דהנחת ס"ת באה"ק הוי בכלל המצוה כמש"ל, ולכאורה ה' אפשר לומר דטוב לעשות כן, מלשלטל ס"ת אחר התפילה.

ונראה לומר דעכ"פ באופן זה הוי שינוי מסדר התפילה, דסדר התפילה היא, שחרית קרה"ת ומוסף, דקרה"ת הוי ג"כ בכלל תפילה, כמבואר ברמ"א יו"ד סי' דיו"ז סעיף מ"ח, ואם יקראו הנשיאים בנתיים הוי זה שינוי מסדר התפילה שתקנו לנו אנשי כנה"ג, והגם דמפסיקין במצות מילה בין קרה"ת למוסף, שם נאמר הטעם משום דזריזין מקדימין למצות, וחלה על האב מצוה זו בתחילת היום, ע"כ מקדימין כל מה דאפשר, אבל קריאת הנשיאים אינו אלא מנהג, ובודאי אין לשנות סדר התפילה כיון דאפשר לקיים המנהג אחר התפילה, הגם שזה גורם שלטול ס"ת, הלא בלא"ה משלמין ס"ת לקריאת הנשיאים ביום שאין בו קריאת התורה, ואדרבה ממה דחזונו דהוצרך לומר הטעם במצות מילה משום דזריזין מקדימין, מוכח דאי לא האי טעמא לא היו מפסיקין סדר התפילה מחמת מצות מילה. ואין לומר דצריך הטעם משום זריזין מקדימין, משום דבלא"ה הוי אמינא דתדיר קודם, דהרי היכא דאין שתי המצות שוות, מסתפק בנמ' מנחות מ"ט ע"ב אם שייך דין תדיר, וק"ו מצוה דאורייתא כמצות מילה, שחשובה ביותר כמבואר בנמ' יבמות ה' ע"ב, בודאי לא שייך דין תדיר, אלא מוכח דהסברא היא שלא להפסיק סדר התפילה, וע"כ צריך לשעמא דזריזין מקדימין, וממילא היכא דלא שייך האי טעמא, מסתבר לומר דאין מפסיקין.

ואפשר להביא עוד קצת סמוכין דאין לקרות הנשיאים אחר קריאת התורה, משיטת הראב"ה שהביא הב"י בא"ח סי' רפ"ב דהיכא דמוציאין ב' ס"ת יאמרו הקריש על ספר שני, דאם יסיימו הקריאה ולא יאמרו קריש, יש לחוש להנכנסים דיסבדו שזהו הקריאה של סיום, ומה שלא אמרו קריש משום דנמצא איזה פסול בס"ת, והגם דלהלכה אין נוהגין כן, כמבואר ברמ"א סי' רפ"ב ס"ד, אבל קצת סמוכין יש, דאין לקרות הנשיאים קודם מוסף.

ובפרט כבהכ"נ של רבים שיכול להיות שיש שם אנשים שאין להם מנהג זה, והוי לגבי דידהו שירחא דציבורא שיגללו הס"ת למקום הקריאה, ומבואר בראשונים דשירחא דציבורא שייך אפי' אין השירחא אלא לעשרה בני אדם בבמה"ד, ויש רוב שאין עליהם שירחא, יש לחוש להמיעוט, כן הביא בספר שלמי ציבור.

בענין קלוטה כמי שהונחה דמיא

חיים בן ציון פאלגער

מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

(א) במס' שבת דף ד' ע"א והא בעינן עקירה מעל גבי מקום ד' על ד' וליכא, אמר רבה הא מני ר"ע וכו' אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא. הנה יש לבאר טעמא דר"ע דס"ל קלוטה, ועיין בשפת אמת לקמן (צ"ז ע"ב ד"ה בנמ' כנון) שכתב דהוי הלכה למשה מסיני, מיהו עדיין צ"ב, דמצינו חילוקים בדבר מתי אמרינן קלוטה ומתי לא אמרינן, וא"כ ראוי לבאר גדר הדבר. דהנה רש"י ותוס' נחלקו אי אמרינן קלוטה למעלה מעשרה, דרש"י (בע"כ ד"ה ובתוך) כתב וז"ל, דאילו למעלה מ' לאו אויר רשות הרבים הוא אלא אויר מקום פטור הוא ואפילו קלוטה ליכא ע"כ, אבל התוס' (ד"ה דאמרינן) ס"ל דאמרינן קלוטה למעלה מ', שנסתפקו אי חייב זורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר למעלה מ' משום דילפינן ממושיט למעלה מ' דחייב, וכתבו וז"ל, דאי סבר כמי שהונחה דמיא לא הוה מצי למילף זורק ממושיט דהא לא דמיא כלל, דכיון דכמי שהונחה דמיא הוי זורק למעלה מעשרה כזורק מרה"י למקום פטור וממקום פטור לרה"י, ולא דמי כלל למושיט שהוא מרה"י לרה"י ורה"ר כאמצע ע"כ, והיינו דאם ס"ל קלוטה, א"כ כשזורק ברה"ר למעלה מ' הרי הוא כאילו נח במקום פטור, ואי אפשר לחייבו, דלא דמי זורק למושיט. ומבואר דפליגי התוס' ארש"י וס"ל דשייך לומר קלוטה אף למעלה מעשרה. ויש לבאר במאי פליגי אהרדי, וגם יש להבין שיטת רש"י מהיכי תיתי לחלק בין למעלה י' בין למטה מ'.

עוד יש לבאר שיטת הרמב"ן בענין קלוטה, דהנה עיין בדבריו לקמן (ה' ע"ב ד"ה הא) שמביא קשיא בשם התוס' דלרבי עקיבא דאמר קלוטה כמי שהונחה, זורק ד' אמות ברה"ר היכי משכחת לה, ותירץ שם וז"ל, ואיכא למימר כי אמר רבי עקיבא קלוטה כמי שהונחה דוקא בשנכנסה לרשות אחרת דקלוטה מחיצות, אבל בחדר רשותא לא אמרי ע"כ. והיינו דלא אמרינן קלוטה אלא כשנשתנה החפץ מרשות לרשות ולא כשנשאר באותו רשות. ויש לבאר הסברה בזה דס"ל דלא אמרינן קלוטה אלא כשנשתנה רשות החפץ, דמאי שנא.

ויש להקדים מ"ש האבני נזר (סימן ר"מ) דיש שני מהלכים בדברי הראשונים בהא דקלוטה, הא' דעת רש"י דע"י קלוטה חשיב כמונח על הארץ ממש, והיינו לפמ"ש רש"י בגיטין (דף ע"ט ע"א ד"ה כמי) דקלוטה כמי שהונחה לארץ, וכן כתב רש"י בעירובין (דף ל"ג ע"ב ד"ה אלא) בענין עירוב על גבי מקום ד' וז"ל, דכיון דלמטה מעשרה, הויא לה כמאן דמנחה אארעא דמיא, דכל למטה מ' קלוטה כמה שהונחה דמיא ע"כ. והב' היא דעת התוס' דע"י קלוטה חשיב כאילו נח באויר במקום אחד ואינו מתנענע, ולא אמרינן ע"י קלוטה דהוי כמי שמונח בארץ ע"ש.

מיהו יש לעיין בזה טובא, חדא לתוס' איך מהני הא דקלוטה שנחשוב את החפץ כעומד באויר במקום אחד, דהא לכאורה בעי הנחה על גבי קרקע. וגם שיטת רש"י צריך ביאור, דמאזיה טעם נאמר דקלוטה מהני שיחשב החפץ כמונח בארץ, כיון דבמציאות לא היה הנחה בפועל על הארץ.

(ב) ונקדים לבאר דין הנחה במלאכת הוצאה, דכשיתברר דין הנחה יובן ממילא ענין קלוטה כמי שהונחה. והנה עיין במה שפרש"י (ד"ה מעל) את קושיית הגמרא, והא בעינן הנחה מע"ג מקום ד' על ד' וליכא, שכתב וז"ל, מעל גבי מקום ד' דהוי חשוב למיהוי הנחתו הנחה ועקירתו עקירה ע"ש, ומבואר דס"ל דהטעם דבעינן הנחה ע"ג ד' הוא משום דרק ע"י הנחה במקום חשוב יש לו תורת הנחה, ובלא זה אע"פ שהיה הנחה במציאות, אין עליו תורת הנחה. אבל התוס' (ד"ה הא) פליגי ע"ז, שכתבו סברות אחרות בהא דבעינן מקום ארבעה וז"ל, אומר ר"ת דאין רגילות להניח החפץ בפחות מר' וכן היה מסתמא במשכן, ועוד אומר ר"י דאל יצא איש ממקומו משמע דקאי נמי אחפץ כלומר ממקומו של חפץ כו' ואין מקום חשוב בפחות מר' ע"ש. ומבואר מהתוס', דבאמת אף אם אינו מונח על מקום ארבעה, נמי יש לו תורת ניח, אלא דלענין הוצאה דשבת יש דין מיוחד של מקום ארבעה, לשיטת ר"ת, משום דלפינן ממה שהוא הרגילות להניח חפץ ושכן היה מסתמא במשכן, ולשיטת הר"י משום דיש גזה"כ מקרא דאל יצא איש ממקומו דבעינן עקירה ממקום ד'.

ווי"ל דמחלקותן תלוי בהכנת תועלת הנחה, דזה ודאי דבלא הנחה אינו חייב על ההוצאה, דכך קיבלו חז"ל דאין הוצאה בלא עקירה והנחה, כמ"ש רש"י לעיל (ג' ע"א ד"ה ירו), אלא דיש לחקור האם זהו מעצם מעשה המלאכה, ובלא העקירה וההנחה אין עלה שם הוצאה, אף דבעצם הרי הוציא החפץ מרשות לרשות, מ"מ לא חשובה מלאכה כלל בלי עקירה והנחה, או י"ל דשם המלאכה של הוצאה הוא על הוצאת החפץ מרשות לרשות, ואין העקירה וההנחה חלק מגוף המלאכה, אלא דגזה"כ היא לענין חיובא, דבעינן הנחה, והוא רק תנאי ודין לחיובא ולא מגוף המלאכה. ועיין בספר אפיקי ים (ח"ב סימן ד' ענף ח') שנסתפק בזה, וכתב שמדברי התוס' בפרק המצניע (צ"ג ע"א ד"ה חר) שכתבו וז"ל, דאי לא קרא דבעשותה הו"א אהכנסה ואהוצאה הוא דקפיד רחמנא וליחייב אפילו בלא הנחה, מוכח דס"ל כצד השני הנ"ל, דהוצאה מקריא גם בלא הנחה, כיון דעכ"פ הוציא מרשות לרשות, אלא דגלי לן קרא דבלא הנחה לא מתחייב, ע"ש מה שמפלפל בזה.

והנה צד הראשון צ"ב לכאורה, דלמה נאמר דבלי עקירה והנחה ליכא הוצאה, הלא במציאות נשתנה החפץ מרשות לרשות. וי"ל הביאור בזה, דס"ל דענין הנחה הוא שעל ידו חל על החפץ דיני הרשות, דאע"פ שע"י הוצאתו נשתנה במציאות רשותו של חפץ, מ"מ בלא עקירה לא הוי הוצאה מעליא ולא חשוב שיצא מרשות הראשון, ובלא הנחה לבסוף, לא חשוב שנכנס לרשות השני, וע"כ אינו חייב רק אם קודם ההוצאה היה מונח ברשות הראשון, שאז יש על החפץ דיני אותו הרשות, ולאחר ההוצאה הונחה ברשות השני, שע"י הנחה זו חל עליו דיני הרשות

החדש, ורק ע"י הוצאה כזו חשיב שנשתנה רשותו של חפץ, משא"כ אם לא הונחה מעיקרא ברשות הראשון, אין על החפץ דיני אותו הרשות, וא"כ כשהוציאו אח"כ, אינו חשוב כהוצאה, שהרי לא נחשב כנמצא שם מתחלה, וכן אם לא היה הנחה לבסוף, לא חשיב שנכנס לרשות החדש. וי"ל שכן הוא דעת רש"י, דהעקירה וההנחה הם מעצם מעשה הוצאה ובלעדם לא הוי הוצאה מעליה, דרך ע"י העקירה וההנחה משתנה דינו של החפץ, וכן משמע מלשונו המובא לעיל, שכתב שאין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה ע"ש. אבל התוס' הנ"ל ס"ל דאין תועלת הנחה להפיל דיני הרשות על החפץ, וע"כ אין נפק"מ לגבי עצם ההוצאה אם הונחה מתחלה או בסוף, דגם בלא הנחה בתחלה יש על החפץ דיני הרשות, ובלא הנחה לבסוף חל עליו שם הרשות החדש, דכיון שנשתנה החפץ מרשות לרשות, הוצאה מיקרי, ומה דבעינן עקירה והנחה, הוא רק דין צדדי, דכן נתקבל דלא מתחייב אהוצאה אלא א"כ נעשו תנאים אלו.

ועפ"י יש לפרש פלוגתת רש"י ותוס' הנ"ל לענין הנחה ע"ג מקום ארבעה, דרש"י ס"ל דבעינן מקום ד', משום דאע"פ שהונחה בהרשות, מ"מ בלא הנחה במקום חשוב, אין החפץ מקבל עליו דיני הרשות שנאמר שנעקר מן הרשות ע"י העקירה שלאח"כ, וכן ההנחה לבסוף בעינן שיהיה ע"ג מקום ארבעה מה"ט, דרך ע"י חשיב כהוכנס להרשות, משא"כ התוס' דס"ל דבעינן עקירה והנחה רק משום דהוי כתנאי לחיובא, א"כ מה לי אם הונחה במקום ד' או לא, כיון שבמציאות היה הנחה, וע"כ כתבו דבעינן הנחה במקום ד', רק משום דבעינן שיהא דומה למלאכת המשכן או משום דאיכא גזה"כ מיוחד דבעינן הנחה ע"ג מקום ד'. וכן מבואר במנחת חינוך (מצוה ט"ו אות ו'), דלדעת התוס' דין הנחה ע"ג ארבעה לא הוי יסוד בדין הנחה בכללות, אלא הוי דין פרטי לענין הנחה דשבת, שכתב להסתפק בהא דאיתא בפסחים (פ"ה ע"ב) בענין האיסור שלא להוציא מבשר הפסח החוצה דאינו חייב עד דעביר עקירה והנחה, אי בעינן לענין זה עקירה מעל גבי מקום ארבעה, וכתב דלפי תירוצו ר"ת לא בעינן עקירה והנחה מע"ג ארבעה לענין פסח, דהוא דין בשבת דוקא שצריך להיות דומיא דמלאכת המשכן, ולא דין בהנחה בכל התורה כולה, (וע"ש דלשיטת הר"י שייך דין זה אף לענין פסח כיון דילפינן שם ג"כ מקרא דלא תוציא). וע"כ שפיר ס"ל להתוס' דמצד עיקר יסוד ההוצאה לא בעינן הנחה ע"ג ד', ורק משום דברים צדדים בעינן הנחה ע"ג ד', ודו"ק.

ולפי"ז יש להבין מ"ש האבני נזר בביאור מחלוקת רש"י ותוס' בענין קלוטה. דמ"ש האבני נזר לפרש שיטת רש"י, דקלוטה כמי שהונחה בארץ דמיה, אין כוונתו דהוי כמונח בארץ ממש, אלא כוונתו דקלוטה מטיל על החפץ דיני הרשות שהיו חלין עליו אם היה מונח בארץ ממש, דכמו שע"י הנחה בפועל מקבל החפץ דיני הרשות, כמו כן ע"י דין קלוטה ג"כ מקבל עליו דיני הרשות. ולפמ"ש לעיל בשיטת רש"י, מוכרחין לפרש כן, דהלא לשיטתו בעינן הנחה במקום חשוב, וא"כ אם נפרש דין קלוטה כפשוטו, דהרי הוא כמי שהונחה בארץ ממש, הלא סוף סוף לא היה הנחה במקום חשוב, דהא תינח לענין עצם ההנחה, י"ל דע"י קלוטה חשיב כמונח ממש, אבל אי אפשר לומר דע"י קלוטה הרי הוא כמונח במקום חשוב, כיון

דבמציאות לא היה הנחה חשובה. אבל לפמ"ש נחא, רכין עצם ההנחה ובין דין הנחה במקום חשוב הויין דין אחד, ומהני קלושה להטיל על החפץ דיני הרשות, כמו שחל עליו דיני הרשות כשמונח במקום חשוב.

אבל התוס' ס"ל דמהני קלושה דק לענין שיחשב החפץ כאילו עומד באויר, דהלא נתבאר לעיל דמה דבעינן הנחה לתוס' הוא רק משום דנתקבל רכך הוא צורת המלאכה, אבל אינה מעצם המלאכה, וא"כ כרי שיושלם תנאי המלאכה בעינן שיעמוד בארץ במקום אחד וסגי. וא"כ לשיטתם הוי הפי' של קלושה כמי שהונחה, דכמו דבהנחה בארץ עומד החפץ במקום אחד, כמו כן ע"י קלושה אמרינן דחשוב כעומד באויר במקום אחד, וזה מספיק להשלים תנאי המלאכה. ומה"ט סבירא להו דלר"ע אף בארץ לא בעי הנחה במקום חשוב, דס"ל דלא בעינן שיהא דומה בזה למשכן וסגי בהנחה כ"ש, וע"כ מהני קלושה לומר דהוי כעומד במקום אחד אע"פ דלא נח ע"ג מקום ד', וכן כתב באבני נזר שם, רלשיטת התוס' ס"ל דל"ע דלא בעי הנחה במקום ד'.

ג) מיהו שיטת רש"י עדיין צ"ב, דמהו הסברא דע"י קלושה אמרינן דכשנכנס לאויר הרשות, חל עליו דיני הרשות כמו אם היה נח בקרקע הרשות, דהלא אם בעינן הנחה ממש כרי שתחול עליו דיני הרשות, איך אפשר לומר שמספיק מה דנקלט באויר שיטיל עליו דיני הרשות כמו הנחה ממש, דהלא באמת לא הונחה שם. אבל לפמ"ש הרמב"ן יוכן גדר הרבר היטב, דהנה עיין ברמב"ן לקמן (צ"ז ע"א ד"ה הא) שכתב ליישב מה דס"ל לרבי יהודה בפרק הזורק (צ"ז ע"ב) דקלושה כמי שהונחה, וזה סותר לכאורה מ"ש בפרק המוצא תפלין גבי היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מירו ס"ל לרבי יהודה דאפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו אלמא דלא ס"ל קלושה. וז"ל (בהוספת הגהות בלשון הרמב"ן שהג' הגר"ז מלצר), שאני התם שאין סופו לנוח שהרי אגרו בירו כו', רליכא למימר קלושה לא כמעביר ולא כתולה אלא בזורק בלבד שנקלטה באויר וסופו לנוח בארץ, ומשום הכי בעינן הנחה ע"ג משהו, אבל בזורק דהכא כיון שנקלטה כעצמה באויר כהנחה דמשהו דמיא, שהרי קלטה האויר וסופה לנוח אף שתנוח ברשות אחרת, וכל שכן בשנח באותו רשות עצמו, בהא אית ליה לרבי יהודה קלושה כמי שהונחה ע"כ. ומבואר מהרמב"ן, דאמרינן קלושה רק כשסופו לנוח שם, משא"כ אם אין סופו לנוח שם לא אמרינן דין קלושה. ולכאורה יש לעיין מהו הסברא לחלק בזה, אבל לפמ"ש י"ל דס"ל להרמב"ן כדש"י דתועלת קלושה היא דעל ידו מקבל החפץ על עצמו דיני הרשות שנכנס לשם, וע"כ ס"ל דכל זה שייך דק היכי דסופו לנוח שם, דמשום שסופו לקבל עליו דיני הרשות כשיונח שם, אמרינן דגם קודם ההנחה חל עליו דיני הרשות. ולפי"ז מובן דעת רש"י דע"י קלושה חל עליו דיני הרשות, דמה דסופו לנוח שם היא הסבה המעוררת דין קלושה, ועל דרך שכתב הרמב"ן וכמשנ"ת.

ועפ"י יש להבין מה שחילק הרמב"ן דאמרינן קלושה רק בשתי רשויות ולא ברשות אחד, ושע"כ חייב בזורק ד' אמות ברה"ר ולא אמרינן דפטור משום קלושה. דכיון דס"ל דתועלת הנחה היא כמה שמקבל עי"ז דיני הרשות, וע"כ אמרינן

דמשום שסופו לנוח כבר מקבל דיני הרשות קודם שנח בפועל, א"כ כל זה אפשר רק כשנשתנה הרשות, דברשות אחד אפילו קודם ההנחה כבר יש לו דיני הרשות, וא"כ מה לי שסופו לנוח בהרשות, ומשום הכי סובר הרמב"ן דלא נתעורר דין קלוטה בכה"ג דנאמר דכמי שהונחה דמיא. משא"כ בשתי רשויות ס"ל דמה שסופו לנוח שם מעורר דין קלוטה, דמיר כשכא לרשות החדש, בא במקצת אל הרשות, וזה מעורר לומר דכיון שנקלט במקצת נקלט בכולו ע"י דין קלוטה. וזה מדויק כלשונו שכתב וז"ל, שנקלט באויר וסופו לנוח שם, וכן מכואר לכאורה מדברי רש"י (ר"ה קלוטה) שכתב וז"ל, החפץ הואיל ונקלט באוירה של דה"ר כמי שהונחה בתוכו הוא ואע"ג דלא נח ע"כ. דמשום דסופו לנוח ברשות החדש, אמרינן דמיר שנכנס לרשות החדש נקלט באוירה, דמשום דסופו לנוח שם, ע"כ מיר מטילין עליו דיני הרשות, וזהו מ"ש ונקלט דהיינו שקיבל עליו קצת דיני הרשות. משא"כ לתוס' דס"ל דדין קלוטה הוא דחשיב החפץ כעומד במקום א' ואינו מתנענע, מה לי ברשות אחד מה לי בשתי רשויות, דבכל ענין הו"ל כמי שעומד באויר, ולהכי קשיא להו למה חייב בזרק ב' אמות, רע"י דין קלוטה הוא חשוכה כעומר באמצע הד' אמות, וע"כ צ"ל לשיטתם על דרך שכ' בת"י (ר' ע"ב) רלא אמדינן קלוטה להקל אלא להחמיר ע"ש, אבל לשיטת רש"י אי אפשר לחלק בכה"ג, דכיון דמקבל דיני הרשות, מ"ש להקל ומ"ש להחמיר.

ולפי"ז יש לפרש פלוגתת רש"י ותוס' לענין אי אמדינן קלוטה למעלה מ', רהנה נתבאר דלרש"י והרמב"ן הטעם דע"י קלוטה חל עליו דיני הרשות הוא משום דסופו לנוח שם, וע"כ כשנמצא למעלה מ' הלא אין סופו לנוח שם אלא בקרקע דלמטה, וא"כ אי אפשר לומר דחשיב כמי שהונחה במקום פטור, דכיון דאין סופו לנוח שם אינו מקבל דיני מקום פטור, משא"כ לתוס' דס"ל דקלוטה הוא דין בעלמא דהוי כמי שעומד באויר ואינו מתנענע, א"כ גם למעלה מ' אמרינן קלוטה וחשיב כעומד במקום אחד באויר מקום פטור, דמאי שנא, ודו"ק.

ויוצא לנו מזה, דלרש"י ורמב"ן דתועלת הנחה היא להטיל דיני הרשות על החפץ, מועיל קלוטה ג"כ שמשיל דיני הרשות על החפץ מטעם דסופו לנוח שם, ולהכי ס"ל דדוקא כשנשתנה הרשות יש מקום לומר קלוטה, דזה שסופו לנוח ברשות החדש, מעורר לומר דנקלט שם במקצת, וכיון שנקלט שם במקצת באוירו כלשון רש"י, אמרינן דכבר מוטל על החפץ כל דיני רשות החדש, ומשום הכי בזרק ד' אמות ברה"ר אין סבה לומר קלוטה, ופשוט דחייב. ומובן ג"כ מה דלא אמרינן קלוטה למעלה מ', דהלא אין סופו לנוח למעלה מ'. אבל לתוס' דס"ל דתועלת הנחה הוא דק דין צדדי מריני הוצאה, דכעי שיעמוד החפץ במקום אחד, ע"כ ס"ל דפעולת קלוטה ג"כ היא שיחשב כאילו עומד במקום אחד, ומשום הכי פשוט דהו"ל לומר קלוטה אף בזרק ד' אמות ברה"ר, ורק משום דלא נתקבל דין קלוטה להקל חייב, ומובן ג"כ מה דאמרינן קלוטה למעלה מ', דמה לי למעלה מ' מה לי למטה מ'.

(ד) והנה על פי הדברים הנ"ל, יש לבאר מה דמקשה הש"ס לקמן (ד' ע"ב), על מה דאוקים למתניתין כרבי עקיבא, דדילמא הנחה היא דלא בעי הא עקירה בעי, ויל"ע מהיכי תיתי להמקשן לחלק בין עקירה והנחה לומר דבעינן עקירה מע"ג ד' אע"ג דלא בעינן הנחה ע"ג ד', דמאי שנא. ועיין בפרש"י שכתב וז"ל, דילמא הנחה היא דלא בעי מדקתני ר"ע מחייב, אבל עקירה בעי מעל גבי מקום ארבעה, מדלא קתני ר"ע מחייב שתים אחת משום הוצאה ואחת משום הכנסה ע"כ. ומבואר דבאמת אין שום סברא לחלק ביניהם, אלא דכע"כ מוכרחין לחלק כן מדיוק לישנא דר"ע, דאם היה ס"ל לר"ע דאמרינן קלושה אף לענין עקירה, אי"ב הול"ל דחייב שתים, ומדכתב חייב לחוד ולא חייב שתים, מוכח דלא ס"ל קלושה לגבי עקירה, אלא בעינן עקירה מע"ג מקום ד'. ועיין ברשב"א שמקשה דאי מדוקיא דלישניה קא דייק, לא הוה ליה למימר בלשון דילמא. ובאמת יש לעיין למה כתוב קושיית הנמרא רק בלשון דילמא, שהרי מדיוק דברי ר"ע מבואר דחייב רק אחת כנ"ל, דהא תינח אם היה מקשה מסברא לחלק בין עקירה להנחה, היה א"ש מה דקאמר לשון דילמא, דבאמת אין לנו שום סברא לחלק ביניהם, אבל השתא שפרש"י דמדיוק לשון ר"ע קא מקשה, שפיר קשה קושיית הרשב"א אמאי קאמר בלשון אפשר ודילמא עקירה בעי.

אמנם יש לבאר לשון דילמא, לפי מה שנתבאר לעיל בשיטת דש"י, דלא אמרינן קלושה אלא כשנשתנה רשותו של חפץ, די"ל דאע"פ דהריוק בדברי ר"ע נכון הוא באמת, דודאי לא חייב כאן ר"ע שתים אלא אחת, אעפ"כ אי אפשר להכריח מזה דרעת ר"ע בעלמא הוא דלא אמרינן קלושה לענין עקירה. דהנה בצידור דר"ע כאן, דזרק החפץ מרה"י לרה"י דרך רה"ר, שפיר יש לחייבו על ההוצאה ע"י דין קלושה, משום דמיד שבא לרה"ר נתעורר דין קלושה וכמי שהונחה דמיא ונגמר מעשה ההוצאה, משא"כ כשהמשיך החפץ לעבור באויר ונכנס מרה"ר לרה"י, ודאי דפטור על ההכנסה, דהא לא היה עקירה על הכנסה זו, דהלא נתבאר דלא אמרינן קלושה אלא כשנשתנה החפץ מרשות לרשות, וא"כ בכה"ג דקודם העקירה לא נשתנה רשותו של החפץ, ודאי דלא אמרינן דין קלושה. וע"כ ס"ל לרש"י דאפשר דדוקא הכא לא חייב ר"ע אלא אחת, משום דאי אפשר לחייבו על ההכנסה וכמשנ"ת, אבל בעלמא אפשר דאמרינן קלושה גבי עקירה ולא בעינן עקירה מע"ג מקום ד', ואפשר דבעלמא בעינן עקירה מע"ג מקום ד'. וע"כ ממה דקאמר ר"ע הכא אי אפשר לברר איך סובר בעלמא, ושפיר איתא בגמרא לשון ודילמא, ודו"ק.

בענין מוסיף על בנין בשבת

יהושע יוסף שפריי
ברוקלין, ניו יארק

(א) במתני' ביצה י"ד ע"ב, משלחין כלים (כגדים) בין תפורין בין שאינן תפורין ואע"פ שיש בהן כלאים והן לצורך המועד. ובגמרא מקשינן, כלאים למאי חזו וכו', אלא בוילון (פירש"י, שראוי לפרסו כנגד הפתח), והאמר עולא, מפני מה אמרו וילון טמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו, ופירש"י מתעטף בשוליו (של הוילון) לפיכך יש תורת כלי עליו, (דבאמת כל מחובר לקרקע אינו מקבל טומאה, אבל זה כיון שמתחמם בו השמש יש עליו תורת כלי), וכיון דמתחממים כנגדו אסור לעשותו כלאים (מחשש שיתחמם בו), ומתריצין אלא בקשין וכו', ע"כ הנוגע לענינינו. ושם בתוס' ד"ה מפני, כתבו וז"ל, ובה"ג גרס וילון „אסור“ (דלרש"י הגירסא הוא „טמא“), ויש לפרש אסור לעשותו כלאים מפני שהשמש מתחמם כנגדו, ולא נהירא, דלא אשכחנא בשום מקום לא בברייתא ולא במשנה דיהא אסור וילון מכלאים, בשלמא טומאה אשכחנא כדתנן טמא וכו', ע"כ לשון התוס'.

ובמהרש"א פירוש לדברי התוס' (וכן הוא הפי' בפשטות), דכוונתם לחלוק על הבה"ג רק במה ש„גרס“ בגמרא אסור, אבל לא על עצם הדין דאסור לעשות וילון מכלאים, דאלת"ה אלא דלדעת התוס' מותר לעשות וילון מכלאים, מה מקשה הגמרא מהא דוילון טמא, והרי מ"מ כיון דראוי לעשותו ממנו וילון ביו"ט, יהא מותר לשלחו, וע"כ דכוונת התוס' הוא רק לחלוק על מה שכתב בה"ג בענין הגירסא, דאי אפשר לגדוס מפני מה „אמרו“ וילון אסור, כיון שלא אמרו כן בשום מקום. אבל כפי' קושית הגמרא, מפרשים התוס' כמו רש"י, דכיון שמקבל טומאה מפני שהשמש מתחמם כנגדו, ע"כ שאסור מדרבנן לעשות הוילון מכלאים מחשש שמא יתחמם, וא"כ קשה כלאים למאי חזו.

ובב"י יו"ד סי' ש"א הבין בדברי תוס', דכוונתם לומר דבאמת מותר לעשות וילון מכלאים, וכל האחרונים (מהרש"א, מהר"ם שיק, ש"ך שם ס"ק י"א, ועיין צל"ח) תפסו עליו, שמעיה בכוונת התוס', דאי אפשר לומר כן, דא"כ מה מקשה הגמרא מהא דוילון טמא, הא אכתי ראוי הוא לתלותו לוילון, ומה לנו בזה שהוא טמא. ודברי הב"י באמת תמוהים מאד, ומצוה ליישב.

(ב) ונקדים מ"ש הב"י, והמג"א (באו"ח סי' שט"ו ס"ק א'), בהא דמבואר שם בפוסקים, דמותר לעשות מחיצה בשבת כל שאינה מחיצה המתרת, וכתב שם הרמ"א, ולכן מותר לתלות וילון לפני הפתח אע"ג דקבוע שם, ע"כ. וכתב המג"א, כיון שהוא נע ונד ברוח מצוי, וגם אינו מעכב להולכים ושבים דרך שם, מקרי לא קבוע, ע"כ.

ובחזון איש (או"ח סימן נ"ב אות י"ג) תמה על זה, דמ"ש ממי שתולה דלת על צירי' דחייב משום בונה, ואע"ג דנע ונד למטה מ"מ הוא מתקיים תמיד על

ציריו, והיו בניינו להיות תלוי תמיד ונוח לנטותו בכל עת שירצה, עכ"ק. כוונת קושייתו, דהב"י לא ביאר אלא טעם שלא יהי' כאן משום תוספת אהל, לזה כתב הב"י דאינו קבוע כיון דנע ונדר, ותוספת אהל ארעי מותרת, אבל למה לא יהי' כאן משום בנין, דמוסיף על בנין חייב, ומה לי בזה שהוא נע ונדר, לענין בנין.

(ג) ונלע"ד לפי מה דמבואר בס' ש"ג לענין קנה וננר, דאסור להשתמש בו ולתוחבו בדלת, משום דנראה כבונה, אבל ביש עליו תורת כלי מותר. ומבואר שם בראשונים הטעם, דכיון שיש עליו תורת כלי, מוכח דלאהדורי ומישקל קאי, כיון שאין דרך לשקע כלי בבנין לבטלו שם לעולם. ונראה דיש עוד דברים בננו, דמוסיף על הבנין אינו חייב רק אם דבר המוסיף נעשה חלק מהבנין, אבל אם אינו נעשה חלק מהדבר, אין עליו תורת בנין. ולכן בכה"ג שהקנה והננר יש עליו תורת כלי, א"כ אינו מתבטל להמחובר, שיהא עליו תורת בנין, אלא דמ"מ הוה לן למיסר אם יניחנו שם לעולם, דאז יתבטל ממנו תורת כלי, לכן כתבו, דמכיון שאין דרך לשקע כלי בבנין לעולם, לכן אין כאן חשש בנין.

(ד) וא"כ לפי מה דמבואר בסוגיא דביצה הנ"ל באות א', דוילון תורת כלי עליו מפני שהשמש מתחמם כנגדו, א"כ אין כאן משום מוסיף על הבנין, אף אם הוא קבוע שם, דהרי כל השעה שהוא תלוי ועומד, תורת כלי יש עליו, ואינו מתבטל להבנין, לכן לא הוה כמוסיף על הבנין, ומיושב קושיית החזו"א.

(ה) ולפי"ז יש ליישב דברי ב"י התמוהים, דלדיד' נפרש הסוגיא בדרך אחר, דמקשינן כלאים למאי חזו, ומתרצינן אלא בוילון, היינו שראוי לתלותו לוילון, ולפי מה שכתבו התוס' להלן (ד"ה דאין משלחין) דרך אם ראוי ליהנות ממנו ביו"ט עצמו, א"כ מוכרח לומר דכאן מותר לתלות הוילון ביו"ט עצמו, וכמו"ש המג"א והב"י, דמותר לתלות וילון כשהוא נע ונדר, והרי קשה קושיית החזו"א, דמ"מ ליאסר משום מוסיף על הבנין, וע"כ מוכרחים אנו לומר כמו שכתבנו, דכיון שיש תורת כלי עליו אין בו משום מוסיף על הבנין, ולכן מותר לתלותו ביו"ט, ושוב מותר לשלחו. ועל זה מקשינן, והאמר עולא וילון שמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו, וכיון דכולי טעמא שיש תורת כלי עליו, מפני שמתחממים כנגדו, א"כ כאן שהוא כלאים ואסור להתחמם כנגדו, אף שמותר לתלותו, וכמו דס"ל להב"י ביו"ד, מ"מ הא ודאי דאסור להתחמם כנגדו, וכיון שכן, א"כ שוב אין עליו תורת כלי, ושוב אסור לתלותו בשבת ויו"ט וכקושיית החזו"א, דכולי טעמא דאין משום מוסיף על הבנין בתליית מחיצה, היינו משום דיש עליו תורת כלי משום דראוי להתחמם כנגדו, וכאן שהוא כלאים ואין ראוי לכך, שוב אסור לתלותו, ואם אסור לתלותו, אסור לשלחו, וא"כ אמאי תני כלאים במתני', למאי חזו, ומיושב קושיית האחרונים על הב"י, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

תצוה

ששה משמותם על האבן האחת ואת שמות ששה הנותרים על האבן השנית כתולדותם, מעשה חרש אבן פתוחי חותם תפתח את שתי האבנים על שמות בני ישראל. וכתב בבעל הטורים, ש'שה מ'שמותם ע'ל, ר'ת שמ"ע, שאמרו שמע ישראל וגו'. הנה פשוט שכוונתו על הא דאיתא בגמרא (פסחים נ"ו ע"א) שהשבטים אמרו ליעקב אבינו, שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד, כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד. אמנם הענין מחוסר הבנה, דאיוז שייכות יש להגמרא הנ"ל עם פסוק זה, ואף כי רמז בעלמא הוא, מעמא מיהא בעי.

ואפשר לומר הכוונה, דהנה כ"ה אותיות של ששה שמות השבטים שהיו חקוקים על האבן האחת, הם מכוונים כנגד כ"ה אותיות של הששה תיבות בפסוק שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד, וכ"ד אותיות של שמות ששה הנותרים שהיו חקוקים על האבן השנית, (עפ"י משי"כ באוחה"ק, שתיבת בנימן היא חסר יו"ד), הם כנגד כ"ד אותיות אשר בששה תיבות בדרך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ולפי"ז מובן היטב כוונת הבעל הטורים, שרמז מה שאמרו השבטים שמע ישראל וגו', בתיבות ש'שה מ'שמותם ע'ל האבן האחת, כי באותה האבן היו בה כ"ה אותיות כנגד כ"ה אותיות שבפסוק שמע ישראל וגו'.

ועפ"י יש להוסיף רמז גם בסיפא דקרא, דהנה הר"ת של השנית כתולדותם מעשה חרש, הם אותיות חכמ"ה, והס"ת של כתולדותם מעשה חרש אבן, הם אותיות השמ"ן. וי"ל הכוונה בזה, דלפי האמור, היו הכ"ד אותיות של שמות ששה הנותרים החקוקים על האבן השנית, כנגד כ"ד אותיות בברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וכבר אמרו חכמ"ל (שם במס' פסחים) דהתקינו שיהיו אומרים ברוך שם כבוד וכו' בחשאי. ולכן נרמז אצל אבן השנית, תיבת חכמ"ה ותיבת השמ"ן, ע"ד שכתב בספה"ק זרע קודש (בליקוטים לפ' תצוה, ובמאמרים לחנוכה ליל ג') דכשמריקים שמן מכלי אל כלי, אין קולו נשמע כמו שאר משקין, כי שמן מורה על חכמה, דבר שבחשאי, בבחי' סייג לחכמה שתיקה, והבן.

(כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זי"ע הי"דא)

(א) דבר נחמד הלז הועתק מפוסת נייר אחד, שהי' מונח בתוך משניות שהי' שייך לביהמ"ד דחסידים באבוב בעיר גארליץ, וכתב בראשו, - בשם כ"ק אדמו"ר הגה"ק שליט"א. - תיכף בראשית ההשקפה, עלה ההשערה בלבנו, שדבר זה יצא מפ"ק כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זי"ע הי"ד, אמנם מידי ספק לא יצא. - כשהבאנו את הנייר אל הקודש פנימה לכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, אמר כי יש אומדנא דמוכח, הן מהסגנון, והן ממה שנמצא בתוך ספר שהי' שייך לביהמ"ד דחסידים באבוב, כי ד"ת הללו הם מכ"ק אביו מרן מוהרב"צ זי"ע. וציוה להדפיסו בקובץ כרם שלמה, בתוספות הערה זו.

המשניות הנ"ל שייך קצת להב' הנעלה כמר מאיר אשר אפפעל נ"י תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב. ברכות התורה יחולו על ראשו.

תשא

כי תשא את ראש בני ישראל. ואיתא בגמרא (בבא בתרא י' ע"ב), כמה תרום קרן ישראל, בכי תשא את ראש, וקשיא מה חידש בדרש זה. אך יהי' הענין בהקדם מה שאמר הרב הגדול מהר"ש יצ"ו אב"ד דק' פוזנאק), על הפסוק (תהלים ק"י) מחץ ראש על ארץ רבה ידין בגוים מלא גויות, שהענין הוא כך, דכתיב (משלי י') וצדיק יסוד עולם, שצדיק אחד מעמיד כל, וכתיב בישעי' (נ"ז) מפני הרעה נאסף הצדיק, שכשישראל לא זכו וחוטאים, אז הקב"ה נוטל מהם צדיק אחד ומכפר על כולם, לא כן בגוים הללו הרשעים האלה, שהקב"ה נוטל מהם חסידי אומות העולם, אבל לא אחד, אלא הרבה מתים כאחד. וזה פי' הכתוב, מחץ ראש על ארץ, ר"ל הקב"ה נוטל ראש אחד מישראל, בשביל ארץ, שהוא כלל האומה הישראלית, כמה דאת אומר, כי תהיו אתם ארץ חפץ (מלאכי ג'), וכן והארץ לעולם עומדת (קהלת א'), ודרשו במדרש קהלת פסוק זה על ישראל, אבל ידין בגוים מלא גויות, ר"ל אצל הגוים הוא כהיפוך, מלא גויות דייקא, שהרבה חסידי אומות העולם נוטל מהם, ולא ראש אחד.

והנה כשכלל היהדות ח"ו חוטאים בנפשותם, הם כירידה התחתונה, כמה דאת אמר, כי שחה לעפר נפשינו (תהלים מ"ד), אבל כשהקב"ה לוקח ראש אחד ומכפר על כולם, אז מקוים הפסוק, והיית רק למעלה (דברים כ"ח). וזה שאמרו חכמיו"ל, כמה תרום קרן ישראל, אעפ"י שכולם חוטאים, בכי תשא את ראש, שהקב"ה נוטל מהם ראש אחד, ומכפר על כולם, וזהו דווקא מעלת ישראל. וזהו שדרשו (בפסיקתא), כי תשא, מלשון ישא פרעה את ראשו, שהקב"ה ימחץ הראש על ארץ רבה, ויפה דרשו (בפסיקתא), ולא יהי' בהם נגף, בימי דוד, היינו שהקב"ה יקח הראש, ולא יהי' בהם נגף, בכלל ישראל, וזהו שאמר בימי דוד, כי שם דרשו רז"ל במדרש ילקוט שמואל, אמר הקב"ה טול רב שבהם, הראש, ומכפר על כולם.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף וצ"ל)

ויקהל

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם וגו' ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהי' לכם קודש שבת שבתון לד'. וכבר תמהו המפרשים מדוע הפסיק הכתוב במצות שמירת שבת כאמצע ציווי מלאכת המשכן. וי"ל בזה, דהנה תכלית בנין המשכן הי' כדי להשרות שכינה בישראל, כמאמר"כ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, אמנם משה רבינו ידע כי המשכן הוא מלשון משכון, שנתמשכן ועתיד להיחרב, וא"כ אי' איפה יזכו בני ישראל שתשרה שכינה בקרבם אחר החורבן, לזה הקדים להם אוהרת שבת לציווי מלאכת המשכן, כי מסגולת

(ב) הוא הגאון מוה"ר שבתי שעפטיל הלוי הורוויץ וצ"ל בנו של השלה"ק וצ"ל.
(ג) הועתק מכת"ק.

שבת קודש היא, שזוכין בני ישראל להשראת השכינה, כראיתא בזוה"ק פרשת קרח (דף קע"ט ע"ב) לא זוה שכינה מישראל בכל שבתות וימים טובים.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

פורים

ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר וגו' ותתחלחל המלכה מאד ותשלח בנגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קיבל וגו', ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום וגו'. כדי להבין הויכוח בין מרדכי ואסתר יש לומר, דנודע מה שאמרו חכמנו"ל (מגילה י"ב ע"א) רישאל שבאותו הרור נתחייבו כלי' מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. ולפי"ז יש לומר, דמהאי טעמא שלחה אסתר בנגדים להלביש את מרדכי, ראיתא במדרש פ' אחרי (פ' כ"א) אם עשית חבילות של עבירות, עשה כנגדן חבילות של מצות, על כן שלחה אסתר למרדכי בנגדים להלביש, ורמזה לו בזה, שישתדל לסגל מצות הנקראים לבושים כנודע, ועי"ז תתבטל הגזירה. אולם מרדכי טען נגדה, כי מן הצורך לעשות תשובת תחלה, ולא די בזה שיעשו חבילות של מצות, רק צריכים לתקן תחלה את מה שעיוותו, ולכן לבש שק ואפר ויועק ועקק גרולה ומרה. וכששמעה אסתר את דבריו הנאמרים בצדק, הסכימה עמו שראוי לפתוח בתשובה תחילה, אמנם צריך להיות תשובת המשקל, ולכן אמרה להשיב אל מרדכי לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו וגו', דמאחר שהחטא הי' אכילת מאכלות אסורות כשנהנו מסעודתו של אותו רשע, מן הנכון להתענות ולמנוע מלאכול אף מאכלות המותרות, ועל ידי מיעוט החלב והדב, יתקן מה שפגמו, והגזירה תתבטל.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

צו

צו את אהרן ואת בניו לאמר, זאת תורת העולה היא העולה וגו'. וברש"י, אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כים. ויל"ד בזה כמה דיקדוקים, ראשית, מדוע כתיב לאמר, הלא הציווי הי' רק לאהרן ולבניו, ולא לזולתם. גם צ"ב למה הי' צריך זירוז, הלא בלא"ה כהנים ורזיזים הם. והרא"ם הקשה איזה חסרון כים הי' לאהרן או לבניו. אמנם יבואר, ראיתא במדרש בפרשה זו, כיון ששמעו ישראל פרשת קרבנות נתייראו, אמר להם משה אל תתייראו, התעסקו בתורה ואין אתם יראים מכל אלה. וי"ל כוונת המדרש, עפי"ד הגמרא (מגילה ל"א ע"ב) אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע שמא ח"ו ישראל חוטאים לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה, אמר לו לאו, אמר לפניו רבש"ע כמה אדע, אמר לו קח לי עגלה משולשת וגו', אמר לפניו, רבש"ע תינה בזמן שביהמ"ק קיים, בזמן שאין ביהמ"ק קיים מה תהא

עליהם, אמר לו כבר תקנתי להם סדר הקרבנות, כל זמן שקוראים בהם, מעלה אני עליהם כאלו מקריבים לפני קרבן, ומוחל אני על כל עונותיהם. והן המה דברי המרדש הנ"ל, שישראל נתייראו בשמעם פרשת הקרבנות, שהי' קשה להם כקושיית אברהם, תינח בזמן שביהמ"ק קיים וכו', ומשה רבינו השיב להם התעסקו בתורה, כמו שהשיב הקב"ה לאברהם אבינו.

אמנם כל זה שייך רק בבני תורה, שפיר מועיל לימוד התורה במקום קרבנות, אך אותם שאין יכולים ללמוד, מה תקנתם. אולם כבר אמרו חכמיו"ל עה"פ עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג'), ללומדים לא נאמר, אלא למחזיקים בה, שהמחזיק את הלומדי תורה, נחשב כאלו הוא בעצמו לומד, וממילא נחשב כאלו הקריב קרבן. ומעתה מיושבים כל הדקדוקים, דהכי קאמר, צו את אהרן ואת בניו לאמר, דהיינו שאהרן יאמר לבני ישראל, ואת תורת העולה, ופירש"י, מיד ולדורות, שגם אחר החורבן תהי' תורת העולה, ע"י לימוד התורה שהוא במקום קרבנות, ואי תיקשי, שאר העם שאין יכולים ללמוד, מא תהא עליהם, אך יש להם עצה על ידי שיחזיקו את הלומדי תורה, לזה הביא רש"י בשם רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרו במקום שיש חסרון כים, שאהרן צריך לזרו את בני ישראל שיחזיקו את הלומדי תורה אף במקום שיש חסרון כים. (הגאון מוה"ר בנימין וואלף רייכלש אבד"ק שאפי זצ"ל)

שמיני

את כל עורב למינו, ואת בת היענה וגו'. וכתב בספר פענח רזא, סמך עורב לבת היענה, שעורב גם הוא אכזרי כיענה, ע"כ. וקשה למה דריש סמוכים גבי עורב יותר משאר עופות. ונ"ל דאיתא במס' חולין (דף ס"א ע"ב) כ"ד עופות טמאים הוו, בעשרים מהם יש שלשה סימני טהרה, בעורב שני סימני טהרה, פרס ועזני' אית לכל אחד חר סימן טהרה, נשר לית לי' כלל. ולפי"ז קשה על סדר הכתובים, דקחשיב את הנשר ואת הפרס ואת העזני' ואת הדאה ואת האי' ועורב, דמתחילה קחשיב נשר, דלית לי' כלל סימן טהרה, ואח"כ פרס ועזני' דאית להו חר, ואח"כ הו"ל לחשוב עורב, דאית לי' ב' סימני טהרה, ואח"כ הו"ל לחשוב העשרים עופות דאית להו ג' סימני טהרה, ולמה הטיל הכתוב עורב בין איה ובת היענה, אלא דאתי להורות סמוכין, וכדברי הפענח רזא. (הגאון מוה"ר ידירי' מיאה ווייל אבד"ק קארלסרוה זצ"ל)

(ד) הובא בשמו בספר מרפא לנפש (ווין תקנ"א) בדף ט"ו.
(ה) הועתק מחיבורו עה"ת (כת"י) הנקרא „אמרי פיו" (כת"י ירושלים, מספר 1010-4).

התחדשות ביהמ"ד דפרנס בק"ק לובלין בשנת תר"ג לפ"ק

הלא ידעתם אחינו היקרים, כל באי שער עירנו, גם מודעת זאת בכל הארץ, כי פה בקריתינו קרית קדומים, מקדשי א"ל [ארמוני] קודש עומדים לתלפיות מדורות קדם, אשר כוננו מידי נדיבי עם אלקי אברהם, כי התעודרו וזילו זהב מכיסם לבנות כתי כנסיות ובתי מדרש לתורה ולתעודה, ויעשו להם יד ושם לכבוד ולתפארת עד דור אחרון.

בין מועדי א"ל האלה ובין מעונות אלה, העומדים על תלם ברחובות קריתינו, זה שנים לא רבות אחת מהנה נעדרה, היא בית המדרש אשר בנה הרב הפרנס זצלה"ה, זה כמאתים שנה, בחצר אשר תחת נומד 619, ומיצריו היו, לדרומו בית המדרש דחסידים, ולמערבו רחוב הנקרא געסעל. הוא הארם הגדול כדורו, גבר הוקם על הפרנס ולכלכל את כל עדת יעקב תושבי ארצינו, בחכמתו ובתכונתו מול שאר פרנסי המדינה אשר היו לנו בימי קדם, לו תורה וגדולה הון ועושר ברכת שדי למכביר, כלם נקבצו ויחנו באהליו אהל ישרים. גם צאצאיו היו לברכה בקרב כל הארץ, כי הקים אלקים מזרעו, אבירי יעקב ורועי ישראל, מורים ומאורים, מנהלים ומאשרי העם, אשר זכרם עד היום לא יסור מקרב עמנו לשם ולתהלה.

בית המדרש הזה, כל הימים אשר עמד על תלו, נשא שם מיסדו עליו ונקרא בפי כל "בית המדרש דפרנס". ויהי כי ארכו לו הימים, וימוטו וישוחו קידותיו, ויסודותיו ערו, וכל מבנה הבית נטה לנפול עדי כלה חרוב נחרב, ותצא פקודת הממשלה להפילו ולהרסו עד כלה.

אז שלמים וכן רבים מתושבי קהלתנו, אשר קבעו תפלתם בבית הזה, התעצבו אל לבם, ויצר להם מאד, על הפקר מעון תורה ותפלה, ויחוננו עפרו ושאלו ודרשו בכל מאמצי כחם לחדש בית אלקים, אך קצר קצרה ידם להשיג מוצא כסף מסת ערך הוצאות הרבות הנצרכים לבנין כזה. ויתורו כה וכה, וישיתו עצות כנפשם למצוא דרך ואופן למען יבנה בית מדרש חדש על שם הפרנס, לבלתי יפקד שמו.

המה עושים כה וכה, והנה העיר ד' רוח נדיבה בלב אשה חכמת לב, אשת חיל, משכלת וטובת טעם, היא האשה הנבירה הצנועה מדת חיה רוזען-בלום ז"ל, האשה הזאת אשר בך ד' את בעלה הנביר המפורסם המנוח מ' ישראל רוזען בלום חלפן ז"ל בהון עתק ורכוש רב, מנע ד' ממנה פרי בטן, ואחרי מות אישה המנוח ז"ל, נשארה שכולה וגלמודה בכלח ימי', ותרא האשה כי טוב ועת לעשות לה' ולהשאיר אחר' זכרון צדק ושם טוב עם אלקים ואנשים, אז הרימה מראשית הונה

(א) דבר זה הניע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אביש זאב הירש נ"י מירושלים עיה"ק. זכרה לו אלקי לטובה.

ומאודה תרומת קודש לצור ישראל ולעמו, ותורד עדי' מעלי' וכל כלי כסף שהי' לה, ותביאם בחפץ כפי' על יד האנשים אנשי שם ורודפי צדק הגבירים המפורסמים, ה"ה הרב החריק מו"ה עזריאל מאיר גארדשטיין נ"י, והרב החריק מו"ה אפרים פישל הערר נ"י, ותמלא ידם בפה ובכתב, לבנות מרכוש הזה, בית מדרש במקום אשר יבחרו הם, ולקראו אותו בשם בית המדרש דפרנס.

בראשית מעשה צדקתה נתנה שטר מתנה עפ"י דתה"ק בפני בית דין צדק דפ"ק ביום עש"ק ז' שבט שנת תד"א לפ"ק, ותוסף שנית ידה לקיים את כל תוקף ולתת כח ואומץ לדבריו, ותכתוב ספר מקנה ומתנה ... ותעל מכסת נדבתה, בתכשיטין שבע מאות רוביל כסף, ובכלי כסף חמש מאות ושמונה וחמשים רוביל כסף ושמונים ואחד קאפיקעס, ותהי כל כסף נדבתה אלף רנ"ח רז"ב ופ"א קאפיק. וזכרה לה אלקים לטובה, פה בתכל צדקה יזרח, ולא יכבה נרה, גם שם כמרומים פעלה יפרח, כי תבוא על שכרה.

ועתה אחינו היקרים, הביטו וראו זאת תורת הבית, שיתנו לבכם לחילה, התבוננו ושימו לב מה רבה פעולת האנשים השלמים האלה, כי עד אלקים עשו עד היום הזה, טרחו ויגעו עדי ראו טוב בעמלם, המה קנו חלקת בית על גפי מרומי קרת מהאשה מרת פעריל אשת ר' שמואל קאפלמאן, ... ויחדשו ויחזיקו כל יסודותיו ממעמקי ארץ עד ראשי פנותיו, וישגבו חיל וחומה, קידות וספון, ויציגו גנו ומעליותיו קרו, וכל מלאכה גדולה ורבה כלו עד תומה, והנה נוכח עיניכם, הבית עומד נכון ונשא בראש חוצות בנוי לתלפיות בהוד והדר. - אך עוד לא נשלמה מלאכתו מבקר, עוד תחסר מכסחו ממעל ורצפתו מתחת, אין תיבה ואין בימה, שלחן מנורה ומקומות לשבת, וכל יתר רפידתו ומרכביו בקודש פנימה, כל אלה יחסרון, יען ת"ם הכס"ף המתוכן מידי המכלכלים את המלאכה, ולא נשאר בידם מאומה לתוצאותיו מני עתה והלאה.

לכן המתקנו סוד ונשית עצה לטובת נמר מלאכת הבית, עפ"י הסכמת אספת נכבדי עירנו, ונמלא את ידי הגבירים העושים במלאכת ה' הנ"ל, אשר המה ישלטו ברוח בינתם ויעשו כחפצם הטוב, לטובת בית המדרש הזה, ולמכור עשרים מקומות, היינו עשרה בעזרת אנשים ועשרה בעזרת נשים, ולקבוצ' על יד מחיר המקומות, עדי יעלה די מסת ההוצאות הנצרכות למהר ולהחיש המלאכה ולבצעה עד כלותה, ולבעבור תת אומץ לכל מעשה המכירה, ערכנו הדבר לפני כס המשפט ברואנרגובערניאלנע, לתת למו רשיון ותוקף על כל זה, ולמען הקל מעבודתם, בחרנו אנשים נכבדים להיות לעזר למו, ונשאו אתם בעבודת הקדש, ה"ה הרבני הנגיד מ' שמעריל פראכטגאדטיין, והרבני הנגיד מ' אברהם הערצמאן, והרבני הנגיד מ' איסר ווערטהמאן נ"י.

כעת יאמר לעדת יעקב, מי האיש אשר נשאו לבו לקנות לו מקום ולהציב לו יד בבית הזה, בכסף מלא יקנהו כפי אשר יושת עליו מכל מקום לפי ערכו, והיתה זאת לו ולזרעו אחריו אחוזת עולם. אך לא במחיר לבד יביא איש אל מקומו ליכות במקנתו, רק יתחייב את עצמו לשלם לקופת הצדקה ולהכנסת בית המדרש הזה סך

נקוב ומבואר מכל מקום לפי ערכו מדי שנה בשנה, כן ממקומות עזרת האנשים וכן ממקומות עזרת הנשים, היינו מכל מקום בספסל המזרחי שלשה זהו' כסף פוליש, ומהמקומות צפון וימין בהבית הזה בשני העזרות הנ"ל שני זהו' כסף פוליש, והי' כסף התשלומין מדי שנה בשנה לנהל ולכלכל הבית הזה בעצים להסיק ובנרות להאיר לכל איש אשר ידבנו לבו לשקוד על דלתותיו ולבקר בו בתורה ותפלה, ושמות הקונים איש על מקומו פה בספר הזה יכתבו לזכרון להם ולבניהם אחריהם לדורות עולם.

ועתה נדיכי עמנו, שאו לבבכם אל הבית הזה, ותנו כבוד לאשר ישכן שמו שמה, הרימו נרבת ידכם ובואו והאחזו בו, וקנו לכם איש איש כחפץ לבבו מקום קדוש למזכרת עולם, ועל הטוב יזכר שמכם וצדקתכם תעמוד לכם נצח, עדי ד' יבנה בית, והוד ישראל ירום כוית.

ולהיות לאות ולזכרון עולם, באו עה"ח הבר"צ ובראשם כבוד אדמו"ר הרב הגאון האב"ד רפ"ק ובעלי אסופה וקראוי העדה. היום יום ה' כ"ו לחדש תמוז שנת ב"ת אלקים נהל"ך [=תד"ג] לפ"ק.

זכרון צדקה לברכה

לזכר עולם ויחזקו פה בספר, ימי פטירת הוונ נדיכי לבב, אשר בנרבת כספם הוסד והוקם בית מדרש הקדוש הזה על תלו, למען ידע דור אחרון אשר קים וקיבל עלינו ועל זרעינו לרדור דורים, כי ביום ו"ט אדר ראשון, יום פטירת הגביר רב ישראל בן ר' יוסף הלוי ז"ל, וביום כ"ח שבט, יום פטירת הגבירה חיה בת ר' שמואל הלוי ז"ל, להיות הימים האלה נזכרים ונעשים מקופת הבהמ"ד בכל שנה ושנה, להדליק נר בעד נשמתם, ולשלם לעשרה בטלנים, ללמוד פרקי משניות לזכרון שמותם, תחת אשר מנע ה' מאתם פרי בטן, צדקתם תעמוד להם, להעלות את שמם לרצון לפני ה' בבית הקדוש הזה אחת בשנה, והי' זה שכרם מאת האנשים הבאים להתפלל פה במקדש מעט, אשר יסרה ממון חסדם, וחלילה לשנות המנהג היפה והמקובל הזה, כל עוד יעמוד בהמ"ד הזה על מקומו, והי' אוהב צדקות ושומע תפלה, יזכור לטוב את צדקתם, וישמע קול תפלתנו בכל קראנו אליו בלב תמים, לתת לנו ברכה וחיים עד העולם.

בשם ה'

בהתאסף יחד ראשי אלופי רפ"ק לובלין המתפללים בבהמ"ד דפרנס, בבית כבוד אדמו"ר הרב הגאון אב"ד רפה קהלתנו נ"י, לפקח ולעיין במילי רשמיא, ליסד תקנות נאמנות, חוק ולא יעבור, אמת נצב סלה, לישד מנהגי בהמ"ד הלז, בדרך התורה כראוי ונכון ושוה לכל אדם, ראינו לקבל על עצמינו מרצון נפשינו הטוב, בחיוב גמור, לנהג את בית המדרש הלז, עפ"י תקנות המבוארות למטה.

א. נוסח התפלה לפני התיבה יהי' דוקא בנוסח אשכנז כמו שנהגו אבותינו מקדם.

ב. אחרי ראה ראינו שאכשיר דרא ומצאו היתר לנפשם לאחר זמן התפלה יותר מדאי, וכל אחד בונה במה לעצמו, זה יוצא וזה בא, והתפלה בציבור נעצרה, והיא אחת מפנות דתינו, כי א"ל כביר לא ימאס. על כן גמרנו לקבוע עתים נאמנים לתפלה, דבר השווה לכל נפש, שיהי' זמן התפלה בציבור תמיד, מן ר"ח ניסן עד ר"ח כסליו, כחול, פעם ראשונה, לא יאחר משעה ששית בבוקר, ופעם שנית, לא יאחר משעה שביעית וחצי, ובין ב' התפלות שיתפללו בצבור, אין שום יחיד רשאי לאמר קדושה וברכו, למען לא תתפרד החבילה, ותתבטל התפלה בציבור חלילה. - ובימי שבת קדש ויו"ט, יתפללו בשעה שמינית בבוקר. והש"ץ באמרו הק"ש קטנה לפני התיבה, ינמור כל הפרשה כולה. ומן ר"ח כסליו עד ר"ח ניסן, זמן תפלה לפני התיבה, פעם א', כחול, משיאיר היום, ופעם שנית בשעה שמינית, ובשבת ויום הפורים שעה שמינית ומחצה.

ג. אסור לדבר שום דברים בטלים בשעת חזרת הש"ץ או בשעת קריאת התורה.

ד. תמיד מחויבים להיות שלשה גבאים, חוץ קאססירער, ושני רואי חשבון. והתמנות שלהם תהי' תמיד על משך שלשה שנים רצופים, מיום אשר יבחרו בהסכמת ראשי הבעלי בתים המתפללים בבהמ"ד דפרנס, וכהיום הסכמנו כולנו בלב ונפש חפיצה לבחור לשלשה הגבאים, הרבני הנגיד ד' איסר ווערסמאן, והרבני הנגיד ר' בעריש צעלינקער, והרבני הנגיד ר' בעריש בעדנרין, והקאססירער יהי' הרבני ר' הירש מייזלש, והשני רואי חשבונות יהיו, הרבני החריף מ' פישעל צאומער נ"י, והאברך החריף מ' שמעלקא ברודא נ"י, על משך ג' שנים מיום דלמטה, ובכל שלשה שנים מהיום והלאה, מחויבים ראשי הבעלי בתים להתאסף יחד ולברור להם גבאים.

ה. הקלפיות מכל ימי קריאת התורה כחול, שייכים לבהמ"ד, אך בימי ג' בכל שבוע, וביום אחד מר"ח, וביום צום, ... להשמש נ"כ לסכב בקופסא, אך שימתין עד שתסכב קופסת הבהמ"ד מקודם.

ו. יען שהמנהג כי ילכו לקרוא בס"ת בהדירה השייכת לבהמ"ד, ואין שום השגחה מן הגבאים דבהמ"ד, וכל איש הישר בעיניו יעשה, ע"כ הסכמנו כולנו שחלילה לתת ס"ת ולקרוא בדירה השייכת לבהמ"ד הלז, בלתי אם יעמוד אחד מהגבאים בבהמ"ד, ונדרים ונדרות אשר יתגדכו הקרואים תהייה על הדלקת נר תמיד.

ז. בכל ימי השנה, לא ימכרו העליות, רק הגבאים כאות נפשם יתננו למי שירצו. אך בשמחת תורה, המצות והעליות ימכרו בכסף מלא, כנהוג עד היום הזה בבהמ"ד הלז.

ח. כל איש אשר ימרה את פי הגבאים או יעבור את נכול הפונקטין המבוארים למעלה, ענוש יענש, ולא יעלה לס"ת שלש ירחים מיום אשר יפער את פיהו, ובקהל

המתפללים בבית מקדש הלז לא יחד כבודו.
 ט. אין רשות לשום דרשן לדרוש בכהמ"ד רק ברשות הגבאים, ולא לשום
 מלמד ללמוד עם תלמידים אף [בהסכמת] הגבאים.
 ולראי' באנו עה"ח, בהסכמת כולנו בלב ונפש חפצה, ובראשנו כבוד אדמו"ר
 הרכ הגאון נ"י, אור ליום ה' וי"ו מרחשוון תרטז"ה לפ"ק.
 נאום הק' יושע העשיל אשכנזיכ)
 באאמו"ר הגאון מוהרר"מ זלמן זצללה"ה
 חופק"ק הנ"ל יע"א

הק' ישעי' מענדל בלא"א מוהר"צ זלל"ה
 ונאום אברהם פישל הערר
 ונאום משה ...
 ונאום אפרים פישל לאדמו"ר
 ונאום בנימין שמואל כרודא
 ונאום יצחק מייזליש
 ונאום שמואל יוסף זיגמאן
 ונאום יצחק אהרן גרין בארג
 ונאום משה קליינוועקסל

(ב) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ג עמוד י"ז.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
 במקורם האפשרי כלי שום שהיות.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

אל כבוד מערכת „כרם שלמה“.

א) בקובץ כרם שלמה תמוז-אב תשנ"ה לפ"ק כמדור תמיהות וישושים, העיר הרב נחום מאיר גערמאן שליט"א בדברי הכלי יקר ובדברי הנה"ק בעל דברי חיים זי"ע שכתב בפרשת מטות, דהא ריש כח לחכם להתיר נדרים, היינו מטעמא דכל מה שהאדם עושה על דעת חכמים הוא עושה וכל נדריו על דעת חכמים הוא נודר, וא"כ כשהחכם מתיר לו נדרו, נעקר הנדר למפרע, עכת"ד. ודקדק הרב הנ"ל מהנמ' במס' נישין דף פ"ג ע"ב דקאמרינן רלא מצינו זה אוסר וזה מתיר, ומקשה הנמ' והרי נדרים נרודר אוסר וחכם מתיר, ומתיר הנמ' אין חכם מתיר כלום אלא בחדשה, ופירש"י נמצא דמתחלתו אינו נדר, ולהלן מקשה הנמ' הרי הפרת הבעל ראשה נודרת והבעל מיפר, ומשני התם כל הנודרת על דעת בעלה נודרת. ואם בדברי הכלי יקר והדברי חיים, למה לא משני ג"כ גבי חכם, על דעת חכם נודרת כמו דמשני לגבי בעל.

ונראה לי בעזה"שית דלק"מ, דהנה גופא דענין רכל העושה על דעת בית דין עושה, כבר מצינו במלאכת שלמה כפי' למשניות מס' תרומות פ"א מ"ה, שכותב בא"ד, „וצ"ל שיש כח ביד חכמים לעשות התרומה סבל, ואפשר לומר הטעם שכל התורם על דעת רבנן הוא תורם“. ויותר מבואר בתו"ט במס' פסחים פ"ח משנה ב', על מה רתנן שם במתני' האומר לעברו צא ושחוט עלי את הפסח שחט גרי יאכל, שחט מלה יאכל, שחט גרי וסלה יאכל מן הראשון. ועי' בגמ' במס' פסחים דף פ"ח ע"ב, דהא דקתני במשנה יאכל מן הראשון, קאי אמלך ומלכה, וכן פוסק הרמב"ם בהל' קרבן פסח פ"ג הל' א' דהאומר לעברו צא ושחוט עלי את הפסח והלך ושחט גרי וסלה אינו אוכל משניהן אלא יצאו לבית השריפה שאין נמנין על שני פסחים. „ואם ה' מלך או מלכה ואמר לעברו לשחוט עליו ושחט גרי וסלה יאכל מן הראשון משום שלום מלכות“, ועיי"ש בכסף משנה שמביא הסכר, שאם נאמר למלך ומלכה שלא יאכלו, יכעסו על עבריהם ויהרגו אותם.

וכתב התו"ט בד"ה יאכל מן הראשון (בא"ד), ונ"ל רמזה דהכא איכא למידק דהא דאמרינן דאין ברירה בדאורייתא כמ"ש בזה פ"ה דנדרים בס"ד, שזה עצמו מחומרת החכמים להחמיר בשל תורה, אבל מדאורייתא יש ברירה, ראלת"ה אלא רמדאורייתא אין ברירה, א"כ היאך נאכל למלך ומלכה קודם העומר לשריפה משום שלום ביתם, אבל יותר נ"ל דלעולם למ"ד אין ברירה בדאורייתא, היינו מדאורייתא, ואעפ"כ מתירין לאכול הראשון משום שלום מלכות, כראמרינן בעלמא כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש. וה"ג רכוותי' דאמרינן כל שיהי' ספק לארם בפסחו, נתלה בדעת החכמים, והחכמים קבעו לראשון, אלא שלא רצו חכמים לתלות בדעתם לכל ארם, לפי שאין בו צורך כמו גבי קידושין, דכלל עת חמן והרבה עקרי דינים מתוקנים בכך, אבל פסח דפעם אחת בשנה, הניחו לכל ארם על דעת עצמו, ולא רצו לומר כל הנמנה על פסחו על דעת רבנן נמנה, ובמלך ומלכה מפני שלום מלכות אמרו כן.

נמצא דרך במקום הצורך תלו חכמים בדעתם ואמרו כל העושה ע"ד חכמים הוא עושה, משא"כ בסתם מעשה שאדם עושה, אמרינן רכל אדם עושה על דעת עצמו, וכמו"כ בגר, בשעת שאדם נודר, אין שום צורך לומר רעשה על דעת חכמים, אבל כשאדם מתחרט מגדרו, ודרשינן בגמ' במס' חגיגה דף י' ע"א לא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו, ועיי"ש בפירש"י על המשנה בד"ה היתר נדרים פורחים באויר, שכתב התרת נדרים

שאמרו חכמים שהחכם מתיר את הנדר, מעט רמז יש במקרא, ואין על מה לסמוך אלא שכן מסור לחכמים בתורה שבעל פה, ע"כ. נמצא דבעת התרתו, או הוצרכו חכמים להתערב, וחכמים פירשו דבריו, כמבואר בדברי חיים, וז"ל בא"ד, "אך באמת קי"ל דחכם מתיר בחרטה לחדר ועוקר הנדר מעיקרו, אך באמת עדת ישראל מתנהגים אחרי הוקנים והחכמים ודעתם, וכמו דאמרין כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, כמו"כ כל עשיותיו רק עפ"י דעת חכמי ישראל, ולכן אם החכם רואה שראוי לעקור הנדר, אנלא מילתא למפרע שזה הרבוב אינו כלל, כי הגם שבדבור לא אמר ע"ד החכמים, ולא נבטא בשפתיו, אבל בעת הוצאתו מפנימית נפשו, ה' לקיים דברי חז"ל, ולכן שפיר ככל היוצא מפיו יעשה, כמו שה' בעת יציאתו מפיו, ע"כ. משום הכי לא אמר הגמ' כל הנודר ע"ד חכמים הוא נודר, דבעצם בשעת עשיית הנדר לא אמרין דתולה בדעת חכמים, רק בשעה שמתחרט שאז צריכים ליחל, או מחילין, כמבואר בד"ח, ושפיר קאמר הגמ' אין חכם מתיר כלום אלא בחרטה, דרק בשעה שמתחרט או דוקא מתערבין חכמים, ואמרין כל הנודר ע"ד חכמים הוא נודר, ודו"ק. ויותר יכולין לומר, דהנה בכלי יקד גופא מצינו חילוק בין הפרת נדר שמיפר הבעל לאשתו, להנדר שהחכם מתיר, דהכלי יקר בפרשת מטות בתחילת ד"ה לא יחל דברו, כתב דמסע היתר נדרים בחכם אנו למדין מהפרת אב והבעל, ובסוף הקטע כתב וז"ל, ומה שהבעל והאב בלשון הפרה, וחכם בלשון התרה, לפי שהאשה יותר רשונה בעלה ואבי' עלי' ממה שכל ישראל ברשות ביד, ע"כ המה בלשון הפרה, המורה על ביטול הנדר מעיקרו, כאילו לא ה' שם נדר כלל, אבל לשון התרה מורה על דבר שהי' נאסר בו מתחילה זמן מה, ואותו איסור הותר, כי אינו מופר מכל וכל, שהרי הרב תלוי בחרטה.

א"כ אפשר לומר שיותר ידוע לאשה שכל מה שהיא נודרת הוי על דעת בעלה, ממה שידוע לכל איש ישראל שעושה ע"ד חכם (וזהו אפי' אם נאמר שבעת הנדר גופא כל איש ישראל אדעתא דרבנן נודר), ומש"ה לא תירץ הגמ' רכל איש ישראל אדעתא דרבנן נודר, כמו שמתרץ הגמ' אצל אשה ובעלה.

ועוד י"ל דלמעשה יש נפק"מ בין הפרת הבעל להתרת חכם, דאצל חכם צריך להיות שיתחרט הנודר, וכדנפסק בשו"ע סי' רכ"ח ס"ז וז"ל, שישאלנה החכם אתה חפץ בנדר זה והוא אומר איני חפץ בו מתחרט אני שנדרתי, ומתיר לו, ומיהו צריך שיתחרט בעיקר הנדר שהי' רוצה שלא נדר מעולם, אבל אם אמר שענה הוא מתחרט, ועד עתה הוא חפץ כמה שנדר, לא הוי חרטה, שצריך שיעקור הנדר מעיקרו, ויותר הנודר שלא יאמר שמתחרט מעיקרו אא"כ הוא ברור לו שהי' רוצה שלא נדר מעולם, שאם לא כן אין ההתרה התרה, והוא באיסור נדר כל ימיו, עכ"ל.

נמצא דאצל חכם מוכרח להיות חרטה, ואם לאו לא מועיל התרת החכם, וזהו מה שמתרץ הגמ' במס' גיטין, אין חכם מתיר כלום אלא בחרטה, משא"כ אשה לבעלה, תלוי בדעת בעלה לגמרי.

(ב) עוד העיר הרב הנ"ל בקובץ הנ"ל, דבס' ש"ך עה"ת פ' ראה ד"ה כי ירחיב, כתב דלמדה תורה שלא יאכל בשר אלא אחר הרחבה, ואחר אמירה וזה ואמרת אוכלה בשר, ואחר תאוו וכו', ואדה"ר לא אכל בשר מעולם, וכן אברהם אבינו וכו', ובכני יעקב נאמר וישבו לאכול לחם, וביוסף נאמר שימו לחם, ומה שאמר וסבוח טבח והכן, אולי הי' עופות כי לא היו אוכלים במצרים בהמה לפי שהוא עבודתם, ולפי שהבשר משמן וכו' וא"א לעבוד ד' וכו'. ומתמה הרב הנ"ל דהו' נגד הגמ' במס' חולין (דף צ"א ע"א) וסבוח טבח פרע להם בית השחיטה, והכן מול גיד הנשה בפניהם. והרי אמרין שם (דף פ"ט ע"ב) גיד הנשה אינו נוהג בעוף מפני שאין לו כף, ועי' שם בדף צ"ב ע"ב, בעי' ר' ירמ' את לי' ועגול מהו, תיקו. ולדברי הש"ך עה"ת מוכח דיש דין גיד הנשה בעוף שיש לו ועגול וצ"ע, ע"כ.

בתחלה רצוני להעיר בעצם קושית הש"ך, שמקשה מיוסף שאמר וסבוכ סבכ והכן, ראוי להעתיק בזה קטע מספה"ק חסד לאברהם לארמו"ר הגה"ק ר' אברהם ישכר בער הכהן ממלא מקום אביו רשכבה"ג התפארת שלמה, בסוף פ' ויצא עה"פ ויוצב יעקב זכח בהר ויקרא לאחיו לאכול לחם ויאכלו לחם, הנה הלחם שאלו כהוגן, אבל בשר מה ששאלו ה' שלא כהוגן, כי זה אין מההכרח לחיות האדם כמו הלחם, ולכן נקרא בשר תאווה, והנה יעקב ה' אצל לבן לשכר את כחו, והנה שכירת התאווה זה כיסול יצה"ר, וחזו"ל אמרו זובח תודה יכבדנו, היינו מי שזובח את יצרו, והנה בני ישראל אמרו בשכתינו על סיר הבשר באכלינו לחם לשובע, פ' הגם שישבו על סיר הבשר היו שוכרין את תאונתם ולא היו אוכלים הבשר, רק באכלינו לחם לשובע שהוא הכרחיות לחיות האדם, וזה ויוצב יעקב זכח בהר, היינו זכחה היתה להכין עבורם אכילת בשר, ויקרא לאחיו לאכול לחם, פ' הגם שמוכן לפנייהם אכילת בשר, לא יאכלו רק לחם, ובשכירת התאווה הזאת ויוצב יעקב זכח בהר, רמז כי ה' זובח את היצה"ר שנקרא הר, ע"כ. וכמו כן מביא זאת בפרשת בשלח עה"פ בשכתינו על סיר הבשר, עיי"ש. [אגב מעניין לציין שיש סעך לדבריו מהמדרש רבה פרשת בא פרשה ס"ז, דאיתא שם בא"ד וז"ל, וכן במצרים היו משועבדים ישראל פ' שגה והי' המצרי הולך במדבר ותופס איל או צבי ושוחטו ושופת את הסיר ומבשל ואוכל, וישראל רואין ולא סועמין שנא' בשכתינו על סיר הבשר באכלינו לחם לשובע לא כתיב באכלינו מסיר הבשר, אלא בשכתינו, שהיו אוכלין לחמם בלא בשר, עיי"ש ההמשך]. ועי' גם במס' מגילה דף י"ג ע"א וישנה ואת נערותי וגו', אמר רב שהאכילה מאכל יהודי ושמאל אמר שהאכילה קדלי דחזירי, עיי"ש בתוס' ד"ה קדלי דחזירי, שכתבו וז"ל, וחזו"ל היא לא היתה אוכלת. - לפי כל הגל' מיושב שפיר המעשה דיוסף ואחיו, ולא קשה קושית הש"ך.

ומה שמתמה הרב הגל' דהנמ' נשאר בתיקו, ולפי דברי הש"ך מוכח דיש דין גיד הנשה בעוף שיש לו ועגול. אעתיק מה שכתב הב"י ביור"ד סי' ס"ה, דבנמ' במס' חולין דף צ"ב ע"ב בעי' ר' ירמיה אית' לי' ועגול מהו, ונשאר הגמ' בתיקו, וכתבו הרשב"א והמרדכי דאזלינן לחומרא דספיקא דאורייתא, וכן פסק הרמב"ם. ובפרישה שם אות י"ב (כד"ה אבל אם נמצא לו כף עגול) כתב, דודאי לפעמים יודמן שהוא עגול גם בשל עוף. וכן נפסק ההלכה בשו"ע סי' ס"ה סעיף ה', דאם נמצא כל עגול בעוף, נוהג בו דין גיד הנשה. לפי"ז אפשר דגם אצל יוסף ה' עוף בכף עגול והחמיר על עצמו מכח ספיקא דאורייתא, דאפי' לשיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ורק מדרבנן לחומרא, הלא מצינו בנמ' במס' יומא (דף כ"ח ע"ב) אמר רבא ואיתימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפי' עירובי תבשילין דהוי רק דרבנן, וצדקו דרביהם הנאמרים באמת.

יעקב מנחם לאנגער
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

הנני להציע בזה הערות על קובצי כרם שלמה.

א) בכר"ש קובץ קפ"ו עמוד נ"ח אות ח', בענין שלף איש נעלו, שהכוונה על בית יד. - ראיתי בספר כתובה כהלכתה עמוד שכ"ח בתשובה מהגאון ר' נתן נעששעסגער שליט"א, שהביא את כל המראי מקומות להנ"ל, וציין שם לדברי חזו"ל ק ריש פרשת חוקת שציין עליו

הגרע"א כח"מ סי' קצ"ה, דלפנים בישראל כד הוו צניעין קרשין קיימו את הקננים כנעל, וכיון דאסניאו חייבין בעלמא כסיוא מלה בנונא אחרנא ככנפא דמלבושא, יע"ש.

(ב) שם קובץ ק"מ עמוד מ"ז אות י', ובקובץ קמ"ח עמוד מ"ה אות י"ב, ובקובץ קע"ב עמוד ס' אות מ', בענין ישוב בני אדם בצפון ודרום של העולם. - יעוין בספר תולדות יעקב יוסף פ' ויגש (עמוד קי"ט) שהביא בשם היר' יוסף על הגמ' הרוצה להחכים ידרי"ם, שאין שם אנשים מחמת החמימות, והרוצה להעשיר יצפ"ן, שיש שם אנשים.

(ג) שם קובץ קנ"ד עמוד ס"ג אות ג', הובא בענין כ"ח אותיות באמן יהא שמ' רבה, והביא מהבני ישישבר דלא קחשיב הו' דולעלמי. ור' אלעזר גאלדמאן נ"י, רצה לדרוך בדרך אחרת יע"ש. - הנה בספר כלבו בפירושו הקדיש אות ז' (והביאו בספר גליוני הש"ס בשבת קי"ט ע"ב בר"ה קורעין) הביא כמ"ש במגלה עמוקות שם בענין הכ"ח אותיות, וסיים, ולפי זה הטעם צריך להזהיר שלא לומר ולעלמי עלמאי, כי יהא בו כ"ט אותיות, אלא לעלמי עלמאי. וכן הוא בספר מושב זקנים פ' יתרו (פרק ד' סוף פסוק א').

(ד) שם קובץ קפ"א עמוד מ"ו, במדור עולת שבת בשבתו פ' בהעלותך, כתב להקשות, דלכאורה אינו מובן מדוע אהרן לא נצטרע. - יעוין גמ' שבת צ"ז ע"א דהוא פלוגתא דר"ע ור"י בן בתירא, אם נצטרע אהרן.

(ה) שם קובץ קפ"ג עמוד נ"א אות ג' הובא מה שכתוב בתוס' רי"ד במס' כתובות דף פ"ט ע"א, שמוסר שפרותיו לב"ד שיגבו חובו מהמלוה וכו', שאינו תובע כלום אלא מב"ד תובע. וכתב שם דעכצ"ל שיש שם טעות הדפוס, יעו"ש. - אפשר לומר דאין כאן טעות הדפוס, רתיבת מהמלוה צ"ל עם חיריק תחת המ"ם, דהיינו מן ההלוואה, ותיבת מב"ד, כוונתו שגובה חובו מבית דין ולא מהמלוה, ועל כן אין כאן לא יגוש. ומצאתי גם בפ' מלאכת שלמה על המשניות במס' שביעית (פרק י' משנה ג') שגרס מב"ד, ויעוין בדבריו שכן משמע.

(ו) שם בהערה ר', שהקשה סתירה מפירש"י במס' כתובות, לפירש"י בפרשת משפטים, יעו"ש. - לכאורה לא קרב זה אל זה, דבפרשת משפטים כותב לה כתובה על הנשואין של אח"כ, ועל הפיתוי אין כתובה, וזה שכתב רש"י במס' כתובות, במפותה בעלמא שאין לה כתובה לפני הנשואין. (ודרך אנכ יש טעות דפוס שם, וצ"ל שמות כ"ב, מ"ו).

(ז) שם עמוד נ"ג אות ח' בענין אם ראש השנה נקרא חג. - כעין זה העיר באלף המגן על ספר מטה אפרים סי' תקצ"ט ס"ק ב'.

(ח) שם עמוד נ"ח אות י"ב, מ"ש להעיר על אמרי קודש של כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א. - יעוין בספר חת"ם עה"ת בפ' ויגש על הפסוק ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, שכתב שם שיוסף הצדיק ככה מתוך שמחה, ששפך הקב"ה את חמתו על העצים והאבנים, ולפי"ז אתי שפיר.

(ט) שם עמוד ל"ה מ"ש הרב שלמה זלמן נאדראן בסתירת דברי המשנה ברורה. - אולי אפשר לומר, דבס' תרנ"ו הטעם של החשש הוא, שיתמעם מעצמו כרוגמת האתרוג, לא מחמת סיבה צדדית, ועל כן כס' תרע"ג ששם יש שמן כשיעור, ומעצמו לא נתמעט, דק מחמת חשש סיבה צדדית שמא ישפך, לזה לא חיישינן.

(י) שם קובץ קפ"ר עמוד מ"א, בעולת שבת בשבתו על פרשת נח, דיש להקשות למה הביאה היונה לנח דווקא העלה ולא הפירות. - אולי אפשר לומר בפשטות, שעוד לא הי' פרי על העץ ורק עלין. (יעוין שבת פ"ח ע"א מה תפוח פריו קודם לעליו, ובתוס' שם, ומשמע שרק בתפוח כן, משא"כ בשאר אילנות).

(יא) שם עמוד נ' אות קל"ז, רכל דבד שמועד לחמו הוא. - יעוין מעין זה לגבי פת שחרית, באשל אברהם להגאון מבוסשאטש או"ח סי' קנ"ה.

ועתה אציע כמה הערות בספרים שונים.

(יב) באוהחה"ק פ' כי תשא בפסוק ושמדו בני ישראל את השבת, כתב באמצע הדיבור, אימתי אמרתי לך לשמור איש ישראל אפי' בערך כבוד שבת, דווקא לעשות, פי' באדם שישנו בנדר עומד לעשות, אבל מי שודאי לא יקום ולא יגיע לשבת לשומרו, הגם שרפואות אלו יועילו לשעות או לימים, לא יחלל עליו שבת, ע"כ. ונודע מה שהקשו עליו שהוא היפך דברי הגמרא במס' יומא דף פ"ה, ושור"ע או"ח סי' שכ"ח (יעוין בספר אוהב ישראל בפסוק זה, ובספר מנחת חינוך חלק א' דף נ"ב, ובשו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' ט'). ואולי אפשר לומר דבפמ"ג בא"א סי' שכ"ט ס"ק ד' כתב, מי שנמנר דינו למיתה בכי"ד, מפקחין הגל בשבת, דאין מיתת בי"ד רוחה שבת וחיי שעה מפקחין, ובביאור הלכה סוף סי' שכ"ט כתב, ולענ"ד לא נהירא כלל, דהתורה חסה על חיי שעה, היינו למי שחסה על חיים שלו, לאפוקי בזה דנברא קטילא הוא, ע"כ. ולפי"ז אפשר לומר דהאוהחה"ק סבירא לי' כמש"כ הביאור הלכה, והוה הפירוש שלא יגיע לשבת הבאה מחמת מיתת בי"ד, וע"כ אסור לחלל עליו את השבת.

(יג) בספר משנה ברורה, סי' שמ"ה סעיף ז' בביאור הלכה (כד"ה וי"א בסופו) כתב, ודע בדבריו מתורצין לשיטה זו, אמאי אמרו בגמ' לענין מקושש, דמעביר ד' אמות ברשות הרבים הוי, הרי כודאי לא עשה המלאכה בפירסום בפני כל, רק רחוק מן המחנה, מכרתיב וימצאו, וכודאי לא ה' שם הם' רבוא מישאל. - יעוין בחידושי חת"ס שבת דף צ"ו בד"ה ויהיו בני ישראל וימצאו איש מקושש עצים, שהביא דברי הילקוט ח"ל, מקושש עצים לפני משה ואהרן, שה' בא עם חבילתו על כתיפו לפני משה ואהרן, פי' שה' מקושש והולך לפני משה ואהרן ולא סר מאולתו שזה שייך במעביר שנשא חבילתו ולא הסירו וכו', וא"כ הי"נ שה' מעביר ד' אמות ברשות הרבים לפני משה וכל העדה, ע"כ.

(יד) בירושלמי פרק כלל גדול (דף נ"א ע"א) מה צביעה היתה במשכן, שהיו משרבטין בכהמה בעורות אילים מאדמים. והקשה בקרבן העדה שם בשירי הקרבן, הא היתה צביעת תכלת, וי"ל דסובר דלא צבעי תכלת אלא שה' להם תכלת ממצרים, דבמדבר לא ה' להם חלזון שהוא נמצא בארץ ישראל בנכול וכולון, וגם מת אינו טוב לצבע, ומסתמא לא נמלו למלאכת המשכן כי אם מן הצבע הטוב והיפה, והא ודאי אין סברא שהביאו מא"י חלזון חי, דודאי אינו חי כ"כ חוץ למים. - יעוין במדרש רבה פ' מקץ סוף פרשה צ"א, שהשבטים הביאו חלזון ליוסף, וא"כ גם למדבר היו יכולין להביא חלזון, ואם נפרש שם שהכוונה שיעקב פצע את החלזון בעורו חי, והוציא דמו, ואת זה שלח, הורא קושית קרבן העדה.

והנה בספר גליוני הש"ס במס' שבת ק"נ ע"א תירץ על קושית קרבן העדה, דהירושלמי ס"ל כפירש"י, דהחיוב משום צביעת העור, וע"כ עדיף לי' למצוא צביעה בעור ממש גם במשכן. ומ"ש הק"ע דהביאו עמהם תכלת ממצרים, צ"ע, רפרשת ציצית שנאמרה במדבר היתה לקיים מצות ציצית מיד, וא"כ הא כתוב בה חיוב תכלת ובעי צביעה לשמה וכו', וכן תכלת דבנדי כהונה וכו' דבעי צביעה לשמה, וא"כ איך ה' כשר לזה תכלת הנצבע במצרים, הא לא היתה הצביעה לשמה, שהרי לא ידעו במצרים שתנתן להם מצות ציצית ובנדי כהונה שיוצרכו תכלת. - אך אם נאמר כדברי המדרש שהורידו חלזון, אפשר לומר שגם במדבר הביאו חלזון, ואז צבעו ואין חסרון כלשמה. ואם נאמר שהכוונה דם, אולי צבעו רק עכשיו ושוב אין חסרון, וקושית הקרבן עדה מיושבת בתירוץ הגליוני הש"ס.

(טו) בספר מעגל טוב להגאון החיד"א (עמוד 151) הובא מה שדרש ר' דוד ליאון, ובאמצע הדברים כתב, ובמכות פרעה הוכה בצפרדעים שהיו צועקים ומקרקרים וכתב ויסר מעלי רק את המות הזה, ודאו שככל מכות לא קראם מות, רק בצפרדעים וכו'. - ולכאורה קשה, דבכתוב לא נאמר מות רק בארבה, ולא בצפרדעים.

(טז) בספר שם הגדולים להנאון החיר"א, בסדר תנאים ואמוראים (אות ע"ג) כתב, כל היכא דאיכא תיתי לי, לשון קללה הוא. - יעוין דש"י שבת ק"ט ע"א תיתי לי: יקובל שכרי. (יז) בספר מדרש תלפיות אות ח"ת ענף חכמה (אות י"ב) כתב, כרבי פרידא שחזר ההלכה לתלמידיו ה' פעמים. - ויש להעיד רבנמ' עידובין דף נ"ד איתא, ר' מאות פעמים. והעידני דורי הרב שמואל אשכנזי שליט"א, רהוא ט"ס וצ"ל ת' פעמים.

(יח) בספר מדרש תלפיות אות י' ענף יצה"ד (דף ר"ג ע"ב בר"ה יפה תואר) כתב, על דרך אמרם חז"ל השמן בנימטריא כמנין ימות השנה חסר חר שהוא יוה"כ שולש וכו', הכוונה אף שיקטרג, אינו עושה שום פעולה, וזה שאינו שולש ביו"כ. - יעוין בספר גליוני הש"ס יומא כ' ע"א בר"ה ביו"כ, שהביא בשם הרוקח רהא רביו"כ לית לי' רשות לאסטוני, היינו רק על עבירות שנעשו ביו"כ, אבל עבירות שנעשו בכל השנה מקטרג עליהן נמי ביו"כ.

(יט) בספר רגל מחנה אפרים פרשת בא (בר"ה או יאמר ולכל בני ישראל וכו') כתב, חתן שדומה למלך וכו' שמוחלין לו כל עונותיו ולכל הנלוים אליו. - העידני הרב יעקב אלעזר ראטנבערג שליט"א מניד שיעור בישיבתנו פה בקרית באבוב, שבספר עץ הרעת מהמקובל מוה"ר חיים וויטאל וצ"ל (במאמר לחתן) איתא רלכלה אין מוחלין, ובספר קרושת לוי (לשכועות) כתב רלכלה מוחלין.

(כ) כתב בספר חת"ס עה"ת פ' בשלח בפסוק ויקח משה את עצמות יוסף, אך מ"מ בני עמרם בוראי נצטוו מאביהם ליקח עצמות יוסף וכו'. - ולכאורה קשה לפי"ז למה לא נתעסק גם אהרן עם עצמות יוסף.

(כא) שם בפסוק עד יעבור, כתב, יראה לי משו"ה לא נכנה בית המקדש מיר כניסתם לא"י ע"י יהושע לכל הפחות או אפי' ע"י מרע"ה. - לכאורה מה שייך לומר ע"י מרע"ה, הרי משה רבינו לא נכנס לארץ ישראל.

(כב) שם בפסוק ותען להם מרים, כתב, ואמנם נ"ל נהי דהגאולה של ישראל הי' בזכות הנשים, אבל לא הניעו זכותן לראות גם במפלת מצרים. - יעוין שם בפ' יתרו בפסוק אתם ראיתם, שכתב, והנה ישראל ראו בעיניהם אכדון מצרים בזכות עצמם וכו'.

(כג) באוהחח"ק פרשת בשלח פרק י"ג פסוק כ"א, עה"פ וה' הולך לפניו לנחותם הדרך, כתב דלכן אמר לנחותם, להיות להם נח הדרך, לצד שהיו ימי החום. - ויש להעיד ממש"כ רש"י בפרשת בא (פרק י"ג פסוק ד') בשם המכילתא, שהוציא את ישראל בחרש שהוא כשר לצאת לא חמה ולא צינה ולא גשמים.

(כד) כתב בספר מושב זקנים פ' יתרו בפסוק ועושה חסד לאלפים, אך הקשה ר' ישעי' איך אומר בכאן ועושה חסד לאלפים, והרי הוא אומר במקום אחר וכו' לאלף דור. ותי' כאן שעושים מאהבה וכאן שעושים מיראה. - ולכאורה קשה דהרי הוא מימרא דרבי שמעון בן אלעזר במס' סוטה ל"א ע"א.

(כה) בספר תפארת יהונתן פרשת משפטים (בר"ה עוד יש לומר), הביא כי ידוע דקודם חטא אדם הראשון לא הי' חילוק אצבעות, ואחר חטא אדם הראשון הי' חילוק אצבעות. - יעוין בסדר הדורות חלק א' אלף השני אלף נ"ו נח שכתב בשם מדרש אבכיד, כל הנולדים קודם נח היו ידיהם אדוקות שלמות בלי פירוד וחילוק אצבעות, כי לא היו צריכין לעבוד אדמה, ונח נולד עם חתוך אצבעות.

(כו) בספר כל בו הלכות תלמוד תורה (ס' ע"ד), כתב בתיקון למי שמוסר בנו לתלמוד תורה, ומרגליו התינוקות לנענע גופן בשעת הלימוד כמו שכתוב במתן תורה וירא העם וינועו. - יעוין בספר מושב זקנים פרשת יתרו בפסוק וינועו, שכתב על כן מנענעים ראשן בשעת לימוד.

(ז) העירני דודי הרב שמואל אשכנזי שליט"א, דברלב"ג פרשת חקת בתועלת השלישי כתב, כי אהרן מת באחד לחדש בשבט וכו' ומשה מת באחד לחדש אדר. - הנה מלבד מה שקשה על זה מש"ס ראש השנה ב' ע"ב ומגילה י"ג ע"ב, הרלב"ג בעצמו ביהושע (ר, כ') הביא את דברי רז"ל, דב' באדר מת משה, אם הי' אדר מלא, ואם הי' חסר, מת בו' באדר.

(ח) עוד העירני דודי הנ"ל, דבספר מדרש יהונתן פ' דברים (מאמר ק"ע) כתב, בשעה שאמר משה רבינו משנה תורה הי' ג' ימים אחר מיתת אהרן, ופריך הגמ' הא הוי אבל, ואבל אסור בתלמוד תורה, ומשני הגמ' דאי רבים צריכין לו מותר בתלמוד תורה. - ראשית, אי' מקום הגמרא, ועוד דלפי"ז יוצא שמת אהרן כ"ז טבת, והוא נגד הגמ' ר"ה ב' ע"ב.

(ט) בספר תפארת שלמה בליקוטים חדשים עמוד קפ"ג (בסוף ד"ה מצות תאכל) כתב, ויותר מששים פעמים שנוכר יציאת מצרים בתורה. - יש להעיר ממש"כ רבינו בחיי בפרשת ראה, דציאת מצרים נזכר בתורה חמשים פעמים, ויעוין עוד בספר מדרש תלפיות ענף דם, שנתן מעם לשבח על זה.

(ל) בספר גליוני הש"ס חלק א' בסופו (בעמוד קס"ג) בכללים והערות וביאורים בירושלמי באות ג' כתב וז"ל, בענין לשון ערב יום, הפירושו לילה לפעמים, הארכתי, וע"ע ירושלמי יומא פ"א ה"א, מעשה בשמעון בן קמחית שיצא לדבר עם המלך ערב יו"כ כו' והאי ערב היינו ליל יוה"כ בהכרח, דאי ביום עיו"כ, הא הי' לו עדיין שהות לסבול ולהעריב שמשו, ע"כ. וכן הקשה הגרעק"א בירושלמי שם. - ולכאורה אפשר לומר שנשמא מבעוד יום סמוך לשקיעה, אך לא הי' בכדי שיעשה לסבילה.

(לא) בספר קב הישר פרק צ"ב כתב, וצוה אותנו להקריב שעורים לקרבן בחג השבועות. - לכאורה קשה דקרבן העומר שהקריבו בחג הפסח הי' משעורים, משא"כ שתי הלחם שהקריבו בחג השבועות היו מחיטים.

(לב) בספר דנא פשרא חלק אורה ושמחה על מגילת אסתר, עה"פ ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו יעשו עץ גבוה חמשים אמה, הביא בשם המדרש, שאמרו לו, אם ישרפו את מרדכי, לא יועיל, שכבר הציל הקב"ה לחנני' מישאל ועזרי' מן האש, אמנם מן העץ לא מצינו שהקב"ה הציל. והקשה על זה, הלא מאחר שיכול הקב"ה להציל מן האש ומן המים, בודאי שגם יכול להציל מן העץ, ותירץ שהמן ואשתו היו סוכרים שכל הנסים שנעשו לישראל לא היו בהשגחה רק בכישוף, ולכן בחרו לתלותו, שאז אין המכשף יכול לעשות כישוף, יעו"ש. - ולכאורה יש להעיר, דהרי מבואר ברש"י במס' סנהדרין דף ס"ז ע"ב, דכישוף אינו שולט במים, וא"כ היו יכולים להדגו על ידי השלכה במים.

(לג) בספר ישועה גדולה על מגלת אסתר (פרק ח' פסוק ט') כתב, ולזה נתכוין הקלירי בפיוטו של פ' זכור שכתב, תכלית שבעים נתלה על חמשים, והמפרש דחק דקאי על יין ע"ש, והדברים פשוטים, כי תכלית ע' יום לתוקף ממשלתו, והממשלה נכונה כידו, נתלה על חמשים וכו'. - יעוין במד"ר פרשת נשא (פ' י"ד אות י"ב), מאחר הדברים האלה גדל המלך עד ויתלו את המן שבעים פסוקים, לתכלית שבעים נתלה על חמשים.

בכבוד רב,

רפאל אהרן כץ

קריית באנוב, בתי"ם

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברגשי כבוד ובלב מלא שמחה וחרדה
נשגב בזה ברכת מול טוב חמה ונאמנה

מול הדרת קודש

עטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולחתנא דבי נשיאה

הרב מו"ה יעקב ישראל ישורון מייזליש שליט"א

מרא דאתרא בקרית באבוב באה"ק

לרגלי נישואי נכדתו רבתו תחי'

עב"ג

הרב מו"ה בן ציון אהרן וואקסמאן שליט"א

ויה"ר שהזווג יעלה יפה בבנין עדי עד

ומשמחה זו יושפע שפע רב של ברכות והצלחות

עם שמחה ונחת לכולנו, אבי"ר.

המערכת

אלה יעמדו על הכרחה

ברכת מול טוב

להאברך היקר ר' אברהם רובעל נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אהרן בן ציון אנגלארד נ"י מקרית באבוב להולדת הבן

להאברך היקר ר' אלעזר שטראהלי נ"י מאנטווערפן להולדת הבן

להאברך היקר ר' ארי' ליבוש טייטלבוים נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' בן ציון משה הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר וצוק"ל הי"ד

להולדת הבן

להאברך היקר ר' דוד אליהו ווייספעלד נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה יוסף בראננער נ"י להולדת הנכד

להאברך היקר ר' יחיאל שרגא ראזענבוים נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' משה גאלדבערגער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' נפתלי צבי וואקסמאן נ"י מלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' צבי הירש ליפשיץ נ"י מלונדון להולדת הבן
להרב שאול דוד ארי' קנאכלאך נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת
הנכד

להאברך היקר ר' שמואל מרדכי גאנצפריד נ"י להולדת הבן

יוכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאוי"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלי' דוד זיידמאן נ"י להולדת הנכדה
להרב בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד נ"י להולדת הנכדה

להאברך היקר ר' חיים נחום מרדכי גוטמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע העשיל זיידמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע חיים מאיר גרוסגוט נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב אליעזר ליכטענשטאטער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק שלמה וואלדנער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישכר זאב ווייספעלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' כתריואל בראנדווין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' נפתלי בנימין הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה ארלאנסקי נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה שאול פיהרער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמחה הלוי האממער נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה שמחה הלוי שטערן נ"י להולדת הנכדה

יוכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם בערינשטיין נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר בצלאל
נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה אליעזר רובין נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה ישראל שטראהלי נ"י לאירוסיו
בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר משה נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה בנימין אפרים פישל שטיעל נ"י לאירוסיו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה דוב בערל פאוועל נ"י לאירוסיו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה דוד דוב בערל גאלדמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה בנימין נ"י ולחותנו

הנה"ח מו"ה ישראל משה גערמאן נ"י מקרית באבוב לאירוסיו בנו-נכדם הב'

החתן הנעלה כמר פנחס נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להנה"ח מו"ה זאב ירמ' וואקסמאן נ"י לאירוס' נכרתו תחי'
 להרב חיים ארי' געללער שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב לאירוס' בנו
 הב' החתן הנעלה כמר מרדכי יעקב נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים דוב קרומאן נ"י מקרית באבוב לאירוס' בנו הב' החתן הנעלה
 כמר יעקב אליעזר נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
 להרב יהושע פיהרער שליט"א ראש הכולל רחסידי באבוב בטאראנטא לאירוס'
 בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק צבי הלוי בלומענבערג נ"י לאירוס' בנו הב' החתן הנעלה כמר
 אלעזר נפתלי אלימלך הלוי נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישעי' שלאמאויטש נ"י מאנטווערפען לאירוס' בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ישראל זאב פישמאן נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה יקותיאל עליאם
 נ"י לאירוס' בתו-נכרתו תחי'

להרב מאיר נתן נטע סג"ל לנדא נ"י לאירוס' בנו הב' החתן הנעלה כמר חנוך
 הענוך נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב מנחם יחזקאל גראס נ"י מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה דבאבוב לאירוס'
 בנו הב' החתן הנעלה כמר אברהם בנימין נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה חיים מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן דניאל נ"י לאירוס'
 בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר יהודה נפתלי נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה פתחי' פישמאן נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה דוד שטראם נ"י
 מלונדון לאירוס' בתו-נכרתו תחי'

להרב עזריאל מאנדלבוים שליט"א רב דביהמ"ד לתורה ולתפלה במאנסי ולאביו
 הנה"ח מו"ה משה דוד נ"י לאירוס' בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה פנחס רייכמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה נ"י ולחותנו הנה"ח
 מו"ה אברהם שלעפער'ג נ"י לאירוס' בתו-נכרתם תחי'

להנה"ח מו"ה צבי גליק נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יוסף נ"י מקרית באבוב לאירוס'
 בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר חנוך זונדל נ"י

להנה"ח מו"ה שלמה גייגער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אברהם מרדכי נ"י
 ממאנטריאל לאירוס' בתו-נכרתו תחי'

להרב שלמה יחיאל גיפס נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון ולחותנו הנה"ח
 מו"ה יעקב חיים ריינהאלד נ"י לאירוס' בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר בן
 ציון מיכאל נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שמואל שלמה סג"ל אבסטפערל נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה צבי
 מעלצער נ"י לאירוס' בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמחה פינחס שטראהלי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י ולחותנו
 הנה"ח מו"ה שלמה גאלדבערג נ"י ממאנטריאל לאירוס' בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמעי' ישראל ריעגער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יחיאל מיכל נ"י
 לאירוס' בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר צבי נחום נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר חיים זלמן שיק נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר יצחק אייזיק גאלדשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי ער
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אביש רייכבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים דוב הכהן בארנפריינד נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים שפריי נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים ברוך גאלדבערג נ"י ממאנטריאל לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חנוך הענוך שמחה גאלדפינגער נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יוסף שמואל לנדא נ"י לנישואי נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה יעקב הלוי פאזנער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מרדכי ברוך גיפס נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ניסן לעזער נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי מעלצער נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי ארי' הירש נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמחה פינחס שטראהלי נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אלכסנדר שפריי נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' אלכסנדר זושא קורץ נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' בן ציון חיים וואקסמאן נ"י ממאנטריאל לנישואיו
להאברך היקר ר' בן ציון חיים געללער נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' בונם מנחם רייכמאן נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' דוד שטיימאן נ"י מטאראנטא לנישואיו
להאברך היקר ר' משה יהודה פרייא נ"י מקרית כאבוב לנישואיו
להאברך היקר ר' נחמן יהודה וואלצער נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' שלום יהודה לעזער נ"י מאנטווערפען לנישואיו
להאברך היקר ר' שלמה אברהם פאללמאן נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
לנישואיו

יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה משה דוד שטראם נ"י מלונדון
ובניו האחים היקרים
הרב מנחם מענדל נ"י, ומו"ה פנחס אשר ידידי' נ"י
ונכדיו האחים היקרים
מו"ה יעקב יוסף נ"י, הב' יצחק נ"י, הב' מנחם גרשון נ"י,
הב' ישכר בעריש נ"י, והב' בן ציון נ"י
בהלקח מאתם בנו-אחיהם-אביהם
הנה"ח מו"ה ישראל יחיאל שטראם ע"ה מלונדון

* * *

האחים היקרים
הרב משה נ"י יו"ר דהנהלת ישיבת באכוב בני ציון,
הרב שלום נ"י מנהל בישיבת באכוב בני ציון,
הרב דוד מנחם נ"י מנהל התלמוד תורה דחסידו באכוב בטאראנטא,
מו"ה פסח נ"י, ומו"ה שמעון נ"י
למשפחת קעסלער
בהלקח מאתם אביהם
הנה"ח הישיש מו"ה ישראל אהרן קעסלער ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה משה אהרן ראזענבערג נ"י
ובניו האחים היקרים
מו"ה מרדכי נ"י, מו"ה אברהם דוד נ"י, ומו"ה יצחק שלמה נ"י
בהלקח מאתם אשתו-אמם ע"ה

* * *

האחים היקרים
מו"ה יצחק צבי הלוי נ"י, מו"ה אברהם ברוך הלוי נ"י
מו"ה ברוך אלימלך הלוי נ"י, ומו"ה בן ציון הלוי נ"י
למשפחת בלומענבערג
בהלקח מאתם אביהם
הנה"ח מו"ה שמעון הלוי בלומענבערג ע"ה

* * *

האחים היקרים
הב' יצחק זאב נ"י, והב' יחזקאל חיים נ"י
למשפחת ווייכמאן
תלמידי מתיבתא עץ חיים דבאבוב
בהלקח מאתם אביהם ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

רמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

במאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 מאנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
MESIVTAH EITZ CHAIM OF BOBOV
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed
ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

ניסן תשנ"ז

(קפ"ח)

שנה כ' קונטרס ה'

יוצא לאור ע"י תלמודי

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

חג הפסח כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ז

מדור זכרון לראשונים

י בענין מצה עשירה הגאון בעל עטרת פז אבד"ק לאסק זצ"ל
 יב בענין פסח בטומאה הגאון ר' אליעזר ליפמאן אבד"ק מאגנארא זצ"ל
 יד בתוס' פסחים פ' ע"ב הגאון ר' יהושע העשיל אשכנזי אבד"ק לובלין זצ"ל
 טו בענין עשה דתשבותי הגאון ר' יוסף יאסקי שפירא אבד"ק לעסלא זצ"ל
 יז בענין שיעור אכילת מרור הגאון ר' משה ליב ב"ץ ראבד"ק נ"ש זצ"ל
 יט בענין אכילת מצה שלכה"נ הגאון ר' אליעזר זוסמן סופר אבד"ק פאקש זצ"ל
 כ תשובה בענינים שונים הגאון ר' אליהו דוד (ארד"ת) אבד"ק מיר זצ"ל
 כה דרוש לשבת הגדול הגאון ר' נתנאל הכהן פריער אבד"ק אויוואראש זצ"ל
 כז בענין נקור הרחיים לקמחא דפסחא הגאון ר' שלום קוטנא אבד"ק א"ש זצ"ל
 ל שתי הערות בהל' פסח הגאון ר' ישכר בעריש גרוביארט אבד"ק בענדין זצ"ל
 לא בסוגיא דהבודק צריך שיכטל הגאון ר' יוסף ליב סופר אבד"ק פאקש זצ"ל

מדור אגרות קודש

לג מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהר"ש זי"ע
 לה מכתב מהגה"ק ר' ישכר דוב דוקח אבד"ק בעלז זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

לו בדין עשיית יי"ש לחג הפסח .. הגה"צ ר' אברהם מרדכי שלום טויב אבד"ק סאסוב זצ"ל

מדור פלפול והלכה

מא בענין אכילה גסה בקרבן פסח והמסתתף הרב מוה"ר יוחנן סופר שליט"א
 מז בענין עומר ושתי הלחם מתירין חדש הרב שמחה רובין נ"י
 מח בענין מצות והגדת לבנד הרב אברהם ישעי' בארזל נ"י
 נא בענין אין ביעור חמץ אלא שריפה הרב יצחק מאטצען נ"י
 נה בענין הלל נרצה ר' בנימין קנאבלאך נ"י

עולת שבת בשבתו

נז ליקוטים יקדים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תמיחות וישובים

נט הערות קצרות בענינים שונים נט

מדור תעודות וסמיכות

ס מכתב "חבר" הגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל
 סא כתב "מורינו" הגאון ר' יואל אונגער אבד"ק פאקש זצ"ל
 סא כתב "מורינו" הגאון ר' בנימין שאכטער אבד"ק פעזינג זצ"ל

סב מכתבים אל המערכת
 סה ברכות והודאות

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

אשר קיבלה יסורי' באהבה

מרת חי' גאלדא פעלבערמאן ע"ה

בת הרה"ח מוה"ר שמחה שלמה ליבער ז"ל הי"ד

נפטרה בשיבה טובה

ביום ח' לחודש ניסן תשנ"ג לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בעלה, בנה, וחתני',

מרדכי פעלבערמאן

לייבל רובין

אברהם דוב יצחק צאנזער

אהרן פעלבערמאן

שלמה בן ציון עליאם

מנחם מענדל שטערנהעלל

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

הרה"ח מו"ה יצחק יעקב ב"ר ברוך טאהלער ע"ה
מדינוב

נפטר ביום י"א לחודש ניסן שנת תרצ"א לפ"ק

וזוגתו מרת רחל בת מו"ה פנחס זאפערן ע"ה
נפטרה ביום ט' לחודש טבת שנת ת"ש לפ"ק

תהיינה נשמותיהן צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי נכדיהם,

שמריהו ציטראנענכויס

שמעי' ישראל ריגער

נפתלי צבי זאפערן

יצחק בן ציון זאפערן

ברוך הורוויץ

שמעון ריינהאלד

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

האשה החשובה

מרת גיטל רייזא ראזענבערג ע"ה

בת הנה"ח מוה"ר יוסף ארי' גושמאן נ"י

נפטרה בשם טוב

ביום ל' לחודש אדר א' שנת תשנ"ז לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בעלה, בני', וחתנה,

משה אהרן ראזענבערג

מרדכי ראזענבערג

אברהם דוד ראזענבערג

יעקב יוסף גראס

יצחק שלמה ראזענבערג

לזכרון בהיכל ד'

לרגלי יומא דהילולא רבא - כ"ה ניסן
של כ"ק אור חיינו, איתן אדוננו, מאור הגולה,
ריש שושילתא קדישא הרין
מרן רבינו **חיים הלברשטאם** זצוקלה"ה
האבד"ק צאנו והגלילות
בעל מח"ס דברי חיים

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

למזכרת ולזכות,

מאת האחים,

משה אליהו בלויא

שלום בלויא

ומשפחותיהם

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

חג הפסח

בסוף פרשת בא, ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך. ראוי לשום לב לבאר הלשון בכל גבולך, שלא מצינו כן בכל התורה, ולכאורה יותר צודק ה' לומר בכל מושבותיך, או בביתך, וכמו שנאמר, שבעת ימים שאור לא ימצא בכתיבם.

ויש לבאר ע"ד המוסר, עפ"י ששמעתי בילדותי מפי כ"ק מרן אאמו"ר זצוק"ל ה"ד על המדרש (במדבר רבה פרשה י"ט, ב') אמרו לו לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגדרות, אמר אני פרצתי גדרו של עולם. ולכאורה מה ענין גדרו של שדה, לפריצת גדרו של עולם, כחטא עץ הדעת. ואמר לפרש כוונת המאמר, דהנה דרך ההסתה של היצה"ד היא בערמה, ובתחבולות יעשה מלחמה, ולכך אינו מתחיל לפתות את האדם לעבור על עבירה חמורה, רק בא אצלו תחלה לפתותו לזלזל בענייני חסידות ובחומרות שונות אשר הם לפניו משורת הדין, כי על דברים הללו יותר בניקל להסית את האדם מאחר שאינם מעיקרי דין תורה, ואחר שהולך האדם אחרי עצתו, מגלגלו מדחי אל דחי עד שמכשילו אף בעוונות חמורות, וכמו שאמרו חכמנו"ל (שבת ק"ה ע"ב) כך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך ועבור ע"ז והולך ועובר. וזה ששאלו לנחש, היינו נחש הקרמוני הוא השטן הוא היצה"ר, מפני מה אתה מצוי בין הגדרות, כל' מדוע אתה מתחיל להסית את בני אדם בעניינים שהם רק גדר וסייג, ולמה אינך מכשילים מיד לעבור על גוף העבירה, על זה משיב, אני פרצתי גדרו של עולם, שאני זקן ורגיל בכך, וכן עשיתי כחטא עץ הדעת, שהכשילתי את חוה כשאמרתי לה כשם שאין מיתה בנניעה כך אין מיתה באכילה, ואיסור הנניעה היתה הוספה מחוה שהוסיפה מעצמה לגדר ולסייג כדי שלא תעבור על ציווי ד', ועי"ז עלתה בידי להכשילה בגוף העבירה באיסור אכילה, ומשם למדתי להיות תמיד מצוי בין הגדרות, ולגרור את האדם אח"כ לבאר שחת רח"ל, עכרפח"ח. (וכבר נמצא פי' זה בספר דברי אליהו בשם הגר"א ז"ל, ובספר לחמי תורה דף ק"ה טור ג').

ודבר זה הוא יסוד גדול בתורה ובחסידות, שצריכים להחזיק בכל עוז בהגדרים אשר גדרו לנו רבותינו ז"ל, אפילו הסייגים שאין להם עיקר מן הדין, כי מנהג אבותינו בדינו, ובפרט בענין לבוש היהודי, וכל הסייגים והגדרות הם נעילת דלת בפני היצה"ר, שלא יהי' לו פתח פתוח אצל האדם להכשילו בדבר עבירה ח"ו. ועפ"י יש לפרש מאמר הכתוב (בפ' יתרו) והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו. ויל"ד כיון שהזהירם מלנגוע בקצהו, מדוע הוצרך לומר להם השמרו לכם עלות בהר, הלא אי אפשר לעלות על ההר בלי נגיעה. וגם צ"ב מה שפירש שם רש"י, לאמר, הגבול אומר להם השמרו מעלות

מכאן והלאה. וראוי להבין לאיזה צורך נעשה נס זה שההר בעצמו יזהיר לבני ישראל מבלי לעלות עליו, הרי לא עבד קוב"ה ניסא למגנא.

ולהנ"ל יבואר היטב, דבמעמד הר סיני כשנתן הקב"ה את התורה לישראל, נתן להם בצדה את התבלין להנצל מן היצה"ר, ולזה אמר למשה רבינו, והגבלת את העם סביב לאמר, שיראה להוסיף עבור העם גבולים וסייגים סביבות התורה והמצוות, ועי"ז יקל להם לשמור את דרך ד', כי הפרישות יתירה תהי' להם לשמירה מעולה שלא לנמות ימין ושמאל, ולכן עשה הקב"ה נס ופלא, שהגבול עצמו יאמר להם השמרו וגו', לרמו שהגבולות והסייגים יש בהם מעלה זו, שמסוגלים להציל את האדם מלהכשל בפיתויי היצה"ר לעבור על גוף העבירות. וזה"ל, השמרו לכם עלות בהר, הר רומז על היצה"ר כאו"ל במס' סוכה (נ"ב ע"א) צדיקים נדמה להם כהר, היינו שהעצה היעוצה לשמור אתכם מליפול במכמורת היצה"ר שנקרא הר, היא על ידי שתהיו וזהרים מלנגוע בקצהו, לעמוד על המשמר שלא ליתן רשות להיצה"ר לנגוע אף בהגבולים והסייגים, רק ישאר מקצה מסביב מחוץ למחנה, ועי"ז תהיו בטוחים שלא יבא המשחת אל תוך בתיכם, ותזכו לשמור ולעשות את כל דברי התורה.

והנה ידוע דחמץ ושאר מרמוזים על היצה"ר, כאו"ל (ברכות י"ז ע"א) שאור שבעיסה מעכב. והו' שאמרה תורה, לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך, גבולך דייקא, כלומר להזהר ולהשמר בשמירה מעולה בגבול וסייג וגדר, כדי שלא לתת מקום לנחש הקדמוני שיכנס פנימה, דהפורץ גדר ישכנו נחש, שעל ידי הפרצה שפורץ בגדר, נותן להנחש היצה"ר מקום שיכנס. וצא ולמד גודל כח הזכות של שמירת הגדרים, שהיא שעמדה לישראל להגאל ממצרים, כאו"ל במדרש, בזכות שלשה דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו שמם ולשונם ומלבושם. וכל משכיל ישפוט בצדק דהני ג' דברים אינם מן התורה, רק סייגים וגדרים לתורה, אמנם התועלת הנמשך מזה, מרובה היא.

וכזה יבואר המשך הכתובים, ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך, היינו להשמר שלא להכשל בהגדרים כנ"ל, והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה, כל' בעבור זה דייקא, שהייתי נוהר בהיותי בגלות מצרים בהסייגים וגדרים, עשה ד' לי בצאתי ממצרים, שבזכות זה נגאלו כנ"ל.

אחרון של פסח

במדרש רבה (פ' בראשית) אמר ר' יוחנן תנאי התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל, הרא הוא דכתיב (שמות י"ד) וישב הים לפניך בוקר לאיתנו, אל תיקרי לאיתנו אלא לתנאו. ותמהו המפרשים דלכאורה נרמז תנאי הזה שלא במקומו, דספי הוה לי' לומר הרמז על תנאי זה, בפסוקים שלמעלה, דמשתעי אודות הקריעה של הים, ולמה נאמר הרמז בפסוק המדבר כבר אודות שיבת המים לאיתנו, מה ענין התנאי לכאן.

אמנם יתבאר עפ"י או"ל (סנהדרין צ"א ע"ב) אז ישיר משה, שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן לתחיית המתים מן התורה, דלעתיד לבא בעת הגאולה שלימה כשיקצו וירננו ישיני עפר, אז יחזרו משה ובני ישראל לומר השירה הזאת לר' פעם שנית, כי לעתיד לבא יחזור הקב"ה ויקרע את הים סוף לפני בני ישראל, כמאמר הכתוב (ישעי' ו"א) והחרים ד' את לשון ים מצרים והניף ידו על הנהר בעים רוחו. ומעתה יובן היטב, דתיבת לאיתנו שדרשוהו חז"ל לתנאו, היא במקומה הראוי, דהנה באמת יקשה, בשלמא נס קריעת ים סוף ה' בו צורך ותועלת, כדי שיעברו בני ישראל בתוכה בחרבה, אבל הנס השני שישונו מי הים לאיתנו, ה' לכאורה אך למותר, דהרי ה' יכול להישאר רצועה של יבשה העוברת בתוך הים לעולם. ואי דהוצרכו המים לחזור, כדי לנער את המצריים בתוך הים, הלא ה' יכול הקב"ה לשקעם במי הים העומדים מימנם ומשמאלם.

אולם הטעם שהוצרך הקב"ה להשיב את הים לאיתנו, הוא בשביל התנאי שהתנה הקב"ה במעשה בראשית עם הים שיקרע לפני בני ישראל, והתנאי ה' שיקרע ב' פעמים, הן בעת גאולת מצרים, והן בעת גאולה העתידה, שגם אז יקרע הים לפני בני ישראל כאמור לעיל, אשר על כן שפיר לא השאיר ד' את היבשה בתוך הים לעולם, רק החזיר את כל הים למים, למען יהי מוכן להקרע עוד הפעם לעתיד לבא בביאת משיח צדקינו.

אמור מעתה, דגם מה ששב הים לאיתנו, ה' בשביל התנאי שהתנה הקב"ה במעשה בראשית שיקרע הים לפני בני ישראל, והיינו כדי לקיים התנאי הנ"ל שיחזור ויקרע לבני ישראל לעתיד לבא. ואתי שפיר מדוע כתיב לאיתנו שדרשוהו ז"ל לתנאו, דייקא אצל וישב הים לפנות בוקר, כי ה' צורך להתנות עם הים שישוב לאיתנו, דלולא התנאי לא היו שבים המים כאמור.

ועפ"י יש לפרש המסורה על פסוק זה, ב' פעמים לפנות בוקר, וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, ואידך, יעזרה אלקים לפנות בוקר (תהלים מ"ו). כי על הפסוק וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, דרשו חז"ל לתנאו, דהיינו התנאי שהתנה הקב"ה במעשה בראשית שיקרע הים לפני ישראל, אמנם לכאורה יקשה למה נכתב התנאי כשכבר שבו המים, הלא התנאי ה' על הבקיעה בלבד, לזה בא הכתוב השני כמשיב, ויעזרי אלקים לפנות בוקר, בוקר זה בוקרו של משיח צדקינו, כמאה"כ אמר שומר אתא בוקר (ישעי' כ"א), וכן פירש"י שם בתהלים עה"פ יעזרה אלקים לפנות בוקר, לקץ הגאולה, והכוונה, דבגלל זה השיב ד' את מי הים ולא נשאר יבושת המים בתוך הים לעולם, בשביל הנס לעתיד לבא כאשר יבקע כשחר אור הבוקר של הגאולה שלימה, דאז שוב שנית יחזור ויקרע הים לפני ישראל לקיים התנאי שהתנה הקב"ה במעשה בראשית, לפיכך הוצרכו מי הים לכסות את היבשה, כדי שיוכלו לחזור ולהקרע לעתיד לבא.

בענין מצה שנילושה במי פירות עם מים

מהגאון מוה"ר פנחס זעליג אבד"ק לאסק זצ"ל^א

בהא דכתב רבינו הרא"ש (כריש פרק ערבי פסחים) דמצה עשירה אין יוצאין בה, כתב הב"ח בס' תע"א, יש לדקדק על זה מנ"ל הא, דהא דתניא בפרק כל שעה (ל"ו ע"א) רבי עקיבא אומר מה ת"ל לחם עוני, פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש, היינו דוקא כשאין בו מים, דכיון דאינו בא לידי חימוץ אינו יוצא בה ידי חובת מצה, אבל שאר מצה עשירה שיש בה ג"כ מים, שבא לידי חימוץ, כיון דמצה היא, יוצא בה ידי חובתו דיעבר, והלכך אסור לאכלו בערב פסח. ואפשר לומר דמש"ה כתב הטור פירוש שנילושה במי פירות, כלומר במי פירות לבד בלא מים, עכ"ל. ודבריו אינם מובנים לי, דודאי לדעת רבינו הרא"ש דמי פירות עם מים לא הוי אלא חמץ נוקשה, אבל חמץ גמור לא הוי, ואפילו שהה כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ גמור, כמו שמבואר בדברי רבינו הרא"ש בפרק כל שעה ובתוס' שם, והובא בטור ס' תמ"ב, וא"כ כיון דאינו בא לידי חימוץ דאורייתא, בודאי אינו יוצא בה ידי חובת מצה, דחמץ נוקשה אינו אלא מדרבנן לדין דקיי"ל כר"י, וכמו שמבואר בדברי רבינו הרא"ש בפרק אלו עוברין, ובטור ס' תמ"ב.

ואפשר לומר דאף למ"ד דחמץ נוקשה בלאו, מ"מ כיון דאינו בא לידי חמץ גמור, אינו בא לידי חימוץ קרינן ב', ואינו יוצא ידי חובתו במצה שנילושה במי פירות עם מים אף דיעבר, וממילא מותר לאכלה בערב פסח. ואף לדעת הר"ף בפרק כל שעה, דסובר דמי פירות עם מים הוי כעיסה שנילושה במים לחודי' דאינה ממהרת להחמיץ יותר משאר עיסה, ומותר ללוש לכתחילה, כמו שהביא רבינו הרא"ש דבריו בפרק כל שעה, ומשמע דלדעת הר"ף דמי פירות עם מים מחמיץ חימוץ גמור אם שהה, כמו עם מים לחודי', וא"כ לכאורה י"ל דמצה כזו אינו נקרא מצה עשירה, כיון שבא לידי חימוץ גמור, אבל אי אפשר לומר כן, דהא דאמר ד"ע פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש, היינו בלא מים דוקא, דא"כ מאי פריך התם על ר"ע מהא מתניתא דאין לשין עיסה ביין ושמן ודבש וכו' אמר ד"ע שבת אצל רבי אליעזר ורבי יהושע, ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש וכו', ומאי קושיא, דהא הכרייתא איירי עם מים וכמו שכתב שם הר"ף להדיא, וד"ע נמי איירי בהכי, וכמו שכתב הר"ף שם. אלא ע"כ דהא דאמר ר"ע פרט לעיסה וכו', אף עם מים קאמר, דאין יוצאין בה, כיון דהוי מצה עשירה, אע"ג דיוכל לבוא לידי חימוץ, וא"כ אף לשיטת הר"ף מוכח דמצה שנילושה במי פירות עם מים אין יוצאין בה ידי חובת מצה אף דיעבר, דאימעות מלחם עוני.

וזה שכתב רבינו הרא"ש סתמא, מצה עשירה דמצי אכיל, דמשמע דכל מצה עשירה אף במי פירות עם מים מותר, ובודאי גם כוונת הטור (בס' תע"א) היא כן, והא דכתב שנילושה במי פירות, דמשמע במי פירות בלא מים, היינו משום

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ב עמוד י"א. - דבר זה הועתק מכת"ק.

דלכתחילה אין לשון במי פירות עם מים משום דממהרין להחמיץ, וכמו שכתב רבינו הרא"ש והובא בטור סי' תס"ב, אבל אם לש בהן ואפה מיד, מותר לאכלו בערב פסח מחצות ולמעלה משום דהוי מצה עשירה דאין יוצאין בה ידי חובת מצה, ודלא כב"ח.

ואף לדעת רש"י דפי' הרהרייתא דאין לשון איירי במי פירות בלא מים, וא"כ י"ל דסובר דמי פירות עם מים בא לידי חמץ גמור ולא הוי מצה עשירה, ור"ע דאמר פרט לעיסה וכו', היינו בלא מים, הלא כבר רחה רבינו הרא"ש שם סברת רש"י בשתי ידיים, וכן משמע בטור בס' תס"ב. ועוד דאי אפשר לומר דאינו נקרא מצה עשירה אלא מה שלא יוכל לבוא לידי חימוץ, דהא אמרינן בפסחים דף ל"ו לחם עוני פרט לחלות דלא הוי לחם עוני, אף דנלושה במים לחודי' ויוכל לבוא לידי חימוץ גמור, ואפ"ה נקרא מצה עשירה, ואף שלדברי רב האי גאון שפי' הא דחלוט, דהיינו שעשוי בשמן, מ"מ מפרש"י שם מוכח כהא דחלוט דאיירי בסתם חלוט שהוא במים, ואפ"ה מיקרי מצה עשירה, גשמע דגם לרש"י אף מה שיוכל לבוא לידי חימוץ נקרא מצה עשירה, וא"כ אף במי פירות עם מים ג"כ נקרא מצה עשירה, ועוד דאף לפי' רב האי דחלוט הוא העשוי בשמן, משמע דהיינו שחלטו בשמן, אבל גילוש במים, א"כ אף שהי' יכול לבוא לידי חימוץ קודם החליטה, אפ"ה הוי מצה עשירה.

ועוד יש להביא ראי' ברורה לזה, דאף מי פירות עם מים הוי מצה עשירה, מהא דאיתא בפרק כל שעה (דף ל"ח) דפרץ גבי לחמי תודה, ותיפוק ל' דהוי מצה עשירה, ומשני רביעית היא ומתחלקת לכמה חלות, דהיינו לעשרים חלות, ובוראי לחמי תודה גילויש במים ג"כ, דהא חצי לוג שמן הוא לארבעים חלות, וגם המקשה ידע מזה דמקרא מלא הוא, אלא ע"כ דגם מי פירות עם מים הוי מצה עשירה, ולכן הקשה ותיפוק ל' משום דהוי מצה עשירה, דהי' סבר דאף שאין בה אלא מעט שמן, מצה עשירה מקרי, ומשני כיון דאין בה אלא רביעית שמן, לא נקרא מצה עשירה, אבל אם הי' בה שמן כמו בשאר מנחות הי' נקרא מצה עשירה, אף דכל המנחות מגבלו במים, וזה ראי' שאין עלי' תשובה דמי פירות עם מים הוי מצה עשירה שאין יוצאין בה ידי חובת מצה אף דיעבר, ומותר לאכלו בערב פסח. אחי' ראיתי במ"א שכתב ג"כ ראי' זאת לדחות דברי הב"ח, והנאני שכונתי לדעת הגדול.

אבל מה דכתב שם המג"א ופר"ח לסתור דברי הב"ח, דאי כדבריו, דאינו נקרא לחם עוני למה לי, [תיפוק ל'] דמי פירות בלא מים כיון שאינו בא לידי חימוץ אימעת מהא דאמרינן שאין יוצאין ידי חובת מצה אלא בה' מיני דגן הבאים לידי חימוץ. זה אינו קושיא כלל, ד"ל דלא ממעטינן אלא מינים שאינם באים לידי חימוץ, אבל במין הבא לידי חימוץ אם גילוש במים, י"ל אף דגילוש במי פירות באים לידי חימוץ קרינן, ודוק בכל זה כי דברים ברורים המה.

בענין פסח בטומאה

מהגאון מוה"ר אליעזר ליפמאן ניוואטץ זצ"ל^א
אבר"ק מאגענדארף

במס' פסחים דף ס"ו ע"א הקשו התוס' (בר"ה מה מועדו) למה לי ב' ילפותי
בטומאה הותרה בפסח, מאיש נדחה ולא צבור, ומשמעות דמועדו. וי"ל הנה
בזבחים דף ק' אמרינן, דאי מת לו מת בערב פסח קודם חצות צריך להטמא, ואי
מת לאחר חצות אינו רשאי לטמא, ומבואר שם עובדא דיוסף הכהן שמתה אשתו
קודם חצות, וטמאווהו בע"כ, משום דקי"ל לה יטמא מצוה, ואז עדיין לא חל עליו
חיוב פסח. והנה ודאי אי יש כאן מת ערב פסח קודם חצות, שאינו קרוב לו ואינו
מת מצוה, ודאי אינו רשאי לטמא לו, כיון שאין עושה מצוה בטמאו לו, ולמה ידחה
מפסח בחנם. ולפ"ז הי' מקום לחלק כן גם מסברא בטומאה בציבור, שלא הותרה
אלא היכי שרוב נטמאו במקום שמצוה להם לטמאות, ולא היכי שנטמאו לדבר
רשות. ולפ"ז י"ל, אי ממשמעותו דמועדו, הוי ס"ד דוקא היכי שנטמאו למצוה, לכן
כתב יתורא דאיש נדחה ולא צבור, להורות דאף אי נטמאו צבור לרשות, נמי
הותרה טומאה.

ולפ"ז י"ל דרוש נאה, דהנה רש"י ס"ל בגיטין דף ס', דלר"ע ולר"י הגלילי
האנשים טמאים באו אל משה בר"ח ניסן. ונכריח שיטתו, דהנה הרשב"א בחידושי
סוכה דף כ"ה הקשה, מה הקשו שם, ויהיו אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, מי
היו, מה קשיא, הלא בלי ספק היו כמה אלפים טמאי מתים בישראל מכמה אנשים
שמתו, והריגת ג' אלפים איש בעגל, כי אז עדיין לא נשרפה הפרה. גם הקשה ר"א
מזרחי, מה אמרו למה נגרע, וגם מה נסתפק משה רבינו ע"ה עד שאמר עמדו
ואשמעה וכו', הרי שור שחוט לפניך, שהם טמאים ואסורים בקרבן. גם יש לי
לדקדק בלשונם, ששאלו למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו, מה רצו
במלת במועדו. [שוב ראיתי שכן דקדק ג"כ האור חדש, ונדחק בזה]. גם קשה לר"ע
ולר' יוסי הגלילי, היכי מתרצים המה מה שהקשה עליהם רב יצחק, ולא יכלו
לעשות הפסח ביום ההוא, הא למחר מצי עבדו. [שוב ראיתי שכן הקשה הצ"ח].
וי"ל דאז בראש חודש ניסן היו רוב ישראל טמאי מתים מהרבה אנשים שמתו
במצרים, ובפרט לפי מה שאמרו ז"ל, וחמושים עלו בני ישראל ממצרים, שארבעה
חלקים מתו בג' ימי אפלה, וחלק הה' יצא ממצרים, וא"כ בלי ספק כל אחד ואחד
התטפל עם קרוביו לקבורו, וא"כ לפי אגדה זו שד' חלקים מתו, בלי ספק היו רוב
צבור טמאי מתים מקרוביהם, [ואע"ג שנטמאו קודם מתן תורה, מ"מ בטומאתם
קאי עד שיוז באפר פרה, כי מוכח כן מר"ע שאמר נושאי ארונו של יוסף היו, והרי

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ט עמוד י"ד. - דבר זה הועתק מכת"ק המונח
בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה שאל הוושטערער נ"י מאנטווערפען.
זכרה לו אלקי לטובה.

מראש חודש סיון קודם מתן תורה לא נשאו שוב אדונו אז, כמו שכתב שם רש"י בסוכה, ואפ"ה נדחו לפסח שני, ש"מ דאף טומאה שקודם מתן תורה היו צריכין להטהר, ועי' פני יהושע שם בסוכה מה שכתב מזה, וא"כ אי לא היתה נשרפת הפרה בב' ניסן, כמ"ש רש"י שם בסוכה, ולא היו יכולים להטהר, היו עושין הפסח בטומאה, דהותרה בצבור מבמועדו, לכך נשרפה הפרה בב' ניסן, כדי שיוכלו להטהר.

ובזה א"ש דמקשה הש"ס, ויהיו אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, מי היו, דהיה קשה להש"ס קושית הרא"ם, מה שאלו למה נגרע, וגם מה נסתפק משה, הרי שור שחוט לפניך שהם טמאים. ועל זה מתרץ רבי עקיבא, נושאי אדונו של יוסף, ור"ל שאנשים טהורים אשר לא היו טמאים מקדם מקרוביהם, הם נשאוהו, ובאו בראש חודש ניסן ושאלו למה נגרע לעשות הפסח במעודו, כי אז לא נשרפה עדיין הפרה, ואולי נאמרה פרשת פרה אח"כ, ואף את"ל שנאמרה מקדם, מ"מ הם לא ידעו דלמחר בב' ניסן תשרף הפרה, ואולי לא תעשה רק אחר זמן רב, ולכן אמרו, הצבור יעשו הפסח בטומאה, כי רובם טמאים מקרוביהם מג' ימי אפלה, ובמועדו אפי' בטומאה, אבל אנו שנתטמאנו לאדונו של יוסף שאינו מז' קרוביהם, וחשבו שזה לא הותר מבמועדו, שפיר הקשו דבר שתלוי בסברא, ולכן גם מרע"ה נסתפק. ולזה הוצרכו לומר במעודו, ור"ל שהצבור יעשו הפסח בטומאה מבמועדו, ולמה נגרע אנחנו. והנה אי היו ממתינים עד מחר, לא היו שואלים כלל, כי אז נשרפה הפרה, והי' להם פנאי די והותר להטהר, אך הם שאלו בראש חודש ניסן, כששמעו פרשת שילוח טמאים, וחשבו מי יודע מתי תשרף הפרה. ומרוקק שפיר מה שכתוב ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, ור"ל אי היו ממתינים עד מחר היו יכולים לעשות הפסח בערב פסח.

ואין לומר דגם בנשיאת אדונו של יוסף עשו מצוה, כי הי' מת מצוה, זה אינו, שהרי היו יכולים לנושא אלפים מישראל שננטמו בלא"ה מקדם לקרוביהם, ובאמת הנושאים היו מקדם טהורים, וא"כ אין מצוה בהטמא לו. וריה"ג ס"ל מישאל ואלצפן היו שננטמו בראש חודש ניסן לגרב ואביהו, שלא היו להם מז' קרובים, ושאלו ג"כ כנ"ל, דלצבור הותר מבמועדו אף אי לא תשרף הפרה, ולא להטמא להם כיון שהיו טהורים מקדם, וא"ש נמי ביום ההוא כנ"ל. והשיב להם איש איש וכו', שמזה מוכח שאף אי נטמא שלא במקום מצוה, אפ"ה הותרה בצבור, כמ"ש לעיל בישוב קושית תוס'. וא"ש נמי הך ביום ההוא כנ"ל לר"ע.

אכן רב יצחק מיאן בכל אלו, כי לדידו פירוש הפסוק הוא, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, שביום ההוא הי' זמן עשיית הפסח, וא"כ יקשה מה הי' ספיקתם, כי בערב פסח ודאי כל הצבור הטהרו, שכבר נשרפה הפרה בב' ניסן ולא נעשה בטומאה הפסח, כדחזינן שנדחו הטמאים לפסח שני, וע"כ דהתהירו אז כל הצבור, לכן א"ר יצחק שחל ז' שלהם בערב פסח, ונסתפקו אי שוחטין וזורקין על טמא שרץ, [וכ"כ רשב"א בסוכה כ"ה שנסתפקו בזה], והשיב להם משה דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, דר"י ס"ל כרב, ומיושב הכל על נכון, וזה דרוש נאה בס"ד.

ביאור בתוס' פסחים דף פ' ע"ב

מהגאון מוה"ר יהושע העשיל אשכנזי אבד"ק לובלין זצ"ל^א

במס' פסחים פ' ע"ב תוס' ד"ה אי בניור, תימא לר"י דלמא לעולם בניור, ונפקא מינה אם שחט קרבנות ונטמא דלא מרצי ציץ, ע"ש. ולכאורה אין הבנה לקושיית התוס' כלל, והגרע"א ז"ל סיים בצע"ג.

ונ"ל ביאור כוונתם, דהא פסקינן כרבינא לעיל, דדוקא נזרק ואח"כ נודע מרצה הציץ, אבל במזיד שנודע לו קודם זריקה, אז לא הורצה. ולקמן דף פ"א ע"ב גבי טומאת התהום, אמר מר בר רב אשי דאפילו נודע לו לפני זריקה הציץ מרצה, מבואר דטומאת התהום באדם עצמו קיל יותר מטומאת הבשר והדם, אף דטומאת הגוף חמיר יותר מטומאת הבשר והדם, שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף, מ"מ טומאת התהום דגוף, קיל טפי ומרצה הציץ אפילו נודע לו קודם זריקה. ולזה הקשה ר"י דאף דבטומאת שרץ לגבי טומאת גופו דהבעלים ליכא נפקותא, ואין צריך ריצוי הציץ, אבל יש נפקא מינה כששחט הנזיר בעצמו, ואח"כ נודע לו שנטמא בטומאת התהום, דממילא נטמא גם הקרבן על ידי מגע הנזיר, וכיון שנודע לו קודם זריקה, אין הציץ מרצה, ואם ה' הציץ מרצה על טומאת גופו בטומאת התהום דשרץ, ה' מרצה ממילא גם על טומאת הקרבן, דאם מרצה על טומאת הגוף דחמיר, כ"ש שמרצה על טומאת הקרבן, ואפילו נודע קודם הזריקה ה' יכול לזרוק, דלא חמיר טומאת הקרבן הבאה מכח טומאת גופו, מטומאת גופו גופי' דחמיר יותר.

וגם בפסח נפקא מינה, בשחטו הבעלים בעצמם ונטמא הפסח מטומאת התהום דשרץ דירי', דקמ"ל רבי חייא דילפינן מקרא דדוקא טומאת התהום דמת, הציץ מרצה, ולהכי אם שחט דשאי לזרוק, דכיון דטומאת גופו מרצה הציץ בטומאת התהום לכתחילה לא חמיר טומאת הקרבן טפי, אבל בטומאת שרץ לא מרצה הציץ אטומאת התהום דגופו, ולכן בשחט ונטמא הקרבן ה' פסול לזריקה, דבמזיד לא הורצה. ועל זה תירץ ר"י דלא בעי למימר הכי, דא"כ תיפשוט דבויבחא גמירי, מאחר דליכא נפקא מינה לענין טומאת הגוף, דק לענין הטומאה דקרבן, הרי דבויבחא גמירי, וא"כ לא שניא בעלים ולא שניא כהן, כנלע"ד בכוונת התוס' ז"ל.

(א כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ג עמוד י"ז. - דבר זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מוה"ה נתן שמואל כהנא נ"י. וזכרה לו אלקי לשובה.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין עשה דתשבתו

מהגאון מוה"ר יוסף יאסקי שפירא אבר"ק לעסלא זצ"ל^(א)

השאגת ארי' בסי' ע"ט ביאר, דהיכא דקבל עליו אחריות בפקדון, ועשה לתקנת ייחד בית ומחיצה עשרה אחר זמן איסורו, אע"פ שעבר על תשבתו, החמץ מותר לישראל אחר הפסח, אף למאי דכתב המג"א בסי' ת"מ סוף סק"א דהיכא דעבר בבל יראה בפקדון, אף דאומר הנפקד לגוי המפקיד הרי שלך לפניך, מ"מ החמץ אסור לכל ישראל, מ"מ היינו דוקא היכא דעבר בבל יראה, אבל היכא דלא עבר אלא בעשה דתשבתו אינו נאסר, דהכי משמע בפרק כל שעה (דף כ"ט ע"א) דאמר רבא קנסא קנים ר' שמעון הואיל ועבר עלי' בכ"י וב"י, ואין ללמוד עשה מל"ת, דל"ת חמיר מעשה כדאי' בפ"ק דיבמות (דף ז' ע"א), עכ"ד. הרי דהוא תופס לפשוט דכיון דעשה דתשבתו חיילא משש שעות ולמעלה, אם לא ביער החמץ אז עד אחר שעה, אף שביערו קודם הלילה, עבר על מ"ע דתשבתו. וע"פ הבנתו הלזו כתב עוד שם, כהא דאיכא מחלוקת הפוסקים אי קי"ל כר"ש בלפני זמנו כמו דקי"ל כוותי' בלאחר זמנו, או קי"ל כר' יהודה בלפני זמנו, דנראה לו להכריע דלפני זמנו הלכה כר' יהודה, דהכי סתים התנא במשנה בסוף פרק אלו עוברין, דתנן ההולך לשחוט את פסחו וכו', דלפי מה דביאר בריש סימן ע"ז, דישי לו הוכחה דהיכא דתנא מבטלו בלבו, הוי דוקא, ומשעם של הר"ן, דכיון דאינו ברשותו, בגילוי דעתא סני, מרמקשה דף ז' ולבתר איסורו לא מצי מבטל לי', והא תניא ה' יושב בבמה"ד ונוכר שיש חמץ בתוך ביתו מבטלו בלבו אחד שבת ואחד יו"ט וכו', ולא מוקי הברייתא כריה"ג דס"ל דחמץ בפסח מותר בהנאה, אלא מוכח כשעם הר"ן הנ"ל, וא"כ לא מצי אתיא כריה"ג מדתניא מבטלו בלבו. א"כ קשיא רישא דמתני', דתנן ההולך לשחוט את פסחו וכו' מבטלו בלבו, אלמא שע"י הביטול בלב אינו עובר על לא תשחט על חמץ וגו', שלשעם הר"ן מהני, כיון שאינו ברשותו, בגילוי דעתא סני, דגם בלא תשחט בעינן שהחמץ של א' מבני החבורה, כדאיתא בפרק תמיד נשחט (דף ס"ג ע"ב), ומוכח דס"ל לתנא דמתני' דחמץ אחר שש אינו ברשותו דאסור בהנאה כר"י, וכן מוכח מסיפא דמתני', דתנן להציל מן הגרייס וכו' מבטלו בלבו, דנהי דאין צריך לחזור, דסכנת נפשות הוא, אפ"ה הול"ל דיפקיד לגמרי, לצאת ידי מ"ע דתשבתו דחלה משש שעות ולמעלה, אלא על כרחך דגם אז שייך סברת הר"ן, ומוכח דגם אז אסור בהנאה.

וכתב עוד וז"ל, דמסתמא דגמ' נמי משמע דלפני זמנו אסור בהנאה, מרמהני ביטול כדאמר בריש פ"ק (דף ד' ע"ב) גבי הכל נאמנים על בדיקת חמץ אפי' נשים

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קי"ד עמוד י"ט. - דבר זה הועתק מכת"י ק בחיבורו על הל' פסח, המונח בגניז יידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה צבי אליעזר בן בינה נ"י. יעלהו הש"ת על במתי ההצלחות.

אפי' עבדים אפי' קטנים, ומפרש טעמא משום דכיון דבדיקת חמץ דרבנן, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ל', הימנוהו רבנן בדברבנן, ומשמע דלאחר ביטול שוב אין צריך בדיקה מה'ת וכו', ואכתי קשה הא לא מהני ביטול בערב פסח לאחר שש שעות, ואינו יוצא ידי חובת השבתה בביטול מן התורה אלא בהפקר גמור. והכי נמי אמר שם בההוא פירקא (דף י' ע"א) בכולי שמעתא, דאתי עכבר ושקיל ולא ידע אי חמץ שקל או מצה שקל, ואי עייל לבית בדוק או שאינו בדוק, וכן כל הני ספיקא דהתם דאזלינן להקל, ומפרש טעמא משום דבדיקת חמץ דרבנן, לפיכך תלינן ספיקא להקל, דהא מדאורייתא בביטול בעלמא סגי. ואמאי סגי מן התורה בביטול, הא לצאת ידי חובת השבתה לא סגי ל' בביטול בעלמא, אם איתא דעדיין מותר בהנאה וכמש"כ, אלא ודאי ש"מ דפשיטא לסתמא דנמרא, דחמץ לפני זמנו אסור בהנאה מזמן שחל עליו מצות השבתה, דהיינו משש שעות ולמעלה, וכיון דאסור בהנאה באותה שעה, מהני ל' ביטול להוציאו מחובת השבתה, וש"מ דאסור בהנאה משש שעות ולמעלה. ומ"מ אין מכאן ראי' דס"ל לסתמא דמתני' וגמ' דמשש שעות ולמעלה אסור מן התורה וכו' יהודה, דאיכא למימר דמדרבנן הוא דאסור וכדעת בעל העיטור, וא"כ כיון דאסור מדרבנן לאו ברשותי' קאי, ומהני ל' ביטול וכדאמר התם לענין קידושין, וכמש"כ בס' פ"א, אבל מ"מ ש"מ דאסור מיהו מדרבנן משש שעות ולמעלה, ואם קידש אין קידושיו קידושין כדרב גידל, ויפה פסק הרי"ף כרב גידל, ולא קשה קושיות הבעל המאור עליו, עכ"ל.

אבל לפענ"ד לא דק בזה וכמו שאבאר בעזה"ת, דהנה מצינו כמה פעמים דברים שהם עשה ול"ת והעשה מתקיימת מאל' בשב ואל תעשה, והלאו הוא שלא לבטל העשה, כגון יום טוב דאמרינן בפרק כמה מדליקין (ריש דף כ"ה) ובשאר דוכתי, שבת שבתון עשה, והו"ל יו"ט עשה ול"ת, וכן מניעת קציצת צרעת, אמרינן פרק ר"א דמילה (קל"ב ע"ב) דהו"ל עשה ול"ת, וכן טומאת וגילוח דכהן ונזיר, דהו"ל עשה ול"ת, כדאיתא בפ"ק דיבמות (דף ה' ע"א) ובפ' אלו מציאות (דף ל' ע"א), וגם מצינו עשה ול"ת דהעשה מתקיימת ע"י מעשה דוקא, והלאו הוא לקיום העשה, היינו הפרשת תרומה ומעשרות, שהן מ"ע ול"ת כמבואר במגן מצות להרמב"ם (במ"ע סימן קכ"ו קכ"ז קכ"ח קכ"ט קל', ובמל"ת סי' קנ"ג).

ואולם מצינו עשה ול"ת שהעשה היא ע"י מעשה למנוע אזהרת הלאו, והיינו מעקה שמצותה עשה ול"ת (דברים כ"ב, ח') כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגנך ולא תשים דמים בביתך וגו', וכתבו התוס' בפ"ק דקידושין (דף ל"ד ע"א) בד"ה מעקה וכו' בשם הספרי, ועשית זו מ"ע, לא תשים דמים זו מצות ל"ת. וכן כתב הרמב"ם פ"א מהל' רוצח ה"ד, והעשה היא על ידי מעשה למנוע אזהרת הלאו. וכן היא מצות עשה דתשבינו, למנוע לאו דכל יראה וכל ימצא, וחמנה היא מחצות היום ו"ד עד הלילה, כמבואר בתוס' פרק כל שעה (דף כ"ח ריש ע"ב) ד"ה ר"ש, שהקשו לר"ש למה שורפין בשש, יסיקנו עד הלילה מעט מעט תחת תבשילו, ותירצו דגזרינן שמא יאכלנו, עכ"ל.

ומעתה דברי הר"ן נכונים ומבוארים, אף לר"ש דהתורה אמרה תשכיתו, דהיינו ביטול, וסגי בהכי כיון דהוא רק לתיקון הלאווי דב"י וב"י שיחולו עליו בערב על חמץ שלו, ואינו ברשותו אז שאסור בהנאה, אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו, להכי סגי בגילוי דעתא דלא ניחא לי' בגווי'. ותו אין מקום לקושיית השאג"א דהאיך מקיים מ"ע דתשכיתו בביטול בלב, רזה אינו, דהא תשכיתו היינו ביטול, ומועיל שלא יעבור בב"י וב"י בליל יו"ט. ולהתוס' (דף ד' ע"ב) רלית להו דתשכיתו היינו ביטול, אלא מסברא דהפקד הוא, הכי נמי דבעי הפקר דמועיל בעלמא, כמבואר בדבריהם שם סוף ד"ה מדאורייתא וכו', ודברי הר"ן הם על פי פרש"י דתשכיתו היינו ביטול וכמבואר בדבריו, והדברים נראים נכונים לפענ"ד.

בענין שיעור אכילת מרור

מהגאון מוה"ר משה ליב כ"ץ ראבד"ק ניקלשבורג זצ"ל^א

בעה"ת. יום ה' כ"ח א"ש [=אדר שני] תר"ג לפ"ק נ"ש יע"א.

רב שלומים ושובע שמחות לאהובי ידידי ומחמד נפשי אדמ"ו הרב הגאון החרוץ המופלג כקש"ת מה"ו יודא נ"י אב"ד דק"ק סעמניץ יע"א^ב.

הנה כאשר שמעתי אתמול מאהובי ניסי התו' המופלג והמושלם ה' אברהם נ"י שאהובי אדמ"ו הגאון נ"י עוסק בלמוד הלכה תוס' לשבת הגדול הבע"ל אי"ה בסוגיא דמצות צריכות כוונה (פסחים קו"ד), זה שנה העברה גם אנו למדנו סוגיא הלז על שבת הגדול אצל אדמ"ו הגאון מופת הדור זצ"ל^א, ואז הארכתני הרכה בחידושי בסוגיא הלז בעה"ת. אמרתי בלבי לכתוב מיעוט דמיעוט לאדמ"ו הגאון נ"י, כי לא אוכל לבוא בארוכה כאן בעבור הנוגשים השוטרים בערכאות כנודע למע"כ נ"י, ומסיבה זה גם עדיין לא מלאתי דברי להשיב למעכ"ת נ"י על מכתבו אשר ערך אלי זה ימים כבירים, ובזמן קרוב אי"ה כאשר אאמ"ו הרה"ג נ"י יכתוב לגיסי התו' המופלג הנ"ל על כי דואר, אכתוב אנכי למעכ"ת נ"י בל"נ.

(א) נולד בשנת תק"פ לפ"ק בערך לאביו הג"ר יוסף שמואל כ"ץ זצ"ל דיין דק"ק ניקלשבורג. הי' תלמיד מובהק של הגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבד"ק נ"ש זצ"ל, ושל הגאון מוה"ר שלמה קוועטש אבד"ק נ"ש זצ"ל. כיהן שנים רבות כדיינא רבא בק"ק ניקלשבורג. הרכה תשובות נדפסו אליו בשו"ת חכמת שלמה (הנספח לשו"ת הר המור), ובשו"ת מהר"י אסאד. נלב"ע ז' ימים לחודש אב שנת תר"ן לפ"ק.

(ב) הוא הג"ר יהודה אסאד זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד ט"ו. (ג) הוא הג"ר שלמה קוועטש זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד י"ב.

הנה תמיהת השאגת ארי' (בסי' ק') על הרא"ש נודעו, ואביא כאן בקצרה ליישב דברי הרא"ש בדרך חידוד, והנה לכאורה קשה מאי קושיא על הרא"ש דהל"ל משום מצות ומרורים יאכלוהו, דהא הרא"ש קאי על מרור בזה"ז שהוא דרבנן, ולכך צריך לומר משום ברכה, וכן העיר בזה ארמ"ו הגאון הנ"ל וצ"ל. אמנם זה אינו, דהא דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון. אבל זהו ליכא מלתא דפסיקא כל כך, דהא חזוין לעיל בפסחים (דף ל"ט ע"ב) גבי מעשר שני, מבטי' לי' לרמי בר חמא כן, וגם לא אפשריט כקושיא השאגת ארי' בסי' הנ"ל. ונ"ל להוכיח דגבי מרור ג"כ כעין דאורייתא תיקנו, דהא אי מברך על אכילת מרור או לא, איכא דיעות שונות ומעמים שונים וקצרה היריעה מהכיל, ובחק יעקב סי' תל"ב כתב, דלכך מברך על אכילת מרור, הגם דנעשה ע"י עצמו דוקא, משום דרצו לתקנו כעין דאורייתא ולא רצו לשנות ממה שכתוב, דכתיב על מצות כו', לכך תקנו חכמים ג"כ דמברכין על אכילת מרור, יע"ש. וע"כ מוכח דכוונת החכמים בברכה הי' כדי לתקן כמו שכתוב בתורה, א"כ י"ל דגם לענין כוית לא רצו לשנות מעין דאורייתא.

ולפ"ז מיושב בדרך צחות כוונת הרא"ש, דזהו גופי' כוונת הרא"ש, דמשום דמברך על אכילת מרור, ור"ל ולא לאכול מרור, אלא ע"כ כדברי החק יעקב הנ"ל משום דלא רצו לשנות כעין דאורייתא, וא"כ גם לענין כוית י"ל כן, ושפיר קאמר דוקא משום ברכה, כי מזה מוכח דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, ומיושב ממילא קושיא השאגת ארי' הנ"ל, וקצרתי במאוד לחכם לב ונבון כי"ב. אלה דברי אהובו תלמידו הנופל אפים ארצה,

הק' משה ליב כהן

הכתיבה והמליצה, הם עירי הנחיצה.

(ד) הרא"ש כתב בפרק ערבי פסחים, דמהאי טעמא צריכים לאכול כוית מרור, משום דמברכים על אכילת מרור, ואין אכילה פחותה מכוית.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערו של יירדנו

הנה"ח מו"ה יעקב בלומער נ"י ממאנטריאל

בהלקח מאתו בנו

האברך היקר ר' דוד מאיר בלומער ע"ה מטאראנטא

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שור ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

בענין אכילת מצה שלכדה"ר

מהגאון מוה"ר אליעזר זוסמאן סופר אבד"ק פאקש זצ"ל^(א)

ב"ה. עש"ק לך לך בששו"ן לפ"ק.

שוכ"ט לינ"פ הרב הגאון הגדול נ"י, עם כל המשפחה ברכה והצלחה.

גי"ה קבלתי לעונג שב"ה הכל בטוב, כה לחי. אני בעוה"ר עוד חולה וחלוש מאוד, ויתפלל בעדי. הנה הספרים לקחו תלמידי חכמים בשמחה, ויקבלו עוד חלקים אחרים אם ישלח בתורה . . .

תלמיד חכם מאשפצין, בנו של גאון מו"ה נטע נ"י, כתב לי קושיא בראש השנה דף כ"ט ע"ב ברש"י (ר"ה כיון) שכתב, אכילת מצה חובה ואי אפשר שלא בהנאה ע"ש, ולפי משנה למלך (פרק ה' מהל' יסודי התורה) שיוכל לצאת שלא כדרך הנאה במצוה, א"כ אין עולה בהנאה, ולא צריך ברכה.

לע"ד הסברתי סברת משנה למלך מצד אחשביה^(ב), דוגמת סברת הלחם משנה (פרק ה' מהל' שבועות הלכה ה') אם נשבע שיאכל ואכל עפר דיוצא, כידוע. והא תינח אם יוכל לאכול כדרך הנאה, והוא אוכל שלא כדרך הנאה, אמרינן אחשבי' ויוצא, אבל אם הוא רוצה לאכול כדרך הנאה, רק יש דבר שמכריח אותו לאכול דוקא שלא כדרך הנאה, בוודאי לא יצא, זה ב"ה סברא ישרה לדעתי הקלושה. א"כ כיון שלא ידע לברך, ואמרינן לו שדוקא שלא כדרך הנאה צריך לאכול, אין זה אחשבי', ואינו יוצא, ומיושב הקושיא.

ובזה י"ל כמה שכתב הגנ"י בחלק ג' ליישב קושית היערות דבש על גמרא מגילה (דף ט"ו ע"א) שמרדכי העביר בתענית יו"ט של פסח, והקשה למה לא אמרו גדולה מזה, שלא קיימו מצות עשה של מצה, ורצה הגנ"י לאמור שאכלו שלא כדרך הנאה, ויוצא ידי מצה כו'. ולסברא הנ"ל, כיון שגזר תענית ואסור לאכול כדרך הנאה, רק מוכרח לאכול שלא כדרך הנאה, כפאו לאכול לא יצא גם להמשנה למלך.

חותם באהבה רבה,

הק' זוסמן בא"א

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קט"ז עמוד כ"ט. - מכתב הלז הניע אלינו מאת ידידנו הרב שמואל דוד הכהן פרידמאן נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(ב) הוא הגאון מוה"ר אליעזר דייטש אבד"ק באניהאד זצ"ל.

(ג) הוא הגאון מוה"ר נתן נטע סג"ל לנדא דאבד"ק אושפצין זצ"ל במח"ס כנף רננה.

(ד) בספרו עט סופר כלל ס"ז פרט ה' (ר"ה לדעת), כתב להסביר כן דברי המשנה למלך, יעו"ש.

תשובה בענינים שונים

מהגאון מוה"ר אליהו דוד ראבינאוויץ-תאומים אבר"ק מיר זצ"ל^א)

ב"ה. ר' במדבר.

שלומים אלף וברכות מאלופות ליד"נ היושב בסתר לכבי, כבוד הגאון המובהק חרף ובקי בכל חדרי התורה סוע"ה וכו' וכו' מוהר"ר זאב וואלף טורבאוויץ שי' הגאב"ד ק"ק קראו יצ"ו.

שלו' שלו' כמשפט ליראי ד' ולחושבי שמו, כאמור רבנן בכפילא. (ומספקא לי, אם יוצאים חובה זו בלשון שלומים, דהו"ל ככפל שלום, או ששלום שלום לחורי עדיף, וכלישנא דקרא, ומסתברא הכי).

עברו לי ימים רבים שאין בהם חפץ ל"ע, חלישותי ורפיון גווי גברו עלי מאוד ל"ע, עד כי הי' כבר עלי כתיבתי, ובמשך ירח ימים אשר שבתה עטי. גם אחר ימי החג נקבצו באו מכתבים רבים, ורובם בדברי תורה, ומהם הלכה למעשה אשר נשאלתי מרבנים צעירים המוצאים אותי בתור אדם המעלה, ואין בידי להשהות תשובתי, ולמגינת לבי אין בכוחותי למלא רצונם, ע"כ צר לי מאוד, כי אחרתי להשתעשע עם ידידי כ"ג שי' עד כה, ואולי חלילה חלילה ידמה מי בלבבו כי אינני חושש לכבוד תורתו הגדולה והחכימה עלי עד לאחת.

אך מה אעשה ועוה"ד ל"ע גרמו עלי, שגם עתה אני כותב בכבירות וחלישות עצומה, לא אליכם ידידי ואהובי. ולוא ידעתי כי אם אתמהמה עוד איזה ימים אתחוק ואתאמץ, כי אז עשיתי כן, אבל ד' יודע מה יולד. יום, הטרדות מרובות והבריאות מעטה, ד' ירחם ויחוס עלי בכלל עמו ישראל וראשיהם הרבנים למושבותיהם הי"ו, ע"כ אמרתי יהי מה, ארוץ דברי מהרה. ואם כי אין דעתי ולבי לשמעתתא דבעי צילתא, ואינני יכול לדבר בפני מלכי רבנן, אך בטובו בשחתי, אשר יקבל המעט באהבה כהרבה, ולעת אחרת אקוה לחסדי ר' גם לאינו כדאי כמוני, לחנני ולהחלימני ואבא בארוכה בעזרתו ית"ש.

ובזה אשאר אהבו וידידו בכל לב ונפש, המצפה אשרו והצלחתו כל הימים, המיחל לישועת ד'.

אלי' דוד ראבינאוויץ תאומים

באאמו"ר הגאון מ' בנימין זצלה"ה

על דבר אשר העלה ואשר הביא בחריפותו, ליישב דברי התוס' פסחים פ"א ע"א, במה שכתבו שם דמוכח לקמן דר' יוחנן ס"ל חובה, כל דילדא אימי' כוותי' תלד, ולנופת הי' לי' ד"ק בדבר חדש שכתב דכל עיקר הוא רק מדרבנן, שפתים

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ד עמוד י"ז. - מכתב זה הגיע אלינו מאוצרו הטוב של דינידו הרבני הגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.

יושק. אמנם קצת ראוי לעיין בזה, אם שיש בזה גזירה דרבנן, לפי סוגיין דעלמא דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן, והרי לדעת תוס' פסחים נ"ח ע"ב, גם בזמן הבית היו משגיחים שלא יארע בר"ו פסח, וא"כ הוא דחוק המציאות שיהי' פסח שני בשבת, ואיך יגזרו חכמים בכל שנה בחול לעשות טפילה לנשים שלא לשחוט להם בפני עצמם, מפני לתא דחל בשבת שהיא מציאות רחוקה, והיו מוזהרים להשגיח שלא יארע כן. וכמדומני שלא מצאנו חששא כזו, ובפרט בדבר דתלוי בהקרבת הקרבנות. ובסוכה נ"ד ע"ב מסקין לד"י [דשקיל ושרי ככבוד גאוונו שי' לדעתו] דכי מיקלע בערב שבת דחינן לי' (משום לא אד"ו ראש), א"כ ס"ל להדיא דלא מיקלע גם בזמן הבית.

אלא שיש לקיים דברי יד"נ שי', עפ"י מה שכתב הלח"מ פ"א מתמידין, שלענין אד"ו ראש, גם דש"י מודה שהיו גזורים, רק לענין בר"ו פסח הוא שחולק על דעת התוס', וס"ל דבזמן הבית הוה מיקלע, ע"ש, וכן הסכים לזה גם הצ"ח בפסחים שם. א"כ אצטמודי דברי יד"נ הגנ"י, בישוב דברי הר"מ, ומכ"ש שלהר"מ ע"כ דגם באד"ו ראש הוה מקלע, כדמוכח בהא דפ"א מהל' תמידין ומוספין, אלא שדבריו נשגבים, כתמיהת הלח"מ שם, ובזכרוננו משנים רבות שכם' ערוך לגר בסוכה נ"ד ע"ב מיישב דעתו בטו"ס. ועיין עוד בריש מגילה, חל להיות בשני כו' בדביעי, וכידושלמי שם, ד"א לית כן כו', ובתענית כ"ט ע"ב חל ט"ב להיות בדביעי או בשני כו', וכמה מקומות כה"ג.

אמנם לע"ד הי' נראה לומר בלשון הגמ' שם, דאמרינן כדאשון חובה ובשני דשות, על פי הא דחולין ק"ו ע"א דמצוה לגבי חובה דשות קרי לה, (וכה"ג כתבו תוס' שבת כ"ה ע"ב ע"ש), וכיוצא בזה כתוב בשם מרן רבינו הגר"א מווילנא ז"ל בקונטרס מעשה רב, שכל ז' ימים הפסח מצוה לאכול מצה, ומה שאמרו דשות, היינו לעומת לילה הראשונה שהיא חובה. [ובחידושי דנתי הרכה בדבר החדש הזה, בס"ד]. עפ"ז אפשר גם בפסח כן, דכדאשון הוא חובה, אבל בשני היא רק מצוה לבד, אבל לא שהיא דשות לגמרי, לומר שהדבר תלוי בהן עצמן, רק שלעומת פסח ראשון שהיא חובה, מיקריא פסח שני דשות, אבל היא מצוה גמורה. ונפקא מינה טובא כהך דסוטה מ"ד ע"ב בסוף הפרק, מה שאמרו שם נפ"מ בין רבי יהודה לרבנן, יע"ש.

וא"כ מיושב היטב קרשית מעכת"ר שי', דאי דשות, מאי טעמא בחול ישחטו עליהן לעצמן, ומאי טעמא לא יעשו אותן טפילה לאחרים בחול כמו בשבת. ולדברינו א"ש, דבחול מ"מ מצוה קא עבדי, אבל בשבת דכע"כ משום עשה דפסח דחמיר שבכרת דוחה לא תעשה דשבת קאתינן עלה, ודאי י"ל דכיון שאינו חובה גמורה לא דחינן עלי' שבת. שוב ראיתי בלוחות שניות לכ"ג אהובי שליט"א אשר העלה כיוצא בזה, שכיון שיש בזה מצוה, ע"כ כשעשאה כבר פעם אחת הו"ל כנדר וכמנהגינן שהנשים מברכות אף על מ"ע שהו"ג, ודבריו נכונים ביותר לר' יוסי עצמו, דס"ל נשים סומכות דשות (בר"ה ל"ג ע"א). אלא שנראה שהם שני ענינים נפרדים, וצריך בירור הדברים בדבר זה לעת הפנאי, ולענינותן נראים דברי קרובים מדברי יד"נ שי' משיבות'.

ומה נחמדים ונעימים לי דברי מעכ"ת בפלפולו הוך על דברי הרמב"ם בענין כל יראה שלוקה, ליישב סוגיא דף צ"ה, והדברים ממותקים בבשמי החידוד ובררך ישרה יישר ארחותיו. ובוה הוינא בר מזלי, לבנות יסוד על הסברא הזאת לאמר שמצות עשה דתשבתו איננה רק בערב פסח, ולא דבל יראה ישנו בכל ימות החג, וע"כ לא יצויר כלל ניתק לעשה בכל יראה, כיון שאינם בבת אחת. והלכה זו בינותי כן מדברי הר"מ ז"ל בחיבורו וביחוד בפתיחת הלכות חמץ ומצה. ואחר זמנים מצאתי שהקדימני הגאון ר' וואלף הלוי ז"ל בע"ס סדר משנה, והעלה אותה על שולחן הנו"ב ז"ל. אך הוא פקפק על דבריו, וסתר בנינו לגמרי. אמנם עיקר ראייתו לדעתי הפעוטה אינה מכרעת כל כך, והסברא מתוקה מדבש.

ובימי עולמי הבאתי סמך לזה מפרפראות הבעל הטורים שכתב בפרשת בא על הפסוק אך ביום הראשון תשבתו, אך חובה, לומר שאין חובה אלא ביום הראשון בלבד. והרי הכתוב אך, הסמוך ליום הראשון, על מ"ע דתשבתו קאי, אלא ודאי דר"ל דהך מ"ע דתשבתו היא רק ביום הראשון שהוא ערב פסח בלבד. ולדעת הנוב"י נצטרך לדחוק לפרש דברי הבעה"ט, שהכוונה על מש"כ מקודם שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון אפסקי קרא, לקרותו לפניו, על שבעת ימים מצות תאכלו, שביום הא' היא חובה. ומלבד שאינו מדוקדק, דהא יום הראשון דהכא, אינו כלל מאותם השבעה שכתוב בהם מצות תאכלו, (אם גם נאמר לדחוק שלרמז בעלמא בא), הלא גם בלא זה אין חובת מצה כלל ביום הראשון, רק בלילה הראשונה ותו לא. ולדברינו א"ש.

וביותר הראתי בחידושי בס"ד, שזהו דעת רבינו רש"י ז"ל, יעויין בדף ס"ג במשנה דהשוחט פסחו על החמץ עובר בלא תעשה, רבי יהודה אומר אף התמיד, רבי שמעון אומר הפסח ששחטו בערב פסח כו' ושאר כל הזבחים במועד חייב וכו', ופרש"י במועד חייב על לא תשחט בהדי לאו דלא יראה. והקשו המפרשים בשתים, (א) מה שפ"י כן בדברי רבי שמעון המאחרים. (ב) שאין מלקות כלל בכל יראה, דהו"ל ניתק לעשה. ולהאמור הדברים מאירים, דגם רש"י ס"ל דמ"ע דתשבתו איננה רק בערב פסח, ולא בפסח כלל, וא"כ א"ש היטב, לפי מה שכתב לעיל ד' ע"א (בד"ה בין לר"מ), דלאו דבל יראה כבר נהוג מחצות יום י"ד, א"כ א"ש ומדויק היטב, שבדברי הת"ק דבפסח קאי, לא כתב שלוקה בהדי לאו דלא יראה, דבאמת אז בערב פסח ליכא כלל מלקות על כל יראה, משום דהו"ל ניתק לעשה, אבל בדברי רבי שמעון דאמר ושאר כל הזבחים ששחטן במועד, שאז אין מ"ע דתשבתו עוד, ע"כ שפיר לוקה על לאו דבל יראה. אמנם מלשון רש"י בדף צ"ה סוף ע"א, שכתב לא יראה הו"ל ניתק לעשה, שכן משמע, לא יהא נראה, ואם יראה השביתתו כל ימות המועד, ע"ש, משמע שדעתו אינו כן, אלא שכל ימי הפסח נוהגת מצות עשה דתשבתו. ויש לדחות ולדחוק, אך לא משמע כן.

(ב) מה שכתב בד"ה ובימי, ובר"ה וביותר, הובא כבר בשמו, בספר שרי חמד מערכת חמץ ומצה סימן ה' אות כ"ב ד"ה עתה, יעו"ש.

ומה שהעלה ירד לבי שיחי' בהך רשלהי עוקצין, ודאי שמצוה עלינו לדרוש על כל קוץ וקוץ כל מה שביכולתנו, וגם אני עני בשפלותינו הגדתי כמה אופנים בעזה"י. אבל לקשטא אין ספק בלבי שהמשנה האחרונה היא הוספה מדורות האמוראים ולא ממעשי אצבעותיו של רבינו הקדוש יצא, וכה"ג בשלהי קרושין, וכמו שהעידו ממימרא דרב כ"ח ע"ב. ומאמר האומר דבר בשם אומרם, שהעיר כ"ג שליט"א מפרק קנין תורה, לומר ברייתא לא שמיעא לי, אינו דוחק כלל, כבשבת י"ט ע"ב וכמה מקומות.

וענין בל יראה אדאתאן עלה, אמרתי להודיע צערי זה כמה, על דברי המג"א סוף סי' תמ"ד שכתב דמצות עשה דתשבתו עובר בכל רגע, לא כן מצות מילה. ומאן פלג לן, ומנ"ל דאין ביטול מצות מילה בכל רגע. ועד כאן לא דיברו רבותינו הר"מ והראב"ד, רק בחיוב כרת, אבל על עצם המצות עשה, מאי טעמא לא נימא שעובר בכל רגע, כמו מ"ע דתשבתו. ואחר החיפוש מצאתי ראיתי שקרמני עט"ר כאמור"ר הגאון ז"ל בחידושו ולא תירץ כלום.

ולענינא דיומא ששואלין בהלכות החג הבעל"ט איה"ש, אמרתי להעיר לבבו כמה ששנה הבאר היטב במחכ"ת לדעתי, בסי' תצ"ד ססק"א, שכתב שם, וכתבו האחרונים שמאחרין להתפלל ערבית כדי שיהיו תמימות, ואח"כ בסוף סק"ז כתב, ועי' סי' רל"ה דצריך לקרות ק"ש אחר צאת הכוכבים כו'. ולא דקדק בלשון רבותיו המג"א והט"ז, שהמג"א כתב שצריך לקדש על הכוס בלילה, אבל תפילת ערבית יכולין להקדים, ע"כ צריך לקרות ק"ש, אבל הבאר היטב, שהעתיק לשון הט"ז, לאחר תפילת ערבית, א"כ למה צריך לקרות ק"ש, כיון שקרא בזמנה.

על דבר פלפולו בענין לומר דבר בשם אומרו, ליישב כל ההערות שהעירותי אני הפעוט בזה, אין לי דבר להוסיף על דבריו הנחמדים, וביחוד יפה הערתו האחרונה מחולין קל"ז ע"א, רבי ישמעאל בר' יוסי משום אביו, ואח"כ מסיק מפי חגי זכרי' ומלאכי, אלא ודאי משום שמדעתו חידש כן מתחילה. אף שיש להשיב, דאי משום הא לא אריא, לפמ"ש בזויר נ"ח ע"ב, דקמאי ובתראי קאמרינן ומציעאי לא, א"כ ו"ל דר' יוסי אה"ג שאמר בשמם, ורק רבי ישמעאל בנו הוא שקיצר. אך מנזיר נ"ז ע"א דאמר שם כ"ד שלאחריהם אמרו, ומסיק דמחגי זכרי' ומלאכי הוא שאמרו כן, וי"ל דהך ב"ד שלאחריהם דקאמר, היינו נמי באמת חגי זכרי' ומלאכי, שא"כ נצטרך לומר שזקנים הראשונים רשם, היינו מקמי חגי זכרי' ומלאכי, ולא משמע הכי כלל. ובאמת לשון מפי חגי זכרי' ומלאכי, הוא תמוה, דר' יוסי שהי' מתלמידיו של ר"ע תלמידו של ר"א ור"י מתלמידי ריב"ז שהי' בחורבן הבית השני, ואילו חגי זכרי' ומלאכי היו כבר בראשית בנין הבית השני בימי עזרא, וכמו שחושב התנא בפ"ק דאבות כל שלשלת קבלת התנאים מן אנשי כנה"ג עד רשב"ג בן דורו של ר' יוסי שנסתיים בו הפרק. וביבמות ט"ז ע"א שאמר שם ר' דוסא בן הרכינס, על מדוכה זו ישב חגי הנביא ואמר כו', אף כי הי' דורות רבות ביניהם, וי"ל שמלבד שלא אמר ששמע מפיו, גם בלא זה, הלא מפורש שם בירושלמי שהכיר את עזרא, ונראה מזה שהי' באמת זקן מופלג מאוד. ואם כי גם בימיהם הי'

חזון נפרץ לחיות מאות בשנים, אבל מצינו כן לר' פרידא בערובין נ"ר ע"ב, וגם על רב נמצא שחי כשלוש מאות שנה ויותר, (כנרשם בזכרוננו מספר סדרר הדורות), אבל בר' יוסי לא מצאנו כן, וא"כ שלשון מפיו לאו בדווקא, אולי לא הי' הדבר ברור בעיניו אמר כן בשמם, ע"כ מנע הטוב בזה. ומיהו דוחק הוא. [ודברי ידידי נראים יותר, אלא שצריך תיקון מעט].

ואמנם יש לעיין מהא דבכורות נ"ח ע"א דאמרין שם על כל התנאים דשקול וטרי בזמני מעשה בהמה שמפי חגי זכרי' ומלאכי היא, ופרש"י, וע"ש בתוס', שהוא כנבואה בלי טעם. והנה בב"ב י"ב ע"ב על מה שאמר שם אביו תדע דלא ניטלה נבואה מן החכמים, מדאמר גברא רבא הכי, דאתמר משמי' דר"ע כוותי', ופריך, דלמא בר מזלי' להא מילתא הוה, אלא מדאתמר הלמ"מ כוותי'. ופריך ודלמא כסומא בארובה, ומשני, ולא טעמא למילתי' יהיב. ופרש"י, דהלמ"מ הוא בלא טעם, ע"ש. וא"כ חזינו דדבר שהוא בלא טעם אי אפשר לכוון, וא"כ איך יתכן שם לומר שאמרו כן מעצמם, ואח"כ נודע להם שהוא הלמ"מ ובלא טעם, והלא דבר שהוא בלא טעם אי אפשר לכוון.

ומיהו יש ליישב גם זה, אך לא רציתי להאריך יותר, אחרי שבעצם הדברים נראים דברי מעכת"ר ש"י, דלא שייך בכה"ג איסור שלא לאמר בשמם, כיון שבאמת חידש הוא עצמו, ורק שאח"כ שמע או נתוודע לו שכיוון לדעת אחרים, א"כ משום זה לא הפסיד זכותו. ובמדרש ר' תנחומא בפרשה זו נדרש מפסוק אל תגזל דל כי דל הוא, (והאחרונים כתבו שזהו כוונת המג"א כס"י קנ"ו מה שכתב שם, שכל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו), וא"כ ודאי לא שייך זה רק כשלא הי' בו חלק לאותו האומרו, אבל כשהוא עצמו חידש בעמלו ויגיעו, והי' בר מזלי' דפלוגי, אין מקום לקרותו שהוא גזל פלוגי, ודברי כ"ג נכונים בטעמם.

ובדרך פשוט הי' נראה בהשקפה ראשונה ליישב קושית התוס' בחולין ע"ה ע"ב, על פי גירסת הרשב"א שם בסיפא בברייתא, השוחט את הבהמה ולא את הטרפה, יע"ש בד"ק. ויש להוסיף לומר באופן אחר, די"ל במה דמקשה טעון שחיטה כר"מ וטהור מלמא כרבנן, ומי לא משכח"ל באופן שהי' ספק בשחיטה דמ"מ טהור מלמא כמו שאיתא שם לעיל ט' ע"א, דהו"ל נבילה ומטמאה במשא לחד מ"ד, משום דחזקת טומאה בתר חזקת אבר מן החי גרידא, וכאן בהולד לא שייך חזקת טומאה, כמו שאמר לעיל ע' ע"ב רב חסדא גופי', אם הועילה לו שחיטת אמו להתירו באכילה, כ"ש שתועיל לו לטהר מידי נבילה, אבל במתנות ממה נפשך חייב, אם מחמת הבהמה אם היתה כשירה או טריפה, או מחמת הולד, ע"כ אמר סתם חייב במתנות. אלא שבדברי רב חסדא אי אפשר לומר כן, דאמר להדיא השוחט את הטרפה, משמע שכבר היתה טריפה קודם השחיטה, אבל בברייתא דתני בה השוחט את הבהמה, י"ל שפיר כן. ויש להשיב, אך לא הבאתי בכור הבחינה.

דרוש לשבת הגדול

מהגאון מוה"ר נתנאל הכהן פריעד אבר"ק אויוואראש זצ"ל^(א)

בעל פני מבין

זאת תהי' תורת מצורע כיום שהרתו והובא אל הכהן, ויצא הכהן וגו'. כבר האריכו המפרשים לכאר כיון רכתיב וכא הכהן, מה זה דכתיב ויצא הכהן. ובמדרש איתא הה"ד ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וכו', וכן מה דאיתא במדרש על מקרא זה, מעשה דרוכל דאמר מאן בעי למזבן סמא דחיי, עי' בעקידה וכינה לעתים.

והנלע"ד, דהקב"ה נקרא מלך שהשלוש שלו, כאשר דרשו במדרש שיר השירים, והכוונה בזה, דהקב"ה ברא שמים ואש ומים, ומתנגדם זה לזה, ואפ"ה עושה שלום במרומיו, וכן בכל הנבראים אשר בארץ יש ד' יסודות, אש רוח מים ועפר, והקב"ה קשרם זה בזה ועשה הכל יחד, וכן הארם מאוגד מד' יסודות אלה, אש רוח ומים ועפר, ומלכד זה ויפח באפיו נשמת חיים, והנשמה והגוף מקושר יחד, והגוף בלי נשמה פגר מובס, ונשמת חלק אלקי בלי הגוף בעיני בשר אי אפשר לאנשים כמונו לחיות, רק משיגים בכח השכל. ואם כן לנו ללמוד, כי אגורתו על ארץ יסדה.

ואמנם איך אפשר שבני אדם יחד יהי' בינותם שלום, הוא רק אם יש גדול אחד, אשר יצייתו וישמעו וישו אוזן לדבריו, או ברצון או בעל כרחו, אבל בלתי זה יתפרדו כל פועלי און, ולכך בצדק אמרו חז"ל (אבות פ"א) דהעולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום, דאי אפשר לשלום בלתי הדין, דאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, דהמלכות מכריח השלום לכל יגע איש בחבירו, ולכך במכות בכורות שהקב"ה הרג בכוריהם, וכל גדול בבית מת, ואין איש אשר יהי' שורר בביתו, ולקו עצמם כדכתיב למכה מצרים בכבוריהם, ומבואר במדרש שהם בעצמם הלקו זה את זה, ולא חרבה ירושלים אלא על שביזו תלמידי חכמים (שבת קי"ט ע"ב), דכיון דלא נשאו פנים לת"ח, מי מקיים השלום. וכן דוברי לשון הרע פיהם שתו בשמים, המה גדולי הדור אשר נמשלו לשמים, ולשונם תהלך בארץ, לדבר אף על אנשי ארץ, ותלמידי חכמים (מאן מלכי רבנן) יוכיחו את העם, נצור לשונכם, החיים והמות ביד הלשון, אמנם מה מועיל, אם ללצים הוא יליץ, עוד יותר ויותר לאנשים הבוערים בעם, אף אם כל היום וכל הלילה ישועו למו, לא מפים אזנם להקשיב לדבר אמת, ועי"ז יצא ריב ומצה ומחלוקה, כמו קרח בראשונה כיחש במשה רבינו, ואם אין גדול לפקח ולהשגיח, כל איש הישר בעיניו יעשה.

אמנם העת זמן מוכשר שישמעו להגדול בחכמה ובתורה, הוא בשבת קדש, כמו דאיתא במדרש ויקהל, שאמר הקב"ה למשה עשה לך קהלות גדולות. וכוז

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ב עמוד כ"א. - דרוש זה הועתק מכת"ק המונח בננוי ידידנו הרב שמואל דוד הכהן פריעדמאן נ"י. ברך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

מיושב דברי הטור או"ח סי' ת"ל, דכתב דעל רמז מכות בכורות נקרא שבת הגדול, עי' בב"י שם, דהקב"ה הראה אז נסים ונפלאות, דגדול ה' משרד המערכות, ובכורי ישראל ניצלו ויאמינו בה' ובמשה, מזה נרע איך להאמין ולשמע להגדולים המה ה"ת היושבים בר' אמות של הלכה, רק דבחול העם יבקש טרף ובזיעת אפס יאכלו לחמם, אבל בשבת קודש החיוב לילך ולשמע דברי אלקים חיים.

אמנם הכופרים והלצים ידברו עתק על תלמידי חכמים וידאי ה', ואי אפשר לעשות שלום אם לא ישמעו לדברי המוכיח. ואף יש אנשים אשר ידמו בנפשם כי גם המה יתפללו ויבינו קצת בלימוד, ופוערים פיהם בלי חק, ולא ילכו לדרוש חקי אלקים ותורותיו, כמו שאמר משה רבינו בפ' יתרו, ולכך יתרופף עמוד השלום, ומחזיקים בלשון הרע לתת הבדל בין הדבקים, ועל זה בא העונש של הצרעת שדיבר לשון הרע ומתרחק מכהן אשר שפתיו ישמרו דעת. אמנם כשנתרפא, אמר הכתוב, זאת תהי' תורת המצורע, הכונה המצורע מורה דרך ביום שהרתו, כשחוזר בתשובה, התורה שלו יביע אומר לכל, והובא אל הכהן, מורה דרך ורודף שלום, ואז יוצא הכהן, כיון שהתחיל לחזור בתשובה, אבל אלה אשר מדברים לשון הרע על תלמידי חכמים וצדיקים, אין תורתם כלום לפני הקב"ה.

וזה שאמר הכתוב, זאת תהי' תורת המצורע, תורה של מצורע חשוב רק ביום שהרתו, ושפיר מיושב המדרש, דלכך כתיב תורת, לרמז דלדשע מה לך לספר חוקי, ומעשה דרוכל מרמו, דדברים אלה דהראה דכתיב בס' תהלים רק האיש החפץ חיים, לזה מדבר נצור לשונך, וה' יברך את עמו בשלום, עי"ז ישמעו הקטנים לגדולים, וילכו לשמוע דברי תורה ותוכחת מוסר.

ונחזי בסוגיא דידן אשר אנחנו עוסקים, בטעה בדבר מצוה, אף דטעה בדבר מצוה פטור, אבל אומר מותר לא נקרא טעה בדבר מצוה, וכמו שכתב בתוס' חרשים במס' סוכה, דלכך גזרו שמא יוציא ד' אמות ברשות הרבים, ולא הוי טעה בדבר מצוה, וכן כתב בתשו' מהר"ם שיק סי' דס"ו בטועה בדין לא הוי טעה בדבר מצוה, דהו"ל ללמוד, וכראיתא במס' מכות ז', דאומר מותר קרוב למזיד, ויצאתי לדרוש בחריפות בענין זה.

ואמרתי לסיים, עד כמה יתאמרו פועלי און, דאם עני יבוא לבקש צדקה יבקרו בין טוב לרע כאילו הוא בוחן לבבות, ודחוי' קא מדחי לעני ואביון בשוט פיו וחיוכא קא מחייך ב', אי לזאת מוכן, דלאחר הקידוש, שאומרים אשר בחר בנו מכל עם ודוממנו מכל לשון, דהלשון נתקדש, כמאמר חזו"ל בזכות ד' דברים נגאלו שלא שינו לשונם, הכונה לדבר א' בפה וא' בלב, כאשר ידבר הרשע בשאלתו מה העבודה הזאת לכם, אשר בא עלינו המצוה, ואף אתה הקהה את שיניו, הכוונה דהקב"ה ברא חומה ללשון, השיניים, וזה גדר ודסן לבל יחרוץ לשונו, ורשע זה אינו שומר לשונו, וא"כ למה לי' החומה, ולכך הקהה את שיניו, דהלא למשא יחשב לו, רק ברצון ובנפש חפיצה מקיימים אנחנו מצות ה', ואומרים כל דכפין ייתי ויכול, ואין אנו מדקדקים מי ומי ההולכים, רק כל דצריך ייתי ויפסח, וגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, השתא הכא לשנה הבא בארעא דישדאל, ועל כל פנים הקב"ה יעזרנו שנהי' בני חורין ולא יהי' עלינו עול מלכות ועול דרך ארץ, רק עול תורה ומצות, ונזכה לעבוד ה' בששון ובשמחה, אמן כו"ר.

בדין נקור הרחיים לקמחא דפסחא

מהגאון מוה"ר שלום קוטנא אבד"ק אייזענשטאט זצ"ל^א

בעה"ת.

שלום וברכת השנים לכבוד ידינ"פ הרב המאוה"נ, הגאון השלם, חריף ובקי צדיק תמים כש"ת כמהור"ר אלעזר אלט נ"י הרב אבד"ק קאבערסדארף תע"א.

אחד"ש. הנה ידעתי כי יתפלא מע"כ נ"י על דברי אלה, כי בלי ספק ידע סבת המכתב. והן אמנם ידע מע"כ נ"י, כי מעורי על פועל ידי צייתי שלא להתערב בריבות דברים ועל שרשי רגלי חקותי לבלתי לכת אחרי גדולות ונפלאות, ויודע אני מך ערכי, וח"ו להתגדר ולאמור קבלו דעתי ולהרים קולי ברחובות. ומה גם לעומת מע"כ נ"י, אשר מאז ידעתי גדולת תורתו ויראתו הטהורה, ומי אנכי כי באתי הלום להוכיחו בדברים, ומה אדע ולא ידע ויבין מע"כ נ"י. אך עכ"ז מאז שיצאה השמועה ותעבור הרנה במחנה העברים פה קהילתינו וקהילות הסמיכות, ה' ירחם, כאשר אזני שמעו בדברים, כי מע"כ הרב נ"י בא בברית וגם במכתב עם דירעקטור של עבנפורטער דאמפפ מוהלע, לנקר את הרחיים לטחון שמה קמחא דפסחא על שנה הבע"ל, תרי תמיהי מתמהו תמיה אינשי, אם על מעכ"ה נ"י אשר מאז ומשנים קדמונים אכל לחם צר ונשא סבל דקדוקי עניות ולא מש מאוהל של תורה, ולא משך את ידו לשום קולא בענין משא ומתן עם הבריות ופיו ולבו שוין להחמיר על עצמו בלי נשוא נפשו לשוא, והחמיר בכל דקדוקי סופרים, ותהי תורתו אומנתו והסתפק במעוטא דמעוטא, רק באהבת התורה השנה תמיד, וכמעט כל עניני העולם זרים ונכרים המה לו, ואיך עתה יצא חוץ לגבולת עירו לעשות מלאכה על האכנים נקור הרחיים דאמפפ מוהלע גדולה ורחבת ידיים מלאכת מחשבת חרש וחכם, עד שכמעט אדם שאין לו ידיעה פרטית בענין זה לא יוכל לבקר מסתרי המקומות חלולים וקנים גדולים וקטנים, אשר שם חמץ קשה מונח מאז, ומתהוה מיום ליום ומשעה לשעה, ונקור כזה צריך להוצאת מרובה ליודע ומבין, עולות לאלפים, ולהשגיח על מעשה הטהינה והבאה בשקים, וצרור החתימות שלא יהי' חשש חילוף, לכל אלה צריכין כמה וכמה משגיחים חכמים מחוכמים, ולקבל בזה אחריות על כמה קהילות גדולות קרובות ורחוקות, ובלי ספק מע"כ נ"י בעצמו מוזהר זהיר לבלי לאכול בימי חג הפסח ממעשה טחינה כאלה, ולעם ה' יורה וידין יפתח שערי היתר בקהילות גדולות וסמוכות עד למכביר.

ואם אמרו בדבר שבממון, כיצד הלא עושה סחורה בפרתו של חבירו, בדבר הנוגע אל נשמה עאכ"כ, כל אלה שיחת מילין יתנשקו ברחובות זה בכה וזה בכה. עם כל אלה לא מצאתי לבי אנכי הצעיר להכין דברי אל מעכ"ת נ"י. אך שמעתי

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ד עמוד נ"ג. - העתק ממכתב הלו הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפ"לער נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

כי יגילו עלי החוב עכ"פ לגלות דעתי העניי', אחרי כי בשנה אשתקד כתב לי הרב האברך דק"ק מאטערסדארף נ"י, ושאלני עצה אם ישמע לקול לוחציו ממש במט"ד להכשיר את הרחיים בעבענפורט או יחדל, וביותר כי אביו הרה"ג הצדיק זצ"ל מנע מזה ולא הטה אוון להמבקשים כזאת, כאשר גם אנכי אחור נסגתי מלמלאות רצון המבקשים ודורשים, ועניתיו מיד, שחלילה לו לעשות כאלה, מלבד הטעם שהוא עוד רך בשנים ואינו מפורסים בהוראה, ומובן מעצמו, שטעמים אלו נתבטלו מכל וכל לעומת מעכ"ת נ"י, אשר כשמן תורק שמו זה רבות בשנים בין הרבנים הגדולים ה"י באי שער הלכה. ואך ישנם עוד טעמים רבים, והיא הקושי הגדול הנורא והעצום להכשיר רחיים כאלה בענין טוב מבלי לסמוך על קולות וסברות חרשות, כי הלוקחים וסומכים יחשובו שהוא מנקר ומנקה על צד ההכשר אליבא דכל הרעות לכל המהדרין מן המהדרין.

ויש עוד טעם בזה, כי במדינתנו נתכשרה עפ"י ועד גדולים אשר חקרו ועמדו על המבחן בועד גדול בעיר פעסט, והתנו ואמרו דרך ההכשר וההשגחה על כל פרטי הרבנים, ועפ"י יצא הדבר בפומבי לכל המדינות, ורבנים רבים מאז נסוגו אחור מלהכשיר רחיים אם היו להם ולקהלתם הכנסה גדולה לפי ערך הכנסתם בכלל, ומהכנסה זו שבאה מכל המדינות לעיר פעסט, חלק גדול יבוא לפרנס ההוצאות לטובת הכלל לחהזקת התורה ולומדי', אשר יום יום מזידי ומחללי התורה ומנאצי' ילחמו נגדה, כידוע לכל איש. כל זה כתבתי באר היטב להרב האברך דמט"ד.

אך עוד בטרם הגיעו אליו דברי, נחפו ללכת להבטיח בעצמו להפקיד דירעקטור בעבענפורט שהוא ישגיח על ... , וכבר יצאו פקידים וגם במכתב בדפוס בעלי צייטונגען אנצייגען אגאנצען מהרחיים, וחיש מהר התנחם הרב דמט"ד ובא אלי עם גיסו הצדיק מהר"מ א"ש נ"י בתחינות ובקשות שאוציא את נפשו מפח השגחתו אשר נלכד בו, ורוצה להדר עוברא, והלכתי עמו לעבענפורט, ובאתי לבית הרחיים, ובאשר שאלתי להאנשים הפקידים השניים, כי הפקיד הראשון לא הי' שמה, אם נעשה כזה וכזה אשר לפיענ"ד הוא נחוץ מאוד, כי אני יודע ומבין היטב מעשה הרחיים כאלה, כי הכשרתי שנים רבות רחיים קטנים כאלה, ויצעקו בקול גדול, חרלו לכם מעשה הנקור וההכשר, כי אין בידנו לעשות הוצאות כאלה, והי' זה לשטות בעיניהם להכשיר על אופן זה הנחוץ להכשר. ונתן לי הרב דמט"ד נ"י רב תורה וברכה, ואמת אני הוכחתיו על פניו אז, ושמתיו מאוד כי הצלתיו מעוולה גדולה, והן עתה התגוללו עלי מאנשי סורי החיוב לגלות דעתי העניי' גם לעומת מעכ"ת נ"י, ובמקום שיש חילול השם אין חולקין בכור לרב, ואפי' גדול מאוד, ומצות הוכיח תוכיח אפילו מקטן לגדול, ואפילו הפחות לנכבד (סה"מ סי' ר"ה), ואפי' לפי פשרת בעל הגהות מיימונית הל' דעות פ"ו אות ד' בשם רא"ם דבתלמיד לרב דוקא במקבל, הנה אפי' תלמיד לרב לא נפטר, זולת שידוע שאינו מקבל, חלילה לחשוב כזאת ממע"כ איש צדיק תמים בכל דרכיו ומפורסים בגדולת תורתו.

והנה החששות בנקור להכשיר הרחיים הזאת, אשר אני בעיני ראיתי גדולות ונשגבות, לא אוכל לפרטם פה אחת אחת, וכן הוא ג"כ בענין מעשה השגחה, ואם מעכ"ת נ"י יעמוד בראש ויתפרסם הדבר על שמו, יתחיל ח"ו בפרצה תחלה, וכל איש קטן וגדול, צדיק ואינו צדיק, יתלה באילן גדול ויכשירו הרחיים בכל המקומות, ובשנים מועטים, ה' ישמרנו, יקנו קמח מן השוק או כדומה לזה בחטין לתותין, כמו שנעשה כבר בהכשר צוקער, ושם אינו מגיע באפס קצהו להחששות החמורות חמץ גמור בפסח חלילה, לכן יש כאן חשש גדול מיר ולדורות.

גם הקפחת ההכנסות לקופת הכלל במדינה, וכי דבר נקל הוא, כמעט זה ב' שנים אשר התחילו להויד ולהרשיע ולסגור דלתות בהמ"ד והישיבות במדינתנו, ובאה ג"כ במחוזות הפקודה הנמרצה מאת שוהל אינשפעקטאר בעדענבורג, והלא רק כרוב השתרלות והתעצות נתבטלה לפי שעה, כל כי האי ואולי, וכאלה פעמים רבות, ואם תקופח ההכנסה הקטנה הזאת לפי ערך ההוצאות הגדולות אשר נחיצות הנה מיום ליום, ואני בזה לא לכבוד עצמי אני דורש, כיודע כי מעולם לא קבלתי שום תשלום מקופת שומרי הדת לכל הוצאות המרוכות מאוד וגדלו למעלה למעלה יותר מכדי יכלתי. מה נעשה לאחותינו התוה"ק ביום שידובר בה, אשר יעמדו נגדה מצור יהודים ואינם יהודים, ד' ירחם. ואיך עלה על דעת מעכ"ת נ"י שונא בצע מעשקות מעולם נוזר כפיו מתמוך ברכוש שאינו עפ"י התורה היושר והדין ולפנים משורת הדין להביא שכר ... לביתו שידבק בהם כמה חששות גדולות, ד' הטוב יכפר בעדו.

יאמין לי מעכ"ת נ"י שקשה עלי מאוד לכתוב דברים כאלה אל מעכ"ת, אשר אור נוגה ההירות יתירה והשמירה מעולה יהל על כל דרכיו מנעוריו ועד היום הזה אשר הגיע בחסדי ד' לימי זקנה ד' יאריך ימיו וימתיק שנותיו, ובעת דחקו וצערו ה' מן המובדלים ופרושים, אף כי עתה אשר בחמלת ד' הרחיב לו, כה יתן ד' וכה יוסיף וירבה הצלחת ביתו ומשפחתו ה"י, מי יתן איפא וידע כי יחד נכמרו כל התרשנות לבבי בהתוכחי לפניו.

ורגיל אני לפרש דברי מדרש ילקוט וירא כ"א, והוכיח אברהם כו', כל אהבה שאין בה תוכחה אינה אהבה, תוכחה מביאה לידי שלום, כל שלום שאין עמה תוכחה אינה שלום, מדוע זה מיהר בעל מדרש לכתוב פה כדברים האלה, ולא המתין עד שהגיע למצות תוכחה בפסוק. אך הענין כי בוודאי אילו אפשר לאברהם אבינו לדבר עם אבימלך שבא עליו וכבדו עם שרים גדולים ונכבדים, מבלי הוכיחו על פניו, ודאי ה' עושה, אך אין זה מגדר המוסר, וביותר לאיש צדיק כאברהם אבינו ע"ה עם איש שר גדול, וכלב ימלא תוכחות, לכן מיד בהגיע אבימלך לפתח ביתו, הוכיח אברהם את אבימלך, וה' זה כמפורש בדברי המדרש, כי כל אהבה שאין בה תוכחה אינה אהבה וכו'.

וה' הטוב יאר עינינו בתורתו וירום קרן התוה"ק האמונה והיראה ובא לציון גואל צדק בביא"ס ויברך מעכ"ת נ"י.

(מקום החתימה)

שתי הערות בהל' פסח

מהגאון מוה"ר ישכר בעריש גרויבארט אבד"ק בעגריין זצ"ל

בספר מקור חיים סי' תמ"ז סק"ח תמה על תשובות הר"ן שמביא ראי' דחמץ שנתבטל קודם הפסח אינו חוזר וניעור בפסח, ממשנה דכלאים פ"ט מ"א, אם רוב מן הגמלים מותר, ולא דמי, דבשלמא בצמר גמלים נהי דצמר אינו מבטל לפשתן, וכן פשתן אינו מבטל לצמר רחלים, סוף סוף בשעה שמתחיל האיסור דהיינו בשעת טוויין, אמרינן סלק הפשתן כמאן דליתא והצמר גמלים רבה על צמר רחלים ומבטל לי, א"כ עתה נעשה הביטול, משא"כ חמץ בפסח אינו בטל, וע"כ אתה צריך לסמוך על הביטול שהי' קודם פסח, ועדיין לא שמעינן מזה דכלאים. והוא ז"ל תירץ על זה, דגם בכלאים בשעה שנתחבר צמר רחלים עם פשתן יהי' גוף אחד של איסור, ויבטלו את הצמר גמלים, וע"כ דאינו חוזר וניעור ונשאר כמו שנתבטל מקודם.

ועל זה יש לפקפק, דהרי פסק בפמ"ג שער התערובות ח"ב פ"ה, דכוית בשר וכוית חלב שנופלים בבת אחת לקדירה, אין צריך ס' רק נגד זית א', והכא נמי אין צריך ביטול רק הצמר רחלים או פשתן לחודי', ודוקא אחר שכבר נאסר מצד בשר וחלב, נעשה גוף א' איסור, ולא קודם שנאסר מיד שנפל.

אך יש לומר, דראיית הר"ן מדקתני במשנה סתם דצמר גמלים מבטל הצמר רחלים, אף היכי דבאמת הפשתן מרובה נגד הצמר גמלים, דבהה"ג נימא דהפשתן מבטל את הצמר גמלים, ואת הפשתן הלא אין בכחו לבטל, וממילא ראוי לאסור, וע"כ דעיקר הוא הביטול שנתבטל הצמר רחלים בתוך הצמר גמלים, ואינו חוזר וניעור אח"כ, דהוי כמאן דליתא, וראייתו מוכרחת. ומשמע לפ"ז ג"כ דהותר בהיתר בטל.

במה שכתב המקור חיים (סי' תמ"ח) לענין מכירת חמץ, מה שמקנין אגב שכירות קרקע דאינו נכון, רק צריך מכירה דוקא. ותורף דבריו דשכירות לא קניא כמו שכתב המג"א (בסי' תמ"א) דלא קיי"ל כר"ת, וא"כ הוא כמונח בבית ישראל, וחשיב קבלת אחריות של ישראל, דקיי"ל כשיטת רמב"ם דאחריות אלם חשיב אחריות, והנכרי אינו מחשב זה לאחריות, א"כ עדיין הוא ברשות ישראל, ע"כ הצריך למכור, והוי ברשות נכרי, ואז אפי' הישראל מקבל עליו אחריות, הוי חמצו של עכו"ם בביתו של עכו"ם, ע"כ תוכן דבריו ז"ל.

ולפענ"ד לא נראין לי דבריו ז"ל, חדא, במה שכתב דהוי מקבל אחריות דהוי כאחריות אלם. לא נראה, דהני מילי אמרינן כן בסתמא, אבל היכי דהנוי מקבל עליו בפירוש לדון בדיני ישראל, ובפירוש התנה שהאחריות יהא עליו, בכה"ג לא

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ב עמוד י"ז. - חידו"ת הללו הניעו אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

שייך אחריות אלם. ודינו של הרמב"ם הוא דוקא היכי שלא קבלו עליהם לרדן בדיני ישראל, ולא קבלו עליהם אחריות בפירוש, אבל אם קבל עליו בפירוש, אין שום טענה לחייבו משום זה. ומה שכתב דשכירות לא קניא, הרי גמרא מפורשת בלי חולק, דבחמץ שכירות קניא, דסוף סוף אינו מצוי בידך. ומה שכתב הרמ"א דלא קיי"ל כר"ת, היינו לענין ייחוד לו בית, דלר"ת סני בייחוד לחוד, ובהא לא קיי"ל כן, אבל בשכירות גמור דלא מצינו בזה חולק, פשוט הדבר דמהני.

ואדרבה לפענ"ד נראה דעדיף יותר שכירות ממכירה, על פי מה שכתב התבואות שור (בספרו בכור שור בפסחים דף כ"א), דערמה מועיל רק באיסור דרבנן ולא באיסור דאורייתא, וכל המכירה בחמץ הא הוי ערמה, אלא דהכא הוי רק איסור דרבנן, דמדאורייתא בביטול בעלמא סני, עכ"ד. וא"כ נחוי אנן, דשכירות הבית מה שמשייר להנכרי מקומות שהחמץ מונחים שם, ודאי דלא הוי הערמה, דודאי משכיר לו המקומות בלב שלם, דהוא אין צריך להמקומות על אותו הזמן, אבל מכירה הוי ערמה פשוטה. וא"כ לדעת השאגת ארי' דמה שמקבל עליו אחריות לא מועיל הביטול, וא"כ יש להסתפק בכה"ג, דנימא דהוי קבלת אחריות ישראל, שוב עדיף שכירות ממכירה, דשכירות לא הוי ערמה, ומכירה הוי ערמה, וא"כ עדיף בכה"ג, ועל כן מותר.

בסוגיא דהבודק צריך שיבטל

מהגאון מוה"ר יוסף ליב סופר אבד"ק פאקש זצ"ל

במס' פסחים דף ו' ע"ב, אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל, מאי טעמא, אי נימא משום פירורין הא לא חשיבי, וכי תימא כיון דמינטר להו אנב בית' חשיבי, והתניא סופי תאנים וכו', אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעת' עילו', ופירש"י, חשוכה היא בעיניו וחם עלי' לשורפה ומשהה אפי' רגע א' ונמצא עובר עלי' בכל יראה ובכל ימצא. ופריך, וכי משכחת לי' לבטלי', דלמא משכחת לי' לכתר איסורא ולא ברשותי' קיימא ולא מצי מבטל דא"ר אלעזר ב' דברים וכו', וניבטלי' בד' וניבטלי' בה', כיון דלאו זמן איסורא הוא ולא זמן ביעורא הוא דלמא פשע ולא מבטל לי', וניבטלי' בשית, כיון דאיסורא דרבנן עילו' כדאורייתא דמיא ולא ברשותי' קיימא, דאמר רב גידל א"ר חייא בר יוסף אמר רב המקדש ממש שעות ולמעלה וכו' אין חוששין לקידושין, ולכתר איסורא לא מצי מבטל לי', והא תניא ה' יושב בביהמ"ד ונוכר שיש חמץ בביתו מבטלו בלבו אחד שבת ואחד יו"ט, בשלמא שבת משכחת לה כגון שחל י"ד להיות שבת, אלא יו"ט

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קמ"א עמוד כ"ב. - חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק והגיע אלינו מאת ידידנו הרב יצחק זעקל הלוי פאללאק נ"י ראש הכולל דחסידים באכוב באנטווערפן. יצו ד' אתו את הברכה. (מחמת שנכתב בקיצור, הוכרחנו להוסיף כמה תיבות, להבנת הדברים).

בתר איסורא הוא, א"ר אחא בר יעקב בתלמיד יושב לפני רבו, דיקא נמי דקתני ה' יושב בתוך ביהמ"ד, שמע מינה. והנה הרמב"ם פ"ב מחמץ כתב, מ"ע מה"ת להשבות חמץ קודם זמן איסור אכילתו שנא' ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, ומפי השמועה למדו שהוא יום ארבעה עשר, מהו השבתה, שיסור חמץ ידוע מרשותו, וחמץ אינו ידוע יבטלו כלבו. והוא שיטת הכל בו, דלחמץ ידוע לא מהני ביטול, והקשה בכסף משנה דא"כ מאי פריך וכי משכחת לבטלי'.

וי"ל דבשו"ת ריב"א ס' ל"ו כתב החילוק בין חמץ ידוע לאינו ידוע, דתוספות (מ"ו ע"ב ד"ה הואיל) הקשו למה אינו עובר בחמץ של הקדש מצד הואיל ואי בעי פריק, ותירץ דהיכא דמחוסר מעשה לא אמרינן הואיל, משא"כ בחמץ שלו. וממילא לא ה' מועיל שום ביטול, הואיל ואי בעי קנה ל' מן ההפקר בקנין חצר דלא מחוסר מעשה. רק התוספות ב"מ כ"ו (ד"ה דשתיק) כתבו דבדבר הטמון אין חצירו קונה, א"כ מחוסר מעשה, ומש"ה מהני ביטול רק לחמץ שאינו ידוע.

והנה המפרשים כתבו רא' מסוניין דמשהה חמץ על מנת לבערו עובר, דאל"כ מה בכך שימצא חמץ, ישהנו על מנת לבערו. ונראה דעיקר הטעם כמו שכתב השער המלך דבל יראה ובל ימצא הוי ב' לאוין והעשה רק חד. וסברת תוספות (דף כ"ט ע"ב ד"ה רב אשי) דמשהה חמץ אינו עובר, דהוי לאו הניתק לעשה, אבל כל יראה ובל ימצא הוי תרי לאוין, וא"כ אם אין כאן אלא חד לאו, אז מודו כ"ע דהמשהה אינו עובר, דהוי להנל"ע. והפני יהושע כתב בסוגיא דהואיל, דעובר מצד הואיל רק משום לא ימצא, דהתורה ריבתה לעבור בשל נכרים בקבלת אחריות, וא"כ מהני סברת לאו הניתק לעשה, דהוי רק חד לאו.

וזה כוונת הש"ס, הבודק צריך שיבטל, ומקשה מאי טעמא, אי נימא משום פירורין, הא לא חשיבי, ואי דימצא חתיכה, הא הוי משהה על מנת לבערו, והמקשן פריך וכי משכחת ל' ליבטלי', דסובר דהוי משהה חמץ לבערו, ואף דהוי ב' לאוין אינו עובר, ותירץ רבא, גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה, ופירש"י, וחם עלי' ונמצא עובר בכל יראה ובכל ימצא, דהיינו ב' לאוין, ולא הוי ניתק לעשה, ועובר אף שמששהה, ועל כן צריך ביטול. ומקשה הגמרא, לבטלי' אז, ואי דלחמץ ידוע לא מהני ביטול, הרי עובר רק משום הואיל ושוב הוי דק חד לאו דלא ימצא, וא"כ הוי ניתק לעשה, ובכה"ג משהה חמץ על מנת לבערו אינו עובר. ותירץ דילמא משכחת ל' לבתר איסורא ולא ברשותי' קיימא, ופירש"י אינו שלו, דברשותי' הוי מצד הואיל, רק שאינו שלו, ואז לא יוכל לבטל, והוי תרי לאוין ולא הוי ניתק לעשה, כר' אלעזר דאמר ב' דברים אינן ברשותו, ופירש"י אינן שלו כהנ"ל, ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו, להתחייב עליהן.

ומתורץ קושית הצ"ח, למה פירש"י וחם עלי', הא בלא זה עובר דלא ביטלו, ומוכיח דמשהה אינו עובר רק חם, וקשה דרש"י סובר דמשהה עובר, רק לרש"י בב' לאוין אין יכול לנתק ושפיר עובר דחם ולא יבטלו, אבל אם יבטל נשאר רק חד לאו והוי ניתק לעשה, ודו"ק.

מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע"א

ב"ה.

לכבוד אצילי בני ישראל הנגידים החסידים המופלגים הוראים רודפי צדקה וחסד אשר במדינת אמעריקא בכל מקומות מושבותיהם, ובראשם כבוד הרבנים החריפים ובקיאים מופלגי תורה היראים וחרדים לדבר ה', יהי נועם ה' עליהם, ויהי' שלו' וברכה באהליהם.

הן קול שאנן מעיר שמענו, קול מהיכל ה', צעקת עניי אה"ק תובכ"א, מירושלים עיר הקודש ומצפת וטבריא תובכ"א, צעקת לגומא, אשר עמדו איזה אנשים לכרות אוכל מפי עניים ואביונים אלמנות ויתומים, אשר ברו מלבם איזה התחדשות, ליסד באה"ק כולל חדש שיהי' נקרא בשם כולל אמעריקא, אשר זה שנים רבות מני אז וקדם, הי' הדרך של אחב"י יושבי אמעריקא מכל המדינות, לשלוח את המעות המקובץ באמעריקא לוועד הכולל אשר בירושלם, והי' נחלק לכל הכוללים בשוה חלק כחלק בשלום ובמישור, והי' זה סעד לפרנסת הרבה אלפים נפשות מישראל.

ודכירנא אשר זה שנים רבות כאשר התחלקו אנשי אונגאריין לכולל מיוחד מאת אנשי גאליציע, הי' אז רעש גדול בין הגדולים, וכמה גאונים וצדיקים ובראשם אא"י מו"ר הרב הגאון הקדוש רשכבה"ג זללה"ה מצאנז, אשר לא הסכימו באין אופן, לאשר חששו שלא יהי' ריעותא לעניי גאליציע אשר באה"ק, עד אשר הכריחו להתפשר עמהם, וחלקו להם כמה גבולות ועיירות גדולות ממדינתם, אשר עד היום עודנה לטובת עניי גאליציע שבאה"ק, וגם אותן הגדולים אשר היו נוטים לצד החלוקה, הי' רק בטענתם, באשר שגם ממדינת אונגאריין הרבה והרבה נפשות מאחב"י הדרים באה"ק ומקבלים חלוקה מכולל גאליציע, וכמה שהם יחלקו את עצמם לכולל בפני עצמו, יתחזק יותר השליחות המעות ממדינותיהם, ויתרבו הנותנים, לכן לא יגרמו הפסד מזה לאנשי כולל גאליציע, כי במה שיחסרו להם משלוחות המעות, בעבור זה יקחו מאתם את כל המקבלים ממדינת אונגאריין, שלא יצטרכו ליתן להם ויתרבו ככולליהם, ומאנשי כולל גאליציע [לא] יגרע, ועכ"ז נתנו להם עוד ההטבה הנ"ל.

א) העתק ממכתב זה והבא אחריו, הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה צבי אליעזר בן בינה נ"י. ימלא ר' את כל משאלות לבו לטובה.

ב) בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד י"ח, נדפס מכתב מוהנה"ק משינאווא זי"ע, אודות התחלקות בין הכוללים, ובתוך הדברים כותב בזה"ל: אא"מ הגאון הצדיק ז"ל הי' מתרעם מאוד על כל התחלקות שנעשה בין גאליציא לאונגריין, עכ"ל. ועיין בשו"ת דברי חיים ח"ב חו"מ סי' ס"ח, שמבואר שם דעת כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, שאינו מסכים לשום פירוד בהכוללים. (ועיין עוד בענין זה בכר"ש בקובץ הנ"ל, ובכר"ש קונטרס ע"א עמוד ט"ז).

אשר לא כן אנשי אמעריקא, אשר להם רק ל"א אביונים באה"ק, אותם היוצאים למלחמה, כל"א מלכים אשר לחמו באה"ק, ואנשי אמעריקא המה מקובצים מכל המדינות, וגם הרבה אשר ב"ה המה במדינותינו, ורק המה שם לברנהי, לכן בוודאי אין שום דרך ואין שום מבוא שיהי' מותר להם לחלוק עצמם מאת עניי שארי ארצות, וכל המסייע ומפתה לזה, הרי זה שופך דמים ממש, כי רוצה לעשר איזה אנשים מועטים מהלחם הצד והרחק של עניים אביונים האומללים והעטופים ברעב.

וידענו היטב, אשר כפי טוב לבכם של המתגדבים, אם יהיו בקיאים בדבר היטב, בוודאי אין רצונם לשנות על אופן כזה, להרבות לאחר ולרחוק את העני ברחקו, אשר אין אופן לפני המתגדבים להכשיר נזקם בזה, כי אפי' אם ירבו בצדקות, גם זאת ילך לאותן החוטפים את שאינו שלהם, ובלתי ספק אשר אין דעת המתגדבים על זה, ורק המחרחרים ריב העוסקים בזה, הונים אותם ומפתים את לבם אשר לא יזיק לשאר הכוללים, ואת אנשיהם ייטיבו מעמדם, אשר זאת שקר מוחלט הוא, וממילא אין דעת המתגדבים לזה, והוי משנה מצדקה לצדקה, וגזל גמור.

וחלילה לשום אדם מישראל הרוצה לעשות צדקה וחסד ורוצה לחזק ישיבת אה"ק, לחבר עמהם ולסייע להם, רק לשלוח כסף תרומת הקרשים לוועד הכולל שבירושלם, ושלא ליתן להגובים עבוד הכולל אשר בשם כולל אמעריקא יכונה, ואם רצונם להטיב מעמד אנשי מדינתם אשר באה"ק, יעשו כפי הפשרה אשר כבר עשו הרבנים, אבל חלילה לשנות שום דבר בענין הכולל, ולהשומעים יונעם ויבוא עליהם ברכת טוב.

דברי הכותב למען חיבת אה"ק תובכ"א ומחכה לישועה, היום יום ה' לסדר והם הביאו עליו עוד נדבה בבוקר בבוקר תרנ"ז לפ"ק באבוב יע"א.

הק' שלמה הלברשטאם

(ג) הכוונה, דכל בני המשפחה דרים במדינת גאליציא, ורק ראש המשפחה נסע לאמעריקא כדי לשלוח טרף לביתו.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים כקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגה"ק מוה"ר ישכר דוב רוקח זצ"ל^א אבר"ק בעלזא

בעזה"י. אור ליום ועש"ק שמיני בעלו תרנ"ז לפ"ק.

רב ברכות וכט"ס לכבוד נדיבי עם הקודש, ה"ה הנגידים הנכבדים
המופלגים, וכראשם הרבנים הגדולים בכל אתר ואתר במדינת
אמריקא הע"י.

אחדשה"ט. הנה הגם שאין דרכי להשמיע קולי בשער בת רבים, אשר לא הי'
כן דרכי אבותי הקדושים וצללה"ה זי"ע ועכ"י, אמנם לא כל החתום שוות*),
ובפרט אשר הגיעני כמה מכתבים מגדולי ת"ח וי"ש מארצינו הקדושה תוכב"א,
גם הרבה מכתבים מגדולי מדינת אמריקא, שהפצירו בי לגלות דעתי, בענין אשר
עלה על דעת איזה אנשים לייסד כולל אמריקא לברנה, להפריד את עצמם מוועד
הכללי אשר בירושלים עירנו הקדושה תוכ"ב, לנתק גבול אשר גבלו הראשונים זה
יותר מארבעים שנה, לשלוח קופת רמב"נ לוועד הכללי שכירושלם, ויש בזה ח"ו
פסיקת חיות כמה נפשות ת"ח וי"ש, וצעקת אלמנות ויתומים.

לזאת ההכרח יאלצינו לצאת מגדרי, ולהודיע במכתבי, אשר דעתי מסכמת
להפסק והפשר הנעשה מהרב הכולל וסיעת ת"ח שעמו, כי הכל נעשה עפ"י התורה
ועפ"י היושר גם לטובת אחב"י הבאים ממדינת אמריקא לארצינו הקדושה
תוכ"ב, לכן אין רשות לשום אדם לשנות ממה שהי' מקודם, ולשלוח כל כסף
מקופת רמבה"נ רק לוועד הכללי עיר הקודש ירושלים תוכ"ב. ומהראוי שכל אחד
ירא מאוד לנפשו מלפגוע ח"ו בנפשות ת"ח וי"ש ואלמנות ויתומים, ואדרבה כל
אחד מחויב לבוא בעזרת ה' בנבורים לסערם ולתמכם, ככל מה דאפשר. ואקוה
אשר בזכות זה, יעזרם השי"ת ככל משאלות לבם לטובה, ויזכו לגדל את בניהם
לתורתו ולעבודתו ית"ש, ונזכה כולנו יחד במהרה לביאת משיח צדקינו כמה"ב
ולעלות לציון ברינה.

דברי הכותב למען טובתם וטובת אחב"י היושבים בקודש אה"ק תוכ"ב,
ומברכם בכל טוב.

הק' ישכר דוב מבעלזא

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ב עמוד י"ז.

(*) כנראה שיש כאן שגגת המעתיק, וצ"ל לא כל העתים שוות, כלשון המשנה במס'
תמיר פ"א מ"ב.

ברין עשיית יי"ש לחג הפסח

מהגה"צ מוה"ר אברהם מרדכי שלום טויב אבד"ק סאסוב זצ"ל

ב"ה. אור ליום ב' לסדר ואתה תצוה, הרב"ה נח"ת (תרס"ה) לפ"ק.

שלומים מרובים, כטל וכרכיבים, לכבוד עט"ר אדומ"ר הרב הגאון הגדול סיני ועוקר הרים, המאיר לארץ ולדרים, החסיד האמיתי רשכבה"ג וכו' מו"ה שלום מרדכי הכהן שליט"א (אב) האבד"ק ברעזאן יצ"ו והגליל.

אחדש"ה באהבה רבה, באתי לחלות פני אדומ"ר הג' שליט"א לחוות דעתו בדבר השאלה, היות מכמה שנים עושים פה יי"ש של פסח מדבר הנקרא ברייא האניק, ויש ספק על הכלים אם הם מיי"ש של חמץ, אם מותר לעשות יי"ש של פסח מדבר הלזה המונח בחביתין כאלו. וגם אם מי דבש מותר לעשות מאותן הדבש.

הנה ראיתי אשר הגאון רשכבה"ג בעל שואל ומשיב מהר"ק סי' קנ"ג אוסר לעשות יי"ש מדבש הלזה, ואפי' אם יש ספק על הכלים אם המה מיי"ש חמץ. אך ראיתי בבית יצחק או"ח סי' ס"ז דמקיל בדיעבד. ואשר לע"ד יש לפקפק בדבריו, אבאר קצת.

הנה בבית יצחק רצה להתיר עפ"י שיטת הפוסקים רכבוש אין אוסר בכלי רק כרי קליפה, וממילא יש בכלי ס' נגד הקליפה. אולם הש"ך בס' קל"ה חולק, וסובר דהיכי דנכבש יום שלם, אוסר הכלי כולו. ואם כי בחכם צבי סי' ע"ה חולק עליו, אבל בפנים מאירות ח"א סי' כ"ג מחזיק ירי הש"ך, וכן פוסק להלכה בפרמ"ג סי' ק"ה מ"ז סק"א, ובחוו"ד שם, וכן כתב בלחם הפנים סי' ק"ה סק"א ובבית לחם יהודה סי' קל"ז ס"ק ה' ובחגורת שמואל סי' ק"ה ס"ק א'. הרי דכל האחרונים תפסו בחדא שיטה דכל הכלי נאסר. אך לפי מה שכתב הט"ז בס' ק"ה ובש"ך סי' ס"ט ס"ק יו"ד ובט"ז ס"ק מ"א שם, והפרי תואר פסק כן, דאעפ"י דכלי נאסר ע"י כבישה, אבל בהניחו היתר אח"כ שרי, דהוי נותן טעם לפגם. אבל כבר חולק עליהם המג"א בס' תמ"ז ס"ק ט"ז ובחוו"י סי' ק"א ובמחצהש"ק שם והפ"ח ואו"מ, דאוסר מה שהניחו אח"כ, וממילא הדבר אסור.

א) נולד בשנת תרל"ב לפ"ק לאביו הגה"צ מוה"ר יהודה צבי טויב אבד"ק ראודאל זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגה"צ מוה"ר שלמה מיער מסאסוב זצ"ל, ונתיישב שם. בשנת תרס"ו לפ"ק נתקבל לאבד"ק פאמארן, ובשנת תרפ"ו לפ"ק נתמנה לאבד"ק סאסוב. נפטר ביום כ"ד לחודש אדר שנת תרצ"ז לפ"ק בעיר סאסוב, ושם מנ"כ. - מכתב הלו הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. ברכות שמים יחולו על ראשו.

ב) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד י"ב.

אולם בכאן נוכל לומר, דהחביתין עמדו ריקם זה כמה ימים מקודם שנתן הרבש לתוכן. אך לפי שיטת המג"א בסי' תמ"ז ס"ק כ"ה, דיי"ש חמץ חריף טפי, ולא דמי למ"ש הר"ב ביו"ד סי' קכ"ב דאין חריפות הראשון מחליא לשבח, ועי' מחצהש"ק שם דאדרבה לפי יושנו משביח, א"כ אין מועיל בזה הסכרא דנוטל"פ. וא"כ ממילא אסור לעשות יי"ש של פסח מדבר הלוח, משום דהרבש קיבל טעם מן הכלי שהי' בו יי"ש של חמץ וליכא ס' בהכלי נגד הכלי, וכמו שהביא הבי"צ שם בשם הנוב"י מהר"ת סי' ס"ז, דביי"ש חמץ כ"ע מודי דמכליע בכולו דחריף. ומה שכתב הט"ז בסי' ק"ה ס"ק א' דאין לאסור בדיעבד מה שנשרה או נתבשל בכלי ששרה בו איסור מעל"ע אלא לכתחילה כדן נותן טעם לפגם, עי' במ"ז שמקשה שסותר עצמו למ"ש בסוף סי' צ"ג. ובט"ז עצמו בהגהותיו נשמר מזה, ופירש דבריו משום דסובר כהרשב"א דכבוש אין אוסר רק כדי קליפה, וכבר חלקו שם הפרמ"ג והחוו"ד, דכן הלכה דכבוש אוסר הכלי בכולו, א"כ ליכא צד היתר אפי' בדיעבד.

וראיתי שהגאון בב"צ רצה לצדד עפ"י שיטת החוו"ד בסי' ק"ה דכבוש בהיתר אינו כמבושל, אך כבר פיקפק הבי"צ בעצמו על החוו"ד, ובטטו"ד קמא סי' ק"ז כתב דהפוסק כהחוו"ד הוי כטועה בדבר משנה, וכן כתב בשו"ת קנאת סופרים בהשמטות לטטו"ד סי' א', ובטטו"ד ח"ג סי' רכ"ה מבאר דבריו, דלא קשיא ממתני' דשביעית וורד שכבשו, משום דבשביעית דליכא אלא איסור עשה, לכו"ע טע"כ לאו דאורייתא משום דליכא למילף מגיעולי נכרים, דשם איכא לאו, וכבר קדמו בסכרא זו בנוב"י מהר"ת או"ח סי' ס"ו, א"כ ליכא דאי' מוורד שכבשו. והנה ראיתי בדברי רבינו בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' מ"ב, מקשה על דברי הנוב"י הנ"ל ממנחות ה', דפריך מה למנחת העומר שכן מתיר חדש בשביעית. ולפי דברי הנוב"י הנ"ל, א"כ אכתי מתיר חדש לענין טע"כ, דבשביעית טע"כ דרבנן, ובחדש דאורייתא, ועל זה העומר מתיר, וזה קושיא נפלאה.

ולע"ד נראה ליישב, דהנה כתב בהמל"ר? דלפי שיטת הרשב"א דבמינו לכו"ע טע"כ דאורייתא משום דבמשהו, ומשהו עכ"פ איכא, א"כ למ"ד מין במינו במשהו, טע"כ בשאר איסורין דרבנן, דליכא למילף מגיעולי נכרים, דשמא כישלו מין במינו. וא"כ ממילא מיושב קושיית אדומ"ר הג' שליט"א, דהנה במנחות (דף ה' ע"ב) איתא, אמר רב מנחת העומר תוכיח דאסורה להדיוט ומותרת לגבוה, ורב לשיטתו בפסחים דף כ"ט דמין במינו במשהו, א"כ ע"כ לדירי' טעם כעיקר לאו דאורייתא, א"כ מקשה שפיר הגמ' מה למנחת העומר שכן מתיר חדש, ומתרגינן בשביעית, דליכא למימר לדירי' דמתיר חדש בטעם כעיקר, דהא לרב בכל איסורין לאו דאורייתא.

ועוד נלע"ד לתרץ קושיית אדומ"ר, דהנה הפנ"י (בקונטרס חדש) כתב, דהא דאיתא בחולין ק"כ הטבל והחדש וההקדש והשביעית משקין היוצאין כמותן, למסקנא דשמעתין איתא כר' אליעזר דסובר דון מינה ומינה מכיכורים, דאפי' שאר מינין, דלר' יהושע רק משקה היוצאין מזיתים וענבים בלבד בתרומה ובכורים

וערלה. ומצאתי ראי' לדבריו מדברי רש"י ז"ל במקומו שם, דמתחלה פירש רש"י ז"ל דהקדש לא אתיא מינייהו, ועיקר הקושיא של הגמ' מנלן, רק על הקדש, וכד"ה מתרומה וחד מהנך, סיים רש"י ז"ל, אף אני אביא את „אלו". משמע דרק המקשן רצה ללמוד מנבילה כל איסור הבא מאליו, אבל לפי המסקנא דילפינן מתרומה וחד מהנך, ממילא אף איסור הבא מאליו, חדש ושביעית, ג"כ ילפינן מתרומה וחד מהנך, וע"כ כר"א דכל המשקין כמותן ואסורין מדאורייתא, ולר' יהושע מותר היוצא בכל אלו, רק במשקה היוצאין מזיתים וענבים, ועי' בפנ"י שם דמביא כמה ראיות על זה. א"כ לפי שיטת החו"ד בס' ק"ה, דהיכי דהיוצא מותר, לכ"ע טעם כעיקר לאו דאורייתא עיי"ש, א"כ בחדש אליבא דהלכתא כר' יהושע דהמשקין מותרים, ממילא אפי' טע"כ ג"כ לאו דאורייתא, ושפיר מתרין התרצן בשביעית, דעל טע"כ ליכא למימר דהעומר מתיר, משום דבחדש ג"כ לאו דאורייתא.

ולפי"ז מה מאוד מתוק לחיד לתרין מתני' בשביעית פ"ט מ"ה, הכובש ג' כבשים בחבית אחת, ר' אליעזר אומר אוכלין על הראשון, ר' יהושע אומר אף על האחרון. ובירושלמי מפרש טעם דר"א דאותו שכלו תחילה אוסר על האחרים שלא כלו בנתינת טעם, ור' יהושע סובר דהאחרון נותן טעם בראשון, וכיצד יבער הא' והאחרון מכליע בו. והנה גירסת הר"ש שם דבירושלמי מקשה על דעת' דר"א אין האחרון נותן טעם בראשון, ועל דעת' דר"י אין הראשון נותן טעם באחרון, ולא משני מירי, ודחק את עצמו בחר"ש דמירי בשביעית כזה"ו, דהוי דרבנן, ועיי"ז אין אוסר הטעם לר' יהושע, עיי"ש.

ולע"ד מתורץ, דר"א ור"י אולי לשיטתייהו בחולין דף ק"כ הנ"ל, דר"א סובר דבשביעית משקה היוצא מהם כמותם, דס"ל דון מינה ומינה מביכורים, ממילא מכל מיני פירות וירקות, משקין כמותן, ואע"ג דבכורים אין מביאין רק מז' מינין, עי' ברש"י חולין דלר"א אפי' בתפוחים משקין היוצאין מהם כמותן, דכל מה דתיקנו רבנן כעין דאורייתא תיקנו, עיי"ש. וממילא כאן בשביעית דאיירי בכובש ג' מיני ירקות, אעפ"כ לר"א משקה היוצא מהן כמותן, ועיי"ז סובר דאוכלין על הראשון, משום דראשון נותן טעם, דהא ממילא טע"כ דאורייתא כפי שיטת החו"ד, אבל ר' יהושע לשיטתו אויל דסובר בחולין דרק משקה היוצאין מזיתים וענבים בלבד כמותן, ולא יותר, דדון מינה ואוקי באתרי', א"כ ממילא בשביעית בירקות כודאי משקה לאו כמותה, ולפי שיטת החו"ד טע"כ לאו דאורייתא, ושפיר סובר דאוכלין על האחרון, וזה נכון לע"ד.

הדרן לדינא, דליכא ראי' משביעית, דגבי שביעית לכ"ע טע"כ לאו דאורייתא, ונפל היסוד דכבוש כהיתר. וכזה ממילא ליכא לצרד לפי מה שהביא כת"ה בח"א ס' קל"ו בשם הר"ש הנ"ל פ"ט דשביעית דבדרבנן כהיתרא לא אמרינן כבוש כמבושל, א"כ כנ"ד דהואיל ועכ"פ הוי זוז"ג, דהא ליכא ביי"ש חמץ רק מחצה או שליש חמץ, רק משום מעמיד חוזר וניעור דעתה ה"ז בס' תמ"ב ס"ק ב', ולפי שיטת החק יעקב בס' תמ"ב ס"ק ט"ו דמעמיד לא הוי רק מדרבנן, וכן פוסק הפרמ"ג וכל האחרונים, א"כ ממילא נוכל לצרד לפי שיטת הר"ש הנ"ל

בנידון דידן בהיתרא דלא אמרינן כבוש כמבושל. אך כבר חלקו כל האחרונים על החו"ד הנ"ל, הפרמ"ג בס"י פ"ז במעשה דג' קדירות, ובשערי תשובה סי' תמ"ז ס"ק ט"ז, וכהר"ג שליט"א בהתשובה ששלח להרב בעל משמרת שלום שהרפים בשם רבינו בחדושי דינים שלו בסוף סי' ק"ה.

וראיתי אשר כבוד אדומ"ר הג' שליט"א מצדד לומר בדברי הפליתי סי' ס"ט דמיישב מתני' דשביעית דכבוש אין כח לפלוט ולהבליע, ולפי שיטת הט"ז בכלי ישן צריך להפליט ולהבליע, א"כ לא אמרינן כבוש כמבושל, ודברי רבינו פח"ח ושי"י. - אבל כבר דחה זאת רבינו בעצמו בדברי המשבצות זהב והחו"ד דעכ"פ טעם בולע, וכן הסכים הפליתי והעצי לבונה. ומה שהביא רבינו דברי ספר יהושע בפסקים וכתבים סי' רע"ט, לפלא בעיני דבריו הקדושים, דרוצה להקל בכלי חרס בכ"ש, דהואיל ששבע מבלוע מותר דאין כ"ש מפליט ומבליע, וכבר חלקו חבריו עליו כל האחרונים והחמירו בכ"ש אפי' בכלי חרס.

ומה שרצה הבי"צ לצדד משום דלא הוי רק תערובות חמץ, וכמ"ש במחצהש"ק סי' תנ"א ס"ק מ"ב לפרש דברי המרדכי דע"ז אין צריך לשער נגר כל החביות דמחצה שעורים ומחצה מים, והחזיק ידו בחת"ס או"ח סי' ק"כ ביי"ש ג"כ, ועי' במגדל השן סי' ח', ובכית שלמה או"ח סי' פ"ז, דאפי' מעמיד אינו מזיק, אבל כבר חולק רבינו במהרש"ם ח"א סי' קל"א, כי חוזר וניעור בפסח, וכמ"ש הט"ז בס' תמ"ב.

ומ"ש רבינו שם דיועיל טעימת ישראל במעמיד, זה רק בנידון רבינו שנשפך יי"ש ליין, דהוי מין באינו מינו, אבל בנ"ד דהוי מין במינו, יי"ש חמץ בשל פסח, וליכא למיקם אטעמא.

ומ"ש רבינו שם דשאר המינים הוי רוב נגד התבואה, ומן התורה מין במינו ברובא בטיל, וכן צידד הבי"צ הנ"ל דיי"ש חמץ בשל פסח הוי מב"מ, עיין בנזכ"י מהר"ת או"ח סי' ס"ו דבחמץ אין לסמוך על זה, דהרי ארבעה מיני מדינה החמץ עיי"ש, ובכית שלמה סי' פ"ז באו"ח ובמ"ז סי' תנ"א ס"ק כ"ז, דביי"ש דלטעמא עביד אפשר לגזור מינו אטו אינו מינו, עיי"ש, ובמ"ז סי' תמ"ה ס"ק ה', ועי' חת"ס או"ח סי' קל"ג דלא מועיל ביטול משום דבא לעולם בתערובות עיי"ש, ועי' בעטרת חכמים סי' ה' מזה.

ורציתי לצדד משום דסתם כלי יש שלשים נגר הבליעה בכלי, ובכאן מערב אח"כ הרבש במים מרובים, א"כ איכא בין הכל ס', אבל כבר פיקפק רבינו כזה במהרש"ם ח"א סי' קצ"א.

ורציתי לצדד משום דלא הוי אלא זיעה בעלמא, אך כבר פסקו האחרונים בחק יעקב סי' תמ"ב דזיעה כממש, ואף כי בש"ע התניא הסכים להתיר אחר הפסח, וכן מורי הגה"ק זצלה"ה במעשי אורג פ"ט דכלאים, זה רק דלא קנסינן לי' לאחר הפסח, אבל לשתות בפסח מאן דכר שמי', ועי' משאת בנימין סי' נ"ח דיי"ש חמץ חמץ גמור הוא דנעשה מהעשן האדו, והעשן הוא עיקר המאכל. אך דנוכל לומר דבכאן הוי רק איסור בלוע, אבל כבר פסק הפרמ"ג במ"ז סי' צ"ב דבמחבת של

איסור אע"ג דלא ה' בו אלא מים, הזיעה אוסרת, אע"ג דלא הוי אלא בלוע. אך בספר יהושע בפסקים וכתבים סי' רל"ח מצדד דגבי בלוע לא שייך אחשבי, נוכל לצדד בזה.

אבל עכ"פ לעשות לכתחילה הי"ש אסור, משום דאין מבטלין איסור לכתחילה, וכמ"ש בב"צ דחלילה להקל לכתחילה. וכבר פסק המחבר בסי' קכ"ב סעיף ה' דאסור להשתמש בקערה דאין מבטלין איסור לכתחילה אפי' איסור מועט, ואפי' איסור הבלוע, ואע"ג רקודם הפסח הוי היתר עדיין, ובט"ז סי' תמ"ז ובסי' תרכ"ו פוסק שיכול להרבות עד ס', ועי' בתשו' רע"א ח"א סי' ל"ח דפי' דברי הט"ז דאפי' לכתחילה מערבין. אבל עיין במ"ז סי' תמ"ז ס"ק ה' דלערכ בידים אסור, וכן כתב בשו"ת מהרי"ט יו"ר סי' י"ח ובמג"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ה, ועי' בדגול מרבבה שם משום דחמץ שמו עליו קודם פסח, ועי' בעטרת חכמים סי' ה' דכתב, דממ"ג, כעת לא נתבטל משום דהיתר בהיתר הוא, מתי מתבטל לאחר זמן איסורו, וגמצא זה מבטל איסור לכתחילה. אך ראיתי דרבינו בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קל"א העיד דלא הוי מבטל רק מוסיף, משום דביו"ש חמץ יש רוב מן תפוחי אדמה, ולשיטת הט"ז עכ"פ מותר להוסיף, אך בכאן משום דהוי מעמיד, ומעמיד אסור דרבנן, ובדרבנן נפל האי דין בפלוגתת הט"ז והש"ך בסי' צ"ט אם כהר"ב דאין מבטלין באיסור דרבנן, [ובפרט לשיטת הפרי תואר בס"ק י"א דבשיעור דרבנן דינו כדאורייתא, וכן פסק במ"ז שם, ובכאן נוכל לומר דהוי ע"י המעורב כמו במין במינו, דעיקרא דאורייתא ושיעור דרבנן, וצ"ע בזה], ועי' בעטרת חכמים סי' ה' דאע"ג דיש בהזיעות מב"מ ומבשא"מ, לדעת הש"ך בסי' צ"ח לא אמרינן סליק, ואינו מינו נאסר.

סוף כל סוף בררתי כל צדדי צדדים מה שיש להעיר בזה כפי עניינת דעתי, ודעתי אין נוחה בזה להכשיר לכתחילה לעשות מדבש הלזה י"ש של פסח משומר, וכפי דעת השו"מ והב"צ הנ"ל. אך למען הפצרת הר' ברוך מרדכי ראטה דפה, שאבקש מכהר"ג שיחפש צדדי דהתירא, בקשתי שטוחה שימחול אלף פעמים לעיין במילי הנ"ל, ולהשיב לי תשובה, ולו משפט הבחירה, ואולי אזכה שישיב לי באריכות, כפי שרואה בתשובתי הלזה שאני שותה דבריו מספריו היקרים המאידים כספירים. ומחמת שהזמן קצר והמלאכה מרובה, ימחול אלף פעמים להשיב לי תיכף.

ובזה הנני דוש"ט באהבה רבה ועזה, ומברכו שיאיר פני הגולה בתורתו עד ביאת גואל צדק במהרה אמן.

אברהם מרדכי שלו' טויב מפה

בענין איסור אכילה ערב פסח סמוך למנחה ואכילה גסה בקרבן פסח ומצה

יוחנן סופר
אבד"ק ערלויא
עיה"ק ירושלים תובב"א

(דרוש לשבת הגדול)

פתיחה: במס' פסחים (צ"ט ע"ב) מתני' ערב פסח סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. ובגמרא (ק"ז ע"א ע"ב) איבעי להו, סמוך למנחה גדולה תנן, או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן. סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח, דילמא אתי למימשך ואתי לאימנועי מלמיעבר פסחא, או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן ומשום מצה, דילמא אתי למיכלה למצה אכילה גסה. ובתור"ה אתי למיכל אכילה גסה, ואינה אכילה כראמרין וכו'.

במס' נזיר (כ"ג ע"א) אמר רבה בב"ח אר"י מאי דכתיב כי ישרים דרכי ד' וגו', משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהם אחד אכלו לשם מצוה ואחד אכלו לשם אכילה גסה, זה שאכלו לשם מצוה וצדיקים ילכו בם, וזה שאכלו לשם אכילה גסה ופושעים יכשלו בם. אמר לי ר"ל האי דשע קרית לי, נהי דלא קא עביר מצוה מן המובחר פסח מיהא קא עביר וכו', ועיי"ש תוד"ה פסח.
במס' יבמות (מ' ע"א), וכ"ת רצה לתיאבון אוכלה, רצה אכילה גסה אוכלה, אכילה גסה מי שמה אכילה, והאמר ר"ל האוכל אכילה גסה ביוה"כ פטור. [ועיי"ש תוד"ה אכילה, ותוס' הרא"ש שם].

ברמב"ם הל' חמץ ומצה (פ"ו ה"ב), וכן אסור לאכול ערב פסח מקודם המנחה כמעט כדי שיכנס לאכילת מצה בתאווה. ובהל' שביתת עשור (פ"ב ה"ז) כתב, ה' שבע מאכילה גסה שאכל עד שקץ במוזנו, ואכל יתר על שובעו פטור, כמו שאכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה, שאע"פ שזה המאכל ראוי לרעב אינו ראוי לכל מי ששבע כזה.

ואסדר כמה קושיות בשמעתין.

א) הנה בטעם איסור אכילה בעבר פסח סמוך למנחה קטנה משום מצה פליגי הראשונים, רש"י (במתני' וכן בשמעתין) מפרש, כדי שיכנס לה כשהוא תאווה משום הידור מצוה, וגם הרמב"ם הל' חמץ ומצה (פ"ו ה"ב) כתב כדי שיכנס לאכילת מצה בתאווה, וכן כתבו עוד ראשונים, וכן משמע בחי' דבינו יונתן מלוניל שכתב, כדי שיאכל מצה בתיאבון, ולא יאכלנה אכילה גסה. ונראה דר"ל אכילה שאינו לתיאבון שהיא אכילה גסה. וקצת ראשונים (וביניהם התוס', רשב"ם, מאירי בשמעתין, ורבינו דוד בריש פרקין) פירשו, דאכילה גסה דאמרו בש"ס, ר"ל אכילה שאינה יכולה לבלוע אותה אלא בקושי דלאו שמי' אכילה וחשוב כמזיק ולא יצא

די חובתו. - וצ"ע אמאי לרש"י ורמב"ם וסייעתם לא הוי נחא לפרש כאידך ראשונים שפירשו אכילה גסה כפשוטו, (וכבר הקשה הכי דבינו דוד על פי' הרשב"ם במתני'). בשגם דלכאורה עדיף לפרש הכי, לפי המבואר בתוס' מנחות (ה' ע"ב) ד"ה האיך, דמשום מצוה מן המוכרח בעלמא לא מסתבר שגזרו או תקנו תקנה, עיי"ש.

(ב) קושיית הרשב"ם על מה שאמרו או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן ומשום מצה, ונאדר ממה דאמרו בתחילה ומשום פסח, ולמה לא אמרו הכי גם אי סמוך למנחה קטנה תנן, ומשום פסח שלא יבואו למיכל הפסח אכילה גסה.

(ג) צ"ב במס' נזיר (כ"ג ע"א) לר' יוחנן דקרי להאוכל פסח אכילה גסה פושע, אם יצא בה ידי חובת אכילת פסח או לא, ובמה פליג עם ר"ל.

(ד) קושיית הגאון רבי וואלף באסקאוויטץ וצ"ל בספרו סדר משנה הל' שביתת עשור, למה מפרש ר' יוחנן קרא דישורים דרכי ה' וגו', במשל דקרבן פסח שאינו נוהג בזה"ז, ולא במצה הנוהג בזמנינו.

(ה) הרוקח הל' פסח (סי' רפ"ג, עמוד קנ"ה) כתב: וכשאוכל האפיקומן לא יהי' לו טורח דאמר בניזיר אכל מצה [פסח] לשם אכילה גסה עליו כתוב ופושעים יכשלו בם, ואם אכל ממש אכילה גסה לא יצא. - וצ"ע האיך יפרש הרוקח פלוגתת ר"י ור"ל, וכמאן קיי"ל. [ועיין מג"א (סי' תע"ו סק"ב) וח"י שם (סק"ד) ובתורת משה ויקרא (דף י' מדרפ"ה) מדר"ה הבעל].

(ו) תוס' ב"ק (ק"י ע"א) ד"ה ואכילה, כתבו בת' שני, דבניזיר לא מיירי באכלו אכילה גסה ממש, אלא כלומר שאין אוכלו לשם פסח אלא כדי להיות שבע. (וכ"כ הרמב"ן יבמות (מ' ע"א) כת' קמא, וז"ל, אכילה גסה דהתם לאו דווקא אלא להשביע את עצמו ולא לשום מצוה, וכע"ז כתב רש"י נזיר שם וז"ל, מחמת תאוה, שאכלו ברעבון). וצ"ב למה התוס' כאן וביבמות לא כתבו תירוץ זה.

(ז) קושיית השיטמ"ק ב"ק שם, על תירוץ השני שבתוס', וז"ל, לא נראה, דא"כ מאי דוחקי' דר"ל לאוקמי לדרשה אחריתי, לוקמה בשאכלו אכילה גסה ממש.

ואשר נלענ"ד ליישב הכל בעזה"ש, שבחסרו הגדול חונן דלים ופוקח עורים, ית"ש לעד ולעולמי עולמים. - וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

בפתח דברינו נשית פנינו לעבר סוגיא דנזיר וכן הוא בהוריות (י' ע"ב), ונתחיל בישוב קושיית הג"ר וואלף באסקאוויטץ וצ"ל. - הנה לשון יכשלו בם משמע שוגג, (וכ"כ באורח מישור במס' נזיר שם), וקיום מצות אכילת מצה הוא בתחלת הסעודה (עיין רמב"ם הל' חו"מ פ"ח ה"ו), וחכמים אסרו לאכול ערב פסח סמוך למנחה עד שתחשך מפני חיוב אכילת מצה שלא אתי למיכלה אכילה גסה, ומה שאכל בכ"ז קודם אכילת מצה, דובשנין וסופגנין וכיו"ב לשובע, [שבלא"ה אסור לאכול אז משום מצוה בא לידך אל תחמיצנו], ואח"כ נטל ידיו ובירך על אכילת מצה ואכלן אכילה גסה, הרי זה כמזיד ולא קרינן ב' יכשלו בם דמשמע שוגג, ולכן מפרש ר' יוחנן לקרא במשל דאכילת פסח הנאכל לשובע ומחוייב לאכול

מצה ומעט מאכלים טרם שבא לאכול הפסח, ומי שנכשל ולא חי' זהיר לצמצם אכילתו כדי לאכול הפסח כמצוותו, ושבע לפני אכילת הפסח, ואכל הפסח אכילה גסה, קרינן ב' ופושעים יכשלו בם. וא"ש הא דמפרש ר"י קרא במשל דפסח המתאים מאד ללשון הקרא, ולא במצה, משום דכמעט לא משכחת אכילה גסה במצה אלא במזיד כנ"ל, ומתורץ קושיית הג"ר וואלף באסקאוויטץ וצ"ל הנ"ל.

אך תירוצו זה לא מעלה ארוכה לפי תירוצו השני שבתוס' ב"ק וח' הרמב"ן יבמות ורש"י נזיר הנ"ל, דלפירושה, ר' יוחנן לא מיירי מאכילה גסה ממש, אלא באכל לשם אכילה גסה כנ"ל, ולפירושה ההבדל בין צדיק לרשע אינו במהות האכילה אלא בכוונת האכילה. ולפירושה צ"ל דבאכילת בשר צלי יותר עלול לאכול לשם אכילה גסה, ממצה שהוא לחם עוני.

ועוד נראה, מדחוינן שבתוס' בשמעתין וביבמות ונזיר, לא הביאו תירוצו זה, דלא חי' נראה להם לתרץ הכי. ונראה להסביר בס"ד, דהנה בתוס' כאן וביבמות מבואר, דלא גרסי ואחד אכלו לשם אכילה גסה, אלא אחד אכלו אכילה גסה. ובדקדוקי סופרים הוריות כתב דגם בש"ס כ"י ליתא תיבת "לשם", וכן משמע ברמב"ן יבמות, ממה שכתב דבש"ס נזיר גרסינן, "לשם" וכו', משמע דבש"ס הוריות (שהביא הרמב"ן לפני כן) לא גרסינן, "לשם". ולפי"ז אי אפשר לפרש דהחסרון חי' במחשבתו שלא התכוון לשם מצוה, ואכלו לשם אכילה גסה, אלא ר"ל שאכלו בפועל אכילה גסה, וכיון דבהוריות לא גרסינן, "לשם", גם אם נימא דבנזיר הגירסא, "לשם" [כג' התוס' ב"ק], אין ראי' דר"ל דהתכוון לשם אכילה גסה, אלא כמש"כ בבאר שבע הוריות שם, דאידי דנקט ברישא אכלו לשם מצוה, נקט נמי בספא, "לשם", ולפי"ז ש"ס דהוריות ונזיר לא פליגי אהדרי.

ונרויח לפי"ז שלא תקשי עוד קושיית הטורי אבן ר"ה (כ"ט ע"א) ד"ה איכוין, מריש לקיש אדר"ל, הלא ר"ל ס"ל פסחים (קיד" ע"ב) דמצות צריכות כוונה, ולפי"ז אם אכלו שלא לשם מצוה לא יצא מצות אכילת פסח, ואילו בש"ס נזיר אמר ר"ל נהי דלא עביר מצוה מן המובחר, פסח מיהו עביר ויצא ידי חובתו. ברם אי לא גרסינן לשם אכילה גסה, אלא אכלו אכילה גסה, א"ש ולק"מ.

ומה שקשה על ש"ס נזיר מהא דס"ל לר"ל בעלמא דאכילה גסה לא שמי' אכילה וחשוב כמזיק, קושיא זו יתורץ באחד משני תירוצי התוס' דשמעתין. תירוצו הראשון בשם ר"ת, דתרי גווני אכילה גסה איכא, אחת שנפשו קצה מלאכול עוד, ואותה לא חשיב אכילה, ושנית שאינו מתאוה לאכול אך יש בו טעם, וחשיב אכילה. ותירוצו השני, דלעולם כהא דנזיר יצא ידי חובתו, מ"מ מקשה ר"ל דאין לו לקרותו רשע, כיון דקיים מצות קרבן פסח, ומצוות אכילת פסח לא מעכבא.

הנה ברור דלהרמב"ם דפסק בהל' ק"פ (פ"ד ה"ב) דאכילת פסח מעכב, יש להעדיף תירוצו הראשון של התוס' על התירוצו השני, כדי שלא לאוקמי הא דר"ל דלא כהלכתא. - ולענ"ד בלא"ה יותר מורווח תירוצו הראשון של התוס' מתירוצו השני, כיון דבש"ס הוריות (י' ע"ב) איתא נהי דלא עביר מצוה מן המובחר, פסח "מי לא אכיל". הרי דלש"ס הוריות יצא באכילת גסה מצות אכילת מצה, וצ"ל

לתירוץ של ר"ת, גם לש"ס נזיר הכי הוי, וא"צ לעשות פלוגתא בין ש"ס הוריות וש"ס נזיר, ולכן עדיף תירוצו של ר"ת. - ועוד קשה קצת על תירוץ השני שבתוס', דברור דלכו"ע אכילת פסח הוי מ"ע דאורייתא, כדרכיב ואכלו את הבשר ונו', ועיקר הפסח מתחילתו לא בא אלא לאכילה (וכלשון מתני' לעיל ע"ו ע"ב), ואיך יתכן לומר דמי שלא יצא ידי חובתו במ"ע זו, דלא עבד מצוה מן המוכרח, הלא ביטל מ"ע דאכילת פסח, והול"ל נהי דביטל מ"ע דאכילה, מ"מ מצות הבאת קרבן פסח יצא, דאכילה לא מעכבא. ועוד כיון דדבר זה אי אכילת מעכבת או לא, הוי פלוגתת חכמים ור' יונתן (פסחים ע"ח ע"ב), האיך אמר ר"ל בפשיטות דפסח מיהו קא עביד. ועוד האיך הקשה בפשיטות לר' יוחנן, דילמא ר' יוחנן ס"ל כחכמים דר' נתן דלא יצא. - מכל הלין טעמי, אע"ג דגם הרמב"ן יבמות הנ"ל כתב תירוץ זה, מ"מ לענ"ד העיקר כתירוץ הראשון של התוס', וכש"כ אליבא דהרמב"ם דפסק דאכילה מעכבא.

אחרי שנתברר בס"ד דגם אכילה גסה דאיתמר במימרא דר' יוחנן בש"ס נזיר והוריות, אין פירושו ששבע כל כך שהוא קץ במאכלו ואינה יוצא בה ידי חובתו, אלא שאינה באופן שצריכה להיות, דהיינו שיתאווה עוד לאכול קצת, מעתה אין עוד שום דוחק לפרש גם בשמעתין דנקיט לשון אכילה גסה לגבי מצה אם יאכל אותו בלא תאוה, דהיינו שלא יאכל אותו במצותו בתיאבון ממש. - וייתיישב בזה בס"ד קושיא הראשונה, דע"כ צ"ל דמה שאסרו חכמים לאכול מאכלים המשביעים מסמוך למנחה קטנה ואילך, הוא כדי שייכנס למצה בתיאבון ממש, וכדמשמע נמי מדמיתיי הש"ס בתר כן, דרבא שתא חמרא כולי מעלי יומא דפיסחא כי היכי דניגררי לליבי, דניכול מצה טפי לאורתא. וכן מוכח נמי לעיל (צ"ט ע"ב) דאמר רב הונא דמתני' אתיא לר' יוסי דבער פסח משום חיובא דמצה מודה לר' יהודה משום דצריך להכנס ליו"ט כשהוא תאוה, ומסיק הש"ס (ק' ע"א) דמחזורתא כאוקימתא דר"ה. וגם מוכח כן, מרנאיד הש"ס מפסח דמיירי בה, ואמרו משום מצה, הרי דהטעם דילמא אתי למיכל אכילה גסה, לא שייך בפסח אלא במצה שצריך לאכול בתיאבון ממש.

ומיושב לפי"ז בס"ד קושיא השני', דלא הי' אפשר לומר דאסור לאכול בסמוך למנחה כדי שייכנס ליו"ט בתאוה משום פסח, דהא גם בלילה כשהגיע כבר זמן מצוותה אינו רשאי לאכול הפסח מיד אלא צריך לאכול קודם כדי שיאכל הפסח לשובע, דהיינו אחרי שיאכל בתחלה מאכלים אחרים, ואם בזמן מצותו כך, שאין לאכול הפסח אלא אחרי אכילת מאכלים אחרים, מסתבר מאד שבדאי אין לאסור לאכול משום פסח בסמוך למנחה קטנה, ודו"ק.

והא דלא הוה ניהא גם להרשב"ם לתרץ כן קושייתו, י"ל משום דלשיטתו (שהיא נמי שיטת רש"י) לקמן (ק"כ ע"א), בכזית מצה הנאכל לאחרונה הוא דיוצאים בה מצוה אכילת מצה, עיי"ש בתור"ה באחרונה. [וכבר תמה על שיטתם בחי' רבינו רוד שם, דהיכי שרי למיכל באחרונה ולא חייש לאכילה גסה כי היכי דחיישינן מן המנחה ולמעלה, ועיי"ש מה שתירץ בדוחק]. ולפי"ז מוסבר היטב למה

לא הוי מצי הרשב"ם לתרץ הכי קושייתו, דלשיטתו אין הכרל לענין זה בין פסח למצה, ודו"ק.

ועתה נחזי לר' יוחנן דקרי להאוכל פסח אכילה גסה פושע, אי יצא בה ידי חובתו. האמנם מצאתי לק"ז מרן החת"ס והגאון רבי בצלאל רנשבורג זצ"ל (בתורת משה מהדו"ק ויקרא דף יו"ד מד"ה הבעל) דכתבו דלר' יוחנן לא יצא ידי חובתו ולר"ל יצא. ברם לדעתי הקלושה משמעות הסוגיא דגם לר' יוחנן יצא ידי חובתו, כאשר נתבאר כבר (לעיל ד"ה הנה ברור). ועוד דאי ר"י ור"ל פליגי אי יצא יד"ח או לא, למה נטפל ר"ל להקשות לר"י אמאי דקרי ל' פושע, ולמה לא מפלפל עמו בעיקר ההלכה במה דס"ל לר"י דלא יצא ידי חובתו. ולולי דבריהם ה' לענ"ד ברור, דלענין הלכה, תרווייהו אזלי בשיטה אחת דיצאו ידי חובתם, ורק דמה דקרי ר"י פושע, בזה יצא ר"ל נגדו דאין לקרותו בגלל זה רשע.

[ובסברת ר"י נ"ל, דכל מי שאינו נוהר כראוי בקיום המצוה וכן מי שמתעצל בקיומו, לדעתו ראוי הוא שיקראו לו פושע, כן מצינו לר' יוחנן ברכות (כ"ח ע"א) דקאמר דבמתפלל תפילת המוספין אחרי שבע שעות, אע"ג דזמנו כל היום, מ"מ נקרא פושע, וע"ע שם (מ"ג ע"א) בכרייתא, הנכנס אחרונה לביהמ"ד קרו ל' פושע, וע"ע חגיגה (ז' ע"ב) דקאמר אביי דמאן דאית ל' עשרה בנים אם יעלו חמשה לרגל היום וחמשה למחר, משוי להו להאחרונים פושעים, וכיו"ב איתא בכרייתא לעיל (פ"ט ע"א), וקדמו בנות לבנים, ונמצא בנות זריות, ובנים שפלים].

ואביא בס"ד סמוכין לדברינו מתורת רבותינו הראשונים שמבואר מדבריהם דגם לר"י יצא באכילה גסה מצות אכילת פסח. - א) התוס' בשמעתין ד"ה דילמא, כתבו, וקשה דאמרינן בניזיר גבי פסח, זה שאכלו אכילה גסה ופושעים יכשלו בה, ופריך רשע קרית ל' וכו', פסח מיהא קא עביד עיי"ש, ואי נימא דסברי דלר' יוחנן לא יצא, מאי קושיא, הלא קי"ל כר"י נגד ר"ל ושמעתין אזיל בשיטה זו, ולכן לא יצא, ומדהקשו הכי וגם לא תירצו כנ"ל, ש"מ דסברי בכיור דגם לר' יוחנן יצא ידי חובתו. - ב) בתוס' הרא"ש יבמות (מ' ע"א) ד"ה האוכל, כתב: ותימה וכו', ומוכח התם דנפקי תרווייהו משום אכילת פסח אע"ג דקרי לה התם פושע, מ"מ אכילת מצה היא, ע"כ. הרי דדעת שפתו ברור מללו, דגם לר' יוחנן דקרי ל' פושע, מ"מ יצא בה ידי חובתו.

ולפי דרכינו יתיישב בס"ד קושיית השיטמ"ק ב"ק (ק"י ע"א) על תירוץ השני שבתוס', דמאי דוחקי דר"ל לאוקמי לדרשה אחרית, לוקמה בשאכלה אכילה גסה ממ"ש, עיי"ש. - ברם לפי המבואר דגם לר' יוחנן שניהם יצאו ידי אכילת פסח, ובכל זאת לזה קרינן צדיקים ילכו בה ולזה קרינן ופושעים יכשלו בה, ויש בה קצת חידוש בקרא, ברם אי נימא שהשני אכל אכילה גסה ממש דלא שמי' אכילה כלל, א"כ אין שום חידוש בדבר דלזה דאכלה אכילה גסה קרינן ב' ופושעים יכשלו בה, ודו"ק. - וראיתי במהרש"א הוריות שם שהקשה נמי כקושיית הש"מ הנ"ל, ותירץ די"ל דצדיקים ילכו בה ופושעים יכשלו בה ודאי מיירי אענין אחד, ולכן אי אפשר

לאוקמי באכלו אכילה גסה ממש, דלא מיקרי אכילה אלא מזיק, ואע"ג דאכתי לא אסיק אדעת' דמיירי בדרך א', מ"מ מסיק אדעתין שפיר דמיירי בענין אחד, עיי"ש. ובדברינו הנ"ל מוסבר היטב תירוצו, דבדואי מסיק אדעת' שפיר דמיירי בענין אחד, דאל"כ מאי חידוש יש בקרא דבאחד קרינן צדיקים ולכו בם ובשני ופושעים יכשלו בם, ור"י ור"ל כל אחד רוצה לפרש לפי דרכו החידוש בקרא, דאע"ג דשניהם מיירי בענין אחד, מ"מ לזה קרינן צדיקים וגו' ולזה ופושעים וגו', וא"ש ודו"ק.

ונבאר עתה בס"ד דברי הרוקח (סי' רס"ג) שכתב, וכשאוכל האפיקומן לא יהי' לו לפורח דאמר בנזיר וכו' ופושעים יכשלו בם וכו'. והנה המחמה"ש (סי' תע"ו סק"ב) מפרש לה, דס"ל כתירוצ' השני שבתוס' דשמעתין, דהא דאמרין בנזיר דלא הוי פושע משום דפסח מיהא עביד דאכילת פסחים לא מעכבא, וא"כ במצה דאכילתה מעכבת, ואין בעשייתה מצוה כי אם האכילה, ודאי הוי פושע עיי"ש. - ולפי"ז צ"ל דהרוקח אויל אליבא דר"ל וס"ל דכוותי' קיי"ל. - אבל בחו' חת"ס פ' ערבי פסחים מביא לפירושו של המחמה"ש, וכתב שלכאורה דבריו נכונים, אבל המעיין בפנים ברוקח דמסיים ואם אכל אכילה גסה ממש לא יצא כלל, יראה דמבואר דרישא לא מיירי באכילה גסה ממש, ולית לי' כתירוצ' ב' של התוס', ותו"ד ק"ו מרן החת"ס וצ"ל. וזו ראי' שאין עלי' תשובה. (ויש להעיר עוד ע"ד המחמה"ש, דגם בתחלת דברי הרוקח מבואר דלית לי' כתירוצ' ב' של התוס', דהתוס' בתירוצ' זה באו ליישב דלא תקשי מדריש לקיש אדריש לקיש, היות הוא בעצמו קאמר דאכילה גסה לא הוי אכילה וביזה"כ פטור, והאיך פריך ר"ל לר"י בנזיר דרשע קרית לי'. ותירצו דהכי פריך, גם אם לא קיים מצות אכילה אין לו לקרותו רשע כיון דאכילה לא מעכבא. - ברם בלשון הרוקח ממה שכתב, כשאוכל אפיקומן לא יהי' לו פורח דאמר בנזיר אכל (מצה) [פסח] לשם אכילה גסה עליו כתוב ופושעים וגו', מבואר בעליל דאזיל אליבא דר' יוחנן, דהוא דאמר הכי, אבל ר"ל מוקי לקרא לדבר אחר, ללוט ושתי בנותיו עמו וכיוב"ז, עיי"ש).

והנה כבר נתברר לעיל בס"ד בראיות חזקות דהעיקר כתירוצ' הראשון שבתוס', ולכן אין תימה וחידוש בדבר למה בחר גם הרוקח בתירוצ' זה. ומבואר עוד, שגם הוא ס"ל דאכילה גסה דבנזיר, ר"ל שהוא פורח לו ולא שקץ במאכלו, ולר' יוחנן אע"ג דקרי לי' פושע יצא בה ידי חובתו, והלכה כר' יוחנן. - וזה דלא כהחך יעקב (סי' תע"ו סק"ד) שהעיר על מה שכתב הרוקח, דעליו נאמר ופושעים יכשלו בם, דלא קאי למהסנא, אלא דלא קעביד מצוה מן המובחר, כי החך יעקב הבין דלר' יוחנן דקרינן בי' ופושעים יכשלו בם לא יצא ידי חובתו, ורק לר"ל אמרין דלא קעביד מצוה מן המובחר, (וגם החת"ס והג"ר בצלאל רנשבורג וצ"ל הנ"ל הלכו בדרך זה). ברם לענ"ד ברור, דהרוקח ס"ל דכל זה גם להמסנא, דהכי ס"ל לר' יוחנן, כמבואר ג"כ בתוס' הרא"ש יבמות הנ"ל, וכאשר נתבאר לעיל הכל באר היטיב. והודות להקב"ה שהאיר עינינו ברחמי הגדולים להבין ולהשכיל ולבאר כל הנ"ל.

בענין עומר ושתי הלחם מתירין חדש

שמחה רובין

בה"צ ר' אלעזר ז"ל מרישא הי"ד

ברוקלין, ניו יארק

תנן במנחות ס"ח: העומר הי' מתיר (חדש) במדינה ושתי הלחם במקדש, אין מכיזין מנחות וביכורים ומנחת כהמה קודם לעומר, אם הביא פסול, קודם לשתי הלחם לא יביא, אם הביא כשר. ואמרין עלה בגמ', יתיב רבי טרפון וקא קשיא ל', מה בין קודם לעומר לקודם שתי הלחם, אמר לפניו יהודה בר נחמי' לא, אם אמרת קודם לעומר שכן לא הותר מכללו אצל הדיוט, תאמר קודם לשתי הלחם שהותר מכללו אצל הדיוט, שתק רבי טרפון.

הנה הרשב"א מסביר את המחלוקת של ר' טרפון ור' יהודה בן נחמי' באופן זה: ר' טרפון סובר שאיסור חדש במקדש אינו נמשך מאיסור חדש להדיוט, רק זהו איסור מיוחד בפני עצמו, וע"כ נאסר החדש לגבוה גם בדברים שאינם נאסרים להדיוט קודם לעומר, כגון יין ושמן שאסורים לגבוה עד עצרת. ולכן הוקשה לר' טרפון הואיל ואיסור חדש במקדש הוא איסור בפני עצמו, לאחר העומר כמו לפני העומר, אין לחלק בו בין אם הביא קודם העומר בין אם לאחר העומר קודם לשתי הלחם, ור"י בן נחמי' השיבו שאיסור חדש במקדש אינו איסור בפני עצמו, אלא שניהם, חדש במדינה וחדש במקדש, איסור אחד הם, רק אחר הקרבת העומר הותר במקצת (להדיוט) ונשאר במקצת, דעדיין אסור לגבוה עד עצרת, וע"כ קאמר ר"י בן נחמי' שיש לחלק בין קודם לעומר לאחר העומר, כי האיסור הותר מכללו ונגרע כוחו, ולפיכך אם הקריב קודם לשתי הלחם כשר.

הנה ר' טרפון שתק ולא השיב כלום על דברי ר' יהודה בן נחמי'. מה פירושה של שתיקה זו, הורה לדבריו או לא. אם נאמר שר' טרפון הורה וקיבל סברת ר"י בן נחמי' שאיסור חדש במדינה ואיסור חדש במקדש הוא איסור אחד, קושיית ר' טרפון מתורצת, ומשום הכי קודם שתי הלחם אם הביא כשר, מפני שהאיסור הותר מכללו אצל הדיוט, אבל אם לא הורה לדבריו הקושיא במקומה עומדת, מה בין קודם לעומר לקודם שתי הלחם.

לפי תירוץ אחד של הרשב"א, ר' טרפון הורה לדברי ר"י בן נחמי', כיון ששתק משמע שקיבל סברתו, וממילא לא קשה מידי, דקודם לשתי הלחם אם הביא כשר, משום שהאיסור הותר מכללו, אבל הרשב"א לא החליט הדבר. והתוספות יום טוב (מנחות פרק י' משנה ו') מוכיח מלשון הגמ' שר' טרפון לא הורה ולא חזר בו, א"כ הדרא קושיא לדוכתה, מה בין זה לזה, למה אם הביא קודם לעומר פסול, וקודם לשתי הלחם כשר. על זה כתב התויו"ט, דאע"ג דמתניתין קאי בקשיא, אפ"ה אין לדחותה מהלכה מכח קושיא, דהא רבי סתמה, הגם דלרבי טרפון קשיא ל'.

היוצא מזה, אם אנו סוברים שאיסור חרש במדינה ואיסור חרש במקדש הם שני איסורים נפרדים לא שייך לומר הותר מכללו, כי איסור חרש במקדש הוא איסור בפני עצמו ואיסור זה לא הותר מעולם.

והנה להלן בנמ' (מנחות פ"ד:) אמרינן, קרבן ראשית, שתהא ראשית לכל המנחות, וכן הוא אומר בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם, אין לי אלא חדשה של חטים, חדשה של שעורים מנין, ת"ל חדשה חדשה, אם אינו ענין לחדשה של חטים תנהו ענין לחדשה של שעורים. ומפרש ברש"י כת"י, דהלימוד הוא, דכמו שאסור להביא מנחת חטים קודם לשתי הלחם, כן אסור להביא מנחת שעורים קודם לעומר, אבל אחר העומר מותר להביא מנחה מן השעורים (כגון מנחת קנאות) דהשעורים מן החדש כבר הותרו ע"י העומר הבא מן השעורים. לפי דברי רש"י אלו נוכל לתרץ המשנה דמנחות ס"ח: בטוב טעם לדברי הכל, כי אפילו אם נאמר דר' טרפון לא הורה לדברי ר"י בן נחמיה, והוא החזיק בסברתו שאיסור חרש במקדש הוא איסור מיוחד בפני עצמו, ג"כ ניחא, דהא גם איסור זה, איסור חרש במקדש, הותר מכללו, דהעומר התיר שעורים במקדש, וע"כ אם הביא קודם לשתי הלחם כשר. - ועי' בספר חמדת דניאל על מנחות (פ"ד) שמגדיר דברי רש"י אלו כחידוש גדול.

אמנם להלן בבביתא זו משמע לכאורה דלא כדברי רש"י, דאיתא שם: ומנין שתהא (שתי הלחם) קודמת לביכורים, תלמוד לומר וחג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים, ואין לי אלא בכורי קציר חטים, קציר שעורים מנין, ת"ל וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה, היינו שגם שעורים אסור להביא קודם לשתי הלחם. וכדי שלא תהי' סתירה לדברי רש"י מני' ובי', מהבביתא עצמה, מוכרחים אנו לומר שהגם שהרשב"א מביא מימרא זו (אין לי אלא בכורי קציר חטים, קציר שעורים מנין, ת"ל וכו'), רש"י כת"י לא גרים לה, כי גם לפני רבינו גרשם לא היתה גירסא זו כדמוכח מפירושו. - שניהם, רבינו גרשם ורש"י כת"י, אין מביאין פסקא זו כלל.

בענין מצות והגדת לבנך

הרב אברהם ישעי' בארזל
חבר כולל עמק הלכה
קרית באבוב, בת ים

תנן במס' פסחים (דף קט"ז ע"א) מזגו לו כוס ראשון, וכאן הבן שואל אביו, ואם אין דעת בן, אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות וכו', ולפי דעתו של בן אביו מלמדו. ובנמ' שם איתא, ת"ר חכם בנו שואלו, ואם אינו חכם אשתו שואלת, ואם לאו הוא שואל לעצמו וכו'. ולכאורה צ"ע, דאמאי לא קאמרה הבריייתא שאם אין דעת בן, אביו ילמדו לשאול מה נשתנה, כדתנן במשנה, ואם אין דעת בן, אביו מלמדו מה נשתנה וכו', דמשמע שכשיש בן ואינו יודע לשאול מעצמו, צריך אביו ללמדו לשאול.

ובפשטות י"ל דהברייטא איירי בבן כזה שאי אפשר ללמדו, ולכן אשתו שואלתו, אבל באמת אם אפשר ללמדו צריך ללמדו קודם שידקק לשאלת אשתו, וכדתנן במשנה. ובאמת במור ושו"ע סימן תע"ג שינו מלשון הברייטא, וכתבו ואם אין חכמה בבן לשאול אביו מלמדו, ואם אין לו בן אשתו שואלתו, ואם לאו הוא שואל לעצמו וכו'. הרי שהביאו הדין של הברייטא, דאשתו שואלתו, אבל קודם לכן הוסיפו הדינים דמתני', שאם יש לו בן שאינו יודע לשאול, אביו מלמדו. ונראה שפירשו הברייטא כמו שכתבתי, דאיירי בבן שאי אפשר ללמדו.

אמנם הרמב"ם השמיט לגמרי הך דינא דמתני', דאם אין דעת בבן אביו מלמדו. ונראה שהרמב"ם דייק כן מהברייטא הנ"ל, דאם אין בנו שואלו מעצמו אז אשתו שואלתו, ואין צריך ללמד לבנו שישאלנו, וס"ל להרמב"ם דגם במשנה אין הכוונה שאביו מלמדו לשאול מה נשתנה, אלא דאם אין דעת בבן, אביו מלמדו, היינו שמלמדו סיפור יציאת מצרים בלא שישאל. ואח"כ ממשיכה המשנה, מה נשתנה, זה קאי ארישא, ביש לו דעת לשאול, שצריך שישאל זה הנוסח וכו', או דס"ל דהברייטא פליגא אמתני', ופסק כהברייטא מאוזה טעם שיהי'.

ונראה דזה נ"כ דעת הירושלמי, שאין צריך ללמדו לשאול, אלא ללמדו ענין סיפור יציאת מצרים, דהכי איתא בירושלמי על האי משנה, כנגד ארבעה בנים דיברה תורה וכו', בן שאינו יודע לשאול, את פתח לו תחילה, אמר ר' יוסה מתניתא אמרה כן, אם אין דעת בבן, אביו מלמדו. והנה דינא דבן שאינו יודע לשאול, נלמד מקרא דהגדת לבנך, אע"פ שאינו שואל, כדפי' שם בקרבן העדה, וכדאיתא בהגדה של פסח, והיינו דאע"פ שאינו שואל, בכל זאת והגדת לבנך בעבור זה, היינו שיוספר לו ענין יציאת מצרים, וע"ז קאמר ר' יוסה, דזה כוונת המשנה, ואם אין דעת בבן, אביו מלמדו, היינו על הבן שאינו יודע לשאול שילמדו אביו סיפור יציאת מצרים הנלמד מקרא דהגדת לבנך כמש"כ. (ועיין בפני משה שם, שפי' אביו מלמדו לומר מה נשתנה, ואח"כ אומר לו עבדים היינו, וזה דלא כמש"כ, אמנם בשיטת הרמב"ם ודאי י"ל דפי' כן).

ובביאור פלוגתתם נראה, דפליגי ביסוד מצות השאלה דליל פסח, דחוינין דצריך שיהא מצות הסיפור של יציאת מצרים דוקא בדרך שאלה ותשובה. ויש לחקור מהו ענין השאלה, האם זה רק היכי תמצוי, כדי שיוכל לספר הסיפור בדרך תשובה, שזהו עיקר המצוה לספר הסיפור דרך תשובה, או שהמצוה לספר למי ששואל, דהיינו שמצות הסיפור היא למי שיש לו שאלה, לענות לו התשובה.

והנפקא מינה בין ב' הצדדים היא, באם השואל אינו מבין את שאלתו, רק אומר השאלה בלי להבין, דלדרך הא' בחקירה הנ"ל, סגי בכך, הואיל ועכ"פ כבר יכול המספר לענות, דמשיב בדרך תשובה ונמצא מספר הסיפור דרך תשובה, אבל להצר הב', א"כ אין כאן ענין אלא בשואל שמבין שאלתו ואז משיב לו, אבל אם אין הוא מבין שאלתו, א"כ אין זה חשוב שאלה.

ולפי"ז י"ל דבזה פליגי, דהרמב"ם סבר דעיקר מצות השאלה היא למי שמבין שאלתו כדי שישב לו תשובה על שאלתו, ולכן באינו יודע לשאול אין תועלת במה שילמדו לשאול, כיון שאינו שואל מעצמו ולא קשה לו שום דבר שצריך תשובה, ולכן נשאר רק מצות והגדת לבנך, שנלמד מזה המצוה לספר גם למי שאינו שואל,

ומצות השאלה תתקיים כאשתו שמכינה את השאלה. אבל הסוד והשו"ע ס"ל רמזות השאלה אינה משום לתא דשואל, רק היכי תמצוי לספר הסיפור דרך שאלה ותשובה, ולכן הואיל ובלא"ה חייב במצות הסיפור לבנו, ועיקר המצוה לספר לבנו, לכן עדיף שבנו ישאלו, ואף אם אינו מבין, ילמדו לשאול כדי שיוכל לענות לו בעצמו על דרך תשובה, וזה עדיף מאשר אחר ישאלנו והוא ישיב לבנו בדרך תשובה על ידי שאלת אחר, ודר"ק.

ועיין בחדושי חתם סופר בשו"ע או"ח סימן תע"ג ס"ז, שכתב דלשון הרמב"ם פ"ח ה"ב, וכאן הבן שואל ואומד הקורא מה נשתנה וכו', משמע שהקורא ההגדה אומר מה נשתנה, ובגמרא משמע אם הבן שואל לא יאמר הקורא אלא עבדים היינו. ונראה דראיית החת"ס ממה דאיתא שם בגמ' קט"ו ע"ב, דאביי הוה יתיב קמי' דבה חזא דקא מדלי תכא מקמי', א"ל עדיין לא קאבלינן אתי קא מיעקרי תכא מקמן, א"ל דבה פטרנן מלומד מה נשתנה, וכן איתא בעין זה שם בדר"ק קט"ז ע"א בסוף העמוד, לגבי ר"נ עם דרו עברי'.

והנה למש"כ יש ליישב קצת הערת החת"ס, דו"ל רבנמ' שם איירי בגדולים ששאלו, ולא מיבעיא בקטן שאפי' אחר שלימדוהו לא יבין ענין השאלה, רק ידע לחזור התיבות, אלא אפילו אם יבין השאלה, מ"מ לא חשיב שאלה רק למי ששואל מעצמו, שאז הענין קשה לו, ועל זה יש מצוה להשיב לו תשובה על שאלתו, משא"כ במי שלימדוהו לשאול ואין לו שאלה מעצמו, ומבין היטב שאלתו, אז אין צריך תו המסדר לומר מה נשתנה, אבל הרמב"ם דאיירי בכך דהיינו קטן, א"כ י"ל דאף בשואל מעצמו, מ"מ הואיל והוא קטן, לא סגי בשאלתו, ולכן צריך שגם המסדר ישאל, דהרי השאלה היא חלק מהמצוה שישב למי ששואל, וצריך דעת השואל, וא"כ ודאי דשאלת גדול עדיפא משאלת קטן. וזה גם חשיב שאלה ותשובה, אף שזה לעצמו, כדחזונון שאפילו הוא שואל את עצמו, כדאיתא בברייתא שם, ועיין.

ובאמת יש לעיין להלכה, דכתב הרמ"א בשם מהרי"ל דכשהבן או האשה שואלת אין צריכים לומר מה נשתנה, אלא מתחיל עבדים, ודלא כמו שמשמע ברמב"ם, האם למנהג זה סגי כמה ששואל בן קטן שלימדוהו לשאול, כמו שמנהג ישראל תורה שמלמדים התינוקות בחדר הארבע קושיות, אף לקטנים ביותר שאין מבינים כלל ענין השאלה, אלא חוזרים התיבות בלבד, או שמא בכה"ג צריך המסדר או אחר לחזור ולשואל דזה אינו חשיב שאלה כלל, ומהרי"ל איירי דוקא בבן ששואל מעצמו או אפי' בבן שמלמדו לישאול, אבל עכ"פ אחר שלימדוהו מבין ענין השאלה, אבל בלא זה אינה שאלה כלל וצריך לחזור ולשאול*), ולא מצאתי מי שיתעורר בזה, וצ"ע.

(*) מנהג כ"ק דביתנו מבאבוב זי"ע ולהבחל"ח כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א, לומר (קצת בלחש) השאלות מה נשתנה וכו', יחד עם הקטן השואל. (וכנראה שהמקור למנהג זה, הוא לשון הרמב"ם המובא לעיל, וכמו שדייק החתם סופר בן מלשון הרמב"ם).

בענין אין ביעור חמץ אלא שריפה

יצחק מאטצען

מח"ס הואיל משה

ברוקלין, ניו יארק

(א) בפסחים (דף ה' ע"א) איתא, דר' עקיבא יליף דחמץ משש שעות ולמעלה אסור, דכתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם וכתיב כל מלאכה לא יעשה בהם, ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה (וזה הבערה שלא לצורך היא, והכתוב אסר מלאכה ביו"ט, הלכך האי ראשון ביו"ד קאמר), אמר רבא שמע מינה מדרבי עקיבא תלת, ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה, (ופירש"י, מדלא נפקא לי' דהאי יום הראשון ערב יו"ט הוא אלא משום דאסור להבעיר ביו"ט, ש"מ ס"ל כר' יהודה דאמר לקמן בפרק כל שעה (דף כ"א ע"א) אין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותר, דאי השבתתו בכל דבר ס"ל, לוקמי ביו"ט ויבערנו בדבר אחר, ואכילנו לכלבים או ישליכנו לים), וש"מ הבערה לחלק יצאת, וש"מ לא אמרינן הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ע"כ סוגית הגמרא.

והקשו המפרשים כמה קושיות, [א] הפני יהושע הקשה אהא דכתב רש"י דאי ס"ל השבתתו בכל דבר הו"ל לאוקמי ביו"ט ויבערנו ע"י שיאכילנו לכלבים, לפי מה שכתב רש"י בכיצה (דף כ"ז ע"ב) ד"ה חלה שנשמאת, דאין מבערין קדשים ביו"ט ע"י אכילת כלב משום דרחמנא אחשבי' להבערתן והוה מלאכה ביו"ט, עיי"ש, וא"כ בחמץ נמי דאיכא מצוה לבערו נימא אחשבי' וגם להאכיל לכלבים או להשליכו לים אסור ביו"ט, עכ"ק. [ב] הגאון ר' אברהם ברודא ז"ל הקשה, דאיך הוכיח רבא דר"ע ס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה מהא דהוכיח דתשביתו מערב יו"ט דאי ביו"ט מי שרי, ואי ס"ד דס"ל השבתתו בכל דבר שפיר מותר ביו"ט, דילמא ר"ע ס"ל דהשבתתו בכל דבר וגם שריפה בכלל, ומכיון שהתורה התיירה השבתת חמץ גם ע"י שריפה, ע"כ מוכח דתשביתו מערב יו"ט, עכ"ק. [ג] הקשו המפרשים אהא דכתב רש"י דאי השבתתו בכל דבר ואכילנו לכלבים, לפי"ד הירושלמי פסחים (פ"ב ה"א) דמדכתיב לא יאכל חמץ בצירי ילפינן דאסור להאכיל חמצו בפסח אפילו לבהמות אחרים עיי"ש, א"כ איך כתב רש"י כאן ואכילנו לכלבים, עכ"ק. [ד] הרמב"ם בהל' חמץ ומצה (פ"ג ה"ח) כתב המוצא חמץ ביו"ט כופה עליו כלי עד לערב ומבערו. והקשו המפרשים דהא בגמרא משמע דלכן אין שורפין חמץ ביו"ט משום דלית לי' מתוך, ומעתה להרמב"ם דס"ל בהל' יו"ט (פ"א) דאמרינן מתוך, למה לא ישרוף אף ביו"ט, עכ"ק.

(ב) ונראה בס"ד, דהנה בשו"ת תורת חסד חאו"ח (סי' מ"ב אות ג') הקשה בשם הפמ"ג, דמנ"ל לר"ע להוכיח דתשביתו הוא בערב יו"ט, דילמא תשביתו הוא ביו"ט, ואי משום מלאכת הבערה, הרי עשה דתשביתו דוחה לל"ת דיו"ט, ותקשי להנך אמוראי דס"ל בשבת (כ"ד ע"ב) ופסחים (פ"ג ע"א) דיו"ט הוה רק ל"ת גרידא

ולא ל"ת ועשה. ותירץ דלא שייך לומר עדל"ת משום דלא הוי בעידנא, דכיון דעל הבערה חייב בכל שהוא כמ"ש הרמב"ם בהל' שבת (פ"ב ה"א), ומצות שריפת חמץ אינו מקיים רק כשנשרף כוית, וא"כ ליכא למימר דתשבתו הוה ביו"ט ומותר מטעם עדל"ת, ועכצ"ל דתשבתו הוה מערב יו"ט, עיי"ש.

אמנם יש להעיר, דהנה בשו"ת בית אפרים חיו"ר (סי' ס"א) ד"ה ולענ"ד וכו', הקשה דאמאי לא ילפינן דעדל"ת מסוטה, רהעשה רוחה הלאו דמחיקת השם, והי' מוכח מכאן דעדל"ת אף אי לא הוי בעידנא, דמקורם נמחקה המגילה, ואח"כ משקין אותה כמבואר בסוטה (רף כ' ע"א), עכ"ק. ובשו"ת אבני ציון (ח"ב סי' נ"ב) תירץ לפי"מ דאיתא בירושלמי סוטה (פ"ג ה"א) א"ר יוסי סוטה לחידושה יוצאת ודבר שהוא יוצא לחידושו אין למירין הימנו, עכ"ל. וא"כ מבואר דמצות סוטה הוה חידוש, וא"כ ליכא למילף מסוטה לכל התורה דעדל"ת, דחידוש הוא ומחידוש לא גמרינן. ולפי"ז כתב שם לחדש דהיכא דהלאו הוה חידוש, שפיר יש למילף מסוטה דעדל"ת אף אי לא הוה בעידנא, לפי"מ שם במלא הרועים ח"ב (מערכת חידוש לא גמרינן) דחידוש מחידוש גמרינן אף היכא דאין חידושיהן שוות, וא"כ בלאו רבל יראה, דאמרינן בפסחים (רף ו' ע"ב) דחמץ הוה אינו ברשותו של אדם והכתוב עשאו כאלו הוא ברשותו, וא"כ כיון דבל יראה הוה חידוש, שפיר ילפינן מסוטה דעשה רוחה אף אי לא הוה בעידנא עיי"ש. ולפי"ז הדרא קושיא לדוכתה דנימא דתשבתו הוה ביו"ט ומותר משום עדל"ת, דאין לומר דלא אמרינן עדל"ת משום דלא הוה בעידנא, דכיון דבל יראה הוה חידוש, שפיר ילפינן מסוטה דדחי אף דלא הוה בעידנא.

אולם י"ל דהנה האבן עזר כתב, דהא דאמרינן דחמץ הוה אינו ברשותו של אדם, זהו רק אי ס"ל דהשבתתו בכל דבר, והוה מהנפקדין דאפרן אסור, אבל למ"ד דס"ל דאין ביעור חמץ אלא שריפה ואפרן מותר, שפיר הוה ברשותו משום דיכול ליהנות מאפרן, עכ"ר. ומעתה שפיר מיושבת קושיית הגרא"ב והפנ"י הנ"ל, דמנ"ל דר"ע ס"ל דאין ביעור חמץ אלא שריפה, נימא דס"ל השבתתו בכל דבר וגם שריפה בכלל ולכן אוסר ביו"ט, או משום דהמצוה אחשבי' למלאכה, דזה אינו, דאי נימא דס"ל דהשבתתו בכל דבר ואפרו אסור, א"כ מה דעובר אאסור בל יראה הוה חידוש, וכיון דחידוש מחידוש ילפינן, שפיר יש למילף מסוטה דעדל"ת אף היכא דלא הוי בעידנא, וא"כ תקשי נימא דתשבתו הוה ביו"ט ומותר משום עדל"ת, וע"כ דס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה ואפרו מותר ולא הוה חידוש, וליכא למילף מסוטה דדחי היכא דלא הוה בעידנא, ולא שייך לומר דתשבתו הוה ביו"ט, וע"כ מוכח דתשבתו הוה בערב יו"ט, ודו"ק.

ג) והנה המפרשים הקשו היאך נוכל לומר דמלא יאכל חמץ ילפינן דאסור להאכיל חמצו לכלבים, הא צריכין קרא כמ"ש הרמב"ם דהאוכל מן החמץ עובר בכ"ש שנאמר לא יאכל חמץ, עכ"ק. והנראה בס"ד, דהנה המפרשים הקשו למה לי קרא לאסור חצי שיעור, תיפוק ל' דאסור משום דחוי' לאיצטרופי'. ותירץ הברוך טעם דכיון דבראי' אינו עובר בחצי שיעור, ואכילה איתקש לראי', והוה אמינא

דכמו בראי' אינו עובר בחצי שיעור, ה"נ באכילה, לכן איצטריך קרא מיוחד לאסור ח"ש, עכ"ד. ונודע הטעם דבראי' אינו עובר בחצי שיעור, לפי מה שכתבו התוס' בפסחים (דף כ"ט ע"ב) דהמשהה חמץ על מנת לבערו אינו עובר עליו משום דהו"ל לאו הניתק לעשה, וכיון דאין לוקין עליו, לא שייך לומר דחזי לאיצטרופי, דהא אף בצידוק אינו לוקה.

והנה השאנ"א הקשה, דהיאך אפשר לומר דב"י הוה נל"ע, הא היכא דהלאו כולל יותר מהעשה לא הוה נל"ע, והא כאן הלאו כולל יותר מהעשה לגבי נשים דחייבות על לאו דב"י ועל העשה דתשבותו אינן מצווים דהוה מעשהו"ג, עכ"ק. אמנם כבר כתבו המפרשים דכיון דהטעם דתשבותו הוא כדי שלא יבוא לאכלו כמ"ש הר"ן ריש פסחים, לכן אמרינן דגם נשים חייבות, כיון דגם בהו שייך הטעם דשמא יבוא לאכלו. ולכאורה הא לא דרשינן טעמא דקרא, ומנ"ל דהטעם דתשבותו הוא כדי שלא יבוא לאכלו. ותירץ בשו"ת בנין דוד (סי' נ"ט אות ג') לפימ"ש המרדכי במס' בבא קמא (אות קל"ח) להקשות אהא דאמרינן אמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע, ולכאורה קשה הא אנן לא דרשינן טעמא דקרא, ותירץ דגבי דבר תמורה כו"ע מודים דדרשינן טעמא דקרא, וכיון דכופר הכל פטור, הוה חידוש דמודה במקצת חייב שבועה, לכן פריך מפני מה אמרה תורה עיי"ש. וכיון דחמץ הוה חידוש, משום דבאמת לא הוה ברשותו ורק דהכתוב עשאו כאלו הוא ברשותו, שפיר דרשינן טעמא דקרא, עכ"ד.

והנה הבאתי כבר דברי האבן עזר, דהא דב"י הוה חידוש הוא רק אם אמרינן השבתתו בכל דבר, והוה מהנקברין דאפרן אסור, משא"כ אי ס"ל דאבחא"ש ואפרן מותר, שפיר הוה ברשותו משום דיכול ליהנות מאפרן ולא הוה חידוש, עכ"ד.

ומעתה שפיר מיושבת קושיא הנ"ל, דאי ס"ל השבתתו בכל דבר והוה מהנקברין ואפרן אסור, אז הוה כל יראה חידוש, ודרשינן טעמא דקרא, וי"ל דטעמא דתשבותו הוא משום שלא יבוא לאכלו, וי"ל דגם נשים מצוות אעשה דתשבותו ושפיר הוה ב"י נל"ע ואין לוקין, וכיון דאין לוקין על כל יראה, שפיר י"ל דבראי' אינו עובר בח"ש, וכיון דאיתקש אכילה לראי', שוב צדיכין קרא דלא יאכל חמץ לאסור ח"ש, ולא אייתר לן קרא לאסור ליתן לכלבים של הפקר, ולכן שפיר כתב רש"י דאי השבתתו בכל דבר יאכילנו לכלבים, ודו"ק.

ד) והנה התוס' הקשו, דמנ"ל לרבא דרע"ק ס"ל דלא אמרינן מתוך, דלמא הכא שאני דליכא צורך קצת, ותירצו דמה שמבער הוה צורך קצת, עיי"ש. והקשה השאנ"א (סי' פ"א) לפימ"ש התוס' פסחים (דף כ"ט ע"ב) דהמשהה חמץ על מנת לבערו אינו עובר עליו דב"י הוה לאו הניתק לעשה, א"כ קושיית התוס' במקומה עומדת דלמא בעלמא ס"ל דאמרינן מתוך, והכא שאני דליכא צורך קצת, עכ"ק. ולהנ"ל י"ל, דלכאורה היאך הוה ב"י להנל"ע כיון דהלאו כולל יותר לגבי נשים, דנשים אינן מצוות אעשה דתשבותו, וע"כ כיון דטעמא דתשבותו הוא משום שלא יבא לאכלו, גם נשים חייבות. ולכאורה הא לא דרשינן טעמא דקרא, אמנם כיון דהוה חידוש דרשינן טעמא דקרא, והא דהוה חידוש, הוא רק אי ס"ל

השבתתו בכל דבר והוא מהנקברין דאפרן אסור, משא"כ אי ס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה. ולפי"ז שפיר מיושב קושית השאנ"א הנ"ל, דלעולם רע"ק ס"ל דאמרינן מתוך, והכא שאני, דליכא צורך קצת משום דהוה לאו הנל"ע, דזה אינו, דלרע"ק דסובר דאין ביעור חמץ אלא שריפה ואפרן מותר וחמץ הוה ברשותו, תו לא הוה חידוש ולא דרשינן טעמא דקרא, וי"ל דנשים פטורות מעשה דתשבייתו, וא"כ הוה הלאו כולל יותר מעשה, ושוב לא הוה להנל"ע.

ומעתה דברי הרמב"ם נכונים, דהרי הרמב"ם ס"ל כחכמים דהשבתתו בכל דבר, וחמץ הוה חידוש ודרשינן טעמא דקרא, וגם נשים חייבות בעשה דתשבייתו ולא הוה הלאו כולל יותר מהעשה, ושפיר י"ל דהוה להנל"ע והמשהה חמץ על מנת לבקרו אינו עובר עליו, וא"כ שוב לא שייך לומר דרע"ק לית לי' מתוך, דאיכא למימר דהיינו טעמא דאסור משום דבעינן צורך קצת, ולכן שפיר פסק דהמוצא חמץ ביו"ט כופה עליו כלי, וא"ש.

ה) ובוה יש ליישב קושית המפרשים אשיטת הכל בו, דס"ל דלחמץ ידוע לא מהני ביטול, וכן הוא הנוסחא הישנה בהרמב"ם (פ"ב מחו"מ) כמבואר שם בכסף משנה, והקשו המפרשים מהא דאמרינן בפסחים (דף ו' ע"ב) אמר רב יודא אמר רב הבודק צריך שיבטל, גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעת' עילוי, ופריך וכו' משכחת לי' לבטלי' עיי"ש. ולשיטת הכל בו מאי פריך, הא לחמץ ידוע אינו מועיל ביטול, עכ"ק.

ולהנ"ל י"ל, דהנה בספר לקט מהרי"ט (אות כ"א) כתב דלכן ס"ל להכל בו דלחמץ ידוע לא מהני ביטול, עפימ"ש בגינת וורדים (כלל מ"ח) דאף דלרבנן דלא ילפי מנותר דאין ביעור חמץ אלא שריפה משום דהוה סופו להקל, מ"מ עכ"פ ילפינן מנותר דצריך לבקר החמץ ולהשבייתו מן העולם עיי"ש, וכיון דצריך להשבייתו מן העולם לא מהני ביטול לחמץ ידוע, עכ"ד.

והנה התוס' בע"ז (דף ע"ו ע"א) ד"ה בת יומא הקשו, דלשיטת רש"י ור"ת דס"ל לינת הלילה פוגמת, למה הוצרכה התורה שבירה בכלי חרס, ומריקה ושטיפה בכלי נחושת, הא הוי נותן טעם לפגם, עכ"ק. ותירץ הרא"ש שם, וכן כתב הלבוש בספרו עה"ת (פרשת צו), דגזירה"כ הוא דאע"ג דבכל התורה כולה נוסלפ"ג מותר, בנותר גלי קרא דנוסלפ"ג אסור, עיי"ש. ולפי"ז הקשה בילקוט הגרשוני (מערכת אין ביעור חמץ אלא שריפה), דהיאך יליף ר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה מנותר, הא נותר הוה חידוש, דבכל התורה נוסלפ"ג מותר והכא אסור, ומחידוש לא ילפינן עכ"ק, והניחו בצע"ג. ובפשיטות י"ל לפי מה דמסיק הגמרא שם דב' דברים הוה אינן ברשותו ועשאו הכתוב כאלו הן ברשותו, א"כ חמץ נמי הוה חידוש, וחידוש מחידוש ילפינן, כמ"ש המלא הרועים הנ"ל.

ולפי"ז שפיר מיושב קושית המפרשים הנ"ל, דמה שכתב הכלבו דלחמץ ידוע לא מהני ביטול, זהו להמסקנא דחמץ הוה אינו ברשותו, אבל המקשן דפריך וכו' משכחת לה לבטלי' משום דס"ל דחמץ הוה ברשותו, א"כ חמץ לא הוה חידוש וליכא למילף מנותר, ואז גם הכל בו יודה, דלחמץ ידוע מהני ביטול, ודו"ק.

בענין הלל נרצה

בנימין קנאבלאך

ברוקלין, ניו יארק

בסימני הסדר קדש ורחץ וכו', שנתקבלו בכל תפוצות ישראל, [ובמחזור ויטרי מבואר שמחברן הוא רש"י^ל], יש לדיוק בסיום הסימנים „נרצה“, דברוב ספרי הנרות נרפס אצל נרצה פירושו, אם עשה כסדר הזה הוא מרוצה לשמים, וכן כתב השלה"ק. אמנם בהנדה עם פי' דברי נגידים למהר"ל מפראג זצ"ל כתב, ולא נראה לו לפרש דנרצה פירושו דמי שעשה כסדר הזה נרצה לפני המקום, דאין זה סימן על איזה עשיה כמו הסימנים שער כאן, ולמה משמיענו זאת כאן יותר מבקיום מצות אחרות, שג"כ המקיימן נרצה לפני המקום. ונראה שהלל נרצה הוא סימן אחר וכו', ונרצה הוא סימן על חצי השני של ההלל שעיקרו הוא עניני תפלה לפני הקב"ה על הגאולה שלימה שאנו מקוים עליה, ואנו מבקשים שנהי' נרצה לפני לעשות גם לנו נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו במצרים, לפיכך זה ההלל הוא נקרא הלל נרצה, אבל ההלל שער לא לנו נקרא הלל סתם, כי הוא רק הודיה על נסי מצרים, עכ"ל. וכן בהנדה שמחת הרגל מהחיד"א זצ"ל נרפס הלל נרצה ביחד, וכן בסידור הרב ובהרבה הנרות הנרפסות. אמנם ברוב ההגרות [וכן בשלה"ק כרלעיל] נרפס נרצה בסוף הסדר אצל חסל סירור פסח כהלכתו או אצל לשנה הבא בירושלים.

והנראה לי בזה, דהנה מה שכתב המהר"ל בפ"י דברי נגידים הנ"ל על חצי השני של הלל, שעיקרו הוא עניני תפלה על הגאולה שלימה ותפלה לעשות לנו נסים ונפלאות, צריך ביאור, דהרי איתא במשנה בפסחים דף ק"ז ע"ב, רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר, ומבואר בכמה ראשונים [ר"ן מהר"ם חלוואה ועוד, ובחדושי הגר"ז הלוי על הרמב"ם הלכות חנוכה פ"ג ה"ו הוכיח מהמרדכי, רכן הוא שיטת רוב הראשונים] דהא דאין מברכים על ההלל של לילי פסחים, מפני שאינו נחשב לקריאת הלל, אלא בתורת אמירת שיר, רהיינו שכל ההלל כליל פסח אינו אלא שיר.

[ובמחזור ויטרי ובספרי רש"י^ל בליקוטיו לספר הפרדס כתב, דאין מברכין על הלל כליל פסח, מטעם דסעודה הוה הפסק יעיי"ש, וע"כ צ"ל כמו הגר"ז הנ"ל דכיון שהלל כליל פסח הוי מטעם שיר ואינו מצוה לגמור ההלל, ממילא הוי הפסק, יעיי"ש. גם מפשטות לשון המחזור ויטרי - שהוא המקור לסימני הסדר המקובלים בדינו - משמע דנרצה היא על הלל הגדול וברכת השיר. והמהר"ל בנבירות ה' פס"ב סבירא לי' דמבכרין על הלל כליל פסח יעיי"ש באריכות, מטעם דהוה כמו גביל לתורא דאינו הפסק, דהוא לשיטתו שאומרין הלל כליל פסח מדין הלל כנ"ל]. והנראה לי בזה, דהנה איתא בברכות דף מ"ה ע"ב, כל העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה משובח, וברוב הראשונים שם מבואר דהיכי שיש שתי ברכות או

יותר עונים אמן אחר הברכות והרי זה משובח, וכירושלמי שם, רכשעונה אמן אחר כל הברכות הרי זה חכם. וז"ל הרבינו יונה שם, והטעם מפני רכשעומר אמן בסוף כל הברכות מורה שכבר גמר כל הברכות ואין לו לומר יותר יעיי"ש. והנה אע"ג רבשו"ע או"ח סי' רט"ו הביא הרמ"א דמנהגינו כהתוס' בברכות שם דאין עונים אמן אחר כל הברכות רק בברכת המזון בבונה ירושלים ע"ש, מכל מקום נראה דזהו רק אם אומר בלשון "אמן" ודוקא אחר "ברכה", משא"כ להראות הסיום בשאר לשונות או סימנים הרי זה חכם ומשובח לכו"ע, וכן מבואר באבודרהם לכפול הפסוק כל הנשמה וגו' להראות סיום ספר תהלים, ובשור או"ח סי' נ"א כתב, לכן כופלים כל הנשמה וגו' לפי שהוא סוף פסוקי דמדה, וכן בספר הפרדס לרשיו"ל בפירושו לתפלות כתב, לפי שאם אינו כופל אינו נראה כמסיים, אבל עתה שמחזיר אותו פעם אחרת בידוע שאין אחריו פסוקים עוד, וכן מנהג בני אדם כשגומרים ומפסיקין מלקרות, שונים וכופלים מקרא אחרון עכ"ל. ובכל בו הביא, דמאותו הטעם מכפילים גם את הפסוק האחרון שבסוף שירת הים.

ועיין עוד בשו"ע או"ח סי' קל"ט ברמ"א, למסיים לקרות התורה לומר בכל פעם חזק וכו' על שם הפסוק חזק ואמץ, יעיי"ש בבביאור הגר"א. והיינו ג"כ כנ"ל להראות הסיום כשגומר ספר מחמשה חומשי תורה. וכן הוא דרך הפייטנים לסיים דבריהם בכפילא, דהיינו שאם הפיוט הוא בדרך אלפא ביתא אוי כפלו האות האחרונה, [כגון הפיוט איש חסיד או אליהו הנביא למוצש"ק, ועוד הרבה], והוא כספר הפרדס כנ"ל, או מסיימים בלשון "חזק" כנ"ל בשו"ע.

והנה הפיוט חסל סדור פסח כהלכתו הוא סיום הקרובה לשבת הגדול "אלקים בצעריך" לר"י ב"ר שמואל טוב"עלם, ומשם הונהג והוכנס בהגדה לאומרו אחר גמר הסדר של ליל פסח. אמנם יש נוהגין שלא לאומרו, כי לעולם לא גומרים. ובספר בית אהרן כותב, "למה אנו אומרים על הסדר של פסח חסל ואין אנו אומרים חסל על כל מצות אחרות". וכן בשו"ת מהרש"ל סי' פ"ח כשהביא הפיוטים שיש לאומדם אחר הסדר, ג"כ אינו מביא פיוט זה של חסל וכו'. וברוב מקומות המנהג אדרבה לומר אותו, ויש שכופלים לאמר חסל סידור פסח ג' פעמים. ולהנ"ל יובן, דהא כשיש לעשות כמה מצוות בעת ובעונה אחת בסדר, אדרבה משובח והרי זה חכם [להירושלמי] להראות הסיום והגמר לכל הדעות, [כשאינו בלשון אמן וכנ"ל], לכן נוהגין בכמה מקומות לכופלו, וכספר הפרדס הנ"ל להכפיל הסיום.

והנה ברמב"ן עה"ת [ויקרא א, ד] עה"פ ונרצה לו לכפר עליו וגו', כתב וז"ל, מלשון ונרצה עונה עד רצתה הארץ את שבתותיה והם ירצו את עונם, לשון "השלמה", ויתכן שהוא כענין הראשון כאלו העון רצוי לפני השם, עיי"ש. ולפי דבריו נרצה משתמע לתרי אנפין, "השלמה" דהיינו גמר וסיום, וענין ריצוי.

ולפי"ז י"ל, רבשו"ת מהרש"ל הנ"ל יש עוד גירסא, "הלל גמור", על כן לאלו הסוכרים דהלל נרצה הוא סימן אחד, היינו ג"כ הלל גמור להשלים ההלל. ומה שהשתמש בלשון נרצה, עיין בסה"ק קדושת לוי לשבת נחמו.

והנה כי כן, אפשר שהשתמש הפייטן בלשון "נרצה" גם במקום "חזק", שמשמעותו הוא בתרי אנפין, א) על הפיוט חסל סדור פסח כהלכתו שאומרים בסוף

הסדר, שיש שם הסיום והגמר. (ב) על ענין נדצה לפני הקב"ה, ומיד מתפללים כאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו, היינו כנ"ל שנתרצה לפני הקב"ה ויזכה אותנו לעשותו לשנה הבא בירושלים במקום שם שוכן מעונו, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים בב"א.

עולת שבת בשבתו

הגדה של פסח

כל דכפין ייתי ויכול וכו'. יש לומר טעם פשוט על מצות צדקה בליל פסח, עפ"י הגמרא (ד"ה י"ח ע"א) עה"פ אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה, ודרשינן בזבח ובמנחה הוא דאינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים, הרי מצינו אפילו גזר דין שיש עמו שבועה נקרע בזכות התורה וגמילות חסדים. והנה בכאן ה' גזר דין, דבעת שכרת הקב"ה ברית בין הבתרים עם אברהם, אמר לו כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, הרי שה' נגזר בגזר דין, וגם ה' בשעת כריתת ברית דהוי כמו שבועה, שהגלות יהי' דוקא ארבע מאות שנה, ועתה הוצרך הקב"ה להוציאם קודם זמנם שלא ישתקעו, ונמצא ה' צריך לקרוע הגזר דין שיש עמו שבועה, וגזר דין אי אפשר לקרוע אם לא בתורה ובגמילות חסדים, ולכך לא ה' די לגאולת מצרים מצות קרבן פסח לבד, כי גזר דין שיש עמו שבועה אינו נקרע בזבח ובמנחה דהוצרך דווקא תורה וגמילות חסדים, ולכך כשאמר משה להקב"ה מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, דפירושו, וכי באיזה זכות ראויים לגאולה קודם זמנם כיון שהוא גזר דין שיש עמו שבועה, לכן אמר לו הקב"ה בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את אלקים על ההר הזה, נמצא יהי' להם זכות התורה, וגם תעסקו בליל פסח בגמילות חסדים, באמרם כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, וא"כ יהי' להם זכות תורה וגמילות חסדים, ולכך אפשר לגזר דין שיקרע על ידי תורה וגמילות חסדים, וק"ל. (הגאון מוה"ר ארי' יהודה ליב קרא אבר"ק לעסלא וצ"ל)

רבי יוסי הגלילי אומר וכו' במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות, רבי אליעזר אומר וכו' במצרים לקו ארבעים מכות ועל הים לקו מאתיים מכות. יש לומר טעם פלוגתתם, דהנה במדרש פרשת וארא מחולקין שני מ"ד, חד אמר התראה של כל מכה ומכה היתה כ"ד ימים, והמכה היתה משמשת ששה ימים, וחד אמר, ההתראה היתה ששה ימים, והמכה היתה משמשת כ"ד ימים, עיי"ש. ולפי"ז יש לומר, דלדעה שכל מכה שימשה ו' ימים, נמצא דבעשר מכות

(א) הועתק מפנקס חידושי המונח בגני ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ר'.

נלקו המצרים ששים יום, ולדעה שכ"ד יום היתה כל מכה משמשת, נמצא עשר פעמים כ"ד עולה ר"מ יום. והו' רפליגי רבי יוסי הגלילי ורבי אליעזר, דרבי יוסי ס"ל שנלקו במצרים עשר מכות ועל הים חמשים מכות, סך הכל ששים מכות, ורבי אליעזר סובר במצרים לקו ארבעים מכות, ועל הים מאתיים, סך הכל ר"מ מכות. נמצא לפענ"ד הן הן ממש דברי התנאים, אשר יצא עתיק מפיהם.
(הגאון מוה"ר רוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג וצ"ל)

בהלל. ד' לי בעזורי ואני אראה בשונאי. י"ל כוונת הפסוק, דנודע כי בעיקבתא רמשיחא יתגבר מאוד שנאת אומות העולם על ישראל, והטעם הוא, כי מזלייהו חזי כי קרוב יום אידם, ולכן רוצים להתגבר נגד זה בכל עוז ותעצומות. והנה כשרואים בני ישראל את התגברות השנאה מן אומות העולם, ראוי להם להתנחם בזה, כי סימן מובהק הוא כי קיצם של האומות מתקרבת. וזשה"כ, ד' לי בעזורי, ואיך אדע זאת, לזה אמר, ואני אראה בשונאי, דכשרואה אני ששנאתם גוברת מאוד, אז בטוח אני כי קרובה ישועתנו לכוא.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

שביעי של פסח

ויגד למלך מצרים כי ברח העם. ובמסורה ב' פעמים כ"י בר"ח, דין, ואידך, כי ברח יעקב (בראשית ל"א). י"ל השילוב בדברי המסורה, דהנה אף שהטעם הפשוט שברחו בני ישראל ממצרים, ה' מפני כבוד העבודה וקושי השיעבוד, אמנם עיקר ענין הבריחה היתה, מפני רוח הטומאה אשר שרתה בארץ מצרים, כי נודע שבני ישראל היו משוקעים בארץ מצרים במ"ט שערי טומאה רח"ל, ואם היו שוהים שם עוד רגע אחת היו נופלים בשער הנו"ן, ואז שוב לא היתה להם תקומה ח"ו, על כן הוצרכו לברוח משם בחפזון רב.

וזה יש להעמיס בדברי המסורה, כי ברח העם, שבני ישראל ברחו מארץ מצרים במנוסה ובחפזון, וכדי שלא תאמר שסיבת הבריחה היתה מפאת קושי השיעבוד במצרים, לזה הביאה המסורה הפסוק, כי ברח יעקב, והנה בריחת יעקב מבית לכן, אין שום ספק בכוונת בריחתו, שהיא בשביל שלא רצה ברוך לדבק עם ארור ח"ו, כי לא היתה לו שום סיבה אחרת לברוח משם, שהרי נתברך שם בעושר רב ורכוש גדול. וזה שנרמז במסורה, דכמו שבריחת יעקב מבית לכן היתה בשביל להינצל מחבורת לכן וכת דילי', על דרך זה היתה בריחת בני ישראל מארץ מצרים להינצל מטומאת מצרים. וענין זה בא להורות לנו הדרך לדורות עולם, כי באם סכנה מרחפת ח"ו להתערב עם האומות, אין עצה ואין תכונה כי אם בריחה.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תמיהות וישובים

הערה בשו"ת מהר"ם מיניץ

בשו"ת מהר"ם מיניץ (מהגאון אבד"ק אויבן ישן וצ"ל) סי' ז' הביא קושית התוס' במס' פסחים דף כ"ט ע"א ד"ה בדין הוא, שהקשו על הגמרא שם להלן דקאמר ואזרו לטעמיהו דפליגי בחמץ שעבר עליו הפסח, ליפלו בפסח גופי'. וכתב ליישב, דלכאורה בלא"ה ה' מצי להקשות, הא מצי עידנא דלעס' קנייה בשינוי מעשה והוי שלו, כקושית הש"ס בפרק אלו נעדרות (כתובות ל' ע"ב), וגם הרב בעל פני יהושע עמד בזה, וע"כ צ"ל כתיבון הש"ס שם בפרק אלו נעדרות, דאיירי דתחב לו אחר לתוך בית הבליעה ולא מצי לאהרורי' כי אם על ידי הדחק, וכיון שכן, תו לא מצי למינקט פלוגתיהו באוכל שאור של נכרים בפסח גופא, דא"כ לרבא אמאי לוקה, הא לא עביר הוא שום איסור, כיון שתחב לו האחר, ועל מה דלא דחק את עצמו למיהרר ע"י הדחק אינו לוקה, דהוי לאו שאין בו מעשה, דבשלמא התם בפרק אלו נעדרות, דאיירי לענין חיוב כרת דחלב, שפיר חייב על מה דלא דחק את עצמו למיהרר, אבל לענין מלקות בודאי אין לוקין על זה, ע"כ.

ובמחילת כ"ת לא נראה, דמאי נפקא מינה, דכמו לענין מלקות בעי יש בו מעשה, הוא הדין לענין כרת. איברא דבאמת הכא אפילו באין בה מעשה מחויב כיון דנהנה, כמבואר בתוס' ב"ק ל"ב ע"א ד"ה איהו, דרחמנא אחשבי' להנאה מעשה, ונסתר תירוצו, והבן היטב כי זה ברור.

(הגאון מוה"ר מאיר דן פלאצקי אבד"ק דוואהרט ז"ל*)

פליאה בשו"ת מהר"י שטייף

בשו"ת מהר"י שטייף עמוד שמ"ב (בענין מכירת חמץ על פסח) כתב להקשות, למה לא הביאו הפוסקים שיקנה להנכרי במעמד שלשתן, דמסתבר לומר דזה קונה גם בנכרי, מאחר שכל תקנת מעמד שלשתן הוא משום תקנת השוק, מסתבר לומר דגם למכור לנכרי קונה מעמד שלשתן, עיי"ש.

ונעלם ממנו מש"כ בתוס' במס' גיטין דף י"ג ע"ב (בר"ה במעמד שלשתן), אומר ר"ת דלא תקינו מעמד שלשתן בעובר כוכבים וכו', עכ"ל. ועיין בחו"מ סי' קכ"ו בסמ"ע ס"ק ס"ב, ובש"ך ס"ק צ"ו.

ישראל פריינד
ירושלים עיה"ק

(*) דבר זה הועתק מכתב ידו בגליון שו"ת מהר"ם מיניץ שה' שייך אליו.

תעודות ומיכות*

דו.

בעזה"י.

כתב תעודה לה"ה תלמידי הבח' המופלג חרוץ ושנון כ' משה אהרן אויש שי', למד פה ביישיבה זמן זמנים, בדבוק חברים, חברים הגונים, שקד על דלתי בית מדרשינו בתוך הבאים לשמוע שעורים כסדרן, ויטה אוזן לשמוע בלמודים, ונפשו איותה לעמוד על דעת זקנים, ויבקש למצוא דעת קדושים וימצא מדתו, אסף בחפניו מסוניות ש"ס וראשונים, חזר על למודו, למען תהי' בידו, כי זה מאודו, שכלו מחודד לזרות ולהכר, להבין דבר מתוך דבר, ולהוסיף מדילי' כאשר חננהו החונן דעת תורה, הלך נכוחות לפי ראותו עיני אדם. ובשובו למקומו, אמרתי לכבדו נגד זקני עמו, להגיד שבחו וטעמו, להוסיף על שמו, אשר יעלה בקדוש בשם החבר ר' משה אהרן, זה שמו וזה זכרו כאשר יחזיק במעוזו וגדולה מזה מוכן בכבוד ת"ח לכבדו. הכ"ד בחפזון רב, פ"ב יע"א י"א מנחם ברכת"א לפ"ק. ובעה"ה,

הק' אברהם שמואל בנימין בהגמהרמ"ס וצ"לא)

דו.

בעזה"י.

זורע לצדקה יקצור שכר אמת, וינחל כבוד חכמים, הוא נידו מוכ"ז תלמידו האהוב המופלא ומופלג בתורה, חרוץ ושנון, וית רענן, ויראתו קורמת לחכמתו, ובתבונתו ישיכל פיהו לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, כבוד הר"ר משה אהרן אויש נ"י, אשר ישיבתו זה אתנו שנה שלימה, ודופק על פתחי בית מדרשי יום יום, ושואב כלשון ממעיני הישועה אשר חנני ד' ית', ולומד בהתמדה גדולה ושקידה עצומה, ביגיעה רבה ובעמל נפשו, ותל"י חפץ ד' בידו הצליח, ותלמודו עלתה בידו, לבו ראה הרבה חכמה ודעת, בדברי מחברים ראשונים ואחרונים, ויכור לו דרכם וילך בעקבותיהם, לשוט בעמקי תהומות ולצלול במים אדירים, לאיש אשר אלה לו נאות תהלה, למשחיתו שמן ששון מחביריו, להרבות כבוד ביתו, ולהגדיל שם תפארתו, בקראי שמו בעלותו לתורה ולכל דבר שבקדושה בשם הנאה לו, מוריניו רב ר' משה אהרן בן מוריניו רב ר' שלמה צבי, יתן ד' ויוחזק בידו על התורה ועל העבודה, יזווג לו ד' ויווג הגון, ויתור לו מקום מנוחה, שלא יושבת ממלאכת

(* ג' תעודות הללו, הועתקו מכת"ק המונח באוסף שווארדון בירושלים.

(א) הוא הנאון בעל כתב סופר וצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונס"י עמוד כ"ב.

הקודש ולא יבוטל מלימוד תורה"ק, וגם היא תחליץ שדים להניקהו מצוף דבש אמרותי, ותעלהו על גבעי ההודאה ועל במתי הדין להלכה ולמעשה תעמידהו, ויהי ד' בעוזרו להצליחהו בדרכיו, ובכל אשר יפנה ישכיל.

פאקש לסדר שלח בשנה כ"י יבי"א מוע"ד הגאולה והישועה [תרכ"ה] לפ"ק.
יואל אונגר מרעכניטץ חופק"ק והגלילב

רח.

בע"ה.

בא בארמנותי בחור כארזים כולו מחמדים מורג חרוץ בעל פיפיות מלא ברכת ד', הוא משה אהרן - אויש - , כראש וסוף שמו, כן תהילתו, כי א"ש רת התורה שם על שכמו, ובו מצא מרגוע לנפשו, גלל אבן הטועים מלוח לבו ולא הלך לשאוף רוח צח על פני חוצות, רק דלה דלה מבאר כרוה שדים ואסף בחפניו הרבה סוגיות מש"ס וראשונים, הוא א' מבחורי ישראל המופלגים הנותנים רים וטעם בתורה, וגם ידאת ד' שהורה, יציץ כאבן ספיר בכתר תורתו, גלל כן פרי מעלליו יאכל, ובשבטי ישראל אוריע נאמנה, לכברו בתפארה ולעטרו בשבח ששבחוהו רבנן, ולכל דבר שבקדושה יקרא בשם חדש ה"ה מורינו הרב משה אהרן בן הרבני מו"ה שלמה צבי אויש זצ"ל, הוא יעלה מעלה מעלה ויוסף אומץ להגדיל התורה ולהאדירה.
כ"ד המדבר לכבוד תלמיד אהוב, אני הכותב בפקודת מו"ח נ"י,

הק' בנימין שאכטער

חתן של הגאון מו"ה ישראל רוד מרגליות יפה

אב"ד דפה בעזינג

טו"ב לחודש שבט תרכ"ד לפ"ק.

(ב) נולד בעיר רעכניץ בשנת תק"ס לפ"ק לאביו הרבני מו"ה אליעזר אונגר. הי' תלמיד מובהק של הגאון מו"ה מרדכי בנעט זצ"ל, ושל הגאון בעל חתם סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל. בשנת תר"א לפ"ק נבחר לאבד"ק פאקש. נרפס ממנו ספר תשובות ריב"א. נפטר ביום שבת קורש י"א לחודש סבת שנת תרמ"ו לפ"ק, ומנ"כ בעיר פאקש.
(ג) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"ז עמוד י"ב.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה שיחיו.

(א) בכרם שלמה קונטרס קפ"ו עמוד כ"ו, הביא הגאון ר' שלמה אברהם רזעכטע ז"ל דברי המשנה למלך שכתב לחקור אם יוצאין מצות עשה בחצי שיעור, והפליא עליו שאשתמיטתי' במחכ"ת דברי תוס' ישנים במס' יומא דף ל"ט. - כבר קדמו בהערה זו בספר קהלת יעקב (להגאון ר' ישראל יעקב אלגאזי ז"ל) אות קל"ז, ובספר מנחת חינוך מצות קל"ד. - ובכר"ש בשנה שעברה בקונטרס ק"פ, כתבתי בענין זה, ושם בעמוד מ"ז (ד"ה והנה) כתבתי, דלפי מה שכתב בספר אתון דאורייתא, רבאכילת קדשים עיקר המצוה היא הנאה ולא מעשה האכילה, א"כ אין רא' מדברי התוס' ישנים במס' יומא, דשם מירי ממצות אכילת לחם הפנים שהיא קדשים, ולכן שפיר מקיים המצוה בחצי שיעור, דלא צריך מעשה אכילה, רק הנאת הגוף, עיי"ש.

(ב) בכרם שלמה קונטרס קל"ד עמוד מ"ג, כתב ירדני הרב יונתן בנימן כ"ץ שליט"א בשם אביו הרה"ג ר' אהרן ארי' כ"ץ ז"ל, דברוב עתים וימים ניתוסף על הגהות הב"ח אשר כתב בגליון הש"ס שלו, הגהות של אחרים, וכשבאו להדפיס הגהותיו אחר פטירתו, לא ידעו להבחין בן כתב ידו לכתב הבאים אחריו וכו', ולדוגמא, בסופה דף ב' ע"א העתיק מהגהות מהרש"ל כלשונו, ומסתבר שזה לא יצא מתחת ידי הב"ח להעתיק לשון מהרש"ל, ולא נמצא כן בשום מקום בהגהותיו, עכ"ד ע"ש.

ובאמת ענין זה צריך בירור רב בכמה מקומות בש"ס, אך בלמדי מסכת בבא בתרא נתעוררתי בזה באיזהו מקומן. [א] ב"ק מ"ט ע"ב בהגהות הב"ח אות ג', כתב עי' בשו"ת הב"ח שכתב וכו', ומלשון זה משמע דאין זה מדברי הב"ח בעצמו, מדלא כתב עי' בשו"ת שלי שכתבתי. [ב] ב"ק נ"ד ע"א בהגהות אות א', כתב דבמסכת מועד קטן מבואר הגירסא להיפך, ועפ"י הגיה כאן להפך הגירסא. ובאות ז' הקשה על תוס' שמבואר היפך מדבריהם במועד קטן, ע"ש. ובאמת בגמרא שלנו במועד קטן כתוב שם כמו שכתוב כאן, רק שהב"ח שם כמו"ק מהפך הגירסא, ועפ"י הקשה והגיה כאן, ודבר זה צ"ע. ובאמת יש בזה ב' גירסאות בזה בראשונים, עי' בתוס' במו"ק. ואולי יש להבינו קצת, אם ב' הגהות אלו, כאן ובמועד קטן, יצאו מתחת שני מחברים. [ג] אודות מה שכתב, שאין דרכו להעתיק ממהרש"ל. - בפרק יש נוחלין כמעט בכל דף יש הגהות הב"ח שהם דברי המהרש"ל, ולדוגמא עיין ב"ק קל"ג ע"א אות ב', וקל"ג ע"ב אות ד', וקל"ה ע"א. אות ו', ועוד, וב"ק קכ"ט ע"א אות ג' כתב, בן הגיה מהרש"ל, ע"ש. [ד] ב"ק קמ"ד ע"א אות א' כתב שם בהגהות הב"ח דלישב בחנות מקרי שבונו נכסים מחמת נכסים, ע"ש. ובאמת כן כתב במגיד משנה, והבית יוסף בברך הבית בחו"מ סי' רפ"ז הקשה על דבריו, ולפי"ד הגהות הב"ח אלו נוחא. וא"כ אם הגה"ה זה הוא מהב"ח עצמו, צ"ע למה לא הביא הב"ח דין זה כאן בשם המ"מ, וגם למה לא העיר הב"ח שם בחו"מ לישב קושית הב"ח על המ"מ בדיון זה. [ה] ב"ק קמ"ד ע"א אות ד', ע"ש שאין דבריו מובנים מה שכתב עם דברי הרי"ף לישב קושית התוס'. ואולי דבריו לקוחים ממהרש"א על תוס', שהביא ג"כ דברי הרי"ף, אבל המהרש"א לא נחית לתרץ בזה קושית התוס', וצ"ע.

(ג) בבאר היטב באו"ח סי' תמ"ד סק"ה כתב בשם הב"ח דהמנהג ליתן החמץ לכלבים ולא לחזיר, עכ"ל. והמעניין שם בב"ח יראה שאינו מדבר כלום מנתינה לחזיר, ועוד דאיהו חילוק יש בין כלב לחזיר. ונדאה שיש טעות סופר בדבריו, וצ"ל והמנהג ליתן לכלב ולא לפרר, דהב"ח שם מדבר מענין פידור החמץ. - ובדרך רמז יש להביא דברי הגמ' שבת דף

קנ"ה ע"ב, אורח ארעא למישרי אומצא לכלבי. ועוד שם, לית עניא מכלבי ולית עותרא מחזיר, הרי דטוב ליתן לכלב מליתן לחזיר. החותם בכרכת התורה,

אברהם משה שאני
מגיד שיעור כישיבת בית בנימין
סטעמפארד יע"א

בס"ד.

כבוד מערכת כרם שלמה.

- (א) בכר"ש קובץ ס"א עמוד ל"ה, בד"ת לפרשת נח בשם הגאון ר' אלכסנדר מרגליות זצ"ל אבד"ק סאטנוב. - ראה גם בספר מדרש יונתן בפ' שמות, בענין זה.
- (ב) בקובץ פ"ב עמוד י"ג, בדברי הפרקי דרבי אליעזר (פרק נ"ב) שמיום שנברא העולם לא היתה אשה יולדת לצ' שנה, עד שבאת שרה אמנו. ובהנהות הגאון יעב"ץ שם כתב, שלפ"ז צ"ל שהי' חילוק גדול בין זכר לנקבה גם לפני המבול. - עיין בספר הישר (דברי הימים הקדמונים) בפרשת נח, שאשת נח היתה בת חמש מאות ושמנים שנה כשנשאת.
- (ג) בקובץ פ"ח עמוד נ"ה, (וגם בקובץ צ"א עמוד מ"ו, ובקובץ ק"ל עמוד מ"ח, ובקובץ קל"ד עמוד מ"ג), הובא בענין שמצינו לפעמים בספרים תשובות או דברי תורה או הגהות וכדומה, שנכנסו לשם בשגגת המעתיקים, שסברו שהכל שייך להמחבר. - יש לציין גם למס' ברכות דף ל"ו ע"א ברש"י ותד"ה והלכתא (ובספרים שלנו מתוקן), וגם בעמוד ב' שם (בספרים שלנו) מש"כ במסורת הש"ס על הגליון בשם מהרש"ל. וראה גם בספר שם הגדולים ח"א מערכת צ' אות י"ד. וגם בתוס' יו"ט במס' מכשירין פרק ה' משנה י', שדברי הרמב"ם נעתקו לתוך פירוש הר"ש.
- (ד) בקובץ ק"ח עמוד מ"ז, הובא בשם ספר מדרש תלפיות, איך נרמזה שנת פטירת הרמב"ם כתוה"ק, עיי"ש. - כן הוא בס' צמח דוד בשנת תתקס"ד לאלף החמישי, בשם ספר שלשלת הקבלה.
- (ה) בקובץ קנ"ג עמוד ל', בדקדוקי סופרים (בקטע השני), בנוגע למסורה משובשת. אציין עוד מסורה שראיתי שצריך להבינה, והוא בס' ויגד משה (סעדראהעלי) בפ' שמות, שהביא ג' במסורה, וראית' על האבנים, וראית'ם את הארץ מה הוא, וראית'ם אותו וחקרתם את כל מצות ד'. (ואולי הוא על דרך תרין ... וחר ...). ובס' בית אהרן (פאטיק) בפ' שלח, מובא מסורה זו בלשון ג"פ וראית'ם, ותמוה טפי.
- (ו) בקובץ קנ"ז עמוד ס"ג. כל הדברים שכתבתי שם באות ג' בענין אמן יהא שמ' רבה, מצאתי אח"כ בבית יוסף או"ח סימן נ"ו.
- (ז) בקובץ קע"ח עמוד נ', הובא מילתא דאגרתא על פ' ויגש, משמ' דהגאון מוה"ר משה יצחק אבד"ק לובלין חתן המהרש"א, מספרו מהדורא בתרא. - כנראה שהועתק שמו מהכותרת שעל גבי פ' מהדורא בתרא הנדפס בגמרות, אבל טעות דמוכח הוא שנשמט שם תיבות ב"ר (ר') משה ב"ר יצחק, שהרי כותב בעצמו בהקדמתו: אמר משה בן האלוף המרום מוה"ר יצחק נקרא ר' יצחק ר' בונמ"ש.
- (ח) שם עמוד נ"ב, נדפסה תמיהתי על השפתי חכמים בפ' וראו כמה שמקשה על הנחלת יעקב. הן אמת שכן כתוב שם, אבל צריך לתקן הרבר, שהמעין בס' נחלת יעקב יראה שהביא רברי הרא"ם והקשה עליהם, והשפ"ח רק מעתיק רבריו, וממילא אין לייחס התמ' אליו.

(ט) באותו עמוד (בר"ה בפרשת מקץ), מובא דעת הרמב"ן, ששפת ארץ כנען הוא לשון הקודש. - כן כתוב גם באבן עזרא בספר ישעי' (י"ט, י"ח), ולכאורה יש מקום ללמוד מכללא כמו כן מדברי הוסיפין שמביא רש"י בברכות (מ"ג). בר"ה שמן ארצנו. אבל מרש"י בפרשת דברים (ג', ט') בר"ה שניר, נראה דלא סבירא לי הכי.

(י) בהגהות מהר"ץ חיות במס' ראש השנה דף ג' כתב, ועי' פי' דברי הימים המיוחס לרש"י על קרא זה שהביא בשם הירושלמי, דשני, היינו שני לשבוע, ובאמת בירושלמי מבואר כמו בנמרא שלנו, עכ"ל. - עי' שם (דה"ב ג', ב') בפירוש הנ"ל, ונברא קא חזינא ותמיהא לא קא חזינא. (ואולי ה' רפוס ישן משונה).

(יא) בפ' נשא על הפסוק (ד', כ"ה) ונשאו את ידיעת המשכן ואת אהל מועד מכסו ומכסה התחש אשר עליו ונו', כתב האבן עזרא, אחזי הכתוב דרך קצרה, שלא הזכיר מכסה עורות אילים. והרא"מ מביא דבריו, ומסיים, ונראה שהוא (הראב"ע) סובר שמלת מכסו דבקה עם אהל מועד, ופירושו, ואת אהל מועד שהוא מכסו. - ויש להבין, דהלא על תיבת מכסו יש טעם זקף גדול, ואיך יתכן שתהי' מחוברת, (יעוין ברש"י ביחזקאל א' י"א, ובשמות ט"ו, י"ז, ובשה"ש ח', ו'). ואולי יכולים לדייק מפירוש הראב"ע בתהלים (ע"ג, כ"ד) שאינו מקפיד כ"כ בזה, וראה במנחת שי שם.

(יב) במנחת שי בספר יואל (ב', ה'), מביא שברש"י שם כתוב שמלת, "ערוך מלחמה" נקוד העי"ן בחטף פתח, יעוין"ש בדבריו. ולפנינו ברש"י נמצא חטף סגול.

(יג) בפירוש הרד"ק בס' מיכה (ז', י"ב) כתב, והוא הוה שהוה שם אהרן, והוא אחד מנבולי ארץ ישראל כמו שאמר (במדבר ל"ד, ח') מהו הוה תתאו לבא חמת וכו', עכ"ל. - וצ"ע, רידוע ששני הדים יש בשם זה, אחד שמת שם אהרן, והוא על גבול ארץ אדום (שם כ', כ"ג) בדומה של ארץ ישראל, והשני (שנוכר בנבולי הארץ) במקצוע צפונית מערבית. וראה גם בר"ש בשביעית פרק ו' מ"א סוף ד"ה מכזיב.

(יד) בספר מניד תעלומה עמ"ס ברכות דף ו'. (בר"ה דב ביבי בר אביו) כתב, "מצינו בשחיטת חולין (נו): בר"ש ב"ח שהי' מנסה בדבריו שלמה שאמר על הנמלה שאין לה קצין שוטף ומושל. והקשו בתוס' האריך הי' דשאי' לנסות, ותידעו כיון שנתן שלמה רשות לנסות מותר, דהנה אמר לך אל נמלה עצל דאה דרכי' וחכם (משלי ו', ו')...". וגם להלן בר"ה האי מאן דבעי, "וכעין שכתבו התוס'..." - הנה התוס' שם תירצו, "שאני הכא שבא לברר הרבר ולהודיע איך ידע שלמה", ובספר ווי העמודים בפרק ראשון מזכיר דברי התוס', ומסיים, "ובאמת תירוץ של התוס' דחיקא הוא, כי מה צריך לבידוד, הלא כל דברי שלמה הע"ה ברוה"ק נאמרים, ונראה לי וכו' כי הכא שאני דכתיב לך אל נמלה עצל, שמצויהו לילך אל הנמלה ולראות דיניה". וראה גם במהר"ם שיף, "שמעתי מהרד"י סג"ל ז"ל דשלמה אמר וכו'". - ונראה שלזה כיוון הגה"ק מהרצ"א זצ"ל בספרו הנ"ל.

(טו) בספה"ק אוהב ישראל בפ' וישב מובא מדרש פליאה, "ויאמר ונו' הלא אחיך רועים בשכם הה"ד לרוד ורוד נגיד נרלך ולנצח נצחים קדושתך נקדיש וכו'". והרבה תמחו על לשון הה"ד, דאינו לשון מקרא, דק מנוסח התפלה הוא. ויתכן שהביאור בזה הוא כמו שמפרש הבני יששכר בהגהות מהרצ"א על הזוה"ק בפ' פנחס (ברך רל"ו). על הלשון והא כתיב ושפתותינו שבח כמדחבי דקיע, "להיות שהוא מתקנת אנשי כנסת הגדולה הוה כמו שנכתב בפסוק, כיון שהיו בהם גביאים".

(טז) בשפתי חכמים פ' בחקותי (כ"ו, ל"ג) כתב, דלשון דיק לא נופל אחרב, כמו שפרש"י בפ' בשלח, עכ"ל. - וצ"ע דהלא שם מבואר איפכא (שמות ט"ו, ט').

מנישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

**לעטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א**

לרגלי הולדת הבן

אצל נכדו

הרב מו"ה אלעזר אייכענשטיין שליט"א

מלונדון

ונביע בזה ברכתינו מעומק שיוכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

אלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם אביש פליישער נ"י להולדת הבן
להרב אלחנן הכהן זלביגער נ"י מגיד שיעור בישיבת ערוגת הבושם להולדת הבן
להאברך היקר כנש"ק ר' חיים צבי הלוי ראטענברג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק אלטר צוויבעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' כתריל מאיר מאנרלבוים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מאיר זאב בלויא נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי יהודה פאללמאן נ"י ממאנסי להולדת הבן
להאברך היקר ר' שאול יחזקאל וואלדנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה אלטר צעהנווירטה נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם אביש דעמביצער נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם חיים גאלדשטיין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אלחנן זאב ריינהאלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אפרים האלשטוק נ"י מאשרוד להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך געללער נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' בנימין בויםעהל נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' דוד וויינגארטען נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה חיים איינהארן נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע רובין נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף זינגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף פרוכטהענדלער נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יחזקאל שרגא הערפסט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב שאלאמאן נ"י מבראזיל להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב יצחק גערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב יצחק שטיעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מיכאל אליהו גאלדשטיין נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה מנחם טווערסקי נ"י מטאראנטא נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה ראובן פרץ קויפמאן נ"י להולדת הנכרה

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם חיים קנאבלאך נ"י מנהל דרישיבת תפארת מרדכי שלמה לאירוסיו בנו
 הב' החתן הנעלה כמר בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח בנש"ק מו"ה ארי' ליבוש בן ציון ישראל רובין נ"י ולחותנו הרב המפורסם
 מוה"ר שמואל טייטלבוים שליט"א רב דקהל ישועות חיים לאירוסיו בתור
 נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י לאירוסיו נכדו נ"י
 להנה"ח מו"ה בן ציון אליהו שליט"א נ"י לאירוסיו בתו תחי'
 להרב זאב אליהו הכהן מאיער נ"י מנהל דרישיבת קהלת יעקב לאירוסיו בנו הב'
 החתן הנעלה כמר שלמה ברוך הכהן נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חנוך גליק נ"י מרחובות לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר יצחק
 נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להנה"ח מו"ה משה גרינצווייג נ"י ולאביו הרב דוד נ"י לאירוסיו בנו נכדו הב' החתן
 הנעלה כמר חיים יחיאל ברוך נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה שמואל יצחק אייזיק פערלמאן נ"י מקוממיות לאירוסיו בנו הב' החתן
 הנעלה כמר שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
 להנה"ח מו"ה שמעון משה וואקסמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה זאב ירמיי' נ"י
 ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב שאי' נ"י לאירוסיו בנו נכדו הב' החתן הנעלה
 כמר ישעי' יהודה נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמר ישראל גאלדשטיין נ"י ממאנשעסמער תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר שלמה לעווי נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב דוד ישראל הכהן ווייס שליט"א רב רקהל בית יהושע קאמינקא לנישואי בתו
תחי'
להנה"ח מו"ה חיים אליהו בערגשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים יהושע בניקיר נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב יהושע צבי יונגרייז שליט"א רב רקהל באר יצחק טאלטשאווא לנישואי בתו
תחי'

להרב יוסף דרוק נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יוסף הלל (בהרב מנחם) בראכפעלד נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יחזקאל שרגא הכהן ראזענגארטען נ"י ממאנסי לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק נתן נטע הלוי שטענגעל נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב עזריאל מאנדלבוים שליט"א רב דביהמ"ר לתורה ולתפלה במאנסי לנישואי
בתו תחי'

להנה"ח מו"ה פינחס באקאן נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי דוב קליין נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה קלונימוס קלמן ראזענבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב שלום אליעזר ליפשיץ שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואי
בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל אברהם ווימער נ"י מכני ברק לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אלקים געציל פרנעקל נ"י מקרית באבוב לנישואיו
להאברך היקר ר' אלעזר יחזקאל שרגא ברוין נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' גרשון הכהן בארנפריינד נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' יחזקאל אליהו וויינגארטען נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' יצחק פישמאן נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' משה פינחס זיגלער נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' עזריאל פנחס פורסט נ"י מירושלים עיה"ק לנישואיו
להאברך היקר ר' שמעון יהודה היימפעלד נ"י לנישואיו

יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנארע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
MESIVTAH EITZ CHAIM OF BOBOV
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלמול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה כ' קונטרס ו' (קפ"ט) אייר-סיון תשנ"ז

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ז חג השבועות כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

י הרוש בשבט אמירת תהלים הגאון ר' ישראל בומלין אבר"ק קאפענהאגין זצ"ל
 יב במס' קדושין דף ע"ב הגאון ר' יצחק שאכלים ריין בק"ק פרעשבורג זצ"ל
 יג בענין אין משקין שתי סוטות כאחת הגאון ר' מאיר אבר"ק קאסמנשין ישן זצ"ל
 יד גליון ספר קצות החושן (ח"ב) הגאון ר' צבי הירש העללער אבר"ק בריגל זצ"ל
 יו חידושים בענינים שונים הגאון ר' רניאל פרוסמיץ ראב"ד"ק פרעשבורג זצ"ל
 כא גליון שו"ת זרע אמת (ח"ב) הגאון ר' משה חיים סוסקיני ריין בק"ק פירנצי זצ"ל
 כר בדיון ברכה"ת בחג השבועות בבוקר הגאון ר' יעקב ליב אבר"ק דיהרנפורט זצ"ל

מדור אגרות קודש

כח מכתב מהגאון בעל חתם סופר אבר"ק פרעשבורג זצ"ל
 ל מכתב מהגאון ר' אלחנן בונם וואסערמאן מארנאוויטש הי"ד

מדור זכרון לאחרונים

לא בענין שבועת סופה הג"ר מאיר אריק אבר"ק סארנא ז"ל
 לג הערות שונות הג"ר חיים רוב גראסס אבר"ק פעטדיווא ז"ל
 לה הרוש ליום מתן תורה הג"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל

מדור פלפול והלכה

לח בדיון חיבור כלים בשבת הרב מוה"ר יוסף ליבערמאן שליט"א
 מה בדיון הוצאה בשבת הרב נחום מאיר נערמאן שליט"א
 מח בדיון חליכה נעשה נבילה בכלי ר' שאול נאדראן נ"י

עולת שבת כשבתו

נא ליקוטם יקרים לשבתות ומועדים המערכת
 נו מכתבים אל המערכת
 סר ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות להמערכת

© Copyright 1997

by Cong. Shaare Zion

קול דמי אחינו צועקים

אחינו מו"ה יוסף הי"ד
יצאה נשמתו בתום המלחמה באשמת הרשעים
ביום ט' סיון תש"ה
ונקבר בעיר וועלץ, עסטרייך
ובניו הבחורים אברהם הי"ד, ומשה אהרן הי"ד
שנתלו בידי הגרמנים הארורים ימש"ו
והכריחו לאסירי מחנה פלאשוב לעבור לפני גופותיהם

* * *

אחינו מו"ה ירוחם הי"ד
שנרצח ע"י הגרמנים הארורים תושבי העיירה זאלצניטשער
הסמוך לברוינשווייג
ואתו עמו מאה שמונים וחמש קדושים
ביום ד' שבט תש"ה
ונתגלה לנו לאחר ג"א שנה שזכה לקבורה שם
ואשתו מרת פראדל הי"ד, ובתו חנה הי"ד

* * *

אחינו מו"ה שלמה הי"ד
שנרצח בפנינו על ידי הצר הצורר געטא ימש"ו במחנה פלאשוב
ביום י' אייר תש"ג
ועינינו יוצאות וכלות ואין לאל ידינו
ואשתו מרת חנה בת ר' זימל וויינשטאק הי"ד
ארץ ארץ אל תכסי דמם ואל יהי מקום לזעקתם
עד יזקף וירא ד' מן השמים
וינקום נקמתו ונקמת דם עבדיו השפוך כמים.
תהא הדפסת הקובץ הזה לנחת ולעילוי לנשמותיהם הטהורות

הונצח ע"י האחים,
חיים, ויעקב יאטשא
בני מו"ה אליהו יהודה שפיעלמאן ע"ה הי"ד
מסקאוויץ

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי מורי
הנה"ח מו"ה שלמה כמו"ה בנימין קנאבלאך ע"ה
נפטר בשם טוב
ראש חודש סיון שנת תשנ"ה לפ"ק

* * *

זקיני הנה"ח מו"ה בנימין כמו"ה אלטר חיים ע"ה
זקינתי מרת הענא בת מו"ה שלמה ע"ה
בנם הב' יוסף צבי ע"ה
שלתם נהרגו עקה"ש ביום י"ז לחודש אלול שנת תש"ג לפ"ק
בנם הב' יהושע דוד ע"ה
נפטר בגלות סיכור ברוסיה ביום ו' אייר שנת תש"א לפ"ק

* * *

זקיני הנה"ח מו"ה יהושע העשיל כמו"ה אברהם ע"ה
נפטר בגלות סיכור ברוסיה ביום ט"ז מרחשון שנת תש"ב לפ"ק
זקינתי מרת חנה גאלדא בת מו"ה חיים יהודה ליב ע"ה
נפטרה בגלות סיכור ברוסיה ביום ח' טבת שנת תש"א לפ"ק
בנם הב' אברהם ע"ה
נפטר בגלות סיכור ברוסיה ביום ט' כסלו שנת תש"ב לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנו ונכדם,
בנימין קנאבלאך

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת אבינו

הנה"ח מו"ה ישראל אברהם הלוי במו"ה יהושע הלוי ע"ה

נפטר בשם טוב וכשיבה טובה

ביום ו' לחודש אייר שנת תשנ"ז לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

יהושע הלוי וויינפעלד

יוסף יצחק הלוי וויינפעלד

יחיאל גרשון וויינפעלד

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

מרת שרה נעבא בת מו"ה חיים יוסף ע"ה ניכטבורגער

נפטרה בשם טוב

ביום י"ד לחודש סיון שנת תש"ן לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י חתנה,

יעקב דאסקאל

מוזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה
המפורסמת במדותי' הנעלות ומפעולתי' הנשגבות
והסתפקה במיעוט כל ימי'
מרת הינדא צירל גערמאן ע"ה
בת הרה"ג ר' בנימין חיים הלוי פעלדמאן שליט"א
נכרת הגאונים הקדושים, מהר"ל מפראג, ר' שלום שכנא אבד"ק לובלין,
הרמ"א, מהרש"ל, ר' אליהו בע"ש, הש"ך, הסמיכת חכמים, היעב"ץ,
ולמעלה בקודש

נפטרה בשם טוב
ביום כ"ז לחודש אייר שנת תשנ"ז לפ"ק
אחר סבלה יסורים ומכאובים עשרים ושש שנה
אשר קיבלתם באהבה בבטחון ובאמונה מהורה

תהא נשמתה צרורה כצדור החיים

הונצח ע"י בני',

יוסף שלמה גערמאן
יעקב יצחק גערמאן
צבי אליעזר גערמאן
פינחס מרדכי גערמאן
בן ציון גערמאן

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

חג השבועות

איתא במדרש (שמו"ר פכ"ח) כשעלה משה למרום לקבל את התורה בקשו מלאכי השרת לפנוע במשה, צר הקב"ה קלסתר פניו של משה דומה לאברהם, ואמר להם הקב"ה, אי אתם מתביישים הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו. ולכאורה קשה להבין, וכי בשביל שאכלו אצלו פעם אחת יוותרו המלאכים על חמדה ננוהה כזו. ובכלל יש להבין איך בא כביכול בעלילה וערמה ח"ו כאילו משה רבינו הוא אברהם, הלא חותמו של הקב"ה היא אמת.

ואפשר לומר בביאור דברי המדרש, כי ידוע שיש שני סוגי צדיקים ועובדי ד', האחד, מי שיושב סגור ומסוגר בחדרו ועוסק כל היום בתורת ד', להגות בלימוד התורה"ק הנגלה והנסתר, ומתבודד בינו לבין קונו, ואינו מעורב כלל עם הבריות ללמד להם את הדרך אשר ילכו בה, ומחמת כן, אין לו שום ביטולים ומניעות, והוא יכול לעלות במדרגות בסולם העולה בית א"ל, לחדש חידושי תורה, ולהשיג השגות בעבודת ד'. אמנם בני האדם אשר סביבו, אינם נשפעים ממנו ואין להם שום טובת הנאה מכל צדקתו ומכל מעלותיו, שהרי אין לו שום קשר ושייכות עמהם.

לעומת זה יש צדיק מסוג אחר, אשר בנוסף לעסקו בתורה ובמצות, הוא יוצא ובא ללמוד וללמד דעת את העם, והוא אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ובני ישראל נהנים ממנו עצה ותושי', ולא עוד אלא שהוא מוותר על עליותיו בתורה ומדרגות שלו, והכל כדאי לו, ובלבד שיפעול לטובה להשפיע על זולתו שגם הם יתנהגו בדרך ד'.

והנה קבלנו מרבתינו ואבותינו הק', כי אף שהסוג הראשון הוא טוב מאוד, אבל משובח ממנו הוא הסוג השני, דהיינו אותו הצדיק אשר משפיע על אחרים לטובה, כי על ידי שיש מי שיוזרה לעם בני ישראל את דרך ד', יש המשך וקיום לעם בני ישראל לדור ודור. ומשל למה הדבר דומה, להרבה אנשים היושבים יחד בבית בימות החורף וקר להם, והנה קם אחד, שלא אכפת לי' צער הציבור, ולובש לעצמו בגדים חמים ויחם לו, הנה אף שאת נפשו הציל, אבל לאחרים לא הועיל מאומה, כי עדיין קר להם, [והיינו דאמרי אינשי "א צדיק אין פעלץ"]. אמנם ה' שם אחד שהשתדל להביא עצים, והסיק את התנור להחם את כל הבית, ועי"ז נעשה חם לו, וגם לאחרים. הרי השני משובח מן הראשון.

ובענין זה פ' הנה"ק מוה"ר שלום מבעלזא זצ"ל הפסוק בפרשת נצבים, הנסתרות לד' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת, הנסתרות, כלו' אותם צדיקים נסתרים אשר עובדים את בוראם בסתר ובחדרי חדרים, ואין לבני דורם תועלת מהם, לד' אלקינו, מעלתם היא רק כלפי שמיא אשר לפניו נגלו תעלומות כליות ולב, אמנם והנגלות, אותן לומדי תורה ויראי ד' המראים כלפי חוץ דרכי ד' ותורתו, והם משפיעים כאתנולא גם על אחרים, לנו ולבנינו עד עולם, על ידם יש תיקון לנו ולכל הדורות הבאים, כי הם מקרבים

נשמות בני ישראל תחת כנפי השכינה, ומלמדים אותם לשמור לעשות ולקיים את כל דברי התורה הזאת.

ובזה יש לפרש המסורה אשר הובא בבעל הטורים בפרשת משפטים, ג' פעמים ונג"ש, האחד, ונגש משה לברו אל ד' והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו (שמות כ"ד), ואידך, ונגש הכהן ודיבר אל העם ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם (דברים כ'), והכתוב השלישי, ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים במושך הזרע וגו' ושבתי את שבות עמי ישראל (עמוס ט'). ולדרכינו יתפרש דברי המסורה על ענין הנ"ל, דהנה משה נקרא הת"ח והעובד ד' כאו"ל אתפשטותא דמשה בכל דרא, ואמרו (שבת ק"א ע"ב) משה שפיר קאמרת, ושה"כ, ונגש משה לברו, הכתוב מדבר כאן מאותו הת"ח המתבודד בד' אמותיו לברו אל ד', והם לא יגשו, שאינו משגיח על בני דודו שגם הם יגשו ויתקרבו אל הקדושה, וממילא, והעם לא יעלו עמו, אין תועלת להכליל ישראל מעבודתו, כי לא הרים אותם למדרגתו.

ואח"כ מביא הפסוק השני את הבחינה השני', ונגש הכהן ודבר אל העם, הכהן הוא הת"ח העומד לשרת בקודש, כלשון הכתוב, שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב'), היינו מי שמרחיב גבולי הקדושה ואינו מסתגר בביתו, אלא הוא יוצא ומדבר אל העם, ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, שהוא מוכיחם ומייסרם ומחזק את ידיהם במלחמת היצר ומעודדם שילחמו את אויביהם הפנימי במסירת נפש.

ובא הכתוב השלישי לפאר ולדומם את הדרך השני שהוא העיקר, כי ממנו יוצא תועלת לד' לתורתו ולכלל ישראל כולו, ושה"כ, ונגש חורש בקוצר, הכתוב אומר אל הת"ח והעובד ד', אשר עד הנה ה' שותק ומחרי"ש, שיצא ממסגרתו, מסגרת השתיקה, ויגש אל העם אשר דעתם קצרה. והנה דורך ענבים, רומז אל הצדיק השותק ואינו שוחר מוסר לבני גילו, ע"ד אומרים ז"ל (מנחות פ"ז ע"א) שהדיבור רע ליין, נמצא שהדורך ענבים הוא שותק, ואמר הכתוב שיגש הדורך ענבים במושך הזרע, וישתדל להמשיך בדיבוריו את זרע בני ישראל להכניסם תחת כנפי השכינה, ועי"ז, ושבתי את שבות עמי ישראל, שבני ישראל ישובו אל ד', וידעו להתנהג בדרך הישר והרצוי, כי זהו עיקר תפקידו של הכהן, הת"ח והצדיק בכל דור ודור, להזריח את אור תורת ד' על כל הנלוים אליו, וכמו כן חוב קדוש זה מוטל על כל אחד ואחד להשפיע על זולתו ממה שחננה הש"ת. והנה כתוב בספה"ק תפארת שלמה פ' יתרו, על הפסוק וירד משה מן ההר אל העם, ופי' רש"י ז"ל מלמד שלא ה' פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם. ויש לתמוה איזה עסקים היו לו למשה רבינו, וכתב לפרש, כי משה רבינו ה' טוב עין בתורתו, והגם שהוא הבין וידע כל שרשי המצות וסודות התורה והי' יכול לישב כדד לעצמו, מ"מ לא התרשל מללמד את העם כל עמקי הסודות כאשר למד מפי הגבורה. וזהו שלא ה' פונה לעסקיו, לכוון כוונות גבוהות שהם עסקיו, אלא מן ההר אל העם, עכרה"ק.

ובזה יש לפרש המדרש המובא בראש אמרינו, כי בשעה שעלה משה למרום לקבל את התורה, טענו המלאכים, הלא אנחנו יותר מסוגלים להבין ולהשכיל בפנימיות וסודות התורה, ומה אנוש כי תזכרנו, קרוץ מחומר, תנה הודך על השמים, ואנחנו עלה נעלה במדרגה בתר מדרגה, ונעבדך באופן הכי נעלה, ונלמוד תורה בקדושה יתירה ובהשגות גבוהות, לזה צר הקב"ה קלסתר פניו של משה דומה לאברהם, לא עשה בזה איזה ערמה ח"ו, רק הראה אותם את מעלתו של משה רבינו, שהוא עובד ד' במדתו של אברהם אבינו, אשר כידוע מהמפרשים שביארו החילוק בין אברהם אבינו לנח, שאצל נח כתיב את האלקים התהלך נח, דהיינו בינו לבין קונו, אבל את דורו לא הציל מאבדון במי המבול, משא"כ אברהם אבינו, הודיע ופרסם אלקותו בשמים ובארץ, וזהו שאמר הקב"ה להמלאכים, לא זהו שירדתם אצלו, הכוונה, כי בעת שבאו המלאכים אליו, הי' עסוק בקבלת פני השכינה והתגלות אלקות, ומ"מ כשראה והנה שלשה אנשים נצבים עליו, אף שסבר שהם ערביים, עזב אברהם את כל המדרגות, ורץ לקראתם לקיים הכנסת אורחים ולפרסם אלקותו בעולם. ובאמת מן הראוי הי' שאברהם אבינו לא יביט עליהם, רק יאחז צדיק דרכו בקודש לבוא למדרגה יותר גבוה, אבל אברהם אבינו וויתר על הכל, כי כל מנמתו היתה לפרסם אלקותו ית"ש בעולם, וזו היתה גם מרתו של משה רבינו, וירד משה מן ההר אל העם, כדברי התפארת שלמה הנ"ל, שלא הי' פונה לעסקיו, כי ת"ח וצדיק ועובד ד' אמתי, צריך להשתדל ללמוד עם אחרים ולהשפיע עליהם כיד ד' הטובה עליו, לכל אחד ואחד לפום שיעורין דילי, ובשכר זה זכו בני ישראל לקבל את התורה ולא המלאכים.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעמרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן
אצל נכדו
הרב מו"ה אליעזר שמעון הורוויץ שליט"א

ונביע בזה ברכתינו מעומק לבבינו שיזכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח
רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.
כעתירת וברכת,
המערכת

דרוש בשבח אמירת תהלים

מהגאון מוה"ר ישראל בומלין אבד"ק קאפענהאגין זצ"ל^(א)

ענין מוסר על ביטול הגדת תהלים

בספר נחלת בנימין (מצוה פ"ד) כתב טעם קרבן, להיות דורן לפיו של שטן ונסתם המקטרג, אבל עיקר כפרה צריך תיקון החטא על ידי תשובה ומעשים טובים. ולשון ספר עמודי שש, היקודה של אש שהי' בקרבן, דוגמתו בתפילה, כוונת הלב, כמו שכתוב (תהלים ל"ט) חם לבי בקרבי תבער אש, וכמו שהמחשבה רעה של חוץ לזמנו וחוץ למקומו מפגלת הקרבן, ה"ה כשעומד בבית הכנסת ומהרהר בעסקיו, מפגלת התפילה, אמור מעתה לכל דבריהם שוה תפילה לקרבן. ורז"ל אמרו תהלים נקרא זמירות, שמוזמרת המקטריגים, ולכן אומרים תהלים קודם התפילה. ולפי מ"ש לכל דבריהם דומה תפילה לקרבן, וכמו תהלים מוזמרת ומבטלת המקטריגים, הכי נמי תפילה, א"כ למה תקנו תהלים קודם התפילה. אבל לפי מ"ש בעל עמודי שש, דבקרבן גופא שייך קיטרוג, דהיינו אם מפגל הקרבן במחשבה זרה, הכי נמי אם מפגל התפילה במחשבה זרה, שייך נמי קטרוג, ולהכי תקנו תהלים קודם התפילה.

והנה נגמרא דזבחים מסיק, דלא שייך פיגול בקרבן ציבור אלא בקרבן יחיד, ולפ"ו הדרא קשיא לדוכתי, אמאי תקנו לומר תהלים קודם תפילת ציבור, הניחא למ"ד (ברכות כ"ו ע"ב) דתפילות אבות תיקנו, ותפילה לאו דין קרבן, א"כ אין חילוק בין יחיד לצבור, ולשניהם צריך תהלים לאומרו.

ונראה דזה פלוגתיהוה בפסחים (ק"ז ע"א), ר"א אומר כל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהלים נגד עצמו אמר, דר"א סבר תפילות נגד תמידין תיקנו, א"כ תפילה וקרבן שניהם שווים לכל הדברים, וכמו קרבן מבטל המקטריגים, הכי נמי תפילה דינה כמוה, ואותה פעולה שעשה תהלים, כמו כן עשה תפילה, ומאי אמרת דאי משום פגול תקנו זמירות, א"כ לא שייך זה בציבור, י"ל דלהכי סבר ר"א כל שירות ותשבחות שאמר דוד בתהלים נגד עצמו אמר. אבל לאידך מ"ד תפלות נגד אבות תקנום, ולא דמי כלל לקרבן, ועיקר תהלים משום המקטריגים, א"כ כל שירות ותשבחות שאמר דוד, נגד ציבור אמרה.

אמנם לדעת הרשב"א בתשובה סי' קמ"ח דמלך דינו כציבור, קשיא לר"א דהא דין קרבן ציבור יש לו. וצ"ל דוד דין יחיד הי' לו, וראי' דאמרו רז"ל (ע"ז ד' ע"ב) לא הי' דוד ראוי לאותו מעשה אלא להורות תשובה ליחיד, וזה שאמר דוד, רבים אומרים לנפשי, שונאים שלי אומרים דין רבים יש לי כדן מלך, והאיך אמר

(א) הוא בנו של הרבני מוה"ר יששכר בער בומלין מגלוגא (בנו של הגאון מוה"ר צבי אבד"ק פלאצק זצ"ל, שהי' בנו של הגאון מוה"ר נתן פיישל אבד"ק ווינא זצ"ל). נתגל על ברכיו של קגו חורגו הגאון מוה"ר יצחק שטיינמרג זצ"ל. בשנת ת"ס לערך נתקבל לאבד"ק קאפענהאגין. נדפס ממנו ספר אהל ישראל על דיני שחיטות ובריכות. נפטר בשנת ת"ץ לערך. - דרוש הנוכחי הועתק מכתב"ק המונח באוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מוה"ר שאול הוטשערעד נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

ראוי ה' לאותו מעשה להודות תשובה ליחיד, ולזה כוונת רז"ל במדרש ילקוט, אעפ"י שעשדה זקנים אמרו תהלים, כולהו לא זכו אלא דוד מלך ישראל דייקא, מפני שונאיו שהיו אומרים מפני שהוא מלך דינו כרבים, ולהכי זכה לתהלים, דדינו כיחיד. ולזה כוונת רז"ל (ירושלמי ברכות פ"ב ה"א) במה שאמר דוד אגודה באהלך עולמים, שיאמרו תהלים בבתי כנסיות ובתי מדרשות במקום כנופיא, דו"ק.

ובזה יתבאר לנו גמרא דירושלמי (ברכות פ"ב ה"א) ר' יוחנן הוה מסתמך על ר' יעקב בר אידי, והוה ר' אלעזר חמי לי' ומטמר מן קדמוהי, אמר תרין עביד לי הדין בבלי, חדא דלא שאל שלומי, וחדא דלא אמר שמעתתא מפני. ויתבאר ע"פ גמרא דיומא דף כ"ז, אמר דבא לא משכחת צורבא מדרבנן דמורה אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר, לוי דכתיב יורו משפטיך יעקב, יששכר דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל, ואימא מיהודא דכתיב יהודא מחוקקי, אסיקא דשמעתתא אליבא דהילכתא קאמינא. והקשה מוהרש"א מהא דאמרינן בחלק (סנהדרין צ"ג ע"ב) הלכה כדוד מכל מקום, וה"נ אמרינן בעירובין (נ"ג ע"א) דוד גלי מסכתא, היינו דוד שהי' מלך, ולכאורה יש לעיין, אטו משום דמלך הי', הלכה כמותו, אטו בכבוד מלכותא תליא מלתא.

אבל לפי מ"ש יפה תואר לא קשה מירי, דכתב יש לחלק בין יחיד לרבים, יחיד אין רשאי להורות אלא דאתי משבט לוי או יששכר, אבל רבים רשאים להורות, וסנהדרין יוכיח, אטו סנהדרין דוקא מהני ב' שבטים היו. ולפ"ז לא קשה מירי, דהלכה כדוד מ"מ, אע"ג דאתי משבט יהודא, דמלך דינו רבים. עוד כתב יפה תואר, דיש חילוק, בהנהו ב' שבטים רשאי לומר אף מה שלא שמע מרבו, משא"כ בשאר שבטים אין רשאי לאומרו אלא א"כ מה ששמע מרבו. ולפ"ז אין חילוק בין יחיד לרבים.

ובווי העמודים מחלק בפלוגתא דלעיל אי תפילה נגד תמידין תיקנו או לאו, דלמ"ד נגד תמידין, לפי זה שפיר אמר ערב ובוקר וצהרים, כי כל תפילה יש לו זמן בפני עצמו, כמו קרבנות של שחר קרב והולך עד ד' שעות, ותמיד בין ערכים עד פלג מנחה, ולמ"ד תפילות אבות תיקנו, יכול להתפלל שלשתן בבית אחת, ובלמד שיתפלל קודם שיצא מפתח ביתו. ואמרו רז"ל (ברכות י"ד ע"א) כל הנותן שלו' קודם שיתפלל כאלו הקריב בבמה, ופי' מוהרש"א דתפילות נגד תמידין תיקנו, דומה דמניח קרבן והקריב בבמה. ולפ"ז יש ללמד זכות על ר' אלעזר, דסבר תפילות נגד תמידין תקנו, וכל תפילה זמן בפני עצמו, וכשראה לר' יוחנן, עדיין לא הי' מתפלל ואסור ליתן שלו' קודם שיתפלל, ולהכי מטמר מקמי', ומאי אמרת אי נגד תמידין תיקנו אמאי תקנו לומר תהלים, הא ליכא למימר משום פיגול, הא אין שייך פיגול בקרבן ציבור. וי"ל דר"א אויל לשיטתו, דוד נגד עצמו אמר, ומאי אמרת דוד מלך הי' ודינו כרבים, הוא סבר דדינו כיחיד, ומאי אמרת למה הלכה כמותו והלא יחיד הוא ואתא משבט יהודא, וי"ל כתיורו ב' דאין חילוק בין יחיד

(ב) יש לעיין, דהך עובדא דירושלמי כמס' ברכות, הי' בר' אלעזר תלמידו של ר' יוחנן, והך מימרא דמס' פסחים קרי' ע"א, דרוד המלך כנגד עצמו אמרן, הוא מאמר התנא רבי אליעזר, יעו"ש.

לרבים, אלא דיש חילוק דייחיד צריך לומר בשם רבו, אבל תרתי עבד לי הדין בבלי, דלא אמר הלכה בשמי, מהופך הדבר, דו"ק.

ונ"ל דזה שאמר דוד (תהלים פ"ו) שמרה נפשי כי חסיד אני, ואמרו רז"ל (ברכות ד' ע"א) שכל מלכי מזרח ומערב ישנים וכו', ואני ידי מלוכלך כרם כדי לטהר אשה על בעלה. ומאי אמרת דלא משכחת צורבא דרבנן וכו', ולזה אמר, ולא עוד אלא כל מה שאני עושה נימלך אני במפיושת רבי, ולא אמרתי דבר אלא בשם אומרו, דו"ק נ"ל.

במס' קידושין דף ע"ב

מהגאון מוה"ר יצחק שאבדלים דיין דק"ק פרעשבורג זצ"ל^(א)

במס' קידושין דף ע"ב ע"ב כגמרא, הלכה כרבי יוסי דממזרין מותרין לעתיד. ותימה הלכתא למשיחא, וכה"ג הקשו תוס' בריש מס' יומא (י"ג ע"א) גבי הלכתא כרבי יוסי גבי ראשון חזור לעבודתו, ע"ש. (ומצאתי אח"כ במס' זבחים מ"ה ע"א, הקשו כן התוס', ותיירצו בדוחק).

ונראה לתרץ, דיש נפק"מ לדינא על פי מה דאיתא בפרק הערל (יבמות ע"ח ע"ב) דאמר ריש לקיש ממזר לאחר עשרה דורות נקבות מותרת, משום דגמרינן מעמון, משום דגבי ממזר לא כתיב אלא עד דור עשירי ולא כתיב עד עולם, רק דגמרינן מעמון דכתיב בי' עד עולם, ומה להלן נקבות מותרין, אף כאן. ומקשה מן מתניתין דתנן ממזרין ונתנינן אסורין איסור עולם, אחד זכרים ואחד נקבות, ומשני, הא כמאן דאמר דון מינה ומינה, וריש לקיש ס"ל כמ"ד דון מינה ומינה, ומתניתין ס"ל כמ"ד דון מינה ואוקי באתרה, וא"כ לא גמרינן מעמון אלא דאסורין עד לעולם, ואוקי באתרה דאסורין אחד זכרים ונקבות.

ויש להקשות למ"ד דון מינה ואוקי באתרה, א"כ הא ממזר כתיב קודם בתורה, ואח"כ כתיב עמון, א"כ הוי לי' לכתוב עד עולם קודם גבי ממזר. בשלמא לר"ל ניחא, דאי הוי כתיב קודם גבי ממזר עד עולם, הוי אמינא דגם נקבות אסורין לאחר עשרה דורות, ומש"ה לא כתיב עד עולם, אבל למ"ד דגם נקבות אסורין לעולם, קשיא למה לא כתיב גבי ממזר עד עולם. ונראה לי דמשום האי טעמא לא כתיב גבי ממזר עד עולם, לרמז דלא יהיו אסורין לעולם, דאליהו יטהר ממזרין. אבל אי אמרינן כרבי מאיר, דלא יהיו מותרין לעתיד לבא, א"כ הדרא קושיא לדוכתי' למה לא כתיב גבי ממזר עד עולם, אלא ע"כ דגמרינן מעמון דלאחר עשרה דורות מותרין הנקבות. ולפ"ז קאמר שפיר הלכה כרבי יוסי דממזרין מותרין לעת"ל, וא"כ י"ל שפיר דון מינה ואוקי באתרה, דנקבות אסורין לאחר עשרה דורות, והא דלא כתיב גבי ממזר עד עולם, דכשיבוא אליהו יהיו מותרין, ודו"ק כי נכון הוא.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ב עמוד י"ד. - דבר זה הועתק מפנקס חידושי המונח באוצר, "כנסת ישראל" של ידידנו הרבני הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה ישראל שפערן ג"י מלונדון. זכות המצוה יגן בעדו לנצח.

בענין אין משקין שתי סוטות כאחת

מהגאון מוה"ר מאיר אבד"ק קאסמנטיץ ישן זצ"ל^(א)

זה לשון הרמב"ם (פ"ד מהל' סוטה הלכה ב'), אין משקין שתי סוטות כאחת, ולא חילק בין כהן אחד לשני כהנים, ותמוה, דהוא מוכרח בגמרא במס' סוטה (דף ח' ע"א), ומייתי לי' בעל מגן אברהם בהלכות קריאת התורה סי' קמ"ז סעיף ח', ומחזר למצוא ישוב, ואוסיף קמחא, ע"ש.

ונ"ל באופן מרווח, לפי הכלל דהלכה כר' יהודה במקום ר' שמעון, ולא נחית הרמב"ם לחילוק הגמרא, כי הרמב"ם יפסוק כר' יהודה. - דהנה איתא בגמרא שם טעם לר' שמעון, כדי שלא יהי' לכה גם בחבירתה, ולר' יהודה משום דכתיב אותה לברה, ואיכא ביניהו רותתת, ומקשה הגמרא רותתת מי משקין, והא תניא אין משקין שתי סוטות כאחת, לא קשיא כאן בכהן אחד וכאן בב' כהנים. ומקשה תוספות (בר"ה והא), הא טעמא דתוספתא משום דאין עושין מצות חבילות חבילות, ואינהו בקרא פליגי, ואין עושין מצות חבילות חבילות, הוא מררבנן.

ובישוב דברי התוס' נבוא לביאור הרמב"ם, דהא יש לדקרק בגמרא, דנקטינן בלישנא ורותתת מי משקין, משמע דהקושיא אליבא דר' שמעון, הא גם לר' יהודה קשה, למה לי אותה לברה, תיפוק לי' משום אין עושין מצות חבילות חבילות. מיהו לר' יהודה לא קשיא מירי, דאיכא למימר כתמיהת תוס', דהא דאין עושין מצות חבילות חבילות הוא רק מדרבנן, אבל לר' שמעון דאיהו דרש טעמא דקרא, וחילק בין רותתת, לימא דהך טעמא דאין עושין מצות חבילות חבילות, ולא נצטרך להקל ברותתת, וזהו קושיית הגמרא. ומשני לא קשיא וכו', והכוונה, דאי חלוקא דר' שמעון קולא הוא, שייך להקשות דנימא טעמא דאין עושין מצות חבילות, ונחמיר גם ברותתת, אבל אי יודה ר' שמעון היכי דאיכא טעמא דאין עושין מצות חבילות חבילות, ולא מהני רותתת, רק דקאמר ראף בדלא שייך טעמא דאין עושין מצות חבילות חבילות, דהיינו בשני כהנים, אסור משום שלא יהא לכה גם בה, דילמא שלא יהי' גם בה היא טעמא דקרא, והחמיר ר' שמעון, לכן הוצרך ר' שמעון לומר הטעם שלא יהי' לכה גם בה. נמצא כל זה קשה לר' שמעון, אבל לר' יהודה לא קשה קושיית הגמרא כלל, ולא צריך לחלק בין כהן אחד ובין ב' כהנים, ורמב"ם פסק כר' יהודה, ומש"ה לא חילק בין ב' כהנים לכהן אחד, ודו"ק היטב.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"א עמוד ט'. - מחמת שהדברים נכתבו בקיצור, הוספנו פה ושם איזה תיבות, להקל על המעיין. - דבר זה הועתק מכתב"ק והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

גליון ספר קצות החושן

מהגאון מוה"ר צבי הירש העללער זצ"ל

אבד"ק בריגל ובאניהאד

סי' קפ"ח סק"ב. והוא גופא קשיא דלמה לא יהי' השליח כמותו לאחר מיתה, כיון דכבר נעשה שליח בחייו, וגוסס נמי הרי הוא כמת לדעת כמה פוסקים, ואפ"ה כל שמינה אותו לשליח קודם שהי' גוסס, השליח במקומו אפילו אחר שנעשה גוסס. נב. ועיין מזה ברא"ש פ"ב דקידושין סי' ע"ז מה שכתב שם בדיון גוסס.

סי' ר"א סק"א. כתב במדרכי שבת פרק הבונה ז"ל לדרכינו יחיאל, הא דמשימותא קניא דוקא בדבר הכא לעולם ומועיל בו הקנין, הלכך מועיל המנהג להחשיבו כקנין גמור, אבל דבר שלא יועיל בו קנין, כגון בדבר שלא בא לעולם, לא מצוינו שיועיל בו המנהג להחשיבו כקנין גמור, עכ"ל.

נב. ועיין תשו' הרא"ש כלל י"ג סימן כ' שכתב בהיפוך זה, עי"ש. ועי' עוד כלל י"ב סימן ג' בשם מוהר"ם ז"ל, ודו"ק.

סי' ר"ט סק"א. הרמב"ם כתב בפ"ז מאישות ז"ל, האומר לחבירו אם תלד אשתי נקיבה תהא מקודשת לי אינה כלום, ואם היתה אשת חבירו מעוברת והוכר העובר הבת מקודשת עכ"ל, ונראה מדבריו דס"ל דעובר ה"ל דבר שבא לעולם. נב. ועיין בכל זה בספר מחנה אפרים הל' מוכר דשלב"ל סי' א' באורך.

שם בסופו. ובספר בני יעקב ראיתי שכתב ז"ל, וגבי עובר דלא קנה מפורש בירושלמי וכו' וכתב הרמב"ם בפרק כ"ג מהל' מכירה והמור בסו' הגו' דאפי' אם הבהמה מעוברת או השפחה לא קנה, אע"ג דגבי קידושין ס"ל להרמב"ם דבהוכר עוברה מקודשת, מ"מ גבי מכר ס"ל דאפי' הוכר עוברה לא קנה וכו'. ותמהני בדבריו שכתב בשם הרמב"ם פרק כ"ג מדין מוכר עובר ולא הוזכר שם כלל מדין מוכר פרתו ושפחתו, ולא כתב שם אלא מדין המזכה לעובר דלא קנה וכו', ולא כתבו אלא לענין זכו' הוי לי' כמו שלא בא לעולם, אבל למוכרו נראה דס"ל דיכול, כמו שכתב לענין קידושין דהוכר עוברה מקודשת.

נב. ועיין בטור ריש סי' ר"ט ובבית יוסף שם וברמב"ם פרק כ"ב מהל' מכירה, ושם מבואר כדעת הרב בעל בני יעקב ז"ל.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ח עמוד י"ג. - הערות הללו הועתקו מכת"ק בגליון ספר קצות החושן שלו (חלק שני), המונח בגנזי ירדינו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. זכרה לו אלקי לשובה.

ס' ר"ב סק"ד. ובשו"ת רדב"ז ס' קל"ד ושו"ת ריש"ץ ס' רס"ד נסתפקו בנודר לפלוני עני אם יכול לשנותו לעני אחר, ע"ש.
נב. ועיין בס' מחנה אפרים הל' צדקה סימן ז' מזה.

ס' רכ"ד סק"ב. אם נגנב או נאבד המקח אחר גמד הקנין שהי' ביניהם בתקיעת כף הנהוג בסוחרים, ואינו ידוע מתי נגנב אם קודם הקנין או אח"כ, נראה דצריך לוקח לשלם דמים משום דכל מי שנולד הספק ברשותו עליו הראי'.
נב. ועיין בתשו' שב יעקב חלק ח"מ סימן וי"ו, ובתשו' עבודת הגרשוני ס' פ"ז עי"ש.

שם. ואם אמנם יש לחלק דהתם במקח שהוול ולא נודע מתי הוול, לא שייך חזקה כלל, ואלו בגניבה ואבידה שייך חזקה, כדמוכח מהאי דסוף פרק כל הנש גבי מפריש תרומה ונגנבו או שאבדו ע"ש, מ"מ ודאי חזקת הגוף עדיפא מכל החזקות וכו'.
נב. עיין בתרומת הרשן ס' (של"ד) [של"ג] בענין גניבה ואבידה אי דמי לחזקת הגוף, ע"ש ודו"ק היטב.

ס' רמ"א סק"ד. אחד החיפוש מצאתי רב קדמון כדברינו אלה, והוא בתשובת הרא"ש כלל ל"ה ס' ב' שם כתב תשובת הרב ר' אביגדור כהן צדק וז"ל, ואותה ששנינו אין אדם יוצא ידי חובתו ב"ט ראשון כלולכו של חבירו אע"ג דיהיב ל' בפירוש הנאת שימוש דהיינו נטילתו לצאת בו, לא נפיק ב' עד דמקני ל' קניית הגוף לשעה לכל הפחות, התם היינו טעמא דכתיב לכם משלכם דקנין הגוף משמע ולא סגי בהנאת שימוש לחוד וכו', עכ"ל.

נב. עיין באסיפת זקנים שם בשם עליות דרבינו יונה ז"ל דהא דלמיפק כ"ע לא פליגי דגם קנין פירות מהני באתרוג, [משום] שאין משועבד לאחר באותו שעה, עי"ש היטב כביאור סברתו, ודו"ק. ועיין רשב"ם שם.

ס' ר"ן סק"א. איברא מדברי הרשב"א והר"ן שם ספ"ק דגיטין נראה מבואר דמתנת שכב מרע אינו אלא לאחר מיתה.
נב. ועיין עוד מזה בחי' ר"ן מיגאש מה שכתב ב"ב דף קל"ז ע"א, ע"ש היטב.

שם סק"ה. ונראה ביאור הדברים משום דק"ל דברים שכלב אינו דברים, והא דמהני אומדן דעתי' שהי' לזה התנאי אע"ג דלא פירש, היינו משום דכיון דאומדנא כך, ה"ל דברים שכלב כל אדם דמהני, וכמ"ש במדרכי גבי נדרי אונסין באומר בלבו היום ועמ"ש ס' י"ב סק"א ע"ש, וא"כ היינו דוקא אומדנא דברירי ה"ל דברים שכלב כל אדם, אבל באומדנא דמספקא, אע"ג דהנותן מחשבתו הי' לתנאי, ה"ל דברים שכלב כיון דאינו בלב כל אדם.

נ.ב. כן הוסיף ביאור באסיפת זקנים שם בב"ב ע"ש, וכן הוא בתשו' מוהרי"ט סי' כ' בחלק ח"מ.

סי' רנ"ג סק"א. ונראה דאע"ג דתוס' כתבו דלא מיירי במתנת שכ"מ, היינו משום דרב יהודה דאמר אורעה כל הפרשה להיות דין, ופרשה ודאי לא מיירי מזה, כיון דתקנת שכ"מ אינו אלא מדרבנן, אבל תוס' מורי דאחר שתיקנו חכמים תקנת שכ"מ ככתובין וכמסורין, דרצו עושין דין, דמה לי נחלה דאורייתא או נחלה דרבנן.

נ.ב. ועיין בכ"ז ובמה שכתב להלן סק"ב, בספר אסיפת זקנים בב"ב מה שכתב בשם רבינו יונה ז"ל, ובסוף הסוגיא משמו של הר"ן ז"ל.

שם סק"ב. וגם הרמב"ם בפ"ג מהל' סנהדרין שכתב שם הך דשלשה שנכנסו לבקר כו' רצו עושין דין, השמיט הך דסליקו מענינא, ואפשר כיון דלפי' תוס' אינו אלא משום אפרוחי כי דינא בכרי, ואינו אלא עצה לדיינים שלא יטריחו בכרי, ואם ירצו ידונו שפיר, מש"ה השמיטו הרמב"ם ויש"ע ורמ"א, אלא מרבדי הטור שהביא פי' הרשב"ם ופי' תוס', משמע דלכתחלה לא ידונו, וצ"ע. נ.ב. ועיין בבעל עיטור סוף מאמר שני קנין (דף ז' ע"א) יע"ש"ה.

סי' רנ"ה סק"ב. ומבואר מסוגיא דנזיר דכל היכא דלא מהני שאלה לחכם, ה"ה דלא מהני חזרה תוך כדי דיבור.

נ.ב. לפי זה בנזירת שמשון דלא מהני שאלה לא מהני לחזור תוך כדי דיבור. ועיין תשו' מוהרי"ט ח"ב סי' ק"ד שפסק דמהני בנזירת שמשון חזרה תוך כדי דיבור, וכן כתב הכנה"ג בשמו, ועיין בירושלמי פ"ז דרמאי משנה ו' דמבואר דכל מקום דלא מהני שאלה לא מהני חזרה תכ"ר ע"ש. אלא שרבדי הירושלמי צ"ע מה שכתב דין זה בתרומה, ועמ"ש שם שנראה שיש ט"ס שם, וצ"ל תמורה.

סי' רנ"ט סק"ב. פיתח מעיר שפיר כה"ג על ידי סימני מדה ומשקל. נ.ב. וע"ש באסיפת זקנים מ"ש בזה בשם הראשונים ז"ל.

סי' ר"ס סק"א. בירושלמי סוף פרק הבית והעלי', כותל שבין שתי מחיצות ונפל, רב ושמואל, חד אמר מחצה לזה ומחצה לזה וחד אמר כולו לזה וכולו לזה, מה מפקה מביניהון, מצא מציאה וכו', וביאור הדברים נראה וכו'. נ.ב. וע"ש בספר פני משה שביאר בענין אחר לשון הירושלמי.

סי' ש"ג סק"א. בלחם משנה פ"ז משכירות כתב בשם הרב מוהר"ר מרדכי מטאלון, דלפי מה דמשמע מפ"י הרמ"ה בסוגיית הגמ', הוי כאלו פי' ואמר שלא השכיר החצר כי אם לתשמישים הצריכים לו, אבל בזכות שה' לו מדרבים אחרים כגון שיהי' חצירו זוכה לו לא זכה לו ולפיכך הוא שלו, עכ"ל. ומשמע מרבדי

דמה"ט חצר השכורה אינו זוכה אלא למשכיר, משום דאינו מקנה לו אלא לתשמישים, אבל לדברים אחרים כגון להיות זוכה לו אינו מקנה לו, אלא משייר אותו כח לנפשו וכו', אבל אם רוצה להיות זוכה לשוכר זוכה לו חצירו. נ.ב. ועיין עוד מזה ברשב"א בחידושי כתובות בקונטרס אחרון מ"ש בזה, יע"ש היטב. - ועיין עוד מזה בלשון האס"ז ב"מ פרק איזהו נשך דף ס"ז ע"ב ד"ה ואי אנבהינהו אסיסני קני, ע"ש היטב.

ס' של"ג סק"ב. ואינו חייב משום שבת לא אהרקי' באנדונריא שהוא בידים, אבל גרמי דשבת פטור, ודו"ק. נ.ב. עיין בתשו' מוהר"מ מלובלין ז"ל ס' ס"א, ע"ש"ה ודו"ק.

ס' שפ"ז סק"ז. ואע"ג דבעה"ת כתב בשם הראב"ד דאנן ס"ל כר' שמעון ראמר כממון, כבר נחלקו רוב הפוסקים והעלו דקי"ל כרבנן. נ.ב. עי' לעיל ס' ד"ש ס"ק א' מה שכתב שם הרב [המחבר] נ"י, ע"ש היטב.

חידושים בענינים שונים

מהגאון מוה"ר דניאל פרוסטיין ראבד"ק פרעשבורג זצ"ל^(א)

שבועות דף כ"ד ע"א. כתבו בתוספות (ד"ה אלא), לתרץ הירושלמי דס"ל דאם נשבע שלא לאכול מצה בכולל, חיילה השבועה ואסור לאכול מצה, כיון שעובר על העשה דמצה בשב אל תעשה, מוטב לבטל המצוה בשב ואל תעשה, מלעבור על השבועה במעשה, ואע"פ דשבועה איתא בשאלה. (ובאמת קשה לי להבין, בכל התורה דעשה רוחה ל"ת, עובר על הל"ת במעשה, ולא אמרינן מוטב לבטל עשה בשב ואל תעשה, וע"כ צריך לומר שבועה שאני). עכ"פ מוכח, דלעבור עבירה במעשה, אף שהיא בשאלה, קשה יותר, מלבטל עשה בשב ואל תעשה. וביבמות דף ה' ע"א איתא בגמרא, רלא מצינו למילף [דעדל"ת] מניזיר מצורע דמגלה בתער מחמת מצות המצורע ורוחה ל"ת ועשה דניזיר, משום דניזיר איתא בשאלה, א"כ עדיף לקיים מצות עשה דמצורע דליתא בשאלה, ועובר על ל"ת ועשה דניזיר במעשה, כיון דאיתא בשאלה. ולפי דברי ר"י (בתוס' הנ"ל) מוטב לבטל העשה דמצורע בשב ואל תעשה, ולקיים הל"ת ועשה דניזיר, אע"ג דאיתא בשאלה, וצל"ע.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קנמ' ו' עמוד ט"ו. - חידושים הללו הועתקו מכת"ק המונח כגנוי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

שבועות דף כ"ד ע"א תוס' ד"ה האוכל וכו', ולריצב"א אין נראה פי' זה דא"כ למ"ד לאו לאכרים עומדת היכי מצי חייל איסור אבר מן החי על עשה דשאינו זכוח וכו', אלא ודאי זוכחת לא אתא לאיסור, דבלא"ה אסורא וקיימא מחיים באיסור אבר מן החי, ולאחר מיתה באיסור נבילה, ולא בא הכתוב אלא להתיר את האיסור, ופי' לך דבשחיטה שריא ולא בנחירה וכו'. והקשה לי הרב החכם ר' יוסף אב"ד דק"ק האליטש, דלפ"ז קשה קושית תוס' באלו טרפות דף ס"ד ע"א ד"ה שאם ריקמה וכו' לרבי מאיר, והוא, המקשים על חזקי' דאמר מנין לביצת טמאה שהיא אסורה מן התורה, שנאמר ואת בת היענה, למה לי הדרשה, תיפוק לי' דכל היוצא מן הטמא טמא, ותימצו דס"ד דשרי משום דליכא מידי דאתי מחי ושרי רחמנא, והך ביצה כי אבר מן החי הוא ושריא רחמנא, הלכך הוי שרי אפי' בעוף טמא, (כדאמרין בבכורות גבי חלב), להכי איצטריך בת היענה לאסור וכו', ע"כ. ולכאורה קשה, לרבי מאיר בפרק גיד הנשה (דף ק"ב) דאבר מן החי אינו נוהג אלא בבהמה טהורה לבד ולא בעוף, א"כ שריותא דביצה לאו חידוש הוא, ולמה לי בת היענה. וע"כ צ"ל דהחידוש הוא דה"ל לאסור משום איסור דאינו זכוח אפי' לר"מ, אבל לשיטת הריצב"א דאין כאן איסור שאינו זכוח, קשה, ע"כ.

ונ"ל לתרץ, דהריצב"א יתרץ הקושיא כמו שכתב הרשב"א בחידושו שם לתרץ קושית התוס', וז"ל, ויש לומר דלענין מלקות איצטריך, דנהי דאסורה באכילה, אבל מילקי לא לקי, ע"כ.

ועוד נ"ל דחזקי' דדריש בת היענה, ס"ל כר' יוחנן בפרק גיד הנשה (דף ק"ב) דאמר לא תאכל הנפש עם הבשר והו אבר מן החי, ובשר בשדה טרפה לא תאכלו והו בשר מן החי, ובגמרא שם (ע"א) מפרשין טעמא דרבי מאיר, משום דכתיב זוכחת מבקרך וצאנך וכו', וסמך לי' לא תאכל נפש עם הבשר, והא תינח אבר מן החי, אבל בשר מן החי דנפקא לן מבשר בשדה טרפה, שאינו סמוך לזוכחת מבקרך, בוודאי נוהג אפי' בעוף לר"מ, וא"כ לרבי מאיר נמי שריותא דביצה חידוש, דה"ל לאסור מצד בשר מן החי.

ולריש לקיש דנפקא לי' נמי בשר מן החי מקרא דלא תאכל הנפש עם הבשר, א"כ בוודאי אימעותי עוף אפי' מאיסור בשר מן החי, אפשר לומר בדרך אחר, דהנה הרשב"א כתב בשם הרמב"ם שם, דאיסור ביצת עוף טמא לענין מלקות, דוקא בתולה באשכול, עיי"ש. ואנקוט בידי פירושו ולא דינו לאמת, לדיון דקיי"ל כר' יוחנן, וכשנתבונן בדעת הרמב"ם, ע"כ כוונתו שהתורה גלה לן אם המית עוף טמא ומצא בה ביצים תלויים באשכול, דבוודאי לא מיירי הקרא בששחט עוף טמא, דאין דרכו לשחטה. והנה התוס' כתבו שם בהתחלת הרבור לתרץ, דקרא דבת היענה לא איצטריך לגופי' אלא למידק מיני' הא בעוף טהור שרי, ומסיימי, ואין הלשון משמע כן, דקאמר מנין לביצת טמאה שהיא אסורה, ולא קאמר מנין לביצת טהורה שהיא מותרת, ע"כ. והא תינח לחזקי', אבל לר"ל איכא למימר שפיר דדרש

(ב) בשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' ע' (בר"ה מ"ש מעלתו) הובא קושיא הנ"ל, והנאון בעל חת"ס תירץ שם כמ"ש כאן, דבעוף איכא איסור בשר מן החי, יעו"ש.

בת היענה לדיוקא רביצת שהורה מותרת, וכגון אם המית עוף שהורה ומצא בה ביצים מעורות בגדין, דס"ד לאסור כר' יעקב בביצה דף ז' דאוסר משום איסור נבלה, קמ"ל קרא, דדוקא בעוף טמא אסור, אבל לא בעוף טהור, וק"ל.

שבועות כ"ד ע"ב. מתיב רבא ברי' דרבה יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ארבע חטאות ואשם אחד וכו', ואם איתא משכחת לה חמש, כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב, מינו דחייל אתמרים חיילא נמי אחלב וכו'. הקשה לי הרב החכם ר' הירש דק"ק קיצעני' לדעת הרמב"ם דס"ל דשבועה חלה על חצי שיעור, תקשי לנפשי' דהא משכחת כשנשבע על חצי שיעור חלב. והלשון יש אוכל אכילה אחת, שייך שפיר, דומיא דכותבת ביוה"כ, עיין בכריתות דף י"ד.

וג"ל לתרץ, דהנה קושיא כזו בלאו דברי הרמב"ם קשה, למה לא מקשה רבא כן על ריש לקיש דס"ל חצי שיעור מותר מן התורה, וכמו שהקשה בתוס' בד"ה שלא וכו', דה"ל להקשות על ר' יוחנן וכו'. לזאת נראה לי דחצי שיעור אינו דומה לכזית ולכותבת, דזה וזה אכילה מקרי, וכדאיתא בכריתות (שם) שאוכל הכותבת או התמרה ממולא בחלב או כוליא בחלבה, שבאכילה אחת חייב על החלב ועל הכותבת ביוה"כ, משא"כ בחצי השיעור, דאינו אכילה, והחויב של שבועה אינו אלא כמו שנשבע שלא לזרוק צדור לים, והחויב משום ביטול דיבורו, ואין החויב משום אכילה, כנ"ל בפשטא.

ועוד נ"ל בהקדמת מה שכתבו תוס' (שם בע"א) בד"ה באיסור הכא מעצמו לא אמרינן, דאיסור הכא מעצמו על ידי עצמו לא אמרינן, אבל מוקדשין שאסורין על כל העולם אמרינן, ועיין היטב במהרש"א שם. ולפ"ז י"ל דרבא דמתיב, ידע נמי לתרץ דאיסור הכא ע"י עצמו לא קתני, ואע"פ דקתני הקדש, שאני הקדש דאסור על כל העולם, אבל על רבה פריך שפיר, כיון דהוא לא מחלק בין איסור הכא ע"י עצמו לאיסור הכא מאליו לענין דינא, הוא הדין דהמשנה ה"ל ליתני ולא לחלק, וכי משני לי' דאע"פ דלענין דינא אין חילוק, מ"מ התנא לא רצה לשנותה, לזאת מקשה לי' תו, והרי הקדש, דלא ה"ל נמי לשנותה, אע"פ דאין חילוק לדינא, אבל לדידי' ניחא, כיון דיש חילוק בין הקדש דאוסר על כל עולם ובין שבועה דאוסר על עצמו, לענין דינא.

ועוד נ"ל דהא רב אשי משני מירי דחייל אפחות מכשיעור לא קתני, ורבא דמתיב ולא ס"ל הכי, י"ל כיון דעכ"פ עכשיו כשמשבתבע, שבועתו על שיעור שלם, אבל אם כאמת שבועתו על חצי שיעור, לא קתני.

גם הקשה לי הרב דק"ק קיצעני' הנ"ל באותו מעמד, על מה שכתב הרא"ש בפ' גיד הנשה (דף צ"ה) ליישב שיטת ר"ת דס"ל לחלק בין קדשים וע"ז לחולין, מהא

דפליגי ר' יהודא ור"ש גבי רמוני בארן בנפל א' מהן לרבוא ומרכוא לשלשה ומשלשה לשלשה, ולשיטת ר"ת, בפירש אחד מהן לחודא שרי. - מצאתי שהרגיש בעיקר זה, הש"ך ב"ד סי' ק"י סקנ"א, ותירץ דמיירי בפירש לפנינו. ואני לא מצאתי ראוי מוכרחת דהרא"ש יסבור אליבא דר"ת דאף בפירש לפנינו מותר, ואדרבה בספר מנחת כהן בשער התערובות דף ק"ה ע"ב (בר"ה הסכרא השנית הוא לר"ת ז"ל), כתב וזה לשונו, הפורש מן התערובות אפי' אם הפרישו במתכווין ולא עוד אלא שמתיר לכתחלה להנידן כדי שיפרשו מן התערובות, ואז מותרים ממעמא דכל דפריש מרובא פריש, ובלבד שיפרשו שלא בפנינו, ול"ל גזרה שמא יקח מן התערובות, ומה שאמר רבא שאסור להנידן משום גזרה זו, סובר הרב דוקא בקדשים דחמירי טפי, אבל בחולין לא גזרינן וכו', ע"כ. ומבואר שם בהדיא דכן הרין לדעת הרא"ש אליבא דר"ת.

והא דלא משני הרא"ש בכוס של ע"ז פירש א' מהן, היינו פירש לפנינו, וכמו שתירץ הרשב"א, נ"ל דס"ל להרא"ש, דלשון פירש בכאן, דומה לפירש דאיתא בפסחים, והתם מיירי בוודאי שלא ראינו שפירש וכמ"ש תוס', א"כ ה"ה הכא הלשון פירש, היינו פירש שלא לפנינו. וגם הא, אף אם נדחוק לפרש פירש דכוס היינו פירש לפנינו, מ"מ ע"כ צריכנא לחלק בין קדשים לחולין, דבקדשים גזרינן אפי' בפירש ממילא, דאל"ה למה ירעה, ובע"ז בוודאי ראוי להחמיר יותר מבקדשים, לזאת ניחא לי' להרא"ש לפרש כפשוטו, דפירש היינו שלא לפנינו, אבל בעולה ותרומה דקתני נפל א' מהן, י"ל שפיר רמיירי בנפל לפנינו וכמ"ש הש"ך הנ"ל.

האמת שראיתי בס' אחד מן האחרונים שהבין בדעת הרא"ש אליבא דר"ת דמתיר אפי' בפירש לפנינו, והוצרך לחלק מהך דפסחים, דהתם הקבוע דאורייתא, אבל אני לא מצאתי ראוי לדבריו, ודו"ק.

במס' גיטין ריש פ' הנזקין (דף מ"ט ע"א). שמעתי להקשות בשם ר' מיכל קיצע שיר' לפי מה שכתב הרא"ש בב"ק דף ו', ראם הויבורית שלו גרוע מעידית דניזק, אע"פ שיש לו בינונית טובים ממנו, צריך ליתן לו מעידית שלו, דמיטב בעינן, או עידית דניזק או עידית דמויק, ע"כ. א"כ קשה, לפי מאי דאיתא בסוגיא שם וכאן, ראם הויבורית שלו אינם שווין כעידית דניזק, צריך ליתן לו בעידית, ה"ל לאשמועינן רבותא טפי, דאף שהויבורית שלו עדיפא מעידית דניזק, צריך ליתן לו מעידית דמויק, דמיטב בעינן, ע"כ. אבל מצאתי בפלפולא חריפתא שפי' דהני שני מ"ד ברא"ש, פליגי נמי אם הבינונית שווין כעידית דניזק, ומה שנקט הרא"ש ששווין יותר, לרבותא, ראית דאמרי דאפ"ה צריך ליתן לו בעידית שלו. וא"כ חיונן דס"ל להפלפולא חריפתא, דפליגי נמי באם הבינונית שווין כעידית דניזק, ואפ"ה

ס"ל להרא"ש כאית דאמרי שצריך ליתן לו בעידית שלו, ואמאי, וע"כ צ"ל דסעמי' דכיון ראינו יכול לסלקו בזיבורית, דגריעי, והניזק בא לגבות במובחר מזיבורית, צריך לשלם לו במיטב המובחר דידו, והא תינח אם הזיבורית גרועין, אבל אם הזיבורית שווין יותר, שבוודאי יכול ליתן לו הזיבורית, דאין כאן סברא כלל לומר דזיבורית השווין ממש כעידית של ניזק מצי מסלק, ובשווין יותר לא מצי מסלק, אלא ודאי כדאמרן. אמנם לפי מ"ש הפלפולא חריפתא שם בתירוץ השני, דפליגי דוקא בשווין הבינונית יותר, קשה קצת. ואף בזה יש לדחוק, דדוקא בבינונית פליגי, אבל לא בזיבורית, ודו"ק.

הערות על שו"ת זרע אמת חלק שני

מהגאון מוה"ר משה חיים סוסקיני דיין בפירינצי זצ"ל^(א)

סי' כ"א ד"ה ובר. ותו יש להקל בנ"ד מצד אחר, וזה משום דאת"ל כמ"ד רבכל האיסורים חתיכה עצמה נעשה נבילה, הרי פסק הש"ך סי' ס"ו ס"ק י' דכיון דבין נמצא דם על החלבון או על החלמון הדבר תלוי במחלוקת וכו' וא"כ אם נטרפה אותה הביצה עם ב' ביצים אחרים, מותר התערובות, דכיון דמדאורייתא Ⓢ מין במינו חד בתרי בטיל, הרי הו"ל ספק דרבנן דאולינן לקולא, ע"ש.

נ. ב. נעלם מעיני הדב המחבר ז"ל דהרב ש"ך תבריה לגזויה לקמן בס' ק"ו, וכתב בפשיטות דבוראי ביצת אפרוח או שיש בו טיפת דם, מין בשאינו מינו בשאר ביצים עיי"ש, וכן כתב הרב ט"ז שם, וא"כ תו ליכא למימר דהו"ל ספיקא דרבנן, אלא דהפס"ח ז"ל בס' צ"ח ס"ק ז' קיים דבריהם הראשונים דאי אולינן בתר שמא האי ביצה מקרי והאי ביצה מקרי, ואי בתר טעמא אולינן, אין כח באותו טיפת דם ליתן טעם בתערובות, ולעולם מדאורייתא ברובא בטיל, עיי"ש. מחס"י.

סי' ל'. הדבר פשוט דאולינן בתר שעה שנורע Ⓢ התערובות, דאז הוא הזמן שהי' ראוי שיהי' נעשה התערובות היתר משום ביטול חד בתרי וכו', אכן Ⓢ הנתחים שאינם ראויים להתכבד לפי המקום והזמן, בטלים חד בתרי.

נ. ב. וכן כתב בפשיטות דרב"ז ז"ל בשו"ת ח"ב סי' רס"ו. מחס"י.

נ. ב. עפ"י יהי' מקצת מיד אסור ומקצתו מותר, ולפמ"ש הגאון מוהר"ר העשל הביאו הבית הלל סי' ק"י, כל שאי אפשר להטריף הכל, יש להכשיר, דאי אפשר לומר חצי בהמה כשרה וחציה טריפה. אך הרב פר"ח בקונטרס אחרון

(א) שימש שנים רבות כדיין בק"ק פירינצי. רבדיו הובאו כמה פעמים בספריו של הגאון מוה"ר חיד"א זצ"ל. נלב"ע ליל שביעי של פסח שנת תקע"ג לפ"ק. - הערות הללו הועתקו מכת"ק בגליון ספר זרע אמת שהי' שייך אליו. בסוף כל העדה, חתם את שמו מחס"י, שהוא נוטריקון משה חיים סוסקיני. ספר זרע אמת הג"ל שייך עתה להרכבי הגניז הנכבד מו"ה שמואל הכהן ראטה נ"י. יצו ר' אתו את הברכה.

בנימוקיו על ספר בית הלל כתב דשפיר יש להכשיר חצי' ולהטריף חצי', דכל מדות חכמים כן, ומי שאינו מורה כך, לא ידע בהא בין ימינו לשמאלו, עיי"ש שמסכים לסברת הרב המחבר נר"ו, ועיין בשו"ת נודע ביהודה י"ד סי' י"ו. מחס"י.

סי' ל"ד. ראיתי בשו"ת מהראד"ב סי' ה' שכתב וז"ל, ויראה דאפי' נודמן לו נבילה לא ימכור אותה אלא ברמים שקנאה ולא יותר כמ"ש בתוספתא גבי לקח בכור למשתה בנו וכו' ע"ש. ודבריו תמוהים לע"ד דאמת דגבי לקח בכור למשתה בנו אמרינן הכי בתוספתא רבי אומר לא ימכרנה אלא לדמיו וכו', אבל אדרכא זהו רא' לסתור וכו'.

ג. ב. הרמ"ע ז"ל בתשו' סי' ל' פירש דתרתני קאמר, לא ישהה אותו להשתכר בו אבל לדמיו מותר להשכירו עיי"ש, ועפ"ז אפי' תימא דק"ל כרבי, כל שאינו משהה להשתכר יכול למכור ולהרווח. מחס"י.

סי' ל"ח. נשאלתי באשה אחת שהתיכה שומן בתוך כרים גדולים של חרס חדשים המצופים בזכוכית, קודם טבילה, ואלו הכלים לא קנאום עדיין בהחלט מיר הגוי, אלא על מנת לבדקם אם ישפכו מימיהם, יחזרום, ועתה עמד השואל ושאל מה יהי משפט השומן הלז.

ג. ב. נעלם מעיני הרב ז"ל דבריו רמ"א בס' ק"כ בסופו וז"ל, ואם עבר ונשתמש בכלי בלא טבילה לא נאסר מה שנשתמש בו ויטבלנו עוד, ופשוט. מחס"י.

סי' מ"ב ד"ה ומעתה דיצא לנו. יין שרוף כיון דמדינא זיעה בעלמא הוא, אלא דאסור רומיא דאפר דיין נסך, מ"מ כיון דאין איסור בכה"ג אפילו ביי"ג גמור אלא מדרבנן כמש"ל בארוכה, דינא הוא לסמוך בזה על הגאונים וכו'.

ג. ב. עיין בשו"ת הריט"ץ סי' ס"ד שכתב וז"ל, אע"ג דביין נסך אסור יין שרופים שנעשו משמרי יין גוים או מצאק? של גוים אע"ג דהוי קיוהא וזיעה, התם שאני דהוי חומרא דיין נסך, ע"כ. נראה דס"ל כדעת הרב נר"ו דהוי איסורא דרבנן, ועם כי הרב פרי חדש בא"ח סי' תמ"ז סי' ג' סתר דבריו מכח תשו' הריב"ש, כבר הרב המחבר הראה פנים דגם הריב"ש מורה בזה. מחס"י.

סי' מ"ז ד"ה והשתא. אמרת ק"ו, ומה אי התם דכל השני ס"ס שלהם מציאות דתרווייהו להקל, אפ"ה משום דהקולי סתרי אהרדי לא עבדינן לא זה ולא זה, כ"ש הכא וכו', דמכח ס"ס אחד ילפינן לאיסור, ומכח ס"ס אחר ילפינן להתיר, רוודאי אית לן למימר דכל חד וחד תיקום אדוכתי, והוי כאילו אין כאן ס"ס כלל, וא"כ אולינן לחומרא.

ג. ב. וכ"כ בס' מנחת יעקב בכללי ספק ספיקא המחודשים אות יו"ד. מחס"י.

שם ד"ה ונבוא. אם יש היתר ע"י היותו מעורב במרק נחש דבר מר כרי לבטל איסורו, גם בזה לבי מהסס.

ג. ב. ובשו"ת כפי אהרן י"ד סי' ב' התיר בפירוש, ולא שת לכו לכל מה שצדד לאסור הרב המחבר נר"ו בדברים נכונים. מחס"י.

סי' נ"ב. בענין קידוש השם וכו' אם הנאנס מצטרף למנין עשרה באופן שיהי' חשוב בפרהסיא וכו', וכן לע"ד גם המפרסם [כלו' הנאנס] הוא בכלל.
נב. וכן כתב בפשיטות הרב יעב"ץ בס' ברכת שמים דף ס' ע"א אות כ"ה. מחס"י.

סי' ע"ד ד"ה ומאחר. את"ל כמ"ד דצד א' בריבית הוי דאורייתא, אכתי יש ספק אי הלכה כמ"ד דהמוכר מלוותו בפחות מותר אפי' קיבל עליו אחריות כל החוב, דאיכא מ"ד הכי וכן כמ"ש מהריב"ל ח"ג סי' ס"א
נב. אשתמיטתיה מ"ש מהרי"ט בשו"ת ח"ב י"ד סי' ט"ל הביאו ס' כנה"ג בס' קע"ג אות י"ט, דמה שהתירו, הוא באחריות דאתי מחמתיה דוקא, ולא בשאר אחריות דלא אתי מחמתיה, וא"כ ליכא מאן דס"ל דיכול לקבל עליו כל מין אחריות אע"ג דלא אתי מחמתיה, ואין כאן ספק ספיקא.

סי' צ"ד בא"ד. וכן מסיק הכה"ג, בענין מחלוקת קנין אין כאן, שבועה אין כאן, בס' ס' הנהגת הב"י אות נ"א, דיכול לומר קים לי וכו'.
נב. שם לא נכנס בתגר זה, אבל לעיל בסעיף מ"ט הביא דעת האומרים קנין אין כאן שבועה אין כאן, ואח"כ דעת הרבה מהאחרונים האומרים דחייב להשלים שבועתו ולא הכריע, ובשו"ת בעי חיי ח"ב סי' פ"ג, שחיבר אחר חיבור ננסת הגדולה, גילה דעתו דחייב להשלים מכח השבועה. מחס"י.

סי' ק"ב ד"ה אכן כ"ז הוא. וכעת ראיתי להרב המובהק והמפורסם מר חביבי הרב ברכי יוסף גר"ו בא"ח סי' תפ"ט אות י"ד דציין תשו' הרב שב יעקב ח"ד סי' מ"ט דגם הוא העלה הלכה זו דכתיבה אינה כדיבור, והש"ג ישי"ג על דברי הרב חוות יאיר סי' קצ"ד הנ"ל עכר"ת, והנאני דכיוונתי לדעתו ז"ל.

נב. ועיין בשו"ת רדב"ז דפוס וינציאה ח"א סימן תקפ"א שכתב וז"ל, ולענין אותם האומרים שלא הוציאו שבועה מפיהם אלא שחתמו על שטר השבועה וכו', אבל לגבי דינא דעתי הוא שיש עליהם לקיים מה שחתמו והוי כאלו השביעוהו אחרים וענה אמר ולא גרע חתימתו מקיום השבועה, עכ"ל. והוא פלא, דסברתו היא נגד כל הפוסקים, וצ"ע. מחס"י.

סי' קט"ז ד"ה תשובה. כתבו הפוסקים דחייב בכבודו [כלו' בכבוד חמיו] כאביו, כמ"ש ב"ד סי' ר"מ סכ"ד.

נב. אחרי המחילה אין גם אחד מהפוסקים שיאמר שחייב לכבד חמיו כמו אביו כמ"ש הב"ח שם, רק שחייב לכבד חמיו סתמא, ולא קי"ל בהך לישנא דשוחר טוב שאומר חייב אדם בכבוד חמיו ככבוד אביו. מחס"י.

בדין ברכת התורה כחג השבועות בבוקר

מהגאון מוה"ר יעקב יהודה ליב פאלק אבר"ק דיהרנפורט זצ"ל^(א)

המ"א סי' תצ"ד מסופק בנעור כל הלילה כמו כחג שבועות, אי צריך לברך ברכת התורה כשיאיר היום, וכתב דמלשון השלחן ערוך סי' מ"ז, רכתב כל זמן שלא ישן אין צריך לברך, משמע אף כשיאיר היום. מיהו קשה, דהא אנן קיי"ל שינה ביום לא הוה הפסק, א"כ י"ל דגם שינת לילה לא הוה הפסק, והא רמברכין בכל יום, משום דאין דעתינו לפטור בברכתנו רק יום ולילה א', וכשהשכים קודם עלות השחר נחשב ליום שלאחריו, תדע דהא לר"ת כשהשכים קודם עלות השחר אין צריך לברך, וכשיאיר היום צריך לברך, ע"כ משום שלא הי' בדעתו לפטור יותר מיום ולילה א', וכן נראה עיקר, והרוצה לצאת ידי ספק, ישמע הברכה ממי שישן.

ומשמע מדבריו אי לית כאן מי שישן, יברך בעצמו, ולכאורה קשה מסוף סי' תרל"ט דהשיג שם המ"א על הב"ח דפסק היכא שאכל בסוכה ובירך בהמ"ו, וזודמן לו דבר לאכול, יברך שנית לישב בסוכה, דלא הי' דעתו מתחילה לפטור רק מאכילה לאכילה. וכתב המ"א, אטו אם יתעטף א' בטלית לפטור בברכתו ער חצי היום, יברך אחר חצות שנית, זה ודאי אינו. ואם יהי' כוונת ר"ת אף כשעוסק באמצע לימודו ויאיר היום צריך לברך ברכת התורה, משום שלא הי' דעתו לפטור רק יום ולילה, איך החליט בטלית „זה ודאי אינו". אבל זה לא קשיא, דסמך עצמו על מה שכתב סי' מ"ז ס"ק י"ב, דכתב שם הש"ע, הלומד בלילה אין צריך לברך כל זמן שלא ישן, וכתב המ"א, משמע אפי' בבוקר, וצ"ע דזה שפיר להפוסקים דשינה הוה הפסק, אבל לדין דאין מברכין על שינת קבע דיום, מה שמברכין בבוקר, משום דהוה כשאר ברכת השחר, דחכמים קבעו לברך בכל יום בבוקר, תדע דהא לר"ת כשעומד קודם עלות השחר אין מברך וכשמאיר היום מברך, ע"כ משום דהוה כברכת השחר, וה"ה כשלא ישן, עכ"פ מברך משום ברכת השחר, שלא הי' דעתנו לפטור רק יום ולילה כתיקון חכמים, ע"כ. ומבואר דכוונתו כמה שכתב שלא הי' דעתנו לפטור רק יום ולילה, משום דתקנת חכמים כן הי'.

אבל דבריו תמוהים לי מאוד, איך עלה על דעתו מחמת מנהגינו שאין מברכין אחר שינת היום, להמציא דין חדש לברך אף בלא ישן כלל כשיאיר היום, מה שאין הדיון כן להפוסקים דשינה מפסיק, דהא כתב להדיא להפוסקים דשינה מפסיק, הדיון עם המחבר, הא מנהגינו דאין מברכין אחר שינת היום, בא מהאגור שהעיד על אביו דלא הי' מברך ברכת התורה אחר שינה דיום, וכתב הוא, הדיון עמו דהמיקל בספק ברכה לא הפסיד, והקשה הב"י מה מייפה דברי אביו, הא לכל

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ג עמוד ס'. - תשובה זו הניעה אלינו מאת ידידנו הרכני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה צבי אליעזר בן בינה נ"י. ברך ד' חילו ופועל דיני תרצה.

הפוסקים שינה הוה הפסק, ומתריך הב"י אפשר דחש על ר"ת שכתב אפי' שינת לילה לא הוה הפסק, ואף דדעת יחיד הוא, מ"מ לענין שינת יום ה' חושש לדעתו, אבל בשינת לילה כתב האגור בעצמו, דעת ר"ת דעת יחיד הוא, ואין חוששין כלל לדעתו ומברכין, וכיון דעיקר מנהגינו נבנה משום ספק ברכות לחוש לדעת יחיד, איך ממציא מזה לדרך כשלא ישן, שהוא נגד כל הפוסקים דשינה הוה הפסק, ואיך כתב תדע דהא לר"ת כו', ודאי לר"ת כן הוא, אבל דעת ר"ת דעת יחיד הוא כמבואר בב"י, ויכולין אנו לנהוג כדעתו להקל בספק ברכות, ולא להחמיר.

ונלענ"ד לתריך כוונתו, דהי' קשה להמ"א על ר"ת, דהא כל הפוסקים הקשו למנהגם שלא ה' מנהגם לומר אחר ברכת התורה, פסקי יברכך כו', ומשנת אלו דברים כו', כמו שאנו נוהגין, שמנהגינו בא מנוסחת ספרדיים, אמאי לא הוה הפסק בין הברכה להתחלה שאנו מתחילין ללמוד, והא שמואל אמר אם לא בירך ברכת התורה עד שאמר אהבה רבה נפטר באהבה רבה, ואמר בירושלמי, והוא ששנו על אתר, פ' לאלתר, ומתריצים, דווקא באהבה רבה שאינו מעיקר ברכת התורה בעינן ששנו לאלתר, אבל בברכת התורה נפטר אף שלא למד לאלתר. והקשו מאי שנא מברכת המוציא או שאר ברכות דאין רשאי להפסיק ואם הפסיק צריך לברך שנית, ומתריצים תורה שאני, כיון שחייב לעסוק בה תמיד דעתו עלי' תמיד, ולא הוה הפסק, וכיון דהפוסקים צריכין לדחוק עצמן שלא יהי' הפסק אם לא למד מיד אחר הברכה, משום דדעתם להשוות תורה לשאר מצוות, ובשאר מצוות כמו דהדין אם הפסיק בין ברכה להתחלה צריך לברך שנית, ה"ה אם פוסק מהמצוה ורצה אח"כ לחזור ולעשות, צריך לברך שנית, כמו בפושט טליתו ולא ה' דעתו לחזור ולהתעטף מיד, ואין להם לחלק רק דתורה חייב לעסוק בה תמיד, איך עלה על דעת ר"ת לומר שינת כל לילה לא יהי' הפסק, דהא כשישן לא שייך דבריהם כיון דחייב לעסוק בה דעתו עלי'.

ומקושיא זה הוכיח המ"א, דהי' פשיטא לי' לר"ת דברכת התורה לא נרע משאר ברכות השחר, ואף אם ניעור כל הלילה ולומר, ובאמצע לימודו מאיר היום, חייב לברך, וכיון דחכמים תיקנו זה הברכה כשאר ברכות השחר, אינו דומה לשאר ברכות המצוות, ולא משנחנין על ההפסק, וא"כ לו יהא רחוינן דהפוסקים חוששין על ההפסק, אבל מנ"ל דחולקים על מה שהי' פשיטא לי' לר"ת דברכות התורה בכלל ברכות השחר הוא, וא"כ י"ל מנהגינו נבנה על דרך זה, ואף דבלשון הטור דכתב כל זמן שלא ישן אין צריך לברך, משמע רלא הוה כברכות השחר, אנו לא נוהגין כן, ומש"ה מדרקת המ"א בלשונו, שכתב על המחבר, זה שפיר לדעת הטור דס"ל בשינה תליא מילתא, ולא כתב להפוסקים, דהא כל הפוסקים ס"ל רשינה הוה הפסק, אלא דכוונתו כמ"ש.

מיהו לענ"ד רחוק ודחוק הוא לומר לר"ת רפשיטא לי' דברכת התורה היא בכלל ברכות השחר, דהא דכל ברכות השחר מסודר בברייתא ברכות (דף ס' ע"ב), וברכת התורה היא מימרא ראמוראי בברכות (דף י"א ע"ב). ועוד אם תקנו חכמים לשבח על נתינת התורה, כבר תקנו ברכת אהבה רבה. ואי משום הקושיא מנ"ל

לר"ת דשינת כל לילה לא הוה הפסק, ו"ל דתלוי בזה, דהנה הטור סי' ח' פסק, הישן בטליתו בלילה, בבוקר אין צריך לברך, וכתב הב"י כיון דסבר כהרא"ש דכסות יום חייב בציצית בלילה, א"כ הלילה לא הוה הפסק. והקשה על הטור שהוא נגד תשובת הרא"ש דכתב שצריך לברך ולא צריך אפי' לסלקו מעליו, והוכיח זה מפרק התכלת (מנחות מ"ג ע"א) דאמר התם ר' יהודה רמי תכלת לפרזומא דאינשי ביתא, ומברך בכל צפרא, והקשה הגמ' מדרמי לאינשי ביתא, סבר מ"ע שלא הזמן גרמא הוא, למה מברך כל צפרא, ומשני כדרכי, דתניא רבי אומר תפילין כל זמן שמניחן מברך, פירוש בלילה הי' פושטן, מש"ה הי' מברך בבוקר, משמע מתחילה הי' סבור שלא פושטן, דאל"כ מה הקשו, וכיון דסבר שלא פושטן, ולא הקשה רק לר' יהודה, משמע לדין אף שלא פושטן חייב לברך בוקר, וכתב הט"ז, הך תשובת הרא"ש לאו דסמכא הוא, חדא למה לי' להמקשן לדחוקי ולאוקמא שלא פושטן בלילה ולהקשות למה מברך, ועוד למה לי' להזכיר להתרצן דברי רבי, לישני הכא במאי עסקינן שפושטן בלילה, ועוד דהקשה הגמ' אח"כ, אי הכי כל שעתא ושעתא כשפושטן הוי לי' לברך, ומשני אינש צניעא הוה ולא הי' פושטן רק בלילה, ולהרא"ש הא גם המקשן הי' יודע כשפושט הי' צריך לברך, והי' יכול להקשות כל שעתא ושעתא נמי, ואיך שייך "אי הכי".

והנה קושיא ראשונה ושלישית חדא מתורצת בחברתה, מש"ה הי' דוחק המקשן ואוקים שלא הי' פושטן, ומ"מ הי' מברך בצפרא, דאי כשפושטן כל שעתא ושעתא, וע"כ דאשמעינן לילה הוה הפסק אפי' שלא פושטן, וממילא אין קושיא כל שעתא ושעתא נמי, דהא כל שעתא אינו חייב, אלא כשפושטן, אבל קושיא אמצעי ודאי קושיא, למה לי' להרא"ש לדחוק ולפרש ומשני כרבי, פי' שהי' פושטן, ולא מפרש כפשוטו.

ונלענ"ד דהי' קשה לפרש כפשוטו, דבסוכה (דף מ"ה ע"ב) אמר ר' יהודה אמר שמואל לולב ז' סוכה יום אחד, ורבנ"ה אמר ר' יוחנן לולב יום אחד וסוכה ז'. והקשה הגמ' מברייתא דאיתא סוכה יום א', ומשני ברייתא כרבנן דרבי, ורבנ"ה בשם ר' יוחנן סבר כרבי, וממילא מוכח דר' יהודה אמר שמואל סבר כרבנן דרבי, ודוחק לומר דאמר כן משמי' דשמואל ולי' לא ס"ל, מש"ה מפרש הרא"ש הא דפרק התכלת דמוקים להא דר' יהודה דמברך כל צפרא כרבי, לא שסובר כרבי, רק דאיירי בנונא דאיירי בי' רבי, שהי' פושט לטליתו, אבל בהא דר' יהודה, גם רבנן מודי דשינת לילה הוה הפסק כשפסק, ולא פליגי רבנן ורבי אלא שפושט התפילין ולא ישן בנתיים.

מיהו אף דתשובת הרא"ש דסמכא הוא, אין בזה השגה על הטור, כיון דעיקר דינא הוכיח מקושיית הגמ', והרא"ש הביא בפסקיו בהלכות קטנות, לר"ת אף דכסות יום לא הוה משום כלאים בציצית אף בלילה, אבל אם נפסקו הציצית אין צריך לעשותן בלילה, אבל הרא"ש סמך עצמו על הירושלמי, דאיתא להדיא ציצית הוה מ"ע שהזמ"ג משום כסות לילה, וכיון דעיקר הדין דכסות יום מחויב מציצית בלילה אינו מבואר בבבלי, לא שייך הוכחה מהמקשן למה הקשה לר"י, דהא לדין ו"ל

דאין חיוב ציצית בלילה בכסות יום, רק דלא עבר משום כלאים כשיטת ר"ת, ובודאי שפיר דמברך בצפרא, לכן הקשה לר"י דווקא. אבל למה דסמכין על הירושלמי לענין כסות יום, אנן ור"י בחד שיטא קיימא, ועל כן כשכתב התשובה ה' סבר כר"ת, והטור דפסק בפסקיו שפיר פסק דאין צריך לברך בבוקר כשלא שטם אותו בלילה.

היוצא לנו מזה, למה שמפרש הרא"ש סוגיא דהתכלת, לרבנן דרבי הוה שינת לילה הפסק, אף דכלא ישן והסיח דעתו מלהניח, פליגי על רבי, משום דכלא ישן יש עכ"פ שייכות להמצוה עליו, משא"כ כשישן הוה כאין שייכות כלל להמצוה עליו, אף דמצות ציצית נוהגת בלילה לר"י, א"כ גם לדידן גבי תורה דאמרין רבי מודה דאינו מברך כשהפסיק כיון דחייב בה, מ"מ כשישן, כיון דאמרין רבנן דרבי דהוה כאין שייכות להמצוה עליו, מכ"ש דלא שייך ב' שום חיוב, ולא הוה כבר מצוה כשישן, לענין זה דהוה הפסק גמור, אבל אי מפרשין הסוגיא כפשוטו, וכמ"ש הט"ז לרבנן דרבי, אף ששטם בלילה אין צריך לברך ואוליגן אחר שייכות המצוה, ממילא י"ל לרבי דלא אויל אחר שייכות המצוה שאינו חיוב, אבל אחר שייכות המצוה דחיוב אויל, גם כשישן אוליגן אחר שייכות מצוה דמחויב.

וא"כ י"ל דמזה בא פלוגתא דר"ת והפוסקים בברכת התורה, דהפוסקים סברי כמו שמפרש הרא"ש סוגיא דהתכלת, ור"ת מפרש כהט"ז, וא"כ לר"ת מיד כשאדם מברך פעם ראשון ברכת התורה כשהוא בר מצוה, לא ה' מברך עוד כל ימי חייו, כיון דלא שייך הפסק, ומה זה דאמר ר' חייא בר אשי בברכות (דף י"א ע"ב) זימנין סגיין הוה קאימנא קמי' דרב לתנווי פרקין בצפרא דבי' רב הוה מקדים ומשי ידי' ומברך ומשני לן פרקין, מפני מה ה' עושה כן זימנין, הא בחד זימנא יצא, וע"כ דחכמים תקנו לברך כל יום, אבל לדידן אינו מוכח שום תקנה דחכמים בברכת התורה, רק היכא דהפסיק צריך לברך, וכשלא ישן כמו בחג השבועות, אין לברך כפסק המחבר, ואף אם ישן אחר התפילה, כבר נפטר באהבה רבה, רק שיש לומר מיד אחר התפילה פסוקים דיברכך גו' עם משנת אלו דברים כו', כמו שאמר הירושלמי על הנפטר באהבה רבה, והוא ששנה על אתר, ואם יש א' שישן, ודאי טוב לצאת לכל הדעות.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

מכתב מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל^א

שיל"ת. פ"ב נגהי ליום ב' כ' למב"י תקצ"ח לפ"ק.

שלו' וכ"ט לידירי כנפשי הרב המופלג החסיד הגביר הנגיד המפורסם
כבוד קש"ת מו"ה צבי הרש נ"י לעהרן, ה' עליו יחי'.

נעימותיו שלשה כתובים, ערבים וחביבים, הגיעוני, עיניו הברולחים יביטו
מעבר לדרך זה, ותו לא מידי בענין זה.

והנה אחרי שובי נחמתי, כי אע"פ שמניתי הנגיד ר"ש גוטמאן גבאי, מ"מ
הריני חותם בעצמי כל המכתבים בנוסחא כזה, - קבלתי סך פלוני צדקת פזרונם
של ק"ק פלוני ומסרתי להנגיד ח"מ [=חתום משה] לחלקו לעניים ידועים, ואני חותם,
וגם הנגיד, כדי שלא יתשללו המתנדרים בעם, - וגם פרמכ"ת חלילה לו למשוך
ידו, ולא יחוש לקרחים עזתים, כי לפום צערא אגרא.

ונידון צעקת לגימא של האשכנזים, אהובי יריד נפשי, שמוע בין אחיכם
כתיב, וכיון שצועקים דונא לי דינאי, שומעים להם, וכיון שכעירם ובמדינת א"י

(א) מכתב זה הועתק מכת"ק המונח באוצרו הטוב של האברך החשוב המופלג והנעלה
מו"ה יוסף ליב הכהן שווארץ נ"י, נכדו של הגאון בעל קול ארי' זצ"ל אבר"ק מאר. הוד והדר
פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(ב) כוונתו על האגרת שנכתב מעבר לדרך, והוא מאת הג"ר יהודא בראנדבורג זצ"ל
מטריעסט. וז"ל המכתב:

ב"ה. יום ה' א' חהמש"פ תקצ"ח לפ"ק.

שלו' וי"ר לרב האי גאון עשרת ותפארת ישראל מאור הגולה בוצינא קדישא
חסידא ופרישא כקש"ת מו"ה משה סופר יחי' לאי"א [=לאריכת ימים אמן] אב
ב"ד ור"מ דק"ק פ"ב יע"א.

יקרתי קבלתי בעה"פ [=בערב הפסח], והנה בהיות שזה האיש השד"ר מו"ה משה נ'ן
סומחן בכאן, והלכתי אצלו לשואלו על הכל, ואשר כתב למה"ו הירש לעהרין, ואמר לי שלא
כתב כי אם לחקור ולדרוש על השמנה מאות ר"כ. ושאל גם אותי, ודברתי גם עם הגביר
מינרבי, ולא מצאתי אפילו שום זכרון על זה, ולא מהרעציפים. ואמרתי למה"ו משה סומחן
כל זה, והשיב שח"ו אינו חושד למר הגאון על עצלות, וגם למינרבי, רק צריך להיות איזה
יד זרה אשר שלחה יר. ואם נוכל לחקור על זה יחי' טוב, ובודאי אין כזה שום חשש מעילות
חלילה וחלילה. והרבה אלפים טאללער, אשר באו לכאן, ותמיר היו הולכים על דרך הנכון
כנהוג, ומי ירוע אם לא בא"י עצמו היתה איזה ערבוביא, ואולי נשלח שמה ביחד עם סך
אחר, ולא נתפרש באר היטב הכל. ואדרכא לפי דעתי העניי' אינו שום ספק שהגיעו לאה"ק,
אבל ע"י הערבוביא נאכד שמה, והמבין יבין. ומעתה הנני בכרכת שמחת יו"ט למר הגאון,
ונזכה לעלות לציון ב"ב ונאכל שם מן הובחים ומן הפסחים כיר"א.

דברי המתאבק תחת כפות רגליו,

יהודא בראנדבורג

ידם של נתבעים תקיפה וגם כי רבה היא, ע"כ דינא הוא להוציאם חוץ למדינה למידן דינא, כמ"ש כתבי מוהרא"י סי' ס"ד למו"ה אלי' יע"ש. ויען כי אלו האשכנזים לא גילו טענותם שרוצים לתבוע ולברר בפני ב"ר, ע"כ צריכים תחלה לגלות טענותם לפני גאון א' אשר יאמר כי ראוי להושיב ב"ד על זה, ושוב כופים אותם לדון עמהם, עיי' סי' י"ד בח"מ.

ואמנם לכופ ע"י עיקול, הנה במרדכי והובא בתרומת הדשן סי' ש"ה, דבזמן ר"ת גזרו שלא לעקל כלל, וכתב דהמעקל נגד התקנה ה"ל כחובל כלי אוכל נפש, וא"כ נהי בזמנינו נהגו לעקל, מ"מ הני זוזי דהני עניא אוכל נפש הוא, וא"א לעקלם. שוב ג"ל נהי דאין לחבול רחיים ורכב על חוב אחר, מ"מ אי פליגי ארחיים ורכב גופי, זה אמר ידידי הוא, פשיטא שמוציאים ועושים דין ביניהם, וה"נ הני אמרי זוזי דידן נינהו. - ועוד בודאי הני זוזי שכבר נגבו ועומדים לשלוח לשם, ה"ל אוכל נפש של אביונים נקיי'. אך העתיד לגבות, מצוה על הגבאי שיגבה אדעתא דהכי, שלאחר שגילו האשכנזים טענותיהם לפני גאון א', והסכים שראוי לשמוע טענותיהם, אז יהי' המעות מעוקלים עד יעמדו למשפט בב"ד שבח"ל, ויודיע להכוללים את זה. כנלע"ד אם יסכימו חכמי אשכנז לזה.

מ"ש פרמכ"ת שאמנע העולים מלעלות, דרכי להראות להם מה שכתוב בסוף ספר תשב"ץ קטני, אבל חלילה לי למנוע בכח, והם רשאים, ולא אני.

ואחתום בכל חותמי ברכות, על ראש צדיק נערכות, א"נ,

משה"ק סופר מפ"פ רמ"ן

שלו' לאחיו הרבנים הצדיקים מו"ה עקיבא ומו"ה מאיר נ"י.

ושלו' לידידי הרב מו"ה מרדכי ג"י, כה"ג מהבב' המופלג הר"ר משה נ"י.

(ג) זה לשון ס' תשב"ץ (אות תקס"ד): וששאלת למה לא הלכו לשם [לארץ ישראל] כל האמוראים. אשיבך, דלא הו' מותר להו', דהוו צריכים לבטל מלימודם ולשוט אחר מזונותם, דאמרינן בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מ"ז) דמותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ אחר דבו ללמוד תורה, כל שכן שאין לילך מרכו מחו"ל לארץ ישראל להתבטל מלימודו ולשוט אחר מזונותיו, עכ"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהרב הגאון מוה"ר אלחנן בונם וואסערמאן מבארנאוויטש הי"ד

ב"ה.

שלום וברכה לרעי הוקר ומאד נעלה שלשלת היוחסין
מר משה שמואל יחי' שפירא.

ללמוד כל הראשונים, הוא דבר קשה, וראוי ללמוד חידושי רמב"ן ורשב"א, ואם גם זה יקשה לו, ילמוד רשב"א לבד, והלימוד הזה יהי' כמו לימוד תוס'. חזרה, כמדומה שצריך לפחות ד' פעמים כדי לזכור, ובפחות מזה נשכח במהרה, ושוב ללמוד מעט בכמות כדי שיוכור, מללמוד כמות הרבה ולשוכחם מיד. - ראוי לקבוע איזה זמן לחזור על מה שלמד ב"זמן" העבר. - אם ירצה לעיין ברמב"ם, טוב יותר בהלכה שהוא עסוק בה על אתר. - במס' שיש ר"ן באלפס, צריך ללמודו, ובמס' יבמות אין ר"ן, רק נימוקי יוסף, ולשונו קצר מאד, וכמדומני כי רובו לקוח מריטב"א.

אם ירצה לפלפל עם בחורים מופלגים, ראוי שלא להרבות מחצי שעה ביום. מספרי האחרונים, טוב לעיין בדברי הגרעק"א. - מה שכתב „ומתרכה העצבון“, אם ילמוד כפי כחו, אין לו להתעצב כלל. הכתוב „והגית בו“, פירושו „טראכטען“, והמחשבה התמידית בתורה, היא העצה להתעלות. המברכו בחיים ושלום וכל טוב סלה,

אלחנן בונם ווסרמן

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קי"ח עמוד כ"ח. - מכתב הנוכחי הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הגנדי הנכבד מו"ה יהודה ארי' ליב פרידמאן נ"י. ינשאהו הש"ת על נפי מרומי ההצלחות.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה“ משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין שבועת סוטה

הרב הגאון מוה"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא ז"ל

ב"ה. יום ד' שלח תרפ"ג טארנא.

שו"ר לכבוד ידיד נפשי הרב החריף ובקי בחרר"ת
שכל צח ובהיר מו"ה דוד זיידמאן נ"י.

יקרתו הגיעני נכון וענגה נפשי מנעימת ימינו, ואשר העיר כת"ר על דברי הרמב"ן פ' נשא כמה שהשיג על אבן עזרא שכתב דהשבועה הראשונה היתה בשם והשני' באלה, דלא יתכן שבועה בשם בלשון אם, דהא אשכחן בקרא השבעה לי באלקים הנה אם תשקור לי, וכן וישבע לו כד' אם אמותך בחרב, וגם בש"ס דסוטה י"ח משמע שהיו שני שבועות כהאבן עזרא, ויפה העיר.

אבל בעיון היטב, דברי הרמב"ן ז"ל ברורים ועמוקים כדרכו בקודש לקצר במובן, והנה כפי המבואר בסוטה שם, משביעני עליך שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך, מוכרח שהי' רק שבועה אחת הכוללת שנים, כי משביעני עליך שלא נטמאת, היינו שבועה פשוטה שלא נטמאת, ואם נטמאת יבואו בך והיא האלה, אבל עכ"פ נכללו בלשון א' של שבועה גם שניהם, והיא אומרת אמן על שניהם על השבועה הפשוטה שלא נטמאת, ואמן שאם נטמאת יבואו בה. הרי רחז"ל אפקו קרא מפשטי', דלא הי' השבועה בלשון אם, כי סתם שבועה אינו בלשון אם, שאין לו משמעות כלל, רק על ענין אלה יתכן אם, והכא הרי ע"כ הי' שבועה פשוטה ג"כ, ע"כ סברו חז"ל דהשביע אותה הכהן, היינו שבועה פשוטה שלא נטמאת, ואם לא שכב איש אותך הנקי, היא רק כענין תנאי על ענין האלה, אבל אינו אלה מפורשת, ואת כי שטית וכו' קאי [על] יתן ד' אותך לאלה, שזה אלה מפורשת, ועכ"פ הכל נכלל בשבועה אחת. ולפי"ז ע"כ הא דכתיב בקרא והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה, אינה שבועה בפני עצמה, רק מפרש דהשבועה דכתיב לעיל היתה גם באלה, וכן מפורש במאירי סוטה י"ח שם, שהיתה רק שבועה אחת וכולל עמה האלה, דלא כפשטי' רקרא דהשבועה הראשונה היתה באם, רק סתם שלא נטמאת שבועה בלי אלה, ובוזה השבועה כולל נמי האלה שאם נטמאת, כלשון הש"ס שם בסוטה מימרא דרב אשי בקצרה.

ומ"ש כת"ר דאשכחן שבועה בשם באם. הנה באמת הרמב"ן ז"ל פ' וירא עה"כ השבעה לי באלקים הנה, כתב כי הי' שבועת האלה שכה יעשה לו אלקים וכה יוסף אם יעבור על דבריו, והכתוב קיצר בהתנאי, יעו"ש. וא"כ אי אפשר לפרש דהשבועה הי' בלשון אם בסוטה, כי ענין זה היא רק אלה, והכא כתיב

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"ז. - תשובה זו הועתקה מכתב"ק המונח בגניזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

והשביע הכהן בלי אלה, וגם אין דרך הכתוב לקצר בעניני מצוה רק במעשה, וע"כ ה' שבועה סתם וכולל עמה אח"כ האלה כמפורש בקרא, ואין כאן שתי שבועות כלל בדברי האבן עזרא, רק הכתוב מבאר, שבשבועה הראשונה כלל נמי אלה, ולשון הרמב"ן שם מתחלה, כי ישביענה על האיש ההוא אשר קינא עליו בפירוש וכו', כוונתו שבועה סתם שלא נשמאת, ואח"כ מפרש האלה שנכלל בשבועה זו. ולשון רש"י ז"ל בפ' נשא על קרא דוהשביע אותה, ומה השבועה, אם לא שכב הנקי, גם הוא מורה שהשבועה הראשונה היתה בסתם שלא נשמאת, כהש"ס הנ"ל, רק שה' בתנאי באם שכב הנקי, ולא ה' אלה בפירוש, ואח"כ ה' אלה מפורש. וע' רש"י קרושין ס"א ד"ה היינו דכתיב, ולשונו שם משמע קצת שהיו שתי שבועות מיוחדות. ועכ"ז יש לומר דכוונתו כהרמב"ן הנ"ל, שביאר אח"כ האלה ג"כ, ועיין ריטב"א קרושין שם בשם הראב"ד ז"ל. וגם דברי הרמב"ם שהביא כת"ר יש לפרש על אופן זה, וכל דברי רבותינו אחת הם, רק שבאו דבריהם בקצרה. וכל הנ"ל מוכרח מלשון הש"ס, משביעני עליך שלא נשמאת ואם נשמאת יבואו כך, כי השבועה הראשונה לא היתה בלשון אם וספק, רק סתם, וכולל גם אלה עמה, אבל הכל בשבועה אחת.

ומ"ש כת"ר במ"ש בספדי מנחת קנאות לסוטה כ"ו שמוכח מתוס' דטומאת התהום הוי רק ספק, דא"כ מה יוכיח הוא זה, הרי מוכח שעכ"פ רק בניזיר ועושה פסח טהור, ובשאר מילי ספק טמא. לענ"ד כוונת תוס' דעכ"פ אנו רואין שספק קיל מווראי, דהרי בניזיר ועושה פסח ודאי טמא וספק טהור, א"כ נהי דבשאר דברים ע"כ ספק טמא, אבל אינו בווראי, והש"ס יליף דספק בווראי ממש, וע"ז הוי שפיר יוכיח מטומאת התהום, דעכ"פ אינו כודאי, אבל אי כוונת תוס' גם בטומאת התהום ודאי טהור, רק דתוס' קרי לי בלשון ספק מחמת שה' נעלם, א"כ אין זה יוכיח כלל, כיון דגם ודאי טהור, הרי יתכן באמת דכל מקום שודאי טמא גם ספק כודאי. ומ"ש כת"ר מדברי המד"ר פ' נשא דקרא לקבד התהום ספק, ע' בירושלמי ניזיר פ"ט ה"ב איתא ג"כ כן, וע' בשוירי קרבן שם מה שכתב על זה. אבל אני לא רקרקתי מלשון התוס' דקרי לי ספק, רק מגוף קושית תוס', וכמ"ש. ולרוב טרדותי הקצרתי.

וה' שנותיו יאריך, ויזכה ללמוד מתוך הרחבה, כנפש אוהבו ודו"ש"ת כל הימים.

הק' מאיר אריק אברפה"ק

ברבר הנסיעה לוין אשר כתב כת"ר, רצוני מאוד להתראות את תלמידיי ואהוביי בוויין, אבל בעוני תש כוחי ל"ע, ובדעתי אי"ה לנסוע עכ"פ על כמה שבועות למקום אויר טוב ולהנפש מגדל השירדה בפה, גם עדיין לא השגתי שום מכתב מווארשא על ענין האסיפה מה תהי', וגם לא דרשו ממני כלל לנסוע שמה. ועכ"ז אם יהי' הדבר באפשרי, בל"נ אסע על האסיפה.

ידידו הנ"ל

הערות שונות

מהרב הגאון מוה"ר חיים דוב גראסס אבד"ק פעטריווא ז"ל^א)

בצל"ח במס' ביצה דף י"ז ע"ב, העיר על מה שכתב הרש"ל דחייב אדם לטהר עצמו קודם כניסת הרגל, דהלשון בגמרא חיים אדם לטהר עצמו כרגל, מורה שברגל עצמו יטהר, ולא בערב הרגל. - ולא זכר מה שכתב הב"ח או"ח ריש סי' תכ"ט, דאדרבה הביא רא"י מלשון זה, דודאי פירושו בערב הרגל, וזוהי הוכיח שם דלשון הגמרא (סוף מס' מגילה) שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח, דהוא סמוך לפסח, ע"ש.

ברש"ש זכחים דף צ"ט ע"א, הקשה כמה שיש חיוב מלקות לאונן על אכילת קרשים, דילפינן לה בק"ו ממעשר, והרי אין עונשין מן הדין. - ולק"מ, רטעמא דאין עונשין מן הדין, הוא דלמא י"ל פירכא, וזה לא קשה כאן, דמפורש בתורה בפרשת שמעני, ואכלתי חטאת היום היטב בעיני ד'.

בשו"ת שואל ומשיב מהדורא קמא חלק ג' סוף סי' מ"ב (ד"ה והנה אמרתי), כתב וז"ל, ראיתי בשו"ת תשובה מאהבה (סי' רפ"ח) כמה שכתב רש"י בע"ז דף ג"ב ע"ב בד"ה והקדשו, שחזרו ומשחו בשמן המשחה, ועל זה הקשה, דבשבועות דף ט"ו אמרו, אותם במשיחה ולדורות עבודתו מחנכתו, וכן כתב הרמב"ם פ"א מפסולי המוקדשין הלכה י"ב ע"ש. ואני מוסיף להקשות, דהכי הי' להם שמן המשחה, דהא יאשיהו גזזו, כדאמרו פ"א דיומא בסופו. אמנם נראה, דהנה הש"ך על התורה מביא דבימי חשמונאי מצאו השמן המשחה, ולפי"ז נראה דניהו לדורות עבודתן מחנכתן, היינו משום דהתורה אמרה שאף שלא יהי' להם שמן המשחה יהי' עבודתו מחנכתו, אבל כל שנזרמן להם שמן המשחה, פשיטא שהיו מושחין בשמן המשחה, עכ"ל. - ודבריו תמוהים, שלא עיין בגוף הגמ', דהובא הכתוב (דברי הימים ב', כ"ט) הכנו והקדשנו דכתיב גבי חוקי', והוא הבין דזה הי' בימי החשמונאים, ע"ש ותתפלא.

כתב הרי"ט אלגזי פ"ד מהל' בכורות [בדפוסים שלנו דף כ"א ע"ג], שמתבאר מדברי הרמב"ם בפ"ג מהל' תרומות, דתרומה שנפלה לא' ומאה, אף דעולה בא' ומאה, מ"מ כל זמן שלא נטל הא', אסור התערובות לזרים, דצריך להרים הא'

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ט' עמור י"ז. - הערות הללו הגיעו אלינו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה משה העשיל שטערנהעלל נ"י. טוב עין הוא יבורך.

משום גזל הכהן, וכל עוד שלא הרימה, אסרו חז"ל כל התערובות לזרים, וכן דקדק מהר"י קורקוס מדברי הרמב"ם שם, וע' בטו"ז סי' שכ"ד סקט"ו בשם תרומת הדשן. והעירנו הנה"צ ר' חיים האגער [מאטוניה] שי', דכן משמע בשאלות.

כתב הרמב"ם הל' טוען ונטען פרק א' ה"ג, חכמי הגמרא תקנו שישבע הנתבע בכל אלו שבועת היסט ונפטר. - מזה מבואר דלא ס"ל כהמרדכי פרק האיש מקדש, דבימי התנאים תקנו שבועת היסט. ויש להעיר קצת על לשון הש"ך סי' פ"ז סקל"א שכתב שגם דעת רבינו יש' לומר כן ע"ש. והרי בפירוש כתב דחכמי הגמרא תקנוה.

בדורש לציון דרוש י"ג ד"ה דהנה מעתה (דף מ"ט ע"ג) תמה על הלח"מ פ"כ מהל' עדות שנעלם ממנו המשנה, ורמב"ם פסקה, בב' רואין מחלון זה וכו', הוא והן נהרגין. ולחלח"מ למה נהרגין, הרי הוי עדות שאי אתה יכול להזימה. - במחכ"ת נעלם ממנו מה שכתבו התוס' סנהדרין דף פ"א ד"ה ונגמר שם, דכיון דאי מיתומי קמאי או מתכחשי, מהני סהדותיהו דבתראי, שפיר הוה עדות שאתה יכול להזימה. וממילא שם שפיר הוה עדות שאתה יכול להזימה כסברת התוס', משא"כ הכא, דאם יוחם גם עדותן בטלה, ולא עבדי מיד, וז"ב. ומה שכתב שם להלן על הכסף משנה, דלא דק בתוס', דלדידהו בהזמה בעינן תכ"ד. נעלם ממנו דברי הדרישה והש"ך סי' ל"ח שהרגישו בזה. גם בחכמת שלמה על מכות ע"ש. ומה שפי' הוא ז"ל ברמב"ם, הי' בר גילו של התומים סי' ל"ח ע"ש.

בשו"ת שיבת ציון סי' נ"ד כתב דהא דבמדבר לא מהלו משום שהיו מקטני אמנה וכו'. ח"ו לומר כן, שא"כ הא"ך הניחם משה רבינו ע"ה ולא מיחה בידם. וכבר מתחכם א' העיר מענין זה, והכה על קדקדו החתם סופר חלק חו"מ סי' קצ"א דהיו פטורים באמת מחשש סכנה, דהרי לא ידעו מתי יסעו משם, ולימול ולצאת לדרך היא סכנה ברורה. - רק מה שכתב שם לתמוה, למה לא אמרו בש"ס טעם זה, תמוה, דכפירוש איתא שם ביבמות דף ע"א ע"ב משום חולשא דאורחא, ופי' הריטב"א ממש כדבריו, וכן כתב הרלב"ג ורד"ק ביהושע, והא דהלויים מלו, עי' חת"ס שם ובתשובות בית יצחק, ובקונטרסי הארכת.

בשו"ת שיבת ציון סי' ד' (דף ד' ע"א) כתב, שיש סברא דבקטן אין אביו מצווה על שביתתו וכו'. ולא זכר מפרש"י פרשת יתרו בפסוק לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך, דהיינו הקטנים, שאביו מצווה עליהם, והוא ממכילתא שם. וע' הנהת מהרש"ם לאו"ח סי' שמ"ג.

דרוש ליום מתן תורה

מהרב הגאון מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל^(א)

בעמח"ס יוסף הלל

בגמ' שבת דף פ"ו ע"ב, ת"ר בששי בחודש ניתנו עשרת הברכות לישראל, רבי יוסי אומר בשבעה בו, ומפרש בגמ' דר' יוסי סבר בחד בשבא איקבע ירחא ובר' עביר פרישה ג' ימים (דהיינו יום ד' ה' ו'), ולרבנן בתרי בשבא איקבע ירחא בה' עבירא פרישה ב' ימים (יום ה' ויום ו').
ולהלן ברפ"ח ע"א איתא, דרש ההוא גלילאה עלי' דרב חסדא, בריך רחמנא דיהיב אוריין תליתאי, לעם תליתאי, על ידי תליתאי, ביום תליתאי, בירחא תליתאי, כמאן, כרבנן.

והקשה הגרעק"א, אמאי סתמינן דרשת ההוא גלילאה כרבנן, משום דאמר ביום תליתאי, והיינו שלישי לפרישה כרבנן, והא מקרא מלא הוא, ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר, הרי בהכתוב קורא ליום מתן תורה יום השלישי, וע"כ צ"ל לר' יוסי, כמו שתירץ רש"י (דף פ"ז ע"א ד"ה הא אמרן) דיום השלישי היינו לימים שלימים אשר לילן עמהן, א"כ ה"נ י"ל בהך דרשה, דיום תליתאי מצי אתיא כר' יוסי, ויום תליתאי היינו לימים שלימים.

ואהא דקאמר בריך רחמנא דיהיב אוריין תליתאי, פירש"י דהיינו תורה נביאים וכתובים, והקשו המפורשים דהא אמרינן בנדרים דף כ"ב אלמלא לא חטאו ישראל לא ניתנה להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, מאי טעמא כי ברוב חכמה רוב כעס (קהלת א'), א"כ אמאי מקלסין את הקב"ה שנתן לנו אוריין תליתאי, הלא טוב לנו אם לא חטאנו, ולא ניתן לנו אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד.

ועוד יש לדקדק באומרו דיהיב אוריין תליתאי ביומא תליתאי בירחא תליתאי, וכי ניתנה כל התורה ביום מתן תורה, הלא מימות משה עד חגי זכרי' ומלאכי עברו אלף שנה, ובפרט לפי מה דאיתא במדרש דתורה משולשת היינו משנה הלכות ואגרות, קשה ביותר. אמנם זה לק"מ, עפ"י הגמ' תענית דף ט' ע"א דקאמר מי איכא מידי דכתיבי בכתובי ולא רמיזי באורייתא, והיינו ע"פ דרש הגמ' מגילה דף י"ט עה"פ ויתן אלי את שני לוחות אבנים כתובים באצבע אלקים ועליהם ככל הדברים וכו', מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה, ודקדוקי סופרים, ומה שהסופרים עתידין לחדש, ומאי נינהו, מקרא מגילה. וכן אמרינן בברכות דף ה', עה"פ עלה אלי ההרה והי' שם ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ה עמוד ה' ו'. - דרוש זה (שנרשם מפי השמועה), הגיע אלינו מאת בנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה ירמיה שמואל מרדכי בראכפעלד נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

כתבתי להורתם, ודרשינן, תורה זו מקרא, והמצוה זו משנה, אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים, להורתם זה גמרא, מלמד שכולן ניתנו למשה מסיני. ועל דרך זה דרש ההוא גלילאה, דיהב אוריין תליתאי, ביומא תליתאי, בירחא תליתאי, ע"י תליתאי, שכולן ניתנו למשה מסיני.

עוד יש לדקדק אמאי דקאמר דרש ההוא גלילאה, אה"נ דמצוה לומר דבר בשם אומרו (אבות פ"ו), אבל כיון דשם הדורש לא נודע לנו, מאי נפקא לן אי גלילאה הוי או לא. וגם צ"ב מה דקאמר עלי' דרב חסדא, מאי נפקא לן לפני מי דרש ההוא גלילאה.

וכדי ליישב כ"ז, נקדים דברי המג"א כסי' תצ"ד, דכתב קשה לי האיך אנו אומרים בשבועות יום מתן תורתנו, הלא קי"ל כר' יוסי דבז' בסיון ניתנה תורה, וכן נקטינן ביו"ד סי' קצ"ו. ותירץ בשם הרמ"ע מפאנו דבא לרמוז לנו ליו"ט שני של גליות, ואפשר דהיינו דקאמר הוסיף משה יום אחד מדעתו. והקשה בחק יעקב דא"כ יהי' יום שני עיקר היו"ט, בתמי', ותו, דבני ארץ ישראל העושים רק יום ראשון, מאי איכא למימר, האיך קאמרי יום מתן תורתנו.

היו"ל מזה, דלבני חו"ל אפשר לומר יום מתן תורתנו בין לרבנן ובין לר' יוסי, אבל בני ארץ ישראל יכולים לומר יום מתן תורתנו, דוקא אי נקטינן כרבנן דמתן תורה ה' ביום ו' לחודש.

ולכאורה יש לנו הכרח דהלכה כר' יוסי, דבמס' שבת שם מביא הגמרא תרי ברייתות, בחד ברייתא איתא, י"ד ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים יום חמישי ה', נמצא דריש ירחא דסיון בחד בשבת ה', והיינו כר' יוסי, ובאידיך ברייתא תניא, דיי"ד בניסן ערב שבת ה', נמצא דר"ח סיון בתרי בשבת, והיינו כרבנן.

והנה הטור כסי' ת"ל כתב, שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול, שפסח מצרים מקחו מבעשור, ופסח שיצאו ישראל ממצרים ה' ביום ה', ונמצא שעשירי בחודש חל ביום שבת, ולקחו להם כל אחד שם לפסחו וקשר אותו בכרעי המטה, ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבו, לשחטו לשם פסח כמצות השם עלינו, והיו שינייהם קהות על ששוחטין את אלהיהן, ולא ה' רשאין לומר להם דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול. וכן הביאו טעם זה בתוס' שבת דף פ"ז, ולפי טעם זה דעשירי בחודש יום השבת ה', נמצא דר"ח סיון בחד בשבת ה' כדברי ר' יוסי, וא"כ הדק"ל האיך קאמרי בני ארץ ישראל יום מתן תורתנו כשישי בסיון.

אמנם באמת ישנם הרבה טעמים למה קורין אותו שבת הגדול, ומהם מה שכתב האבודרהם בשם מחזור ויטרי, דכיון שה' השבת הראשון שבו נכנסו ישראל לעולם המצוות, וכמו שקטן שהגיע לשנת י"ג ונכנס לעול המצוות נקרא גדול, כן שבת זו שנכנסו ישראל בו לעול המצוות נקרא שבת הגדול, וההמשך בין חיוב המצוות לגדלות, מוסבר כס' עוללות אפרים על פי הגמ' בקדושין דף ל"א גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, א"כ אע"פ שעד היום עסק במצוות, אבל עכשיו שהוא מצווה, נקרא גדול, וכן בעם ישראל, אע"פ שיחידיו סגולה עסקו

במצוות מימי האבות, אבל הכל הי' בתורת נדבה, כאינו מצווה ועושה, אבל עכשיו שנצטוו במצוות, נעשו כגדול המצווה ועושה, וע"כ נקרא שבת הגדול.

עוד טעם יש על קריאת שם שבת הגדול, מה שהובא בסה"ק בני יששכר בשם גדול ספרדי, דהנה על הפסוק וספרתם לכם ממחרת השבת, באת הקבלה ממחרת יומא טבא, דיו"ט נקרא ג"כ שבת, והאפקורסים שאינם מאמינים בתורה שבעל פה נתפקרו כזה. והנה הרבה ענינים עשו חז"ל כדי להוציא מלב המינים, ע"כ גם זאת עשו להיכר, וקראו השבת שלפני פסח שבת הגדול, מכלל דאיכא שבת קטן בשבוע הבאה, והיינו יו"ט הראשון של פסח, עכ"ד.

ועכשיו נשוב לדברי הגמ', דרש ההוא גלילאה עלי' רב חסדא, ההוא גלילאה אתא מגליל שהוא בתוך ארץ ישראל, לאתר' דרב חסדא דהוא בבל, כדאמרין בב"ק דף כ"ז, וקא קשיא לי', בשלמא אתם בני חז"ל אומרים שפיר יום מתן תורתנו, כתירוץ הרמ"ע מפאנו, דהוא רמז ליו"ט שני, אבל אנן בני ארץ ישראל, האין אמרין יום מתן תורתנו, והא אליבא דר' יוסי הי' יום מתן תורה כיום ז'.

וע"כ אנו מוכרחין לומר כתירוצו של המג"א, דהלכה כחכמים וכמו שפסק הרמב"ם. אמנם לפי"ז יש להקשות, שהרי לדברי חכמים הי' יציאת מצרים בערב שבת, ועשירי לחודש חל כיום ראשון, א"כ מאי טעמא נקרא שבת הגדול, הא טעמו של הטור יתכן רק אם הי' עשור לחודש בשבת. אלא עכצ"ל דהטעם שכתב הטור, לשיטתי' כתבו, דהטור פסק ביו"ד סי' קצ"ו כדברי ר' יוסי, אבל לשיטת הרמב"ם צריכין לומר טעמים אחרים, לזה אמר ההוא גלילאה, בריך רחמנא דיהיב אורין תליתאי, רצה לרמז כזה שני טעמים הנ"ל על שם שבת הגדול, דבאמת איזה שבת שייך על קבלת התורה, והא האבות קיימו כל התורה עד שלא ניתנה, אלא משום שנצטוו והויין מצווים ועושים, והיינו טעמא דנקרא שבת הגדול וכמו שהובא לעיל בשם האבודרהם. ועוד רצה לדמו בדבריו, על מה שהובא לעיל, דכל התורה כולה וכל מה שעתידין סופרים לחדש כולן ניתנו למשה מסיני, להוציא מלבן של צדוקין שכופרים בתורה שבעל פה, ועל כן קורין לה שבת הגדול, מכלל דאיכא קטן, ומאי נינהו יו"ט ראשון של פסח, להוציא מלבן של צדוקים.

כל זה דרש ההוא גלילאה להוציא מטעמו של הטור, דמיני' הוכרחנו דהלכה כר' יוסי, שהרי להטעמים שהזכיר הוא, אינו מוכרח דעשירי לחודש ניסן כיום השבת הי', ושפיר אפשר לפסוק כרבנן דבששי בסיון ניתנה תורה, ושפיר אומרים בני ארץ ישראל בששה בסיון, יום מתן תורתנו.

ועפ"ז מיושב נמי קושית הגרעק"א הנ"ל מנלן דההוא גלילאה סבר כרבנן, ולהנ"ל יוכן היטב, דמאחר דההוא גלילאה הי' מבני ארץ ישראל, ואעפ"כ אומרים בששה בסיון יום מתן תורתנו, ע"כ לא קאי אלא כרבנן, ודו"ק.

בענין הגבהת והנמכת שטענדר בשבת

יוסף ליבערמאן

ראש ישיבות כולל שומרי החומות

בעה"ק ירושלים ת"ו

מח"ס משנת יוסף

שאלה שכיחה היא, אם מותר בשבת להגבי' או להנמיך שטענדר, אשר היתדות המחזיקים את הרף, נכנסים לצנורות כרזל, וע"י שרופ"ן מהדקים אותם, להעמידם בגובה הרצוי.

יבואר ענין חיבור כלים, רפוי, מהודק, ותקוע.

ומה חיובו, מכה בפטיש או כונה, וענין מלאכת אומן

(א) תניא (שבת מ"ז). מלבנות וברעות המטה וכו' לא יחזיר ואם החזיר פטור אבל אסור, ולא יתקע ואם תקע חייב חטאת, רשב"ג אומר אם ה' רפוי מותר. [וכתב הב' בשם הרמב"ם (פרק כ"ב, כ"ו), והרמ"א כאן, שלא די שהוא רפוי, אלא צריך דרכו ועשוי להיות רפוי]. - ומבואר דת"ק ורשב"ג פליגי, דלת"ק בשאינו תקוע אפילו הוא רפוי פטור אבל אסור, ולרשב"ג רפוי מותר לכתחילה, [וכן מבואר בתהלה לדוד סימן שי"ג אות י"ז, ובחזון איש סי' נ' אות י', דת"ק ורשב"ג פליגי], וקיי"ל כרשב"ג כדמסיק בסוגיין. וא"כ לכאורה לרשב"ג אין פטור ואסור, אלא בתוקע חייב חטאת, ובאינו תוקע מותר לכתחילה.

והנה בטוש"ע (סי' שי"ג סעיף ו') מבוארות ג' חלוקות: מטה של פרקים אסור להחזירה, ולהדקה, ואם "תקע" חייב חטאת, ובדרכו להיות "רפוי" מותר לכתחילה. והיינו דרשב"ג מורה שמהודק אסור לכתחילה כת"ק, ואם עשוי להיות מהודק אסור אפילו מחברו רפוי, ולא הוי גזירה לגזירה, רפוי אטו מהודק, ומהודק אטו תוקע (שווה המלאכה דאורייתא), דגזרו על כלי העשוי להיות מהודק, שלא לחברו כלל, גזירה שמהא תקע, דכל שנוגע בו לחברו, יש לחוש שיבא לתקעו, או גזירה אטו כלי אחר שיתקעו. [ועי' חזון איש סי' נ' אות י' ד"ה ובכ"י, ומש"כ עליו בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' ל"ב].

והנה בחיוב תוקע, דעת רש"י (שבת קכ"ב סוף ע"ב) דחייב משום מכה בפטיש, ורמב"ם (פרק כ"ב, כ"ה) כתב משום כונה. והקשה הפמ"ג (סי' י"ג משב"ז סק"ו) הרי אין בנין בכלים, ותיריך שאם "עושה כלי" חייב משום כונה (כבשו"ע סי' שי"ד סעיף א'). - ומחלוקת רש"י ורמב"ם מתבארת מדברי הר"ן (סוף פרק כירה), דו"א שאין שום בנין בכלים, לכן כמהודק אסור רק מדרבנן, ובתוקע חייב משום מכה בפטיש ולא משום כונה עיי"ש, וזו דעת רש"י הנ"ל. - אבל הר"ן (בריש פ' הבונה) כתב דהא דאין בנין "בכלים", הני מילי בכלי שנתפרק, אבל "עושה כלי מתחילתו" לא מיקרי בנין בכלים, אלא עושה כלי מיקרי, ומיחייב משום כונה, עכ"ל. וזה כהרמב"ם לפי הפמ"ג, שכאשר תוקע נחשב כעושה כלי וגומרו. וכן

כתבו תוס' (ע"ד): ומאירי (מ"ו. וריש פרק הבונה). וכן פסק בשו"ע הרב (סי' ש"ג, י"ט-כ'), וכתב המאמר מדרבי שזו דעת הרב"י והשו"ע.

ומוסיף הר"ן (שם), דלא רק כלי חרש, "אלא אפילו כלי שנתפרק, וצריך אומן בחזרתו, כל שהחזירו חייב עליו משום בונה, שמשעה שנתפרק ואין הדיוט יכול להחזירה, בטל מתורת כלי, ונמצא כשמחזירו עושה כלי בתחילה", עכ"ל. משמע דעושה כלי חרש הוי בנין מראורייתא, אפילו אינו אומן, דרך כנתפרק מיקרי בונה אם צריך אומן להחזירו. והחילוק מוכן, דבעושה במציאות כלי חרש, הרי יש כאן בנין, אבל במחזיר פרקים, נחשב לבנין רק אם זה דרך אומנות. - אבל התוס' (שכתב ק"ב:) כתבו דאפי' כלי חרש חייב רק אם יש בעשייתו חיזוק ואומנות, עיי"ש. והיינו שלעולם יכול הדיוט "לעשות כלי", ויחשב בנין אם עשייתו היא בדרך אומנות, דלא תלוי בבן אדם אם הוא אומן, אלא במלאכה אם היא מלאכת אומנות. וההסבר שצריך עשי' בחיזוק ואומנות, משום דקיי"ל ראיין בנין בכלים, ואעפ"כ אמרינן שאם "עושה כלי" הוי בנין, וזה רק אם זו עשי' שיש בה ממש, דרך חיזוק ואומנות. כמחלוקת דש"י ורמב"ם הנ"ל, נחלקו גם הט"ז והמג"א, כי הט"ז (סק"ו) כתב דתוקע מטה של פרקים חייב משום מכה בפטיש, והמג"א (סק"י) כתב מפני שעושה כלי, והבין המשנה כרודה (סקמ"א) כונתו, שחייב משום בונה. [וכן משמע בלבושי שרד (ד"ה שעשויים כד), דעשיית כלי שהזכיר המג"א לאו היינו מכה בפטיש]. - ויש לעיין בט"ז (סי' תקי"ט סק"ד), דלגבי יו"ט כתב שמותר לחבר כלים מפוצלים, לפי שאין בנין בכלים, ואם תוקע בחזק אסור דהוה בעושה כלי עכ"ל, דנראה כסותר עצמו ממש"כ לגבי שבת דהוי מכה בפטיש. ולא מסתבר שקורא למכה בפטיש "עושה כלי".

וגם יש לעיין בערוך השלחן (סי' ש"ג אות ל') שכתב במטה של פרקים שאם מקימה ומהדקה, יש בהידוק מכה בפטיש, ואם תקע בחזק חייב חטאת, אבל הידוק לחזר אסור רק מדרבנן, עיי"ש. דאם יש בהידוק מכה בפטיש הרי זה מראורייתא (כשבת ע"ג. במשנה), ואם הידוק אסור רק מדרבנן, אינו משום מכה בפטיש, אלא גזירה שמא יתקע. [ולכאורה תיבות מכה בפטיש יש להשמיט מדבריו, עיי"ש].

עיון במג"א לגבי מלאכת גבורה ואומנות, אם זה רק מדרבנן, או מראורייתא (ב) הב"י מביא מראב"ר, דרפוי הוא כשאינו מקפיד אם יתנועע בתוך החזר (מוכא במג"א וביאור הלכה). ולפ"ז אם מקפיד שלא יתנועע, הרי זה כבר כגדר מהורק. ועל זה מביא המג"א (סקי"א) "אבל בסמ"ג איתא דרואק רב שצריך גבורה ואומנות אסור", כלומר שזהו מהורק, אבל כשהדיוט מהרס הרי זה עדיין רפוי. וא"כ מחלוקת הראשונים היא, דמדרבי הראב"ד מכואר, שרק כגבורה ואומנות הוי רפוי, הא לאו הכי הרי זה מהורק, ומהסמ"ג מכואר, שרק כגבורה ואומנות הוי מהורק, הא לאו הכי הוי רפוי. - ודבר זה צ"ב, שהידוק דהדיוט ייקרא רפוי, ושגבורה ואומנות ייקרא רק מהרס ולא תוקע, ולכאורה גם הידוק דהדיוט הוי הידוק, ושזיך לגזור בו שמא יתקע. [כפרט לפמ"ש"כ הבי' (והובא במג"א סקי"ב) דרפוי ואינו רפוי אסור, כלומר שזה בכלל מהרס שאסור מדרבנן, וא"כ כש"כ

הידוק דהריוט שאסור מדרבנן]. ונכורה ואומנות אפי' רק מהדק הוי תוקע, וכן מבואר בשו"ע הרב (סי' ש"ג, כ') שבנכורה ואומנות לסמ"ג הוי בנין גמור. - ואין לפרש דברי שו"ע הרב, שגם מהדק הוא רק בנכורה ואומנות, וההבדל בין מהדק לתוקע הוא, דכשעשוי להתקיים הדבה הרי זה בנין גמור, וכשאינו עשוי להתקיים הרי זה רק מהדק. דלא משמע כן מדבריו, אלא נכורה ואומנות הוי בנין גמור, וההבדל בין קבוע לארעי הוא אם עשוי להתקיים].

שוב ראיתי בערך השלחן (סי' ש"ג, ל') שלא נקט כהמג"א, שהראב"ד והסמ"ג נחלקו, אלא מר אמר חדא וכו' ולא פליגי, והראב"ד מפרש מהו רפוי, כשהוא קצת קרוב לנענוע מותר, והסמ"ג מפרש מהו תוקע כשהוא בנכורה ואומנות. והממוצע ביניהם, דהיינו שהריוט מהדק (לא במתנענע ולא בנכורה ואומנות), וזה הידוק.

והנה רש"י (קכ"ב:) והר"ן (סוף פרק כידה) כתבו שתוקע הוא ביתירות, וכן כתב המג"א (סק"ט) שמחבר צירים במסמרות. - ואין זה סותר לסמ"ג, ד"ל שתקיעה במסמרות ויתירות היא בנכורה ואומנות, ואינו כמהדק בעלמא שני חלקים זה לזה. - ונפקא לן, דרפוי המותר, הוא בקרוב להתנענע, ומהדק האסור מדרבנן, הוא כשמחבר בהידוק בלי נענוע, ותוקע האסור מה"ת, הוא ביתירות בחוץ ובאומנות. [ולהכניס העץ למטאטא ולהדקו בחוץ, אסור מדרבנן].

דברי המג"א בכוס שרגלו מהדק לו, שאסור להדק בשבת

(ג) מעתה יש לעיין במג"א (סקי"ב) דכוסות העשויים בחריצים סביב ומהדקים בחוץ לכו"ע אסור, עכ"ד. ופירשו הלבושי שרד והמשנה ברורה (סקמ"ה) ושאר אחרונים כונתו, שהמדובר בכוס שיש בתחתיתו רגל המחובר אל הכוס [כלומר שבראש הרגל ישנם חריצים סביב, המחברים ומהדקים אל החריצים שבתחתית הכוס]. ובשער הציון (אות ל"ב) כתב דמלשון המג"א מוכח דכשיהדק בחוץ הוי תוקע ממש. - ולפי המבואר לעיל, שתוקע הוא ביתירות בחוץ ובאומנות, איך זה שייך ברגל הכוס, שאין בו כל אלה. ואפילו אם מחברו בכל כחו, הרי זה רק מעשה הריוט, שיכול כל א' לפותחו. - וגם אם נפרש דברי המג"א שלא כשעה"צ, אלא שכונתו ש"אסור" היינו רק מדרבנן [מדלא קאמר חייב חטאת], ג"כ צ"ע למה נאסור זאת מדרבנן שמה יתקע, הרי לא שייך בזה תקיעה, שאפילו יחברו בחוקה, הוי רק מהדק וכמו שנתבאר, ואם אין חשש שיוכל להניע לאיסור דאורייתא, למה יאסר מדרבנן. - [ולא רמי לקנה של סיידין (שבת מ"ז). שמחברים לו פרקים להאריכו ולסייד הגובה, דאסור מדרבנן, דשם שייך לתקוע, שאם יחליט להשאיר הפרקים מחוברים, יש לחוש שיתקעם, אבל כאן לעולם לא יוכל לתקוע, רק להשאירו מחובר בשרוי"q].

וכן העלה המאמר מרדכי (סי' ש"ג, י"א) דלא שייך בשרויפ"ן גזירה שמה יתקע, אע"פ שדרכו להיות מהדק, כיון שאין דרך לתקוע, ואם יתקע בו לא יועיל

ולא יוסיף מידי, וליכא למגזר שמא יתקע. וכתב (שם בד"ה העולה) דהא לא אסור במהורק אלא משום גזירה שמא יתקע, ובדפוי דלא שייך למיגזר התירו, ה"נ הכא דלא שייכא הך גזירה שרי, דומיא דרפוי. וזה נראה דעת השו"ע, וקשה על המג"א שאסר בפשיטות. מיהו כיון דנפק מפומי, נכון להחמיר שלא להחזירו, וכן בכל הכלים העשויים בדרך זה עכתו"ד, ומובא בשעה"צ (אות ל"ב), והבין מדבריו דס"ל שע"י שריו"ף הוא רק איסור דרבנן בכל גווני.

ונראה להעמיד דברי השעה"צ, דמשמע לי בכונת המג"א דכשיהדרק בחזק הוי תוקע דאורייתא. די"ל דנהי שרש"י והר"ן הנ"ל כתבו שתוקע הוא בתיירות, אין זה בדוקא, אלא העיקר הוא שבתקיעה הוא גומר את בנין הכלי, וזו הכונה בחזק ובאומנות, שר"ל שאחרי תקיעה זו אין עוד מה לתקן בבנין הכלי, כדמצינו במכנים יד הקדרום בעץ שלו, שכתב הרמב"ם (הל' שבת פרק י', הלכה י"ג) דהוי תולדה דכונה, ואסור מה"ת. ומשמע אפילו בלי יתירות, אלא התקיעה עצמה היא גמר בנין הכלי, ויתירות צריך רק כשהחור גדולה, ויד הקדרום יתנענע בתוכה, אז צריך יתירות לחזקה. - וא"כ גם בשרויפן שייך תוקע, כשגומר ומהדרק עד כמה שאפשר, לא כמעשה הדיוט המחברו בידיו שאז הרי זה רק מהורק, אלא בגבורה ובאומנות עם כלי, שזהו גומרו, והוי לרש"י מכה בפטיש, ולרמב"ם בונה דאורייתא. - וכן הוא בהרבה כלים ורהיטים המחוברים בשרויפ"ן וזה גמרם, דפשיטא שבגמר ההירוק נחשב לגמר הכלי.

וכדמות ראי' לזה ממש"כ החזון איש (מועד סי' נ', ט') שהמדליק אור העלעקטרי בשבת חייב משום בונה, כיון שמכנים זרם בחושים הוי כתקע עייש"ה, [ובס' מנחת שלמה סי' י"א באריכות], והוא הדין שהמכנים שטעקע"ר לתוך חור העלעקטרי שבקיר, הרי זה ג"כ מכנים זרם לחושים והוי בונה, הגם שלא תקע במסמרים ויתירות, אלא כל שהוא גמר אותה מלאכת בנין, נחשב לתוקע, והוי מכה בפטיש או בונה. - וכן י"ל בהבנת השעה"צ במג"א.

אכן מהר"ן (ריש פרק הבונה) הנ"ל משמע ר"ל כלי שנתפרק וצריך אומן בחזרתו, הוי בונה, כיון "שאין הדיוט יכול להחזירו". וא"כ בכוס המתפרק, הרי כל הדיוט מחזירו, ולא דמי לכלים ורהיטים שרק אומן מהדרם בחזק, משא"כ בכוס העשוי להתפרק לכל בעל הבית לצרכו, וא"כ לא הוי בכוס לא מכה בפטיש ולא בנין דאורייתא, והדרא קושיא לדוכתה, דאפילו איסור מהדרק דרבנן לא יהא בו, כיון שכל איסור דרבנן הוא שלא יבוא לתקוע, ובמקום דלא שייך תוקע ליכא למיחש, כמו דלא חיישינן ברפוי, וכמאמר מדרכי הנ"ל. - ואין לומר שהמג"א לא כתב זאת אליבא דהר"ן, שהרי כתב שכוס בחריצים, "לכו"ע אסור". - וצריך לומר דכיון שבשרויפ"ן שייך איסור תורה דמכה בפטיש ובונה, בכלים ורהיטים שהאומן מחבר, לכן כל מעשה חיבור כהירוק, אפילו של הדיוט, אסורה מדרבנן אטו חיבור דגמר מלאכה דאורייתא, דאף אם בכלי זה לא שייכת, עכ"פ חיישינן אטו כלי אחר.

כיסוי כלים המהודקים ע"י שריופ"ן, מותר להדקם בשבת. ופרקי כלים מהודקים, העשויים לפרקם ולחברם תמיד, י"א שג"כ מותר, וי"א שאסור לחברם.

(ד כתב הט"ז (סק"ז) דנודות של בדיל שלנו שיש בהן שריופ"ן, לכאורה אסור להדקה בחזק, כמו מטה של פרקים, ולרמ"א אפי' ברפיון ה' צריך להיות אסור כיון שהדרך להדקם, אלא דנראה דדוקא בכוס יש שמחמיר שא"צ לפרקו, דעיקר תשמישו שלא ע"י פירוק, משא"כ בנוד שעיקר תשמישו ע"י פירוק תמיד, לא מיקרי גמר מלאכה אפי' כשתוקע השריופ"ן בחזק. - וכן כתב המג"א (סקי"ב) לגבי כוס הנ"ל שרגלו מחובר בשריופ"ן לתחתיתו, שאסור לחברו בשבת, ולא דמי לכיסוי כלים שעשויים כך (בשריופ"ן). דהתם אין עשויים לקיום, רק לפותחן ולסגורן תמיד. וברור שאין כונתם שהכיסוי ה' מחובר בשריופ"ן על פי הנוד או הכלי, כמו הפקקים המחוברים בשריופ"ן על פי הבקבוקים, דזה פשיטא שאינו בונה ולא מכה בפטיש, דעיקר תשמישו כשפתחו, אלא הט"ז והמג"א אייר ככלים שכסויים ה' מחובר על פיהם בשריופ"ן, ובעת שמחבר הכיסוי ע"י שריופ"ן, חיבר ב' חלקי כלי, בכ"ז התירו כיון שעשוי לפותחו, [כעין כיסוי סיר לחץ].

מבואר מדבריהם, שב' חלקי כלי העשויים לפתחן ולסגורן תמיד, מותר לחברם ולהדקם, דאפילו יחברם עד הסוף ויהדק מאד, אשר ברנל הכוס זהו תוקע, מ"מ כשעשוי לפתחו אין זה תוקע ולא מהדק ומותר. - ועפ"ז כתב הערוך השלחן (סי' ש"ג, ל"א) לגבי יד כלי שמחברים לה או כף, או מזלג, או סכין, ומפרקים אותם תמיד, ובעת האוכל מחברים לה מה שצריך, שמותר בשבת לפרקם ולחברם, כיון דעשוי לפותחו תמיד.

אמנם החזון איש (סי' נ' אות ט' ד"ה והא) מחמיר בחיבור ב' חלקי כלי, שאינם הכלי וכסויו. וכתב דמש"כ הט"ז והמג"א שמותר לתקוע את כיסוי הכלי כיון שעומד לסגור ולפתוח, היינו רוקא בכיסוי שאין סתימת הכלי בנין אלא שימוש, דכלי סתום לעולם אינו כלי, וכל ענין הכלי הוא להיות פתוח ולשמש בו, ולכסותו שלא בשעת שימוש וכו', אבל הרכבה הדרושה לשימוש, כמו קנה סיידין (שבת מ"ז). ומטה של רסיים וכו', אף תיקון לשעה חשיב בונה, עכ"ד. - ולפ"ז ביד כלי הנ"ל של הערוך השלחן, אסור.

ובאמת מקנה של סיידין קשה על הערוך השלחן הנ"ל, המתיר לחבר ולפרק הכף או המזלג ליד כלי, ולא חייש שמא יתקע, אשר משום כך פטור אבל אסור. - וצריך לחלק דיד כלי הו' אינה עשוי לקיום כלל, כי בכל סעודה משתמשים הן בכף הן במזלג והן בסכין, משא"כ קנה הסיידין, כשמסייד בנובה צריך קנה ארוך, ויוכל לבוא לידי החלטה להשאירו לקיום מחובר וארוך ויתקענו, לכן גם כשרק מהדק אסור. (ולמדת חילוק זה מלשון שו"ע הרב (סי' ש"ג סעיף כ') שכתב בכלי של פרקים אפי' כשתוקע הרי זה בנין גמור רק אם עשוי „להתקיים הרכבה“, ובלא"ה הרי זה בנין ארעי ואסור מד"ס, אלא א"כ אינו עשוי לקיום כלל כמו שיתבאר. וביארו (בסעיף כ"א) בכיסוי כלים שאין עשויים לקיום כלל, רק לפותחן ולסגורן תדיר, גם בשבת עצמה, עיי"ש. ולפ"ז קנה הסיידין עשוי לקיום מעט, אבל יד הכלי

של המזלג והכף, אינה עשוי לקיום כלל. - ולפי החזו"א גם בשאינו עשוי לקיום כלל אסור, מדלא חילק, ולפי שו"ע הרב וערוך השלחן מותר.

ומצאתי בתהלה לדוד (סי' שיי"ג י"ז) שג"כ אינו מחלק בין בנין ארעי, דהיינו עשוי לקיום מעט, לבין אינו עשוי לקיום כלל (וכהחזו"א). מרכתב דהנפק"מ בין הטעמים (הנ"ל אות א') האוסרים תוקע הוא, דלרמב"ם האוסר משום בנין, כשהוא על מנת לפרק, גם בנין ארעי אסור מדרבנן (כביצה לב:), ולטעם רש"י משום מכה בפטיש, באינו עשוי לקיום כלל מותר לכתחילה (כב"י סוף סי' שי"ז ומג"א סק"ז). - שאם הי' מחלק, א"כ הול"ל רבותא, דלטעם בנין גם בשאינו עשוי לקיום כלל מותר, כמו לטעם מכה בפטיש. אלא בבנין אין חילוק כהחזו"א איש, ורק במכה בפטיש יש להתיר בשאינו עשוי לקיום כלל.

אכן במה שאסר החזו"א איש מפני „שאף תיקון לשעה חשיב בונה“, יל"ע ממש"כ החת"ס (חאו"ח סי' ע"ב) שבפארסול אין בפתחתה וסגירתה לא איסור תורה ולא איסור דרבנן, כיון דהוי בנין לשעה, ומוכיח לה מירושלמי (פ"ז סוף ה"ב וריש פרק הבונה) ובבלי (ל"א:). ועי' בס' ליקוטי הערות באריכות מכל האחרונים, ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קי"ט). ועיקר האיסור נתפשט משום גרר שגררו גדולי הדורות ז"ל (עי' בס' שמירת שבת כהלכתה פרק כ"ד, ט"ו). - וא"כ בחיבור ב' חלקי כלי שעשויון לפתחן ולסגרן תמיד, אפי' בשבת זו עצמה, לא שייך הגדר הנ"ל, והוי בנין לשעה, ויל"ע.

בהידוק שרוי"ף השטענדר לצורך הגבתו יש מחמירים, אבל יש להקל.

ה) מעתה נשוב לענין השטענדר, דהגם שעשוי להדקו, ככ"ז יש להתיר, דאין זה תוקע בגבורה ובאומנות, רק מהדקו מעשה הדיוט בעלמא, וא"כ איסור תורה פשיטא שאין בו. ואי משום איסור דרבנן שמא יתקע, הוי ככיסוי כלים המחוברים שעשוים לפתחן, שהתירו ט"ז ומג"א מפני שכל השתמשותן הוא ע"י פתיחה וסגירה. ה"נ כל שימוש השטענדר הזה שאפשר להגביהו ולהנמיכו הוא להשתמש בו לפעמים גבוה ולפעמים נמוך כפי הצורך, ובזה אין חשש שמא יתקענו, שהרי אז יאבד כל ערכו להיות שטענדר מיוחד כזה.

ולא דמי לכוס, אשר גם בזה נטה המאמר מרדכי להתיר לחבר אליו רגלו, כיון שאינו יכול לבא לידי תקיעה, אלא שחש למג"א האוסר, דשאני כוס שישנו גם בשל בעלי בתים שאינו עומד להתפרק, ויכול להשאר כך לעולם, וכן קנה הסיידין יכול לפעמים לתוקעו לתמיד. משא"כ השטענדר הזה, עשוי דוקא להתפרק תמיד שזה יעודו, וא"כ בהדוקו אין חשש שיבוא לידי בונה או מכה בפטיש. [ואולי רומה שטענדר לקנה סיידין].

ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ל"ח) נטה להחמיר, כיון שלפעמים מניחו גבוה או נמוך כמה ימים, ובגלל זה אינו בכלל עשוי לפתוח ולסגור תמיד, עיי"ש. - ויש לעיין ממה דקיי"ל בקושר (סי' שי"ז, א') שקשר שאינו של קיימא הוא בעשוי להתירו באותו יום, וי"א ער ז' ימים לא מיקרי של קיימא. וכתב האבני נזר (סי')

קפ"א, ח') שקשר שאפשר שיניחנו שבוע, ואפשר יתירנו בו כיום מותר לכתחילה עיי"ש. וא"כ גם השמענדר כן הוא, דאפשר שישנה גובהו בו כיום. - וצ"ל בכונתו דסוף סוף יכול להיות שמישהו צריך שמענדר בגובה מסויים תמיד, וכיון שאין לו שמענדר קבוע אלא זה המיוחד להוזה, יבוא לקובעו לגובה הרצוי לו לתמיד, והו"ל כקנה של סידין הנ"ל, וכרגל הכוס, שאסר המג"א.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סו"ס ל"ב) העלה להקל, דענין שמענדר זה אינו דומה כלל לכל המכואר בסוגיא הנ"ל, כיון דשני חלקי השמענדר לעולם הם ביחד, למעלה או למטה לפי הצורך, א"כ הכלי גם קודם ההידוק עשוי בשלימות, ואינו מחבר עכשיו ב' חלקים לעשותו כלי בשלמותו, אלא להדקו על הברזל לפי צורך התשמיש, בזה אין מקום לגזור כלל, עכ"ל. - ונראה ראי' לדבריו מלשון התוס' (ביצה כ"ב. ד"ה וב"ה) שהקשו לב"ה המתירים לזקוף את המנורה, ממ"ש (בשבת מ"ו.) דמנורה של חוליות לכו"ע אסור, ותירצו דבשבת מיירי שכולה של חוליות ומפרקין אותה אברים אברים, אבל בביצה מיירי שאין חסר כאן רק להקימה קצת, ואינה בעלת אברים, דכולה מחוברת היא, עכ"ד (וזה כונתם גם בשבת מ"ו.). - הרי בפירוש דכשהיא מחוברת, והיא כלי א', מותר להקימה. וכן כתב הר"ן (סוף פרק כירה) דהיא דביצה בשל חוליות מחוברין ואינן מפורקין, ולפעמים מטין אותן ולפעמים זוקפים, וכיון דאינן מפורקין לגמרי ליכא משום בנין, עכ"ד. ובודאי איירי במהדק, ולא רק במסובב אל צירו, אלא דומיא דמה שאסור לעשות כשהיא אברים אברים, מותר לעשות כשהיא מחוברת, והיינו במהדק, ואפ"ה מותר לזוקפם ולהטותם, והרי זה ממש כעין נדון דידן, בהגבהת והנמכת השמענדר. - ואמנם אינן ראיות גמורות לנדו"ד, כי את השמענדר סוף סוף אפשר בנקל לפרק ולהוציא את החלק העליון (המדה והיתדות) מתוך צנורות הרגלים שלו, וא"כ שמא לא נקרא מחובר ממש, ולא דמי להיא רביצה, שמחוברת ממש רק צריך להגביה ולהנמיכה, אבל דמות ראי' נכונה היא.

ואפילו החזון איש יודה בזה, דעד כאן לא אסר אלא בחיבור ב' חלקים יחד, שקורא לה "הרכבה הדרושה לשימוש", אבל בנדון דידן אין כאן "הרכבה" כלל, כי אם זקיפת או הנמכת הכלי הזה, המורכב כבר מקודם מב' חלקים.

והנה יש שמענדר להגבהה, שאין השרוי"ף מהדק את המוט, אלא נכנס לתוך חור ומחזיקו עיי"ש, ולדברי המתירים גם זה מותר, דדומה לכיסוי כלים המחוברים, ואפ"ה מותרים, כיון שעשויים להפתח ולהסגר תמיד, וזה עדיף, שאינו מהדק כלל, אלא אפי' ברפוי מעכב את המוט מלזוז, ושייך להתיר אפי' להחזון איש וכנ"ל שאין כאן הרכבת ב' חלקים. - אמנם בודאי יש עוד מיני שמענדרים להגבהה, שאין א' דומה לשני, וחדשים לבקרים עלולים לעשותם באופן שיהי' חשש בשבת לשנות נבדם, לכן צריך לשים לב לכל מקרה, ולעשות רק עפ"י הוראת חכם.

בדין הוצאה בשבת

(כדין יציאה בשבת עם מכסה פלעסטיק החדש
לכובעים ושטריימליך, בעת ירידת הגשמים)

נחום מאיר גערמאן

ר"מ במתיבתא עץ חיים דכאכוב
ברוקלין, ניו יארק

לכבוד ידידי הנכבד והנעלה מו"ה הירש ליב בייגעל נ"י.

בדבר אשר בקשת ממני, היות שהמצאת מכסה פלעסטיק חדש, כדי שיהי' אפשרות לבני אדם ללבוש אותו ביום השבת על גבי הכובע או על השטריימיל, ויש לך מכתבי הסכמה מגדולי פוסקי דורינו שליט"א, שהוא היתר גמור, אמנם גדולי הפוסקים לא יצאו בכתיבת הגסה, לברר דבריהם באריכות, רק כתבו סתם שמותר, ומתוך כך באו כמה רבנים וערערו על ההיתר, וכתבו תשובות לאסור, ובקשת שאכתוב ביאור הדברים, כדי להחזיק דברי הגדולים שכתבו להיתר, ולבטל דברי המערערים, ע"כ באתי בזה בעזרה"ת לעשות רצונך, ואבקש מהשי"ת שלא אכשל בדבר הלכה, וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

שרם כל שיח, ראוי לתאר צורת המכסה ופעולתו, ועי"ז נעמוד על בירור משפטו והלכתו:

הנה המכסה החדש, מכסה את השטריימל, וחלק מהפנים, העורף, והצואר, ויש לו רצועות לקושרו מתחת הלחי. המכסה הזה נעשה בכוונה ללבושו בשבת קודש בזמן ירידת הגשמים, וניתוסף בו, כיסוי הפנים והעורף והצואר, כי מכסה פלעסטיק הישן הי' רק לאצולי טיגוף (לכמה פוסקים), והמכסה החדש שנעשה על ידך, בכוונה ראית להוסיף על שיעור גדלו, כדי שיהא ג"כ בגד לאצולי מצער הגשמים ולהגן מפני הרוח והקור בימות החורף, ואף בימי הקיץ דלא שייך לומר לאצולי מפני הקור, מ"מ עפ"י רוב יש רוח בשעת ירידת הגשמים, ומנשבת את הגשמים על האדם, וממילא כשאדם לובש פלעסטיק זה, שהוא כיסוי על הפנים ג"כ, ומניח את הישן שהוא רק כסוי על הכובע, מגלה דעתו שכוונתו ללבוש בגד שמצילו גם מצער הגוף, דאל"כ למה בוחר ללבוש כסוי זה דוקא שאינו נאה כ"כ ואינו מתאים לפי שיעור מדת הכובע בדיוק, ואף מחירו עולה על מחיר מכסה הישן, וע"כ דאית בי' תרתי, אצולי טיגוף וגם הגנת הגוף מפני הקור והגשם.

והנה אף דכשאין גשמים יורדים, אין בני אדם לובשים אותו להגן מפני הצער של רוח וקור, מ"מ כשיורדים גשמים, אשר אז יש צער גם מהגשמים, והמכסה הנ"ל עשוי להגן הן מגשמים, והן מרוח, והן מקור, ואז אין בושה כ"כ ללבושו כמו בזמן שאין בו ירידת גשמים, (ודגמא לזה מצינו במס' ב"ק דף ו', שיש חילוק בין ימות החמה לימות הגשמים, דבימות הגשמים התירו לפתוק ביבותיהן וכו',

ופרש"י, שבימות הגשמים שהרחובות מלוכלכות יש להם רשות. ואין כוונתי להביא ראי' מכאן לנ"ד, רק לרמזין בעלמא שבזמן הגשמים אין בני אדם מקפידין כ"כ על יופי, וא"כ אף שמתבייש ללבוש אותו ולילך בחוץ כשאין הגשמים יורדים, אעפ"כ כשיורדים גשמים אינו מתבייש בזה.

גם ראוי להדגיש, שהסיבה שאין בני אדם הולכין במכסה הנ"ל בימות החול, היא מפני שאז אפשר להשתמש עם שידעם, אשר לגבי פעולת אצולי טינוף והגנה מפני הגשם, עדיף השידעם מכל סוגי כיסויים של הפלעסטיק שאפשר ללבוש על הראש, כי בכל אופן לא יגן הפלעסטיק רק על הכובע והשטריימיל שעל הראש, יתר על כן השידעם, שפעולתו להגן גם על כל מלבושי הגוף. ומחמת שבשב"ק אין יכולין לצאת עם שידעם מטעם איסור אהל, על כן לובשין ומכסין במכסה הפלעסטיק. נמצא שהסיבה שאין מכסה הנ"ל בימות החול, היא משום שיש כיסוי דעדיף מינה, ובאם לא הי' מצוי שידעם, בודאי היו לובשין מכסה זו להנצל מפני הגשם והקור והרוח כנ"ל. - ולפי"ז אין להכריח שאין מכסה הפלעסטיק מלבוש, ממה שאין יוצאין בה בימות החול.

ובאמת מבואר בס' משנה ברורה סי' ש"א ס"ק ק"ג בשעה"צ בשם הגר"א, דכל מה שיש לו שם מלבוש, אף שאינו עשוי להתעטף ולהתכסות בו רק בשבת, מ"מ מקרי לבוש ובגד, ומותר לצאת בו. וא"כ גם בני"ד, אף שאינו לובש את מכסה הפלעסטיק בכל עת, רק כשגשמים יורדין, מ"מ שם מלבוש עליו. וכמו כן אין האדם מתעטף בסודר על צוארו בכל העתים, רק בעת שיש קור גדול ורוח חזקה. והראי' לזה, שבני אדם לובשים שטריימלעך רק בשבת קודש ולא בימות חול, ואעפ"כ מקרי מלבוש, וגם הגוים אינם הולכין בשטריימיל, ואטו מפני זה לא יהא נחשב מלבוש לישראל, וא"כ הוא הדין במכסה הפלעסטיק, אף שאין בני אדם לובשים אותו בימות החול, וגם הגוים אין הולכין כן, מ"מ מקרי מלבוש, דדיו שיהי' מלבוש לישראל המיוחד רק לשבתות בעת ירידת גשמים, כיון שבעת ההיא פעולתה להציל את הלבושו מצער הגוף הנגרם ע"י גשם ורוח, ואין כל פעולתה והשתמשותה עבוד אצולי טינוף בלבד.

ובש"ע או"ח סי' ש"א סעיף י"ד מבואר, דדבר שהוא מלבוש, אפילו אם כוונתו כדי להציל מטינוף, מותר לצאת בו בשבת, ופלעסטיק זה הרי לובשים אותו כדרך מלבוש, לא רק דרך שימה והנחה בעלמא, ע"כ שרי מטעם זה. והנה במ"א שם ס"ק כ"ג כתב לחלק, דזה שאוסרין באשה, הוא דוקא ליתן על ראשה שיהא מונח עלי' ואינה מתעטפת בו, או אסור, אבל אם מתעטפת בו מותר, כיון שהוא כדרך מלבוש, (אף שאינו על כל הגוף). והרי במכסה החדש מתעטפין בו, וא"כ שרי. (ועי' בזה בספר עטרת מרדכי סי' ה', הנספח לספר אמרי מרדכי להגה"צ ד' מרדכי שפאלמער דיין בסאניק זצ"ל). והרבה שיטות מקילין אף על מקצת הגוף לבדו, (כמו הפרמ"ג והלבושי שרד), ואפילו הש"ע הרב שאוסר, יודה בזה שעשוי ממש כמלבוש ולא כשימת לבדים על הראש.

עוד אפשר להוסיף בטעם הדבר שהפלעסטיק נחשב למלבוש מתוקן, כיון שיש לו רצועות לקשרו על הגוף, ומחמת הקשירה עדיף מסתם כיסוי, כמו שמובא

בספר קיצור ש"ע (סי' פ"ד אות י"ד), דמותר לילך על הצוואר טיכעל (מטפחת האף) ע"י קשירה, ומקורו מתוס' מס' שבת דף קמ"ז ע"ב ד"ה צריך, דקשירה גורמת להקרא מלבוש. ועי' בספר חיי אדם כלל נ"ו אות י"א שכתב וז"ל, ואותן הכורכין בפאטשילא סביב צווארן, במדינות שאין מנהג לכרוך סביב הצוואר, נ"ל דאין זה מלבוש, "ומ"מ כיון שלפעמים כורכין בשביל הקור, אפשר שאין למחות אם כורכין אותו כדרך מלבוש".

ואין זה דומה למה שמבואר בסי' ש"א סעיף י"ג, דשם הקשירה או מלפני או מלאחרי' כרי שלא תפול חתיכת הבגד, משא"כ כאן במכסה הפלעסטיק, הקשירה היא לחבר שני צדדי הבגד כדרך לבישה, ואין להאריך בזה יותר.

ומה שמפקקים איזה רבנים, שאין סגנון מלבוש כזה מצוי כלל וכלל, אין זו טענה, דכל מלבוש כן הוא, בתחילה לובשים אותו איזה יחידים, ואח"כ מתרבים הלובשים, וכמו שאנו רואים בחוש במכסה חרש הנ"ל, שכחיוס כבר לובשים אותו הרבה בני אדם, וממילא דשפיר נחשב מלבוש.

ואין מקום לבעל דין לחלוק ולומר שאין להפעסטיק דין מלבוש כיון שאינו מכסה את רוב הגוף, כי פשוט מאוד שיש מלבוש שלובשים אותו רק על הרגלים, כגון בתי רגלים (קאלאשען), ואף שאין מכסין את רוב הגוף, אעפ"כ מקרי מלבוש כיון שנעשה לשם מלבוש, וא"כ ה"ה למכסה פלעסטיק הנ"ל. - וכן בתי ידיים, הם כיסוי רק על הידיים, ועכ"ז מיקרי מלבוש. אולם בבתי ידיים יש איסור להוציא מחמת חשש שמא ישלפם, אבל אם עושה בו כפתורים ומחברם להבגד, מותר, והרי במכסה החרש מחובר בה רצועות לקשור.

ובמה שחששו קצת, שיפשוט את המכסה כשיפסקו הגשמים לירד, זה אינו, כי אין ררך בני אדם לפשוט את הפלעסטיק באמצע הרחוב כשיפסקו הגשמים. - וגם החשש דלמא שלפי, לא מצינו אלא בנשים ולא באנשים (שו"ת מהרשד"ם סי' ד'). ועוד יותר י"ל, כי מחמת השינויים שנעשה במלבוש זה, יזכור האדם שהיום שבת ואסור לשאת אותו ברשות הרבים, וכמש"כ המחצהש"ק בסי' ש"א ס"ק כ"ג בשם עבודת הגרשוני, שאין נוזרין שמא כשיפסקו הגשמים תסיר האשה המכסה שבה מתעטפת, כדי להראות יופי התכשיטים ובגדי', ותעביר המכסה ד' אמות ברה"ר, דבגדי חול ע"פ הרוב אין חשובים כל כך שתתפאר בהן להראותן, רק בבגדי שבת היקרים, וא"כ ע"כ כשתרצה להסיר מכסה להראות מלבושיו, ע"כ תזכור שהיום שבת, וממילא תמנע שלא להעבירן ר' אמות ברה"ר.

ואף דלפעמים באמצע ההליכה ברה"ר, יפסקו הגשמים, ועדיין נשאר עליו מכסה הפלעסטיק, ואז שוב אין לו הצער של קור רוח וגשם, מ"מ כיון שיש על המכסה שם בגד ושם מלבוש בשעת ירידת הגשמים, גם אח"כ נשאר שם מלבוש עליו. (עיי' במג"א סי' ש"א ס"ק ל').

ובזה נסתלקו כל ההערות שכתבו המערערים, ולא הארכתני יותר כדי שלא להטריח יותר מדאי, ויש להביא ראיות על כל הנ"ל מכמה ספרי שו"ת באריכות, וכבר הובאו דבריהם בהתשובות שכתבו הרבנים הגאונים שליט"א בענין זה. וכתבתי מכתב זה, רק להסיר את הטענות נגדך, וגם כדי למנוע מרבים מבני

ישראל ענמת נפש ביום השבת קודש, על כן כתבתי מה שנראה לי לדבר פשוט, שיש בזה היתר נמור עפ"י הלכה, והרוצה להחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים, ואתו הסליחה.

הכ"ד ידידך,

נחום מאיר גערמאן

בענין כף שנטל בו דבר איסור מכלי ראשון

שאול גארדאן

חבר כולל זכרון חיים רבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

כתב הרמ"א בהל' תערובות סי' ק"ז ס"ב וז"ל, ואם לקח עם הכף דג טמא מן הקדירה או שאר דבר שאינו פוגם, אסור להחזיר הכף לקדירה, ואם החזירו צריך ששים מן הקדירה נגד האיסור ולא נגד כל הכף, אבל אם ה' מעט מן התבשיל עם האיסור בכף והוחזר לקדירה, צריך ששים גם נגד מעט התבשיל דהרי נעשה נבילה בכף, עכ"ל. וכתב שם הש"ך בס"ק ה', אהא דכתב הרמ"א בתחלה שאין צריך ס' נגד כל הכף וז"ל, דלא אמרינן בכלי חתיכה נעשה נבילה, והיינו דוקא בכלי של עץ ומתכות חדש, אבל בישן וכו' דעת הרב לעיל סי' צ"ח ס"ה דיש להחמיר דנעשה נבילה וצריך ס' נגד כל הכף, עכ"ל. וביארו שם הפמ"ג והחוו"ד, דלפ"ז צ"ל דאיירינן כשנטל האיסור בכף מלמעלה ולא נגע ברוטב, דאם תחבו בהתבשיל, הרי בלע הכף מהתבשיל והוי בכף ישן דנעשה נבילה.

והנה הש"ך בס"ק ו' הקשה על מה שסיים רמ"א כשהי' מעט מהתבשיל עם האיסור בכף דצריך ששים נגד מעט התבשיל, ומשמע דאין צריך ס' נגד כל הכף (וכמ"ש הרמ"א בתחלה), וז"ל, וקשה דכיון דידעינן דהי' מעט תבשיל עם האיסור בכף, א"כ מאן לימא לן דאין כל הכף בלוע מאיסור, דנהי דלא נעשה נבילה, מ"מ לא ידעינן כמה בלע וכו' וצ"ע וכו', עכ"ל. והעיר על זה הפמ"ג דיותר קשה, דאפי' אם לא ה' מעט תבשיל בכף, סוף סוף כיון שתחב הכף לקדירה נעשה ישן. וכוונתו מבוארת, דכאן אי אפשר לתדן כמס"ל שלא נגע בהרוטב כלל, דהא בע"כ מיירי שתחבו בתוך התבשיל שהרי שאב קצת ממנו בכף עם האיסור, וא"כ מסתמא בלע הכף מהתבשיל והו"ל כף ישן לגמרי, ושוב אין נ"מ (לענין הקושיא) אם ה' מעט תבשיל בכף או לא, דלעולם ליצטרך ששים נגד כל הכף.

ובאמת קושייתו היא קושיא עצומה, הן על הרמ"א דדבריו סתומים, והן על הש"ך שלא הקשה קושיא זו כפשוטה, רק תלה קושייתו בתבשיל שבכף, (ואף שבחוו"ד משמע שמפרש דכוונת הש"ך ג"כ כקושיית הפמ"ג, מ"מ מלשון הש"ך

מוכח דלא כוותי', מדתלה קושייתו בתבשיל שבכף, וכן מסוף דבריו שכתב דנהי דלא נעשה נבילה וכו', דמבואר דלאו מטעם כף ישן אתי עלה).

וכרי לפרק הקושיא צ"ל בחד מהני תרי אנפין דלהלן: אופן הא', דמיירי באופן שהיו המאכלים גושיים שבתבשיל צבורים למעלה מהרוטב, ונטל חתיכה קטנה מהתבשיל עם האיסור ולא נגע לרוטב או לשאר החתיכות, ואף דרוחק הוא דהו"ל לרמ"א לפרושי ולחלק בזה, מ"מ הוא כעין מ"ש האחרונים הנ"ל בתחלת דברי הרמ"א, (ועיי"ש בפמ"ג בביאורו הנ"ל שכ' בשם מנחת יעקב דרוחק הוא). ואופן הב', עפ"י מ"ש בפתחי תשובה סי' ק"ה ס"ק ח' בשם ס' חמודי דניאל באיסור שנפל לתוך היתר חם דאינו נאסר תיכף אם סילקו מיד אלא א"כ שהה קצת, וראי' ממ"ש בס' צ"ב ס"ב דאם ניער וכיסה מותר, (וה"ה כנפל היתר לתוך איסור), הרי מבואר דבסילק מיד אינו בולע ואינו מבליע, וא"כ יש לנו תירוצי מחזור, דאפי' אם תחב הכף לתוך התבשיל, מ"מ לא בלע כלום כיון שסילקו מיד, והוי עדיין כף חדש בלא בליעות. והפמ"ג והחוו"ד שלא פירשו כן, י"ל דס"ל דאין לדמות כף למאכל, דכלי בולע בקל יותר ממאכל, כיון דלית לי' מגרמי' כלום, (עי' סי' ק"ה סעיף ז', ומ"ש להלן בסמוך).

היוצא לנו מזה, דהרמ"א מיירי באופן שלא בלע הכף כלום, בא' מב' האופנים הנ"ל, וכן הבין גם הש"ך, ולכן לא הקשה רק קושיא זוטרותא. ותוכן כוונת קושייתו היא, דאע"ג שאנו רואין עכשיו שיעור התבשיל שיש בכף בעין, מ"מ צריכין לחוש שמא שאב יותר ממה שענינו ראות, וקצתו נבלע בכף, וליצטרך ס' נגד הכף לבטל אותן בליעות שנאסרו בעודם בעין בכף עם האיסור, (ולא איירי בענין חנ"ג דכף כלל, ודו"ק). ואף שיש מקום לבע"ד לחלוק ולומר דמיירי כשיודע בדיוק כמות התבשיל שהי' בכף, מ"מ מובן מאליו שהש"ך לא ניחא דעת' בתירוצי כזה, דמילתא דלא שכחא היא, ובודאי כוונת הרמ"א להקל בכל אופן.

והנה לפי כל הנ"ל שנתבאר לנו סיבת קולת הרמ"א שלא הצריך ס' נגד הכף, ניזיל בתר אפכא, דא"כ הו"ל להקל עוד יותר שלא נצטרך ס' נגד מעט התבשיל שבכף, שהרי הש"ך בס"ק ז' מסביר, דלכן צריך ס' נגד התבשיל משום שהתבשיל נעשה נבילה בכף, דאנו מחזיקין הכף ככלי ראשון (לחומרא), כיון שהוציאה עתה מקדירה ורתחת, עכ"ד, ולכאורה הא תינח כששהה הכף בקדירה כשיעור שיתחיל לבלוע מהקדירה, אז שייך לומר שנעשה כלי ראשון, שהרי נשפע מחום האש, אבל בנרדן רידן, באיזה אופן שיהי', כשעדיין לא בלע כלום, למה נדונהו ככלי ראשון, (וע"ע בט"ז סי' צ"ב סק"ל ובנקוה"כ שם, דמבואר ג"כ להדיא דבתחב לקדירה, אפי' אם הסירו מיד, דינו ככלי ראשון לחומרא, ואפשר דקו' זו הכריח להפמ"ג והחוו"ד הנ"ל לחלק בין כלי למאכל, שהרי מבואר דנעשה כלי ראשון תיכף ומיד), והרי דברי רמ"א עדיין סתומים בממה נפשך, דאם תחב הכף תחיבה גמורה, א"כ ליצטרך ס' נגד הכף, ואם אמת נכון הדבר כתירוצים הנ"ל, א"כ למה נעשה כלי ראשון.

וכדי לתרץ את זאת, נקדים מ"ש בשו"ע סי' ק"ה סעיף ב', דכלי שני אינו אוסר כלל, וכן פסק הרמ"א שם בסעיף ג', והרש"ל (הובא בט"ז וש"ך שם בס"ב)

חולק על זה וסובר דאפי' בכלי שני מבליע ואוסר כולו, עיי"ש. וכדי לבאר פלוגתת הרמ"א והרש"ל נקדים עוד, דהנה הרמ"א שם (בס"ג) פסק דדין תתאה גבר שייך אף בכלי, והרש"ל (הובא בש"ך ס"ק י') חולק עליו, וס"ל דאין טבע כלי כטבע אוכלים ולא שייך בו דין תתאה גבר. ומעמי שיטותיהם יש לתלות באופן הכנת דין כלי שני, דהרש"ל הבין דהא דכלי שני אינו מבשל הוי דין בפני עצמו דרפנות מקררות, ואין זה נוגע לדין דתתאה גבר, והראי' דהא אפי' מ"ד עילאה גבר מודה לדין דכ"ש אינו מבשל, דסתם משנה היא, ומזה הכריח מהרש"ל דכלי ברי' בפ"ע הוא ואין שייך בו דין תתאה גבר. אבל הרמ"א הבין דבעלי פלוגתת עילאה גבר ותתאה גבר, מר כדאית לי' ומר כדאית לי', ר"ל לרדין דקי"ל תתאה גבר מסתבר מאד לומר דהא דאמרין בכלי שני דרפנותיו מקררות, היינו מכח סברת תתאה גבר, (וכמבואר בתוס' מס' שבת מ"ב:), דהואיל והכלי הוא התחתון על כן רפנותיו מקררות המאכל, ועל כן סובר הרמ"א דאף בכלי שייך דין תתאה גבר.

ותרוייהו אזלי לשיטתיהו במחלוקתם הנ"ל כדין כלי שני, דהרמ"א ס"ל דדין כלי שני כדין תתאה גבר, ועל כן כל פרטי דיני כלי שני כדיני תתאה גבר, דבמערה מבלי ראשון לתוכו אוסר כדי קליפה (עי' ש"ך שם ס"ק ז'), ואח"כ, הכלי שהוא התחתון והצונן, נזכר ומצנן המאכל, ושוב אינו אוסר כלום. אבל הרש"ל דלית לי' סברת תתאה גבר בכלי, על כן בחר לו דרך אחרת כדיני כלי שני. ויש להוסיף עוד ג"מ בין הרמ"א והרש"ל, דהרש"ל דאין דין כלי שני תלוי בתתאה גבר, לא יהי' ג"מ בין אם הכלי למטה או למעלה, אבל להרמ"א י"ל דאין רפנותיו מקררות רק כשהכלי מלמטה דתתאה גבר, אבל כשהכלי מלמעלה כמלה תורת כלי שני, (ועי' סי' צ"ד ס"ז).

ואחר הדברים האלה נוכל ליישב דברי הרמ"א שלפנינו כטוב מעם, דהאמת כן הוא שתחב הכף להתבשיל והסירו מיד (כאופן הב') ולא הי' שהות לבלוע כלום, ומ"מ לגבי הכף גופא, אי אפשר לדונו בכלי שני שהכף יקדר את התבשיל שבתוכו, דהא במעשה זו הי' התבשיל מלמטה והכף נכנס לתוכו מלמעלה, וממילא אע"פ שלא שהה שם כל כך, מ"מ שוב אין להכף דין כלי שני צונן (שהוא רק כשהוא למטה מכח תתאה גבר), ועל כן רתיחת התבשיל שבתוכו נשארת בתוקפה כבכלי ראשון ממש ונאסר התבשיל וצריך ס' כנגדו, והכל על מקומו יבא בשלום. (ואולי נוכל לומר כן אף לאופן הא', שלא נגע הכף ברוטב ובתבשיל כלל, רק בחתיכה האחת שנשל עם האיסור, דסוף סוף אין הכף נקדא תתאה, דתתאה היינו מה שעומד במקומו, ועילאה היינו מה שבא אצלו, כמ"ש הש"ך סי' צ"ב ס"ק ל"ו ע"ש, וממילא שייך ג"כ לומר כנ"ל, דהתבשיל שבו נשאר כמות שהי', ויש כאן דין כלי ראשון, ודו"ק).

עולת שבת בשבתו

בהר

לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעיט מקנתו. ו"ל בזה בדרך מליצה, עפ"ד כ"ק אאמו"ר זצוק"ל הי"ד בספה"ק קדושת ציון (חלק שני) על לשון המשנה במס' קנים, זקני עמי הארץ כל זמן שמזקינים דעתם מטורפת עליהם, וזקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתם מתישבת עליהם. וכתב לפרש, דמה שאמר זקני ע"ה, אין הכוונה על זקן שהוא עם הארץ, רק על זקן תלמיד חכמים, שנתמנה לראש על חבורה של עמי הארץ, וממילא אין לו עם מי ללמוד, שהרי אמרו חכמז"ל דאסור ללמוד תורה בפני עם הארץ (פסחים מ"ט ע"ב), והיינו דתנן, זקני עמי הארץ, כל' מי שהוא זקן על חבורה של עמי הארץ, וממילא מוכרח ללמוד בד בבד, על כן כל זמן שמזקינים דעתם מטורפת עליהם, שהרי אמרו חז"ל (תענית ז' ע"א) דאותם התלמידי חכמים העוסקים בתורה בד בבד מתפשטין, אמנם זקן תלמידי חכמים, כל' זקן שתלמידי חכמים קבלוהו עליהם, והוא לומד בחבורה עמיהם, אז לא זו בלבד שאינו מתפשט, רק אדרבה, חכמתו ניתוספת לו, כאומרם ז"ל (שם), ומתלמידי יותר מכולם, עכ"ה"ק.

וענין זה יש להעמים בפסוק הנ"ל, דו"ל דקאי על תלמידי חכמים מרביצי תורה, וזשה"כ, לפי רב השנים, אל תיקרי השנים אלא השונים, כל' לפי רב ערכם של השונים אצלו וגדלותם בתורה, תרבה מקנתו של הזקן המרביץ תורה, (ע"ד או"ל, תורה איקרי קנין), ולפי מעט השונים, פי' אם התלמידים השונים אצלו הם פחותי ערך במעט ידיעות בתורה, אז תמעיט מקנתו, כי הזקן התלמיד חכם נשפע לפי האנשים הסובכים אותו, הן לגריעותא והן לשיבותא.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בחקותי

איתא במדרש הובא ברש"י, אם בחקותי תלכו, יכול זה קיום מצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו, הרי קיום מצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה. ויל"ד על אומרו שתהיו עמלים בתורה, ולא אמר שתהיו עוסקים בתורה. אמנם יובן בהקדם לשון המשנה בפרקי אבות, אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת, וכתב בס' רכב אליהו הפי', שלא תחזיק טובה, היינו התורה שלמדת, לעצמך, אלא תלמוד גם לאחרים. אולם עדיין צ"ב מה שמסיים כי לכך נוצרת, דהיכן מצינו שנכרא האדם בשביל זה שילמוד גם עם אחרים. אמנם כתוב בספר קדמון א' עה"פ אדם לעמל יולד (איוב ב'), תיבת לעמ"ל, הוא נוטריקון ל'למוד ע'ל מ'נת ל'למד. וא"כ אתי שפיר מה שמסיים כי לכך נוצרת, דהכוונה על הפסוק אדם לעמ"ל יולד, שנוולד על מנת ללמד עם אחרים.

והנה מבואר במס' ב"ק (י"ז ע"א) גדול לימוד תורה שהלימוד מביא לידי מעשה, ופירש"י, אלמא מעשה עדיף מלימוד, אמנם מסיק התם, דאם לומד עם אחרים, אז הלימוד עדיף ממעשה. ולפי"ז ניהא דברי דש"י הנ"ל, המדכתיב ואת מצותי תשמרו, ע"כ דהפסוק אם בחקותי תלכו קאי על לימוד התורה, והי' קשה לי' לרש"י, הלא מעשה עדיף מלימוד, ולמה הקדים הכתוב אם בחקותי תלכו, לפני ואת מצותי תשמרו, לזה אמר שתהיו עמלי"ם בתורה, כלו' דהפסוק אם בחקותי תלכו, קאי על לימוד התורה עם אחרים, הנרמז בתיבת עמלים בתורה, ע"ד לשון הפסוק הנ"ל אדם לעמ"ל יולד, והיינו ללימוד ע"ל מ'נת ל'למד, ולכן שפיר הקדים תיבות אם בחקותי תלכו, כי לימוד תורה עם אחרים עדיף ממעשה.

(הגאון מוה"ר משה וואלף אבד"ק גליל מינסק זצ"ל)

נשא

ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר, הקריב את קרבנו וגו'. שינה בזה לומר הקריב את קרבנו, מה שלא נאמר בשאר השבטים (וכבר עמד על זה בפ"י דש"י). וי"ל הטעם, בשביל שזבולון הי' נותן כל צרכיו ליששכר, אפשר דאשמעינן, דנשיא יששכר הקריב בעצמו את קרבנו, ולא משל זבולון.

(הגאון מוה"ר שלמה זלמן עמדיך ראב"ד קפרא זצ"ל)

חג השבועות

בקריאה ליום א' דשבועות. הגבל את ההר וקדשתו, והביא הבעל הטורים מסורה ב' פעמים וקדשתו, דין, ואידך, וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב (ויקרא כ"א). וי"ל בשילוב דברי המסורה, דנודע כי היצ"ד מתגבר על האדם בעת האכילה, שיאכל האדם לשם תאוה, ודבר זה גורם ח"ו להטות לב האדם מדרך ד', כמאה"כ (דברים ח') פן תאכל ושבעת וגו' ודם לבבך ושכחת את ד' אלקיך, וכן כתיב (שם ל"ב) וישמן ישורון ויבעט וגו' ויטוש אלקי עשהו, על כן צריך האדם להתגבר מאוד בעת האכילה לקדש עצמו במותר לו, שתהי' כוונתו לשם שמים, אשר בכח האכילה יוכל לעבוד את השי"ת ברוב אונים ואמיץ כח, ומי שחנן אותו ד' בחכמה בינה ודעה, ראוי לו לייחד יחודים במחשבתו ולכוון להוציא הניצ"ק הטמונים בכל מאכל ולהעלותם לקדושה, ואז נחשבת האכילה ההיא רוגמת הקרבת קרבנות בבית המקדש, אשר מהאי טעמא נקראו קרבנו"ת, כי הנהנים אשר משלחן גבוה קא זכו, קרבו את המאכלים לפני ד', וכמו כן האדם שאוכל לשם שמים, הוא מקרב את חלק הרוחני שבמאכל לפניו ית"ש. (עיין בזה בספה"ק

(א) הובא בשמו בספר אוהל יעקב על אגדות הש"ס (פפד"א תע"ט) דף ג' טור ג' (ד"ה ואגב).

(ב) עפ"י כתי"ק.

עבודת ישראל להנה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע במס' אבות (פרק ג') על המשנה שלשה שאכלו על שולחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום וכו').

וזה יתכן להעמיס בדברי המסורה, ראיתא בספה"ק זרע קודש על המועדים (לשבועות) לפרש בענין הנ"ל הפסוק הגבל את ההר וקדשתו, דנודע רהיצה"ר נקרא בשם הר, כאו"ל (סוכה נ"ב ע"א) צדיקים נדמה להם כהר, וזשה"כ, הגבל את ההר, שלא יניח האדם את היצה"ר לעבור בנבולו, רק אדרבה וקדשתו, שיקדש את היצה"ר שיהא מסייע לעבודת הקודש, ע"ד או"ל (ברכות נ"ד ע"א) ככל לבבך בשני יצריך, ואף האכילה יעשה האדם לשם שמים בכוונה רצו"ל לצורך עבודתו ית"ש, ולזה אמר הכתוב השני, וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקדיב, שעל ידי שיקדש האדם את עצמו בעת אכילתו ויכניס גם את היצה"ר אל הקדושה, וזכה שיהי' שלחנו דומה למזבח, והמאכלים יהיו דוגמת הקרבנות, שיתקרב"ו אל השי"ת. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

במס' שבת (דף פ"ח ע"א) דרש האי גלילאי עלי' דרב חסדא, בריך רחמנא דיהיב לן אוריין תליתאי לעם תליתאי וכו'. וי"ל, דמצינו במדרש (פ' יתרו) דכשואמרו המלאכים להקב"ה תנה הודך על השמים, צד הקב"ה קלסתר פניו של משה רומה לאברהם, ואמר להמלאכים, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בביתו בשר וחלב אשר התורה עתידה לאוסרו. אמנם באמת יש להמלאכים תשובה מדוע אכלו בשר בחלב אצל אברהם, דמצינו שאברהם אבינו עסק בספר יצירה, וברא את בן הבקר, ואותו בן הבקר אשר נברא בספר יצירה, האכיל להמלאכים. ואיתא במס' שבת (דף ק"ל ע"א) דבמקומו של ר"י הגלילי היו אוכלים בשר עוף בחלב, דכתיב לא תבשל גדי בחלב אמו, ואמו של עוף אין לה חלב. נמצא דבן הבקר הלו שלא נולד לאם, לא שייך בו חלב אמו, ומשונה הי' מותר לאכול את בשר בן הבקר הזה עם חלבי'. ולפי"ז יש דין ודברים להמלאכים על קבלת התורה של בני ישראל.

ומעתה יובן שפיר דברי הגמרא הנ"ל, דרש האי גלילאי, דכיון שהי' מן הגליל, הרי במקומו הי' אוכלין בשר עוף בחלב, והטעם הוא כנ"ל כי אם העוף אין לה חלב, וא"כ שוב יש להמלאכים תשובה נכונה על מה שאכלו בשר בחלב אצל אברהם אבינו, שהבשר שנתן להם אברהם, ג"כ לא הי' שייך בו חלב אמו, כי נולד ע"י ספר יצירה, נמצא דהאי גלילאי לשיטתי' ידע כי עלינו לשבח להקב"ה שנתן לנו את התורה, כי לסברתו אף המלאכים ראויים לקבל את התורה, לכן דרש בריך רחמנא דיהיב לן אורייתא וכו', ודו"ק.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג וצ"ל)

(ג) בספר עמודי' שבעה (עמוד הראשון אות ו') כתב רמאחר שכרא אברהם אבינו את הבקר ע"י ספר יצירה, א"כ אין עליו שם בשר כלל, ולכך הי' מותר לבשלו עם חלב ולאכול. (ד) עפ"י כתי"ק.

ויתיצבו בתחתית ההר, במס' שבת דף פ"ח ע"א, אמר ר' אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה עליהם את ההר כנגיית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, אמר ר' אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא. ותמה התוס' מהא דאמר בפ"ק דע"ז (דף ב' ע"ב) כלום כפית עלינו ההר כנגיית, דמשמע אלו ה' כופה עליהם, לא היו להם תשובה, והכא אמר דמודעא רבה לאורייתא.

ואחזה בישובו, עפ"י מה שכתבו הקדמונים, האיך שייך מודעא, הא גבי מלך בשך ודם קיימ"ל דינא דמלכותא דינא, ומכ"ש דינא דמלך מלכי המלכים, דלא שייך גבי' טענת אונס, ותירצו דלא שייך דינא דמלכותא רק היכא דהמלך משה נזירותיו על כל בני מלכותו, וכמ"ש ר"ת, וא"כ כיון דרק אותנו כפה ולא לזולתינו, שפיר שייך מודעא. מעתה שפיר יאמרו אומות העולם, כלום כפית עלינו הר כנגיית, דאם ה' כופה גם עליהם, לא ה' למו תשובה, דתו לא שייך טענת מודעא, משום שהיו על כל העמים, ודינא דמלכותא דינא, וא"ש לנכון. (הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס זצ"ל)

במדרש רבה על רות (פרשה ה'), עה"פ ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום, שאילו תמול שלשום לא היית, ופי' המתנות כהונה, אלמלא באת להתנייר מתמול שלשום, לא היינו מקבלים אותך, שלא נתחדשה אז הלכה עמוני ולא עמונית, ורק עתה נתחדשה. והדבר תימה לכאורה, דאטו עמוני אין מקבלין אותו להתנייר, הלא האיסור הוא רק לבוא בקהל, דהיינו שישא אשה ישראלית, אבל גר גמור הוא לכל דבר, וא"כ גם קודם לכן היו מקבלים אותה.

ויש ליישב, דהנה איתא במדרש, על מה שאמרה רות, אל אשר תלכי אלך, כאוהל מועד, כנלל, כשילה, בנוב, בגבעון, ובבית עולמים. הרי דחפצה רות להתנייר באופן שתוכל לבוא אל בית המקדש להקריב קרבנות. והנה התוס' כתבו במס' נזיר (כ"ג ע"ב בד"ה ומדנים), בשם המדרש, דעמונים ומואכים אסורים בקהל ובעזרה כטמאים. ומשמע דהיינו אף לאחר שנתניירו, דמקודם לכן הרי כל נכרי אסור לכנוס בעזרה. והשתא א"ש, דאם היתה באה להתנייר טרם שנתחדשה ההלכה עמוני ולא עמונית, לא היו מקבלים אותה, שהרי היא באתה להתנייר באופן אל אשר תלכי אלך, והיינו שתוכל לילך לבית עולמים, וקודם שנתחדשה הך הלכה, הרי היתה אסורה לכנוס בעזרה כדברי התוס' הג"ל, אבל עתה שנתחדשה ההלכה עמוני ולא עמונית, ומותרת בעזרה כמו שמותרת לבוא בקהל, לכן שפיר קיבלו אותה להתנייר, ודו"ק.

(הגאון מוה"ר מאיר אריק אבד"ק טארנא זצ"ל)

(ה) הועתק מכת"ק שהגיע אלינו מעזבונו של הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי ז"ל אבד"ק יאס.

(ו) כן כתב בספרו של תורה על הש"ס, בירושלמי מס' יבמות פרק ח' הלכה ג'.

בהעלותך

בהפטר. והשמן עומד על ימינו לשטנו. י"ל הכוונה כמה שאמר דייקא על ימינו, דהנה לא די שהיצה"ר מסית את האדם להחטיאו בעבירות, רק אף גם זאת, כי בעת שהאדם רוצה לקיים מצות ד', בא היצה"ר עם תחבולתיו ללכדו ברשתו, שלא יעשה האדם את המצוה כהוגן. וזשה"כ, והשמן עומד על ימינו לשטנו, כלו', אף כשבא האדם להיות מהמיימינים, לקיים מצות התורה שניתנה בימין, גם אז השמן עומד על ימינו לשטנו.

(הגאון מוה"ר חיים אפסיר אבד"ק דרוויא זצ"ל)

שלח

ויאמר ד' אל משה עד אנה ינאצוני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי. ואיתא במדרש רבה, שאמר הקב"ה, בשביל ב' צווחות שצווח הקב"ה ואמר ב' פעמים עד אנה, יצווחו בני ישראל ארבעה פעמים עד אנה בשיעבוד מלכות, ובשביל שצווח הקב"ה ואמר עד מתי לעדה הרעה, עתידים בני ישראל לצווח בגלות ואתה ד' עד מתי. ולכאורה צ"ב, מדוע בשביל שצווח הקב"ה ב' פעמים עד אנה, נענשו בני ישראל בכפליים, שיצטרכו לצווח ארבע פעמים עד אנה, ועל שצווח הקב"ה עד מתי, יצווחו בני ישראל רק פעם אחת עד מתי.

וי"ל הענין בזה, דהנה חטא המרגלים, אף שחטאו בנפשותם, מ"מ לא הי' חילול השם במה שהוציאו ריבה על ארץ ישראל, משא"כ הכלל ישראל, כשהאמינו לדברי המרגלים, הלא מלבד אשר בזה נזונו אחר מהקב"ה, הי' כרוך בו גרר של חילול השם, כי האמינו לדיבת המרגלים אשר הם בשר ודם, יותר מאל הבטחת השי"ת. והנה מבואר במרא (ב"ק דף ע"ט ע"ב) דמהאי טעמא החמירה תורה בגנב יותר מבגזלן, דגנב משלם כפל ולא הגזלן, מפני שהגנב השוה כבוד עבד לכבוד קונו (שעושה במחשך מעשיו, וחושב שאין ד' רואה ח"ו), והגזלן לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו, עיי"ש.

ובזה יובן היטב דברי המדרש, דהנה מה שאמר הקב"ה עד מתי לעדה הרעה הזאת, נתכוון על המרגלים הנקראים עדה (כפירש"י), ומאחר שהמרגלים לא עברו על חילול השם, לכן מגיע העונש מדה כנגד מדה, שבשביל שצווח הקב"ה פעם אחת עד מתי, עתידים בנ"י לצווח בגלותם פעם אחת עד מתי. משא"כ מה שצווח הקב"ה ב' פעמים עד אנה ינאצוני העם הזה, זה נאמר על הכלל ישראל, והרי חטאם הי' נוגע לחילול השם, שהשוו כבודו ית"ש לכבוד בשר ודם, ועל חילול השם מגיע עונש בכפליים כנ"ל, לכן עתידים לצעוק ארבעה פעמים עד אנה, וא"ש.
(הגאון מוה"ר אברהם תאומים אבד"ק בוטשאטש זצ"ל)

(ז) הובא בשמו בספר חבל יהודה על מס' אבות (ווילנא תק"ס) פרק א' משנה ז'.

(ח) כן כתב בספרו אבל גדול (לעמבערג תרי"א) דף ט' טור ג' ד"ה ובחדושי.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. כ"ז ניסן תשנ"ו.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

ראיתי בכר"ש קונטרס קפ"ו (עמוד כ"ו) הערות שונות מהרב הגאון בעמ"ס ככורי שלמה, ויש לי להעיר על דבריו.

א) בחולין (דף י"ב:) בעי רבי יוחנן קמן יש לו מחשבה או אין לו מחשבה וכו', מחשבה נירדתא לא קא מיבעיא לי' כי קא מיבעיא לי' מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו. והקשה ראמאי לא הביא ראי' מהמשנה דמעשרות (פ"ר משנה ב') תינוקות שטמנו תאנים לשבת ושכחו לעשרן לא יאכלו למוצאי שבת עד שיעשרן, ומפרש הירושלמי דאיירי כנון שלקטו עם רמזומי חמה שניכר שלקטן לצורך שבת, ויש להם מחשבה הניכרת מתוך מעשיהם, ולפיכך שבת קובעתן למעשה אפילו אכילת עראי, הרי רקטן יש לו מחשבה כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו.

הנה לפי המסקנא בחולין דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, מראורייתא אין לו, מררבנן יש לו, ואולינן לחומרא עיי"ש, וראי לא קשה, דגם במעשר אולינן לחומרא ושבת קובעת למעשר. וגם לפי הס"ד של הסוגיא, לק"מ, שהרי בירושלמי במעשרות שם מפרש, דלרבי יוחנן שבת קובעת למעשר אפילו כשלא לקטן לצורך שבת, ולמוצאי שבת לא יאכלו עד שיעשר, אבל קודם שבת מותר אכילת עראי אפילו כשלקטן לצורך שבת, ורק לפי ר"ל שסבר שאין שבת קובעת אלא אם כן לקטן לשם שבת, צ"ל שהתינוקות לקטו עם רמזומי חמה שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיהם עיי"ש. ובפירוש מהרי"ב בן מלכי צדק על המשנה כתב, דלר' יוחנן המשנה נקט תינוקות, משום שמחשבת קמן לא כלום הוא, והו"ל כאילו לא נקלטו לשם שבת, ואפ"ה שבת קובעת למעשר לר' יוחנן, עיי"ש. וא"כ ר' יוחנן לשיטתו אתי שפיר, דלפי רעתו שבת קובעת למעשר אפילו בלא מחשבה, דליכא ענין של מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו מהך משנה, וד' יוחנן הוא דאיבעיא לי' בקטן אי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו.

והנה התפארת ישראל במס' מעשרות שם הקשה על לשון המשנה לא יאכלו למוצאי שבת עד שיעשרן, דאמאי נקט מוצאי שבת, יותר משבת עצמה, וכתב דקאי לאפוקי מרבי אליעזר בתרומות (פ"ה משנה ג') ששבת קובעת רק בשבת ולא לאחר שבת עיי"ש. ותמיהו שלא מזכיר דברי רש"י ותוס' בביצה (דף ל"ה.) ד"ה רבי אליעזר אומר, שהמשנה דמעשרות אויל אפילו לרבי אליעזר.

ולענ"ד י"ל לפי מה שכתב במשנה למלך בהלכות מעשר (פ"ה הלכה כ"ג), דמותר לעשר בשבת רבר שלא נגמרה מלאכתו, רכיון דמן התורה לא בא לעונת המעשרות ואיסורא דשבת רביע עלי' מררבנן, לא הוי כמתקנן, ומה דתנן שאין מגביהין תרומה ומעשר בשבת, זה דוקא מה שחיובו מן התורה, עיי"ש ביותר טעמים. ובספר מקדש דוד (סימן נ"ו) ובספר חדושי הגרמ"ז (סימן י') הקשו על זה מפסחים (דף ק"ה.) כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש, ולפי הרי"ף והר"ן שם, היינו דכשם שאסור לעשר בין השמשות משום ספק שבת, כך אסור לאכול אפילו עראי משום ספק שבת. ומבואר דגם מה ששבת קובעת למעשר אסור להפריש בשבת. אולם אי משום זה, לק"מ, שהרי המשל"מ קאי רק על דבר שלא נגמרה מלאכתו, דאכתי אסור לאכול בשבת, רכיון שמן התורה לא בא לעונת המעשרות, אין זה מתקן, ומותר לעשר בשבת, אבל על מה שנגמרה מלאכתו וכבר בא לעונת המעשרות מדאורייתא, אע"פ שמן התורה אכילת עראי מותר ורק מדרבנן שבת קובעת ואסור באכילת עראי, מ"מ כיון שכבר בא לעונת המעשרות, והפרישתו הוי

מעשר מדאורייתא, הרי זה ממש מתקן ואסור להפריש בשבת. וא"כ לא קשה מפסחים, דהתם מיירי שכבר נגמרה מלאכתו, דקיי"ל כר' יוחנן בביצה (דף ל"ה). אחד שבת ואחד תרומה ואחד חצר ואחר מקח כולן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו, אלא שגם בין השמשות שבת קובעת ואסור לאכול אכילת עדאי, וכיון שכבר נגמרה מלאכתו, מש"ה גם אסור להפריש משום ספק שבת. ולפי"ז י"ל דמש"ה קתני לא יאכלו למוצאי שבת עד שיעשרו, ולא קתני לא יאכלו בשבת עד שיעשרו, שהרי המשנה בתאנים איירי דנגמרה מלאכתו, כמו שכתבו תוס' בביצה הנ"ל, וא"כ אסור לעשרן בשבת, ולפיכך קתני למוצאי שבת עד שיעשרו, כי רק במוצ"ש מותר להפריש מעשר מהם.

(ב) עוד הביא שם בכרם שלמה, מה שחקרו האחרונים אם במצוה עשה, כל אכילת הכזית היא בכלל המצוה ואפילו חצי זית, וכתב להוכיח דבר זה מתוס' ישנים כיומא (דף ל"ט). דקיימו מצות אכילה אפילו כשמגיעו להכהנים כפול של עומר ושתי הלחם ולחם הפנים משום דלא בעי כזית.

הנה כבר חירשו האחרונים דשאני אכילת קדשים, דליכא מצוה על הגברא לאכול, דאז יש מצוה דוקא בכזית, אלא שהמצוה היא שהקרבן יהא נאכל ולא יבא לידי נותר, ומשום הכי כל שנאכל הקרבן, אפילו באכילה של כל אחד ואחד פחות מכזית, מקיים המצוה, ועיין בשו"ת חתם סופר או"ח (סי' מ"ט, וק"מ), ובשו"ת בית הלוי (ח"א סי' י"ב), ובאור שמח בהלכות חמץ ומצה (פ"ו הל"א), ובמשך חכמה פרשת צו (ו', ט'), [ויש טעות בדבריו שם במש"כ דהתו"כ איירי היכא שאבדו מקצת השירים, וכתב שכן פירש הראב"ד, שאין הראב"ד מפרש כך התו"כ, אלא שכך פירש הר"ש משאנ"ץ], ובספרי משכן משה (סימן כ"ה), וא"כ ליכא ראי' מזה לשאר המצות שיש מצוה על הגברא.

(ג) עוד כתב שם, שגם להפוסקים דהיתר שנתערב ברוב איסור לא אמרינן נהפך ההיתר להיות איסור, מ"מ רש"י ודאי לא סבר כך, ממש"כ בזבחים (דף ע"ח). בפיגול ונותר וטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור, משום שכל אחד אחר בטל ברוב איסור.

אולם ודאי דרעת הני פוסקים אולו גם לפי דש"י, ואין היתר שנתערב ברוב איסור נהפך להיות איסור, ושאני הך דזבחים דבקרשים קמייירי, דלהריא אמרינן היתר מצטרף לאיסור בפסחים (דף מ"ה). ובזבחים (דף צ"ז). וכמ"ש בטהרת הקרש שם, אבל בעלמא גם לפי רש"י אין היתר נהפך להיות איסור.

בברכת כל טוב,

משה נחום סאכאטשעווסקי

בעמח"ס משכן משה

באלשימאר

בס"ד.

אל כבוד מערכת קובץ „כרם שלמה“.

בכרם שלמה קונטרס ע"ב עמוד ס"א, ראיתי מכתב מר' ישראל ווינד נ"ו מירושלים, שהקשה על דברי הגה"ק ממנוקאטש זי"ע כמה שכתב בספרו שו"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' מ"ב, ובספרו שער יששכר (מאמר שפת הים את ט'), ליישב הני דברי סיטראי בדברי רש"י, רבפרשת בשלח כתב, דליל שביעי של פסח ידרו לים ובשחרית אמרו שירה, ובפרשת שלח כתב רש"י, דשמונה חוטיין הוא כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים. ותירץ הגה"ק הנ"ל, דהנה איתא בחז"ל שאותה לילה שעברו ישראל על הים ה' אור לישראל כתקופת תמוז. ולפי"ז י"ל דרבפרשת שלח כתב רש"י ח' ימים, מפני שלאנשי העולם ה' יום שמיני כשירדו לים, משא"כ בפרשת בשלח דקאי על הזמן שקורין

השירה בזמנה לזכר הנס, או בוודאי יש לקרותה ביום ז' של פסח, ולזכר הנס הנדול שהי' אור לישראל בלילה ולא הפסיקה הלילה ועדיין הוא נחשב ליום ז', ודו"ק.

והנה השואל הנ"ל הקשה כמה קושיות על זה, ואבוא על סדר דבריו. דא במה שכתב וז"ל, ודבר זה ליתא וכו', הנס דהבני יששכר כתב כן (חודש ניסן מ"ב אות א'), אמנם הוא בשם המדרש עה"פ ויהי הענין וכו', אבל אין מבואר כאן שהחמה האירה והלילה הי' כיום, עכ"ל. - הנה לא די שאינו כדבריו, אלא באמת כתב הבני יששכר שם כהדיא בשם הנאון בעל ברכת שמואל זי"ע וז"ל, ואותו החודש הי' בו ב' ימים ויתד מפני שהלילה שבו יצאו ישראל ממצרים, והלילה שהי' אצל הים היו מאירים כיום, עכ"ל. הרי מבואר לך להדיא כדברי הנה"ק הנ"ל. - ומה שכתב שכל דברי הבני"ה הם בשם המדרש, ושם לא מבואר שהחמה האירה וכו'. אין זה אלא דברי נביאות, דהא הבני"ה לא הביא המדרש הזה כלל וכלל, וכל הנ"ל הביא בשם ד"ר בעל שם זי"ע בשם הנ"ל, והוא כתב בפי' כדבריו.

ובאמת אין צריך דאי' לכל זה, דהא זה דבר ידוע לכל בית ישראל מקדם, דאותו לילה האירה כיום, וכמו שכתב בעל ברכת שמואל הנ"ל, וכן כתב בפירוש ברבינו בחיי פ' יתרו (פ' י"ט אות י"ז) וז"ל, ה' פעמים עמדה חמה למשה, ואחד מהם הוא "יום של ים", ע"ש. [ואולי מה דאי' בשם הוזה"ק, הוא ט"ס]. ובס' שעד יששכר כתב הרבדים הנ"ל, דהלילה כיום יאיר, וכתבו בשם "חז"ל" [ולא ציינו דברי הוזהר בכלל], ודבריו נכונים וברורים.

באות ב' כתב השואל וז"ל, ואם ננקוט כדברי הבני יששכר וכו', הא מבואר בוזה"ק דליל של יציאת מצרים האיר החמה, וא"כ נתחברו יום י"ד וט"ו ג"כ, א"כ הי' צריך להיות ט' ימים לפי"ד, עכ"ל. ולא הבנתי קושיתו כלל, דהא רש"י כתב ח' ימים מיום יציאת מצרים, ולא משחיתת קרבן פסח, א"כ מאי נפק"מ אם נתחברו יום י"ד וט"ו, הא למעשה הי' ח' ימים מעת יציאת מצרים, דהי' כיום ה' בשבוע, וח' ימים אח"כ הי' קריעת ים סוף, ולא ט' ימים, וז"פ.

באות ג' כתב וז"ל, עדיין לא העלה ארוכה בתירוצו לאחר במחכת"ה, והוא משום דלילה שעברו ישראל בים הי' ליל ו' אור ליום ז', ולא כמוצאי ליל ז' אור ליום ח', וא"כ איך יוצא החשבון שלאנשי העולם הי' ח' ימים, הלא לא הי' רק ז' ימים, ולישראל ו' ימים ולא ז' לפי"ד, וצע"ג, עכ"ל. - לכאורה טעה המעיר בכל עיקר דבריו של המנח"א זי"ע, דהא עיקר תירוצו הוא, שמה שכתב רש"י בפ' בשלח ליל ז', הי' באמת ליל ח', כמוש"כ רש"י בפ' שלח, אלא שקראו ז' מפני שעדיין לא שקעה החמה, אבל באמת הי' אור ליום ח', כשידרו על הים כנ"ל, והקושיא מעיקרא ליתא, וז"ב. - ויש להעיר עוד על דברי הכותב, אבל די בזה.

מנאי מוקירכם ומכבדכם,

שמואל פרידמאן
מאנסי, ניו יארק

בעזה"שית. ליל שישי לסדר כתב זאת זכרון בספר, אור לט"ז בשבט תשנ"ז לפ"ק.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

ברצוני ליישב בעזה"י כמה תמיהות שהקשו הכותבים שיחיו, בקובצי כרם שלמה במשך השנים, על דברי זקני הנה"ק מוהר"ר שלמה קלוגר זצ"ל.

(א) בקובץ קפ"ד דף נ"ח אות י"ג, הקשה הרא"ו נאלדמאן גי'יו על דברי מהרש"ק בס' אמרי שפר עה"ת בפ' וישלח אות ח', שכתב, ובוה א"ש מה שהקשו המפרשים למה כתוב המחנה האחת בלשון נקבה, והכהו בלשון זכר, דהכוונה שהמחנה תכה את עשו, עכ"ל

ויעושה. והקשה הנ"ל דאכתי קשה, דאפילו אם נאמר דוהכהו קאי על המחנה, והא מחנה לשון נקבה, א"כ המכה צ"ל בלשון נקבה, והול"ל ותכהו, יעו"ש. - ויש ליישב בפשיטות, עפ"י דאיתא במס' קידושין (דף ב' ע"ב) דרכו של איש לעשות מלחמה ואין דרכה של אשה לעשות מלחמה, ולכן כתיב אם יבא עשו אל המחנה האחת, פי' שעשו יבא להכות, כל"ה המחנה האחת, ומחנה מתיישב שפיר בלשון נקבה, אך והכהו פי' שהמחנה יכה את עשו, ומי הוא זה, הוי אומר האנשים, כי הנשים אין דרכן לעשות מלחמה, לכן כתיב והכהו בלשון זכר, כי בין המכה ובין המוכה הוי זכרים (ועי' בדבנינו בחיי), וא"ש.

(ב) שם אות י"ד, הביא הרב הנ"ל דברי מהרש"ק בפדרשה הנ"ל אות י"ב, עה"פ וילן שם וכו', וכתב שיעקב עיישר את המחנה ששלח לעשו, כי עשו ה' מצווה על המעשה כמוהו לכן לא רצה ליתן לו בלא מעשה, כרי שלא יעבוד אלפני עוד לא תתן מכשול, ע"כ. והקשה דלכאורה לא שייך כאן לפני עוד, דאין הבהמות טבל להיות אסורים באכילה לפני שמעשה, והוה דק מצות עשה ולא שייך כאן לפני עוד, והביא דברי המלאכת שלמה במס' שקלים פ"ג מ"א, שכתב דאין לאכול בהמה עד שיעשה מדברי חכמים. אמנם שוב הקשה, (א) שזהו דק בא' באלול כרמשמע שם מדבריו. (ב) שזהו רק מדברי חכמים. (ג) אין האיסור מצד עצמו, דק כרי שלא יפקע ממנו מצות מעשה, משא"כ ביעקב, וצ"ע, ועיי"ש באריכות.

הנה זה דאסור לאכול בהמה עד שיעשה מדברנן, כן מבואר שם ברע"ב, וגם במס' בכורות דף נ"ז ע"ב במפרשי הגמ' שעל הדף, והוא דבר פשוט ומוסכם, וא"כ אם שייך בזה איסור, שפיר יש בזה לפני עוד כנ"ל, דמה שהקשה שזהו דק מדברנן, זה אינו, דהא במס' עבודה זרה דף כ"ב ע"א בתורה תיפוק לי', הביאו שיטת ר"ת דאף באיסורא דרברנן שייך לפני עוד, וכן סוברים הרבה ראשונים, וכן איפסקא להלכתא כדלקמן. (ואל תשיבני ממש"כ המהרש"ק בספרו עבודת עבודה שם. דמה שרצה להוכיח שם נגד ר"ת, הוא דמלאכת חול המועד אסורה מדאורייתא, אבל מ"ש ר"ת דלפנ"ע שייך אף באיסורא דרברנן, על זה אינו חולק, ודו"ק). - ומש"כ שזהו רק בא' באלול, לק"מ, דמש"כ המלאכת שלמה שזהו רק בא' באלול, היינו מדאורייתא, אבל מדברנן יש ג' זמנים, כראיתא להדיא במתני' ובכבודות שם. ומה שהקשה דאין האיסור מחמת עצמו, גם זה אינו, דהא אפילו השדי חמד (מערכת וא"ו כלל כ"ו אות כ"ו) החולק על הפוסקים הסוברים דאף במצות עשה שייך לפני"ע, מ"מ מודה בנטילת ידים דשייך בזה לפני"ע כיון דהוה איסור, ואין נפק"מ בין איסורא דאורייתא לרברנן, והוא נפסק בשו"ע או"ח סי' קס"ט סעיף ב', לא יתן לאכול אלא למי שידוע בו שיכרך, הנה, ויש מקילין אם נתן לעני בתורת צדקה, וכתב המג"א בשם הב"ח, דהא מקילין לעני היינו בכרכה, אבל בנש"י אסור משום לפני עוד, יעו"ש. ולאכול בלי נש"י אינו איסור לכהנים מחמת עצמו אלא משום סרך תרומה (וגם זה מדברנן), וכש"כ לישראלים, וכש"כ בזמנינו, ואעפ"כ אסור להאכיל למי שלא נטל ידיו, הרי דאין נפק"מ אם האיסור מחמת עצמו או אטו איזה דבר, כיון דהוה איסור, שייך בה לפני"ע, וא"ש. ואין לומר דשאני נטילת ידים כיון דיש עוד טעם, משום נקיות וקדושה, דסמכוהו חז"ל אקדא דוהתקדשתם והייתם קדושים (בכרות דף נ"ג ע"ב), וכן נקטו הראב"ד בהשגות פ"ב מהל' בכרות ה"ב, וכן הרשב"א בתורת הבית ובחידושים כדלקמן, (וע"ע תוס' חולין דף ק"ו ע"א ד"ה מצוה). - חדא דהא השד"ח כתב רק הטעם משום סרך תרומה, ולא הביא כלל הטעם דוהתקדשתם, ועוד דכתב הרשב"א (חולין שם) דטעם משום נקיות וקדושה הוה רק על המכרך ולא על המסובין העונין, יעו"ש. ואי נימא דהטעם דאסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום לפני"ע, דמכשילו לאכול בלי נש"י ועובר אפסוק דוהתקדשתם, א"כ למה במקום צדקה לא מקילין, הא לכאורה שפיר יש עצה, שהנותן יטול ידיו ויכרך ויוציא את העני בכרכתו, ואז אין העני מחויב ליטול ידיו, דהחויב רק על המכרך, אלא ע"כ הטעם שעובר אלפנ"ע הוא דנזרו חכמים ליטול ידיו משום סרך תרומה, ואעפ"י שאינו אסור מצד עצמו. ותו דהא הט"ז והמנ"א ושאר הפוסקים הביאו רק הטעם משום סרך תרומה ולא הטעם השני, חוץ מעט מזעיר הביאו ש' הראב"ד והרשב"א

ותוס' ריש עור טעם, וכן הרא"ה בכרך הכית סוכר רעיקר טעם רנמ"י הוא משום סרך תרומה, ומ"ש חז"ל משום והתקדשתם, הוה רק אסמכתא ואינו עיקר. ועיין בברכי יוסף יו"ד סי' שמ"א אות ה', שפסק במש"כ ויעושה"ה, וא"ש.

ואי קשיא לי על המהרש"ק, הא קשיא לי, דפסק הרמב"ם בפ"ו מהל' בכורות ה"י, הלוקח מלאים או שנתנו לו במתנה הרי הם פטורים מן המעשר עד שיולדו לו ברשותו, ע"כ. והוא מגמ' בכורות דף נ"ה ע"ב, וא"כ הבהמות שנתנם יעקב מנחה לעשו אחיו לא היו חייבים במעשר ע"י עשו, כיון שהוא קיבלו במתנה, א"כ מאי לפנ"ע שייך כאן, וצע"ג.

(ג) שם דף נ"ט אות ט", הביא הרב הנ"ל דברי מהרש"ק בפרשה הנ"ל אות ט"ז עה"פ ויקם בלילה וכו', שכתב או אולי כוונתו על הממון שממונו חביב עליו יותר מנפשו, וזה הוה מרה מגונה לפני יעקב שהיה ממונו חביב עליו יותר מנפשו וכו', יעו"ש. והקשה רפלא היא, דבש"ס חולין דף צ"א ע"א יליף מכאן שצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מנפושם, וצע"ג. הנה ע"י ש' לתרץ בפשיטות, רשפיר יש נפק"מ בין סכנה גדולה לבין מקום שיגיע לו רק איזה צער והיוק, (וכרי להבין התירוץ על דבריו, נדרש לעיין בהאמרי שפר עצמו), דהנה איתא במס' סוטה (דף י"ב ע"ב) ותקח לו תיבת גומא, מאי שנא גומא, א"ר אלעזר מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהם יותר מנפושם, ויעו"ש כרש"י. וכתב מהרש"א וז"ל, וכנה"ג אמרו בפרק גיר הנשה גבי יעקב שנשתייר על פכים קטנים, וצ"ל הכא שהי' משתמר גם בגומא, אלא שיותר ה' משתמר בעצים אחרים, ומדהוכיז בקרא שהי' גומא לאשמעינן מכאן לצדיקים וכו', ראל"כ אין לך דבר שעומד בפני פקוד נפש וכשי"כ ממון וק"ל, עכ"ל. וא"כ ע"כ מ"ש בחולין ביעקב שחזר על הפכים קטנים לא הי' בה משום פקוד נפש, (וליתר ביאור עיי"ש בס' בן יהוירע).

וממילא מיושב היטב, כי מתחלה בעת שרצה לילך בפעם הראשונה על הגשר ולא ידע אם הוא ראוי לעבוד עלי, אולי הוא גשר רעוע או נשבר או יש שם חור גדול, א"כ יש בזה סכנה גדולה, ובמקום סכנה גדולה כזו ודאי מרה מגונה הוא לחבב הממון כל כך ויותר מנפשו, ולכן לקח נשיו ובניו תחלה בפני עצמם אצל הנהר ממש, ואז עבר לפניו תחלה, ואז הי' ניכר דמה שהכניס את עצמו בסכנה, הוה רק עבודה, וזהו הוה כבוד ליעקב, אבל הממון ודאי מרה מגונה לחבב אותו כ"כ, משא"כ אח"כ שראה שאין כאן שום סכנה, אז חזר על הממון, והיינו החפצים החשובים, ואח"כ שכח פכים קטנים וחזר עליהם, והכניס עצמו במקום שיוכל להגיע לו צער מזה, וכמו שהי' באמת שנאבק המלאך עם יעקב ונגע בכף ירכו, ומזה שפיר ילפינן שצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מנפושם, והיינו מצער גופם, אבל לא ח"ו במקום סכנה, וא"ש.

ועתה אשיב לכמה תמיהות הנרפסים בקובצים הישנים, ואשיב על ראשון ראשון.
(ד) בכר"ש שנה ד' קונטרס ו' דף נ"א, הביא הרב שמריהו ציטראנענבוים נ"י דברי מהרש"ק בהגהותיו חכמת שלמה על שו"ע יו"ד סי' פ"ב, שהביא מה שפילפול בס"י ובנקח"כ שם בענין צפור דרור אם הוא טהור או טמא. וכתב ע"ז וז"ל, נראה לי ראי' ברורה שהוא טהור, מהש"ס דמנחות דף צ"ט ע"ב דקאמר שם תנא דבי ר' ישמעאל משל לארם שמסר צפור דרור לעבדו וכו', וא"כ מדמה התורה לצפור דרור, ובודאי מדמה לעוף טהור ולא לעוף טמא, דחלילה להמשיל התורה לעוף טמא, אלא ודאי שטהור הוא, כנלפע"ד נכון ודו"ק, עכ"ל. ותמה ע"ז ממה שכתוב בשיר השירים (ה', י"א) קצותיו תלתלים שחודות כעורב, וקאי על התורה שאותיותי' שחודות, כמבואר שם במדרש, אפילו אם מתכנשין כל באי עולם להלבין כנף אחד מן העורב אין יכולין, כך אם מתכנשין כל באי עולם לעקור יו"ד שהוא קטן האותיות שבתורה אין יכולין, והרי העורב עוף טמא הוא. וגם מקרא מלא דיבר הכתוב, כנשר יעיר קנו על גזוליו וירפה (דברים ל"ב, י"א) ונדרש על הקב"ה בעת מתן תורה, עיי"ש כרש"י, והרי גם נשר עוף טמא הוא, עכ"ק.

ונראה לתרץ, הדנה כוונת הפסוק כמ"ש שחורות כעורב, הוא לרמות אותיות התורה שהם שחורות לאיזה עוף, והנה עורב הוא שחור שכעופות, וזה פשוט דאין הכוונה לומר שהאותיות דומות ממש להעורב, אלא כיון שהעורב הוא שחור, לזה מרמה האותיות לעורב, וכן מ"ש במדרש ג"כ כוונתו כנ"ל, שעורב הוא שחור כ"כ, שאפילו באין ומתכנשין כל באי עולם א"א להלכין כנפיו, ה"נ התורה, ואין הכוונה לומר שהתורה הוא כמו עורב, אלא כמו מציאות העורב, וה"נ מ"ש כנשר יעיר קנו וגו', בודאי אין הכוונה ח"ו לומר שהקב"ה דומה לנשר, אלא לפעולת הנשר מעיר קנו ומרחף על נוליו, ומכיון שהנשר הוא הכי מפורסם בדבר זה שמנין על נוליו יותר משאר העופות, לכן כשרצה לשכר את האוזן ולהפליג פרישת שלומו ית' עלינו, נקט דוגמת הנשר. אמנם במס' מנחות שרצה לרמות התורה לצפור דרור, הכוונה הוא ג"כ כנ"ל, כמו הצפור שבקל הוא יכול לפרוח אם אינו עומד על המשמר לשמרה כראוי, ה"נ התורה, א"כ למה נקט דוקא צפור דרור, הלא סתם צפור די למשל היה, ובאמת באבות דר' נתן פרק כ"ד איתא ג"כ המאמר הלו, ושם איתא סתם צפור ולא צפור דרור. וכתב שם בפי' בנין יהושע ח"ל, נשא משלו בצפור משום דהתורה יש בה שתי בחינות בצפור, א' אף מי שצד צפור אם אין לו שמירה מעולה בקל יפרח באייר ויאכר אותה, כך ד"ת כתיב התעיף עיניך בו ואיננו (משלי כ"ג), וכחינה שנית כמו שצפור בא ליד אדם ע"י צדו' כך התורה אינה נקנית אלא ביגיעה כי ינעתי ומצאתי תאמין, יעו"ש. ולפי פירושו אין נפק"מ בין צפור סתם לצפור דרור, וא"כ למה שינה בנב"ו והמשילו לצפור דרור, ע"כ יש להשמיע מזה שצפור דרור הוא עוף כשר, (אבל לפי מש"כ היעב"ץ שם במנחות, לא יעלה דברינו היטב יעו"ש, אמנם דברי היעב"ץ הוא חידוש, והמהרש"ק אינו תלוי בו, ודו"ק), וא"ש מאוד.

(ה) בכר"ש שנה ז' קונטרס ה' (קובץ ס"ה) במדור תמיהות וישובים, הביא האברך ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"יו, מש"כ המהרש"ק בספרו מאמר אסתר (על מגילת אסתר) עה"פ ותלבש אסתר מלכות (ה', א'), די"ל הכוונה, דער עתה לא נקראת אסתר, "המלכה" רק מכאן ואילך, כדאמר תיכף אח"כ, ויהי כראות המלך את אסתר המלכה וגו', וכן להבא קראה כמה פעמים בשם מלכה, והטעם דקיי"ל מעשה באונס אינו מעשה, ולכן עד עתה שהיתה אסתר אנוסה לא זכתה בהמלכות להיות נקרא מלכה, אך כעת שהלכה אליו ברצון כמ"ש חז"ל, לכן אמר ותלבש אסתר מלכות, דעתה קיבלה המלכות ברצון, ולכן תיכף ומיד קראה אסתר המלכה. ומסיים ולדעתי זה פירוש אמת בעזה"י. והקשה האברך הנ"ל על זה, דהא לעיל מיני' כתיב ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר, "המלכה", וצע"ג.

ויש ליישב בשנבוא להעמיק במה שדקדק המהרש"ק, הנה כוונתו לדקדק, דמכאן ואילך משמע שהיתה, "נקראת" בשם מלכה, ו"שמה" היתה, "אסתר המלכה", וע"ז פירש מה שפירש, אך לעיל מיני' שמצאנו פעם אחת שקראה בשם אסתר המלכה, אין הכוונה ש"שמה" היתה אסתר המלכה, אלא הכוונה אסתר שהיא המלכה, ושם הוכרח לכתוב כך וכמו שיבואר בתרי אנפין.

חדא יש לפרש ע"ד הפשט, דמש"כ ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה, היינו ע"י שליח, כמש"כ בפרשת ויחי, ויגד ליעקב ויאמר וגו' (בראשית מ"ח, ב') וכתב ויגד המגיד ליעקב ולא פירש מי, והרבה מקראות קצרי לשון, ע"כ. וה"נ י"ל ויגד המגיד שהוא שלוחו של מרדכי לאסתר המלכה, א"כ הי' צריך מרדכי לומר להשליח לאיזה אסתר הוא מכוון, דאפשר שהיתה שם עוד אשה הנקראת בשם אסתר, או כיון שהיתה כל כך חשובה אם יאמר סתם אסתר לא ירע השליח למי הוא מתכוון, לכן הוצרך לומר להשליח שיגד לאסתר שהיא המלכה, אבל אין הכוונה שמכאן ואילך, "שמה" היתה אסתר המלכה. ואל תשיבני ממש"כ לקמן, ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר (ד', י"ג), הרי שלא הי' צריך לפרט למי הוא מתכוון, זה אינו, דהא שם מיירי שהי' כבר דין ודברים בין אסתר למרדכי, והיא

שלחה אצלו את התך, כמש"כ ותאמר אסתר להתך ותצוהו אל מרדכי (שם י'), א"כ מש"כ אח"ז ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר, כוונתו לאותו אסתר ששלחה אותו אצלו, לאותו אסתר ישיב דבריו, ושפיר לא צריך לפרט שם, וא"ש.

ועוד י"ל על דרך הפשט, עפ"י מש"כ עוד שם בפ' ויחי, ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף (בראשית מ"ו, כ"ט), וכתב דש"י למי שהי' יכולת בידו לעשות (והוא ממדר"ר ועיו"ש), א"כ ה"נ הפירוש ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר, ולמה הגיד לאסתר, מפני שהיא היתה "המלכה", וע"ז אין חולק דבמציאות היתה מלכה, דק לא היתה נקראת כן כיון שבאונס היתה, אמנם בפועל היתה מלכה, ולכן הגיד דייקא לה, כיון דבכחה היתה לעשות איזה דבר בזה הענין, ותו שמוזה נצמחה הישועה שנכתבה זכות למרדכי בספר הזכרונות. וחש"כ להלן ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות (ר', י"ד), היינו מה שהיתה בבית המלך היא רק לטובת כלל ישראל שיהא ביכולתה לעשות לטובתנו, והוה שכתוב, "ויגד לאסתר" מפני שהיא היתה "המלכה", ויש בידה לפעול בזה הענין, וכמו שהיתה באמת, אבל לא ששמה היתה אז אסתר המלכה, וא"ש.

(ו) בכר"ש שנה הנ"ל קונטרס ו' (קובץ ס"ו) במדור תמיהות וישובים, מובא תמי' מהרה"צ מוה"ר יחזקאל שרגא הלברשטאם מקראקא ו"ל הי"ד, בדברי המהרש"ק בספרו שו"ת האלק לך שלמה חא"ח סי' שט"ז, שכתב כאם חל ער"פ בשבת, דאז מתענים הככורים ביום ה', אם יודע הככור ומרגיש בנפשו שתמיד לאחר התענית הוא חלוש ולא יהי' בו כח לברוק בעצמו, אז לא יתענה, אף שאפשר לצוות לאחר לברוק, כיון דקיי"ל בכל דבר דמצוה בו יותר מבשלוחו, א"כ עדיף טפי שיברוק בעצמו, לכך מותר לו שלא להתענות כרי שיהי' יכול לברוק בעצמו ויקיים המצוה בו, יעו"ש. ותמה שלא זכר המהרש"ק דברי המג"א בסי' תל"א סק"ה, וסי' ת"ע סק"א שלא כתב כן, דק ריבולים לצוות לאחר לברוק, עיי"ש וצ"ע. ונראה לתרץ, דהנה נודעים רברי הישמח משה וי"ע סוף פרשת עקב (בר"ה בהפטרות), שמכריע להלכה, דהעושה מצוה ע"י שליח בשכר לא הוי מצוה בו יותר, וז"ל, והנה בעושה מצוה ע"י שליח בשכר, הוכחתי דלא הוי מצוה בו יותר דק הוי ממש בעושה בעצמו, דמה שמכובז ממנו ליתן לשליח הוי כמו מירחא רגופא, כמו רמשמע בפ"ק (בפסחים) לענין בדיקת חמץ דף ד' ע"ב בגמ' שם וברש"י ד"ה אלא אפילו באתרא כו' [נהניג כל בני העיר לשכור בורקין כל איש בביתו דאינא השתא חסרון כ"ס וכו'], דמשמע להדיא דזה יותר רבותא שיעשה מצוה בחסרון כ"ס מלשכור בעצמו עיי"ש. והנה המחבר כתב בסי' תל"ב סעיף ב', ואם בעה"ב רוצה יעמיד מב"כ אצלו בשעה שהוא מוכר ויתפזרו לברוק איש במקומו וכו', וכתב המג"א (סק"ה) וז"ל, ועכ"פ גם הוא יברוק דמצוה בו יותר מבשלוחו כדאי' רפ"ב דקידושין, ועמ"ש סי' תל"א וסי' ת"ע, ובגמ' משמע דיש מקומות שנהגו לשכור מי שיברוק, עכ"ל. והנה הגאון מטשעבין ז"ל כתב בספרו שו"ת דובב מישרים ח"א סי' מ"ז אות ב' בא"ר בזה"ל, ועוד כפי שראיתי מביאים בשם הישמח משה (פ' עקב) דבשליח בשכר לא שייך מצוה בו יותר מבשלוחו וכו', והנה הספר הנ"ל אינו תחת ידי כעת, אולם לדעתי סברא זו מדרומות כמג"א ז"ל (הנ"ל), שכתב שם שגם הוא יברוק משום מצוה בו, וסיים בזה"ל, ובגמרא משמע דיש מקומות שנהגו לשכור מי שיברוק, עיי"ש. וי"ל דכוונתו דבשכר לא שייך מצוה בו, כדברי הישמח משה הנ"ל, עכ"ד הרובב מישרים. ולפי דבריו שפיר יש ליישב דברי מהרש"ק, דהמג"א מורה לסברתו של הישמח משה, א"כ מ"ש בסי' תל"א וסי' ת"ע שיתן לאחר לברוק, היינו בשכר, ואז יהא נחשב כמו שעשהו בעצמו, ומ"ש בסי' תל"ב שעכ"פ גם הוא יברוק, היינו כשלא עשה שליח בשכר, אז משום מצוה בו יותר מבשלוחו צריך לעשות בעצמו קצת מהמצוה, ובאופן זה מיירי המהרש"ק, וא"ש, ונצרך קדוש. והואיל ואתא לירן נימא בי' מילתא, דהנה בספר חקר הלכה (מערכת מ', מצוה בו יותר מבשלוחו), הביא דברי המג"א בסי' תל"ב סק"ה הנ"ל, וכתב בזה"ל, נראה מדברי

המג"א דהא דמצוה בו יותר מבשלוחו הוא רק אם השליח עושה כל המצוה, אבל אם גם בעצמו עושה קצת מהמצוה והשליח עושה השאר דשאי לעשות כן, ודברי המג"א צ"ע קצת, דהא גם בלי האי מעמא יבדוק בעצמו, דאל"כ אינו יכול לברך וכמ"ש המג"א בס"ק שאח"ז וכו', עכ"ל. אמנם לפי דברי הגאון ממשעבין ז"ל, ולפי מה שיישכנו דברי המהרש"ק ז"ל, לכאורה לק"מ, דדברי המג"א הראשונים בסק"ה, מיירי בשליח בחנם, וע"ז קאמר דמשום חוב דמצוה בו יותר מבשלוחו, יעשה קצת מהמצוה בעצמו, ובזה יצא החיוב, וע"ז מסיים המג"א, ובגמ' משמע ריש מקומות שנהגו לשכור מי שיבדוק, היינו ששוכרין שליח וע"ז נפטר ממצוה בו יותר מבשלוחו, ואין צריך לעשות אפילו קצת מהמצוה, כמו שביארנו, ובסק"ו כתב דיבדוק בעצמו, דאל"כ יהי' שאלה על הברכה, פי' אף במקומות שנהגו לשכור, וממילא אין חסרון דמצוה בו יותר מבשלוחו, אמנם שפי עדיף לברוק בעצמו, דאל"כ יהי' שאלה על הברכה, ודו"ק.

ת"ל שזכיתי ליישב בדרך אפשר בטו"ב טע"ם ודע"ת, אמר"י שפ"ר דהאי גאון הגאונים רשכבה"נ מוהר"ר שלמה קלוגר זצוק"ל זיע"א, ותרב חכמ"ת שלמ"ה, ודבריו דברי אלקים חיים, נחקקים בספ"ר החיים, כולם כרוזים ועומדים, ולך נא ראה מש"כ בנו הגאון מהרא"ב זצ"ל בהקדמת ספרו שו"ת טושו"ד מהרורא תליתאי ח"ב על גדלו ותפארתו ורוחב בינתו ליישב מה שהקשו עליו גאוני דורו, יעיי"ש. החותם בברכה,

יוסף יוזפא לינדנער

תלמיד בישיבת קדושת ציון

קרית באבוב, בת ים

כוס תנחומין

הננו משתתפים בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה חיים שמואל ציזנער נ"י

בהלקח מאתו אמו ע"ה

* * *

האחים היקרים

מו"ה יהושע הלוי נ"י, מו"ה יוסף יצחק הלוי נ"י ומו"ה יחיאל גרשון הלוי נ"י

למשפחת וויינפעלד

בהלקח מאתם אביהם

הנה"ח מו"ה ישראל אברהם הלוי וויינפעלד ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

כלב מלא גיל ורגשי שמחה וחרדה
נקדם בברכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני

עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ובנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי הלכרשטאם שליט"א
ונכדו־חתנו הרב מו"ה יהושע רובין שליט"א

לרגלי אירוסי נכד־כבנו

הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עדיו לגאון ולתפארת
כמר בן ציון רובין שליט"א
עב"ג תחי'

ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
לתפארת כל בית באבוב, אכ"י ר.

כעתירת וברכת,
המערכת

אלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם גאלדבערג נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' אברהם אבא סג"ל הורוויץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אברהם אבא שלמה מאנדלבוים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אליעזר ליפא הלוי מיללער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' אלכסנדר האכטווער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' אלעזר סג"ל אכטפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון וואסערשטרום נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' ברוך דוד בראננער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' גרשון אלעזר הכהן שטערן נ"י מאשדוד להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד מנחם מינצער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד עמרם אויש נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' זאב ארי' קנאפפלער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים אלימלך פרישוואסער נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים בן ציון זינגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים (ברי"ז) מילער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף יצחק ברוינפעלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב אפרים פישל (ב"ר לייבל) בייגעל נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יעקב צעהנווירטה נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' יצחק בן ציון זאפערן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר בראכפעלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל אליהו מינצער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל שלמה בלומענפעלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ליבוש הורוויץ נ"י ממאנסי להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מאיר יחזקאל גערשאן נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה מרדכי בראסס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה אהרן שיף נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה יואל געללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נחום דוד שפירא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נפתלי יוסף שליספעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמואל יהודה וואקסמאן נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל עקיבא שאלאמאן נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
 המערכת

כרכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם בן ציון קרויז נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה אברהם בן ציון וואלצער נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' אברהם יהושע גאלדמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם משה שליספעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן גאלדשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' איתמר (ברי"ח) לייפער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון הערבסס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ברוך יהודה לייטמאן נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה דוד דוב בערל גאלדמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע שלום נתן רובין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף בערנשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב צבי סיימאן נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מאיר בערינשטיין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מנחם מענדיל קנאכלאך נ"י ממאנסי להולדת הבת

להאבך היקר ר' מנחם מענדל גוטשטאן נ"י להולדת הבת
להרב נחום מאיר גערמאן שליט"א ר"מ כמתיבתא עץ חיים רבאבוב להולדת הנכרה
להאבך היקר ר' צבי הירש בראכפעלד נ"י להולדת הבת
להאבך היקר ר' שלמה גאלדמאן נ"י להולדת הבת
להאבך היקר ר' שמואל בנימין אר"י גינזבורג נ"י להולדת הבת
להאבך היקר ר' שמואל ציטראנענבוים נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"י"ד.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן הלוי אלבוים נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמד שמואל
אברהם הלוי נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אליהו באכנער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלום נ"י לאירוסים בנו הב'
החתן הנעלה כמד יעקב יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אפרים סג"ל לנדא נ"י לאירוסים נכדו נ"י
להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון ולאביו הנה"ח
מו"ה בנימין נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה משה יוסף בלום נ"י לאירוסים
בתו-נכרתם תחי'
להנה"ח מו"ה אשר ראובן פרנס נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסים בנו הב' החתן
הנעלה כמד בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
להרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י משגיח רכולל זכרון חיים רבאבוב לאירוסים בנו הב'
החתן הנעלה כמד יצחק צבי נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים יהודה ליב ליעבער נ"י מלונדון לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה
כמד דובעריש נ"י תלמיד ישיבתנו רשם
להנה"ח מו"ה חיים צבי גרינשטיין נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמד משה
יהודה נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יוסף חיים בראננער נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמד בן ציון
נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יעקב הכהן לעווטא נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה פנחס הכהן נ"י לאירוסים
בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמד חיים יוסף הכהן נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יעקב אפרים פישל בייגעל נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י
לאירוסים בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמד צבי יהושע נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יצחק אפרים לעמעל נ"י לאירוסים בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל יוסף זיידמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מרדכי יחזקאל נ"י
ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב חיים ריינהאלד נ"י לאירוסים בנו-נכדם הב' החתן
הנעלה כמד יצחק שמעון נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישראל שמואל הכהן קאהן נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ליכוש אלמער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י לאירוסו בתו-
נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה לוי יוסף אבסמפלד נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אברהם נ"י ולחותנו
הנה"ח בנש"ק מו"ה טובי טייטלבוים נ"י לאירוסו בנו-נכרם הב' החתן
הנעלה כמר נפתלי חיים נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה מרדכי איזראעל נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר עמרם משה
נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה מרדכי יהודה קוריץ נ"י מקרית באבוב ולאביו הנה"ח מו"ה יוסף נ"י
לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה קעללער נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה קרענגיל נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה ירחמיאל הלוי בירנבוים נ"י
לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה אברהם פיללער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה דוד שלום קלאגסברון
נ"י לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה פינחס מנחם הלוי קליין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב הלוי נ"י
לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר חיים יהושע הלוי נ"י תלמיד ישיבתנו
בקרית באבוב

להנה"ח מו"ה צבי הירש ברוק נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה בן ציון עליאם נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה יקותיאל נ"י
ולחותנו הנה"ח בנש"ק מו"ה מרדכי פעלבערמאן נ"י לאירוסו בתו-נכרתם
תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל קארפ נ"י לאירוסו בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר בן ציון משה יוסף גאלדפינגער נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

הקובץ נסדר ע"י כלי קאמפיוטער
שנתנדב לעי"נ מו"ה אברהם אביש ב"ר משה פאנצער ע"ה

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
MESIVTAH EITZ CHAIM OF BOBOV
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed
ADDRESS CORRECTION REQUESTED

ה'תר"ט
כרם שלמה

המחבר: הרב יצחק אייזיק ווארשקין
המקום: ווילנא
השנה: תר"ט

המחבר: הרב יצחק אייזיק ווארשקין

המחבר: הרב יצחק אייזיק ווארשקין
המקום: ווילנא
השנה: תר"ט
המחבר: הרב יצחק אייזיק ווארשקין
המקום: ווילנא
השנה: תר"ט

211

1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 26

[illegible][illegible][illegible]

1. The first step in the process is to identify the problem. This involves gathering information about the situation and understanding the needs of the stakeholders involved.

Figure 1

[illegible][illegible][illegible]

Journal of Management Education 30(10)p.1099-1116

[illegible]

(continued)

1. The first step in the process is to identify the problem. This involves gathering information about the situation and understanding the needs of the stakeholders involved.

Figure 1. The effect of the number of trials on the mean accuracy of the responses ($n = 10$) as a function of the number of trials per condition ($n = 10$). The error bars represent the standard error of the mean.

[illegible]

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

1. The first step in the process is to identify the problem or issue that needs to be addressed. This involves gathering information and understanding the context of the problem.

[illegible]

Figure 1. The effect of the number of trials on the number of correct responses. The number of correct responses was significantly higher than the number of incorrect responses for all groups. The number of correct responses was significantly higher than the number of incorrect responses for all groups. The number of correct responses was significantly higher than the number of incorrect responses for all groups.

[illegible]

Figure 1

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Figure 1. The effect of the concentration of the H_2O_2 solution on the amount of the released H_2O_2 from the H_2O_2 -loaded hydrogel. The amount of the released H_2O_2 was measured by the amount of the released H_2O_2 from the H_2O_2 -loaded hydrogel. The amount of the released H_2O_2 was measured by the amount of the released H_2O_2 from the H_2O_2 -loaded hydrogel.

1. The first step in the process is to identify the problem. This involves gathering information about the situation and determining what needs to be solved.

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

Figure 6. The effect of the number of iterations on the accuracy of the proposed algorithm. The figure shows two plots side-by-side. The left plot shows the accuracy of the proposed algorithm (in %) versus the number of iterations (from 0 to 100). The right plot shows the accuracy of the proposed algorithm (in %) versus the number of iterations (from 0 to 100) for different values of the parameter α (0.1, 0.2, 0.3, 0.4, 0.5).

[illegible]

Figure 1. The location of the study area in the north-east of Iran.

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח המפורסם
מוה"ר יהושע מאיר במוה"ר רפאל ז"ל פרישוואסער
מלונרון
חתנא רבי נשיאה כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל הי"ד

נלב"ע
ביום ט"ז לחודש תמוז שנת תשל"ז לפ"ק
(יומא רהילולא של בעל אור החיים הק' זי"ע)

יהא זכרו ברוך!

הונצח ע"י אשתו ובניו,

מרת נחמה גאלדא פרישוואסער
בת כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל הי"ד
בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער
שלמה ישראל פרישוואסער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח הנכבד
מו"ה אהרן יעקב כמו"ה משה זאב וואלקאוויטש ע"ה

נפטר בשם טוב
ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשמ"ג לפ"ק
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי בנו,
ישעי' אלעזר וואלקאוויטש

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בלק

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ד' אלקיו עמו ותרועת מלך בו. הנראה לומר בביאור הכתוב, בהקדם מש"כ בספה"ק באר מים חיים בפרשתינו עה"פ (עמוס ג') רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם, והוא תמוה לכאורה דכלפי לייא, וכי מפני שאנחנו החשובים, אנו לוקים יותר, וכבר דיברו חז"ל בזה. וכתב לבאר, דהנה אינו דומה כלל החטאים של בני ישראל לעונות אומות העולם, כי האומות נצטוו רק על שבע מצות בני נח, שהם עבירות החמורים ביותר, להיותם דברים המטונפים ועכורים עד מאוד, כגון נילוי עריות שפיכות דמים ועבודה זרה, אבל עוונות שאינם בנדר הזה, לא נחשבים אצליהם לעון כלל, אולם בבני ישראל מצינו ההיפך, ראשית שהקב"ה פקד עליהם הרבה תורה ומצות, שנצטוו בתרי"ג מצות, ולא עוד אלא אחר כל זה נאמר (תהלים ג') וסביביו נשערה מאוד, ואמרו על זה חכמז"ל (ב"ק ג' ע"א) שהקב"ה מדרקק עם הצדיקים אפילו כחוט השערה. וראי' קלה או שמיעה או הליכה שאינה לשם שמים, פגם הוא בישראל, ואפילו מחשבה קלה שאינה עבירה כלל, רק שהיא פניו לצורך עצמו, פגם הוא אצל בני ישראל, וכמו שמצינו בנמרא (יומא פ"ו ע"א) היכי דמי חילול השם, א"ר יוחנן כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין, הרי שעוונות בני ישראל הם דקים מן הדקה, ובאומות העולם אין דברים כאלו נחשבים לעון כלל, ואף דברים חמורים לא נצטוו עליהם, כי אם על שבע מצוות בני נח, ודבר זה צריך ביאור והסבר.

אמנם יתבאר, כשנכתוב איך נהוג הדבר במלכותא דארעא, כי מלך בשר ודם שיש לו יועצים ושרים ועבדים רבים, הנה כל הגדול מחבירו, מוכרח לשמור עצמו יותר מלעשות דברים שאינם נאים, דהמשרת והעבד שהוא נחית דרגא, לא יחשב לו לחטא ועון רק אם ישתכר כשיכורו של לום ויתגולל בדחוב העיר בתוך רפש וטיט, זה יחשב לו לעוולה, אבל לא יחשב לו לחטא אם אוכל ושותה הרבה בביתו, כי לפי פחיתת ערכו ורחקותו מפני המלך, אין זה חסרון כלל, אולם אם אחד מן השרים ישתכר, אפילו אם זה יהי' בביתו, פגם גדול הוא כנגד המלך, כי אין נאה לשר גדול אשר רואה את פני המלך אף פעם אחת בשנה, להתנהג ככה, וכ"ש היועץ אשר יוצא ונכנס בבית המלך ומדבר עמו תמיד, הוא צריך לשמור עצמו עוד יותר, עד שאם יש לו רכב קטן על בנדר דקה מן הדקה, אז כבר אינו ראוי לעמוד לפני המלך. וכן הם הדברים בישראל לגבי אומות העולם, כי נשמתם של אומות העולם הם נסים ועבים בבחינת חיות הארץ, ורחוקים מאוד מאוד פניו ית"ש, על כן אין הקב"ה מקפיד עליהם רק על העבירות הנסות והחמורות, לא כן בבני ישראל עם קרובו אשר שורש נשמתם הוא חלק אלקי ממעל וחוקים תחת כסא הכבוד, הם צריכים לשמור עצמם ביותר שיהיו ראויים לבוא לפני המלך

ולעמוד במקום קרשו. וזשה"כ, רק אתכם ידעתי מכל משפחות הארמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם, פי' לפי שאתם קרובים ועומדים לפני, על כן אפקוד עליכם עונותיכם, כלו' העונות שאינן שייכים רק לכם, כי לשאר האומות אין דברים כאלו נחשבים לעון כלל, רק מחמת קירבתכם אצל המקום ב"ה, צריכה להיות נשמתכם וזה וברה בלי שום כתם כל דהוא, עכרה"ק.

ויש להוסיף על דבריו הקדושים, דאף דמושכל ראשון נראה כאלו יש ח"ו פסידא לישראל מחמת קירבתם להשי"ת, דבשביל זה מחמיר הקב"ה עליהם. אמנם המשכיל יבין, דאדרבא טובה גדולה היא לבני ישראל, דמאחר שהקב"ה מדרק עם בני ישראל יותר מעם אומות העולם, על כן מדרקים ומחמירים על עצמם, לבלי לפגום ח"ו אף פגם כל שהוא, וכשרואה הקב"ה גודל זהירותם ועוצם רצונם להיות מנוקים מעון, מתגולל רחמי הקב"ה ואהבתו אל עמו ישראל ביתר שאת וביתר עז, ומסייע בידם להיות שמורים מכל סיג ופגם, ע"ר או"ל הבא לטהר מסייעים אותו (שבת ק"ד ע"א).

ובזה יש לפרש כוונת הפסוק (תהלים ק"ל) והוא יפרה את ישראל מכל עונותיו, דמחמת שיש ריבוי אזהרות לישראל יותר מלאומות העולם, על כן יפרה הקב"ה את ישראל מכ"ל עונותיו, לא כתיב והוא ימחול או והוא יסלח, רק והוא יפרה, שהקב"ה ירחם עליהם לפרותם מני צר ויציל את נפשותיהם שלא יכשלו ח"ו בהרהור חטא ועון כלל.

והנה כתוב בספה"ק דגל מחנה אפרים על הפסוק הנ"ל, לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, דהכוונה על דרך שאמר וקנו הבעש"ט זי"ע עה"פ אשרי אדם לא יחשוב ד' לו עון, פי' מי שהוא אדם רהיניו מדריגה גדולה, ומקיים שויתי ד' לנגדי תמיד, אם לפעמים נפנה מחשבתו על רגע אחת מן השי"ת, ולא יחשוב ד', אזי לעון יחשב לו זאת. וזשה"כ, לא הביט, ולא ראה, כלו' אם פוסק האדם על רגע אחד מלהביט ולהסתכל כלפי מעלה, כל אחד לפי בחינתו, או לאון ולעמל יחשב לו, עכרה"ק.

ועל פי האמור לעיל יש להמשיך לזה סיפא דקרא, ד' אלקיו עמו ותרועת מלך בו, פי', מדוע היא ככה, שבעבור שישכח האדם מלחשוב שויתי ד' לנגדי תמיד, יהא נחשב אצלו כבר לעון, לזה אמר, ד' אלקיו עמו, דכיון שהשי"ת שוכן בקרבו, נחשב כאלו האדם עומד קרוב להשי"ת, וסביבו נשערה מאור, על כן צריך האדם להיות זהיר ביותר להחמיר על עצמו אף על דקה מן הדקה, וכדברי הבאר מים חיים הנ"ל, ומסיים הכתוב, ותרועת מלך בו, כפירש"י מלשון חיבה וריעות, דמאחר שבני ישראל מדרקים על עצמם כל כך, מהאי טעמא חביבים הם אצל הקב"ה, לשומרם ולסייעם שלא יכשלו ח"ו בעונות, כדי שיהיו ראויים שישירה הקב"ה את שכינתו בתוכם.

בענין ספק אומדנא

מהגאון מוה"ר חיים צבי מאנהיימער אבד"ק אונגוואר זצ"ל^א

נהירנא כד הוי טליא ולמדתי אצל רבינו הגדול בעל חתם סופר, שמעתי ממנו להקשות, וגם הראה לי על גליון הש"ס שלו [שהקשה], על מה דקיי"ל [כתובות ע"ב ע"ב] בקדשה וכנסה סתם [ונמצאו בה מומין] דצריכא גט ואין לה כתובה, מצד דספוקא מספקא לו, [וצ"ע] מדברי הרא"ש [פרק מי שמת סי' כ"ג, דהיינו מעמא בהקדיש כל נכסיו, דכיון דהוי איבעיא דלא אפשטא, לא אמרינן דהמתנה בטל, דהמוציא מחבירו עליו הראי', רק כיון [דהוי] ספק, אין ספק אומדנא מוציא מידי וודאי מתנה. וא"כ צ"ע הרי כאן יש כאן נישואין וודאי, [ומספקין אי קפיד] על מומין או לא, למה לא נאמר דאין ספק אומדנא מוציא מידי וודאי נישואין, וחייב [ליתן כתובתה, דעכ"פ לענין] ממון אמרינן כן, והניח כצ"ע, ואמר שהיא מקושיות עצומות דצריך חילוק דק . . . (2).

והנה זה איזה שנים כשלמדתי ענין זה, אמרתי לפי מה שמצאתי בשו"ת [מהרי"ט חחו"מ סי' כ', דסברת הרא"ש בפרק מי שמת היא] כיון דלא התנה בפירוש. [דבאמת כמתנת שכ"מ] למה יכול לחזור ... הרי הוי דברים שבלב דקיי"ל דלא הוי דברים. אלא דכבר כתבו תוס' קידושין דף ג' ושאר פוסקים, דשאני מתנת שכיב מרע דהוי אומדנא דמוכח, ובוה גם דברים שבלב הוי דברים, דהוי בלב כל אדם. וכל זה כמתנת שכיב מרע, אבל בהקדיש והפקיר כל נכסיו, כיון דהוי איבעיא דלא אפשטא, וא"כ ממילא כיון דהוי ספק אומדנא, עכ"פ לא הוי אומדנא דמוכח, א"כ שוב אינו מוציא מידי וודאי מתנה, דאף אפשר דכוונתו הי' אם יעמוד שיהי' יכול לחזור, מ"מ שוב כיון דלא התנה להדיא, הוי דברים שבלב דלא הוי דברים, עיי"ש ומה מאוד מתקן דבריו בזה^ב.

ומעתה כל זה כמתנת שכיב מרע דרוב חולין לחיים, אם איתא דכוונתו היתה אם יעמוד מחולי זה שלא יהי' הקדש, הוי לי' להתנות להדיא, וכיון דלא התנה, הוי דברים שבלב, כיון דליכא אומדנא דמוכח. אמנם גבי נושא אשתו, דרוב נשים אין להן מומין, וגם הוא לא ראה ולא שמע, לא עלתה על דעתו כלל שיהי' בה מומין, משום הכי לא התנה להדיא, וא"כ אף דלא הוי אומדנא דמוכח, מ"מ לא הוי דברים שבלב, כיון דאין סותר מה שאמר בפיו, וא"כ שפיר יש כאן ספק אולי הוא מקח

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ר עמוד י"ז. - דבר זה הועתק מכת"ק בתוך מכתבו שכתב אל הגאון מהר"ם שיק זצ"ל. מחמת שהנייר הי' קרוע, חסרים כאן תיבות בכמה מקומות, והשלמנו בין חצאי ריבוע לפי השערותנו, כדי שיוכנו הדברים. המכתב הגיע אלינו מאת ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

(ב) בהגהות הגאון בעל חתם סופר שנרפסו בש"ס ווילנא בסוף מס' כתובות, נמצא קושיא זו שהועתקה מגליון הש"ס שלו. ועיין גם בחידושי חת"ס עמ"ס כתובות דף ע"ב ע"ב, מ"ש בזה.

(ג) וכן כתב הקצוה"ח בס' ר"נ ס"ק ה', יעו"ש.

מעוֹת, ואוקי ממונא אחזקה, דליכא ראי' מרלא התנה להריא, דלא עלתה על דעתו כלל שיהי' לה מומין. ובפרט לפי מה שאמרינן חזקה אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו יפה, וחזקה אין אדם מתנפים במומין, א"כ האיך עלתה על דעתה לקבל קידושין ממנו אם היא יודעת שיש בה מומין, והוא יבדוק קודם נישואין וימצא אותן, ולא יהי' מתנפים, ויהי' לה ללעג, וא"כ ע"כ בנה הוא יסודו, מדשתקה וודאי אין לה מומין, ולא התנה, אבל באמת הקפיד, ומש"ה אין לה כתובה.

הערות על ספר ישועות יעקב

מהגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאם זצ"ל^א

בספר ישועות יעקב על או"ח סי' ט' אות א'. הנה רבינו ז"ל כתב דרי בלבישת ח' בגדי כהונה לכד לחנך אותו להיות כהן גדול, ואף שאינו עובד עבודה בהם, ותמהו כולם שהוא נגד לשון הש"ס (יומא דף י"ב) רקאמר לובש שמונה ומהפך בצינורא, ומשום דזר שהפך בצינורא חייב מיתה, משמע דלולא עשיית העבודה, אין הכהן גדול נתחנך בלבישת בגדים לבר, והוא תימא באמת. אמנם לדעתי כל זה נכון, דבאמת בלא"ה אי אפשר לכהן הדיוט ללבוש הבגדים של כה"ג לצורך חינוך כיון שהם כלאים, אלא דדעת רבינו נראה דכיון דאפשר לו לעבוד עבודה באותן הבגדים שהוא לבוש כהן, אמרינן הואיל ואי איתרמי לי' עבודה ליכא איסור כלאים וכו'.
ג. ב. נעלם ממנו ולא עיין ברמב"ם דפוסק דעבודה מחנכתו. וגם נעלם ממנו דהרמב"ם פוסק דלא הי' כלאים בכגדי כהונה וזלת אכנט, וביוה"כ הי' של בוך. וזוהי כל הבנין שלו נסתר ונכנה על קו תוהו.

שם סי' י"ג אות א'. הקשיתי זה ימים רבות כהא דהקשה הש"ס (שבת דף קל"א) לר"א מאי שנא הני, ומשני הואיל ובידו להפקירן, אמאי לא קאמר הש"ס בפשיטות דר"א ס"ל דציצית חובת גברא הוא, ואם ירצה לא ילבוש כגד שהוא חייב בציצית. ג. ב. היא קושיית הרשב"א שם, ועין בתוס' מנחות מ"ד ע"א ד"ה טלית, שהקשו כן, ותירצו.

שם סי' י"ז אות א'. התוס' במס' עירובין (צ"ו ע"א) נסתפקו אי שייך כל תוסף במי שאינו חייב בעשיית המצוה וכו', והביאו ראיות לזה, מהך דהילני המלכה היתה יושבת בסוכה, וכן מהך מיכל בת שאול היתה מנחת תפילין.
ג. ב. התוס' לא הביאו ראי' ממיכל בת שאול, וכתבו רק מהילני המלכה לר' יהודא בעצמו שלא ס"ל נשים סומכות רשות, וממיכל בת שאול הקשה מהרש"א להיפך עיי"ש, ומש"ה לא קשה מה שמקשה מרבי יוסי.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד י"ח. - העדות הללו הועתקו מכת"ק בגליון ספר ישועות יעקב חלק או"ח שהי' שייך אליו, והגיע אלינו מעזבונו של הרב הגאון המנוח מוה"ר יואל אשכנזי ז"ל אבר"ק יאם. יהא זכרו ברוך.

ס' כ"ז אות ב' (ד"ה והנה כהן). הנה הא דלא כתב רש"י גם בתפילין הטעם משום דהיסח הדעת פוסל ובעינן כוונה וכו'.

נ. ב. אשתמטתי' מ"ש רש"י סוכה כ"ה ע"ב ד"ה ומן התפילין, משום דשכיח שכרות וקלות ראש, עיי"ש. מבואר דלא פסול לרש"י היסח הדעת, רק קלות ראש.

ס' כ"ז אות ב' (ד"ה והנה לכאורה). והאמת כי בגוף הדבר שהבין הר"ן בדברי רש"י דלא שייך חציצה בשל ראש, ועיקר הטעם דאסור להניח תפילין של יד על הכתר משום דכתיב והי' לך לאות ולא לאחרים, לולא דמסתפינא להרים ראש נגד גדולת הר"ן, הי' נראה לי שהדבר בלתי אפשרי שמצד זה יהי' הפסול וכו', אמנם הדבר דחציצה פוסלת בתפילין, משום דכתיב על ירך ובין עיניך וכו'.

נ. ב. כן כתב בטורי אבן במגילה (כ"ד ע"ב, ד"ה ציפן זהב).

ס' נ"ה אות ג'. בש"ס דברכות מ"ז אקשינן אהא רקאמר רבי יהושע בן לוי תשעה ועבד מצטרפין, מהא דרבי אליעזר שחרר עבדו והשלימו לעשרה, ומאי קושיא, דילמא ריב"ל להצטרף לזימון איירי, והך דרבי אליעזר לתפלה.

נ. ב. היא קושיית התוס' במקומו דף מ"ח (ד"ה ולית הלכתא).

ס' נ"ט אות ב'. ואמנם לא ידעתי אמאי לא כתב בעל מ"א הטעם דלא יצא בברכת יוצר המאורות משום דקיי"ל כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה.

נ. ב. אשתמיסתי' גמ' מפורש (ברכות י"ב ע"א) שהביא בעצמו, דלפי מה דמסיק כיון דאמר גולל אור, קאי המלכות גם איוצר המאורות, עיי"ש.

ס' ס' אות ג'. ואמנם עדיין קשה לי וכו', משכחת לה דכיוון שלא לצאת עד שיבוא לבית הכנסת או לבקי ללמוד, ולא יצא עדיין ידי חובת המצוה, וכיון דלא נפיק עדיין חשוב טרוד בדבר מצוה דפטור מן הקרבן, וכמדומה שהרגישו בזה התוס', ולא עלה על זכרוני כעת באיזה מקום כתבו כן.

נ. ב. מקומו בתוס' סוכה ל"ז ד"ה עובר.

ס' ס"ז אות ג' (ד"ה ואמנם התוס'). קשה מה הקשה הש"ס מן קריאת שמע לתפלה, הא נוכל לומר דתפלה לא תקנו להרהר מאחר שיוצא ידי חובתו בהרהור, ובק"ש אינו יוצא ידי חובה בהרהור, לכך מהרהר.

נ. ב. היא קושיית האלי' רבה ס' ק"א (ס"ק ג').

ס' ע' אות ד'. טעם פטור החתן, לפי שהוא טרוד שרדת מצוה. וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה, דמצוה היינו פרו ורבו, ונראה דלאו דוקא נקט, דאף ביש לו בנים צריך לקיים מצות לערב וכו'.

נ. ב. עיין צל"ח ברכות (ט"ז ע"א, ד"ה חתן).

ס' פ"ה אות ב'. ותלמידי הראו לי בספר א' לגדול א' מדורות שלפנינו שהרגיש ג"כ בזה ולא תירץ כלום.

נ. ב. בספר טורי אבן במס' ראש השנה ל"ר.

חידושים בענינים שונים

מהגאון מוה"ר יהושע כ"ץ אבד"ק ווערפעליט זצ"ל^(א)

הרמב"ם ז"ל פ"ב מהל' גזילה הלכה ד' כתב וז"ל, הגזול והשביח ומכר או הוריש לפני יאוש, מה שהשביח הוריש ומה שהשביח מכר כו'. וכתב הראב"ד בהשגות שם, א"א ראיתי זה החכם חולק בשבח שעל גבי גזילה בין לפני יאוש או לאחר יאוש, ויש לדבריו מקצת ראוי כו', ועוד הכריחו מה שראה בכאן מכר והוריש, וק"ל אם הגזול בעצמו זוכה בו למה לי' למימד מכר והוריש, לכך מוקי לה לפני יאוש, ואפ"ה לא נהיר, ולעולם הא נמי לאחר יאוש, ומכר והוריש איצטריכא לי' כו'. וכתב עליו הרב המגיד (שם בהלכה ב'), ודברי תימה הם, האידך העמיד ההוא דמכר אחר יאוש, שא"כ מהו מה שהשביח מכר, והלא כבר קנוי ללוקח ביאוש ושינוי רשות, דליכא למ"ד דלא קני כו', יע"ש.

ולע"ד הקלושה אפשר ליישב הראב"ד בדרך פשוט, והוא דלפי הנראה עיקר קושיא של הרב המגיד, דאי נימא דאחר יאוש אידי, א"כ קשה איך קאמר מה שהשביח מכר, דמשמע דרק השבח מכר אבל לא הגוף, הא איכא יאוש ושינוי רשות דלכ"ע קני. אבל לפע"ד נראה, לפי מה שמבואר בדברי הרמב"ם פ"ה מהל' גניבה הלכה ג', דעיקר הנוסחא בהרמב"ם דאם לקח מגנב מפורסים אף דאיכא יאוש ושינוי רשות מחוייב להחזיר, ונוסחא אחרת נודמנה להראב"ד שכתב עליו אין לו שורש וענף, יע"ש בה"ה וכ"מ. א"כ לפ"ז גבי גנב מפורסים ע"כ איכא ג"מ בין השבח, אי נימא דעשו תקנה גם גבי לוקח, דאף דקנה הכל מצד יאוש ושינוי רשות, מ"מ צריך להחזיר דמים, אבל השבח קנה לגמרי, לכך אמר רבא שפיר מה שהשביח מכר, דר"ל דזה השבח שהשביח הגזול הוא שלו לגמרי והוי מכורה גמורה דאין צריך להחזיר אפילו דמים, משא"כ גוף הקרן. רק י"ל דהרב המגיד לשיטתו שם בפ"ה, שכתב ואפשר שגם על נוסחא זה תמה הראב"ד ז"ל, שכיון שקנה הלוקח ביאוש ושינוי רשות, למה יתן דמים אפי' לקח מגנב מפורסים וצ"ע יע"ש, ולפ"ז הקשה כאן שפיר על הראב"ד ז"ל כמוכח. אבל הש"ך ז"ל בס' ג"ג ס"ק ו' כתב דהעיקר כמו שכתב הרב המגיד בתחילה, שטעות נודמנה להראב"ד בדברי הרמב"ם, ומעם הרמב"ם נכון, יע"ש. ובפרט לשיטת הסמ"ע שם ס"ק ו' דאפי' בגנב שאינו מפורסים, מ"מ כיון דדרך הגנב להזייל הרברים שמוכר בפחות משווי, ואותו מותר עד כדי שווי, צריך להחזיר הלוקח להגזול, יע"ש, א"כ איכא ג"מ אפי' בגנב שאינו מפורסים גבי שבח כמוכח, רק הש"ך חולק עליו שם, עכ"פ איכא ג"מ כמש"כ לעיל גבי גנב מפורסים, כנ"ל לפענ"ד.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ג"ז עמוד ג"ה. - חידושים הללו נכתבו בפנקס של אחד מתלמידיו שהעתיקם מכת"ק, והגיעו אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה צבי אליעזר בן כינה נ"י. ינשאהו השי"ת על נפי מרומי הצלחות.

הטור ביו"ד (הל' תרומות ומעשרות) סי' של"א כתב וז"ל, הר"ש פסק ראפי' בראורייתא סמכינן על שליח עשה שליחותו כו', הלכך אם יודע שכריו תרום לא חיישינן לשמא תרם אחר. ועיין במשנה למלך הל' תרומות פ"ר הלכה ו', וגם בהל' בכורות פ"ר שכתב עליו שרבריו תמוהים שהוא נגר הש"ס חולין (י"ב ע"א), ראייתא בפירוש דאף אם מצאו תרום, אפילו הכי אמרינן דאין חזקתו תרום, ר"למא אינש אחרינא שמע ואול ותרם, וה"ל תורם שלא מרעת, יע"ש.

והנלפע"ד בס"ר ליישב, והוא דלכאורה יש לדקרק שינוי לשון הטור מלשון הש"ס, דבש"ס איתא הלך ומצא תרום כו', ובלשון הטור איתא אם יודע שכריו תרום, מאי בעי ומדייק בלשונו „שכריו“ תרום בלישנא יתירא, הוי לי' לומר דיודע שתרום. ואי משום דנקט יודע, א"כ לא הוי מצי למיתני דיודע שתרום, דא"כ הוי משמע מהלשון דיודע שהשליח תרום, ובאמת על זה אנו דנין אם השליח תרום או אחר, ולכך צ"ל שידוע שכריו תרום, זה יודע שכריו תרום, אבל מי הוא התורם אינו יודע, אבל הא גופי' קשה למה נקיט יודע, ושינה מלשון הש"ס, והוצרך להוסיף תיבה יתירה, ואמאי לא נקיט כלשון הש"ס דמצא תרום, כמובן.

על כן נראה דלכאורה באמת לפמש"כ התוס' דלכך לא סמכינן על חזקה כו', משום דהמשלח לא יבוא לדבר עבירה משום דיראה שאינו תרום, והשליח לא אסיק שמא יבוא אחר לתרום, וכן הוא דעת ר"ש בטור הנ"ל לענין היכא שבעל הבית אינו יודע אי תרום או לא, יע"ש. ובפרט לפמש"כ המל"מ ריש פ"ד מהל' בכורות לכאור שם דברי הרא"ש דלכך לא אסיק השליח על אחר, דלא שכיח כיון דרובת הנאה אינו שלו, יע"ש, א"כ מהיכי תיתי ניהוש אנן דשמא תרום אחר, רק י"ל דלכך חיישינן אנן, משום דאיכא ריעותא לפנינו, והוא לפי מש"כ המל"מ בסוף פ"ר מהל' בכורות בשם בעה"ת, דהיכא דגילה לו שיעשה שליחותו, ושמע אחר ועשאה, דחשיב שליח, וההיא דאמר לשלוחו לתרום ושמע אחר ותרם דאין תרומתו תרומה, משום דשאני התם דאפשר דשלוחו דוקא יתרום, דיודע ומכיר באיזה מדה רגיל בעל הבית לתרום, בעין יפה או רעה או בינונית כו', יע"ש.

ולפ"ז נ"ל דהש"ס איירי שהלך ומצא תרום, דהיינו שראה שנלקח ממנו תרומה, אבל לא כפי מדתו הרגיל, וא"כ כיון דאמרינן דלכך אמר לשליח זה לתרום משום דיודע מדה שלו, משא"כ אחר, א"כ איכא ריעותא לפנינו, דמהיכי תיתי נימא דשליח זה שכח מידתו, אלא אמרינן דודאי אחר תרום שלא ידע מידתו. ואין להקשות כיון שהוא כן, מאי בעי הש"ס לומר דלכך לא הוי תרומה זו תרומה משום דחיישינן שמא אחר תרום, נימא דלעולם שהוא בעצמו השליח תרום, ואפלו הכי כיון דבעל הבית אמר לו לתרום משום דיודע מידתו, וכיון דמצא שלא תרום כמידתו מסתמא נתכוין במזיד להוסיף או לפחות, ומבואר במשנה דתרומות פרק ד' משנה ד', דאם נתכווין, התרומה אינו תרומה יע"ש, (דמהיכי תיתי נימא ששכח עתה), א"כ בלא"ה התרומה לא הוי תרומה, וע"ז י"ל דזה אינו, דודאי אי לא תני שמא אחר תרום, לא אמרינן שהוא נתכווין במזיד לתרום שלא כמידתו ולשנות השליחות, דמבואר במג"א סימן ת"ס ס"ק י"ז, והובא בשם ר' בצלאל, דלענין שינה שליחות וודאי אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו יע"ש. א"כ יש לומר דאפשר מעולם לא

ידע מידתו או שכח, רק הבעל הבית סבר כן דידע, ואפי' הכי תרומתו תרומה אף דלא ידע, אבל אחר לא, דאם לא כן קשה מתני' דתרומות הנ"ל דאמאי האומר לשלוחו לתרום והלך ותרם אם אינו יודע דעתו תרומתו תרומה על כל אופן שיתרום, ולדברי בעה"ת הנ"ל נימא כיון דלא ידע דעתו לא הוי שלוחו כמו אחר, אלא וודאי כיון דעשאו שליח בפירוש הוי שליח, דק אחר לא הוי שליח מפני טעם זה, כיון דלא ה' דעתו על אחר, ולכך הוצרך הש"ס לומר שמא אחר תרם, אבל ד"ש מדויק בלשונו שיודע שכריו תרום, ר"ל שכריו כמו מידתו לעולם שרגיל לתרום, א"כ ליכא ריעותא לפנינו, ושפיר אמרינן דהוא תרום, ומסתבר יותר לומר כן כמובן, ואתי שפיר לפע"ד בסייעתא דשמיא מפאת חומר הקושיא.

בפרק איזהו נשך דף ס' ע"ב רש"י ד"ה ת"ל לא תשיך לאחיך כו', ומקרא זה בלוח נאמר מדלא כתיב לא תישוך, ר"ל מבנין הקל, רק מבנין הפעול, וע"כ דקאי על הלוח. ואין להקשות לרבא לקמן דף ע' ע"ב דאמר לנכרי תשיך, מאי לאו תישוך, לא, תשיך. וראיתי בשל"ה דף רס"ו ע"ב שפי' דאין כוונת רבא לשנות הקרי מן תשיך לתישוך, רק הענין דתישוך אין לו רק פי' אחד, אבל תשיך סובל ב' פירושים, אם שישך הוא, או שיגרום הוא את אחר שיקח ממנו רבית, ומביא ראי' שם יע"ש, וי"ל דזה אינו, דדוקא שם הוכיח רבא דע"כ תשיך היינו תישוך, מכח קושיא דלא סגי בלאו הכי, אבל לא תשיך לאחיך, מדלא כתיב בפי' תישוך, ודאי על לוח נאמר, ופשוט. - וכתב עוד, ומיהו שמעת מיני' דשייך לשון נשך באוכל, ור"ל דלא נימא כפי' הרמב"ן בחומש שכתב דלפי פשוט הו"א דנשך שייך דוקא בכסף ורבית באוכל, וכתב שם מלתא בטעמא יע"ש. ומה שמדקדק בספר פני יהושע על זה אינו מובן לע"ד, וק"ל. - והא דאייצטריך לקמן הגו"ש נשך נשך היינו על רבית כסף, וכן הוא במהר"ם, ואין להקשות דנימא גם לענין רבית כסף מדמצינו גבי לוח דצריך רבית בכסף, דזה אינו, דאדרבא נשך כסף כתיב, רק באין ענין אחר אמרינן דנשך היינו רבית בכסף, ותו לא שייך לומר דמצינו דשייך לשון רבית בכסף כמובן, וכן מצאתי להדיא בשיטת מקובצת יע"ש.

ד' עוז לעמו יתן ד' יכרך את עמו בשלום (תהלים כ"ט). י"ל ע"ד הגמ' תענית (ר' ע"א) האי תלמיד חכם דרתיח אורייתא מרתחת לי' שנאמר הלא כה דברי כאש כו'. ופי' המהרש"א, דהכעס הוא ממדות הגרועות, אמר ריש לרזן הת"ח לכף זכות, משום דהתורה היא דבר רוחני דומה לאש כו', וכשתבוא התורה בנוף, מרתחת את הגוף ומביא בטבע לירי כעס שהוא מרתית את הלב, ומסיק דבעי למילף נפשו בו להרגיל את עצמו כדי להרחיק את עצמו ממדה דעה זו, גם שהוא ת"ח, יע"ש. א"כ י"ל דקרא רבותא אשמועינן, אף שהקב"ה נתן התורה לישראל, דמצד הטבע מביא לירי כעס, אעפ"כ ישראל עם קדושים ויש שלום ביניהם, שמרגילים את עצמם להרחיק מן הכעס.

חידושים על מס' נדרים וכתובות

מהגאון מוה"ר יחזקאל סירקין אבד"ק קאפוסט זצ"ל^א)

חידושים על מס' נדרים

ד' ע"ב. שמע מינה השומע הזכרת השם מפי חברו צריך לנדותו. קשה פשיטא, וכמו שהקשו התוס' לעיל, ואולי אורחי' רתלמודא הכי למיחשב אף דבר הפשוט אידי כו', ועי' פסחים (ד.). ועוד י"ל דקושטא היא דעיקר הש"מ הוא דאם לא נדרהו כו', מדנדה תיכף בפני', אף שיהי' מוכרח להתיר לה תיכף, ולא המתין לנדרה שלא בפני', ואז לא הי' מתירה תיכף, ש"מ דהוא עצמו כו', משום הכי לא רצה להמתין אפילו רגע, ודו"ק.

י' ע"א. האומר וכו' חרק חרק חרף הרי אלו כינויין לחרם, נזיק נזיח פזיח הרי אלו כינויין לניירות, שבותה שקוקה נודר במוהי הרי אלו כינויין לשבועה. בניירות תני לשון רבים, ובכולהו תני לשון יחיד, היינו משום דחרק ושביתה הוי כינוי לתיבת חרם ושבועה, משא"כ נזיק הוי כינוי לכל ענין הניירות, ודו"ק.

ל"ו ע"א. שכן אדם מביא חטאת חלב על אשתו שומה. תימא מנ"ל הא, הא ביולדת דרשינן מתורת היולדת, אבל בחטאת חלב אף אם שומה בת קרבן, מנ"ל דבעלה מביא עלי' כו', כיון דצריך דעת.

מ"א ע"ב. וחכמים אומרים עושה והוא ברחוק ממנו. הפוסקים פסקו כחכמים, ותימא הא בהדיא אמרינן בכתובות (נ"ז). הלכה כר"מ בגיורותיו והכי קי"ל בכלי דוכתי, ומדברי הרמב"ם בפרק ו' מהל' נדרים נראה דהי' לו גירסא אחרת בסוגיין.

מ"ו ע"ב. בר"ן ד"ה אבל כו' כדאמרינן לעיל גבי ככרי עליך דאע"ג דיהבי' ניהלי' במתנה כל היבא דלא אפסקי' אחר אסור כו'. תימא גדולה בדבריו, הא בהדיא תנן לעיל לוקח ביותר כו', אלמא דלא אסירי החפץ לאחר שלקחו ואינו אסור כי אם הנאת הלקיחה, משא"כ בככרי כו' שאסר גוף הככר. ולפי"ז מובן דאין ענין כלל הך פלוגתא דברירה לשאר עניני ברירה דבש"ס, והא דפרכינן בשילהי ביצה (ל"ט:) (וסבר רב נחמן יש ברירה, קאי על תחומין ולא על נדרים, ודברי רש"י שם

(א) נולד בעיר טאטארסק לאביו הנ"ר משה סירקין מוויטעפסק. איזה שנים הי' ר"מ בק"ק וויטעפסק, ובערך שלשים שנה כיהן כאבד"ק קאפוסט. נרפס ממנו ספר בנין יחזקאל עמ"ס נדרים וכתובות, וקונטרס בנין יחזקאל (עשר תשובות). נפטר ביום כ"ט לחודש אלול שנת תרמ"ט לפ"ק.

חידושים הללו הם קטעים (חדשים) שהוסיף בכת"ק בגליון ספרו בנין יחזקאל על מס' נדרים וכתובות, המונח באוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורא מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

ג"כ צע"ג, ודברי רש"י בב"ק נכונים, ועי' ירושלמי ריש פ"ד דתרומות דמבואר שם דראב"י לית לי' ברירה, ודו"ק.

נ"ד ע"א. בתוס' ד"ה ונתן להם כבד, גרסין דכבר כצ"ל.

נ"ה ע"ב. הרועים יוצאים בשקים כו', פי' דבשק עבה אינו מותר כי אם מפני הגשמים, אבל בשקים (דהיינו רכים) יוצאים אפילו בלא גשמים ולא רועים בלבד כו', וזה ברור. ועי' שבת (קמ"ו:) דמבואר בהדיא דבקשין כ"ע לא פליגי דאסור.

נ"ח ע"א. בר"ן ד"ה כל דבר כו', כגון טבל שנתערב בחולין ויש לו מתירין שיכול להפריש ממקום אחר. אבל מה שהוא יכול להפריש מיני' כרתנן בספ"ג דחלה, לא נקרא דשיל"מ, כיון דיהי' לו הפסד.

ס' ע"ב. יום א' בהיום לא מיחלפי. פי' דיום אחד אמר ביום ראשון, וא"כ איך שייך לגזור אטו אם יאמר היום ביום שני, ופשוט.

ס"ה ע"א. מת או שעשה תשובה. נלע"ד הכי פירושו, אם אמר שהוא רע לבריות א"ל שהוא מת, ואם אמר שהוא רע לשמים א"ל שעשה תשובה, אבל מת פשיטא דלא מהני כלל, וזה ברור לענ"ד.

ס"ו ע"א. ותיפוק לי' שאין רע. תימא וכי מפני זה הוי נדר טעות, הא ידוע הוא דרך בא' לידור מכל אותו המין אף שיש בו דבר שאין רע, משא"כ כשהוא יפה וטוב הוי שפיר נדר טעות, ונראה ברור דזהו כוונת ר' אבא, וכצ"ל אמר ר' אבא יפה קתני דרחקא מספיקא, ועי' בתוס' כאן.

ס"ט ע"ב. בעי רבה קיים לכו ומופר לכו בבת אחת מהו. פי' מבעי' לי' אי חיילי תרווייהו והוי דינו כנערה המאורסה שא' מהן קיים והב' הופר דמיקלש קלוש כו'. ודברי התוס' בעירובין (ג.) תמוהין.

שם. בר"ן ד"ה בעי רבה קיים ומופר כו' ולא נתחווירו דברי הרמב"ם כו'. ולענ"ד מחווירין דבריו מאוד, דהא טעמ' דרבה דכל שאינו בזה אחר זה כו', הוי משום כיון דחוינן דכשהן בזה אחר זה, הראשון מונע לשני, משום הכי כשהן בבת אחת כל אחד מונע לחבירו, וא"כ ממילא מובן דהפרה דלבתר הקמה דלא חלה משום דההקמה מונע שלא תחול הפרה, משום הכי כמו כן כשהן בבת אחת ג"כ ההקמה מונע את ההפרה שלא תחול, משא"כ הקמה דלבתר הפרה דלא חלה, אינו מחמת דהפרה מונע כו', אלא משום דכבר היפר ונתבטל הנדר, ועל מה יחול הקמה, וא"כ כשהן בבת אחת, לא מצי הפרה לעכב ההקמה, וחיילה הקמה, והפרה לא חיילה, וזה ברור. וסוגיא דעירובין ודקידושין בארתי בס"ד בחידושיי.

פ"ז ע"ב. מה הפרה מה שהפר הפר אף הקמה מה שקיים קיים. תימא גדולה הא בהדיא אמרינן לעיל (ס"ט: דקיים ליכי ומופר ליכי כו' אינו דומה לתמורת עולה ושלמים, עש"ה. ולפום הך גירסא הוי ממש כתמורת עולה ושלמים דתרווייהו חיילי, וע"כ דעיקר הגי' מה שהפר לא הפר כו'.

צ' ע"ב. שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה וכו'. ולכאורה תיקשה מנינא למה לי. אמנם האמת הברור בזה, דמנינא אתי למעוטי האומרת גרשתני כו', למר למשנה אחרונה, ולמר למשנה ראשונה, וכמו שהארכתי בזה בתשובה.

שם. בתום ד"ה חזרו כו', ותיריך הר"א ממיץ כו' דהיא אינה מוזהרת עליו כו'. פי' בכה"ג שאינה אסורה כי אם מחמת חתיכה דאיסורא ואין הכהן מוזהר עלי', אז גם היא אינה מוזהרת עליו, ואין כאן חתיכה דאיסורא כלל, וקושית התוס' אינו מובן כלל.

חידושים על מס' כתובות

ב' ע"א. ברש"י ד"ה שפעמים בשבת, אבתולה קאי. בפשיטות ה' אפשר לומר דקאי אף אאלמנה, עי' ריש פרק קמא דמגילה, אלא דא"כ תיקשי הא דאמרינן לקמן (ה.) א"כ משום שקרו כו' וכמש"ש בחידושיי, משום הכי פירש"י דאבתולה קאי.

שם ע"ב. בתום ד"ה לפיכך כו', ולפירושו אין להקשות כו' אמאי לא פשיט לה מהתם כו' (פי' מדתני ברח ולא תנא חלה). ותימא הא ברח הוי דכותא טפי רלא חיישינן לצררי, וי"ל דהוי לי' למיתני ברח מחמת אונס.

ד' ע"א. ברש"י ד"ה מוגמר, בשמים על האש לגמר את הכלים. אף דמסקינן בביצה (כ"ב:) דאף להריח אסור, היינו למאי דמסקינן כאן דבעינן שוה לכל נפש, אבל מקודם דידע הך סברא, פשיטא דלהריח מותר אף אם לא אמרינן מתוך, דהא להריח לא גרע מרחיצת כל גופו דתנן בהדיא שם דשרי, אף דלא הוי אוכל נפש, וזה ברור.

י"ד ע"א. בתום ד"ה חזקה כו' ולמ"ד נמי לקמן כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כתובה כלל, נחא. תימא גדולה בדבריהם, הא למ"ד מקח טעות משכחת לה שאינו רוצה לבטל מקחו ומוזיקה לאשה ויהי' כתובתה מנה, וכמו כן למ"ד יש לה מנה, משכחת לה שאינו רוצה בבעילה בשום אופן ומגרשה ויהיב לה מנה.

כ"א ע"א. נכי ריבעא דממונא כו'. תימא הא אי מחוי חתימת ידו אחספא ג"כ נפיק נכי ריבעא דממונא אפומי' כו' (וקושטא הוא דבירושלמי פסלינן אף אי מחוי

אחספא, ורישא דמשנתנו אתיא כרבי, וצ"ל דתלמודין דנקט נכי ריבעא דמונא, הוא לשון מושאל, והכוונה היא נכי ריבעא דקיומא דנא, ודו"ק היטב.

שם. מה שכתבו הראשונים והפוסקים, דאם אין הב"ד יודעים אם עדי הקיום קרובים כו', יכתבו שמות העדים, היא תמוה, דהא בהדיא אמרינן במס' ב"ב (קל"ח:): דב"ד בתר ב"ד לא דייקי, ומשום הכי אי"ח אלא א"כ מכירין, והוא תמוה. ועי' מ"ש בחידושי ליבמות (ק"ו). על זה.

ל' ע"ב. מדאנבי' קניא כו'. תימא הא בהדיא אמרינן בב"ק (ס"ה). דאם הוקרה הגניבה ותברא או שתיה משלם כשעת היוקר, וא"כ שפיר קאמר דלאבוי פטור מלשלם כשעת היוקר דקלב"מ, ואינו מתחייב כי אם על שעת הגניבה ומשלם כשעת הזול, משא"כ לרבא דמב"ש לא פטרה משלם כשעת היוקר, וצע"ג.

ל"א ע"א. ברש"י ד"ה לא מצי לאהרורה, משזורק את החץ, הלכך משעת עקירה סופו לקרוע לו שיראין. תימא סופו לנוח מבעיא ל'. והנראה בכוונתו, דוראי באיסור שבת עקירה צורך הנחה, אף במעביר, דהא לא מיחייב אהנחה בלא עקירה, וא"כ מה בכך דמצי לאהרורי, סוף כל סוף כיון דלא אהדר ע"כ משעת עקירה התחיל החיוב מיתה, ועיקרא דחידוש האי תירוצא דבגונב חלב לא אמרינן הגבהה צורך אכילה משום דמצי מיהדר, וא"כ במעביר סכין וקרע שיראין, אף דעקירה צורך הנחה באיסור שבת, אבל עקירה לא ה' צורך קריעה, וא"כ עיקר הקריעה היא באמצע, דאז ליכא חיוב מיתה כלל, משא"כ בזורק, דלא מצי מיהדר, אזי אף שקרע באמצע הד' אמות (ואף שבתוך ד' אמות עדיין היתר גמור), אפ"ה פטור, דעקירה צורך קריעה היא, ומשום הכי פרכינן בבבא קמא (ע:): מכי מטי לאויר חצירו כו', משום דהתם מצי מיהדר ויאמר שלא תקנה לו חצירו, והרי בא חיוב ממון באמצע, ודו"ק.

ל"ד ע"א. ברש"י ד"ה יכול אפילו בשונג, תיאסר באכילה אם שנג בבישול שלא ידע שהוא שבת. אולי כוונתו משום דקשה לכאורה הא דאמרין מחללי' כו' במזיד כו', הא בשבת (ע). מוקמינן באם אינו ענין כו' לשונג, וע"כ צ"ל דהאי אמורא ס"ל כחזקי' בפסחים (כ"א:): דלא תאכלו לא משמע כי אם אכילה, וא"כ מה שאמר יכול אפילו שונג כו', יפלא לכאורה, תיפוק ל' מכל אשר תיעבתי כו', וע"כ הכי פירושא, יכול שונג שלא ידע את שבת ואיצטריך קרא לאפוקי שונג דמלאכה, דקרא דושמרתם את השבת משמע דמזהירו שלא ישכח את השבת, ועל זה משני שפיר, אמר קרא מחללי', ואף דמוקמינן לה באם אינו ענין לשונג, היינו לחילוק מלאכות, וע"כ היינו שונג. דמלאכות, ואיפכא ליכא למימר דשונג דמלאכה אסור ואיצטריך קרא לאפוקי שונג דשבת, זה אינו, דהא ושמרתם כו' כי קודש, קאי אשבת, כדררשינן בשבת (ס"ט:): גם קודש קאי אשבת, ודו"ק היטב.

שם ע"ב. וצריכא כו'. פי' דהא רבה ע"כ ס"ל דאף דהבשר בעין א"צ לשלם כלום והבשר שלו, משום הכי אי אשמועינן שבת, הוי אמינא דוקא שבת דרמי עלי' חיוב מיתה אף אחר הגניבה משום הכי קנה הבשר, ואי אשמועינן מחתרת, הוי אמינא דוקא מחתרת דמסר נפשי' בפועל ממש, משום הכי בדמי קניניהו, אבל שבת לא מסר נפשו בפועל ממש, רהא בלא התראה לא מיקטל, לא שייך לומר בדמים קניניהו, ועי' סנהדרין (ע"ב). דלפירש"י ותוס' שם, דאפילו שיבר אח"כ כו', מובן יותר, וזה ברור.

שם. אמר רבא הניח להן אביהן פרה שאולה, משתמשין בה כל ימי שאלתה, מתה אין חייבין באונסי'. תיבת מתה אין לה מובן, ולדברי הראב"ד שהביא הר"ן אתי שפיר, וכמ"ש לקמן ריש פרק אלמנה ניוזנית על דברי רש"י שם. - ועוד י"ל דוראי האב פשע במה שהניח לבניו, דהא אין השואל רשאי להשאל משום דאין רצונו כו' או לא מהימן כו', כ"ש רמצי אמרי אין דצונינו שיעשה מלאכה בשלנו, ולא יקבל עליו אחריות ראונסים, וא"כ שארי אונסים שאפשר שלא אירע בבית המשאל או אביהם, הוי ממש כמבחוהו כו', דאם יש אחריות נכסים חייבין כו', משא"כ מתה, דמלאך המות מה לי הכא כו', ומאן דמתניא ארישא כו', תני מתה לאשמועינן דאף במתה חייבין דלא כרב פפא, ודו"ק.

מ' ע"א. ניתי עשה ונידחי ל"ת כו'. תימא הא לגבי רידה ליכא עשה דולו תהי' כו' כלל, ואיד ידחה הל"ת, וכמו שהקשו התוס' בגיטין (מ"א). ד"ה לישא כו'. אמנם ביבום ודאי דאיכא עשה אף על היבמה. (איברא דראיתי בספר החינוך במצוה דיבום, שכתב דנוהג בזכרים ולא בנקיבות, אמנם התם צ"ל דפירוש, דנוהג כשנשא אהים זכרים ולא כשנשא אהיות נקבות. ובתשו' הרשב"א סי' י"ח איכא מ"ס דמוכח, וכצ"ל, שעיקרה אינה מצוה כגון קידושין שהעיקר משום פרו ורבו והיא אינה מצווה כו', ומשום הכי ג"כ לא מברכין על חליצה ויבום [והיינו משום דעל מצות קדושין אין מברכין, והוה שכתב] וכן בגירושין כו', ומשום הכי לא מברכין נמי על חליצה, כיון דלא מברכין על גירושין ואין מברכין על יבום). אבל הכא במאנס, תמוה לי לומר דאיכא עשה עלי'.

ואם נאמר דבעולה לכהן גדול ליכא איסורא עלי', (ומה שכתבו התוס' בחגיגה (י"ד): ד"ה בתולה קרי ביי יקח כו', צ"ל דגירסתם הי' ביבמות (פ"ד): לא יקחו לא יקחו כו', אבל לפירש"י שם רמפרש דדרשינן מלא יקחו לא יקחו תרי זימני, ע"כ מוכח דלא דרשינן יקחו, וא"כ הבעולה אינה מוזהרת עליו, ולפ"ז לכאורה נוכל לתרץ ולומר דקושיא דניתי עשה כו', קאי על בעולה לכהן גדול, והא דקרי לה ל"ת, הוא משום רהוי לאו הבא מכלל עשה, כמו מצרי ואדומי שכתבתי לעיל (ל). ד"ה א"ב, דדינם כלא תעשה.

אמנם באמת זה טעות, רבעולה ודאי הוי דינה כעשה, ראין עשה רוחה אותה, כדאמרינן בריש סרק תמיד נשחט גבי עשה רהשלמה, ועוד רהא בהדיא אמרינן

פלפול בענין מעילת החרם דעכן

מהגאון מוה"ר אברהם בנימין קלוגר מבראד זצ"ל^א)

אמרינן בגמ' דמס' סנהדרין דף מ"ג ע"ב, תן תורה, אמר רבינא שחורי שחרי' במילי, כלום נבקש ממך אלא הודאה, תן לו תורה והיפטר, מיד ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לד' אלקי ישראל, וכזאת וכזאת עשיתי, א"ר חגיגא מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים, שנים בימי משה, ואחד בימי יהושע, שנאמר כזאת וכזאת עשיתי. והדבר יפלא שאמר לו יהושע תן תורה והיפטר, הלא באמת סקלוהו אח"כ, וכי יהושע יגיד שקר חלילה. ורש"י נשמר מזה, וכתב וזה לשונו, השחירו בשוחד דברים עד שהודה, שכשאמר לו תן תורה, סבור שאין מבקשין ממנו אלא הודאה ולא יתנוהו, עכ"ל. וזה דחוק, דהגמרא אמר בפירוש כלום נבקש ממך אלא הודאה תן תורה והפטר, הרי משמע דיהושע אמר כן לעכן. ויש לומר, דהנה באמת קשה דהרי יהושע אמר מתחלה, והי' כל הנלכד בחרם ישרוף אותו ואת כל אשר לו, הרי דעכן דינו להיות בשריפה, ומדוע נאמר אח"כ וירגמו אותו כל ישראל אכן (יהושע ז'), הרי דנתנו לו סקילה, ומדוע נשתנה דינו. אמנם כבר הביא המוהרש"א שם בסנהדרין דף מ"ד ע"א בשם המדרש (והוא כפ' מסעי) וזה"ל, ואיתא במדרש שמדין חרם הי' לו דין שריפה, שנאמר והי' הנלכד בחרם ישרף אותו ואת כל אשר לו וכו', אלא שעל כן הי' נידון בסקילה לפי שהי' מחלל שבת שבשבת נלכדה ידיחו, והוא הוציא הגניבה מרשות לרשות, עכ"ל. וכן כתבו רש"י ורד"ק שם בפסוקי יהושע, עיי"ש. הרי שעשה עכן שני עבירות, מעל בחרם, וגם חילל את השבת. והנה על שמעל בחרם לא היו עדים רק נהרג עפ"י הגורל, הנם שעכן צווח על זה כראיתא שם בסנהדרין דאמר אם אפיל גורל עליך ועל אלעזר ילכד אחד, כבר השיב לו יהושע אסור להוציא לעז על הגורלות, שעתידיה ארץ ישראל לחלוק בגורלות, ובירושלמי שם בסנהדרין מבואר יותר, שאמר לו עכן, משה רבך מידמך זה ארבעים יום, וכתוב בתורתנו עפ"י שנים עדים יקום דבר, והשיב לו כנ"ל, אמנם הסקילה מה שמגיע לו על חילול שבת, זה הי' מוכרח להיות עפ"י עדים והתראה, כי בלעדי זאת אין אדם נהרג עפ"י עצמו (ועיין מ"ש לקמן). וא"כ יש לחקור היכן הי' המעשה, אם בתחלה באו עדים שחילל שבת וראו שהוציא כלים או חפצים מרה"ר לרה"י, ואח"כ הודה הוא שהחפצים והכלים הללו היו מן החרם, או להיפוך שמתחלה הודה הוא שמעל מן החרם, ואח"כ באו עדים שחילל השבת והוציא מרשות לרשות.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ו עמוד י"ד. - פלפול הנכחי הועתק מכתב"ק והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

נלע"ד דמוכרח להיות שמתחלה באו עדים שחילל השבת ואח"כ הודה הוא שזאת הי' מן החרם, וא"א לומר להיפוך כלל, עפ"י מה דאיתא במשנה בסנהדרין דף פ"א ע"א מי שנתחייב בשתי מיתות ב"ד נדון בחמורה, עבר עבירה שנתחייב שתי מיתות (עבירה אחת שחייב עלי' ב' מיתות) נדון בחמורה. ופריך שם הנמ', פשיטא, אלא איתגורי איתגור, (ר"ל וכי בשביל שנתחייב שתי מיתות יהי' חוטא נשכר, שאם עבר עבירה שמתחייב חמורה לכד נדון במיתה חמורה, וכעת שעבר מלבד החמורה עוד עבירה שמתחייב עלי' מיתה קלה, יהא נדון בקלה), אמר רבא הכא במאי עסקינן דעבר עבירה קלה, ונגמר דינו על עבירה קלה, וחזר ועבר עבירה חמורה, (כלומר, אלו בא לפני הב"ד היכא דעשה ב' עבירות, פשיטא דנדון בחמורה, אלא הכא במאי עסקינן וכו'), סד"א כיון דנגמר דינו לעבירה קלה האי גברא קטילא הוא, קמ"ל. והקשו בתוס' שם ד"ה ונגמר דינו, תימא ואמאי נדון בחמורה, הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, דאי מיתזמי סהרי בתראי לא מיקטלי כיון דבלאו סהדותיהו גברא בר קטלא כדמוכח בפ"ק דמכות וכו'. ותידצו כתירוץ בתרא וז"ל, ועוד י"ל כיון דאי מתזמי קמאי או מיתכחשי, מהני סהדותיהו דבתראי, עדות שאתה יכול להזימה הוא, עכ"ל, ועיין במהרש"א שם.

ולפי"ז בהאי מעשה דעכן האידך יכול להיות שמתחלה הודה שמעל בחרם, אח"כ תיכף הוי נגמר דינו לקטלא, כיון שכבר יצא מפי ב"ד הגדול יהושע כל הנלכד בחרם ישרף אותו וכו', וא"כ אם אח"כ באו עדים שחילל את השבת וחייב סקילה, הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, כיון דגברא קטילא בעי למיקטלא, שכבר נגמר דינו לשריפה מהחרם שמעל, ואין לומר כתירוץ התוס' דאי מיתזמי קמאי או מיכחשי, מהני סהדותא דבתראי, זה אינו, דכאן לא הי' עדות שמעל בחרם, כי אם על פי הגורל והודאת פיו. אלא וודאי מוכרח לומר שמתחלה באו עדים שחילל שבת ונגמר דינו לסקילה, ואח"כ הודה הוא בעצמו שמה שהוציא מרשות לרשות הוי מן החרם, ונתחייב שריפה, ונדון בחמורה בסקילה.

והשתא י"ל דבר חדש, לפי מה דקיי"ל כר"ש דמלאכה שאין צריכה לגופה פטור, (עיין בטור סימן רע"ח שפוסק כר"ש, ויש לדבר בזה ואכ"מ), וכתבו הפוסקים דבמוציא איסורי הנאה לר"ש בשבת מרשות לרשות פטור דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, עיין ברשב"א בשבת דף צ"ג ובבעה"מ בפ' האורג, וא"כ הי' יכול עכן לפטור את עצמו מן הסקילה מה שחילל שבת, כיון דהי' מן החרם והוי איסורי הנאה משאצ"ל דפטור, וזה שאמר לו יהושע תן תודה, ר"ל תן הוראה דמה שהוצאת מרשות לרשות הי' מן החרם ואיסור הנאה, והיפטר מן המיתה החמורה, היינו מן הסקילה, ולא לפוטרו מן המיתה לגמרי נתכוין יהושע, רק לפוטרו מן החמורה, היינו הסקילה, ובאמת אם הי' עכן מודה כפשוטו שמעל בחרם הי' באמת פטור מן הסקילה ונידון רק בשריפה הקלה.

אך פיו הכשילו, כי בעת שהודה נתגלגל על שפתיו וכזאת וכזאת עשיתי, היינו שמעל בחרם כבר ב' פעמים בימי משה וזה פעם שלישית, וכבר כתבו קצת פוסקים היכא אמרינן רבמוציא איסורי הנאה מרשות לרשות פטור לר"ש, היינו רק

היכא דאינו חשוד ליהנות מן איסורי הנאה, וא"כ שפיר פטור אליבא דר"ש משום דהוי משאצ"ל, אבל היכא דחשוד להנות מן איסורי הנאה, א"כ לדידי' הוי שפיר מלאכה הצריכה לגופה וחייב, וא"כ כיון שהודה עכן בעצמו שכבר מעל כן זה שלשה פעמים, וא"כ חשוד הוא ליהנות מאיסורי הנאה, והוי לדידי' מלאכה שצריכה לגופה, ושפיר סקלוהו, ודו"ק כי הוא כפתור ופרח.

והנה ראיתי בשו"ת ח"ס חאו"ח סימן ר"ח וזה"ל, ומה שכתב הרמב"ם סוף פי"ח מסנהדרין דעכן נהרג מדין המלכות ולא אמר מטעם חרם, גם בזה תמהתי על מעלתו, חדא דהרמב"ם לא מיירי התם מעיקר מיתתו של עכן, אפשר הי' מטעם חרם, אבל מה שנהרג עפ"י הוראת עצמו בלי עדים, ע"ז כתב שהי' הוראת שעה או מדין המלכות וכו', מ"מ האי עכן מלבד שכבר מעל בחרם בימי משה ויהושע, עוד חייב הוא בעצמו מיתה על שמרד במלכות ציווי של יהושע, נמצא תרתי עבר, עבר חרם היינו מורד במלכות ומעל בחרמו, ע"כ הוכפל עונשו בסקילה, אע"ג דשארי מודדי במלכות בסיף, עכ"ל.

ודבריו תמוהין, הלא מבואר במדרש דלכן עונשו בסקילה משום שחילל שבת, ולמה לי' לדחוקי שהי' מורד במלכות. וגוף דברי הרמב"ם תמוהין מה שהקשה הח"ס לפי דבריו מדוע נהרג, הלא עפ"י שנים עדים כתיב, הלא הידושלמי כתב שכבר הקשה עכן בעצמו הקושיא הזאת, והשיב לו יהושע אסור להוציא לעז על הגורלות. ובאמת מה שנהרג בסקילה, זאת הי' עפ"י עדים והתראה כנ"ל, ודו"ק.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין כל מילתא דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח

מהגאון מוה"ר אשר זלקא ליפינער אבד"ק גראדזיסק זצ"ל

כ"ה. יום א' וישב התור"ה (תרס"ז) לפ"ק טארני.

שלמא רבא ישג' לכבוד ידידי יקירי הרב המופליג חריף ובקי
זית רענן שוקד על דלתי התורה כש"ת מו"ה זאב וואלף נ"י.

הן עד היום לא אוכל לפנות עת להשתעשע עמו מעט בדברי חידושי, [אשר]
אנה הש"י לידי בעת לימודי ת"ל, גם נפשי כלתה לשמוע את [חידושי] המשמחים
לב איש, ע"כ תרהב בנפשי כעת לכתוב אליו דברי המיעוטים, ועוד חזון למועד
לפלפל עמו הרבה בעזה"י.

ראשית דברי. הנה בש"ע או"ח סי' רס"ג סעיף י"ג הביא המחבר בשם תשו'
הרשב"א, בא' שקיבל עליו השבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חבירו
לעשות לו מלאכה. ולכאורה הקשה, למה שמבואר לקמן בסי' תקכ"ז סעיף כ' במי
שלא הניח עירוב תבשילין דאחרים אסורים לבשל לו ואין תקנה אלא שיתן קמחו
לאחרים כו'. הרי ביו"ט היכי שהוא אסור לבשל, גם אחרים אסורים לבשל לו אף
למאי דקי"ל דאין קמחו נאסר, כבר מבואר בר"ן ז"ל בביצה הטעם משום דשלוחו
של אדם כמותו, וחשיב כאילו בעצמו מבשל עיי"ש. והנה לא ידעת לחלק אמאי
בשבת שרי, נימא ג"כ דחשיב כאילו בעצמו מבשל ויהי' אסור.

והנה לתרץ זה אמרתי, דכבר ידוע דכל מידי דאיהו לא מצי עביד שליח לא
מצי משוויא, וכבר מפלפל בזה בספר מחנה אפרים (הל' שלוחין סי' ט'), בא'
שנשבע שלא לקדש אשה זו ואח"כ עשה שליח לקדש, אי נימא דכיון דאיהו לא
מצי מקדש גם שליח אינו מועיל, ומסיק שם דכיון דאם קידש בדיעבד מהני, אף
דלכתחילה אסור, אפ"ה אינו חשיב לא מצי עביד, עיי"ש. לפ"י אמרתי הכא, דכיון
דבשבת אף בדיעבד אסור, כמבואר במס' ביצה, לפ"י לא חשיב שליח כמותו, אבל
ביו"ט דבדיעבד מותר, חשיב שליח כמותו. אבל אחר העיון, גם זה יש לדחות,
דהטעם דבשבת אסור אף בדיעבד, היינו כיון דהוי דאורייתא קנסו רבנן, כמבואר
בגמ' שם, היינו דווקא בשבת, אבל בתוספות שבת לדעת הפוסקים דלא הוי ג"כ
רק דרבנן, א"כ דמי ליו"ט דבדיעבד מותר, א"כ עדיין קשה אמאי לא חשיב שליח
כמותו, וצ"ע כעת.

(א) נולד בשנת תקצ"ג לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר אהרן חיים ליפינער אבד"ק גראדזיסק
זצ"ל. אחד חתונתו נתישב בעיר טארנא, ובשנת תרמ"ב לפ"ק נתמנה לאבד"ק גארדזיסק.
נרפסה תשובה אליו בשו"ת דברי חיים ח"ב אהע"ז סי' קס"ז. נפטר בערך בשנת תרע"ה
לפ"ק. - ב' מכתבים הללו הניעו אלינו מגנוי ידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאל
הוטערער נ"י מאנטווערפן. ברכות שמים יחולו על ראשו.

עוד מה שהקשית בסוגיין, הנה בתוס' בניטין פ' התקבל (דף ס"ו ע"א), הקשו
 בהא דאם אמר כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי, דיכתב ויתן, ע"כ דחשיב שליח,
 מהא דנדרים דף ל"ו דמסקינן בגמ' במודר הנאה דמותר לומר כל הרוצה לתרום
 יבא ויתרום. ותיצו בתוס' לחלק, דבמודר הנאה אינו אסור רק כשצוה מפורש, וכן
 הר"ן ז"ל מסיק כהאי תירוצא, ודחה דברי הרמב"ן ז"ל שר"ל דאף בנדרים לא
 בענין שליחות רק גילוי דעת סגי, ותמה עליו הר"ן ז"ל הא בגמ' ב"מ פ"ב מבואר
 דווקא בשוויא שליח, הרי בתרומה לא מהני גילוי דעת, ובאמת צריך לעיין היטב
 בדבר זה, אמאי לא מהני גילוי דעת בתרומה, הא בקדושין קייל"ן דמהני גילוי
 דעת, כמבואר בש"ע אה"ע סי' ל"ה, בארצייה ארצי' קמ', וכן הר"ן ז"ל בעצמו
 פירש שם כדעת המפרשים . . . דלא כהרמב"ן ז"ל, הרי דג"כ מהני גילוי דעת,
 וכל התורה ילפינן מתרומה, ועיין במ"ל בפ"ד מהל' תרומות דתמה שם על דברי
 התוס' ערכין דרוצה לחלק בין פודה פטר חמור של חבירו דאין צריך דעת, דווקא
 בתרומה גז"כ דבעינן אתם גם אתם לדעתכם, אך על זה תמה הגאון ז"ל, הא בכל
 מקום ילפינן מתרומה כמבואר בכמה דוכתי, עי' בתשו' מ"א (?) שהביא ג"כ דעת
 הר"ן ז"ל דלא מהני גילוי דעת בדבר שיש קצת חוב, אבל תימא לי מקדושין
 דמבואר לשיטת הר"ן דמהני גילוי דעת.

ובתחילה אמרתי, דבלא"ה לכאורה יש להקשות לדעת הרמב"ן דמהני מטעם
 גילוי דעת, וע"כ ג"כ משום זכיי', וכבר מבואר בר"ן בקידושין דזכיי' היא מטעם
 שליחות, ומוכח הכי מכמה מקומות כמבואר להמעייין שם, א"כ קודם שמסיק לחלק
 בין עשה שליח בפירוש או לא, א"כ עדיין קשה מאי מהני מטעם גילוי דעת, הא
 אכתי חשיב כשליח. וזה דוחק לומר לדעת הרמב"ן דזכיי' לא הוי מטעם שליחות,
 דא"כ בפשיטות ה' להר"ן ז"ל להשיג עליו, למאי דמוכח בקדושין דזכיי' היא מטעם
 שליחות, אמאי מותר במודר הנאה, אלא ע"כ כתידון התוס' לחלק בין עשאו שליח
 בפירוש או לא.

אמנם מה ששיערתי דרך לעצמי ת"ל, למאי שראיתי בקצוה"ח סי' ק"ה
 שחירש בהא דזכיי' מהני שלא בפניו אף דזכיי' מטעם שליחות ושליחות צריך דעת,
 כמו דאיתא בגמ' ב"מ פ"ב, ע"כ חילק בהא דזכיי' מהני היינו מכח גז"כ דהתורה
 עשאו שליח, מש"ה לא בעינן דעת, עיי"ש היטב באריכות, ולא הבאתי רק הצריך
 לענינינו.

לפ"ז אמרתי, למאי דמבואר בגמ' נדרים (ל"ה ע"ב) דמיבעיא בגמ' כהנים
 שלוחי דרחמנא או שלוחי דידן, למאי נ"מ למודר הנאה, אי שלוחי דרחמנא מותר
 במודר הנאה. והשתא אנן נאמר ג"כ בזכיי', לדעת הקצות דחשיב שליח מכח
 גז"כ, הוי כשלוחי דרחמנא, ומותר במודר הנאה.

לפ"ז נאמר דבוזה פליגי הר"ן והרמב"ן, דלדעת הרמב"ן אף בדבר שיש קצת
 חוב, אי גלי דעת' דניחא לי, חשיב כזכות נמור, ממילא חשיב כשלוחא דרחמנא,
 מש"ה מותר במודר הנאה, והא דיליף מגמ' ב"מ שם אף דמוקי התם בשוויא שליח,
 היינו דווקא התם דלא ה' גילוי דעת מעיקרא, רק לבסוף, אבל היכי דהוי גילוי דעת

מעיקרא, אז חשיב כזכיי' גמור ומהני מתורת זכיי' אף שלא מדעת, אבל דעת הר"ן ז"ל, אף דמהני גילוי דעת, היינו מכח אנן סהרי דעשאו שליח, אבל לא מתורת גזח"כ, לפ"ז יש לאסור במודר הנאה, אלא ע"כ צריך לחלק בין עשאו שליח בפירוש או לא, וזה נ"ל נכון בס"ד ודו"ק.

נחזור לקושיותינו במה דפתחנו, עכ"פ מבואר לדעת התוס' והר"ן בתירוצם, דמש"ה מותר במודר הנאה, כיון דלא יחדו בפירוש. לפ"ז קשה לי אמאי קאמר בגמ' ככהנים אי שלוחי דידן הוא מותר במודר הנאה, וכבר ידוע מ"ש התוס' יומא (י"ט ע"ב) לתרץ אמאי לא פשטי הגמ' מהא דריב"ל דע"כ שלוחי דרחמנא, דאל"כ מי איכא מידי דאיהו לא מצי עבר ושלוח מצי משוויא, ותוצו דהספיקא הוא דלמא שלוחי דידן נמי נינהו, אבל שלוחי דרחמנא ע"כ נינהו, והא דריב"ל נ"מ אי צריך דעת בעלים, עי' במהרש"א קידושין דף כ"ג ע"ב, א"כ חיוני דאי שלוחי דרחמנא נינהו, אף דשלוחי דידן נמי נינהו, אין צריך דעת בעלים, ואפ"ה במודר הנאה אמרינן בגמ' אי שלוחי דידן נמי נינהו, אסור, וזה תימא לדברי התוס' והר"ן הנ"ל, מה התם דבעינן עכ"פ שליחותו ודעתו, ואפ"ה כיון שלא צוה בפירוש, מותר במודר הנאה, והכא ככהנים לדעת התוס' אין צריך דעת בעלים, ואפ"ה אי שלוחי דידן נמי נינהו, אסור במודר הנאה, וזה קושיא גדולה לכאורה.

ובקשתי מכ"ת לשום עין בזה הדברים המועטים, כי אין העת גורם להאריך, [ואקוה] אי"ה לפלפל אתו הרבה, [נא] למחול ולהשיבני את דעתו הנכונה, ולהשיב לי בחזרה את קונטרסי אשר מסרתי לידו בהיותו פה.

מנאי ידירו דו"ש והצלחתו ובהרמת קרן התורה במהרה.

אשר זאלקי ליפינער

ב"ה. יום א' שמות ע"ת לחננה ב"א (תרמ"ז) לפ"ק טארני.

ידידי יושב בסתר לבבי, ישנא חילו כארי וכלביא, ה"ה היקר העומד
החרף המופלג שוקד על דלתי התורה וחפץ ד' בידו יצליח כ"ש מו"ה
זאב וואלף נ"י.

יקרתו נכון הגיעני ביום עש"ק העבר, וקראתי לשבת עונג, מה יקרו מאד
אמרותיו הנעימים, עלו נפשי ותגל כבודי, עיינתי בדבריו ומצאתי בהם נופת צוף
וכל טעם, על אבני הפלפול נטבעו. - הן אשיב לו מה שעלה על רעיוני קעת בדבריו
הנעימים, ודרך אנב אעיר מה שאנה השם לידי לפי מועט שכלי, ד' ישפיע עליו כל
טוב, יזכה לישב בשקט ושאנן בצל התורה והחכמה כל ימי צבאו.

הנה ראשית דבריו לדחות תירוצי לחלק בין שבת ליו"ט, דבשבת מותר לומר
לחבירו שלא קיבל עליו שבת לעשות מלאכה בשבילו ולא אסור מטעם שליחות,
וביו"ט היכי ששכח ולא הניח עירוב תבשילין, אסור לאחרים לבשל בשבילו, וכתב

הר"ן הטעם משום שליחות. וכתבתי לתרץ, רבשבת אין אסור מטעם שליחות, מטעם כל מלתא דאיהו לא מצי עבד שליח לא משווי, ובשבת אף דיעבד אסור, אבל ביו"ט דמותר בדיעבד, חשיב מצי עבד, אף דלכתחילה אסור כמ"ש במחנה אפרים. והנה האריך כ"ת לדחות דברי המחנה אפרים, ור"ל דהיכי דמצי עבד, רק אר"י דרביעה עלה, חשיב מצי עבד, אף היכי דבדיעבד אסור. הנה קשה לדברי כ"ת, א"כ האריך יפרנס הכרייתא דב"ק דף ק"י, דאיתא שם, אם ה"י כהן שמא בקרבן ציבור נותנה לכל מי שירצה וכו', היכי דמי אי דאיכא טהורים, טמאים מי מצי עבדו, ופרש"י ז"ל כיון דלא מצי עבד איהו, שליח היכי משווי, התם נמי המעשה מצי עבד, רק משום איסור דרביעה עלה.

גם מה שהביא לנו דברי השושנת העמקים, שכתב היכי דהאיסור הוא מכח זמן, חשיב מצי עבד, כיון דהזמן ממילא אתא, ג"כ קשה, אמאי לא מוקי הגמ' שם בטמא דהערכ שמש, דאיתא בגמ' פסחים דף צ' דשמשא ממילא ערבא, א"כ מצי עבד לדבריו ז"ל, והספר אין בידי לעיין בה.

[ואי תקשי לפ"ז מה דאיתא בפסחים דף ס"ב ערל וטמא משלחין קרבנותיהן, כיון דאיהו לא מצי עבד שליח לא מצי משווי, כבר האריכו האחרונים בזה, ואין להאריך עוד, וכבר כתבתי בחידושי לתרץ בכמה אנפיו].

הנה בדברי קושיתו, מה שהקשה כ"ת (במס' ב"ק ע"א ע"א) בהא דטובח על ידי אחר חייב וחכמים פוטריין, ופריך בגמ' למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דחכמים דפטרו. והקשה כ"ת לפ"ז י"ל מש"ה פטרו כיון דאיהו לא מצי עבד, ואף בדיעבד אסור מדרבנן. לדעת הסור שכתב דאף בשלח לשחוט בשבת סבר הרמב"ם ז"ל דחייב, א"כ נוכל לומר דמהאי טעמא פטרו רבנן. הנה זאת אנכי לו, כי לא הבנתי דבריו בזה, כיון דהגמ' סבר אף דמדרבנן אסור, כיון דמדאורייתא מותר, חשיב שחיטה ראוי, א"כ מדאורייתא חשיב שליחות ג"כ, כיון דאיהו מצי עבד, דמדאורייתא מותר, א"כ ממילא נמי מדאורייתא שליחות נמי חשיב, מאי חילוק יש בין שליח להמשלח, כמו דחייב על מעשה השליח אף דאסור מדרבנן, א"כ אף המשלח שטבח חייב, א"כ מדאורייתא מצי עבד, שליח נמי חשיב מדאורייתא, ותימא לי על כ"ת שכתב דבר זה.

והנה איתא בתוס' כתובות דף י"א, בהא דאין זכין לקטן, היינו בזכ"י שיש בה קצת חוב, אבל בזכ"י גמור, זכין לקטן, ולחד גרסא זכין לקטן מדאורייתא, עיי"ש. והנה לכאורה צריך להבין, דכבר ידוע שיטת התוס' דזכ"י היא מטעם שליחות, ואין שליחות לקטן, ע"כ צ"ל למאי שפרש"י ז"ל קדושין דף מ"א, דהא דאמר בגמ' קטנים לאו בני שליחותא נינהו, היינו כיון דילפינן שליחות מגירושין, והתם כתיב איש. לפ"ז י"ל דווקא היכא דליכא זכ"י, אבל בזכ"י גמור אף בקטן מהני. אמנם עדיין קשה לשיטת התוס' היכא דליכא דעת אחרת מקנה אין הקטן קונה מדאורייתא, ע"י בתוס' גיטין דף ס"ד, [ומה שהקשה הש"ך בס' רמ"ג מסוגיא דב"מ בהא דפליגי שם אי יליף מציאה מגמ, ע"כ מוכח דמדאורייתא קונה אף באין דעת אחרת מקנה, י"ל למאי שכתב הקצוה"ח בס' רמ"ג סק"ה, הטעם דמהני

בקטן בדעת אחרת מקנה, היינו מטעם דיש יד לקטן, רק דמחוסר כוונה, ובדעת אחרת מקנה מהני כוונת הנותן, וע' בקצוה"ח סי' ער"ה, וכבר אמרתי בדבר זה תילי תילין בס"ד. והנה לפי מה שכתב המהרי"ט, כמו דאמרינן בגמ' חצרו של אדם קונות לו שלא מדעתו, ידו נמי קונות לו שלא מדעתו, ועי' בנתיבות סי' רס"ח דכתב דווקא היכא שהחפץ כולה מונח בידו, א"כ לפ"ז י"ל התם נמי היכי דנקנה מתורת יד דאז לא בעי כוונה, א"כ אף בקטן מהני. והנה לפ"ז קשה, היכי מהני שליחות בקטן אף בזכי' גמור, הא איהו לא מצי עבד, דהיכי דליכא דעת אחרת מקנה, אין קנין לקטן מדאורייתא, לפ"ז שליח נמי היכי משווי. [ולדברי הראשונים י"ל, כיון רזמן ממילא אתיא, חשיב מצי עבד, אבל כבר הקשיתי מסוניין דב"ק הנ"ל].

אמנם למה שאמרתי לחדש, לדברי הקצות החושן בס' ק"ה שכתב בהא דזכין לאדם שלא בפניו, אף דשליחות בעינן דעת כמו דאמרינן בגמ' ב"מ מה אתם לרעתכם אף שלוחכם כו', והו דווקא היכי שהוא עשאו שליח, אבל בזכי' לא בעינן לומר דאנן סהדי דאיהו עשאו שליח, רק דגוה"כ דחשיב שליח, ממילא לפ"ז שפיר מהני אף בלא דעת עיי"ש. ולפ"ז אמרתי ג"כ לחדש בכה"ג אף היכי דאיהו לא מצי עבד מהני נמי, והבאתי ראי' מדברי התוס' יומא דף י"ט, דכתבו שם לתרץ בהא דמבעי' בגמ' אי כהנים שלוחי דרחמנא או שלוחי דידן, והקשו בתוס' אמאי לא מיפשטי מהא דאמר ריב"ל דע"כ שלוחי דרחמנא, דאי שלוחי דידן, מי איכא מידי דאיהו לא מצי עבד שלוחי היכי מצי משווי, ויתרצו דאפשר לומר שלוחי דידן נמי נינהו, עיי"ש. והנה לכאורה צריך תכלין לדבריהם הקדושים, דאכתי מאי אהני מה דחשיב שלוחי דרחמנא, אבל אי אמרת רשלוחי דידן צריך ג"כ להיות, היכי מצי להוי שלוחי דידן, הא איהו לא מצי עבד. אלא בוודאי דכוונת התוס' הכא, דאי שלוחי דרחמנא ושלוחי דידן נמי, היינו דהתורה עשאו להיות שליח דידן, ולא צריכין תו לומר מטעם אנן סהדי דעשאו שלוחן, רק דהתורה ממילא עשאו להיות שלוחן, אף בע"כ, לדברי התוס' כמבואר שם, ואין ג"מ רק למודר הנאה. (וכבר הקשיתי לדברי התוס' בניטין פ' האומר דף ס"ו ע"א, לתרץ בהא דאמר כל הרוצה לתרום יכא ויתרום דמותר במודר הנאה, אף בגט כאמר כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי חשיב שליחות, והתם במודר הנאה אינו אסור רק בצוה בפירוש, וכן כתב הר"ן שם, ודחה דברי הרמב"ן דר"ל דמהני בתרומה גילוי דעת, ומסיק שם דדברי התוס', א"כ לפ"ז קשה אמאי אמרינן בכהנים אי שלוחי דידן נמי נינהו, אסור במודר הנאה, הא התם מהני שליחות אף בע"כ כמ"ש בתוס' שם, א"כ פשיטא דיהי' מותר במודר הנאה, וזה קושיא גדולה אלי, וכבר הארכתי בחידושי ת"ל לתרץ. לפ"ז אף היכי דלא מצי עבד מהני, ה"נ בזכי' גמורה מהני בתורת זכיי' אף היכי דלא מצי עבד.

ובזה נחא לתרץ קושיית האחרונים מהא דערל וטמא משלחין קרבנותיהן, דקשה כיון דאיהו לא מצי עבד, היכי מצי משווי שליח, ובשחיטה לכ"ע שלוחי דידן נינהו. אבל לפ"ז נחא, דהתם חשיב בזכיי' מש"ה מהני אף היכי דלא מצי

עבד. ולא קשה מסוגיא דב"ק הנ"ל, דהתם לא מהני בתורת זכיי', דחב לבני המדינה? וע"כ בעי שליחות, מש"ה לא מהני היכי דלא מצי עבד, וזה נכון מאד. והנה אמרתי בזה דבר נחמד ליישב דעת המבי"ט הובא בשעה"מ הל' מכירה (פכ"ב ה"י), דכתב למאי דאמרין במס' ב"ב (דף קמ"ב ע"ב) דאף דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, במזכה לעובר שלו קנה, משום דדעתו של אדם קרובה אצל בנו. לפ"ז חידש המבי"ט, דהוא הדין בדבר שלא בא לעולם, אמרין ג"כ לבנו מהני מהאי טעמא, ואף אם מת קודם שבא לעולם מהני. והנה השער המלך ז"ל הקשה לדבריו מגמרא שם דף ע"ח, דפריך ור"מ דסבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, יכיר למה לי, ולדברי המבי"ט מהני אף לרבנן כיון דדעתו של אדם קרובה אצל בנו, והיא קושיא גדולה.

והנה הקשיתי בהא דאמרין שם במזכה לעובר לכשתלד קנה, וכן פסק הרא"ש ז"ל, ולכאורה קשה, אי זכיי' מטעם שליחות הא כל מילי דאיהו לא מצי עביר שליח נמי לא משווי. אמנם לפי הנ"ל ניחא, כיון דגילה דעתו דזכות היא לו, א"כ לא בעינן מצי עבד כמ"ש לעיל. ומהאי טעמא ז"ל נמי בהא דמזכה לעובר שלו קנה אף בסתם ולא אמר לכשתלד, ג"כ מהאי טעמא, כיון דדעתו של אדם קרובה אצל בנו, א"כ חשיב כזכות, ממילא יכול לזכות אף היכי דלא מצי עבד. ודע דכבר הביאו הקושיא, מאי פריך יכיר למה לי, דלמא מיירי בקטן או בעובר, עיין בתומים ס' ס"א שכתב לתרץ לדעת הרא"ש ז"ל דפסק במזכה לעובר לכשתלד קנה. אך לדברינו תו קשה, הא התם חשיב חב לשאר בניו, א"כ לא מהני בתורת זכיי' כידוע, רק צריך שליחות, ונשאר הקושיא כיון דאיהו לא מצי עבד. אמנם באמת ניחא, כיון דאם ירצה יכול ליתן הנכסים לאחרני, תו לא חשיב חב לאחרני כמו שכתבו הפוסקים דבכה"ג לא חשיב חב לאחרני.

והשתא ממילא מיושב קושית השעה"מ על המבי"ט, דלרבנן ז"ל דמיירי בעובר כקושית המפרשים הנ"ל, ואין לומר כתירוצי התומים דמזכה לעובר לכשתלד קנה, על זה י"ל הכא לא מהני כיון דאיהו לא מצי עבד, שליח נמי לא משווי, ואין לומר דמהני מטעם זכיי', זה ליתא, כיון דחב לאחרים, ותו ליכא למימר כיון דאם ירצה יכול ליתן הנכסים לאחרים, דהא לאחרים לא מהני בדבר שלא בא לעולם, אף דלבנו מהני, אפשר לומר דמיירי בעובר, דתו לא מהני מטעם שליחות, ומתורת זכיי' נמי לא מהני, דהא כיון דלא מצי להקנות לאחרים, תו חשיב חב לאחרני, מש"ה לא מהני רק מתורת שליחות, ושליחות לא שייך רק היכי דאיהו מצי עבד, וזה דבר חריף, ודו"ק.

ובדבר קושיתו על הרי"ף ז"ל דפסק בהא דבעי בפרק המפקיד (ב"מ ל"ד ע"ב) בשילם מחצה ונשאר הש"ס בתיקו, ופסק הרי"ף ז"ל דיחלוקו. והקשה כ"ת הא הנגב מצי מדחי, ואין לומר דכותבין הרשאה, למאי שכתב בס' בית אפרים דהא דמהני הרשאה ולא אמרין כל מלתא דאיהו לא מצי עבד כו', עפ"י דברי התוס' יבמות דאם יבא אליהו כו', והכא ליכא למימר הכי, דבמלתא דתליא בדיעות בני אדם לא שייך לומר הכי, ע"כ קושיתו. הנה לכאורה היא קושיא יפה, אמנם באמת אחר

העיון ג"ל דלא קשה כלל, דעיקר כוונת התוס' היא, כיון דהמעשה יכול למיעבד, רק משום דאנן מסופקין א"כ לא מצי לגבות, אבל אילו יבא אליהו ואמר רהוא כהן, א"כ מצי גבה, אף השתא כשכותב הרשאה, א"כ אולא הסברא דמעבד מלגבות, ממילא תו חשיב מצי עביד, כיון דדבר אחר גורם רמעכבו מלעשות, וכשמסתלק אותו הדבר דמעכבו, ממילא תו מצי עביד חשבינן לי, אבל לא עדיף לנו מה שיהי' כשיבא אליהו.

וראי' לזה מדברי הר"ן קדושין, דכתב לדחות דעת הרשב"א ז"ל ררוצה להוכיח דזכיי' לאו מטעם שליחות, מהא דאמר בקדושין דף כ"ג בעבר מה שיעשה שליח לקבל גט שחרור מיד רבו לרשב"א דאיהו לא מצי מקבל, והקשה ברשב"א ז"ל, אי אמרת דזכיי' היא מטעם שליחות, א"כ קשה להס"ד איך מצי לרשב"א אחר לקבל בשבילו הגט שחרור, הא שליח לא משווי. וכתב הר"ן ז"ל לתרץ, דאף דזכיי' מטעם שליחות, אפ"ה כיון דיכול לקבל, רק דיליף לה לה מאשה דבעינן ריגוע לרשות אחר, והכא כשאחר מקבלו חשיב רשות אחר, א"כ ממילא ג"כ מצי להיות שליח, עיי"ש היסב בדבריו ז"ל. הרי חזינן בכה"ג היכי שהמעשה גופא יכול לעשות, רק שדבר אחר מעכבו, או היכי שלא שייך האי סברא, או חשיב מצי עביד, ומש"ה מסיק שם בעבד דיכול לעשות שליח ג"כ, אף דאיהו לא מצי עביד, ולא מפני דאיתא בתורת שחרור דיכול לקבל בשביל חבירו, כיון דאיהו לא מצי עביד, אלא בוודאי כסכרת הר"ן ז"ל מחמת דיד יד יד, רק משום דבר אחר מעכב, והכא אולא דבר המעכב, שליח ג"כ מצי משווי, עי' בס' מחנה אפרים כרמב"ם הל' גירושין פ"ג.

א"כ לפ"ז ממילא תו לא קשה קושיתו כלל, דה"נ בהרשאה חשיב מצי עביד, כיון דהמעשה יכול לעשות, רק משום ספק לא מצי גבה, והשתא אין ספק כלל, חשיב מצי עביד, וזה ג"ל ברור היסב בדברי התוס' ככוונתם ז"ל, וכל המורה על האמת יודה בזה שכנים דברי בס"ד.

גם בדבר הפילפול אשר האריך כ"ת בסוגיא דגנב וטבח בשבת (ב"ק ע"א ע"א), הנה הפילפול נאה מאד ונאות לפני, אולם דברי התורה ניתן לדרוש וכפטיש בו, וזאת ג"ל בזה לפי מיעוט שכלי.

הנה תוכן דבריו הוא, לחדש בטוען טענת גנב לרעת הרמב"ם דאינו חייב עד אחר שנשבט, א"כ קשה לר"מ הא נעשה מומר, א"כ שחיטתו פסולה, ואיך יתחייב בד' וה', אלא ע"כ ע"י שליח, א"כ למה לי קרא לרבות השליח. וקשה לדברי כ"ת, א"כ קשה קושית הגמ' מי איכא מירי ראילו עבד איהו לא מחייב ושליח מחייב, וכאן לא שייך תירוץ הגמ' דאיהו מחייב, רק משום קלב"מ פטור, דא"כ לדברי כ"ת היכי דשחט איהו מדינא פטור, לפ"ז בשליח גמי לא מחייב.

גם עוד נ"ל בהא דאמר ר"מ מומר לדבר אחד חשיב מומר לכל התורה כולה, היינו שאסור לאכול משחיטתו עד שיכדוק לו סכין, אבל לא שיהא דינו כנכרי ושחיטתו אסורה, עי' בפלתי סי' י"א שכתב להדיא כן, וא"כ תו לא קשה כלל, ניהו ראסור לאכול משחיטתו והוי שחיטה שאינו ראוי, הא ר"מ סבר שמי' שחיטה, אלא

במומר כתבו האחרונים דחשיב כנוחר ומעקר דפטור לכ"ע, אבל לר"מ במומר לדבר א' לא חשיב מומר להיות דינו כנכרי. וע"כ צ"ל כן, דאל"כ קשה בלא"ה לתירוצ' הב' בתוס' דדווקא באותו פעם לא נעשה מומר, אבל בפעם אחר הוי מומר, וא"כ היכי משכחת ננב שיהי' חייב בד' וה', דהא נעשה מומר, אלא ע"כ כדבריו הפלתי, עיי"ש ודו"ק.

אנב באתי להזכיר קושיא אשר הקשתי בהא דפריך בגמ' (פסחים ע"ג ע"א) בשוחט בשבת בחוץ לע"ז דחייב שלש חטאות, ופריך מאי תיקן, ומשני דתיקן להוציא מידי אבר מן החי. והנה בתוס' שבת דף ק"ו (ד"ה חוץ) מבואר, דבעינן דווקא דהתיקון בא תיכף בשעת הקילקול, עיי"ש. והנה לכאורה הקשתי, היכי בא התיקון בשעת הקילקול, הא בעודו מפרכסת אסור לבן נחב. אמנם באמת ניחא, דאיתא בגמ' חולין דף ל"ג ע"א דאמרינן מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור. והנה לכאורה תיקשי הא התם אסור בלא"ה לישראל מטעם שחומי חוץ. אך ניחא דכה"ג היכי דשחיטה מהני, דק דאסור מכח דבר אחר, בזה שייך שפיר מי איכא מידי כו', עי' בכ"מ בהל' מלכים מה שהובא בשם הת"ה.

והנה הקשו בהא דשוחט בשבת חייב ושחיטתו כשרה (חולין י"ד ע"א). נימא כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני. ותירץ המהרי"ט ז"ל (ח"א סי' ס"ט) דהיכי דלא נתקן האיסור בכה"ג לא אמרינן דלא מהני, עי' במפרשים בזה. לפ"ז הקשתי דעדיין קשה נימא כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, והכא נתקן האיסור, דאי נימא דלא מהני חשיב כנבלה, עי' בנו"ב, וא"כ ממילא פטור משום דחשיב מקלקל. ואין לומר התירוצ' דמתקן להוציא מידי אבר מן החי, דהא התיקון לא בא בשעת הקילקול, דהא בעודו מפרכסת אסור לב"נ, והכא ליכא למימר מטעם מי איכא מידי דלישראל שרי ולב"נ אסור, דהא לבני ישראל נמי אסור מטעם כל מלתא, ולא מהני שחיטתו כלל, א"כ תו אסור לב"נ, ולא בא התיקון בשעת הקילקול, וזה קושיא נפלאה.)

והנה מה שהאריך כ"ת להקשות שם איך חל איסור שבת על איסור שחומי חוץ. הנה לענ"ד משום איסור מוסיף, דהוי איסור חפצא, דמקורם ה' מותר לשחוט בפנים, ועכשיו אסור אף בפנים, ובכה"ג הוי איסור מוסיף, ולא בעי חמוד כלל כמבואר.

ויותר הדברים נראים מאד, וישמחו לב אנשים, יואל אלוקי, וירום קרן התורה במהרה, ויתדכו כמותו בישראל, ואבקש מאת כבוד ידידי להשיב דברי אמת לשולחיו, ואם שניתי חלילה, ימחול להשיב לי, והאמת אודה. מנאי ירידו לנצח דרוש טוב לו,

אשר זאלקי ליפונער

(ב) כבר הקשה כן בספר ראש יוסף במס' חולין דף י"א, ובשו"ת ברכת יעקב חיו"ד סי' י"ד אות ו' הביא כן בשם קושיית העולם, יעו"ש. וע"ע בזה בכר"ש קונטרס מ"ה עמוד מ"א.
(ג) עיין בשו"ת מהרי"י אסאד חאו"ח סי' קצ"ו.

מכתב מהגאון מוה"ר שלמה דרומיר זצ"ל^א אבר"ק סקאלא בעל בית שלמה

ב"ה. סקאלא יום ב' כ"ג סיון תרצ"א לפ"ק.

וזאת אשר ללויים שומרי משמרת הקודש, יזכו במהרה לאור חדש, אשר יתחדש, על עיר הקודש, כבוד הני תרי גיסי, הרבנים הגאונים הגדולים המפורסמים חריפים ובקיאים, מאורי אור עמודי התוך אשר כל בית ישראל נשען עליהם, שמם נודע למשגב בכל קצוי ארץ, נ"י ע"ה פ"ה כבוד קש"ת מוהר"ר מרדכי זאב הלוי ומ' יוסף שאול הלוי ה' ישמרם לנצח, בעהמ"ס מפרשי הים ושאר חבורים נחמרים.

זה קרוב לחדש ימים, אשר הצעתי לפניכם שו"ת ארוכה אחת, אשר הדבר נחוץ למעשה בענין גט פטורין א', ובקשתי שם את הדרת מעכת"ה לשום עיונם הברולח בזה, ולהשבני מלא דבר, ועכ"פ להשיבני תיכף למעשה, כי נחוץ הוא, כאשר כתבתי שם, ועדיין לא זכיתי לתשובתם, והיא לפלא בעיני. ע"כ הנני עוד הפעם לבקש את כבודכם, יאבו נא בטובם להשיבני עכ"פ תיכף למעשה, כי נחוץ לי מאוד, ונא לבל ידחו הדבר, רק להשיבני תיכף ע"י הב"ד הסמוכה, והי' בזה שלום, ושלום כסאם ותורתם יתנשא למעלה ויאריכו ימים על ממלכתם בקרב ישראל, עד ביאת ינון.

כנפשכם הטהורה, ונפש הרוש"ת ושלום תורתם באהבה,

שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל

(א) נולד בעיר נאדבורנא לאביו הרבני מו"ה יעקב דרומיר, ולמד אצל הגאון מוה"ר אהרן משה טויבש בעל קרני ראם זצ"ל. בשנת תקצ"ג לפ"ק נתקבל לאבר"ק סקאלא. נרפס ממנו ספר ישרש יעקב על מס' יבמות, ושו"ת בית שלמה. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום שמיני עצרת שנת תרל"ג לפ"ק. - מכתב זה הועתק מכת"ק המונח באוסף שוואדראן בירושלים ע"ה"ק.

מכתב מהגאון מוה"ר חיים ברלין זצ"ל אבר"ק מאסקווא

בעוה"ת. יום ה' י"ב אלול התרל"ג מאסקווא.

לעת צאת השנה, יהא עת לחננה, לכבוד ידידי ה' וידיד נפשי עוז, הרב
המאווה"ג החר"ף ובקי סיני ועוקר הרים מפורסם לשם ולתהלה, כש"ת
מ' יצחק בלאזער נ"י.

מכתב כתרה"ש הגיעני. אורות האשה חי' בת שבתי המכונה שעפסל, כנים
דבריו, כי נתגרשה לפני, מכעלה שלמה בן יצחק המכונה אייוק, ביום עש"ק י"ב
לירח אייר שנת התר"ל העבר, כפה מאסקווא, ולא נתתי אז בידה מעשה ב"ד על
הגירושין כדת, יען כי זמן רב קודם הגירושין נתעצמה בדיני ערכאותיהם עם
בעלה, ובשעת הגירושין עוד לא ידענו אם יצא לאור משפטה, והייתי חושש, אולי
יושיבוה במשמר, ולא רציתי שימצא בידה כתב ידי, ע"כ לא נתנו לה אז מעשה
ב"ד, ואם מאז ועד כה היא יושבת גלמודה, אזי היא מותרת להנשא.

אולם את אשר בקש לשלוח לו מעשה ב"ד בח"י שלשה כנהוג, בדבר זה לא
אוכל למלאות הפצו, יען זולת שני העדים החתומים על הגט, הלא לא אוכל לזכור
מי ומי ה' אז בעת נתינת הגט, שיוכל לחתום על המעשה ב"ד, ומשני עדי
החתימה, נמצא רק עד אחד כפה, והשני הוא ביריד מאקארייא, ולולא ה' הדבר
נחון, והייתי יכול להמתין, עד אחרי בוא העד השני מהיריד, הייתי יכול למלאות
בקשתו בח"י שלשה כדת, אך עתה אי אפשר שיחתום רק עד אחד משני עדי
החתימה, אשר היו גם עדי מסירה כנהוג. ולענ"ד די כזה, שהרי אם באמת היא
יושבת גלמודה מאז ועד עתה, הרי לא החזקה שמה כלל לאשת איש, וא"צ עדות
כלל מדינא, דהרי האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרשה אני, נאמנת. ובה"ז
בעוה"ר כבר בטל החשש שחששו האחרונים ז"ל שאולי משום שהנשואות הולכות
מכוסות ראשן, דמיא להחזקה נדה בשכינותי, ולא תהא נאמנת לומר גרשה אני,
דבה"ז במקומות אלו כבר רבתה החוצפא בעוה"ר ללכת גם הנשואות כפנויות,
ושבו אין כאן חזקה, ומהימנא מדינא לומר גרשה אני. ואפי' במקום שיודעין
שהיתה אשת איש, כבר כתב הגאון רד"ט ז"ל בס' בית דוד, שראה מכמה רבנן
קשישאי דלא קפדי על דברי הט"ז ז"ל שהחמיר להצריך מעשה ב"ד של שלשה
דוקא, וסומכין על עדות הרב המסדר לבדו, משום דחושבין זה לגילוי מילתא
בעלמא כזה"ו, ואף כי ממקום קרוב כזה מכאן לפ"כ [לפעטדרורג], ויכול הייתי
לשלוח הגט בעצמו ליד כתרה"ש, והי' יוצא הספק מלבו, אך אין רצוני להחזיק

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונס' י' עמוד מ"ז. - מכתב זה הגיע אלינו מאוצרו
הטוב של ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. יתברך ממעון הברכות
בכס"ס.

חומרא זו. וממה נפשך, כיון שאפשר לשלוח הגט, שוב אינו אלא גלוי מילתא בעלמא, וסגי במכתבי לבר. וליתר שאת אראה שיחתום גם העד הנמצא פה, ולא יחמיר עוד כתר"ה שי' בזה, ויתירה להנשא.

חז"ז אין דבר, ולשנה טובה ומתוקה, על ספר החיים חוקה, יכתב ויחתם עם כל הכתוב לחיים טובים ארוכים ולשלום בספרן של צדיקים גמורים לאלתר, כמשאלות לבבו לטובה, וכנפש המברכו באהבה, ידידו נאמן אהבתו בלב תמים, כל הימים, הנני העמוס בטרדה, וברוב עבודה, ומצפה לישועה, חיים בהגאון מ' נפתלי צבי יהודא ברלין נ"י החופק"ק הנ"ל

מכתב מהגאון מוה"ר שלמה הכהן וצ"ל מו"ץ בק"ק ווילנא

בעז"ה. אור ליום ב' ער"ח אדר תרס"ד.

החיים והשלום וכט"ס ישפות ר' לכבוד ידיד עליון ויראיו וידיד נפשי עוז ה"ה הרב הגאון הגדול החו"ב סוע"ה וכו' מו"ה חיים נפתלי העריץ נ"י ראב"ד דק"ק ביאליסטאק יצ"ו, יהי ר' עמו ובכל דרכיו ישכיל ויצליח ויהיה לו ולכל הנלוים אליו והמסתופפים בצילו חיים ושלוש עד העולם.

ואחרש"ת הרמה באתי להודיעו כי כתב ההיתר אשר כתב כת"ר נ"י עבור ר' יוסף בנימין בן אהרן פרידין ממחנו, אשר ר' יוסף בנימין הנ"ל הניח כתב ההיתר אצל איש אחר נאמן מפ"ק אשר קיבל על עצמו לעשות בו מאה רבנים חתומים משלש ארצות, הנה קיים האיש שליחותו והחתים בו ער מאה חתומים מרבנים מפה ומק"ק קאונאט ואליקסאט כאשר יראה כת"ר נ"י בההיתר, והוא שולחו עתה את כתב ההיתר ליד כת"ר נ"י ע"י פאסט זאקאונאי.

ויען אשר נהוג פה שאין נותנין את כתב ההיתר להבעל בעצמו רק אחר שיקיים הבעל כל החיובים שמוטל עליו לעשות כפי המבואר בכתב ההיתר, ומקבל כתב פורמאלנא היתר בכתב רוסיא מאת הרב מטע"מ [=מטעם המלכות] שיכול לישא אשה אחרת, אז כותבים לו הב"ד ג"כ כתב היתר שיכול לישא אשה אחרת, ואח"כ קורעין גוף ההיתר של מאה רבנים, כן הוא הנהוג אצלנו, ולכן צויתי להאיש שהשלים את החתימות מק' רבנים, שישלח את ההיתר ליד כת"ר נ"י, ובוודאי יעשה גם כת"ר נ"י בלי ספק כמו שאנו נוהגים.

כ"ד הרו"ש ומברכו בברכת כהנים,

שלמה הכהן מו"ץ דפ"ק ווילנא

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קט"ו עמוד כ"ג. - מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. מוב עין הוא יבורך.

ברין רבו הנוטפין על הזוחלין

מהרב הגאון מוה"ר מנחם מענדל אויג ראבד"ק דעלאטין ז"ל^(א)

בדבר ששאל מקוה שנשאבה כולה על ידי עכו"ם ובלי הכשר מחדש, רק עשאוה משך לחברתה, אי שפיר דמי. וראיתי שכת"ר מצדד לחומרא, ואיני רואה מקום חומרא זו, דהלא בה' מקואות סעיף י"א איתא להדיא דמותר לסבול באשבורן היכא דהמשיכו מעין על שאובין, ועיין ש"ך ס"ק פ"ח דמסיק להלכה דבריעבר אין שאובין פוסלין במעיין, וכיון שחיברן כהלכתן למה לן תו למיחש לכולם. רק הנודע ביהודה מהדו"ת סי' קל"ו מחלק אי מי המעיין גבוהין מהמים אין למלאות לכתחלה מקוה זו בשאובין, שאין הזוחלין מערבין, אבל בבא בתוך המים, אף לכתחלה שפיר דמי, עיי"ש.

ובדבריו אמרתי לתרץ קושית הקדמונים על מה דאיתא בש"ס [שבת דף ס"ה] אבוהו דשמואל עבד לבנתי' מקואות ביומי ניסן דחייש שמא ירבו נוטפין על הזוחלין, הלא משנה ערוכה היא בפרק ח' ממקואות, מעין שנמשך כנדל, ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהי'. ובהנ"ל ניהא, דאיכא למיחש אולי מי המעיין גבוהים מהנוטפין ואין הזוחלין מערבין לשיטת הנוב"י. וזה אפשר להעמיס גם בכוונת הר"ן שכתב דוקא במקום נביעתו אין המעיין מפסיל, אבל למטה ממקום נביעתו חיישינן לרבו נוטפין על הזוחלין, והבן.

ובנידן דידן, אם חיבר המקוה פעם א', בוודאי מועיל. דהנה הריטב"א בחידושו למכות דף ו' הביא פלוגתא דרבוותא אי מטבילין אף בכלי על ידי חיבור, וא"כ ק"ל לענין שאובין, דלדעת התוס' פסחים דף י"ז (ד"ה אלא) שאובין לא הוי רק מדרבנן שמא יסבול בכלי, וא"כ מה אם בכלי מותר לסבול ע"י חיבור, מכ"ש בשאובין. אך אף מאן דאוסר בכלי, עכ"ז בשאוב מודה דמהני חיבור, דהא לכמה שיטות לא הוי אלא מדרבנן, ואף שהמחבר פסק בסעיף ג' דשאובין דאורייתא, ג"כ יוזה בזה עכ"פ, ואף הריטב"א ורבותיו דאסרו בכלי ע"י חיבור, עכ"ז יודו בחיבור מתחילה דמטבילין אף בכלי, הכי לא יודו דמטבילין כלים במקוה מצומצמת של מ' סאה, וא"כ בשעת טבילה בוודאי יכנס מעט מים לכלי ולא ישרא מ' סאה רק ע"י חיבור, אלא ע"כ בחיבור מתחילה שרי, וא"כ מכ"ש בחשש שאובין דמותר במחובר מתחילתו, ואף אם אח"כ ירבו השאובין.

והנה יש לי בכאן הרהורי דברים, דהתרומת הרשן הקשה על אבוהו דשמואל דחייש לרבו נוטפין על הזוחלין ויפסול המעיין, אמאי ברבו שאובין על המקוה אינו פוסל המקוה. והנה בהשקפה ראשונה עלה על רעיוני לחלק, דבשלמא שאובין במקוה שפיר בטיל משום דאיסור והיתר הוא, ושפיר בטיל דאיסור בהיתר, ואף

(א) נולד בשנת תרל"ב לפ"ק לאביו הרבני מו"ה אורי ישראל אויג ז"ל. ה' תלמיד מובהק של כ"ק מרן ארמור' מוהר"ש זי"ע בשיבתו בעיר ווישניצא. בשנת תרס"ד לפ"ק נתמנה לראבד"ק דעלאטין. הסתופף בצל כ"ק רבותינו מבאבוב זי"ע. חיבר ספר שו"ת ליקוטי רמ"א, ולא נדפס. נפטר בשנת תרצ"ה בערך.

ברבו השאובין, עכ"ז אמרו חכמנו"ל דשיעור היותר גדול במקוה הוא מ' סאה ויכול לבטל כל מימות שבעולם, משא"כ נוטפין בזוחלין, שניהם היתר הם, דשניהם כשרים לטבילה, זה בזוחלין וזה באשבורן, ומש"ה לא בטיל.

ואם כי לכאורה הוא מלתא דמסתברא, אולם לאחר העיון זה אינו, דהחתם סופר חיו"ד סי' פ"ה הקשה על הפוסקים דסברי היתר בהיתר לא בטיל, ממשנה ערוכה, המעביר עציץ נקוב בכרם אם לא הוסיף מאתים בטיל, ותירץ וז"ל, דבאמת הקשו בתוס' (ע"ז רף ס"ה) דנילף מנשר בהלב והיתר בהיתר בטיל, ותירצו דאה"נ דילפינן, אלא דיש חילוק, איסור בהיתר בטיל בכל גוונא בין לח בין יבש, משא"כ היתר בהיתר לא בטיל רק לח כלח דבר המתפשט. וא"כ נסתר דבריי הנ"ל, דנוטפין זוחלין הוין דבר המתערב, ושפיה בטיל אף דהוי היתר בהיתר.

אמנם נראה לי, דנוטפין בזוחלין הוין מין במינו בין בעצם בין לענין איסור והיתר, וזוה אף רבנן מודי דלא בטיל כשיטת הר"ן בנדרים דף נ"ב, משא"כ שאובין לא הוין מין במינו לענין איסור והיתר. אולם הא קשה לי, הלא אבוהו דשמואל סובר מין במינו לא בטיל, וא"כ אמאי חייש רק לשמא ירבו נוטפין על הזוחלין, הלא אף אם לא ירבו לא יתבטלו, והרמב"ן והראב"ד פליגי רק במין במינו אי דינו בזוחלין או כנוטפין, משום דהם אליבא דהלכתא איירי דמין במינו בטיל, אולם לשמואל דסובר דמינו במשנהו, קשה כנ"ל, ועיין בחת"ס סי' ר"ב מעין זה.

ולכאורה אפשר להביא ראי' מכאן לשיטת המרדכי רס"ל דזוחלין רק מדרבנן, ובדרבנן כ"ע מודי דמין במינו בטיל, וכן משמע בפסחים דף כ"ט, וכן כתבו התוס' בנדה ע"א ע"ב ד"ה ר' יהודה לפעמי', דשומאה דרבנן בטיל אף לר' יהודה, [והנה אחר זמן רב מצאתי קושייתי בהריטב"א, ותירץ דשמואל סובר מין במינו לא בטיל רק לענין אכילה, ולא בשאר איסורים, אמנם מתוס' נדה שהבאתי, לא משמע לחלק בהכל]. וכן כתב הש"ך סי' ק"י ס"ק נ"ו לחלק גבי דשיל"מ בין איסור דאורייתא לדרבנן, ורשיל"מ הוא מטעם מין במינו.

אך עדיין קשה קושיית מהרי"ק על המרדכי שהקשה דאי נימא דהוי דרבנן אמאי חייש אבוהו דשמואל שמא ירבו נוטפין, הלא ספיקא דרבנן הוא, אך גם זוה אפשר לומר, יען שעיקרו מדאורייתא, בזה מחמירין גם בספיקו, עיין כללי ספק ספיקא בש"ך סי' כ"ט, והבן.

ויותר נ"ל לתרץ עפ"י דברי הנוב"י חיו"ד סי' קפ"ו, שכתב סברא נכונה, דכל היכא דאין המיעוט בטיל ברוב, היינו שנשאר כמו שהוא, אבל שם חדש לא יחול על המיעוט דכיון שנתערב ברוב נקרא הכל על שם הרוב עיי"ש, וא"כ בנ"ד אף דשמואל סובר המיעוט נוטפין אינם בטלים, עכ"ז שם זוחלין עליהן, וממילא מותר לטבול בתוכה, דדוקא לענין אכילה היכא דלא בטיל חיישינן שמא יפגע בממשו של איסור, משא"כ הכא אי יטבול בזוחלין לא אכפת לן אף אי נפגע גם בהנוטפין, [ואפשר זה כוונת הריטב"א שהבאתי לעיל בהמוסגר], ועיין ש"ך סי' ק"י ס"ק נ"ב, וזה דומה ממש להא דאמרין גבי יבמה שרקקה דם חליצתה כשרה, לפי שאי אפשר בלא צחצוחי רוק, ותו לא איכפת לן בדם המעורב, הכי נמי ברבו זוחלין לא איכפת לן במיעוט נוטפין, משא"כ ברבו נוטפין, אמרינן ג"כ דנקרא על שם הרוב נוטפין, ומש"ה לא יטבול רק באשבורן.

ועוד אפשר לתדע, דהנה המשנה למלך פ"א מהל' מטמא משכב ומושב, הקשה על תוס' נדה דף ס"א, שהקשו בגד שאבד בו כלאים, ולבטל בדובא. והקשה המל"מ הא סוף נהנה מן הכלאים, ודומה לטומאת משא שאינה בטילה, ותירץ שם בסברא נכונה, דגבי בגד שאבד בו כלאים, האיסור הוא מחמת הכלאים, וכיון דבטלה אין כאן כלאים כלל, משא"כ בטומאת משא, עכ"פ הוא נושא הטומאה, א"כ אף אי נושא עוד דבר המבטלו, לית לן בה, כיון שסוף סוף הוא נושא גם הטומאה, ע"כ. וא"כ הוא הדין בנ"ד, הלא הוזחלין מטהרין בלי סיוע מהנוטפין, וא"כ מאי איכפת לן בהנוטפין, ואי תיקשי א"כ גם ברבו נוטפין נימא הכי, אימא לך דבאמת התוס' הקשו ביבמות דף פ"ב, נימא קמא קמא בטיל, ותירצו משום דרבנן החמירו שלא נימא קמא קמא בטיל עכ"ל, הרי להדיא דרך חומרא מדרבנן היא, והבן.

ומעתה הדרנא לנידון דידן, דהמקוה מותרת מטעם חיבור בלי שום הכשר, ועוד דלא יהא אלא ספק שאובין ג"כ מותר כבסעיף ס"ד, ואף אם נימא לדמותו לסעיף ע"ב, עכ"ו יש כאן ספק ספיקא, דאפשר קי"ל שאובין דרבנן, ועיין תשו' מהרי"ט סי' י"ז הנספח ליו"ד, ודו"ק.

כוס תנחומים

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

הנה"ח מו"ה יחיאל קורץ נ"י

בהלקח מאתו אחיו

הנה"ח מו"ה אלטר קורץ ע"ה

הנה"ח מו"ה מרדכי ב"ץ נ"י ממעקסיקא

בהלקח מאתו אביו

הנה"ח מו"ה אפרים אר"י ליבוש ב"ץ ע"ה ממעקסיקא

הנה"ח מו"ה שלמה זלמן גוטטער נ"י

בהלקח מאתו אביו

הרב דוד דוב גוטטער-מיזליש ע"ה

מח"ס מתוק מדבש עה"ת

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שור ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

בענין הזכרת מעין המאורע בברכת המזון, אי אזלינן בתר שעת אכילה או שעת ברכהמ"ז

שמואל אליעזר שמערן
דמו"ץ בכיד"צ זכרון מאיר
ור"מ בשיבת חוג חתם סופר
בני ברק

א. כתב בשו"ת הרא"ש כלל כ"ב סי' ו', ששאלת מי שהתחיל לאכול בשבת סמוך לחשיכה וחשכה לו קודם גמר סעודתו, אם יזכיר של שבת בברכת המזון כיון דעיקר הסעודה היתה בשבת. דע, שאין לו להזכיר כלל של שבת בחול, מידי דהוה אתפלת מנחה של שבת שאם לא התפלל אותה מתפלל במוצאי שבת שתיים של חול, כי אין להזכיר של שבת בחול, אע"פ שנתחייב תפלה זו בשבת. וכן בני חכורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום דקאמר רבי יוסי (פסחים דף ק"ב.) גמרו סעודתן כוס ראשון אומרים עליו ברכת המזון, שני אומרים עליו קידוש היום. בתוספתא דברכות (פ"ה הל"ד) שונה בדברי רבי יוסי, ומזכיר של שבת בברכת המזון, אע"ג דסעודת חול היתה, כיון דמברך בשבת צריך להזכיר של שבת, הכי נמי אע"ג דסעודת שבת היתה, כיון דמברך בחול לא יזכיר של שבת, עכ"ל הרא"ש שם.

ב. [ויש להעיר דמדברי הרא"ש בפסחים סי' ז' מבואר רהוי מספקא ל' הא מילתא, וכתב שם דמההיא דשנינו בתוספתא דמזכיר של שבת בכניסתו לא מוכח מידי. וכדברי הרא"ש שם: „ויש להסתפק אם צריך להזכיר של שבת בברכת המזון אע"ג דקתני בתוספתא בדברי רבי יוסי, כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון ומזכיר של שבת בברכת המזון, מכל מקום איכא למימר שאני התם שאכל משתשך, הלכך דין הוא שיוזכר של שבת, אבל הכא שנמר סעודתו מבעוד יום לא, או דילמא כיון שקידש היום צריך לברך ברכת המזון של שבת, מידי דהוה אמי שלא התפלל בערב שבת מנחה מתפלל שתיים של שבת, וכן נראה, וצ"ע].

ג. אמנם בהגהות מיימוניות פ"ב דמגילה הל"א כתב: „ומיהו אם משכה סעודתו [בפורים] עד הלילה אומר מהר"ם שצריך לברך על הנסים כדאשכחן רב צלי של שבת במוצאי שבת, משם ה"ר קובלין, ע"כ". וחזו"ן מדבריו רפשיטא ל' דאזלינן בתר מעיקרא, וכיון דהסעודה היתה בפורים, שפיר מתחייב להזכיר מעין המאורע בברכת המזון, אע"ג דברכת המזון היא כלילה.

ד. והנה לענ"ד ה' נראה דאין להוכיח כלל מדברי ההגה"מ הנ"ל דבכל יומני נמי סבירא ל' דאזלינן בתר תחילת הסעודה, דמצוין למימר דדוקא לענין פורים הוא דאית ל' הכי, ומן הטעם המבואר בחידושי המאירי בפסחים דף ק"ב. דאיהו נמי פסיקא ל' דאזלינן לענין הזכרת מעין המאורע בתר השתא וברעת הרא"ש הנ"ל. ומ"מ העלה שם רלענין ברכת חתנים, וכן לענין הזכרת על הנסים אינו כן, וכלשונו: „ואעפ"י שבסעודת חתנים כאלמון ואלמנה אין שם ברכת חתנים אלא כיומא קמא, ואנו נוהגין לברכה כלילה אף כשהיתה כל הסעודה כלילה, ואין צריך לומר כשהתחילה ביום, כזו נראה לי הטעם הואיל וכל שלשת ימים יש להם שייכות

בשמחה (מתורת) [מתקנת] חכמים, וכן הרין בפורים למי שנמשך בסעודתו עד הלילה נהגו להזכיר פורים הואיל וחמשה עשר בדין פורים לבני כרכים".

ה. וחזינו מדבריו להזכרת על הנסים בסעודת פורים כלילה שלאחריה שאני משארי הזכרות דעלמא, ומשום דאפילו אי גיוול בתר השתא נמי יש מקום להזכרה זו באותה שעה, כיון דאכתי הוא זמן שמחת פורים לבני הכרכים המוקפים חומה. אלא דנראה פשוט דלפי דברי המאירי היינו דוקא בסעודת פורים דפרזים הנמשכת עד הלילה הוא דהוי דינא הכי, אבל בסעודת פורים דמוקפין באמת לא יהא רשאי להזכיר בברכת המזון שבלילה הזכרת מעין המאורע, כיון דכבר חלף ועבר זמנה. [והנה מדביר המאירי הנ"ל מוכח נמי דלענין שבע ברכות כיום השביעי נמי לא שרי לברך אותם כלילה, דטעמא דירי' שייכא דוקא גבי אלמן ואלמנה כיומא קמא דידהו. אלא דאיהו קאי בשיטת הסוכרים דאזלינן בעלמא בתר מעיקרא, איברא דאנן נמי הכי נקטינן לדינא וכמבואר בשו"ת גינת ורדים כלל א' סי' כ"ח ובברכי"א או"ח סי' קפ"ח סק"ד, וראה להלן אות י"ט כ' לענין אם חל יום השביעי בשבת].

ו. ומיהו מדבריו רבותינו הפוסקים מוכח דנקטו בפשיטות בדעת ההנהגות מיימוניות הנ"ל דכך היא דעתו בכל גווני דאזלינן בתר התחלת הסעודה, ובין בשבת ובין ביו"ט מזכיר בברכת המזון את מעין המאורע דידהו, נהי דהשתא בשעת הברכה כבר יצאה השבת והמועד, [ואפשר משום דלא משמע להו בדבריו כל חילוק בין פרזים למוקפים וכנ"ל]. וכן מבואר להדיא בשו"ת מהרי"ל סי' נ"ו דלכתר דמיייתי דברי ההגה"מ הנ"ל כתב: „וקשה דמי שלא התפלל בשבת במנחה דמתפלל במוצאי שבת שתיים של חול, ולא דמי כלל, דהתם שעתא [כנרצ"ל] דמנחה עברה ותפלת מנחה יש לה זמן קבוע, וכיון דזמן עבר ולא התפלל, במוצאי שבת אינה אלא לתשלומין, ושני התפלות הם תפלת ערבית, והאיך יתפלל של שבת וכו', אבל ברכת המזון אתי על סעודה שסעד בשבת, וכיון דאכתי לא צלי ערבית של חול צריך להזכיר מעין המאורע בברכת המזון, וכן מנהג פשוט בני ח"ת להתפלל על הנסים בכה"ג, וכן במוצאי שבתות כשנמשכו עד הלילה. אמנם יש תשובת הרא"ש דקיימא כוותי' שאין להזכיר מעין המאורע כלילה מוצאי היום אפילו אם התחיל במבטור יום" [ולשון התשובה מגומגם קצת]. ולתשובה זו נתכוון הב"י בטור או"ח סוף סי' קפ"ח וכמו"ש שם סק"ז.

ז. הדי חזינו להדיא מדברי המהרי"ל והב"י, דנקטו בדעת ההג"מ בפשיטות דלפי דעתו אזלינן בכל גווני בתר תחילת הסעודה ולא בתר השתא, וכדמסיק המהרי"ל דאף במוצאי שבתות נמי מדרכינן מעין המאורע דשבת, והכי מיייתי הב"י שם גם בשם הארחות חיים, וז"ל שם: „הי' אוכל ויצא שבת, כתבו התוספות שמזכיר של שבת בברכת המזון שהכל הולך אחר תחילת סעודה, והוא הרין בר"ח ופורים, וכן בתפלת נעילה אע"פ שהוא לילה מזכיר בה של שבת".

ח. ומבואר מיהא מכל מה שנתבאר עד כאן, דפליגי הני דבוותא בעיקר האי דינא דהזכרת מעין המאורע בברכת המזון, אי אזלינן בתר מעיקר, ובכל גווני דהיתה הסעודה בזמן המחייב הזכרת מעין המאורע, אינו נפטר מלהזכיר כן אף אם בשעת הברכה כבר ליתא לאותה סיבה המחייבת וכדעת ההגמ"נ והארחות חיים, או דילמא אזלינן בתר השתא, וכיון דהשתא כבר חלף היום שעבר, שוב אינו מזכיר

בהם את מעין המאורע הקשור ליום שעבר וכשיטת הרא"ש והמאירי הנ"ל.
 ט. ובהשקפה ראשונה הייתי סובר דאפשר לתלות להאי פלוגתא במה שדנו
 רבותינו האחרונים בדין אכילת קטן שהגדיל בתוך שיעור עיכול, וכן אכילת גוי
 שנתנייר בתוך שיעור עיכול, האם חייל עלי' חובת ברכת המזון מחמת השביעה
 ראיכא השתא, או דילמא אולינן בתר שעת האכילה, ובאותה שעה לא הי' בר
 חיובא, והיינו דמספקא להו אי השביעה מחייבת בברכת המזון או האכילה
 בעצמותה היא המחייבת ולא השביעה, ויעויין היטב בחידושי רעק"א או"ח סי'
 קפ"ו ובחזו"א או"ח סי' כ"ח סק"ד וסק"ה. ובאמת מצאתי באמרי בינה או"ח סי'
 ט"ו שכתב לבאר טעמא דאולינן בתר תחילת הסעודה, משום דאין השביעה
 מחייבת מידי אלא האכילה בלבד.

י. ברם לקושטא דמילתא נראה מוכח ומבואר מכל הני רבוותא דלעיל דהאי
 דינא אינו דין מיוחד דוקא לענין ברכת המזון בלבד, אלא דזה הלכה כללית בין
 בתפלה ובין בברכת המזון דבכל גוונא שעת הברכה והתפלה בפועל קובע לענין
 הזכרת מעין המאורע נביהו. ובאמת באמרי בינה שם כתב בהמשך דבריו דאפילו
 הני רבוותא דסברי דאולינן בתר השתא, אין טעמם משום דאית להו דהשביעה
 מחייבת, אלא משום דדינה כמו תפלה דאינו מתפלל עתה אלא אותה התפלה
 הנוהגת בשעת התפלה, עיי"ש.

יא. ולענ"ד נראה דעיקר סברת פלוגתתם מתלי תלי וקאי בנדר חובת דין
 הזכרת מעין המאורע, האם הוא חלק ממצות ברכת המזון, כלומר דכך הוא קיום
 מצות ברכת המזון לברך את ארבעת הברכות בתוספת הזכרת מעין המאורע
 דידהו, או דילמא מצינן למימר דזה הוא דין מיוחד באנפי נפשי, דרמי על מי
 שמברך ברכת המזון להוסיף ברכת היום, וזה חלק ממצות היום של שבת ומועד,
 דאי אמרינן שהוא חלק בלתי נפרד מדין ברכת המזון, א"כ לפי"ז מיסתבר טובא
 דאכילת שבת שהיא המחייבת את חובת ברכת המזון מחייבתו בברכת המזון של
 שבת כולל כל ההזכרות שבת, אבל להני דאית להו דזה חידוש דין מיוחד שצריך
 להזכיר את היום בשעת ברכת המזון מצד קדושת היום שבהם, א"כ מיסתבר לומר
 דאם בשעת ברכת המזון כבר חלף לו קדושת היום, אין כל מקום להזכיר בברכת
 המזון את מעין המאורע של היום שעבר, ודו"ק.

יב. ובזה מובן היטב הא דמדמי הרא"ש דין הזכרת מעין המאורע לתפלת
 תשלומין, דכשם דגבי תפלת תשלומין אולינן בתר שעת התפלה, דכך הוא דינא
 של תפלה שהיא נאמרת לפי ההיא שעתא דקאי בי' השתא, הכי נמי ברכת המזון
 דמי להו לענין זה, ורמי עלי' לברך ברכת המזון לפי המצב באותה שעה שמברך,
 דחובת הזכרת מעין המאורע תליא בשעת ברכת המזון ולא בשעת האכילה, משום
 דהוא חלק מחיובי היום הקדוש שבהם הוא מברך את ברכת המזון. [וכנראה דהני
 רבוותא פליגי בנדר דין תפלת תשלומין אי מיחשב כחיובא דיום שעבר, או דהוי
 חיובא דהשתא עבור תשלומי התפלה שהחסיר, ודו"ק].

יג. והנה להלכה מצינו בשו"ע בתלתא דוכתי בנידון זה. בס' קפ"ח סי' איתא:
 „הי' אוכל ויצא שבת מזכיר של שבת בברכת המזון, דאולינן בתר התחלת
 הסעודה, והוא הדין לראש חודש ופורים וחנוכה". אמנם בס' רע"א סי' איתא: „אם

גמר סעודתו וקידש היום קודם שבירך ברכת המזון, מברך ברכת המזון על כוס ראשון, ואחר כך אומר קידוש היום על כוס שני, וצריך להזכיר של שבת בברכת המזון אע"פ שמברך קודם קידוש". [ובאמת ברמ"א שם חולק על דבריו, וכתב: "ו"א דאינו מזכיר של שבת דאזלינן בתר תחילת הסעודה, וכן עיקר"]. ועוד מצינו בסי' תרצ"ה ס"ג: "אומר על הנסים בברכת המזון בברכת הארץ, ואם התחיל סעודתו ביום ומשכה עד הלילה אומר על הנסים, דבתר תחילה סעודה אולינן, ויש מי שאומר שאין לאומרו". [וברמ"א שם הוסיף: ונוהגין כסברא ראשונה].

יד. ונחלקו רבוותא בבירור דעת המחבר בהא מילתא, דלכאורה דבריו סתראי ניהו וכמבואר, דמריש פסק בשפיטות ראזלינן בתר מעיקרא, ואלו לבתר הכי בהלכות שבת נקט להדיא דאזלינן בתר השתא. והנה דעת העולת תמיד בסי' קפ"ח סק"ה, דדעת השו"ע היא דבאמת בכל דוכתי אולינן בתר השתא, ורק לענין סעודת שבת ויו"ט שנמשכה לאחר יציאת השבת והמועד, הוא דאית לי' דמדכרינן להו בברכת המזון, ומשום דיש בהם דין תוספת שבת ויו"ט, נמצא רנהי דהשתא הוי כבר לילה, מ"מ קדושת שבת ויו"ט רידהו לא פקע, ושפיר צריך הוא להזכירם בשעת ברכת המזון, עיין בדבריו שם. [וכתב שם לענין ר"ח שחל במוצאי שבת, דבזמן התוספת דשעה ורביע הסמוך ליציאת השבת אינו מזכיר אלא שבת בלבד, אבל לאחר מכן מזכיר של ר"ח ולא של שבת, עיי"ש].

טו. והנה תימא רבתי היא לפרש כן כסתירת דברי השו"ע, וכפי שתמה באמת במג"א שם, דהרי בשו"ע לפנינו איתא להדיא דהאי דינא איכא בין בר"ח ובין בחנוכה ופורים, דגבייהו ליתא לדין תוספת, ואפילו הכי מדכרינן להו בברכת המזון, הרי חזינן להדיא דאין הטעם משום דין תוספת שבת ויו"ט, אלא כך היא דעת המחבר דבכל גוונא אולינן מעיקר הדין בתר מעיקרא. ובאמת דבעל העו"ת גופי' מסיק בסוף דבריו דלפי"ו ישתנה האי דינא בר"ח ובחנוכה ופורים, עיי"ש. ולהאמור פשיטא דלא יתכן ליישב הכי רעת השו"ע.

טז. ובאמת יסוד הדברים מבואר גם בשל"ה בשעת האותיות אות ק', ריני ברכת המזון, דכתב שם: "אמר לי מורי מהר"ש מלובלין דכך הם פסקן של דברים, מי שמשכה סעודתו של שבת לתוך הלילה יזכיר רצה בברכת המזון מפני שמצוה להוסיף אשבת, ואף אם ה' ר"ח בשבת ואין בהוספתו מצוה, אפ"ה מאחר שמוסיף אשבת, וכל זמן שהוא שבת אז הוא ר"ח, על כן הוא יזכיר של ראש חודש ג"כ, אבל ר"ח שחל באמצע השבוע ונמשכה סעודתו לתוך הלילה לא יזכור ר"ח, מאחר שאין עתה ר"ח ואין בהוספתו שום מצוה. וכשחל ר"ח ביום א' ונמשכה סעודתו במוצאי שבת, אז לא יזכור רצה אלא אומר יעלה ויבא, מאחר דבאמת עתה ר"ח ושבת כבר הלך לו, אלא שהוא הוסיף מדעתו, לא נכון לעשות העיקר טפל והטפל עיקר". [ויעייין שם עוד דאין לומר תרומתו משום דהוויא תרתי דסתרי]. והובא בעמק ברכה, דיני ברכת המזון, וע"ע במג"א הנ"ל וכן בעטרת זקנים או"ח שם.

יז. ומילתא דתמי' חזינא הכא, דהנה בספר פסקי מהר"ש מלובלין הנרמ"ח סי' ל"ג כתב: "ר"ח שחל להיות בשבת ואכלו סעודה ונמשכה עד תוך הלילה פשוט שאין לומר יעלה ויבא, אעפ"י שמנהג לומר רצה, היינו משום כבוד שבת, שסעודה זו מחמת שבת היא ולא מחמת ר"ח, דאי בעי אכיל וכו', שהרי ר"ח שחל בחול

ונמשכה הסעודה תוך לילה שאחר ר"ח פשיטא שאין אומרים יעלה ויבא, ואפילו ברצה יש מקום לפקפק שכמדומה שכבר מצאתי בתשובה אחת שאין לומר רצה, בכה"ג נראה פשיטא שאין לאומרו". ודברי מהר"ש מלובלין סותרים עצמם כענין אם בר"ח שחל בשבת מזכיר במוצאי שבת אף ר"ח או רק שבת בלבד. ובר מן דין בפסקי מהר"ש הנ"ל לא הוזכר כלל ענין דין תוספת שבת דמחמתה היא דמחייבין לי' לאדכורי לשבתא, וצע"ס בזה.

יח. ובאמת מצד הסברא הוי אמינא בפשיטות דאין דין תוספת האמור לגבי קדושת השבת מועיל לענין קדושת ראש חודש דאיכא גבי', וכשם דמצינו במג"א סי' תצ"א סק"א גבי איסור חמץ במוצאי שביעי של פסח, דמיד לאחר צאת הכוכבים מותר באכילת חמץ, אע"ג דאכתי קדושת יו"ט לא נפקעה, והכי נקטו נמי הרכה פוסקים לענין ברכת שבע ברכות כחתן שנסתיימו ימי המשתה שלו ביום השבת, דאין מברכים ברכת חתנים במוצאי שבת כיון דכלו כבר ימי המשתה דידו'. יט. ובאמת מצאתי שדן בזה בספר אפריון חתנים ח"ב – אמרי סופר סי' כ', ותלי להאי ספיקא בעיקר גדר תוספת שבת האם הכוונה היא שקדושת השבת נמשכת והולכת, או דבאמת קדושת השבת פסקה ורק נשתייר איסור מלאכה. וכתב שם דאם קדושת השבת נמשכת שפיר חשיב כשבת לכל מילי, עיי"שה. אמנם לענ"ד אין זה מוכרח כלל. דאפילו אי חשיב עדיין שבת לענין קדושת שבת, אבל לענין שבעת ימי המשתה בודאי דמיסתבר טובא לומר דכלו ימי המשתה עם צאת הכוכבים, וכדאמרן לענין איסור חמץ וכנ"ל, ודו"ק.

כ. וראיתי בספר פתחי עולם ומטעמי השולחן או"ח סי' קפ"ח סק"ס שהביא שם בשם ספר שנות חיים דסעודת נשואין בשבת שנמשכת למוצ"ש אינו מברך עוד ו' ברכות, דתיכף שכבר כלה היום כלתה השמחה והוי כאלו התפלל ערבית במוצ"ש שאינו מזכיר עוד של שבת בברהמ"ז. ועוד דברכת המזון עיקרה היא על הסעודה, אבל ברכת הנשואין היא על השמחה דהשתא. ועוד כתב שם בפשיטות דבגוונא שנסתלקו להם הפנים חדשות לאחר הסעודה אינו רשאי לברך ברכת חתנים, עיי"ש. כא. ונשוב לסתירת דברי השו"ע שסותר משנתו בזה. והנה דעת המג"א בס' רע"א סק"ד היא דלשו"ע באמת ספוקי מספקא לי' לדינא האין נקטינן, ומשו"ה נקט לדינא דבכל גווני אולינן לחומרא ומזכיר את השבת בין אם ה' שבת בשעת האכילה ובין אם ה' שבת בשעת הברכה. והוסיף שם המג"א דהרי הוזכרה שלא בזמנה לא חשיבא הפסק, ומשו"ה שפיר מצי להזכיר בכל גווני וכדאיתא להדיא בשו"ע או"ח סי' ק"ח סי"ב, הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפלה שלא בזמנה לא הוי הפסקה, עיי"ש. כב. איכרא דבט"ז שם סק"ב פליג על דברי הב"י בהא מילתא, וס"ל דלא דמי כלל לההיא דאמרין דאם הברדיל בשתיהן יצא, דשאני התם דומן הברדיל היא אלא האי גברא כבר קיים חובת הברדיל ואינו חייב להברדיל כבר, בהא הוא דאמרין דאין ההברדיל השני' נחשבת להפסק בדיעבד, אבל דבר שאינו שייך כלל להאי זימנא בודאי דהוי הפסק גמור. ומסיק הט"ז דפשיטא לי' דאם הפסיק שלא מענינו אין לך הפסק גדול מזה, עיי"ש. [ואנכי חזיתי בחכמת שלמה שם שכתב לחדש דהזכרת מעין המאורע בזמנה שלא במקומה מגרע גרע, ולכולי עלמא הויא הפסק, וצע"ס בזה].

כנ. ובאמת הט"ז שם בס"ח האריך טובא בנידון אי אולינן בתר מעיקרא או בתר השתא, ומסיק שם רבאמא אין כל סתירה בדבר, דשפיר מצינן למיזל בתר תרדווייהו, כלומר, דהחייב שנתחייב בשעת האכילה אינו נפקע ממנו, ולכן אם אכל בשבת או ביו"ט חייל עלי' חיובא דמעין המאודע דידהו. אך אכתי מצינו למימר שפיר דאף אם לא נתחייב בשעת אכילה, מ"מ אם עתה בשעת ברכת המזון נכנס לזמן שיש עלי' קדושה מחודשת נמי חייל עלי' האי חיובא חדתא, ולזה הסכים הא"ר שם סק"כ עיי"ש. ולבתר הכי כתב הט"ז דאפילו אם חל ר"ח או יו"ט במוצאי שבת מזכיר את שניהם, דיש כאן שתי סיבות המחייבות להזכיר את חובת מעין המאודע דידהו, ואין כל סתירה בדבר זה, מידי ראשכחן ביקנה"ז דמזכיר תחילה קידוש השייך ליו"ט הבא ואחר כך אומר הברלה על היום שעבר, עיי"ש בכל דבריו בזה. [ועיין היטב בדברי הט"ז באו"ח סי' ת"ר וסי' תרס"ח ברין תוספת יו"ט, ובמק"א הארכתי בס"ד בגדר הדברים בזה ואכמ"ל].

כד. והנה מצאתי עוד דרך בישוב שיטת רבינו המחבר, והוא בשו"ת רבינו חיים כהן רפאפורט או"ח סי' ה', דהעלה שם רבאמא אית לי' דאלינן בתר מעיקרא, מלבד בנכנסה סעודת חול לשבת דאולינן בתר השתא משום דקיימא לן בסוגיא דפסחים דף ק"ה. דשבת קבעה לנפשה, כלומר דמיד בכניסת השבת נפסקת הסעודה דמעיקרא, דמצעמה חשובה היא סעודת השבת ונברלת מסעודת חול, משום חשיבות יום השבת דקובעת היא לעצמה, ולכן נקט המחבר דהוא הדין נמי לענין הזכרת רצה חשיבא נמי כקביעות לענין שיחול עליו חובת הזכרת שבת, משום דאלינן בתר השתא, עיי"ש בהרחבה. [ומיהו יל"ע טובא בהאי תירוץ, דלכאורה הא מילתא דשבת קובעת לעצמה שייכא דוקא היכא דנמשכת סעודתו בלילה, אבל בגמר סעודתו משחשיכה לא מצינו דברכת המזון נמי תהא קובעת לעצמה].

כה. כרם לעני"ד מדברי המחבר בשו"ע סי' תרצ"ה מוכח ומבואר שלא כדברי הט"ז ושלא כדברי רבי חיים כהן אלא כדברי המג"א הנ"ל, דלקושטא דמילתא ספוקי מספקא לי' למחבר היכי הוי מסקנא דהאי דינא, ולכן לא החליט בדבר, דהרי לדעת הט"ז הוי בענין למימר בפשיטות דאומר על הנסים כיון דאולינן בתר ההתחלה, וכן לדעת רבי חיים כהן נמי הוי בענין למימר הכי, ואלו מדברי השו"ע משמע להדיא דבכה"ג נמי ספוקי מספקא לי'. ומזה מוכח לענ"ד בבירור כדעת המג"א, ודו"ק. [אלא שכשו"ת רבינו חיים כהן שם מיייתי מדברי גדולי הפוסקים דבכל דוכתא דנקט המחבר בלשונו שיטה קמייטא בסתמא ולבתר הכי מיייתי שיטה נוספת בשם י"א, דעתו לפסוק בפשיטות כדעת קמייטא, וכמו"ש בשו"ת מנחם עזריה והובא בח"מ אבהע"ז סי' א' ובש"ך יור"ד, וצ"ע בזה].

כו. והנה דעת הרמ"א בס"ר ע"א ובס"י תרצ"ה כדעת הני רבוותא דאולינן בתר מעיקרא בין לקולא ובין לחומרא וכמבואר בדברי המג"א בס"ח קפ"ח, וכך היא דעת הב"ח שם. ומסיק הב"ח דהיכא דהוי ר"ח במוצ"ש אינו מזכיר של ר"ח אלא של שבת, דאנן אולינן בתר מעיקרא לכל מילי. ולפי"ז כשחל ר"ח בשבת מדכרינן לתרדווייהו בין שבת ובין ר"ח כיון דלכל מילי אולינן בתר מעיקרא, עיי"ש. [ופשוט דהשל"ה רס"ל לעיל באות ט"ז רכשר"ח חל במוצ"ש אינו מזכיר של שבת, הוא

משום דאיהו ס"ל דהסיבה שאומר רצה הוא מפני דעתה הוא עדיין זמן תוספת, ומש"ה נקט דהיכא דהוי ר"ח ביום א' פשיטא דאין נדחה חיוב העיקרי מפני חיוב הטפל, אבל לדעת הב"ח ודעמי' דאית להו דאוליגן בתר מעיקרא לכל מילי, פשוט דאף אם עתה הוא ר"ח אין זה משנה מאומה את דין החיוב דחייל עלי' מעיקרא].

כו. ומה שהקשה שם הט"ז על דעת הרמ"א וחמיו הב"ח מדברי התוספתא בפסחים דאומר ברכת המזון על כוס ראשון ומזכיר עליו של שבת, אלמא דאוליגן בתר השתא. לענ"ד אין כאן תימה כלל, דאינהו יפרשו דהאי תוספתא איירי כשאכל כזית בלילה, ואז פשיטא דמחייבין לי' כדהשתא, וכדמפורש בדברי הרא"ש בפ"י דפסחים הנ"ל וכדפשיטא לי' נמי להמג"א סי' רע"א סקט"ו.

כח. ומעתה נראה פשוט דהכי היא מסקנת ההלכה לדינא, דבכל גווני מזכיר בלילה מה שנתחייב מחמת אכילת יום שעבר בין בשבת ובמועד ובין בר"ח וחנוכה ופורים, ואפילו אם בלילה הוא יו"ט או ר"ח, לא אוליגן אלא בתר מעיקרא ומזכיר של יום שעבר בלבד וכדעת הב"ח, [מלבד במוצאי יום השביעי דשבעת ימי המשתה דאינו מברך ברכות נשואין בין בחול ובין בשבת וכנ"ל], כנלענ"ד בהא מילתא בס"ד. כט. אמנם בגוונא דאכל נמי כזית בלילה דהוא ר"ח או יו"ט, בהא אכתי יש לדון מה היא הכרעת ההלכה למסקנא דמילתא, דהנה ראיתי בערוך השולחן סוף סי' קפ"ח דנקט בפשיטות דבכל גוונא אינו מזכיר אלא את של שבת שעבר ולא את מה שקשור ללילה, ודוקא בליל שבת הוא דמזכיר את של שבת דהשתא משום דכיון דרמי עלי' למיעבד קידוש היום, א"כ כבר חיילא עלי' קדושת שבת, ומשו"ה מזכיר את של שבת, עיי"ש.

ל. אולם לענ"ד דבריו תמוהים טובא, ומסתימת דברי הרא"ש בפ"י דפסחים דמוקים לה להאי תוספתא דפסחים דאיירי דאכל כזית בלילה, משמע דפסיקא לי' דאפילו אי בעלמא אוליגן בתר מעיקרא, מ"מ אם אכל כזית בלילה פשיטא דחייל עלי' חובת הזכרה כדהשתא בכל גווני, וכך נקטו בפשיטות כל הפוסקים. אלא דעת המג"א שם דבכה"ג אינו מזכיר את של שבת אלא של ר"ח בלבד, וטעמו דלהזכיר תירווייהו אי אפשר משום דהוי תרתי דסתרי אהדדי, ולכן עדיף טפי להניח מלהזכיר את של שבת דגבייהו איכא פלוגתא דרבוותא אי אוליגן בתר מעיקרא או בתר השתא, משא"כ לענין אמירת יעלה ויבוא דהשתא לית מאן דפליג עלה כלל, אבל אם משכה סעודת שבת לליל פורים ואכל כזית בלילה אינו מזכיר של פורים כיון שאין הזכרתם חובה, עיי"ש בדברי המג"א. [אלא דדעת הט"ז היא דבכה"ג מזכיר לתירווייהו דאיהו ס"ל דאפילו אם לא אכל כזית בלילה נמי מדכר לתירווייהו, משום דלשיטתו אוליגן הן בתר מעיקרא והן בתר השתא וכמו שנתבאר לעיל].

לא. וכנראה דדעת המג"א היא דלא דמי לההיא דיקנה"ז דמינה מייית הט"ז ראי' וסייעתא לדעתו דלא אמרינן בכה"ג דחשיב כתרתי דסתרי, דשאני התם דבאמת הזמן דהשתא גופי' מחייבו בין בקדושא דהאי יומא ובין באבדלתא דאיכא בינו לבין יום הקודם לו, משא"כ הזכרת מעין המאורע של שני ימים שבאים כזה אחר זה, ולומר בהדי הדדי "השבת הזה" ו"יום ראש החודש הזה", בודאי איכא למימר דיש בכך משום תרתי דסתרי, ודו"ק.

לב. ומצאתי בא"ר סי' קפ"ח סק"כ שכתב לדחות את יסוד דבדי הט"ז ופשיטא לי' דאיכא בכה"ג משום תרתני דסתרי, ומסיק דבכל גווני אם נמשכה סעודתו במוצ"ש, ור"ח חל ביום א', אינו מוכיח של שבת אלא של ר"ח אפילו אם לא אכל כזית, עיי"ש. וכיון שכן, נראה לענ"ד למסקנא דמילתא דבגוונא שאכל כזית, באמת עליו להזכיר רק את של ר"ח בלבד, כן נראה לכאורה בהא מילתא.

בענין שנים שעשאוה

יעקב אהרן אילאוויטש

ברוקלין, ניו יארק

א) במס' שבת דף ג' ע"א, פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת קא חשיב, דלא אתי בהו לידי חיוב חטאת לא קא חשיב, שניהן פטורין והא אתעבידא מלאכה מביניהו, תניא רבי אומר מעם הארץ בעשותה, העושה את כולה ולא העושה את מקצתה.

הנה יש לעיין במה שמקשה והא אתעבידא מלאכה מביניהו, [א] האם ר"ל דהול"ל שיתחייבו כרת וסקילה כשנעשה המלאכה במזיד, או דילמא כל הקושיא הוא רק לענין שוגג ולענין חיוב קרבן. [ב] על הצד דמיירי רק לענין קרבן, יש לעיין מי מהן קס"ד דחייב, האם כוונת המקשן הוא דרך אחד מהן חייב קרבן, מיהו א"כ צריך בירור מי מהשנים ס"ד דחייב ומ"ט פטור השני. או דילמא כוונת הגמרא היא שיתחייבו שניהם להביא קרבן בשותפות, מיהו אז צריכין להבין הגדר שמצרפין מעשה שניהם שיתחייבו להביא קרבן אחד. [ג] הנה אף אם נבין סברת קושיות הש"ס, צריכין להבין מהו יסוד תירוץ הגמרא דפטורין כיון דאיכא קרא דבעשותה, האם הפירוש דבאמת סברת המקשה במקומה עומדת אלא דאעפ"כ פטורי קרא משום גזה"כ, או דילמא בא הקרא לאפוקי מסברת ההו"א וכמו שיתבאר.

והנה לכאורה הביאור בקושיית הגמרא תלוי בפלוגתת רש"י והריב"א והר"ן, במה דקאמר הגמרא לפני זה, פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת קתני. דהנה דעת רש"י הוא, דעקירה חשיב אתי לידי חיוב חטאת, ושיטת הריב"א (בתור"ה פטורי) הוא, דמאן דעביד רוב המלאכה חשיב אתי לידי חיוב חטאת, והיינו שעשה ההוצאה מרשות לרשות אלא שחסר את העקירה או ההנחה. ושיטת הר"ן הוא, דמה דקאמר פטורי דאתי לידי חיוב חטאת קא חשיב, היינו הנחות, דהנחה היא דמיתיי בעלמא לידי חיוב חטאת. והנה קושיית הגמרא כאן הוא בהמשך למה דקאמר לפני זה דהמשנה נקט פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת, ועל זה מקשה דהול"ל דבכה"ג יתחייב, וא"כ יש לפרש קושיית הגמרא לפי הפירושים הנזכרים הנ"ל כהאי פטורי דאתי לידי חיוב חטאת.

והנה מפירוש התוס' (ד"ה שניהם) על קושיית הגמרא, נראה דס"ל כשיטת הר"ן. דהנה כתבו שם בסוף הדריכור וז"ל, לא פריך שיתחייב הראשון, דאין סברא דע"י השני שעשה הנחה וגמר המלאכה יתחייב הראשון, אלא אשני קא פריך

שיתחייב לפי שעל ידו נגמרה המלאכה, ע"כ. ועיין בפני יהושע דמסתימת לשון התוס' משמע דקשיא להו שיתחייב האחרון כיון שנגמר על ידו הנחת החפץ ממקום למקום, ודמי קצת למה דאיתא לקמן (ק"ד ע"ב) אחד על האריג חייב, או למי שכתב אות אחת והשלים השם דחייב לרבי אלעזר, ואע"ג דרבנן פליגי עליו, היינו נמי לבתר דק"ל דרשה דבעשותה דבעינן עושה את כולה, אבל לסכרת המקשה, הוי סבר דבכל ענין יש לחייב האחרון שגומר העשייה, ע"ש. ומבואר לפי"ז דקושיית הגמרא היא שיתחייב מי שעשה הגמר דהיינו ההנחה. וכל זה א"ש רק לשיטת הר"ן שפירש דפטורי דאתי לידי חיוב חטאת היינו הנחות, ועל זה שפיר מקשה הש"ס דלמה באמת פטור מי שעשה ההנחה, דהול"ל דחייב כיון דנגמרה המלאכה על ידו. ומה דקאמר והא אתעבידא מלאכה מבינייהו, דמשמע דבעי צירוף מעשה הראשון, והו"ל רק כדי שיהיה כאן צורת מלאכה שלימה, אבל לאחר הצירוף, מתחייב השני רק עבור ההנחה שעשה שהיא גמר המלאכה.

מיהו לשיטת הריב"א אי אפשר לפרש כן, דלדיד' משמע דאם לא עשה רוב המלאכה לא אתי בזה לידי חיוב חטאת, ולפי"ז כשמקשה הגמרא והא אתעבידא מלאכה מבינייהו, אי אפשר לפרש דהיינו שיתחייב מי שעשה ההנחה לחוד, אלא ע"כ צ"ל דלשיטת הריב"א קושיית הגמרא היא, שיתחייב מי שעשה רוב המלאכה, דהיינו העקירה וההוצאה מרשות לרשות, או הוצאה מרשות לרשות וההנחה, אלא שצריכין לצרף גם החלק של המלאכה שעשה האחר. מיהו לכאורה יש לעיין בזה, דהא תינח לפי' התוס' דס"ל דהחיוב הוא באמת רק על ההנחה ולא בעינן שיעשה ההוצאה בעצמו, שפיר מוכן ההו"א שיתחייב היכא דאתעבידא מלאכה מבינייהו, דנצטרף ההוצאה אל ההנחה שלו ויש כאן צורת מלאכה שלימה, משא"כ לפי' הריב"א דבעי שיעשה עצם מלאכת הוצאה כדי שיתחייב, א"כ לכאורה בעינן שיחשב כאילו הוא עשה כל המלאכה בעצמו, וא"כ יש לעיין מהיכא תיתי לחייבו מטעם צירוף, הרי לא עשה כל המלאכה.

וי"ל דהנה נסתפק בספר אפיקי ים (ח"ב סימן ד' ענף ח') בשורש מלאכת הוצאה דגזה"כ היא דבעינן עקירה והנחה לחיובא, האם זהו עיקרה של המלאכה, וכלא ההנחה ברשות האחרת אין עלה שם הוצאה והכנסה, אף דבעצם הרי הוציא החפץ מרשות לרשות אינה חשובה מלאכה כלל טרם שהניח החפץ ברשות האחרת, דההנחה היא מגוף מלאכת ההוצאה, ורק על ידי הנחת החפץ חל עליו דיני הרשות החדש שהוכנס לשם, או וי"ל דשם המלאכה של הוצאה היא על הוצאת החפץ מרשות לרשות ואין העקירה והנחה חלק מגוף המלאכה, וע"כ אף טרם שהניחה מידו, נקרא ע"ז שם מלאכת הוצאה כיון שהוציא החפץ לרשות אחרת, אלא דגזה"כ היא לענין חיובא דבעינן הנחה, והוא רק תנאי ודין לחיובא ולא מגוף המלאכה. וע"ש שכתב דמדכתבו התוס' בפרק המצניע לקמן צ"ג ע"א (ד"ה חר) דאי לא קרא דבעשותה הו"א אהכנסה ואהוצאה הוא דקפיד רחמנא ולחייב אפילו בלא הנחה, מוכח דס"ל כצד השני הנ"ל, דהוצאה מקריא גם בלא הנחה כיון דע"כ פ' הוציא מרשות לרשות, אלא דגלי לן קרא דבלא הנחה לא מתחייב, וע"ש מה שמפלפל בזה. ולפי"ז וי"ל דכן הוא דעת הריב"א, דעצם מלאכת הוצאה היא הוצאת

החפץ מרשות לרשות, ואין העקירה והנחה חלק מגוף המלאכה, ואף פירם שהניחה מידו היתה כאן הוצאה, ומה דבעינן הנחה הוא רק תנאי לחיובא. וע"כ שפיר מקשה הגמרא שיתחייב מי שעשה ההוצאה, דכיון דנעשה השלמת המלאכה בהעלם אחר עם מעשה ההוצאה, ס"ל דנכון לצרפו לעצם המלאכה, ואע"ג דכלא מעשה השני לא היה חייב על מה שעשה, מ"מ הלא עשה כל המלאכה ולא חסר כאן מעשה אלא צורת מלאכה, וא"כ ס"ל להמקשן דהרי עכ"פ נעשה ההשלמה ע"י השני, ומה לי אם הוא עצמו השלים צורת המלאכה או אחר, הלא אינו מעצם מעשה המלאכה ודו"ק.

והיוצא לנו מזה, שהתוס' והריב"א פליגי בפירוש קושיית הגמרא, דלשיטת התוס' והר"ן ההנחה הוא הפטור דאתי בהו לידי חיוב חטאת, וע"כ מקשים למה פטור באמת, דמאן דעביר הנחה לחוד יתחייב. משא"כ להריב"א דס"ל דמה דקאמר הגמרא לעיל פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת, קאי אמי שעשה רוב המלאכה, א"כ מקשה הגמרא דמי שעשה רוב המלאכה יתחייב. וא"כ יש לומר דלפי שיטתם ס"ל להו"א הגמרא שיתחייב מיתה מי שעשה ההנחה או ההוצאה כשעשה במזיד, ולא בעינן לפרש דמיירי דק בשוגג לענין קרבן, דמאי שנא, וכ"כ בשפת אמת ע"ש.

(ב) מיהו לשיטת רש"י דמפרש פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת על מי שעשה העקירה דהיינו תחלת המלאכה, יש לעיין מהו קושיית הגמרא, דזה פשוט דליכא הו"א שיתחייב קרבן על מעשה עקירה לחוד, דהא תינח לשיטת התוס' והר"ן דההנחה הוא העיקר, מובן מה דס"ד שיתחייב ע"י מעשה ההנחה, שהרי עי"ז נגמר ההוצאה, אבל אם עשה העקירה לחוד הרי לא עשה כלום, שהרי עריין לא נעשה ההוצאה. וכן אין לפרש דפריך שיתחייב מאן דעביר רוב המלאכה דהיינו ההוצאה וההנחה כמ"ש הריב"א, שהרי לפי שיטת רש"י לקמן (ג' ע"ב) בין העני ובין בעה"ב לא עשו ההוצאה מרשות לרשות, דאיתא שם, אמר אביי פשיטא לי ידו של אדם אינה לא כרה"י ולא כרה"ד, ומבואר מרש"י שם דכלא דכרי אביי הוי קס"ד רידו של העני הפשוטה לפני חשיב כרה"ד ממש מטעם רידו בתר גופו גריר, ועל זה קאמר אביי דא"א לומר דהוי כרה"ד ממש, כיון דבפועל נמצא היר כרה"י, וא"כ אע"ג דלגבי העני בעצמו אה"נ דנחשב היר כרה"ד, מ"מ לגבי בעה"ב א"א לומר דחשיב כרה"ד, וכן הוא לענין יד בעה"ב הפשוטה לחין, עיי"ש.ה. וכיון שכן אי אפשר לרש"י לפרש כהריב"א כאן דבעינן לחייב מי שעשה ההוצאה, דהלא כשהכניס העני את ידו לפניו, חשיב היר עריין כרה"ד לגבי העני עצמו מטעם רידו בתר גופו גריר, וא"כ א"א לומר דהעני הכניס את החפץ לפניו, וכן א"א לומר דעשה בעה"ב ההכנסה כמה שעקרו מידו דעני, דהא לגבי בעה"ב חשיב ידו דעני כרה"י כמשנת"ל. וא"כ יש לעיין לפי שיטת רש"י, מה היה ההו"א שיתחייב אחד מהם ע"י צירוף מעשה השני, הלא כל אחד מהם לעצמו לא עשה כלום.

ויש לפרש דעת רש"י ע"ד שכתב הפני יהושע (בר"ה שניהם) ליישב קושיית המהרש"א (בר"ה הנ"ל), דאמאי מקשה הגמרא הקושיא דהא אתעבידא מלאכה מביניהו רק כהמשך ממה דקאמר דפטורי דאתי לידי חיוב חטאת קא חשיב כמ"ש

התוס', למה לא מקשה הגמרא באמת האי קושיא אמתניתין דפוטרי בשנים שעשאה, דהרי אתעבירא מלאכה מביניהו. ותירץ שם וז"ל, דאיכא למימר דמתניתין במוזר איירי וחובין ופטורין היינו לענין מיתה ומלקות, ובהא הוי ידע שפיר שאין שום סברא לחייב לכל אחד מיתה או מלקות כיון שלא עשה מלאכה שלימה, וכ"ש דלא שייך לומר שיתחייבו לחצאין, דלא שייך במיתה, ובמלקות נמי ק"ל דאין משלשין במכות, משא"כ מדמסיק פטורי דאתי לירי חיוב חטאת קחשיב, משמע דמתניתין איירי בשונג ולענין חטאת, ואהא מקשה שפיר אמאי שניהם פטורים, והא אתעבירא מלאכה מביניהו וא"כ יביאו שניהם קרבן אחד, ע"ש. ומבואר מדבריו הפני יהושע, דזה ודאי דאין סברא לחייב מי שעשה רוב המלאכה, וכ"ש מי שלא עשה רק ההנחה, דהלא לא עשה כל המלאכה, אלא ההו"א הוא לחייב שניהם להביא ביחד קרבן בשותפות, דהרי ע"י צירוף מעשה שניהם נעשה מלאכה שלימה. והנה סברא זו עדיין קשה להולמה לפי שיטת רש"י, דמהיכי תיתי לצרף פעולתם ביחד שיחשב כמלאכת הוצאה אחת, דהא תינח לשיטת התוס' והריב"א הרי עשה אחד מהם מעשה שיתחייב עליו וכענין צירוף רק להשלים צורת המלאכה, משא"כ לרש"י רכל אחד לעצמו לא עשה כלום, למה נצרף המעשה של שניהם לחדש מעשה הוצאה. גם יש לעיין דמהיכי תיתי לומר שנתחייבו שניהם להביא קרבן בשותפות על שני מעשים נפרדים.

ואולי יש לומר לפי דרכו של הפני יהושע, דההו"א היה שההוצאה שנעשה ע"י שניהם מכריח אותנו לומר שלא נדון מעשה כל אחד לעצמו אלא כמעשה אחת אריכתא, כלומר שההוצאה שנתהווה כאן מחבר מעשה העני עם מעשה הבעה"ב, וא"כ שפיר חל שם מעשה על מה שעשה כל אחד לעצמו. דהנה אם עשה העני העקירה וההכנסה לחור ולא היה בעה"ב עושה ההנחה, פשוט דלא עשה העני אפילו חצי מלאכה, וכמש"ל דלגבי העני לא היתה כאן הכנסה משום דידו בתר גופו גריר, מ"מ כשעשה בעה"ב את ההנחה, ג"כ א"א לומר שהוא עשה ההכנסה, שהרי לגבי בעה"ב נמצא החפץ כמצאו לפנים ברה"י, דדיו ידו בתר גופו גריר שייך רק לגבי העני שגופו מבחוץ ולא לגבי בעה"ב, וא"כ ע"י מי נעשה ההכנסה, וע"כ צ"ל דההכנסה נעשה ע"י שניהם ביחד, והוי מעשה אחת אריכתא שפעל הוצאה מרשות לרשות, ושפיר חל שם מעשה על מה שעשו. ומדויק בזה לשון הגמרא דקאמר והא אתעבירא מלאכה מביניהו, כלומר, ממה דחוינן דנתעבד מלאכה מביניהו, זה מכריחנו לומר שנדון למה שעשו שניהם כמעשה אריכתא, וא"כ שפיר יש לחייבם קרבן אחד בשותפות ודו"ק.

ויש להוסיף דרך לפי שיטת רש"י אפשר לומר סברא זו, משא"כ לשיטת התוס' והריב"א. דהנה רק לרש"י דס"ל רכל אחד לעצמו לא עשה כלום, ע"כ ס"ל דמאחר דעכ"פ ע"י שניהם נעשה ההוצאה, דנין להו כמעשה אריכתא, משא"כ באופן שאחד מהם כאמת עשה עצם מעשה ההוצאה, מאיזה הכרח נצרף מעשה השני למה שעשה הראשון, דהלא מיר שעשה הראשון ההוצאה נגמר מעשה שלו, ומה שעשה השני אינו מוסיף על מה שעשה הוא בעצמו, שמעשה הראשון כבר נגמרה, וא"כ מהיכי תיתי שנצרף מה שעשה השני כדי להשלים צורת המלאכה. משא"כ אם מה שעשו שניהם, לעצמם לא חשיב כלום, א"כ מה שעושה האחר

יש לו שייכות למה שעשה הוא, דרך ע"י מעשה שניהם הוכנס החפץ לפנים, וע"כ נכון הוא שנדין מה שעשו כמעשה אריכתא ושישניהם ביחד יביאו קרבן אחד. אבל התוס' והריב"א ס"ל להיפוך, דרך באופן שעשה אחד עיקר המעשה אפשר לצרף מעשה השני כדי להשלים צורת המלאכה, כיון דבאמת נעשה עיקר המלאכה רק ע"י אחד, ורק להשלים צורת המלאכה מצרפין מעשה השני, משא"כ אם היה ציור שכל אחד לעצמו לא עשה כלום, סבירא להו רלא שייך לצרף שתי פעולות שאינם כלום לעצמם, ולחדש עליהם שם מעשה שנאמר שכל אחד עשה חצי מלאכה, וע"כ כשדנין כל אחד לעצמו אין מעשה שלו כלום ושוב א"א לצרפו למה שעשה חבירו. אבל אם עשה אחד עיקר המלאכה, רלא בעינן צירוף כדי לחדש עליה שם מעשה אלא להשלים צורת המלאכה, בזה ס"ל דנכון לצרפם לצורת מלאכה אחת כיון דבאמת נעשו שתיהם ביחד כהעלם אחד, ודו"ק.

והיוצא לנו מזה, שחולק רש"י עם התוס' והריב"א בפירוש ההו"א שיתחייב משום דאתעבידא מלאכה מכינייהו, רלתוס' והריב"א היה ההו"א לחייב אחד מהם שעשה עיקר המלאכה ע"י צירוף מעשה השני להשלמת צורת המלאכה, משא"כ לרש"י הו"א הגמרא הוא לחייב שניהם להביא קרבן אחד משום שנעשה ההוצאה ע"י שניהם ביחד. ולפמשנ"ת בשיטת רש"י מוכרחין לומר דהו"א הגמרא מיירי רק לענין חיוב קרבן, דודאי א"א לומר שיתחייבו שניהם מיתה, דפשוט הוא דא"א לחייב שתי מיתות על מעשה הוצאה אחת, ועוד דכל אחד בעצמו הרי לא עשה כלום וא"כ לא עשה אף אחד מהם מעשה הוצאה שנחייבוהו מיתה על זה, ורק קרבן קס"ד ריש לחייבם בשותפות משום דעכ"פ נתהוה הוצאה על ידם וכמשנ"ת.

ג) והנה יש לחקור בתירוץ הגמרא דשנים שעשוהו פטורין משום קרא דבעשותה, האם מסכים לסברת ההו"א דבאמת מצרפין פעולות השנים אלא דאעפ"כ יש גזה"כ לפטורם, או דילמא ס"ל להתרצן דהקרא מגלה לנו דסברת ההו"א אינה נכונה ואין מצרפין מעשה השנים כמו שיתבאר. והנה לשיטת התוס' והריב"א דסברי דעשה אחד מהם עיקר המלאכה, ובעינן צירוף רק להשלים צורת המלאכה, מסתבר לומר דאף לפי תירוץ הגמרא סברתם במקומה עומדת, דלפי דעתם אין שום חידוש דין בהו"א הגמרא כמה דמתחייב העושה עיקר המלאכה, דהלא בעצם עשה כל המלאכה, וחלק מצורת המלאכה שלא עשה נראה להם מסבירא דנכון לצרפם כיון שנעשה כל המלאכה כהעלם אחד, וא"כ אין בהו"א שום חידוש דין שנאמר דבא קרא לאפוקי מיניה, וע"כ צ"ל דלדידהו הכתוב דבעשותה הוא רק פטורא בעלמא מגזה"כ, דאע"פ שבאמת נעשה צורת מלאכה שלימה, מ"מ משום שהוא בעצמו לא עשה כל צורת המלאכה פטרי ליה קרא. משא"כ לפי שיטת רש"י דקודם הצירוף לא עשה כל אחד לעצמו כלום, וא"כ בהו"א של הגמרא צריכין לחדש שע"י צירוף נעשה כאן מעשה, מסתבר לומר לפי"ז דבא קרא לאפוקי רלא מצרפינן להו אהרדי, וע"כ אפילו לאחר מעשה השני לא עשה הראשון כלום, וא"כ אין כאן מעשה ופטור.

ומבואר לפי"ז דחולק רש"י עם התוס' והריב"א לענין אם לאחר גילוי קרא דבעשותה, יש כאן מעשה הוצאה כשנעשה המלאכה ע"י שניהם. דלרש"י ליכא מעשה הוצאה כיון רלא מצרפינן להו, אבל לתוס' והריב"א באמת נעשה מעשה

הוצאה, אלא ראעפ"כ פטורין מגזה"כ. וא"כ צ"ל דלדש"י מתפרש שנים שעשאוה פטורין דהיינו פטור ומותר, וכשאסרוהו רבנן אסרוהו רק מתורת גזירה משום דרומה למלאכת הוצאה, משא"כ להתוס' והריב"א דבאמת נעשה הוצאה גמורה, א"כ כשאסרוהו רבנן, הוא משום סרך הוצאה גמורה שאסורה מדאורייתא.

והנה לפי שיטת התוס' יש לתרץ מה שהקשו (בר"ה בעשותה) למה כפל הברייתא לשונו, העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, יחיד ועשה אותה חייב שנים ועשו אותה פטורין ע"ש. ולהנ"ל י"ל רבמה שהוסיף הברייתא יחיד ועשה אותה חייב, בא להדגיש רחידוש הקרא הוא ראע"פ דבאמת נעשה מעשה הוצאה ואף מצרפין את מעשה השני לעיקר המלאכה שעשה הראשון, מ"מ פטור משום דרק יחיד שעשה כל צורת המלאכה חייב ואל"כ פטור, משא"כ אם היה אומר רק דינא דהעושה את כולו ולא העושה מקצתו בלבד, היה אפשר לפרש דטעם הפטור הוא משום דכל אחד בעצמו לא עשה כלום ושאינ כאן שום מעשה ועל דרך שכ' רש"י, וע"כ האריך התנא להדגיש דבאמת היה כאן מעשה וראע"כ פטור וכמשנ"ת. (ד) והנה לפמ"ש יש לפרש גם מחלוקת רש"י ותוס' לקמן (ה' ע"א) בסוגיא דזרק וקיבל, דאיבעיא להו אם שני כוחות באדם אחד חשוב כשני בני אדם או לא, ועיין שם בפרש"י דהצד לפטור הוא מטעם שנים שעשאוה, משא"כ לדברי התוס' שם נראה דהטעם לפטור הוא משום דמאן דעביד עקירה לא עביד הנחה ולא הזכירו פטור משום שנים שעשאוה עיי"ש, ולכאורה צ"כ במאי חולקין. ולפמ"ש י"ל דרק לרש"י דס"ל דגילוי הקרא דבעשותה הוא דלא מצרפינן שתי הפעולות שעשו שניהם, א"כ גם היכא דאדם אחד עשה ההוצאה בב' כוחות אפשר לפטור מטעם שניהם שעשאוה, ראע"פ שאין כאן שנים דהלא הוא בעצמו השלים המלאכה, מ"מ לפי שיטת רש"י אין סיבת הפטור משום שנעשה ע"י שני בני אדם, אלא משום דאין מצרפין ב' פעולות נפרדות, וא"כ אין נפק"מ אם נעשה ע"י ב' בנ"א ממש או ע"י אדם אחד בב' כוחות, דמאי שנא.

משא"כ לשיטת התוס' דגילוי הקרא בשנים שעשאוה הוא, ראע"כ דבאמת מצרפינן לשתי הפעולות, מיהו לא מחייבין להו אא"כ נעשה כל צורת המלאכה ע"י אחד, א"כ א"א לפוטרו כאן משום שנים שעשאוה, דהלא בנ"ד נעשה כל צורת המלאכה על ידו ומה לי אם נעשה ע"י כח אחד או ע"י ב' כוחות, דאף אם נעשה ע"י ב' כוחות מצרפינן להו כיון שאדם אחד עשה שתי הפעולות, וע"כ לא היו יכולין לתוס' לפרש טעם הפטור משום שנים שעשאוה, אלא מטעם אחר, דציור דזרק וקיבל גרוע יותר מאם נעשה ע"י שני אנשים, ראע"פ דבשנים שעשאוה ס"ל דמצרפינן להו אף לאחר שפטרם קרא מגזה"כ, מ"מ בזרק וקיבל י"ל דכשנעשה ע"י ב' כוחות לא מצרפינן להו, דהא תינח בשנים שעשאוה שפיר יש לצרף העקירה וההוצאה אל ההנחה, דהלא נעשו בהעלם אחד, משא"כ כאן רכשקיבלו עקרו מהילוכו, אם ננקוט דב' כוחות באדם אחד כשני בני אדם חשובים, יש סכרא דלא נצרפם, דמכח הזריקה היה עומד לנוח במקום אחד, וא"כ הרי לא נעשו בהעלם אחד וא"א לצרפם לחייבו על הוצאה, משא"כ אם ב' כוחות באדם אחד כאדם אחד דמי, ע"כ נעשו בהעלם אחד ושפיר יש לחייבו, ודו"ק.

בשיטת הרמב"ם ברין מפיהם ולא מפי כתבם

חיים שלמה שלאמאבין

ירושלים ע"ה"ק

במס' גיטין (ע"א ע"א) דרשין על פי שנים עדים יקום דבר, מפיהם ולא מפי כתבם, דאי אפשר לקבל עדותן מתוך הכתב אלא ע"י דיבור. והקשו הראשונים דא"כ האיך חותכין דיני ממונות ע"פ עדות שבשטר, הא הוי מפי כתבם. ועי' בקצה"ח (ס' כ"ח סק"ו) דמביא כמה שיטות בזה. הא', שיטת רש"י ובעה"מ, דכיון דאין כותבין שטר אלא מדעת המתחייב, כמ"ש התוס' (כ"ב ל"ט ע"ב בר"ה מחטה?), א"כ לא הוי מפי כתבם אלא מפי כתבו, והיינו מפי כתב המתחייב, וליכא חסרון דמפי כתבם אלא אי כותבין עדותן באיגרת ושולחין לב"ד, דבכה"ג ליכא דעת המתחייב. הב' שיטת הרמב"ן דלא שייך בעדות שבכתב מפי כתבם, דכיון דנכתב בנוסח שטר ויש לו תורת שטר, ה"ל כמי שנחקרה עדותן בב"ד, ולא שייך מפי כתבם אלא היכא דאינו בתורת שטר, וגוזה"כ הוא. הג' שיטת הרמב"ם (בפ"ג מעדות ה"ד) וז"ל, דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי העדים שנאמר על פי שנים עדים, מפיהם ולא מכתב ידן, אבל מדברי סופרים שחזותין דיני ממונות בעדות שבשטר אע"פ שאין העדות קיימין, כרי שלא תנעול דלת בפני לוי, עכ"ל. הרי מבואר דעת הרמב"ם דאף בשטרות איכא חסרון דמפי כתבם, ולא מהני אלא מדרבנן.

והנה דברי הרמב"ם הם לכאורה תמוהים מאד, כמו שכבר הקשה עליו הרמב"ן בספה"מ (בשורש השני, דף כ"ח ע"א), ועיקר הקושיות הם, דהאיך ס"ל לר"מ דעידו חתימה כרתי, דהא קי"ל דהמקדש והמגרש בלי עדים לאו כלום הוא, וא"כ להרמב"ם דלא חשיבא עדות כלל מד"ת, האיך מהני לר"מ העדות שבשטר לשוי' נירושין. וביותר קשה על הרמב"ם בעצמו שכתב (בפ"א מגירושין הט"ז) וז"ל חתמו בו שנים ונתנו לה בינו לבניה, הרי זה כשר, עי"ש, הרי דהרמב"ם פסק כדעת הר"ף בפרק המגרש (ברף מ"ז ע"ב מדפי הר"ף) דאף לפי ר"א עידי חתימה בלבד ג"כ מהני בדיעבר, ואמאי הא הוי מפי כתבם לשיטתו. ועוד דהאיך סמכינן באשה המוציאה גט לפנינו לומר שנתגרשה, וסומכין על זה ע"י עידי חתימה שבגט הא הוי מפי כתבם. ועוד דהא בהדיא איתא לעיל (ל"ז ע"א) דעדים החותמין על הגט הוי עדות מד"ת, דאיתא התם (ל"ד ע"ב) במשנה, דהעדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם, ובגמ' פריך מפני תיקון העולם, דאורייתא הוא דכתיב וכתוב בספר וחתום, ומשני דאתיא אליבא דר"א דאמר עידי מסירה כרתי, תקנו רבנן עידי חתימה מפני תיקון העולם, עי"ש. הרי מבואר להדיא דלר"מ ערים החותמין על הגט דאורייתא הוא, והא הוי מפי כתבם.

ועי"ש במגילת אסתר דמבאר ש' הרמב"ם, וכן כתב הב"ש (בס' קמ"א סק"ע) ועוד, דאה"ג דהגירושין אינו חל אלא מדרבנן, ועפ"י מה דאיתא לקמן (ל"ג ע"א) דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעיהו רבנן קידושין מיני, ושוב אינה

אשת איש אף מה"ת, והא דאיתא בגמ' דאורייתא הוא, לאו דוקא מדאורייתא, אלא כלפי תקנת ר"ג מקרי דאורייתא שהוא פסוק בגביאיים. ועי' בש"ך (בס"י כ"ח סק"ד) שהקשה ע"ז הרבה קושיות, ובעיקר דלשון דאורייתא דוקא הוא בכל המקומות, ועוד, עי"ש.

והנה עי' בחי' הגר"ח על הרמב"ם שם, דמבאר שי' הרמב"ם בדרך אחר, דלעולם ס"ל להרמב"ם כדעת הרמב"ן הנ"ל דלא שייך בעדות שבשטר מפי כתבם, דכיון דנכתב בתורת שטר אין זה כתב, ורק עדות בכתב פסולה, אלא דבזה נחלקו הרמב"ם והרמב"ן, דהרמב"ן ס"ל דכל השטרות יש להם תורת שטר ואין בהם חסרון דמפי כתבם, והרמב"ם ס"ל דלא כל השטרות יש להם תורת שטר, דלא מקרי שטר אלא שטר שנעשה לקנין כמו שטרי גיטין וקידושין ושטרי מקח כדאיתא בקידושין (כ"ו ע"א) דנכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף בשטר ובחזקה, וכל כה"ג כל השטרות שעושים חלות קנין יש להם תורת שטר, ואין בהם חסרון דמפי כתבם ואיכא עליהו דין שטר מה"ת. אבל שטר שנעשה רק לראי' בעלמא בזה דעת הרמב"ם דלא מקרי שטר, אלא עדות בכתב, ולא חלין אלא מדרבנן. ולפ"ז מיושב דעת הרמב"ם, דהרמב"ם בשכתב דדין שטר אינו אלא מדרבנן מיירי בשטרי הלואה כמ"ש כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, ושטרי הלואה אינן אלא שטרי ראי', ומש"ה איכא בהו חסרון דמפי כתבם, ולכן אינן חלין מדאורייתא. משא"כ גיטין דהוי שטרי קנין, שפיר חלין מדאורייתא, ומש"ה מהני עידי חתימה לר"מ בגיטין, וזהו דאיתא בגמ' דעדים הוותמין על הגט דאורייתא הוא.

והנה האחרונים תמחו על הגר"ח שכתב דשטרי הלואה אינן אלא שטרי ראי', ומביאים ראיות דשטרי הלואה הוין שטרי קנין, וכן כתב להדיא הקצת"ח (בס"י ס"ו סק"כ) על מה דפסקינן התם (בס"י ד) דשטרי הלואה קונין רק ע"י כתיבה ומסירה, ואיתא התם דשטרי מכר נקנה בכתיבה ומסירה, אבל שטרי ראי' של מכר אינו נקנה בכתיבה ומסירה, דראי' בעלמא הוא, ואי נימא דשטרי הלואה אינן אלא שטרי ראי', אמאי מצטריכין בהו כתיבה ומסירה, אלא ודאי מוכח מזה דשטרי הלואה הם שטרי קנין, שהרי השטר מחייבו עי"ש. וא"כ האיך כתב הרמב"ם דשטרי הלואה אינן אלא מדרבנן, דאיכא בהו חסרון דמפי כתבם, הא הוין שטרי קנין, ובשטרי קנין ליכא חסרון דמפי כתבם לפי"ד הגר"ח. ועוד יש לדקדק בדברי הגר"ח, דלפי דבריו אמאי לא מחלק הרמב"ם בין שטרי ראי' לשטרי קנין, וכתב מסתמא דרך בשטרי ממון תקנו חז"ל דמהני כדי שלא תנעול דלת.

ואשר ע"כ אפשר לומר מהלך אחרת בדברי הרמב"ם, ולפ"ז יתיישבו כל הקושיות, והוא דלפי"ד הגר"ח ס"ל להרמב"ם דהחילוק הוא בעצם השטר, דהיינו דבשטר ליכא חסרון דמפי כתבם, ושטרי קנין מקרי שטר, וחלין מדאורייתא, ושטרי ראי' דלא מקרי שטר, חלין רק מדרבנן, וגיטין דהוי שטרי קנין חלין מדאורייתא. אמנם לכא' י"ל דהרמב"ם באמת לא ס"ל כהרמב"ן דבשטר ליכא חסרון דמפי כתבם, רק ס"ל דאף בשטר איכא חסרון דמפי כתבם, דאין נפ"מ בין

שטר לכתב בעלמא, ולפ"ז ג"כ אין חילוק בין שטרי קנין לשטרי ראי', דהא אף בשטר איכא חסרון דמפי כתבם. אלא דהרמב"ם ס"ל דהחילוק הוא בהעדים, דהיינו דחלוק ביסוד הדין אי העדים באים לקיום הדבר או דבאים לראי', דהיינו דאי באים לקיום הדבר כגון בנידושין וקידושין אליבא דר"מ, דהעדים החותמין על הגט באין לעשות חלות הנידושין, ובלי העדים אי אפשר להנידושין לחול, דגויה"כ הוא דילפינן דבר דבר מממון דבכל דבר שבערה צריכין ב' עדים לקיום הדבר, בכה"ג י"ל דליכא חסרון דמפי כתבם, משא"כ לפי ר"א דעידי מסירה כרתי, והעיד מסירה עושין חלות הנידושין, והעדים החותמין על הגט הם רק לראי' בעלמא מפני תיקון העולם, או איכא חסרון דמפי כתבם, דהחסרון דמפי כתבם הוא רק אי העדים חותמין לראי', אבל אי חותמין לקיום הדבר ליכא חסרון דמפי כתבם.

ונמצא דתלוי בפלוגתא דר"מ ור"א כנ"ל, דלר"מ באין לקיום הדבר, ולר"א באין רק לראי', ואה"נ דלפי ר"א לדעת הרמב"ם דמהני ג"כ עידי חתימה לבר, אינו רק מדרכנן, וכל דמקדש וכו'. ואף דעצם הגט הוא שטר קנין כמ"ש הגר"ח, מ"מ ס"ל להרמב"ם דאין נפ"מ בהשטר, דאף אי הוי שטר קנין ונקרא שטר, אכתי איתא הפסול דמפי כתבם, דאף בשטר איכא חסרון דמפי כתבם, רק אי העדים באין לקיום הדבר י"ל דליכא חסרון דמפי כתבם.

וההסבר לחלק כן י"ל עיפמ"ש החתם סופר בגיטין (דף ג' ע"א, בד"ה בדין הוא) וז"ל, דמה שהקפידה התורה מפייהם ולא מפי כתבם, היינו לבוא להעיד לפני ב"ד על שום דבר, דאינו דומה אם יחקרו וישמעו מה שמוצאים מפייהם, ויבורר האמת מן השקר, אבל אם יכתבו יכולים להמתיק שקר תחת קן הקולמוס, וע"כ מפייהם ולא מפי כתבם, עכ"ל. (וכ"כ ג"כ לקמן בדף ל"ו ע"א, ובדף ע"א ע"א). הרי מבואר דכל החסרון דמפי כתבם הוא, דלא מבואר עדותן כל צרכן מתוך הכתב. ולפ"ז פשוט לכאורה דלא שייך החסרון דמפי כתבם רק בעידי ראי', שכל ביאתם הוא רק לראי', ומש"ה פסול מפי כתבם, דלא הוי ראי' מעלייתא, דב"ר אינן יכולין לחקור מתוך הכתב ולידע אם האמת אתם או לא, משא"כ בעידי קיום, דאין באין לראי' כלל רק לקיום הנידושין, לא שייך כלל הפסול דמפי כתבם, דאע"ג דב"ד אינן יכולין לחקור מתוך הכתב היטב, מ"מ בעידי קיום לא בעינן שיהא אפשר לברר אח"כ המעשה, וכמו שכתב בספר קובץ שיעורים בב"ב (סי' ק"ז) דהא דצריך עדים לקיום הדבר, אין הטעם כדי שיהא אפשר לברר אח"כ המעשה, רק גויה"כ דאי אפשר לנידושין וקידושין לחול בלי שני עדים, דילפינן דבר דבר מממון. ומביא ראי' ממש"כ בקצוה"ח (סי' נ"ב סק"א) בשם המהר"ט, בעדים שעברו על החרם בשעת קידושין, שהי' חרם בכמה קהלות ישראל, שלא ימצא שום עד בקידושין אם לא יהי' שם החכם מרביץ תורה בקהל והפרנסים, דאי נימא שנפסלים רק אחר הקידושין, הקידושין כשרים. ואף דלברורי מילתא יהיו פסולים, שעברו על החרם, והעובר על החרם פסול לעדות, אלא ודאי מוכח כנ"ל, דבעידי קיום לא בינן שיהא אפשר לברר אח"כ המעשה. וא"כ פשוט לכאורה דלא שייך הפסול דמפי כתבם בעידי קיום, לפי"ד החת"ס הנ"ל דכל החסרון דמפי כתבם הוא

דאי אפשר לברר היטב המעשה אח"כ, דבעידי קיום כיון דלא בעינן שיהא אפשר לברר אח"כ המעשה, לא שייך הפסול כלל, ודו"ק היטב.

ולפ"ז יתיישב שיטת הרמב"ם כמין חומר, דהרמב"ן הקשה על הרמב"ם מהגמ' ברף ל"ו דמקשה הגמ' דעדים החותמין על הגט דאורייתא הוא, ולדעת הרמב"ם הוא רק מדרבנן, אמנם לפי הנ"ל מיושב היטב, דהגמ' בההו"א נקט דהמשנה אתיא כר"מ, דסתם משנה ר"מ היא, ומש"ה הקשה הגמ' דהאיך אמרינן דעדים החותמין על הגט הוא רק משום תיקון העולם, הא לפי ר"מ דאורייתא הוא, דאף לשי' הרמב"ם דאיכא חסרון דמפי כתבם אף בשטר, מ"מ לר"מ דבאים לקיום הדבר ליכא חסרון דמפי כתבם כנ"ל, ושפיר הוי מדאורייתא, וע"ז מתרץ הגמ' דאתיא אליבא דר"א דעידי חתימה כרתי, ותקנו רבנן עידי חתימה מפני תיקון הועלם, ואה"נ דלר"א העידי חתימה אינן חלין מה"ת, רק מדרבנן, דכאין רק לראי'.

והא דמביא הגמ' ראי' דמדאורייתא הוא מהפסוק דוכתוב בספר וחתום, צ"ל דר"א ס"ל דכיון דהוא רק פסוק בנביאים אין לו דין דאורייתא, ור"מ ס"ל דפסוק בנביאים יש לו דין דאורייתא, והיינו דר"מ ור"א לפי שיטתם צריכין בהכרח לומר כך, וכן פי' במרגניתא טבא שם על הרמב"ם, עיי"ש. ולפ"ז אליבא דר"א לדעת הרמב"ם דמהני עידי מסירה, אינו חל רק מדרבנן, וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, וכמ"ש המגלת אסתר והב"ש, והא דהקשה הש"ך עליהם דבגמ' איתא דאורייתא הוא, והלשון דאורייתא דוקא הוא, מיושב שפיר כנ"ל, דהגמ' אזיל התם אליבא דר"מ, ודו"ק.

ועפ"ז מיושב ג"כ קושית האחרונים לפי מהלך הגר"ח הנ"ל, שהקשו דהלא שטרי הלואה הויין שטרי קנין, ואמאי כתב הרמב"ם דבשטרי הלואה איכא חסרון דמפי כתבם, ולפי הנ"ל אתי שפיר, דאה"נ דשטרי הלואה הויין שטרי קנין, מכל מקום אין נפ"מ בהשטר רק בהעדים, ובשטרי הלואה הגם דעצם השטר הוי שטר קנין, מ"מ העדים החותמין על השטר הלואה הויין עידי ראי' ולא עידי קיום, דאין עושין שום חלות בעדותן, רק חותמין לראי' בעלמא, ומש"ה שפיר איכא חסרון דמפי כתבם בשטרי הלואה ג"כ, ומש"ה תקנו רבנן דמהני שטרי הלואה כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, ודו"ק.

ולפי הנ"ל מיושב ג"כ קושיא האחרת שהקשינו לפי מהלך הגר"ח, דלדבריו אמאי לא מחלק הרמב"ם בין שטרי קנין לשטרי ראי', רק כתב בסתמא דבשטר איכא חסרון דמפי כתבם. ולפי הנ"ל אתי שפיר, דהרמב"ם פסק כר"א, ולכתתילה מצריכינן עידי מסירה מלבד העידי חתימה, רק בדיועבד מהני בעידי חתימה בלבד וכנ"ל, ונמצא דעפ"י הרוכ העדים החותמין על הגט הם רק לראי' בעלמא, ויש להם רק דין עדות דרבנן, ומש"ה כתב הרמב"ם בסתמא דבכל שטרות איכא חסרון דמפי כתבם, כיון דפוסק כר"א.

עולת שבת בשבתו

חקת

זאת חקת התורה. ודקדקו המפרשים דהול"ל זאת חקת הפרה, מהו זאת חקת התורה. וי"ל הכוונה, דמבואר בספה"ק זרע קודש בריש פרשתינו, כי מה שנעלם מאתנו טעם פרה אדומה, הוא על ידי שנגזר האור שברא הקב"ה ביום ראשון, ובה האור יכולים להשיג סוד פרה אדומה, שהרי אמרו ז"ל שבאור הזה הביט בו אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו, ולעתיד כשיתגלה אותו אור, כמו שאמרו ז"ל, שנגזר השי"ת אותו האור לצדיקים לעתיד לבוא, אז נשיג הטעם של פרה אדומה, עכרה"ק. והנה בספה"ק דגל מחנה אפרים בפרשת בראשית (בר"ה וירא אלקים את האור כי טוב), הביא מה דאיתא במדרש שנגזר הקב"ה את האור לצדיקים, וכתב ששמע מזקינו הבעש"ט זי"ע, היכן נגזר האור ההוא, ואמר שהשי"ת נגזר בתורה, ולכן משתמשים הצדיקים שבכל דור ודור באור ההוא, היינו על ידי התורה, שיש בה אותו האור, יכולים להסתכל בו מסוף העולם ועד סופו, עיי"ש. ועפ"ז מובן היטב הלשון זאת חוקת התורה, דבא הכתוב להורות לנו שסוד פרה אדומה נוכל להשיג על ידי לימוד התורה, כי אותו האור אשר יכולים להביט בו מסוף העולם ועד סופו, נגזר הקב"ה בתורה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בלק

איתא במס' בבא בתרא (ס' ע"א) לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון, מנא הני מילי, א"ר יוחנן דאמר קרא וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל, מה ראה, ראה שאין פתחיהם מכוונים זה לזה, אמר ראויים הללו שתשרה עליהם שכינה. ויל"ד א"כ אמאי דייק קרא וירא את ישראל שוכן לשבטיו. ויש ליישב כוונת הפסוק, דבאמת יש ב' טעמים מדוע ראוי להיות אין פתחיהם מכוונים זה לזה, חדא משום היוק ראי' כדאיתא שם בנמרא, והשנית משום צניעות, והנפקותא בין ב' טעמים הללו, דאם הטעם משום צניעות, אז ברין הוא שתשרה שכינה עליהם, אמנם אם הטעם משום היוק ראי' וכוונתם רק להנאתם ולטובתם, מדוע יהיו ראויים לברכה.

והנה יש להוכיח דהטעם הוא משום צניעות, דהנה שבט יוסף אין עין הרע שולטת בהם, וממילא לא שייך אצלם היוק ראי', ומאחר שמצינו שעכ"ז הקפידו שלא יהיו פתחיהם מכוונים זה לזה, ע"כ דאין הטעם משום היוק ראי' רק משום צניעות, ומסתמא גם שבטים אחרים עבדו כן משום צניעות. אמנם הוכחה זו היא רק אם שבט יוסף הי' שוכן בפני עצמו, אז עכצ"ל דהטעם הוא משום צניעות, אבל אם כל השבטים היו שוכנים בערבוביא, עדיין י"ל דהטעם הוא משום היוק ראי', ואי דבשבט יוסף לא שייך טעם זה כאמור, מ"מ כיון דהיו שוכנים בערבוביא,

ובשאר שבטים שייך הטעם משום היוזק דאיי, לכן הקפידו כולם שלא יהיו פתחיהם מכוונים זה לזה. וזה"ל וירא את ישראל שוכן לשבטיו, שכל שבט ה' שוכן בפני עצמו, ואעפ"כ היו פתחיהן אין מכוונים זה לזה, אף אצל שבט יוסף, וע"כ דהטעם הוא משם צניעות, ולכן שפיר דאווים שתשרה שכינה עליהם. (הגאון מוה"ר שמחה הכהן רפאפורט אבר"ק לובלין זצ"ל)

שבעה עשר בתמוז

בהפטרה לתענית ציבור. אשרי אנוש וגו' שומר שבת מחללו וגו' כי כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' ובני הנכר הנלוים על ה' וגו' כל שומר שבת מחללו ומחזיקים בכריתי, והביאותים אל הר קרשי (ישעי' נ"ו). ויש לדקדק דבתחלה אמר, שומר שבת מחללו, והדר אמר לסריסים אשר ישמרו את שבתותי, ושוב אמר ובני הנכר הנלוים על ה' וגו' כל שומר שבת מחללו וגו'. וקשה קראי אהרדי (רמשני מלשון שבת לשבתותי). גם יל"ד כן במס' שבת ק"ח ע"ב, אמר ר' יוחנן אלמלי שמרו ישראל שבת אחת אין כל אומה ולשון שולפת בהן, ומיד סמוך לו אמר ר' יוחנן אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלין. ויש להקשות דברי ר' יוחנן אהרדי, למה בתחלה אמר שבת א' ואח"כ ב' שבתות.

לזה אני אומר דחדא מתורץ באידך, דבתחילה אמר נגד האיש הישראלי היחיד, ראשוי אנוש שומר שבת מחללו, ר"ל שמשמר שבת ראשונה מאז הוחל להיות בר קיום שבת, שישמור שבת ראשונה. ושוב אמר נגד הכלל ישראל, אחרי אשר בעונינו כבר חיללו שבת, לא יספיק שמירת שבת אחת, לזה אמר, אשר ישמרו שבתותי, דהיינו ב' שבתות, ואז מיד נגאלין. ושוב אמר על בני הנכר הנלוים על ה', דהיינו הגר המתגייר, כל שומר שבת מחללו, אפילו בשמירת שבת א', יוכה לזהביאותים אל הר קרשי וגו'.

והן הן מאמרי ר' יוחנן, אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא הי' אומה ולשון שולפת בהן, ומייתי קרא דויבא עמלק על שלא שמרוהו, והשתא שלא שמרוהו, עכ"ז אמר ר' יוחנן אלמלי שמרו שתי שבתות, אף אחרי שלא שמרו שבת ראשונה, אפ"ה מיד היו נגאלין, כי שמירת שבת ראשונה של כל ישראל, הי' מתקן החילול, ושמירת שבת השני, הי' מביאם לגאולה שלימה בב"א. (הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל)

פנחס

במדרש רבה, פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, אמר הקב"ה ברין הוא שיטול שכרו. וצריך ביאור להבין הכוונה. וי"ל דאיתא במדרש (פרשת תשא) עה"פ יר ליד לא ינקה רע, דצדיקים כשעושים מצות אין מבקשים מתן שכרם מיד, כי רוצים

(א) הובא בשמו בספר עשרת צבי (לכוב תקס"ד) מאת חתנו הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק הלברשטאט זצ"ל, בחידושו למס' בבא בתרא.
(ב) הועתק מכת"ק.

להנחיל זכותם לבניהם כשיצטרכו לזכות אבותם, כמו שמצינו אצל האבות, שלא בקשו מתן שכרן של מצות, כדי שיהיו זרעם נמלטים באומנם זכור לאברהם ליצחק ולישראל, ע"ש. נמצא שאם היו האבות בטוחים שבניהם יהיו צדיקים כמותם, ולא יצטרכו לבקש על המלטה בשביל זכות אבותם, אז שפיר היו מבקשים מתן שכרם מיד. והנה איתא בגמ' (ב"מ פ"ה ע"א) אמר ר' יוחנן כל שהוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב התורה לא פוסקת מזרעו לעולם. ולפי"ז יובן היטב דברי המדרש הנ"ל, דמאחר שאמר הכתוב פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שהי' פנחס כבר דור השלישי של תלמידי חכמים וצדיקים, א"כ בטוח הי' שלא ימוש התורה מפיו זרעו ויהיו כולם צדיקים, לכן בדין הוא שיטול שכרו מיד.

(הגאון מוה"ר משה קרעמער אבד"ק ווילנא זצ"ל)

דברים

ה' אלקיכם, ההולך לפניכם וגו' באש לילה לראותכם בדרך אשר תלכו בה ובענן יומם. י"ל כי ידוע אשר בגלות המד הזה צריך זהירות יתירה, כי האויר מטמא, משא"כ בזמן שביהמ"ק הי' קיים לא הי' האדם צריך לסגנון כל כך, כי הי' לנו קרבנות ונביאים ואורים ותומים המעוררים אותנו לעבודת הקודש, משא"כ בגלות צריך הקב"ה לפעמים לעורר את ישראל על ידי צרה ח"ו למען יתנו לב לשוב. לזה אמר, באש לילה, היינו בגלות הדומה ללילה, מעורר הקב"ה לפעמים באש, דהיינו על ידי יסורים, כדי לראותך הדרך אשר תלכו בה, לעורר את הלב, ובענן יומם, דהיינו בזמן הגאולה על ידי ענן, בנחת, וק"ל.

(הגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא זצ"ל)

ג) הובא בשמו בספר ראש יוסף על אגרות הש"ס (קישן תע"ז) מאת חתנו הגאון מוה"ר יוסף אבד"ק סעליץ זצ"ל, בחידושו למס' מנחות דף נ"ג.
ד) הועתק מכת"ק והגיע אלינו מאת הרב המפורסם מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. ישא ברכה מאת ד'.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

קמו) הגאון מוה"ר אליהו הכהן איתמרי זצ"ל כותב בספרו אנדת אליהו על הירושלמי במס' מעשר שני פרק ד' הלכה א' בזה"ל: בהיות שראיתי כמה חולקים בענין תענית שבת, יען שאין עתה בקיאיין בחלומות, ויש חלומות שנראים רעים ואדרבא הן טובים, והדבר בהפכו וכו', ואם אמרו רז"ל להתענות תענית חלום בשבת, הוא בזמנם שהיו בקיאיין בחלומות וכו'. לכן כל הבא אלי לשאול ממני על תענית חלום בשבת, אני אומר לו שלא יתענה, אלא יתענג בשבת באכילה ושתיה, ובתנאי שלא ידבר כל היום עם שום אדם בעולם, כי ברוב דברים לא יחדל פשע, וישב ויקרא כל ספר תהלים מתחלתו ועד סופו, ולמחר יתענה אם ירצה, דמה דאמרו וכו' ביום, זהו כשהיו בקיאיין בחלומות כדפרשנו, גם יתן צדקה כפי השגת ידו, כדי שאם החלום טוב, כדי שיתקיים, ואם רע ח"ו, כדי שבזכות כל זה שעושה, יתבטל, עכ"ל.

קמו) הגאון מוה"ר יצחק קארו זצ"ל כותב בסוף ספרו תולדות יצחק עה"ת בזה"ל: אמר המחבר, במקצת ענינים כתבתי בזה החיבור, כשהי' בעיני ענין מחודש ונאה, "זה ענין חשוב", וזה אינו לגאווה חלילה, אלא שכוונתי, שחכמים ומשכילים וכל יודע ספר, יעיין בזה החיבור בשבתות פירוש הפרשה, לזכותם ולזכות את נפשי, ולפי שספרים רבים וחבורים לחכמים ולמשכילים ולבעלי בתים יקרים, אולי ישכחו ולא יעיין בזה החיבור, כשידעו שאומר "זה ענין חשוב", ברצון או בהכרח ירצו לעיין מה הוא הענין החשוב הזה, ונמצאתי בזה זוכה ומזכה את הרבים, עכ"ל.

קמח) הרישב"א בחידושו למס' מועד קטן דף י"ז ע"א כותב בזה"ל: מכה בנו הגדול וכו', נראים הדברים דלא גדול גדול ממש, אלא הכל לפי טבעו, שיש לחוש שיתרם כנגדו בדיבור או במעשיו, כי אפילו לא יהא בר מצוה, אין ראוי להביאו לידי מכה או מקלל אביו, שלא ישתדלנו בדברים, ומשום דאורחא דמילתא דבגדול שכיח כי האי, נקט גדול, עכ"ל.

קמט) הגאון בעל אור החיים הקדוש זצ"ל כותב בספרו ראשון לציון בספר משלי עה"פ חכמות בחוץ תרונה, בזה"ל: ספרו לי על חד בדרא ה"ה הרב משה אלשיך ז"ל, כי באותו זמן שהי' מתעסק בצרכי הגוף למצוא טרף, באותן שעות חיבר פי' על התורה כולה, כי ידיו היו עסקניות, ומחשבותיו חכמניות בתורה, עכ"ל.

קנ) הגאון מוה"ר חיד"א זצ"ל כותב בספרו דברים אחרים דרוש כ"ג (קרוב לסופו) בזה"ל: הרבנים בעה"ק צפת ת"ו בדורו של האר"י זצ"ל, כמעט היו כדור האמוראים, עכ"ל.

תעודות וסמיכות*

רט.

ויהי דוד לכל דרכיו משכיל בדרכי תורה ויראה, ה"ה אהובי תלמידי הב' המופלג, מלא פלג, חרוץ ושנון, זית רענן, כ"ש כ"ה דוד רייכמאן נ"י, הנה ישב פה בבית מדרשי לערך ז' חדשים, עמד וימורד ברוחב שכלו הרבה סוגיות והלכות, ואסף מלא חפנים ממין שחקים ומדגן שמים לחם אבירים לשובע נפשו, וגם דלה דלה מבאר מים חיים חפרוה שרים לרוות תלמי לבו הצמאים מפלגי התורה ויראה, ועתה נכסוף נכספה נפשו לשוב לארץ מולדתו, ולכבד אביו אשר עמל ויגע בו ללמדו ספר ולהביאו עד הלום, על כן אמרתי כבד אכבדהו נגד זקני עמו ביקר תפארת בחורים, לקרוא אותו בכל דבר שבקדושה מיום אפריזו והלאה בשם מוריני רב ר' דוד, ויהי ד' אלדיו עמו יחזיק ויעל על במתי התורה ויראה, ואל יפן לבו אחורנית להשליך אמת ארצה ולהמיר כבודו בלא ויעיל, רק יחזיק במוסר ואל ירף מלהגות באמרי שפר בתורת אל כל היום, וסוף הכבוד לבא, וחפץ ד' בידו יצליח, ויברכהו לנצח.

הכ"ד לכבוד תלמידי הותיק, פה פעלעדיהאז יום ד' פ' נשא תרכ"ד לפ"ק.
[יצחק גליקא]

רי.

ב"ה.

ה"ה הבחור החשוב היקר כש"ת כ' יששכר דוב המכונה בער נ"י מילדי פה, זה זמן זמנים אשר אני מכיר, ועכשיו ביותר, כי הולך ישר הוא, ומגזע ישרה, אשר יש לקוות שיעשה פרי ויהי לאיש גבר ירא ה', וגם נתגדל על כרכי התבונה בתורת ה', אף שמעת ה' לאיש הוכרח להפסיק באמצע הפרק, מחמת עסק משא ומתן, מ"מ כוחו עמד בו ומעמו לא פג. לזאת כעת אשר הגיע עת דורים להיות לו לתהלה ותפארת, אמרתי הרימותי בחור מעם, אשר יקרא לכל דבר שבקדושה בשם החבר ר' יששכר דוב בן החבר ר' משה, אשר בזה יתכבדו אנשי יראי ה'.

נכתב ווערפעליט ב' בהעלותך תרי"א לפ"ק.

הק' זאב וואלף טענינבוים חו' בק"ק הנ"ל ואנפי' יע"אב)

(* שתי תעודות הללו הועתקו מכת"ק והגיעו אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד הדגול והמדומם מו"ה שאול הומטערער נ"י מאנטווערפן. יעלהו השי"ת על גפי מרומי ההצלחות.

א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"ס עמוד י"ז.

ב) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ד עמוד כ"ח.

בנין ביהכ"נ בעיר מיקלאש בשנת תר"ב לפ"ק

בע"ה.

שפת אמת תכון כי זה איזהו שנים העמסנו עלינו עול רב לבנות בית הכנסת לתפלה פה ק"ק יצ"ו, וד' עלנו יגן ונוכה לעלות לציון ברינה מהרה, ונעשה אסיפה גדולה בבית המדרש ביום א' ה' רחנוכה ער"ח טבת דהאי שתא תר"ב לפ"ק, ונמנו וגמרו שיעשה הבימה אצל ארון הקודש, רק אם יורה הרב אב"ד מו"ה יששכר המכונה בער נ"י בן לאותו צדיק הרב מו"ה סיני זצ"ל שיש איסור לעשות כך, שכה יהי' וכה יקום.

ובא ה"ה הרב אב"ד נ"י בעצמו לבית המדרש במעמד ומצב ראשי עם ויחידים סגולה, והורה שע"פ הש"ע אי אפשר להגיד איסור, וכאשר מבואר בכסף משנה הלכות תפלה פ"א הלכה ג', אך איכא איסור גמור ע"פ משנה, ולא רצה לגלות המשנה זו, מטעם שביארו במשנה דמס' ע"ז פ"ב מ"ה ובתוס' יו"ט שם שמביא בשם המדרש רשיר השירים, ע"כ.

ונתהוה מריבות וקטטות בקהלתנו יצ"ו, ונעשה שוב אסיפה ביום א' ג' אדר שנת ה"ל, ואמרו להרב הנ"ל נ"י שאין כוונתם בזה להעמיד הבימה אצל ארון הקודש [להתדמות] לחדשים שמקרב באו שלא שערום אבותנו ועברו על לא תתגודדו, ומשנים [מנהגי] ישראל שקורין כעת קאהר-שולין, ורק שאם יעשה אצל ארון הקודש ידוויחו המקומות בבית הכנסת, יען שכבר נעשה יסוד לבנין ומדה קומתה לחומה סביבה, ואי אפשר להרחיב עוד הבנין.

ואז גילה הרב הנ"ל נ"י טעמיו ממשנה דסנהדרין פ"ח מ"ה ובפרה פ"ג מ"ד, ויעוין ש"ס ריש יומא ושבת דף י"ב ע"ב, וברמב"ם הל' ממרים פ"א הלכה ב', שמי שחולק על התקנה דסנהדרין שעשו בפרה אדומה שלא יהי' שני כתות בישראל,

(א) דבר זה הועתק מכת"ק הגאון מוה"ר יששכר בער אבד"ק מיקלאש זצ"ל, (כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קע"ח עמוד י"ח), המונח באוצרו הטוב של ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

וראו לציון בזה, כי אף שכני הקהלה חתמו על כתב הנוכחי וקבלו על עצמם שלא לשנות מנהגי ישראל לכל הפחות במשך מאה שנה, אמנם למעשה, כשעברו רק עשרים שנה, דהיינו כשנפטר רבם הגאון מוה"ר אהרן דוד דייטש אבד"ק יארמוט זצ"ל בספרו שו"ת גורן עצמם, כמו שכתב הגאון מוה"ר אהרן דוד דייטש אבד"ק יארמוט זצ"ל בספרו שו"ת גורן דוד חלק או"ח סוף סי' ז' וז"ל: בק"ק מיקלאש כשבנו הבהכ"נ זה יותר מחמש ועשרים שנים, הי' שם מחלוקה בעבור הבימה, ובאו המתחדשים והבטיחו וכתבו בחרם ובשבעה כי מאה שנים מחוייבים לנהוג בבהכ"נ המנהגים הישנים, למען יתוצו הכשרים ולא יהי' להם מחלוקת ודין ודברים על ככה לא לפני דייני ישראל ולא כערכאות, וחשבו הכשרים שויתרו בזה מאה שנים, וכמעט שנפטר הגאון הזקן מו"ה בער זצ"ל האב"ד שם, מיד תקנו להם הקאהר-שוהל בכל מנהגי, ולא חשו המתחדשים כלל וכלל למה שקבלו הדברים בחרם ושבעה שלא לשנות ממנהגים מאה שנים, עכ"ל.

עובר בלאו ועשה, יעו"ש, ובשור"ת נודע ביהודה שחיבר הגאון מפראג במהדורא תנינא סי' י"ח לחלק או"ח. ועבור זה קבלו עליהם כל בני האסיפה הנ"ל, באלה ובאיסור על דעת הרב אב"ד מהור"י נ"י בלי התרה בעולם, שלא לשנות בבית הכנסת החרשה אשר אנו בונים עד כלות מאה שנים מעניני סידור התפלה והמנהגים שנהגו אבותנו מימי קדם בעניני התפלה עפ"י הש"ע, ושלא לרמות להם כמבואר בפנקס הקהל נומרא 46, ובאו על החתום הנניד ראש הקהל הנכבד ה' איצק דינר, והממונים על בנין בית הכנסת, וכראשם הנכבד ה' שמואל דינר ושבעה טובי העיר, ויען שיהי' בקשר אמיץ מרוב בני [העיר]. באנו על ההתום לאשר ולקיים דבריהם הנאמרים שם שיהי' גם באופן המועיל ע"פ חוקי הקיד"ה.

מכתבים אל המערכת

כ"ה. כ' אייר תשנ"ו.

לבעלי הכרם חמד אשר לשלמה יצ"ו.

שלו' וברכה.

א) בקובץ קפ"ד (עמוד ל"ו ואילך) „בענין תפילה בשאר לשונות“, דן גם בענין אמירת „יקום פורקן“ ביחיד. ובמקו"א הארכת, שכשו"ע אדמו"ר (סי' ק"א אות ה') מביא להאי דינא שהיחיד לא יתפלל אלא בלשון הקודש לפי שאין מלאכי השרת מכירין בשאר לשונות והיחיד צריך מלאך מליץ לקבל תפילתו, ואילו בסידורו כתב אדמו"ר שרק את ה„יקום פורקן“ השני לא יאמר היחיד.

ונראה לחלק בפשיטות בין „יקום פורקן“ לבין שאר התפילות שנתקנו בל' ארמי, והוא שבקשת „יקום פורקן“ אינה כנדר תפילה כלל, אלא כנדר ברכות ואיחולים למרנן ורבנן, ומאחר ואין בה שום לשון של פניי' ישירה אל הקב"ה, לפיכך אין נזקקים למלאך מליץ. ובכנון דא לא מצינו שיש ליחיד להמנע מלהזקק ללשון ארמי, ולכן יכול אדם לברך את רעהו „ברוך מתיידך לשלם“, ואף במסבטע של ברכות שאין בהן אמירה לנוכח לקב"ה: „ברוך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא דארעא“, או „ברוך רחמנא כו' מרא דהאי פיתא“.

ומפורש מצינו חילוק זה בשו"ע אדמו"ר (סי' קפ"ד אות י"ד): ונוהגים לומר יקום פורקן ... אין זה תחינה אלא ברכה. (ואע"פ שיש דברים הנאמרים באותו סגנון והם תפילה, ככנמ' שבת י"ב ע"ב, המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל, וראה ברש"י שם).

ב) בקובץ קע"ח (עמוד מ"ד ואילך) הביא הרה"ג מהר"ח סופר דונמאות לשינויי פירושים בתלמוד הנובעים משינויי הקריאה, והוסיפו על דבריו בקובץ קפ"ד (עמוד מ"ט אות כ"ו) מחידושי הריטב"א ל"ב"מ (דף ע"ד ע"ב), שיש מפרשים כיצים בציר"י, ויש מפרשים כיצים בחיריק (כלשון „כיצה“ האמור באיוב ח', י"א).

וראה עוד ער"ז במשנה שבת (פרק ב', ד') לא יקוב אדם שפופדת של ביצה, ופירש הרע"ב „קליפה הקשה העליונה שהביצה מונחת בתוכה“, היינו כיצה, אך הנרעק"א בהגותיו שם הביא מהמהר"ל (בסוף הליקוט) שהוא קנה אגס „כיצה פירוש בריכה שגדלים בו קנים“, היינו כיצה (והביא שם הנרעק"א מלשון הכתוב באיוב שם).

ג) בקובץ קפ"ד (עמוד נ"א אות ב') הביא מאגרת התשובה שבס' התניא, שצריך לצום ג' פעמים כנגד החטא אם חטא אפילו אלף פעמים, וצ"ע מקורו (עכ"ל בקובץ שם). - והנה

הלשון „אפילו אלף פעמים“ אינו נמצא כלל בתנאי, אלא „עשר או עשרים פעמים“, (ואף שאין בזה נפק"מ לעניינו, אבל עכ"פ אין לשנות מלשוננו הק'). ובפרט שבפירושי התנאי תלוי במספר זה תלי תלים של דיוקים – ראה בליקוט פירושים בעריכת הרה"ח ר"א ח'טריק, עמוד קכ"ט ואילך).

וגם אין זה חידושו של בעל התנאי, אלא – כלשונו שם – זו „ההכרעה המקובלת בזה“. ועד"ז כתב במהדורא קמא של אגרת התשובה: „וקבלה בדינו מרבותינו ז"ל, שאפילו מי שעבר עבירה אחת כמה פעמים, די להתענות שלשה פעמים כשיעור אשר מבואר בספריהם לכל חטא ועון אשר יחטא“. ובתנאי שם ממשיך ואומר: והטעם הוא עפ"י מ"ש בזה"ק סוף פרשת נח (דף ע"ג ע"ב) כיון דחב בר נש קמי קודב"ה זמנא חדא עביד רשימו כו' זמנא תליתאה אתפשט ההוא כתמא מסטרא דא לסטרא דא כו', לכך צריך מספר הצומות ג"כ ג' פעמים וכו', עכ"ל.

ולכאורה נראה שהראשון שנקט בדיעה זו, הוא רי"ל פוחאויטשר בספרו דברי חכמים (האמבורג תנ"כ, שער התשובה דף כ"ג, ג"ד): וצריך אתה לדעת, שאם חטא אדם חטא א' אפילו ק' פעמים וקיים דרכי התשובה כמ"ש, אין צריך לקיים הסיגופים והתעניות המסודרים לאותו החטא יותר מנ' פעמים. והוא מוכח ממ"ש זוהר פ' נח ... כיון דחב בר נש ... זימנא תליתאה אז אתפשט ההוא כתמא מסיטרא לסיטרא כדין כתיב נכתם עונך לפני ... וכן הוריתי למעשה לכמה אנשים אשר יראת ה' נגע בלבם ונתחרטו על עונם חטאת געוריהם ורצו לנהוג סדר הסיגופים ותעניות כמ"ש הרוקח וכתבי האר"י, ומענה בפיהם שאם ירצו לקיים כפי אשר מסודר לאותם החטאים על כל פעם ופעם זה אי אפשר, כי רבו פשעיו לאין מספר בכמה מני חטאים שונים ומשונים. ולמען שמו הגדול ושלא לנעול דלת בפני בעלי תשובה, נודקתי לדבריהם להורות להם הדרך ולכן בה לפי עניות דעתי, והוא כמ"ש שאין צריך לסיגופים יותר מנ' פעמים לכל חטא, והסכימו לדברי המאורות הגדולים חכמי גאונים אב"ד ור"י דראשי קהילות קדושות ליטא יצ"ו ושאר גדולי הרבנים חכמי ישראל, עכ"ל.

ובספרו כבוד חכמים (ויניציאה ת"ס, דף ל"ו, ב') כותב ג"כ כנ"ל, ומסיים: והנראה בעיני כתבתי למען שמו הגדול ושלא לנעול דלת בפני בעלי תשובה, והסכימו לדברינו חכמי גאונים וראשי הקהלות ליטא יצ"ו בעת התוועדות המדינה שהי' אז, ושאר גאונים וגדולי ישראל שהיו אז שם, עכ"ל.

גם ההסכמות לספריו ניתנו מ„הרבנים דחמשה ראשי קהלות מדינת ליטא בההתוועדות קודש ק"ק חאמסק" בשנת תנ"א, רבני ד' קהלות ליטא בוועד חאמסק תל"ט, רבני ד' ארצות פולין בוועד יערסלב שנת ת"ס.

הכרעה זו על סמך דברי הוזה"ק הנ"ל, אמורה גם בס' יסוד התשובה (בפרק י"א המובא בדברי הישמח משה שעליו סובבים דברי הכותב בקובץ ק"ס עמוד מ"ז, ובקובץ קפ"ד דגן), שליקט את דבריו משער התשובה הנ"ל. וגם בס' ברית עולם מהרב חיד"א על ס' הסידים (אות שצ"ד) כותב: מכאן יש סמך למה שכתבו חכמי המוסד דמי שעבר עבירה אחת כמה פעמים, יעשה תקון אותה עבירה כפי אשר הורה רבינו האר"י זצ"ל תלת זמני ובתלתא שני, עכ"ל. והרי ספרי הרי"ל פוחאויטשר ידועים היו היטב להחיד"א, ככתוב ב, שם הגדולים" שלו (מערכת ספרים, ס' דברי חכמים): וכל ספריו קדושים ומעודדים יראה וקדושה.

ובספר תורת לוי יצחק (עמוד קע"ג) מקשה מדברי הגמ' יומא (פ"ו ע"ב) אדם עובר עבירה פעם ראשונה מוחלין לו, שני מוחלין לו, שלשית מוחלין לו, רביעית אין מוחלין לו וכו', שמכאן סתירה לכאורה לדברי הוזה"ק הנ"ל שמשמע מהם שגם בשלישית אין מוחלין לו. ומתוך ד"ל שבוחר מיירי כשלא עשה תשובה בפעם ראשונה ושני, ואז בפעם השלישית „נכתם עונך לפני“, אבל בגמ' יומא מיירי כשעשה תשובה בפעם ראשונה ושני,

ואז מועיל תשובה בפעם השלישית ג"כ. ומוכרח לומר כן, כי אם לא עשה תשובה איך מוחלין לו בפעם הראשונה והשני, ע"כ.

(ד) בקובץ הנ"ל (עמוד נ"ט אות ט"ז) הובאו דברי הקדושת לוי (קרושה שני' לחנוכה) שכתב חלה"ק: כבר ידוע שכל הפתיחת שערים הוא כזאת כמ"ש פתחו לי שערי צדק. והקשו, איך רואים מפסוק זה שפתיחת השערים היא כזאת.

והנה בקדושת לוי שם הלשון: כמ"ש פתחו לי שערי צדק וכזאת יבוא אהרן אל הקודש, עכ"ל. ומצירוף שני הפסוקים הללו נראה שכוונתו לפסוק שלאחריו, "זה השער לה", שבזוה"ק ובתקו"ז פסוקים אלו נסמכים ול"ז כשדורשים בענין פתיחת השערים כזאת, (ראה זוהר בשלח נ"א ע"א, רע"מ פנחס רנ"ו ע"ב, תקו"ז דפוס סלאוויטא י"ג ע"ב, ל"ד אי"ב [ושם נדרש גם הפסוק "פתחו לי" באותו ענין], ס' ע"ב-ס"א ע"א). - ובספרי חב"ד מוכח לרוב בזה"ל: זה השער לה' כו' דא תרעא לאתעלאה ב' וכמ"ש בזאת יבוא אהרן אל הקודש.

(ה) בקובץ קפ"ח (עמוד ס"ד אות ט"ו), כמ"ש בסה"ק אוהב ישראל הה"ד לדוד ודוד נגיד גרלך וכו', והרי אינו לשון מקרא אלא מנוסח התפילה. - הנה בזוה"ק יש ריבוי מקומות כאלו מלשונות התפילה או מלשונות שאין אנו יודעים כלל את מקורם, והאריך בזה בנצח"ז פ' בראשית (דף ל"ד ע"א אות ה'), ובפ' ויקרא (דף ו' ע"א אות ג') ועוד. ובספרו נפש חי' (אוי"ח סי' נ"א) הביא כמו"כ מהרמב"ם והטור או"ח סי' רמ"ז, שנקטו כל' דכתיב שועת עניים אתה תשמע, והוא בתפילת "נשמת".

הכותב וחותם בכל חותמי ברכות,

יהושע מונדשיין

בעיה"ק ירושלים ת"ו

ב"ה.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

אציע בזה איזה דברים להבין ולהשכיל דברי חכמים וחדיתם.

(א) איתא במס' סנהדרין (דף צ"ז ע"א) דמשיח בא בהיסתה הרעת. וצ"ב דהרי אומרים כו"ג עיקרים, ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא, ואיך יתכן לומר שבני ישראל יסיוהו דעתם מביאת המשיח ח"ו. ואולי י"ל דאין הכוונה שיסיוהו דעתם מביאת המשיח, רק כשיבא משיח צדקינו במהרה כימינו, תהי' ביאתו בהיסתה הרעת, כל' שלא נוכל להבין ולדעת מדוע המתין משיח לבא דייקא בדור הזה, ולא בא בדורות הקודמים, וזה יהי' היסח הדעת.

(ב) במס' סוטה (דף ה' ע"א) א"ר חייא בר אשי אמר רב תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה שבשמינית גאות. ויל"ד על הלשון "צריך" שיהא בו, דהול"ל "מותר" שיהא בו וכו'. ואמרת הכוונה, עפ"י מה דאיתא בגמ' (מועד קטן ט"ז ע"ב) אמר רב אמר לו הקב"ה (לדוד) הואיל והשפלת עצמך תהא כמוני שאני גזר גזירה ואתה מבטלה. הרי דעניו יש בכוחו לבטל גזירות רעות, אמנם אם יחשוב בלבו שהוא בזוי ונכזה בתכלית השפלות, לא יוכל לבטל גזירות, כי אמר יאמר מי אנכי להתפלל לפני הקב"ה, לבטל גזירותיו, לכן אמר רב (לשיטתי) ת"ח "צריך" שיהא בו אחד משמונה שבשמינית, שצריך הת"ח להתחזק קצת, כדי שירצה להתפלל לבטל גזירות רעות מאת בני ישראל.

(ג) בספר דעת זקנים מהרה"ג ר' אברהם סנ"ל אישינגא מדוקלא (בפרק ו' אות ו') הביא מה רשנור בפי העולם המאמר, שוטה אינו מרגיש, וכתב דבאמת לא נמצא בלשון הזה בשום מקום, רק דאיתא במס' שבת י"ג ע"א אין שוטה נפגע, והכוונה אחת היא, עכ"ד. -

הנה שמעתי בבחורתי מאת מורי ורבי הרה"ג ר' משה יוסף זאלץ הי"ד ר"מ דרישיבת עץ חיים דבאכוב בע"ה טארנא בשם רבו הגאון ר' מאיר אדיק אבר"ק טארנא זצ"ל, דהמקור למאמר זה הוא במס' נדה דף ג' ע"א ברש"י ד"ה והא איכא שוט"ה, שאינה מכינה להרגי"ש. יעקב צבי זיענער ברוקלין, ניו יארק

בס"ר.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בכרם שלמה קובץ קפ"ז עמוד ס' אות כ"ג, העיר על אוהחה"ק פ' בשלח פסוק כ"א שכתב דלכן אמר לנחוטם, להיות להם נח הדרך, לצד שהיו ימי החום, עכ"ל. והעיר מרש"י פרשת בא בשם המכילתא שהוציא את ישראל בחורש שהוא כשר לצאת לא חמה ולא צינה, עכ"ל. ונראה פשוט דרבני האור החיים הנ"ל קאי על כל המ' שנה, דכן משמעות הכתוב כאן וכפ' דברים, ולא דוקא בחורש שיצאו ממצרים.

(ב) שם אות כ"ה, כתב בשם ספר תפארת יהונתן דירוע רקודם חטא ארם הראשון לא ה' חילוק אצבעות, ואחר חטא ארם הראשון ה' חילוק אצבעות, ומציין שם דבמדרש אבכיר איתא דעד נח לא ה' חילוק אצבעות. ובאמת זה גם כוונת התפארת יונתן, כמו שכתב בפירוש בספרו 'ערות רבש ח"א סוף דרוש י"א בשם מדרש ילקוט, כי בשעת הכריאה לא ה' חילוק אצבעות כלל, ואחר חטאם ארם הראשון נחלקו ... שלא ה' חילוק אצבעות עד ימי נח, עכ"ל. ועי' לרבינו החיד"א ז"ל בפחת עינים כתובות דף ה' שהביא היערות רבש, ומציין על זה רכן איתא במדרש אבכיר.

(ג) שם אות כ"ט, הביא מש"כ בספר תפארת שלמה עמוד קפ"ג, ויותר משישים פעמים שנוכר יציאת מצרים בתורה. והעיר ממש"כ רבינו בחיי בפ' ראה דיציאת מצרים נזכר חמשים פעמים בתורה. - באמת כבר נזכר זאת בהרכבה ספרים בשם זוה"ק דיציאת מצרים נזכר נ' פעמים בתורה, עי' באוצר הזהר שמציין כמה מקומות בזהר, וא' מהם הוא זוהר ח"ג דף רס"ב ע"א, ועי' שם בדרך אמת שנדפס בגליון הזהר שכתב דאע"פ כשנדרק ישנם יותר, כבר תידעם בעל הפרדס בשער השערים, עיי"ש ביאור כל זה הענין בביאור רחב, עכ"ל.

אברהם מרדכי דויאלאווסקי
שיכון סקווירא

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברגשי כבוד וכלב מלא שמחה וחרדה
נשגר בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

מזל הדרת קודש

עטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי הלברשטאם שליט"א
ולנכדו־חתנו הרב מו"ה מרדכי דוד אונגער שליט"א
ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב

לרגלי נישואי נכד־כנו

הרב מו"ה יוסף אונגער שליט"א

ויה"ר שהזווג יעלה יפה בבנין עדי עד

ומשמחה זו יושפע שפע רב של ברכות והצלחות
עם שמחה ונחת לכולנו, אכ"ר.

המערכת

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן

אצל נכדו

הרב מו"ה בן ציון ארי' ליבוש טויבער שליט"א

ולרגלי הולדת הבן

אצל נכדו

הרב מו"ה מאיר יוסף אייכענשטיין שליט"א

ונביע בזה ברכתינו מעומק לבבינו שיוכו לרוות מהם ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

בלב מלא גיל ורגשי שמחה וחרוה
נקדם בכרכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני

עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי הלברשטאם שליט"א
ולנכדו־חתנו הרב מו"ה מרדכי דוד אונגער שליט"א
ר"מ במתיבתא עץ חיים הבאבוב

לרגלי אירוסי נכרתם־כתו תחי'

עב"ג הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עדיו לגאון ולתפארת
כמר שמחה ישכר דוב רובין שליט"א

ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
לתפארת כל בית באבוב, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

אלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן יהודה ג"טהייל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן שלמה האפנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ארי' הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה בן ציון יהודה ליב טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבן

להאברך היקר ר' דוד הלברשטאם נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' זכרי' ארי' ליבוש שטערנהעלל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים יהושע הלוי בארנשטיין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה חיים יצחק אייזיק סג"ל לגרא נ"י ממאנטריאל להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה חיים שפריי נ"י להולדת הנכד

להאברך היקר ר' חיים מאיר סעגאל נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' יהודה לייב ציונער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר כנש"ק ר' יהושע אשר ווייסכלום נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף משה הערבסט נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף שמחה טויבער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יעקב משה שווארץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק יוסף באטניק נ"י ממאנסי להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק קלונימוס קלמן פיהרער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל משה מיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר כנש"ק ר' מאיר יוסף זעלטענרייך נ"י להולדת הבן
 להרב ליכוש ראטענבערג נ"י ראש הכולל שארית ישראל להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם זיגלער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה דיב לענסקי נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נפתלי צבי צעהנווירטה נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי דוד אנגלארד נ"י להולדת הבן
 להרב צבי ארי' ריינהאלד נ"י מנהל דשיבת שערים המצוינים להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ראובן שמעון דייטש נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' רפאל אהרן קנאפלער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה (ב"ר אליהו) כאכנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה עדעלמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם משה קופפערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן ישכר משה ליכטיג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אלדד מרדכי אהרנוב נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ארי' ליכוש סאכעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ארי' ליכוש (ב"ר יעקב יומשע) שפילמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אשר יאקאבאוויץ נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון פאללמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' גד העללער נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יונה מרדכי הכהן ווייס נ"י להולדת הבת
 להרב יוסף טובי' הורוויץ שליט"א רב דקהל ליטאוויסק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב לעווין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב מרדכי גוטטער נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מאיר שלאף נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מנחם בערינשטיין נ"י מכיתר להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל בירנבוים נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מנשה לעזער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פינחס מנחם געללער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פסח משה צבי גאלדבערג נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' צבי יחזקאל הלוי קליין נ"י להולדת הבת
להרב שאול דוד ארי' קנאבלאך נ"י משניח במתיבתא עץ חיים רבאכוב להולדת
הנכדה

להאברך היקר ר' שלום הלברשטאם נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה יערעט נ"י מקרית באכוב להולדת הבת
להנה"ח מו"ה שלמה גייגער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה פישמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה זלמן הורוויץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל יצחק בענגיא נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבט"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן נח וועג נ"י מבני ברק לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר יואל
צבי נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה דוד לינדנער נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר יוסף יוזפא נ"י
תלמיד ישיבתנו
להרב חיים יעקב מאיר רוכין שליט"א אבר"ק ציעשינוב ולחותנו הרב צבי הירש
הורוויץ שליט"א רב דקהל אמרי נועם לאירוסיו בנו הנכדו הב' החתן הנעלה
כמר שמחה ישכר דוב נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים צבי גרינשטיין נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר שמשון
נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים צבי קויפטייל נ"י מבני ברק לאירוסיו בתו תחי'
להרב יעקב פויגעל נ"י מנהל כללי של מוסדות באכוב בבני ברק לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישכר הערשקאוויץ נ"י מקרית באכוב לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמואל זיינוויל נייגער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אברהם נ"י לאירוסיו
בתו הנכדתו תחי'

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן יונה היילפרין נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה דוב בערל פאוועל נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים הלוי פאזנער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים יקותיאל רייכבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יוסף שלמה איצקאוויטש נ"י לנישואי בתו תחי'

1. The first step in the process is to identify the problem or goal. This involves understanding the current situation and what needs to be achieved.

2. Next, it is important to gather relevant information and data. This can be done through research, interviews, or observation.

3. Once the information is gathered, the next step is to analyze it. This involves looking for patterns, trends, and potential solutions.

4. After analysis, the next step is to develop a plan or strategy. This should outline the steps that need to be taken to achieve the goal.

5. The final step is to implement the plan. This involves putting the strategy into action and monitoring progress.

6. Throughout the process, it is important to communicate and collaborate with others. This can help to ensure that everyone is on the same page and working towards the same goal.

7. Finally, it is important to evaluate the results of the process. This can help to determine if the goal was achieved and if the process was effective.

1992

1. The first step in the process is to identify the problem or issue that needs to be addressed. This involves gathering information and understanding the context of the problem.

2. Once the problem is identified, the next step is to define the objectives and goals of the project. This helps to clarify what needs to be achieved and provides a clear direction for the team.

3. The third step is to develop a plan or strategy to address the problem. This involves breaking down the problem into smaller, manageable tasks and determining the resources needed to complete each task.

4. The fourth step is to implement the plan. This involves putting the strategy into action and monitoring progress regularly to ensure that the project is on track.

5. Finally, the fifth step is to evaluate the results of the project. This involves assessing the outcomes against the objectives and goals to determine the effectiveness of the project and identify areas for improvement.

RECEIVED

NOV 19 1964

NOV 19 1964

NOV 19 1964

NOV 19 1964

NOV 19 1964

NOV 19 1964

Page

RECEIVED

RECEIVED

RECEIVED

RECEIVED

NOV 19 1964
NOV 19 1964
NOV 19 1964
NOV 19 1964
NOV 19 1964

קובץ

פרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחלת מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מנחם-אב תשנ"ז

(קצ"א)

שנה כ' קונטרס ח'

יוצא לאור ע"י תלמידיו

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת שופטים כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

חידושים על טור וש"ע א"ח הגאון ר' גרשון קובלענץ מבד"ר דק"ק מיץ זצ"ל ה
בענין איסור הלנת מתים הגאון בעל נודע ביהודה אבר"ק פראג זצ"ל יא
בדין אנינות, ובענין הלנת מתים הגאון ר' מאיר שארליוול ראבד"ק מיץ זצ"ל כג
בענין קבורת מתים הגאון בעל ישועות יעקב אבר"ק לבוב זצ"ל כו

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון ר' חיים נסים אבאלעפאי זצ"ל כט

מדור זכרון לאחרונים

בדין איסור הנאה מגידולי בית הקברות ... הג"ר יהושע נימאייטין אבר"ק וועליז ז"ל לב

מדור פלפול והלכה

בדין ביטול בשבת ע"י נכרי הרב מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א מג
בענין שינוי החזר לברייתו, ויאוש הרב חיים דוד בלום שליט"א מט

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת נד

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים נה

מדור זכור ימות עולם

לקט ענינים שונים מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהרב"צ זי"ע הי"ד נו

דקדוקי סופרים נז

צילומי כתבי קודש כח, לא

מכתבים אל המערכת נח

ברכות והודאות סג

הקובץ נסדר ע"י כלי קאמפיוטער
שנתנדב לעי"נ מו"ה אברהם אביש ב"ר משה פאנצער ע"ה

כל הזכויות שמורות להמערכת

© Copyright 1997

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"צ מוה"ר משה כמו"ה שרגא פייבוש סטעמפיל הי"ד
חתנא דבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

נהרג עקה"ש
ביום ד' לחודש מנחם-אב שנת תש"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

הונצח ע"י בנו,

שמואל יהודה סטעמפיל
לונדון יע"א

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת שופטים

בסוף הפרשה, וענו ואמרו וגו' כפר לעמך ישראל אשר פדית ד' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר להם הדרם וגו' כי תעשה הישר בעיני ד' אלקיך. ולכאורה יש להבין מדוע תלה ענין הכפרה במה שפדה הקב"ה את ישראל ממצרים, וכי בשביל שיצאו ישראל ממצרים לכן מגיע להם כפרה. ועוד דקדק האבן עזרא, מדוע כתיב ונכפר להם הדרם, דהול"ל ונתכפ"ר להם הדרם.

אמנם יתבאר עפ"י מה דאיתא במדרש פרשת בא, רבזכות דם מילה ניצולו ישראל ממצרים, דכשיצאו ישראל ממצרים היו בני ישראל בדיוטא התחתונה משוקעים במ"ט שערי טומאה, ושר של מצרים קטרג עליהם באומרו הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, רק בזכות המילה זכו שיצאו מצרים כמאה"כ ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיון ואומר לך בדמיון חיי (יחזקאל ט"ז). וזהו שאומרים זקני ישראל, כפר לעמך ישראל אשר פדית, הם מזכירים כאן בכוונה ענין יציאת מצרים, כדי לעורר זכות מצות מילה אשר בשבילה זכו בני ישראל שנתכפר להם עונותיהם ופרם הקב"ה מני צר, וכמו כן עתה יכפר הקב"ה לעמו ישראל על דם שנשפך חנם, בזכות דם מצות מילה. ולפי"ז שפיר אמר הכתוב ונכפר להם הדרם, ולא אמר ונתכפר להם הדרם, כי לא קאי על דם הנהרג, כי אם על דם מילה של בני ישראל, והיינו ונכפר להם הדרם, שהדרם מן מצות מילה, יכפר לבני ישראל על דם האדם שנשפך כמים.

ובענין זה יש לבאר המשך הפסוק, כי תעשה הישר בעיני ד' אלקיך, דאיתא בספר מנורת המאור (נר שלישי כלל א' חלק א' פרק ב'), גדולה מילה שבזכותה הקב"ה שומע תפלתן של ישראל, וזכר לדבר מה שאנו אומרים בתפלה, כי אתה שומע תפלת כל פה, תפלת ישראל נשמעת בזכות המילה, כי תיבת פ"ה בנימטריא מיל"ה, עכ"ד. ויש לומר הטעם בזה מדוע דייקא בזכות מצות מילה הקב"ה שומע תפלתן של ישראל, דאיתא בספר עוללות אפרים (אות שצ"ז) על הא דכתיב בפרשת חיי שרה, שים נא ירך תחת ירכי ואשביעך בד' אלקי השמים ואלקי הארץ, ויל"ד דלהלן הוא אומר ד' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי וגו', ולא אמר ואלקי הארץ. וכתב לתרץ, כי כח השכל נגזר משמים ממעל, והחומר הוא מן הארץ, וקורם שנימול אברהם, אעפ"י שכח שכלו הי' שלם, מ"מ החומר הי' עדיין בעל מום, לפיכך לא ייחד הקב"ה שמו כי אם על הדבר השלם בלי מום, והיינו חלק הרוחני שלו, ולפיכך אמר ד' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי, כי אז כשנלקח מבית אביו עדיין לא הי' נימול, אבל אחר שמל את עצמו וגם החומר נתקדש באות ברית קודש, ייחד הקב"ה שמו ית' הן על השכל והן על החומר, ולכך נאמר, ואשביעך בד' אלקי השמים ואלקי הארץ, עכ"ד. העולה מדבריו, שמצות מילה גורם לקשר את השמים ואת הארץ. והנה איתא בזהר חדש עה"פ והנה סולם מוצב

ארצה וראשו מגיע השמימה, סולם דא צלותא. וכתבו בספה"ק הכוונה, כי כל עבודתינו בעבודה שכלב זו תפלה, לחבר שמים וארץ, כי תפלה היא לשון רביקות והתחברות, מלשון נפתולי אלקים נפתלתי, לרמוז שהארם המתפלל עומד למטה על הארץ, ותפלתו עולה למעלה ברקיע השמים, ונעשית כתר לראש מלך מלכי המלכים הקב"ה, וזהו סולם מוצב ארצ"ה וראשו מגיע השמימה"ה. (ועיין מה שפי' בזה כ"ק אאמו"ר הגה"ק זצוק"ל הי"ד משנת איזהו מקומן של זבחים, בספרו קדושת ציון בריש פרשת ויצא). ועפי"ז מובן היטב מה שכתב במנורת המאור, שבזכות מצות מילה שומע הקב"ה לתפלתן של ישראל, כי שניהם עולים בקנה אחד לקשר שמים וארץ.

זה יש להעמיס בסיפא דקרא הנ"ל, כי תעשה הישר בעיני ד', דנדע דתיבת הישר"ר רומז על התפלה, כי תיבת הישר"ר עולה בנימסריא תקט"ו כמספר תיבת תפלה, והנה השלשה תיבות הישר"ר בעיני הוי"ה, עולה בנימסריא סוד"ר ברי"ת עם הכולל. וזשה"כ, כי תעשה הישר בעיני ד', על ידי שעושים הישר בעיני ד', בקיום סוד אות ברית קודש, המאחד את השמים ואת הארץ, וזכים לעשות הישר"ר בעיני ד', שהתפלות שמתפללים למטה בארץ יעלו לרצון לפני אבינו שבשמים.

חידושים על טור וש"ע או"ח

מהגאון מוה"ר גרשון קובלענין חד מביד"ר דק"ק מיץ זצ"ל^א

סי' ד' בבי בד"ה ואם השכים ללמוד ונטל ידיו וכו', אח"כ מצאתי כתוב באורחות חיים, השכים קודם עמוד השחר ונטל ידיו יש אומרים שצריך ליטול פעם אחרת כשיאיר היום משום בת חורין השורה על הידים כל הלילה עד הבוקר, נראה מדבריו וכו'. ודבריו תמוהין קצת לפע"ד, דלפ"ז אסור ליגע בעינים ובאזנים כל הלילה כמו בבוקר קודם נטילה כראיתא בש"ס דשבת, וזה לא שמענו ולא ראינו, וצ"ע. ועי' בש"ע סעיף י"ג.

סי' י"ד בט"ז סק"ה, אלא שקשה למה פסלינן ביום א' דסוכות ליטול לולב השאול מחבירו משום דבעינן לכם, ואמאי לא נימא כיון שידוע שאי אפשר לו לצאת ידי חובתו אלא א"כ נתנו לו במתנה על מנת להחזירו, ודאי נתכוין על זה וכו', ומאי שנא משואל סלית מצויצת דכתב הרא"ש וכו', ע"כ. ונ"ל דל"ק מ' דלקמן גבי לולב מיירי ששואלו סתם, ולא אמר לי' מידי, וכן משמע בש"ע בציצית

א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"ד עמוד ח' - חידושים הללו הועתקו מכת"ק בחיבורו על טור וש"ע או"ח, והגיע אלינו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה מנחם מענדל סג"ל לנדא נ"י מלונדון. זכרה לו אלקי לטובה.

וכן בלולב וכן במשאיל טבעת לקדש בו אשה, רק דהחילוק הוא, דגבי לולב כיוון דלא מפסיל שאול אלא ביום ראשון כדלקמן סי' תרמ"ט ס"ב, וע"כ י"ל דלמא לא מתכוין ליתנו לו במתנה רק לשאלה בעלמא ולצאת בו שארי הימים, משא"כ גבי ציצית וטבעת קידושין, דשאלה לעולם לא מהני גביהו, א"כ למה שאלו, אלא וראי למתנה קמכוון, ע"כ מותר לברך עליו תיכף. וכן יש לתרץ קושיא הראשונה, דכיון דאסרו אפי' סתם שאלה גביהו כנ"ל, כל שכן שאלה שלא מדעת, וא"כ כל הקושיות של ה"ט מתורצות באר הטיב. וכן הקושיא מסוכה אינו, דמיירי שלא ידע ררוצה לקיים בו מצות סוכה, רק לעשות בו דבר אחר, ובזה אינו יוצא לכו"ע, כמו שכתב ה"ט עצמו גבי בגד של ד' כנפות, ומש"ה צריכין להקרא דכל האורח, וא"כ דברי מאור עינינו הרא"ש ז"ל והנמשכים אחריו ברורין, ודו"ק.

סי' מ"ב בב"י בד"ה כתב רבינו הגרול מה"ר יצחק אבוהב ז"ל בשם א"ח דתפילין של ראש דאתני עליהו מותר לעשותן של יד וכו', אח"כ בא לירי ספר א"ח וכתוב בו כלשון הזה, כתב הרמב"ם תפילין של ראש אין עושין אותה של יד, כד"א שלבשן אדם, אבל לא לבשן אדם מותר וכו', וכן כתב הר"ף, והבעל התרומות והר"י מקורבי"ל לא חלקו וכו', וכיון שראה מהר"א שאי אפשר לתפוס דבריהם כפשוטו, רא"כ הוא נגד הגמרא (והביאו הב"י לפני זה שמחלק בפירוש בין ישנים לחרשים, ע"ש) וכו', אלא דאכתי קשה וכו', עכ"ל ע"ש. ונ"ל לדקדק עוד, לדברי הב"י למה סתם מהר"א בשם א"ח כרברי הבעל התרומות והר"י מקורביל, נגד הר"ף והרמב"ם שסברו דהתנה לא מהני לדברי הב"י. ע"כ נ"ל שזה פירוש הא"ח, דלהרמב"ם והר"ף הזמנה לאו מלתא, וע"כ בחדשים מותר לשנות, ולזה כתב, כד"א שלבשן אדם אבל לא לבשן מותר לשנות, שאין מורדין, והיינו ג"כ כדלא התנה, אבל התנה, גם לדירהו מהני, רק דלא מיירי מהתנה, שזה פשוט כמ"ש הב"י עצמו בדרך הבית, שאף למ"ד הזמנה מלתא, מ"מ מהני בדהתנה, וכ"ש לדירהו רס"ל הזמנה לאו מלתא, וזה פשוט דאף חרשים שלא לבשן אדם, מ"מ הזמינו בעשיות הקשרים, וכן משמע במ"א סק"ב ע"ש, אבל הבעה"ת והר"י מקורבי"ל ס"ל דהזמנה מלתא היא, וא"כ אין חילוק בין חרשים לישנים, ומ"מ אם התנה עליהם, בין חרשים בין ישנים מותר לשנות, ואם לא התנה, מ"מ אף בחדשים הזמנה איכא בעשיות הקשר כנ"ל, והם ס"ל הזמנה מלתא ואף חרשים אסור לשנות. והא דמתרץ הש"ס הא כחדתי הא בעתיקתא, לא מתרץ כן אלא לדברי האומר הזמנה לאו מלתא היא, אבל לדברי האומר הזמנה מלתא היא, אין לתרץ כן, רק הברייתא מה ששלח בשם ר"י מיירי תרוויהו בין בחדשים בין בישנים, רק שהברייתא מיירי בשהתנה, ואשמעינן דטולה עלי' עור ואינו מזיק מה שנכתב בר' קלפים, וא"כ לדברי הכל מהני התנה, ולכך כתב מהר"א דהתנה מהני לדברי הכל, וא"ש ודו"ק.

סי' נ"ה בב"י בד"ה ואין אומרים אותו בפחות מעשרה, וכן נראה דאם התחילו בתפלה בעשרה, וקודם קריאת התורה הלכו מקצתן, שאין קורין בתורה, שאעפ"י שאין אומרים קדיש שלם עד אחר קדושת ובא לציון וכו'. ונ"ל דלפי מ"ש הב"י בשם הראב"ד בריש סימן זה, דלכך אומרים קדיש אחר קריאת התורה מפני

שהיא מצוה בפני עצמה ע"ש, א"כ פשיטא ראין לומר קריאת התורה וקריש שלאחריו בלי עשרה, רק יש לומר סדר קרושה וקריש שלם לאחריו, וק"ל.

סי' קכ"ו בב"י בד"ה ומ"ש רבינו, כתב בס"ה על שם בה"ג שגם בתפלת המוספין אין מחזירין אותו וכו', ותמהני על רבינו שמקשה עליו מרלא קאמר בגמ' אלא מפני שתפילת המוספין לפניו, שהרי לפי מ"ש סמ"ג בשם בה"ג גורס בגמ' ג"כ מפני שתפילת המנחה לפניו וכו'. ונ"ל כוונת רבינו, דהכי מקשי לדברי בה"ג, דגרס ודאי מפני שתפילת המוספין לפניו, וגם תפילת המנחה, וקשה למה לי למימר תרואיהו בש"ס, הול"ל מפני שתפילת המנחה לפניו, וכ"ש מוספין, דמנחה שהיא תפלה אחריתי בזמן אחר, אפ"ה אינו חוזר למוספין שלפניו, וכ"ש מוספין שמתפללין עם שחרית כאחד, פשיטא ראינו חוזר לשחרית שלפניו. אלא ודאי דנוסחא מופעת היא גרסת הבה"ג, וצ"ל כגרסת כל הספרים, מפני שתפילת המוספין לפניו, כיון שמתפללין כאחד, ודבר יותר דמסתבר הוא, וכן פסקו כל הפוסקים, כנ"ל לתרץ כוונת רבינו בצחצח לשונו, ודו"ק.

שם בש"ע סעיף ג', חוץ משחרית של ראש חודש שאם שכח ש"ץ ולא הזכיר יעלה ויבא עד שהשלים תפלתו אין מחזירין אותו וכו', מפני שתפילת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה ר"ח. וצ"ע אם שכח בתפילת מנחה של יום ראשון של ראש חודש, אם יוצא בתפלת ערבית של יום שני, ואין צריך לחזור, או לא, כיון שאינו אומרה בקול רם, והיינו לדירון שמתפללין מנחה וערבית כאחד. ואין להביא רא' מסתימת לשון הש"ע, דמשמע דבנידון זה חוזר, זה אינו, דבש"ע לא מיידי במנהגינו שמתפללין מנחה ומעריב כאחד, וצ"ע ודו"ק.

סי' ק"ן במ"א סק"ב, אין בונין בית הכנסת אלא בגבהה של עיר, צ"ע דעכשיו אין נוהרין בזה וכו', וי"ל כיון דיש הרכה בתי עכו"ם בעיר שנבנוהם מבית הכנסת, א"כ בלא"ה ליכא הכירא לבית הכנסת וכו'. ונ"ל דהיינו באותן המקומות שהיהודים והגוים דרים ביחד מעורבין, וגם בית הכנסת בתוכם, א"כ ליכא הכירא כלל, אבל במקום שהיהודים יש להם רחוב מיוחד בפני עצמם, והבית הכנסת בין בתיהם, א"כ איכא הכירא, וצריך להיות הבית הכנסת גבוה מכולן, כנ"ל פשוט, וצריכים או להגביה הבית הכנסת, או להשפיל בתיהם, וק"ל.

סי' קנ"ו במ"א סק"א, אם שמע דין, ונראה לו שהלכה כך, מותר לאומרו בשם אדם גדול וכו', ובסוף מס' כלה איתא, האומר דבר בשם חכם שלא שמע ממנו וכו'. והנה נלע"ד לתרץ, דבאמת אין האיסור לומר דבר בשם מי שלא שמע ממנו, רק האיסור הוא על שלא אומרו בשם אומרו, ובאמת מצינו בגמרא שרוב האמוראים לא דקדקו בזה, כדאמרינן בגמ' (ברכות ל"ג ע"ב) מאן הוא דרייק בלישנא הוא רחבא דפומבדיתא, ועיין בפסחים (קי"ב ע"א) א"ל ר"ע לרשב"י אם רצית ליחנק התלה כאילן גדול, ומשמעותא דהיינו אם תרצה לומר דבר בשמך ותרצה שיתקבלו דבריך, התלה כאילן גדול, וא"כ אין איסור בזה כלל. וכן בעירובין דקתני במשנה סתם ולא הזכיר בשם מי ואמרו בשמי' רר"י משום דנמוקו עמו, וא"כ אין איסור בדבר זה כלל, וכדמוכח בש"ס כמה פעמים, ולמאי נפק"מ למירמא

ידידי אדידי, משמע דאי לאו האי טעמא לית לן בה. ושם בברכות עצמו איתא, בצד עמוד זה התפלל ר"י ב"י וכו', ולא ריב"י הי' אלא וכו', משמע שאינו מדקדק בגברא כלל, רק דהכי אי' שם, והאומר דבר שלא שמע מרבו, משמע דאין לומר כלל דבר שלא למד מרבו, ולא שיאסר לומר דבריו או דבריו סתם משנה בשם אומרו, ובמס' כלה מביא אותו ברייתא דמס' ברכות ממש, רק ששינה קצת בלשונו, ויגיד עליו ריעו, שמסיים שם אבל האומר דבר בשם אומרו וכו', ומשמע דברישא מיירי היפוך מזה, שאומר דבר ששמע מאיזה חכם בשם חכם אחר, אבל לא על דבריו עצמו נאמר, ופשוט הוא בש"ס שלא דקדקו בזה, דוק ותשכח טובי.

סי' קע"ז במ"א סק"א, ולכן נ"ל דאם אין חפץ לאכול פת ואוכל מעט פת ומברך עליו המוציא אינו פוטר המאכלים, דהא לא קי"ל כר"ח דקאמר פת פוטר כל מיני המאכלים אלא בקבע סעודתו עליהם וכו'. ונלע"ד דאפילו אינו קובע סעודתו על הפת פוטר, דהרשב"א מפרש הא דאיתא במתני' פרפרת, היינו פת הבאה בכיסנין, ע"ש. וא"כ לפ"ז הא דאיתא במתני' בירך על הפרפרת לא פטר את הפת, ע"ב מיירי בדלא קבע סעודתו על הפרפרת, דאם קבע עליה או אכל שיעור קביעות על הפת הבאה בכיסנין, קי"ל דמברך המוציא כדאיתא בס' קנ"ח, וא"כ קשה קושית הב"י בס' קע"ז למה לא יפטר הפת, כיון שבירך המוציא, אלא ודאי דמיירי בדלא קבע עליה, והכי מפרש הרשב"א המתני', א"כ הא דנקט ופת פוטר הפרפרת, מיירי ג"כ כה"ג דלא קבע עליה, דאל"כ לא הוי דבר והפוכו, והא אין חילוק בין פת לפרפרת, רק דהכל בקבע תליא מלתא, אלא ודאי דאפי' לא קבע על הפת פוטר הפרפרת, וא"כ ה"ה דפוטר כל הדברים הבאין שלא מחמת הסעודה אפילו לא קבע סעודתו על הפת, ודו"ק.

סי' רכ"ג במ"א סק"ו, אבל אם קנה כלים לו וכלים לבני ביתו מברך על שלו שהחיינו ועל של בני ביתו מברך הטוב והמטיב וכו'. ונ"ל דהם יברכו הטוב והמטיב אבל הוא לא יברך כלל על של בני ביתו, דמאי מהני לו כלים שלהם, וכן מוכח מהירושלמי שהביאו הטור, דאם ניתן לו במתנה מברך הטוב והמטיב, והול"ל רבנותא טפי, דאם נתן מתנה מברך הטוב והמטיב. אלא ודאי דאינו מברך כלל על המתנה שנתן הוא לאחרים, וא"כ ה"ה כאן בקנה לבני ביתו, שאין מברכים רק המקבלים מתנה, ודו"ק.

סי' רכ"ה בדרכי משה, כתב במהרי"ל בשם המרדכי דאדם שנעשה בנו בר מצוה מברך בא"י אמ"ה שפטרני מעונשו של זה וכו'. והקשה אחד מחכמי דורינו, למה נקט בנו יותר מביתו, דהא השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, דאין לומר דאין אדם נענש על בניו אלא על מצות עשה שחייב והוטל על אביו לחנכו, משא"כ מצות ל"ת קי"ל קטן האוכל נכילות אין מצווין להפרישו, זה אינו, דהא איכא הרבה מצות עשה שהנשים חייבות כמו האנשים, כל שאין זמן גרמא, ע"כ. (ועיין במס' נזיר דף כ"ט ע"א דבחינוך בנו אינו חייב, ועיין שם בתוס' החילוק בין מצות עשה למצות ל"ת, עי' בדף כ"ח ע"ב).

והשבתי לרב המופלג הנ"ל, דמקור דין זה הוא לקוח ממדרש רבה פרשת תולדות, כמ"ש הר"מ כאן, ושם במדרש איתא דער י"ג שנה אדם מטפל בבנו, מכאן ואילך אומר ברוך שפטרני מעונשו של זה, וזה מטעם דער י"ג שנה הוא ברשות האב, מכאן ואילך יצא מרשות אב ונעשה גדול לכל דבר, וזה דוקא בבנו, אבל בבתו יכולה לצאת מרשות אבי' אף בעודה קטנה, דהאב מקבל קידושי בתו כשהיא קטנה, ויצאה מרשותו לרשות הבעל, גם יכול למכרה לאמה, ואז היא ברשות האדון, וא"כ לא פסקה למלתא עד מתי היא ברשותו, ולכך לא נקט בת. גם אפשר, כיון דברכה זו לא נזכר רק במדרש הנ"ל בבנים זכרים, יעקב ועשו, הבו דלא לסיף עליו, ודו"ק.

סי' רפ"ה בט"ז סק"ב, ועוד אני אומר על ירא שמים שיראה לקרות בפני עצמו בספר תורה הסדרא לכל הפחות פעם אחת וכו'. ונלע"ד להביא רא' עצומה דיש לאומרו דוקא בס"ת, דאיתא בב"י לעיל סי' קמ"ו, וז"ל, כתב הרשב"א בתשובה דאפילו מי שקרא שנים מקרא ואחד תרגום, אפ"ה אסור לספר משנפתח הס"ת, עכ"ל. וא"כ משמע מזה דכוונתו שקרא שנים מקרא בס"ת, וסתמא כפרושו דפשיטא שיש לקרות בס"ת, דאלת"ה א"כ מאי קמ"ל דאסור לספר, פשיטא דאסור לספר, כיון דלא שמע ולא קרא עדיין בס"ת הכשרה, ומהיכי תיתי יהי קריאתו בחומש, אלא ודאי דמייירי שקרא בס"ת כשירה, ואפ"ה נקט סתמא ולא פירש לומר בס"ת, אלא ע"כ דס"ל דכל שנים מקרא צריך להיות בס"ת כשרה, וסתמא כפרושו, ודו"ק.

סי' ש' בב"י בשם ש"ל, נהגו לומר פיוטים וזמירות ללוות השבת כדרך שמלוין (השבת) [המלך] בכניסתו וביציאתו וכו'. משמע מזה, דה"ה דיש להרבות נרות במוצאי שבת כמו בליל שבת, וכן ראיתי מהמדקקים.

סי' ש"א במ"א סקי"ז, או צורות, עיין בי"ד סי' קמ"א דבולטת אפילו בחול אסור להניחה, ולהרב"י אישתמיטת' דין זה, ע"כ. ותמהני על המ"א בזה דתפס על רבינו הגדול מאיר עיני הגולה שאשתמט מיני' דין זה הפשוט לדרדקי דבי' רב, והוא שלא כרת, דאף שאסור בבולטין בו צורות, מ"מ כיון דנקט הטור ג"כ בחקוקין עליו אותיות, וזה אפשר אפילו בבליטה, לכך הול"ל סתמא דבין בחקיקה בין בבליטה, לכך דרסק הב"י דנקט אורחא דמלתא, שאין שכיח שיהא הטבעת בולט אפי' באותיות, כיון דאסור בצורות בבליטה, אבל באמת אם יצא בטבעת שבולטים בו אותיות מקרי טבעת שיש עלי' חותם, ודו"ק. וחלילה לומר על הרב הב"י שאשתמט מיני' שום דבר, כי הכל גלוי וידוע לפניו ואין דבר נעלם מנגד עיניו, ודבריו ברורים.

סי' תפ"ט במ"א סק"ו, אינו יכול לחזור ולמנות, אע"ג דלא אמר בעומר יצא כדיעבר וכו'. ועיין בב"י שכתב בשם תשובות הרשב"א, דהכל אחר, אם אמר בעומר או לא, רק דלכתחילה יפרוש דבריו יותר. ואי לא דמסתפינא לשנות מנהג

אבותינו, הייתי אומר דעדיף שפי שלא לאומרו כלל, כיון דמספקינן האיך נימא, רבב"י כתב לעומר, ומשמע דאם אמר בעומר הוי כמשקר, וכן כתב החק יעקב בשם רוב הפוסקים, ובט"ז סק"ג כתב דנכון לומר בעומר, כמ"ש בש"ע, דתיבת לעומר אי אפשר לפרשו, והוי כטועה ומשקר, וא"כ עדיף שפי לומר בעומר. וא"כ כיון דלא ידעינן היכי נימא, ואפילו לכתחילה יצא אף שלא יאמרו כלל כמ"ש הב"י בשם הרשב"א, ע"כ הי' אפשר דעדיף שפי שלא לאמרו כלל, דשב ואל תעשה עדיף. אך מי יקל ראשו נגד כל הפוסקים ומנהג אבותינו תורה, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, וקורא אני עליהם ודלוגו עלי אהבה, ודו"ק.

שם בט"ז סק"י, נראה פשוט דמי שמעך בספירת היום ולא נודע לו עד יום שלאחריו דהו"ל כאלו שכח לגמרי לספור, אלא דאם טעה בימים, ובשבוע לא טעה, מהני עכ"פ לספור אח"כ בימים האחרים כדרכו, ע"כ. ונ"ל דכש"כ איפכא, אם מנה וטעה בשבועות אבל לא בימים, דלא הוי טעות, וכן משמע בטור ממ"ש בשם אבי העזרי, ע"ש ודו"ק.

סי' תקנ"א בט"ז ס"ק ט', ודמיא כאן לנודר מבשר ויין סתם דמותר בתבשיל שיש בו טעם יין, וכ"ש דמותר כאן בנתערב יין בתבשיל אעפ"י שיש בו טעם יין. ועיי' בב"י דמותר לבשל בחומץ, משמע דביין אסור, ע"ש בשם האגודה. וראיתי ממורי שאסר בדגים שנתבשלו ביין אף בדיעבר. גם ראיתי שהורה ליולדת לשתות יין מעורב עם מים אף משבעה באב ואילך, אף שנוהגין איסור באותו הזמן כראיתא לקמן סי' תקנ"ד ס"ק ט' במ"א.

שם בשו"ע סעיף י' בהג"ה. ובסעודת מצוה כגון מילה וכו' אוכלין בשר ושותין יין. ובלילה שלפני המילה אסור, ועי' בשכ"ה ג' ועי' בשו"ת חות יאיר בדיני סעודת מצוה. ובירידי הוי עוברא שהי' לי ברית מילה בשבוע זו, והעידו המוהלים בשם הגאונים לאכול בשר ולשתות יין גם בלילה שלפני המילה, וכן עשינו, ואח"כ נתהפך השמחה של הסעודת ברית מילה, ותליתי בזה.

סי' תר"ז במ"א סק"ג, בעל חטא יאמר בסתר ובגלוי, וכן נראה דצריך לבקש על הקל תחלה, ומיהו צ"ע דא"כ לא יהי' כסדר א' ב' וכו'. ולפע"ד נראה דיאמר בגלוי ובסתר, דאז הוי על הסדר א' ב', והא דצריך על הקל תחילה, יש לומר דגלוי הוא קל מבסתר, וכדאיתא בש"ס (ב"ק ע"ט ע"ב) למה החמיר הקב"ה בגנב יותר מבגזלן, דזה השוה קונו לעבד, א"כ גלוי הוא יותר קל, דהשוה דעת קונו לדעת בני אדם, וק"ל.

בענין איסור הלנת המת

מהגאון בעל נודע ביהודה אבד"ק פראג זצ"ל^(א)

אני הנכנע ונכסף לקיים את אשר ציוו עלי מעלת האדונים האדירים הק"ק גיווערני ירום הודם, נזדרזתי לקול הפקידה אשר פקדו עלי לראות בהמכתב אשר שלחו לידי, לא ידעתי מי הוא הכותב המדבר אלי, מה שמו ומה שם כינויו, הכל נעלם, כי לא העלה שמו במכתבו, ואפילו מאיזה עם הוא, הסתיר, וכתב במכתב, אשר יחד המכתב אלי לשאול על מה ולמה אנחנו עם בני ישראל ממהרים בקבורת המתים לקברם ביום שמתו, ואין אנו חוששים שמא עדיין לא מתו רק נתעלפו, והאריך בדבר זה בדברים. ובאמת אם באתי להשיב על מגילת סתרים שאיני יודע מי המדבר עמי, אין לדבר סוף, אך להיות שהכותב ההוא מסר מכתבו להגיווערני יר"ה, והם שלחו המכתב לידי, ופקדו עלי להשיב תשובה, קמתי בזריזות, אף שכעת אני תש כח מאד ועוסק ברפואות, עם כל זה לא יעצרני שום דבר, ומצות הגיווערני אני מקיים, לברר כי מנהג ישראל בזה תורה היא.

ראשית דבר אני אומר, שאם השואל הוא מבני עמינו, אז שאלתו הוא שלא כהוגן, ואין שייך לשאול על דבר הנהוג בין היהודים בכל מקומות מושבותיהם דור אחר דור, ואין זה דבר המזדמן לעתים רחוקים שיש לעורר עליו אולי מזמן לזמן נשכח מעשה הדור הראשון בזה, ובא הדור האחרון לידי שגיאה וטעות, אבל קבורת המת, בכל מקום שיש קיבוץ מישראל כמעט [אין מקום] שאין שם מת בכל שבוע, ועכ"פ בכל חודש, ולא שייך בזה שכחה וטעות, ודור אחר דור מעשה אבותיהם בידיהם עד דור הראשון שקיבלו התורה ונצטוו על הקבורה ביומו, כאשר יבואר אחר כך בדבריני. והמערער על זה, לא עלינו הוא מערער, כי אם על דור הראשון שהיו בימי משה, ומי מבני עמינו הבא לערער על זה, אין ראוי להכנס עמו בטענות כלל. אבל להיות שאיני יודע אם השואל הזה הוא מבני עמינו, ולכן אני משיב על טענותיו, ומה גם, שאפילו אם הי' מבני עמינו ולא הי' ראוי להשיבו מצד עצמו, אבל עכ"פ חובה עלי למלא פקידת הגיווערני יר"ה, יהי' השואל מי שיהי'. וזה דבר התשובה.

הנה חשש זה, שניחוש שגוף המוטל מת לפנינו ואנו רואים שאין בו שום חיות בשום אבר, וכל בשור קר ובכל רגע מתקרב יותר, שאנו כלנו טועים בו, ועדיין יש בו חיות, וישוב להתעורר מתרדמת המות ויחי ויקום על רגליו, זהו חששה רחוקה וזרה מאד, ולא יקרה כי אם במקרה רחוק מאד, ויאמרו נא האומות שבזמנינו

(א) תשובה נפלאה זו, הועתקה מכת"י מעתיק אחד, אשר הוגה באיזה מקומות בעצם כתיב"ק של הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל. (מובן מאליו, שהסיבה שהאריך הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל, להסביר כל הפרטים, הי' כדי שיתקבלו דבריו אצל שרי המלוכה). - אפריון נמט' לדידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן, שהמציא לנו תשובה זו מאוצרו הטוב. זכרה לו אלקי לשובה.

שררכם משנים קרמוניות להשהות קבורת המת כמה ימים אחר מותו, הנעשה דבר זה בכל מדינות ארפיץ הידועים לנו, אפילו אחת למאה שנים ויותר, שקם אחד אחר מותו, ואולי בתוך כמה מאות שנים קרה מקרה באחד או בשנים, וגם זה מפי השמועה, ואולי גם בשעה שהחזיקוהו למת לא השגיחו בו בהשגחה יתירה, כיון שזה דרכם להשהות קבורתו, אין ההשגחה מוטלת עליהם כל כך, ודבר זה שאינו נשמע ונראה אפילו למאה שנים, לא מקרי דבר שאינו מצוי, אלא מקרי דברי היוצא חוץ לשבע, והוא מקרה רחוק מאד, ואין לחוש כלל שמא יודמן מקרה כזה, ובפדט אצלינו היהודים שאנחנו משגיחים בהשגחה יתירה מאד להבחין אם כבר הוא מת בודאי, ואנחנו עושים כמה נסיונות ובחינות להבחין אם מת, כאשר אכתוב אח"כ את כל הסדר והנימוס שאנחנו נוהגים עם המת משעת מיתתו עד שעת קבורה, שוב אין כאן חשש להיות שום ספק שעודנו חי.

ואיך נעבור אנחנו היהודים על דבר המפורש בתורה (דברים כ"א, כ"ה) כי קבור תקברנו ביום ההוא, והמליץ עובר בלא תעשה, ודבר זה אף שכתוב במי שתלוהו, כבר קבלו רבותינו בעלי המשנה, דקאי גם על כל המתים מישראל, והוא מפורש במשנה סנהדרין דף מ"ו ע"א, אחד שביאר שם במשנה בנתלה שאם לן עובר בל"ת, אמרה המשנה, ולא זו בלבד אמדו, אלא כל המליץ את מתו עובר בל"ת. וכן כתב הרמב"ם פרק ט"ו מהל' סנהדרין הלכה ח', זה לשונו, ולא הרגוי ב"ד בלכר, אלא כל המליץ את מתו עובר בל"ת. וכן כתב עוד בפ"ד מהל' אבל הלכה ח', וכן מפורש בשלחן ערוך יו"ד סי' שנ"ד סעיף א'. ולכן אין אנו רשאים להשהות קבורתו כשביל חשש מקרה רחוק שאינו אפילו בכלל מיעוטא דמיעוטא. ונחוי אנן, שאנחנו מזהירים מאד על פיקוח נפש, ואפילו שבת אנחנו דוחים מפני פיקוח נפש. והנה שנינו במס' יומא במשנה (דף פ"ג ע"א) מי שנפלה עליו מפולת, ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת וכו', מפקחין עליו את הגל, מצאוהו חי מפקחין ואם מת יניחוהו. ועל זה הובא שם ברייתא (דף פ"ה ע"א) ת"ר עד היכן הוא בודק, (רש"י, עד היכן הוא בודק, אם דומה למת, שאינו מזוי איבריו, עד היכן הוא מפקח לדעת האמת), עד חוטמו, ויש אומרים עד לבו, (רש"י, עד חוטמו, ואם אין חיות בחוטמו שאינו מוציא רוח, ודאי מת וניחוהו). הרי שאם אין רוח חיים באפיו, שוב מחזקין לי' בודאי מת. ומכאן מוכח דאפי' מיעוטא דמיעוטא לא מחשב, לחשוב שום ספק או אפילו ספק ספיקא לחשוב שמא יש בו רוח חיים.

ותדע, דהרי מתחלה בנפילת הגל אפילו כספיקות הרבה שחשבה המשנה, שמא אינו שם כלל בגל הזה, הרי צד אחד שאין לחלל שבת, ואפילו ישנו שם, שמא כבר מת, הרי עוד צד שלא לחלל שבת עליו, ועוד חשבה המשנה שם ספיקות, שיש לנו להתספק בנפילת הגל הזה, שכולם נוטים למנוע החילול שבת ושלל לפקח, אפ"ה כל זה אינו עומד בל"ת פיקוח נפש, ואנו חוששים שמא נפל כאן אחד ועודנו חי, ומחללים השבת על ספק המיעוט ומפקחין עליו הגל, וכשהתחיל לפקח ובדקו עד חוטמו ורואים שיש שם איש יהודי, ואפ"ה כשבודקים אותו עד חוטמו ואין בו רוח חיים, שוב מושכין ידיהם ממנו ואין מפקחין יותר, ואין אנו מסופקין כלל שמא

אף שנרמה לנו שמת, אפ"ה אולי עדיין יש בו רוח חיים. הרי שאפילו מיעוטא דמיעוטא לא מחשב לומר ספק שמא הוא חי, ואם אירע פעם אחד בשנים רבות שאחד נתעורר וקם ויחי, מקרה זר ורחוק הוא, ולא חיישינן שיוזמן עוד.

ולא תאמר שזהו מחמת חומר חילול שבת, לכך לא חיישינן בזה, אבל בחול מה הפסד יש בזה אם נחוש לזה, אף שהוא חשש רחוק וזר. ואמר אני שתי תשובות בדבר, חדא דאטו בחול מי לית ב' איסורא, והלא אם אנו מחזיקין אותו עפ"י דין לודאי מת, יש כאן איסור תורה, שהמלין את המת עובר על לא תלין, ולא תימא שזה בכלל מה שאמרו שאם מלינו לכבודו אינו עובר בלא, וא"כ אם מלינן אותו בשביל פיקוח נפשו עדיף מלכבוד, שזה הי' שייך אם היינו מסופקים באמת שמא חי הוא, אבל כיון שכבר הוכחתי שאין כאן אצלינו שום ספק או ספק ספיקא לחשוב שהוא חי, אין כאן כבודו אלא בזיונו, הא חדא. ועוד שממקומו שם בנמרא מוכרע שאפילו בחול ג"כ כיון שבדקו עד חוטמו שוב אין שום תועלת להטריח לפקח יותר, כי בודאי כבר הוא מת, דהרי שם בנמרא דיומא, על ברייתא דעד היכן הוא בודק, אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה, אבל ממעלה למטה כיון שבדק עד חוטמו שוב אינו צריך, דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו, ומדקאמר רב פפא אינו צריך, מכלל דבחול איירי, דבשבת כיון שאינו צריך ממילא הוא אסור באיסור חמור של חילול שבת שלא לצורך, והוה לי' לרב פפא למימר כיון שבדק עד חוטמו שוב אסור, אלא ודאי דהך ברייתא דעד היכן הוא בודק לאו דוקא בשבת איירי, אלא גם בחול שהיביים לפקח הגל להציל נפש, וקאמר רב פפא שאם בדק עד חוטמו שוב אינו צריך לפקח יותר, שבודאי מת חשבינן לי', ושוב אין צורך להטריח לפקח עליו. ומעתה, אם במיתה פתאומית כזה שנפלה עליו מפולת, שאיכא למימר שמחמת חרדה נפסקו חושיו על איזה זמן, ועתידין לחזור לאיתנם, אפ"ה כיון שאין רוח חיים בחוטמו, שוב לא חיישינן לזה, ק"ו במתים כדרכם.

ומה שאמרו במס' נדה (דף ס"ט ע"ב) במשנה, הוב והזבה והנדה והיוולדת והמצורע שמתו מטמאין במשא עד שימוק הבשר, ואמרו על זה שם בנמרא, מ"ט, אמר רב גזירה שמא יתעלפה, משום ר' אליעזר אמרו עד שיבקע כריסו. ומה המאמר טעו קצת וחשבו שעל זכ זה המוטל מת לפנינו, אנו חוששים שמא נתעלף ונרמה לנו שמת ועודנו חי. וזהו טעות ופירוש כזב, דא"כ לא הוה לי' למימר גזירה, דלשון גזירה הוא משמעו שאנו מחמירים בדבר זה גזירה משום שיבוא קלקול מזה במקום אחר או בפעם אחר, אבל לא שאנו חוששים בזה המעשה עצמו לקלקול, ואם הי' כוונת רב על זה המת עצמו, שלא מת עדיין, ואנו טועים וסוברים שמת, הוה לי' למימר אמר רב חיישינן שמא נתעלף. ועוד שא"כ לא הוה לי' למימר שמא יתעלפה, לשון עתיד, אלא הוה לי' למימר שמא נתעלפה לשון עבר.

ופוק חזי שגם רבינו הגדול הרמב"ם בפרק ו' מהל' מטמאי משכב הביא דין זה, וזה לשונו שם הלכה ד', הוב והזבה שמתו הרי הן מטמאין משכב ומרכב אחר מיתתן כשהיו כשהן חיים עד שימוק הבשר, ושומאה זו מדבריהם גזירה שמא יתעלף אחר מאלו וידמו שמת ועדיין לא מת וכו'. והנה הרב הזה, הוא הי' רב גדול

בחכמת הגוף שקורין חכמי האומות לאייק, וחיבר כמה חיבורים בזה, והוא סירר ספרו משנה תורה בלשון צח מאד וברקדוק גדול, וראה איך דקדק כאן וכתב שמא יתעלף, ובהל' אבל פרק ד' הלכה ה' כתב, וכל המאמץ עיניו עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים, אלא ישהה מעט שמא נתעלף. הבט וראה צחות לשונו של הרב הזה, שבהלכות אבל כתב נתעלף, לשון עבר, לפי שעל מת זה הוא מרבה, כיון שהוא תיכף סמוך למיתתו, חוששין שמא לא מת ממש אלא נתעלף, אבל בהל' מטמאי משכב אין החשש על מת הזה שלא מת, ששם מיירי אף בשכבר שהיה איזה שעה אחר מותו, והשגחנו בו ובדאי מת, ואעפ"כ עדיין מטמא מדרבנן בטומאת הויבה מחשש שמא יודמן שיתעלף איזה זב ויסיפנו איזה איש ויסבור זה שהסיטו שכבר מת הוב ויחזיק עצמו בטהור, ולפי שטומאה מסור לכל מי שיודמן, ואין על זה שהסיט הוב שנתעלף מוטל קבורתו, ואינו משגיח לבדוק בחוטמו אם יש רוח חיים באפיו, ויקל לעצמו לסמוך על הרמיון בעלמא שדומה הוא לו שכבר מת זה הוב, ולכך חששו חכמים לדבר זה, וגזרו שכל זב אף שוראי כבר מת, ישמא, ולא רצו להפקיע טומאת הוב במותו כי אם בסימן הנראה לעינים לכל רואיו שכבר מת, דהיינו שימוק הבשר או עד שתבקע כריסו, לכל מר כדאית לי, אבל לענין קבורה לא חשו לזה לעכב קבורתו בשביל זה, לפי שהמתעסקים לקברו מסור לזרזים, והם משגיחים היטב אם נשאר בו רוח חיים.

ותדע, שאם אתה אומר שכשם שמטמא בהיסט כך אין לקברו עד שיגיע למדרגה זו שימוק הבשר, אם כן לר' אליעזר שאמרו משמו שם במס' נדה עד שתבקע כריסו, גם כן לא ניתן רשות לקבור שום מת עד שתבקע כריסו, ואין לך רעה חיצונה וזרה כזו, אלא ודאי כדאמרן. ושוב הראו לי שכבר עבר ויכוח זה בין הרב ר' יעקב עמדין ובין ר' משה דעסא מבערלין, וגם הרב ר' יעקב פירש דברי הגמרא בנדה שהחשש הוא שמא יתעלף זב חי, יעויין שם. ואמנם אני הוכחתי פירוש הזה בהוכחה רבה וכנזכר.

ובמס' זבחים דף ק' ע"א איתא, שמתה אשת יוסף הכהן בערב פסח וטמאוהו אחיו הכהנים בעל כרחו, והיינו לקברה, שאין הכהן מטמא לקרובים רק לקבורה, ובו כיום קברה, שהרי מביא הזמן שמתה בערב פסח, להורות שנדרחה עבור זה מעשיית הפסח, יעויין שם בסוגיא. הרי ראי' שהיו קוברים בו ביום.

(ב) דברי הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל, ולהבדיל בין הקודש ובין החול, דברי משה מדעסויא, נרפסו בקובץ „המאסף" (מאת המשכילים בברלין) שנרפס בקענינסבערג בשנת תקמ"ה לפ"ק, ודבריהם סובבים והולכים על גזירת הרוכס משוועדין בשנת תקל"ב לפ"ק, שצריכים להמתין לכל הפחות שלשה ימים, טרם שקוברים את המת. – וכן הובאו דבריהם בשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' של"ח, יעו"ש.

ובספר דברי שאל (יוסף דעת) על שו"ע יו"ד מהגאון מוה"ר יוסף שאל נאטאהנזאהן זצ"ל, בס' שצ"ד סעיף ג', הביא שיצאה פקודה מהמלך שכל מת לא יקבר רק אחר מ"ח שעות, ונשאלו חכמי ישראל כדת מה לעשות, אחרי שאסור להלין את המת, וכתב שם בתוך הדברים זו"ל: והנה בדורות שלפנינו, קם אחד המיוחד מהמתחכמים אשר נתחדשו בימים ההם, והאריך בזה בתשובה לדו"ז הגאון סבא קרישא מוה"ר יעב"ץ ז"ל שיש להתיר וכו',

ולחלק בין נקברים בקרקע במעבה האדמה כדרכנו בכל המדינות עכשיו, ובין הנקברים בכוכין, דברים בטלים הם, שאם באנו לחוש שמא עדיין חי הוא, ועל ידי הקבורה אנחנו ממיתים אותו, גם בקוברים אותם בכוכין לא נמלטו מחשש זה, ואם הוא עדיין חי, ג"כ ממיתים אותו, אותן שקוברים אותו, כי אם כבר הגיע למדרגה זו שאין ניכר שום רוח חיים באפיו, אם נודה להרופאים שבזמנינו ונאמר שעדיין יש בו חיות ולא מת לגמרי, רק מחמת רוב חלשות כחו הרוח אשר באפיו הוא חלוש מאד עד שאי אפשר להרנישו, ועכ"פ כבר הוא קרוב מאד לשערי מות וליציאת הנפש, ובמעט הזזה שמזיזין אותו ממקומו תצא נשמתו, וק"ו לטלטל אותו ממקומו למערת הכוכין. ובמס' שבת רף קנ"א ע"כ אמרו במשנה, המעצים עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים, ולא דוקא עיצום עינים, אלא הוא הריץ הזזת שאר אבריו, וזה לשון הרמב"ם פ"ר מאבל הלכה ה', הגוסס הרי הוא כחי וכו' והנוגע בו הרי זה שופך דמים, למה זה דומה לנר המספסף, כיון שיגע בו אדם יכבה. הרי שבאיוזה אבר מאיבריו, הנוגע בו, שאי אפשר שלא יגענו אותו אבר כל שהוא, הרי זה שופך דם שמקרב מיתתו, ואם זהו בגוסס, ק"ו כמי שכבר הגיע שאין רוח חיים נרגש באפיו, שאם עדיין יש בו איזה חיות, הוא חלוש בתכלית הרפיון, ובמעט הזזה שיזיזוהו, יכבה מעט החיות, והרי המזיזו שופך דמים, וק"ו אם יטלטלו כל גופו וישאוהו עד מערת הכוכין שמכבין נר נשמתו אם עדיין יש בו קצת חיות. וממילא אם אתה חושש לזה, צריך שישאר המת מונח במקומו במקום שמת בו כאבן שאין לה הופכין עד שלשת ימים, והרי עקרת איסור הלנת המת לגמרי, ואיך משכחת לה לקיים מצוה של תורה כי קבור תקברנו ביום ההוא.

ולכך אנחנו בני ישראל נוהגים, שאין אנחנו מזיזים אותו כלל עד איזה רגעים אחר מותו, בשכבר אנו רואים למראית עינינו כל איבריו הם כאבן דומם בלי שום הרגשת חיות באחד מאיבריו, ומשגיחים ג"כ על כל חושי שכולם שובתים ממלאכתם, ובכל זה אין אנו סומכים על ראייתנו במראית העין לבד, ואנחנו לוקחים נוצה קלה מאד, מן הנוצות הקלות שהם סמוך לגוף העוף, שאין בהם שום כבירות, ובמעט תנועה קלה היותר אפשר, הנוצה תתנענע אנה ואנה, ומשימים נוצה זו תחת נחירי המת, ואנחנו נשמרים בכל האפשר שלא ליגע בנחיריו ביד כלל, רק מן האויר אנו מניחים הנוצה סמוך לנקבי החוטם, והנוצה לרוב קלות תנועתה אם ה' יוצא מנחיריו שום רוח חיות אפילו בתכלית החלישות, היתה הנוצה מתנועעת, וכך אנו מניחים הנוצה להיות מונחת במקום הזה כמה רגעים, והעומרים

והגאון יעב"ץ ז"ל האריך לדחות דבריו, ולא ראיתי דבריו, עכ"ל. ושם להלן (בר"ה והנה בהא) כתב הגאון מוה"ר יוסף שאול זצ"ל ז"ל: שוב הראוני מה שכתב הגאון הנשר הגדול בעל נוב"י ז"ל, והוא נדפס שם, החזיק בראיות ברורות שאין להלן את המת אף רגע אחת, עכ"ל. - הנה מדבריו נראה שנדפס כבר באיזה מקום תשובת הגאון בעל נוב"י זצ"ל בענין זה, ואנחנו לא נדע איפה, ומה שכתב „והוא נדפס שם“, לא ידענו על איזה מקום קאי. (ועתה כאשר כבר ה' הקובץ ממש מוכן לדפוס, נודע לנו שאיזה קטעים מתשובה זו, נדפסו בקובץ „המאסף“ הנ"ל, בחודש אב שנת תקמ"ו לפ"ק, ועל זה נתכוון הגאון מוה"ר יוסף שאול זצ"ל בספרו דברי שאול, כאשר יראה המעיין).

עליו אינן מעלימין עין מן הנוצה, וכאשר אנו רואים שבכמה רגעים הנוצה לא זזה ולא נראה בה שום תנועה, אז אנחנו מחזיקים אותו בודאי שכבר מת, ולא נשאר בו שם רוח חיים, ואז מעצימין עינינו אם הם פתוחות.

וכך הם דברי הרמב"ם שם, והבאתי לשונו לעיל, שכתב והמעמץ [עיניו] עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים, אלא ישהה מעט שמה נתעלף. הרי שלא הצריך הרמב"ם אלא שיהיו מעט, ואנחנו עושים יתר על זה, שאין אנו סומכין על השהוי לבר, ועושים ג"כ נסיון הנוצה, כי אין בנסיון הזה הפסד ולא ביזוי המת.

ומה שאמרו במס' שמחות בריש פרק ח', יוצאין לבית הקברות ופוקרין על המתים עד שלשה ימים ואין חוששין משום דרכי האמורי, מעשה שפקרו אחד וחי עשרים וחמש שנים ואח"כ מת וכו'. מי שהביא רא' מבריתא זו ללמוד ממנה שאסור לקברו במעבה הארמה כי אם אחר שלשת ימים, שהרי במעבה הארמה אי אפשר לפקרו, הוא טועה, וה' סובר שהכוונה בבריתא זו להטיל חיוב או מצוה לפקוד כל שלשה ימים, ואם ה' הפירוש כן, ה' צריך להעמיד שומרים שישמרו כל אחד משמרתו ולראות אם ירגיש בו רוח חיים לסייע לו ולהביא דברים המריחים ריח חזק להשיב רוחו, כי אולי אם לא יסייעו לו להשיב רוחו ימות, וה' ראויה להיות לשון הבריתא, פוקרין על המתים כל שלשת ימים. אבל כוונת הבריתא שרשות לעשות כן, ושלא תאמר שיש בזה איסור משום דרכי האמורי, וכדמסיימה הבריתא אין חוששין משום דרכי האמורי, ופירוש ברייתא זאת באר היטב יתבאר אחר כך ברברינו.

ולא עוד, אלא שאני אומר, שגם האומות שבזמנינו, (כי מן האומות הקודמים נרבר אח"כ), שהמנהג אצלם להשהות הקבורה מן המיתה איזה ימים, אין טעמם מחשש שמה עדיין חי הוא, רא"כ איך מטלטלים אותו אחר מותו כמה טלטולים תוך שלשה ימים ממקום למקום, ואפילו מחדר לחדר, ומלבישים אותו בגדי כבוד הכל לפי ערכו, והרי כבר הוכחתי שהטלטול הוא מקרב המיתה כמו הקבורה, אבל נתפשט מנהג זה אצלם מטעם שהנכבדים עושים להם כמה מיני כבוד ויקר כל אותו זמן הנמשך בין מיתה לקבורה. וגם יש להם כמה סערמוניש בעת הקבורה, הכל לפי מה שהוא, ואין הכל מוכן בעת מותו. והענינים, מטעם שאין להם צרכי קבורה מוכן ותשלומין של גייסמליכר, ולפי שהם אינם מצוים על איסור הלנת המת, לכך הם אין מקפידין כל כך על העיכוב. ולכן נתפשט זה למנהג אצל כל א', וכל זה באומות שבזמנינו שהם חקרנים גדולים ובעלי דת ואמונה בבורא עולם, ובחכמתם ובחקירתם נתבטל כל הבלי העמים הקדמונים, שהיו מעוננים וקוסמים ודורשים אל המתים, והיו להם חוקים לא טובים, דברים אשר אין להם טעם ולא שום תועלת דברי הבאי ושוא, כאשר האריך הרמב"ם בחלק ג' מספר המורה פרק ל"ז, ועל זה האומות אשר בזמנינו עמדו בחקירתם, וביטלו כל דברי ההבלים ההמה, ואמנם אצל האומות הקדמונים, בלתי ספק אצלי, שה' להם חזק להשהות קבורת המת כדי שרוח המתים יתגלה להם ויודיע להם דברים נסתרים, וכהניהם היו מכזבים להם שכך אמר להם רוח המת הזה וכך צוה לעשות וכיוצא בזה, כדי לפתות המון עם

להבליהם ולאמונתם הכוזבת, שהיו מאמינים בכוכבים ומזלות ובאילנות ובצמחים וביתר הכלים, ואולי גם זה בכלל דורש אל המתים, אשר כתיב על זה (דברים י"ח), שאחר שהזהיר דרך כלל, לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם, פירט אח"כ הפרטים, לא ימצא כך מעביר בנו וגו', עד ודורש אל המתים, ואמר שוב אח"כ, ובגלל התועבות האלה ה' אלקיך מוריש אותם מפניך. ולכן הזהיר הקב"ה אותנו ההיפוך, ואמר עלינו הלנת המת. ועל דרך שביאר הרמב"ם בפרק הנזכר, שהרבה מצות שצוה לנו הקב"ה ה' הכל כדי לעקור חקי עובדי ע"ז הקדמונים, וצוה הקב"ה אותנו הכל ההיפוך מהנהגתם.

ואם כי אני אומר דבר זה מסברא, יש לי ג"כ ראי' מן הפסוק ומדברי רבותינו. בפסוק כתיב (דברים כ"א, כ"ג) כי קבור תקברנו ביום ההוא וגו' ולא תטמא את אדמתך וגו'. והנה מה ענין הטומאה שזכר כאן, אם טומאת מת שהוא מטמא הנוגע והמאהיל, א"כ מה הפרש בין הוא על העץ או אם הוא בקבר, גם בקבר הוא מטמא, ומקרא מלא בפרשת חקת (במדבר י"ט, ט"ז) וכל אשר יגע וגו' או בקבר, וגם טומאת אהל המאהיל על הקבר טמא. אלא ודאי בטומאת העבירה הכתוב מדבר, שאם יעבור ולא יקיים מצוה זו, הוא מטמא הארץ, ולא מצינו בתורה לשון טומאה בעבירות כי אם בנ' עבירות, ע"ז ג"ע וש"ד, וכמו שארז"ל במס' שבועות דף ז' ע"ב, יש לי בענין הזה ג' טומאות, בע"ז הוא אומר, למען טמא את מקדשי, ובנ"ע הוא אומר, לבלתי עשות מחקות התועבות ולא תטמאו בהם, ובש"ד הוא אומר, ולא תטמאו הארץ, אבל בשאר עבירות לא מצינו לשון טומאה רק בדברים המטמאים, מת ושרץ ונבילה חב וזבה ונדה ומצורע, שאלו מטמאים אדם וכלים ואוכלים ומשקים כמגע ומשא, אבל טומאת המקום לא מצינו רק בטומאת העבירות, ואף גם זאת, רק בשלש עבירות הנזכרים, וא"כ מה ענין ולא תטמא את ארמתך האמור בהלנת המת, אלא ודאי, לפי שהטומאה שנאמרה בנ"ע, על כל האמור בפרשה שם קאי, והתחלת הפרשה (ויקרא י"ח, ג') כמעשה ארץ מצרים וגו' וכמעשה ארץ כנען וגו' לא תעשו ובחקותיהם לא תלכו וגו', וסיום הפרשה (שם, כ"ז) כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ותטמא הארץ, וכתיב (שם, כ"ה) ואפקוד עונה עלי' ותקיא הארץ את יושבי', הרי שעל כל חקות דרכי האמורי, נאמר בהו טומאת הארץ.

והנה כאן כתיב דרך כלל, כמעשה וגו' ובחקותיהם לא תלכו, וכן בסיום הפרשה כי את כל התועבות וגו', ולא פירט כלל מה הם חקותיהם התועבות, ובספר דברים בפרשת שופטים (דברים י"ח, ט') כי אתה בא אל הארץ וגו' לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם, לא ימצא כך מעביר בנו וגו', עד ודורש אל המתים כי תועבת ה' וגו' ובגלל התועבות וגו' מוריש אותם מפניך. הרי שמה שנאמר בספר ויקרא דרך כלל, ונאמר שם שעבור זה נפקד עונה ותקיא הארץ את יושבי', פירט כאן בספר דברים כל התועבות, וסיים כי בגלל התועבת האלה הורישם ה'. ומעתה שפיר נאמר באיסור הלנת המת, שהיא מחוקת הגוים, שאם אתה לא תעשה כמעשיהם, ותקברנו בו ביום, לא תטמא את הארץ.

וגם יש לי ראי' מדברי רבותינו, שזה הי' דרכם של האמוריים שלא לקבור המתים ולהניחם פתוח, ודורשים אותם כמה ימים, הוא ממה [שאמרו] במס' שמחות ריש פרק ח', ויצאין לבית הקברות ופוקדין על המתים עד שלשה ימים ואין חוששין משום דרכי האמורי, מעשה ופקדו אחד וחי כ"ה שנים ואח"כ מת. הנה הברייתא הזה לא אמרה כן דרך חיוב ולא דרך מצוה, אבל אמרה שיכולים לעשות כן, ושאין בזה משום דרכי האמורי, לפי שזה הוא כלל בדינו, שכל מעשה זר שאין בו שום טעם לא מצד הטבע ולא מצד התורה ולא מצד החכמה, רק הוא פועל ריק, הוא בכלל דרכי האמורי, שכן הי' דרכיהם לעשות מעשים זרים והכל ותעתועים, אבל דבר שיש בו שום תועלת אפילו על דרך רחוקה שיכול להצמיח מזה שום תועלת, אין בו משום דרכי האמורי, ולכן הי' מקום לומר, שכיון שזה מת וראינו מיתתו, שוב אי אפשר בשום אופן שיהי' מקרה שטעינו וסברנו שמת, והוא בכלל הנמנע אשר לו טבע קיים לא ישונה בשום זמן כלל, וא"כ הפקידה הוא פועל ריק, ואינו פוקד אותו לשום תועלת, וא"כ הוא אסור משום דרכי האמורי, קמ"ל הברייתא שאין בזה משום דרכי האמורי, כיון שעכ"פ בכלל האפשר הוא שיהי' שימצא שהוא חי, וע"ז מביא מעשה וכו', ואף שהוא מקרה רחוק ואין חוששין לזה, והרי אנו מוויזין אותו וקוברין אותו, מ"מ כיון שעכ"פ תחת סוג האפשר הוא אחת לכמה מאות שנים, שוב אין בו משום דרכי האמורי, אבל לחוש לזה ולעכב בשביל זה קבורתו, זה נגד דת התורה, כי אין חוששין למקרה רחוק כזה.

ואולי גם לזה הי' כוונת התורה בפסוק אשר כבר הזכרנו, והוא אמרו כי קבור תקברנו ביום ההוא וגו' ולא תטמא את אדמתך, רצה בזה, פן יהי' דבר עם לבבך להרהר נגד מצוה זו, איכה אקברנו ביום ההוא, אולי עדיין לא מת ואני טועה בדמיוני שאני סובר שמת והוא עודני חי, ונמצא אני שופך דמים, ובשפיכת דמים כתיב (במדבר ל"ז, ל"ג) ולא תטמא את הארץ, ונמצא אם אני קובר אותו בו ביום אני מטמא את הארץ, לכן אמר הכתוב, כי קבור תקברנו ביום ההוא, ואין אתה שופך דם בזה, ולא תטמא אדמתך, כלומר אם תקיים מצותי ותקברנו לא תטמא הארץ, כי אין זה שפיכת דמים כלל, כי אין חוששין למקרה רחוק, אבל בהיפוך אם לא תקברנו, אז תטמא אדמתך, וכמ"ש לעיל שהוא מתועבת האמוריים.

ואמנם האומות שבזמנינו, כבר הזכרתי שהם ניצולים מכל חוקי האמוריים וכת הצבא הקדמונים, ואדרבה הם מכחישים הקסם והכישוף ודרישת המתים בתכלית הירחוק, כי חכמתם עמדה להם ונתברר להם שכל זה הבל, ומה שהם משהים המתים, כבר כתבתי טעמם, והם לא הוזהרו על הלנת המת, אבל אנחנו שהוזהרנו על זה, חלילה לנו לעבור על זה, ויש בשהיית המת ללא צורך, הפסד החיים והמתים, וההפסד מה שהוא לחיים, כי מתעפש האויר מזה, וכמ"ש האברבנאל בפ' כי תצא, והפסד המתים הוא לגופו ולרוחו, לגופו, כי אין לך ניזול מן האדם כי ימות אם יניחנו זמן מרובה מוטל כנבילה, ומותר האדם מן הבהמה אין, ולרוחו, כי ע"י עיכוב של שוב הגוף לעפרו, מתעכב הרוח מלשוב אל אלקים אשר נתנו.

ומה שכתב השואל בשאלתו, כי דבר זה הוא דברי שומים ואינו בנמ' כלל, אני אומר כי לא מחכמה דיכר, ודבריו בזה הם נגד השכל האנושי ונגד התלמוד ונגד המקרא. נגד השכל, כי ידוע פירוד הרגילים להיות יחד, הוא קשה מאד, ונחזיו כמה צער מצטערים האב והאם בהפרד בנם מהם, וק"ו אם הוא יחיד להם, ואף אם הפרדו הוא לתכלית היותר טוב, שהולך אחר זיווגו למצוא אשה ולמצוא נחלה ומנוחה במקום שבת זוגו היא שם, אעפ"כ קשה תחלת הפרדו מהם, וקשה להם להפרד, ומלויים אותו והולכים עמו עד מקום שכבר ההכרח לשוב לביתם, ופרידתם הוא בבכי ונשיקה, וכאשר נתרחק קצת מהם עד ששוב אינם רואים אותו, אחת לאחת יוצא הגעגוע מלב, וכן כאשר ימות לאדם קרובו, כל זמן שמתו מוטל לפניו, הכאב גדול מאד, ואי אפשר לנחמו כלל, וכבר אמרו חכמים אל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו, עד אחר הקבורה שנתעלם מעיניהם, אז הוא זמן לדבר תנחומין אחת לאחת עד ששוב המת משתכח מן הלב. ואם זה בקירוב שני גופים, שאין קרבתם רבוק וחיבור א' ממשי, והכל לפי הקורבה, קשה הפירוד, ועתה נשים לב לקרבת הגוף והרוח, אשר בקרבו מיום הולדו רבוקים יחד בתכלית החיבור והריבוק, רגע לא נתפרדו, ונתגדלו יחד, ועתה במותו שמוכרח הרוח להפרד מן הגוף בע"כ בגזירת מלך מלכו של עולם, כמה קשה הפרידה על הנשמה, ואם היא מוכרחת לצאת מן הגוף בע"כ שלא ברצונה, עם כל זה, כל זמן שהגוף מונח לפניו, היא מסה ומעופפת עליו כאב ואם המלויים את בנם היחיד בנסעו מהם, עד שהגוף נקבר בארץ, אז בהסתלקו לגמרי מהרוח וכסחו העפר, אז הרוח תשוב למעלה למקום אשר חצבה משם, כאב ואם השבים לביתם אחר העלמת בנם מן העין שלהם, זהו מצד הסברא. ומבואר בנמרא, במס' שבת (רף קנ"ב ע"ב) א"ר אבהו כל מה שאומרים בפני המת יודע עד שיסתום הגולל דכתיב וישוב העפר אל הארץ כשהי' והרוח תשוב אל אלקים. ופירש"י ברה וישוב העפר, גופו קרוי עפר, ומששב אל הארץ כשהי', מיד והרוח תשוב.

ומבואר במקרא, הוא מקרא הנזכר, אלא שאני מוכיח הרבר מן המקרא בהוכחה גמורה, שתחלה הוא ביאת הגוף אל הקבר, ואח"כ תשוב הרוח למעלה, דהרי זה ידוע שהגוף הוא דבר גשם וצריך קוברים לעסוק בקבורתו, ואפי' ימהרו במהירות היותר אפשר בקבורתו, אי אפשר בלא איזה עכבת הזמן, נשיאתו לקבר והלכשת תכריכיו והנחתו בקבר, כל זה צריך איזה זמן, אבל הרוח אינו גשם, ולא יעצרהו הגשם, ואין עלייתו למעלה ע"י אנשים בעלי גשם שיצטרך זמן, ותיכף כאשר נתפרד מהגוף, אפשר לה לשוב למעלה בלי שום עיכוב זמן כלל, וא"כ ראוי הי' להיות סדר הכתוב, וישוב הרוח אל האלקים אשר נתנה, וישוב העפר אל הארץ כשהי', ולמה זה הקדים שלמה בחכמתו שיבת העפר קודם שיבת הרוח, אלא ודאי צפה שלמה שאי אפשר להרוח לשוב למעלה עד שישוב תחלה הגוף לארץ אשר לוקח משם, כי האדם יסודו מעפר.

ומה שכתב השואל, דבר זה אינו מהלכות הרבנים רק מהלכות הרופאים, ושאשאל על זה לאיזה רופא שארצה. אומר אני, מי לנו גדול ברופאים יותר

מהרמב"ם זצ"ל, והרי הרמב"ם בהל' אבל פ"ד כתב בהלכה ז', אין משהין המת אלא מדחין מטתו מיד, וכל המדחה מטתו הרי זה משובח. הרי שהרמב"ם מזהיר למהר מאד בקבורתו, וכבר ביארנו לעיל שאין שום חילוק בין קבורה בכוכין או במעבה האדמה. ועוד שהרי ברמב"ם שם בהל' ד', שכתב שקוברין אותו בכוכין, כתב שמחזירין העפר והאבנים עליו, וסיים שם, ויש להן לקבור בארון של עץ, ורצונו בזה, שאם חפץ לקבור בארון של עץ, ולשום הארון בקבר או בכוכין, רשות להם לעשות כן, שלא תאמר כיון שמחוייב לקבור בקרקע [אסור לקבור בארון של עץ], אפי' אם ישים הארון עמו בקרקע, קמ"ל הרמב"ם שרשאי, אבל פשיטא שיכול לקבור בקרקע ממש, וביזה אמר הרמב"ם שמחזיר העפר והאבנים עליו. וא"כ אין שום הפרש בין כוכין לשאר קברים, ובכולם ראוי למהר קבורתו בכל האפשר. ולענין המהירות אמר הרמב"ם שהוא משובח, והוא מדברי הגמרא במס' מ"ק דף כ"ב ע"א, והיינו אפי' בו כיום, אבל להלינו אפילו איסורא איכא, ועובר על מצות התורה.

ומעתה מנהגן של ישראל תורה היא, כי כן צוה לנו משה, וכן מצינו באבותינו, שהרי כתיב (בראשית ל"ה, י"ט) ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה. הרי שקברה יעקב בדרך, ולא הי' לו פנאי אפי' להוליכה לעיר, וקברה שם בדרך, וכי ס"ד שיעקב שהה שם עם מקנהו על פני השדה שלשה ימים, הא וראי ליתא, וכדרך לא הי' שם מערה, וקברה בשדה סמוך למיתתה. ובפרט רבכל מקום ומקום שיש קהל ישראלים יש להם חבורה מיוחדת לזה, והמה באים תיכף כשהוא גוסס והם אינם זזים ממנו ועומדים עליו עד יציאת נשמתו, ותיכף כשמרגישים במראית עיניהם שהוא כבר מת, אעפ"כ אינם נוגעים בו, והמה ע"פ נימוסי ומנהגי החבורה אומרים פסוקים ותחינות ובקשות שיש בהם שהי' איזה זמן מועט, ערך חצי שעה, ובכל זה אינם מעלימין עין ממנו להסתכל אם אין בו שום רוח חיים, ואח"כ משימים נוצה קלה מאד סמוך לנחיריו, ומשמרים עצמם כל יגעו כבשרו שלא לקרב מיתתו, כי אולי עדיין יש בו רוח חיים, וכשהנוצה מונחת איזה זמן, והם העומדים עליו משגיחים בהשגחה פרטית, ורואים שאין הנוצה עם רוב קלותה מתנועע אף תנועה קלה כלל וכלל, אז מחזיקים אותו שמת ודאי, ואח"כ לוקחים אותו ממטתו ומניחין אותו על הקרקע, ואח"כ מתעסקים בתכריכיו ובחפירת הקבר, ואח"כ כשכבר נשלם חפירת הקבר, באים בני החבורה המיוחדים לזה, ומגביהים אותו מהקרקע ומניחים אותו על השלחן ורוחצין אותו מכל זוהמא וחלאה, וכל הזוכה ברחיצת איזה אבר למצוה יחשב, ומכבדין זה את זה, וכשגמדו דחיצת כל גופו מסרקיין זקנו ופאות ראשו במסרק, וכל זה צריך שיהי' עכ"פ ג' או ד' שעות ממיתתו עד כלות כל מעשים הללו, ואח"כ מלבישים אותם תכריכי המת. ואם הי' בו רוח חיים אי אפשר שלא הי' נדגש בזמן ההוא. ואחר כל זה משימים אותו על המטה מיוחדת לנשיאת המתים, ונושאים אותו לבית הקברות, ובהגיעם לבית צדוק הדין, מניחים אותו שם ועומדים עליו ואומרים תפלה אחת הנקראת אצלינו צדוק הדין, ושורשה להצדיק עלינו דין שמים, ולהודות להקב"ה, ושכל מה שעשה כמשפט עשה, שהוא

אמת וישר, וכל מעשיו באמת וישר, ושוב בסיום התפלה הזאת, נושאים אותו במטה הנ"ל, עד הגיעם למקום חפירה שחפרו לקברו שם, ואז נוטלין אותו בידיהם מן המטה, ובידיהם משימין אותו לתוך הארון העומד מוכן בקבר, ומגלים עיניו, ונותנים שברי חרס על עיניו, לרמוז כי חיי האדם המה רק ככלי יוצר שבקל נשבר ונעשה חרסים, ואח"כ משימין דף אחד לכסות הארון. וככל אלה אם ה' בו רוח חיים, אי אפשר שלא ירגישו בו, ואחר כל זה משליכים העפר על הקבר, ולכן אין אצלינן שום חשש בקבורת המתים. ואנו בשוחים בחדר השרים האדונים, שיניחו אותנו על מנהגינו, מימות אבותינו, ואבות אבותינו, מעת קבלתינו התורה עד עתה. ואם מזדמן שמת אחד מיתה חטופה ופתאומית שלא ה' חולה כלל, שאז המיתה בעצמה היא מקרה זר יוצא מן הטבע, הזהרתי כבר את הקברנים, שבוה לא ימהרו הקבורה, ויניחו אותו עכ"פ ששה או שמונה שעות קודם שיתחילו להתעסק בקבורתו, ולבדוק כמה פעמים אם אין רוח חיים באפיו כלל, ולבדוק גם בלבו ובשאר אבריו בהשגחה פרטית, וגם אם הוא קר לגמרי בכל אבריו, וכאשר יבחינו זה ויראו שכבר עברו כמה שעות והוא כאבן דומם, ואין גרגש בשום אבר שום רמז חיונית, אז יתחיל להתעסק עמו בעסקי קבורה, ובוה דומה אני שאין שום שום חשש כללי).

ואקוה שהאדונים הגדולים פקירי אדונינו החסיד הקיסר האריר יר"ה, ישימו לב לכל הדברים אשר כתבתי, ויראו שהדברים הם דברים המתקבלים, ויסימו לעשות כפי דרכינו מאז.

דברי המדבר בהכנעה, המוכן תמיד לקום לקול הצפור אשר יצפצף, כי זה רצון השרים האדירים פקירי הקיסר יר"ה, להודרו בוריוות לקיים מצותם כל אשר יצוו עלי.

(ג) בשו"ת מהרש"ם חלק ו' סי' קכ"ד, הובאה שאלה, באחד שמצאו (בביהכ"ס) מונח כמת רח"ל, וכל התרופות ופעולות אשר עשו הרופאים לא הועילו, ואמרו שמת, וכשלחו את המת לטהרו, נשמע ממנו קול כמו כנוסס, ויען שהי' בעש"ק ורצו למהר לקברו לפני השבת, שלחו אחר רופאים בשתיקה, והרופאים אמרו כי הוא מת, אלא שהקול נשמע ע"י המאכלים שנשארו בבני מעי, וניסו כמה פעמים בנוצה אצל חוטמו, ולא נראה שום נשימה, רק אחד אמר, שכמדומה לו שרופק גיד אחד תחת הארכובה, ושאר אנשים ניסו, ואמרו שאינו כן, והגם שהי' בשרו חם, לא השגיחו על זה, וקברוהו. ואח"כ הי' לבם נוקפם אם עשו כהוגן, ופנו אל הגאון מברעזאן זצ"ל, שיורה להם אם צריכים לעשות תשובה, יעו"ש בתשובתו. ומסיק, דבאמת מאחר שמת פתאום, הי' ראוי לחוש שמא עודנו חי, אך כיון שטלטלוהו אח"כ הרבה, ולא נשמע יותר שום קול, יש הוכחה שכבר מת ממנו, יעו"ש. והנה לפי מש"כ כאן הגאון בעל נדע ביהודה זצ"ל, כמת פתאום, ראוי להמתין עכ"פ ששה או שמונה שעות, ולבדוק אם הוא קר לגמרי בכל אבריו, ורק אז מתחילין להתעסק עם המת.

ברין אנינות, ובענין הלנת מתים

מהגאון מוה"ר מאיר שארליוול ראבד"ק מיץ וצ"לא

שיל"ת. מיץ יום ה' כ"ו אלול תקמ"ט לפ"ק.

ישאו הרים שלו' ויכתוב ויחתום לאלתר לחיים
לידדי הבח' המרומם המופלא כ"ה דוד ברייוץ שי'.

על דבר השאלה הנשאל מאתי לחוות דעתי על הגזירה מאת הקיס"ר יר"ה שלא יקבר את המת עד איחור מ"ח שעות לאחר יציאת נשמה, אולי נתעלף ויחזור לקרמתו על משענתו ויחי ויקום על רגליו, זהו תוכן שאלתו בקיצור נמרץ. ועתה עמד השואל ושאל מה הוא באותן הימים, הקרובים האוננים, אם הם בתורת אונן כל אותן מ"ח שעות הנ"ל, כמו אונן בחול קודם הקבורה ומוטל עליו לקבורו, ואז פטור מכל המצות כדאיתא בגמ' ברכות (דף י"ז ע"ב) ובש"ע א"ח סי' ע"א, וכי"ד סי' שמ"א, או נימא דאין לו דין אונן רק יום אחד שהוא יום המיתה שהוא טרוד להכין כל צרכי קבורה, וא"כ אם הכין כל צורכו ביום א', א"כ תו אינו טרוד כלל בטרדה רמזוה יום ב' שלאחריו, וא"כ י"ל דחייב בכל המצות כיון דליכא תו שום טרדה, זהו תוכן כוונת השואל. לקצר אני צריך, אעפ"י שיש קצת שינוי לשון.

קודם שאבוא להשיב לשואלי דבר, אביא עוד ספק מה שלא נרשם בשאלתו, ולכאורה לשיטתו היא שאלה גרולה, איזה מהן יבחר מהני ב' ימים שיש לומר עליו שהוא אונן, ריש סברא לומר דיום ראשון הוא עיקר אונן, כיון דהוי יום מיתה כדאי' בזבחים (דף צ"ט), ושם עד דף ק' ע"ב), עי' בתשו' הרשב"א סי' קנ"ה וסי' קע"ב, רילפינן מהתם לדירן דין אונן, אעפ"י דהתם איירי לענין קרשים או לענין עבודה, אפ"ה נרמז מזה, ומש"ה כמה גאונים סברי לדירן יום מיתה לבר הוי דאורייתא, וכן י"ל לענין רפטור מכל המצות, וישנן כמה מצות דאורייתא דמבטלין בשביל אונן, כגון לולב אם שוהה לקבור עד שחשיכה ביום הראשון דהוי דאורייתא, או מצות סוכה דמבטל משום אנינות, וא"כ ע"כ צ"ל דמראורייתא אונן פטור, וא"כ קשה קצת על ירושלמי דמיתתי הרא"ש בברכות דף הנ"ל ובמועד קטן, וכן הביא התוס' בריש פ' דף הנ"ל. אך יש לדחות רש"י ואל תעשה שאני כדאי' בברכות דף כ', וא"כ י"ל דאנינות לדירן הוי דרבנן, ואפ"ה פטור מכל המצות אפילו מצוה דאורייתא משום כבודו של מת שוא"ת עדיף, אע"ג דאכתי יש לעקש ולומר דאינו דאורייתא ולא גמרינן מהתם כלל, רק דעיקר אינו אלא מדרבנן משום כבודו של מת, עכ"פ יש סברא לומר דיותר יש לפטור יום המיתה משום ואחריתה כיום מר. א"כ מכל הנ"ל נראה דיש סברא לומר דיום ראשון פטור.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ב עמוד י"ג. - תשובה זו הגיעה אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ברכות התורד יחולו על ראשו.

אך יש ג"כ סברא להיפך, ריום ראשון חייב בכולן, ואי משום כבודו של מת לבד, לא הוי אלא דרבנן, דהוי כמו שבת וי"ט שאינו רוצה לקברו ע"י עכו"ם, כראיתא בש"ע א"ח סי' תקכ"ו סעי' ד', וכן בסי' תקמ"ח סעי' ה', עי' במג"א סק"ז פירש על אינו רוצה לקברו, היינו דעכו"ם אינו רוצה, אע"ג שקצת קשה להבין פי' המג"א הלז, כיון דהאי לישנא כתוב בסי' תקכ"ו, והתם קאי אי"ט שני, ולשיטת הרב"י מותר הכל על ידי ישראל, וא"כ האיך שייך דעכו"ם אינו רוצה כיון דהישראל עצמו דשאי, וא"כ חיוב הוטל עליו לקבור ביו"ט משום כל המלין את מתו עובר בל"ת כדאי' בסנהדרין (דף מ"ו), וי"ט שני לגבי מת כחול שווי' דבנן, והאיך שייך לומר דאינו רוצה, אטו בדעתו תליא מלתא.

ולולא דבריו המג"א, הייתי אומר דפי' הש"ע בסי' תקכ"ו וכן לקמן הוא, דאין רוצה משום כבודו של מת, כדי להספיד יותר, או משום קרוביו כדאי' בש"ע י"ד סי' שני, וצע"ק. וכן כתב המ"א בסעיף אחר זה וז"ל, מיהו נ"ל דאם אי אפשר לקברו משום יום איד או מחמת אונס אחר לא חל עליו דין אנינות, ע"ש.

וא"כ מכל הנ"ל נ"ל דיום ראשון חייב בכל המצות ואין עליו דין אונן כלל, דאדרי' הוא דרביע עליו בגזירות המלכות, ומה יש לנו לעשות כיון שאין ידינו תקיפי, אבל יום ב' שהוא יום קבורה, אז יש לו דין אונן ודאי לכל הדיעות ולכל הטעמים, ונגד זה יש ג"כ סברא דב' ימים הוי כיומא אריכתא כיון דמוכן הוא לקבור, והחיוב הוטל על קרובי מת לעסוק בצרכיו, וכל זמן שלא נקבר הוא יושב ומתאונן עד שובו לעפר אשר לקח משם, אע"ג דא"א לקבור תוך זמן המוגבל, אפ"ה פטור, דגזירת חכמים כך הוא, כל זמן שלא נקבר חוץ שבת וי"ט וי"כ דאי אפשר מפני איסור מלאכה, אע"ג דמצד הדין מותר לקבור את המת אפילו בשבת ע"י נכרים כדאי' בב"ק (דף פ' ע"ב) בתוס', עי' מג"א סי' שיי"א, אפ"ה חייב בכל המצות בשבת, כיון דרבנן אסרו משום זלזול המת, ומכוער הדבר לחלל שבת עבודו, ע"ע בתוס' הנ"ל באריכות, א"כ י"ל דחייב בכל המצות. אבל נ"ד, מצדינו אין עיכוב בדבר, אדרבא מחויבים לקבור באותו יום כנ"ל דכל המלין את מתו עובר בל"ת, אך ידינו אסורות מפני גזירת המלכות מלקיים דתינו, על זה נאמר ישראל שבח"ל עובדי ע"ז בטהרה, ואין לדמות גזירה לגזירה אהררי, מה לתבן את הבר, וא"כ י"ל מידות חכמים כך היא, אין לנו זמן מוגבל לדבר זה, כי הם כיילי בכלל רבה, כל זמן שלא נקבר, קרוי אונן.

ואין לרחות דנ"ד הוי נמי מלין לכבודו של מת דחיישינן לשמא נתעלף [וזהו וודאי דעת המלכות] וחיישינן לחיי שעה, וא"כ י"ל דלא שייך דין אנינות דלמא עדיין בחיים חיתו, וזה נוחא אם מצד דינינו מחויב להניח מלקבור משום האי חששא, י"ל דבאמת חייב בכל המצות כיון דעדיין לאו וודאי מת, אבל באמת לדירן זהו חשש רחוקה, דאולינן בתר דוב, וקיימל"ן רוב גוססים למיתה, וק"ו אם מת לפני ראות עינינו, אטו כולי עלמא בן הצרפית שיעשה לו נס, ואמינא דאפילו לר"מ דחייש למעוטי, בכה"ג אפילו ר"מ מודה דהוי מיעוטי דמיעוטי, אע"ג דאמר שמואל ביומא (דף פ"ד ע"ב) דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, ואפשר דחיישינן

נמי אפילו למיעוטי דמיעוטי, א"כ ג"ד נמי הוי כמו מלין לכבודו, דלמא חי עדיין, וא"כ לא שייך אנינות כנ"ל. אך לא דמי אהרדי, ואינו בגדר השוה, בשלמא גבי גל קאמר שמואל שפיר דאין הולכין אחר הרוב וחייש למיעוט, כיון דאנן מסתפקין אי האי גל שנפל עליו הוי כראי להמית, והאי גברא הי' לו חזקת חי, ואין ספק מוציא מחזקתו, אבל ג"ד הוא וודאי מת לפי ראות עינינו, רק דיש לחוש לחשש רחוקה, אדרבא י"ל הרי מת לפניך, כראיתא בנדה (דף ד') שכל הטומאות כשעת מציאתן, ודי בזה כי כתבתי זאת רק לתשובת המינין.

והואיל דרתי להכי, לא אוכל להעלים מה שנתקשה לי בזה הענין אעפ"י שאינו כנ"ד, לשמואל דלעיל דסבר אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, א"כ היכי מצינו ידיו ורגליו דסבירא לן גבי סנהדרין אם י"א מוכין וי"ב מחייבין הורגין אותו, כיון דאין הולכין אחר הרוב גבי פיקוח נפש. ואין לומר דסנהדרין הוי רובא דאיתא קמן מש"ה הולכין שפיר אחר הרוב, הא לפי המסקנא דהתם בחולין, ליכא לאפלוגי בין איתא קמן לליתא קמן, עי' בחולין דף י"ב ברש"י ד"ה פסח וקרשים מאי איכא למימר, ודי בזה.

ונחזור לג"ד, הנע עצמך, ע"כ צ"ל רמירות חכמים כך היא שלא כל העתים שווין ולא כל האנשים שווין בין ימות הקץ ובין ימות החורף, או בית הקברות רחוק או קרוב, והיכא דוודאי דאי אפשר לקבור באותו יום שמת המת, כגון שיש כמה ימים שצריכין להמתין ב' או ג' ימים יכולע המות לנצח, להכין במקומו מקום מוכן וצריכין להוליכו איזה ימים לבית הקברות, היעלה על דעת שום אדם מעולם לומר הואיל דכבר הכינו תכריכין שלו, ועתה מוליכין לבה"ק ומה לנו לעשות עוד ולא עשינו, א"כ יפסור את האוננים מן המצות, ולא עלה על דעת שום אדם לשאול מאת המורים היאך יתנהג, ולא מצאתי בשום פוסק שמין מינהו, וזה דבר המצוי, רבים שתו לימא כו' (כתובות ח' ע"ב). עד כאן דברתי בסברא ודעת קלושה מה הנראה לפענ"ד, בלי שום ראי', אם מה שכתבתי אינו מתנגד מה שהבאתי לעיל כמה שכתב הש"ע סי' תקמ"ח סעיף ה', ואם אינו רוצה לקברו חייב בכל, ולמש"כ אפ"ה פסור, כי אינו בכח הדמיון כנ"ל.

אך צע"ק מפני מה השמיט המחבר סי' תקכ"ו דכתב על י"ט שני אם אין רוצה לקברו ולא כתוב כלל מדין אנינות, רק רמ"א כתב ודין ק"ש כו', אבל המחבר לא הזכיר כלל מזה. ואפשר שסמך על מה שכתב לקמן סי' תקמ"ח. רק ק"ק הוי לי' להביא דין אנינות כאן גבי י"ט, ולקמן הוי לי' לרשום עיין לעיל, דלכאורה אי דין אנינות אינו בי"ט ב', ק"ו בי"ט ראשון. וגם על המג"א צ"ע כנ"ל.

ועוד נראה לי לומר דמה שכתב הש"ע בב' מקומות דאם אינו [רוצה] לקברו, לא הוי פירוש כפשוטו דלא הי' דעתו תלוי, ולא כפי' המג"א, דאטו בדעתו תלוי, אפי' אם הכין כבר כל צרכי מת, דהא חזינן כל הפוסקים מנגד לר"ת גבי אחותו הנשואה נמי כל הקרובים פטורים, אע"ג דשאר קרובים אינם מחויבים לקבור לכד הבעל, א"כ ל"ת הטעם ריכול להכין, כי חר טעם להו, אם כבר הכין או שאינו מוטל עליו. ולכאורה האי ירושלמי דמביא הרא"ש, סיעתא לפי' ר"ת, דזה נפ"מ להני ב' טעמים דמביא הירושלמי. ולא באתי לחדש שום דבר או להכריע, כי אין רעת

שלישית כמוני מכרעת, אך לפי מש"כ לעיל הפי' בש"ע, דאם אינו רוצה, הוא מפני כבודו של מת, יתורץ הכל על נכון, אעפ"י שיש קצת סיוע להמג"א ממה שכתב הרא"ש במ"ק (דף כ"ג סי' נ"ד), אבל יש לפרש ג"כ כמו שכתבתי לעיל. אך ראי' נכונה מצאתי דאתי ליד, במס' זבחים (דף צ"ט הנ"ל) איתא בפירוש דרבי וחכמים ס"ל כל זמן שלא נקבר אפילו מכאן עד עשרה ימים הוא אונן, ולא פליגי רבי וחכמים רק לענין לילה שאחר הקבורה, וכן פסק הרמב"ם פ"ב מהל' ביאת מקדש הלכה יו"ד, ואנן למידן דין אנינות מדין אונן שאסור בקדשים, א"כ נילף מינ' נמי לדירן, אפילו מכאן עד עשרה ימים כנ"ל, שיש לו דין אונן כל זמן שלא נקבר.

וזו אשר העלתי במצודתי, אך אל יסמוך על דברי לבר, כי הם להלכה ולא למעשה, עד שישכימו עמי בעלי הוראות גדולים אשר בארץ המה, ותמי' לי מפני מה לא שאל לאילן הגרול לאב"ד דק"ק פראג, כי גם האי גברא בהאי פחדא יתיב, ואם יקבל תשובה מאת הגאון, ישלח לי העתק מזה.

ועל השאלה שני' ששאל, כבר ראה מה שכתבו הני תרי גאונים הש"ך והט"ז, ואחר החיפוש מצאתי רובם ככולם הסכימו עם הט"ז, והם אנשי חיל, בראשם תשו' שבות יעקב ח"א, ותשו' יד אלי, ותשו' אבן השוהם, אעפ"י שיש קצת לחלק בין שבת וי"ט לחול, היכי דחייב במצות יכול נמי לומר קדיש, אבל בחול דפטור מכל המצות יפטר נמי מזה, אך י"ל דזה לאו מצות ה' עביד וליכא נמי משום כבוד המת כרעת הירושלמי, אדרבה זה הוא כבודו שהניח בן להציל אותו מעונשו גיהנם, דכל הנאונים הנ"ל מייתי ראי' מזה דיש עונש אע"ג דעדיין לא נקבר, א"כ תו אין צריך לא לגמרא דירי, אפרוח שלא נפקחו עיניו, ואמין לי לולא אהבה ישינה לא השבתי על זה, כי טרידנא טובא בחבילת טרדות הזמן כידוע לו. עוד בקשתי לחזור הפ"מ להתורני הרבני מה"ו אשר נר"ו שהוא על ריב לא לו. ותו אתן קנצי למילין.

הק' מאיר שרלוויל בן המנוח הר"ר וואלף ז"ל

גם לא אמנע מלברך בברכת השנים למח' כ"ה זעקל עם קרובתי הקצינה מרת מלכה עם בתה ש', וכן יאמר לדודו הקצין ש', ועלי לאמר ישר כחו עבור י"ב לי' אשר נתן לבני מנלי, וכל הטובת שקיבל מאתם, וכה יברכו מהשמים ליתן להם ברכה בלי דיים.

ג. ב. עי' במ"א סי' תקמ"ח סק"ח דמביא בשם הרא"ש אם אינו צרכי קבורה חייב בכל המצות, ואח"כ כתב דאם הוא יום איר ואי אפשר לקברו, או מחמת אונס אחר, לא חל עליו דין אונן, דרמ' למי שהוא בתפיסה כו'. לכאורה סותר בניני דלעיל. אך צע"ק דסותר דברי עצמו, וצ"ע.

(ב) הוא הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל, ועיין מה שכתב בזה בספרו שו"ת נודע ביהודה מהדו"ת חיו"ד סי' רי"א. ועיין עוד בזה בשו"ת מהרנ"ש (מהגאון מוה"ר ניסן שידלאב זצ"ל) סי' קי"ט, ובשו"ת מהר"ם שיק חאהע"ז סי' ק"ב.

בענין קבורת מתים, ועגלה מיוחדת להובלת מתים

מהגאון בעל ישועות יעקב אבד"ק לבוב זצ"ל⁽¹⁾

לכבוד הרבנים המופלגים נגידים וגבירים מפורסמים

מנהלי עדת ישורן דפה ק' לבוב.

א'. אודות אשר שאלו את פי בדבר לעשות ארונות סתומים למת קודם קבורה, ובעת הקבורה יפתחו הארונות להוציא המת להכניסו לקבר, אם הדבר נכון עפ"י דת תוה"ק.

דעו ידידי, שהכנסת המת לארון הוא כמו קבורה, כמבואר בש"ע סימן שע"ה סעיף ד', ומעתה כשמפנין את המת מן הארון הוי כמפנה אותו מקבר לקבר, ומבואר בש"ע סימן שס"ג סעיף א' ראסור לפנות המת מקבר לקבר. וגם בלא"ה אינו נכון להיות המת מונח בארון סתום מכמה טעמים. גם ידוע שאין לחדש דבר בעניני קבורת המת כמבואר בפוסקים.

ב'. ועל דבר לעשות עגלה מיוחדת להוצאת המתים, והיינו מתים שבלא"ה המנהג להוציאם בעגלה, רק שנהגו כעת שכל אחד שוכר לעצמו עגלה להוציא המת המוטל עליו לקברו, ואנשי החבורה נושאי המטה רוצים לעשות עגלה מיוחדת להוצאת המת, קמן וגדול שם הוא. בזה באמת אין איסור עפ"י דת תוה"ק.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י'. - מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרב שמואל דוד הכהן פריערמאן נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(ב) בענין הובלת המתים בעגלה מיוחדת דנו בה הרבה, בספרי השאלות ותשובות ובשאר ספרים. - ראשון לציון הוא הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל, אשר הובא בספר תולדות שלמה (שהרפים נכרו בשנת תר"ח"ס, תולדותיו ופעולותיו של זקנו), ובו יסופר אשר בשנת תר"ד לפ"ק עלה על לב קבוצת אנשים בעיר בראד לעשות חרשות, ותחת אשר הי' המנהג עד אז, לישא את המתים על כתף לבית מועד כל חי, רצו הם להוביל את המתים בעגלה רתומה לסוסים כמנהג יתר האומות, ועשו לזה עגלה שחורה מיוחדת, ואח"כ הלכו אל הגאון מהרש"ק לשמוע חוות דעתו בזה, והוא השיב להם כי אסור לשנות המנהג עם המתים, וערך תשובה ארוכה בזה לבאר טעמו ונימוקו, אולם כת אנשים הנ"ל לא אבו לשמוע אליו, והוליכו את המתים על העגלה. הגאון מהרש"ק חרה אפו למאור, ולא רצה לפסוק שום הוראת איסור והיתר בעיר, ותהום כל העיר. הגאון מהרש"ק פנה לכל רבני הקרייז שישלחו לו מכתבי תעודה כלשון ובכתב אשכנז, שאסור להוביל מתים בעגלה, למען יוכל לערוך המכתבים הללו לפני הממשלה, וכן עשו כל רבני גאליציה, ושלחו לו הכתבי תעודה. - להב המחלוקת התגדל מיום ליום, עד שאנשי כת הנ"ל הלשינו על הגאון מהרש"ק לפני שרי המלוכה, ואמר אז הגאון מהרש"ק, אקוד לד' כי לא יאונה לי כל רע, כי חף אנכי מפשע, ואף אם ימתחו עלי גזר דין שאשב בבית האסורים, אם אך יתנו לי גמרא וספר להעלות חידושי, אלמור שם בהתמדה בלי שרדות, אך מנהג אחד מהאמור בש"ע ובהאחרונים לא יבטל, ועי' מסרתי נפשי ומארי עד היום הזה, וכל עוד בי נשמתי כן אעשה. - הסוף הי' כי נקרא לבית המשפט, וערך אז מכתב פרטיכל אל הממשלה, ואחר שהתממה שם יותר משלש שעות להשיב על כל שאלותם, יצא נקי, והדת ניתנה בכרארי, שאין לכופ

אמנם העגלה לא תהי' סתומה בעת הוצאת המת באופן שיהי' הכרח לפתוח אח"ז בעת הקבורה, מטעם המבואר בפונקט א', והעגלה הנעשית ע"י הרבני מ' מנחם שניאור לא ראיתי בעיני, ואם הרב ר' נחמן ימחלו על כבודם לפקוד על כבוד הרבנים המאה"ג מ"מ רת"ה ורח"ל [=מגירי מישרים רתוך העיר ורחוץ לעיר], המה ישגוהו על העגלה אם נעשית כהוגן, באופן שאין צריך לפתוח בעת הקבורה, אז אין בזה

להוביל המתים בעגלה, יעו"ש בארוכה. - בספר תולדות שלמה הנ"ל העתיק שם תשובתו של הגאון מהרש"ק בזה מכתיו"ק מהרורא ר' סימן ע', ואחר כמה שנים נדפסה שוב שנית אותה תשובה בספרו שו"ת טוב טעם ודעת מהרורא ג' חלק ב' סי' רל"ה, יעו"ש.

בשנת תר"ז לפ"ק שוב עלתה שאלה זו, במדינת אונגאריין בעיר אוהעל, ופנו הדיינים דק"ק אוהעל אל הגאון בעל כתב סופר אבר"ק פרעשבורג זצ"ל, לשמוע חוות דעתו, אם רשאים לתקן עגלה מיוחדת להוליך המת לבית עלמין, והשיב כי מאחר שנודע לו מעדות נאמנה, כי אין כוונתם להתרמות ח"ו להנכרים, רק מחמת שביט העלמין הוא הרחק מן העיר, קשה עול הסבל של נושאי המטה, ויש חשש שהמת יהא מונח בבזיון, על כן רוצים לעשות עגלה, א"כ אין בזה משום חוקות הגוי, ומותר לעשות עגלה מיוחדת, רק כדי לעשות היכר ושינוי ממנהג הגוים, יש לכתוב על העגלה אותיות ותיבות ופסוקים וכדומה, כדי שיהא ניכר מעצמו שזה מיוחד עבור ישראל. - ובאמצע תשובתו כתב, כי בק"ק פרעשבורג מולידים בעגלה, והעגלה משונה בתבניתו וצורתו משל הגוים וניכר לכל, ובהגיע העגלה לקצה העיר, משם ואילך נושאים את המטה בכתף, יעו"ש.

ובשו"ת מחנה חיים חלק ג' אהע"ז סי' ע"ז נשאל ג"כ על זה, והשיב: הקשה לשאול ממני, כי מעודי לא ראיתי בעיר מולדתי פרעשבורג כי אם עגלה אשר בו יותן ארון אחד שחור עם כסוי למעלה, והמת ר"ל בתוכו, חוץ כאשר מת אדם"ו חת"ס ז"ל, נסע העגלה ריקן וכל בני הקהלה נושאים אותו בהארון השחור, וידע שיער פ"ב היא עיר ואם בישראל, ואשר אדם"ו עם בית דינו ז"ל גאוני ארץ ושאר גדולי תורה עמודי יראה אז וכן מקדם, היו עמודי עולם ארזי לבנון אדירי תורה, אם נהגו בפ"ב לישא המת בעגלה, כדאי אסור לי להרהר אחריהם, וק"ו לשפוט עליו בדיון ורת ח"ו, רק פן ואולי נעשה בפ"ב ע"י גזירת שופטי העיר, אז יש לחקור, במקום שאין גזירה, אם יש בו סרך איסור אם לאו, וכן בעיר מונקאטש מולידים המת ר"ל בתוך עגלה בלי ארון, רק מונח המת באיזה עגלה ששוכרין ומכסה שחורה עליו, ולא שמעתי שערער עליו אדם מעולם, אך פן ואולי גם שם הי' ע"י גזירת שופטי העיר, עכ"ל. ומסיק שם דעיקר הקפידא היא כאשר כבר הגיע המת לבית הקברות, דמשם ואילך יש מצוה לשאת בכתף, יעו"ש.

בשנת תל"ח לפ"ק התעורר עוד הפעם ענין זה, בעיר סאטמאר, ונדפסה תשובה על זה בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' שג"א אל הגאון מוה"ר בנימין זאב מאנדילבוים אבר"ק סאטמאר, והשיב שעל עצם ענין הוצאת המת בעגלה, יש ללמוד זכות על בני ישראל, מחמת שביט הקברות הוא רחוק מן העיר, ואודות לעשות עגלה מיוחדת לזה, השיב דלית ב"י משום בחקותיהם לא תלכו, כי לא מינייהו ילפינן, רק צריכין לזהר שלא לעשות את העגלה המיוחדת, דוגמת העגלה שעושים אוה"ע לזה, יעו"ש.

בשנת תרמ"ז לפ"ק, יצא הגה"ק מוה"ר שלמה שפירא אבר"ק מונקאטש זצ"ל, בקול קורא (נדפס בספר אגרות שפירין עמוד ע"ט-פ"א), לבקש מאנשי הח"ק נושאי המטה בעירו, שישתדלו לבטל ענין הובלת המת ע"י עגלה, ורק במת אשר ידצו בני משפחתו להוביל דוקא בעגלה, אז ניתן רשות להובילו על עגלה, ובתנאי שיעשו העגלה בתמונתה

חשש איסור. ובשאר דברים יתנהגו הכל כפי המנהג, שבעת ביאת העגלה לחוץ לעיר, יניחו המת על המטה של החבורה, ושם החבורה „נושאי המטה“, יוכיח על זה.

כל זאת הנני מודיע למעלתם הרמה, איך הדין בזה עפ"י דת תוה"ק. ואמנם לא ידעתי הכרח בזה להיות עגלה מיוחדת לאנשי החבורה, אם לא שיש בזה פקודה ממקום הגבוה.
דברי ידידם,

יעקב אורנשטיין חופ"ק לבוב והקריין

אשר נעשית בק"ק פרעשבורג, יען שהיא נעשית שמה עוד בימי הגאון בעל כתב סופר, ע"כ. בשנת תער"ב לפ"ק, נשאל הגאון מוה"ר אליעזר דייטש אבר"ק באניהאד צ"ל, מעיר ניו יארק, היות שבית החיים היא רחוק מאוד מן העיר, וכמעט מן הנמנע להוליך הארון בכתף, אם יותר טוב להוליכו בעגלה עם סוסים, או להוליכו ע"י אויסא מאביל. והשיב שהרבה פשוט, שאם אפשר להוליכו על אויסא מאביל, יותר טוב, מלהוליכו על עגלה עם סוסים, כדי להרחיק מן הארון כל דבר טמא, יעו"ש.

ועיין עוד בענין זה, בשו"ת בית שערים חיו"ד סי' תכ"ז, בשו"ת זכרון יהודה ח"ב סי' מ"ט, בשו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' כ"ו, בספר אנרות שפירין מכתב נ', בשו"ת לחם שלמה מהדורא תנינא חלק יו"ד סי' ל"ו, ובשו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' ל"ו.

על כבוד אבן קלף על כבוד המטה השמאי ה' גרס
אבל הנה ישנו על העגלה אם נקטת כהנא באופן
שאל אברהם בן הקבורה או אין בזה חשש איסור
ואשאל דמחיש ומסגור ה' יען הישטעט שבית מואת
העגלה אלו ישנו הנה על היטה של החבורה וסע
החבורה מהם יוכיח על זה כל זאת הנני מוכיח אצלכם
ה' איך הדין בזה ~~ע"פ~~ ע"פ דת מהר"ם ואמנם לא
ידעתי הכרח בזה להיות עגלה מיוחדת לאנשי החבורה
אם לא שיש בזה פקודה ממקום הגבוה : דברי ידידם
יעקב אורנשטיין חופ"ק לבוב והקריין

מכתב

מהגאון מוה"ר חיים ניסים אבואלעפיא זצ"ל^א

כ"ה. קוסטאן יע"א, טריאסטי יע"א, כ"ה תברכו אייר שנת צדקת"ו עומרת לעד (ת"ר) לפ"ק.

אחד מן הרמתיים, המאיר לארץ כעצם השמים, הטב להון לישראל מזהב פרונונים, אורן של חכמים לנו לעינים, הדר הוא שר וגדול, בן מגדול, הפקיד הנאמן, נטע נעמן, הגביר החכם המדומם, נשא ורם, רורף צדקה וחסד ידאת ה' היא אוצרו, עומד בפרץ, עליון למלכי ארץ, כמהר"ר סי' סי' יעקב מנירכי נר"ו יאיר, אור כהיר, עד עמוד כהן לאורים אנס"ו.

פתח התיבה הנה לשלום, מר לי מר ולכי תמרמר עיני עיני יורדה מים נהרי נחלי שערי דמעה לא ננעלו על שבר בת עמי, אשר הונה ה' על אחינו בני ישראל הי"ו שבעיר דמשק יע"א, עוללים שאלו לדמם, יארכו וישטמוהו והוכו בעלילת דם הכומר, שפכו דמם של ישראל כמים ושימו את גדולי העיר חכמים וגבירים את פני העדה במשמר, ומכים ועונשים שלא מן הדין יסורים מכווערים אשר כל

(א) נולד בשנת תקל"ה לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר יצחק אבולעפיא אבר"ק מבריא זצ"ל. בשנת תקפ"ה לפ"ק נתמנה לכהן ברבנות בטבריא ובצפת, ובשנת תרט"ו לפ"ק נתמנה לראשון לציון בעיה"ק ירושלים. נפטר ביום כ"ח לחודש שבט שנת תרכ"א לפ"ק, ומנ"כ בעיה"ק ירושלים. - מכתב זה הועתק מכת"ק, והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה צבי אליעזר בן בינה נ"י. יעלהו השי"ת על גפי מרומי הצלחות.

אגרת הנוכחי נכתב באותה תקופה שנתהווה „עלילת דם" בעיר דמשק בירת מדינת סוריא בשנת ת"ר לפ"ק. מחמת שרבים מקהל הקוראים מסתמא אין להם שום ידיעה מעלילת הדם בדמשק, ראוי להביא כאן בקיצור נמרץ איזה פרטים.

בתחלת חודש אדר שנת ת"ר לפ"ק, נעלמו שני ערלים תושבי עיר דמשק, ולא חזרו לביתם. בהיות שדבר זה אירע סמוך לחג הפסח, מצאו הנוצרים בעיר דמשק הזרמנות להעליל על היהודים ששני הערלים נרצחו על ידי יהודים, כי נצרך להם דם הגויים עבור חג הפסח. כתוצאה מזה, נאסרו כעשרה יהודים, אשר נפל החשד עליהם כי ידם ברציחה הזאת, ובראשם הרב של קהלת דמשק, הגאון מוה"ר יעקב ענתבי זצ"ל. בבית הסוהר עינו את היהודים בעינויים קשים ומרים באכזריות נוראה אשר אין להעלות על הכתב, עד שאחדים מהם יצאו נשמתם על קירוש השם, ר' ינקום דמם: אח"כ שוב נאסרו יותר מששים ילדים, כדי ללחוץ על הוריהם שיורו אשר ידם במעל הזה.

בנתיים נתוודע הרב למרחבי תבל, והשתדלנים המפורסמים, האחים הקצינים רוטשילד מווין ומפארו, והשר משה מונטיפיורא מלונדון, ועוד, נכנסו בעובי הקורה והרעישו עולמות בהשפעתם הכבירה למען הציל את היהודים מיד צורריהם, ותל"ת אחר השתדלות נמרצה, עלתה ביום להשקיט את העלילה, וכל היהודים (שנשארו בחיים) נשתחררו ממאסרם.

שומעיהם תצלנה אזניהם, ומתו בעונשים ארבעה אנשים וארבעה ילדים, אל נקמות ה' שפוך חמתך על הגויים אשר שפכו דמם של ישראל, ואם באתי להודיע סדר נקמתם, אין די בא"ר, וקטנה שבהם שהיו מרליקין נר ומשימים אותו בנחיריהם עד שהיו משתגעים ומתים מרוב הצער . . .

וכשומעי הצרה הגדולה הזאת, הוכרחתי לצאת ממחיצתי מעה"ק סבריא ת"ו, ובאתי פה העירה לבקש ארוכה ומרפא למחלתם, אולי ירחם ה', ומצאתי כרי גאולתי. וגדל כאבי כי מעולם לא יצאתי מארץ הקודש, ועתה לעת זקנתי ומדוכה ביסורים, הוכרחתי לצאת בלב נשכר ונדרה, כי בעונתי הרבים, בני אשר כנפשי, ת"ח וירא ה' מנעוריו, להיותו בני, הוסיפו לענותו יותר ויותר מכולם, כי הוא דר בדמשק, והוסיפו עליו מכה רבה כרי שיאמר ששלח הדם לאביו, כי כל כוונתם הרעה היא להפיל לרבני ארץ הקודש, ורצו להפילני תחילה, כי בעיניהם אני ראשון וגדול מכולם, ומרוב הצרה נתקיים בו אלו נגדוה לחנניא מישאל ועזריא הוו פלחו לנורא, והוא הוציא מפיו קבלת תורת נויים ישמעאלים בעת צרתו, אוי, מה ה' לי, ומי יתן מותי תחתיד בני, על אלה אני בוכי'.

ובעת ברוך ה' אשר לא השבית לנו גואל, השר הגדול פאר הזמן וגדול ליאודים, ותלכש בו נשמת מדרכי הצדיק, הוא הראש סי' ס' בארון רותשילד יו"ץ שבעיר ווין ועיר פריש יע"א, האחים המבורכים, המה המלכים גרד' הפרצה הזאת, והקימו ע"ז מארצנו הוא צורר כל היאודים הקונסול פרנסיס [=הקונסול ממדינת פראנקרייך] שכרמשק, ברוך שעקרו, כן יתעקר מהעולם הוא והקנג'יליר ששמו בודין, אשר שניהם היו בעצה אחת לעקר ולשרש כל האומה הקדושה הי"ו, ועמהם הערל הגדול משרת המלכות בדמשק, ושנאת הערלים עם ישראל בדמשק אין לה שיעור מקנאתם מהם, שהם עניים וישראל עשירים, ולוקחים רבית מהם, ועוד טעמים רבים לשנאתם. ועתה כבר עשו והצליחו שרי צבאות ישראל הי"ו הנז', שעוד לא יענישו אותם, ויוליכו התובעים והנתבעים למצרים לפני השר הגדול שבמצרים, ושם יהי' הדין לפני ולפני הג'רינאלים אשר שם, ובע"ה יצא דינם לאורה, כי השקר אין לו רגלים, והקונסול נימסי אשר בדמשק יע"א, כאשר ראה את כל העוולה והנקמה, נכמרו רחמיו על עם דל ואביון, וחקר חקירת חכם, והבין באותות ומופתים גדולים, שהכל היא עצה רעה מאלו השלשה שהכריחו לכומר כרי להעליל על ישראל, ולנקום נקם, ובעת הדין יברר הכל.

ואני בתוך הגולה נכוה בחמי חמין על מקרה רע ומר שהי' לבני, ובע"ה אפילו אמכור עצמי לעבד להצילו מצרתו, כה אעשה, ולא אשוב מבני כל, עד יצא כנוגה צדיקנו, ואולם דא עקא, כי כל מה שהי' לנו בדמשק, חלף הלך בשוחדות והפסדות והוצאת הדרכים רבים הם, ומטה ידי. וכת"ר וכל קהלתו הקדושה הי"ו, יודעים שמעולם לא פשטתי ידי ולא יצאתי לקראת נכסי"ם, ואני עומד לשרת ולהקים שני עיירות קדושות, עיר הקודש סבריא, ועיר הקודש צפת ת"ו, ועתה כי באו ימי הזקנה, קפץ עלי הרוגז הזה, וצריך אני ללכת למצרים ולפזר ממון להצלתו, כי להיות הדבר מפני המכות ועונשים, יצא לאורה בגלוי בע"ה.

הצעיר חיים ניסים אבואלעפיא ס"ט

[illegible]

Handwritten signature and stamp.

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר חיים ניסים אבואלעפיא זצ"ל אבד"ק ירושלים עיה"ק

בדין איסור הנאה מגידולי בית הקברות

מהרב הגאון מוה"ר יהושע נימאייטין אבד"ק וועליז ז"ל^א

ב"ה ית'.

על דבר העשבים ואילנות הגדילים בבית הקברות ועל גוף הקברות, אם יש להתיר להחברה קדישא שיתנו רשות להעכו"ם שיקצור ויתלוש לעצמו בכרי שישימור את ביה"ק מרעיית בהמות להנאתו שלא יפסיד העשבים.

וטעם המתיר הוא, לפי שאיסור לקיטת העשבים הוא רק משום כבוד מתים, ומותר למסור לגוי לתלשן משום כבודם שלא ירעו בם בהמות, כמבואר ברמ"א סי' שס"ח סעיף ב'. נוסף לזה מה שכתב החתם סופר בחיו"ד סי' שכ"ז, שאפי' לדעת ר' ישעי' שהוא דעת היש אוסרין בסי' שס"ד, מ"מ לא נאסרו הגידולים, דהרי לא אתי איסורא אלא מעגלה ערופה (ע"ז דף כ"ט), וכפרה כתיב בה כקדשים (ע"ז כ"ט, חולין י"א, קידושין נ"ז) ובקדשי מזבח אין מעילה בגידולין, כמבואר בתמורה דף ל"א, וברמב"ם פ"ג ממעילה הל' י"ב, עכ"ל הח"ס. וחילוי' דהמתיר, מהא דלפי דברי הח"ס הא מילתא לא קיימא לשאלה דכשר, ומוכרח הדבר להעשות משום כבוד מתים שלא ירעו, ומותר לכל הדיעות.

ויען כי לענ"ד לא כן הוא, שלבר זאת שלדעת ר' ישעי' הרי זה אסור, אף גם לדעת המתירים דס"ל דהוי קרקע עולם מה שתלשו ולבסוף חברו, ואף גם הרמ"א בהג"ה לא התיר בנ"ד כמו שנבאר בעה"ת.

במס' מגילה כ"ט סוף ע"א, ת"ר בית הקברות אין נוהגים בהן קלות ראש, אין מרעין בהן בהמות ואין מוליכין בהן אמת המים ואין מלקטין בהן עשבים, ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבוד מתים. ופריך, אהייא, אילימא כו' כיון ששורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא, אלא ארישא, ע"כ. פרש"י, ארישא, משום כבודן של מתים ואין נוהגין בהן קלות ראש קאי, ע"כ. משמע דס"ל דלפי המסקנא כל הנך תלתא דאית בהו הנאה, רעיית הבהמות והולכת אמת המים ותלישת העשבים, כולוהו לאו משום כבוד מתים נינהו, ושיהיו הם הפרטים מהכלל דאין נוהגין בהן

א) גולד בערך בשנת תר"ך לפ"ק לאביו הרה"ח מו"ה יוסף דוד נימאייטין ז"ל. נסמך להוראה מאת הגאון מוה"ר יוסף ראזין מראגיטשאו זצ"ל. בשנת תר"ס בערך נתקבל לאבד"ק ביעשינקאוויץ, ובשנת עת"ד לפ"ק בערך נתמנה לאבד"ק וועליז. בסוף ימיו נתישב בעיר פעטערבורג (לענינגראד). נדפס ממנו קצת חידו"ת בקובצים שונים. נפטר בשנת תש"ב לפ"ק, בעת המצור על עיר לענינגראד. - תשובה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

אף שלא נזכר בראש תשובה זו, אל מי נערכה התשובה, ברור הוא שנכתבה אל הגה"צ מוה"ר שלום דובער שניאורסאהן מליובאוויטש זצ"ל, אשר בשנת תרס"ז לפ"ק פנה לכמה רבנים, לעיין בדבר מכירת העשבים של בית הקברות בעיר ליובאוויטש, לצורך בניית גר סביב לבית הקברות. עיין בזה בספר אגרות קודש (מוהרש"ב) חלק ב' אגרת תקכ"ט, וחלק ד' אגרת תתקע"א.

קלות ראש, ושיהי' איסורן רק מפני הכבוד כבוד מתים, אלא דאיסורן באיסור הנאה מן הקבר (וכמו שיתבאר), והך דכבודן של מתים, קאי רק אין נהגין בהן קלות ראש, דהיינו בלא הנאה לעצמו, וברייתא תרתי קתני, אין נהגין בהן קלות ראש, מפני כבודן של מתים, ואיך תלתא משום איסור הנאה. וכן כתב הר"ן דשריפת העשבים משום איסור הנאה, א"כ גם הרע"י דבהמות ג"כ משום איסור הנאה, וא"כ האי כבוד מתים, אין נהגין בהן קלות ראש קאי, דהיינו שאינה נהנה, דאז לא אסור אלא מפני הכבוד כנ"ל.

וכן כתב בספר אור זרוע ח"ב סי' תנ"ג, אהך ת"ר הנ"ל, ופריך וכי שורפן במקומן כו' אלא ארישא, פי' מפני כבודן, ש"מ אין נהגין בהן קלות ראש קאי, א"כ האי דקאמר שורפן במקומן משום איסורא, לכאורה מסייע לסברתינו (הוא סברת ר' ישעי' שהביא לעיל) לאסור ביה"ק שלנו, עכ"ל. מוכח מדבריו דאם נפרש הך אלא ארישא כפירש"י ז"ל, דאין נהגין בהן קלות ראש קאי, אז מוכרח לפרש דכל איך הוי משום איה"נ, והעשבים איסור הנאה נינהו. ורש"י והר"ן ואו"ז כולו מפרשים כן בגמ', רק שהאו"ז רוצה לסייע מזה לדעת הר' ישעי' דהוי תפיסת יד אדם. אך רבים חולקין עליו, וכמ"ש הטור בס' שס"ד, דלא אשכחן בגמ' סנהדרין דף מ"ז ע"ב איסורא אלא בקבר בנין. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ד דאבל הל' י"ז, וכמו שיתבאר א"ה. ואיסורא חזינן אף דמעמא לא חזינן, מ"ט אסורין בהנאה, הא קרקע עולם אינה נאסרת וכו'.

ונבאר מקורם מה הכריח לרש"י לפרש כן, דהאי כבוד מתים ארישא, דרישא אין נהגין בהן קלות ראש, ושיהי' כולם באיסור הנאה, וכן הר"ן שפירש דשריפת עשבים משום איסור הנאה, דלכאורה איסור הנאה מאן דכר שמי', וכן האו"ז הנ"ל דכולהו משום איסורא, ולא ניחא להו לפרש כפי' התוס' שכתבו בד"ה אין מרעין, משום כבוד מתים כו', והך דשריפת עשבים כמ"ש המדרכי והפוסקים משום קנסא או משום חשדא, דלכאורה קושיית המקשן הי' מהך דשורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא, א"כ ניחא לי' להמקשן, דהך דאין מרעין ואין מלקטין הוי משום כבוד מתים, א"כ כשמתרץ אלא ארישא, הוי רק לאפוקי סיפא דסיפא, הך דשורפן במקומן, דלאו משום כבוד מת, אבל כל הנך הוי משום כבוד מתים, והוי הפרטים דקלות ראש, וכן נראה דעת התוס' כנ"ל.

והנלע"ד דקשיא לי' לרש"י ולהעומדים בשיטתו, מהו הלשון שהקשה, וכיון ששורפן במקומן כו', דאם רצ"ל דמשום כבוד מתים לא בעי שריפה, כך הול"ל, אי משום כבוד מתים אמאי שורפן. ועוד קשה, אמאי לא הוי כבוד מתים מזה ששורפין עליהם את גידולי קבריהן, הלא מצינו ששורפין על המלכים את כליהם כו'. אלא הקושיא שהכריח המקשן דלא תפרש דהברייתא חדא קתני, דאין נהגין בהן קלות ראש, דזה ודאי משום כבוד מתים, והדר מפרש מהו הקלות ראש, אין מרעין ואין מלקטין כו', ואין כאן משום איה"נ, רק כדתני סיפא משום כבוד מתים, והשריפה ג"כ משום כבוד מתים. וע"ז מקשה, כיון ששורפן במקומן, (פי', כיון דתני שורפן במקומן), מאי כבוד מתים איכא, פי', דבשלמא אם הך דקלות ראש

לחוד הוא משום כבוד מתים, אבל אינך הוי משום איסור"נ, ניהא הא דשורפן במקומן דרוקא, דהנה לכאורה קשה אהכא, אי משום שהעשבים אסורים בהנאה, אמאי דינם בשריפה, דהא פירש"י בסנהדרין דף מ"ז, דמת וכל הנקברין בו, וכן ביבמות דף ס"ו בההוא איצטלא, וכן בעירובין דף ל"א, דכולהו מעגלה ערופה ילפינן, וא"כ כל האיסורי הנאה השייך למת דינם בקבורה, וכל הנקברין לא ישרפו, עיי"ש בסוף תמורה דפריך מהך דרם הנדה ובשר המת שנפרכו טהורין, מאי לאו טהורין ומותרין, (פירש"י, בשר המת מן הנקברין הוא), ומשני, לא טהורין ואסורין, א"כ עפרן אסור, ואמאי נשרפין ויהנו מעפרן. ואף גם לדעת הרמב"ם בסוף הל' פסולי המוקדשין דס"ל דאם שרף הנקברין עפרן מותר, ומה שאמרו כל הנקברים עפרן אסור, היינו אם נקברו ונרקבו, יע"ש. אבל עכ"פ כיון שאמרו כל הנקברין לא ישרפו, אסור לעשות כן, דעושה מאיסור היתר, ולא דמי לנשרפין, דהתם הדין כן, פי' שהתורה צוותה לעשות כן, אבל בהך דנקברין אסור לשורפן ולהנות מעפרן, לזה קמ"ל התנא דשורפן במקומן היינו על הקבר ולא לייתי להנאה יותר מכל הקבר, אבל אי תימא דמשום כבוד מתים לחוד הוי, א"כ אמאי שורפן במקומן על הקבר, ומסיק אלא ארישא, ר"ל דהקבר וכל גידוליו אסורים בהנאה, ולכך שורפן במקומן, והך דכבוד מתים ארישא דרישא, ותנא תרתי קתני, אין נוהגין בהן קלות ראש משום כבוד מתים, והנך כולוהו איסורי הנאה, דכיון דשריפתן הוא משום שאסורין בהנאה, א"כ מה שאין מלקטין ואין מרעין משום איסור הנאה, ומה שלכאו' קשה לפ"ז, דהא אסקינן בסנהדרין מ"ז ע"ב בהך סוגיא דקברי' דרב, דקבר קרקע עולם לא נאסר, וגם לאמר שרש"י יסבור כר' ישעי' וכמו שרוצה לומר באור זרוע הנ"ל, ג"כ דוחק, דלא מצינו גילוי ברש"י שיסבור כוותי', ורבים חולקים על שיטתא זו וכנ"ל.

והנלע"ד לפרש, דהנה בהך דעירובין דף ל"א ע"א דאוקמינן טעמייהו דרבנן דאין מערבין בבית הקברות, דקסברי אסור לקנות בית באיסורי הנאה, ופירש"י ז"ל בד"ה אסור, וכל תשמישי המת אסורין בהנאה דנפקא לן בסנהדרין דף מ"ז מותמת שם, וגמרינן שם שם מעגלה ערופה, ואפילו בישראל נמי כו', וכן הוא לפי המסקנא, וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מהל' עירובין ובשו"ע או"ח סי' ת"ט, ולא מחלקינן כלל בין קבר בנין לקבר קרקע, (עי' במג"א שם ס"ק א', ובפמ"ג בא"א שם תמה על הרמב"ם והניח בצ"ע).

גם לכאורה קשה בפירש"י שפי' בד"ה אסור הנ"ל, דגמרינן בסנהדרין שם שם מעגלה ערופה, דהוה לאביי, ורבא הא גמר ממשמשי ע"ז, והלכתא כרבא. וביותר פלא ברש"י יבמות ס"ו ע"ב בההוא איצטלא כו', ואסור רבא. וכתב רש"י ג"כ בד"ה קניי' מיתנא, תכריכי המת איסורי הנאה הן כהקדש דגמר שם שם מעגלה ערופה בסנהדרין, וקשה למה נקט גם לרבא הך דרשה דעגלה ערופה, דבזה פליג עם אביי. (ובהך דסנהדרין דף מ"ז בד"ה אמרו לי', יש ליישב בפשיטות דהנך דאמרו לי' לשמואל, היו סוברים דאסור למשקל עפרא, ולא ידעו מהקושיא דשמואל, ולא מגז"ש ללמוד מע"ז דלא ליתסר בקבר קרקע, ע"כ פירש"י דילפינן מעגלה ערופה, ועל זה השיב להם שמואל דיש ללמוד מע"ז. אך בהך דעירובין,

ומכ"ש בהך דיכמות, דאליבא דרבא קאי, מ"ט נקט דילפינן מעגלה ערופה, דהוה אליבא דאביי. ועוד קשה דכל זה שכתב רש"י בג' מקומות הנ"ל דתשמישי המת ותכריכי המת וקברו ילפינן מעגלה ערופה, הוא רק סברת אביי, כמבואר בסנהדרין דף מ"ז, דהאמת דבע"ז דף כ"ט לא ילפינן מעגלה ערופה רק על גוף המת. וצ"ע מנ"ל לאביי למילף על הקבר וכל המשמשין מעגלה ערופה, וכ"ת דילף ממשמשי עגלה ערופה, דהיינו מקום עריפתה וקבורתה, דתנן בסוטה מ"ה סוף ע"ב, דמקומה נאסר, א"כ קשה איך ילף מזה דהזמנה מלתא דירידתה לנחל איתן אוסרתה, דזה לא שייך רק בגוף העגלה ערופה, אדרבה המקום לא נאסר עד אחר העריפה וכמבואר שם במשנה, ועורפין אותה ומקומה אסור, דפשיטא דבלא עריפה לא נאסר לכו"ע אף אחר שהורידה לנחל איתן והוזמן המקום לעריפת העגלה, אעפ"כ העגלה אסורה והמקום לא נאסר, א"כ חזינן דמשמשין לא נאסרין בהזמנה, ואדרבה על רבא קשיא, למה לי' למגמר מע"ז דלא שכיח בו', לילף ממשמשי עגלה ערופה, דהיינו הנחל, דאינו נאסר בלא מעשה העריפה, והזמנה לאו מלתא.

אלא ע"כ צ"ל דממקום העריפה, היינו הנחל איתן, ליכא למיגמר מירי לענין קבר ושאר משמשין, דאיסור הנחל הוא איסור עצמי מגזירת הכתוב לא יעבר ולא יורע, ואם עבר עבודה בזה הקרקע לוקה אף אם לא נהנה כלל, וכמו כן להיפך, בלא עבודה בגוף הקרקע מותר להנות, כמבואר שם במשנה וגמ' דף מ"ז דמותר לסרוק פשתן ולנקר אבנים, ולא שנעשה זה המקום בטל וטפל לגוף העגלה ערופה שיאסר בהנאה בגוף העגלה ערופה, על כן אין ללמוד מזה לדין הזמנה, דלא שייך כי אם בדבר הנאסר ע"י שמיחדים אותו לדבר גבוה כמו קרבן או קדושה כסודרא דתפילין, או שנתייחד ונתבטל לדבר האסור בהנאה, ובוה פליגי, אם נאסר בהזמנה בפה בקרבן, או דבעי מעשה כע"ז, דאף גם דבע"ז שייך ענין הזמנה, ואמרה תורה (בע"ז ס"ד סוף ע"ב) דלא אלים איסורו ותיעובו להתפס בהזמנה כדיבור, אבל באיסור שהוא עצמי כנחל איתן שהאיסור בו לא משום שנתבטל ונעשה כחלק מהעגלה ערופה, רק שאמרה תורה שע"י שיערפו במקום ההוא יאסר מלעבור בו', הוי כמו תערובות בב"ח וכלאי הכרם דלא נאסר עד שיעשה המעשה, לאביי דילף מעגלה ערופה, היינו מגוף העגלה ערופה, רצ"ל שכל משמשי המת התכריכים והקבר נעשים טפילים להמת, והוי בגדר יד וחלק מן המת, וכמו העגלה ערופה עצמה דאסורה בהנאה דכפרה כתיב בה כקדשים, דאיסור הקדשים הוי משום שהקדישם לגבוה ונעשו טפילים לקדושה (כמ"ש קרבן לר'), וכמו כן העגלה ערופה ירידתה לנחל איתן אוסרתה דלתקרי כפרה כקדשים, כמו כן כל המשמשין למת נעשו טפילים ושייכים להמת, ליאסר בהנאה כמת עצמו בהזמנה.

ומה שמצינו בע"ז דלא אלים תיעובו ואיסורו להתפס בהזמנה, אין לומדים ממנו, דלא גמיר שכיח מלא שכיח, ורבא ניחא לי' יותר ליגמר משמשין ממשמשין לדין הזמנה, והיינו אף שאיסור הקבר שהוא מגדר יד וחלק מהמת, שפיר גמרינן מעגלה ערופה, כיון שנעשה כמת עצמו, אך לענין החלות ותפיסת האיסור, ס"ל דלא נתפס ע"י הזמנה, וגמיר גז"ש שם שם מע"ז, (דזה אי אפשר לומר דפליגי בהגז"ש, וכל אחד ואחד קבל גז"ש מרבו בו', דא"כ מאי פריך ורבא מ"ט ואביי

מ"ט, רק דענין גז"ש הוא שנמסר הלל מ"מ לדון גז"ש מתיבת שם דותמת שם מרים, ותו לא מירי, עי' שבת פרק ר"א דמילה דף קל"ב ע"א, אתיא מות מות, וברש"י ד"ה אלא מעתה, ועל כן פירש"י בכל המקומות הנ"ל, דמת וכל השייכים לו, איסורן מעגלה ערופה גמור, דס"ל לכו"ע האיסור הוא משום ביטולו לגוף המת וגדר יד כנ"ל, דלא פליג רבא רק לענין חלות האיסור.

והנה זה האיסור שנעשה שפל ובטל להמת, אם המת בתוכו הוא אסור אף בלא יחרו, כיון שממילא הרי זה משמש להמת ונעשה כגופו לשעה, וכמבואר בע"ז דף מ"ז במשנה דג' בתים, דבשעה שהע"ז בבית, אסור הבית בהנאה אף אם לא יחרו. וזה הטעם בהך דג' קברות שם בסנהדרין, דקבר הנמצא מותר בהנאה דוקא אחר שפיניוהו, אבל אם יחרו, אסור לעולם, דבידדים עשהו שיהי' יד וחלק מן המת. וזה הטעם של קבר הידוע דאף אם פניו המקום אסור בהנאה, דמה שפיניו אינו מועיל לבטל המעשה הראשונה, כיון שאסור לפנותו, דזה גופא אסור מן התורה כמבואר בספרי פ' שופטים על פסוק לא תשיג גבול כו'. וזה הטעם מ"ש בכמה דוכתי הלשון קנה מקומו כו', וכיון דמעשה המינוי נעשה באיסור ובגזילה, כמה יפקע איסורו כנ"ל. אך זה לכאורה קשה, בקבר הג', דהוא קבר המזיק את הרבים דמותר לפנותו, וגם לא מחלקינן בין קדם הקבר להעיר בין קדם העיר להקבר, דאז ודאי לא הי' להם רשות לקברו שם, (כמו שמחלק בירושלמי סוף נויר הובא בכסף משנה הל' טומאת מת פ"ח הלכה ה') למה אסור בהנאה אחר שפיניוהו בהיתר, ובפרט אם נקבר אחר שקדם העיר, שידעו הקוברים דסוף לפנותו, א"כ לא הי' כחלק מהמת דליגמר מעגלה ערופה וכו', (אף גם דלא דמי לגמרי לקבר הנמצא שנקבר שלא מדעת בעלים, והוי כגזל שפירש"י דאין עליו דין קבר כלל, והיינו לאחר שפיניו כנ"ל, אבל בקבר המזיק את הרבים, משמע דהי' להם רשות לקברו מחמת גוף מקום הקרקע, דלא הי' כגזול, רק מאחר שידעו שסוף סוף להפנות משם), א"כ אמאי תני ומקומו אסור בהנאה. וע"כ צ"ל דבקבר יש עוד איסור עצמי מצד שהוא קבר, לכך זאת מה שנתבאר לעיל דהוי כחלק וגדר יד דגמיר מעגלה ערופה כנ"ל. וזה נלמד מע"ז גופא בהקישא דשמואל שם דף מ"ז ע"ב, (דאף דיליף לענין היתרא כמחומר, ה"ה לענין איסורא, רק שלענין תשובתו להני דאמרי לוי, לא הי' שייך כ"א הא דהיתרא וכמו שיתבאר בעה"י).

וזה שדייק רש"י ז"ל בדיון קבר הנמצא, דהיינו שנקבר בלא דעת בעלים, ואין עליו תורת קבר כלל, דהיינו ב' מיני האיסורים שיש בקבר, א' מצד שהוא בטל להמת ומגדר יד, אין עליו, כיון שפיניוהו, ומה שיחד לו לא מהני, כיון שלא הי' לו רשות, וגם האיסור עצמי של תורת קבר מה שגלמד מע"ז כנ"ל, ג"כ אין לו, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו גם בע"ז כידוע, וע"כ הקבר הג', היינו המזיק את הרבים, אף דלא נאסר מתורת יד וחלק, כיון שידעו שסופו להפנות כנ"ל, אך תורת קבר עליו שישאר באיסור, (והאיסור אינו מזיק את הרבים רק הטומאה כו'), ולכך מקומו אסור בהנאה, אף שאין בו תורת יד וחלק כנ"ל.

והנה בזה האיסור דהוי משום שהוא בטל להמת דהוי כגוף המת דגמרינן מגוף עגלה ערופה, אין חילוק בין תלוש למחומר, ואף מחומר אסור בו, וכמו בע"ז דאף

ראם הע"ז עצמה במחובר לא נאסרה, דלא ההרים אלהיהם, אעפ"כ אם המחובר נעשה טפל ויד להע"ז התלושה והאסורה, גם המחובר נאסר, וכדמשמע במשנה דג' בתים (בע"ז דף מ"ז ע"ב הנ"ל), הכנים לתוכה והוציאה מותרת, אבל כל זמן שהע"ז בתוכה הוי אסור מתורת יד כנ"ל, (ועי' חולין קכ"ח ע"ב גבי דלעת, ופי' הרמב"ם דלענין איסורא הוי, עיי"ש בפ"ח מהל' ע"ז, ובכ"מ שם). אך בזה שהוא איסור עצמי, אף שלא נעשה יד דגמדינן מע"ז, זה אינו נאסר במחובר, מדאיתקש אשירה לגבי בני העם כו'.

והנה בהך עובדא דקברי דרב דהוי שקלי עפרא לאישתא בי' אתי א"ל לשמואל, (פירש"י, דמת וכל הנקבר בו מעגלה ערופה גמר), ואמר להו יאות עברי. וי"ל בזה, דהנה באיסור הקבר מה שנעשה בטל להמת וכנדר יד כנ"ל, מצינו בגמ' גימין ריש פרק מי שאחזו דף ס"ט ע"ב, דמותר להתרפאות אף גם כגוף המת, דאמרינן שם לטחלא ליבקי שכבא דשכיב בשכתא ונשקלי ליד' ולותבי' אטחלא כו', פירש"י, ליד' דשכבא, ולא מחלקין בין סכנת נפשות ובין חולי סתם. ולא מקשה שם איך מותר להתרפאות ולהנות מן המת האסור בהנאה, אלא ע"כ צ"ל דזהו כבוד המת שמתרפאים על ידו, (ויותר י"ל דזהו כבודו מה שהרפואה דוקא על ידו ולא ע"י מת אחר שלא שכיב בשכתא), ולכבודו מותר להנות בו (וכמו שמותר להלינו לכבודו), א"כ מה ס"ל להאיך דאתו ואמרו לו לשמואל. רק דאינהו ס"ל דהאיסור עצמי של קבר ישנו ג"כ במחובר, ר"ל שהם ידעו ג"כ דיש לימוד לקבר לאיסורא מע"ז, רק שלא ידעו הדרשה דמה ע"ז בתלוש דוקא כו'. לזה השיב להם שמואל, יאות עברי, רצ"ל טוב הדבר וכשר להעשות, כי יש בזה כבוד לרב מה שמתרפאים דוקא מעפר קברו, ולא מקברים זולתו, ושוה מורה על קדושת עפרו, (עי' בתשו' צ"צ מרבינו ז"ל יו"ד סי' פ"א), ולא גרע מהא דטחלי (בגימין הנ"ל). ומה שיש איסור עצמי זה אין שייך במחובר מהא הקישא גופא דגמדינן האיסור עצמי, דמקיש אשירה לקבר העם, משם למדנו דאין אסור במחובר, וכל הני תיובתות קאי רק ע"ז, ר"ל דמצינו איה"נ דמחובר אפי' היכא דלא הוי מתורת יד רק מתורת קבר העם, א"כ הני דשקלי עפרא, נהי דאין איסור שנהנה מן המת והנקבר בו, דנמרינן מעגלה ערופה כנ"ל, לפי שזה הוי כבודן כנ"ל, עכ"פ הא יש בו בהך עפר איסור קבר שהוא איסור עצמי, דאיתקש לאשירה, ואעפ"כ מצינו דאסור גם במחובר, ומותבינן מהחוצב קבר לאביו כו', דשם אין איסור מגדר יד, שלא נקבר שם, וא"כ יש איסור העצמי מה שהוא נקרא קבר בני העם, אפי' במחובר, ושנינן הב"ע בקבר בנין.

והדר אותיב מקבר נפל, וס"ל דלא שייך האיסור מגדר יד שנעשה טפל ובטל לגוף המת, רק בגדול, ולכה"פ בכד קיימא, אבל לא כנפל, וכאמת דשכ"ג ס"ל דאין לנפלים תפוסת קברות, וגם דבהך דרשה דספרי הנ"ל דלא תשיג גבול, כתיב בנחלתך, (עי' נדה דף ג"ז וברש"י שם). וע"כ ס"ל דהאיסור הוא רק האיסור עצמי כנ"ל, ותייזן בקבר בנין. ואח"כ מקשה מהך דג' קברות הנ"ל, והנה מקבר הנמצא אין כאן קושיא, דמקומו מותר תנן, וכמו כן י"ל דמקבר הירוע ג"כ לק"מ, דהאיסור משום שנתייחד ונתבטל להמת, דאף אחר שפיגוהו אסור, וזה אסור אף במחובר

כנ"ל. אך הקושיא היא מקבר המזיק את הרבים שלא נתייחד לו כיון שעומד להפנות וכנ"ל, וא"כ האי איסור הוא עצמי, ולא משום שנתייחד להמת, ומגדר יד כנ"ל, ושנינן הכא נמי בקבר בנין. אבל במחובר אין האיסור רק משום תורת יד וגופו של מת, וע"כ היכא דלא נעשה יד וספל להמת כנ"ל, וכן אם נעשה יד, רק שהלקיחה ה' בהיתר, כמו הנך דשקלי עפרא לרפואה, יאות עבדי, דאפי' במת גופא שרי למעבר רפואה כהך דגיטין וכנ"ל.

ובזה רווח לן שמענתא בהך דעירובין, דפירש"י דמעגלה ערופה גמרינן, הוא לפי שלא חילק בין קבר בנין לקבר קרקע, היינו דס"ל כנ"ל, דע"י שנתייחד לו, וכ"ש בשעה שהמת בתוכו, אסור בהנאה אף בקבר קרקע, ומתורת יד וחלק של מת, דכל זה מעגלה ערופה גמרינן וכנ"ל, וע"כ אסור בהנאה אף במחובר ומתורת יד. ואתי שפיר מה שפירש"י ביבמות דף ס"ו גם אליב"י דרבא, דשם האיסור רק מתורת יד, ובה לא פליג רבא, רק בדין תפיסת האיסור ע"י הזמנה אהני לי' גז"ש דשם שם מע"ז, דלא אלים איסורו לחול ע"י הזמנה, אבל בגוף האיסור שנעשה יד למת והוי כמת עצמו, בזה נלמד לכו"ע מעגלה ערופה.

והשתא א"ש פירש"י במגילה הנ"ל, דמשום כבודן של מתים אין נוהגין בהן קלות ראש קאי, והאור זרוע הנ"ל שפי' דלפי"ז הנך שריפת עשבים משום איסורא כנ"ל, והר"ן שפירש שאסורין בהנאה אף דלאו בקבר בנין איירי, דסתמא תניא, וגם הפוסקים כתבו בפשיטות דהך דעשבים לא שייך שיגרלו בקבר בנין, אך לפי מה שנתבאר, הך איסור הנאה מקבר דגמרינן מעגלה ערופה, הוי אליכא דכו"ע, ואין חילוק בזה בין מחובר לתלוש וכנ"ל.

ועתה נבאר בעז"י דעת רבינו הרמב"ם בזה. הנה בפרק י"ד מהל' אבל הלכה י"ג כתב וז"ל, בתי הקברות אסורים בהנאה, כיצד אין אוכלין בהן ואין עושין בהן מלאכה כו', כללו של דבר אין נאותין בהן, ולא נוהגין בהן קלות ראש, עכ"ל. (שינה לשון הברייתא דתני ברישא הך דקלות ראש, די"ל דחדא קתני כנ"ל, וע"ז פריך וכיון ששורפן כו', ומתרג' אלא ארישא. והרמב"ם ז"ל נקט ברישא דין איסור הנאה, אף דבגמ' אינו מפורש איסור הנאה, אך במס' שמחות ריש פרק י"ד כתב בפירוש אסור בהנאה, וכלל כל הנך בזה הכלל, ונקט הך דקלות ראש לבסוף, דלא נטעה לפרש דאיסור דידהו הוא משום כבוד מתים, והיינו הך דקלות ראש).

ואח"כ בהלכה י"ז כתב, עפר הקבר אינו אסור בהנאה, שאין קרקע עולם נאסרת, אבל קבר הבנין אסור בהנאה. ועמדו רבותינו הקודמים על ביאור דבריו הנראה כסותרים זה את זה, מהלכה י"ג להלכה י"ז, והאריכו בזה בשלטי הגבורים בפרק נגמר הדין, וניחא לי' לפרש וכן העלה להלכה, דהא דהלכה י"ג הוא איסור הנאה מפני שהוקצה למצותו, ובקבר הרבים עסקינן, וכמו בביהכנ"ס, וע"כ העלה לאסור אף גם שלא במקום הקבר, יעו"ש.

והב"ח בס"י שם"ח כתב דהאי דנקט ביה"ק אסורין בהנאה הוא מטעם כבוד מתים, ואיסורו מדרבנן. ולדעתו גם מ"ש הר"ן על הך דשריפת עשבים ואסורין בהנאה, הוא ג"כ מדרבנן, ומפני כבוד מתים. וכתב שם דזה לא כמו שפירש בב"י לשיטת הר"ן, דכר' ישע"י ס"ל. (ולא ידעתי מה להם להר"ן, הלא כתוב מפורש במס' שמחות הנ"ל, ואם לקט אסורים בהנאה). אבל כאמת גם דעת הב"י לפרש

בהרמב"ם כמ"ש הב"ח, דהך אסור בהנאה שכתב בהלכה י"ז, הוי איסור מדרבנן, וכמ"ש מפורש בכסף משנה בפ"ח מהל' טומאת מת בהך דג' קברות, וז"ל שם, ולדברים אלו קרא רבינו איסורי הנאה, שהרי כתב בפרק י"ד דהלכות אבל, בתי הקברות אסורים בהנאה כו', עכ"ל. ומה שכתב בהל' י"ז הוא לאיסור דאורייתא, דאינו נאסר בקרקע עולם. הנה גם לפי דבריהם ופירושם בהרמב"ם, יש איסור הנאה מדרבנן עכ"פ על בית הקברות והגידולין, ולפי פירושם ושיטתם, והו"מ"ש כברייתא דמגילה הנ"ל ודמס' שמחות הנ"ל.

והנה אף כי דברי רבותינו תורה היא ואין לזוז מדבריהם ח"ו אפי' נקודה אחת, ואפי' במקום שקשה להבין דבריהם ונראים מופרכים לפענ"ד, אך עכ"ז תורה היא כו'. - ולכאורה תמוה מאוד פירושם בהרמב"ם, דאם תמצא לומר דיש על בית הקברות איסור הנאה מדרבנן לכד האיסור דאורייתא הנ"ל, א"כ מאי מקשה הגמ' דסנהדרין הנ"ל על שמואל כל הני קושיות ולא אשכח לאוקמי כי אם בקבר בנין, לשני לי' דאיסורן מדרבנן ומשום כבוד מתים ואפי' בקרקע עולם, או משום דהוקצה למצותו לדעת השלטי גבורים הנ"ל, (כמרומה לי שהקושיא כתוב בס' חות יאיר בתשובה על דבר פניני הקברות בסוף הספר, או בתשו' משיבת נפש סי' ק"ה).

אך לפי מה שכתבנו לעיל א"ש דברי הרמב"ם כפשוטו, אחר שנדרקדק במה שכתב עפר הקבר אינו נאסר שאין קרקע עולם נאסרת, פתח בעפר וסיים בקרקע, ועפר הוא התיחוח והנפרד מגוף הקרקע כמבואר בריש פרק כיסוי הדם ברש"י ובתוס' ד"ה צריך, ומקרא מלא דיבר הכתוב ומן העפר אשר יהי' בקרקע המשכן, (ועי' בס' תבואת שור סי' כ"ח ס"ק ט"ז), דעפר לחוד וקרקע לחוד. אבל לפי מה שנתבאר למעלה א"ש, דהנה מקור הדין דהלכה י"ז הוא מהך דקברי' דרב דהוי שקלי עפרא, והנה להשתמש ולהנות כגוף הקבר אסור אף בקבר בנין מתורת יד וחלק מן המת עי"ז שנתייחד להמת, רק שאם הפרישו באיסור הוי כמו שפינוהו מקבר הידוע ולא נתבטל מעשה הראשונה, אבל כשנפרש בהיתר כמו לרפואה רשרי כנ"ל, או שנפרש ממילא, דאז אין האיסור מהלימוד דעגלה ערופה, והוי האיסור משום דילפינן מע"ז, ואסור רק בתלוש ולא במחובר. ולפי"ז העפר ששקלו מקברי' דרב לצורך רפואה אח"כ היא מותרת בהנאה. וזה שכתב הרמב"ם עפר הקבר מותר בהנאה, היינו לאחר שנפרש ממילא או לרפואה כנ"ל. ובוזה א"ש כל דברי הרמב"ם, וגם מה שפסק בפ"ו דהל' עירובין דהקבר אסור בהנאה, ולא חילק בין קבר בנין כו' כנ"ל. וז"ש, אבל בקבר בנין אסור, כיון דהוי איסור עצמי ומע"ז גמדינן, ה"ה אחר שנפרש.

ונמצא לפי"ז י"ל דהרמב"ם ורש"י והר"ן ואור זרוע, כולו נקטי דיש איסור תורה אף בקבר קרקע, אך לפי פירוש רבותינו הכ"מ והב"ח להרמב"ם הוי דרבנן משום כבוד מתים, ולהשלטי הגבורים הוי מטעם דהוקצה למצותו, וכנ"ל. (רק דקשה לפירושם אמאי לא משני הגמ' דאסור מדרבנן וכנ"ל). והטור שחלק אלו השני דינים, וכתב דין איסור הנאה בס' שס"ד, והך דאין מרעין ומלקטין בס' שס"ח, מוכח דס"ל כהתוס' הנ"ל דהך דאין מרעין משום כבוד מתים, ועכ"פ מוכרח דס"ל דהוי איסור הנאה דרבנן, דזה מפורש כברייתא דפרק י"ד דמס' שמחות דאסור בהנאה.

ובדין אם הקברות שלנו ששופכין עפר ועושים כמו תל ובנין למעלה, אם זה נקרא קבר בנין לכו"ע. הנה בתשו' שכות יעקב ח"ג סי' צ"ד כתב וז"ל, אבל ליקח מעפר הקבר מבנין שלמעלה שזורקין עפר, הוי תלוש ולבסוף חברו דנאסר בהנאה, אבל מקרקע עולם דאינה נאסרת מותר ליקח, עכ"ל. מוכח דמפרש הך דקברי' דרב, דשקלי עפרא מתוך הקבר, ולזה יקרא בשם קרקע עולם. ועפ"ז יתפרש דברי הרמב"ם בפשיטות, דכל הני תשמישין דחשיב, הוי על גבי הקבר, וזה לא הוי קרקע עולם כפי פירוש השבו"י, אבל עפר הקבר, היינו מה ששוה עם קרקע עולם, זה לא נאסר. ונלע"ד להביא ראי' לדברי הגאון ז"ל, דהנה הריטב"א בחידושי ע"ז דף נ"ד, הקשה על הך דשמואל בסנהדרין הנ"ל דאתקש לאשירה דאינו נאסר במחומר, הא גם בע"ז אמרינן דאם חפר בה בורות כו' אסרה. ותיריך בתשו' חכמת שלמה (הנספח לסר הר המור) סי' ח' דמאחר שמחזיר העפר לתוכן הרי חזרו לקרמותן, וכה"ג מצינו בחו"מ סי' צ"ה כתבעו למלאות החפירות, וא"כ כהנך קברות שעדיין ניכר שעליו מלמעלה מה לי בנין דעלמא כו' עכ"ל. וכן משמע מפשט לשון הרי"ף שם בפרק נגמר הדין שכתב וז"ל, אבל קבר חפירה שאין עליו בנין, דמשמעות תיבת עליו קאי על הקבר, וא"כ קבר החפירה שיש עליו בנין כמו קברות דידן הו"ל קבר בנין, ואפשר שלזה כיון השבו"י הנ"ל. וא"כ י"ל דבקברות דידן הוי קבר בנין לכו"ע, ואסור בהנאה מן התורה לכו"ע.

ואחר כל מה שנתבאר לעיל, הנה דברי רבינו הגדול החת"ס, אחר נשיקת עפר קדשו, המה תמודים, לאמר שאפי' לדעת ר' ישעי' אין איסור הנאה בהגידולים, וידחוק לומר הך דמגילה הנ"ל, דלא משום איסור הנאה נגעו בה, רק הטעם שכתב המדרכי משום קנסא כו', שזה הוא לדעת התוס' הנ"ל, ומ"ש הר"ן איסור הנאה, דס"ל יש איסור הנאה בגידולין, יע"ש. ומה ישיב על הברייתא דמס' שמחות דתני בפירוש דאסור בהנאה. והרמב"ם דנקט ביה"ק אסור בהנאה, ונקט הך דקלות ראש לבסוף, מוכח דמפרש הך דאלא ארישא כפירש"י והא"ז כנ"ל, ומכ"ש לדעת ר' ישעי' דהוי קבר בנין, א"כ הך דהולכת המים פשיטא דהוי דאורייתא, ואיך יפסוק בסכינא חריפא מהך דעשבים לומר דהוי רק משום כבוד מתים, ובפרט דהמסקנא בנמרא אלא ארישא.

ובעיקר ראיותיו מהך דאין מעילה בגידולין, י"ל דלא שייך לזה כלל, דהא דגמדינן בע"ז דף כ"ט מת מעגלה ערופה, ועגלה ערופה מקדשים, הוא רק לענין איסור הנאה, ולא משום דין דמעילה, דמעילה לא שייך כי אם במ"ש כל חלב לה', ועי' ריש פ"ד דתמורה וריש פ"ג דמס' מעילה לענין חטאות המתות, וא"כ י"ל דה"ה בעגלה ערופה נופא דלמיתה אזלא, לא שייך בה דין מעילה, א"כ להרמב"ם בפ"א ממעילה הלכה ו', ורש"י נזיר דף כ"ח, דהאי לא נהנין הוי מדברי סופרים, א"כ לא יהי' העגלה ערופה רק אסורה מדברי סופרים. ורש"י כתב בסנהדרין דגם בקבר יש איסור דאורייתא. אך זה לא לכל מילי גמרינן, כמו בלאו דגיוה ועבודה, דלא שייך בעגלה ערופה בתוספתא דפרה, (עי' מל"מ פ"א דמעילה הל' ו'), וכ"ש מעילה דלא שייך כלל ברבר שאינו לגבוה ולהקדש, עי' בתוס' ריש פ"ג דמעילה,

וא"כ לא עדיפי הגידולין מגוף העגלה ערופה, ואף דלא שייך בהו מעילה, אפ"ה אסורין בהנאה מה"ת, א"כ ה"ה בהגידולין. ומכ"ש לפי מה שנתבאר לעיל, דאתקש וגמרינן מע"ז, ובע"ז אדרבה הגידולין אסורים אף היכא שגוף הע"ז לא נאסר, מטעם מחובר, וכשמואל בע"ז דף מ"ח, ובפרט הלשון מהברייתא דתני שורפן במקומן, מוכיח על איסור הנאה, וכדתני במס' שמחות הנ"ל.

ועתה נחזה מ"ש הרמ"א כזה. הגה האריך כלשונו הזהב בהג"ה דס"י שס"ח, וכתב וז"ל, וכן מותר להנות מהעשבים שעל הקברות לצורך הקברות, כגון עכו"ם מרעה בהמות על הקברות, ואי אפשר למחות בידו כי אם בהוצאה מרובה ואין יד הקהל משגת, מוכרים דברים אלו כדי להציל הקברות מידי העכו"ם, שזה כבוד המתים. (מה שכתב, ת"ה, הוא ט"ס, ואינו שם, רק בפסקי מהרי"ו כמ"ש בד"מ). ולכאורה למה האריך כל כך להסביר הרבה. אך הנלע"ד דלכאורה קשה מאוד על זה הדין, דמה יועילו ומה יתקנו בכבוד המתים שימנעו מרעיית הבהמות, אחר שיזלזלו בכבודם ע"י תלישת העשבים, דתרווייהו כחדא נקיט, ותני בברייתא הנ"ל אין מרעין ואין מלקטין עשבים, נהי דס"ל דהוי משום כבודן של מתים, הא כהדרי ניהו, אדרבה כאן העכו"ם מרעה וכאן אנחנו מרעיתנו נצוה לתלוש העשבים, ואדרבה מוטב שנניח את העכו"ם לזלזל משנזלזל בעצמינו. ולכך זאת הקשה ביד שאול, הא הפירות הוי דין תלוש ולבסוף חברו כמו בע"ז לעיל סי' קמ"ה, (וזהו מה שזכרנו לעיל בדברינו), וא"כ איך יליף מרפואה, הא כתב בד"מ דהא דשרי לרפואה הוא דוקא במה שאינו אסור כי אם משום קלות ראש, אבל לא בקבר בנין, יע"ש. אך לזה האריך לבאר כיצד באיזה אופן מותר לעשות כן, שהוא באופן שכתב במקור האי דינא בפסקי מהרי"ו סי' ג' הובא בד"מ, על קברות שלקחו עכו"ם (רצ"ל שגזלו השררה), וא"א להוציאו אלא בדמים מרובים, ומחמת זה הבע"ב מושכים ידיהם ממנו, מותר למכור הגפנים כו' דהא לרפואה שרי, (וכנ"ל דההיתר הוא לרפואה הוא לכבודן של מתים), וכ"ש לכבוד עצמן, ואין לך כבוד גדול מזה להוציא מידי העכו"ם, ע"כ. ומוכח שפיר דלא למען הצילם מהעדר כבודם ע"י הרעיו, התירו תלישת העשבים, רק למען הציל ולהוציא מידי הגוים שלא ימשלו בהם כו', דהוי בזיון גדול ויכול ח"ו לבא להיות חסוטי קברא ע"י שמשכו הבע"ב ידיהם מחמת רשות העכו"ם שגברה עליהם. והביא רא' מהך דסוף מקום שנהגו מחוקי' מלך יהודה שקיצץ דלתות היכל, (רצ"ל דאפי' אם יש כאן איסור דאורייתא וכנ"ל באריכות וכמ"ש היר שאול), אפ"ה מותר לעשות כן, כמו דמותר לחלל דלתות היכל שהם קודש, בשביל הצלת ההיכל כולו, כמו כן מוטב לקצוץ האילנות והגפנים למען הציל את הקברות מידי העכו"ם. וזה שהאריך וכתב, כגון עכו"ם מרעה בהמות, ולא הרעי' כו', כי אם מה שא"א למחות בידו משום שידו תקיפה עלינו, וכמ"ש בד"מ, וזה שסיים כדי להציל הקברות כו' וכנ"ל.

משא"כ בנידון שאילה דידן, אף גם אם אין יד הקהל משגת לגדור גדר משום כבוד המתים שכבר מתו ולקדושים אשר בארץ המה, (אשר בכל קהילות ישראל כבר גדרו פרצותיהן, ומה גם כל החיים יודעים כו', ורבים שתו לימא, וגם כמדומה

לי שנגדר מג' רוחות, ואם יעמוד מקיף וגדר הרביעית מגלגלין עליו זכות הכל), ואם ח"ו יעלה בהמה עם איש וירעו, הלא ענוש יענש בפלילים, ות"ל אין ידם תקיפה עלינו ח"ו לקחת מאתנו ביד חזקה, וגם לרעות ביד רמה. רק מה שהפרצה קורא, ויכול לבא לידי רעיו, מה נעשה, אנן בדידן נמסור קברות אבותינו ביד העכו"ם שילך ויירדך ויקצור ויתלוש מדעתנו ורשותנו, אשר לבד כל הנ"ל, אם גם רק משום כבוד המתים נאסר התלישה, עכ"פ אין קולא בהתלישה יותר מן הרעיו, וכי היכא רתני אין מדעין, כמו כן תני אין תולשים. ובפרט כי זה תלוי באשלי רברבי, ה"ה רש"י ז"ל והרמב"ם (כפי שפרשנו) הוי דאורייתא, וגם לפירוש הכ"מ והב"ח הוי דרבנן, והאיסור הנאה על העשבים, ולפי השלטי גבורים הרי זה על כל המקום טהור המיוחד לביה"ק של רבים, ובפרט לר' ישעיה' דהוי תלוש כו', והגהות יד שאול דס"ל דהואיל ואיתקש לע"ז אסורין הגידולין וכנ"ל, ובפרט לפי מה שכתבתי בשם השבו"י (אשר באמת כן מוכח פשט לשון הר"ף) רמה שנותנין עפר בגובה הו"ל קבר בנין, וראיית החת"ס כבר נתבאר כו', וכן כתב בס' חכמת שלמה הנ"ל, שהגאון חת"ס לא כתב כן, רק שרצה ליישב המנהג שהי' בהעיד ששאלו עלי' ממנו. ובר מן דין ובר מן דין, במה יכול לרחות הך דאין תולשין משום הך דאין מדעין. לכן נראה לע"ד דמי שיש בידו למחות בהנ"ל שלא יעשו כן להרשות להעכו"ם שיקצור כו', ומכ"ש שלא להורות היתר בדבר זה בשום אופן. הנלע"ד כתבתי וחתמתי, היום יום א' בהעלתך את הנרות תרס"ז פה ביעשינאווין.

נאום יהושע נימאייטון החוב"ק הנ"ל

אמצא עוז בנפשי, לכתוב הערה קטנה ע"ד תניא כוותי' דרבי. - במכתב כ"ק שליט"א (אב) על דברי הרמב"ן סי' זי"ן, בטעם שיטת הרמב"ם ז"ל שלא מנה ישיבת ארץ ישראל מצוה, כי היא בדרך קבלת שכר כו'. הנה כן מפורש בנמ' קרושין דף מ' סוף ע"ב במימרא דרב המנונא, וכשם שדינו קודם למעשה כך שכרו קודם למעשה שנאמר (תהילים ק"ה) ויתן להם ארצות גוים כו' בעבור ישמרו [חקיו] ותורתיו ינצורו, יע"ש בפרש"י.

(ב) כוונתו על מכתבו הארוך של הנה"צ מהרש"ב מליובאוויטש זצ"ל שנדרס בקונטרס בפני עצמו בירושלים עיה"ק בשנת תרס"ז לפ"ק, ואח"כ חזר ונדרס בקובץ יגדיל תורה (שנדרס בברוקלין) שנה א' חוברת ג', וגם בספר אנדרות קודש (מוהרש"ב) חלק ד' אנדרת תתק"ן, ושם באות ז' כתב וז"ל: הרמב"ם אינו חושב ירושת הארץ וישיבתה למצות עשה, כי הארץ ניתנה במתנה לאאע"ה ולירעו אחריו בעבור קיום התורה והמצות, ומפני חסאינו גלינו מארצינו, וכמ"ש ונתתי לירדך את כל הארצות האל כו' עקב אשר שמע כו', וכתוב ובדבר הזה תאריכו ימים על הארמה כו', ולהיפך כתיב, ולא תקיא הארץ כו', וכתוב העידותי בכס כו', והרבה פסוקים בתורה ובנביאים, שבזכות התורה ומצות אנו זוכים אל הארץ, ובעוה"ר גלינו ממנה, וכפר אדמתו עמו כו', והיא כמו קבלת שכר על קיום התורה ומצות, ואינו שייך לחשוב זאת בכלל המצות, ואם נאמר שהיא מצוה, איך היא באה בעונשין, היתכן לענוש בביטול מצוה, עכ"ל.

בדין בישול בשבת ע"י נכרי

משה הלברשטאם

דומ"ץ דקהל חסידי באבוב
אנטווערפן

שאלה. מעשה ה' באחר, שיש לו קומקום של מים בתוך ביתו, שהמים מתחממין ע"י עלעקטריק, ובשב"ק ראה אחד מבני ביתו, שחוט העלעקטריק אינו מחובר להזרם, וקרא לנכרי וחיבר את החוט להזרם, והמים שבקומקום עדיין היו חמים. ונתעוררה השאלה אם מותר ליהנות מהמים הללו לאחר שעה, שאז היו המים כבר מתקררים, אם לא ה' הנכרי מחבר את החוט להזרם.

א) תשובה. הנה שאלה הזאת לא חדית לן, וכבר נשאלה שאלה זו בבית המדרש זה כמה שנים, ואשר נראה לענ"ד הוא, דאע"ג דעביד איסורא, במה שאמר להנכרי להדליק האש, אעפ"כ בריעבד מותר ליהנות מאותם המים בשבת. דהנה הבאר היטב ס' רנ"ג ס"ק י"א וכן בשו"ר כנסת הגדולה בסוף הסימן, הביא מספר דרשות מהר"י, שפעם אחת הטמינו בתנור לצורך שבת ונכבה האש וקראו לא"י בליל שבת והוציא הקדירות והדליק האש והטמין שנית, והתיר מהר"ל ז"ל החמין לאותה שבת, והזהיר מלעשות עוד, דאיסורא קא עביד, עכ"ל. הרי שהמהר"ל התיר החמין אף שהנכרי הדליק האש, והרי זה ממש נידון שאלתינו, וכבר התירו המהר"ל בריעבד.

ולכאורה הטעם הוא פשוט, דאע"פ שאסור ליהנות ממלאכת עכו"ם בשבת, מ"מ לא מקרי נהנה ממלאכת העכו"ם, כיון שעדיין היו הקדירות חמים בשעה שהדליק הנכרי האש והחזיר עליו הקדירות, ומה שעל ידי מלאכת הנכרי נשאר המאכל בחמימותו גם להלאה, ובלא זה ה' נצטנן, זה לא נקרא הנאה, וכמו שמתיר הרמ"א בס' רנ"ג ס"א תבשיל שהחזירו בשבת, במקום שאסור להחזיר, אע"פ שאם לא ה' מחזירו ה' מצטנן, משום דלא נחשב הנאה כלל מה שנשאר בחמימותו הראשונה כמ"ש שם המשנה ברורה, וכן אם הטמין בער"ש בדבר המוסיף הבל, ולא הועיל אלא שיעמוד בחמימותו כשעה ראשונה, אבל אינו מצטמק ויפה לו, מותר ליהנות ממנו ג"כ מטעם הנ"ל, שלא נחשב הנאה מה שעומד בחמימותו כמבואר בסימן רנ"ז. ואע"פ שמצינו בס' רנ"ז שאמרינן למי שטמן בשבת עצמו בדבר המוסיף הבל, אף שלא הועיל אלא שיעמוד בחמימותו, עי"ש במג"א סק"ו ובהגהות רעק"א, אפשר שראו חז"ל שבאם יטמין בשבת עצמו יש לחשוש יותר שיבוא לידי איסור דאורייתא, ע"כ אסרו אפילו הנאה קטנה זו, אף שלא נחשב הנאה לגבי איסור חזרה.

ב) ויש עוד קצת ראי' מהכא לדברי המהר"ל, דהדברים ק"ו, דמה כשעשה מלאכה דרבנן בעצמו, כגון שהחזיר תבשיל בעצמו בשבת למקום שאסור להחזיר, מתירין המאכל אם נשאר בחמימותו הראשונה, כ"ש כשלא עשה מלאכה בעצמו,

אלא צוה לעכו"ם לעשות אפילו מלאכה דאורייתא, בודאי שאין לאסור המאכל אם לא הועיל אלא שיעמוד בחמימותו הראשונה, והא אמירה לעכו"ם לעשות מלאכה דאורייתא קיל מהיכא דעשה הישראל עצמו מלאכה דרבנן, והא מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא לחולה שאין בו סכנה, אבל הישראל בעצמו אסור לעשות איסור דרבנן (כגון איסור חזרה) לחולה שאין בו סכנה, וא"כ לכאורה די בזה להתיר בשאילתא דידן, החמין שהמשיכו הלאה להתחמם ע"י מה שחיבר העכו"ם החוט של עלעקטריק להזרם בציווי הישראל, שאינו מצטמק ויפה לו, אלא נשאר בחמימותו, מאחר שכן פסק רבינו המהרי"ל, וגם דבריו עולין היטב עם דברי הרמ"א.

ואע"פ שהבאר היטב שם, מביא דברי העולת שבת שכתב שנראה לו שהמהרי"ל הפריו על מדותיו להקל יותר מדאי ע"ש, כנראה שהוא משום שלמד בעובדא דהמהרי"ל שמיירי שלא נתבשל עדיין כ"צ, אבל אם הי' נתבשל כ"צ גם הוא הי' מודה שיש להתירו, וכפשטות נראה שזהו כוונת המג"א שכתב בתחלת ס"ק ל"ח שהמהרי"ל מיירי שכבר נתבשל כל צרכו ודלא כע"ש, וכוונתו שלפי זה לא הפריו המהרי"ל כלל על המדה.

ומדברי המהרי"ל לכאורה נראה, דהתיר אפילו כשהוא מצטמק ויפה לו ע"י שנשאר על האש, והא המעשה הי' שהגוי הדליק האש והחזיר את הקדירות, ובדרך כלל בין הקדירות המוכנים לשבת, יש בודאי דברים שמצטמקים ויפה להם, ואעפ"כ התיר המהרי"ל לאכלם. ופשוט שאין שום סתירה לזה ממה שהרמ"א לא התיר כשהחזירו הישראל ועבר על שבות חדא, אלא כשאין מצטמק ויפה לו, והלא גם באמירה לעכו"ם לעשות מלאכה דאורייתא, הוה ג"כ שבות חדא, וא"כ לכאורה לפי דברי הרמ"א לא נתיר אלא כשמצטמק ורע לו, דזה אינו, די"ל דקיל שבות שהישראל עושה בעצמו, משבות של האמירה לעכו"ם לעשות מלאכה מן התורה, שהישראל אינו עושה כלום בעצמו, וכמו שהוכחנו לעיל באות א', וי"ל ראמירה לעכו"ם לעשות מלאכה דאורייתא יש לו הדין של אמירה לעכו"ם לעשות איסור דרבנן לגבי זה, שאע"פ שמצטמק ויפה לו, או שנצטנן קצת ונתחמם ע"י העכו"ם, אין אוסרים המאכל, כמבואר ברמ"א סי' רנ"ג ס"א.

ואמנם אינו מוכרח לומר כן בדברי המהרי"ל, די"ל דהמהרי"ל לא התיר אלא המים החמין בלבד, שהוא מצטמק ורע לו, והא לא כתב שם במהרי"ל שהתיר הקדירות, אלא שהתיר החמין, וי"ל שכוונתו דוקא מים חמין, שזה נקרא כגמרא חמין, אבל קדירות שהי' בהם מאכלים שהן מצטמקין ויפה להם, אפשר שכאמת לא התיר המהרי"ל. עכ"פ באופן שאלתינו שהשאלה הוא במים חמין שהי' עומד בחמימותו, והעכו"ם לא הועיל אלא שיעמוד גם להלאה בחמימותו, בודאי שמותר לשתותו.

ג) כרם לכאורה לנגד דברי המהרי"ל, עומדים דברי הרשב"א שמביא הב"י והמג"א ס"ק ל"ז להלכה, שאם אמר לנכרי שידליק לו אש להחם הקדירה, אסור ליהנות מהמאכל אפילו לאחר שנצטנן הקדירה, אע"פ שכבר אינו נהנה עכשיו

כלום ממה שנתחמם מקודם. וכתב הרשב"א הטעם, מאחר שהזיר לומר להנכרי לעשות מלאכה דאורייתא, אסרינן ל' המאכל אף אחר שנצטנן ואין לו שום הנאה עוד ממלאכת העכו"ם. והלא הרברים האלו, הם לניגור פסקו של המהרי"ל שהתיר החמין אף שנעשה ע"י הנכרי מלאכה דאורייתא, הואיל ואין לו הנאה ממלאכתו. [והרמ"א בסעיף ה' למד מהרשב"א הנ"ל דה"ה אם אמר לעכו"ם להחם לו תבשיל שנצטנן לגמרי, שאסור לאכלו אף לאחר שנצטנן, שגם בזה שמחמם תבשיל שנצטנן איכא איסור דאורייתא, כן כתב המג"א. והנה צ"ע, דמשמע מלשון הרמ"א דאפילו לא ידע ההלכה שאסור לומר לעכו"ם להחם הקדירה, קנסינן ל' דאסור התבשיל גם לאחר שנצטנן, דהא לא כתב הרמב"ם שאמר לעכו"ם במזיד, וכן משמע גם מלשון שאר הפוסקים שהעתיקו דברי הרמ"א, ולא כתבו דרוקא אם אמר לעכו"ם במזיד אסור התבשיל גם אחר שנצטנן, וקשה דהלא מלשון הרשב"א מבואר שאינו אסור אלא כשהזיר לומר לעכו"ם לעשות איסור דאורייתא, ולא כשחשב שאין איסור בדבר].

אמנם כשנעייין היטב נראה דאין מרברי הרשב"א שום סתירה לדברי המהרי"ל, דשאני התם בעובדא דהרשב"א, דכיון דנאסר התבשיל כשהרתיוהו העכו"ם, דהא הועילו מעשיו בזה שנהנה הישראל ממה שהחמו על ידו, על כן נשאר באיסורו גם אחר שנצטנן, [דמחדש לנו הרשב"א שאם עשה מלאכה במזיד, אפילו ע"י עכו"ם, והועילו מעשיו, לא זו בלבד שקנסו אותו שלא יהנה מהמלאכה, אלא גם אסרו את המאכל בשבת, כאלו הוא מאכל של איסור, ועל כן אסור לאכול התבשיל גם אחר שנצטנן, אף שכבר אין לו הנאה מהמלאכה]. משא"כ בהעובדא דהמהרי"ל לא נאסר התבשיל מעולם, דאין המאכל נאסר אלא א"כ הועיל מעשה העכו"ם, [דאלו לא הועילו מעשיו של הגוי, כגון שהדליק הגוי אש בציווי הישראל ונתן קדירה על האש לבשל, וטרם שנתחמם נטלה מעל האש, נראה פשוט שאין הקדירה נאסרת, דהא לא הועילו מעשיו כלום, ומסתבר שאפילו כבר הרתיה הקדירה אבל עדיין לא נתבשל כמאכל בן דורסאי, ג"כ לא נאסר הקדירה, דכל זמן שלא נתבשל שיהא ראוי לאכלו לא נחשב שהועילו מעשיו. ונראה לענ"ד דאפילו אם הישראל בעצמו הבעיר אש במזיד, ונתן עליו הקדירה, ואח"כ נטלה משם טרם שנתבשל, לא נאסר הקדירה, שלא הועילו מעשיו], וכאן בעובדא דהמהרי"ל לא הועילו מעשה העכו"ם כלום בהתבשיל, הואיל ואין לו להיהודי הנאה כלל ממלאכתו, דמה שעומד בחימומו לא נחשב הנאה מהמלאכה, כמו שכתב בשו"ע הרב בסעיף כ"ד, והמשנה ברורה ס"ק ל"ו, ואפשר שאפילו אם מצטמק ויפה לו לא נאסר המאכל ע"י מלאכת העכו"ם, דמה שנצטמק ויפה לו, לא נחשב הנאה כל כך, שנאמר שהועיל מעשיו של העכו"ם, וכמו שזכרתי לעיל אות ב', וכן משמע לכאורה בלשונו של שו"ע הרב סעיף כ"ה.

ושוב הראו לי שכוונתי בזה להספר מנחת שלמה סי' ה' פ"ג, שלא אסר הרשב"א התבשיל אפילו לאחר שנצטנן, אלא משום שכבר נאסר המאכל משעה שנתחמם, שאז הועילו מעשה העכו"ם, שנהנה הישראל ממלאכתו, הא בלאו הכי

אין לאסרו מכח שעשה העכו"ם מלאכה דאורייתא, מאחר שלא נהנה ממלאכתו. וגם כתב שם בפ"ב, שלדעתו אם לא נהנה מהאש שהדליק העכו"ם, אלא שנשארו הקדירה בחמימותו הראשונה, שאין לאסור הקדירה, שאין זה חשוב הנאה, עד שנאסר הקדירה בשביל הנאה כזה. הרי שכתב ככל דברינו שכתבנו לעיל.

[אכן נסתפקתי, באם בישראל בעצמו בשבת כמזיד, דלא יאכל עולמית לרבי יהודה, הן המבשל והן מי שנתבשל בשבילו, אם לדברי הרשב"א, גם לאחר השבת אמרינן שאסור המאכל אפילו אם כבר אין לו שום הנאה מהמלאכה, כגון אם בישראל מים ונתקררו, או שהוחם קדירה שכבר נתבשלה ונצטננה, (להראשונים שיש בישראל אחר ביטול מן התורה בדבר לח), אי אמרינן להרשב"א שגם לאחר השבת הקנס הוא שנאסר המאכל ונעשה חפצא של איסור, וא"כ אסור לאכלו גם אחר שנצטננו, או דילמא לאחר השבת אין האיסור אלא שלא יהנה מהמלאכה שנעשה בשבת, אבל אם כבר חזרה ונתקררה הקדירה, ושוב אין לו שום הנאה ממה שנתבשל בשבת, מותר לאכלו, והא דאוסר הרשב"א המאכל שנעשה בו איסור כמזיד אפילו אחר שכבר נצטנן, אינו אלא בשבת דוקא.

והנה מלשון הרמב"ם פ"ו הלכה כ"ג שכתב, ישראל שעשה מלאכה שבת אם עבר ועשה בודון אסור ליהנות באותה מלאכה לעולם, וכן העתיק גם השו"ע הרב בס' שו"ת ס"א, לכאורה משמע להדיא שאין האיסור אלא ליהנות מהמלאכה, אבל אם כבר אינו נהנה מהמלאכה מותר לאכול המאכל. - שוב ראיתי שכבר עמד בחקירה זאת בספר תהלה לדוד בסימן שו"ת אם יש לחלק באיסורו של המאכל בין שבת לאחר השבת, והביא מדברי הרמב"ם הנ"ל, וכן ראיתי בספר מנחת שלמה סי' ה' שכתב ג"כ לחלק בין איסורו בשבת לחול. ושוב ראיתי בספר מאור השבת שהביא מדברי הכף החיים סי' שו"ט ס"ק ל"ז שמביא בשם הרב פעלים ח"א סי' י"ג, לדברי הרשב"א כשעושה מלאכה דאורייתא כמזיד בשבת, אסור לאחר השבת אפילו אחר שנצטנן, וא"כ הספק הזה, כמחלוקת היא שנוי].

(ד) ונראה לענ"ד להביא דאי' והוכחה להחילוק הנ"ל, דדוקא אם כבר נאסר המאכל מחמת שיש לו הנאה ממלאכת העכו"ם, אין להתירו אף אחר שנצטנן ואין נהנה עוד ממלאכת העכו"ם, הא אם לא נהנה מן המלאכה, אין לאסרו בשביל שעשה העכו"ם איסור דאורייתא. דהנה כבר כתבו הפוסקים ומכללם המשנה ברורה בביאור הלכה בס' שו"ת ס"ד (ד"ה אפילו בעודו רותח) בשם הראשונים, דיש איסור תורה להוסיף כיסוי על הקדירה משתחשך מפני שממהר להתבשל. והנה בסוף סי' רנ"ט כתב הרמ"א שאסור לסתום התנור דגורם ביטול הוא, דהיינו שימהר לבשל ע"י זה, וכתב ע"ז המג"א בשם תשובת הרמ"א, שע"י עכו"ם יש לפקפק ולהתיר בדיעבד, וכן פסק להתיר הא"ר והתוס' שבת והשו"ע הרב והמש"ב, ומיירי אפילו לא נתבשל כמאכל ב"ד כמ"ש הא"ר, דאם כבר נתבשל כמאכל ב"ד אפילו ע"י ישראל מותר בדיעבד, וכתבו הטעם דלא מהני מעשיו כ"כ במה שמהר להתבשל, דבלא"ה ה' מתבשל לבסוף, עיי"ש. הרי דאע"פ שנעשה ע"י העכו"ם מלאכה דאורייתא במה שמהר להתבשל על ידו, אעפ"כ לא אסרינן

התבשיל מחמת זה, משום דלא אהני מעשיו כל כך, וא"כ מוכרח דמה שאוסר הרמ"א לעיל בסי' רנ"ג ס"ה בשהחם הקדירה ע"י העכו"ם אפילו לאחר שנצטנן, אע"פ שאין לו הנאה מהמלאכה של העכו"ם, ע"כ משום שכבר אהני מעשיו כשהי' חם, ונאסר כבר המאכל, וע"כ נשאר באיסורו אף אחר שנצטנן, משא"כ בסי' רנ"ט לא נאסר התבשיל מעולם, דלא אהני מעשיו כ"כ, במה שמיהר להתבשל על ידו. וא"כ ה"ה בעובדא דהמהרי"ל, הרי לא אהני מעשיו, דמה שעומד בחמימותו הראשונה, לא נחשב הנאה, ולא נאסר התבשיל מעולם, וגם הרשב"א יודה דמותר לאכלו אע"פ שעשה העכו"ם מלאכה דאורייתא, ולענ"ד היא ראי' נכונה.

(ה) וראיתי בספר מנורה הטהורה סי' רנ"ג (בקני המנורה ס"ק מ"ז), שכתב דאפשר שהמהרי"ל פליג על הרשב"א, דלדברי הרשב"א ה' לנו לאסור גם בעובדא דהמהרי"ל, כיון שנעשה בתבשיל זה איסור תורה, והמהרי"ל סבירא ל' דכיון שלא נעשה איסור בגוף התבשיל לא קנסין ל', וכתב דלדינא צ"ע.

ודבריו הק' לכאורה צ"ע, דלפי דבריו שהרשב"א חולק על המהרי"ל, למה השאיר הדבר בצ"ע לדינא, כיון דהרמ"א הביא דברי הרשב"א בסעיף ה' להלכה, א"כ בודאי שכן צריכין לפסוק. ויותר מזה צלע"ג, דהא כבר הבאתי מדברי המג"א והפוסקים לקמן סי' רנ"ט, שמביאין דברי תשובת הרמ"א שאם אמר לעכו"ם לסתום פי התנור, אע"פ שמכח זה ימהר התבשיל להתבשל, אין לאסור התבשיל בשביל זה, דלא נחשב הנאה כל כך מה שממהר להתבשל. והשתא לפי דברי המנורה הטהורה, ה' לנו לאסור התבשיל, דהא עכ"פ עבד הנכרי מלאכה דאורייתא אע"פ שאינו נהנה כל כך, דהלא הרמ"א פסק כהרשב"א כמ"ש לעיל, ולפי דבריו סובר הרשב"א שיש לאסור התבשיל אע"פ שאין לו הנאה כל כך.

אבל אח"כ ראיתי בסוף סי' רנ"ט שכבר עמד על זה הקני המנורה בעצמו, והביא בשם תשובת הרמ"א, לא כמו שהבאתי בשם הפוסקים שהרמ"א מתיר התבשיל אם סתם פי התנור ע"י עכו"ם, אלא שהרמ"א אוסר התבשיל, (כי בתשובת הרמ"א יש להסתפק בכוונתו). וכתב בקני המנורה דשפיר פסק הרמ"א לאסור מכח דברי הרשב"א הנ"ל דכיון שעשה עכו"ם איסור דאורייתא, יש לקנסו אפילו אין לו הנאה ממנו, (וכתב עוד שם, דלדברי מהרי"ל יהא מותר המאכל, וזה לכאורה סותר מה שכתב לעיל להסביר שמה שמתיר המהרי"ל בהמעשה שבא לפניו, הוא מפני שלא נעשה איסור בגוף המאכל, ולפי זה ה' ראוי לאסור הכא אף להמהרי"ל, דהא נעשה איסור בגוף המאכל במה שמיהר להתבשל). ושוכן כתב שאפשר שגם להרשב"א יכולין להתירו, דמשמע מלשון הרמ"א שאין זה אלא גרם ביטול ואינו אסור אלא מדרבנן, וא"כ גם הרשב"א מודה שאין לקנסו במקום שאין לו הנאה, עיי"ש.

אמנם כבר הבאתי מדברי כל הפוסקים שמביאין תשובת הרמ"א להיפך, שדעתו להתיר המאכל אם סתם פי התנור ע"י עכו"ם, וגם כבר הבאתי שדעת הפוסקים שלכסות הקדירה יש בו איסור דאורייתא ואינו גרם ביטול, [והוא מוכרח ג"כ לדעת הפוסקים שבאיסור דרבנן אין לאסור אם עשה בשוגג, א"כ למה אסרינן

כשסתם פי התנור בעצמו, הא לא עשה אלא איסור דרבנן], וא"כ הכי נמי לסתום פי התנור, יש בו איסור דאורייתא, וא"כ היאך מתיר הרמ"א היכא דסתמו ע"י העכו"ם, מאחר שפסק לעיל כהרשב"א שאסור לאכול התבשיל אף אחר שנצטנן, וע"כ שלדברי כל הפוסקים צריך לחלק ולומר כמו שכתבתי, דשאני התם שכבר נאסר המאכל כשנתחמם ע"י הגוי, וע"כ נשאר באיסורו, משא"כ כשעדיין לא נאסר אין לאסור במקום שאין לו הנאה, וא"כ אין מדברי הרשב"א שום סתירה להמהרי"ל, וא"כ בודאי שצריכין לפסוק בדברי המהרי"ל, ובפרט שאף בספר מנורה הטהורה נשאר בצ"ע לדינא, ולא החליט נגד המהרי"ל].

(ו) ונראה לענ"ד להביא עוד כדמות ראי' דאין לאסור התבשיל ע"י שעשה העכו"ם מלאכה דאורייתא, אלא א"כ נהנה מהמלאכה, ולא כשעומד בחמימותו, ממה שכתב הביאור הלכה בסי' רנ"ג ס"א (ר"ה דינו כשכח), על מה שכתב הרמ"א שאם החזירו עכו"ם מותר אפילו אם מצטמק ויפה לו, דלכאורה יש להקל גם אם החזירו העכו"ם ועדיין לא ה' מבושל יותר מכמאכל ב"ד, דהא כתב הרמ"א שאם החזירו עכו"ם דינו כשכח ושהה, ובשהי' הלא סובר הרמ"א דאין איסור כשכבר נתבשל כמאב"ד, אמנם שוב כתב שיש לדחות דהא בחזרה עכ"פ לכ"ע איכא איסורא דרבנן, ומה דמקילינן ע"י עכו"ם במצטמק ויפה לו, לפי שאין הישראל נהנה כל כך, אבל כשלא נתבשל כל צרכו יש לו הנאה להישראל, וכ"ש אם יש איסור דאורייתא ע"י ישראל כשעדיין לא נתבשל כל צרכו, עיי"ש בדבריו.

והרואה יראה שהי' רוצה להתיר התבשיל לכו"ע אפילו להפוסקים שיש איסור תורה בנומרי לשל מאכל שכבר נתבשל כמאכל ב"ד, והוא שיסת השו"ע לקמן סי' ש"ח, ואף שנעשה ע"י העכו"ם מלאכה דאורייתא, לא איכפת לי', הואיל ואינו נהנה כל כך, ומה שכתב שיש לדחות, היינו מפני שזה שיגמר להתבשל על ידו נחשב כבר הנאה חשובה, ומ"ש וכ"ש אם יש איסור דאורייתא אפי' כשנתבשל כמאכל ב"ד, כוונתו דאז חמור איסורו, ובודאי שיש לאסור הנאה חשובה כזו, אבל כשאינו מועיל אלא שיעמוד בחמימותו הראשונה, אז אפילו מצטמק ויפה לו אינו אוסר. וכבר כתבתי לעיל אות ב', דלכאורה יש עוד קצת ראי' לדברי המהרי"ל, להתיר המאכל אפילו אם הדליק העכו"ם אש בשבת, דהא אמירה לעכו"ם לעשות מלאכה דאורייתא, קיל מאלו עשה הישראל בעצמו שבות, ומאחר שהרמ"א מתיר כשהחזירו ישראל אם מצטמק ורע לו, כ"ש שיש להתיר בדיעבד כשעשה המלאכה דאורייתא ע"י עכו"ם, עכ"פ במצטמק ורע לו.

(ז) העולה מהנ"ל, דמאחר שאין לנו שום ראי' כנגד דברי מהרי"ל, ואדרבה אפילו בלי דברי מהרי"ל יוצא לנו להתיר המים שנתחממו ע"י האש שעשה העכו"ם בציווי הישראל, מכח כל הנ"ל שכתבנו, וכ"ש שיש לנו דברי רבינו מהרי"ל שהתיר מעשה כזו, בודאי שאין להחמיר כלל, ומותר לשתות המים הללו ואפילו במצטמק ויפה לו, והמיקל להתיר לא הפסיד, כנלענ"ד.

בענין שינוי החוזר לברייתו, ויאוש

חיים דוד בלום

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאכוב
ברוקלין, ניו יארק

בפרק מרובה (כ"ק דף ס"ז.) מתיב הנמ' לרב יוסף דס"ל דיאוש כדי לא קני לגזלן, מהא דתניא הננב והנולן והאנס הקדישן הקדש ותרומתן תרומה, אלמא דיאוש קני לגזלן, ומשני התם איכא שינוי השם דמעיקרא סיבלא והשתא תרומה, ע"כ. וכתבו התוס' בד"ה מעיקרא סיבלא, ואע"ג דשינוי החוזר לברייתו ע"י שאלה וכו', מ"מ לא חשיב להו שינוי החוזר לברייתו כיון דלא שכיחא, עכ"ד. ובפשטות נראה דכוונת התוס', על מה דאמר ר' זירא לעיל גבי מריש דלא קנה מטעם שינוי השם, דשינוי החוזר לברייתו בשינוי השם לא הוי שינוי. והק' המהרש"א דלמא לא אמר ר' זירא דלא קנה אלא בלא יאוש אבל הכא דנתייאשו הבעלים קנה. גם על תירוץ התוס' הקשה בחי' הרשב"א, דהא צמר וצבעו חשבינן חוזר לברייתו בפרק הגזול עצים, אע"ג דלא שכיח שיחזירו לקדמותו. ועוד הקשה בס' תורת חיים על תירוץ התוס', דהרי גם במריש דעל זה קאי ר' זירא, הוה מילתא דלא שכיחא שיסתר ביתו, ומ"מ אמר ר' זירא דלא קנה מטעם דחוזר לברייתו. (והיא לכאורה קושיא עצומה, דכל קושייתם ממה שתירץ ר' זירא על ההיא דמריש, והאיך כתבו התוס' לחלק בסברא ששייכת גם התם, ועיין).

גם בס' דרו"ח להגרעק"א הקשה שיש סתירה בדברי התוס' בסוגיא דידן עם מה שכתבו במס' סוכה, דהרי במס' סוכה (דף ל:) ד"ה וליקניוה בשינוי השם, הקשו התוס' דמאי פריך דליקניוה בשינוי השם, דהא הוי שינוי החוזר לברייתו, ואמר ר"ז גבי מריש דלא שמי' שינוי, ותירצו דהסוגיא במס' סוכה פריך אליבא דרב יוסף דמסיק התא שינויא אחרינא, (ולדידי' איכא למימר דשינוי השם החוזר לברייתו קונה). והקשה הגאון הנ"ל, דזה סותר מ"ש התוס' בסוגיין דף ס"ו ע"ב ד"ה מי איכא למ"ד, דרב יוסף לא פליג על רבה רק לענין יאוש אבל בשינוי מעשה ס"ל כרבה דאף בשינוי החוזר קונה, ואילו במס' סוכה משני הגמ' על שינוי מעשה דלא קנה מטעם דחוזר לברייתו, א"כ לא אויל לרב יוסף. (והנה אף שכתבו האחרונים שישנם כמה שינויים בדברי התוס' ממס' למס' ואין זה תימה, מ"מ עדיף אם נוכל לתרץ דלא סתרי אהרדי).

ונראה בעזה"שית לתרץ כל הקושיות הנ"ל ע"פ הקדמה אחת קטנה, דהנה בריש פרק הגזול עצים יש פלוגתא בין אביי לרב אשי, דאביי סובר דמתני' דהגזול עצים איירי בשינוי החוזר וקונה מדרבנן, ור' אשי סובר דמתני' איירי בשינוי שאין חוזר וקונה מן התורה. והנה הרמב"ם והרא"ש ושאר פוסקים תפסו, דלרב אשי דהלכתא כוותי' לגבי אביי, שינוי החוזר אינו קונה אף מדרבנן, וכן סובר רב פפא לקמן דף צ"ו: דאמר רב פפא האי מאן דגזל נסכא מחברי' ועביד זוזי לא קני, מ"מ

הדר עביר להו נסכא, ע"כ. אבל התוס' דף צ"ו: ד"ה ועבדי' זויי כתבו, דוקא עבדי' זויי, אבל עשה מן הנסכא כלי כגון כוס של כסף קני דלא גרע מנסרים ועשאו כלים, אבל זויי ולבינה אין תורת חשיבות עליהן כל כך, עכ"ל. ומבואר מדברי התוס' דיש ב' מדרגות בשינוי החוזר, דאם עשה דבר חשוב, אף שחוזר לברייתו קני עכ"פ מדרבנן, אבל שינוי שאינו חשוב אין קונה אף מדרבנן. ונראה סברת התוס' דאם עשה דבר חשוב שייך יותר תקנת השבים שיחוס על טרחו, אבל אם לא עשה דבר חשוב לא ימנע עצמו מהשבת הגזילה אף אם נחייב אותו להשיב הגזילה בעצמה. וכן י"ל לרבה ורב יוסף דסברי דשינוי החוזר לברייתו קונה מה"ת, דדוקא אם עשה דבר חשוב ומסתמא אדם חס על טרחו ולא שכיח שיחזירונו לקדמותו, ולכך חשיב שינוי וקונה, אבל אם עשה דבר שאינו חשוב, שכיח הוא וניקל בעיניו להחזירו לקדמותו ולא חשיב שינוי כלל. וכן כתבו התוס' גם במס' סוכה דף ל' ע"ב ד"ה שינוי, על הא דמשני התם דלא קנו האוונכרי ההדסים מטעם שינוי מעשה שאגדרם עם הלולב משום שחוזר לברייתו, והקשו התוס' דמ"מ מדרבנן מהני כדאינא כריש הגזול קמא בגזול עצים משופים כגון נסרים ועשאו כלים, ותירצו התוס' דהתם משום תקנת השבים והכא באגודת לולב בעלמא לא שייך תקנת השבים הנקל להתיר אגורו, עכ"ל. ובס' כפות תמרים כתב שדברי התוס' במס' סוכה לשיטתייהו במס' ב"ק, דר"א לא פליג על אביי דרינא ומורה דשינוי החוזר לברייתו קונה מדרבנן, ולכך הקשו רכיון שאגדרם עם הלולב הרי עשה דבר חשוב וקונה עכ"פ מדרבנן, ותירצו דמ"מ כיון דנקל להתיר אגורו לא שייך תקנת השבים. נמצא העולה מדרביהם דבמדי דחשיבות כיון דאין דרכו לסתרו, לכך מועיל עכ"פ מדרבנן, אבל אם לא עשה דבר חשוב או שנקל להחזירו לברייתו, אז אין מועיל אף מדרבנן.

ולפי הקדמה זו י"ל ג"כ, דמה שכתבו התוס' במס' בבא קמא דלרבה ורב יוסף שינוי החוזר לברייתו קונה מה"ת, היינו ג"כ בעשה דבר חשוב, דהרי רבה הביא ראי' לדבריו ממתני' דהגזול עצים, וממתני' דלא הספיק ליתנו לו (ראשית הגז לכהן) עד שצבעו פטור, והתם הו' דבר חשוב, אבל אם עשה שינוי שאינו חשוב או שנקל להחזירו לקדמותו, לא הו' שינוי כלל ולא קנה אף מדרבנן, כיון דשכיח שיחזירונו לקדמותו, ועיין.

ובזה י"ל קושית הגרעק"א הנ"ל, שהקשה ראיך כתבו התוס' דהסוגיא במס' סוכה אזיל לרב יוסף, הרי רב יוסף סובר דשינוי החוזר לברייתו קונה מה"ת. ולפי דברינו א"ש, דדוקא בעשה דבר חשוב קונה מה"ת לרבה ורב יוסף, ולאביי ורב אשי מדרבנן, אבל כאן דנקל להתיר אגורו לא קנה לכ"ע, ועיין.

ועתה נבוא ליישב קושיות הרשב"א והמהרש"א והתורת חיים הנ"ל, ונראה בעזה"ש דמה שכתבו התוס' בד"ה מעיקרא טיבלא, ואע"ג דשינוי החוזר לברייתו ע"י שאלה, אין כוונתם לתירוץ ר' זירא דלעיל, רק דמסתבר להו להתוס' דשינוי השם שנקל להחזירו לקדמותו לא עדיף משינוי מעשה שנקל להחזירו לברייתו, דחזינון במס' סוכה רלא קנה אפי' עם יאוש, והרי גם כאן לא עשה רק

קריאת שם של תרומה ונקל להחזירו לקדמותו, (דהרי רב יוסף יליף שינוי השם משינוי מעשה, והאיך יהא עדיף שינוי השם משינוי מעשה), והא דבמס' סוכה לאחר שתירץ הגמ' דלא קנו ההדסים בשינוי מעשה משום שנקל להחזירו לברייתו, מ"מ פריך דליקנייה בשינוי השם, ו"ל דסברי התוס' כאן כתירוץ השני שתירצו במס' סוכה, דהתם איכא שינוי מעשה בהדי שינוי השם, אבל שינוי השם גרידא אפי' עם יאוש לא קנה. וא"כ נתיישבה קושית המהרש"א, דשינוי השם שנקל להחזירו לקדמותו אף עם יאוש אין קונה, ולכך כתבו התוס' דכיון דלא שכיחא שיחזירו לקדמותו ע"י שאלה, ולכך חשיב כמו שעשה דבר חשוב דמהני בשינוי מעשה ובשינוי השם אף שאפשר להחזירו לברייתו, ואף דלר' זירא אף בעשה דבר חשוב כמו מריש דלא שכיח שיסתר ביתו (וכמו שהק' בת"ח הנ"ל) לא מהני בשינוי השם, מ"מ נוכל לתרץ כמ"ש המהרש"א דזה דוקא בלא יאוש אבל כאן עם יאוש מהני.

ולפי רברינו נתיישבה קושית הת"ח הנ"ל, דאין כוונת התוס' לומר דשינוי השם דתרומה עדיף ממריש, רק שהקשו דכיון דניקל להחזירו לקדמותו שהרי לא עשה אלא דיבור וע"י שאלה יוכל להחזירו לקדמותו, א"כ לא יקנה אפי' עם יאוש כרחוקינן במס' סוכה לגבי שינוי מעשה, ואחרי שתירצו התוס' דלא שכיחא שיחזור ע"י שאלה, אז דמי למריש, ונוכל לתרץ כמ"ש המהרש"א, ועיין. (והא דמהני בעוצבא שינוי השם עם יאוש, אף דנקל להחזירו לקדמותו, יש לתרץ כמ"ש הגרעק"א בדרו"ח, דלפי דברי התוס' בסוגיין ו"ל דלא הוה שינוי החזור, כיון דאירי בקיצען עיי"ש, ודו"ק).

ולפ"ז נתיישבה ג"כ קושית הרשב"א מצמר וצבעו, דאין כוונת התוס' דכיון דלא שכיח לא חשיב כלל חזר לברייתו, רק כוונתם דאילו ה' שכיח לא ה' נחשב שינוי כלל ולא ה' מועיל גם עם יאוש, ועיין. והרשב"א שדחה סברת התוס', לשיטתו' אזיל, שחולק לקמן דף צ"ו: על סברת התוס', וס"ל דלרב אשי דהלכתא כוותי', שינוי החזור אין קונה כלל אף מדרבנן אף בעשה דבר חשוב כמו בצמר וצבעו, וא"כ גם בשינוי השם לא קנה כלל, וצריך לחלק דכאן לא חשיב חזר לברייתו כיון דצריך סיוע אחרים, ועיין.

בשו"ת הגרעק"א (הועתק בדרו"ח החדשים דף מ"ב מדפי הספר) תמה על דברי הרמב"ן ז"ל במס' סוכה [במלחמות ה'] פרק לולב הגזול, שכתב דגנב שהקדיש לאחר יאוש, חל ההקדש מטעם יאוש ושינוי רשות, ואף דהמקדיש לא קנה [ואין לקרבן בעלים], לא גרע משוחט שלא לשם בעלים דכשר, וכיון דחזינן דפסלה התורה את הקרבן לגמרי דומיא דפסח, א"כ ע"כ דהטעם משום מצוה הבאה בעבירה, ועל זה הקשה הגרעק"א, דא"כ מה פריך רבא לעולא במס' גיטין דף נ"ה ע"ב מההיא דענוש כרת בחוץ, דילמא מה דאמר עולא שם רד"ת אינה

מכפרת, לאו משום מה"ב הוא, אלא כיון דאיירי מתני' בחטאת מש"ה פסול כיון דמקדיש לא קנה, הוי כשוחט שלא לשם בעלים דפסול בחטאת, וברייתא דקאי על מתני' דגנב והקדיש, י"ל דמיירי בעולה ושלמים דכשרים שלא לשם בעלים, ע"כ קושיתו.

והנה אף שהגאון הנ"ל יישב קושיתו בטוב, מ"מ נלענ"ד ליישב באופן אחר, ע"פ דאיתא במס' זבחים (דף ז.) ואמר רבא חטאת ששחטה על מי שמחוייב חטאת פסולה על מי שמחוייב עולה כשרה, וכתב הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהל' פסוה"מ הל' ח', דהיינו שכשירה ולא עלתה לבעלים עיי"ש, א"כ חזינן דיש ב' גדרים בשינוי בעלים גבי חטאת, דאם נתפס לשם אדם אחר הרי זה פסול לגמרי, אבל אם שחט לשם מי שאין מחוייב כפרה, נמצא דלא נתפס השינוי לשם חבירו, א"כ אף ששחט שלא לשם בעלים, הקרבן כשר. ולפ"ז מסתבר, דכאן אף דהמקדיש לא קנה, מ"מ הרי לא שינה לשם אחרים ולא גרע משינה לשם מי שאין מחוייב כפרה, א"כ החטאת כשירה עכ"פ לאכילת הכהנים, והרי עולה אמר דלכך תיקנו חז"ל דמכפרת שלא יהו כהנים עצבין שאכלו חולין שנשחטו בעזרה, א"כ חזינן דלולא תיקון חז"ל היתה החטאת פסולה לגמרי, וע"כ טעמי' משום מה"ב, ועיין.

[ואולי יש לשרות נגנא בתירוץ זה, כי אפשר (שהרמב"ן ז"ל לישנא קלילא נקט, וכוונתו) דדומה לחטאת שאין לו בעלים, כגון חטאת שמתו בעלי' דפסול לגמרי, וכן משמע קצת מדברי החזון איש, ואז אין לתרץ כנ"ל, ועיין].

עולת שבת בשבתו

ואתחנן

הא-ל הנאמן שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור, ובתרגום אונקלוס, לאלפי דרין. כוונת אונקלוס לפרש, "אלף" על דרך שם מין, כמו ויהי לי שור וחמור, כי בא סוס פרעה, וכן רבים בכתוב, וככה, "דור" הכתוב בצדו, הוא כמו דורות עולם, וכן, "עולם" בא במקום עולמים. ובזה אינו סותר למה שכתוב למעלה (דברים ה', י') לאלפים, דגם לאלפים שם תירגם אונקלוס, לאלפי כמו בכאן, לומר שגם שם אין המכוון לשני אלפים (כדרך מיעוט לשון רבים, שנים), אלא הוא שם הריבוי, כלומר, אלפים רבים.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל)

א) הועתק מכת"ק על גליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בכריטיש מוזעאום בלונדון יע"א, והגיע לירינו על ידי ירירנו האב"ד החשוב היקר והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנשווערפען. ישא ברכה מאת ד'.

עקב

והי' עקב תשמעון את המשפטים האלה וגו' וברך פרי בטןך ופרי אדמתך וגו'. וי"ל ד' דבפרשה שלפניו סיים, היום לעשותם, ודרשו רז"ל היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם, ומיד אח"כ אמר הקב"ה שעל קיום המצות יקבלו שכר בעולם הזה. ועוד יל"ד דפתח בלשון רבים, ושמרתם ועשיתם, וסיים בלשון יחיד, ושמר ד' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, ואהבך וברכך והרבך וגו'. ונראה לתרץ עפ"י מה דאיתא במהרש"א במס' קידושין סוף פרק קמא, דעל ידי זכות רבים יש שכר בעולם הזה. וגם ידוע דהקב"ה זוכר ברית אבות וזכות אבות, ואם ישראל חוטאים ואינם כדאי לברכה בזכות עצמם, עושה הקב"ה חסד עמהם בזכות אבות, כמפורש במקרא, וזכרתי את בריתי יעקב וגו' (ויקרא כ"ו). ואם רבים צריכים לזכות אבות, ובאותו זמן גם היחיד צריך לזכות אבות, אז רבים קודמים ליחיד, ומהני זכות אבות לרבים, ולא להיחיד, אמנם אם ישראל זכאים וטובים ואינם צריכים לזכות אבות, אז היחיד מתברך בעולם הזה, ואף דליחיד ליכא שכר מצוה כהאי עלמא, אעפ"כ מתברך בזכות אבות, שהרי הרבים אינם צריכים לזכות אבות, מאחר שזכאים וטובים המה. לפי"ז אתי שפיר, והי' עקב תשמעון את המשפטים האלה, וא"כ יקבלו הרבים כל הטובות והברכות בזכות עצמם בשביל קיום המצות, וכאשר הרבים אינם צריכים לזכות אבות, אז ושמר לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, שהיחיד יזכה לקבל שכר כעוה"ז בזכות האבות. (הגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפד"מ זצ"ל)

ראה

עשר תעשר את כל תבואת זרעך. אמרו חז"ל, עשר בשביל שתתעשר (תענית דף ט' ע"א). ועל כן מסיים הפסוק, א'ת כ'ל ת'בואת ז'רעך, שהר"ת בנימטריא תכ"ח, שם הפרנסה (סופי תיבות של פות"ח א'ת יד'ך). (הגה"צ מוה"ר יהודא ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל)

שופטים

במדרש רבה, שופטים ושופרים תתן לך זש"ה עושה משפט וצדקה נבחר לד' מזבח. וי"ל הכוונה, בהקדם לפרש דברי המדרש הובא בילקוט שמעוני, שופטים ושופרים תתן לך וגו', לך ולא לכותים, ולכאורה קשה להבין, הלא דינים הוא בכלל שבע מצות בני נח כדאיתא במס' סנהדרין דף נ"ו ע"ב, וא"כ איך ממעט המדרש כותים, דאינם מצווים על המשפט. אמנם י"ל עפ"י מה דאיתא שם במס' סנהדרין בפרק קמא (דף ו' ע"ב) רבי יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצוע שנאמר אמת

(ב) הועתק מכת"י אחד מתלמידיו, בשמו.

(ג) הועתק מכת"ק שהגיע אלינו מאת נכדו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה ירוחם אלי' ראזענפעלד נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

ומשפט ושלום שפטו בשעריכם, וכן ברור הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה, והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה, אלא איזה משפט שיש בו צדקה, הוי אומר זה ביצוע, ופירושו, שזה מוחל לחבירו מקצת תביעתו, וזהו הצדקה. והנה איתא שם בסנהדרין דף נ"ז ע"א, כותים לאו בני מחילה ניהו, א"כ לא שייך אצל כותים דין ביצוע.

ומעתה יתבאר היטב כוונת המדרש, שופטים ושופרים תתן לך, והי' קשה לו להמדרש מדוע כתיב לך, ועכצ"ל כדרשת הילקוט, לך ולא לכותים, אמנם קשה על זה, הלא כותים נצטוו על הדינים, ואיך ממעטינן להו מתיבת לך, לזה הביא המדרש, וזש"ה עושה משפט וצדקה, דעיקר המשפט הוא הביצוע, וכותים לאו בני מחילה ניהו, ולכן שפיר ממעטינן להו, ודו"ק.
(הגאון מוה"ר בנימין וואלף רייכלש אבד"ק שאפי זצ"ל)

שום תשים עליך מלך וגו' מקרב אחיך תשים עליך מלך. ויל"ר על כפל הלשון, שום תשים עליך מלך, מקרב אחיך תשים עליך מלך. וי"ל דהפסוק בא ללמד את בני ישראל, כי טרם שהולכים לבחור מלך, צריכים תחלה לקבל עליהם עול מלכות שמים באהבה, ואז יוכלו להבין ולהשכיל באיזה אדם לבחור שיהא ראוי והגון להיות מלך על ישראל. וזש"ה כ שום תשים עליך מלך, היינו מלכו של עולם, שתקבלו תחלה עליכם עול מלכות שמים, והיינו שתירגם יונתן בן עוזיאל עה"פ שום תשים עליך מלך, תתבעון אולפן מן קדם ד', כי רק על ידי לימוד התורה אתם יכולים לקבל עליכם עול מלכות שמים כראוי, ואז תהי' לכם כח ההבחנה את מי לבחור להיות מלך בישראל. ולזה דרשו חכמו"ל (כתובות י"ז ע"א) שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך, י"ל דגם כזה הכוונה היא על מלך מלכי המלכים הקב"ה, שתפול עליכם אימתה ופחד מפני הדר גאונו ית"ש, על ידי שתעסקו בתורה, ואח"כ, מקרב אחיך תשים עליך מלך, זהו קבלת מלך בשר ודם.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(ד) הובא בשמו בספר מרפא לנפש על אורחת חיים (ווין תקנ"א), בדף מ"ב ע"ב.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

תמיהות וישובים

הערה בספר דרוש וחיידוש רעק"א, ובשור"ת שואל ומשיב

בספר דרוש וחיידוש רעק"א במס' ב"ק דף מ"א, כתב בהא דאמרין שם בגמ', דשור הנסקל אם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור בהנאה, דמ"מ מטהרת מירי נבילה. והוסיף שם, דנפקא מינה לדינא לגבי חי' ועוף שנגמר דינם למיתה, דבעי כיסוי, למאי דקיי"ל שחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה. ויש להעיר דלכאורה משנה מפורשת היא בפרק כיסוי הרם (חולין פ"ה ע"א), חי' ועוף הנסקל (ופירש"י, שנגמר דינו ושחטן), רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרם, יעו"ש.

בשור"ת שואל ומשיב מהרדא שתיטאי סי' ל"ג (בסופו) הביא מה שהקשה אותו החריף מו"ה דוד לנרא מראווא, לשיטת התוס' בקדושין דף ל"ד ע"א, דכיון דנשים אינן מצוות על עשה דיום טוב רק על הלאו, אמרין ביו"ט עשה רוחה ל"ת, א"כ למה במת ביו"ט יתעסקו בו עממין, והרי קבורה היא מצות עשה דקבור תקברנו, ובכל המתים היא מצות עשה, וא"כ ביו"ט יתעסקו בו נשים דעשה רוחה ל"ת. וכתב ריש לתרץ בפשיטות, דכיון דאסור להלין המת, משום רעובד בעשה ול"ת, א"כ שוב הו"ל העשה דקבור תקברנו, מצות עשה שהזמן גרמא, כי היא דוקא בו ביום ולא אחר כך, ושוב אין הנשים חייבות בעשה זו, עכ"ד יעו"ש. ויש להעיר על זה, מהא דכתוב בספר החינוך במצות קבורה (מצוה תקל"ז) וז"ל, ונוהגת מצוה זו לענין הרוגי בית דין בזמן שנוהג דיני נפשות, ולענין שאר מתי ישראל בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, שמצוה לקברם ביום מיתה, עכ"ל. הרי בהדיא דנשים חייבות בעשה זו. (ומה שכתב רמצוה זו היא דוקא בו ביום ולא אחר כך, ומש"ה הוי מ"ע שהזמן גרמא. עיין בשור"ת שאנת ארי' החדשות סי' ב', שכתב דהאי ריבויא דקבור תקברנו קא משמע לן לעבור כל יום ויום על מ"ע דקבורה, ולא דוקא בו ביום, יעו"ש).

שמריהו ציטראנענבוים

ברוקלין, ניו יארק

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

לקט ענינים שונים מכ"ק מרן ארמו"ר הגה"ק מוהרב"צ זי"ע הי"ד

(לרגלי יומא דהילולא ביום ד' לחודש אב)

(א) שמענו מכ"ק מרן ארמו"ר שליט"א, - פעם אחת כשהתנצל אחד מן החסידים לפני כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד על מצבו הקשה, התבטא אותו חסיד בתוך הרברים (בלשון תמי), ה"ד ד' תקצר. - אמר לו כ"ק רבינו זי"ע, שיותר נכון להזכיר הפסוק, היפלא מד' דבר, שנאמר אצל בשורת לידת יצחק, אבל הפסוק ה"ד ד' תקצר, אמר משה רבינו בדרך תוכחה נגד בני ישראל כשהתרעמו על הקב"ה. (ב) סיפר הרב חיים צבי קופפערמאן ע"ה מאושפצין, כי בעת שהופיע כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד בעיר אושפצין לרגלי הכנסת ספר תורה לביהמ"ד בש"ק פרשת בלק שנת תרצ"ט לפ"ק, נתאסף קהל רב ועצום, ודרש לכבוד המאורע. אז ראה שצידד כ"ק רבינו זצוק"ל את עצמו קצת בעת הדרשה, כדי שלא לעמוד עם אחוריו נגד ההיכל של הספרי תורה*).

(ג) סיפר הרה"ח ר' יוסלי מאנדלבוים ע"ה מקראקא, כי אף שכ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הקפיד שלא יהי' נוכח שום איש, בעת שהי' אומר ברכת התורה, אבל פעם אחת בבחדותו נזדמן לו ללות את כ"ק רבינו זצוק"ל בבוקר השכם כשהלך לסכול במקוה, ותיכף אח"כ זכה לשמוע ברכת התורה מפורש יוצא מפי כ"ק רבינו זצוק"ל, ושמע שאמר „כולנו יודעי שמך ולומדים תורתך לשמה“, וכ"ק רבינו זצוק"ל הדגיש באומרו תיבת „ולומדים“.

(ד) סיפר הרה"ח ר' מנחם מענדל צעהנווירט ע"ה מווישניצא, כי פעם אחת בימות הקיץ, כשהי' חם מאוד בבית, סעד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל בחצר אשר אחורי הבית, ומסביב עמדו קבוצת חסידים. כשהתחיל כ"ק רבינו זצוק"ל לברך ברכת המזון, גחן ולחש אחד מן העומדים אל חבירו, כי ראוי לשום לב לשמוע איך יאמר כ"ק רבינו זצוק"ל בהרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרובה בבית הזה, שהרי לא סעד בבית כי אם בשדה. כשהגיע כ"ק רבינו זצוק"ל לאמירת הרחמן, אמר „בבית הזה“ כרגיל. אחר שעמד ממקומו, ועבר אצל האיש הנ"ל, אמר לו, לא כאברהם שקראו הר, ולא כיצחק שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית**).

(*) אף שמדינא אין שום איסור בזה, כמבואר בטו"ז ביו"ד סי' רפ"ב סק"א יעו"ש, אולם כ"ק רבינו זצוק"ל נהג חומרא בזה. ועיין בשו"ת תשובה מאהבה חלק ב' אות רכ"ח, שכתב רכשהי' דורש בפתיחת ההיכל כמו קודם כל נדרי וכדומה, תמיד הי' מצדד את עצמו שלא להיות אחוריו אל ההיכל, יעו"ש.

(**) הוא לשון הגמרא במס' פסחים רף פ"ח ע"א. והנה מוכח בסידורים ישנים, דבשדה או בבית עכו"ם, יאמר הרחמן הוא ישלח לנו ברכה במועדינו והצלחה במעשה ידינו, ואולי כוונת כ"ק רבינו זצוק"ל, כי בתפלה זו ראוי לכוון שהרחמן ישלח לנו ברכה מרובה בבית המקדש.

(ה) כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הרבה לשוחח אל התלמידים דברי הרכה ותוכחת מוסר אף בשעות מאוחרות כלילה. המכנים הרגישו, כי בעת שהגיע חצות הלילה (בימות החול) באמצע שיחותיו הקדושות, שלף כ"ק רבינו זצוק"ל את מנעליו מרגליו תחת השלחן, במקום אמירת תיקון חצות על חורבן המקדש.

דקדוקי סופרים

בשו"ת אמרי יושר חלק שלישי (הנרפס מחדש) סי' ל"ג, בתשובה לענין חזקת כשרות של השוחט, כתב הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל וז"ל: והרבה צריך חקירה ודרישה לפסול אדם, והרי רש"ל ז"ל הי' מתקיפי קמאי, וחשש מאוד לנרנוד מאכל איסור, כמ"ש בשל"ה הקדוש שצוה לו לפרוש מצ"ט שערי היתר וכו', ועכ"ז בתשובות רש"ל סי' כ' חתר בכל עוז להעמיד השו"ב והש"ץ בחזקת כשרותו, עכ"ל.

ראשית יש להעיר, רמה שהביא בשם ספר של"ה הקדוש, שהרש"ל צוה לו לפרוש מצ"ט שערי היתר וכו', הנה בשל"ה הקדוש שער האותיות אות ק' (כד"ה בפה ובושט) כתב וז"ל: ואני בכחרותי למרתי תורה אצל הרב הגדול הגאון המופלג החסיד מהר"ר שלמה ז"ל, כשנפטרתי ממנו לילך לנשואין שלי, אמרתי לו בדכני וצוה עלי מה לעשות, אמר לי בזה הלשון, קדש עצמך בשני ענינים אלו, בקדושת מאכל ובקדושת הביאה, והוי זהיר במאוד להרחיק „אלף אמה" ממה שנוגע לאיסור וכו', עכ"ל. הרי מהרש"ל לא הזכיר לו ענין פרישת צ"ט שערי היתר, רק הרחקת אלף אמה ממה שנוגע לאיסור. אולם קרוב ללשון הנ"ל, כתוב בספר חובת הלבבות בשער התשובה פרק ה' וז"ל: נאמר על קצת החסידים שהיו פורשים משבעים שערים משערי המותר מיראתם שער אחד משערי האיסור, עכ"ל (*). ובספר אור החיים הקדוש פרישת פנחס עה"פ לשומרון משפחת השמרוני, כתב וז"ל: ואמרו ז"ל כי חסידים הראשונים היו שומרים חמשים שערי היתר לכל יכשלו בשער האיסור, עכ"ל.

אמנם בעיקר דבריו יש להעיר, כי במחכ"ת הרמה, עירבב כאן מהרש"ל הראשון עם מהרש"ל השני, דספר תשובות מהרש"ל הוא מהגאון מוה"ר שלמה לוריא זצ"ל, ואלו המהרש"ל אשר הובא בספר של"ה הקדוש, הוא הגאון מוה"ר שלמה ר' לייבוש'ם אבד"ק לובלין זצ"ל (הנקרא ג"כ מהרש"ל השני).

(* בספר ראשית חכמה בתחלת שער הקדושה הביא מאמר הנ"ל בשם ספר חובת הלבבות, ושם העתיק הלשון, החסידים הראשונים היו פורשים שבעים שערים משערי ההיתר, אולם בספרו תוצאות חיים (קיצור ספרו ראשית חכמה) באות קמ"ה העתיק הלשון, הפרושים היו נמנעים מאה שערים משערי היתר.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. יום ד' פ' קדושים תשנ"ז לפ"ק.

שלום וברכה, בריבוי והמשכה, יעלה ויבא ויגיע אלף פעמים ככה, אל מעלת הור כבוד עורכי המערכת, בכרמינו „כרם שלמה" הנודע לתהלה ולשם הע"י.

אחרי תת שלום כנהוג ובכבוד הראוי.

הנה בעברי קצת על קובצי כרם שלמה במשך השנים, מצאתי איזה ענינים לעורר עליהם, ואקוה שלא אחי' עליכם למעמסה, וזה החלי:

בכר"ש שנה י"א קונטרס ו' (ק"ו) עמוד נ"ג, הובאו דברי הגריעב"ץ וזל"ק: בשיר השירים, שדרך אגן הסהר אל יחסר המזג, נל"פ כלפי שארז"ל וכו' שחסר למשה אחד מנ' שערי בינה, אמנם סנהדרין שעליהם נדרש פסוק זה כדאיתא בפרק אחר דיני ממונות, אל יחסר המזג, מו"ג גימטריא חמשים, כי אלקים עצמו ניצב עמחם, עכל"ק.

והנה כלפי שארז"ל עה"פ אשכון את רכא, שהשי"ת שוכן אצל העניו, א"כ יש ליישב בזה שפיר דברי כ"ק ארמו"ר שליט"א בכר"ש קונטרס קע"ה עמוד נ"ג, שזכה משה רבינו ע"ה לנ' שערי בינה, (וכבר כתבתי בזה בכר"ש קונטרס קפ"ג עמוד נ"ה), ולהנ"ל י"ל דאח"נ שמצד מדריגת עצמו לא הי' זוהר רק למ"ט, אבל ע"י ענותנותו זכה שהשי"ת שוכן את רכא, וכיון שאלקים ניצב אצלו, א"כ אל יחסר המזג גם אצלו, והבן.

בכר"ש שנה ג' קונטרס ו' עמוד מ"ו, הובאו דברי כ"ק ארמו"ר שליט"א בטעם קריאת שם שבת הגדול, עפ"י דאיתא בספרים הקדושים ששבתות ימי המצרים גבוהים מאד, לצד שימי החול נמוכים מאד, וא"כ מכיון שבארץ מצרים היו ישראל באותן הימים בדיוטא התחתונה, ע"כ היתה אז השבת במדריגה גבוה, ולכן נקרא שבת הגדול, עכרה"ק. ויש להעיר על זה מדברי חכז"ל (שבת קמ"ה ע"ב) מפני מה מועדים שבבבל שמחים מפני שהם עניים. ויתכן הכוונה כנ"ל, שלעומת העניו בימי החול, ניתוסף השמחה בשב"ק וימים טובים. בגליון קפ"ג עמוד נ"ח אות י"ב, נרפסה הערה על ד"ת של כ"ק ארמו"ר שליט"א (שנרפס בגליון קע"ח). שמתוך הד"ת משמע, שיוסף הצדיק לא התבונן בצרת הגלות, ער שנפגש ביעקב אבינו ע"ה, והעיר על זה מדברי רש"י עה"פ ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב, והרי זה הי' קודם שפגש את אביו.

הנני להעיר על זה, ראפשר לומר בכוונת קדשו של כ"ק ארמו"ר שליט"א, רבאמת יוסף מצד עצמו לא התבונן בענין גלות, אבל עכ"ז הי' בתוכו הרגשה זו מצד כוחו של יעקב אביו. ויובן עפ"י דהר"ק מוהר"ש מבעלזא זי"ע בפרשת וישב לפרש מה שאמרו חכז"ל דמות דיוקנו של אביו ראה וכו', והכוונה שיעקב אבינו פעל שיחיי' קדושת ביהמ"ק גם שלא במקומו, והיינו שימשך גם להגלות, וזה המשיך עכשיו אליו שיקובל תפלתו, עיי"ש. הרי שיתכן להמשיך על עצמו מכוחו של צדיק אחר, וא"כ יש לומר שגם כאן בכה יוסף על צוארי בנימין מצד כוחו של יעקב אביו שהי' טמון בקרבו.

ועור אפ"ל בסגנון הנ"ל, עפ"י דאיתא בספרים הקדושים שאע"פ שהאבות הקדושים הי' לכל אחד בחינת עצמו, לאברהם חסד וליצחק גבורה וכו', עכ"ז היו כלולים גם זה בזה וכו', עכל"ק. ולפי"ז גם כאן י"ל הכוונה, שמידת יעקב הי' כלול במידתו של יוסף, ועי"ז נתעורר בקרבו לקונן על הגלות אף שלא התבונן אז עדיין בזה, ומוישוב שפיר.

ועל דרך זה אפשר לפרש דברי הפסוק שם להלן בפגישת יעקב ויוסף, ויבך על צוארו עוד, דלכאורה קשה הלשון „עוד", וכבר עמדו המפורשים בזה. ולדברינו יובן, דבבכ"י זו

התעורר ביוסף חוץ הכבי' מצד כוחות עצמו, גם בכי' נוספת מצד בחינתו של יעקב הכלולה בקרבו, ובוה שפיר יוצק הלשון "עוד", שהוא תוספות על מהות עצמו, והבן.

בכר"ש שנה נ' קונטרס ז' עמוד ל"ו, הובא פירוש עה"פ אם בחוקותינו' מהרה"ק מטשחויב זי"ע. הגני לציין כי עצם החידוש בנוגע לעברו רוב שנותיו, כבר מובא בפרמ"נ (פתיחה כוללת אור"ח ח"ד סי' ח'). וגם מה שכתב לבאר בזה את הפסוק א"ם בחוקותי תלכו, דהכוונה לשנת המ"א שזהו רוב שנותיו של אדם לנבחרות שמונים שנה, כבר מובא כן בספר שפת אמת להגה"ק מברעזאן זצ"ל בפרשת בחקותי, וזל"ק: י"ל ע"ד מאמר חז"ל עברו רוב שנותיו ולא חטא לא יחטא, ע"כ מרמז הכתוב אם בחוקותי תלכו, כי ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בנבחרות שמונים שנה, והרוב של שמונים הוא מ"א נימטריא א"ם, והיינו אם בחוקותי, היינו כשתלכו מ"א שנה בחוקותי בלא חטא, או ושמרתם ועשיתם אותם, היינו אני בטוח של תחטאו עוד, עכ"ל. הרי לפנינו שני נביאים מתנבאים בסגנון אחר.

ובזה אצא בברכה מרובה על עבודתכם הפורי', וחפץ ה' בידכם יצליח בכל הענינים,

אלבסנדר אליעזר קנאפלער

בן לאמ"ו הגה"צ אבר"ק ששילע זצ"ל

ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. אסרו חג פסח תשנ"ז לפ"ק.

כבוד נוטרי הכר"ם ה' עמכם.

א. בהקובץ לחודש אדר א' וב' דהאי שתא (קונטרס קפ"ז) בעמוד ל"ה אות י"ב כתב זז"ל, והאיר ה' את עיני דברור הוא דמצות עשה דאכילת קרשים איכא נמי בכל שהו, וכל האחרונים שפלפו בזה אישתמיט להו תורת כהנים ערוך בפרשת צו (פ' ב'), ת"ל תאכל אפי' כל שהוא, עכ"ל, הרי להדיא רמזות אכילת קרשים היא אף בכל שהוא.

כדי רלא לישווייהו לכל האחרונים שפלפו בזה, שלא ראו ת"כ ערוך בפרשת צו, אעתיק לשון הספר משך חכמה בפרשת צו בר"ה מצות תאכל במקום קדוש, בתו"כ, לפי שנאמר יאכלוהו אין לי אלא כולה, מנין אפילו מקצתה, ת"ל תאכל אפי' כל שהוא, פירושו עפ"י מה דאמרו בסוף פ"ג דשבועות שבועה שלא אוכל כבר זו, כיון שאכל ממנה כזית, שלא אוכלנה, אינו חייב עד שיאכל כולה, ולכן אם הוה ידענין מיאכלוהו, הו"א שיהא כל השירים מהקומץ אז מצוה לאוכלה, אבל כשאמר תאכל פירושו אפילו נאבדו מקצת השירים מצוה לאכול הנשאר, ועי' כס"מ הל' שבועות פ"ד וכו' פ' הראב"ד, וזה פירוש כל שהוא, ר"ל כפי הנותר אף אם נאבדו מקצתן, אבל לאכול כל שהוא יתכן ראין זה קיום מ"ע, כיון שאינה אכילה, רק דאם ה' מגיעו כפול ה' אוכל בצירוף שאר קרשים בכזית וכל הקרשים מצטרפים, וה' אוכלים הפול מלחה"פ עם צירוף שאר קרשים וה' כזית, ויעי' תו"י ביומא, וכמו שכל הפיגולין מצטרפין כן כל הקרשים מצטרפין למצות אכילת קרשים, ויעי' חת"ס אור"ח סי' מ"ט ודו"ק, עכ"ל. ולפי"ז שפיר נוכל לומר דכל האחרונים לא נעלמה מהם התו"כ הערוכה בכל ושמורה. (כן יש לציין לתשו' ח"ס א"ח סי' ק"מ, ולכאורה דבריו סותרים למש"כ בס' מ"ט. ועי' בספר ליקוטי הערות).

ב. בהקובץ לחודש ניסן דהאי שתא (קונטרס קפ"ח) עמוד נ"ט, העיר מהר"ר ישראל פריינד שליט"א על מש"כ בשו"ת מהר"י שטייף בענין מכירת חמץ בפסח, למה לא הביאו הפוסקים שיקנה להנכרי במעמד שלשתן, [כראי להעתיק לשונו: מאחר דכל תקנת מעמד שלשתן הוא משום תקנת השוק, מסתבר לומר רגם למכור לנכרי קונה במעמד שלשתן].

ועל זה העיד הרב הנ"ל מהתוס' גיטין דף י"ג ומהפוסקים בחו"מ סי' קכ"ו רלא תקנו מעמד שלשתן בעכו"ם.

ואפשר ליישב, רמשו"ה האריך בלישני' רהוי משום תקנת השוק, רהיינו הישראל, ובכנון רא שפיר תקנו חז"ל קנין מעמד שלשתן, יעו"ש בתוס' ובש"ע, ראם העכו"ם הוא הנפקד או המקבל, ראו הוי לתקנת העכו"ם, או אמדינן רלא תקנו חז"ל הקנין. - ועור י"ל דהקושיא היא לשיטת החולקים על התוס', וס"ל דתקנו הקנין בין לישראל בין לעכו"ם, עי' שם בחו"מ במחבר דיש סעיף כ"ב.

אמנם בעיקר הענין, לא הבנתי הציור והמציאות להקנות להעכו"ם במכירת חמץ ע"י מעמד שלשתן, דלא שייכי ב' אלא הישראל המוכר והעכו"ם הקונה, ומה מעמד שלשתן שייך בזה, שהרי בדרך כלל המעמד שלשתן היינו המפקיד, הנפקד, והמקבל, משא"כ במוכר. - וגם אם עושה הרב מודשה שלו להקנות, עדיין לא הוי אלא כשלוחו.

ג. בשו"ת ח"ס חאו"ח סי' ע"ב (ד"ה ב' דלא מצינו כיו"ב וכו') כתב, וראי' ברורה לזה משבת מ"ג ע"ב מת המוטל בחמה כאים ב' בני אדם ויושבים בצידו, חם להם מלמטה, זה מביא מטה ויושב עלי' זה מביא מטה ויושב עלי', חם מלמעלה, מביאים מחצלת ופורסין עליהן, זה זוקף מפתו ונשמט והולך וזה זוקף מפתו ונשמט והולך, ונמצאת מחיצה עשויה מאלי', ע"ש. ולכאורה צ"ע, הרי עושים אוהל ממש במחיצת עצמם והאהל נטוי על ראשם והם בעצמם המה דפנות וכו', וע"כ משום דלא מצינו במשכן אוהל כי האי גוונא שיהי' אדם מאהיל על עצמו, ומכ"ש כשהוא נע ונר הולך ואהלו עמו וכו', עכ"ל. - ולא זכיתי להבין ד"ק במש"כ דהיא "ראי' ברורה", דהא ביאר שם לעיל (בר"ה הקדום). דבנין לשעה לא הוי בנין, (וכן ס"ל לעינן אוהל, כמבואר למעין), ולפי"ז הקושיא מעיקרא ליתא, דהתם לא רצו להאהיל דק לפי שעה עד צאת השבת כמבואר, ומנ"ל דבענין שארם מאהיל על עצמו לא הוי אוהל.

בכל הכבוד,

יודא ליכטער

שיכון סקווירא

בעזה"ש"ת.

אל כבוד המערכת נוטרי הכרם של שלמה.

הנה באתי בזה להציע איזה הערות.

א. בענין מה שנכתב ונרפס בכרם שלמה קובץ קע"ב עמוד כ"ב בדיוק הלשון של חכמינו ז"ל שנקמו גר שנתגייר, ולא נכרי שנתגייר. - דאיתי לנכון להעתיק בענין זה מ"ש הגי'ר שלמה אהרן ווערשהיימער זצ"ל בהנהותיו לספר מדבר קדמות (ירושלים תשי"ז) להחידר ז"ל, עי"ל כי גר סתם שבתורה הוא גם גר תושב (וולת כשמשמעות הכתוב מורה שר"ל רק גר צדק, עי' בספרי לשמות הנרדפים ח"ב), והוא שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ושומר מצוות בן נח, עי' גמ' ע"ז ס"ד ע"ב, וכל הבא להתגייר בוודאי שכבר כפר בע"ז, לכן אמרו גר שנתגייר, עכ"ל.

ב. בקובץ קע"ד דף נ"א, כתשובה מהג"ר בן ציון בלום, ז"ל, ועל כרחק צ"ל כן, דהרי ר"י אמר דק מילתא משמ' דרע"ק, ורע"ק ס"ל כשהדרין דף ד' דיש אם למקרא וכו', עי"ש. - ויש להעיר ע"ז ממש"כ התוס' במס' סוכה דף ו' ע"ב בד"ה ור"ש, דרע"ק דריש באמת גם המסורת, רק כשיש סתירה בין המקרא והמסורת, אז קובע כהמקרא כיון דהמקרא עיקר.

(ג) בקובץ קפ"ג כרף נ"ג אות ט', הביא המעורר החשוב קושית הנר"י ענגיל על הלבוש בהל' סוכה, ותירץ שם על קושיא זו ב' תירוצים. - עיקר קושית הנר"י ענגיל היא (כנראה מדבריו שם בגליוני הש"ס), על מה שהלבוש מביא הדרש של וחי בהם ולא שימות בה בזמן שהמדובר הוא גם מחולה שאין בו חשש סכנת חיים, וכמ"ש הלבוש בעצמו, ולא חולה שיש בו סכנה לבד, אלא אפי' אין בו סכנה, ופשוט.

(ד) בקובץ קפ"ד נרפס בשמי הערה על ספה"ק נועם מגדים. - ברצוני להוסיף, שעל עצם קושיות המפרשים שמביא הנועם"ג, יש לומר שמה שאמרו חז"ל שמכל דיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא מלאך, היינו מזמן שכבר נברא מהות המלאך בעולם, ולא היתה כוונת חז"ל על הדיבורים שדיבר הקב"ה קודם שנברא מציאות המלאך בכלל, וזה פשוט.

(ה) בקובץ קפ"ז רף ל"א אות ג' כתב שם, נסתפקתי בדין טומאת קרובים אם נשים כהנות מצוות להטמאות לקרובים כמו שהכהן מצווה וכו', עיי"ש. - לא ידעתי ספקו בזה, שבפירוש כתב הרמב"ם שאינן מזהירות בזה, עי' ספר המצוות מצות עשה מצוה ל"ז שכתב שם כן, ועיי"ש בקנאת סופרים.

(ו) בקובץ הנ"ל בנידון אם מותר לשחוט בהמת עכו"ם ביו"ט. - ע"ע מה שכתב בזה הנ"ב במהדור"ק חאו"ח סי' כ"ט.

החתום בכרכה שתזכו עוד כמה להגדיל התורה ולהאדירה,

מרדכי ווייס

ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. ד' שלח תשנ"ז.

לכבוד ולתפארת מערכת „כרם שלמה“.

בכר"ש קובץ קפ"ט (עמ' נ"ח אות א') מביא הכותב את דברי הגאון מהרש"ק בספרו אמרי שפר, שכתב, ובוה א"ש מה שהקשו המפרשים למה כתוב המחנה האחת בלשון נקבה, והכהו בלשון זכר, דהכוונה שהמחנה תכה את עשו, עכ"ל. ועל זה העיר חכ"א בקובץ קפ"ד דאכתי קשה, דלפ"ז הול"ל ותכרו, שהמחנה (לשון נקבה) תכה אותו. והכותב בקובץ קפ"ט מיישב בפשיטות, שהיות והמכים במחנה הם הזכרים, כתוב והכהו בלשון זכר.

והנה אכתי קשה, הן על המקשה והן על המתיר, דהרי לא מלת והכהו היא הקושי בפסוק, אלא מלת „האחת“, דבכל הכתוב שם בא מחנה בלשון זכר, לשני מחנות, והי' המחנה הנשאר, וגם אם נתרץ מלת והכהו, יקשה מהמלים שני, והי', הנשאר. ודיוקו של רש"י אינו מיוחד על והכהו, אלא ש„מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה“, ועל זה מביא רש"י מלים המשמשות ג"כ בכ' הלשונות, ומביא „שמש“ לשון זכר מפסוקים בתורה ותהלים, ו„שמש“ לשון נקבה ממלכים. ולכאורה הי' יכול להביא שמש לשון זכר ולשון נקבה בפסוק אחד, דומיא דמחנה כאן, והוא הפסוק ויהי השמש באה (בראשית ט"ו, י"ז), אלא דשם פירש"י דמקרא קצר הוא וצריך להוסיף עליו מלת דבר, „כלומר ויהי דבר זה“, ואין מלת ויהי סובבת על השמש. [בלשון רש"י בפסוק ולא נשא אותם הארץ (שם י"ג, ו'). וכדאי, לדעתי, להוסיף עליו ולהתבונן בהגדרת רש"י בהושע (י"ג, ט'), „ומקרא קצר הוא זה, והמבין בלשון המקרא מיושב הוא על הלב“, וכן כתב הרמב"ן (דברים כ"א, י"ב) „לשון מקוצר הרגילות לקצר בדבר המובן“]. ומה שלא פירש"י כך כבד בפסוק י"ב, ויהי השמש לבוא, נ"ל משום דשם זה נכלל במ"ש בפסוק ולא נמצא נשים יפות (איוב מ"ב, ט'). שרש"י הוסיף מלת „מעשה“, וכתב, „וכן הרבה“, לכן לא פירש גם בפסוק יהי מאורות (ולא יהיו), ועוד בהרבה פסוקים. אבל בפסוק ויהי השמש באה, אפשר למעות שהשמש באה בכ'

הלשונות, לכן מפרשו רש"י שהלשון זכר הוא על „דבר“, כנלע"ד. [וגם בפסוק ולא נשא אותם הארץ הנ"ל, לאפוקי מתרגום יונתן ואחרים הסוברים שארץ לשון זכר ולשון נקבה, ראה רש"י ישעי' מ', י"ח ורד"ק שם, ואכן עזרא תהלים ק"ה, ל'].

ומעמא בעי למה לא מפרש רש"י גם את הפסוק ויהי השמש באה כמו המחנה האחת והכהו, לשון זכר ולשון נקבה בפסוק אחד, ולהביא בפסוקנו, אחרי הפסוקים אשר בהם „שמש“ פעם לשון זכר ופעם לשון נקבה, ב' הלשונות בפסוק אחד, כמו שהביא „רוח“ לשון נקבה ולשון זכר משני פסוקים, ואחריהם רוח גדולה וחזק, בפסוק אחד. וכתב על זה הרא"ם ש„זו אינו אלא על המעט“, כלומר, ברוב הפסוקים לא באים שני הלשונות יחדיו, לכן, במקומות שזה מובן לפי הפשט, מעדיף רש"י לפרש שהוא מקרא קצר.

ואכתי טעמא בעי גם על המעט, מה מרמז לנו הכתוב כשנותן את מעמו וכהשתמשו בב' הלשונות באותו פסוק. ואולי יש לפרש את דברי האמרי שפר, שבא לתת טעם לשבח, למה בעצם כתוב והכהו אחרי מלת האחת, ולמצוא כאן רמז שהמוכה הוא עשו, מרלא כתוב המחנה האחת והכה (מפיק ה"א), יכה אותה, דאז בהכרח ה' סובב על המחנה, וכתוב והכהו, וי"ו כאילו יתירה, לרמזנו שהוא סובב גם על מי שאי אפשר לכונו בלשון נקבה, אלא דייקא אותו, את עשו. ואילו ה' כתוב המחנה האחת ותכהו, (ותכה אותו), ה' בהכרח פירושו רק שהמוכה הוא עשו, ואם ה' כתוב המחנה האחד והכהו וגו', הכל בלשון זכר בלי „מזורות“ ודיוק לדרשא, הייתי מפרש רק כפשוטו, שעשו יכה את המחנה, השתא דכתיב האחת והכהו וגו', זכר ונקבה באותו פסוק, סובלת מלת והכהו את שני הפירושים, משמע את המחנה כפשוטו, ומשמע את עשו כמרדשו, כי מלת „האחת“, דאחרי' ה' צריך ליכתב והכה (כדלעיל), מרמזת שוהכהו איכא לפרושי גם שהמחנה יכה את עשו. [איני יודע מי יכה את מי, ראה רש"י על וישתחו וישק לו (שמות י"ח, ל"ז), וגם והמת יהי' לו (שם כ"א, ל"ו), לניזק, לפי ההלכה, והיפך הפשט, והרכה פסוקים כמוהם], כנלע"ד.

ולפ"ז אין פירוש דבריו שמלת מחנה אינה באה בלשון זכר, (שהרי המלים – לשני, והי', הנשאר – נשארו בלשון זכר), אלא להיפך, בא לתרץ ולתת טעם למה מופיעה המלה בשני לשונות בפסוק אחד.

אם אכן זו היתה כונת הגאון מהרש"ק זצ"ל, ישמח לבי ויגל כבודי שזכיתי לכוון דעת גדולים. ויה"ר שיקויים ב"ב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו. בכרכה ויקר,

אברהם מאיר גלאנצער
אנטווערפן

אבל כבד

בהלקח מאתנו

הרב הגאון החסיד המפורסם מוה"ר משה שטערן ז"ל
אבד"ק דעברעצין ומח"ס שו"ת באר משה

המקום ינחם את כל משפחתו הכבודה,

ואת כל המתאבלים עליו, בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

אלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יהודה פאלגער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה אברהם יעקב ריגער נ"י להולדת הנכר
 להאברך היקר ר' אביעזרי וואגשאל נ"י מלונדון להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה אלי' דוד זיידמאן נ"י להולדת הנכדים תאומים (הבן עם הבת)
 להאברך היקר ר' אהרן דוד פישמאן נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלקנה ישעי' זאכערמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד ארי' שטערן נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד משה הכהן ווייס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים מנחם פיהרער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף דוד העניג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף מרדכי ווייס נ"י להולדת הבן
 להרב יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויניץ במאנסי נכר כ"ק מרן
 אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הנכר

להאברך היקר ר' יעקב יוסף כראנדסדארפער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק דוד הכהן ווייס נ"י להולדת התאומים
 להנה"ח מו"ה לייבל רייך נ"י להולדת הנכר
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל לאנגזאם נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה יהודה הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה משה ליב לויפער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה ישעי' צבי באכנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נפתלי (ב"ר מנשה) טייטלבוים נ"י ממאנסי להולדת הבן
 להאברך היקר ר' פנחס אליעזר פרייא נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי אליעזר מינצער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי יעקב הלוי שטענגעל נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שלמה צבי הלוי שלעפעריו נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמואל עמרם האפנער נ"י להולדת התאומים (הבן עם הבת)
 להאברך היקר ר' שמואל שמחה סג"ל לנדא נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם יוסף וויינגארטען נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' אהרן דאמיניץ נ"י מאנטווערפען להולדת הבת

להאברך היקר ר' אשר זעליג (כ"ר משה) גאלרמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון הכהן ווייס נ"י ממאנטריאל להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון גערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון איתמר לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון שאול שטיעל נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון יחזקאל הכהן כ"ץ נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ברוך יהודה קיש נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוב בערל ענגעלבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד יהודה גרינפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דניאל לאוואן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים משה שענדארף נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע פייג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף אייזענבערג נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב יוסף שטראם נ"י מלונדון להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה ישראל זאב פישמאן נ"י להולדת הנכדה
 להרב מרדכי ארי' גיפס נ"י מניד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה יוסף הכהן ראזענבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה שמעון רייכבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה שלום גינזבורג נ"י ממאנא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נפתלי צבי עליאס נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה שמואל קורין נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' שמואל זאב רייפער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' שמואל חיים יחזקאל פאנעט נ"י מאנטווערפן להולדת
 הבת
 להאברך היקר ר' שרגא פייוויל לנדא נ"י להולדת הבת

יזכו לנדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם שבתי עכער לעזער נ"י מאנטווערפן ולחותנו הנה"ח מו"ה
 שלמה רייכמאן נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יהושע זאב לערנער נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להרב יצחק לאנגזאם נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להרב המפורסם מוה"ר יקותיאל יהודה מייזליש שליט"א רב דקהל יראים דסיניעט
 נכד כ"ק מרן אדמו"ר מוה"ר ש"צוק"ל לאירוסו נכדו נ"י
 להנה"ח מו"ה ישראל מאיר יאקאבאוויץ נ"י מבאלטימאר לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלום לערנער נ"י מאנטווערפען לאירוי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלום עליאם נ"י ולאכיו הנה"ח מו"ה משה יקותיאל נ"י לאירוי בנו
 נכדו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון ישראל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה שמואל שלמה סג"ל אכסטפעלד נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה צבי
 מעלצער נ"י לאירוי בתרנכרתו תחי'
 להנה"ח בנש"ק מו"ה שמואל שמעלקא הלברשטאם נ"י לאירוי בנו הב' החתן
 הנעלה כמר דוד משה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להב' החתן הנעלה כמר ישכר דוב רומפלער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוי
 להב' החתן הנעלה כמר יהושע רובינשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוי
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי ער
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה בנימין גאלדמאן נ"י לנישואי נכדו נ"י
 להנה"ח מו"ה חיים יקותיאל רייכבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
 להרב יהושע פיהרער שליט"א ראש הכולל דחסירי באבוב בטאראנטא לנישואי
 בתו תחי'
 להנה"ח בנש"ק מו"ה יעקב הלוי ראטטענבערג נ"י ממאנסי לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב שאול לערנער נ"י מאנטווערפען לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה יצחק יהודה ברינגער נ"י מלונרן לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה פתחי' פישמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שמואל שלמה סג"ל אכסטפעלד נ"י לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר ר' אברהם בנימין גראסס נ"י לנישואי
 להאברך היקר ר' בן ציון הלוי מייזעלס נ"י לנישואי
 להאברך היקר ר' בן ציון משה יוסף גאלדפינגער נ"י לנישואי
 להאברך היקר ר' יעקב ישעי' גאלדשטיין נ"י לנישואי
 להאברך היקר ר' מרדכי יוסף שאהנדארף נ"י לנישואי
 להאברך היקר ר' פנחס (כ"י בערל) גאלדמאן נ"י לנישואי
 יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על ררך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

כוס תנחומין

הננו משתתפים בצערם של ידידינו

הרב המפורסם מו"ר אברהם יהושע העשיל ביק שליט"א אבר"ק מעזיבז
בהלקח מאתו אמו הרבנית ע"ה

* * *

האברך היקר מו"ה שלום הלוי קליין נ"י מאנטווערפן
ודודו הנה"ח מו"ה יעקב הלוי קליין נ"י
בהלקח מאתם אביו-אחיו
הנה"ח מו"ה חיים הלוי קליין ע"ה מאנטווערפן

* * *

האחים היקרים
מו"ה יואל קלאנג נ"י, והב' בנימין קלאנג נ"י
בהלקח מאתם אביהם ע"ה

* * *

האברך היקר מו"ה יצחק צבי מרגליות נ"י ממאנסי
בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

רמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויר 35 דאללער לשנה

קובץ

נדרם שלמה

ע"ש ש"ק מרן חת"ק ארש"ק מדר"ש פנאמב צ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ודחלכא יאנדה ומילי דחסידותא
ואגדות קודש ומענים שונים מנאנני יצחק קשישאי ז"ל
ולתבטלה סרבעס ות"ם זכורו חסד רצון

אלול תשנ"ז

(ה'צ"ז)

שנה כ"י תרס"ט

יצא לאור על ידי
בית מדרש אשכנזי ספאנס ניו-יארק
1507 18th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 971-6621

התוכן

מחיר אגוד קודש

קריב וס' חסידות

ח כ"ק מרן ארומז'ה שליס'א

מחיר זכרון לראשונים

י	הגאון בעל קרני האם אבריק יאס וצ"ל	בענין חוב קבלת מ"י רבו בגל
יב	הגאון ר' אלעזר פלעקס ראב"ד פראג וצ"ל	והדברים לוי"ט של ראש השנה
יג	הגאון ר' צבי הירש ברוך אבריק קרעק וצ"ל	כדן אסור נעילת סגול בירב"ט
יד	הגאון ר' אליעזר ליסמן אבריק מאגנאדא וצ"ל	דברי העקריות לוי"ט

מחיר אגוד קודש

כז	שלוש סכתים סתרה"ק ר' מאיר ספרטשיטאן וצ"ל

מחיר זכרון לראשונים

כח	בענין שאלת כתר"ב דטאט

מחיר פלסד ודלכה

כט	בענין פתנה ק"מ לחזיר ושלוחות
ל	כדן אסור חוצאת ש"ן בשבת

קריב וס' חסידות

מב	החובות וס' חסידות וס' חסידות

מחיר זכרון לראשונים

מג	הקריב וס' חסידות וס' חסידות

הקריב וס' חסידות

מז	הקריב וס' חסידות וס' חסידות

הקריב וס' חסידות

מח	הקריב וס' חסידות וס' חסידות

הקריב וס' חסידות

מט	הקריב וס' חסידות וס' חסידות

הקריב וס' חסידות

נא	הקריב וס' חסידות וס' חסידות

הקריב וס' חסידות

נב	הקריב וס' חסידות וס' חסידות

הקריב וס' חסידות וס' חסידות
הקריב וס' חסידות וס' חסידות

הקריב וס' חסידות וס' חסידות

הקריב וס' חסידות וס' חסידות

הקריב וס' חסידות וס' חסידות

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

הרה"ג מוה"ר יצחק בן ר' שלמה זלמן גראסס ז"ל
ר"מ במתיכתא עץ חיים רבאכוב
נפטר ביום ז"ך אלול שנת תשנ"ו לפ"ק

* * *

אביו הרה"ח ר' שלמה זלמן בן ר' שמחה ע"ה
אמו מרת קראסא בת ר' משה נחמ' ע"ה
אחותיו מרת רחל חי' ע"ה, וחנה בלומא ע"ה

נשלחו למחנה ההשמדה בעלזיץ
ונהרגו שם על קידוש השם בשלהי שנת תש"ב לפ"ק
היאהרצייט נקבע לי"ד אלול
ד' ינקום דמם

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י חתנו,
שמואל יצחק סג"ל לנרא

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה
נפש יקרה ונועם המדות
מגזע גאונים קדושים וצדיקים נ"ע

מרת חנה ריטא וואקסמאן ע"ה
בת הרה"ח מו"ה יעקב יצחק פרענקל ז"ל

נפטרה בשם טוב ברמי ימי'
ט"ז לחודש אלול שנת תשנ"ב לפ"ק

יהא זכרה ברוך
ותהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי,
בעלה, בנ"י, ומשפחתה

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה
מרת חנה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה אברהם וואקספרעס ע"ה מעיר ליזענסק

נפטרה בשם טוב
ביום כ"ז לחודש אלול שנת תש"ן לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בעלה ובני',

יחיאל וויינגארטען

אברהם יוסף וויינגארטען

צבי אלימלך וויינגארטען

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

זר"ע קוד"ש מחצבתה

מנוע בעל זרע קודש, ישמח משה, ארי' רבי עילאי זי"ע

מרת רחמה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה יהודה חיים כ"ץ שענירער הי"ד

נפטרה בשם טוב ביום כ' לחודש אלול שנת תשמ"ה לפ"ק

אחר סבלה מכאובים קשים

שקבלתם באמונה ובבטחון ולא התמרמרה

* * *

אבי' הרה"ח ר' יהודה חיים כ"ץ ע"ה הי"ד

בן הרה"ג מו"ה ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל אבד"ק זעקלעמשיין וראבד"ק קראקא

אמה מרת לאה הי"ד בת מו"ה יהודה לעזער מאושפצין ע"ה

ויוצ"ח, החתן יצחק בועז, הב' אברהם דוד, דוב בעריש, משה, מירל, זיסל, פריידא ע"ה הי"ד

נהרגו עקה"ש בשנת תש"ג לפ"ק ונקבע היא"צ ליום ט"ו אב

זקנה הרב הגאון החסיד מוה"ד ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל בן מו"ה אברהם ע"ה

נלב"ע ביום ר' דחיה"מ פסח שנת תרצ"ד לפ"ק

זקנתה הרבנית מרת שרה ע"ה הי"ד

זקנה הרה"ח מו"ה יהודה כ"ר יצחק בועז לעזער ע"ה

זקנתה מרת פרומט בת מו"ה ראובן שו"ב נייפעלד ע"ה

נהרגו עקה"ש ביום ט' שבט שנת תש"ג לפ"ק

דודה הרה"ח מו"ה משה כ"ר יהודה לעזער ובתו שרה פעסיל הי"ד

תהיינה נשמותיהם צרוורות בצרור החיים

הונצח ע"י בני' וחתנה,

יהודה חיים לעזער ומשפ'

דוד בועז לעזער ומשפ'

יצחק שלום לעזער ומשפ'

ניסן לעזער ומשפ'

יצחק יוסף לעזער ומשפ'

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

אבי מורי הרבני החסיד
טוב לשמים ולבריות
מוהר"ר אברהם יוסף ב"ר מרדכי זאב ז"ל
נפטר י' אלול שנת תשנ"ה לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
וואלף שמערינהעלל

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

אמי מורתי
מרת יוכבד בת ר' נתן ע"ה
נפטרה אפרו חג סוכות שנת תשנ"ו לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,
שלום הלוי בירנבוים

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ערב יום הכיפורים

במליחות לערב יום הכיפורים. חנון חון עמך אשר לשמך הוא מאמין, סניגור עלי תמנה אשר חסאתי יסמין, וחובי בשמאל יכמין, וזותי יעלה בימין, ואפר יצחק יסמין, אשר יאמר כי הוא זה, מחר יהי האות הזה.

ויל"ד בדברי בעל הפזמון כמה דקדוקים, ראשית, מה זה שאמר, אשר לשמ"ך הוא מאמין, דלכאורה הול"ל אשר כך הוא מאמין, ותו יל"ד על שאנו אומרים, חסאתי יסמין, וחובי בשמאל יכמין (פי' יחביא), מדוע אנו מתפללים שהסניגור יסמין יחביא את החסאים והחובות, הלא טוב לנו שימחו החסאים לגמרי עד שלא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם, וכמאמר הכתוב (ישעי' מ"ד) מחית"י כעב פשעך, ולאזיה תועלת אנו מבקשים שהחסאים והעוונות ישארו, רק יהיו צפונים במסתרים. גם מ"ש אשר יאמר כי הוא זה, לכאורה אין לו שחר.

וכדי להבין כוונה העמוקה של בעל הפזמון, נקדים רברי אא"ז הגה"ק מצאנז זי"ע בספה"ק רברי חיים (ליום כיפור), עה"פ כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני ד' תטהרו, כי ביום הכיפורים עיצומו של יום מכפר, ואז כשאין מסך החסאים מבדיל בינינו ליוצרנו ית"ש ויתעלה, אזי ממילא אנו עושים תשובה מאהבה, לטהר אותנו לפני ר', עכדה"ק. הרי דביום הכיפורים זוכים בני ישראל לעשות תשובה מאהבה. ויש להוסיף בזה לפרש סיפא דקרא, לפני ד' תטהרו, עפ"י מה שכתב אא"ז הגה"ק מראפשיץ זי"ע בספה"ק זרע קודש (בפרשת מצורע), עה"פ והזרתם את בני ישראל מטומאתם, רכשעושים בני תשובה מאהבה, וזרונות נעשין כזכיות, אז נעשה מהזכיות זר וכתר לבני ישראל, וחשה"פ, והזרתם (מלשון זר ועטרה), את בני ישראל מטומאתם, שהעונות והטומאות יתהפכו לזכיות, והם יהיו כתר על ראש בני ישראל, עכדה"ק. והנה בספה"ק מאור ושמש (ברמזי יוה"כ) כתב דתיבת תטהרו" עולה בנימטריא תר"ך, כמספר תיבת כת"ר, עיי"ש לפי דרכו, דבא לרמוז על אור כתר עליון המתגלה ביוה"כ. ועפ"י הנ"ל יתכן לומר, דלפי מה שכתוב בספה"ק דברי חיים, דביוה"כ עושים בני ישראל תשובה מאהבה, ועל פי מש"כ בספה"ק זרע קודש, דכשעושים תשובה מאהבה, וזרונות נעשין כזכיות, מתעלים הזכיות להיות כתר לבני ישראל, א"כ שפיר אמר הכתוב, לפני ד' תטהרו, דתיבת תטהרו" בנימ' כת"ר, לרמוז על ענין זה, והבן.

ועתה נבא לבאר את דברי הפזמון, דהנה בערב יום צום הקדוש והנורא, כשאנו רופקים על שערי רחמיו ב"ה כדלים וכרשים, אין לנו פה לרצות וראש להרים, מחמת גודל הבורשה, כי אנחנו מלאים עוונות וחטאים, על כן אנו עומדים כעני בפתח, ושואלים ומבקשים מאתו ית"ש לחוננו מאוצר המנוצר. והו ששופכים שיח לפני הקב"ה, חנון חון עמך, ע"ד שפירש"י בריש פרשת ואתחנן, אין חנון בכל מקום אלא מתנת חנם, שיעשה הקב"ה עמנו צדקה וחסד, אף אם אין בנו מעשים טובים, ולזה אומרים, אשר לשמך הוא מאמין, פי' שאנו מאמינים

ובסוחרים בשמך הגדול והקדוש, שם הוי"ה ברוך הוא, שהוא מקור החסד והרחמים, שתחום ותרחם עלינו בחסדך הגדול, לחוננו מאוצר מתנת חנם.

וממשיכים לבקש ולחנן, סניגור עלי תמנה אשר חסאתי יסמין, רהנה השמן יורד ומספין ומחטא את האדם רח"ל, ואח"כ עולה ומקטרג עליו, ועל זה אנו זוחלים ורועדים, אמנם אנו בוסחים, על מה שאמרו חכמיו"ל במס' יומא (דף פ"ו ע"ב) גדולה תשובה מאהבה שזדונות נעשין לו כזכיות, ולזה אנו עומדים ומצפים על יום המחרת, יום הכיפורים, שאז זוכים בני ישראל לעשות תשובה מאהבה כאמור, וממילא יתהפכו כל העוונות לזכיות. אמנם על זאת דוה לבינו, על הזמן בינתיים, עד שנגיע לבחינה עילאה זו לעשות תשובה מאהבה, שאז יוכל חס ושלום השמן לעלות ולקטרג, כי בערב יום הכיפורים עדיין לא מגיע האדם לבחי' זו של תשובה מאהבה, מחמת גודל הפחד והיראה השולט בעולם, מאימת יום הדין, על כן אנחנו מפילים תחנונינו לפניו ית"ש, סניגור עלי תמנה אשר חסאתי יסמין, וחובי בשמאל יסמין, שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו, ימנה סניגור אשר יסמין ויחביא את חסאותינו במקום גסתר ונעלם, עד ליום המחרת כשנזכה לעשות תשובה מאהבה. ולכן אין אנו מתפללים שהחסאים ימחו ויאכדו לגמרי, כי בציפייתנו צפינו, שנזכה למחרת ביום הגדול והנורא, לעשות תשובה מאהבה, ויתהפכו הזדונות לזכיות, לפיכך אנחנו מבקשים, כי היום, בערב יום הכיפורים, חסאתי יסמין וחובי בשמאל יסמין, ולמחרתו, זכותי יעלה בימין, שהחסאים והזדונות המונחים בצד שמאל, יתהפכו לזכיות ויעלו בצד ימין, ושוב לא יצטרכו להטמינם ולהחביאם מעין המקטרגים, רק אדרבה יוצאים בפומבי וכריש גלי, מאחד שכבר נתהפכו לזכיות.

ואח"כ מוסיפים ואומרים, ואפר יצחק יומין, י"ל רהנונה בזה ג"כ לעורר את כח תשובה מאהבה, דנודע אומרים ז"ל (שבת פ"ט ע"ב) כי לעתיד לבא כשיאמר הקב"ה להאבות הקדושים שבני ישראל חטאו, יענה יצחק אבינו, הא קריבית נפשי קמך, והענין בזה, שהוא לימוד זכות על בני ישראל, שהרי בכל הדורות מסרו נפשם כעולות ושלמים על קדושת השם, וכח הקדוש הזה ירשו בני ישראל מיצחק אבינו, שהלך לעקידה בשמחה ובאהבה רבה להקב"ה, וממנו למדו בני ישראל למסור נפשם על קדושת שמו ית' באהבה. ולזה יאמר יצחק אבינו, הא קריבית נפשך קמך, המורה על עזוז אהבתו לד', ולעורר רחמים בזה על בני ישראל, אשר ירשו את מדתו, ומוכנים למסור נפשם לד' באהבה, וכן כשעושים תשובה, עושים תשובה מאהבה, וממילא מתהפכין העוונות לזכיות. ושפיר מובן מה שמזכירים כאן, ואפר יצחק יומין, לעורר זכות גודל אהבתו וחבתו להשי"ת כשפשט צוארו על גבי המזבח, ויומא הוא דקא גרים, לעשות דצון ד' באהבה, כי עקידת יצחק היתה ביום הכיפורים, כמבואר בפרקי דרבי אליעזר, וממנו יתד וממנו פינה לזרעו אחריו לילך בעקבותיו לעבוד את השי"ת באהבה, ולשוב בתשובה מאהבה ביוהכ"פ, ולכן ראוי להסתיר את העוונות בערב יוהכ"פ, כשעדיין שולטת מרת היראה בעולם, ולהמתין על יום המחרת, כשיזכו בני ישראל לעשות תשובה מאהבה בלב ונפש חפצה.

וזהו שממשיך בעל הפזמון, אשר יאמר כי הוא זה, כוונתו עפ"י רברי השיטה מקובצת במס' בבא מציעא (רף צ"ח) על הא דילפינן רמורה במקצת חייב שבועה, מהפסוק כי הוא זה, וכתב השטמ"ק, כי תיבת זה מורה על דבר הנגלה, ותיבת הוא מורה על דבר הנסתר, ומאחר רכתיב כי הו"א ז"ה, נגלה ונסתר ביחד, ע"כ דמיירי בכפירה במקצת והודאה במקצת, עכ"ד. וז"ש כאן, אשר יאמר כי הוא זה, פי' על ידי שנשוב להשי"ת בתשובה מאהבה, נזכה שהעוונות שהיו ער הנה בבחי' "הוא" שמיר ונעלם מעיני המקטריגים, יתהפכו לזכויות, ויהיו בבחי' "זה", גלוי וידוע לעין כל.

ומוסיפים לאמר, מחר יהי' האות הזה, רנודע רתיבת, "זה" רומז ג"כ על מדת האהבה, ערה"כ נסעו מזה, ופירש"י הסיעו עצמם מן האחוה. ולכן אנו אומרים, מחר יהי' האות הז"ה, כל' ביום המחרת שהוא יום הכיפורים, יתגלה אות האהבה בינינו ובין אבינו שבשמים, ונזכה לעשות תשובה מאהבה, כמ"ש בספה"ק דברי חיים, וממילא יתהפכו הזרונות לזכויות, אכ"ר.

בענין חיוב קבלת פני רבו ברגל

מהגאון מוה"ר אהרן משה טויבש אבד"ק יאס זצ"ל^(א)
בעל קרני ראם

במס' ראש השנה (ט"ז ע"ב) א"ר יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת, מכלל דבחודש ושבת איבעי לה למיזל. וכבר תמהו בזה האחרונים, דמהא דיליף מקרא דלא חודש ולא שבת, מכלל דבחודש ושבת איבעי לי' למיזל, א"כ לאו דוקא ברגל, אלא אפילו חודש ושבת, וא"כ מאי טעמא קאמר ר' יצחק דחייב להקביל פני רבו ברגל, דהא אפילו בחודש ושבת מחויב לקבל פני רבו.

ויש לומר ע"ד חידוד, דוראי אי אפשר לומר דחייב להקביל פני רבו אפי' בחודש ושבת, דהרי עיקר הקבלת פני רבו, היינו נגד חיוב ראי' שהי' בזמן שבהמ"ק קיים, וכמו שאז הי' חיוב להיראות במקום מקדש, כן החיוב כעת לראות פני רבו, וא"כ כמו בזמן המקדש לא הי' חיוב להיראות רק ברגל, ה"ה בהקבלת פני רבו אינו חייב רק ברגל, שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים, כמו דאמרינן בקידושין (ל"ג ע"ב) דאין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית, דלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים, מהאי טעמא אין לחייב הקבלת פנים רק ברגל ממש, אלא דהא דאמר קרא מדוע את הולכת אליו לא חודש ולא שבת, קשה מ"ט שבק קרא ולא יו"ט, ונקט חודש ושבת דוקא.

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ג"כ עמוד י"ט. - דבר זה הועתק מכת"ק והגיע אלינו מעוזבון הרכ הגאון מוה"ר יואל אשכנזי ז"ל אבד"ק יאס. תנצב"ה.

ויש לומר דודאי אין לחייב אשה בהקבלת פני רבה, דכיון דעיקר הקבלת פני רבו היא דומיא דחייב ראיות פנים בעזרה וכמ"ש, ואשה כיון דלא מחייבה בראי', אין לחייבה בהקבלת פנים, ועיין בפ"י שם שעמד בזה. ואמנם אע"ג דחייב אין כאן, מ"מ הא אמרינן בעירובין דף צ"ו, אשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בה חכמים, וכמו דבעלי' לרגל הרשות בידה, ה"ה לקבלת פני רבה הרשות בידה, ויכולה להקביל פני רבה. ואמנם לשיטת רש"י שם, רכיון שהיא פטורה, אסורה לקיים מ"ע, משום דעוברת על בל תוסיף, וכמבואר בתוס' שם דבפסיקתא מבואר דמיחו בה חכמים, ועיין"ש באורך ובתוס' ראש השנה ורא"ש קידושין, ואם נימא דכל מ"ע שהו"ג שהאשה פטורה אסורה לקיימה, משום דהוי כמו איסור בל תוסיף, א"כ ה"ה דאסורה להקביל פני רבה, כמו דאסורה לקיים מצות ראי' בזמן בהמ"ק, ה"ה דקבלת פני רבה אין לה לעשות כן, כיון דהיא במקום ראי' בעזרה, ואע"ג דהקבלת פנים לרבו אינו רק מצוה דרבנן, כל דתיקן רבנן כעין דאורייתא, ומהאי טעמא אפילו במצוה דרבנן, כשהזמן גרמא, נשים פטורות כמ"ש התוס' ברכות דף כ' ע"ב ד"ה בתפלה, עיי"ש.

ואמנם קי"ל דמצות אין עוברת עליהן אלא בזמנן, ולעבור שלא בזמנו בעי כוונה, כדאמרינן בעירובין שם ובראש השנה כ"ח ע"ב, וא"כ בזמן שחייב בקבלת פנים, אז איסור הוי בזמנן, ואסור לאשה לקבלת פנים כמו דאסורה בראי', אבל בזמן שאין חייב בראי', א"כ הוי שלא בזמנו, ואין איסור לאשה להראת פנים, וה"ה בדומה בהקבלת פני הרב, אין איסור שלא בזמנו, ומש"ה ברגל דיש חיוב להקביל פני רבו, אסור לאשה להקביל פני רבה, משום דהוי בזמנו, ובזמנו אפי' שלא בכוונה אסור, [ודברי התוס' שם בעירובין ד"ה מיכל, במ"ש דאשה דלא מחייבה הוי כשלא בזמנו, ולא עברה, צ"ע, כיון דהוי בזמן החיוב], אבל בחודש ושבת כיון דאין חיוב להקביל פני רבו, האשה מותרת להקביל פני רבה, כיון דהוי שלא בזמנו, ומש"ה אמר לה מדוע את הולכת אליו לא חודש ולא שבת, ושבק יו"ט, משום דביו"ט דחייב להקביל פני רבו, אסורה להקביל, אלא דחודש ושבת רשאי להקביל, והזכיר לה מה שהיא רשאי ולא מה שהיא אסורה להקביל, וע"כ אמרינן מכלל דחודש ושבת איבעי לה למיזל, משום דאז הרשות בידה למיזל, דאין כאן בל תוסיף, וע"כ משום דחייב להקביל פני רבו ברגל, ומש"ה ביו"ט אסור למיזל, ושפיר הוכיח ר' יצחק דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, ודוקא ברגל ולא בשבת ויו"ט, דאם הי' חיוב בשבת וחודש להקביל פנים, א"כ גם בשבת וחודש אסור לה למיזל וכמ"ש, ונכון הוא.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהות.

חידושים ליו"ט של ראש השנה

מהגאון מוה"ר אלעזר פלעקלס ראבד"ק פראג זצ"ל^(א)

הרב המגיד כתב פרק ב' מהל' שופר וז"ל, וכתב הרשב"א ז"ל שהעלו הראשונים שאעפ"י שנשים פטורות, רשאות לתקוע ולברך, ואין נראה כן בדברי הרמב"ם, עיי"ש. ופשוט לשיטת הרמב"ם, כמו שאינן רשאים לברך, הוא הדין שאין להן לתקוע, שהתקיעה אסורה משום שבות, כמ"ש הרמב"ם שם, ומעכבין את הנשים מלתקוע, מדלא העתיק הרמב"ם לשון הבריייתא במס' ר"ה דף ל"ג ע"א אין מעכבין לא את הנשים כו', וע"כ שסמך על סתם מתני' אין מעכבין את התינוקות מלתקוע, הא נשים מעכבין. וצ"ל דהרמב"ם ס"ל הלכה כסתם מתני', דעדיף מהאי כלל דהלכה כר' יוסי דנימוקו עמו, ולכאורה לא נראה כן דעת כל הפוסקים (כמ"ש הרשב"א שהבאתי).

ונראה לענ"ד לתרץ, דאף הרמב"ם ס"ל הלכה כר' יוסי אף נגד סתם משנה, והכא שאני. דהנה המהרש"א הקשה על רש"י ד"ה הא נשים כו', וכי תקעי איכא כל תוסף, עכ"ל. וכתב המהרש"א ז"ל, לא ידענא מאי כל תוסף שייך הכא, דלא שייך למימר כל תוסף אלא בעושה המצוה ומוסיף עלי', אבל הכא הל"ל וכי תקעי הוה אסורא דרבנן, רשלא במקום מצוה איכא אסורא דרבנן בתקיעה כדמוכח בר"פ כו', עכ"ל. ונראה, דהנה האלי' רבה בסי' תקצ"ו סק"א הקשה על ה"ט"ז דס"ל ב"ט מותר לתקוע תקיעת רשות ובשבת הוא ראסור, מאי פריך התלמודא הא נשים מעכבין, והא תניא אין מעכבין, דלמא שאני מתני' דמירי בשבת, עיי"ש.

ולכך נלע"ד דרש"י הרגיש בזה, ולכך פירש"י וכי תקעי איכא כל תוסף, ואין חילוק בין שבת ליו"ט בזה, ומתורץ קושית המהרש"א, וגם קושית בעל אלי' רבה. יען כבר הקשו על פירש"י, מאי כל תוסף איכא הכא, אחרי שמצות עשה שהז"ג נשים פטורות, והוא כשלא בזמנו דליכא כל תוסף, ועיין תוס' במס' עירובין דף צ"ו ע"א ד"ה מיכל כו', ועיין בסורי אבן כאן באריכות. אמנם י"ל דרבה הוא דס"ל לעיל דף כ"ח ע"ב דכל תוסף אינו אלא בזמנו, אבל אביו דפריך שם אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה, ס"ל דעובר משום כל תוסף אף שלא בזמנו, ולכך דקדק רבא שם, "שאני אומר" מצות אינו עובר עליהן אלא בזמנו, ר"ל הוא לעצמו ס"ל כן, אבל לאביו שם איכא כל תוסף אף שלא בזמנו. ומעתה סוגיא דהכא קאי אליבא דאביי, דאביי הוא ראמר לא קשיא הא ר' יודא הא ר' יוסי כו', ויפה פירש"י דאיכא כל תוסף. ומצאתי אחר זמן שכוונתי בזה לבעל פני יושע.

אמר מעתה, הרמב"ם ס"ל כשפת רבא דליכא כל תוסף אלא בזמנו, וס"ל כשיטת המ"ד דשבות תקיעה אינה אסורה ביו"ט אלא בשבת, ואין מעכבין את

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ' עמוד מ"ו. - חידושים הללו הועתקו מכתיו"ק והגיעו אלינו ע"י הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

התינוקות מלתקוע אפי' בשבת, דאיסור ררבנן הוא ואין ב"ד מצווין להפרישן, אבל נשים מעכבין, וקושיות הש"ס שם אינה אלא לשיטת אביו, אבל אליבא דרבא, ר' יורא ור' יוסי לא פליגי אלא לענין סמיכה אי בענין בכל כחו, ואין הענין כלל למתני', וקושיא מעיקרא לק"מ לשיטת רבא, ויפה פסק הרמב"ם כסתם מתני' ונשים מעכבין, ותוס' ס"ל כשיטת הפוסקים דתקיעת שופר רשות אסור ביו"ט כבשבת, ומה דפריך הש"ס הא נשים מעכבין, הוא משום איסור שבות בין לאביו ובין לרבא, וכמ"ש מהרש"א וכן בהר"ן להדיא, ומוקי לה למתני' כר' יהודה, ויפה כתבו דקו"ל כר' יוסי דנימוקו עמו, ודו"ק. ועיין בשו"ת שאגת ארי' סי' ק"ג וק"ד, ויש להאריך ואין כאן מקומו.

במס' ראש השנה דף י"ט ע"ב. בתוס' ד"ה מימות עזרא, משמע רבימי עזרא הי' מעובר כו', וכתוב ביום עשרים וארבעה לחדש נאספו כל ישראל בצום ובשקים כו', עכ"ל. ויש לתמוה ראמרו במס' ביצה דף ט"ו ע"ב מאי לאין נכון, למי שלא הניח עירובי תבשילין, א"כ חל אז ר"ה ביום ו', והי' אז כ"ג ביום השבת, ולכן שמרו בצום עד יום א' כ"ד לחדש, וכבר כתבו בזה דברים נחמדים בס' פני יהושע במס' ביצה שם, ובספר אור לישירים דרוש י"א.

ולענ"ד מיני' בי' מוכח דעברוהו לאלול, אחרי שצוה להם עזרא להניח עירובי תבשילין, אם הי' חל ר"ה ביום ו' והי' יום כ"ג בשבת ויום כ"ד באחד בשבת, ואין קאמר דנאספו כל ישראל בצום, הא אמרו ז"ל במס' תענית דף כ"ו ע"א במתני' ובגמרא שם דף כ"ו ע"ב אנשי המעמד לא היו מתענין באחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה, ע"כ דעברוהו לאלול ור"ה הי' אז ביום ו' וביום ש"ק, וכתוב בכ"ד לחדש נאספו כל ישראל בצום, היינו מיום השני של ר"ה מיום השבת, ולכך כתיב בכ"ד לחדש, כי תמיד מונין מיום השני של ר"ה, כי הנה בשלמא מה דכתיב בעזרא וביום השני נאספו ראשי אבות, שייך לומר למלתי' על מה דכתיב באחד לחדש השביעי, אבל הכא כתיב מפורש בכ"ד לחדש, משמע רקאי מיום שמונין החורש, והיינו מיום השני של ר"ה ככל פעם, ונכון לענ"ד, ועיין.

במס' ראש השנה דף ל"ב מתני'. סדר הברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכות עמהן ואינו תוקע כו' דברי ר' יוחנן בן נורי, א"ל ר"ע אם אינו תוקע למלכות למה הוא מזכיר כו'. וקא מתמה בגמ' על דברי ר"ע שאמר למה הוא מזכיר, הא רחמנא אמר אדכר, ומשני אלא למה עשר ולא תשע, דהואיל ואשתני אשתני. ופירש"י, דהואיל ואשתני מלכיות מזכרונות לענין תקיעה שאין תוקעין בהן, אשתני נמי לפחות מהן, עכ"ל. ויש להקשות א"כ למה נקט התלמוד מספר תשע דוקא, אחרי דאשתני לענין תקיעה, לפחות עד שלוש עד אחת.

ונראה, דאמרו שם, הני עשרה מלכיות כנגד מי, א"ר לוי כנגד עשרה הילולים שאמר דוד בספר תילים, ופריך, הילולים מובא הו, ומשני הנך דכתיב בהו הללוהו בתקע שופר, רב יוסף אמר כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה מסיני, ופירש"י דכתיב בהו נמי שופר, ר' יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם, ופירש"י, בראש השנה. ופריך הי נינהו, ויאמר ויאמר תשעה הו, ומשני בראשית נמי מאמר הוא שנא' בדבר ה' שמים נעשו. וכתב המהרש"א בחי' אגדות, לכאורה שזהו כדברי המפורש ברש"י בחומש דבראשית כרא וגו' סדר הבריאה קחשיב, דכתחלה ברא שמים וארץ כו', עיי"ש, אבל לפמ"ש רש"י בחומש דלא הוזכר כאן כלל בריאת שמים וארץ, אלא שהכל נמשך אל ויאמר אלדים יהי אור וגו', ולא הוזכר בבראשית בריאה אחרת, א"כ אין בראשית כלל מאמר, וזלת ט' ויאמר דכתיב בתרי', עכ"ל. ונראה אע"ג דבראשית [נמשך] אל ויאמר אלדים, עכ"ז הוא מאמר בפני עצמו, ע"ד שאז"ל בראשית בשביל ראשית, התורה נקראת ראשית, וגם בקבלת התורה הי' קול שופר.

ובזה תירצתי קושית הגאון בעל טורי אבן שם לר' יהושע דאמר בפ"ק (דף י"א ע"א) דבניסן נברא העולם, מאי ענין עשרה מאמרות שבהן נברא העולם, לר"ה של תשרי, עיי"ש שדחק עצמו. ולפמ"ש א"ש, אע"ג דבניסן נברא העולם, עכ"ז כל עשרה מאמרות לא היו אלא בשביל התורה, בה נברא העולם, ונתינתה היתה בקול שופר. ועיין מ"ש בעל טורי אבן בעצמו באותו הדבור, ועיין מהראנ"ח בספרו אמרי שפר ריש פ' בראשית.

אמור מעתה יפה תמה ר"ע, אחרי דלשיטת ריב"נ למלכות אינו תוקע, א"כ הני עשרה מלכיות כנגד מי, דלשיטת ר' לוי כנגד עשרה הילולים כתוב בהו הללוהו בתקע שופר, א"כ שופר בעי, ולשיטת רב יוסף כנגד עשרת הדברות, כתוב בהו נמי שופר, ולשיטת ר' יוחנן חסר אחת מהנהו, לפירש"י שבראשית נמשך לוויאמר אלדים יהי אור, וצ"ל בראשית נמי מאמר בשביל התורה והיא נמי בקול שופר, וא"כ אנו אין לנו לומר אלא כנגד מאמרות שבהן נברא העולם בראש השנה, ובראשית בשביל התורה שנקראת ראשית לא שמיע לי, כלומר לא סבירא לי, א"כ לימא תשע, ודו"ק. - את זה אמרתי בילדותי, ויש לפקפק קצת.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

ברין איסור נעילת הסנדל ביום הכיפורים

מהגאון מוה"ר צבי הירש ברודא אבד"ק קיצע זצ"ל^(א)

במס' יומא דף ע"ח ע"ב, ר' יהודה נפיק בדהיטני כו', אמר רבא דכ"ע מנעל. והנה פוסק בעל המאור, שאסור לצאת אפילו בסנדל של שעם ודהיטני, דס"ל סנדל של שעם הוי כשל עץ ע"ש, והקשה הרמב"ן בעל מלחמות ה', הא משמעות הסוגיא אינו כן, דמשמע דבא רבא לשנויא קושית רמי בר חמא וס"ל דלא דמי של שעם לשל עץ כפירש"י, והאריך בזה להקשות על בעל המאור.

ולענ"ד דברי בעל המאור נכונים, ובתחלה באנו ליישב דברי רש"י, שכתב לפי שינויא דרבא דוקא של עץ הוי מנעל ולא של שעם, והקשה הרמב"ן במלחמות ה', דהא רבא מוקי ביבמות ברייתא חלצה בשל עץ כשרה כר"מ, והתם קתני בברייתא בסנדל של שעם נמי חליצה כשרה, הרי דליכא חילוק לר"מ בין סנדל של עץ לשל שעם, ואכתי קשה האיך נפקי אמוראים בסנדל של שעם, ותיירץ דסנדל של סיידין הוי סנדל של שעם, [וכפי' ב' דרש"י בפרק במה אשה יוצאה], ולא הורו לו, הוי ר' יצחק בר נחמני דסובר סנדל של שעם לא הוי מנעל, דאיכא חילוק בין של שעם לשל עץ, ומשום הכי נפקי הנהו אמוראים, דסברי כר' יצחק בר נחמני, ע"ש.

והנה מוכח מדבריו, דס"ל דר' יצחק בר נחמני מחלק בין של שעם לשל עץ לענין שבת וחליצה, ודלא כמהרש"א שכתב דלא קאי ר' יצחק בר נחמני כי אם לענין טומאה דכתיב כלי עץ בפרשה, ועל זה קאי לא הודו לו, אבל לענין שבת וחליצה אין חילוק בין שעם לעץ ע"ש. ומה שכתב מהרש"א דקשה מנל דהודו לו הוי ר"מ, דלמא שאני של עץ כמו דס"ל לריב"נ, לפי דברי רמב"ן לק"מ, דמברייתא ביבמות דאית כר"מ, וקתני התם בסנדל של שעם כשרה, נשמע לר"מ דליכא חילוק בין של עץ לשל שעם, משום הכי אמרינן דהודו לו, הוא ר"מ, רהוי סנדל של סיידין מנעל לשבת וחליצה. מיהו ממה שכתב הרשב"א בפרק במה אשה בשם ירושלמי, נשמע כמהרש"א, וז"ל, רב סובר חלצה בשל עץ כשרה במחופה עור ור' יוחנן סובר בלא מחופה, מתניתין מסייע לי', דאיתא סנדל של סיידין טמא מדרס ואשה חולצת בו ויוצא בו בשבת ולא הודו לו לטומאת מדרס עכ"ל, הרי דירושלמי סובר כמו שכתב מהרש"א, דאינו חולק ריב"נ כי אם לטומאה, וס"ל לירושלמי סנדל של סיידין הוי של קש, ומה שהביא רשב"א ירושלמי הוא דלא כתלמודא דילן, הוא דוחק, דא"כ אכתי קשה על אמוראים היכי נפקי בשעם, הא אפילו לריב"נ הוי מנעל לחליצה ושבת.

לכן נראה, דמעיקרא ליתא קושית הרמב"ן על רש"י, דאיתא ביבמות דף ק"ג ע"ב, דאבוהו דשמואל מוקי מתני' במחופה עור ודברי הכל, וכתב מהרש"א דאית

(א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ו עמוד נ"ט. - חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק המונח באוצרו הטוב של יידינו הרב שמואל דוד הכהן פריעדמאן נ"י. טוב עין הוא יבורך.

מתני' נמי כר"מ, משום הכי ליכא קושיא, דהוי לי' לפלוג ולתני בסנדל בין מחופה עור ללא מחופה עור, דאתי מתני' נמי כר"מ ותני מילתא דפסיקתא, באנפלי' של בגד לכ"ע חליצתה פסולה אפילו לר"מ משום דאינו מגין, ובסנדל של עץ בלא מחופה עור תליא בפלוגתא דר"מ ורבנן, גם כתב, לרבא דמוקי כר"מ, הוי מצי לשנויי דאתי ככ"ע, רק סברת רבא דאתי בודאי כר"ש ואיכא חילוק בין מגין ללא מגין, ע"ש.

היוצא מדבריו, די"ל דאתי ברייתא כדברי הכל ומיירי במחופה עור. ולפי"ז י"ל לר"מ נמי לא הוי שעם כשל עץ, והא רשל שעם כשרה, היינו במחופה עור, ואין להקשות לפלוג ולתני בדידי', די"ל דוקא לאבני דמוקי קב הקיסע כרבנן ובמחופה עור, קשה לפלוג בדידי', דסנדל של עץ הוא מגין, והוי רבותא ספי רפסולה בלא מחופה עור כפירש"י ע"ש, אבל של שעם דאינו מגין כמו אנפלי', ליכא חילוק בין שעם לאנפלי', רכיון דקתני בסיפא אנפלי' של בגד פסולה, ממילא נשמע דהוא הדין של שעם בליכא עור פסולה, וזו ברור בכוונת מהרש"א שהקשה מנלן דהודו לו הוא ר"מ, דקשה קושית הרמב"ן, דהא מדמוקי רבא ברייתא כר"מ, נשמע סנדל של שעם הוי כשל עץ, ולפמ"ש הקשה מהרש"א שפיר, רס"ל של שעם קאי במחופה עור אפילו לר"מ, וברייתא אתיא כדברי הכל.

מיהו לפ"ז קשה על הנהו אמוראים, קושית המהרש"א, האיך אמדינן הודו לו הוי ר"מ, דסנדל של סיידין הוי מנעל, אדרבה הא לכ"ע סנדל של שעם לא הוי מנעל. אך לפמ"ש מהרש"א, דר"ה סובר הודו לו, הוי ר"מ, ולא הודו לו, הוי ר' יוסי, משום דס"ל סנדל של סיידין הוי של עץ ע"ש, ודוקא לרב יוסף דקאמר לא הודו לו הוא ר' יצחק בר נחמני, צ"ל סנדל של סיידין הוי סנדל של קש ע"ש, א"כ י"ל הנהו אמוראים דנפקי בסנדל של שעם, סברי סנדל של עץ הוי סנדל של סיידין, משום הכי הוי הודו לו ר"מ.

אבל אכתי קשה לפי גירסת רמב"ן ורשב"א ותוס' ישנים, דרבא קאמר מאן לא הודו לו ר' יצחק בר נחמני, א"כ לרבא של סיידין הוי של שעם, וצ"ל כמ"ש מהרש"א דלרבא ליכא חילוק בין סנדל של עץ לשל שעם, וקשה האיך נפיק רבא בדיבלי, הא של עץ לכ"ע מנעל הוא לדבריו, וגם של שעם הוי מנעל. אמנם רבא לשיטתו בלא"ה לק"מ, דרש"י פי' על דיבלי, שהוא מעשבים, ומשמע דלא נפיק רבא בשל שעם, ונראה דהיינו טעמו, דמשמעות הש"ס ביבמות הוא, דרבא מוקי ברייתא כר"מ בלחודא, ולא מוקי במחופה עור כדברי הכל כמו שכתב מהרש"א, דרוחק לרבא לאוקמי במחופה עור, דעיקר חסר מן הספר, אלא לא אתי כי אם כר"מ ובלא מחופה עור, ולפי"ז צ"ל בשל שעם כשרה חליצה אפילו בלא מחופה עור, משום הכי לא נפיק רבא בסנדל של שעם, משום דהוי מנעל ומגין כשל עץ, ודוקא עשבים דלא מגין כלל דנתייבש, דאזיל רבא לשיטתו, רמוקי ברייתא כר"מ ובלא מחופה עור ואפ"ה של שעם כשרה, ולכן נמי סובר סנדל של סיידין הוי של שעם, ולא הודו לו, הוי ריב"נ ולטומאה, והודו לו, הוי ר"מ, דלדידי' הוי של שעם כשל עץ, אבל שאר אמוראים סברי דברייתא מיירי במחופה עור דאתי כדברי הכל,

וסגדל של שעם לא הוי מנעל, וסגדל של סידין הוי בשל עץ, לכן הודו לו הוי ר"מ, משום הכי נפקי בשל שעם. ומה שכתב רש"י לרבא דמשני של עץ הוי מנעל, סגדל של שעם לא הוי מנעל, היינו דשאר אמוראים סבירא להו הכי, אבל לרבא י"ל דהוי מנעל של שעם כעץ, רק עשבים שאני.

ולפי זה מיושב דברי בעל המאור, דודאי י"ל דרבא משני קושיית רמב"ח דלכ"ע בעינן מנעל ביום כיפורים, ומשום הכי נפקי רבא בדיבלי דהוי של עשבים, ושאר אמוראי נפקי בשל שעם, דסברי דלא הוי בשל עץ. (והנה ברמב"ן במלחמות ה' משמע, דיבלי הוי של קש, דלא כרש"י, ועיקר כמ"ש, דהא רש"י כתב בהדיא של עשבים). וכיון דרבא חולק על שאר אמוראים ולא נפיק בשל שעם, משום הכי פוסק בעל המאור לחומרא שלא לצאת רק בסגדל של עשבים כרבא, ומתורץ כל קושיות הרמב"ן על בעל המאור, כי דברי בעל המאור עולים כרש"י.

ומה שכתב עור בעל המאור, להחמיר בחליצה דכתיב ואענלך תחש, כדאמר רב סגדל התפור בפשתן פסול, צ"ל בחליצה שאני, ודלא כרבא ושמואל דמוקי מתני' כר"מ דמדמי חליצה לשבת ויום כיפורים, אלא כאבוהו דשמואל דמוקי במחופה בעור, והיינו כרב דחליצה שאני. גם מה שהקשה הש"ס ממתני' על יום כיפורים, צ"ל דאוייל לשמואל דמוקי מתני' כר"מ, אבל לרב ולאבוהו דשמואל, איכא חילוק בין סגדל של חליצה ליום כיפורים כסברת בעל המאור, ועמש"ל בזה. ועתה באנו לברר רעת הרי"ף ורמב"ם, רמשמע מלשונם מנעל של עץ נמי לא הוי מנעל, ולפי ירושלמי קשה ליישב כמ"ש הרמב"ן דס"ל כריב"נ. ולענין כוונתם, ובוזי יהי' מיושב קושית הרשב"א ביבמות, דאמר רבא מדרישא ר"מ סיפא נמי ר"מ, הא ליכא פלוגתא בין ר"מ ור"י לרבא, דלכ"ע הוי מנעל, ומדחיק דקאי לאפוקי מדריב"נ. וגם מיושב קושית מהרש"א דה"ל לרבא לאוקמי במחופה עור ככ"ע וכאבוהו דשמואל, וגם קשה בסוגיא זו על פירש"י קושית הרמב"ן, הא נשמע ביבמות לר"מ סגדל של שעם נמי הוי מנעל, ועור קשה לי טובא, לפי פירש"י דמשני רבא דוקא של עץ הוי מנעל ולא של שעם, והיינו משום דשעם אינו מגין כמ"ש ת"י, או דשעם הוי רך כמ"ש בשלמי גבורים, א"כ קשה דה"ל לרבא לשנויא בקיצור, אפילו אי אמרת בי"כ אסור מה דלא הוי מנעל, מ"מ בעינן דמגין דומיא דעץ, ושעם לא מגין, ואין לומר דסובר רבא דאי אסור בי"כ אע"ג דלא הוי מנעל בשבת, מ"מ אסור אפילו בדלא מגין, ודוקא לפי שינויא דרבא דלא אסור אלא מה דהוי מנעל, או י"ל, דמגין הוי מנעל דלא מגין לא הוי מנעל, אבל לפי רמב"ח דאסרו בי"כ אפילו דלא הוי מנעל, אסרו נמי מה שאינו מגין, דהא ליתא, דהא ברייתא ערוכה היא ביבמות דמטייל באנפלי' ומוקים רבא בשל כגד, הרי דמה דלא מגין בודאי שרי בי"כ, א"כ קשה לרמי בר חמא דהקשה על אמוראים מבריייתא ושון כו', האין אשתמיטת' מיני' ברייתא דיבמות דקתני בהדיא יוצאין באנפלי', אלא רמי בר חמא סובר דבעינן דומיא דעץ דמגין, ואז אסרוהו אע"ג דלא הוי מנעל, אבל של כגד לכ"ע אינו מגין, א"כ קשה על רבא דה"ל לשנויא בקיצור, שעם אינו מגין, דכלא"ה צ"ל לרבא שעם אינו מגין, כפירש"י, וצע"ג.

כל הנ"ל קשה לשיטת רש"י, לכן בחרו הר"ף ורמב"ם פ' אחר בסוגיא זו, וסבירא להו דהא דמשני רבא דכ"ע מנעל הוא, היינו דקאי הפלוגתא בסנדל מחופה עור, ואז הוי לכ"ע מנעל, ומשום הכי אסור ב"כ, אבל בלא מחופה עור שרי ב"כ, ומשום הכי נפקי בהו הנהו אמוראים. מיהו ודאי לר"מ אפילו סנדל בלא מחופה עור יוצאין בשבת, כדמוכח מסנדל של סיידין דהוי בלא מחופה עור, וכן משמע מרבא ביבמות דמוקי כר"מ ובלא מחופה עור. ואין לומר, אי קאי פלוגתייהו נמי במחופה עור, אמאי קתני בסיפא במתני' ואם יש לו בית קיבול כתיתין טמא, וברישא טהור דלא הוי בית קיבול ופשוטי כלי עץ הוא, דאי קאי במחופה עור הוי כלי משום עור, ואפשר דבטל עור לסנדל ולא חשיב כלי משום עור, וזה דוחק, ובשלמא לרבא דאמר אף טמא טומאת מדרס, ו"ל דפליג ר' יוסי אפילו במחופה עור, רק אינו מטמא מדרס, דגבי מדרס בעי בית קיבול, אבל לאביי דאמר טמא טומאת מת, דמשמע בלא בית קיבול טומאת מנע נמי ליכא, וקשה הא שנויא דרבא קאי נם לאביי דנפיק בדהיטני, דמוקי במחופה עור. מיהו לפמ"ש לעיל דקאי פלוגתייהו אפילו בלא מחופה עור, דלר"מ מ"מ הוי סנדל, ולרבנן אפילו בעור לא הוי סנדל, לק"מ, ד"ל דלא קתני ברישא דטמא, משום דלר"מ קאי נמי בלא מחופה עור, משום הכי לא קתני כי אם כשיש בית קיבול כתיתין טמא.

נחזור לענינינו, דהא דמסיק רבא לכ"ע הוי סנדל, הוי במחופה עור, ואמוראים נפקי בלא מחופה עור ואפילו בשל עץ, דליכא חילוק בין סנדל של שעם לשל עץ, ומשום הכי משני רבא מדרישא ר"מ כו', דקאי בלא מחופה עור. וגם מיושב קושית מהרש"א, דס"ל לרבא מדרפליגי בשבת דלא הוי מנעל אפילו במחופה עור, הוא הדין בחליצה דלא שייך אתי לאתויי לא הוי מנעל, כמו שכתבו התוס' ביומא ובשבת, משום הכי לא מוקי אלא כר"מ, ומיושב שפיר דברי רי"ף ורמב"ם שפסקו בסנדל של עץ מותר, דס"ל דוקא במחופה עור אסור.

ובזו מיושב דברי הה"מ סוף פרק ד' מהל' יבום שכתב שעם לרמב"ם דמותר במחופה עור כאביי דאמר מרסיפא רבנן כו', והקשה ב"ש בס' קמ"ט אמאי לא מביא ראי' מאבוהו דשמואל דמוקי במחופה עור וכדברי הכל, דהא אוקימתא ראביי נדחה. ולפמ"ש א"ש, דהא לאבוהו רשמואל דמוקי כדברי הכל דהוי סנדל לרבנן בחליצה במחופה עור, אי ס"ל כרבא דפליגי אפילו בסנדל של עור, צ"ל דסובר אבוהו דשמואל דאיכא חילוק בין שבת לחליצה, דלא שייך בחליצה אתי לאתויי וכקושית התוס', משום הכי אתי בחליצה כדברי הכל.

גם ו"ל דמוקי אבוהו רשמואל פלוגתייהו בלא מחופה עור, וס"ל כאמת דאסור לצאת ביום כיפורים בסנדל של שעם ושל עץ, אבל בעור לכ"ע הוי מנעל אפילו בשבת, ומשום הכי מוקי במחופה עור כדברי הכל, ולכן ליכא ראי' מאבוהו דשמואל, דאפשר דסובר דאסור לצאת ב"כ בשל שעם, וקאי פלוגתייהו בלא מחופה עור, אבל לדין דקי"ל כרבא דאוקי פלוגתייהו במחופה עור ורשאי לצאת בשל שעם, גבי חליצה נמי לא הוי מנעל כרבא, לכן מביא ראי' מאביי דנפיק בדהוצי, והיינו כוראי רס"ל נמי כרבא, דהא שינויאי דאביי ראית ב' כתיתין, דחי

רבא, ומסתמא מדנפיק בדהוצי ס"ל כרבא דקאי במחופה עור פלוגתייהו, ואפ"ה משני אבוי מדסיפא רבנן כו', והיינו דס"ל דאיכא חילוק בין חליצה לשבת, א"כ מדאבוי נשמע לאבוהו דשמואל, דמסתמא ס"ל כזו כאבוי, ופסקינן כזו כאבוי, מדס"ל לאבוהו דשמואל כוותי, ושפיר עולה רברי הה"מ.

ועדיין פש גבן לברר דברי רמב"ם בפ"א מהל' יום הכיפורים שכתב וז"ל, מותר לצאת בסנדל של שעם ושל גמי וכיוצא בהן וכורך אדם בנדר על רגליו וכיוצא בו שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומדגיש שהוא יחף, עכ"ל. והקשה בתשובת פנים מאירות בחלק שני, לפי דבריו, דהרמב"ם סובר אפילו בסנדל של עץ שרי ביום הכיפורים, כרי"ף לדעת הר"ן, אמאי כתב שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו, הא סנדל של עץ מגין כדאיתא בש"ס, והוי לי' להרמב"ם לכתוב טעמו שאין דרך להלך בו. ולענ"ד משום הא לא תברא, ונקדים להביא קושיית ב"ש בסי' קס"ט, שהקשה על התוס' ביבמות בד"ה קיטע, רמפרשי טעמא דר"מ משום דחשיב מנעל מה שאינו רגיל לעשות, ולרבנן לא הוי מנעל מה שאינו רגיל לעשות, הא כתבו תוס' לעיל דס"ל לרבנן דבעינן תחש, וכן פירש"י. ולכאורה יש ליישב קושייתו, דהרא"ש הקשה על רש"י שפירש בד"ה מנעל התפור בפשתן, דתפור בתוכה פשתן, דס"ל לרב רפסול דבעי דומיא דתחש, דהא במחופה עור כשר.

ולענ"ד לק"מ, דשלשה חלוקים המה, סנדל של עץ אינו שוה בכל ואין רגילין להלך בו, ובמחופה עור דרך להלך בו רק לא הוי דומיא דתחש כפירש"י, ובאם הוא של עור לגמרי הוי דומיא דתחש, משום הכי כתבו תוס' לעיל לרב דס"ל סנדל כשתפור בו פשתן פסול, דס"ל לרב כר' יוסי דבעינן דומיא דתחש ופסול אפילו במחופה בעור, ורב מוקי מתני' דמכשיר בסנדל של עץ כשמואל דמוקי כר"מ, ולאבוי ולאבוהו דשמואל דס"ל לרבנן מהני מחופה עור אפילו לר"י, המה פליגי על דב וס"ל דלא בעינן דומיא דתחש, דהוי אסמכתא בעלמא כמו שכתב הרא"ש, ומתורץ קושיית התוס'.

ולפי"ז מתורץ קושיית הב"ש, דלא מצי תוס' לפרש טעמא דר"י משום תחש, דכיון דמשני אבוי מדסיפא רבנן כו' דמהני לרבנן מחופה עור, א"כ צ"ל דלא סובר ר"י דבעינן תחש, דא"כ במחופה עור גמי פסול, אלא לאבוי טעמא דרבנן שאין דרכן להלך בו ובמחופה עץ דרכן להלך בו, וא"ש דברי תוס'. והא דפירש"י טעמא דר"י משום תחש, היינו לפי מה דס"ר ראיתי סיפא רבנן ורישא דר"מ, אבל לאבוי דמוקי כולה כרבנן, כודאי אינו טעמא דרבנן משום תחש, כי אם משום שאין דרכו לילך.

וכזו מיושב דברי רש"י ביומא, שפי' משום שאין שוה בכל, ולא פי' משום תחש, כמו שפי' רש"י ביבמות, דלפמ"ש א"ש, דאי טעמא דר"י משום תחש, א"כ י"ל דפליגי אפילו במחופה עור לא הוי מועיל בשבת, ומשום הכי אסור ביום כיפורים שדרכן לילך ולא הוי עינוי, דביה"כ א"צ דומיא דתחש, ולא הקשה כלום רמב"ח על הנהו אמוראי, אלא לרמב"ח טעמי' דר"י שאין דרכן לילך, ופליגי דוקא בלא מחופה עור, ובכ"כ מ"מ אסור, משום הכי מקשה שפיר. ואין לומר מנלן

לרמב"ח להקשות, ולמא קאי פלונתייהו במחופה עור, דיש לומר, חדא דס"ל לרמב"ח דהוי אסמכתא ובמחופה עור פשיטא רהוי מנעל, ועור שהקשה כן לאביי דס"ל במחופה עור אפילו בחליצה הוי מנעל ומוקי פלונתייהו בלא מחופה עור, משום הכי מקשה שפיר רמב"ח. ולפמש"ל דרבא משני דמיירי במחופה עור ואפ"ה אסור לר"י, צ"ל לאביי, דמחלק בין שבת לחליצה, כקושיית התוס'.

והנהגה הב"ש כתב ליישב דברי התוס', דס"ל צמר בא מן העור הוי תחש משום הכי בנר הוי תחש, ולא מצי התוס' לפרש טעמא דרבנן משום תחש, דאנפלי של בנר הוי תחש, רק מפרשי משום שאין דרך לילך בו. וקשה לי טובא על דבריו, דא"כ מאי הקשה רבא לאביי לפלוג וליתני ברירי, דהא אי הוי מפליג בשל עץ, בין מחופה עור ללא מחופה עור, הוי אמינא דעיקר טעמא משום דבעי כתחש ואפילו של בנר כשרה, קמ"ל דבנר פסול משום דבעינן נמי שדרך לילך בו, ואין לומר אכתי איכא למטעי משום שאין מגין, וכעץ כשרה דמגין, כפירש"י, דמאי שנא האי מהאי, דכיון דאיכא למטעי נמי אי הוי קתני בשל עץ דבעינן תחש תו לא שייך להקשות ליפלוג וליתני ברירי, וביותר קשה, דא"כ איך משני אביי מדסיפא דבנן, משמע דפסיקא לי דאתי סיפא כרבנן כסברת המקשין, הא י"ל דטעמא דר"י הוא משום דבעי תחש, ובשל בנר אפילו לר"י הוי מנעל וכשר לחליצה, ואין להקשות א"כ הוי סיפא דלא כמאן, הא י"ל דאתי כר' יצחק בר נחמני דמטסהר בסגור של סידרין, ופירש"י דבעינן דבר שדרך להלוך בו ע"ש בפי' קמא, משום הכי לר' יצחק בר נחמני פסול של בנר, אבל לר' יוסי י"ל דכשר. לכן ג"ל מדמוקי אביי סיפא כר' יוסי, צ"ל רס"ל בנר לא הוי תחש, ומשום הכי מקשה רבא שפיר לפלוני וליתני ברירי' כו' לאביי לשיטתו'.

מיהו מ"מ יש ליישב עם סברת ב"ש, קושיית מהרש"א, שהקשה על אבואה רשומאל רמוקי במחופה עור וכרברי הכל, דקשה לפלוג וליתני וכו', דלאבואה רשומאל י"ל דס"ל צמר הוי כעור, וקמ"ל דאפילו צמר נמי אין חולצין, דבעינן דרך להלוך בו, וס"ל דדוקא רישא אתי כרבנן, אבל סיפא לא אתי כי אם כריב"נ, דלר' יוסי י"ל חולצין, דדוקא לריב"נ נשמע מה שאין דרך להלוך בו לא הוי מנעל, כפירש"י, מדמטסהר בכוורת של קש, ע"ש.

ועפ"ז מיושב דעת הרמב"ם דס"ל של צמר הוי כשל עור, ומשום הכי בא ליתן טעם אמאי יוצאין ביום כיפורים בבנר על רגליו, הא הוי תחש והוי מנעל, ומשום הכי נתן טעם שקושי הארץ מגיעו ואינו מגין, ובכה"ג אפילו של צמר לא הוי מנעל, וכסברת רבא לחלק בין מגין ללא מגין לר"מ דס"ל מנעל של עץ הוי מנעל, וה"נ לדידן דק"ל של עור חשיב מנעל דבעינן מידי דמגין, והיינו עור ממש ולא צמר, ומזו ראי' לדבריו ב"ש דצמר הוי תחש.

דברי התעוררות ליום הכיפורים עם דברי הספר על הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל

מהגאון מוה"ר אליעזר ליפמאן נייזאטין זצ"ל^א
אבד"ק מאגענדארף

בעזה"י. דרשתי לכל נדרי תר"ב לפ"ק פה ק"ק מג"ד, ובתוכו קצת הספר על פטירת הגאון החסיד מוהר"ר משה טייטלבוים אב"ד דק"ק אוהל צדק"ל. (אך השמטתי מ"ש באות ג', גם השמטתי המדרש על פסוק והנה באר בשדה הכתוב באות ו', גם מילי דהספדא על הגאון הנ"ל, סדרתי בסדר נאה).

א. בפרשת אחרי. והיתה לכם לחקת עולם כחודש השביעי בעשור לחודש תענו וגו' כי ביום הזה יכפר וגו' לפני ד' תטהרו. בפרק יום הכיפורים (יומא פ"ה ע"ב) אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מתטהרין וכו' לפני אביכם שבשמים. והוא עפ"י מה שאמר עזרא (ט', ו') אלקי בושתי וכו', לכן אמר ר"ע לפני אביכם שבשמים, והאב הטוב, אף אם לפעמים הבן אינו שומע לו, מכפר כשמפייסו וחוזר בתשובה [וכן ישראל].

ב. בנים אתם לר' אלדיכם [ור' מאיר במס' קידושין רצה לומר, דוקא בימן שעושין רצונו של מקום, ונדחה דעתו שם], ואמר ר' יהודה בין עושין רצונו של מקום ובין אין עושין רצונו של מקום נקראין בנים. ומקבל ומצפה לתשובתם, חי אני וכו' אם אחפוץ במוות וגו', והקב"ה מתחנן לנו ואומר, שובו בית ישראל, שובו שובו אלי ואשובה אליכם.

ג. והנה האב הטוב, בראותו שכנו מתרפה במלאכתו ותכליתו, הוא מעוררו ומזרוזו, כן ענין הקב"ה עם ישראל, וכמו שאומרת כנסת ישראל, אני ישנה, ר"ל עצלה מן המצוות [ע"ש במדרש], ולכי ער, הלב הוא מקור החיות, ור"ל שבשורשי ושבעי אני רבוק בהקב"ה, קול דודי דופק, ר"ל הקב"ה מעוררני ואומר לי, פתחי לי אחותי רעיתי וכו', פתחי לי לבך לתשובה כחודה של מחס ואני אפתח לך כרוחב אולם [ע"ש במדרש]. כי באמת הבא לטהר מסייעין לו, אך ההתחלה צריך להיות מן האדם. כנסת ישראל אומרת שובנו אלהי ישענו, והקב"ה אומר, שובו אלי ואח"כ ואשובה אליכם [עי' מדרש סוף איכה], כנסת ישראל אומרת שמרני כאישון בת עין, והקב"ה אומר שמור מצוותי וחיה [עיין ילקוט תהלים], אני לדודי, אני מתפלל להקב"ה שיעזורני מקדשו, ודודי לי, הקב"ה מעוררני שההתחלה צריכה להיות מאתי.

א) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ט עמוד י"ד. - דברי התעוררות הללו הועתקו מכת"ק המונח בנגזי ידידנו מו"ה צבי אליעזר בן בינה נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

ד. בנים אתם לד' אלדיכם, כי הבן הוא חלק מאביו, וכן הנשמה, נר ד' נשמת אדם, חלקי ד' אמרה נפשי, ר"ל נשמתי מתהללת שהיא חלק אלודי, על כן אחיל שישוב החלק אל שורשו ויחי' חיים הנצחיים, כי עמך ית"ש מקור חיים, חיי העולמים, ואתם הרבקים בד' אלדיכם ע"י תורה ומצוות, לכן חיים כולכם היום. הנה ישראל אומרים שמע ישראל ד' אלדינו ד' אחד, ומכוונין למסור נפש על אמונתו ית"ש, והקב"ה אומר מי כעמך ישראל גוי אחד.

ה. בנים אתם לד' אלדיכם, לא תתגודדו, ודרשו חז"ל לא תתחלקו בלבכם לאגודות אגודות, רק תהיו רבוקים יחדיו באגודה אחת, כי כל ישראל אחים הם, כולנו בני איש אחד נחנו, הלא אב אחד לכולנו וא-ל אחד בראנו, ואחים בני איש אחד ראויים לאהוב איש את אחיו, הקב"ה אחד וישראל גוי אחד, וראוי להיות אחדות ביניהם. וזהו השורש הגדול של ואהבת לרעך כמוך.

ו. ולכן גם בתפלתנו ראוי לנו לשתף גם על הנוגע אל כלל ישראל, וגם אל הנוגע לו ית"ש, הוא גלות השכינה, בנים אתם לד' אלדיכם, ובנים נאמנים ראוי להם להצמער בצערו של אביהם.

ז. כי מקדם היינו כבנים המסוכים על שלחן אביהם, ויהי הקב"ה בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, כל ישראל היו מקובצים יחד, וירושלים הי' מעון ומרכבה לשכינתו ב"ה, [מציון מכלל יופי אלדים הופיע], כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים, ע"י סנהדרין ונביאים, [מדרש, והנה באר בשדה זה ציון, ושלשה עדרי צאן רובצים עליה, זה ג' רגלים, ונאספו שמה כל העדרים, שנאספו שם כל ישראל בג' רגלים, והשקו את הצאן, שמשם שואבים רוח הקודש]. וכיחוד ביום הגדול והקדוש הזה יום הכיפורים, שנתאספו כל ישראל בביהמ"ק ועינם ראו כהן גדול הקדוש והטהור דומה למלאך ד' צבאות, [כתונת בר קודש, רוגמת מיכאל לבוש הכדים, עי' מדרש אחרי], עובד כל העבודות הקדושות, וכל הנסים שנעשו בביהמ"ק, ועל הזמן ההוא נאמר, גם צפור מצאה בית ודרור קן לה וכו' את מזבחך ד' וכו', ר"ל שהשכינה מצאה בית ומעון בירושלים להשפיע משם על כל ישראל. ח. אך עתה שנתחרב מעון השכינה ההוא, ואוי לבנים שגלו מעל שלחן

אביהם, מפוזרים ועיר שם ועיר שם, ובכל צרתם לו צר, כי אין איש, הקב"ה הלך בדרך למרחוק, בכל צרתם לו צר, כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם, והשכינה מיללת ואומרת דמיתי לקאת מדבר הייתי ככוס חרבות, כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם.

ט. ואין לנו שיוור רק התורה הזאת, אֲחוֹת יֵשׁ לָנוּ בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, היא התורה החביבה מאוד לפנינו ב"ה, אוהב ד' שערים המצויינים בהלכה, מקדם הי' אוהל מועד וביהמ"ק מעון להשכינה, ועכשיו אוהל התורה הוא מעון להשכינה. עשר גליות גלתה סנהדרין, ונגנן עשר גליות גלתה שכינה, ולכן שקולה מיתת צדיקים כחורבן ביהמ"ק, כי שניהם מעון להשכינה, וק"ל.

י. אמנם בזמננו שעיינינו רואים התמעטות התורה, מה נעשה לאחותינו התה"ק ביום שידובר בה, בעת שיתבע הקב"ה גרעות חוקה מאתנו. - וזהו כוונתם

ז"ל, שבכל יום בת קול מנהמת ואומרת אוי לי שהגליתני בני והחרבתי ביתי, ר"ל שבכל יום יותר מורגש התמעפות התורה הנתהוה בסכת החורבן שהתרחקנו ממקור התורה שהוא ציון וביהמ"ק.

יא. ובייחוד שתופשי התורה הגדולים הצדיקים הולכים ומתמעטים, כאשר ראינו בשנים שעברו, גם בשנה זה נעדר מאתנו גאון קדוש וחסיד הוא הרב דק"ק אוהעל מו"ה משה תמר זללה"ה שהי' מפורסם לגאון קדוש וחסיד, אללי לי, הייתי באספי קיץ וכו', אבל חסיד מן הארץ וישר באדם אין, כי בחיותו הי' משפיע מרוח קדושה ויראת שמים שבו, על מאות ואלפים, אך עתה שאבר החסיד ההוא מן הארץ, ממילא ישר באדם אין, והשכינה מיללת ואומרת, בני יצאוני ואינם, המה הגדולים והצדיקים, אין נוטה עוד אהלי, כי מקדם הי' השכינה באוהל מועד, ואח"כ באוהל תורה, ועכשיו בצאת הכנים הצדיקים, וביטול בית מדרשם, אין נוטה עוד אהלי.

ובמדרש רבה, באחד בניסן מתו בני אהרן, ולמה מזכיר מיתתן ביוה"כ, אלא מלמד כשם שיוה"כ מכפר כך מיתת צדיקים מכפרת, [עי' של"ה מס' תענית דרוש להספד, ומהר"י מינץ דרוש ג']. והענין עפמ"ש שם בשל"ה שנשמותיהם של צדיקים נקרבות לפניו ית"ש כקרבת ביהמ"ק של מעלה ע"י מיכאל שר הגדול, [מפרשים בזה מ"ש בתפלה ואשי ישראל וכו' באהבה תקבל], ולכן בחנוכת המשכן שהקריבו קרבות במשכן של משה, הוקרבו גם נדב ואביהו במשכן של מעלה המכוון נגד ביהמ"ק שלמשה, כי הם היו היותר קדושים וגדולים כמ"ש בקרובי אקדש, ולא בחטאם מתו, רק אדרבה לרוב דבקותם ופרישותם מן העולם והכנסם בהשגה בסתרי וסודות התורה אל הפרדס לפני ולפנים, נשארו נשמותיהם דבוקים באור העליון ב"ה, ושם החלק אל השורש ית"ש, וי"ש כקרבתם לפני ד' וימותו, ר"ל מכח קרבתם בהשגת סודות התורה, מתו, וק"ל. [כל זה בשל"ה שם]. ולכן מיתת צדיקים מכפרת, לפי שהם בבחינת קרבן, אמנם אין קרבן מכפר אלא עם תשובה, דא"כ הוי זבח רשעים תועבה, שע"י הקרבן נהי' עת רצון לפני ב"ה כמו שאמרו ז"ל, ריח נחות, נחת לפני שאמרתי ונעשה רצוני, וממילא התשובה מקובלת, וכן יוה"כ הוא יום רצון וחנינה לפניו ב"ה, והתשובה מקובלת אז, וכן מיתת צדיקים הוא עת שמחה לפניו ב"ה, כמו שאמרו ז"ל פ"ג דמ"ק, רוכב ערבות שש ושמה בבוא אליו נפש נקי צדיק, [וזהו ענין הקרבן של נשמת צדיקים], וישראל מצטערים באבדן צדיקים ועושים תשובה, ולכן התשובה מקובלת אז, וכן יוה"כ אינו מכפר אלא עם התשובה כמו שאמרו ז"ל. וזה שאמרו, כשם שיוה"כ מכפר, דהיינו דוקא עם תשובה, כן מיתת צדיקים מכפרת, ג"כ דוקא עם תשובה. [כן פירשו מהר"י מינץ ושל"ה כונת המדרש].

והנה רבותי, הגאון הזה נודע שקרב לפני ד' ביתר השגה בסתרי תורה, והי' פרוש מהעולם, והי' מבטלי הקבלה, וראוי להזכיר מיתתו ביוה"כ, שאז הי' העבודה בפנים בקדשי הקדשים, ועם מיתת בני אהרן ביוה"כ, ובודאי נשמתו היא כקרבת לכפר עוונות, כשעיר הנעשה בפנים, וק"ו, אם המוריד דמעות על אדם כשר

הקב"ה מוחל עוונותיו, ק"ו על גדול הדור כזה, אך כפרת קרבן צריך גם תשובה, וגם אנחנו נספיד מעט עליו, אולי נתעורר על ידו לתשובה, וראוי לקונן עליו. אבר חסיד מן הארץ וישר באדם, כי הנה בנאון הזה נתקיים ונחה עליו רוח ד' וגו' רוח רעת ויראת ד', ומרוח קרושה וטהרה שבו השפיע רוח קרושה וטהרה על מאות ואלפים הבאים אליו ממרחקי ארץ. ועתה בהסתלקו, אפס מיישר ומשפיע יראת ד'. וז"ש אבר חסיד מן הארץ, ועי"ז וישר באדם אין, וק"ל.

ובנמרא (סנהדרין ל"ז ע"א) שבבותי דר' יודא [שבחיו ציערהו], אמרו אחד פטירתו, עד השתא דהוי קטינא חריך שקי' גבן וכו' אהדרו בתשובה. והענין, פי כל ישראל הם כנוף אחד, ולכן הצדיק מגין בזכותו על כל הדור, כענין כל העולם נידון בשביל חנינא בני, ובהסתלקו, הנה הדור אבר זכותו הרב. וז"ש אבר חסיד מן הארץ, ר"ל אברן החסיד הוא נרגש לכל הדור באברן זכותו לנו. ועל בחינה הב' אמר, וישר באדם אין, ר"ל שאפס מיישר ומשפיע רוח קרושה וכאמור. והשכינה מקוננת ואומרת, בני יצאוני ואינם, המה הגדולים והצדיקים בניו של מקום, וממילא אין נוסה עוד אהלי, שבתחלה הי' אוהל מועד מעון להשכינה, ואח"כ הי' אוהל תורה מעון להשכינה, ובהסתלק הגדולים והצדיקים וביטול אוהל תורה שלהם, מיללת השכינה, אין נוסה עוד אהלי, וק"ל. וי"ל זהו הטעם שקשה סלוקם של צדיקים כחורבן ביהמ"ק, לפי ששניהם היו מעון להשכינה, וק"ל. וז"ש אין נוסה עוד אהלי, וק"ל.

ויתר ביאור מדרש הנ"ל, הנה יוה"כ ודאי אינו מכפר בלא תשובה, דק שיוה"כ הוא יום רצון וחנינה לפניו ב"ה, ומקובלת אז מאוד התשובה, כי אז ד' אלדים קרוב לנו, ואותו יום חזר מרע"ה ממרום עם הלוחות האחרונות, ואמר לו הקב"ה סלחתי כדברך, ולכך הוקבע ליום כפרה וסליחה לדורות, ומסתמא כל ישראל שבים ביוה"כ. וכן מיתת צדיקים הוא עת שמחה ורצון למעלה, כמו שאמרו ז"ל פ"ג דמ"ק רוכב ערבות, שש ושמח בבוא נפש נקי צדיק. וג"ל זהו כונת מה שכתב שם בשל"ה שנשמת הצדיק הוא כקרבן להקב"ה, וזהו ענין מיתת נדב ואביוהו ביום חינוך בהמ"ק, להתחנך למעלה במקודשיו של מקום, כי לא בחטאם מתו, דק אדרבה בקרבנם לפני ד', בגדול השנת סתרי התורה, וכמ"ש לעיל בשם של"ה. אך למטה אצל ישראל יום מיתת צדיקים הוא יום צער והספר שנעדר מהם צדיק, ועי"ז מתעוררים בתשובה, ותשובתם מקובלת אז בעת רצון ההוא. וז"ש המדרש, כשם שיוה"כ הוא יום רצון וחנינה לפניו ב"ה, ומסוגל להתקבל התשובה, כך מיתת צדיקים הוא יום שמחה ורצון לפניו ב"ה, ומסוגל להתקבל התשובה שעושים בהספרו.

והנה הנאון הנ"ל נודע שקרב לפני ד' בסתרי תורה, וראוי להזכיר מיתתו ביוה"כ אצל בני אהרן, וגם שביוה"כ הי' העבודה לפני ולפנים, והקב"ה שמח בנפש החסיד ההוא וכקרבן לפניו ב"ה, וכמו שיוה"כ מכפר ומועיל להתקבל התשובה, כך מיתת צדיק זה מכפר, ומועיל להתקבל התשובה שע"י הספרו, וראוי להספיד עליו, אבר חסיד מן הארץ וגו', דודי ירד לגנו וגו', הוא הקדוש הנ"ל, נכנס לפרדס ללקוט שושנים סתרי תורה, ובמדרש דרשוהו על סילוקן של צדיקים וכו', ע"ש.

והנה אמרו ז"ל (שבת ק"ה ע"ב) המודיד דמעות על אדם כשר הקב"ה מוחל עוונותיו, וכ"ש על נאון קדוש כזה, וכ"ש ביוה"כ, הושיעה ד' כי נמר חסיד וגו', והצדיקים מתמעטים. והו ענין גלות השכינה, ר"ל התמעטות התורה, בכל צרתם לו צר, והקב"ה אומר כי ידעתי את מכאוביו, ר"ל גם לי מורגש צערן של ישראל וגלותם, באשר ע"י התורה מתמעטת.

יב. ולכן ביום החנינה הגדול הזה [נראסר אוידיענץ טאג], מבלעדי תפלת כל איש על ננע לבבו וחיים ופרנסה, ראוי לנו להתפלל ג"כ על הנוגע לו ית"ש ולכלל ישראל, בנים אתם לד' אלדיכם, ובנים נאמנים ראוי להם להצטער גם בצער אביהם, וכאמור. [קומי רוני כלילה וגו' שפכי כמים לבך נוכח פני ד', ר"ל על הנוגע לו ית"ש]. ואז הקב"ה ימלא ג"כ משאלותנו על הנוגע אל עצמנו, וכפירוש המדרש ע"פ יקראני ואענהו, והטעם, כי עמו אנכי בצרה, ר"ל שהרי שיתף גם צערי עם צערו. - אני לדודי, ר"ל אני מתפלל על הנוגע לו ית"ש, לכן, ודודי לי, ממלא הקב"ה גם שאלותי הנוגעות אל עצמי.

יג. לפני ד' תטהרו. ר"ל תשובתכם היא לפני ד', והקב"ה שוכן אצלנו, כי כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם, ועל זה אמר [כי אתה תאיר נרי ד' אלדי גייה חשכי], כי אשב בחושך ד' אור לי, הוא אור שכינתו השופע עלי, ובפרט ביום הגדול הקדוש יוה"כ הזה, שהוא כולו לד' מבלי לשמן חלק בו וכמ"ש ז"ל, וביום הזה הקב"ה מתקרב לנו יותר מבכל השנה כולה. והנה היודע שהמלך יבוא בעירו ויקח דירתו בביתו, הלא ודאי יטהר הבית לכל ימצא שם שום לכלוך, וכן ביום גדול הזה, שהמלך ד' שוכן בתוכינו, ודאי ראוי לנו לכבס ולטהר נשמתנו בוודאי ותשובה, לכל ימצא שם שום לכלוך חסא, כי ד' אלדיך מתהלך בקרב מחניך והי' מחנך קדוש, כי נר ד' נשמת אדם חופש כל חדרי כסן. וז"ש רבי עקיבא, אשריכם ישראל לפני מי אתם מתטהרין, להיות מעון לו, לפני אביכם שבשמים.

יד. לפני ד' תטהרו. ר"ל טרם בואיכם לפני המלך ד' להאודיענץ, תטהרו נשמותיכם בוודאי ותשובה, וחזר את כוראך כימי בחורותיך וכו', עד אשר לא תחשך השמש, [תנו לד' אלדיכם כבוד טרם יחשיך], כוונתו הפשוטה, על דרך שוב יום אחד לפני מיתתך, כי לא ידע האדם את עתו, ישוב היום שמא ימות למחר, והיינו טרם בוא יום החושך הוא יום המיתה. ולענינינו יכיון בו עוד, טרם יחשוך ליל יוה"כ, וטרם התחלתנו תפלת ערבית וכניסתנו להאודיענץ, נתטהר ונכבס בתשובה, כי אין לבוא אל שער מלך בשר ודם כלבוש שק, ק"ו לפני המלך ד' צבאות, כי ד' אלדיך מתהלך בקרב מחניך והי' מחנך קדוש, תנו לד' אלדיכם כבוד טרם יחשיך ליל יוה"כ, לפני הכנסנו אל המלך ד', תטהרו בתשובה. כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, הסירו את אלדי הנכר אשר בתוכם, הוא היצה"ר ומחשבות הרעות, הסירו את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד, רחצו הזכו בתשובה, נחפשה דרכנו ונחקרה ונשובה עד ד', כי אל רחום ד' אלדיך, יש לנו אב זקן, בנים אתם לד' אלדיכם, כלום יש בן שמתכייש מאביו, אשריכם ישראל לפני מי אתם מתטהרים, לפני מי אתם חוזרים בתשובה, לפני אביכם שבשמים.

שלישה מכתבים מהרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל

בעזרה"י.

ה' ברחמי' יחיש ברכה וטוב וחיים טובים לה"ה כבוד אהו' ידידי
הראש והנגיד הגביר המפורסים בישראל כ"ש מו"ה שלו' נ"י.

יהא הטוב בעיניו זה המשכון כאילו הייתי משלים מזומן, ויתן שלישיית, ויהי
רצון שהבורא יכריחיהו ברורות טובים. ואמין לי מע"ה אשר אין בכחי היכולת(?)
והי' בזה שלו' וברכה מאד"ה.
כ"ד השפל המבקש על הנ"ל,

הק' מאיר בהמנוח ולה"ה

אל המרומם הקצין מו"ה פייבל נר"ו.

מאד תמהתי האך ארם (אינם) [אינו] מחשב א"ע אשר צריך לאכול אחר
מותו חול על גזל כי חמור מאד, על כן אל יהא קל בעיניו, וילך עם מוכ"ז לאנשים
כשדים ויראי השי"ת, וישמעו דבריהם.
כ"ד השפל באמת המזרזו. הק' על פני השרה, אין כאן כי דואר.

צריך להיות זהיר בנפילת ידים, ולתפלה בכל מידי דמנקי סגי, ועיקר תשובה
ותפלה וצדקה, ואין משנן את הסדר, כשם שאין משנן את המצות.

(א) מכתב הראשון הועתק מעצם כתי"ק, ומכתב השני והשלישי הועתקו מכת"י
מעתיק אחר המונה אצל ידידנו הרב שמואל דוד הכהן פריעדמאן נ"י. ברך ד' חילו ופועל
ידיו תרצה.

אודות מכתב השני כתב אותו המעתיק וז"ל: הועתק אות באות מכי"ק א"א קדוש
הרב הצדיק הר' מאיר זצוקל"ה מפרעמישלאן, ששלח הזמנה לאיש כפדי, שהשיג גבול
רעהו בהמזיגה מארענרדא. - ואודות מכתב השלישי, כתב אותו המעתיק וז"ל: א' שלח לו
פ"נ מעות, ולא רצה לקבלו, והשיב לו כזאת ולא יותר.

בענין שאלה בקרבן חטאת

מהרב הגאון מוה"ר יחיאל אברהם בלאנקמאן הי"ד
אבר"ק שעברשין

ב"ה. שעברשין.

חזות קשות

(א) בש"ס דובחים ח' ע"א, לא לכתוב רחמנא בחטאת נזיר, ותיתי מהנך, מה להנך שכן אין להן שאלה. ופירש"י בד"ה שאלה, נזיר נשאל לחכם ועוקר נזירתו, ופטור מן הקרבן, עכ"ל. ביאור דבר רש"י ז"ל, דקשיא לי' דהרי כל המוקרשין לבד מבכור איתא בשאלה, ואפי' לאחר שחיטה, כמבואר בש"ס שבועות (כ"ד ע"ב), ובתוס' כריתות (י"ג ע"ב) מבואר, דלאחר זריקה אין מועיל שאלה, ולכך ניחא לרש"י לפרש, דהכא אין אנו דנין על גוף הקרבן אם איתא בשאלה, רק על חיוב גברא, דנהי דחכם עוקר הנדר, ובקרבן חטאת יכול הבעלים לשאול על הקדשו, מ"מ אין החכם עוקר חיוב גברא, ועכ"פ מחויב להביא קרבן אחר, משא"כ בנזיר עוקר הנזירות ופטור מן הקרבן, כן פי' בראש המזבח, יעו"ש.

וקשה לי, לפי מה דקיי"ל דבן פקועה נותר בשחיטת אמו, וחלבו של בן פקוע קיי"ל דמותר לדעת רוב הראשונים, ואפי' לדעת הר"מ דס"ל דחלבו אסור, מ"מ דעת הכו"פ בסימן ע"ד נודעים בזה, דחלב שגדל אח"כ מותר, וא"כ לפי מה דהקשו הראשונים דנימא דשוחט בשבת דלא מהני, ותירצו עפ"י רברי התוס' בתמורה דף ד' (ד"ה רבא) גבי צורם אוזן בבכור, דלא אמרינן לא מהני, כיון דאם נפל ממילא שרי, וה"ה גבי שחיטת חולין דאין צריך כונה. וא"כ בשחיטת קדשים דבעי כונה, נימא לא מהני, וקיי"ל דכה"ג דנתנבלה בשחיטה אינו נותר הוולד בשחיטת אמו, וא"כ משכח"ל גם חטאת חלב שישנו בשאלה, באופן דשוחט שלמים עם וולד בשבת, וא"כ נימא לא מהני, ואינו נותר בשחיטת אמו, וא"כ חלבו אסור, ומחויב האוכל חטאת, אכן אם ישאל על השלמים, וא"כ לא נימא בחולין לא מהני, ויהא נותר בשחיטת אמו, וא"כ חלבו אסור, ולא יהי' איסור חלב, וא"כ משכח"ל אופן דגוף חיוב דחטאת חלב איתא בשאלה, וצ"ע.

(ב) עוד יש להקשות לפי מה דקיי"ל בש"ס בכמה דוכתי רשחיטה כשר בזר, ובש"ס מנחות (דף י"ט) ילפינן דמקבלה ואילך מצוה כהונה, וא"כ לפי מה דחידשו בתוס' זבחים (דף ק"י) דיכול לזרוק בין סימן לסימן, וא"כ ככה"ג סימן הב' הוי אחר

(א) נולד בשנת תר"נ לפ"ק בערך לאביו הרבני מו"ה שמואל בלאנקמאן מאוסטראווצא, והי' תלמיד מובהק של הגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר שמואל שלמה ברזין אבר"ק ליקווא זצ"ל. כיהן כאבר"ק שעברעשין. נרפס ממנו חידושים כמעט בכל הקובצים שנרפסו לפני מלחמת העולם. נהרג עקה"ש ביום י"א לחודש מרחשון שנת תש"ג לפ"ק. - חידו"ת הללו הניעו אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. ברכות התורה יחולו על ראשו.

קבלה, וא"כ פסול בזר. וא"כ לפי מה דמקשין דלמה לי קרא בש"ס זבחים (דף ט"ז) דזר מחלל עבודה, תיפ"ל דלא מהני. ותירץ בטהרת הקודש דנפ"מ היכא דכל הכהנים טמאים, והי' הו"א דנימא עדל"ת, יעיי"ש. וא"כ באופן דלא שייך עדל"ת, שוב נימא גבי זר דעביד דלא מהני, וא"כ היכא דשחט זר סימן הב' אחר זריקה, נימא לא מהני, ויהא נבילה, ואינו ניתרת הולד בשחיטת אמו, ויהא חלבו של הולד אסור, ומחויב האוכל חטאת חלב, משא"כ אם ישאל על השלמים, יהא נותר בשחיטת אמו, ולא יהי' איסור חלב, וא"כ משכח"ל גוף החיוב דחטאת חלב דישנו בשאלה, וצ"ע.

ג) ובפשוט יש להקשות, לפי דברי הצ"ח דאנהיר לן בחידושו לפסחים (דף ע"ג) דשוחט בעל מום אמרינן לא מהני, יעיי"ש. וא"כ משכח"ל בשוחט שלמים בעל מום עם הולד, וא"כ אי נימא לא מהני, לא נותר בשחיטת אמו וחלב אסור, ומחויב האוכל חטאת, משא"כ אם ישאל, נימא מהני, ויהי' נותר בשחיטת אמו, ולא יהי' חיוב חטאת חלב, וצ"ע.

ד) עוד ק"ל, לפי מה דמבואר בש"ס פסחים (דף כ"ד) דאוכל חלב חי פטור. והנה לפי מה דמבואר בש"ס זבחים (דף ל"ד) דוהבשר לרבות עצים ולבונה, דאם אכלן בטומאת הגוף חייב כרת, ואם בטומאת עצמן בלאו, אף דהוי שלכד"א, דודאי עצים ולבונה לאו בני אכילה נינהו, ואפ"ה רבינהו קרא. והנה לפי דברי הר"מ הנודע בענין גיד הנשה של נבילה, דאמרינן מינו, ועי' שער המלך (בפ"ח מהל' מאכלות אסורות), ולפי"ז באוכל חלב דקדשים בטומאת הגוף או בטומאת חלב, חייב מכות, כשהותרו בו משום טמא, דהא לענין זה חייב אף בשלכד"א, כמו עצים ולבונה, וא"כ ה"ה דחייב נמי משום חלב, אע"ג דהוי חי, וכן כתב להדיא בשו"ת אמרי יושר ח"ב (בסי' מ"ג אות ב') יעיי"ש, וא"כ לפי"ז משכח"ל אופן רגם חטאת חלב איתא בשאלה, באופן דאכל חלב חי בטומאת חלב, וא"כ אם ישאל לא נימא מנו, ויהא פטור משום חלב, וצ"ע.

ה) עוד ק"ל לפי מה דנראה מדברי רש"י ז"ל בחולין דף צ"ח, רבקדשים דקיי"ל דטעם כעיקר דאורייתא, טעם הוי לגמרי כממשו, וגם בטעם יש איסור כרת, ועי' בקונטרס אחרון בספר כלי חמדה (באות כ'), מה שהאריך בזה באופן נאות. וא"כ משכח"ל בנבלע איסור חלב גבי קדשים, וא"כ האוכל מחויב על הטעם חלב חטאת. אכן אם ישאל, ובחולין קיי"ל דטע"כ לאו דאורייתא, ליכא חיוב דחטאת חלב, וא"כ משכח"ל חטאת חלב דאיתא בשאלה, וצ"ע.

בענין מתנה על מנת להחזיר, ובענין שליחות

בן ציון הכהן

אבד"ק סענפעטער

מח"ס אכני ציון וקרנן ציון

ברוקלין, ניו יארק

(א) בישועות יעקב או"ח (סי' תרנ"ח) הקשה, בהא דהוכיח הגמ' קידושין (דף ו' ע"ב) דרבא ס"ל מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, ודילמא מיירי ביו"ט שני דיוצא בשאול, וגזול פסול, ולעולם י"ל דרבא ס"ל מתנה עמ"ל לא שמה מתנה, ובהחזירו יצא, דהוי כשאול דיוצא ביו"ט שני, ובלא החזיר לא יצא, דהוי כגזל דאינו יוצא גם ביו"ט שני, עכ"ק, הובא בשו"ת בי"צ או"ח (סי' ק"ו אות א') ועצי חיים עמ"ס גיטין (דף מ"ה ע"א מרפה"ס), והיא קושיא עצומה.

והנלע"ד ליישב, דהנה בבית לוי עמ"ס גיטין (דף קע"ג מרפה"ס) הקשה, לפי מה דאיתא בפסחים (דף מ"ו ע"ב) דלרבה דאמרין הואיל, וכן קי"ל, עי' רמב"ם (פ"א מיו"ט הפ"ו) ופשוט"ע או"ח (סי' תקנ"ג), ועי' שו"ת הרשב"א ח"א (סי' תשמ"ו תשמ"ו) המורד הנאה מלולבו י"ל דלכאורה יוצא בו משום הואיל אי בעי מיתשיל עלה והוי כדירי', ועי' תוס' פסחים (דף מ"ו ע"ב) ד"ה הואיל, א"כ אמאי בלא החזירו לא יצא, נימא כיון דהי' יכול להחזיר והוי שלו דמתנה עמ"ל שמה מתנה, ואף שכעת שלא החזיר ואינלאי שלא הי' שלו, מ"מ יהי' מיקרי כמו לכם מטעם הואיל שהי' הברירה בידו להחזיר, עכ"ק העצומה. וי"ל דהנה הפרמ"ג או"ח אשל אברהם (סי' תרנ"ח סקי"ב) הקשה, לפי מה דאמרין בסוכה (דף ל"ה ע"ב) דאתרוג של תרומה פסולה משום שאין לה היתר אכילה, ובמתנה על מנת להחזיר, אין בו היתר אכילה, דצריך להחזיר האתרוג גופו, עכ"ק, הובא בשו"ת בית יצחק או"ח (סי' קד') ערוך לגר סוכה (דף מ"א ע"ב) שו"ת ראשית בכורים (סי' ג') אמרי בינה ח"א דיני יו"ט (סי' כ"א) שו"ת אהל משה מהר"ת (סי' י"ט) קהלת יעקב פסחים (סי' ל"א אות ב') ורברי ירמיהו עמ"ס קידושין (דף ל"ב ע"ג מרפה"ס), אך בשו"ת בי"צ שם תירץ, דהיתר אכילה אפי' לא חזי לדירי' רק חזי לאחרניא יוצא, עי' פירש"י סוכה (דף ל"ה ע"ב) ד"ה הרי יש בה היתר אכילה וכו' באתרוג של תרומה שהורה הואיל ויכול להאכילה לבן בתו כהן, והכ"נ הא יכול להאכילה לבעל האתרוג ע"ש ובשו"ת חת"ס או"ח (סי' קע"ט), וז"פ.

והנה מבואר בפסחים (דף ל"ח ע"א) דמיבע"ל אי אמדינן תרי הואיל, וקאמר רבא מסתברא שם מעשר חר הוא, ונראה דלולא זה ל"ה אמדינן תרי הואיל, יעי' תוס' פסחים (דף מ"ו ע"ב) ד"ה הואיל, ועי' ישועות יעקב או"ח (סי' תקי"ח סק"א) סוף ד"ה והנה בגוף וכו'. [ועי' דונמא לזה בש"ס עירובין (דף י"ט ע"ב) חר דואין אמדינן, ושם (דף ל"ג ע"א) בתוס' ד"ה והא, ועי' ב"ק (דף ע"ו ע"ב) תורה כל וכו' דלא אמרי' תרי כל העומר, וע"ע ב"מ (דף ט' ע"ב) ותמורה (דף י"א ע"ב) חר מינו אמרי' תרי מנו לא אמרי']. וא"כ מיושב קושיית הבית לוי הג"ל דאמאי בלא החזירו

לא יצא, נימא הואיל אי בעי להחזיר כנ"ל, ולפי דברינו י"ל דהא אפי' בהחזיר ג"כ אינו יוצא אלא מטעם הואיל וראוי להאכיל לבעל האתרוג, [וכמפורש ברש"י סוכה (דף ל"ה ע"ב) ד"ה הרי, דכשאנו ראוי לו רק לאחר, הוא מטעם הואיל], וא"כ בלא החזירו דנימא דיוצא מטעם הואיל אי בעי החזיר, שוב הוי תרי הואיל, ותרי הואיל לא אמרי' ודו"ק. וא"כ מיושב קושית הישועות יעקב הנ"ל, דהנה הא דבעינן היתר אכילה, אמרינן שם דילפינן מלכס, ולא קאי רק על יו"ט ראשון כמבואר בסוכה (דף כ"ט ע"ב) בשלמא יו"ט ראשון דכתיב לכם משלכם אלא יו"ט שני אמאי לא וכו' ע"ש, וא"כ רבא ע"כ מיירי ביו"ט ראשון דבעינן היתר אכילה דילפינן ג"כ מלכס, ושוב ליבא למימר דמיירי ביו"ט שני דלא בעינן היתר אכילה, ויקשה אמאי אינו יוצא בלא החזירו, נימא הואיל אי בעי החזיר כקושית הבית לוי הנ"ל לאמת, כיון דביו"ט שני לא בעינן היתר אכילה ולא הוי תרי הואיל, וחד הואיל הא אמרינן, אע"כ דמיירי ביו"ט ראשון ושפיר מוכח מדברי רבא דמעמ"ל שמה מתנה.

ומה מאד מיושב בזה דקדוק השו"ת בית נפתלי (סי' ס"ב), אמאי נקט רבא הילך „אתרוג" זה על מנת שתחזירוהו לי נטלו והחזירו יצא ואם לאו לא יצא, ומדוע לא נקט לולב, דהוא עיקר בארבעה מינים דגבוה מכולם, דמה"ט מברכים על נטילת לולב, ועי' שו"ת לחם שלמה או"ח (סי' קט"ז אות ה') מש"כ בזה. ולהנ"ל א"ש, דא"כ אמאי באמת בלא החזירו לא יצא, והא אז ה' הברירה בידו להחזירו, ואמאי לא נאמר דיצא משום הואיל, ואי דהוי תרי הואיל, זה אינו, דהא בלולב שאינו ראוי לאכילה כלל לא שייך הפסול שאין לה היתר אכילה כמובן, ושוב אף בלא החזירו נימא דיצא משום דאז ה' הברירה בידו להחזיר, וי"ל דיצא משום הואיל, ע"כ נקט רבא דינו באתרוג דשייך הפסול דאין בו היתר אכילה, לכן בלא החזירו לא יצא משום דתרי הואיל לא אמרינן, וזה נכון ודו"ק.

(ב) והנה בשו"ת הרא"ש (כלל ל"ה סי' ב') כתב בשם רבינו אביגדור כ"ץ ז"ל וז"ל, ואותה ששנינו אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון בלולב של חבירו, אע"ג דיהיב ל' בפירוש הנאת שימוש דהיינו נטילתו לצאת בו לא נפיק ב' עד דמיקניא ל' קניית הגוף לשעה לכל הפחות, התם היינו טעמא דכתיב לכם משלכם דקנין הגוף משמע, ולא סגי בהנאת שימוש לחוד, ואם תאמר והלא מתנה על מנת להחזיר קנין פירות בעלמא קרי ל' בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קל"ז ע"א) ונפיק ב', י"ל דלהכי קרי ל' קנין פירות, שאינו יכול לאכלה, אבל מיהו קנין הגוף לשעה מיקרי ובהכי סגי, דולקחתם לכם משלכם משעת לקיחה קפיד רחמנא שיהא משלו, והא איבא, ע"ש, והובא בקצות החושן (סי' רמ"א) ובאבני מלואים (סי' כ"ח ס"ק נ"ג), ובקצות"ח שם הוכיח כן אף מתוס' ערכין (דף כ"ט ע"ב) ד"ה ולא, ובאב"מ שם הביא כן משו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג (סי' תתקפ"א) וכ"כ בהפרדס לרבינו אשר ב"ר חיים (שער ט' פ"א סי' כ"ד), [ועי' קצות"ח (סי' רנ"ז סק"ג) קהלת יעקב לבעל משכנות יעקב בשמעתין, עמק יהושע (סי' י"א) שו"ת חסד לאברהם מה"ק או"ח (ריש סי' מ') שו"ת שם ארי' או"ח (סי' י"ב), ועי' בספר המצות לרס"ג ע"פ מהרי"פ פערלא (פרשה כ"ג דף קנ"ג ע"א) דכן דעת הספורני פרשת משפטים כרבינו אביגדור כ"ץ ע"ש, ושו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' קי"ח)]. היוצא לנו מזה דמשכח"ל מתנה לזמן, דמעמ"ל הוי ג"כ מתנה לזמן לשיטתם.

ובזה נלע"ד ליישב דברי הרמב"ם (פ"א דתמורה ה"א) שכתב דמפי השמועה למדו דלוקין בתמורה אף דהוי לאו שאין בו מעשה, והקשה בכ"מ שם דר' יוחנן אמר לתנא בתמורה (דף ג' ע"ב) לא תיתני וממיר, דביבדורו עבד מעשה, וא"כ למה כתב רבינו שאין בו מעשה ולא חש לדברי ר' יוחנן, וכבר הקשה כן המגיד משנה הל' שכירות (פרק י"ג ה"ב) וע"ש בלח"מ שהאר"י בזה ובלח"מ הל' סנהדרין (פרק י"ח ה"ב), [ועיין בזה בשו"ת שאנ"א (סי' ע"ח) שו"ת נובית יו"ד (סי' קס"ח) שו"ת חת"ס אה"ע ח"ב (סי' קנ"ב) ד"ה ועל השני' וכו', לב ארי' חולין (דף ב') מעין החכמה (דף ע"ז ע"א) ושם (דף קל"ה ע"א) שו"ת מהר"ם שיק עה"מ (מצוה שני"ג) שו"ת באר יצחק יו"ד (סי' כ"ח) שו"ת הרי"ם (סי' י"ד) שו"ת עמודי אור (סי' ס"א) שו"ת כוכב מיעקב (סי' קכ"ט) דעת תורה יו"ד (סי' ד' אות ז') ושו"ת פני מבין יו"ד (סי' קצ"ג)], וכבר הארכתי בזה בספרי הקטן קרבן ציון בכמה דוכתי.

ויש לומר כעת, דהנה לפי"ד רבינו אביגדור ומהר"ם מרוטנבורג הנ"ל דמשכח"ל מתנה לזמן, א"כ משכח"ל בהקדש בהמה שיש לו במתנה על מנת להחזיר לאחר שלשים יום דהוי קדוה"ג על ל' יום, ואף דקיי"ל כרבא בנדרים (דף כ"ט ע"א) דקדושת הגוף לא פקעה בכדי, היינו בבהמה שהוא שלו לגמרי, לפי מה דמוכח מדברי האבני מלואים (סי' ל"א ס"ק כ"ב) הטעם דקדוה"ג לא פקעה בכדי הוא משום דפשטה הקדושה על לעולם, כמו דאמרינן פשטה על כמות החפץ באומר רגלה של זו עולה דהויא כולה עולה, עי' קידושין (דף ז' ע"א) חולין (דף קל"ה ע"א) ותמורה (דף י' ע"א) וכו', ה"נ אמרינן פשטה לגבי הזמן בהקדש על ל' יום פשטה על לעולם, וכ"כ בצפנת פענח (פרק ה' מערכין) דענין קדוה"ג לא פקעה בכדי הוא משום דפשטה הקדושה על לעולם, [וכ"כ בשו"ת חכצלת השרון חו"מ (סי' ד') ד"ה אך י"ל, ספר היובל לר"ש שקאפף (סי' י') שו"ת אמרי כהן (ריש סי' ל"ה) ובידי סופר (סי' ו')]. ולפי מה דאמרינן בקידושין (דף ז' ע"א) שם דברעת אחרת מעכבת לא אמרי' פשטה קדושה בכולה, והכ"נ הא בהמה הוי שלו רק על ל' יום ואח"כ חוזר להנותן והוי דעת אחרת מעכבת, דכה"ג לא אמרי' פשטה וחל ההקדש רק על ל' יום לכ"ע, וע' בבית פנחס עמ"ס תמורה (דף ט"ז ע"ב) ושם ח"ב (סי' ט' אות י') דבכה"ג גם התמורה הוי רק על ל' יום, ולפי מה שכתב בלקח טוב (כלל י' אות ג') הסברא דביבדור' עבד מעשה, לפי"ד רש"י מכות (דף כ"ב ע"א) ד"ה המדביע, דקדשים וחולין נחשבים שני מינים, ע"כ שפיר בהמה שהוקדשה אין לך מעשה גדול מזה, שהרי נולד ע"י דיבורו מין חדש שלא הי' תחלה, דער עכשיו הי' חולין, וע"י תמורתו נעשה מין אחר לגמדי, דקדשים וחולין הוי ב' מינים ע"ש. ולפי"מ שכתב בשו"ת זרע אברהם (סי' י"א אות ו') דאף דקדשים וחולין הוי שני מינים, מ"מ קדושת דמים דיש לו פדיון הוי מינו דחולין, והוכיח כן מירושלמי חלה (פרק ד' ה"ב), וע"ש בזרע אברהם (סי' י"ב אות א', וסי' י"ד אות י"ב), וכן כתב בשו"ת אמרי יושד להגאון מהר"ם אדיק זצ"ל ח"א (סי' קצ"ח) ע"ש, וא"כ מכ"ש בקדושת הגוף לזמן, דמאליו פקע הקדושה לאחר זמן, דהוי מינו דחולין כמובן, וא"כ בהקדש כה"ג דהוי הקדש רק לזמן כגון שלשים יום, דלאח"כ נעשה חולין ממילא, דהוי מינו דחולין, ולא שייך בכה"ג בדיבור' עבד מעשה לפי"ד הלקח טוב האמור, כיון דהוי מינו דחולין ולא נעשה מין אחר ע"י הקדשו.

וא"כ לפי"ד החינוך (מצוה רמ"א ומצוה שד"מ) דבאפשר לעבור על הלאו בלא מעשה אף כשעובר אותו ע"י מעשה אינו לוקה רחשיב לשאב"מ, [וע"ע בחינוך (מצוה צ"ד וקי"ג) ועוד כמה מצות כתב ג"כ כשיטתו הנ"ל, ועי' שעה"מ פ"א מחו"מ ה"ג ושם הל' כלאים (פ"א ה"ג) שו"ת נוב"י מהר"ת או"ח (סי' ע"ו) שו"ת חת"ס חיו"ד (סי' רכ"ז) ד"ה והנה, ושם אה"ע (ח"ב סי' קנ"ג) יבין שמועה (כלל קפ"ג) וחזון נחום על משניות תמורה (דף קמ"א) ולימודי ה' (לימוד כ'),] וא"כ לכאורה הא תמורה ג"כ אפשר לעבור על הלאו בלי מעשה כנ"ל, בהקדיש בהמה שהי' לו במתנה על מנת להחזיר לאחר ל' יום, רהוי הקדש רק לל' יום, והמיד בו, דהתמורה ג"כ נתפס רק על ל' יום, דבכה"ג לאו בריבורו עביר מעשה והוי לשאב"מ, וא"כ כיון דאפשר לעבור על הלאו דתמורה בלי מעשה, כל תמורה הוי כלאו שאב"מ, וקשה על ר' יוחנן דקאמר לא תתני ומימר משום דבריבורו עשה מעשה, והא אפשר לעבור בלי מעשה והיינו באופן דלאו בריבורו עשה מעשה, ובכה"ג הוי כל הלאו כלאו שאב"מ, לפי"ד החינוך האמור.

והנה בש"ס בבא בתרא (דף קל"ז ע"א) מתנה על מנת להחזיר קנין פירות קרי ל', כיון דהוי קנין לזמן וכל קנין לזמן מיקרי קנין פירות, ועי' במערכת הקנינים להגאון מהר"ש שקאפ (סי' ט' וסי' י') ובחזון איש חו"מ ליקושים (סי' י"ג ס"ק י"ד), וא"כ לר' יוחנן דס"ל ביבמות (דף ל"ו ע"ב) וגיטין (דף מ"ז ע"ב) קנין פירות כקנין הגוף דמי, ועי' ב"ק (דף פ"ח ע"ב) וב"ב (דף קל"ז ע"ב) וכ"ה, וא"כ לרד"י ביש לו בהמה במעמ"ל, אף רהוי מתנה לזמן, מ"מ לר' יוחנן דקנין פירות כקנין דמי, הוי בתוך הזמן כקנין הגוף של הבעלים, ויש לומר לפי"מ שתמה באבני מילואים (סי' כ"ח אות ג"ג) על מש"כ הר"ן בחידושו לגיטין (דף פ"ג), בהא דבעי רבא מר"נ היום אי את אשתי ולמחר את אשתי מהו וכו', בתר דבעי הדר פשטה מסתברא בין לר"א בין לרבנן כיון דפסקה פסקה, וכתב שם הר"ן בשם הרא"ה דמהא שמעינן שהנותן קרקע לחבירו גוף ופירות ליום אחד שזכה המקבל בקרקע לעולם, דהא אסיקנא כיון דפסקה פסקה עכ"ל. והקשה האב"מ שם דלהרא"ה הא דפליגי בנדרים (דף כ"ט ע"א) עולא וב"פ, דעולא סבר קרושת דמים פקעה בכרי, ובאומר הרי נטענות אלו הקדש עד שיקצצו, כיון שנקצצו שוב אין פודין ויצאו לחולין ע"ש, הא כיון דפסקה פסקה אפי' בדיני ממונות. וכתב ונראה בטעמא דרא"ה דס"ל רכשם באומר היום אי את אשתי ולמחר את אשתי כיון דפסקה פסקה, היינו כיון דכבר נפקא מרשות הבעל שוב אינה נכנסת לרשותו, וה"נ בנותן קרקע לחבירו גוף ופירות ליום אחד, זוכה מקבל בקרקע לעולם, דכיון שיצאה הקרקע מרשות הבעלים ליום אחד שוב אינה נכנסת לרשות הבעלים, וממילא זוכה מקבל המתנה בתורת הפקר כיון דלית לה בעלים, אבל בהקדש, אע"ג דיצאה מרשות הבעלים להקדש לשעה אינו נעשית הקדש, דמאן זוכה אותה אח"כ להקדש, וכיון דלא הקדיש אלא לזמן, נהי נמי דיצאה מרשות בעלים, אבל דהקדש תו אינו, אלא לב"פ דס"ל דקרושה לא פקעה בכרי, א"כ הו"ל הקדש ע"י תחילת הקדש, עכ"ל האב"מ. היוצא לנו מזה דלענין דיני ממונות בנותן מתנה לחבירו גוף ופירות ליום

אחר, זוכה מקבל המתנה לעולם כיון דפסקה פסקה, ושוב אינה נכנסת לרשות הבעלים, וממילא יזכה בה המקבל המתנה בתורת הפקר על לעולם, כיון רלית לה בעלים, ולא משכחת לר' יוחנן מתנה לזמן, כיון דלדירי' קנין פירות כקנין הגוף רמי, [וע"כ דלר' יוחנן צריך המקבל מעמ"ל, לחזור ולהקנות להנותן].

ומעתה מיושב היטב דברי הרמב"ם הנ"ל, דר' יוחנן למעמי' שפיר קאמר בתמורה (דף ג') לא תתני ומימר דבדיבורו עשה מעשה, דלדירי' לא משכח"ל מתנה לזמן, כיון דס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי, א"כ המקבל מתנה לזמן כיון דפסקה פסקה ויצא מרשות הבעלים, שוב המקבל קנאו על לעולם, וכיון דלש"ס דילן בנדרים (דף כ"ט) ס"ל לר' יוחנן קדושת הגוף לא פקעה בכרי ע"ש בר"ן, ולא משכח"ל לדירי' קדושת הגוף לזמן, וגם תמורה לא משכח"ל לדירי' דהוי תמורה לזמן, ושפיר קאמר במימר דהוי כלאו שי"ב מעשה דבדיבורו עביד מעשה, דלא משכח"ל לדירי' תמורה דלאו בדיבורי' עביד מעשה, אבל הרמב"ם ז"ל דפסק (פ"ד מהל' בכורים ה"ז) קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, וא"כ משכח"ל מתנה לזמן באופן שאמר הנותן בהמה זו הרי לך במתנה על ל' יום והמקבל הקדישו בתוך ל' יום, דהקדושה פקעה לאחר ל' יום, אף דקדוה"ג לא פקעה בכרי, הא הפעם משום רפשוה הקדושה מל' יום על לעולם כהנ"ל, וכאן הא דעת אחרת מעכבת שלא יפשוט הקדושה על לאחר ל' יום ופקעה בכרי, ובהמיר בו גם התמורה חל רק על ל' יום כהנ"ל, ושוב ככה"ג לאו בדיבורו עביד מעשה, כיון דלאחר ל' יום ממילא נפקע הקדושה, ולא הוי אינו מינו דחולין, כמ"ש הזרע אברהם (סי' י"א אות ו') הנ"ל בקדושת דמים דהוי מינו דחולין כיון דמהני בו פדיון, והוכיח כן מירושלמי חלה (פרק ד' ה"ב), וכ"ש בהקדש לזמן דממילא פקע ההקדש לאחר הזמן דהוי מינו דחולין, וא"כ הא משכח"ל תמורה דלאו בדיבורו עשה מעשה, ולשיטת החינוך הנ"ל במשכחת שיעבור על הלאו בלא מעשה, כל הלאו הוי כלאו שאב"מ, ועי' בשע"מ (פ"א מחומ"מ ה"ג) בשם יבין שמועה (דף מ"ה ע"ב) דשיטת הרמב"ם הוא כהחינוך ע"ש, ועי' במגיה במל"מ (פ"ה מיסוה"ת ה"ח) ושושנת העמקים (כלל י"ט), וא"כ שפיר פסק הרמב"ם ז"ל (פ"א מתמורה ה"א) מפי השמועה למדו דנשבע „ומימר“ ומקלל את חבירו לוקין אף דהויין לאוין שאין בהן מעשה, דלהרמב"ם למעמי' גם תמורה הוי לשאב"מ, כיון דמשכח"ל הלאו דתמורה דלאו בדיבורו עשה מעשה להר"מ למעמי', וזה נחמד ודו"ק.

ג) ובענין זה נלע"ד ליישב דברי הרמב"ם התמוהין, דבש"ס סוכה (דף מ"א ע"א) בברייתא ת"ר ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד וכו', והקשה בכפות תמרים שם מדוע השמים הרמב"ם דין זה דלקיחה ביד כל אחד ואחד, ועי' שו"ת חת"ס או"ח (סי' קפ"ב) הקשה ג"כ כן, [וע"ע שו"ת מי באר (סי' קל"ד) יד המלך (פ"ז מלולב הי"ג) מרומי שדה בסוגיין, חידושי בן אריה ח"א (סי' ז') הנהגות מהר"צ חיות סוכה (דף מ"א ע"א) ושו"ת מכתב סופר או"ח (סי' ל"ו ול"ז)]. ונראה לע"ד ליישב, דהנה המאירי וכפ"ת בסוגיין הקשו, מדוע צריך לזה קרא דאין אחד מוציא את חבירו, וכי היכן מצינו במצוה שבנוף כתפילין וציצית שיהא אחד מוציא את

חבירו והכ"נ לולב, ע"י ח' חת"ס שפת אמת וח' רבינו מאיר שמחה ערוך לנר והנהגות ר"א משה הורוויץ בסוגיין, [וע"י שו"ת ראשי בשמים או"ח (ס' ל"ב) שו"ת חסד לאברהם מהדו"ק יו"ד (ס' ס"ח) ושו"ת חלקת יואב חו"מ (ס' ר"ל)].

ונראה לענ"ד ליישב, דהנה מקור דין זה דבמצות שבגופו לא מהני שליחות, הוא בתוס' רי"ד (ריש פ"ב דקידושין) הובא בקצות החושן הל' שלוחין (ס' קפ"ב סק"א) וז"ל, יש מקשים א"כ לכל רבר מצוה יועיל שליחות ויאמר אדם לחבירו שב בסוכה עבורי, הנח תפילין עבורי, וכתב ולא מילתא הוא שהמצוה שחייבתו התורה לעשות בגופו איך יפסור הוא ע"י שליח והוא לא יעשה כלום, ודאי בקידושין או בגירושין כיון דהוא המגרש ולא השליח, שכותב בגט אנא פלוני פטריה פלוני, וכן נמי האשה למי היא מקודשת לו, וכן בתרומה הוא נותן תרומה מפירותיו, וכן בפסח הוא אוכל ועל שמו ישחט, ה"נ יכול לומר לשלוחו עשה לי סוכה והוא ישב בה, אבל אם שב בה חבירו לא עשה כלום, ותמה בקצוה"ח, דהא בשליח לד"ע, אי לא דגלי קרא דאשלד"ע ה"י בדין שליחות, ואם אחד אומר לחבירו צא הרוג את הנפש, המשלח ה"י חייב, אי לא דגלי קרא דאשלד"ע, וא"כ לדברי התוס' רי"ד היכי דהמשלח לא עשה כלום לא שייך שליחות, וה"נ המשלח לא עשה כלום ולמ"ל קרא, ולשמאי הזקן בודאי קשה. ותירץ הקצוה"ח וז"ל, והנלע"ד בזה כיון דשאל"כ לא אמרינן רק במידי דעשי' כמ"ש בפ"י הרא"ש נדרים (דף ע"ב ע"ב) וז"ל, ושמיעת האפטרופוס לא הוי כשמיעת הבעל, ואעפ"י שעשאו שליח להפר, כיון דבמידי דממילא לא שייך שליחות, ולא שייך שליחות רק במידי דעשי' או בדבר דעקימת שפתיו הוי מעשה, אבל לענין שמיעה דהוא מידי דממילא לא שייך שליחות, ומשום"ה בפסח וגירושין הוי המעשה של השליח כאלו עשה המשלח בעצמו, וכן למ"ד יש שליח לד"ע דהוא במידי דעשי' הוי מעשה הריגה כאלו עשה המשלח בעצמו ושייך מינוי שליחות, אבל אם שלח שליח להניח תפילין וא"כ הנחה זו דהוא עשי' הוי כאלו המשלח עשה הנחה זו, אבל אכתי לא הניח המשלח על ידו, כיון דבמידי דממילא ל"ש שליחות, וא"כ ל"ש לומר דהגוף של המשלח הוא כמו גוף של השליח, כיון דהוא ענין ממילא, וגם גבי סוכה הוי כאלו המשלח הושיב הגוף של השליח בסוכה, אבל גוף של המשלח לא ישב בסוכה, כיון דלענין הגוף דהוא ענין ממילא לא שייך מינוי שליחות, אבל גבי פסח וגבי גירושין הרי נעשה המעשה ע"י המשלח ונגמר על ידו שפיר אמרינן שאל"כ, עכ"ל. וע"י עוד בקצוה"ח (ס' שפ"ב) ובשו"ת קול ארי' (ריש ס' קי"ט) ד"ה אבל לאחר.

ועיין שו"ת הריב"ש (ס' רכ"ח) שכתב להסתפק אם השליחות חל רק על הפעולה או שנעשה השליח כגופו של המשלח, והוא אם ס"ל דהמשלח מוסר כחו לשליח והוי השליח ממש כגופו של המשלח, או דרק פעולה של השליח הוי כעשה המשלח ע"ש. וע"י שו"ת שואל ומשיב מהדו' רביעאה ח"ב (ס' קכ"ד) אמרי בינה חו"מ הל' גבית חוב (ס' כ"ט) שו"ת בית יצחק יו"ד ח"א (ס' י"ד אות ה') ולקח טוב (כלל א') האריכו בזה, וע"ש בלקח טוב (אות י"ב) לענין מילי אי מימסרן לשליח, דפליגי בזה ר"מ ור' יוסי בגיטין (דף ס"ו ע"ב ודף ע"א ע"ב), דר"מ דס"ל מילי מימסרן לשליח, לדידר' הוי השליח כגופו של המשלח, ולר' יוסי שליחות הוא רק על הפעולה ולא הוי כגופו של המשלח, וכ"כ בשו"ת משנת אליעזר מהדו"ת

(ס' י' אות ח') ובשור"ת כתב סופר יו"ד (ס' ק"ג) דתליא בפלוגתא, דלר' יונתן בנדרים (דף ע"ב ע"ב) נזיר (דף י"ב ע"ב) וב"מ (דף צ"ו ע"א) שלוח הוא כגוף המשלח, ולר' יאשי' שם לא הוא כגופו של המשלח ע"ש, ומצאתי בשור"ת שו"מ מהר"ק ח"א (ס' מ"ו) ושור"ת מהר"י אשכנזי חו"ד (ס' כ') כתבו ג"כ דתלי' בפלוגתא דר"מ ור' יוסי אי מילי מימסרין לשליח, ועיין בשור"ת קול ארי' (ס' קי"ט בסופו) ד"ה ומעתה ת"ל, שכתב דתליא בפלוגתא דרב ור' שילא בקידושין (דף מ"ג ע"א) אי שליח נעשה ער, דרב שילא סבר דהשליח נחשב כגוף המשלח וא"כ הוא עצמו הבעלים ואינו יכול להעשות ער, וזה שאמר ר' שילא כיון דאמר מר שלוחו של אדם כמותו הו"ל „כגופו", ורב ס"ל דהשליח נחשב לאדם אחר אלא שהמעשה מתייחס להמשלח, וע"כ כיון שהוא עצמו אדם אחר הוא שפיר יכול להעיד על המעשה, ואדרבא אלומי קא מאלימנא למלתא ועדותו טובה יותר, כיון שמעיד על מה שעשה בעצמו, והביא דא"י לדבריו מלשון שור"ת הריב"ש (ס' פ"ג) הובא באבנ"מ אה"ע (ס' ל"ה סק"א), וכדברי הקול ארי' כתב ג"כ בלקח טוב (כלל א' סק"א) ושור"ת משנת אליעזר מהר"ת (ס' י' אות ח') ע"ש. ועי' בקידושין (דף מ"ג ע"א) שם, דענין שליח נעשה ער, תליא ג"כ בפלוגתא דתנאי, דלכית שמאי אין שליח נעשה ער, ולכ"ה שליח נעשה ער, וא"כ גם דין זה אי שליח הוא גופו של המשלח, תליא בפלוגתא דתנאי.

ומעתה יש לומר דהבביתא אתיא כמ"ד דשליח הוא כגופו של המשלח, כר"מ בניטין (דף ס"ו ע"ב) דמילי מימסרין לשליח, דלדידי' שליח הוא כגופו של המשלח, כדברי שור"ת שו"מ מה"ק ח"א (ס' מ"ו) ולקח טוב (כלל א') דמ"ד מילי מימסרין לשליח, ס"ל דשליח הוא כגופו של המשלח, או דאתיא כר' יונתן בנדרים (דף ע"ב) וכ"ד, דלדידי' שליח הוא כגוף המשלח, כדברי שור"ת כתב סופר יו"ד (ס' ק"ג) הנ"ל, ולפי"ד הקול ארי' (ס' קי"ט) ולקח טוב (כלל א') הנ"ל, דלר' שילא בקידושין (דף מ"ג ע"א) דאין שליח נעשה ער, משום דשליח הו"ל כגופו, לדידי' השליח נחשב כגוף המשלח, וא"כ ס"ל לר' שילא דגם כגוף שהוא דבר ממילא מהני שליחות, [והא דבהנחת תפילין וישיבת סוכה לא מהני שליחות, מסתמא הוא מטעם אחר לדידי'], ומבואר בקידושין שם, דלכית שמאי ג"כ אין שליח נעשה ער משום דהוי כגוף, וא"כ י"ל דהבביתא כאן אתיא כב"ש דאין שליח נעשה ער, דשליח הוי כגופו של המשלח, וא"כ גם במצות שבגופו מהני שליחות, ושפיר צריך קרא ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד. [ואין תימא דמוקמינן הבביתא ככית שמאי, אף דכית שמאי במקום בית הלל אינה משנה, דהא בביתא (דף י"ב ע"א) מוקמינן מתני' שם כב"ש דלית להו מתוך, וכן מוקמינן שם הבביתא המבשל גיד הנשה בחלב כיו"ט לוקח חמש, כב"ש דלית להו מתוך, וא"כ ה"נ י"ל דהבביתא אתיא כב"ש דאין שליח נעשה ער ושליח הוי כגופו של המשלח]. אבל הרמב"ם ז"ל דפסק (פ"ג מאישות הל' ט"ז) אין שליח נעשה ער, דשליח לא הוי כגופו של המשלח, ועי' שוש"ע אה"ע (ס' ל"ה סעיף ב'), והיינו משום דלענין הגוף דהוי דבר ממילא לא שייך שליחות, וא"כ בכל מצות שבגופו לא מהני שליח, ע"כ לא הביא דרשה זו דולקחתם לכם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד, דלא צריך לזה קרא, דבלא"ה כל מצות שבגופו לא מהני שליח, וזה נחמד ודו"ק.

איסור הוצאת שן בשבת

יצחק זעקל הלוי פאללאק
ראש הכולל רחסידי באבוב
אנטווערפן

יש לעיין, אודות מי שמרגיש בשבת צער וכאב בשינו, וצריכים להוציא את שינו, אבל לא חלה כל גופו וגם לא נפל למשכב, האם מותר לו לומר לנכרי להוציא את שינו.

א) תחילה נברר בס"ד מה הדין היכא שיש לו צער גדול, והנה במסכת עבודה זרה (כ"ח ע"א) מסתפק הש"ס אם כאיב לי' טובא הוי סכנת נפשות, ולא איפשטא, ולדינא קיי"ל כהרא"ש שם, דספק נפשות להקל ומחללים את השבת כמו שכתוב בבית יוסף (או"ח ריש סי' שכ"ח) ובשלחן ערוך שם (סעיף ג'). והנה נחלקו רבותינו ז"ל בביאורו של „כאיב לי' טובא“, במשנה ברורה (שם ס"ק ח') כתב דהיינו היכי דכאיב לי' טובא וחלה כל גופו עיי"ז, ומבואר ברעתו דבעינן שגם יחלה כל גופו ואם לא חלה כל גופו, אף דכאיב לי' טובא, לא מחללים את השבת, ולקמן יתבאר בס"ד דממה שרוב הפוסקים סתמו דמחללין את השבת בכאיב לי' טובא, כלי להוסיף תנאי של חלה כל גופו, מבואר שסוברים דמחללים אף אם לא חלה כל גופו.

והנה מקורו של המשנה ברורה הוא מהגר"א (שם) כמו שכתב בשער הציון, והנה בגמרא ובראשונים כתוב, דכאיב לי' טובא, ולא נזכר התנאי של חלה כל גופו, וגם בביאור הגר"א לא כתב כהדיא שצריכים חלה כל גופו, אלא שציון לדבריו שבסעיף י"ז, וכותנו בציונו צדיכה ביאור, כי שם קאי דין חולה שאין בו סכנה, ובחולה שאין בו סכנה בודאי בעינן שיחלה כל גופו, אבל כאן מרובר מחולה שיש בו סכנה. והנה הגר"א ציין שם את הגמרא דמס' עבודה זרה הנ"ל, ולמד המשנה ברורה שרוצה לומר ד„כאיב לי' טובא“, פירושו שגם חלה כל גופו מזה, אבל דברי הגר"א הקצרים סתומים, ולא פי' מה כונתו, וכיון דפשוט שלא למד מחולה שיש בו סכנה, על חולה שאין בו סכנה, א"כ כונת הגר"א בזה צ"ב, ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ע' אות ו') ראיתי שאדרבה הוכיח מהגר"א גופי' דלא כהמשנה ברורה, ולמד שציונו לסעיף י"ז מורה שמוקי את דברי הרמ"א בחולה שאין בו סכנה, ולכן הצריך חלה כל גופו, עיי"ש.

והנה הרמ"א (ס' שכ"ח ס"ג) כתב שם וז"ל, מיהו מי שחושש בשינו ומצטער עליו להוציאו, אומר לאינו יהודי להוציאו עכ"ל, ובמשנה ברורה (ס"ק י') מוקי את דברי הרמ"א בחולה שיש בו סכנה, ומחללים את השבת עיי' ישראל לרפאות ולא להוציא השן, כי הוצאת השן אינה רפואה ידועה וגם היא גופא הוי חשש סכנה עיי"ש, ובשער הציון (ס"ק ו') העמים גם במג"א (שם ס"ק ג') דמיידי בחולה שיש בו סכנה. ולפי' מה שכתב שם המג"א דהרמ"א מיידי שנפל למשכב, משתעי על מי שכאיב לי' טובא, והי' אפשר לחשוב, שמתבאר לדבריו דכאיב לי' טובא לבר,

אין מחללים עליו את השבת אלא אם כן גם חלה כל גופו, אבל זה אינו, כי אף להמשנה ברורה דמוקי דברי הרמ"א בחולה שיש בו סכנה, כונת המג"א היא להתיר אמירה לעכו"ם מדין חולה שאין בו סכנה, והיינו דכיון שהוצאת השן היא ג"כ סכנה, אין מחללים את השבת ע"י ישראל להוציאו, כיון שהוצאת השן לא תוציא את האיש מחשש סכנת נפשות, דכאמור, הוצאת השן אינה רפואה ברוקה, וגם אחר החילול ישאר החולה ב[ספק] סכנה, ומהאי טעמא אף ע"י עכו"ם לא מחללים [כמש"כ המהרש"ל ז"ל הובא דבריו בס"ז ס"ק א'], דכיון שישאר בסכנה, א"כ מה הועיל העכו"ם, אבל אם צערו גרם שגם חלה כל גופו, או נפל למשכב, וע"י העכו"ם, אף שישאר בסכנה, מ"מ יסתלק הנפל למשכב או החלה כל גופו, אז שרי להוציא את השן על ידו, כדן חולה שאין בו סכנה, דשרי אמירה לנכרי לצורכו כדי לסלק את החלה כל גופו או הנפל למשכב [וזהו מה שציין המג"א לעיין בס"ק יז], והדרינן לדלעיל, שאין הכרח לומר דכאיב לי' טובא, מיירי שגם חלה כל גופו, ודו"ק היסב.

והנה הפרמ"ג (כא"א שם) מוקי את דברי המג"א בחולה שאין בו סכנה, וכן משמע במחצית השקל שם, ובשו"ע הרב (ס"ק ג'), וכן משמע בחיי אדם (כלל ס"ט הלכה י"א), ולדידהו דוקא בלא כאיב לי' טובא בעינן חלה כל גופו [או נפל למשכב] כדי להיות נרון בחולה שאין בו סכנה, אבל אם כאיב לי' טובא, הדרינן לפשטות הנמרא והפוסקים דרי בכאיב לי' טובא לבד, להיות נרון בחולה שיש בו סכנה. ולפי המתבאר, דפשטות רוב הפוסקים היא, דמחללים את השבת גם בכאיב לי' טובא לבד, כלומר, אף שלא חלה כל גופו ולא נפל למשכב, ממילא בודאי יש להקל כוותיהו לדינא, ולחלל גם בכאיב לי' טובא לבד, ובפרט שראיתי בשו"ת שבט הלוי (שם) שכתב בהדיא דלא נקמינן בזה כהמשנ"ב, ועולה לנו שאם כאיב לי' טובא, גם אם יקרה שלא חלה כל גופו, מחללים את השבת, ודו"ק.

ב) והנה בשו"ע הרב (ס"ק ג') מבואר שגם בכאיב לי' טובא אין מחללין אא"כ יש מכה, ובמשנה ברורה לא מצריך מכה, וא"כ למעשה, בכאיב לי' טובא, כל שמסתפק אם יש שם מכה, מחללים גם להרב, כיון דהוי ספק פיקוח נפש, וכל הנפק"מ ביניהם יהי' באופן שידוע שאין שם מכה, כרם בקונטרס אחרון ליו"ד (סי' קפ"ז אות י"א) כתב הרב, שאם כאיב לי' טובא, לכו"ע מחללים, ועיי"ש דמשמע שאם כאיב לי' טובא אז בודאי יש מכה, ולפי זה עולה לנו דבכאיב לי' טובא לכו"ע מחללין, למר משום שבודאי יש מכה, ולמר משום דלא מצריך שיהיה שם מכה [והיינו להמשנה ברורה בחלה כל גופו, ולרוב הפוסקים אף אם לא חלה כל גופו].

ובאופן שדינו בחולה שיש בו סכנה, אם מחללים ע"י ישראל, הבאנו את המשנה ברורה דהיינו דוקא לרפאותו, ולא להוציא את השן, דהוצאת השן אינה רפואה ידועה [ראולי ישאר בסכנה גם אחר הוצאתה], וגם חיישינן להמהרש"ל [שהביא הס"ז] שיש בזה חשש סכנה, אבל להפרמ"ג הנ"ל בפיקוח נפש שרי לישראל גם להוציא שן עיי"ש. ולמעשה, כתבו פוסקי זמנינו [ע' בשבט הלוי הנ"ל, ובשש"כ (פרק ל"ד הערה ל"ו) בשם הגרשו"א ז"ל, ובס' נשמת אברהם (סי' שכ"ח

שם) שהיום הוצאת השן היא רפואה ידועה וגם אין בה סכנה, ולדבריהם גם להמשנה ברורה היה מותר להוציא את השן ע"י ישראל, אלא שבהרבה מקרים יאמרו הרופאים שאפשר לצאת מן הסכנה ע"י רפואות שאין בהם חילול שבת בלקחת אנטיביוטיק, ובכהאי גוונא, כיון דליכא סכנה הדורשת רפואה תיכף בשבת, לכו"ע אסור לחלל את שבת ע"י ישראל, ודינו כחולה שאין בו סכנה, שנבאר עתה מתי שרי לחלל ע"י עכו"ם.

ג) והנה אם לא כאיב לי' טובא, אז בודאי אינו חולה שיש בו סכנה, ובחולה שאין בו סכנה, הבאנו דעת הפרמ"ג דבעינן שגם יחלה כל גופו או שיפול למשכב כדי להתיר לו להתרפאות או לומר לא"י להוציא את השן, וגם המשנה ברורה דמוקי דברי הרמ"א בחולה שיש בו סכנה, מורה דבחולה שאין בו סכנה שרי אמירה לנכרי [עיי"ש בביה"ל, ואפילו באיסור תורה שרי כדמפורש בשו"ע שם בסעיף י"ז], וא"כ בחולה שאין בו סכנה, [שחלה כל גופו או שנפל למשכב], מותר לומר לא"י להוציא את שינו. ולאור כל הנ"ל נבוא עתה לעיין אודות שאלתינו, מה הדין כשמצטער אבל לא חלה כל גופו ולא נפל למשכב, שאינו נדון כחולה שאין בו סכנה, האם מותר לומר לא"י להוציא את שינו.

והנה הבאנו דאמירה לעכו"ם כמקצת חולי אסורה באיסור דאורייתא (כדאיתא בשו"ע הנ"ל דלא הותר אלא בחולה שאין בו סכנה). אבל באיסור דרבנן, גם במקצת חולי הותרה אמירה לעכו"ם, כדאי' בס' ש"ז (סעיף ה'), ונרון שאלתינו הוא מקצת חולי, וא"כ יש לבאר אם הוצאת השן היא איסור תורה או דרבנן.

ד) תחילה נעיין בעצם האיסור של חבלה, ומשם נבוא לדין הוצאת שן, דהנה, כתב המג"א בסימן שט"ז (סוס"ק ט"ו) וז"ל, ונראה לי דחובל לרפואה חייב לכו"ע עיין סי' שכ"ח עכ"ל, והי' אפשר לפרש את כונתו דמיירי רק במקוץ דם שרוצה בהוצאת הדם, ולא כנגון מוציא שן שאינו רוצה בהוצאת הדם, אבל בס' שכ"ח (ס"ק ג') כתב וז"ל, הוצאת שן מלאכה דאורייתא דהא חובל לרפואה. ומבואר שהדין שזה גם לגבי הוצאת שן, (וזה לכאורה כונתו במה שבסימן שט"ז ציין לעיין בסימן שכ"ח), הרי לנו כמג"א שיש איסור תורה בהוצאת השן. אבל רבו הפוסקים שחלקו בזה על המג"א, וסוברים שאין בהוצאת שן אלא איסור דרבנן, ונסדר בזה תחלה את דברי רבותינו ז"ל עם קצת משא ומתן בביאור כונתם.

כתב הרמב"ם בפרק ח' מהלכות שבת (ה"ז וה"ח) וז"ל, הדרש כנרונות חייב וכו' והמפרק הרי היא תולדת הדרש וחייב, וכן החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק והוא שיהיה צריך לדם שיצא מן החבורה אבל אם נתכוין להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל, כמה דברים אמורים, בחובל בבהמה וכו', אבל החובל בחבירו אע"פ שנתכוון להזיק חייב מפני נחת רוחו שהרי נתקדרה דעתו וכו' והרי הוא כמתקן עכ"ל, חזינן בדבריו, שחובל בחיובו משום מפרק, ושפוסק כרבי יהודה (שבת ק"ו ע"א) דמקלקל בחבורה פטור, ולכן אינו חייב אא"כ הוא מתקן, והיינו בבהמה בצריך להדם, ובאדם בכל גווני, כיון שקירור דעתו נחשב לו למתקן, ודעת הראב"ד שם היא, שגם החובל באדם פטור כשכונתו להזיק, וביאר המגיד משנה,

דכיון שעושה איסור לא מקרי מתקן, אבל אם אינו עושה איסור מודה הראב"ד שחייב, עיי"ש. ורבו הראשונים הסוברים דחובל אין חיובו משום מפרק אלא משום נטילת נשמה, [רש"י תוס' רמב"ן רשב"א ריטב"א ומאירי, הובא בדריהם בביה"ל סי' שט"ז סעיף ח' עיי"ש], וכונתם משום נטילת החיות שיצא, ולא משום מה שמחליש הגוף בחסרון אותו דם, כמש"כ תוס' (שבת ע"ה ע"א ד"ה כו), וחובל דחובל, הוא לדידהו בכל שהו (עיין אור שמח פ"ח ה"א מהל' שבת), ולהרמב"ם שחיובו משום מפרק, אינו חייב עד שיוציא כגרוגרת.

ונבאר עתה מה היא מלאכת החבלה בהוצאת השן, האם היא עצם הוצאת השן, או שעצם הוצאת השן לא נחשב לחובל, והחיוב חובל הוא מה שבהוצאת השן יוצא בפסיק רישא גם דם. והנה מהביאור הלכה (סי' שט"ז ושכ"ח שם) מתבאר דפשיטא ל' שהמלאכה אינה הוצאת גוף השן אלא מה שבפס"ר יוצא גם דם, ולאור הבנתו דחה את דברי המג"א [שהבין שיש מלאכה דאורייתא בהוצאת השן], דכיון שאינו מכוין אלא להוציא את השן ולא להוציא את הדם, ואף שבפס"ר הדם ממילא קאתי, לא איכפת ל', א"כ דינו כפסיק רישא דלא ניחא ל', שאיסורו אינו אלא מדרבנן, ולכן מסיק הביה"ל לדינא, דאין בהוצאת שן אלא איסור דרבנן. [אמנם לרבי שמעון (שבת ק"ו ע"א) דמקלקל בחבורה חייב, וביארו התוס' (כתובות ה' ע"ב ד"ה את"ל) דלגבי חבלה לא בעינן מלאכת מחשבת. [וביארזו בזה גם הא דאיתא בכריתות (י"ט ע"א) דלר"ש שמקלקל בחבורה חייב, גם מתעסק בחבורה חייב, משום דכל הפטור של מתעסק הוא משום מלאכת מחשבת, ובחובל לא בעינן מלאכת מחשבת], לדיד', אם נימא דפסיק רישא דלא ניחא ל' הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, י"ל כמו שכתב הגר"א (או"ח סו"ס של"א) דבחובל, גם מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, [כי גם פטורא דמלאכה שאצל"ג, הוא מטעם מלאכת מחשבת, ואם בחבלה לא בעינן מלאכת מחשבת, ממילא מלאכה שאצל"ג חייב], ולדיד' הוי הוצאת שן איסור דאורייתא מחמת הנטילת נשמה של דם היוצא, אבל לרבי יהודה דמקלקל בחבורה פטור, ונקטינן בזה כוותי' כמשנ"ת לעיל מהרמב"ם, ולפי מה דקיי"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, אין בהוצאת שן אלא איסור דרבנן].

ולאור זה מורה הביאור הלכה, שע"י אינו יהודי אפשר דיש להקל אף באינו חולה כל גופו עכ"ל. וכונתו, דכיון שאין כאן אלא איסור דרבנן, ממילא חל דין הנ"ל שגם במקצת חולי הותרה אמירה לעכו"ם, ולא כמו שעולה בשיטת המג"א שיש בהוצאת השן איסור תורה, ולדיד' לא הותרה אמירה לעכו"ם בהוצאת שן אלא א"כ הוא חולה שאין בו סכנה [דהיינו שחלה כל גופו, או נפל למשכב].

גם בשו"ע הרב (סי' שכ"ח ס"ק ג') כתב [בסוגריים], דלהאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה אינה אסורה אלא מדרבנן, מותר להוציא שן ע"י נכרי אף אם לא חלה כל גופו עיי"ש, ומבואר שסובר דהמלאכה היא מה שגורם לדם לצאת, ולא הוצאת עצם השן, ולכן כותב דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ומדבריו משמע קצת שגם המג"א מסכים לזה, שהרי העתיק תחילה את דברי המג"א, ומסיים

שלמ"ד מלאכה שאצל"ג פטור, שרי אמירה לעכו"ם, ומשמע שהמג"א קאי למ"ד מלאכה שאצל"ג חייב, [ולפי"ז מה שהמג"א כותב דהוי דאורייתא, הוא רק למ"ד משאצל"ג חייב, ובאמת, לפי מה שאבאר בס"ד לקמן בענין מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהרמ"א לא הכריע כלל דמלאכה שאינה צריכה לגופה שרי במקום צער, משום שמסתפק אם קיי"ל לדינא כהטור (סו"ס של"ד) שפסק כר"ש דמלאכה שאצל"ג פטור, או כהרמב"ם שפסק כרבי יהודה דמלאכה שאצל"ג חייב, א"כ בודאי ניתן לומר שביאור הרמ"א שעליו משתעי המג"א, עולה למ"ד מלאכה שאצל"ג חייב], אבל מהמשנה ברורה מבואר שלמד דהמג"א הוא לכו"ע, וכן מבואר בחיי אדם (כלל ס"ט ס"ק י"א) שהעתיק את המג"א דהוצאת השן היא מלאכה דאורייתא, אף שפוסק דמלאכה שאצל"ג פטור. [אנב, מבואר מיני' ומהביה"ל הנ"ל, שגם בשבות של מלשאצל"ג נקטינן דשבות דשבות שרי בגווי דסי' ש"ז, ולא כדמשמע בתשו' הנרע"א (פסקים סי' י"ז)].

גם בספר מאמר מרכי (סי' שכ"ח ס"ק ג') הקשה על המג"א דהא הוי מלאכה שאצל"ג, ומיישב בשם ספר נזירות שמשון, דדינו כמפס מורסא, ואמנם השיג עליו דא"כ גם ע"י ישראל ה' מותר במקום צער דומיא דמפס מורסא, ויצא לחלק בין מפס מורסא להכא, אבל מסכים שאינו אלא מדרבנן עיי"ש, וחזוין דפשיטא ל' שהמלאכה אינה הוצאת עצם השן, אלא מה שהדם יוצא מאליו מחמת הוצאת השן, דלכן הוי דרבנן וכמשנ"ת.

והנה ידוע שיש דם בכל שן בריא, ודם זה נראה לעינים כשמפרדין את השן שהוציאו, והדם נכנס בשן דרך וריד קטן ששורשו בבשר שתחת השן, וכשעוקרין את השן ממילא חותכים אותו וריד, וזהו סיבת יציאת הדם מבשר השניים. וצריך לומר דפשיטא ל' להמשנ"ב, שהכאב והחולי לא בא מכח הדם אלא מחמת העצב או מחמת עצם השן, ואין שום צורך להוציא דם, אלא די להרופא לעקור את העצב או השן כדי לרפאות, ולכן, כיון שכונת הרופא היא על הוצאת העצב או השן בלבד ולא על הוצאת הדם, אין נד"ר דומה לשוחט שרוצה בנשילת הנשמה, כי כאן אינו מתכוין כלל להוציא דם, והוי מלאכה שאצל"ג, ודו"ק.

ברם ידוע דבזמנינו, רופא העוקר שן, מלומד לכיון בהדיא להוציא דם מהוריד הנחתך, דכיון שדם העליון שבפצע בא במגע עם הוזהמא שבפה, ואם לא יצא [עד שתחתיו יסתם], עלול להעביר ח"ו את הוזהמא לדם שבפנים, לכן יש צורך שאותו דם יצא, וממילא בזמנינו שכהיום רופאי שיניים מכוונים בהדיא להוציא דם, גם הביה"ל והרב יודו דהוי מלאכה שצריכה לגופה. ואפשר שלזה כוונת המג"א והפרמ"ג שהורו דהוצאת השן הוי מלאכה שצריכה לגופה, כי אולי נקטו כבר בזמנם שהרופא מכוין ורוצה בהדיא בהוצאת הדם, ועל כל פנים לפי המציאות של זמנינו, לכו"ע יש כאן איסור תורה, וממילא אם אין שם רק מקצת חולי, אסור לומר לא"י שיוציא את שינו, ודו"ק.

והנה בערוך השלחן (פ"ק כ"ג) כתב שיש בעקירת שן חיוב משום עוקר דבר מגידולו, דומה למה דאיתא בפרק שמונה שרצים (שבת ק"ז ע"ב) במושיט ידו

למען בהמה ודלדל עובר שבמעיה. [ולכא' לדבריו צ"ע למה לא קאמר הש"ס שם (ק"ו ע"א) דבמילה חייב משום עוקר דבר מגידולו, וראיתי באבני נזר (או"ח ח"א סי' קל"א אות ה') שנסתפק אם יש בעקירת שן מלאכת גזוז, ותו"ד הם שנוז לא שייך בחותך גופו, אלא שמסתפק אם שן מקרי גופו עיי"ש, ולדבריו ל"ק ממילה, דכיון דחותך מגופו לית ב' משום גזוז]. ברם בתהלה לדוד (סי' שכ"ח אות תקנ"ה) הוכיח שאין בזה משום עוקר דבר מגידולו, וכן במנחת חינוך (מוסד השבת מלאכת גזוז סי' י"ב אות ח') כתב דסברא היא שאין בחותך חתיכת בשר מגופו משום גזוז, כיון דאין דרך גזיזה בכך, ובשו"ת להורות נתן (ח"ט עמוד צ"א) פשיטא לי', שלפי זה גם שן שאין הדרך לגזוזה אין בעקירתה חיוב גזוז, עיי"ש.

והנה דברי הערוך השלחן אי אפשר להעמיס בכונת המג"א, שהרי תלה החיוב משום חובל לרפואה, ולא משום גזוז ועוקר דבר מגידולו או תולש, שחייבים אפי' באינו עוקר לרפואה.

והנה הגר"מ הלבירשטאם שליט"א דמו"ץ רקחל חסידי באבוב פק"ק, הקשה קושיא עצומה, למה הוצרך המג"א להתיר דוקא בנפל למשכב, דהיינו בחולה שאין בו סכנה, הא הוי פסיק רישא באמירה לעכו"ם, כי אין העכו"ם מכוין להרם, רק להשן, ותשתרי גם במקצת חולי, שהרי לא אמרינן פסיק רישא באמירה לעכו"ם (כמש"כ במג"א סו"ס רנ"ג), ואמנם, אם כונת המג"א היא, שהעוקר שן מכוון להוציא גם את הדרם שבשן, (וכמו שהבאנו סיוע מרופאי שיניים בזמנינו), אז אין כאן פסיק רישא, אלא "מכוין", אבל להביאור הלכה ולהרב, הסוברים שהרופא אינו מכוון להוציא דם, צע"ג למה לא התירו מפעם פסיק רישא באמירה לעכו"ם. [ולהערוך השלחן ג"כ ניחא, כי החיוב לדירי' הוא מכח הוצאת עצם השן ולא מחמת הדרם, ואין כאן פסיק רישא, אלא "מכוין", שהרי הוא מכוין להוציאה].

העולה לנו מכל הנ"ל, שהמג"א והערוך השלחן קבעו שהוצאת שן היא איסור דאורייתא, וכן דעת הפרמ"ג והשבילי דוד והחיי אדם [שכפל דבריו גם בנשמת אדם כלל ס"ט], וכן משמע בדעת תורה סי' שכ"ח ס"ג, שכתב דלהט"ז בסו"ס של"ו, יש בעקירת שן משום תולש, וקושיא דלעיל מפסיק רישא באמירה לעכו"ם מסייע להו, וגם בקיצור שלחן ערוך (סי' צ"ב סעיף ד') הצריך שיחלה בכל גופו כדי להתיר אמירה לעכו"ם, ומפורש כן באליה רבה (סי' שכ"ח שם), וכ"כ בהגהות ערך לחם [גרס' בסוף השו"ע], ואף המשנה ברורה שחולק עליהם, כתב דינו רק בלשון "אפשר" בלבד, וגם הרב נראה כמסתפק, כיון שכתב קולתו בסוגריים, ואמנם במאמר מרדכי חולק בפירוש על המג"א, ומתיר אמירה לעכו"ם גם במקצת חולי, וכוותי' נקטו כמה אחרונים ז"ל, ברם מבואר שרבותינו הנ"ל שאנו נגדרים אחר הוראתם, מחמירים, ולכן בדבר שהמג"א הא"ר הפרמ"ג החיי אדם הקיש"ע וסיעתם ז"ל מחמירים בפירוש, ובשו"ע הרב ובמשנ"ב אין הוראה ברורה נגדם, ובזמנינו שהרופאים מכוונים בהדיא להוציא דם, לכאורה מודים הרב והמשנ"ב והמאמר מרדכי, דהוי מלאכה שצריכה לגופה, א"כ בודאי שיש להחמיר ולאסור אמירה לעכו"ם במקצת חולי, כל שלא חלה כל גופו ולא נפל למשכב, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

תבא

וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך וגו', והיית דק למעלה ולא תהי' למטה. י"ל בזה, דהנה במשך הדורות מצינו שני אופנים איך אומות העולם באים להכיר גדלות הבורא ית"ש, האחד הוא, כשבני ישראל מתנהגים כשורה, ועושים באימה ובידאה רצון קונם, בקיום התורה ומצותי, ועי"ז זוכים שהקב"ה מנשא אותם ומגביה קרנם למעלה למעלה, אז מקנאים בהם אומות העולם, ואומרים הביטו וראו, כל מה שזכו בני ישראל להיות ברום המעלה, היא בשביל שעבדו את השי"ת כראוי. ואופן השני הוא, אם ח"ו בני ישראל אינם מתנהגים כשורה, ועוברים את פי ר', והקב"ה מענישם עד שיורדים רח"ל לדיומא התחתונה, אז יאמרו בגוים, מדוע עשה ד' ככה להענישם ולהשפילם יותר מכל העמים, אין זה כי אם בשביל שעזבו את ברית ד' אלקי אבותם וסרו מדרך התורה, על כן באה עליהם הצרה הזאת.

ויש לומר, שהתורה"ק באה כאן לבשר את בני ישראל, שהאומות יראו גדלות הבורא ב"ה, באופן הראשון, דהיינו על ידי רבותהון דישאל כשהולכים בדרך הישר והטוב. וזשה"כ, וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך, שכל העמים והשרים יראו עין בעין כי ד' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה, ויראו ממך, כל' שתפול עליהם אימתה ופחד, על ידך, וממשיך הכתוב, באיה אופן יהי' זה, והיית רק למעלה ולא תהי' למטה, שלא יכירו וידעו כל באי עולם מלכותו ית"ש, על ידי שתגיעו ח"ו לדיומא התחתונה, רק על ידי שתזכו להיות ברום המעלות, בזה יתגלה כבוד מלכות שמים בעולם, וראו כל אפסי ארץ כי ד' הוא האלקים אין עוד מלבדו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נצבים

והי' בשמעו את דברי האלה, והתברך בלבבו לאמור שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך וגו', לא יאבה ד' סלוח לו כי אז יעשן אף ד' וקנאתו באיש ההוא וגו' גפרית ומלח שריפה כל ארצה לא תזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב וגו'. י"ל הכוונה בפסוקים הללו, דאיתא במדרש, דורו של דוד היו בעלי תורה וצדיקים, רק היו דלשוּרין, על כן היו נופלים במלחמה, ודורו של אחאב היו רשעים אבל הי' שלום ביניהם, על כן היו נוצחים במלחמה. נמצא דע"י מדת השלום, זוכים להצלחה, אף כשאין בהם מעשים טובים. ואיתא במס' בבא מציעא (נ"ט ע"א) אמר רב פפא כד משלים שערי מכרד נקיש ואתי תיגרא בביתא. הרי דחוסר לחם, גורם מחלוקת. ועפ"י יובן היטב המשך הפסוקים, והתברך בלבבו לאמור שלום יהי' לי, היינו שיחשוב האדם בלבבו, אם רק יהי' שלום ושלחה בארמנותי, או בשרירות לבי אלך, שהותרה הרצועה ח"ו, ואעשה מה שלכי חפץ, שהרי מדת השלום תגין

בעדי, על זה אמרה התורה"ק, כי אז יעשן אף ד' וקנאתו באיש ההוא וגו', לא תזרע ולא תצמיח וגו', וממילא יהי' רעב בארץ, וכאשר משלים שערי מכרא נקיש ואתי תיגדי בביתא, וממילא יתעורר המחלוקת, ושוב לא יהי' מה שיגין בעדו. (הגאון מוה"ר משה קרעמער אבד"ק ווילנא זצ"ל)

ראש השנה

בתפלת מוסף לראש השנה. באין מליץ מול מגיד פשע, תגיד לעקב דבר חוק ומשפט, וצדקנו במשפט המלך המשפט. י"ל הכוונה בהקדם מה שהביא האלשיך הק' בפרשת נח בשם גדול אחד לפרש הפסוק בפרשת תשא, ויגחם ד' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו, כי דרך אב הרחמן, אם יחרה אפו על בנו, אז עד שלא הוציא בשפתיו דברי כעס, לבו בוער כאש, אך אם בשעת כעס מפליג בדברים נגד בנו, באומרו הנה אהרונ ואשמיד ואאבד, וכיוצא בזה דברים חריפים, אז ישקוט כעס וחמתו שכבה, שהרי הטיל כל כעסו בדיבור, והרי הוא כאילו כבר עשהו. וזשה"כ, ויגחם ד' על הרעה, ובאיה אופן, אשר דיבר לעשות לעמו, ובמה שדיבר, שפך כל חמתו בהדיבור, והוסר החרון אף, שלא יצא בפועל ממש ח"ו, עכ"ד.

וזה שאנו אומרים, באין מליץ מול מגיד פשע, מחמת שאין מי שיהי' סניגור נגד המקטריגים, כי גדול עונינו מנשוא ח"ו, על כן בקשתינו, תגיד לעקב דבר חוק ומשפט, שהקב"ה יגיד בדיבור את דבר המשפט על כנסת ישראל, ועי"ז ישקוט כעסו כביכול, וצדקנו במשפט המלך המשפט, ללמוד זכות עלינו ולהוציא לצדק דיננו.

(הגאון מוה"ר יונה מלוברשוב אבד"ק לובמלא זצ"ל)

האזינו

יערוף כמטר לקחי. ודרשו בילקוט (תהלים ס"ח), אין עריפה אלא הריגה שנא' ועדפו את העגלה, ואין לקח אלא תורה שנא' כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעוּבו. ויש לומר כוונה בזה, דהנה אמרו חכמו"ל (קידושין ל' ע"ב) אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח שנאמר אבנים שחקו מים. הרי שעל ידי התורה"ק שנמשלה למים, יכולים להתגבר על היצר הרע ולהורגו עד שיהא נימוח כמים. וזשה"כ, יערוף, שיוצו בני ישראל לערוף ולהרוג את היצר הרע, ואיך נעשה זה, ע"ז קאמר, כמטר לקחי, שהתורה נמשלה למים ולמטר, ולפיכך אף אם היצו"ר הוא חזק כאבן, מ"מ ע"י לימוד התורה"ק, יהא נימוח כמים הנגרים ארצה. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(א) הובא בשמו בספר ראש יוסף על אגרות הש"ס (קטן תע"ז) מאת חתנו הגאון מוה"ר יוסף אבד"ק סעלץ זצ"ל, ברף ט' ע"א.

(ב) הובא בשמו בספר תורת משה (נאוידוואהר תקמ"ו), ברף ל"א ע"א.

יום הכיפורים

מערב עד ערב תשבתו שבתכם (ויקרא כ"ג). יש לומר כוונה בזה, דהנה מלחמת היצר, היא מלחמה תמידית, ואף אם זוכה האדם לנצחו, היצירה לא ישקוט ולא ינוח, ותמיד בא אל האדם בפנים חדשות, עד שאין מכירים אותו, ואף אם מכירים אותו, בא בחלקלקות לשונו לצוד את האדם ברשתו, על כן מוטל על האדם להשגיח תמיד על זה, מיום בוא האדם על הארמה עד שתצא רוחו וישוב לארמיתו, וכמו שעבודת יצר הרע היא לשבות את האדם ולהסיריו לכל יעשה את מצות ד', כן חיוב מוטל על האדם תמיד, להשבית את יצרו ולהפך את מחשבתו הרעה. והנה האדם מרם הוולדו, שוכן בחושך ואפילה בכסן אמו, וכן בעת הגיע קיצו, ינוח על משכבו בקברו בחושך וצלמות. וזשה"כ, מערב עד ערב, כלו', מן היום אשר יצאתם מבטן אמכם המכונה ערב, עד יום ביאתם אל הקבר המכונה ג"כ בשם ערב, תשבתו שבתכם, מוטל עליכם להשבית ולבקר את היצירה, הרוצה להשבית ולהפריע אתכם מלקיים את מצות ד'.

(הנאון מוה"ר מאיר אלמאשד אבד"ק מאסערסדארף זצ"ל)

ג) הובא בשמו בספר תורת משה נתן עה"ת (כוראפעסט תרפ"ג) מאת נכדו הנאון מוה"ר משה נתן נטע הלוי יונגרייז אבד"ק טיטאפירעד זצ"ל, (בפרשת בשלח).

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרב יעקב פריץ פרידמאן שליט"א

רב דקהל כתר תורה

ולבניו האחים היקרים

מו"ה יהוסף ישראל צבי נ"י, מו"ה יצחק אייזיק נ"י,

מו"ה דוד ארי' נ"י, ומו"ה ישכר בעריש נ"י,

בהלקח מאתם בני-אחיהם

האברך היקר והנעלה מו"ה מרדכי פרידמאן ע"ה

מירושלים עיה"ק

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

תמיהות וישובים

תמי בפירש"י במס' ע"ז

במס' עבודה זרה דף מ"ד ע"א ברש"י ר"ה ויוציאו את בן המלך, ביואש כתיב, כבן אמציה שהחביאה אותו אחותו כשהרגה עתלי' את כל ודע המלוכה וכו'. והנה מוכן לכאורה מדברי רש"י הללו, שיואש ה' בן אמציה, ואחותו החביאה אותו. ויש לתמוה דהלא מקרא מלא דיבר הכתוב במלכים ב' י"א פסוק ב', ותקח יהושבע בת המלך יורם אחות אחיזה, את יואש בן אחיזה ותגנוב אותו וגו', הרי לך בעליל שיואש ה' בן אחיזה, ודודתו החביאה אותו. וכן הוא מפורש בדברי הימים ב', פכ"ב. (וכבר פניתי ללומדים ולא הבינוה, וליודעים ולא ידעוה, ומצוה גדולה ליישב).

משה דוד אהרן יאקאבאוויטש
ברוקלין, ניו יארק

הערה בדברי הגאון בעל צפנת פענח

בספר מכתבי תורה [חליפת מכתבים בין הגאון האדיר בעל צפנת פענח וצ"ל, והג"ר מרדכי קאלינא ז"ל מווארשא], במכתב ב' בר"ה כנרר, כתב הגאון מראגאטשאווי לחדש, דבקיום מצות סוכה יש שני גדרים, א' מה שאסור לאכול חוץ לסוכה, והב' מה שצריך כל אחד מישראל לקבוע לעצמו סוכה משלו. ועפ"י כתב שם לבאר לשון הרמב"ם בהל' סוכה פרק ה' הלכה כ"ה, שכתב לגבי סוכה שאולה, שהיא "כשירה", וכן לגבי מי שתקף על חבירו והוציאו מסוכתו וגולה וישב בה, כתב שהיא "כשירה", אבל גבי סוכה שנעשה מעצים נוזלים, כתב הרמב"ם ד, יצא ידי חובתו, ולכאורה אינו מוכן החילוק בין הלשונות שנקט. אבל לפי הג"ל, יש לומר דהיינו טעמא דנקט הרמב"ם הלשון "כשירה" גבי סוכה שאולה וגבי סוכה נוזלה, דרצה לומר, דאם אכל בסוכה כזו, אין הכי נמי דלא אכל חוץ סוכה, אבל ידי חובת סוכה לא יצא, כיון שלא ה' הסוכה שלו, אמנם גבי הגזול עצים, שפיר נקט, יצא ידי חובתו, משום דהתם, בנוסף להא דלא אכל חוץ לסוכה, גם ידי חובת סוכה יצא, עיי"ש שקיצר בדבריו כדרכו.

וצ"ע, דהמעייין בדברי הרמב"ם יראה, דנקט הלשון "יצא" גם אצל תקף על חבירו והוציאו מסוכתו, דזה לשון הרמב"ם שם, סוכה שאולה כשירה, וכן הגזולה כשירה, כיצד, אם תקף על חבירו והוציאו מסוכתו וגולה וישב בה, יצא וכו', ואם גזל עצים ועשה מהן סוכה יצא, עכ"ל.

ישע"י ציטראנענבוים
ברוקלין, ניו יארק

דקדוקי סופרים

בספר מחזיק ברכה על יורה דעה סי' א' אות ד', הביא כי בספר מראה הכהן על מס' זבחים, הביא קושיא בשם ספר טעם מן, וכתב, "ולא ידעתי מה הוא". - הכוונה היא, על ספר "עמק הלכה וטעם מן" שנרפס בפפ"א בשנת תצ"ט לפ"ק, החידושי שמעתתא נקראים בשם "עמק הלכה", ומולי דאגרתא נקראים בשם "טעם מן".

בחידושי חתם סופר על מס' חולין ברף ק"ד ע"ב (בר"ה והנה) הביא בשם "ספר מערבי". ובספר פרדס יוסף החדש בפרשת ראה (עמוד תקנ"א) כתב על זה, צ"ב מהו הכוונה. - הכוונה היא על ספר "מזרחי ומערבי" שנרפס בפראג בשנת תקנ"ג לפ"ק. הספר מיוסד על ספר המזרחי להרא"ם, חלק "מזרחי" הוא לכאר דברי המזרחי, וחלק "מערבי" הוא ליישב קושיות של הרא"ם.

בספר הגהות מהרש"ם על הש"ס, במס' פסחים רף כ"א ד"ה רתניא, כתב: עי' פורת יוסף להפמ"ג. - ברור שזהו טעות הדפוס, כי הגאון בעל פרי מגדים לא חיבר ספר בשם "פורת יוסף", כי אם "ראש יוסף".

בספר עין הרועים על כללי הש"ס להגאון מהרש"ם מברעזאן זצ"ל, במערכת ט' אות ג', הובא בשם שו"ת ציני הר הברזל. - לא נרפס מעולם ספר בשם ציני הר הברזל, ובמח ה' כתוב צה"ב, והכוונה על שו"ת צלעות הבית אשר בסוף ספר בית מאיר על שו"ע אהע"ז.

בספר דברי שאול על התורה (מהדו"ת) בפרשת תרומה ר"ה אבנו שוהם, כתב: בספר עת רצון מהגאון מו"ה נפתלי הירץ שפיץ שנרפס בפפ"מ בשנת עת רצון. - שם הספר אינו "עת רצון", כי אם "מלא רצון", ונרפס בפפ"מ בשנת ת"ע לפ"ק.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. אור ליום ה' במדבר מ"ד למב"י תשנ"ו לפ"ק פה מאנסי נ. י.

אל מע"ב עורכי ונופדי הכרם אשר לשלמה הע"י.

אציע בזה הערה אחת בדברי מרן החתם סופר בתשובותיו. - בשו"ת חת"ס חלק ו' סי' צ"ח (ביאור הסוגיא אי יש תחומין למעלה מיו"ד), כתב בא"ד: וכיון שהגחנו ששכבת גופו של אליהו כנן ערן התחתון, ונהר יוצא מערן והי' לר' דאשים, וכל הנחלים הולכים אל הים ומהים אל הנהרות נחלי מים, א"כ יכול אליהו לבוא בשכבת ויו"ט ביאורים של מים, אלא הש"ס עסיק ובא בכיאת אליהו למקום לשכבת הגזית בירושלים וכו', ובירושלים, מיום שסתם חוקי' מי גיחון, אין שם נהר, אלא מי שילוח ועין עיטם שאינם נמשכים מהים כנהרות הגדולות, אלא מי קיבוץ מההרים וכו', ע"כ קשה להו איך אתא בשכבת וכו', עכ"ל.

וצ"ב מדברי רש"י ברכות דף י' ע"ב (הובא בתויו"ט פסחים פ"ד מ"ט), על הגמרא, סתם מי גיחון ולא הורד לו, פירש"י, סתם מי גיחון מי שילוח בדברי הימים (ב, ל"ב) וכו', ולא זהו גיחון הנהר הגדול, דהוא לא בא"י הוא, אלא מעיין קפן הוא סמוך לירושלים, שנאמר והורדתם אותו אל גיחון (מ"א, א'), ומתרגמינן, ותחתון תיהא לשילוחא, עכ"ל רש"י. ואף אם אין כונת מרן החת"ס לומר שגיחון בירושלים היינו גיחון היוצא מערן, אלא דער שסתם חוקי' מי גיחון, הי' שם נהר מחובר לים, ועי"ז יש לו קשר עד הנהר היוצא מערן, הרי רש"י פו', שגיחון הוא מעיין קפן סמוך לירושלים, משמע שאינו נהר.

ואפשר ליישב, שעד שסתמי' חוקי', הי' המעיין הנובע סמוך לירושלים. הולך ובא עד הים הגדול, וחוקי' סתמי' שלא יצא חוץ לעיר, ונפסק הקשר שלו עם הים.

אהרן יעקב ישראל ישרון כהנא

מאנסי, ניו יארק

ב"ה.

לכבוד חברי מערכת ה"כרם שלמה" הי"ו.

(א) בקובץ קס"ה (עמוד נ"ז אות י"ט) הובא דברי החמדת ישראל, בהא דעקרו חכמים מצוה משום גזירה שמא יעבירונו, שהיא דוקא במצות דאינן נוהגות בנשים, וממילא לא נעקרו, דעיינן נשאר חלק הלימוד, את"ד. - וצ"ע ממצות קריאת המגילה, דנשים ג"כ מחויבות בה, וכשחל ט"ו בשבת אין קורין בו המגילה. - ואולי מפעם זה באמת תיקנו חכמים לקרות המגילה ביום ו', וצ"ע.

(ב) בקובץ קע"א (עמוד ס"ב אות ו') הביא שם המחלוקת אי אמדינן כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה גם בשאר מצות התורה, והביא מהשל"ה הק' שהוא דק בקרבנות. - עי' באל"י רבה סי' ש' סק"א, שהביא מהשל"ה הק' דמי שמתענה כמ"ש כגון שמפסיק מבע"י ללמוד המאמרים ודינים המוזכרים בסעודה ע"ש, וצ"ע.

(ג) בשו"ת חתם סופר חו"מ סי' קפ"א (בר"ה עור) תמה על המהרש"ל כספרו ים של שלמה במס' ב"ק פרק ח' סי' מ"ו, שכתב דאם אחד אומר על חבירו שאכותיו היו ממזרים יכול לדחות דעל אמו נתכוון, ואם יבוא משום אמו, יאמר על אביו נתכוון, וזיל הכא קמרחי לי', באופן שאין כאן פגם על משפחה ידועה. ועל זה הקשה החת"ס מהמרדש שאמר

הקב"ה למרע"ה שקרא לבני אכות, תרבות אנשים חסאים, וקשה דלפי המהרש"ל רמצי למדחי ולומר, דלא לכך נתכוונתי, א"כ מכ"ש הכא דהי' מרע"ה יכול להתנצל ולומר לאכותיהם של אלו נתכוונתי, שהם דור הראשון של מדבר שמתו, שבאמת פשטות כוונתו עליהם היתה, כמבואר בקרא להדיא, ואפ"ה נענש, מפני שעכ"פ הי' משמע שעל כל אכותיהם אפילו האכות הראשונים נמי נתכוון וכו', עכ"ל.

ויש להעיר שבאמת כתב כן המהרש"ל בעצמו, שם לעיל בס' מ"ב ח"ל, ומשה נענש כמה שאמר קמתם תחת אכותיכם תרבות אנשים חסאים, שאמר לו הקב"ה למשה אם הם חסאים, אכותיהם אברהם יצחק ויעקב מה חסאו וכו', ומסתמא דעתו הי' על אכותיהם הרשעים, מ"מ נענש, שלא הי' נזהר ורק בלשונו וכו', עכ"ל. הרי שהוא בעצמו כבר נתעורר בזה, רצ"ע.

הילל צוקער
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. יום ז'ך ניסן י"ב למסמנים תשנ"ז לפ"ק.

שו"ר לכבוד מערכת, "כרם שלמה".

הנני בזה להעיר איזה הערות בקובצים דהאי שתא, וזה החלי בעזהש"ת.
(א) בקובץ קפ"ד עמוד נ"א אות ב' הביא מו"ר הגה"ח ר' נחום מאיר גערמאן שליט"א, מחלוקת אחרונים, אם מענישים רק על כ' פעמים הראשונים מכל חטא או גם על השלישי.
- הנה מצאתי חירוש בספר מתן שכרן של מצוות (להפמ"ג) חקירה א' דף ר', ח"ל, היצ"ד השלישי רע מכולם כי ע"י עבירה שעשה ברא משחית, עבירה גוררת עבירה כיוצא בה שעשאה ומכריחו לכך, וכמעט בסלה הבחירה באותו עון, ולפיכך, יש לומר שאין החוטא מחויב לעשות תשובה על חטא כי אם פעם א' אפי' חטא אותו מאה פעמים, עי' בס' דעת חכמה בשער התשובה פ"ב דף כ"ג עמוד ג"ד, ושל"ה מחמיר ביותר, כ' פעמים די על כל חטא כי עבר ושנה נעשה לו כהיתר, והוא ו"ל כתב שלשה פעמים, "ולרעתי פעם א' די, למשל חטא בחלב מאה פעמים, וכן כרם ונכילה כל אחר כמה פעמים, די על כל אחד פעם א' כאמור, עכ"ל. וכופל דעתו שם בע"ב, "שדי לחזור כתשובה פעם א' על כל חטא, עיי"ש.

(ב) בקובץ קפ"ה עמוד נ"ח, בהערת מו"ר הגה"ח ר' נחום מאיר גערמאן שליט"א ר"מ כמתיבתא עץ חיים דבאכוב, שיש מחלוקת בהא דאמרינן כל העוסק בתורה עולה כאילו הקריב עולה, אי דבר זה שייך רק בקרבנות או אף בשאר מצוות התורה. - עי' באוה"ח הק' פרשת ראה (י"ב, כ"ח) שכתב בזה"ל, על דרך אומרו ושלמה פרים שפתינו, והנה לפי שאמר שמור וגו' את כל הדברים, ודבר זה מן הנמנע שיכול האדם לקיים כל הדברים וכו', וכנגד מ"ע אמר ושמעת, פירוש יקיים המצוות בלימוד שמיעתה כפה, ובוה נחשב עליך כאילו באה לידך וקיימת אותה, ומעתה יכול לשמור ולעשות את כל הדברים, עכ"ל. הרי דשייך בכל מצוות התורה, וכן הביא בספר מחזה אברהם על הגש"פ (להנה"ק ר' אביש'ל פראנקפורטר ז"ע) עמוד כ"ג בשם ספר מתת י"ה, וכן הביא בשו"ת גנוי יוסף סי' נ"ה, ובשו"ת ויצבר יוסף סי' פ"ב אות ד', בשם הנועם מגדים, (ואני לא מצאתי שם). אמנם מצאתי בספר ויגד משה הל' פסח סי' י"ט אות י"ד בסופו, בשם הגדה דברי נגידים שכתב בזה"ל, ועל כן אנו מצדינו נותנים עוז לזה בשיח שפתינו באמירת ההגדה וכו' ושלמה פרים שפתינו בתורה ותפלה, לכל דבר הנפסק מאתנו על ידי חורבן בית מקדשינו, עכ"ל.

(ג) שם בעמוד נ"ט אות ה', לנבי שנים שנשתתפו בעבירות, בקנין ושומר שותפות, הביא מעשה ששחק המת שאין בזה כלום, ומספר אנרת הפיול הביא מעשה להיפוך, שהמת הורה לו על זה. - הנה שמעתי זה כמה מפ"ק מרן ארומ"ר הנה"ק עט"ר שליט"א, מעשה שהי' אצל הה"ק הר"ר וזשא וי"ע, ואכ"מ להאריך כל פרטי המעשה, אבל תוכן הנוגע לעניינינו הוא, שהה"ק הנ"ל, החזיר בעל עבירה גדול בתשובה, והבעל עבירה לא רצה לחזור בתשובה, כי חשב שאברה תקוותו ח"ו מגודל עוונותיו, עד שהבטיח לו הה"ק הנ"ל שמקבל על עצמו כל עוונותיו, ואז הסכים לחזור בתשובה, וכשבא הה"ק הנ"ל אצל אחיו הה"ק הר"ר אלימלך וי"ע, תיכף צעק מה קרה לך וזשא אחי, מה עשית? כי ראה עליו כל העבירות של האיש ההוא. ואחר שסיפר לו כל המעשה הנ"ל, הלך הה"ק עם אחיו למקוה ועזר לו בזה, ואח"כ בקש הרה"ק ר"ר אלימלך וי"ע מאחיו הה"ק ר"ר וזשא וי"ע שלא יעשה כן לפעם אחרת ח"ו כי אינו יודע אם יוכל לתקנו עוד הפעם, ע"כ תוכן המעשה. וזה כמה שנים שהי' קשה לי על עובדא זו, כי ראיתי בהרבה שו"ת האחרונים, כמו שו"ת מחנה חיים ח"ב חו"מ סי' כ', ושו"ת משיב דבר ח"ג סי' י"ד (לנבי קנין במצוות), ושו"ת כנף רננה אור"ח סי' ס"ג, ובשו"ת נגזי יוסף סי' ס"ה הביא תשו' שאילת שלום ותשו' קרית ארבע, עיי"ש שהעתיק לשונם, וגם בשו"ת אמרי בינה יו"ד סי' י"ג, שכולם כתבו שאין בזה כלום, כי כלום זה נהנה זה נתחייב, וכתוב צדקת הצדיק עליו תהי' ורשעת הרשע וכו', ועוד מעמים, יעוי"ש היסב בכל הנ"ל.

ובתחילת רציתי לומר דאע"ג דבעצם הקנין לא חל, אמנם כמוש"כ כמה מהאחרונים הנ"ל שאף שהקנין לא חל, עכ"ז עונו גדול, כי זלזל ח"ו בכבוד שמים שרצה לקנות העבירות (או למכור המצוות), יעוי"ש בלשונם. אמנם באמת זה דוחק, כי הרי הרה"ק הר"ר וי"ע אף שקיבל על עצמו העבירות, אבל ח"ו לא זלזל בכבוד שמים, דהרי אדרבה עשה זאת רק לטובה כדי לקרב נפש ישראל לאביו שבשמים, ואולי לגודל קדושת הרה"ק הר"ר וי"ע נחשב גם זה לפנם, ועדיין צ"ע.

ובכחצי להצדיק את הצדיק דמעיכרא, עיינתי בזה ומצאתי במהרש"ם ח"ג סי' קנ"א (קצת מתשובה זו מוכח בנגזי יוסף הנ"ל), דאף דגראה רעתו דס"ל דאינו חל, אמנם כתב שם בזה"ל, אבל מ"מ נראה פשוט דלא גרע מרין ערבות הנ"ל (יעוי"ש קודם לזה) ומי יודע אם אולי ירצו מן השמים להפדע מן הערב עכ"ל, ואח"כ מצאתי בס' שולחן מלכים על קישו"ע עמוד רנ"ז בשלום ואמת אות נ"א, שהביא שבקובץ הבאר הביא מהנאון מהו' יקותיאל הלוי מונץ אבד"ק קראסניבראד ז"ל, שבא לפניו ד"ת, שאיש אחד לקח מחבירו כל העבירות שעשה בעד סכום רב, בכדי להשיא בתו הכוננת שהי' עני גדול ל"ע, ומחמת שהי' הלוקח יר"ש, נתיישב ברעתו אח"כ והתחרט, ודצה לחזור מהקנין, ופסק שאילו הי' מוכר לו המצוות הי' ביכולתו לחזור, כיון שהמצוות המה רוחניות ודבר שאין בו ממש, אבל עבירות המה דברים גשמיים והמכר קיים, ונתן סדר תיקונים להקונה לתקן חטא חבירו, עכ"ד. ועיי"ש בשולחן מלכים שמבאר החילוק בין מצוה לעבירה. עכ"פ מצאנו בזה מחלוקת, ודי בזה כדי יישוב, ודו"ק.

(ד) בקובץ קפ"ז עמוד ס' אות כ"ה, הביא מס' סדר הדורות בשם מדרש אנכיר שכל הגוללים עד נח היו ידיהם ארוקות כלי פירוד אצבעות. - מדרש אנכיר זה הובא שם בספר פענח רזא פ' בראשית ובילקוט ראובני שם, ובפי' ברית עולם (להחידא ז"ל) על ספר חסידים סי' ע"ב.

(ה) שם אות כ"ו, הביא מספר כל בו ומספר מושב זקנים, מענין נענוע הגוף והראש בשעת לימוד התורה, שנאמר וירא העם וינועו. - יש להוסיף על זה משי"ב בספר משמדת אלעזר (מהנאון ר' שאל בראך זצ"ל) במאמר אור עולם אות כ' בשם ספר צרור המור פרשת צו (לא מצאתי שם, ומצאתיו בפרשת יתרו) בשם הוזה"ק בזה"ל, ששאל עכו"ם א' את ר"א

ב"ר שמעון, מה הטעם שכל איש ישראל בעת עסקו בתורה או בתפילה גופו מתנועע, והוא באמת דבר שלא שער היום כן הוא שכמעט אי אפשר לעסוק בתורה או תפלה בלי תנועות גופו, והשיב כי נר ה' נשמת אדם והוא כמו להב האש שמתנועע תמיד בעת שנוגנים שמן לתוך הנר, וכן בשעה שאדם עוסק בדבר מצוה נתלהב נשמתו בתוכו, וזה גורם גם תנועות הגוף, ומעתה מובן, כשזכו ישראל בעת קבלת התורה לקבל פני השכינה, נתלהב נשמתם בקרשה גדולה עד שגם בגופם נראה תנועה, וז"ש וינעו, ומצאתי שכיוונתי בזה הפירושו להגאון צדור המור, עכ"ל.

(ו) בקובץ קפ"ח עמוד כ"ג, בתשובת הגאון אדר"ת זצ"ל, הקשה על המג"א בסוף סי' תמ"ר שכתב דמ"ע רתשביתו עובר בכל רגע, לא כן מצות מילה, והקשה הנ"ל מג"ל הא דאין בכל רגע ביטול מצות מילה. - עי' בגליוני הש"ס (להג"ר יוסף ענגיל זצ"ל) מס' ר"ה דף ו' ע"ב, דהביא לשון הרמב"ם בהל' מילה פ"א ה"ב, דכל יום ויום שיעבור עליו משיגירל ולא ימול את עצמו הרי הוא מבטל מ"ע עכ"ל. ונתעורר ע"ז שם (עיי"ש לנבי כל תאחר). וכתב, ואולי גם שם הטעם לפי מאי דקיי"ל, דמילה שלא בזמנה ג"כ אינה נוהגת רק ביום כמבואר בדמב"ם, וא"כ ג"כ הטעם כנ"ל (רכיון דלילה לא זמנו נמצא משעבר היום הרי הוא מסתלק מן המצוה, עיי"ש לנבי כל תאחר), ואח"כ כתב, ואולם בזכרוננו מדאשונים שכתבו לענין חמץ ראם אינו משבית החמץ בפסח אוי בכל רגע ורגע עובר אעשה רתשביתו, עכ"ל. הרי שנתעורר בזה מעצמו. ופלא שלא הזכיר הנרי"ע ז"ל כלום מדברי המג"א הנ"ל, ואולי מקור דברי המג"א הוא מלשון הרמב"ם הנ"ל דרך בכל יום ויום שלא נימול עובר בעשה, והטעם כנ"ל, ודו"ק.

(ז) שם בעמוד הנ"ל, בהמשך תשובת הגאון אדר"ת זצ"ל להגאבר"ק קראו זצ"ל, בענין אם חידש א' בתורה מדעתו, ואח"כ מצא שכבר קדמו, אי מחויב לאומרו בשם זה שקדמו, ומסיק דלא צריך. - עי' בשדי חמר מערכת האלף בפאת השדה אות קמ"ג, שהביא שהגאבר"ק קראו ז"ל הרפים תשובתו בספרו תפארת זיו בפתחה, ובפנים הספר בסוף סי' כ' מביא וקורא מה שהשיב הגאון אדר"ת ז"ל על רבריו (והוא כנראה תשובה הנ"ל הנדפס בכרמכם). והוא ז"ל מיישב דברי עצמו ומקיים ראיותיו ע"ש, והגאון שד"ח מסיק בזה"ל והאידנא נהוג עלמא בכל כי האי גוונא ה"ד כותבת חירושי תורה שחירש מרעתו בלשון ונראה לי וכיוצא, ואם אחר זה ראה כן באיזה ספר שקדמו, חזר וכותב שוב מצאתי בס' פלוני וכיוצא, ואם האמת כן, הרי מקיים אומר דבר בשם אמרו ונס מוצל מאש מרינה של גיהנם להגזיל חירושי תורה של אחרים ומתעטף בסלית שאינו שלו שהאריכו חכמי המוסר בזה רחמנא לישזבן (ועיי"ש עוד מחומר הענין) עכ"ל.

ומש"כ שם שהאחרונים כתבו שכוונת המג"א בס' קנ"ו שכתבו שכל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו, רהכוונה על הלאו הנדרש בתנחומא עה"פ אל תגזל דל, הנה כן כתב הנוביי בחלק או"ח סי' כ' להגאון ר"י פיק זצ"ל, אמנם עי' בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' קנ"ו, ושו"ת מחנה חיים חו"מ סי' מ"ט, שהביאו מספרי פדשת שופטים שהסמיכו זאת עה"פ לא תסיג גבול רעך, וי"ל שזהו כוונת המג"א, דפסוק זה הוא מדר"ת, משא"כ אל תגזל דל הוא מדברי קבלה, ודו"ק.

(ח) שם בעמוד מ"ח, הקשה הרב אברהם ישעי' בארזל נ"י חבר כולל עמק הלכה בקרית באבוב, דאמאי לא קאמדה הברייטא, שאם אין דעת בכך, אביו מלמדו לשאול מה נשתנה, כרתנן במשנה, ודוצה לתרץ דאין הפירוש במשנה דאביו מלמדו לשאול, רק לפי רעתו של בן, אביו מלמדו ענין הנס, אבל לענין השאלה אם אין דעת בכך אשתו שואלת, ושכן משמע בדמב"ם. - כבר קדמו בספר בידך משה הובא בהנהות מהרש"ם פסחים דף קס"ז, והגאון מהרש"ם זצ"ל תירץ ג"כ כנ"ל. אמנם עי' בספר ויגר משה הל' פסח סי' כ"א אות ז' שהעיר על רבריו.

(ט) שם בעמוד נ', הביא הנ"ל מהגהות ח"ס שמלשון הרמב"ם משמע שהקורא ההגדה שואל מה נשתנה אף אם הכן שואל. - ע"י באורחות חיים (ספינקא) סוף סי' תע"ג שכתב ג"כ דיוק זה מלשון הרמב"ם. אמנם בספר ויגד משה סי' כ"א אות י"ד הביא מס' מועדים וזמנים סי' רנ"ו שכתב שאין הכרח לזה מלשון הרמב"ם, ע"ש.

ומש"כ שם בהערה, שכנראה זה מקור למנהג רבותינו הק' זי"ע ולהבחי"ח כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א לומר ג"כ מה נשתנה. - ע"י בספר ויגד משה הנ"ל שם שהביא מנהג זה מצדיקי בעלזא, והביא שם ג"כ מקור זה, ע"ש.

(י) ובחתימת הדברים אעורר מה שראיתי דבר תמוה בהסכמת הגאון השד"ח זצ"ל על ס' זהר תורה (תרגום הוזהר ללש"ק) שכתב שם בזה"ל, ומה שהביא כ"ת דברי האזולאי לסמוך עליו שלימוד הוזהר מסוגל לתיקון הנשמה אף אם אינו מבין מה שלומד, וכתב כ"ת שאפשר שלשון הארמי גורם התיקון, ואתפלא ע"ז כי אין שום סכרא לומר שדווקא לשון ארמית מסוגל לזה, (עיי"ש אריכות בזה), עכ"ל. ובספרים הקדושים מכואר להיפוך דבריו, ע"י בהגהות מהרצ"א (להנה"ק בעל בני יששכר זי"ע) על ספר סוד מרע ועשה טוב (להנה"ק מזידיטשוב זי"ע) אות ט', וזה"ק, מקובל בידינו שגם מי שלא ידע "כלום" לשון הוזהר מסוגל לזכך הנשמה, עכ"ל. וכן כתב בספה"ק דגל מחנה אפרים בליקושים עמוד פ"ו ע"ב בד"ה ישקני, וזה"ק ע"ד שזאתא שלשון הוזה"ק הוא מסוגל לנשמה אף שאינו מבין כלל מה שאומר, עכ"ל. וכן כתב בהקדמת ספר עצי עדן על משניות (להנה"ק מקאמארגא זי"ע) וז"ל, ואפילו אמירה בעלמא מן השפתים סגולה ותיקון הנפש מאוד, עכ"ל. ובוודאי אילו ה"י הגאון הנ"ל רואה דבריהם לא ה"י כותב כן.

החתום בכרכה שתזכו עוד להגדיל תורה ולהאדירה וחפץ ה' בירכם יצליח,

ארי' לייבוש גרינפעלד

חבר כולל נר שלום דבאכוב

מאנסי, ניו יארק

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

אלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם ברוך עדעלמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אברהם שטערן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן צעהנווירטה נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן דוב ראטה נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון קליין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון הכהן קאניגסבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון יוסף בארנער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון שלום בלוי נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים שלמה הכהן האללענדער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חנוך ארי' הלוי קליין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהודה רובינשטיין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהודה רעכטשפער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע ליפשיץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יחזקאל זילבער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יחיאל מאיר גרינפעלד נ"י ממאנסי להולדת שלשת בנים
 להאברך היקר ר' יעקב רעכניצער נ"י מקרית באכוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב יואל הלוי וויינפעלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק פינטער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק חיים מנחם שטראלבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מאיר זאב שווימער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת התאומים
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל הלוי האממער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל מארקשטיין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה אייזענבערג נ"י מאשרדור להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה שרגא הכהן קאהן נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה יעקב (ב"ר ליבוש) שארף נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נחום דניאל טראפ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' פינחס שאול פיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' פנחס מאיר ווימער נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום בלוי נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה חיים קעלמאן נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ש מתוך נחת והרחבת הרעות לאויס"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם שווימער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם שמואל פאנעט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון אקסלער נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בנימין זאב הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים יקותיאל ליכטנשטאטער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף יצחק פרנס נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב קאפיל שטראהלי נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק טובי קורץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מיכאל משה העללער נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי משולם זושא געללער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי מנחם מיללער נ"י מטאראנסא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה אהרן ריגלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' משה שמואל הלוי ראטענבערג נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי דוב אבראמאוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פינחס מרדכי גערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' רפאל העללער נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלום פסח גרינבערג נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה שלום איסר כירנבוים נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' שלמה קנאבלאך נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה זלמן מייזעלס נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה שמעון משה וואקסמאן נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ס ולשכוע מהן רב נחת ועונג, אכ"י.ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יהודה ליב קאוואלענקא נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר
 שמעון אליעזר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יוסף אלימלך וויזנער נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר שמואל
 נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה מאיר רייכבערג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי מנחם נ"י לאירוסים בתו-
 נכדתו תחי'
 להרב מרדכי בערנשטיין נ"י מבני ברק לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שמואל לעמעל נ"י מטאראנסא לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר
 יצחק מאיר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה שלום וויזעל נ"י לאירוסים בתו תחי'

להב' החתן הנעלה כמר יעקב יוסף וואלדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר פינחס מאיר פעלדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח בנש"ק מו"ה ארי' ליבוש ישראל בן ציון רובין נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה בנימין אפרים פישל שטיעל נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב חיים דוד בלום שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יהודה ליבוש אלטר ראזענפעלד נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה קעללער נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב משה אהרן בן ציון סג"ל לנדא נ"י מנהל רוחני של התלמוד תורה דחסידי
באבוב בבני ברק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי יהודה יערעט נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי יהודה יערעט נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה בן ציון עליאס נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אלעזר נפתלי אלימלך הלוי בלומענבערג נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' בן ציון בראננער נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' בן ציון משה יוסף גאלדפינגער נ"י לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' חיים שלמה זלמן שיק נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' חנוך העניך סג"ל לנדא נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' יוסף שטערנהעלל נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' יעקב אליעזר קרומאן נ"י מקרית באבוב לנישואיו
להאברך היקר ר' יעקב יצחק באכנער נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' יצחק שמעון זיידמאן נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' מרדכי יעקב געללער נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' משה יהודה גרינשטיין נ"י לנישואיו

יעזור השו"ת שיוכו לכנות בית נאמן בישראל על ררך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

